ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆԵՐԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 1er Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4055

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ԱԼ

Ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը ճառ կը խօսի, համոզելու համար թէ Թուրքիա վճռած է «պաշտպանել փոքր ազգերուն իրաւունքները», գործակցութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, նորօրինակ խնդիր մը կը յուզուի Թուրք մամուլին մէջ։

Շարժումին գլուխը անցած է Հիւսէյին Ճահիտ, երբեմնի քանդ իթթիհատականը, որ այժմ Իսմէթ Ինէօնիւի չեփորը կը հնչեցնէ։

Մանաւանդ պատասխանատու խմբագրականով մը, — «Թրքական մշակոյթը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ» — Թուրք հրապարակագիրը կը պատմէ թէ «Օսմ. կայսրութիւն անունին տակ խմբուած Մօտաւոր Արեւելքը քաղաքակիրթ եղբօր մը նման ապրեցաւ դարերով»։

— «Օսմ. կայսրութեան խլամ տարրերուն մօտ միայն վերջին տասնեակներն էր որ ծնաւ ազգայնականութեան գաղափարը։ Այդ ալ, երբ յաւակնութիւնը ծայր տալ սկսաւ Օսմ. կայսրութեան անւականութեան մասին, ալ աւելի զօրացաւ։ Ամէն ազգ հաւանական փոքր վտանգի մը մէջ ինքզինքը խորհելու հարկադրանքը զգաց»։

Բայց եւ այնպէս, «հակառակ բոլոր անջատողական ազդակներուն», Օսմ. կայսրութեան իսլամ տարրերը «մինչեւ վերջին վայրկեանը ապրած են եղբայրութեան եւ միութեան զգացումներ»։

— «Եթէ կարելի ըլլար վիճակագրութիւն մը կամ հանրաքուէ մը կատարել, մենք այն համոզումն ունինք թէ ոչ-թուրք տարրերուն կարեւոր մեծամասնութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ Թուրքէն. քաղաքական անջատողական գաղափար մը չէր կրնար տեղ գտնել անոնց մտքին մէջ»։

Անշուշտ ասոր համար էր որ իրարու ետեւէ ապստամբեցան նախ քրիստոնեայ Ռումանիան, Ցունաստանը, Սերպիան, Պուլկարիան, յետոյ իսլամ Ալպանիան, Արաբիան, Քիւրտը, Լազը կամ Չէրքէզը, առանց հաշուելու Հայը ...

Անցնի՛նք։ Հիւսէյին Ճահիտ ալ այս պարագաները կը յիշէ իբրեւ պատմութիւն, յանգելու համար իր բուն եզրակացութեան։

Թուրք հրապարակագիրը կը բացատրէ թէ «այժմ զանազան կառավարութեանց բաժնուած իսլամ պետութիւնները երկար ատեն Թուրքերու հետ ապրած եւ Թուրք մշակոյթը իւրացուցած ըլլալով», կը ներկայացնեն «մերձաւորութեան, կապակցութեան, փոխադարձ համակրանքի բազմաթիւ կէտեր»։

Արդ, «եթէ մեր մօտիկ դրացիներով եւ բարեկամներով մօտէն չհետաքրքրուինք, նախկին մշակոյթին կապը չտեւականացնենք, անոնցմէ մոռացումի, հեռացումի, օտարութեան զգացումը անխուսափելիօրէն տեղ պիտի գտնէ»։

Մնացեալը կ'արժէ կարդալ ամբողջութեամբ.

— «Մեզմէ անջատուած հին Օսմ. կայսրութեան հողերուն վրայ թրքախօս, թուրք մշակոյթով հասած միլիոնաւոր ժողովուրդ կար։ Այսօր ի՞նչ եղան ասոնք։ Քսան տարիէ ի վեր կը շարունակէ նուազիլ անոնց թիւը։ Նախապէս թուրքերէն խօսող ատեն ծնողի իր զաւակներուն թուրքերէն սորվեցնելուն, անոնց հետ թուրքերէն խօսիլ շարունակելուն կրնա՞նք հաւանականութիւն տալ։

Մերձաւոր Արեւելքի թուրքերէն խօսուելուն դադրիլը՝ մեզ իրարու կապող ամէնէն զօրաւոր մէկ կապին անհետանալը կը նշանակէ։ Նախ եւ առաջ իրարու լեզուէն պէտք է հասկնանք որ, մեր միջեւ հասկացողութիւնն ալ շարունակուի։ Եգիպտոսի, Սուրիոյ մէջ զանազան օտար մշակութային հաստատութիւններ կը գտնուին. Ասոնք բոլորն ալ ձանձրոյթ եւ զոհողութիւններ յանձն կ'առնեն իրենց պատկանած ազգին լեզուն եւ մշակոյթը տարածելու համար։ Ասոնց միջեւ թուրք վարժարաններու չգոյութիւնը ցաւալի թերութիւն մը չէ՞ արդեօք։ Մեզի համար պարտականութիւն մը պէտք չէ՞ նկատել՝ թուրք մշակոյթը փնտռել, փրկել եւ մեր նախկին հայրենակիցներուն միջեւ ապրեցնել զայն։ Մեր այս ազգութեամբ թափելիք ջանքը, տարակոյս չկայ թէ, բոլորովին օտար ցեղերու եւ ազգերու ջանքերուն բաղդատմամբ աւելի դիւրին կրնայ արդիւնաւորել։ Արդէն այդ տեղերը բարոյական շահագրգռութիւն մը կայ։ Հետեւաբար, այս պատրաստ գետնին վրայ առողջ սերմեր ցանելէ տարբեր ընելիք բան մը չկայ»։ (Եէնի Սապահ, 25 մայիս)։

Ուրեմն, Թրքական մշակոյթի ծաւալման, զարգացման ծրագիր մըն է որ կը ներկայացնէ «Թանին»ի նախկին խմբագրապետը։ Տեսակ մը հոգեկան աշխարհակալութիւն, որ կը յիշեցնէ երբեմնի Թուրանականութիւնը։ Կարելի էր զայն նմանցնել նաեւ գերմանական «քիւլթիւրքամփֆ»ին, բուն ոգին առնելով։

Հիւսէյին Ճահիտ շատ լաւ գիտէ որ այլեւս կորսուած, ընդմիշտ անջատուած են Օսմ. կայսրութեան բաղկացուցիչ ազգերը, կազմելով անկախ պետութիւններ։ Բայց, յուսահատած չէ անոնց «թրքական զգացումներէն», եւ կ'ուզէ հրահրել, ամրապնդել զանոնք, տարածելով Թուրք լեզուն եւ մշակոյթը։

Այսպէս Արաբը, որ իր սեփական լեզուն եւ մշակոյթն ունի, պարտաւոր է անոր քովն ի վեր աճեցնել նաեւ օտար բոյս մը, — թրքականը, որպէսզի... կրակը վառ մնայ։

Ա՛յս է որ կը կոչուի «պաշտպանել փոքր ազգերու իրաւունքները»։ Իրենց անկախութեան տիրացած ազգերը չէ՞ին կրնար նոյն պահանջը ներկայացնել Թուրքիոյ, փոխադարձաբար։ Մանաւանդ որ, արաբական մշակոյթը շատ աւելի բարձր է քան Թրքականը։

Ինչպէս կը տեսնէք, աւելի քան երբեք սուր են Թրքական ախորժակները, հողային թէ մշակութային։ Մէկը չեղաւ, միւսը թող ըլլայ, որպէսզի «էֆէնտի»ն միշտ մնայ տէր-տիրական։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

ՍԸՏԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, հաղորդեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ եռեակ զինակցութեան մասին։ Փարիզի դեսպանն ալ իր կարգին տեղեկութիւններ հաղորդեց Գ. Ժորժ Պօնէի։

Այս առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մոսկուա բաւ լուծեան համաձայն է անգլիական ծրագրին, բայց անհրաժեշտ կը նկատէ կարգ մը փոփոխութիւններ։ Այսպէս, կ'ուզէ որ ամէն պարագայի յստակօրէն ճշդուի եւ նախորոշակման բոլոր հաւանականութիւնները նախատեսուին։ Ուրեմն խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, իբրեւ հիմ ունենալով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ ներկայացուած ծրագիրը։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց բարւոքումը պիտի փութացնէ եռեակ զինակցութեան կնքումը։ Առ այժմ դաղտնապահութիւն կը տիրէ անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց մասին, բայց թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի դիւանագիտական շրջանակները լաւատես են, վերջնական ելքի մասին։

Այս առթիւ տեղական թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Պերլին զանազան փորձեր կատարած է գնդ. Թոմասի եւ չէխ Զօր. Սիրովիի միջոցաւ, սիրաշահելու համար Մոսկուան, բայց չէ յաջողած։

*** Խորհրդային Միութեան վարչապետ եւ արտաքին գործմար Գ. Մոլոթով երէկ ճառ մը խօսեցաւ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, պարզելով կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը։ Այդ ճառն ալ կ'ապացուցանէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է ընդունիլ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը։

Գ. Մոլոթովի ճառով խզուեցաւ այն երկարատեւ լռութիւնը, զոր կը պահէ խորհրդային մամուլը միջազգային հարցերու շուրջ։ Մարտ 10էն ի վեր, երբ Ստալին խօսեցաւ իր նշանաւոր ճառը եւ մեղադրեց արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները թէ Հիթլերը կը մղեն յարձակիլ Ուքրանիոյ վրայ, միայն մէկ անգամ «Իզվէստիա»ն յօդուած մը հրատարակեց արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Այնուհետեւ տիրեց լռութիւն մինչեւ այժմ։

Գերագոյն Խորհուրդը միաձայնութեամբ ընդունեց Խ. Միութեան նախահաշիւը, որուն համաձայն պաշտպանութեան ծախք նախատեսուած է այս տարի 1,635,400,000 ռուբլի։

ՈՒՐԻՇ Ի՞ՆՉ ԸՍԱՒ ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ

—— oo ——

Երէկ հաղորդեր էինք Իսմէթ Ինէօնիւի ճառին մէկ մասը։ Ահաւասիկ նոր հեռագիր մը այդ մասին.

— «Այսօր Թուրքիա, ամբողջապէս զինուած, գոհ չէ միմիայն իր ապահովութիւնը հոգալով, այլ պատրաստ է եւ յօժար աջակցելու աշխարհի խաղաղութեան պահպանման։ Եթէ նոր արիւնահեղութիւն մը ծագի, Թուրքիա պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը աներկիւղ։ Ազգային պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելը ամէն օր աւելի եւս ստիպողական կը դառնայ, որովհետեւ, որքան տեւէ այս միջազգային տագնապը, ապահովութեան ուրիշ միջոց չկայ։ Այսօրուան սպառնալից կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել։ Կամ այն է որ անդիմակից զանգուածներու մէկ խմբակցութիւնը դրոհ պիտի տայ միւսին վրայ, եւ կամ բանականութիւնը պիտի յաղթանակէ վերահաստատելով իրական խաղաղութիւնը՝ համաձայն մարդկութեան չափերուն։ Մենք երբեք պիտի չընդունինք մեծ պետութիւններու խմբակցութեան մը իրաւունքը՝ ջախջախելու փոքր ազգերը։ Իւրաքանչիւր ազգ իրաւունք ունի ապրելու իր անկախ կեանքը։ Ասոր համար է որ մենք ստեղծեցինք Պալքանեան Դաշնակցութիւնը։ Զգալով որ հարուածը այսօր կրնայ իյնել մեր դրացիներուն եւ վաղն ալ մեր վրայ, մենք պատշաճ միջոցները ձեռք կ'առնենք, դիմագրաւելու համար մեզ շրջապատող վտանգները»։

Իսմէթ Ինէօնիւ ըսաւ նաեւ թէ անգլօ-թրքական համաձայնութիւնը ո եւ է յարձակողական ոգի չունի, այլ կոչուած է մարդկութեան բարձր գաղափարները պաշտպանելու։

— «Ես համարձակօրէն կրնամ ըսել, թէ մեր յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ այսօր աւելի ջերմ են քան ո եւ է ժամանակ եւ հիմնուած են փոխադարձ վստահութեան վրայ»։

Անդրադառնալով Թուրքօ-Ֆրանսական փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքելու հարցին, զօր. Ինէօնիւ ըսաւ.

— «Սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, եւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) խնդրին կարգադրութենէն ետք ոչ մէկ պետութիւն պիտի կրնայ խափանել համաձայնութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ։ Թուրք եւ Ֆրանսացի ազգերը, ճակատագրականօրէն կապուած իրարու, ունին ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցները»։

Գերմանիա նոր մարտանաւեր կը շինէ

Գերմանիա սկսաւ շինել 10,000 թոն տարողութեամբ նոր ձեւի յածանաւ մը, որ պիտի կոչուի «Պլիւխէր»։ Առիկա առաջինն է այն հինգ յածանաւերուն, որոնց կառուցումը պիտի աւարտի 1942—43ին։

Թէեւ ասոնց անուանական տարողութիւնը պիտի ըլլայ 10,000 թոն, բայց իրականութեան մէջ իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 14,000 թոն տարողութիւն։

«Պլիւխէր»ի երկարութիւնն է 640 ոտք, լայնութիւնը 70 ոտք։ Պիտի կրէ հետեւեալ թնդանօթներ։ Նաւը ամբողջութեամբ զրահաւորեալ է։ Թնդանօթներու մեծութիւնն է 8 մատնաչափ։ 1936 գերմանօ-անգլիական համաձայնագրով արգիլուած էր 8 մատնաչափ տրամագծով թնդանօթ զետեղել յածանաւերու վրայ, բայց Գերմանիա այժմ չեղեալ հռչակած է այս համաձայնագիրը։ Կը կարծուի թէ Անգլիա եւս պիտի որոշէ նոր յածանաւեր շինել, հակակշռելու համար գերման նոր կառուցումները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆԵՐՍՈՐՏԱՑԻՆ ԽԱՉԱՁԵՒՄԱՆ ՊԼԱՆ»

Ընկերուհի Մեծաւաննչը գլուխը ծռեր էր Խորհ. Հայաստանի վրայ եւ յօդուած մը կը կարդար մեծ ուշադրութեամբ։

— Երեւանի մէջ նոր դէպքե՞ր են տեղի ունեցեր, բսի եւ ես ալ կախեցի գլուխս։

— Կարդա՛, ըսաւ ընկերուհի Մեծաւաննչ, տես բզիկ բզիկ կ'ըլլայ ուղեղս։

Կարդացի։

Դուք ալ կարդացէք։

Ֆիզոլոնտոնական եւ կենսաբանական գիտութեանց երկու մասնագէտներ, Ա. Կարապետեան եւ Գ. Բաբաջանեան, բարձրացնելու համար ցորենին բերքը, կ'առաջարկեն «ներսորտային խաչաձեւման պլան մը»։

Ի՞նչ կը նշանակէ սա «ներսորտային»ը։

Անպայման դիալեկտիկական փիլիսոփայութեան մի սխալմ է դա, բսի մտովի, կամ Լենինեան – Ստալինեան չարաշրջանի յատուկ փայլուն ածական, կամ Ստախանովեան արտադրութեան ոճիր։

Ոչ այս, ոչ այն։

Լեզուական խուլիկանութիւն է սա՝ ըսի երբ Տարագեան ակնոցներս դրի եւ հասկցայ թէ «բանը ինչո՞ւմն է»։

Յօդուածագիրները կը գրեն, որ «մարդկային դարաւոր մշակոյթը ստեղծած է բուսական սորտեր եւ կենդանական ցեղեր»։

Սօ՞րտ,— էվրէքա՛, սա ֆրանսերէն մեր գիտցած Sorte բառն է դարձեր եւ յետոյ, խաչաձեւումով, կցուեր է ներքին եւ եղեր ներսորտային։

Յառաջադիմութիւնը կատարեալ փիրջ՝ այժմ փորձենք հասկնալ «պլանին իմաստը»։

Մեր գիտնականները կը գրեն. — «Առօգուտ են առանձին գիտնականների փորձերը՝ մեզ ժամանակակից կուլտուրական բոյսերի ու կենդանիների «գենոտիպ»ների պատրաստի նըմոյշներ» նրանց «կուսական», «անարատ» տեսքով գտնելու վայրի բընութեան ներկայացուցիչների մէջ։ Հայկական վայրի ցորե՛ն։ Ո՛րքան ադմկեցին նրա «յայտնաբերողները», որոնք փնտռում էին ժամանակակից կուլտուրական ցորենի անարատ ո-գին»։

Գիտեմ որ չհասկցաք։ Մեր բոլշեւիկ ընկերները բսել կ'ուզեն թէ բուսական կամ կենդանական աշխարհի մէջ գոյութիւն չունի ցեղ կամ տեսակ, որ փոփոխութիւն կրած չըլլայ։ Անպայման ուրիշ ցեղ մը կամ տեսակ մը եկած պղծած է առաջին ցեղին կամ տեսակին կուսութիւնը։ Այս հաստատակ ճշմարտութիւնը հաստատելու համար՝ Երեւանի գիտնականները վըկայութեան կը կանչեն Թերրանկի, Մըչուրինի, Լիսենկոյի, Ցիցինի, Իւանովի, (կը մոռնան յիշել՝ Մէնտէլի) անունները ստալինեան հայերէնով մը ու կ'աւելցնեն. — «Դարերի ընթացքում ցորենը կարծէք թէ խոնարհաբար հնազանդուելով մարդու կամքին՝ կուլտուրականացել է, յարմարուել մարդու շահերին, եւ ստացել ժամանակակից բարձրարժէք ցորենը։ Բայց միաժամանակ ստիպում էր կատարելագործուելու նոյն այդ պրոցեսում, աչքի էին ընկնում այդ կուլտուրայի բազմազան երեւոյթները, որոնք պայմանաւորուած էին սեռական վերարտադրութեան օրէնքներով։ Ինքնափոշոտուող բոյսերի սեռակները երկարատեւ ինքնափոշոտման հետեւանքով այլասերւում էին, երեւան է գալիս «արենակցական» բազմացման վնասը, սորտերը ծերանում են»։

Ուստի, ի՞նչ կ'առաջարկեն. — «Վերադարձնել ցորենին երիտասարդութիւնը»։ Ինչպէս. «Հասկերում վրայէն թափել արական գործօններ, որպէսզի չբազմանան արենակցական անուամբ»։ Ուրեմն նախ ներքինացնել (castration)։ Ցետոյ հասկերը փոշոտել հովի միջոցով, — տես ձեւի խաչաձեւումի (croisement, օտարացեղ զուգաւորում) նոր ձեւ մը։ «Խորհ. Հայաստանի»ի յօդուածագիրները «խաչաձեւ փոշոտում» կ'անուանեն ասիկա, բացատրութիւն մը որ սխալ գաղափար կուտայ)։

Հիմա որ հասկցանք թէ սեռային ի՛նչ օրէնքներով կը բազմանան բոյսերը եւ կենդանական ի՞նչ օրէնքներով կը կատարուին métissageները, կ'ուզէինք հասկնալ նաեւ թէ Երեւանի հայ բոլշեւիկները ի՛նչպիսի «փոշոտումով» métissage կատարեցին... իրենք իրենց վրայ եւ դարձան Ստալինական։ Կատարածային ենթարկուելէ վե՞րջ։

ԱՐԱՁ

Իտալիա նորէն կը յիշեցնէ իր գաղութային պահանջները

Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան վաւերացման առթիւ, ծերակոյտին նախագահի յանձնաժողովը կարդաց տեղեկագիր մը որ կը պարզէ երկրին յարաբերութիւնները զանազան պետութեանց հետ։ Տեղեկագիրը նորէն կը յիշեցնէ Իտալիոյ գաղթային պահանջները Ֆրանսայէն, հիմնուելով Լոնտոնի դաշնագրին 13րդ յօդուածին վրայ (արեւելեան Ափրիկէ, Ճիպութի եւ Սուէզ)։

Տեղեկագիրը միեւնոյն ատեն կը շեշտէ Իտալիոյ շահագրգռութիւնը արաբական երկիրներու, մանաւանդ Եգիպտոսի մասին, որուն հետ Իտալիա կ'ուզէ լաւագոյն յարաբերութիւնները մշակել։ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի անկախութեան մասին ալ ակնարկներ կան տեղեկագրին մէջ։

*** Վ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, պարզելով Իտալիոյ հիմնական պահանջները, կը յայտարարէ. —

1. Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը չի ձգտիր գերակայութեան, այլ պարզապէս կը պահանջէ վերաքննել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ հաստատուած գերակայութիւնը՝ Վերսայլի դաշնագրէն վերջը։ Այդ դաշնագրով Ֆրանսա ստացաւ 922,000 քառ. քիլոմեթր հող եւ 4,325,000 բնակիչ, Անգլիա՝ 2,620,000 քառ. քիլոմեթր հող եւ 9,335,000 բնակիչ, իսկ Իտալիա միայն 90 հազար քառ. քիլոմեթր եւ 100 հազար բնակիչ։ Գալով Գերմանիոյ, դաշնագիրը խլեց անոր բոլոր գաղթավայրերը։ Այսօր Ֆրանսա իր 42 միլիոն բնակիչներով ունի 11,919,519 քառ. քիլոմեթր գաղթավայր, համագումար 62 միլիոն բնակչութեամբ։ Մեծն Բրիտանիա իր 46 միլիոն բնակիչներով ունի 7,464,436 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն անհամար բնակչութեամբ, առանց հաշուելու գաղթապետութիւնները։ Գերմանիա զրկուած է գաղթավայրերէ, իսկ Իտալիա, որ Եթովպիոյ գործողութենէն առաջ ունէր երկու միլիոն քառ. քիլոմեթր, 45 միլիոն բնակչութեամբ, այժմ ունի 471,537 քառ. քիլոմեթր գաղթավայր Շուրջ մէկ միլիոն բնակչութեամբ։

2. Զօրաւոր պետութեանց միջեւ ծագած վէճին մէջ, շահերը միշտ միեւնոյն արժէքը չունին։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար այդ շահերը կենսական համաձայնք ունին, մինչդեռ միւս երկու պետութիւնները ոչ միայն կենսական, այլ եւ աւելորդ տարածութիւններ ունին։ Այդ աւելորդը ուրիշ ազգի մը չտալ՝ կը նշանակէ ընդդիմանալ արդարութեան եւ ժողովուրդներու ազատութեան։

3. Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'ուզեն պատերազմ յարուցանել այս ժխտական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՈՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Է.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

1918 Նոյեմբեր 30ին, Հ. Հ. Կառավարութիւնը «Միացեալ Հայաստանի» անկախութիւնը յայտարարեց:

1919 Փետրուար 12ին Ազգային պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս փաշա, ու Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Ահարոնեան, Հաշտութեան խորհրդաժողովին յանձնեցին յուշագիր մը, պարզելով իրենց բաղձանքները եւ պահանջելով Միացեալ Հայաստան որ պիտի պարունակէր.—

— Եօթ վիլայէթներ— Վան, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Խարբերդ, Սեբաստիա, Կարին եւ Տրապիզոն, բացի Տիգրիսի հարաւակողմը եւ Օրտու-Սեբաստիայի արեւմուտք եղած մասերը:

2— Կիլիկիան— Մարաշ, Սիս, Ադանա, Ճէպէլ Պէրէքէթ, Ալէքսանտրէթով միասին:

3— Կովկասեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը, այսինքն Երեւանեան ամբողջ նահանգը:

Յուշագիրը կը խնդրէր նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ամերիկայի հոգատարութիւնը :

Պօղոս փաշան եւ Ահարոնեան կը յայտնէին թէ Վէնիզէլոսի հետ համաձայնած են արդէն, Տրապիզոնն ունենալու իբրեւ նաւահանգիստ:

— «Այս ընդարձակ պահանջները պարզած ատեն, կ'ըսէ Ժ. Փիշոն, Հայերը կը մոռնային թէ, մօտ մէկ միլիոն Հայեր անհետացած էին, իսկ վերապրողները բաւական չէին, այս ընդարձակ հողամասերը բռնելու համար: Միակ տրամաբանական լուծումը կ'ըլլար, դժբախտ հայ ժողովուրդի բեկորները կեդրոնացնել Կովկասահայաստանի եւ Կիլիկիոյ մէջ»:

Հաշտութեան ժողովին ներկայացաւ նաեւ քրտական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Շէրիֆ փաշայի :

Քիւրտիստանի գաղափարը արծարծողը, գլխաւորաբար Մարք Սայքսն էր, որ Մուսուլի շրջանէն զատ, նկատի ունէր նաեւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը իբրեւ ծովային ելք քրտական պետութեան: Պարզ է թէ, ատիկա բոլորովին հակառակ էր Ֆրանսական շահերուն :

Մարտ 22ին (1919) իբրեւ բողոք, հայկական բաղձանքներուն դէմ, Շէրիֆ փաշան նոր յուշագիր մը կը ներկայացնէ խորհրդաժողովին, պահանջելով Տիգրանակերտի, Խարբերդի, Պիթլիսի, Մուսուլի վիլայէթներն եւ Ուրֆայի սանճաքը: Քիւրտերը կը պահանջէին նոյնպէս միջազգային յանձնախումբ մը, սահմանագծելու համար քրտական ինքնավարութեան կարմրով վայրերը :

Նոյն ատենները Փարիզ կը հասնի արաբական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սայիտ Նամըքի եւ Ռուստէմ Նէջիպի: Յուլիս 16ին անոնք ալ յուշագիր մը կը ներկայացնեն, պահանջելով մօտաւորապէս քրտական սահմանները պարունակող միեւնոյն հողամասը, ինքնավար ասորաքաղդէական իշխանութիւն մը հաստատելու համար: Անոնք կը պահանջէին Մուսուլի վիլայէթը, Տիգրանակերտի վիլայէթը, բացի Մուրատ գետի հիւսիսային մասէն, Ուրֆա, Հէքքարիի, Սղերդի սանճաքները, ինչպէս նաեւ Տէր Զօրի, Եփրատի արեւելեան մասը: Ծովային ելք պիտի ունենային դէպի Ալեքսանտրէթ եւ Պարսից ծոց:

Բացորոշ է թէ երկու ազգութեանց — քիւրտ եւ ասորի — հողային պահանջները կը կատարուէին ի վնաս Ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին: Անգլիացիները այդ ձեւ դաւանելէ վերջ, իրենց զօրամասերով ալ ամբողջ այդ վայրերը գրաւեցին, որպէսզի յայտնի եւ անյայտ քարոզութիւններով, իրենց հոգատարութիւնը պարտադրէին ի հարկին՝ այդ երկիրներուն վրայ :

Միւս կողմէն Ֆէյսալը փետրուար 6ին ընկերակցութեամբ գնդապետ Լօրէնսի, ընդարձակ յուշագիր մը ներկայացուց, պահանջելով արաբական համադաշնակցութիւն մը, որ պիտի պարունակէր Միջագետքը, Սուրիան, Հիճազը, Եմէնը եւայլն : Նորէն անգլիական մտածողութիւն ...

Սակայն լուռ չմնացին Սուրիա եւ Լիբանան: Երկու երկիրները անտեսելով Ֆէյսալի անձնաւորութիւնն ու հանգամանքը, պահանջեցին ինքնավար վարչաձեւ մը, բոլորովին անկախ արաբականէն, Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ :

Անմաս չմնացին նաեւ Հրեաները որոնք առիթէն օգտուելով 1919 փետր. 27ին, իրենք ալ իրենց պահանջները ներկայացուցին Տասնի Խորհուրդին, Պաղեստինի մէջ հրէական հանրապետութիւնը ստեղծելու համար ..

Կը մնար Թուրքիա :

Թուրքիոյ կողմէն 1919 յունիսին խորհրդաժողովին ներկայացաւ Տամատ Ֆէրիտ փաշա, որուն առաջին գործը եղաւ թրքական վայրագութեանց եւ ահաւոր կոտորածներու պատասխանատուութիւնը ձգել նախորդ կառավարութեան վրայ : Ան պահանջեց նաեւ Թուրքիոյ նախկին սահմանները: Սակայն Քլէմանսօ զիրենք վտարեց Փարիզէն իսկ: Այնուհետեւ Թուրքերը բոլորովին Անգլիոյ գիրկը ինկան: Սեպտեմբեր 13ին ստորագրեցին գաղտնի դաշնագիր մը, ընդունելով դրեթէ անգլիական հովանաւորութիւնը : Սակայն վրայ հասաւ Քէմալը ...

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հաշտութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ Փարիզի մէջ 1919 յունուար 18ին:

Յունուար 30ի նիստին մէջ, կը յայտարարուէր առաջին վճիռը.— Հայաստան, Սուրիա, Միջագետք, Պաղեստին եւ Արաբիա կ'անջատուին Թուրքիայէն, ու կը կազմեն անկախ պետութիւններ հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան :

Սակայն Անգլիացիները կ'ուզէին իրենց վերապահել ոչ միայն Մուսուլը եւ Պաղեստինը, այլեւ Լիբանանը եւ Կիլիկիան: Անոնք կը պահանջէին նաեւ Մուսուլը, Ալեքսանտրէթը եւ Պաղտատի երկաթուղին: Անգլիացիները այդպէս բոլորովին դէմ կ'երթային 1916ի Լոնտոնի համաձայնագրին: Միւս կողմէ շատ մեծ դժուարութիւններով համաձայնեցան որ Ֆրանսական զօրամասերը իրենց տեղը բռնեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ :

Իր կարգին դժգոհ էր նաեւ Իտալիան: Անիկա ալ աչք տնկած էր Կիլիկիոյ, որու փոխարէնը ստացած էր Իզմիրը, ինչպէս որ տեսանք նախորդ գլուխներու մէջ: Այդ հիման վրայ իտալական զօրամասերը գրաւեցին Անտալիան մարտ 22ին 1919: Գումարտակ մը մինչեւ իսկ Գոնիա հասաւ: Իսկ Իզմիրի մէջ նաւային խարիսխ մը հիմնեցին :

Իր կարգին Ուիլսըն ոչ միայն Հայաստանի, այլ ամբողջ այդ երկիրներու հոգատարութիւնն ստանձնելու հակամէտ էր: Անիկա կը ջանար իրարմէ բաժանել նախկին դաշնակիցները, ու իր սկզբունքին վրայ, որոշուեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը ուղարկել, տեղական ազգաբնակութեանց հանրաքուէն առնելու համար :

Անգլիացիները, իրենց ճարտար ռազմախաղով, նորէն յաջողեցան հասցնել Ամերիկացիները որ այդ հանրաքուէն կատարուի Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ, բայց ոչ Եգիպտոսի եւ Միջագետքի մէջ :

Առիթէ զատ Ուիլսըն եւ Լոյտ Ճորճ, օգտուելով Օրլանտոյի եւ Սոնինոյի ժամանակաւոր բացակայութենէն — որոնք վրդոված, հեռացած էին վեհաժողովէն, ապրիլ 24ին— արտօնեցին Վէնիզէլոսի գրաւել Իզմիրը: Եւ առաւ անգլիական նաւերուն վրայ, 20 հազար հելլէն զինուորներ ցամաք ելան 15 մայիսին :

Իտալական պատգամաւորներու բացակայութեան, Գերագոյն Խորհուրդը վճռեց նաեւ գերմանական գաղթավայրերու բաժանումը, մայիս 7ին, առանց Իտալիոյ բաժին հանելու:

Վերջապէս 1919 յունիս 28ին կը ստորագրուէր Վերսայլի դաշինքը: Սակայն առանց վճռելու Թրքական հողերու բաժանումը :

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃՈՒՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քաղաքական տագնապի հողերէն զատ, Լեհաստանը կը զբաղեցնէ ներքին հարց մը, ծանր որքան կարեւոր: Բնակչութեան աճումն է այդ հարցը :

Եւրոպայի մէջ, Լեհաստան մէկն է այն երկիրներէն, որոնք ամէնէն բարձր տոկոսը ունին աճումի: 1930ին, այդ աճումը կը ներկայացնէր 16,7 առ հազար: Ճիշդ է որ յետոյ, մինչեւ 1934, նուազեցաւ այդ տոկոսը, բայց կանգ առաւ 12ի վրայ : Կլոր թիւով՝ 1930ին Լեհաստանի բնակչութիւնը աճած էր 526,000 իսկ 1934ին՝ 400,000: Այս նուազումը խոր մտահոգութիւն պատճառեց Լեհաստանի, որովհետեւ երկիրը, թէեւ աղքատ է դրամագլուխի տեսակէտով, մեծ պետութեան իր յաւակնութիւնը դրած է ցեղային արգասաւորութեան վրայ:

Մինչեւ 1932, ամէն տարի կէս միլիոն հոգի կ'աւելնար բնակչութեան վրայ: Աճումի նուազագոյն թիւ ընդունելով 400,000ը, Լեհաստան այդ թիւին վրայ կը հիմնէր իր զօրացումը Եւրոպայի արեւելեան սահմաններուն վրայ, մանաւանդ որ դրացի ժողովուրդներու թիւը կը մնայ կայուն, երբեմն նուազելու հակամէտ: Այնպէս որ աճումի այդ նուազագոյն թիւը մտահոգութիւն պատճառեց երկրին վարիչներուն: Հարկ եղաւ քննել վիճակագրութիւնները եւ տեսնուեցաւ որ ցաւը խոր պատճառներ ունի, — 1930ին Լեհաստան կ'արձանագրէր 1,022,000 ծնունդ, 1934ին՝ 881,000, իսկ ամուսնութիւնները 1928ին՝ 300 հազար եւ 1931ին՝ 270,000: Գէշ նշան մըն էր այս: Մանաւանդ որ Գերմանիոյ մէջ, 1934ին, հիթլէրական կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, գերմանական ծնունդներուն թիւը կը բարձրանար 250,000էն 450,000ի:

Լեհական բնակչութեան աճումի ընթացքին այս կասումը հետեւանք էր տնտեսական տագնապին, որովհետեւ մալթուսականութիւնը իր ազդեցութիւնը գործած է, հոս, միայն մեծ քաղաքներու բնակչութեան վրայ, (Վարշաւա, 1934 Յունուարին, ծնունդներէ աւելի մահ արձանագրեց), գիւղական բնակչութիւնը անտարբեր է հանդէպ մալթուսականութեան:

Լեհական վիճակագրութեանց մասնագէտները, քննելով բնակչութեան աճման յարաբերութիւնը տնտեսական տագնապին հետ, նկատած են որ ծնունդները կը շատնան քանի կը նուազի կենցաղային մակարդակը: Այսպէս 1929—1934, հինգ տարուան ընթացքին, Լեհաստանի բնակչութիւնը աճած է երկու միլիոն, երբ նոյն շրջանին կենսամթերքի սպառումը նուազած էր, մանաւանդ շաքարի, աղի, ինչպէս եւ ածուխի, բամպակի, բուրդի, լոյսի: 1929ին Լեհաստան սպառած էր 361,000 թոն շաքար, 1934ին՝ 297,000թոն: Եւ սակայն գետնախնձորին սպառումը բարձրացած էր, որովհետեւ լեհերը, ընդհանուր բայց սուղ ուտելիքներու տեղ սկսած էին գնել գետնախնձոր : Այսպէս Լեհը այժմ ութ անգամ աւելի գետնախնձոր եւ հինգ անգամ նուազ շաքար կ'ուտէ քան Անգլիացին:

Եւ այս երեւոյթը դարձաւ պատճառ մը նոր մտահոգութիւններու : Ժողովուրդը, ճիշդ է, կ'աճէր թուապէս, բայց ցեղային ֆիզիքական յատկութեանց տեսակէտով կը տկարանար, որովհետեւ նուազ սննդարար եւ աժաննոց կենսամթերք կը սպառէր: 1935ին զինուորագրուած երիտասարդներու քննութիւնը ցոյց տուաւ սակայն որ այդ վախերը անհիմն էին,— անոնք այնքան առողջ էին եւ կայտառ, որքան լաւագոյն տարիներու նորերը:

Այս անգամ կը ծագէր ուրիշ մտահոգութիւն մը, որ ընկերային գոյն ունէր:

Լեհաստան կ'աճէր տարեկան 400 հազար երիտասարդ տալով երկրին, 400,000նոց բանակ մը ամէն տարի : Արդ, այս 400,000 հոգին իրաւունք ունէր աշխատելու եւ ապրելու: Ի՞նչպէս կարելի էր գործ եւ հաց հայթայթել տարեկան 400,000նոց բանակի մը, որ ամէն տարի մէկը կը յաջորդէր միւսին: Երկրին ճարտարարուեստը չէր կրնար գործ հայթայթել անոնց: Միեւնոյն, արժէքաւոր աշխատութեամբ մը քննութեան առնելով լեհական ճարտարարուեստը, կը հաստատէր որ 1928—1933, ուրեմն հինգ տարիներու ընթացքին, Լեհաստան աճեր էր 3 միլիոն, մինչ գործարանները կամ աշխատանքի պայմանները նուազեր էին 15 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Դո՞ւրս թափել բնակչութեան աւելցածը: Սակայն այն երկիրները, ուր կարելի էր գաղթային հոսանք մը, հեռացնէ ոչ միայն փակեցին իրենց դուռները, այլեւ սկսան Լեհաստան վերադարձնել լեհ գործաւորները, իբրեւ հետեւանք ներքին տագնապներու:

Կը մնար լեհական գիւղը, իբրեւ ապաստան: Լեհ գործաւորը հոգիով գիւղացի է, ուստի կարելի էր ղրկել զայն գիւղերը: Հողը եթէ քիչ է, խրճիթը եթէ նեղ է, կարելի է ապրիլ սեղմուելով, մինչեւ որ վերադառնան լաւ օրերը:

Եւ ահա Տոքթ. Տէտէճքօ, քննութեան առնելով հարցը, ցոյց տուաւ որ համաշխարհային տնտեսական տագնապէն անկախ, գոյութիւն ունի տագնապ մը եւս որ յատուկ է Լեհաստանի,— գիւղերու բազմաբնակչութիւնը:

Համաշխարհային տագնապէն առաջ, Լեհաստան մեծ թիւով գիւղական բանուոր ունէր,— Հռոմի հողագործական միջազգային գրասենեակին արձանագրութեանց համաձայն, Լեհաստանի մէջ հողագործութեան նուիրուած աշխատաւորներու համեմատութիւնն է 100 հեկտարի վրայ 48, Գերմանիոյ մէջ՝ 33, Հոլանտայի մէջ՝ 27, Ֆրանսայի մէջ՝ 23, Լեհաստանի դրացի երկիրներու մէջ (Չեխիա, Սլովաքիա, Հունգարիա, Աւստրիա, Գերմանիա) 28—33, Տանըմարքայի մէջ՝ 15: Միայն Իտալիոյ մէջ է որ 44ի կը հասնի, քիչ թէ շատ մօտիկ լեհական համեմատութեան, բայց հողային աշխատանքները կը տարբերին,— այգեստանները, բանջարանոցները, բրինձի արտերը, թթաստանները, որ այնքան շատ են Իտալիոյ մէջ, աւելի բազուկ կը պահանջեն քան հողային այլ աշխատանքներ: Պէտք է խոստովանիլ, որ Իտալիոյ մէջ աշխատող բազուկները շատ աւելի մեթոտիկ ձեւով կ'օգտագործուին քան Լեհաստանի մէջ:

Ուրիշ հարց մը,— հողագործ աշխատաւորներու այս բազմութիւնը կը համապատասխանէ՞ արդիւնաբերութեան: Այս մասին ուսումնասիրութիւններ կատարուած են միայն Լեհաստանի եւ Հոլանտայի մէջ:

Ըստ այդ ուսումնասիրութեանց, Հոլանտայի մէջ 100 հեկտարէն ստացուած արտադրութիւնը չորս անգամ աւելի է Լեհաստանի մէջ 100 հեկտարէն ստացուած արտադրութենէն: Դարձեալ, Հոլանտայի մէջ մէկ աշխատաւորի ձեռքով կատարուած արտադրութիւնը եօթէն ինը անգամ աւելի է Լեհաստանի մէջ մէկ աշխատաւորի ձեռքով կատարուած արտադրութենէն: Ասոր պատճառը այն չէ թէ լեհ բանուորը դանդաղաշարժ է կամ համբակ, այլ այն որ աշխատող ձեռքերը շատ են համեմատած՝ մշակելի հողամասին տարածութեան հետ, համեմատած երկրին ամբողջ բնակչութեան թիւին հետ : Երբ Լեհաստանի հետ բաղդատենք Հունգարիան, Աւստրիան, Ֆրանսան, Տանըմարքան, կը տեսնենք որ Լեհաստանի աշխատաւորները կը կազմեն 76.2 առ հարիւր համեմատութիւն մը, Հունգարիա՝ 58, Աւստրիա եւ Ֆրանսա՝ 38, Տանըմարքա՝ 32. Այս տեսակէտով, Լեհաստանէն առաջ կ'անցնին Հնդկաստան, Եգիպտոս, եթէ չհաշուենք Մօտ. Արեւելքի երկիրները:

Լեհական գիւղերու բազմաբնակչութիւնը տագնապ մըն է, որ հետզհետէ կ'աճի: 1921էն 1931 դէպի քաղաք եւ դէպի արտասահման գաղթը բաւական չեղաւ նօսրացնելու համար գիւղերը: Այդ տասը տարիներու ընթացքին երկրին աճումն էր 5 միլիոն, որու 2 միլիոնը ծծեցին քաղաքները, բայց միւս 3 միլիոնը մնաց գիւղերու մէջ: Եւ հիմա հաշուեցէք աճումը որ կը շարունակուի 1931էն ի վեր.

Ահաւոր տագնապ մըն է այս,— որ բնակեցնել, ինչպէս հաց հայթայթել տարեկան 400,000 հոգինոց բանակի մը: Նկատի առէք որ գիւղերն ալ իրենց կարգին փակած են իրենց դուռները, դուրսէն բնակիչ չեն կրնար առնել, իրենց տարեկան աճումն իսկ մտահոգութիւն կը պատճառէ.

Այս ծանր իրողութեան առջեւ, պահ մը պակսեցաւ երկրին վարիչներուն քաջութիւնը: Խօսք դարձաւ՝ ժամանափակել ծնունդները, [illegible] յայտարարել... արգանդներուն: Եւ սակայն կրօնական եւ ազգային զգացումը ընդվզեցաւ, հանրային կարծիքը մերժեց... ժուժկալութիւնը կամ վիժումը : Այսուհանդերձ հարցը ծանր էր եւ անյապաղ լուծում կը պահանջէր:

Եւ առաջարկուեցան լուծումներ, որոնք եթէ պատրանք չեն, մեծ յոյսեր չեն ներշնչեր: Ամէնէն պարզ միջոցն է,— աւելցնել հողին արտադրական արժէքը: Երբ հողը լաւ կը մշակուի, աւելի շատ մարդ կը կերակրէ: Այդ նպատակով՝ պէտք է աւելցնել հողագործական վարժարանները, հողագործական վարկի դրամատուները: Կը նշանակէ թէ լուծման այս ձեւը կը կարօտի ժամանակի եւ դրամի:

Միւս կողմէ նկատուած է որ Լեհաստանի մէջ քիչ են առեւտրական ձեռնարկները, հետեւաբար քիչ են նաեւ առեւտրական ձեռնարկներու կապուած պաշտօնեաները: [illegible] Լեհաստանի մէջ քիչ են արհեստաւորական ձեռնարկները,— այնպէս մեծ քաղաքներ կան, որոնք մէկ հատիկ կահագործ մը, դարբին մը չունին: Ահա ուրեմն երկու մեծ ասպարէզներ, աշխատող ձեռքերը զբաղեցնելու: Բայց այդ երկու ասպարէզներն ալ յատուկ չեն գիւղացիներուն,— գիւղացի երիտասարդները վարժեցնելու համար այդ ճիւղերուն, պէտք է հիմնել արհեստագիտական եւ առեւտրական վարժարաններ: Այսպէս լուծումը դրամի եւ ժամանակի կը կարօտի:

Արմատական լուծումն է ձեռնարկել հողային արդար բաշխումի: Օրէնքը գոյութիւն ունի այդ մասին, կիրարկութիւնն է որ կ'ուշանայ կամ կը կատարուի դանդաղ: 1919էն 1933 կոտորակուած ու բաշխուած է 2,187,000 հեկտար հող, որուն մօտաւորապէս կէսը տրուած է արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հողագործական ձեռնարկներու, իսկ մնացեալը ծառայեց ստեղծելու 183,000 հողագործական նոր ձեռնարկներ, իւրաքանչիւրը 6—7 հեկտար տարածութեան վրայ: Այնպէս որ, ընտանիքը ընդունելով հինգ անդամէ բաղկացեալ (ինչ որ շատ կը տեսնուի Լեհաստանի մէջ), 900,000 հոգի, ուրեմն 120,000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Չի անցնիլ մի ամիս եւ մեր բանակը կը ստուարանայ: Առաջին յաղթանակին կը յաջորդէ երկրորդը, երրորդը եւ հազարաւոր զինուորներ ինքնակամ յօժարութեամբ կը գան, կը ժողովուին մեր դրօշակի տակ... Այնուհետեւ մեր յաջողութիւնը յոյս կը ներշնչէ նաեւ Թագաւորին. նա նորէն դէպի իւր գահը կը դառնայ, նորէն իւր զօրքի գլուխը կ'անցնի եւ իշխաններն իրանց կը միանան նրան... Այս ժամը, ո՛ Գառնեցիք, մենք կարող ենք ժառանգել. ո՞ն ուրեմն դէպի գործ...»:

Իշխանը լռեց եւ աչքերը յառեց այս ու այն կողմը. տեսնելու համար թէ ո՞վ է արձագանգ տալիս իրան:

Բայց բոլորը միաժամանակ անխօս էին եւ անշարժ: Երկու հոգի միայն իրանց հրացայտ աչքերը յառել էին իշխանի վրայ եւ շրջապատի լռութիւնից գրգռուած՝ բոլորի փոխարէն, կարծես, կամենում էին թռչել դէպի նրան: Դրանցից մինը Գոռն էր, որ կանգնած էր զինուորականների հետ, եւ միւսը՝ Շահանդուխտը, որ գտնւում էր իշխանուհիների խմբում:

Բայց Գէորգ իշխանը դրանց չէր որոնում. նա հինաւուրց զինուորների եւ նրանց առաջնորդների ձայնին էր սպասում: Սակայն երբ տեսաւ, որ նրանք լուռ են, եւ շատերը, մինչեւ անգամ, աշխատում են իրանց հայեացքը նրանից թաքցնել, մեղմ ձայնով շարունակեց.

— Չէք պատասխանում, թէ այստեղ, Գառնիումն էլ, այնքան շատ երկչոտներ կը հանդիպեմ: Ուրեմն չկան ձեր մէջ գէթ հարիւր հոգի, որոնք ապացուցանէին թէ՝ քաջերի դասակ են իրանք:

— Տէ՛ր իշխան, ի՞նչ կարող է անել հարիւրը: Թող հազար զինուոր ունենայ գոնէ ասպարէզ իջնէ եւ մենք միանանք նրան, ձայն տուաւ մի երիտասարդ հարիւրապետ:

— Ո՛վ որ լսածի ուժն է փնտռում, ապացուցում է որ ինքը վատասրտաց մէկն է, գոչեց Մարզպետունին: Ո՛չ մի զինուոր, եթէ իրօք նա զինուոր է, չպէտք է սպասէ ընկերին, երբ հայրենիքը վտանգի մէջ է գտնւում: Ո՛վ որ ոյժ ունի կռուելու, ո՛վ որ կարող է հարուած տալ թշնամուն կամ նետ ուղղել նրա կրծքին եւ սակայն թաքչում է պարսպի տակ, կամ ձեռքը յետ քաշում, նա մի մատնիչ է: Կամենո՞ւմ էք ապրել, կամենո՞ւմ էք կեանք վայելել, բարի. էլ ինչո՞ւ համար էք զէնք կրում, ինչո՞ւ անպատւում էք սուրն ու երկաթը: Դէն ձգեցէք դրանց, առէք ձեռքերնիդ մուրացիկի եղէգը եւ գնացէք կանգնեցէք Ամիրաների դրանը, գուցէ նրանք շնորհ անեն ձեզ իրանց սպասաւորների թւում կարգելու...

Զօրքերն ու պետերը մնացին ապշած. նոյնիսկ իշխանազունները չէին հաւատում իրանց ականջներին: Ո՛չ ոք մինչեւ այդ չէր լսել իշխանից որեւէ ծանր խօսք կամ մի վիրաւորանք. ի՞նչ էր պատահել այժմ. ինչո՞ւ այդ տարիքում վրդովուել էր նա: Չգիտէին: Շատերն սկսան իրար նայել. մի քանիսը մինչեւ անգամ փորձ փորձեցին առաջ գալու եւ նրան իրենց դժգոհութիւնը յայտնելու: Բայց իշխանի հրացայտ հայեացքը ամէն մի շարժում իւր տեղը մեխեց: Նա լռեց մի վայրկեան, շուրջ յածեց աչքերը եւ Վահրամ Սեպուհին դառնալով գոչեց.

— Տէ՛ր Սեպուհ, երէկ ասում էիր ինձ թէ՝ «մի ձեռը ծափ չի տալ, մի ծաղկով գարուն չի գալ». քո խօսքը կրկնում եմ այժմ այս [illegible], որոնք սխալմունքով զինուորական են դարձել: Այժմ ես կամենում եմ ապացուցանել, որ դուք ամէնքդ էլ սխալւում էք:

Այս ասելով իշխանը սուրը հանեց եւ մի քայլ առաջ անցնելով որոտաձայն գոչեց.

— Ահա՛ ես միայնակ գնում եմ Հագարացւոց դէմ. ո՞վ է այն քաջը, որ կը կամենայ ինձ հետ միանալ, թո՛ղ առաջ գայ:

— Ես, հա՛յր իմ, որոտաձայն գոչեց Գոռը եւ սուրը հանելով դիմեց դէպի նրան:

— Ի՞մ քաջ... շշնջաց իշխանը եւ գրկախառնուելով որդուն, որ յուզմունքից շառագունել էր, համբուրեց նրան ջերմագին:

— Եւ ես, Տէր Մարզպետունի, ասաց Վահրամ Սեպուհը եւ մօտեցաւ նրան խաղաղ ժպտալով:

— Ազնիւ Սեպուհը մի գունդ արժէ ինձ համար, պատասխանեց իշխանը եւ ձեռքը պարզեց դէպի նրան:

— Եւ ես, Տէր իմ, խոնարհութեամբ մօտեցաւ Եղնիկը:

— Եւ մենք, առաջ անցան Սեպուհի չորս թիկնապահները:

—Եւ ես... եւ մենք... այս խօսքերով հետզհետէ մօտեցան իշխանին մի քանի Գառնեցի, Բասենցի եւ Ոստանիկ զինուորներ:

Ընդհանուր թիւը եղաւ տասնեւինը:

Վերջապէս մօտեցաւ Մուշեղ բերդակալը եւ գլխանոցը հանելով ասաց.

— Սպասում էի, Տէր իշխան, որ ինձանից աւելի արժանաւորները առաջ անցնեն: Այժմ տեսնում եմ, որ քաջերի թիւը լրացաւ. ընդունի՛ր ուրեմն ինձ եւս իբրեւ վերջին ծառայ այս անձնուէր եւ քաջասիրտ խմբի, որ քո հրամանի եւ դրօշի տակ պիտի կռուի:

— Արի՛, իմ սիրելի եւ հաւատարիմ Մուշեղ. արի՛, տուր քո ձեռը: Քո մասնակցութիւնը թանկագին է ինձ, դու ծերացել ես կռիւների մէջ: Անշուշտ Աստուած մեզ կ'օգնէ Հայրենիքի թշնամուն յաղթահարելու, քանի քեզ նման արդարներն ընկերակցում են մեզ:

Իշխանի զինուորների թիւը [illegible] քսան :

— Դուք արդէն բաւական էք, եւ հազարներ կը խախտէք ձեզանով, բացականչեց Գէորգ իշխանը եւ դիմելով Վահրամ Սեպուհին ասաց. Գնանք այժմ երդուելու:

— Ո՞ւր էք դիմում, եկեղեցին այն կողմն է, նկատեց Սեպուհը:

— Ո՛չ, մեր երդման սեղանը այլ տեղ է, ասաց իշխանը եւ մօտեցաւ Մաշտոց կաթողիկոսի շիրմին, որ գտնւում էր Հովհանեցի արեւելեան անկիւնում:

(Շար.)

ԲԱՄԷԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Դիւանագիտական վերջին դէպքե– րու ցանցին մէջ՝ այստեղ պէտք է փնտռել պատասխանը զոր Թուր– քիա տուաւ Պատմութեան նորու– թեանց :

Պէտք է ըսել թէ շատ դանդաղ բա– ցատրուեցաւ այդ պատասխանը, — որքան կուգայ Բամէթի նկարագրէն : Որպէս կ'ուզէ անիկա :

Թուրքիա, ինչպէս ուրիշ երկիր– ներ, իրեն դրացի կամ ոչ, կը գտնը– ւի Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մրցու– մներուն առջեւ :

Պէտք չէ թերագնահատել ուժը այն կապին, զոր Գերմանիա դրած է Թուրքիոյ մէջ։ Այդ ուժը չի ծագիր միայն երկիրներու վէնքի եղբայրակ– ցութենէն, որ գոյութիւն ունէր ընդ– հանուր պատերազմի ընթացքին։ Ընդ– հակառակն, արդի Թուրքերը ծուռ կը նային ընդհ. պատերազմի յիշատակ– ներուն։ Անոնք իրենց նոր պետու– թիւնը հիմնած են Օսմ. կայսրութեան աւերակներուն վրայ։ Անոնք ներողա– մտութեամբ չեն դիտեր կայսրու– թեան վերջին տարիներու մոլորում– ները։ Ու ներկայիս տակաւին կը մե– ղադրեն այն դասակարգը, որ երկիրն մղեց ընդհ. պատերազմին մէջ :

Այսուհանդերձ Գերմանիա մեծ տեղ կը գրաւէ Թրքական տնտեսութեան մէջ.— Թուրքիոյ ամենամեծ գնորդն է։ Մինակը կը գնէ Թրքական արտա– դրանքներու հարիւրին յիսունը։ Ձիշդ է որ Գերմանիա վտանգաւոր յաճախորդ մըն է։ Ատիկա փորձով տեսնուեցաւ 1937ին, երբ Թուրքիոյ առնելիքները վերջէ վերջ մինչեւ 40 միլիոն ոսկի, ու առ հարիւր բարձրացուց Թուրքիոյ ղրկած ապրանքներուն գինը, որպէսզի չուտ վճարէ իր պարտքը։ Եւ Թուրքիոյ տուաւ չոգենաւեր, որոնք անգործածելի դարձան մէկ քանի ամ– սուան մէջ։ Թուրքիոյ մէջ շինեց գոր– ծարաններ խոտան կամ նորոյթէ ին– կած մեքենաներով։ Բայց նման կա– պակցութիւն ներկայացնող յաճա– խորդի մը հետ պէտք է համաձայնու– թեան մը գալ վերջ ի վերջոյ :

Միւս կողմէ, Գերմանիա մշակու– թային խոր ազդեցութիւն մը ի գործ կը դնէ Թուրքիոյ վրայ։ Եթէ յի– շենք սերունդը իր բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Պրիւսէլի, Լիէժի, Փարիզի, Նանսիի, Ցիւրիխի մէջ, այժմ երիտասարդութիւնը կը յաճախէ գերմանական համալսարան– ները, որովհետեւ Թուրքիա ծախու տալիք ունի, մարդ մը որ չի ծախ– ուիր։ Թուրքիոյ գործավարութեանց եւ կառավարական հաստատութեանց մէջ կ'աշխատին բազմաթիւ գերմա– նացի մասնագէտներ, որքան ալ պակ– սած ըլլայ անոնց թիւը 1937ի վարու– նէն ի վեր։ Վերջապէս, թրքական բանակին մէջ կը գործեն գերմանացի– ուորական մարզիչներ։ Միւս կողմէ Թուրք երիտասարդ սպաներ սէթած կը կատարեն գերմանական ծովային, ցամաքային ու օդային բանակին մէջ։

Անգործ նստած չէ նաեւ գերմանա– կան քարոզչութիւնը։ Բազմաթիւ գերման սպաներ (ութսուն հոգի կ'ը– սեն ոմանք), Պոլիս հասնելով 1938ի վերջերը, հաստատուեցան գերմանա– կան դեսպանատան մէջ, եւ ասոնք ու– րիշ գործ չունին, բայց եթէ տարածել իրենց երկրին ի նպաստ գրքոյներ եւ գաղափարներ ։

Զարմանքով արձանագրենք նաեւ, որ անցեալ ամիս, Թուրքերը, կա– տաղօրէն հակառակելով հանդերձ ա– մէն օտար օդանաւային թռիչքի, որ կը կատարուի իրենց երկրին վրայէն, (այնքան որ անկարելի դարձուցին « Էռ — Ֆրանս եւ «Աէրօ–Էքսփրէս» ընկերութեանց թռիչները), թոյլ տուին որ Պերլին – Պոլիս օդանաւա– յին կանոնաւոր գծի կայան մը բա– ցուի Պոլսոյ մէջ։ Ճիշդ է որ այս ձեռնարկը կը կրէ հանրօգուտ շինու– թեանց գործավար Ալի Չէթինքայայի ստորագրութիւնը, բայց գործավար– ներու խորհուրդին հաւանութիւնը ստացուած է անշուշտ ։

Ի մի բան, ենկիւրիի մէջ Գերմա– նիա հաւասար կը մնայ Անգլիոյ։ 1938 Սեպտեմբերին վերջերը, Տոքթ. Ֆունքի ճամբորդութիւնը կը թուէր հաւասարակշռել արդիւնքը այն տն– տեսական առատաձեռն համաձայ– նութեան, զոր Անգլիա կնքած էր Թուրքիոյ հետ 1938 Յունիսին, երբ յանկարծ, 15 Մարտ, պատահեցաւ Փրակայի դէպքը։ Առանցքին միւս մեզսակիցին կողմէ Ալպանիոյ գրա– ւումն ալ եկաւ աւելի մթագնել գեր– մանա-թրքական հորիզոնը ։

Անգլիոյ բռնած վճռական դիրքը Լեհաստանի հետ կնքած իր համա– ձայնութեամբ, անգլօ-ֆրանսական ե– րաշխաւորութիւնը հանդէպ Ռումա– նիոյ, որ Պալքանեան Համաձայնու– թեան անդամ պետութեանց մէջ միւս– ներէն աւելի վտանգուած էր, վերջա– պէս Անգլիոյ որդեգրած զինուորա– կան պարտադիր ծառայութիւնը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն մը թո– ղուցին Ենկիւրիի մէջ ։

Եւ սակայն Թուրքիա չէր կրնար տակաւին տալ իր որոշումը։ Ճիշդ է թէ Անգլիա իրեն առաջարկեց յարիլ փոխադարձ երաշխաւորութեան դը– րութեան, զոր ընդունած էին Ռու– մանիա եւ Լեհաստան։ Բայց Թուր– քիա կը վարանէր։ Երկու դէպքեր, գրեթէ միաժամանակ, զինք դուրս հանեցին իր վարանումի դիրքէն ։

Մէկն եղաւ Ֆոն Փափէնի գեսպան գրկումը Ենկիւրի ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դասախօսութիւններ

— o —

Երեւանի Համալսարանին ուսուցչու– թիւնը կազմակերպած է շարք մը դա– սախօսութիւններ, որոնք տեղի պիտի ունենան Համալսարանին զանազան բաժիններուն մէջ, ուսանողներու կողմէ։ Ընթերցողութեան համար կուտանք նիւթերը եւ դասախօսներու անունները —

Պատմութեան ֆակուլտէէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Լ. Խաչիկ– եան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով « Տարբեր դասակարգերի վերաբեր– մունքը հանդէպ մոնղոլական տիրա– պետութեան եւ վանքերին արուող «նուիրաբերութիւնների» պատճառ– ներն ու էութիւնը» ։

Նոյն ֆակուլտէէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Լ. Բարայեան՝ Հա– յաստանում եկղատարական եւ են– ջուական արտոնեալ հողատիրու– թեան ձեւերը՝ մոնղոլական տիրա– պետութեան ժամանակաշրջանում » նիւթին մասին ։

Նոյն ֆակուլտէէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Վ. Համազասպեան՝ «Թանդրակեցիների շարժումը Թ. եւ Ժ-Ա. դարերում» նիւթին մասին ։

Նոյն ֆակուլտէէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Վ. Յակոբեան՝ նիւթ ունենալով «Պզատնի խոէալական պետութեան ծրագիրը » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Հ. Ղուկասեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Ընկերային շարժումը Սպարտայում Գ. դարում» ։

Կենսաբանական ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Լ. Խոջա– եան պիտի խօսի նիւթ ունենալով «Ե– րաշտին ազդեցութիւնը խորդենիին (ԲԹԵԲ) վրայ եթերական իւղի ար– տադրութեան տեսակէտով» ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Հ. Աղիզեան՝ նիւթ ու– նենալով անոֆէլէս մժեղներուն զար– գացումը Երեւանի մէջ ։

Նոյն ֆակուլտէէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Վ. Ղազարեան՝ նիւթ ունենալով «վերածնութիւնը կենդա– նական աշխարհում եւ նրա մեքենա– կանութիւնը » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Գ. Եղիկեան՝ «Կեան– քի տեւողութեան երկարացումը » ։

Գրականութեան ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Տ. Դաղ– լեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով « Մառը եւ հայագիտութիւնը » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Ե. Մարութեան՝ « Յ. Թումանեանի գրական – քննադատա– կան հայեացքները » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ե. Գեւորգեան՝ «Ս. Սարգսեանցը որպէս 70ական թուա– կանների հայ յեղափոխական դեմոկ– րատիայի վիպագիր» ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Հ. Ղազանջեան՝ «Նա– րավէպը որպէս գրական սեռ» ։

Նոյն ֆակուլտէէին 2րդ դասարանի ուսանողներէն Ս. Բաղդասարեան՝ « Գոկաշիլի որպէս նորավիպագիր» ։

Քիմիագիտական ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ա. Բաղալ– եան՝ «Փոթասիոմ Ֆէրրօսիանիտիկի– րատումը պղինձի քլորիտների փո– խանօմէթրիք սառւցման համար » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Գ. Սոդոմոնեան՝ «Այ– լատարը հաւասարակշռութեան ու– սումնասիրութիւնը ամոնիոմ – նիթ– րատ դրութեան մէջ» ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Ա. Յովհաննիսեան՝ «Այլատարը հաւասարակշռութեան ուսումնասիրութիւնը փոթասիոմ – նիթրատ – ամոնիոմ թթու ֆոսֆատ եւ ջուր դրութեան մէջ » ։

Աշխարհագրա – երկրաբանական ֆակուլտէէի 4րդ դասարանի ուսա– նողներէն Ա. Ռոկանեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «աշխարհագրական մեծ յայտնութեան դարաշրջանը » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 4րդ դասարանի ուսանողներէն Գ. Աբրահամեան՝ « Խորհրդային Հիւսիսի գիտական – ճարտարագիտական իւրացումը » ։

Նոյն ֆակուլտէէին 5րդ դասարանի ուսանողներէն Թ. Յոզոյեան՝ «Կա– րս բաշի երկրաբանութիւնը եւ հան– քաբանութիւնը » ։

Իրաւաբանական ֆակուլտէէին 3րդ դասարանի ուսանողներէն Գ. Բու– դաղեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենա– լով «Մարզաբանական դպրոցը քրէա– կան իրաւունքի մէջ » ։

Նոյն ֆակուլտէի 4րդ դասարանի ուսանողներէն Վ. Թաչունեան՝ «ա– մուսինների անձի եւ գոյքի յարաբե– րութիւնները » ։

Բնագիտութեան եւ ուսողութեան ֆակուլտէէին 2րդ դասարանի ուսա– նողներէն Կ. Դաւիթեան պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Թւային յաջորդա– կանութիւնների գումարման մի եղա– նակի մասին» ։

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Մայիս 9ին Գործավարներու Խոր– հուրդը նիստ գումարեց եւ քննու– թեան առաւ ճամբաներու շինութեան հարցը։ Վաւերացուց հանրապետա– կան եւ միութենական արժէք ունե– ցող ճամբաներու շինութեան ծրագի– րը, հրահանգ տուաւ Երեւանի Քաղ. Խորհուրդին, որ շուտով լրացնէ Քա– նաքեռի խճուղիին ծառազարդումը ։

Գիւղատնտեսական Դրամատան կողմէ զեկոյց տրուեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց յատկացուած փոխ– ներու մասին։ Գոհացուցիչ չհամար– ուեցաւ վարկային քաղաքականու– թիւնը։ Տեղական արդիւնաբերու– թեան գործավար Գ. Զոլախեան զե– կոյց տուաւ նորաշէն սառնարանին մասին։ Գործավարներու խորհուրդը գնահատելով կատարուած աշխա– տանքը, 25,000 րուբլի յատկացուց նոր շինութեանց համար։ Զեկոյց տր– ուեցաւ նաեւ 1939ի առաջին եռամ– սեակի շինութեանց մասին,— շինու– թեանց ծրագիրը 56 առ հարիւր հա– մեմատութեամբ իրագործուած ըլ– լալով հանդերձ, իրենց աշխատանքին մէջ թերացած են թեթեւ արդիւնա– բերութեան, մսունդի արդիւնաբե– րութեան, համայնական տնտեսու– թեան գործավարութիւնները ։

Գործավարներու խորհուրդը նկա– տի առաւ նաեւ համամիութենական գիւղատնտեսական ցուցահանդէսի Հայաստանի կոմիտէին ներկայացու– ցած թեկնածուներու խնդիրը։ Կոմի– տէին նախագահը, Ա. Վէլիբէկով, յայտնեց որ Հայաստանի զանազան շրջաններէ ներկայացած են 2868 թեկնածուներ ։

Գործավարներու խորհուրդը Հա– յաստանի Մարմնակրթական եւ մար– զախաղային գործերու կոմիտէի նա– խագահ նշանակեց Վաղարշակ Կիրա– կոսեանը, նոյն պաշտօնէն հանելով Միսակ Արմէնեանը ։

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼԱՅՆԵՐԻՆ

Սոֆիայի Նաճաէնեան անցագրերու վարիչը, Պ. Փէէվ, իր մօտ կանչելով հայ սոմալի ներկայացուցիչները, հետեւեալ յայտարարութիւնները ը– րած է.

— « Մենք կ'ընդունինք, որ ձեր Նանսէնեան-պաշտօնական ազգակիցները քիչ– ուոր մարդիկ են, որ կը վաստկին, օրէ օր կ'ապրին, ոմանք ալ շատ ան– միջական պայմաններու մէջ են։ Ա– սոր համար մենք որոշեցինք ոչ մէկ հերպով չնեղել զիրենք, ոչ ալ տու– գանք առնել։ Սրբազնակերպեցէք, որքան բարեացակամ կ'ուզենք ըլլալ իրենց հանդէպ. չաննեսցիներու սաստը որո– շած էինք 13, միմիայն 13 լեվի վճա– րում մը. իրենց միջ բարեկեցիկներուն համար 33 լեվ, իսկ ի վիճակի եղող– ները անշուշտ քիչ մը աւելի պիտի վճարեն ։

Ցոյց տալով մէկ քանի էարքօններ, Պ. Փէէփ, շարունակեց.

— Օրինակ սա տիկինը ինչո՞ւ չի ներկայանար, ամբողջ տարի մըն է ուշացեր է, պարզ է որ աղքատ է, մենք բան մը ընելիք չունինք իրեն, պիտի աշխատինք դիւրացնել իր գոր– ծը եւ 13 լեվով վերջացնել ամէն բան։ Ահա այս գործաւորը, ո՞ւր է, ինչո՞ւ չի ներկայանար։ Սա պարոնը, որ ա– ռեւտրական տուն մը պաշտօնեայ է, վինքը կը ճանչնանք, ինչո՞ւ օր առաջ քուղթերը կարգի չի դներ։ Ըսէք ի– րեն՝ խնդրեմ, իրենց վերջին հնարա– ւորութիւն մըն ալ տրուած է, թող փութան կանոնաւորել իրենց անցա– գիրները, այլապէս ստիպուած պիտի ըլլանք օրէնքին ամբողջ խստութիւնը ի գործ դնել։ Անոնք որ անկանոն ե– ղած են՝ գիւղերը պիտի աքսորուին, իսկ անոնք որ իրենց ինքնութիւնը եաստատող թուղթեր չունին, երկրի սահմանէն դուրս պիտի հանուին ։

Քուլկար հպատակութեան օրէնքը պարզօրէն կը պարտադրէ որ իւրա– քանչիւր ոք, որ բնակած է օրի– նակած տարիէն, առանձինն հպատա– կութեան սակ մը վճարէ, այնպէս որ տունի մը այրը երբ հպատակ կ'ըլլայ, իր կինը կամ մայրը եւ կամ հայրը կը մնան իրենց հին հպատակութեան մէջ. միայն անչափահասներն են որ իրենց հօր հպատակութիւնը կ'ունե– նան։ Մենք քաղաքապետութենէն պա– հանջեցինք ցանկը այն բոլոր օտար– ներուն, որոնք պուլկարահպատակու– թիւնը ընդունած են։ Այդպիսիներու տուները քննութեան պիտի երթանք եւ պիտի ստուգենք տան մէջ գտնուող միւս անդամներու ինքնութեան թուղ– թերը։ Անոնք որ բազաւորական ու– քազով հպատակութիւն ստացած չեն, այդպիսիներուն ձեռքէն պիտի առնենք ինչ որ ունին իրենց քով իբ– րեւ ինքնութեան թուղթ եւ պիտի ո– չնչացնենք։ Այդ վայրկեանէն սկսեալ զանոնք պիտի նկատենք այս երկրին մէջ ապօրինի միջոցներով բնակած օ– տարներ եւ անմիջապէս դուրս պիտի հանենք մեր սահմաններէն ։

— Առանց պէտք է աղերսագրով մը դիմեն մեզի, բսելով որ որովհետեւ ուշացած էինք եւ հետեւաբար անկա– նոն, կ'ուզենք օգտուիլ մեզի տրուած սոյն առիթէն եւ կը խնդրենք որ մեզի ալ տրուի Նանսէնեան անցագիր մը ։

— Անշուշտ պիտի ստանանք զիրենք այդ անկանոնութեան եւ չարաչարու– թեան համար, սակայն կրնաք վստահ ըլլալ, որ ամէն դիւրութիւն պիտի ստանք այդպիսիներուն մանաւանդ չունեւորներուն, որպէսզի օր առաջ ստանան այդ տոմսը Վճարելէն ։

Ինչպէս կը տեսնէք, գործը այնպէս լարուած է որ ոչ ոք կրնայ պծծիլ մեր ձեռքէն։ Իմաստ չկայ հետապնդում– ներու ենթարկուելու, բանտարկուե– լու, գործէ տուժելու, տուգանք վը– ճարելու եւն., երբ մենք այնքան բարեացակամ կ'ուզենք ըլլալ ձեր ազ– գակիցներուն։ Ըսէք իրենց, որ անոր– րոշ ժամանակներ են, չենք գիտեր թէ ինչեր կը պատահին եւ թէ ինչ ճակա– տագիր կը սպասէ այնպիսիներուն, որոնք առանց անցագրի եւ կամ ան– կանոն ինքնութեան թուղթով կ'ապ– րին մեր սահմաններուն մէջ։ Անկա– նոններէն շատերը անձնապէս կը ճանչնամ, յաճախ կը պատահիմ իրենց ճիգթախոյի կամ օդիի սեղաններու շուրջ, հետեւաբար այդ մարդիկը ի վիճակի են մեր որոշած սակերուն մէկ քանի անգամը վճարելու, բայց եւ այնպէս կը տեսնէք որ մենք հար– ցին կը մօտենանք աւելի ներողամը– տութեամբ։ Մենք, որպէսզի յառա– ջիկային մեր խղճին առջեւ արդարա– ցած ըլլանք, կանչեցինք հայ բոլոր թերթերու եւ ազգային իշխանութեան ներկայացուցիչները, որպէսզի զգա– ստ եւ թերանացի նախազգուշացնեն իրենց հայրենակիցները » ։

ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄՆԵՐԸ

— o —

Մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ 1932էն ասդին աշ– խարհի սպառազինումներու ծախքերը աւելցած են 365 առ հարիւր, միջին հաշուով։ 1932ին ամբողջ աշխարհ կը ծախսէր 3,784,000,000 տոլար, 1939ին կը ծախսէ 17,681,000,000 տոլար։ Այս գումարէն 7 պետութիւններ՝ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն, Ռուսիա եւ Մ. Նա– հանգները կը ծախսեն 15,932,000,000 տոլարը ։

Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ ռազմական ծախքերը համեմատաբար շատ մեծ են։ Գերմանիա ծախսած է 1932ին 254 միլիոն տոլար, մինչ 1938ին 4 միլիառ 400,000,000 տոլար։ Ռուսիոյ 1932ի ծախքն էր 282 միլիոն տոլար, մինչ 1938ին ծախսած է 5,400,000,000 ։

1932ի գումարներուն հետ բաղդա– տած՝ պետութիւններու սպառազին– ման ծախքերը աճած են 1938ին, — Ռուսիա 1,815 առ հարիւր, Գերմանիա 1,632, Ճափոն 782, Անգլիա 297, Ֆը– րանսա 114 եւ Մ. Նահանգներ 60 առ հարիւր։ Տոլարի հաշուով 1938ին ծախսած են Անգլիա 1,693,000,000, Ֆրանսա 1,092,000,000, Գերմանիա 4,400,000,000, Իտալիա 526 միլիոն, Ճափոն 1,755,000,000, Ռուսիա 5 մի– լիառ 400 միլիոն, Մ. Նահանգներ մէկ միլիառ 66 միլիոն ։

Այս ժամանակաշրջանին Գերմա– նիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի մէջ ժողո– վրդական ապրանքներու արտադրու– թիւնը զգալապէս նուազած է, սպա– ռազինումներու յաւելման իբր ար– դիւնք ։

Այս լուծումը եթէ չարունակուի, պիտի կոտորակուին մեծ հողամասե– րը, պիտի ստեղծուին փոքր հողա– մասեր, մասնաւորաբար զարկ պիտի տրուի մերձքաղաքային բանջարա– նոցներու,— եւ այսպէս խճող– ուած ընտանիքները պիտի սփռուին դաշտերու եւ բանջարանոցներու մէջ, ուր լոյս ու մաքուր օդ պիտի ծծեն, տուն ապրելով քաղաքին՝ պիտի կըր– նան հետեւիլ արհեստի ու առեւտու– րի այսպէս պատրաստելով արհեստա– ւորներ եւ փոքր առեւտրականներ ... համար ։

Եւ այս ձեւով է որ բնակչութեան ա– ճումը պիտի գտնէ իր լուծումը ։

(Վերջ)

ՌՈԺԷ ՔԱՓԸԼԷՆ

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀիՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

Ե.

ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՄ՝ ԲՕՎԷՆ

— o —

Երբ մարքիզը արթնցաւ, արեւը արդէն ծագած էր։

Մուրացիկը ոտքի ելած էր, բայց ... թէ այդ որջին մէջ,— որովհետեւ ... չէր այնտեղ շիտակ կանգնիլ ... դուրսը, սամին վրայ միայ– ... յենած իր գաւազանին վրայ։ ... կը լուսաւորէր անոր դէմքը։

— Տէր իմ, ըսաւ Տէլմարք զանգա– ... մարքիզին. Թանիսի զանգակա– ... վերեւէն ժամը չորս զարկաւ. ... լսեցի անոր չորս հարուածները։ ... հովի ուղղութիւնը փոխուած ... այժմ կը փչէ ցամաքէն դէպի ծո– ... աղմուկները չեն լսուիր այլեւս. ... աւաղանը դադրած է։ Էրբ– ... թայի ագարակին եւ գիւղին մէջ ... լռութիւն կը տիրէ. ուրեմն կապոյտները կամ քնացած են, կամ մեկնած են։ Ամենամեծ վտանգը ար– դէն անցած է, լաւ կ'ըլլար որ մենք բաժնուէինք։ Արդէն ժամանակ է որ ես երթամ։

Այս ըսելով հորիզոնին վրայ մա– տով կէտ մը ցոյց տուաւ։

— Ես այն կողմը կ'երթամ։

Յետոյ դէպի հակառակ կողմը դառ– նալով՝ մատով ցոյց տուաւ եւ ըսաւ.

— Իսկ դուք այս կողմը գացէ՛ք։

Մուրացիկը մարքիզին ծանր բարեւ մը տուաւ եւ մատով ցոյց տալով ե– րեկոյեան ընթրիքէն մնացածները՝ ըսաւ.

— Եթէ անօթի էք, ձեզ հետ տարէք շագանակները։

Վայրկեան մը յետոյ՝ երկուքն ալ արդէն անյայտացած էին ծառերու ե– տեւը։

Մարքիզը գնաց Տէլմարքի ցոյց տը– ւած կողմը։

Այժմ առտուան այն ազնուական ժա– մըն էր, զոր հին նորմանտական գեղ– ջուկ լեզուն կը կոչէ «Օրուան նուա– գը»։ Ծիծղուկները ցանկապատերու վրայ կը ճռուողէին։ Մարքիզը կ'եր– թար այն ճամբէն՝ որով նախընթաց երեկոյ եկած էր։ Թուփերու մէջէն դուրս գալով, անիկա նորէն հասաւ ճամբաներու ճիւղաւորման տեղը, ուր երբեւ նշան կանգնեցուցած էին քարէ խաչը։ Յայտարարութիւնը այդ քա– րին վրայ կը մնար դեռ, բոլորովին ճերմակ, կարծես կը ժպտէր նորա– ծագ արեգակին շողերուն տակ։ Մար– քիզը այժմ յիշեց, որ յայտարարու– թեան տակը կը գտնուէր բան մը, զոր ինքը նախընթաց իրիկուն չէր կրցած կարդալ, որովհետեւ տառերը մանր էին եւ լոյսը քիչ էր. քայլերը ուղղեց դէպի խաչի պատուանդանը. արդարեւ Մարնի Բրիէօրի ստորա– գրութեան տակ դեռ կար մանրատառ գիրերով երկու տող, որով կը վեր– ջանար յայտարարութիւնը։ Ահա՛.

«Մարքիզ Լանդընակի ինքնութիւ– նը ստուգուելէ յետոյ, անմիջա– պէս հրացանի պիտի բռնուի։

Կը ստորագրեմ

« Վանդէ ուղարկուած գունդին հը– րամանատար՝ ԲՕՎԷՆ

— Բօվէ՞ն, ըսաւ մարքիզը եւ կանգ առաւ, ընկղմած՝ խոր մտածմունքի մէջ և աչքերը յայտարարութեան վը– րայ յառած։

— Բօվէ՞ն, կրկնեց եւ քայլերը դէ– պի առաջ շարժեց, բայց գլուխը դար– ձուց, նայեցաւ քարէ խաչին, նորէն ետ եկաւ եւ անգամ մըն ալ կարդաց յայտարարութիւնը։

Յետոյ ծանր քայլերով հեռացաւ ։ Եթէ անոր մօտ մարդ մը ըլլար, ան– պատճառ կը լսէր, թէ ինչպէս մար– քիզը կիսաձայն կը մրմռար «Բօ– վէ՛ն» ։

Խորտուբորտ ճամբաներով առաջ կ'երթար։ Ագարակին տանիքները, զորս ձախ կողմը թողած էր, արդէն անյայտացած էին. կ'երթար զառի– վայր սարաւանդի մը ստորոտէն, որ բոլորովին ծածկուած էր ծաղկազարդ թուփերով ։

Սարաւանդին կատարը արածայր ձեւ մը ունէր, որ տեղական բարբա– ռով «Հիւր» կը կոչուէր։ Բարձրա– ւանդակի ստորոտը, նայուածքը իս– կոյն կը կորսուէր ծառերու մէջ, ո– րոնց տերեւները ողկոյզուած էին արեգակի ճառագայթներով։ Ամբողջ բնութիւնը կը խայտար կայտառ ա– ռաւօտեան զիլերին մէջ։

Բայց այս գեղեցիկ տեսարանը յան– կարծ սարսափելի կերպարանք առա– ցաւ։ Ական մըն էր ասոր, որ յանկարծ պայթեցաւ, կարծես թաթառ մը, բաղկացած՝ վայրենի աղաղակներէ եւ հրացաններու ճայթիւններէ, հար– ուածեց այդ դաշտերը, այդ անտառ– ները, որոնք ողողուած էին ճառա– գայթներով ։

Արեգակին կողմէն կը բարձրանար թանձր ծուխ. ծուխին մէջ կը դա– լարուէին հրեղէն լեզուներ. ագարա– կը եւ գիւղը յարդի պէս կը վառէին ։ Անսպասելի եւ դժնդակ էր այս փո– փոխութիւնը։ Կատարեալ հանդար– տութիւն եւ ակնթարթի մը մէջ այն– պիսի յանկարծական կատաղութիւն, ... արշալոյս եւ յանկարծ այնպիսի դժոխային կրակ ու հրդեհ, անսպասելի ասպետ տառնց կողմնա– կի պատճառ։ Էրբ–ան–Բայի կողմը կը կռուէին։ Մարքիզը կանգ առաւ։

Անոնք որ իրենց կեանքին մէջ ու– նեցած են այսպիսի բոպէներ, անձ– նական փորձով գիտեն որ հետաքր– քրութիւնը այդ վայրկեանին մէջ ա– ւելի զօրաւոր է, քան թէ վախը. կ'ու– զես անպատճառ տեսնել, հոգ չէ թէ կրնաս կորսուիլ։ Մարքիզը բարձրա– ցաւ այն սարաւանդին վրայ, որուն ստորոտէն կ'անցնէր այդ խորտ ու բորտ ճամբան. այդտեղէն անիկա կը տեսնուէր, բայց հոգ չէ, քանի որ ինքն ալ կը տեսնէր։ Քանի մը րոպէ մնաց «Հիւրի» վրայ եւ նայեցաւ ։

Արդարեւ, հրացանաձգութիւնը եւ հրդեհը բռնած էին այն կողմը, կը լսուէին աղաղակներ, կը տեսնուէր բոց։ Ագարակը անհասկանալի աղէ– տի մը կեդրոնը կը կազմէր։ Ի՞նչ էր ատ. Էրբ–ան–Բայ ագարակը յարձակ– ման ենթարկուած էր. բայց ո՞վ էր յարձակողը. կռի՞ւ տեղի կ'ունենար, կամ գուցէ զինուորական պատիժներ կը գործադրուէին։ Կապոյտները յա– ճախ այդպէս կրակով կը պատժէին ապստամբ ագարակներ կամ գիւղեր. տարիկա անոնց արտօնուած էր յեղա– փոխութեան հրովարտակով մը. օրի– նակի համար, կ'այրէին ամբողջ ա– գարակը կամ ամբողջ գիւղը. անոր համար որ գիւղացիները չէին կըտ– րած անտառներու ծառերը՝ ինչ որ պատուիրուած էր օրէնքով, որպէս– զի ապստամբները չկրնան անոնց մէջ ապաստան գտնել. կամ անոր համար որ անոնք անտառներու մէջ չէին բա– ցած ճամբաներ, ուրկէ հանրապե– տութեան զօրքը կարենար անցնիլ։

(Շար.)

դիրքով։ Երկու ժողովրդապետութիւնները կարծես կը նախընտրեն 4 — 5 միլիոն քաղաքացիներ կորսնցնել, քան հրաժարիլ քանի մը հազար քառակուսի քիլոմեթր գաղթավայրերէ, որոնք ոչ բնակիչ ունին, ոչ ալ մշակուած են։

*** Իտալական մամուլը նորէն կ'արծարծէ Նիսի եւ Քորսիքայի խնդիրը, որ մոռցուած էր Մուսոլինիի վերջին ճառէն ի վեր։ Այս օրերս գիրք մը հրատարակուեցաւ, որ կը ճգնի ապացուցանել թէ Նիսը Իտալիոյ կը պատկանի։ Իսկ Ջիանոյի թերթն ալ երեք սիւնակնոց յօդուած մը հրատարակեց, որ կ'եզրակացնէ թէ «անխուսափելի է Քորսիքայի վերադարձը իտալական մեծ ընտանիքին մէջ»։

Ի՞նչ կ'ըսեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընկերվարականները

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան տարեկան համագումարին առթիւ, օրուան ճառախօսները ուժգնօրէն քննադատեցին Չէմպըրլէնի քաղաքականութիւնը։ Երեսփոխան մը գիտել տուաւ թէ Չէմպըրլէն «ազնիւ մարդ մը չէ, այլ հին աղուէս մը»։ Ուրիշ մը ըսաւ թէ Չէմպըրլէն «տակաւին մէկ ոտքը դրած է 18րդ դարուն վրայ, իսկ միւսը՝ Պերլինի մէջ»։ Համագումարը 55,000ի դէմ 2,363,000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ «խորունկ մտահոգութիւն» կը յայտնէ անգլօ-խորհրդային դինակցութեան ձգձգման առթիւ։ Այս բանաձեւը պաշտպանած տեղն կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ Չէմպըրլէնի «խաղաղեցման քաղաքականութիւնը ախտաբանական վտանգաւոր երեւոյթ մըն է»։

*** Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարի վերջին նիստին մէջ, ուր ներկայ էր նաեւ Լէօն Պլում, զանազան փորձեր կատարուեցան, կուսակցութեան միասնականութիւնը ապահովելու համար, մասնաւորապէս արտաքին ճակատի վրայ։ Նախկին վարչապետը պնդեց թէ՝ «նկատի առնելով նախայարձակման սպառնալիքը, խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցն է ամրապնդել մեր բարեկամութիւնները եւ փոխադարձ յանձնառութիւնները»։ Այս առթիւ նորէն հակաճառեց իր վաղեմի գործակիցը, Փօլ Ֆօռ, ջատագովելով միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը։ Ընդհ. քարտուղարին կարծիքով, Ֆրանսայի զինուորական պատրաստութիւնը արդէն ոչնչացուցած է 40 ժամուան օրէնքը եւ ուրիշ ընկերային բարենորոգումներ եւ եթէ պատերազմ ծագի, հետեւանքը պիտի ըլլայ Փաշականութեան հաստատումը Ֆրանսայի մէջ։ Փօլ Ֆօռ ամէնէն աւելի ծափահարուեցաւ երբ կոչ մը ուղղեց միութեան, չերկնելով թէ «երբեք պիտի չբաժնուի Լէօն Պլումէն»։ Այս առթիւ պատմեց թէ ինչպէս այցելած եւ ողջագուրուած էր Լէօն Պլումի հետ, անոր հիւանդութեան առթիւ։

Համագումարը 9 հոգինոց յանձնախումբ մը կազմեց, կէս առ կէս Պլումի եւ Փօլ Ֆօռի կուսակիցներէն եւ երեք չէզոքներէ, միջին բանաձեւ մը խմբագրելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻ տագնապին առթիւ, արաբական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիա սկսած է զինուորական կարեւոր կեդրոնացումներ կատարել սուրիական սահմանին վրայ։ Մասնաւորապէս Նըսիպին — Ջզրան Պէյ շրջանին մէջ հաստատուած են սուաւարթիւ ջոկատներ։ Միւս կողմէ, Թուրք հրամանատարութիւնը զինուորական կեդրոնատեղի դարձուցած է Մարտինը։ Մայիս 17ին ալ զօրահանդէս մը կատարուած է սահմանին վրայ, Դըզըլ — Թէփէ կոչուած վայրին մօտ։ Թուրք կառավարութիւնը զինուորական պարենաւորման կեդրոնը պիտի փոխադրէ Տէրպէսիէի կայարանը։ Այս առթիւ Լաթաքիայէն կը հաղորդեն թէ բազմաթիւ հայ եւ արաբ ընտանիքներ հասած են, փախչելով Սանճաքէն։

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ժամանակաւոր իշխանը եւ իշխանուհին Պերլին գացին, արտաքին նախարարին հետ։ — Այդ երկրին հիթլէրականները թափօր մը կազմեցին մասնակցութեամբ 25,000 կուսակիցներու։ Թափօրը տեւեց երկու ժամ եւ կը կազմէր Գերմանացիներու ամենամեծ ցոյցը։

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ տեղի ունեցան Փրակայի թատրոնին մէջ, երբ, ներկայացման մը ատեն, առաջին շէխ վեհապետուհին կը յայտարարէր. — «Ձեր ժողովուրդը պիտի չկորսուի. ան փառքով պիտի յաղթէ գժուար բոլոր կատարութեանց»։ Ծափերը տեւեցին 15 վայրկեան եւ Նուագախումբը հարկադրուեցաւ չեխական քայլերգը հնչեցնել։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նախարարը 3 միլիոն ֆրանքի նուէր մը ստացաւ հայրենասէրէ մը որ կ'ուզէ գաղտնի պահել իր անունը։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ, Ռուսերու եւ Ճափոնցիներու միջեւ։ Այս վերջինները կ'ըսեն թէ խորհրդային հինգ օդանաւերը վար առնուեցան։ Ցեղոյ հազար խորհրդային հեծելազօրքեր եւ 300 մոնկոլ ձիաւորներ անցան սահմանը, առաջնորդութեամբ տասը հրասայլերու, թնդանօթներու եւ 70 օդանաւերու։ Ճափոնական թնդանօթներն ու օդանաւերը դիմադրելով, հակառակորդը կորսնցուց 30 օդանաւ, երկու հրասայլ, հինգ գնդացիր, ինչպէս եւ 200 մեռեալ։ Կռիւները կը շարունակուին։

ՊԱՐԻՍ հասաւ անգլիացի զրամատէրներու խմբակ մը, մեծ ընկերութիւն մը կազմելու համար։ Մօտերս ռուսական պատուիրակութիւն մըն ալ պիտի հասնի։ Գերմանական պատուիրակութիւն մըն ալ գացած է Թուրքիա, ուսումնասիրելու համար մարթի հրապարակը։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Պըրմինկհմի (Անգլիա) մէկ թատրոնին մէջ որ բարեբախտաբար պարապ էր։ Այս արարքն ալ կը վերագրուի իրլանտացի յեղափոխականներու։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ չափաւոր Արաբներէն Ֆալիլ Շահին, որ հաւանութիւն յայտնած էր Անգլիոյ նոր ծրագրին, սպաննուեցաւ իր տունին մէջ։ Անգլիոյ աշխատաւորական համագումարը դատապարտեց դաշլինճին նոր քաղաքականութիւնը, Պաղեստինի մասին։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդանաւային վարիչները համաձայնութիւն մը կնքեցին, օդանաւային գործակցութեան մասին։ Պայմանները գաղտնի կը պահուին։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ կառավարութիւնը շահեցաւ 260 աթոռներէն 180ը։ Ուրիշ ձայներ ալ հաշուելով, կառավարութիւնը կ'ունենայ 199ի մեծամասնութիւն մը։ Հիթլէրականները շահեցան 34 աթոռ, մինչ նախապէս ունէին միայն 8։

ՎԱՇԻՆԳԹՕՆԷՆ հերքուեցաւ այն զրոյցը, թէ Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք պիտի այցելէ Մոսկուա։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ խորհրդարանը 600,000 ոսկի յատկացուց այն շինութեանց համար որ պիտի կատարուին անգլօ-իտալական դաշնագրին տրամադրութեամբ։

ԳԵՐՄԱՆՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ դինակցութեան դաշինքին արդիւնքներէն մէկն այն պիտի ըլլայ, որ այս տարի Գերմանիոյ մէջ աշխատող իտալացի բանուորներու թիւը պիտի աւելնայ։ Անցեալ տարի Գերմանիա տարուած եւ աշխատանքի դրուած են 32,000 Իտալացիներ։

401 ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ (270ը կին եւ 1ը երախայ) հսկողութեան տակ առնուեցան Թէլ Ավիվի մէջ, Պաղեստինեան իշխանութեանց կողմէ։ Անոնք ամբաստանուած էին, թէ գաղտնի կը փորձէին մտնել Պաղեստին։ Նաւը տարին Հայֆա, ուր իշխանութիւնները որոշեցին թոյլ տալ, որ փախստականները հաստատուին Պաղեստինի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Հայ մը, Միքայէլ Ծավէր, ամբաստանուած ըլլալով թէ դրամ շորթած է աւելի քան քսան Հայերէ, անոնց թուղթերը կարգի դնելու խոստումով։ Ընդհ. դատախազը բանտարկել տուաւ ամբաստանեալը։

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Վարչութեան գաղթիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ. 8 rue Copernic կը դասախօսէ Գ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

Հայ Երիտասարդաց Ակումբ

Ընկերական պարանցիկ-հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Rue Copernic. Փարիզ Մուտք՝ 5 Ֆր.։

Երգահանդէս Վիեննայի մէջ

3 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 19,30ին Urania սրահին մէջ կամիտաս երգչախումբը կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ Գ. ՂԱԶԱՐՈՍ ԶԱՏԻԿԵԱՆի։ Կը խօսի Prof. Dr Robert Lach։ Dr. Barbara Issakidis (դաշնակ)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ. իր տարեկան զինուորական արշաւը տեղի կ'ունենայ 4 Յունիս, Կիրակի օր։

Բոլոր մասնակցող ընկերները, որոնք զարդ արձանագրուած են, պէտք է ներկայ գտնուին Կիրակի առաւօտ ժամը 6.45ին, metro Anversի մուտքին առջեւ, ձեր գրաւչիկներին քով։

Օթօբուսները կը մեկնին ժամը ճիշդ 7ին, ու Փարիզ կը վերադառնան և երեկոյեան ժամը 7.30ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Կը խնդրուի Կիրակոս Փափազեանէ (Բալուի Հաւու գիւղացի) իր հասցէն ղրկել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameame Paris (13)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի ՋՈՄ Մարզականը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Վ. Պապիկեանի եւ պարագաներուն իր հօրեղբօր՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ին Վալանսի մէջ, 75 տարեկան հասակին։

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 27 Մայիս.— Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ծարաեան, Այվազեան, Թաղոյեան եւ Շէհրբեան ընտանիքներուն, Այրի Տիկ. ՈՐԲՈՒՀԻ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Dr. Victor Mengի որ զիս փրկեց ծանր հիւանդութենէ մը։

Էջմին Վահան Հիւսեան

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 2 Juin 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4056

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԺԱՆԵԼԻ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Ս. Միութեան վարչապետը, միեւնոյն ատեն արտաքին գործավար (նախարար), երբ ճառով նոր եւ աւելի ծանր փորձի մը կ'ենթարկէ արեւմտեան երկու պետութիւնները, Անգլիան եւ Ֆրանսան։

Ինչպէս կը յիշուի, Մեծն Բրիտանիան էր որ առանձնեց խաղաղութեան ճակատին կազմակերպումը, Մէմէլի եւ Ալպանիոյ գրաւումէն անմիջապէս վերջ։

Լոնտոն այլեւս համոզուած էր թէ երկու միահեծան պետութիւնները կանգ պիտի չառնեն իրենց արշաւանքին մէջ, հետզհետէ կցելով կամ իրենց լուծին ենթարկելով ուրիշ երկիրներ կամ հողամասեր։ Միւնիխի փորձը ձախողած էր, Իտալիան իր ուզած եղանակով կ'ըմբռնէր անոր իմաստը։

Ասոր, արդէն իսկ հրատապ հանգամանք առած էր Տանցիկի խնդիրը, իսկ Ալպանիոյ գրաւումը եւ Եուկոսլաւիոյ երկդիմի ընթացքը բացայայտ վտանգ մը կը կազմէին Պալքաններու եւ Թուրքիոյ, Եգէականի եւ Միջերկրականի ապահովութեան համար։

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս էր Թուրք մամուլին մտահոգութիւնը, ինչպէս առիթ ունեցանք պարզելու, օրը օրին։ Վկայութիւն մը եւս Յունիս Ճանիտէն, որ ամէնէն աւելի իրար անցած էր, Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ.

— «Յայտնի է թէ Պալքանեան պետութիւնները որքա՛ն նեղուեցան եւ որքան դժուար վայրկեաններ անցուցին վերջերս ուրուագծուող գրաւման շարժումներուն առջեւ։ Մինչդեռ եթէ Պալքանները չկորսնցնէին բանկագին ատենները, եթէ հեռատես եղած ըլլային եւ կարենային յայն մտածել, պայմանադրութեամբ պիտի դիմաւորէին ներկայ կացութիւնը եւ պիտի չմտնէին ազդեցութեան տակ։

Նոյն խորհրդածութիւնը տեղին կը գտնենք նաեւ մեր երկրին համար։ Թուրքիա, որ կամրջագլուխի դերը ունի Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, ամէնէն վտանգաւոր մէկ կէտին վրայ, որքան աշխատի առանձին մնալ, հանդիսատես ըլլալով մինչեւ ընդհանուր պատերազմի մը մէջ, չի յաջողիր։ Որովհետեւ բաւական չէ որ մենք ուզենք հեռու մնալ, անհրաժեշտ է որ ուրիշներն ալ հանգիստ թողուն մեզ։ Միաժամանակ, պէտք չէ միտքէ հանել թէ՝ իր բարեբեր հողովը, հարուստ հանքերովը եւ ռազմագիտական կարեւոր դիրքերովը, ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՆԻՒԹ ԿԱԶՄԵԼԻՔ ՄԱՍԱՂԱՆԵՐՈՒՆ (գուրպան) ՄԷՋ, ԵՒ ԹԷ ԿՈՒԻԼԸ ՊԻՏԻ ՓՐԹԻ «ՄԵՐ ՎԵՐՄԱԿԻՆ ՎՐԱՅ» (քամկանըն պիզիմ եօրկանըն պաշընա քօփաճաղըն)։ («Եէնի Սապահ», 18 մայիս)։

Այս կացութեան առջեւ, լրջօրէն վտանգուած համարելով իր կայսրութեան շահերը, Մեծն Բրիտանիա յաջորդաբար յայտարարեց փոխադարձ աջակցութիւն՝ Լեհաստանի (6 ապրիլ), Յունաստանի եւ Ռումանիոյ։ Ետոյ յայտարարուեցաւ անգլօ-թուրք համաձայնութիւնը (12 մայիս), Լոնտոնի եւ Անգարայի մէջ միաժամանակ, իսկ Մոսկուայի առաջարկուեցաւ աջակցիլ, եթէ երաշխաւորուած երկիրներէն մէկը յարձակման ենթարկուէր եւ Անգլիա պատերազմի մտնէր։

Այս բոլոր գործողութեանց մէջ, Ֆրանսա միշտ կը շարժէր համախորհուրդ Անգլիոյ հետ։ Միայն Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները վերջնական ելքի մը չէին յանգած դեռ, իսկ Ս. Միութեան հետ արդէն դիւրին ըլլալով, Փարիզ կը ջանար հաշտեցնել Լոնտոնի եւ Մոսկուայի տեսակէտները։

Այդ միջնորդութեան շնորհիւ էր որ մշակուեցաւ միջին բանաձեւ մը, որուն պատասխանը ահաւասիկ հրապարակեց կուսակցութեան Մոսկուա։

Ի՞նչ են հիմնական տարբերութիւնները, Լոնտոն — Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ։

Առաջին երկուքը չեն ուզեր բոլորովին խրիլ երաշխաւորութեանց եւ պարտաւորութեանց լաբիւրինթոսի մը մէջ, արեւմուտքէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Իսկ Մոսկուա, աւելի մտահոգ եւ հեռատես, կ'ուզէ որ կուռ եւ ընդարձակ ճակատ մը կազմուի, փոխադարձաբար երաշխաւորելու համար ոչ միայն դրացիները եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներ, այլ եւ ամբողջ Ս. Միութիւնը։

Միեւնոյն ատեն, ան չուզեր պատերազմի բռնուիլ, «կրակէն շագանակները հանելով ուրիշներու համար»։

Հակառակ Մոլոթովի բացասական յայտարարութեանց, կը թուի թէ կարելի պիտի ըլլայ գոհացնել Մոսկուան, ի հարկին առանձնելով անոր անմիջական հարեւաններուն ալ պաշտպանութիւնը։

Մանաւանդ որ, կացութիւնը աւելի կնճռոտած է, իբրեւ հետեւանք իտալ-գերման զինակցութեան (22 մայիս)։ Այսքան ճամբայ կտրելէ, Մեծն Բրիտանիոյ աւանդական քաղաքականութիւնը յեղաշրջելէ վերջ, Չէմպըրլէնի համար չափազանց դժուար է կենալ կէս ճամբու վրայ։

Շ.

Մոլոթովի ազդեցութիւնը Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

Մոլոթովի յայտարարութիւնները անսպասելի ըլլալով հանդերձ, ծանր տպաւորութիւն չգործեցին Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ։ Երկու երկիրներուն քաղաքական շրջանակները գոհ են որ Մոսկուա կ'ընդունի թէ քայլ մը յառաջ գացած են։ Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ ամէն դժուարութիւն հարթել բանակցութիւններով։ Գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմէ Էսթոնիոյ, Լաթվիոյ եւ Լիթուանիոյ երաշխաւորութեան խնդիրը։ Այս երեք երկիրները իրենց ալ տրամադիր չեն երաշխաւորութեան «հովանոցին» տակ մտնելու։ Իսկ կողմէ Չէմպըրլէն ալ չուզեր խրիլ բազմազան յանձնառութիւններու ցանցի մը մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը առ այժմ զբաղած է Մոլոթովի ճառին քննութեամբ, վերլուծելու համար անոր ամբողջ իմաստը։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպարապետը, պաշտօնապէս Լոնտոն պիտի այցելէ, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ զինուորական իշխանութեանց հետ։ Այս այցելութիւնը պիտի զուգադիպի իր բանակի ընդհ. քննիչին՝ զօր. Բեազիմի այցելութեան։ Լոնտոն հրաւիրուած է նաեւ մարաջախտ Վորոշիլով, սեպտեմբերի ռազմափորձերուն առթիւ։ Կ'ըսուի թէ Լեհաստանի բանակին ընդհ. քննիչն ալ ներկայ պիտի ըլլայ ռազմափորձերուն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԲԱՒԱՐԱՐ ՉԻ ՆԿԱՏԵՐ ԱՆԳԼՕ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԴԱՇՆԱԿՑԻԼ ԲՈԼՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ՈՒՐ ՈՐ ԱԼ ՊԱՏԱՀԻՆ

Մոլոթով, Ս. Միութեան վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն արտաքին գործավարն է, Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ խօսած ճառով յայտարարեց թէ բաւարար չէ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը, փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մասին։ Այս առթիւ շեշտեց թէ այդ ծրագիրը կը պարունակէ կարգ մը վերապահումներ որոնք անզօր կը դարձնեն ծրագրուած զինակցութիւնը։ Ս. Միութիւնը հետեւեալ պայմանները կ'առաջարկէ, զինակցութեան մասնակցելու համար —

1. Դաշինքը պէտք է ի զօրու ըլլայ բոլոր նախայարձակումներուն դէմ, ո՛ւր որ ալ պատահին։

2. Պէտք է երաշխաւորութիւն ընծայել նաեւ Բալթեան պետութեանց, այնպէս ինչպէս եղաւ Լեհաստանի համար։

3. Դաշինքը պէտք է պարունակէ համաձայնութիւն մը երեք պետութեանց միջեւ, ճշդելով փոխադարձ օգնութեան պայմանները, նախայարձակման պարագային։

Ահաւասիկ ճառին ամփոփումը, համաձայն Մոսկուայէն ուղղուած հեռագրին.

— «Վերջին ժամանակներս ծանրակշիռ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան միջազգային կացութեան մէջ։ Խաղաղասէր պետութեանց համար այդ փոփոխութիւնները մեծապէս ծանրացուցին կացութիւնը։ Նախայարձակման ներկայացուցիչները կը պարծենան իրենց շահած յաջողութիւններով։ Իսկ ժողովրդավար պետութիւնները, որոնք երես դարձուցած են հաւաքական ապահովութեան, կը ջանան մեղմացնել պատահած փոփոխութեանց կարեւորութիւնը, հանդարտեցնել հանրային կարծիքը եւ այնպէս կը վարուին իբրեւ թէ մասնաւոր բան մը պատահած չըլլայ։ Ս. Միութեան դիրքը կը տարբերի թէ առաջին եւ թէ վերջին խմբակցութեան դիրքէն»։

Այստեղ յիշելով Միւնիխի համաձայնութեան արդիւնքը, Մոլոթով շարունակեց.

— «Միւնիխը կասեցո՞ւց նախայարձակումը։ Ամենեւին։ Ընդհակառակն, Գերմանիա չգոհացաւ ատով եւ պարզապէս հաշուեյարդարի ենթարկեց սլաւական ամէնէն մեծ պետութիւններէն մէկը եւ 1939 մարտին վերջ դրաւ Չեխոսլովաքիոյ գոյութեան։ Դէպքերու ընթացքը ապացուցուց բովանդակ աշխարհի թէ ուր կրնայ տանիլ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, Միւնիխի քաղաքականութիւնը։ Նախայարձակ պետութիւնները շարունակեցին իրենց ընտրած ճամբան։ Գերմանիա գրաւեց Մէմէլը, Իտալիա քարտէսէն ջնջեց Ալպանիոյ անկախ պետութիւնը։ Գերմանիա եւ Իտալիա աւելի յառաջ գացին։ Իրենց կնքած քաղաքական-զինուորական դաշինքը յարձակողական հանգամանք ունի։ Դեռ վերջերս այս երկու պետութեանց զինակցութիւնը կը քօղարկուէր հակայեղափոխութեան դէմ ուղղուած պայքարով։ Այսօր այլ եւս պէտք չունին ծածկուելու այդ քօղին տակ. այլ եւս բառ չեն արտասաներ Կոմինտերնի դէմ ուղղուած պայքարի մասին։ Ահա թէ ինչու պետական վարիչները կ'ըմբռնեն թէ նախայարձակումը ուղղուած է Եւրոպայի գլխաւոր պետութեանց դէմ։ Ուրեմն կ'արձանագրենք միջազգային կացութեան ծանրացումը։ Վերջերս փոփոխութիւններ կը նշմարուին, մարդիկ այլեւս կը զգան թէ անհրաժեշտ է պայքարիլ նախայարձակման դէմ։ Ո՞րքան լուրջ են այդ փոփոխութիւնները,— ապագան պիտի ըսէ։ Օրուան այս ժամուն, տակաւին կարելի չէ ըսել թէ լուրջ եւ իրական բաղձանք մը կը տիրէ հրաժարելու ոչ-միջամտութեան քաղաքականութենէն։ Չի՞նք տեսներ որ փորձ մը կը կատարուի նախայարձակումը սահմանափակելու երկրամասի մը մէջ, չխափանելով զայն ուրիշ երկրամասերու մէջ։ Պէտք է արթուն մնանք։ Մենք պիտի պաշտպանենք խաղաղութեան դատը, թոյլ պիտի չտանք որ նախայարձակումը աւելի տարածուի եւ հաստատ պիտի մնանք Ստալինի կողմէ նշանակուած դիրքին վրայ,— արթուն կենալ եւ թոյլ չտալ որ պատերազմի գրգռիչները մեզ քաշեն պատերազմի մը մէջ, կրակէն շագանակներ հանել տալով ուրիշներու համար»։

Պարզելէ վերջ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ եղած առաջարկները, արտաքին գործավարը յայտարարեց.

— «Անգլօ-ֆրանսական առաջարկները կը պարունակեն կարգ մը վերապահումներ որոնք անզօր պիտի դարձնեն դաշինքը։ Անոնք չեն գոհացներ Ս. Միութեան պահանջը,— կնքել դաշինք մը բոլորովին պաշտպանողական, որ երաշխաւորութիւններ պիտի ընծայէ մեր բոլոր դրացիներուն եւ պիտի կազմէ շօշափելի համաձայնութիւն մը փոխադարձ օգնութեան, եթէ որ եւ է յարձակում կատարուի ստորագրողներէն ո եւ է մէկուն դէմ»։

Ընդունելով հանդերձ որ վերջին առաջարկները քայլ մը յառաջ գացած են, քանի որ նկատի կ'առնուի խորհրդային առաջարկը՝ փոխադարձութեան մասին, Մոլոթով դիտել տուաւ թէ վերապահումները այնքան շատ են որ յառաջդիմութիւնը կը դառնայ «կեղծ, երեւակայական»։ Այս առթիւ մասնաւորապէս դիտել տուաւ թէ առաջարկուած դաշինքը բաց կը ձգէ հետեւեալ խնդիրը,— Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի օգնե՞ն Ռուսիոյ, եթէ վերջինը հարկադրուի օգնութեան հասնիլ պալթեան պետութիւններէն մէկուն կամ ամէնուն, իր հիւսիս-արեւելեան սահմանին վրայ։ Ետոյ յայտարարեց թէ Ս. Նախայարձակումը ո՛ր կողմէն ալ ծագի եւ ո՛վ որ ալ ըլլայ զոհը, «Ս. Միութեան տեղը պէտք է ըլլայ առաջին շարքին վրայ»։ Կը նշանակէ թէ Մոսկուա փոխադարձաբար պիտի օգնէ Արտաքին Մոնկոլիոյ եւ պիտի դիմադրէ Ճափոնի, եթէ յարձակում կատարուի։ Չինաստանի մասին ալ խօսելով, վարչապետը ըսաւ թէ այդ երկիրը մէկն է նախայարձակման զոհերէն, որոնց պարտաւոր է օգնել Ս. Միութիւնը։ «Այդպէս ալ ըրած ենք եւ կ'ընենք իբրապէս»։

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Մոլոթով հարեւանցի յիշեց Գերմանիան, ըսելով թէ առեւտրական գո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ՕՖԻՍՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

հայ զինուորներու, արհեստաւորներու եւ ախորժակներու մասին

»»» · «««

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Փարիզ այցելեց Գաղթականներու Միջազգային Տնչութեան (Լոնտոն) ներկայացուցիչը, Պ. Քիւլման, եւ տեսակցելով երկու Օֆիսներու վարիչներուն հետ, թելադրեց որ միասնաբար յուշագիր մը ներկայացնեն հայ տարագիրներու կացութեան մասին։ Անցեալ մարտին Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ յուշագիր մը կազմուած եւ երկու Օֆիսներուն ստորագրութեամբ ներկայացուած ըլլալով արտաքին նախարարութեան, յարմար դատուած է անոր պատճէնը ներկայացնել Պ. Քիւլմանի։

Ահաւասիկ այդ յուշագիրը.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը եւ Օֆիսները պատիւ ունին ձեր բարձր բարեացակամութեան յանձնելու կարգ մը էական խնդիրներ որոնք կապուած են Ֆրանսայի հայ տարագիրներու բարոյական եւ նիւթական կացութեան հետ։ Ստորեւ նշանակուած այդ հարցերուն նպաստաւոր լուծումը պիտի ամրապնդէր երախտագիտութիւնը եւ սէրը մեր հայրենակիցներուն՝ այն մեծ երկրին հանդէպ ուր ապաստան գտած են եւ զոր կը համարեն իրենց երկրորդ հայրենիքը։

1.— 1928 մարտ 31ի օրէնքին Գ. յօդ. Բ. հատուածին գործադրութիւնը 1936ին, զինուորագրութեան մասին, մեծ պատրաստակամութեամբ ընդունուեցաւ հայ երիտասարդներուն կողմէ։ Հակառակ իրենց տրուած ազատութեան, անոնք իրենց դասի զօրակոչին պատասխանեցին անվերապահ եւ մեծ ուրախութեամբ կը հաստատենք թէ իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեցին եւ կը կատարեն եռանդով եւ հաւատարմօրէն։ Գալով 22 — 33 տարեկան երիտասարդներուն, որոնք արձանագրուած եւ բժշկական քննութեան ենթարկուած են, անոնցմէ շատեր, թէեւ ոչ ենթակայ գործօն ծառայութեան, բանակ մտան իբրեւ կամաւորներ։

Թոյլ տուէք յիշեցնել այստեղ թէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան 1937 փետրուար 24 թուակիր շրջաբերականը կը յանձնարարէր զինուորական իշխանութեանց՝ հասկցնել այդ երիտասարդներուն թէ զինուորական ծառայութեան պարտաւորութիւնը պէտք է նկատեն ոչ միայն իբրեւ պատիւ մը, այլ եւ առաւելութիւն մը, մանաւորապէս ֆրանսական հպատակութեան եւ աշխատանքի արտօնութեան ստացման համար. ազատ արձակուած ատեն։

Այսօր հարկադրուած ենք հաստատել թէ արձակուած հայ զինուորները տակաւին չեն ստացած իրենց հպատակութեան գիրերը եւ կը շարունակեն ապրիլ իրենց օտարականի անձնագիրներով, որոնք իրենց առջեւ կը փակեն գործարաններու եւ արհեստանոցներու դուռները եւ թոյլ չեն տար իրենց հաչուոյն գործ հաստատել իբրեւ արհեստաւորներ։ Այս արձակուած զինուորներուն եղած միակ շնորհն այն է որ ձրի կը ստանան իրենց եւ իրենց կիներուն անձնագիրները (ինքնութեան թուղթ)։ Այդ շնորհէն զրկուած են իրենց զաւակներն իսկ։

Նոյնպէս, 22 —33 տարեկան Հայերը, որոնք զինուորական տետրակ ունին եւ իրենց մարզանքի շրջանը (փէրիոտ) կատարած են կամ պիտի կատարեն եւ կրնան դրօշի տակ առնուիլ վաղը, ոչ մէկ առաւելութիւն կը վայելեն։ Առանց խօսելու իրենց հպատակութեան մասին, որուն անշուշտ իրաւունք ունին, 1937 օգոստոս 28ի հրամանագիր-օրէնքը (203րդ յօդուած դրօշմաթուղթի օրէնքի) որ եւ է շնորհ չի նախատեսեր իրենց եւ իրենց կիներուն ու զաւակներուն անձնագիրներու տուրքին համար։

2.— 1935 Օգոստոս 8ի օրէնքին գործադրութիւնը արհեստաւորներու համար տաժանելի կացութիւն մը ստեղծած է հարիւրաւոր հայ արհեստաւորներու համար։ Տարիներէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած ապաստանեալներ, ամուսնացած, ունենալով մէկէ աւելի զաւակներ որոնք այս երկրին մէջ ծնած եւ Ֆրանսացի յայտարարուած են, հրաման առած են փակելու իրենց խանութներն ու կրպակները, չեղեալ համարուած ըլլալով իրենց արհեստաւորի տոմսը։ Անոնցմէ շատերը անգործ մնացած ըլլալով տնտեսական մեծ տագնապին ատեն եւ չուզելով օգտուիլ գործազրկութեան նպաստէն, փոքր առեւտուր մը հաստատած էին, տրամադրելով իրենց ամբողջ խնայողութիւնը կամ պարտքի տակ մտնելով, եւ այսօր յանկարծ կը զրկուին տարիներու աշխատութեան եւ զրկանքներու արդիւնքէն։ Ճարտարարուեստական աշխատաւորի տոմսը, որ իրենց կը տրուի մէկէնարար, բանի չի ծառայեր իրականին մէջ, որովհետեւ շատ քիչ պատեհութիւն ունին աշխատանք ճարելու, իբրեւ հետեւանք օտար աշխատաւորներու համար սահմանուած համեմատութեան եւ այն տրամադրութեան որ կ'արգիլէ օտար աշխատաւորներ առնել։ Այսպէս կը կազմուի հայ տարագիրներու դաս մը, որ անձկութեան մատնուած է իրենց եւ իրենց զաւակներուն հացը ճարելու համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

Թուրքիա 37 միլիոն ոսկիի կը յատկացնէ բանակին

—— oo ——

Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովը քուէարկեց ազգային պաշտպանութեան նախահաշիւը, որ ցարդ մեծագոյնն է 16 տարուան մէջ։ Այս առթիւ Ժողովը քուէարկեց նաեւ բանաձեւ մը, որով կը յայտնէ իր «անկեղծ սէրը Թրքական հերոսական բանակին եւ լիակատար վստահութիւնը անոր ուժին ու աշալրջութեան հանդէպ»։

Պաշտպանութեան յատկացուած գումարն է 37 միլիոն ոսկի, որով պիտի ուժեղացուին օդատորմիղը, նաւատորմիղը եւ բանակին զինաւորումը։ Ասոնցմէ զատ՝ պիտի զօրացնեն նաեւ Տարտանէլի, Վոսփորի եւ Եգէականի նաւահանգիստներու ամրութիւնները։

Սանճագի խնդիրը միշտ առկախ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Փարիզի թղթակիցը կը գրէ (մայիս 31).— Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան յայտարարութիւնը քիչ մը եւս պիտի ուշանայ, որովհետեւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) մասին քանի մը վերջ հարցերը տակաւին կարգադրուած չեն։

«ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ»

Գիրք մըն է այս, լոյս տեսած հերու, աշնան։ Պատերազմական յուշերը գերման սպայի մը(*)։ Իր անունը՞, ինչ հարկ ատոր։ Պարտաւո՞ր ենք ամէն արկածախնդիրի անուն գոց սորվիլ։ Ան երբեմն կը կռուի Ափրիկէի աւազաստաններուն վրայ, երբեմն սպիտակ գդակ դրած Նեկուսին կերակուր կ'եփէ Ասիա Միջնայի մէջ, ու յաճախ կը դառնայ Հայերուն դէմ Թիֆլիզ ու Բագու։ Ցեսայ, ի՞նչ կապ իր արկածներուն եւ սա անլի խորագրին միջեւ։ Եւ ինչո՞ւ միայն փոքր Ասիոյ քարտէսը կողքին վրայ — անշուշտ առանց Հայաստանի — փոխանակ Ալզասէն Սիպերիայի, քանի որ այդքան հեռու կ'երկարին իր թափառումները։

Բայց տրամաբանութիւնը իր իմաստը կը կորսնցնէ մերթ, երբ անտրամաբան հարցեր հալածէ։ Ուստի ինչուները սանձենք։ Գիրքը կը գնուի ու կը կարդացուի։ Կողքը փայլուն է, ախորժալ հմայիչ, Գերմանը ընթերցասէր։ Ան կը սիրէ մանաւանդ իր զինուորականները ու կը ներէ անոնց այնքան մը քմահաճոյք։ Հոգ չէ թէ ընթերցումէն վերջ թերահաւատութեամբ գրադարանին մէկ մոռցուած անկիւնը զետեղէ զայն։

Հեղինակը, դեռ պատանի, կը մըտնէ բանակ։ Պատերազմի սկիզբն է։ Ցանգուգն եւ քաջ է առաջին օրէն։ Կը ձերբակալէ ֆրանսացի լրտեսներ, որոնք կը գնդակահարուին։ Շուտով պարզ զինուորի աստիճանէն վեր կ'ելլէ։ Գետի մը վրայ ֆրանսական քարիւղատար նաւ մը կը ռմբակոծեն, որ կը բռնկի ու կը խրի։ Քարի՞ւղ, կը մտածէ այդ պահուն, ահա ոյժը որ պատերազմին բախտը պիտի վճռէ։ Գէտք է անմիջապէս, հիմա, մտածել քարիւղի մասին, մայր լուսափաղի աղբիւրին։ Արդարեւ, յետագային, մինչ Գերմանիա պիտի փորձէ Կովկասը գրաւելով քարիւղ ձեռք բերելու, ամերիկեանը, արդէն պատրաստ, կը քալեցնէ Համաձայնականներու պողպատէ հրէշները, որոնք պատերազմը ժամանակաւորապէս կը շահին։

Հետեւինք իրեն։ Արդէն քաջութեան երկաթէ շքանշան կը կախէ կուրծքին։ Եւ իբրեւ յայտնի զինուորական, հրաման կը ստանայ օդանաւով ռուսական ճակատի վրայ վտանգաւոր գործողութիւններ կատարելու։ Չար բախտէն Ռուսերու կրակի գիծին մէջ կ'իյնայ, անոնց գնդացիրները կը ծակծկեն մեքենան, նաեւ իր եւ ընկերոջ մարմինները, ստիպելով վար իջնել։ Ամէն կողմէ արիւնը կը հոսի։ Բժշկական օգնութիւն, դիտմա՞մբ, ուշ կը հասնի։ Ապաքինելէ վերջ կը դրկուին Սիպերիա։ Հոն փախուստ կը փորձէ։ Եւ վերջապէս կը յաջողի։ 3300 քիլոմեթր Ասիոյ մէջէն կը գնդերի, ձիւն ձմրան, իբրեւ մուշտակի վաճառական։ Զինաստանի սահմանին վրայ ռուս Խազախներու ձեռքը կ'իյնայ կրկին։ Միայն չըսեր թէ այդ ճամբորդութիւնը առանց դըրամի՞ կատարեց։ Կարելի չէ։ Տունէն կամ տեղէ մը դրա՞մ ստացաւ։ Չեմ գիտեր։ Խազախները կ'ուզեն իրեն ձեռնակապ անցընել տանելու համար։ Անմիջապէս սարքանակը կը քաշէ, ըսելով թէ գերման սպայ մը չի թոյլատրեր ձեռքերը կապել։ Կը ատանին ու կը նետեն զնտան մը։ Ռուսերը վարպետ են չարչարանքի, ճերմակ ըլլան թէ կարմիր։ Հոն ամէն յանդարձեալ քարէ զաղաղ մը ունի գետնին տակ, խուցի տեղ, որ կրնայ յոյսի փլրուած թեւերը իրեն պատանք ըրած, աչքերը ընդմիշտ գոցել։ Ոջիլները կ'ուտեն մարմինը։ Ամէն կողմ վէրք։

Ո՞ւրկէ ուր Ռուսիա դառնող աւստրիացի կոմսուհի մը կը լսէ իր մասին եւ կ'ազատէ այդ զնտանէն։ Կը փոխադրուի այլուր։ Միշտ գերի, բայց տանելի պայմաններու տակ։ Եւ կը ծանօթանայ վարպետ գերման լրտեսի մը, հմուտ արեւելեան լեզուներու, որուն հետ ալ կը փախչի։ Նորէն առանց դրամի՞, առանց դուրսէն օգնութեա՞ն...։ Կը փախչին ու կ'իյնան Մոսկուա։ Կ'անցնին Ռուսիոյ արեւմտեան սահմանը։ Քանի մը քիլոմեթր անդին արդէն Ֆինլանտիա, փրկութիւն։ Հոդ, աչքին առջեւ կը պատկերանայ ֆրանսական նաւը գետին վրայ որ կը վառէր, ու քարիւղը։ Բայց ո՞ւր կը գտնուի քարիւղը,— Կովկա՞ս։ Կը դառնայ նորէն Մոսկուա։ Կապ կը հաստատէ Կովկասի լեռնականներուն հետ, եւ քանի մը լեռնականներով կ'իջնէ Կովկաս, լեռնականի տարազ հագած, թէեւ կապոյտ աչքերը զինք կը վախցնեն, բայց յետոյ կը տեսնէ որ Կովկասի մէջ ալ շատ կապոյտ աչքեր կան, Չէրքէզները։

Նպատակն է Կովկասէն Ռուսերը նետել լեռնականներու օգնութեամբ։ Որովհետեւ հոն, լեռնականներու երկիրը, Կովկասի դուռն է, եւ դիւրին է գոցել եւ պաշտպանել։ Կը տեսնուի պետերու հետ, աւազակներու հետ։ Լեռնականները կը զինուին թրքական ճակատէն փախցուած զէնքերով, երկնոյատակ կառքերու մէջ։ Կապերը կը հասնին Վրաստան։ Լեռնականներու ոյժը անբաւական է իրեն։ Եւ կ'անցնի Թիֆլիզ։ Հոն կը պահուի ու կը կործէ։ Եւ կը վախնայ թէ կը հետապնդուի։ Որո՞ւ կողմէ։ Հայերու։ Բայց ուրկէ՞ Հայեր մէջտեղ ելան։ Չէ՞ որ Թիֆլիզ կը բնակէին միայն Վրացի, Ռուս, Թաթար, Պարսիկ, Գնչու, եւն.։ Իր ատելութիւնը այնքան բուռն է դէպի Հայը որ մեր անունը տալէ կը խուսափի։ Եւ կը յիշէ մեզ հոն միայն ուր ստիպողական է, եւ խուսափիլը անհնար։ Հոգ չէ՛ թէ ստով հակասութեան մէջ իյնայ։

Ցանկարծ, սակայն, Հայեր իր թաղապը ցանցի մէջ կ'առնեն։ Հետքը գտե՞ր են։ Հիւա՞նդ ալ է։ Ինչ՞ղճ։ Պարսիկի տարազով խոյս կուտայ անոնց ձեռքէն, վերջին պահուն։ Անհնարին մը գտա, ու արդէն բռնուած էր։ Այո, սա Հայերը, որոնք հարաւը կը կռուին Թուրքերու դէմ կամաւորական գունդերով, որովհետեւ անանկ ալ պիտի մեռնին անանկ ալ։ Թուրքը բնաւ հայ ողջ չի թողուր։ Ուր որ հանդիպի կը սպաննէ։

Թիֆլիզ վտանգաւոր է այլեւս։ Բագու։ Հոն ատեն մը վերջ կ'իյնայ ապարանքը թաթար մեծահարուստի մը որ նաւթահորերու տէր է։ Միասին ծրագիրներ կ'որոճան։ Շուշիի մօտ գաղտնի օդակայան մը կը պատրաստեն գերման օդանաւերու համար, թէեւ Գերմանիա բանէ մը լուր չունէր։ Ճամբան նորէն մէջտեղ կ'ելլեն Հայերը, իբրեւ թէ, ու նորէն դժուարութեան օձերը կ'ազատէ։ Եւ կը մեկնի Կասպից ծովէն, Պարսկաստանի վրայով, երթալ պատմելու թէ Կովկասի մէջ հողը պատրաստ է, ժողովուրդը կը սպասէ գերմանական ներխուժումին։ Պարսկաստանի հիւսիսը ապստամբ խանի մը գաղտնի պալատը հիւր կ'ըլլայ անտառներու գիրկը։ Եւ կը մտնէ Իրաք, այն պահուն՝ երբ Պաղտատ իյնալու վրայ է։ Անգլիական ոսկիներով, ինչպէս կը հաւատայ։ Որովհետեւ, մինչ քաղաքը վըտանգի տակ է ու գերման հրամանատարը Թուրք վալիին մօտ կը ջանայ կացութիւնը բացատրելու, վալին կը դանէ խնճոյքի մէջ որ իրեն բնաւ կարեւորութիւն չի տար։ Եւ անոր զարմանքին այսպէս կը պատասխանէ.

— Mais que voulez-vous, on s'amuse?

Ահա Մուսուլ է։ Ահա Երուսաղէմ է։

Հոն գերման հրամանատարութեան Կովկաս ու քարիւղ կը հոլովէ։ Լսող չըլլար։ Կ'անցնի Պոլիս։ Իր յանկերգը միշտ «Կովկա՞ս, քարիւղ»։ Պոլսոյ գերմանական շրջանակները կը կարգադրեն որ Էնվէրի ներկայանայ։ Կ'ընէ այդպէս։ Ապարդիւն։ Կ'երթայ Գերմանիա։ Եւ գերման բանակներուն վերին հրամանատարութեան կը բացատրէ Կովկաս, իր գործունէութիւնը հոն, քարիւղ։ Այո կ'ըսեն, ոչ կ'ըսեն, մէկ կողմ կը շպրտեն զինքը պաշտօնի մը գլուխ։ Մինչ անդին լուռ ցուցն աժդական մը կուտան Վրաստանի ապագայ թագաւորին, որ հանգիստ կ'ապրի վիլլայի մը մէջ։ Ցետոյ Պոլիս կը ղրկեն նորէն ապատնի վիհապետութիւնը, որպէսզի Թուրքիոյ ճամբով Կովկաս անցնի, երբ Գերմանիա գրաւէ զայն։ Սակայն Թուրքերը այդ ռուսահպատակ կիւրէն ծակը կը նետեն։ Ամիսներ վերջ միայն Գերմանիա իմանալով կ'ազատէ զայն։ Եւ կը հարցնէ ընդհանուր հրամանատարութիւնը իրեն թէ պիտի ուզէ՞ր արշաւախումբի մը հետ Կովկաս մեկնիլ։ Տարի մը եւոք էր։

Հոն է արդէն, քանի մը հազար գերման զինուորի հետ, ինք, կողմնակի դերծով,— հետապնդել Հայերը, որոնք իբրեւ թէ Անգլիացիներու հետ գաղտնի կապեր ունէին։ Չըսեր սակայն թէ այդ Հայերը ուրիշ ի՞նչ կ'ընէին, եթէ չկռուէին Թուրքերուն դէմ եւ կապեր չունենային Անգլիացիներուն հետ, քանի որ Գերմանիա զիրենք առօք-փառօք ջարդել տուած էր Թուրքիոյ մէջ։ Եւ հայ ու յուղարկաւորութիւն, գրեթէ ամէն օր։ Զարմանալի՛։ Մեռելը միշտ նոյն տունէն։ Յուղարկաւորները չարունակ նոյն անձերը։ Այս մէկ յուղարկաւորութեան ներկայ կ'ըլլայ ընկերոջ մը հետ, Չէրքէզի տարազով։ Դագաղը ի՞նչ առմէկալից է երբ հող կ'իջեցնեն։ Յուղարկաւորները իրենց դէմքերը կը ծածկեն։ Ահա՛, այսպէ՛ս ձայն կը հանեն զէնքերն ու փամփուշտը։ Հայոց գերեզմանատունը հսկողութեան տակ է այլեւս։

Թիֆլիզի մէջ ուրախութիւն։ Գեներալի անոր առաջ։ Սպիտակ Ռուսերու գեղանի կիները փողոց նետուած են բոլշեւիկ հրէշին կողմէ, անտուն եւ անօթի։ Քաղաքին հասարակաց պարտէզին մէջ գերման զինուորական նուագախումբը կը զարնէ ու զոյգերը կը դառնան մինչեւ կէս գիշեր։ Դուրսը Ռուսերը կը յածին, մինչեւ որ իրենց կիները գան, քիչ մը հաց, կամ հացի դրամ բերելով միասին... Գործն ալ կարգին է։ Եւ մեր հերոսը ջուրի վրայ։ Հայ մը դրամ առնելով մատնութիւն կ'ընէ, եւ հայ ու ռուս լրտեսներ բանտերը կը թըխուին։ Նաեւ Անգլիացիներ։

Սակայն ուշ են եկեր։ Եթէ իր խօսքը մտիկ ըրած ըլլային... Թուրքերը Բագու են յառեր։ Եւ կառախումբին մէջ կը ձերբակալեն գերման սպաները, որոնք հոն մեկնիլ կ'ուզեն։ Ան կը զանգատի զինակիցներու այս եւ նման թշնամութիւններէն, որ երթալով կը սաստկանան։ Թուրքերուն հետ լեզու գտնել գրեթէ կարելի չէ։ Վերջապէս կը համաձայնին Բագուի քարիւղը իրենց միջեւ բաժնել։ Կէսը Թուրքիա պիտի երթար, միւս կէսը Գերմանիա, եթէ՝ Անգլիացիները չմտնէին Բագու։ Գերմանիայէն հեռագիր մը զօրաբանակը ետ կը կանչէ։ Ամէնէն առաջ ինք չուզեր Պաթում կ'անցնի, որպէսզի չձերբակալուի։ Մնացած զինուորի մեկնումի պահուն հայ, ռուս եւ անգլիացի լըրտեսները, բանտէն ելած, կայարանին մէջ ողջերթ կը մաղթեն անոնց ու կը խնդան։

Գործը հոս չվերջանար։ Տոմսը կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ, ուր անիշխանութիւնն ու թշուառութիւնը կը տիրապետեն։ Բայց մեզ չահագրգռող մասը մինչեւ հոս է։ Եւ մենք ցաւով գրի կ'առնենք այս տողերը, պարզապէս մեր անջնջելի երազներուն եւ երազատեսութիւններուն վրայ անգամ մըն ալ պաղ ջուր թափելու համար։ Որպէսզի յետագային մեր աչքերը բանանք ու մեր շուրջը լաւ դըննենք։ Մանաւանդ երբ մեր գործը Եւրոպացիներու հետ է։

Այո, Եւրոպան ինչքան լաւ ճանչնանք, նորէն քիչ է։

ԵՐ. ՔՈՉԵԱՆ

(*) Տես մօտաւոր Արեւելքի բաժանումը «Յառաջ», 18 Մայիս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Ը.

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ Մ. ՔԵՄԱԼԻ «ԱԶԳ. ՈՒԽՏԸ»

Ամերիկեան քննիչ Ցանձնախումբը նպաստաւոր եզրակացութեան չհասաւ յանգիլ Սուրիոյ շրջանին մէջ։ Նոյնը նաեւ Հայաստանի քննիչ նշանակուած զօր. Հարպըրդ, որ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Քեմալի հետ, Սեբաստիոյ մէջ 20 Սեպտեմբեր 1919ին։ Հարպըրդ իր տեղեկագրին մէջ հաղորդեց թէ, Ամերիկա միմիայն Հայաստանի հոգատարութիւնը չի կըրնար ստանձնել, անհրաժեշտ է թրքական հողերու վրայ հաստատուած բոլոր երկիրներու հոգատարութիւն, խնդիր մը որ շատ աւելի վիճելի կը դառնար ի հարկէ։

Այդ շրջանին աւելի կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենային։

Էրզրումի մէջ կը կազմուէր Քեմալական համաժողովը եւ կը յայտարարուէր «Ազգային Ուխտը» (Միսաքը Միլլի)։

Սեպտեմբեր 1ին նոր ժողով մը Սեբաստիոյ մէջ, ուր կը յայտարարուի հանդիսաւորապէս, թէ ոչ մէկ թիզ թրքական հող պիտի ձգուի օտարներուն, մասնաւորաբար Հայերուն։ Կը նշանակուի Ալեքսանտրէթ — Մուսուլ ուղիղ գիծը, իբրեւ սահման, որու հիւսիս ինկած ամբողջ հողամասը Թուրքիոյ կը մնայ...

Անգլիական դահլիճին մէջ երկուութիւն կը ստեղծուի։ Եւ Անգլիացիները խելօքութիւն կը համարին իրենց զօրամասերը փոխարինել Ֆրանսականով։ Այսպէս սակայն, ռազմախաղով մը Ֆրանսացիները կը ձըգեն դէմ առ դէմ քէմալական կրակի գծին։

Հեղինակը ապա ամփոփ տեղեկութիւններ կուտայ, Քէմալականի վարած սխալ քաղաքականութեան եւ Ֆրանսացիներու կատարած անօգուտ ու մեծ զոհողութեանց մասին։

Իտալացիները մէկ կողմէն գաղտնի համաձայնութիւն կը կնքեն Ցունաստանի, իսկ միւս կողմէ Քէմալի հետ մարտ 15ին, Գոնիայէն քաշուելով դէպի ծովեզերք։

Ապրիլ 19 — 26, կը գումարուի Սան Ռեմոյի Գերագոյն ժողովը, ուր կ'որոշուի Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ հոգատարութիւնը յանձնել Ֆրանսային, իսկ Պաղեստինի եւ Միջագետքի հոգատարութիւնը Անգլիոյ։

Փորձենք նաեւ լուծել հայկական խնդիրը։

Մարտ 12ին դիմում եղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան, Հայաստանի հոգատար մը գտնելու համար, բայց Ազգերու Դաշնակցութիւնը մերժեց այդ առաջարկը ապրիլ 11ին։

Սան Ռեմոյի մէջ հոգատարութիւնը առաջարկուեցաւ Ամերիկային եւ Ուիլսընէն խնդրուեցաւ գծել Հայաստանի սահմանները, իբրեւ իրաւարար։ Սակայն Ամերիկեան Ծերակոյտը մերժեց մայիս 31ին։

Քէմալական շարժումը կը տարածուէր հետզհետէ։ Ռուսաստանն ալ միւս կողմէն աջակցութեան նշաններ ցոյց կուտար, գերման սպաներու թելադրանքներով։

Դաշնակիցները բոլորն ալ, այլեւս նոր զոհողութիւններ ընելու ոչ մէկ ցանկութիւն ունենալով, ուզեցին օգտագործել Վենիզէլոսի առաջարկը,— 90,000 հոգիով Անատոլու արշաւել։ Այս շարժումին ամէնէն աւելի հակառակ էր Սոֆիա։ Սակայն Սփայի մէջ տրուեցաւ այդ որոշումը, ու Յոյները Յուլիս 8ին Պրուսա մտան։

Վերջ ի վերջոյ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը իրականացաւ Մերձ. Արեւելքի շուրջ։ Անգլիան կը հրաժարէր սափական եւ քրտական ցնորութեանց գաղափարներէն։ Ֆրանսան կը ստանար Սուրիան, իսկ Անգլիան Մուսուլը եւ Պաղեստինը։

1920 Մայիս 6ին Վերսայլ կը հասնի թրքական նոր պատուիրակութիւն մը Թէվֆիք փաշայի գլխաւորութեամբ։ Միլլերանի կողմէն իրենց կը տրուի հաշտութեան պայմանագիրը, մշակուած Լոնտոնի եւ Սան Ռեմոյի մէջ։ Թուրք պատուիրակութեան մերժումի վրայ, աւելի ուշ նոր թուրք պատգամաւորներ եկան, որոնք ի վերջոյ, ստորագրեցին Սեւրի դաշնագիրը 11 օգոստոսին։

Կուտանք միայն դաշնագրի գլխաւոր գիծերը։

Թուրքիային կը տրուէր Կ. Պոլիսը, Յունաստանը կը ստանար Թրակիա, Իմբրոզ եւ Կէլիպօլուն, Թուրքիա կը ճանչնար Հայաստանի ազատութիւնն ու անկախութիւնը, որու սահմանագծումը պիտի կատարէր Ուիլսըն։ Տեղական ինքնավարութիւն մը պիտի տրուէր քրտաբնակ վայրերուն։ Թուրքիայէն խլուած կ'անջատուէին Արաբիա, Պաղեստին, Սուրիա եւ Միջագետք։ Թուրքիա ձեռք կը քաշէր Եգիպտոսէն, Սուտանէն եւ Կիպրոսէն։ Իտալիոյ կը տրուէին Հռոդոս եւ Դոդեկանեան կղզիները։ Յունաստանին կը տրուէին Իմպրոս, Թենէտոս կղզիները։ Սուրիոյ սահմանին մէջ կը մտնէին Այնթապ, Ուրֆա, Մարտին։

Այնուհետեւ կը կնքուին առանձին համաձայնութիւններ։ Օրինակ՝ Հայաստանի եւ մեծ պետութիւններու միջեւ, Յոյներու եւ Իտալացիներու միջեւ, ինչպէս նաեւ երեք պետութիւններու միջեւ (Իտալիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա)։

Ամէն ինչ կատարեալ...

«Բայց, կը նկատէ իրաւամբ հեղինակը, կը մնար իրագործել ամենադժուարինը։ Պէտք էր այս պայմանները պարտադրել Քէմալականներուն։ Թուրքիոյ հետ կնքուած ու ստորագրուած խաղաղութեան այս դաշնագիրը, աւաղ շատ աւելի դիւրաբեկ էր քան Սեւրի յախճապակիները»։

1921ի մարտի վերջերը, Գահիրէի մէջ կը գումարուի բրիտանական կաբինէի համագումար մը, լուծելու համար արեւելեան խնդիրներու հետ կապ ունեցող զինուորական հարցերը։

Ներկայ են Ուինսթըն Չըրչիլ, գնդապետ Լօրէնս, Ալէմպի եւ գաղթային նշանաւոր ղեկավարներ։ Հոն կ'որոշուի նոր մեթոտ մը, գրաւուած երկիրներու մասին — անկախութիւն տալ իրենց, ու զիրենք կապել բրիտանական կայսրութեան հետ, իբրեւ դաշնակիցներ։

Բացի այդ որոշ կրճատումներ կ'ընեն բանակի մէջ։ Իսկ լորտ Ճորճ կ'ապաւինի յունական ոյժին, շահագործելով զայն Թուրքիոյ դէմ, բրիտանական շահերու ի նպաստ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքերու առաջին հարուածը եղաւ Հայաստանի դէմ։ Համաձայնած Ռուսաստանի հետ, ու անոր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան շնորհիւ, Հայաստանը «խորհրդայնացաւ» 1920 դեկտեմբեր 2ին։ Նոյն ժամանակներն ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մերժէր Հայաստանի անդամակցութեան թեկնածութիւնը։

Լոնտոնի մէջ 21 փետրուար — 12 մարտ, 1921ին նոր համագումար մը տեղի կ'ունենայ, որուն ներկայ կ'ըլլայ նաեւ քէմալական պատուիրակ Պէքիր Սամի պէյ, որ կը պահանջէ Ազգ. Ուխտի որոշած սահմանները։

Հոն են նաեւ Ահարոնեան եւ Պօղոս Նուպարը, իրենց դատը պաշտպանելու համար։ Սակայն դաշնակիցները արդէն սկսած են տեղի տալ։

Անոնք, Հայաստանի անկախութիւնը, կը փոխեն այլեւս «Ազգային օճախ» մը, սակայն Թուրքերը չեն ընդունիր։ Շատ աւելի անհաշտ դիրք կը բռնեն Յոյները, մանաւանդ որ վերջին ընտրութիւններու ընթացքին Վենիզէլոս հեռացած էր իշխանութենէն, Կոստանդին թագաւորը վերադարձած, հակառակ դաշնակիցներու ընդդիմութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Սիրելի զինակիցներ, գիտեմ իշխանը իր խմբին, երբ վերջինս չիրիմը շրջապատեց,— մեզ պիտի երդուեցնէք, մեր սրբը պիտի օրհնէք Հայոց Հայրապետը, եթէ նա իր անձի փրկութիւնը որոնելով թափառում չլինէր այս ու այն կողմը։ Բայց նա հաւատարիմ չմնաց իր կոչման. նա չնմանեց քաջ եւ անձնուէր հովուին. այդ պատճառով մենք այլեւս նրա հօտը լինել չենք կարող։

Այստեղ հանգչում են ամէնից առաջինի եւ ամէնից անձնուէր հովուի նշխարները։ Դրէ՛ք ձեր սրբը այս սրբազան շիրմի վրայ եւ հէնց այստեղ էլ երդուեցէք հաւատարմութիւն ձեր ուխտին, որ է՝ այս վայրկեանից իսկ լինել անձնուէր զինուոր եւ նահատակ Հայրենիքի փրկութեան։ Ձեր սրբը թող օրհնէ Սուրբ Մաշտոցը եւ ձեր ուխտին ու երդման թո՛ղ վկայ լինեն նրա նշխարները։

Զինակիցները հանեցին իրենց սրբերը եւ կաթողիկոսի շիրմին վրայ դնելով՝ հաւատարմութիւն ուխտեցին իշխանին, Արքային ու Հայրենիքին։

Երբ ամէնքը իրանց երդման խօսքն արտասանեցին, Գէորգ իշխանն առաջ անցաւ եւ բարձր ձայնով ասաց.

— Սիրելի զինակիցներ, ես ձեր երդումը լսեցի. այժմ էլ դուք իմը լսեցէք. «Երդւում եմ ձեր առաջ, երդւում եմ Ցաւիտենականի անունով, երդւում եմ Հայրենիքի արեւով եւ այս սուրբ գերեզմանով, որ ես չեմ վերադառնալ այլեւս իմ բնատնեաց գիրկը, չեմ մտնել այս յարկի տակ, մինչեւ վերջին Հագարացին չհալածեմ Հայրենի սահմաններից։ Թող կործանէ ինձ Աստուած, թող քըսատնեան ինձ Ցուդա եւ հայը՝ Վասակ անուանէ, եթէ ես երբեք դրժեմ իմ ուխտին եւ երդմանը։ Ես պիտի ապացուցանեմ, որ ամրոցների եւ իշխանական զօրութեան մէջ չէ ամփոփւում Հայրենիքի ոյժը, այլ նրա որդիների անձնուիրութեան մէջ. պիտի ապացուցանեմ, որ քսան անձնատուր նահատակներն աւելի արժեն, քան քսան հազար զինուորներից կազմած բանակը... Ո՜ն ուրեմն, յառա՜ջ. Հայի Աստուածը մեզ օգնական. Հայի խաչը մեզ ապաւէն...»։

Տակաւին իշխանը չէր վերջացրել խօսքը, երբ օրիորդ Շահանդուխտը իշխանուհիների խմբից ելնելով իջաւ Հովանոցից եւ մօտենալով Ս. Մաշտոցի շիրմին, մեղմ ու անոյշ ձայնով բացականչեց.

— Տէր իշխան. ների՛ր իմ համարձակութեանը, որ, սակայն, ներշնչեց ինձ քո հրաւէրն ու երդումը... Կանանց հրամայուած չէ խառնուել արանց գործերին եւ ոչ էլ մասնակցել մարտի արհաւիրքներին... Բայց ոչ ոք չի արգիլել նրանց Հայրենիքի համար մեռնել... Ընդունի՛ր եւ ինձ, աղաչում եմ քեզ, քո մարտիկների խմբում։ Դու ասացիր թէ՝ «ով կարող է հարուած տալ թշնամուն կամ մի նետ ուղղել նրա կրծքին եւ սակայն թաքչում է պարսպի տակ, կամ ձեռքը յետ քաշում, նա մի մատնիչ է...»։ արդ՝ ես կարող եմ եւ՛ հարուածել եւ նետահարել, ուրեմն եւ չեմ թաքչիլ պարսպի տակ։ Ընդունի՛ր ինձ քո խմբում, Տէր իշխան. եթէ ես պիտանի չլինեմ իբր զինուոր, պիտանի կը լինեմ իբր հոգածու քոյր. ես կը կապեմ քո զինուորների վէրքերը, երբ նրանք վիրաւոր վերադառնան դաշտից...։

Օրիորդը՝ որ յուզմունքից շառագունել էր, արդէն նմանում էր այդ վայրկեանին մի հրաշափառ դիցուհու, որ իջնում էր երկնքից իւր սիրած մահկանացուի անիրաւ ճակատագիրը փոխելու։ Նրա գեղանի աչքերը կրակ էին թափում. կարմրալար շուրթերը դեռ դողում էին եւ պարկեշտ կուրծքը բարձրանում եւ իջնում էր՝ տեղի տալով սրտի անհանգիստ տրոփիւնին։

Այս անսպաս դիմումը այն աստիճան յուզեց իշխանին, որ նրա քաջասէր աչքերում արցունք ցոլացին։ Նա խղճմտ թեւերը, առաջ փնտռեց եւ սեղմելով կրծքին՝ ճակատը համբուրեց։

— Ով իմ դիւցազնատիպ զաւակ, բացականչեց նա, յուզմունքից տըրտմուելով. դու պսակեցիր մեր ուխտը, դու անպարտելի կացուցիր մեր սուրը... Եթէ Հայոց աշխարհը քեզ նման ծաղիկներ ունի, ապա այս քաջերը թոյլ չեն տալ, որ թշնամին նրա սահմանը կոխոտէ... Քեզ իմ խմբի մէջ, սիրեցեալ զաւակս, ընդունել չեմ կարող, որովհետեւ քո քնքուշ սիրտը, որ այդպէս շուտ յաղթահարուեց իմ խօսքերից եւ մանաւանդ թէ՝ առ Հայրենիքն ունեցած սիրուց, անկարող կը լինի տոկալ մարտի արհաւիրքներին։ Բայց ես քեզ կը յանձնեմ մի պաշտօն, որ նոյնչափ ծանրակշիռ է, որչափ եւ զինուորութիւնը. դու արժանի ես նրան։

Այս ասելով իշխանը բռնեց օրիորդի ձեռքից, եւ մինչդեռ ամէնքը հիացած նայում էին դիւցազնուհուն, նա հանեց նրան աստիճանների վրայ եւ դառնալով ժողովրդին, բարձրաձայն յայտարարեց.

— Զինուորք եւ ժողովուրդ Գառնոյ. այս մանկամարդ իշխանուհին ձեր ամէնքի յանցանքը քաւեց. Հայրենիքի փրկութեան համար նա իւր անձն է առաջարկում ողջակէզ... Անշուշտ դուք էլ ինձ նման չէք կամենալ, որ այդ զոհն ընդունենք. բայց նրա քոյրերին խրախուսելու համար մենք նրան պիտի վարձատրենք. նա ապացուցեց, որ հարազատ ժառանգն է Սիւնեաց դիւցազնոզի Նախարարութեան. մենք էլ պիտի ապացուցանենք որ գիտենք մեծարել հայկազնի հարազատ նախարարազնի անձնուիրութիւնը։ Արքայի հրամանով ես Գառնոյ տէրն ու բերդակալն եմ, այժմ պատերազմական ժամանակ, բացակայութեան Մուշեղի պաշտօնը ես յանձնեցի ... իսկ Մուշեղը, որովհետեւ, մեր ուխտի մէջ մտաւ արդէն, ուստի բերդակալութեան պաշտօնը յանձնում եմ այժմ Սիւնեաց դիւցազնատիպ օրիորդ Շահանդուխտին, որ կը հսկէ եւ կը հրամայէ այս ամրոցին դղեակի իշխանազուններին խորհրդակցութեամբ։ Շահանդուխտը իմ Գառնոյ Հարսնացուն է, հետեւաբար եւ Գառնոյ ժառանգորդը, որ կը զինուորը կամ բնակիչը, որ կը համարձակէ նրա հրամանին անսաստ ... այս սրին պատասխանատու ...

(Շար.)

ՀԱՄԵԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Մէկը Ֆոն Փափէնի դեսպան նշա-նակուիլն էր Էնգիւրիի մէջ։ Շարժե-լու եւ գործելու իր եղանակները շատ ծանօթ են, եւ յետոյ կը յիշենք մեծ պատերազմի օրերը, այն օրերը, երբ Թուրքիան իր զգուանքը կը յայտնէր Գերման Ֆոն Զանտէրսներու եւ Ֆոն Ֆալքէնհայնի մասին։ Հոգեբանական փաստ մը. Մանաւանդ որ ծանօթ է նաեւ իր աշաքեկումի մեթոտնե-րը, Գերման բաղձանքի սպասները, ո-րոնք համախմբուած էին Պոլսոյ մէջ ծրագրուած գաւառներու մէջ, որ մը պիտի չգտնայինն իր ձեռ-քին մէջ կատարելու համար ինչ որ ... փճացնել արուեստի գործե-րու անշարժութեան մասնել փոխա-դրական միջոցները, մէջտեղէն վեր-ցնել այս կամ այն անձը։ Այսպէս, ... ուշացած այս նշանակումը ա-ւելի վնասեց քան ծառայեց Հիթլէրի ծրագրին։

Միւսը Զօր. Վէկանի ճամբորդու-թիւնն էր դէպի Էնկիւրի։ Կ'ըսեն թէ Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը Թա-խանձագին խնդրեց Թէ տ'Օրսէէն որ Ոնեւոլակ զինուորը, Թէհրանի արշաւանքի տօնի իր առաջնորդութե-ան գործին, անցնի Թուրքիա։ Ցաղ-թանակ մը եղաւ այդ այցելութիւնը։ Իր ժամանումին օրը յատկանշական չափ մը տեղի չունեցաւ։ Սակայն ե-րեք օրուան ընթացքին, զոր անցուց Էնկիւրիի մէջ, տեսնուեցաւ որ Թուր-քերուն խանդավառութիւնը կ'աճէր ժամէ ժամ հանդէպ իրեն։

Պատճառն այն է որ զինուորին հետ զինուորն է միայն որ գիտէ խօսիլ, եւ Թուրքը իսկապէս զինուոր է։ Շատ յախտորոշ դեր կատարեց, այդ տե-սակէտով, Զօր. Վէկանի խօսակցու-թիւնը մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքի հետ, որ ապարապեան է Թրքական

Տէկաուրթիւնը, եւ անհամաձայնու-թեան որդը, սկսած էր կրծել արդէն յաղթանակի պտուղը։

Մարտ 9ին, Գրիան, Գէքիր Սամիի հետ կը կնքէ համաձայնագիր մը, Թուրքիոյ ձգելով Կիլիկիան եւ Սու-րիոյ սահմաններու մէջ ինկած Այն-թապ, Քիլիս, Ուրֆա, Գիրէճիկ, Մարտին' ինչպէս եւ 300 քիլոմեթր Պաղտատի երկաթուղիի Ֆրանսական մասը։

Այս համաձայնագիրը ստորագրած ատեն, Գրիան երբեք նկատի չառաւ այն մեծ արեան զոհողութիւնը զոր Ֆրանսական զօրամասերը կատարե-ցին այդ շրջաններու մէջ, իսկ մեզի համար առաւելապէս եղերական պի-տի ըլլար այս ելքը, Կիլիկիոյ պար-պումի հետեւանքով։

Մարտ 12ին առանձին համաձայ-նութիւն մը կնքեց Գէքիր Սամիի հետ նաեւ, Իտալական պատգամաւոր կոմս Սֆորցա, որ ջերմ պաշտպան էր Քէմալական շարժումին։ Սֆորցա Պոլսոյ մէջ Քէմալին ապաստան խօս-տացաւ Իտալական դեսպանատան մէջ, երբ ան ձերբակալուելու վտան-գի տակ էր, Անատոլու մեկնելէ ա-ռաջ։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

բանակին։ Նոյնիսկ Զօր. Վէկանէն խնդրուեցաւ, որ հագնի իր համա-զգեստները մեկնելու ժամանակ, որ-պէսզի կարելի ըլլայ զինուորական պատիւներ ընծայել իրեն։ Արդարեւ զինուորական այնպիսի պատիւներ ը-րին Զօր. Վէկանի, որ աննախընթաց էին, եթէ նկատի չառնենք այն պա-տիւները որ ընծայուեցան Շահին' երբ եկաւ Աթաթիւրքի այցելելու, 1934ին։

Իր մեկնումէն անմիջապէս վերջ (5 Մայիս), Պոլսոյ թերթերէն մին, «Աքշամ» դրեց քանի մը տողով թէ Թուրքիա պատասխանեց Անգլիոյ, յարելով հայն համաձայնութեան, որ փոխադարձաբար կ'երաշխաւորէր խաղաղութիւնը արեւելեան Եւրոպա-յի մէջ։ Հասկցողին շատ բարեւ։

Այսպէս Ֆոն Փափէն կորսնցուց խաղը։

X

Ըսինք արդէն թէ շատ բարենպաստ հետեւանքներ ունեցաւ այս երդու-մ'իւնը, կարելի է ըսել՝ անհաշուելի դնահատելի։

Այս գնահատութիւնը բացատրու-թեան մը կը կարօտի։ Կարճ բացա-տրութիւն մը տալու համար, կը բա-ւականանք արձանագրելով երեք պա-րագաներ.

1.— Պալքանեան եւ Արեւելեան դա-շինքները երկուքն ալ իրենց անդամ-ներուն մէջ կը հաշուեն Թուրքիան, որ Թուապէս եւ զինուորապէս ամէ-նէն զօրաւորն է։ Ան կը կազմէ կեդրո-նական կէտը այն օղակին, զոր կը ձե-ւացնեն քարտէսին վրայ քաշանդամ պաշինքներուն մասնակիցները։ Ալ-խարհագրական տեսակէտով անյաղ-թելի է՝ երբ նկատի առնենք ամբո-ղջական Թուրքիոյ կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ շնորհիւ Թուրք զինուորին դի-մադրական ուժին։

2.— Անատոլուի եւ շրջակայ երկ-րամասերու հաղորդակցական եւ հան-քային հարստութիւններով, հաղոր-դակցութեանց միջոցներով, նեղուց-ներով, Տաւրոսի կիրճերով, Ալեք-սանտրէթի նաւահանգիստով, Թուր-քիա տէր է դիմադրական հսկայա-կան ուժի մը։

3.— Թուրքիոյ այս որոշումը կը տկարացնէ այն շատ վտանգաւոր դիրքը, զոր կը դրաւէր Իտալիա Հռո-դոսի եւ Տոտեկանեան կղզիներուն մէջ։

Իտալիա, շնորհիւ իր աքանչելի նա-ւատորմին, Լերոսի եւ Հռոդոսի ծո-վային խարիսխին ուժին, կրնայ Ցա-նաքալէն դնել մահուան տակ ճիշդ ինչպէս գրած է Ծուկոսլավեան' օդ-նութեամբ Գերմանիոյ։ Բայց Թրքա-կան նաւատորմը, անգլիական ուժե-րով զօրացած, կը փոխէ կացութիւ-նը։

Մեկնելով այս պարագաներէն, կա-րելի է բանաձեւել դիւանագիտական, քաղաքական եւ նոյնիսկ տնտեսական ուրիշ դիտողութիւններ։

Այնպէս ինչպէս կը ներկայանան, այդ պարագաները բաւական են յատ-կանշելու կացութիւնը, զոր կը ստեղ-ծէ Թուրքիա՝ որոշում տալով միա-նալու անգլօ-ֆրանսական ապահո-վութեան դաշինքին։

Խաղաղութեան դատին բերուած կարեւոր լրացում մըն է այս։ Գերմա-նիա կրնայ մտնել Նեղուցներուն՝ միայն հակառակ կողմէն, խուժելով Ռումանիայէն ներս, կամ մեղսակ-ցութեամբ Պուլկարիոյ, կամ այս եր-կու պարագան հաշուելով միաժամա-

«ԱՃԵՑԷՔ ԵՒ ԼԵՑՈՒՑԷՔ ՍԻՊԵՐԻԱՆ»

Խորհրդային կառավարութիւնը հը-րատարակեց խիստ հրամանագիր մը, որով պաշտօնակալութեան, արտաք-սումի եւ քրէական հետապնդման կ'ենթարկուին այն գիւղական պաշ-տօնեաները եւ գիւղացիները որ խախ-տած են հաւաքական գիւղատնտեսու-թեան (կոլխոզ) օրէնքները։

Հրամանագիրը կը արձանագրէ, որ համայնական ձեւով մշակուած հողե-րու քանակը կարելի չէ կրճատել, եւ քանի որ բազմամարդ գիւղերու մէջ բանջարեղէն յատկացուած մշակելի հողերը հասած են, հետեւաբար պէտք է որ աւելորդ բնակչութիւնը փո-խադրուի դէպի արեւելք, ուր ըն-դարձակ հողեր կան։

Սթալինի այս քաղաքականութիւնը այժմ կը կոչուի, օտար լրագրողի մը որակումով, «Աճեցէք եւ լեցուցէք Սիպերիան»։

Կոլխոզի օրէնքը կը արձանագրէ, որ գիւղացիները հաւաքաբար մշակեն ընդարձակ հողեր, բայց իւրաքան-չիւր գիւղացի իրաւունք ունի մշա-կելու իր անձնական պարտէզը եւ բանջարանոցը։ Բայց ռուս գիւղացին ալ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու գիւ-ղացիները, կը խորշի համայնքին հա-մար աշխատելէ կամ իր աշխատանքին արդիւնքը պետութեան յանձնելէ։ Ասոր համար էր որ 1933ին ընդուն-ուեցաւ կոլխոզի օրէնքը, որ համե-մատաբար ներողամիտ ու թոյլատու ոգի մը ունէր։ Ռուս գիւղացիները շատ ժամանակ կը յատկացնէին իրենց անձնական բանջարանոցին եւ յաճախ կը խուսափէին կոլխոզի վերաբերեալ գործերէն։ Անկէ զատ, շատ գիւղա-ցիներ յաջողած էին, տեղական հա-մայնավար ղեկավարին թոյլատուու-թեամբ, իրենց անձնական պարտէզին ու բանջարանոցին միացնել յաւել-ուածական հողեր, կամ վարձու առ-նելով եւ կամ ծոյլ գիւղացիներու ան-մշակ ձգած հողերէն օգտուելով։

Տարի մը երկար եղաւ։ Եւ այժմ խորհրդային կառավարութիւնը ինք-զինք զգած է երեւոյթի մը առջեւ, որ յատկանշական է,— ռուս գիւղացին երեւան բերած արտակարգ բնազդը սեփական սեփականութեան համար։

Նոր հրամանագիրը, բացի պատիժ-ներէ, կը պահանջէ որ իւրաքանչիւր գիւղացիի անձնական հողը նորէն չա-փուին ու ճշդուին։ Ոչ ոք մէկու քառորդ արտավարէն աւելի հող պէտք չէ ու-նենայ, առաւելն։ Շատ մը շրջան-ներու մէջ այս չափը աւելի փոքր է։ Չափը որոշելու ատեն պէտք է նկատի առնել նաեւ թէ հողը որքան արգա-սաբեր է կամ անջրդի։ Բացառիկ շր-ջաններու մէջ պիտի թոյլատրուի որ գիւղացի մը ունենայ մինչեւ՝ երկու-

նակ։ Բայց պէտք է որ ապահովէ Խորհ. Միութեան չէզոքութիւնը,— ինչ որ անբնական է,— այլապէս յու-սահատ ճիգ մը պիտի ըլլայ իր կա-տարելիքը։

Կարելի է ուրեմն ըսել թէ 1939 Մա-յիսի առաջին օրերուն — շնորհիւ մեծ մասամբ Զօր. Վէկանի ազդեցութեան — կարեւոր քայլ մը առնուեցաւ ի նը-պաստ այն պետութեանց, որոնք կը ներկայացնեն խաղաղութիւնը եւ քա-ղաքակրթութիւնը եւ որոնց չարքին Լաւէք ողջմտութիւնն ունեցաւ դա-սելու նաեւ Թուրքիան։

(Վերջ)

քուէկս արտավար հող։ Օրէնքը կը ճշդէ նաեւ թէ իւրաքանչիւր գիւղացի այր կամ կին օրական նուազագոյն քանի' ժամ պարտաւոր է աշխատիլ հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ։ Աշխատանքի ժամը ճշդելու հա-մար ալ հաշուի կ'առնեն, թէ նուա-զագոյն ինչքան բերք պէտք է արտա-դրել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արգնի

«Խորհ. Հայաստանի մէջ կը կար-դանք (17 մայիս) —

Ժայռերի արանքից իր ալիքներն ա-փերին զարնելով հոսում է Զանգի գետը։ Նա խշշում է անդադար եւ քամին բերում է այդ խշշոցը մինչեւ ապաքինարանի վերջին պալատը, մինչեւ հրաշալի ծառուղին, ուր դա-նւում եմ ես' ընկերոջս հետ։ Ընկերս սուր ցաւեր է զգում ոսկերի մէջ, մա-նաւանդ խոնաւ եղանակներին։ Այդ հիւանդութիւնն առաջել է նա երեք տասնեակ տարի արանից առաջ, պղն-ձահանքերում։

— Մի անգամ մտել է ջուրը, չի ու-զում դուրս գալ, ասում է նա։

Մենք նստած ենք գեղեցիկ ծառու-ղում, սպիտակ ներկուած մաքուր նստարանի վրայ։ Մեր ականջին հաս-նում է արագահոս գետի ալիքների ձայնը, կանաչազարդ ծառերի սօսա-փիւնը։ Մենք հիացմունքով ու լիա-լիոք շնչում ենք բազմերանգ ծաղիկ-ների անմահական բուրմունքը, մեր դէմքը շոյում է մեղմ քամին, որից քնքշօրէն օրօրւում են ծառերի ճիւ-ղերը։ Այսպիսի պահերին նոյնիսկ ա-մենադժուարին ցաւերը թեթեւ ու բուժելի են թւում։

Ապաքինարանի բժիշկն է Մ. Փէշ-տմալճեան, տնտեսուհին՝ Անահիտ Կախուանեան, որին բոլորը, նրանից տարիքով մեծ թէ փոքր, նրան մայ-րիկ են կանչում։

Իրիկնադէմին սովորաբար այստեղ ուժեղ քամիներ են փչում, երբեմն էլ անձրեւ է գալիս։ Այդպիսի ժամանակ աշխուժանում է կեանքը շէնքերում։ Ճաշարաններում գործի են դրւում բոլոր տեսակի խաղերը, կրամաֆոնն ու ռատիօն։ Իսկ երբ դադարում են քամիները եւ կտրւում անձրեւը, իջ-նում է զարնան զովաշունչ երեկոն։ Այդ պահին հաճելի է կանգնել պա-տշգամում ու դիտել էլեկտրական լոյսով ողողուած ձորը եւ կապոյտ աստղազարդ երկինքը։ Այդ պահին հաճելի է շրջել անվերջ ծառուղինե-րում, լսել գետի ալիքների ձայնը, ծառերի սօսափիւնն ու թռչունների ծլվլոցը եւ երազել....։

Այդպիսի պահերին նոյնիսկ ամե-նադժուարին ցաւերը թեթեւ ու բու-ժելի են թւում։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի Համալսարանի դասախօս-ներէն Ս. Պօղոսեան հրապարակային դասախօսութիւն մը պիտի տայ՝ նիւթ ունենալով «Հայ ժողովրդի ա-զատագրական շարժումները 17 — 18 դարերում»։

*** «Խորհ. Հայաստանի մէջ յայ-տարարութիւն մը տալով (17 Մա-յիս), Վանի շրջանէն Գառնիկ Համ-բարձումեան, (հօրը անունը Համ-բարձում, մօրը անունը Թագուհի), կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը Նշան Համբարձումեանը, որ 1918ին կը բաժնուի եղբօրմէն, Ղամարլուի որ-բանոցին եւ հետքը կը կորսուի։ Պառ-նիկ այժմ կը գտնուի Լէնինականի Ղարաքիլիսա գիւղը։

*** Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ նման յայտարարութիւն մը տալով Սանդուխտ Ծակոբեան կը փնտռէ Աշ-խէն Վարդանեանը, մօր անունը Սան-դուխտ, Թրքահայաստանի Մշկի գիւղէն, 1921ին կորսուած Սանթա-նաւաւի շրջանին մէջ։

*** Այս տարի Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ արձանագրուած ա-շակերտութեան թիւն է 296,148, մինչդեռ անցեալ տարի առաջ 85,754 էր։

ԴՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Գործավարներու Խորհուրդը նիստ գումարեց մայիս 13ին եւ որոշեց.

1.— Ուժ տալ դպրոցական շինա-րարութեան։ Մինչեւ ուսումնական նոր տարեշրջան աւարտել անցեալ տարուընէ թերատար 17 դպրոցնե-րու շինութիւնը, եւ շինել 36 նոր դպ-րոցներ։

2.— Մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմ-բեր լրացնել Երեւանի մատենադա-րանին շինութիւնը։

3.— Թումբեր շինել Զանգի գետին յորդող մասերուն վրայ, ուժ տալ սազաբարբուծութեան, այծերու եւ խոզերու ցեղախառնութեան։ Հունձքը գնահատելու համար կազմեց յանձ-նախումբ մը, որու մէջ մտան Բ.Վելի-յեւով, Հ. Մարշանեան, Ա. Զարզող-եան, Գ. Արքեան։

4.— Դալմայի ջրանցքին շինու-թեան եւ ոռոգման ցանցին համար վարկ բացուեցաւ 1,993,000 րուբլի։

5.— Արտադրութեան արժէքները կրճատելու նպատակով, Երեւանի արհեստանոցը այսուհետեւ պիտի չի-նէ միայն մանուկներու վերնազգեստ-ներ, այս արհեստանոցին պիտի մի-ացուի Լէնինականի արհեստանոցը, որու տեղ պիտի հիմնուի սպիտակե-ղէնի արհեստանոց մը։

6.— Նպաստ յատկացնել գաւառա-կան իշխանութեանց ներկայացուցած 100 բազմածին մայրերու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԼՖՐԱՆՇԻ ՄԷՋ

ՎԻԼՖՐԱՆՇ, (յապաղած)— Ժա-մանակէ մը ի վեր անշարժութեան մատնուած էր, Վիլֆրանշի հայ մշա-կութային միութիւնը։ Շնորհիւ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներու ջանքերուն, Միութիւնը վերսկսած է գործել, կազմակերպելով հայերէնի գիշերային դասեր հայ մանուկներու համար։ Այս առթիւ հանդէս մը սար-քուած էր Մայիս 21ին։ Կը նախագա-հէր Գ. Թ. Այվազեան (Լիոնէն), որ կարճ բանախօսութեամբ մը պանծա-ցուց հայկական մշակոյթը։ Այս առ-թիւ հրաւիրեց գաղութը բոլորուիլ մշակութային միութեան շուրջ, գոր-ծը կանգուն պահելու համար։ Ցեառոյ մանուկները մէկիկ մէկիկ բեմ գալով իրենց նորավարժ հայերէնով երգե-ցին կամ արտասանեցին։ Ուշան նաեւ ազգային խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ։ Շնորհաւորելի է իրենց ու-սուցիչ Գ. Զատիկ Եղիազարեան, որ ջանք չէր խնայած իր աշակերտները վարժեցնելու համար։ Մանկական յայտագրէն վերջ, տեղի ունեցան վի-ճակախաղ մը եւ աճուրդ մը, երկու-քըն ալ յաջող։ Այս առթիւ վարչու-թիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր ներկաներուն, որոնք չզլացան իրենց նիւթական աջակցու-թիւնը։

Երիտասարդ, երիտասարդուհինե-րու կողմէ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը, «Զարլըթոն» կամ «Սամաթիացի Աբիկ աղան», որ նոյնպէս բաւական յաջող էր։

Դժբախտաբար այրերուն կարեւոր մաս մը կը փայլէր իր բացակայու-թեամբ։

Այս գաղութը կղզիացած եւ ամ-փոփուած ինքն իր մէջ, ոչ մէկ յա-րաբերութիւն ունի դուրսի հետ։ Աղ-գային ոչ մէկ կազմակերպութիւն, բացի հայ մշակութային միութենէն։ Տարին մէկ անգամ կը կազմակեր-պուի այսպիսի հաւաքոյթ, քանի մը ժամ հայկական մթնոլորտի մէջ ապ-րելու համար։ Տարակոյս չկայ թէ այրերու ներկայութիւնը բարոյական քաջալերանք պիտի ըլլար, թէ միու-թեան անդամներուն, եւ թէ մեր նո-րահաս սերունդին, որոնք ենթակայ են ուծացման։

Բարեգործականի կեդրոնը 300 ֆը-րանքի նպաստ մը ղրկած է Վիլֆրան-շի մանկապարտէզին համար։

Մ. Պետանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՕ, 29 Մայիս.— Ցաճախ հայ երիտասարդներ առաջ-նութիւն կը շահին մարզական խա-ղերու մէջ եւ տեղական թերթերը գո-վեստով կը խօսին մեր հայրենակից-ներու մասին։ Այդ երիտասարդնե-րէն է Գ. Գասպար Բանիկեան, 19 տարեկան (Մանճըքցի), որ մեծ յա-ջողութիւններ շահած է կռփամարտի մէջ։

Ուրիշ մը, Գ. Ազատ Եղիազարեան (Խարբերդցի) յաջողութիւն շահած է Հենիկանիւի մրցման մէջ։

Մարզական թերթ մը Բանիկեանի համար կը գրէ թէ ապագայ կը խոս-տանայ։ Իսկ Եղիազարեան շահած է Ֆռանսիոյ Թուրքոյի մրցանակը, իր մըր-ցակիցէն 20 վայրկեան յառաջ անցած ըլլալով։

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՂԵՐԳ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց' Արտաշէս Տօնճոյեանց. 1939, տպ. Տիգրիս, Հալէպ, Գին 7 Ֆրանք։ Հեղինակին հասցէն.— A. Der - Hovanessian, Eglise Arménienne, Alep, (Syrie):

** Սէրը տարափոխիկ հիւանդու-թեան մը նման է։ Որքան մարդ զգու-շանայ, այնքան աւելի ենթակայ է անոր։

Սիրահարուած մարդ մը մէկն է, որ կ'ուզէ կրցածէն աւելի սիրալիր ըլլալ, ահա թէ ինչու բոլոր սիրահարները ծիծաղելի են։

Սէրը աւելի հաճելի է քան ամուս-նութիւնը, այնպէս ինչպէս վէպերը աւելի զուարճալի են քան պատմու-թիւնը։— Շանֆօռ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ' ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ. Թարգմ. Ս. Զ.

Այսպէս' մօտիկ օրերը առանձին խստութեամբ պատժած էին Փուր-կէնելի ծուխը, որ կը գտնուէր իրենէ մօտը։ Եւ միթէ էրը-ան-Բայը միայն ձակատագրին մատնուած էր։ Թա-նիսի եւ էրը-ան-Բայի շրջակաները եւ անտառներու մէջ ո'չ մէկ տեղ չէին տեսնուեր այդ պատերազմական անց-քերը եւ բացուածքները, որ հրամայ-ուած էր հրովարտակով։ Գուցէ այս էր պատճառը, որ կը պատժէին. գու-ցէ առաջապահ զօրքը, որ գրաւած էր պարտէզը, նոր հրամաններ ստացած էր։ Եւ այդ առաջապահ զօրքը կը պատկանէր Վանաէ զրկուած այն գունդին, որուն «Դէծոխային գունդ» մականունը տուած էին։ Այդ բարձ-րութիւնը, որուն վրայ մարքիզը կանգնած կը դիտէր, շրջապատուած էր շատ խիտ եւ շատ չխկացոյն թա-ւուտով։ Այդ թաւուտը_թէեւ կը կոչ-ուէր էրը-ան-Բայի պուրակ, բայց ամբողջ անտառի մը մեծութիւնն ու-նէր, մինչեւ ագարակ կ'երկարաձգ-ուէր եւ Պրըթանիի բոլոր միւս ան-տառներուն նման իր մէջ կը ծածկէր ձորակներու, խարտուբորտ ճամբա-ներու եւ չաւիղներու ամբողջ ցանց մը, տեսակ մը լաբիւրինթոս. ուր հանրապետութեան բանակները կը կորսուէին։

Պատիժը,— եթէ միայն ճիշդ էր այս ենթադրութիւնը,— կատաղի պի-տի ըլլար, որովհետեւ կարճ տեւեց։ Սա, ինչպէս առհասարակ ամէն վայ-րագ գործողութիւն, կատարուեցաւ իսկոյն եւեթ։ Քաղաքական պատե-րազմներուն յատուկ անգթութիւնը ներողամիտ աչքով կը նայի այսպիսի վայրենութիւններուն։ Երբ մարքիզը սարսափահար հաղորդումէկ են-թադրութիւններու մէջ, երբ չատ-րած չգիտէր թէ ինչ ընէր, իջնէ'՞ր թէ մնար, երբ անշարժ կանգնած կը լսէր ու կը զննէր, այդ աւերիչ դղր-դոցը դադրեցաւ, կամ, աւելի ճիշդ, ցրուեցաւ։ Մարքիզը հասկցաւ, որ կատաղի եւ ուրախ խումբ մը ցրուե-ցաւ անտառին մէջ եւ մրջիւններու նման սկսաւ գնալ ծառերու տակ։

Ատոնք ագարակէն կուգային անտա-ռին մէջ։ Կը լսուէին թմբուկի ձայ-ներ, որոնք կը հրաւիրէին ցրուած-ները հաւաքուիլ։ Հրացանի հարուած-ները այլեւս չէին կրկնուեր. այլեւս կռիւ չէր, այլ որոնում, կարծես կը խուզարկէին, կը հետապնդէին, կը հետապնդէին բան մը. պարզ էր որ մէկը կը փնտռէին։ Ցլացուցիչ աղ-մուկ մը կը բարձրանար, բարկու-թեան խօսքեր եւ յաղթանակի ձայներ իրար կը խառնուէին։ Աղաղակներու աննկարագրելի ժխոր մըն էր այդ, որմէ ոչինչ կարելի չէր հասկնալ։ Բայց յանկարծ, ինչպէս ծուխի մէջ կ'երեւան որոշ դիմագծեր, այնպէս ալ աղմուկի մէջ բառ մը որոշ կեր-պով կը հնչէր. առնիւ անուն մըն էր, զոր հազար բերաններ կը կրկնէին։ Մարքիզը յստակ կերպով լսեց այդ աղաղակը.

— Լանդընա'ք, Լանդընա'ք, մար-քիզ Լանդընա'ք։

Զինքը կը փնտռէին։

Ե.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ցանկարծ մարքիզի շուրջը ամբողջ թաւուտը չորս կողմէն միաժամանակ լեցուեցաւ հրացաններով եւ սուին-ներով։ Եռագոյն դրօշակը բարձրա-ցաւ կիսաստուերին մէջ. «Լանդը-նաք» աղաղակը հնչեց իր ականջին, իսկ իր ոտքերուն տակ մացառներու, ճիւղերու մէջէնտեղէն երեւցան կատ-ղած դէմքեր։

Մարքիզը միայնակ կանգնած մնա-ցած էր այդ բարձրութեան վրայ, ուր ամէն կողմէ կը տեսնուէր։ Անի-լա հազիւ կը տեսնէր զանոնք, որոնք իր անունը կ'աղաղակէին, բայց բո-լորը զինքը որոշ կը տեսնէին։ Եթէ անտառէն հազար հրացաններ ուղ-ղուած ըլլային, ան այդտեղ անոնց իբրեւ նշանակէտ կը ծառայէր։ Կը տեսնէր այդ վառուած աչքերը թու-փերու մէջէն իր վրայ ուղղուած։

Հանեց իր գլխարկը, եզերքները վեր դարձուց, փրցուց երկար փուշ մը, գրպանէն հանեց սպիտակ քօքարդ մը եւ փուշով ամրացուց վեր դարձու-ցած գլխարկին եզերքին եւ այնպէս գլխարկի փոխելով՝ կրկին գլուխը դրաւ։ Գլխարկի դարձուած եզրը վեր լարձրացած ըլլալով, թէ' իր ճակա-տը եւ թէ քօքարդը միանգամայն կ'ե-րեւային։ Մարքիզը ուժգին ձայնով մը իր խօսքը ուղղելով միանգամայն բոլոր անտառին բսաւ.

— Ես եմ ձեր փնտռած մարդը, ես եմ մարքիզ տը Լանդընաք, վիքոմս տը Ֆօնդընէ, Պրըթանիի իշխանը եւ արքայական բանակներու հրամանա-տարի օգնականը. է'հ, վերջացուցէք իմ գործս, նշան առէ'ք, սպաննեցէ'ք, կրա'կ։

Եւ իր ձեռքերով պատռելով այծի մորթէ բաճկոնակը՝ մերկ կուրծքը ա-նոնց առջեւ բացաւ, աչքերը խոնար-հեցուց՝ տեսնելու համար իր վրայ ուղղուած հրացանները, բայց հրա-ցաններու փոխարէն շրջապատուեցաւ ծնրադիր մարդերով։

Որոտաց անհուն աղաղակ մը.«Կեց-ցէ՛ Լանդընաք, կեցցէ՛ մեր տէրը, կեցցէ զօրավարը»։

Միեւնոյն ժամանակ գլխարկները օդին մէջ կը թռչէին, սուրերը ու-րախ ուրախ կը փայլէին։ Թուփերու մէջ վեր ցցուեցան ձեռնափայտեր, որոնց վրայ կը ճօճէին գորշագոյն գդակներ։

Մարքիզը շրջապատուած էր Վան-տէցի խումբով, որ զայն տեսնելուն պէս ծունկի եկած էր։

Աւանդութիւնը կը պատմէ որ Տիւ-րին-Կէնի հինաւուրց անտառներուն մէջ կը բնակէին տարօրինակ արա-րածներ, հսկաներու ցեղ մը, որ քիչ թէ շատ մարդու կը նմանէին. Հռո-մայեցիները զանոնք կը համարէին անհաւոր գազաններ, իսկ Գերմանները աստուածներու մարմնացում. այդ ա-րարածները կարող էին միեւնոյն ժա-մանակ պաշտուելու կամ ոչնչացուե-լու առարկայ ըլլալ, նայելով թէ ո՞վ կը հանդիպէր անոնց. Հռոմայեցի՞ թէ Գերմանացի։

Այժմ մարքիզը կը զգար այն, ինչ որ պիտի զգար այդ արարածներէն մէկը, որ յանկարծ կը պաշտուի իր-րեւ աստուած, երբ ինք կը սպասէր ոչնչանալ իբրեւ հրէշ։

(Շար.)

նակցութիւնները անելի մը յանգած են այժմ, «բայց կրնան վերսկսիլ օր մը»: Լեհաստանի մասին ալ կարճ խօսեցաւ, ըսելով թէ քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները բարւոքեցան անցեալ տարի, եւ թէ այս տարի առեւտրական դաշնագիր մը կնքուած ըլլալով, կարեւոր փոխանակութիւններ կատարուած են: Յետոյ շեշտեց թէ Խ. Միութիւնը չի կրնար դուրս ձգուիլ այն բանակցութիւններէն որ կը կատարուին Շուէտի եւ Ֆինլանտայի կողմէ, Ալանտ կղզիներու ամրացման համար: Յիշեց նաեւ Իտալիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրը, շահաւէտ համարելով զայն: «Բարեկամ Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները կը զարգանան բնական ընթացքով եւ Փոթէմքինի ճամբորդութիւնը լաւ արդիւնքներ տուած է»:

Երբ Մոլոթով յայտնապէս կ'ամբաստանէր Իտալիան եւ Գերմանիան, իբրեւ նախայարձակ պետութիւններ, ծափահարութեանց ազդանշանը տուաւ Սթալին ինքը:

*** Խորհրդային մարտանաւերը մեծ ռազմափորձեր կատարել սկսան Ալանտ կղզիներուն շրջակաները, Ֆինլանտայի ծոցին մէջ: Թնդանօթաձգութիւնը այնքան զօրաւոր էր որ կղզիներուն շէնքերը սարսեցան: Ալանտ կղզիները Ֆինլանտայի վերադարձուեցան մեծ պատերազմէն վերջը եւ կը տիրապետեն Պալթիկ ծովուն: Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշեց ապազինել զանոնք (1922), բայց Շուէտ եւ Ֆինլանտա վերջերս Ազգ. Ժողովէն արտօնութիւն խնդրեցին վերազինելու: Շատ մը պետութիւններ հաւանեցան, բայց Մոսկուա բողոքեց, առարկելով թէ ամրութիւնները կրնան օգտագործուիլ Գերմանիոյ կողմէ, սպառնալով խորհրդային սահմանին:

Ռումանիոյ դիրքը օրուան տագնապին մէջ

Ռումանիոյ նախկին արտաքին նախարար Թիթիւլէսքու հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Լ'Էօվռ»ի խմբագրին.

— Ռումանիա պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները, մանաւանդ այժմ երբ այլեւս ինքզինք մեկուսացած չզգար: Ան Թուրքիոյ հանդէպ համաձայնութեան մտած էր Պալքանեան Ուխտի տրամադրութեամբ, երբ այս վերջինը մինակ էր: Այժմ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա Թուրքիոյ կողմն են, Ռումանիա առաւել եւս պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնը:

Խօսելով Եուկոսլավիոյ դիրքին մասին, նախկին նախարարը ըսաւ.

— Ի՞նչ կրնայ ընել Եուկոսլավիան, երբ Իտալիա գրաւած է Ալպանիան: Պատերազմի՞լ, բայց ի՞նչպէս կրնայ, երբ մինակ է այժմ: Պալքանեան ոեւէ պետութիւն չի կրնար անոր աջակցութեան փութալ, որովհետեւ պալքանեան ուխտը կը տրամադրէ պաշտպանել ոեւէ մէկը միայն այն պարագային, երբ յարձակում կրէ պալքանեան պետութենէ մը:

Սպանիա ես պիտի կենայ «խաղաղ արկածախնդրութիւններէ»

Սպանիոյ սպարապետ Զօր. Ֆրանքօ ճառ մը խօսեցաւ 11,500 կին լեգէոնականներու եւ յայտարարեց.

— «Ես կ'ուզեմ որ Սպանիա դառնայ ամբոց մը, բայց ոչ այնպէս որ մխրճուի խաղաղ արկածախնդրութեանց մէջ: Ես կ'ուզեմ որ ան դառնայ խաղաղութեան ամբոց մը: Պատերազմը միշտ կը հարուածէ տկար ազգերը, մինչ խաղաղութիւն կը վայելեն հզօրները: Ես կ'ուզեմ որ Սպանիա զօրաւոր ըլլայ, որպէսզի խաղաղութիւնը տիրապետէ: Ով որ կը խորհի թէ յաղթանակի համար բաւական են զէնքն ու ամրութիւնները, կը սխալի: Պատերազմը աւելի ահաւոր է քան ոեւէ մարդ կրնայ երեւակայել: Ընտանիքներն են խաղաղութեան ամէնէն մեծ դրաւականը: Ձեզի կը վիճակուի կազմակերպել սպանիական ընտանիքը եւ կարգապահութիւնը: Դուք էք որ պիտի ըլլաք Սպանիոյ խաղաղութեան դրօշակիրները»:

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորական ոյժը

Իտալական մամուլը կը ջանայ ապացուցանել թէ Առանցքի պետութիւնները զինուորական տեսակէտէ աւելի ուժեղ են քան ժողովրդապետականները: Զօրավար մը կը գրէ «Ճօրնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ.

— Հռոմ – Պերլին Առանցքին 150 միլիոն բնակիչները աւելի համախումբ են եւ միատարր քան ժողովրդապետութեանց միլիոնաւոր բնակիչները, որոնք ցրուած են երկրագունդի ամէն մասերուն վրայ: Առնէ՛ զատ՝ Անգլիոյ մէջ կան ընկերվարականները, որոնք հակառակ են զինուորական ծառայութեան, գաղթավայրութիւնները, որոնք իրենց առանձին շահերը ունին, Իրլանտան, որ չուզեր կռուիլ մայր երկրին համար. իսկ Ափրիկէի սեւամորթ զինուորներուն փոխադրութիւնը, ինչպէս 1914ին տեղի ունեցաւ, այժմ խնդրական է: Անոր դիմաց՝ Գերմանիա եւ Իտալիա պատերազմի դաշտ կրնան հանել 20 միլիոն հոգի, որոնք մարզուած են իբրեւ զինուոր: Առանցքի օդային ոյժը գերազանց է ժողովրդապետութեանց օդային ոյժէն: Իսկ հաւանական է նաեւ որ Սպանիա միանայ Առանցքին:

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ, թէ անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմիղները Միջերկրականի մէջ պիտի փակուին պատերազմի պարագային: Եւ Միջերկրականը պիտի դառնայ անոնց գերեզմանը: Առաջին իսկ առիթով՝ Փարիզ ու Լոնտոն օդէն այնպիսի ահաւոր յարձակումի մը պիտի ենթարկուին, որ քանի մը ժամէն անճանաչելի պիտի դառնան:

«Ճօրնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ, թէ Պաղեստինի մէջ ապստամբութիւնը ողբերգական հանգամանք առած է Անգլիոյ համար, իսկ Պ. Կայօա կը ձաղկէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Սուրիոյ մէջ: Կ'ըսէ թէ Ֆրանսա Սուրիոյ դաւաճանեց, եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ 1938 նոյեմբեր 14ին Պոնէի եւ Ճէմիլ Մէրտէմի միացեալ յայտարարութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ վերջացաւ միլին բանաձեւով մը, որ թէեւ կ'ապահովէ կուսակցութեան միասնականութիւնը, բայց իրական գոհացում չի տար երկու կողմերուն: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 565ի դէմ 6395 ձայնով: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ Լէոն Պլումի դիրքը խախտած է, իսկ Փօլ Ֆոռի դիրքը զօրացած: Քուէարկուած բանաձեւերը կը տրամադրեն. — Ընդունիլ համեմատական ընտրութեան դրութիւնը.— Մերժել գործակցութիւն բոլշեւիկներու հետ,— ուժ տալ անգլօ-ֆրանսական հակայարձակողական քաղաքականութեան,— միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել, անտեսապէս գոհացում տալու համար միահեծան պետութեանց եւն.:

Պ. ԷՌԻՕ, երեսփ. ժողովին նախագահը, թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իր ինքնաշարժը ուրիշ կառքի մը զարնուած ըլլալով:

ՑԱՌԱՋԻԿԱՅԵ ԶՕՐԱԿՈՉԻՆ հրաւիրուած են 1918 դեկտ. 1էն 1919 դեկտ. 31 ծնած զինուորցուները, ինչպէս եւ անոնք որ զանց առնուած կամ յետաձգուած էին, բայց զինուորութեան յարմար նկատուած՝ բժշկական քննութեամբ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՅԱՐԱՆՆԵՐՈՒ բեռնակիրները յունիս 1էն սկսեալ պիտի առնեն,— մէկ պայուսակի համար 3 ֆրանք, միւսներուն համար 2ական ֆրանք: Մէկ բեռնակիրը չորս ծրարէն աւելի չի կրնար առնել: Արձանագրուած կամ մաքսատուն յանձնուած բեռներուն համար պիտի վճարուի 5 ֆրանք՝ առաջին կապոցին եւ 2 ֆրանք՝ միւսներուն համար: Վճարումը պիտի ըլլայ ուղղակի բեռնակիրներուն, փոխան ընկալագրի:

ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԵԼՔԻՏ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Կիւրեղ Թ. Մուղապպ, Փարիզ հրաւիրուած ըլլալով, արժանացաւ մեծ պատիւներու: Այս բարձրաստիճան եկեղեցականը 85 տարեկան է եւ մեծ հեղինակութիւն ունի Արեւելքի մէջ, միեւնոյն առեն ըլլալով պատրիարքը Աղեքսանդրիոյ, Երուսաղէմի եւ ամբողջ Արեւելքի:

ՓՐՈՖ. ԵՈՐԿԱ, Ռումանիոյ նախկին վարչապետը, նոյնպէս Փարիզ եկած է: Մեր բարեկամը պատասխանելով «Թանթ» հարցումներուն, յայտարարեց թէ Ռումանիա չի վախնար յարձակումէ, ունենալով 20 միլիոն բնակիչ եւ 400,000 զինուոր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբական գերագոյն խորհուրդը 12 օր խորհրդակցելէ վերջ, լրացուց իր պատասխանը, որ կը մերժէ անգլիական նոր ծրագիրը: Այս պատասխանը պիտի հաղորդուի բոլոր արաբական կառավարութեանց:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՌԹԵՐՈՒ ԴԻՄ բուռն պայքար մը բացած է իտալական մամուլը եւ կը պահանջէ ջնջել զանոնք բոլոր խանութներէն:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ Փաթրասի եւ Պելոպոնէսի մէջ (Յունաստան): Շատ մը շէնքեր փլան:

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ տեսրակ մը հաստատուեցաւ ամուսնացողներու համար, իբրեւ կանխարգել միջոց հիւանդութեանց տարածման դէմ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ, իր տարեկան զինուորական արշաւը տեղի կ'ունենայ 4 Յունիս, Կիրակի օր:

Բոլոր մասնակցող ընկերները, որոնք քարդ արձանագրուած են, պէտք է ներկայ գտնուին Կիրակի առաւօտ ժամը 6.45ին, métro Anversի մուտքին առջեւ, մեր դրօշակիրին քով:

Ցթօքառները կը մեկնին ժամը ճիշդ 7ին, ու Փարիզ կը վերադառնան երեկոյեան ժամը 7.30ին:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme .. Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameste, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 3 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4057 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՇՌՈՒԱԾ ԵՒ ՊԱԿԱՍ ԳՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Երկու համագումարներ, Ֆրանսայի ընկերվարական եւ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեանց ընդհ. ժողովները, անգամ մը եւս հաստատեցին թէ կարելի չէ միացեալ ճակատ կազմել պոլշեւիկներուն հետ :

Առաջինը, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ նախապէս արգիլած էր իր անդամներուն մասնակցութիւնը ուրիշ որ եւ է քաղաքական խմբակցութեան, այս անգամ հաստատեց նոր արգիլք մը, 3299ի դէմ 4054 ձայնով : Ձեռնպահ մնացին միայն 264 ձայն :

Ահաւասիկ այդ բանաձեւը .

— « Այս արգելքը կը վերաբերի նաեւ այն խմբակցութեանց, միութեանց կամ ընկերակցութեանց որոնք իրապէս քաղաքական նպատակներ ունենալով ուղղակի կամ անուղղակի կը բխին քաղաքական կուսակցութենէ մը,— արմատական կամ համայնավար խմբակցութիւններ — կամ կը գտնուին քաղաքական կուսակցութեան մը ազդեցութեան տակ,— ժողովրդական օգնութիւն, Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն, Զինուորներու միակ կուսակցութիւն, Կիներու Միութիւն պատերազմի եւ ֆաշականութեան դէմ, Ֆրանսայի Երիտասարդուհիներու Միութիւն, Խ. Միութեան Բարեկամներու միութիւն եւն.» :

Բանաձեւին քուէարկութենէն առաջ, տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք խորապէս նշանակալից են եւ կրնան իբր իրազեկական դաս ծառայել նաեւ մեր բանդէտներուն :

Լուսաւի պատգամաւորը, որ այս բանաձեւը ներկայացուցած էր յանուն իր շրջանին, մէկ մէկ յիշելով պոլշեւիկամէտ խմբակութիւններն ու միութիւնները, յայտարարեց թէ իրենց համար մէկն բանէ վեր կը մնայ կուսակցութեան անկախութիւնը :

Ուրիշ պատգամաւոր մը, Մորիս Փազ, աւելի ընդլայնելով միտքը, բացատրեց թէ յիշուած կազմակերպութիւնները կը բխին պոլշեւիկեան կուսակցութենէն եւ կը հետեւին անոր քաղաքականութեան : (Ցիշեցէք մեր Հօկերը, «Խ. Հայաստանի բարեկամներու միութիւնները» եւ ուրիշ գոյնզգոյն խմբակներ, որոնց բոլորին ալ ջուրը միայն աղբիւրէն կը հոսէր) :

— « Խ. Միութեան բարեկամներ»ը կը զբաղին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացումը ստիպողաբար իրականացնելու գործով : Այդ Միութեան Փա տը Քալէի մասնաճիւղը ժողովներ կը սարքէ ամբաստանելու համար ընկերվարական Բլէզեր Լէկէն (այն քաջ մարդը որ Մոսկուա այցելեց եւ վերադարձին ցնցող յայտնութիւններ հրատարակեց հաստատուած բռնութեանց մասին) : «Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն» կոչուած կազմակերպութիւնը կը դատապարտէ ընկերվարական կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եւ կը ջատագովէ պոլշեւիկեան արտաքին քաղաքականութիւնը : Մենք այդ կազմակերպութեանց դէմ կանխակալ կարծիքներ չունինք, պարզապէս անոր համար որ պոլշեւիկեան կուսակցութենէն բխած են, այլ որովհետեւ խանգարար են անոնք : Մենք չենք ուզեր խաբուիլ կամ մեղսակից ըլլալ » :

Իր ճառին շարունակութեան մէջ, պատգամաւորը փաստերով հաստատեց թէ այդ կազմակերպութիւնները «սերտօրէն առորաքուած են պոլշեւիկեան կուսակցութեան», «միայն գործիքներն են անոր քաղաքականութեան», եւ կը ջանան «իրենց սեփական կուսակցութեան դէմ դարձնել այն ընկերվարականները որ կրնան սպրդիլ իրենց շարքերուն մէջ» :

Այս տեսակէտին հակաճառողներն ալ զօրաւոր էին, (երկու երեքը նախկին նախարարներ), եւ սակայն բանաձեւը քուէարկուեցաւ առանց մասնաւոր յանձնախումբին յղուելու : Յոնարհ խաւերու, աւելի ճիշդ՝ «գաւառ»ի ձայնն էր որ տիրապետեց ժողովին վրայ, այնքան կենդանի փաստերով եւ գործնական վկայութիւններով :

Այս ոգին տեւեց մինչեւ վերջն ալ, նոյնքին թէ արտաքին քաղաքականութեան բանաձեւերուն քննութեան առեն :

Պայքարը բաւական սուր ըլլալով Լէոն Պլումի եւ իր վաղեմի գործակցին՝ Փօլ Ֆօրի միջեւ, համագումարը վերջին պահուն համաձայնեցաւ միջին բանաձեւի մը մասին, փրկելու համար կուսակցութեան միասնականութիւնը : Բայց եւ այնպէս, այնքան վարպետօրէն խմբագրուած այդ բանաձեւն ալ բացորոշապէս կը հաստատէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը «նախանձախնդրութեամբ պիտի պահպանէ իր ամբողջական անկախութիւնը » :

Աւելի պերճախօս պարագայ մը,— կուսակցութիւնը միշտ պատրաստ ըլլալով հանդերձ դիւրացնելու հանրապետական համախմբութեանց կուսակից տարրերու համախմբումը, կը յայտարարէ թէ այդ գործունէութիւնը կրնայ ըլլալ միայն «նախապէս ընտրուած, ընդունուած եւ գործադրուած նպատակներու համար, ազգային գետնի վրայ» :

Այս յայտարարութեան իմաստը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ պոլշեւիկները հազար աղբիւրէ ջուր կը հոսեցնեն 1936էն ի վեր, նոյնիսկ առանձին բանակցութիւններ կատարելով ընկերվարական մասնաճիւղերու կամ անհատներու հետ, միացեալ ճակատ կազմելու եւ երկու հոսանքները ձուլելու համար :

Շատ աւելի վճռական է Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան բռնած դիրքը, եւ խիստ ջախջախիչ՝ մերժումի համեմատութիւնը — 2,360,000 ձայն 248,000ի դէմ :

Պոլշեւիկներու հետ միացեալ ճակատ կազմելու տեսակէտը միշտ ալ կը մերժուի Անգլիոյ աշխատաւորականներուն կողմէ : Եւ դեռ վերջերս արտաքսուեցան քանի մը գործօն դէմքեր, որոնք նման գաղափարներ առած, Թռուցիկներ ցրուած, նոյնիսկ համաժողովին ճառեր խօսած էին :

Կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ, ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մոլոթովի ճառէն վերջը, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր կառավարութեան դիտաւորութեանց մասին, տեսակ մը յոռետեսութիւն ստեղծելով Անգլիոյ մէջ : Կառավարութիւնը կը խորհի մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկել Մոսկուա (հաւանաբար Լորտ Հալիֆաքսը), լուծելու համար այս նոր տագնապը :

Մինչեւ Մոլոթովի ճառը Անգլիացիները կը կարծէին թէ կարելի զիջումները կատարուած են, գոհացնելու համար Մոսկուան : Մինչդեռ այս վերջինը նոր պահանջներ կը դնէ, մասնաւորապէս պնդելով որ Պալթեան երեք պետութիւններն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին :

Առ այժմ Անգլիա ընդունած է Խ. Միութեան երկու պայմանները, — երրեակ զինակցութիւն՝ փոխադարձ աջակցութեամբ եւ խօսակցութիւն ընդհ. սպայակոյտներու : Իսկ երրորդ պահանջը, Պալթեան պետութեանց երաշխաւորութեան խնդիրը կը մնայ առկախ եւ եթէ մերժուի, համաձայնութիւնն ալ ջուրը կ'իյնայ :

Վերջին լուրերու համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ այս դժուարութիւնն ալ հարթել :

Փարիզի մէջ աւելի լաւատես են բանակցութեանց յաջողութեան մասին, թէեւ նոյնքան վերապահութիւն կը տիրէ Պալթեան երկիրներու երաշխաւորութեան հարցին առթիւ : Մանաւանդ որ Էսթոնիա եւ Լիթուանիա կը խրտչին այդ երաշխաւորութենէն : Այդ երեք երկիրները մինչեւ անգամ կը վախնան թէ կրնան Մոսկուայի թեւարկութեան տակ իյնալ, ապաւինելով անոր աջակցութեան :

°°° Լոնտոնի եւ Փարիզի կիսապաշտօնական թերթերը կը քննադատեն Մոլոթովի ճառը, լուսաբանութեան կարօտ համարելով զայն : Բայց եւ այնպէս կը հաւատան թէ կարելի է հարթել դժուարութիւնները : Աշխատաւորականները կը պահանջեն Մոսկուա ղրկել արտաքին նախարարը, ուղղակի բանակցելու համար :

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը հեգնեն Անգլիոյ կրած դժուարութիւնները : Գերմանական թերթ մը ծրագրուած զինակցութիւնը կը նմանցնէ համաձայնութեան մը որ պիտի կնքուի՝ նշանտուքը երկու երեք անգամ խզուելէ վերջ :

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼ ԻՇԽԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Յուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը, իշխանուհին եւ արտաքին նախարարը արտակարգ պատիւներու արժանացան Պերլինի մէջ : Քարոզչութեանց նախարարը, Տոքթ. Կէօպլս նախապէս մասնաւոր պատուէրներ տուած էր, որպէսզի քաղաքացիները համախմբուին փողոցներու մէջ : Գերմանիոյ վարիչները մեծ յոյսեր դրած են այս այցելութեան վրայ : Այս առթիւ զօրահանդէսներ, ընդունելութիւններ եւ խրախճանքներ սարքուած են ի պատիւ իշխանին, որ Գերմանիոյ պաշտօնական հիւրը պիտի ըլլայ ամբողջ հինգ օր, իսկ երեք օր ալ պիտի պտտի : Պերլինի մէջ տիրող կարծիքն այն է որ եթէ նոյն իսկ մասնաւոր համաձայնութիւն մը չկնքուի, Յուկոսլավիա վերջնապէս պիտի մտնէ Հռոմ – Պերլին առանցքին ազդեցութեան տակ :

Խնամակալ իշխանը կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Հիթլէրի, մարաջախտ Կէօրինկի, եւ արտաքին նախարարին հետ, որոնք հասկցուցին թէ Գերմանիա եւ Իտալիա պիտի գործակցին պալքանեան այն պետութեանց հետ որոնք ինկած չեն «պաշարող» պետութեանց տիրապետութեան տակ : Գերմանիա միշտ պատրաստակամութիւն կը ցուցնէ գոհացնելու Յուկոսլավիոյ բանաւոր պահանջները : Գալով Առանցքին պահանջներուն, Պերլին կը յուսայ առ նուազն տնտեսական գործակցութիւն մը հաստատել Յուկոսլավիոյ հետ : Նոյնիսկ այսօր երկու երկիրներուն առեւտուրը չորս անգամ աւելի է, բաղդատելով 1934ի հետ :

Երբ իշխանը եւ իշխանուհին Պերլինի կայարանը հասան, ընդունուեցան Հիթլէրի, Կէօրինկի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի կողմէ : Հազարաւոր համազգեստաւոր նացիներ շարուած էին փողոցներուն մէջ : Երէկ առտու զօրահանդէս մը սարքուեցաւ, իսկ իրիկունը հիւրերը ներկայ եղան չքեղ ներկայացումի մը :

°°° Գերմանիոյ համար դիւանագիտական յաջողութիւն մը կը համարուի ոչ յարձակման դաշինքին կնքումը՝ Տանիմարքայի հետ : Այս յաջողութենէն քաջալերուած, Գերմանիա այժմ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքաններուն մէջ եւ կը ջանայ նոր համաձայնութիւն մը ստեղծել դուրս ձգելով Թուրքիան եւ յառաջ քաշելով Պուլկարիան : Հռոմ եւ Պերլին միեւնոյն ատեն կ'աշխատին իրենց զինակցութեան կապել Ճափոնը, որ դեռ կը վարանի :

«Թուրքիոյ խօսքին հաւատալու համար ապուշ պէտք է ըլլալ»

Ջօր. Պրէմօն, «Սուրիոյ պաշտպանութիւնը» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը յայտարարէ —

« . . . Եթէ Սուրիան յարձակման ենթարկուի, չունի՞նք արդեօք միջոցներ զայն պաշտպանելու համար : Չե՞նք կրնար արդեօք դիմել .

— Ծէզիրէի Քիւրտերուն՝ որոնք վճռական թշնամիներն են Թուրքերուն, քանի որ այս վերջինները ջարդեցին եւ դեռ կը ջարդեն իրենց եղբայրները՝ Տէրսիմի ձիւնապատ լեռներուն վրայ :

— Ասորիներուն՝ որոնք ցոյց տուին Ուրմիոյ լիճին շրջակաները թէ ինչ կարող էին ընել :

— Ալէվիներուն, Հայերուն՝ որոնցմով կազմեցինք մեր Սանճաքի գու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

« Ցառաջ »ի վաղուան թիւը ամբողջովին յատկացուած է «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»ի հազարամեակին, որ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հայաստանի մէջ, Մայիս 1ին, մասնակցութեամբ Խ. Միութեան գիտական հաստատութեանց : Այս առթիւ «Սասունցի Դաւիթ»ը թարգմանուած է ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի, ուկրայներէնի եւն., ինչպէս եւ օփերայի եւ շարժանկարի վերածուած :

ԵՐԿՈՒ ՕՖԻՍՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

հայ զինուորներու, արհեստաւորներու եւ ախորականներու մասին

»»» . «««

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք երկու Օֆիսներուն կողմէ արտաքին նախարարին ներկայացուած յուշագրին առաջին մասը : Ահաւասիկ մնացեալը .

3.— Ոչ նուազ ուշադրութեան եւ կարեկցութեան արժանի պարագայ մը կը կազմէ խնդիրը այն ապաստանեալներուն որոնք ուշ մնացած ըլլալով իրենց անձնագիրներուն վերանորոգման համար, դատարան կը քաշուին, տուգանքի եւ միաժամանակ մէկ ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուին : Եթէ խնդիրը վերաբերէր Փիզիքապէս կարող եւ տուն – տեղ եղած մարդոց, որոնք իրենց պարտաւորութիւնները չեն կատարած անհոգութեամբ, պիտի չխօսէինք այս մասին : Բայց, շատ մը պարագաներու մէջ, դատի քաշուած անձերը ծերունիներ եւ պառաւներ են, յաճախ անկար, զրկուած որ եւ է նկամուտէ, որոնք կը կրեն օրէնքին խստութիւնները : Միւս կողմէ, կան մանկամարդ մայրեր, որոնք բանտ առաջնորդուած են, լքելով իրենց անչափահաս զաւակները : Վարչական պարզ տնօրինութեամբ մը, ձրի անձնագիրներ շնորհելով— ինչ որ նախատեսուած է անձնագիրներու կանոնագրով–եւ ներելով յապաղման պատիժները, վերջ տրուած պիտի ըլլար այս տառապանքներուն, մանաւանդ որ գիտենք թէ ինչ կսկծալի հետեւանքներ կրնայ ունենալ ապաստանեալի մը համար բանտարկութեամբ վերջացած դատի մը :

4.— Մեզի համար մտահոգութեան ուրիշ նիւթ մը կը կազմէ հեռացման դատապարտուած հայ ապաստանեալներու ճակատագիրը : 1938 մայիս 2ի եւ 14ի հրամանագիր–օրէնքներուն տրամադրութեամբ, «այն օտարականները որ չեն կրնար հեռանալ Ֆրանսական հողէն— ինչ որ հայ ապաստանեալներու պարագան է յայտնապէս — կրնան պարտադրուիլ ապրելու ներքին նախարարին կողմէ նշանակուած վայրերու մէջ» : Կը թուի թէ այս օրէնքը դեռ յանձնուած չէ ընդհանուր գործադրութեան : Արտաքսումի հրամանագրին անսաստած ըլլալու առթիւ հեռացումները եւ դատապարտութիւնները կը շարունակուին, աւելցնելով թիւը անոնց որ կ'ապրին բանտարկութենէ բանտարկութիւն երթալու անձկութեան մէջ : Ցիշեալ հրամանագիր – օրէնքին գործադրութիւնը այս ապաստանեալներուն համար, այսինքն որոշ բնակավայրի մը նշանակումը, այնտեղ աշխատանքով հաց ճարելու հնարաւորութեամբ, վերջ պիտի տար այս կացութեան :

Ուստի կը համարձակինք ձեր բարձր բարեացակամութեան յանձնել Ֆրանսայի հայ տարագիրներուն բաղձանքները .—

ա) Փութացնել հպատակութիւնը այն Հայերուն որ կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը եւ թոյլ տալ որ ձրի անձնագրի շնորհէն օգտուին անոնց զաւակները :

բ) Նոյն շնորհներն ըլլան այն ապաստանեալներուն որոնք զինուորական տարիք ունին :

գ) Հաստատուած հայ արհեստաւորները (արթիզան) արտօնուին շարունակել իրենց գործը, եւ արհեստաւորի նոր արտօնագրի դիմում եղած ատեն նպաստաւոր ընդունելութիւն ընծայուի անոնց որ կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը կամ զինուորական տարիք ունին :

դ) Ձրի նորոգուին կարօտ ապաստանեալներու անձնագիրները եւ շնորհուին յապաղման պատիժները :

ե) Ֆրանսայի մէջ նշանակուի որոշ բնակավայր մը անոնց համար որոնք ֆրանսական հողէն հեռանալու հրաման ստացած են եւ ապահովուին իրենց, եւ ի հարկին իրենց ընտանիքին ապրուստը աշխատանքով ճարելու միջոցները :

Ֆրանսայի հայ ապաստանեալներու մասնաւոր կացութիւնը, ապաստանեալներ որոնք չեն կրնար շփոթուիլ միւս օտարականներուն հետ, քանիցս ընդունուած է. կառավարական բարձր շրջանակներուն կողմէ : Անոնք այս երկիրը եկած են իբրեւ հետեւանք անասելի դժբախտութեանց, հաւատարիմ մնացած ըլլալով Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներու դատին, այստեղ հաստատուած են առանց վերադարձի յոյսի, նոյնացած են մեծ զանգուածին հետ եւ կը կազմեն բարեկարգութեան եւ աշխատանքի տարր մը : Անոնց Ֆրանսայի մէջ ծնած եւ ֆրանսացի յայտարարուած զաւակներուն թիւը կարելի է հաշուել աւելի քան 10,000 : Միայն այս պզտիկ Ֆրանսացիներու ծնողքներուն անոնց ապրուստի միջոցները ապահովելու անհրաժեշտութիւնը պիտի արդարացնէր այն շնորհները զոր պատիւ ունինք հայցելու եւ որոնց համար կը խնդրենք միջամտել ձեռնհաս իշխանութեանց մօտ :

"Թիւրք Էրմէնիլէր եարտըմ վէ խայրէ ճէմիյէթի"

Թրքական կառավարութիւնը ընկերակցութեանց օրէնք մը հաստատած է, վերջնապէս լուծելու համար ոչ – թուրք փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը : Պոլսոյ Ազգ. մարմինները այս օրէնքին յարմարցնելու համար, Իբրաւագէտներէ կազմուած յանձնաժողովը պատրաստած է կանոնագիր մը՝ զոր վարչութեան միջոցով կառավարութեան վաւերացման պիտի ենթարկէ :

Համաձայն կանոնագրին, այս նոր կազմակերպութիւնը պիտի կոչուի « Թիւրք Էրմէնիլէր եարտըմ վէ խայրէ ճէմիյէթի» : Նպատակն է օժանդակել գլուխին ունեցող վաքըֆ կամ ոչ–վաքըֆ բոլոր հաստատութեանց : Այս միութիւնը իր մասնաճիւղերը օժանդակ պիտի ունենայ սոյն հաստատութեանց մատակարարութեան համար : Միութիւնը իր Ընդհ. Ժողովը պիտի ունենայ որ պիտի կազմուի մատակարար մարմիններու ներկայացուցիչներէն, եւ անոնք պիտի ընտրեն կեդրոնի գործադիր վարչական ժողովը, որ հսկողութի՛ւն գործ պիտի դնէ սոյն մարմիններուն գործառնութեանց վրայ :

Համաձայն կանոնագրին՝ Հոգեւոր պետին ընտրութիւնը թողուած է վերոյիշեալ ընդհ. ժողովին :

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ

Ա.

Մարդկային ներքին հանքերը դեռ սպառուած չեն ամբողջովին։ Մարդը դեռ անծանօթ մը կը մնայ ինքզինքին։ «Ծանիր զքեզ», ամէն իմաստով, դեռ կարելի է նետել գալոց դարերուն մէջ։

Մարգարէութիւնը կամ կանխասացութիւնը, հազուագիւտ հանճար եւ քիչ մշակուած գրախտ, մաս կը կազմէ մարդուս հոգեկան հարստութիւններուն։ Կոյս հանք մըն է ան։ Գերմարդ մը միայն իր ներտեսական ճառագայթներով կրնայ օգտագործել այդ հանքը եւ պեղել Ապագան։

Կանխասացներ գտնուած են.. մարգարէները եւ գուշակները։ Երկուքին մէջ սակայն տարբերութիւն մը կը գտնենք մենք։ Գուշակները պարզապէս պատահելիք դէպքերը կ'ըսեն առաջուց։ Մարգարէները այդ կանխասացութիւնէն զատ ունին ոգի մը, վարդապետութիւն մը, որով ուղղութիւն մը։ Անոնք աստուածախօսութիւն ընողներ են։

Ճշմարիտ մարգարէն բանաստեղծ է ու ճշմարիտ բանաստեղծը մարգարէ է։ Երկուքն ալ որբեր են մարդկութեան մէջ. անոնք զաւակներն են Աստուծոյ։ Անոնք գիտեն յափշտակութեամբ աղօթել եւ քաջութեամբ հայհոյել։ Անոնք ընդհանրապէս, որբէճ ձեւով, կը լքուին, կը քարկոծուին, կը նահատակուին։ Անոնք կը գրեն կամ կը խօսին իրենց մայրենի լեզուով եւ սակայն յաճախ չեն հասկցուիր իրենց ազգակիցներէն, քանզի իրենց [illegible] ամպածրար է ու լոյսը կը խաղայ գագաթներու վրայ։ Ստուերները եւ ճահանջները կ'անցնին անոնց խօսքերուն մէջէն եւ կը պատկերացուին Ապագան, յանուն փրկութիւններու եւ սրբազան գեղեցկութիւններու։

Մարգարէութիւնը բացառիկ շնորհ մըն է՝ քանզի ներքին լոյսի մը յարմար թողար պէտք է ունենալ եւ զայն պարզացնել հոգեկան քաղաքակրթութիւնով։

Զատրին մարգարէութիւնը լայնախոհ ներշնչում մըն է որ իր ճըշնիրով կը թեւածէ Ապառնիին մէջ եւ անսովոր յափշտակութեամբ մը կը յայտնէ դէպքեր՝ որոնց մարդկութիւնը յաղելու սահմանուած են։ Յայտնատեսութիւն մըն է այն որ կը լուսաւորէ գալոց դարերը, ցոյց տալով դէմքեր եւ պատահարներ, ժողովուրդներու մակընթացութիւններ եւ տեղատուութիւններ։

Նախազգացումը, մաս մը երազներ ու գուշակութիւններ՝ տեսակ մը նախանիւթերն են մեծ մարգարէութեան։

Այդ նախանիւթերը մարդիկ, հեթանոս շրջանի մէջ իսկ, ունեցած են։

Հին Բաբելացիները, Ասորեստանցիները, Արմէնները, Եգիպտացիները եւ Հելլէնները ու Հռովմայեցիները ունեցած են, զանազան ձեւերով, գուշակելու կարողութիւն։

Սոփոկլէսի «Իդիպոս Արքայ» ողբերգութեան մէջ գուշակ մը կը յայտնէ մանուկ Իդիպոսի ծննդեան ժամանակ, անոր կատարելիք սոսկալի գործերը.— հայրասպանութիւն, աստուածասպանութիւն եւ մայրապղծութիւն։ Եւ յայտնատեսութիւնը կը կատարուի։

Եւ մարդ անխուսափելի կերպով կը մտածէ.

— Ուրեմն ամէն ինչ նախասահմանուա՞ծ է։ Ուրեմն գերի՞ն ենք ճակատագրի մը։ Ուրեմն աւելորդ վառնո՞ւմ է կամքը։

Ո՛չ։ Մարդը կամ մարդկութիւնը ինք կը շինէ իր ճակատագիրը։ Պէտք է փոխել իր ընթացքը։ Կը խուսափի ապագայ հարուածներէն եթէ մանաւանդ տիրանայ Ներքին քաղաքակրթութեան։

Մեր բոլոր նուաճումները կը պատկանին արտաքին քաղաքակրթութեան։

Բնութիւնը մեզ ազատ է ստեղծած։ Եւ մենք է որ ստեղծած ենք բանտերը, շղթաները եւ յոռի ճակատագիրը։

Մարգարէն ցոյց կուտայ լոյսը կամ անդունդը որ մեր ճամբուն հեռաւոր ծայրն է։ Այդ ցուցադրութիւնը խաբի համար չէ այլ յանուն փրկագործութեան։

Մարդուն դէչ գործերուն զոհն է ինքը մարդը, ինչպէս նաեւ իր հարազատ զաւակները։ Որդիները կը քաւեն իրենց հայրերուն մեղքերը ու այս՝ չարունակաբար։ Մեղքը յաճախ կը թաւալի սերունդէ սերունդ, որդնոտ ձիւնով ու ցեխով շինուած գունդի մը պէս։

Մարգարէն նաւապետն է որ խուզարկած է անծանօթ աշխարհ մը ու շինած մարդկութիւն մը։

Մարգարէութիւնը կը լուսաւորէ ապագայ դէպք մը որուն իրականութիւն դառնալը երբեք հաւանական չէ, յաճախ մեղի, կախում ունենալով այդ դէպքը բիւրաւոր պատահարներու շղթայաշարումէն։

Աստուածաշունչի մէջ յիշատակուած մարգարէները, դարեր առաջ, իրենց կանխասացութիւններով յայտնած էին Քրիստոսի գալուստը, ինչպէս նաեւ խաչելութիւնը։ Գուշակած էին Հրէից դաղթը եւ պահպանութիւնը։

Մարգարէութիւն մը միշտ իր յայտնատեսութեան լոյսը կը ծրարէ մթութեան մը մէջ։ Այդ խաւարը խորհուրդ մը ու խրթնութիւն մըն է որ կը փարատի խոր ճաշակումներով։

Հին Կտակարանին մէջ «մարգարէ» կը նշանակէ «այր Աստուծոյ», նաեւ այր աստուածընտիր կամ աստուածազդեցիկ որ գիտութիւնը ունի կանխաւ պատմելու ապագան եւ բանալու գաղտնիքներու կղպանքները։ Մարգարէներն էին որ կը յայտնէին վերին պատգամները, ըլլալով պատգամաբերները Աստուծոյ։ «Մարգարէ» բառը կը գործածուէր նաեւ «միջնորդի» իմաստով։ Ժողովուրդի մը պետին եւ հասարակութեան միջեւ գործող անձը մարգարէ էր, ինչպէս Ահարոն որ Մովսէսի Եհովայէն ընդունած պատգամները կը ծանուցանէր ժողովուրդին։ Բառը իմաստի նոր ճառագայթներ առնելով՝ կը նշանակէր նաեւ՝ հեղինակ սրբազան երաժշտութեան։

Բուն մարգարէները եղած են գերզգայուն հոգիներ. յուզումը միշտ յորդած է իրենց մէջ եւ անոնք ունեցած են արտասովոր շարժումներ։ Անոնց հոգին լեցուն եղած է ելեկտրական ալիքներով եւ մարմինը թրթռումներով։

Մարգարէները կոչում ունէին պարտականութեան գիտակցութիւնը յարուցանել մարդոց մէջ, պաշտօն ունէին մարդուն ցոյց տալ իր հոգին, որուն ապականութիւնը ստեղծած էր մեղքին բիծերով։ Անոնք կը հրապարակէին Եհովէին դատաստանները, ուղղութեան կը հրաւիրէին թագաւորները եւ ապաշխարութեան՝ ամբոխը։

Մարգարէները եղած են համեստ սակայն քաջ քաղաքացիներ։ Եղած են ժուժկալ եւ անձնուէր։ Հաւատարիմ եւ ժողովրդասէր, թէեւ անէծքի լուտանքի մէջ յախուռն։ Հետեւորդ՝ միշտ հալածուած, միշտ զըրկանքի մէջ, միշտ ու հազար անգամ մահացուած։

Անոնց մէջ եղած են երկրագործութենէ եւ հովուութենէ եկածներ ալ։

Բայց բնութիւնը, բազմաթիւ հորիզոններով, երկինքի գմբէթը, լոյսերը ու երկրին տաճարական ազդեցութիւնը, մաքրամաքուր եւ կոյս մթնոլորտով՝ յաճախ պատրաստած են մարգարէական ոգին։

Եղած են նաեւ մարգարէուհիներ՝ ինչպէս Մարիամ, Դեբովրա, Ողդա, Հին Կտակարանին մէջ, իսկ Նորին մէջ Աննա, Եղիսաբեթ ու Մարիամ։ Կ'ըսուի թէ Փիլիպպոսի չորս աղջիկները նոյնպէս, շրջան մը ունեցան այդ ոգին։

Գոյութիւն ունէին մարգարէներու վարժարաններ Գաբաայի, Նաւաթի, Բէթէլի, Գաղգաղայի ու Երիքովի մէջ, ուր կը կրթուէին պատանիներ, անոնցմէ պատրաստելու համար հոգեկան առաջնորդներ։

Անոնք կ'ըլլային տեսանողներ, տէր սանձարձակ երեւակայութեան, նշանաւոր երազողներ, կրկնակ իմաստով։ Անոնք իրենց ներաշխարհէն ցոլացող պատկերներու մէջ կը կարդային խորհրդանշաններ ու զանոնք կը մեկնէին գրաւոր կամ բերանացի, ըլլայ մեծամեծներուն, ըլլայ ժողովուրդին։

Աստուածաշունչին մէջ տասնեւվեց մարգարէներու գրութիւնները կան։ Ահա անոնց անունները.— Ամովս, Եսայի, Յովնան, Նաւում, Ովսէէ, Յովէլ, Միքիա, Երեմիա, Ամբակում, Սոփոնիա, Եզեկիէլ, Մաղաքիա, Աբդիու, Անգէ, Դանիէլ, Զաքարիա։

Այս խումբին մէջ մեծ մարգարէ կը կոչուին չորսը՝ Դանիէլ, Երեմիա, Եսայի եւ Եզեկիէլ։

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ գերագոյն մարգարէն Քրիստոսն է։

Նոր Կտակարանն ալ ունեցաւ իր մարգարէները։

Նոր մարգարէ մըն էր Յովհաննէս Մկրտիչ։

Մեծ մարգարէի, անսովոր յայտնատեսի լուսապսակ ունեցաւ Յովհաննէս Մկրտիչի աշակերտներէն Յովհաննէսը. «առաքեալ եւ աւետարանիչ» կոչեցեալ, որ ճանչնալով Յիսուսը անոր յարեցաւ։

Այս տեսանողին էր որ երեւցաւ, Պետրոսի եւ Յովհաննէսի հետ, այլակերպութիւնը, Վարդապետին տաղնապը։

Առաջին դարուն վերջերը, այս ամէնէն երկարակեաց մարգարէն, Դոմետիանոսի հրամանով աքսորուեցաւ Պատմոս կղզին ուր ունեցաւ տեսիլներու շարք մը, որոնք նկարագրուած են Յայտնութեան մէջ։

Ահա այս Յայտնութիւնն է որ ընդունուած է իբր գործ հակայադոր մարգարէութեան մը։ Եւ ամէն ոք կը մեկնաբանէ զայն, մերթ երթալով ցուացարաբանութեանց եւ ցնդաբանութեանց, մանաւանդ երբ մեկնիչները բողոքականութեան վարակումը ընդունած դիակներ են։

Դժբախտաբար սակայն, ինչպէս ամէն ամէն բան, մարգարէներն ալ ունին իրենց կեղծերը։ Արհեստով մարգարէներ, գուշակներ անպակաս եղած են ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ։ Ցաքերներէն շատերը գուշակի դիմակով խաչագողներ են։

Շատ անգամ հասարակ խաբեբաները, նոյնիսկ դիւահարները ընդունուած են իբրեւ մարգարէ կամ գուշակ։

Մեր մէջ, մարգարէանալու, մոգական յատկութիւններու տիրանալու, ցանկութիւններ իրագործելու եւ նոյնիսկ անտեսանելի դառնալու համար՝ կարդացած են շատ մը խորհրդաւոր մատեաններ կամ մասեր, որոնցմէ ծանօթ են հետեւեալները — Ոսմահարական մատեանը (Դանիէլ մարգարէ), Ախտարքը (Սողոմոն), Վեցհազարեակը (Անանիա Շիրակացի), Էֆիմէրոսէն եւ Նարեկի Ղ. գլուխը։

Ըսուած է.— «Հաւատք քո կեցուցին զքեզ»։ Հաւատքին քով կարելի է աւելցնել յափշտակութիւնն ու համբերութիւնը, ինչպէս ներդաշնակ համապատասխանութիւնը։ Հակառակ պարագային՝ Աստուած ողորմի...

Ամէն ճիւղի մէջ նախ եւ առաջ մարդ պէտք է ըլլայ ընտրեալ ու ապա՝ խառնուածքը մարգած, պատրաստուած ճախրանքներու։

Իրական մարգարէները, ճշմարիտ ներշնչեալները անշուշտ բազմաթիւ չեն։ Քիչ մը աւելի քան երկու հազար կը հաշուեն անոնց թիւը։ Անշուշտ աւելի բազմաթիւ եղած են գուշակները, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին։

Կը կրկնենք՝ մարդկային ընդունակութիւններէն մին է կանխասացութիւնը։ Կարգ մը գիտական միտքեր թող իրենց ուզածին չափ հերքեն այս պարագան, անօգուտ է։ Փաստերու հեղեղ մը զիրենք կրնայ քշել, սրբելով իրենց բոլոր առարկութիւնները։

Եթերային աստղի մը չափ անծանօթ աշխարհ մըն է մարդկային հոգին։ Հարուստ աշխարհ մը՝ կարօտ պեղումներու, նոր քաղաքակրթութեան մը եւ բիւրաւոր կարելիութեանց։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

** Սէրը, յաճախ, շատ մը կատակերգութիւններու նման անկանոն ժամանակացոյց մը ունի։ Երբեմն կուգայ կանուխ եւ երբեմն ալ ուշ, բայց երբեք այն ժամուն, երբ մարդ կը սպասէ անոր։

Սիրել ու չվայելել, լալ ու բաժնուիլ, սգալ ու խնդալ, երեք դժուար բաներ են։— Գամպուրօղլու

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ» 1000 ԱՄԵԱԿԸ ՇԱՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱՆԿԱՅ 10 Մայիս.— «Սասունցի Դաւիթ»ի յոբելենական երեկոյթը տեղի ունեցաւ Մայիսի 7ին, հովանաւորութեամբ Տէր եւ Տիկին Հայկ Աստուրեանի եւ նախաձեռնութեամբ Հայ Երիտասարդաց յանձնախումբին։

Երեկոյթն սկսաւ Պ. Լ. Սարգսեանի դասախօսութեամբ, որուն նիւթն էր ժողովրդային բանահիւսութիւնը եւ «Սասունցի Դաւիթ»ի դիւցազներգութիւնը։

Թատրոնը լի էր թէ՛ հայ հասարակութեամբ եւ թէ՛ օտարազգի այցելուներով։

Երեկոյթին երկրորդ մասը կազմուած էր կատակախաղ մը, «200,000», 3 արար, Շ. Ալէքսիանի որ բեմադրուեցաւ դարձեալ Պ. Լ. Սարգսեանի կողմէ։ Դերակատարները իրենց դերերը կատարեցին խղճմտօրէն։ Իրենց խաղով աւելի փայլ տուին Պ. Մ. Յակոբեան, Տիկին Ռոմ. Խոլեան, Օր. Հռիփսիմէ Յակոբեան, Պ. Գէորգ Սերգիեան եւ Պ. Մ. Մելիք Ադայեան։

Ներկայացումէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, համեմուած հայկական եւ կովկասեան պարերով, ինչպէս՝ ուզունդարա եւ լէզգինկա, ուր փայլեցուցին Պ. Պ. Վ. Աստուրեան, Թ. Խոտոյեան եւ Օր. Ն. Յակոբեան, Պ. Պ. Աշոտ Մադկալեան եւ վրացի իշխան Միքէլաձէն, որոնք շահեցան ջերմ ծափեր։

Հանդիսականներու խնդրանքով Տիկին Վ. Աստուրեան քանի մը անգամ երգեց իր անուշ եւ մշակուած ձայնով, մանաւանդ գեղեցիկ հնչեցին՝ «Հայաստան» եւ «Կռունկ»ը, սեփական ձայնագրեալ։ Այս երգերը խոր տպաւորութիւններ ձգեցին, հայրենիքէն զրկուած հասարակութեան վրայ։ Հանդիսականներու խնդրանքով երգեց նաեւ Պ. Աշոտ Մադկալեան «Բարձր սարեր»ը։

Այդ երեկոն պիտի մնայ անմոռանալի իր պատճառած խանդավառութեամբ որուն ժամանակից էին նաեւ օտարազգի հանդիսականները։ Անոնք այս առթիւ համոզուեցան որ «Հայ» կոչուած ազգն ալ ունեցեր է իր հարազատ մշակոյթը։

Ոգեւորութիւնը այնքան տաք էր որ ոչ ոք չէր ուզեր հեռանալ սրահէն։ Կ'ուզէին անվերջ պարել, երգել իրարմէ չբաժնուիլ։ Այս առթիւ կրկին ծափահարուեցաւ գաղութին բարերարը, Պ. Հայկ Աստուրեան, որուն կը պարտինք հայկական տունը։ Դէմքը միշտ խնդուն, ամէն տեղ ուր Հայերը կը հաւաքուին, հոն է ան, կը քաջալերէ, ամէնուն հետ կ'ուրախանայ, կը պարէ, միանգամայն կատարեալ ընկեր — եղբայր, ամէնէն սիրուած եւ յարգուած։

— Պ. Հայկ, սա է հարկաւոր, ան է հարկաւոր ...

— Հարկաւոր է նէ ըրէք, ի՞նչ կը հարցնէք ...

Նրա բերանը «ոչ» խօսքը չկայ, նրա համար ամէն բան կարելի է... Եւ ատոր համար ալ Շանկայի հայութիւնը սկսել է փայլիլ եւ իր կերպարանքը ցոյց տալ։ Կամաց կամաց բոլորն ալ կը համոզուին՝ հայ ազգն ալ ունի՛ շատ մեծ արժէքներ, որոնց պիտի ծանօթանան, «Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան» միջոցով։

Երեկոյթը սկսաւ Ցուկէսին եւ վերջացաւ առաւօտեան ժամը 4ին։

Լ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արտագ.— Մեր գաւառական ուշիմութեան փայլուն մէկ ապացոյցն ալ այն է, թէ բառերուն արժէքը գնահատելու եւ արտասահմանի կողմեր միջնավայրին վտանգներուն դիմադրելու նախանձախնդրութեամբ, կը միտի նոյն բառերուն համեմատական դերը որոշել։ Ըսել է՝ յաճախ կ'ըլլայ բանասիրականին փոքր։ Այս հեգը իր անպատեհութիւնները ունի, նոյնիսկ ծիծաղելի կ'ընէ մարդը։ Ժամանակին ունէինք տաղանդաւոր եկեղեցական մը, Տէր Յովհաննէս Հինքէսարպէյճեան, քաջահմուտ Հին ու Նոր յունարէնի։ Այս հմտութեամբ ուռճացած, չափով մըն ալ շփացած, Ստուգաբանական բառարանի մը հրատարակութեան ձեռնարկեց։ Բայց անժողովրդական դէմք մը դարձաւ, որովհետեւ տեսակ մը [illegible] ունէր հայ բառերը անպատճառ յունական արմատի մը կապելու, կամ անկէց ճաքլած համարելու։ Բարեբախտաբար, մենք մեր բառերը իրարու հետ կը կապենք, եւ Հինքէսարպէյճեանէն աւելի լող բանասիրական սա սոյդ վարկածը կայ, թէ ո եւ է լեզուի մը բառերուն ուրիշ լեզուի մը բառերուն հետ նմանութիւնը, նոյնութիւնը, մերձաւորութիւնը չի նշանակեր, թէ ուղղակի փոխառութիւն ըլլան անոնք, այլ նշան մըն է լոկ, թէ այդ լեզուներուն տէրերը բնակակից եղած են իբրեւ ազգական, իբրեւ խնամի եւ հետեւաբար, միեւնոյն աշտքերու ազդեցութեան տակ, միեւնոյն բառերը կերտած են, որոնք սակայն փոխուեր, շրջուեր, տարբերեր են, անոնց իրարմէ հեռանալուն իբրեւ արդիւնք։ Իրողութիւն մը՝ զոր բացատրեցինք արդէն հայ եւ գերման բազմաթիւ նոյնատեսակ բառերուն [illegible]յութեան մասին խօսելով։

Նման կը թուին ըլլալ պիրկ, գիրկ, պրկել, գրկել։ Թշուառ չուառ։ Սկահ, սկիհ, սկուտակ։ Կող, կողմ։ Քնար, ջնար։ Ցայթել, յաւճել (զարմանքէն ապշիլ, վեր թռչիլ)։ Սերմ, սաղմ։ (Միշտ նկատի առէք տառերու փոփոխութեան պարագան, ըլլան բաղաձայն թէ ձայնաւոր)։

Յարաբերական դերանունին (որ) գործածութեան միօրինակ ձեւին տակաւին կարելի չեղաւ ընտելանալ, եւ իրաւունք ունի այս մասին զանգատ յայտնելու «Յառաջ»ի ընթերցող անձնական նամակի մը մէջ։ Կը թուի, մեր բարեկամը մոռցած է այս մասին մեր դասը (դաս, քանի որ ինքզինքը «աշակերտ Տարագի» կը դաւանի)։ Կրկնենք.— որ (qui), յոգնակի որոնք, բայց կարելի է անպատիժ գործածել եզ. որը իբրեւ նաեւ յոգնակի, ինչպէս Փրանսերէնի եւ ուրիշ լեզուներու մէջ, ընդհանրապէս։ Եզ. հայց. զոր (չփոթութեան տեղի չտալու համար, այսինքն՝ ենթակային կամ ուղղականին հետ չշփոթելու համար, լաւագոյն է զ նախդիրը պահել) ինչպէս վերը ըսինք, որ ըլլալով նաեւ յոգնակի, կը գործածենք, բառ կամ, որ կամ որոնք, իսկ յոգն. հայց.ին համար, բառ մեզ, նախընտրելի է միշտ «զոր», ոչ թէ «զորս»։ Ինչո՞ւ.— Որովհետեւ պարզապէս որեւէ ձեւ մը կուտայ հատուածին, գրաբար կը հոտի։ Զէ՞ որ զ նախդիրը գրեթէ լքուած է նոր գրականին մէջ — եւ իրաւունքով — ուրեմն կը բաւէ, իր հարկին, զոր ձեւը թէ՛ եզակին եւ թէ՛ [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս ասելով իշխանը իւր սուրը կամարաձեւ բռնեց Օրիորդի գլխին։

— «Եւ մեր սրերին», բարձրաձայն որոտացին Ուխտի զինուորները եւ սրերը միանուագ շողացին օդի մէջ։

— «Ապրի՛ Սիւնեաց Օրիորդը», գոչեց ժողովուրդը եւ նրան մասնակցեցին Գառնոյ զինուորները, որոնք այս դէպքից յետոյ, մնացել էին ապօթահար։

Երբ իշխանը հրաման արաւ նրանց հեռանալ, մի խումբ երիտասարդ զինուորներ մօտեցան նրան եւ խնդրեցին ընդունել իրանց ուխտի մէջ։

Իշխանը մերժեց նրանց խնդիրը ասելով.

— Դուք հետեւեցիք ոչ թէ իմ, այլ Օրիորդի օրինակին, ուրեմն մնացէք ամրոցում եւ ծառայեցէք նրան հաւատարմութեամբ։ Ապագայում եթէ նա կը միջնորդէ ձեր մասին, ես պարծենալ կ'ընդունեմ ձեզ իմ դրօշի տակ։

Երբ իշխանի հրամանով ժողովուրդն ու պահակ զինուորները ցըրուեցան, ուխտի անդամները բարձրացան Հովանոցի սրահը։ Այստեղ իշխանազուններին խումբը շրջապատեց նրան եւ սկսաւ գովութիւններով քաջերի նուիրումը գովաբանել։ Տիկին Մարզպետունին եւ Մարիամ իշխանուհին գրկեցին եւ համբուրեցին Գոհարին ու Շահանդուխտին, յայտնելով նրանց իրանց հիացումը այդպիսի անվեհեր ընթացքի համար։

Իսկ պատանի Գոռը, որ մինչեւ այն մի անբացատրելի յուզման, մի երանական յափշտակութեան մէջ էր գըտնըւում իւր հարսնացուի ցոյց տուած արիական վարմունքից, մօտեցաւ հօրը եւ համեստութիւնից շառագունելով, ասաց նրան.

— Սիրեցեալ հայր իմ, բոլոր Գառնոյ առաջ դու հանդիսաւոր յայտարարեցիր թէ Շահանդուխտը իմ հարսնացուն է եւ նրան պատուելու համար մեծագոյն պաշտօնը տուիր իրան եւ քեզ ժառանգորդ հռչակեցիր. իմ երախտագիտութիւնը այդ մասին անսահման է դէպի քեզ. դու ինձ աշխարհի մէջ ամենաբաղդաւորը եւ ամենազօրը կացուցիր... Այժմ իրաւունք տուր ինձ, որ ես էլ իմ կողմից իմ նշանտուքի նուէրը տամ իրան իբր առհաւատչեայ այն միութեան, որ դու պիտի օրհնես։

— Տո՛ւր, սիրեցեալ զաւակս. նըւիրի՛ր քո հարսնացուին՝ ինչ որ հաճելի է քեզ... պատասխանեց իշխանը խանդաղատ ձայնով։

Գոռը առաջ անցաւ եւ լուծելով իւր մէջքից փոքրիկ ոսկեպատեան վաղակաւորը, որ նուէր էր առել հօրից, կապեց օրիորդի մէջքը ասելով.

— Իմ սուրը բաւական է ինձ. իսկ այս վաղակաւորը թող ծառայէ մեզ իբր նշանտուքի առհաւատչեայ եւ պաշտպանէ իմ բերդակալ հարսնացուին դարանամուտ թշնամիներից։

— Կանայք սուր չեն կրում, Գոռ, բայց ես այս նուէրը կը կրեմ իբր յիշատակ քո սիրոյն եւ կը վերադարձնեմ քեզ այն ժամանակ, երբ դու քո արշաւանքից կը վերադառնաս յաղթական փառքով... ասաց Շահանդուխտը ժպտալով եւ շառագունելով։

Գէորգ իշխանը, մայր-իշխանուհիները եւ Ուխտի բոլոր անդամները օրհնեցին երիտասարդների նշանադրութեան այս հանդէսը եւ բարեմաղթութիւններ արին նրանց համար։

Իսկ Վահրամ Սեպուհը, որ բարեկամակից էր ամէն մի հայի երջանկութեան, այնքան զգածուեցաւ այս անակնկալ ու սրտաշարժ տեսարանից, որ տարածեց իւր յաղթ բազուկները եւ գրկելով երկուսին միասին բացականչեց.

— Եթէ Հայրենիքը անգամ ինձ չօգնէր, ձեզ երջանիկ տեսնելու ցանկութիւնս արդէն բաւական է, որ անպարտելի հերոս դառնամ ես թըշնամու համար։ Եթէ մեր երկրում շատ կան ձեզ նման սրտեր, ապա թող բոլորը երջանկանան։ Վահրամ Սեպուհը չի մեռնիլ, մինչեւ որ սուրը [illegible] չընկնէ. իսկ ես այդ կ'անեմ այն ժամանակ, երբ վերջին Հագարացին կը հալածեմ այս երկրից....

— «Այո՛, այո՛, վերջին Հագարացին», գոչեցին միաբերան Ուխտի զինուորները եւ ուրախութիւնն ու ոգեւորութիւնը ամէնքի սրտերը գրաւեցին։

Երբ Մարիամ ու Գոհար իշխանուհիները իրանց օրհնութեան վերջին խօսքն աւարտեցին, Գէորգ իշխանը սուրը պատեանը դրաւ եւ դիմելով զինակիցներին՝ ասաց.

— Սիրելի ընկերներ. մեզ մնում է դարձեալ մի վերջին պարտք կատարելու,— տիրասիրութեան եւ հաւատարմութեան պարտք. այդ այն է՝ որ մենք, թշնամին որոնելուց եւ նըրան պատժելուց առաջ, դնենք մեր Թագաւորի մօտ եւ նրա հրամանն ու օրհնութիւնը առնենք մեր արշաւանքն սկսելու համար։ Որքան էլ նա յուսահատ, որքան էլ նա մեզանից հեռու, այնուամենայնիւ նա մեր Թագաւորն է եւ նրա հրամանն ու ցանկութիւնը պիտի առաջնորդէ մեր սրերին։

— «Կեցցէ Թագաւորը», գոչեցին միաբերան Ուխտի զինուորները։

Եւ նոյն առաւօտ երեկոյեան ամէնքը միասին զրահաւորուած ու զինուած ելան Գառնոյ ամրոցից եւ ուղղուեցան դէպի Սեւան։

Գեղանի բերդակալուհին սիւնեայ նժոյգի վրայ նստած եւ զրահաւոր շքախմբով շրջապատուած՝ ճանապարհ դրաւ Ուխտի զինուորներին մինչեւ մօտակայ հանգրուանը, ուր, սիրահարներին սիրելի առանձնութեան մէջ, գրկախառնուելով փեսացուին, ուղեկից տուաւ նրան իւր անդրանիկ համբոյրը եւ արտասուաթոր աչքերով նրա ճանապարհն օրհնելով վերադարձաւ։

— o —

Զ.

ՎՇՏԵՐԻՑ ՄԱՆՐԱԳՈՅՆԸ

— o —

Լուսնի շառագոյն սկաւառակը երեւաց Այծեմնասարի ետեւից եւ Գեղամայ մթապատ ծովակն սկսաւ լուսաւորել։ Երբեմն դաշտի արեւելեան կողմը հեռըհետէ վառուեցաւ մութ լոյսը գունով եւ մանրիկ, մեղմիկ, բիւր մկանունքներն սկսան թռչել լուսնի գնդեր։

(Շար.)

...րչնակի։ին (Հայց․) համար։ Ահա ...ր կարծիքը այս մասին։ Որ կարողն ...տանի՝ տարցի։ Կարծես թէ գորս ...ւր կը պարտաւորէ որ արդարացը– ...այն յաւակնոտը, որ վաղը խել – ...կէ այն փէչ եւ սկսի գրել․․․ զնոտա, կամ ...րոց (որունցմէ)։— Ցնորագա՞յ թէ ...ձնագայ — ուրիշ անգամ։ Մեր գա– ...կամ մեթոտը բնաւ վճռարանական ...ուր մնաց՝ վճռական։ Այդ շրջանը ...դուն, մեր ի վաղուց սիրեցեալ եւ ...ժմ հանդուցեալ Հ․ Արսէն Ղազիկ – ...եանի հետ։

Այս առթիւ կ'արժէ սակայն ծաղկել ...ղատապարտել թերթ մը, որ կը ...մարձակի պարզ լուրի մը մէջ գրել ...յորում' կը գտնուին․․․ Անուղ – ...նոր։ Պէտք չկրնաց ըստ կարելւոյն ...երինակ գրել։

Մինչ մինչ պահեցէք սա ճշմար– ...ութիւնը, թէ քաղաքական մրցումը ...ւերապանցութեան կամ գեղագա – ...թեան նշան ցեղերու մէջ, այլ մը– ...ոյթը․ Եթէ քաղաքականութիւնը ...ր չափանիշը, ինչ Ճինկիզ – Խան– ...ւ Սուլթաններ եւ Ջինուժայէն – ...ր գերազանցութեան թագ պիտի ...ւթին «յամս յամայր»։ Միակոյ – ...կը մրցինք մենք ալ։ Թող կազմեն ...մասին Միջազգային Կաճառը եւ ...նպաստացանենք։ Պայմանով որ ...րագաւ գործինները մրցումի չը – ...նակցին։ Այդ պահուն մենք դուրս ...ինք փորձի չենք մասնակցիր։

Հոմանիշներու բառարանի մը պէտ– ...կայ, կը վճռէ իմաստուն մը։ Պա– ...խան․— Առանց ․․․ քաղաքակա– ...թեան մէջ մտնելու, կը վճռենք ․ ...նախ Միութեան, Միաբանութեան ...կայ մեզի համար, բոյն ու ...ակալ ունենալու համար ։ Եզանը ...ս կը բաւէ իբրեւ․․․ Հոմանիշ ։ ...յց սա փորձի համար երեք բառ ...մ իբրեւ հոմանիշ, որոնցմէ հա – ...մէկ հատը կը գործածենք․— ...րմ, չամբ, եղէգ։

Արդ, ի՞նչ կ'ըսես դատախօսու – ...թեան այս ձեւին։ Բայց դուն գիտես ...որոշած ես որ այս տարի քանի մը ...ւր շրջանաւարտ պիտի ունենանք ։ ...նց օգուտը նկատի առնելով, թե – ...բայց կազդուրիչ ձեւը կուտանք ...մէջոցիս ։

Այդ շրջանաւարտներէն խնդրենք ...տանալ որ զգուշանան գործածելէ ...բարբարիկ նորահնար բառը — ...ւթիւն, որ սկսած է սպրդիլ ...իչեւ դահլիճը «Յառաջ»ի։Մինչ ու– ...ք — հրապոյր, հմայք, կախար – ...ք, շնորհ, յանկուցում։ Աչքդ գո– ...բանէ, ի՞նչ է․․․ գրաւչութիւնը ! ...աքանչը ա՞յդքան աղքատացաւ։ ...եր ըսինք — սպրդիլ։ Ամէնքդ ...ասայն էք, թէ այս բային մէջ ...կայ այլ, որ «տաւկէն», «ներսէն» ...նակաց մասնիկն է, յատինէրէն ...նաներէն sub։ Ցաւոյ կայ խլուրդին ...Չէ՞ որ սպրդիլ կը նշանակէ տա– ...գաղտնի մտնել,խլուրդի պէս ստ– ...ով։ Ունինք նաեւ «ուրդ» որ հողին ...կէն սահող առուն է։

Ահա բանաւիրութիւնը սասնկ փոր– ...ներ, խուցեր ունի ։

ՏԱՐԱԶ

...ՂԱՄ ԱՌՑՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՑԱՐ ...ԲՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑԹ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ...ՐՏՆԱՄ ԳԻՑԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ...ԻՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա– ...ՌՆԵ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏՅԱՆՑԱԿՆԵ– ...ՐԿ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՐԳՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

Հ. Հ. ՏՕՆԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Գ. GUSTAVE GAUTHEROTԻ ԵՒ «UNION FRANÇAISE »Ի ԸՆԴՀ․ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Գ. ANDRÉ FAILLETԻ ՍՐՏԱԳԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Հաւատաւոր եւ խանդավառ բազ – մութիւն մը, շաբաթ օր խռնուած հաւաքուած էր «Փըթի ժուռնալ»ի սրահը, վերստին տօնելու համար Մայիս 28ի անկախութեան տարե – դարձը, որ փառքն ու պարծանքը կը կազմէ մեր ժամանակակից պատմու – թեան ։

Բեմին ճակատը, հայկական եւ ֆը– րանսական դրօշները կը հովանաւո – րեն մեր հոյակապ զինանշանը, որուն առջեւ փոխն ի փոխ պահակ կը կենան Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի արիները։

Վարագոյրը մեղմիւ կը բացուի, անատրանին վրայ կ'երեւին «Սիփան– Կոմիտաս»ի անդամները, որոնք ի– րենց պետին ազդանշանին վրայ կ'եր– գեն «Մարսէյյէզ»ն ու «Մեր հայրե – նիք»ը ։

Հանդէսը կը բանայ Գ. Ա. Խատիս – եան, որ հայ ժողովուրդին երախտա– գիտական տուրքը կը մատուցանէ սա– ռնջական կառավարութեան, շնորհա– կալութիւն կը յայտնէ ներկայ հիւրե– րուն, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Լե– հաստանի ներկայացուցիչ Գ. Փեյը ։ Հիացում կը յայտնէ Հայաստանի ժո– ղովուրդին հանդէպ, որ հակառակ գերութեան դաժան պայմաններուն , երբեք չի հրաժարիր իր հայրենիքն ազատ տեսնելու տենչէն։ Եւ կ'ողջու– նէ Ուկրանիոյ, Վրաստանի, Ատրպէյ– ճանի եւ Հիւս․ Կովկասի կառավա – րութեանց ներկայացուցիչները

Նախագահը ապա խօսքը կ'ուղղէ իր ազգակիցներուն, համոզիչ բառերով կը յուսադրէ զանոնք, կը թելադրէ միանալ փրկելու համար մեր ֆիզի – քական եւ բարոյական գոյութիւնը ։ « Հայաստանի մեր եղբայրները կը տառապին բռնակալ վարչաձեւի մը տակ, բայց մենք գոնէ կրնանք մեր դատը հետապնդել ազատ երկինքնե – րու տակ, ապահովելու համար մեր հայրենիքին ժողովրդավար իրաւա – կարգ մը »։

Մեր երիտասարդ երգիչներէն Գ. Գ. Մէհթէրեան կ'երգէ երկու կտոր․ — « Հայաստան»ը եւ «Կարապին եր– գը »։

Ցետոյ Ա. Խատիսեան կը կարդայ Նախկին Նախարար Գ. Լեմէրիի նա – մակը, ուր Գ. Ծերակուտականը նե – րողութիւն կը խնդրէ որ չնչարգելու– թեան պատճառաւ չի կրնար իր հա – մակրանքի զգացումները անձամբ յայտնել Հայոց, բայց չի մոռնար իր խոր հաւատքն յայտնել Հայաստանի ապառագրութեան մասին։

Եւ ահա, ծափերու տեղատարափի մը տակ բեմին վրայ կ'երեւի օրուան հիւրը, նոյն ինքն ծերակուտական Կոթերոն, ջահակիր մը ազատական աւանդութիւններուն, որ այնքան դժնդակ պայմաններու տակ կը ճգնէր փրկել Ալեքսանտրէթ – Անտիոքը, — խաչակիր նախահայրերուն այդ միջ – նաբերդը։

Բաջարի ծերակուտականը նախ իր համակրանքի խօսքը կ'ուղղէ Գ. Ա. Խատիսեանի, ապա ներկայ հիւրե – րուն եւ հայ ժողովուրդին։

— « Ձեր ուզեր ընդհատել այն տը– րամաբանութիւնը զոր ներշնչեցին քիչ առաջ գեղեցիկ տաղերը երգիչներուն, մեծ մասամբ ծնած ապաստանի երկրի մը մէջ (Ֆրանսա)։ Եւ Ֆրանսացի պիտի չըլլայի, եթէ չսիրէի Հայերը, որքան իրենց հայրենիքէն հեռու, նոյնքան դժբախտ ըլլալնուն համար»։

Ապա ակնարկ մը կը նետէ ընդհ․ պատերազմի ճակատագրական օրե – րուն վրայ, Կովկասի եւ Փոքր Ասիոյ շրջանին մէջ, կը յիշէ հայ ռազմիկ – ներուն Կիլիկիա մուտքը, Ֆրանսացի պետներու ղեկավարութեան տակ, 1919ի յուլիս 14ի անմոռանալի տօնը, երբ ինք հարիւրապետ էր ռազմակոյ– տին մէջ, եւ քանի տարի ետք, իբ ալ– ցը Սուրիա։ Կը վերակոչէ փառահեղ անցեալը Սուէտիոյ, Կիլիկիոյ այդ վերջին հանգրուանին, որ երբեք ըն – ւաճուած չէ։ Կը պատմէ ձէպէ – լը – Մուսայի հերոսամարտը, Լերան կատարին տնկուած դրօշը, որ ու – շադրութիւնը կը գրաւէ Ֆրանսացի ծովակալին։ «Հիմա որ այդ երկրին ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է ,կը շեշտէ ծերակուտականը, մենք բոլոր քաղաքական եւ դիւանագիտական մի– ջոցները ի գործ պիտի դնենք, որ – պէսզի Ալեքսանտրէթը Թուրքերուն չյանձնուի »։

Ցետոյ կը յիշէ թէ՛ ինչպիսի ար – դար ցասումով լեցուած է ընդդէմ Թուրք պաշտօնատարի մը, մի ոմն Աչըքալըճի, որ կը նկրտէր իր մուտքն արգիլել իրեն, ֆրանսացի ծերակու – տականի մը, ֆրանսական հողատա – րութեան տակ դրուած հողամասէ մը ներս․․․։ Պատճառ մը եւս հաստատ մնալու իր պայքարին մէջ։ Գ. Կոթը– րօ բարձրաղաղակ կը յայտարարէ․— Այսօր ոչ մէկ փոփոխութիւն Սան – ճաքի կացութեան մէջ։ Ան կը մնայ Ֆրանսական հողատարութեան են – թակայ Սուրիոյ մէկ հողամասը։Ձենք կրնար հանդուրժել որ մէկ քառա – կուսի մեթր հող Թուրքերուն ձեռքն անցնի ։

Արի ծերակուտականը կանգ կ'առնէ Սուէտիոյ գեղեցիկ բնութեան , Հա– յոց աշխատասիրութեան,չքնաղ ա– գիին եւ հիւրասիրութեան վրայ։ Թուրքերը «օթօքարով» առտիկան կը ձամբեն իր ետեւէն, բայց տեղացի 30 կտրիճներ արթուն կը հսկեն իր բնա– կարանին շուրջ։ Սրտայոյզ բառերով կը նկարագրէ իր այցը դէպի «Սեւ լեռ», երբ կին, ծեր, տղայ իր ոտքը կ'իյնան եւ միաբերան կ'աղաղակեն։

— Մի՛ թողուք մեզ Թուրքերուն ձեռքը, մի՛ թողուք որ մեզ ջարդեն ։

Եւ այն «Մարսէյյէզ»ը, այնքան անկեղծ ու հարազատ Հայերու բեր – նին մէջ, որ չէր լսուած ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր։ Չի մոռնար նաեւ նկարագրել եօթը Հայորդինե – րու ձերբակալումն եւ դանակոծումը, որոնք Ֆրանսայի հանդէպ իրենց սէրն յայտնելու մեղքը գործած էին։ «Սի– րելի Հայեր, հէքեաթ չէ որ կը պատ– մեմ, դեռ երեք շաբաթ առաջ ականա– տես եղայ այս բոլորին»։ Մեր մեծա– նուն բարեկամը կը խօսի Թրքական խոստմնադրժութեանց մասին, պահ մը կ'անդրադառնայ հայկական ջար– դերուն, որոնց հաղորդակից եղած էր Ա. Զօպանեանի մէկ գիրքէն։ Եւ կը վերջացնէ․

— Ձենք կրնար թոյլատրել որ չքա– նայ 1918ի յաղթանակին պտուղը ։ Մենք կանք ու կը մնանք։ Մեծ պար– տականութիւն մը ունինք Հայոց ա – պահովելու անկախ հայրենիք մը ։ Ցանուն ֆրանսական նախկին պատե– րազմիկներուն, ջերմօրէն ձեզի կը մաղթեմ ազատ եւ գերիշխան Հայաս– տան մը»։

Գ. Ա. Խատիսեան կը կարդայ նա – մակները Գ. Ժ. Կոտարի, Զօր. Գրե– մանի, ծովակալ Ֆուրնիէի եւ Զօր. Անտրէայի, որոնք կը բացակայէին կարեւոր զբաղումներու կամ ճամ – բորդութեան պատճառով։ Մեր անձ– նուէր բարեկամը Գ. Փ. տիւ Վէու նմանապէս լոնտոն հրաւիրուած էր վերջին պահուն, առիպողական հե – ռագրով մը ։

Ցետոյ կարգով խօսք կ'առնեն Կով– կասի հարեւան պետութեանց ներկա– յացուցիչները․— Ալիպէգով (Ատրպէյ– ճան), Զխենկէլի (Վրաստան),Նամի– տոք(Հիւս. Կովկաս),Զօր. Գիքատրով (հրամանատար Խազախներու) եւ Տոքթ. Նովաձէ (ներկայացուցիչ Հայ– վրացական միութեան)։ Բոլորն ալ կը շեշտեն կովկասեան Միութեան ան – հրաժեշտութիւնը, ապահովելու հա – մար իւրաքանչիւր ժողովուրդի ան – կախ գոյութիւնը ։

Դարձեալ բեմի վրայ կ'երեւի «Սի– փան – Կոմիտաս» երգչախումբը, որ այս անգամ կ'երգէ «Յառաջ նահա – տակ»ը, «Անձրեւ եկաւ»ը։ «Ցուտա – կ»ը, «Ալագեազ»ն ու «Ամօթ քեզ Մո– ւխն»ը, զոր դաշնաւորած էր Ա. Պար– ճուեան ։

Խօսքը Գ. Ա. Չամալեանինն է, որ համառօտ ակնարկ մը կը նետէ քա– ղաքական ներկայ կացութեան վրայ , որուն լուծման համար երկու ելք կը նախատեսէ․— անարդարութեան պարման կամ զէնքերու բախում։ Այս ճակատագրական բոպէներուն խնդ– ալիտարեր կը գտնէ Հայոց անտար – բեր դիրքը։ Կը յիշէ մեծ ազգերուն բարոյական անկումը, որուն շնորհիւ մանր ազգերու իրաւունքները կ'ան – տեսուին ։ Զերմապէս կը ջա – տագովէ ազգ. միութիւնը։ Մեր գո – յութեան կենսական ազդակը կը նկա– տէ ուժը, բուռն կերպով կը պարսաւէ ցեղային առաքինութիւններուն թե – րագնահատութիւնը, ինչպէս եւ թե – րութիւններուն վրայ խոշորացոյցով նայելու ունակութիւնը։ Եւրոպացի – ները աւելի թերի կը գտնէ այդ մար– զին մէջ, ցոյց կուտայ թէ Հայերը մինչեւ միացած են ծանր բոպէներուն։ Խորհուրդ կուտայ միացեալ եւ ան – կախ Հայաստանի գաղափարը հաւա – տոյ հանգանակ մը դարձնել փոքր տարիքէն։ Ցետոյ կը շեշտէ հարեւան պետութեանց հետ հաշտ ապրելու անհրաժեշտութիւնը, իրաւես չահե – լու դժով, ինչ որ կը ծառայէ առա – ջատկելու Հայոց ուժը։ Վեր կ'առնէ քաջութեան կատարած դերը ճակա – տագրական պահերուն, բայց մանա – ւանդ անկախութեան վերջին պայքա– րին։ Եւ կ'աւարտէ իր խօսքը, վերս– տին թելադրելով ազգային ուժերու համախմբումը, յաղթական դուրս գալու համար համաշխարհային վե – րիվայրումներէն ։

Օր. Ա. Ալպան քաղցր եւ թրթռուն ձայնով մը կ'երգէ Ալէքմշահի «Իղձը», ապա «Ալ այլուղը» ու «Կաքաւին եր– գը», ընկերակցութեամբ Գ .Գ. Մէհ– թերեանի ․

Հերթը Union Françaiseի նախագահ Ա. Ֆայէինն է, անկեղծ բարեկամի մը, որ կը խօսի դասական զմայլելի ճառ մը, լի պատմական աւիւնով եւ սիրազեղ զգացումներով։

Նախ երախտագիտութիւն կը յայտ– նէ իրեն եղած պատիւին համար, ժո – ղովուրդի մը կողմէ այնքան բարձր եւ քաղաքակիրթ, ինչպէս է հայ ազ– գը։ Կը յիշէ այն զայրոյթի աղաղակը որ կը բարձրանար ժողէսի եւ Տընի Քոչէնի կողմէ, 96ի հայկական ջար – դերուն առթիւ։ Հայ ժողովուրդը ար– ժանի կը համարէ լաւագոյն տեղ մը գրաւելու ազգերու ընտանիքին մէջ ։ Արագ կերպով պատմականը կ'ընէ մեր ազգին ծագման, Արարատի սար– բուռը, իր մղած պայքարը Հռոմի եւ Պարսկաստանի դէմ։ Տրդատ Թագա – ւորի օրերէն, քրիստոնեայ կրօնքին ընդգրկումը մերոնց կողմէ, գլխա – ւոր պատճառը մեր մարտիրոսու – թեան։ Ցետոյ կը յայտնէ թէ՛ Հայոց պէս մեծ ազգի մը առաքինութիւննե– րը չեն վրիպած հանճարեղ Քորնէյլի աչքէն, որ սերտած է հայազգի Պո– դիկոսէ։ Վեր կը հանէ մեր արժանիք– ները միջակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ, որ ամենայն իրաւամբ մեր եր– կիրը կը դարձնէ ոչ միայն կամուրջը, այլ միջնաբերդը քաղաքակրթու – թեան։ Կը թուէ արաբական արշա – ւանքները, Ս. Թաղաքին գրաւման համար Հայոց ընծայած աջակցու – թիւնը խաչակիրներուն, Ճինկիզ խա– նի եւ Լենկթիմուրի խժդժութիւննե – րը։ Այս առթիւ կը պատմէ ապխտա – կազգեստ մանուկներու տրորումը ձիերու սմբակներուն տակ։ Եւ հոն – աորական շեշտով մը կ'աղաղակէ ․

— Երբ այսպիսի քաղաքակիրթ ազգ մը գոյութիւն ունի, մեծագոյն ոճիրն է բարբարոսներուն ձեռքը մատնել զայն ։

Կը յիշէ Հայաստանի բաժանումը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, 1896ի ջարդը, ժամանակ ընդհ. պատերազ– մի անլուր եղեռնը, զոր կը նկարագրէ ցնցող եւ խարանիչ բառերով։ Զի մոռնար նաեւ պատմել նոյնիսկ Թուր– քերու բարեկամ Գերմանացիներու ընդվզումը։ Վերջապէս, կանգ կ'առ– նէ Մայիս 28ի եղելութեան վրայ, որ աւա՜ղ այնքան կարճ պիտի տեւէր։ Ինք եւս կ'անդրադառնայ Գ. Լեմերիի հիւանդութեան, ու կը յայտնէ թէ յարգելի ծերակուտականը թէեւ բա– ցակայ, բայց իր սիրտը միշտ ձեզի հետ է։ Կը ճշդէ թէ՝ անբաղձալի ս– տարականներուն հանդէպ կառավա – րութիւնը խոստումներ ի գործ կը դնէ, սակայն Հայերը բնաւ այդ դա – սակարգին չեն պատկանիր եւ իրենց– մէ են։ «Իբրեւ հայրենասէր Ֆրանսա– ցի մը, կը յարէ մեր կրակոտ բարե – կամը, հայ հոյակապ պատմութեան առջեւ չկրցայ զսպել իմ զգացումնե– րը», ուստի եկայ իմ հիացումս նուի– րել ձեզի»։ Զերմ եւ սիրազեղ արտա– յայտութիւններու մէջ, վեհոգի մտա– ւորականը իր խոր հաւատքը կըյայտ– նէ հայկական դատին պսակման հա – մար ։

Խառնուրդ հանդերձներ հագած, « Սիփան – Կոմիտաս»ի անդամուհի – ները գեղարուեստական բաժնին փա– կումը կատարեցին հայկական պարե– րով, որոնց հետեւեցաւ Օր. Հրանոյ– շի մենապարը, որ ջերմ ընդունելու – թիւն գտաւ ներկայ հասարակութե – նէն ։

Հոս փոքր դիտողութիւն մը․— Ծե– րակուտական Կոթըրոյի եւ Գ. Ֆայէի բանախօսութեանց ընթացքին, յա – ճախ աղմուկը բռնած էր սրահը։ Ա – ւելի լրջութիւն սպասելի էր գոնէ մեր յարեկամներու ատենախօսութեանց

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է քիմիագէտ Առաքել Չաքըրեանը , որ այս վերջին տարիներուն զանազան փորձեր կատարեց բուսական խլիրդի վրայ՝ համապատասխանող բուսական եւ լուսական խլիրդներու միութիւնը

Բայց Առաքել Չաքըրեան ծանօթ է ուսանելույցս մեր մտաւորական երի տասարդութեան, որովհետեւ երկար տարիներ դասախօսած է Պոլսոյ հայ բարձրագոյն վարժարաններու, ասո նաեւ օրապէս Կեդրոնականի մէջ իբրեւ դասախօս քիմիագիտութեան։ Կ հա– քըրեան, իբրեւ պետական ուսանող՝ վկայուելէ վերջ Փարիզի դիտու – թեանց համալսարանէն, երբ կը վե– րադառնայ Պոլիս, դասախօս կը կար գուի Տարիւլֆիւնունի, բայց Զինա – դադարին' մասնակցած ըլլալով որ – բահաւաքութեան, Քէմալական յաղ– թանակէն վերջ կուգայ Փարիզ եւ կ աշխատի Սորպոնի քիմիագիտական լաբորաթուարներուն մէջ,— ահա այդ շրջանին է որ կը կատարէ այն փորձերը, որոնց արժանանք տուաւ ժամուը։

Մայիս 15ին, Սորպոնի մէջ ներկա– յացուց տոքթորայի թէզը,— ժիւրին, որու նախագահն էր ժան Փէրրէն, mention très honorableով ընդունեց իր թէզը եւ շնորհաւորեց զինք ։

Իր թէզը, որ 86 էջնոց հատոր մըն է, իբրեւ խորագիր կը կրէ Contribution à la chimie du germanium et essai d'unification des théories de la chimie organique et de la chimie minérale,— կա– րեւոր աշխատանք մը, որ մէկմանխու– մին քիմիական եւ բնափիլիսոփական յատ– կանիշները, պատրաստութեան նոր եղանակները, եւն․ կը ներկայացնէ հմտօրէն ։

Լ․

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Հայազգի յայտնի թաւջութակահար Թ․ Միշէլ Տավիանով, որ Պրիւսէլ կը բնակի, Մայիս 25ին տօնած է իր գե– ղարուեստական գործունէութեան 30րդ տարեդարձը։ Պելճիքայի նրա – ժշտանոցներու բոլոր տեսուչները եւ շատ մը անուանի երաժիշտներ ու ար– ուեստագէտներ յանձնախումբ էին կազմած տօնելու այդ հմուտ ու լուրջ երաժիշտին յոբելեանը.

Փարիզէն Օր. Մարգարիտ Բաբայ – եան եւ խումբ մը Փարիզի երիտա – սարդ երաժիշտներ փութացած են ի– րենց շնորհաւորութիւնները յայտնել մեր տաղանդաւոր երաժիշտին ։

*** Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի ա – շակերտներէն Գ. Paul Derenne Օփերա Քոմիք հրաւիրուած ըլլալով, շաբաթ օր պիտի երգէ Կունոյի Mireille Օփե – րային մէջ։

Լ․

...միջոցին ․․․

Երեկոյթը մինչեւ լոյս շարունակ– ուեցաւ, մեծ սրահին եւ «պիւֆէ»ին սեղաններուն առջեւ, հայրենասիրա– կան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Բոլոր այս աչքերը իրենց մոլեգին ...նելով յառած էին մարքիզին վրայ ...յայտնելով տեսակ մը վայրենի ...ք

Այս ամբոխը զինուած էր հրացան – ...րով, սուսերով, ժանգաղներով , ...ներով, մահակներով, բոլորն ալ ի– ...նց գլուխը դրած էին Թաղիքէ գդ– ...կներ կամ թէ գորշագոյն գլխարկ– ...ներ, վրան ամրացուած սպիտակ քօ– ...դներ , համրիչներն ու բժժանք – ...ը կը փայլէին առատութեամբ ։ ...ած էին լայն տափատներ՝ որոնք ...մինչեւ ծունկերնին կը հասնէր․ մոր– ...թէ շինուած լայնաթեւ կրկնոցներ , ...լէ սռնամաններ, սրունքները ...․ մազերը երկայն, մէկ քանին ...այի դէմքով, մնացած բոլորը ...միտ արտայայտութեամբ։

Գեղեցկադէմ երիտասարդ մը ծըն– ...րը մարզուած մէջէն առաջ անցաւ եւ մեծ քայլերով վեր՝ դէպի մարքի – զը բարձրացաւ։ Ան, ինչպէս եւ միւս գիւղացիները, գլուխը դրած էր եզ – րերը վեր դարձած Թաղիքէ մեծ գըլ– խարկ մը՝ սպիտակ քօքարդը վրան եւ հագած էր մորթէ լայնաթեւ վերար– կու մը․ միայն անոր ձեռքերը սպի – տակ էին, եւ շապիկը նուրբ կերպասէ կարուած, իր կրկնոցին վրայ կապած էր մետաքսէ սպիտակ գօտի, ուրկէ կախուած էր ոսկեզօծ կոթով սպի – տակ սուրը։

Երբ հասաւ «Հիւրդ»ին քով, գլխար– կը հանեց մէկդի նետեց, իր գօտին լուծեց, գետին նստաւ մէկ ծունկի վրայ, մարքիզին ներկայացուց զօ – տին ու սուրը եւ ըսաւ․

— Իսկապէս մենք ձեզ կը փնտ – ռէինք եւ գտանք վերջապէս․ ահա հը– րամանատարութեան սուրը․ այս մարդիկը այժմ ձեզ կը պատկանին , մինչեւ ցարդ՝ ես էի անոնց հրամա – նատարը, բայց այժմ ես աւելի բարձր զինուորական աստիճան կը ստանամ, ձեր զինուորը կը դառնամ։ Ընդունե– ցէք մեր ծառայութիւնը, տէր իմ , հրամայեցէք, զօրավա՛ր։

Այս ըսելով նշան մը ըրաւ եւ եռա– գոյն դրօշակ կրողները անտառէն դուրս եկան եւ մինչեւ մարքիզը բարձրանալով դրօշակը անոր ոտքին տակ դրին․ ասիկա այն դրօշակն էր, որուն ծածանիլը քիչ մը առաջ տեսած էր ծառերուն մէջէն։

— Զօրավա՛ր, յարեց երիտասար – դը՝ որ անոր ներկայացուցած էր սուրն ու գօտին, այս այն դրօշակն է, զոր մենք խլած ենք Երբ–ան Բոյ ա – գարակը գտնուող Կապոյտներէն։Տէր իմ, իմ անունս Կավար է, ես կը պատ– կանիմ Թուարի մարքիզին հրամանա – տարութեան տակ։

— Շատ լաւ, ըսաւ մարքիզը։

Ապա վեհ հանդարտութեամբ մը կապից գօտին, յետոյ հանեց սուրը , մերկացուց եւ իր գլխին վրայ ճօճեց գոչելով․

— Ոտքի՛, կեցցէ՛ Թագաւորը։

Բոլորը ոտքի ելան, եւ խլացուցիչ յաղթական աղաղակ մը թնդաց ան – տառին խորութեան մէջ․ «Կեցցէ՛ Թա– գաւորը, կեցցէ՛ մարքիզը, կեցցէ՛ Լանդընաք»։

Մարքիզը Կավարին դարձաւ եւ հարցուց․

— Ուրեմն դուք քանի՞ հոգի էք։

— Եօթը հազար։

Եւ երբ մարքիզը բարձունքէն վար կ'իջնէր, երբ գիւղացիները փուշերն ու մացառները կը մաքրէին՝ անոր առջեւ ճամբայ բանալու համար, Կա– վարը կը շարունակէր․

— Տէր իմ, ասիկա զարմանալի չէ, այդ բոլորը կարելի է բացատրել բա– ռով մը միայն՝ ամէնքը կը սպասէին կայծի մը։ Հանրապետութեան յայ – տարարութիւնը ծանուցանելով ձեր ներկայութիւնը, պատճառ դարձաւ , որ բոլոր երկիրը արքայամէտ եւ Թա– գաւորին համար ոտքի ելնէ ։ Անկէ զատ, Գրանվիլի քաղաքապետը, որ մերիններէն է, խոյս մեզ իմաց տը– ւած էր։ Այդ միեւնոյն մարդն է որ մերժած էր արքայ Օլիվիէն։ Այս գի– շեր աճապարանք հնչեցուցած էին։

— Որո՞ւ համար։

— Ձեզի համար։

— Ո՜հ, բացագանչեց մարքիզը։

— Ահա մենք ալ՝․․․

— Եւ բոլորդ եօթը հազա՞ր էք ։

— Այո՛, բայց այսօր միայն․ առ – տուն մենք կ'ըլլանք տասնհինգ հա – զար։ Այսպիսի պտուղ մըն է մեր եր– կիրը։ Երբ պարոն Հանրի տը Լա–Ռօ– շէ ժագըլէն կը պատրաստուէր միա – նալ կաթոլիկ բանակին, այն ժամա – նակ ալ զանգահարեցին եւ մէկ գի – շերուան մէջ միայն վեց ծուխերէ՝ Ի– վիրնէէն, Քարկէօյէն, Էշօպուանէն , Սպիէէն, Սէնդ–Օպէնէն եւ Նիւէյէն սասը հազար զինուոր հաւաքեցան։ Ռազմամթերք չկար, միայն որմնա – դիր մը վաթսուն ֆունտ ականի վա– ռօդ ճարեց։ Ռօշէժագըլէն առաւ այդ զինուորները եւ վառօդը ու մեկնեցաւ դէպի բանակը։ Մենք անորոշ էինք որ դուք կը գտնուիք այս անտառին մէջ եւ ձեզ կը փնտռէինք։

— Եւ դուք Ֆօր–ան–Բայ ագարակին մէջ յարձակեցա՞ք Կապոյտներուն վրայ։

— Հովը թոյլ չէր տար որ անոնք լսէին ահազանգը, իսկ իրենք երբեք չէին զգուշանար, որովհետեւ գիւղին մարդիկը, որոնք կատարեալ ապուշ– ներ են, լաւ ընդունելութիւն ցոյց տուած էին անոնց։ Այս առտու մենք վաշարեցինք ագարակը, երբ Կա – պոյտները քնացած էին, եւ ձեռքի շարժումով մը անոնց գործը վերջա– ցուցինք։ Ձի մը ունիմ, արդեօք կը բարեհաճի՞ք ընդունիլ, տէր զօրա – վար ։

— Այո՛։

Գիւղացիներէն մէկը մօտեցուց զին– ուորական սարքով սպիտակ ձի մը ․ մարքիզը առանց կողմնակի օգնու – թեան հեծաւ ձին, թէեւ Կավար պատ– րաստ կեցած էր օգնելու, ասպանդա– կը բռնելով

— Հուռա՛, գոչեցին գիւղացինե– րը ։

Անգլերէն բացագանչութիւնները շատ գործածական են Պըրթանեի եւ Նորմանտիայի ափերուն վրայ, որոնք անընդհատ յարաբերութիւններու մէջ են Մանշի կղզիներուն հետ։

Կավար զինուորական բարեւ տուաւ մարքիզին եւ հարցուց․

— Ո՞ւր կ'ուզէք հաստատել ձեր ընդհանուր բանակավայրը, տէր իմ։

— Առաջին անգամ Ֆուժէրի անտա– ռին մէջ։

(Շար․)

մարտակները եւ յետոյ ալ զինաթափ ըրինք , յանձնելու համար իրենց զաւ - հիններուն ձեռքը :

— Զէյթէքցիներուն, Տիւրքիներուն՝ եւ դեռ շատեր …

Թուրքիան կը վախնայ Իտալիայէն, եթէ լքենք զայն, իտալացի հետեւակազօրքը Զմիւռնիոյ վրայ պիտի յարձակի: Թուրքիան ուրեմն մեր պաշտպանութեան կարօտ է: Փոխարէնը ի՞նչ կուտայ մեզի, եթէ խօ՞սքը, Թուղթի կտոր մը որուն հաւատալու համար պէտք է ապուշ ըլլալ :

Սանճաքի եւ Սուրիոյ լքումը կորուստ մըն է մեզի համար զոր չենք կրնար տանիլ ներկայ պայմաններուն տակ .

Եազմանակը Արեւելքէն եկաւ Մարաշխտ ու՝ Խափէրէի կողմէ :Արեւելքէն բան մը լքել՝ կը նշանակէ Ֆրանսան տկարացնել եւ զայն վտանգել հաւանական յարձակումներու պարագային: Պէտք է վճռական ըլլալ, տկարացնելու համար այդ յարձակման ազդեցութիւնը » :

*** Գոլէն կը հեռագրեն թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը պիտի ծանուցուի ամէնէն ուշը երկուշաբթի օր :

Անգարայի ֆրանսական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ, աւելի քան մէկ ժամ .

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա կ'երթայ

Անգարայէն կը հեռագրեն.— Լաւատեղեակ շրջանակէ կը յայտնեն , թէ արտաքին նախարար Սարաճօղլու պիտի այցելէ Մոսկուա: Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ անմիջապէս վերջ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Կաֆէնքուի այցելութենէն Անգարա, ուր պիտի հասնի ան յունիս 11ին եւ պիտի մնայ երեք օր :

Քաղաքական շրջանակներ կ'ըսեն, թէ Գ. Սարաճօղլու պիտի երթայ Մոսկուա պարզապէս իբրեւ փոխ այցելութիւն խորհրդային կառավարութեան արտաքին փոխ — գործավար Գ. Փոթէմքինի վերջերս կատարած ճամբորդութեան Թուրքիոյ մէջ: Բայց կը կարծուի թէ Մոսկուայի մէջ երկու կառավարութիւնները պիտի շարունակեն այն խօսակցութիւնները, որոնց սկիզբը դրուեցաւ Անգարայի մէջ: Կը կարծուի նաեւ թէ Գ. Սարաճօղլու պիտի բանակցի խորհրդային վարիչներուն հետ այն ընդհանուր գործողութեանց մասին, որոնք պիտի ծագին անգլիւ-թրքական, անգլիւ-ֆրանսական եւ մօտերս կնքուելիք անգլիւ-ֆրանքօ-ռուսական երրեակ դաշինքներէն :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՑԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԸ, 70 ֆրանք, սուղ գտնելով, շատեր սկսեր էին ստորկանութեան վերադարձնել զանոնք: Կառավարութիւնը ազդարարեց թէ ոչ ոք իրաւունք ունի մերժելու կազարդել դիմակը, բացի մահ – … Դարով վճարման, 15 օրուան պայմանաժամը պիտի վե – … , մասնաւոր հրամանագրով մը: Դարով առկէ վերջը բաշխուելիք դիմակներուն, ընկալագիրներու տետրակներ պիտի ձգուին ծխավաճառներուն, իբրեւ գիտութիւն: Նոր հրամանագիր կարգ մը բացառութիւններ եւս պիտի հաստատէ, ձրի դիմակ բաշխելու համար:

ՆԱՒԱՑԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ թիւը 77,500-էն 85,000ի պիտի բարձրանայ մինչեւ 1940, համաձայն նոր հրամանագրի մը : Առաջին յաւելում մը կատարուած էր մարտ 27ին, երբ նաւազներու թիւը 74,900-էն բարձրացաւ 77,500ի: Որոշուեցաւ շինել նաեւ երեք մեծ մարտանաւեր եւ երկու սաւառնակի յատուկ փոխադրանաւեր, որոնց համար սահմանուած է 1,267,000,000 ֆրանք :

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ խորհրդարանական ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքը հետեւեալն է — 180 աթոռ շահած են կառավարականները, 43 աթոռ նացիները, 12 գիւղացիներու կուսակցութիւնը, 5 …, … , 5 աշխատաւորականները, 3 քրիստոնեայ ընկերվարականները եւ 2 անկախները :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ չախտայայտ յեղէոն մը կազմելու մասին բանակցութիւններ կը կատարուին Չեխ – լեհական սահմանէն անցած ու Լեհաստան ապաստանած են վերջերս հազար չեխ զինուորներ եւ սաւառնորդներ: Վերջիններս առաջարկած են մտնել անգլիական բանակին մէջ :

ՀՌՈՄԻ թերթերը կը գրեն թէ գերման կառավարութիւնը կատարեալ գոհացում ստացած է Լոնտոնի մէջ դրամատուն գրուած չեխական ոսկեական գումարի մասին: Միջազգային հաշուեյարդարի դրամատունը հրահանգ տըւած է անգլիական դրամատան, որ վեց միլիոն սթերլինը յանձնուի Գերմանիոյ: Այս գումարէն զատ չեխ կառավարութիւնը Անգլիոյ մէջ ունի 10 միլիոն սթերլինի դրամ մը, որուն վրայ Լոնտոնի կառավարութիւնը արգելք դրած է:

ԻՏԱԼԻԱ վերադարձան 20,000 իտալական լեգէոնականներ, որոնք մասնակցած էին Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին: Ասոնց կ'ընկերանան չորս դամբարանակ սպանիական զինուորներ, որոնք, կ'ըսուի թէ, պիտի ցրուին Լիբիա: Կը հաւաստեն թէ այլեւս իտալական զինուոր մնացած չէ Սպանիոյ մէջ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ մէջ, Սպանիայէն վերադարձող գերման զինուորները աչքէ անցընելէ ետք՝ մարաջախտ Կէօրինկ ճառ մը խօսելով, ըսաւ, թէ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին սկիզբը զոր. Ֆրանքօ օգնութիւն խնդրեց Գերմանիայէն եւ այդ օգնութիւնը տրուեցաւ բնական կերպով Հիթլէր եւս Պերլինի մէջ ներկայ պիտի ըլլայ ու աչքէ պիտի անցընէ այս զինուորները

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը 248,000ի դէմ 2,360,000 ձայնով մերժեց ժողովրդական ճակատ կազմել բոլշեւիկներուն հետ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մերժեց ստորագրել Թղթատարական միջազգային նոր համաձայնութիւնը, առարկելով թէ մասնակցողներուն մէջ յիշուած է նաեւ Չեխոսլովաքիան, իբրեւ անկախ պետութիւն: Կ'ըսուի թէ Իտալիա, Հունգարիա եւ Սպանիա եւս մերժած են ստորագրել պայմանագիրը :

ԱՐԵՒՄ. ԺՈՂՈՎԸ 288ի դէմ 315 ձայնով յետաձգեց ընտրական բարենորոգման օրէնսդրութիւնը, որ տարիներէ ի վեր կը զբաղեցնէ այս երկիրը: Կը կարծուի թէ … ժողովին տեւողութիւնը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1942:

… ԴԻՄԱՑԻ զատ մը բացուած է շարժանկարի հռչակաւոր աստ - … , … դէմ, որ կ'ամբաստանուի թէ չէ յարգած իր յանձնառութիւնը, … ամերիկեան հաստատութիւն մըն է, … ֆրանսական … վերջինը կը դանգատի թէ օրական 10,000 ֆրանք … , արուեստագիտուհին յարգած չըլլալով իր յանձնառութիւնը :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ նոր ցնցումներ զգացուեցան Ցունաստանի մէջ, կործանելով 34 շէնքեր՝ Կալամբիոսայի շրջանին մէջ: Ժողովուրդը խուճապի մատնելով գաշտերը ապաստանեցաւ, հակառակ անձրեւին: Վերջին 24 ժամուան ընթացքին 14 ցնցումներ արձանագրուեցան :

… , որ ունէր 83 նաւազներ, խորասուզուելով Լիվրփուլի բացերը, այլ եւս չերեւցաւ ջուրին երեսը: Սուզանաւը կրնար 36 ժամ մնալ ջուրին տակ, առանց թթուածինի պակաս զգալու, բայց եւ այնպէս կարելի եղաւ փրկել ժամանակէն առաջ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Լիլայի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Քոփարեանին եւ Տիկին Մարգարեանի իրենց հօր եւ աներոջն՝ ՅԱԲԵԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ:

Վարչութիւն

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — Ֆրանսայի երէցներ սկաուտական գործադիր մարմինը կիրակի 4 Յունիս առաւօտեան ժամը 9,30ին, Մարսէյլի հայկ. դպրոցի սրահին մէջ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ ծնողները, երիտասարդները եւ պատանիները, սկաուտական խումբ մը կազմութեան համար: Կարելի է նախապէս արձանագրուիլ տեղին վրայ, Գ. Խոսրով Ներսէսեանի մօտ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի Ր Ի Ս Պ Ի Ի Լ Պ Ի Ի Լ Ե Ա Ն Ի

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ին

Salle Chopin, 8, Rue Daru, Մէթրօ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenne-ի եւ Գ. Գ. ՍԱԼԷՄՇԱՀԻ

Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, Ճաշարան Ֆլորիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ին **Salle des Ingénieurs Civils**ի մէջ

19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած գեղասաններ՝ ԳՕԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Կ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ եւ այլն կը ներկայացնեն

ՄՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Փարիզահայ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւններէք արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՑԵԼԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ • ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6.

ՊԵՏՐԱԳ-ԶՈՐԳԵԼԱՆ ԻՍՏ

… Ընկերութեան … տարեկան … թէյը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 4 Յունիս, կիրակի առաւօտ … պաշտօն պիտի մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները եւ սանո հիները ներկայ ըլլալ:

Թատերական ներկայացում Լիոնի մէջ

Ղեկավարութեամբ ծրնուէն նոր ժամանած գերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

եւ տեղւոյս ու Սէնթի լաւագոյն ուժերու

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՀՕՐԼՕԺԻ ՄԵՏ

ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 145, Cours Lafayette, կը ներկայացուի

«ՀՈՒՐՀԱՆԻԿ»

Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար Թեղ. Ե. ԿՄՐԻՆԵԱՆ

ԵՒ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք՝ 7, 6, 5, ֆրանք, անչափահասներուն 2 ֆրանք:

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boul vard Strasbourg, Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՆՆԻ Ք. ԱՐԻԿԵԱՆ

Ամսագրի Մայիսի թիւը նկարազարդ եւ գրական բովանդակութեամբ: Յաջորդ թիւը, Յունիս-Յուլիս, լոյս պիտի տեսնէ, ամէն տարուան պէս, Յուլիսի կէսերուն: Փափաքողներու իբրեւ նմոյշ կը ղրկուի քանի մը թիւեր: Մամուլի տակ է նաեւ համանուն գրասան գրացուցակը:

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9e)

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

25 — 31 յունուար 1939

ԳԱՐԹԸԼԷ, Ա. Ք. — 47	Վ..ԻՇԻ, Գալ. — 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ե — 150	ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Ե — 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Ս — 150	ԱՎԻՆԵՈՆ, Մառ — 100
ՆԻՐԱՑԳՈՒՐԿ, Ս. Գ — 150	ՆԻՍ, Ե — 75
ՀՈԼԷՆ, Օ. Ժ — 49	ՑՐԷԺԻՒՍ, Ս. Բ — 90
ՑԷՑԷՆ, Թ. Կ — 150	ՔՐԷՓԻԷՕ, Տիկ. Ծ — 40
ՌՈՆԻ-ՍՈՒ-ԳՈՒԱ, Մ. Տ. Ս — 40	ՍԷՆ ՄԱՌԹԷՆ, Թօր. — 50
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Գ — 60	ՄՈՆԹՕՐՕ, Գալֆ — 50
ՆԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՌՕ, Վ. Գ — 40	ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա — 150
ՓԱՐԻԶ (6), Տիկ. Տ. Թ — 150	
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ե. Գ — 75	

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame . . Paris (13)

Հայ Երիտասարդաց Ակումբ

Ընկերական պարահանդէս-հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 3 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամ; 20էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Փոսիէ, Փարիզ Մուտք՝ 3 ֆր.:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	210 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 4 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4058 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

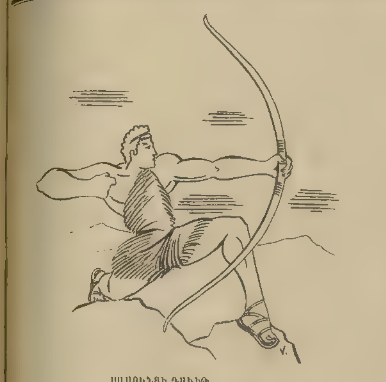

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ու որսկան դառաւ :
Նետ – աղեղն առաւ ,

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱՅ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հայաստանի մէջ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Սասունցի Դաւիթի հազարամեակը, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը որ կը մշակուէր ամիսներէ ի վեր։

Բայց տօնակատարութիւնը չսահմանափակուեցաւ միայն Հայաստանի մէջ :

Կեդրոնէն արձակուած հրամանին համաձայն, Խորհրդային Միութեան հիւթեանց Ակադեմիաները եւ Գրողներու Միութիւնն ալ գործօն մասնակցութիւն ընծայեցին։ Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութիւնը թարգմանուեցաւ ռուսերէնի (10,000 տող), նախաձեռնութեամբ խումբ մը ռուս բանաստեղծներու որոնք մասնաւոր ուսումնասիրութիւններ կատարած էին Հայաստանի մէջ, ծանօթանալով ողջ մնացած պատմողներու եւ երգիչներու հետ .

Միւս կողմէ, Ուկրայնայի, Վրաստանի, Ճերմակ Ռուսաստանի եւ Ազրպէյճանի բանաստեղծներն ալ իրենց ժողովրդական լեզուներուն վերածեր էին Սասունցի Դաւիթը։

Վերջապէս, այս անմահ դիւցազնավէպը վերածուած էր օփերայի եւ որմանկարի (յանդաւոր), իսկ տօնակատարութեան առթիւ սարքուած էր ցուցահանդէս մը՝ Երեւանի մէջ, պատկերացնելով Սասունցի Դաւիթի շրջանին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքը։

Մէկ խօսքով, արտակարգ տօնակատարութիւն մը, ինչպէս եղաւ վրացի ժողովրդական բանաստեղծին՝ Ռուսթավելիի յոբելեանին առթիւ :

Ծծրախտաբար Հայկական Արտասահմանի մէջ համապատասխան ուշադրութիւնը չգրաւեց այս տօնակատարութիւնը, եթէ չյիշենք Փարիզի Երիտ. Ակումբին մէկ երեկոյթը, ուր կարեւոր ճառեր խօսուեցան սահմանափակ հասարակութեան մը առջեւ, չորս պատի մէջ :

Այստեղ ալ, հայրենիքի եւ արտասահմանի յարաբերութեանց անբնական վիճակն է որ տեղի կուտայ մռայլ խորհրդածութեանց ։

Օրինակ, Հայկական Արտասահմանը ամիսներով ցնծատօնեց սարքեց, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, նոյնիսկ Էջմիածնի արհամարհանքով, մինչ Երեւանը քար լռութիւն կը պահէր։

Յետոյ, նոյն համաժողովրդական հանդէսները սարքուեցան Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ, եւ Հայաստանը նորէն մնաց անմասն եւ անհաղորդ :

Եւ հիմա գաղութներն են որ թմրած վիճակ մը կը ներկայացնեն, մինչդեռ պատճառներ ունէին տասն անգամ աւելի խանդավառուելու :

Արդարեւ, ի՞նչ է « Սասունցի Դաւիթ»ը, եթէ ոչ առասպելական պատմութիւնը, խտացումը հազարամեայ պայքարի մը,— ըմբոստացում եւ կռիւ՝ անհանդուրժելի անկալութեան դէմ, հարստահարութեան եւ աւազակութեան դէմ։ Ամէնէն, անկարասելի դիւցազնամարտ մը՝ որ կը վերջանայ «Ծուռ» (ծուռ), քաջերու յաղթանակով :

Եւ ի՜նչ մարդկային աղաղակ — այս ժողովուրդին հարազատ կանչը — երբ Դաւիթ երկուքի բաժնելով Մսրամելիքը — մարմնացած բռնակալութիւնը — կը յայտարարէ անոր հետեւորդներուն .

Ինչ էք առել ձեռ ու աղեղ ,— եկել թափել օտար դաշտեր...
Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ , — Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր
Զանգրացե՞լ էք խաղաղ ու հաշտ — Հողագործի օր ու կեանքից ...

Յ. Թումանեան , Ե. Չարենց եւ ուրիշներ, անոնք որ գերագոյն խոհացողութեան այս հերոսներուն, « Սասնայ Ծռեր»ուն փառքը կ'երգեն արժանի տեւողութեամբ, ըմբոստութեան ոգին է որ կը պանծացնեն։ Ցանդգնութիւնը, արիութիւնը ժողովուրդի մը, որ մերժեց անցնիլ բռնակալի թուրին տակէն։ Հազար տարի վերջն ալ, նոյն դիւցազնամարտը չէ՞ր որ կաղմակերպուեցաւ, աւելի իրական եւ դժնդակ պայմաններու մէջ, Նախաձեռնութեամբ խումբ մը «Ծռեր»ու (խենդ), որոնք յետոյ կոչուեցան «Ֆէտայի»։ Եւ նոյն Սասունը չէ՞ր որ ամէնէն ուժգին պոռթկաց ։

Մենք ուժգոյն պատկեր մը միայն տուած եղանք ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒԵՑԱՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՋՆՈ՞ՐԴ ՊԻՏԻ ՀԱՆԴԻՍԱՆԱՅ

Խորհրդային կառավարութիւնը Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն յանձնեց իր պատասխանը՝ եռեակ զինակցութեան մասին։ Մոլոթով Քրեմլին հրաւիրած էր երկու դեսպանները եւ անձամբ յանձնեց պատասխանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ալ հաղորդելով ։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Միութիւնը իր պատասխանին մէջ կը պնդէ Մոլոթովի ճառով մատնանշուած պայմաններուն վրայ,— երաշխաւորել պալթեան երեք պետութեանց ամբողջութիւնը եւ եւ առնել կարգ մը վերապահումներ, որպէսզի եռեակ զինակցութիւնը գործադրելի դառնայ մեքենաբար։ Այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը յայտարարէ .

— « Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը յստակ է։ Մենք վճռականօրէն կը հետապնդենք խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, ինչպէս եւ կ'ուզենք զօրացնել առեւտրական յարաբերութիւնները բոլոր երկիրներուն հետ։ Մենք կողմնակից ենք պաշտպանողական վստահելի եւ ազդու ճակատի մը կազմութեան, որպէս զի նոր նախայարձակումներ չկատարուին. Արթուն պէտք է մնանք։ Ցիշեցէք Սթալինի խօսքերը.— Թոյլ չտանք որ պատերազմի դրդիչները այս երկիրը խրեն պատերազմի մը մէջ, կրակէն շագանակներ հանել տալով ուրիշ ժողովուրդներու համար։ Մենք մինչեւ վերջը պիտի պաշտպանենք մեր երկրին եւ ընդհանուր խաղաղութեան շահերը։ Բայց եթէ նախայարձակները համարձակին բռնաբարել մեր նուիրական հողը, մենք երկու հարուած պիտի իջեցնենք պատերազմի դրդիչներուն ամէն մէկ հարուածին»։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները այժմ կը քննեն Մոսկուայի պատասխանը։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը պնդեն որ Լորտ Հէլիֆաքս Մոսկուա երթայ, անձամբ հարթելու համար մնացեալ դժուարութիւնները։ Նոյնիսկ զրոյցներ կը շրջին Չէմպըրլէնի ճամբորդութեան մասին։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ, թէ անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց անելէն դուրս գալու համար երկու միջոցներ կը նախատեսուին Լոնտոնի մէջ։ Առաջին՝ դիմել միջամտութեանը Թուրքիոյ, որ թէ Անգլիոյ եւ թէ Խ. Միութեան լիակատար վստահութիւնը վայելող պետութիւն մըն է։ Երկրորդ՝ ուղղակի չփում հաստատել Լոնտոնի ու Մոսկուայի միջեւ։ Անոր համար է որ անհրաժեշտ կը համարուի արտաքին նախարարին այցելութիւնը Մոսկուա ։

*** Խաթոնիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ տրամադիր են մեծ պետութեան մը սահմանափակ աջակցութիւնը ընդունելու, եթէ յարձակում կրեն։ «Բայց եթէ ո եւ է մեծ պետութիւն կ'ուզէ աջակիցի դեր ստանձնել առանց մեր ուզելուն, իբրեւ ներկայացուցիչը հաւաքական գրութեան մը կամ իբրեւ պաշտպան իր իսկ կենսական շահերուն, այդ պարագան պիտի համարուի նախայարձակում մը որուն դէմ Պալթեան պետութիւնները իրենք զիրենք պիտի պաշտպանեն բոլոր միջոցներով»։ Լիթուանիոյ մէջ ալ սրուչ վերապահութիւն կը տիրէ Մոսկուայի հանդէպ մանաւանդ որ այդ երկիրը սահմանակից չէ Խ. Միութեան ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Գերման մամուլը կը գրէ թէ Մոլոթովի ճառը կ'ապացուցանէ որ խոր անվստահութիւն կը տիրէ մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ եւ միւս կողմէ Ռուսիոյ միջեւ։ Բայց Փարիզ եւ Լոնտոն այնքան յառաջ գացած են այժմ, որ չեն կրնար նահանջել առանց իրենց վարկը կորսնցնելու, այս պատճառով ալ Ռուսիա կրնայ ուզածը պահանջել։ Թերթ մը կ'ըսէ, թէ Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ միութիւն գոյութիւն չունի :

Իտալական թերթերը գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն Մոլոթովի ճառը, դիտել տալով թէ Ռուսիա կը ջանայ կացութիւնը բարդացնել յօգուտ իրեն։

Թերթ մը կը գրէ, թէ Մոսկուա երկու նպատակ կը հետապնդէ — համայնավարութիւնը տարածել ամէն երկրի մէջ, և իր հողերը ապահովել առանց իր կողմէ ո եւ է վտանգի ենթարկուելու։ Այս պատճառով ալ ժողովրդապետական երկիրներուն սուղի պիտի նստի ռուսական դաշինքը։

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼ ԻՇԽԱՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Յուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը ուրբաթ օր ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը, որ տեւեց շուրջ վեց ժամ։ Երեսուն հազար զինուորներ թափօր կազմեցին արդիական զէնքերով, ապացուցանելու համար Գերմանիոյ ռազմական ուժը։ Իրարու ետեւէ անցան զօրագունդեր, հրասայլեր, խոշոր թնդանօթներ եւ մեքենայարժ զօրամասեր։ Շարժման մէջ դրուած էին նաեւ 200 օդանաւեր ։

Նոյն օրը իշխանը նոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ։ Իր արտաքին նախարարն ալ առանձին տեսակցեցաւ գերման պաշտօնակցին հետ ։

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերմանիա պիտի աշխատի տնտեսապէս իր տիրապետութեան տակ առնել Յուկոսլավիան, գնելով անոր հողագործական արտադրութիւնները։ Անշուշտ քաղաքական ազդեցութեան խնդիրն ալ մէկդի դրուած չէ։ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ կը յուսան եթէ ոչ առանցքին միացնել, գոնէ իրենց թաթին տակ պահել Յուկոսլավիան, մանաւանդ որ միւս ճակատը կ'աշխատի Սեւ Ծովու դաշինք մը կազմել մասնակցութեամբ Թուրքիոյ, Խ. Միութեան, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ։ Այս մասին խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Թուրք զինուորական պատուիրակութեան հետ որ Լոնտոն պիտի հասնի երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ զօր. Քեազիմի :

Ճափոնի դիրքը առանցքին հանդէպ

Թոքիոյի կառավարութիւնը կը քննէ այն առաջարկները, զոր գերման կառավարութիւնը ներկայացուցած է հակաբոլշեւիկ ուխտը աւելի ամրացնելու մասին։ Կը կարծուի թէ Առանցքի պետութեանց եւ Ճափոնի միջեւ իրաւախոհութիւն մը պիտի գոյանայ հետեւեալ կէտերու շուրջ.

(Նուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

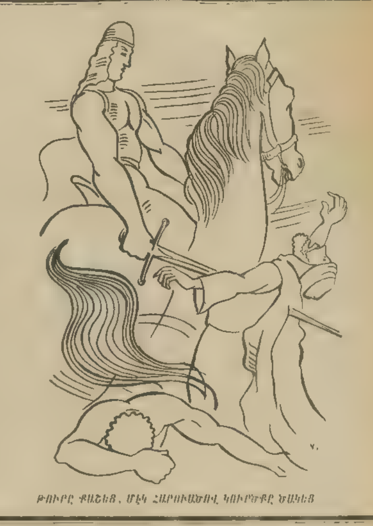

ԹՈՒՐԸ ՔԱՇԵՑ, ՄԷԿ ՀԱՐՈՒԱԾՈՎ ԿՈՒՐԾՔԸ ՃԱԿԵՑ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔԸ

...Դիւցազուն Դաւիթն հուր-ձին ՟չեց
Մսրամելիքի բանակն հասաւ.
Երբ հասաւ, նայեց տեսաւ՝
Քնել է, բանած հովլոտ ու սար,
Մսրամելիքի զօրքը հազար։
Դիւցազուն Դաւիթն երբ այս տեսաւ՝
Կանգնեց, մանուկ մտքում ասաւ.—
«Թէ հիմա այսպէս ֆշեմ-գնամ,
Քորեան նման հենեմ նրանց,
Գիտի մտածեն, թէ մենք քնած՝
Դաւիթը գող – գող եկաւ գնաց»։
Ձայն տուեց ուստի Դաւիթը քաջ.—
«Վեր կացէք, ելէք, զօրքեր քնած,
Իր չասէք յետոյ, թէ մենք քնած՝
Դաւիթը գող – գող եկաւ գնաց »։
Արթնացաւ խօսքին բանակն ամբողջ,
Թնդիւն, շառաչիւն, շաչիւն ու կոչ,
Ձիերի խրխինջ ու խրխնջոց,
Զէնքերի շաչիւն, ու հուր, ու բոց ։
Հաւաքեց Դաւիթն իր ուժը ամբողջ,
Մրրիկի նման հուր – ձին թռցեց,
Կայծակներ թռան քարից, հողից,
Արեգակն անգամ գոյնը փոխեց,
Երբ սուրն արձակեց երէ շողեր ։
Շարժելով այսպէս իր սուրն երէ,
Ոկսեց հնձել, ինչպէս ցորեն,
Մսրամելիքի զօրքը զօրեղ ,
Որ Սասմայ վրայ քանի՜ օր էր
Եկել էր նստել, ինչպէս մորեխ ։
Ահեղ էր Դաւիթն ու ահաւոր,
Իբրեւ այր արդար, ռամիկ զինուոր,
Իրեւ անսասան դիւցազուն, որ
Կռւում էր սրով իր անպարտ հօր։
Երբ տեսաւ նրա ցասումն այդ խոր
Մսրամելիքի զօրքը բոլոր ,
Դէմ եկաւ նրան մի ալեւոր
Մսրայ աշխարհից եկած զինուոր ։
—Դաւի՛թ, բարբառեց զինուորը ծեր,
Ինչո՞ւ ես մեր դէմ կռւի ելել,
Մսրամելի՛քն է, որ՝ այն ոխը,
Սեղ ֆշել, ռանի Սասուն քերել»։
...Լսեց, արձակեց Դաւիթն իր ձին,
Եւ չմնաց հուր ձին իրա սանձին.
Ինչպէս զեփսանդին ցորեան հնձի,
Արրկեց այդպէս թափով անձիր,
Եւ գնաց. կանգնեց այն առանձին
Վրանի առջեւ, որի միջից ,
Ինչպէս հնոցից, թափով ամբողջ ,
Ծուխ էր բարձրանում, ու հուր, ու բոց։

.... իր ձին քշեց ,
Ու ոսի խնդիրք էլ չըլսեց,
Եոհուծ – Միհրի անունն յիշեց,
Եկաւ կայծակէ սուրը խփեց ,
Ցարկեց հարուածով, փարկով վահմ,
Քառասուն կաշին միջից կիսեց ։
Խոցեց քառասուն կարծր կաշին,
Փարերը կտրեց ջրաղացի ,
Շարժեց զօրութեամբ մի անհաշիւ,
Դիմքն արեգական բանից փոշին ։
Մելիք մէջտեղից եղաւ երկու կէս։

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Հարսանեկան խրախճանքները կ'արգիլուին Թուրքիոյ մէջ

»»» · «««

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Քէմալ Աթաթիւրքի հաստատած ընկերային եւ կրթական բարենորոգումները կը շարունակուին իր յաջորդին՝ Զօր. Ինէօնիւի կողմէ

Վերջին բարենորոգումն է՝ վերջ դնել հարսանեկան ճոխ ու երեւելեան փարթամ արարողութեանց։ Այս քայլին նպատակն է ժողովուրդը խնայողութեան մղել ։

Ներքին գործերու նախարարը շրջաբերականով մը կ'արգիլէ.—

Հարսանեկան մասնաւոր արարողութիւններ կատարել. Օժիտ տալ հարսին։ Հարսանեկան նուէրներ տալ։ Հարսնիքի առնեն հինգէ աւելի կառքերով հարս առնել. Հարսանեկան արարողութիւնները 24 ժամէն աւելի երկարաձգել։ Հարսանեկան արարողութիւնները կատարել հանրային վայրերու կամ հիւրանոցներու մէջ։

Անսաստողները պիտի ենթարկուին ծանր տուգանքներու ։

1923էն ի վեր, երբ Քէմալ նախագահական աթոռը գրաւեց, Թուրքիոյ մէջ հաստատուած են հետեւեալ բարենորոգումները.—

Արաբականին տեղ լատինական տառեր, եւ թրքական լեզուէն վտարում օտար բառերու ։

Հաւասարութիւն կիներու եւ այրերու միջեւ ։

Կիներու իրաւունք քուէարկելու։

Շաբաթական հանգիստի օրը կիրակի, փոխանակ ուրբաթի։

Մկանուններու հաստատում կամ փոփոխում ։

Մօտաւոր խնամութեանց արգիլում ։

Ջնջում խանութներու մէջ սակարկութիւն ընելու սովորութեան ։

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ (դիւցազնավէպին նիւթը)

Հայ ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ ոչ մէկ վէպ այնքան ամբողջական եւ անկորուստ հասած է մեզի, որքան Սանասարի եւ Ադրամելէքի, ինչպէս նաեւ անոնց սերունդին շուրջ հիւսուած զրոյցները, ամբողջութեամբ մէջ Սասնայ Ծռեր անունը առած:

Սանասար եւ Ադրամելէք կը յիշատակուին նախ Աստուածաշունչի, յետոյ Խորենացիի գրքին մէջ:

Աստուածաշունչը կ'աւանդէ որ երբ Ասորւոց Սենեքերիմ թագաւորը կ'աղօթէր տաճարին մէջ, իր զաւակները, Ադրամելէքն ու Սանասարը կը սպաննեն զինք ու կը փախչին Արարատեան աշխարհ (Գիրք Դ. Թագ. Գլ. ԺԹ. 37): Նոյն աւանդութիւնը կը պատմէ նաեւ Խորենացի, աւելցնելով որ մեր քաջ Սկայորդին առաջինը բնակեցուց Հայաստանի հարաւարեւելեան, երկրորդը հարաւային մասին մէջ (Գիրք Ա. Գլ. ԻԳ.):

Ժողովրդական բանահիւսութեան մեզի հասած ձեւին շատ աւելի մօտիկ է Բաղէշացի պատմիչ Բիւրոսի աւանդութիւնը.-

«Սենեքերիմ, երբ վերադարձաւ Եգիպտոսէն, տեսաւ որ ժանտախտը իր բանակէն կոտորեր է 185,000 զինուոր: Ժանտախտը Աստուած զրկեր էր մէկ գիշերուան մէջ, երբ զօրքը յարձակեր էր Երուսաղէմի վրայ: Սաստիկ վախցած, գնաց Նինուէ, ուր կարճ ժամանակ մը վերջ սպաննուեցաւ Արակ աստուծոյ մեհեանին մէջ իր երկու զաւակներուն կողմէ, որոնք փախան Հայաստան:

Այսպէս ուրեմն «Սասնայ Ծռեր» զուտական այս վէպը ոչ միայն պարզ հէքեաթ չէ՝ յետագայ դարերուն ստեղծուած, այլ անպայման ժողովրդական հին զրոյց մը, բերանացի բանահիւսութեամբ մեզի հասած: Մ. Կանայեան եւ Մ. Աբեղեան կը հաստատեն, որ «Սասնայ Ծռեր» վէպը պատմական հիմք ունի:

Այս վէպը կարելի է բաժնել չորս ճիւղերու, որոնց բովանդակութիւնը կու տանք համառօտիւ.—

1 — ՍԱՆԱՍԱՐ ԵՒ ԱԴՐԱՄԵԼԻՔ. — Սենեքերիմ թագաւորը ունէր երկու որդի, Սանասար եւ Ադրամելէք: Սենեքերիմ զօրք կը հաւաքէ եւ կ'երթայ Երուսաղէմի վրայ, կը պաշարէ քաղաքը ամբողջ եօթը տարի: Սով կը տիրէ Երուսաղէմի մէջ: Երուսաղէմի թագաւորը եւ ժողովուրդը կ'աղօթեն եւ Աստուծոյ հրեշտակը, սուրը ձեռքին, վար կ'իջնէ, կը մտնէ Սենեքերիմի զօրքին մէջ, ի սպառ կը ջարդէ ու կը բնաջնջէ զանոնք:

Սենեքերիմ կը փախչի: Ճամբան կ'ուխտէ իր զաւակը, Ադրամելէքը, զոհ տանիլ մեծ կուռքին: Երբ Նինուէ կը հասնի, կը հրամայէ կատարել իր ուխտը: Մայրը գաղտնի կը կանչէ իր զաւակները, քսակներով ոսկի կուտայ եւ կը թելադրէ փախչիլ:

Սանասար եւ Ադրամելէք կը փախչին նախ դէպի Երուսաղէմ, բայց Թագաւորը կը վախնայ եւ ապաստան չի տար: Մուշի Մուշեղ թագաւորը եւս կը մերժէ ընդունիլ զանոնք: Երկու եղբայրները կը մնան անպատսպար, եւ չեն գիտեր թէ ո՛ւր երթան: Կը քալեն, կը քալեն, կը հասնին ծովակի մը առջեւ, որ «ծարիթ է դալի», կորսուած է մի մեծ գետ, անցնում է եւ գնում»: Երկու եղբայրները կը վարժանան ծովակին ափին վրայ: Կը խորհին որ անոր ջուրը խմողը քաջ կը դառնայ: Ուստի կ'որոշեն զանել ակը, եւ ակին մօտ կը հիմնեն բերդ մը:

Այնուհետեւ կ'երթան Խլաթի կողմերը եւ Մելքոն կամ Մխիթար Թագաւորէն ապաստան կը խնդրեն, ծածկելով իրենց ինքնութիւնը: Խլաթի Թագաւորը կ'ընդունի եւ տարի մը կը կերակրէ զանոնք: Բայց վէզիրը, տեսնելով որ երկու տղաքը պարապ նըստած՝ հաց կ'ուտեն, կը յորդորէ Թագաւորը, որ փորձէ եւ տեսնէ թէ ինչ գործի ընդունակ են:

Թագաւորը փորձի համար կը ժողվէ զօրքը եւ երկու եղբայրներուն կը հրամայէ որ կռուին զօրքին հետ: Սանասար եւ Ադրամելէք կը ջարդեն ամբողջ զօրքը: Թագաւորը կը վախնայ, կ'առաջարկէ հող տալ անոնց եւ հեռանալ պալատէն: Երկու եղբայրները կը խնդրեն որ իրենց տրուի իրենց հիմնած բերդին տեղը, ինչպէս նաեւ 40—50 տուն բնակիչ, բնակեցնելու համար շրջակայքը:

Թագաւորը կը յօժարի: Սանասար եւ Ադրամելէք կը հաստատուին իրենց կալուածին մէջ, կը լրացնեն բերդին շինութիւնը եւ նոր բնակավայրը կը կոչեն Սասուն:

Ադրամելէք այնուհետեւ կը վերադառնայ հօրը մօտ, կը սպաննէ զայն եւ կը դառնայ թագաւոր Ասորեստանի:

2— ԱՌԻՒԾԱՁԵՒ ՄՀԵՐ.— Սանասար կ'ունենայ զաւակ մը, զայն կը կոչէ Մհեր: Երբ Մհեր 15 տարեկան կ'ըլլայ, երկու կտոր կ'ընէ առիւծ մը, այդ պատճառով կը կոչուի Առիւծաձեւ Մհեր: Յետոյ Մհեր կ'երթայ իր հօրեղբօր՝ Ադրամելէքի մօտ, այնտեղ կը սիրահարի կնոջ մը, որմէ զաւակ մը կ'ունենայ, անունը կը դնէ Մսրամելիք: Կը թողու իր կինը եւ զաւակը, կը վերադառնայ իր հօրը մօտ, ուր կը պսակուի Մանձկերտի բերդէն Թեւա-Թորոսի աղջկան հետ: Այս կնոջմէ կ'ունենայ երեք զաւակ, որոնց մէկը կը կոչուի Դաւիթ:

Երբ կը մեռնի Սանասար, իրեն կը յաջորդէ Մհեր: Իսկ անդին, Մըսըրի մէջ, Մհերի առջինեկ տղան կը սպաննէ Ադրամելէքը եւ ինք կը նստի գահի վրայ:

Այսպէս, Մհեր կ'իշխէ այս կողմ, իսկ իր առջինեկ որդին կը թագաւորէ Մըսըրի մէջ: Մհեր ժամանակ մը վերջ կ'առնէ իր երեք տղաքը, կը տանի կը յանձնէ Մսրամելիքին, որ կը դառնայ իր եղբայրներուն հովանաւոր:

3— ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ.— Երբ Մհեր կը մեռնի, Սասունցիները իրենց իշխան կը կարգեն Մհերի երկրորդ կնոջ եղբայրը, Քեռի-Թորոս: Երկու զաւակ կ'ունենայ Քեռի-Թորոս, մէկը կը կոչեն Խոր Մանուկ, միւսը Ձէնով Օհան: Բայց իշխան կարգուելէ վերջ, կ'որոշէ քրոջ տըղաքն ալ բերել իր մօտ, ուստի կ'երթայ Մըսրամելիքին մօտ.

— Մսրամելիք, տո՛ւր տղաքս, որքան որ պահեցիր՝ հերիք է:

Փախարէն կուտայ Ճապաղջուրն ու Բօղէն

Մսրամելիք կը պատասխանէ.

— Քեռի-Թորոս, թող տղաքդ գան անցնին սուրիս տակէն (իբրեւ նշան հպատակութեան), յետոյ ա՛ռ եւ գընա:

Համաձայն է Քեռի-Թորոս: Երկու տղաքը կ'անցնին սուրին տակէն, բայց Դաւիթ կը մերժէ: Քեռի-Թորոս կը բռնէ թեւէն, որ բռնի անցընէ, բայց Դաւիթ այնպէս մը թօթվեց իր թեւը, որ Քեռի-Թորոսին հեռուն ինկաւ: Դաւիթի եղունգն ալ քարին դպաւ, կրակ ելաւ:

Մսրամելիք կրակը որ տեսաւ՝ սարսափեցաւ: Ըսաւ.— Ա՛ռ տար այդ խաթալուն (վտանգաւոր տղան):

Մհերի երեք տղաքը կուգան Սասուն: Վիճակով Սասունի թագաւոր կը դառնայ Վէգօն, իսկ Դաւիթ՝ նախրապան: Դաւիթ հազիւ եօթը - ութ տարեկան էր տակաւին, բայց հարիւր հոգիներու ուժ ունէր:

Օր մը, դաշտերու ախոռին մէջ կը գտնէ ձի մը, «Քուռկիկ-Ջալալին», կը հեծնայ վրան եւ կը դառնայ որսորդ.

Երբ որսի կ'ելլէ, կը սուրայ լեռնալանջներու եռուն, ձիին ոտքերուն տակ կը տրորէ պառաւին արտը: Պառաւը կ'ըսէ Դաւիթին. «Պրոզս քեզ տանի, Դաւիթ, ինչո՞ւ փճացուցիր արտս: Եթէ քաջ ես, ինչո՞ւ չես երթար եւ հօրդ կալուածները, Ճապաղջուրն ու Բօղէն, ետ առներ»:

Դաւիթ լուր չունէր ատկէ: Շիտակ կ'երթայ հօրեղբօր մօտ: Ձէնով-Օհան կը պատմէ, որ այդ կալուածները կը պատկանէին իր հօրը, բայց Մսրամելիք գրաւեր է, նոյնիսկ Մհերի մահէն վերջ՝ եկեր թալաներ է անոր [illegible] ալ: Դաւիթ կը ստիպէ Օհանը, որ իրեն ցոյց տայ այդ լեռը: Օհան զինք կը տանի լեռը: Գիշերը երբ կը քնանան լերան վրայ, Դաւիթ կը բարձրանայ Մարութայ քարը եւ կը տեսնէ որ ժայռը պատռեր է եւ մէջէն լոյս կը ճառագայթէ: Օհան կը հասկցնէ որ ատիկա Տիրամայր - Զարխափան վանքն է, զոր Մսրամելիքը աւերեր է:

Դաւիթ կը վերաշինէ հօր վանքը.

Եւ ահա լուր կը տանին Մսրամելիքին թէ Դաւիթ գրաւեր է իր հօր կալուածները: Մսրամելիք, զայրացած, մեծ բանակ մը կը ղրկէ, որոնց հետ՝ հարկահաւաքները, Բադ, Կոզբադ, Սիւդ ու Զարխադ: Զօրքն ու հարկահաւաքները կուգան, եօթը տարուան տուրք կը պահանջեն, ինչպէս նաեւ սնտուկներով ոսկի եւ քառասուն աղջիկ

Դաւիթ կը ջարդէ եկողները:

Մսրամելիք, կատղած, անհամար զօրք կը հաւաքէ եւ ինք գլուխը կ'անցնի, կը քալէ Սասնայ «Ծռեր»ու վրայ: Դաւիթ կը հեծնայ իր ձին, կը մտնէ զօրքին մէջ, հա՛ կը ջարդէ ու կը ջարդէ: Զօրքին մէջ կար ծերունի մը, որ կը ներկայանայ Դաւիթի եւ կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ կը ջարդես այս խեղճ ռամիկը, զոր թագաւորը բռնի բերած է հոս, ինչո՞ւ թուր-կայծակդ բարձրացուցած՝ կը սպաննես անմեղները, խօսք ունիս՝ գնա թագաւորին հետ խօսէ:

Մսրամելիք կը քնանար այդ պահուն, բերնի գոլորշին ծուխի պէս կը բարձրանար վրանէն վեր: Կը բերեն շամփուրներ, կրակին մէջ կը կարմրցնեն ու կը դնեն ոտքերուն, որպէսզի սըթննայ, բայց հակառակ լու կը կարծէ կարմրած երկաթին այրուցքը: Ի վերջոյ, սակայն, կ'արթննայ: Եւ թակարդի մէջ կը ձգէ Դաւիթը:

Մսրամելիք իր վրանին մէջ 40 գազ հոր փորել տուած էր եւ վրան փափուկ բան մը փռած: Կը հրաւիրէ Դաւիթը, որ նստի եւ խօսի: Դաւիթ, միամիտ, կը նստի եւ կ'իյնայ հորին մէջ: Մսրամելիք հորին բերանը կը փակէ ջաղացքի ահագին քարով մը:

Այդ միջոցին Ձէնով Օհան իր երազին մէջ կը տեսնէ որ Սասնայ լեռներուն վրայ սեւ ամպ է նստած: Կը վախնայ, վեր կը թռի անկողինէն, կը գուշակէ որ Դաւիթի գլխուն փորձանք մը եկած է: Ձին կը հեծնայ, կը բարձրանայ սարը, եօթը գոմէշի կաշի կ'առնէ կը փաթթէ կուրծքին, որպէսզի չպատռի կուրծքը՝ երբ պոռայ.— Հէ՜յ, ո՞ւր ես, Դաւիթ:

Դաւիթ կը լսէ ձայնը, վեր կը բարձրանայ, կը զարնէ քարին ու այնպէս ուժգին, որ քարին կտորները կը թռչին երկինք: Դուրս կ'ելլէ հորէն ու կը սկսի կռիւ մը Մսրամելիքի հետ:

Մսրամելիք կը լարէ իր աղեղը, որ հազար լար ունէր: Դաւիթ ողջ կը մնայ: Կարգը եկած էր իրեն՝ զարնելու թշնամիին, բայց իր քաջութիւնը ցոյց տալու համար, թոյլ կուտայ որ Մսրամելիք պահուի թաղիքի, կարպետի, փալասներու տակ: Կամ փորէ խորունկ փոս մը, վրան դնէ ջաղացքի քառասուն քար եւ պահուըտի տակը: Դաւիթ կը զարնէ իր կայծակ-թուրով, մէկ հարուածով կը ճեղքէ քարերը եւ երկու կտոր կ'ընէ Մսրամելիքը:

Այնուհետեւ Դաւիթ կը տիրէ Մըսըրին:

4— ՊԶՏԻԿ ՄՀԵՐ.— Դաւիթ Խանդութ խանումէն կ'ունենայ զաւակ մը, զոր կ'անուանեն Պզտիկ Մհեր՝ զանազանելու համար Առիւծաձեւ Մհերէն: Երբ աշխարհ կուգայ, աջ ձեռքը գոց էր,— հայրը կը սեղմէ, կը բանայ, ու կը տեսնէ որ լերդացած արիւնով լեցուն էր ափը: Հայրը կը գուշակէ որ տղան իրմէ աւելի շատ արիւն պիտի թափէ:

Զաւկին ծնունդէն վերջ, Դաւիթ կը խորհի վերադառնալ Սասուն: Բայց անիկա թոյլ կուտայ վերադառնալու՝ պայմանով որ մանուկ Մհերը ձգէն իր մօտ: Դաւիթ կը թողու զաւակը եւ ճամբայ կ'իյնայ: Երբ կը հասնի Ջըմշկեր սուլթանին երկիրը,— այս այն սուլթանն է, որու աղջկան հետ սիրաբանած էր Դաւիթ եւ աղջիկ մըն ալ ունեցեր,— Ջմշկեր զօրքով կռուի կ'ելլէ Դաւիթի դէմ: Դաւիթ հօրը զօրով կը վերադարձնէ Խանդութ խանումը եւ կռուի կը պատրաստուի: Կռուէն առաջ, առաւօտեան, կը մըտնէ գետ մը՝ լոգնալու համար: Եղէգնուտէն թունաւոր նետ մը կը նետեն կանակին: Նետին հարուածէն վիրաւոր, Դաւիթ այնքան ուժգին կը գոռայ, որ ձայնը կը հասնի Սասուն: Անմիջապէս կը վազեն, կը հասնին Վէգօ, Խոր-Մանուկ, Փոքրիկ - Ճնճղիկ, Ձէնով Օհան: Երբ կը հարցնեն թէ ո՛վ էր նետը նետողը, Դաւիթ ցոյց կուտայ եղէգնուտը: Եղէգնուտին մէջ կը փնտռեն կը գտնեն այն որ արձակած էր նետը, բայց Դաւիթի ձայնէն լեղապատառ մեռած,— Ջմշկեր սուլթանին աղջիկն էր, իր սիրուհին:

Երբ Դաւիթի մահը կը լսէ Խանդութ խանում, ինքզինք վար կը գլորէ ժայռէ մը եւ անձնասպան կ'ըլլայ. Քեռի-Թորոսիկը եւ Ձէնով-Օհանը չէին գիտեր թէ Դաւիթ զաւակ ունէ՞ր,— կը քննեն Խանդութ խանումին ծիծերը եւ կը տեսնեն որ կաթ կը ծորի: Ուրեմն Դաւիթ զաւակ մը ունի: Խորհելով որ այդ զաւակը Խանդութի հօր մօտ կը գտնուի, կ'երթան պահանջելու: Խանդութի հայրը կը խաբէ, ըսելով թէ մեռած է զաւակը. Քեռի-Թորոսիկը կ'ուզէ տեսնել գերեզմանը. «Մենք մեր ցեղին գերեզմանը կը ճանչնանք ու կը զանազանենք» Մըսըրի թագաւորը ցոյց կուտայ սովորական գերեզման մը, բայց Քեռի-Թորոսիկ կը պատասխանէ թէ իրենց ցեղին գերեզմանը շատ աւելի մեծ կ'ըլլայ:

Թագաւորը կը մերժէ յանձնել Մըհերը, գաղտնօրէն կը հրամայէ զայն նետել խորունկ քարայրի մը մէջ եւ դրան առջեւ զուռնա նուագել, որպէսզի պահանջողներուն ձայնը չլսէ: Բայց Ձէնով Օհան այնքան ուժգին կը գոռայ, որ Մհեր կը լսէ, մէկ կողմ կը հրէ բոլորը եւ դուրս կը նետուի:

Հօրեղբայրները կ'առնեն Մհերը եւ կը տանին, կը հագցնեն Դաւիթին զրահներն ու զէնքերը: Մհեր կը հեծնայ հօրը ձին ու կը սկսի աւերել երկիրները, «թաց ու չոր չհարցնելով», լուծելու համար հօրը վրէժը:

Նախ կ'աւերէ Ջմշկեր սուլթանի քաղաքը, յետոյ Խլաթը եւ սարսափ կը տարածէ ամէն կողմ:

Անյաղթելի է Մհեր,— քանի կը մեծնար, ա՛յնքան կը ծանրանար, կը հսկայանար: Գետինը չէր կրնար կրել այլեւս Մհերը:

Օր մը սկսաւ հալածել աղուէս մը, որ քարայր մը մտաւ: Մհերն ալ ետեւէն: Աստուած չուզեց որ դուրս ելլէ այլեւս: Քարայրին դուռը փակուեցաւ քարէ մեծ դուռով: Մհեր հոն պիտի մնայ մինչեւ աշխարհի վերջը:

ՎՐԹ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

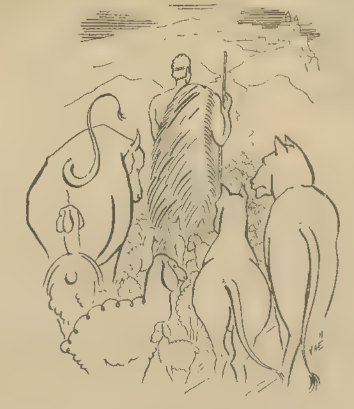

ՔՇԵՑ ԳԱՌՆԵՐԸ ՄԵՐ ՀՈՎԻՒ ՀԶԿԱՆ,
ԵԼԱՒ ՍԱՍՈՒՆԻ ՍԱՐԵՐՆ ԱՆԵՐԵՒԱՆ . .

« ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ»Ը

Ամէն տարի օրն Համբարձման
Ամէն փակ դուռ որ կը բացուի,
Գեղ ու քաղաք կը վախենան՝
Թէ կը բացուի Ագռաւու Քար
Ու լոյս - աշխարհ կ'ելնի Մհեր.—
Տէրտէր, ժամուր ու ժողովուրդ
Աղօթք կ'անեն Քրիստոսին,
Զոր Միհրին կալէ-կապէ,
Որ դուրս չգայ՝ աշխարհ քանդէ:
Ամպեր կուգան հրով - ջրով՝
Մասրայ սարէն, Վանայ ծովէն,
Ու Միհրի Դուռն ի վեր
Ագռաւու Քարի վրէն
Կը կայծակեն, կը գոռգոռան,
Կ'անցնին կ'երթան:
Մհեր այրէն, Քարի խորէն
Դղորդ կուտայ ու կը թնդայ,
Բարկութենէն՝ Ձին խրխնջէ
Կը վրնջայ, դոփի կուտայ:
Ու կը ժաժեն աշխարհք հիմէն:
Մինչեւ այսօր դեռ էնտեղ է Մհեր,
Հսծած հուր-ձին, տղաւարտ գլխին,
Զրահ - շապիկ հագին,
Ոսկի գօտին մէջքին,
Վահան լանջքին,
Թուր կայծակը ձեռքին...:

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

«ՍԱՍՆԵՑ ԾՌԵՐ» ՎԷՊԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ասացողների հաւաստիացումներին համեմատ՝ այս վէպը 40 «ճիւղ» է ունեցել, 40 կեդրոնական հերոսներ: Թէ ինչ են հասկանում ասացողները «ճիւղի» տակ կամ որո՞նք են այդ 40 հերոսները, հնարաւոր չէ պարզել: Նրանց վկայութիւններն այդ մասին հակասական են: Ոմանք «ճիւղ» ասելով՝ հասկանում են վիպական ամբողջական մի հատուած, միւսները՝ մի ընդարձակ պատմուածք հերոսներից մէկի մասին, եւայլն:

Անշուշտ 40 թիւը վիպական չափազանցութիւն է, երեւակայութեան արդիւնք: Ցամենայն դէպս պարզ է մի բան, որ մեր վէպը, գոյութիւն ունեցող պատումների համեմատութեամբ բաժանւում է չորս ճիւղի. 1.— Սանասար եւ Բաղդասար, 2.— Մեծ կամ առիւծաձեւ Մհեր, 3.— Դաւիթ եւ Մսրայ Մելիք (Պաղդատի խալիֆա) եւ 4.— Պզտիկ Մհեր: Ճիւղերի թիւն՝ բուն վիպական հատուածների՝ աւելի է: Հիմնական հատուածները կամ մասերն ապրել են եղել անկախ, որովհետեւ ասացողներից ոմանք գիտեն միայն այս կամ այն հատուածը, կամ մի քանիսը, կամ թէ բոլորը միասին են պատմում, սակայն ամէն անգամ յիշում են որ այսինչ տեղը վերջանում է «ճիւղը» եւ սկսւում մի նոր «ճիւղ»: Ճիւղը նրանք յաճախ վերջացնում են ողորմիայով:

Վիպական մեծ ու փոքր հատուածներով են պատմել եւ տալիս նաեւ ուրիշ ժողովուրդների դիւցազնական վէպերը, ինչպէս օրինակ՝ ռուսական բիլինները, սերբական, ֆիննական, քրդական հերոսական եւ սիրային վիպերգութիւնները: Մի քանի ժողովուրդների վիպական երգերը ժամանակի ընթացքում մէկ կամ մի քանի անհատ բանաստեղծների ձեռքով ի մի են հաւաքել, եւ այդպէսով ստեղծուել է մի ամբողջական մեծ վիպասանութիւն՝ գեղարուեստական միասնական կառուցուածքով, հերոսների յաջորդականութեամբ եւ միջնդհատուր գործողութեան միութեամբ, օրինակ՝ հին յունական, պարսկական, գերմանական, ֆիննական, ֆրանսական եւ ուրիշ վիպասանութիւնները:

«Սասնայ ծռեր» ժողովրդական վէպն ալ բախտի է արժանացել: Դա գրաւոր գեղարուեստական մշակման չի ենթարկուել, գրով չի դրոշմուել անցեալում: Ժամանակի ընթացքում զանազան ասացողներ աշխատել են բերանացի ձեւաւորել այդ կեդրոնացումը, կառուցուածքային միասնականութիւն առաջացնել եւ ստեղծել մի ամբողջական վիպասանութիւն:

Դրա հետեւանքով առաջացել են զանազան, իրարից անկախ ամբողջական տարբեր խմբեր եւ տարբեր պատումներ: Վէպի բոլոր պատումները բաժանւում են երեք հիմնական խմբերի. ա) Մոկաց, բ) Մշու եւ գ) Պարսկահայքի: Բացի դրանից՝ գոյութիւն ունին խառն Մոկաց եւ Մշու պատումներ: Վիպական ստեղծագործութեան այս զարգացումը «Սասնայ ծռերի» առանձնայատկութիւնն է հանդիսանում:

Այս վէպի նիւթը հարուստ է: Այստեղ մեր առաջ ծաւալւում են հէքեաթային տարրեր, եւ առասպելներ. Եւ դիւցազնական ստեղծագործութիւններով լի երգեր ու զրոյցներ, եւ պատմական - իրական միջադէպեր (պատերազմ, ռազմական մենամարտեր, ասպետական մրցումներ եւ վարժութիւններ) եւ իրական - կենցաղային պատկերներ ու տեսարաններ (ուխտագնացութիւն, «ջաղաց ժամ», ամուսնութիւն, ծնունդ ու մահ, պար ու խաղ):

Վէպի հերոսները բնութագրուած են խստապաշտ եղանակով: Հերոսները կենդանի են եւ միջավայրին հարազատ: Խորթութիւն, ժառանգածին գծեր չկան նրանց հոգեկան աշխարհում: Մանաւանդ մեծ սիրով եւ հոգեբանօրէն ճիշդ ու հարազատ են կերտուած Դաւիթի եւ Խանդութի բնաւորութիւնները, մեծ վարպետութեամբ՝ Ձէնով Օհանի բարդ զգացումները եւ ընդարձակ մանրամասնութիւններով Մսրայ Մելիքի ապրումներն ու դաւադիր ծրագիրը, եւ ընդհանրապէս հերոսների միմեանց հետ ունեցած յարաբերութիւնները:

Վէպի լեզուն նաեւ պատկերաւոր է: Կրկնութիւններ, փոխաբերութիւններ, համեմատութիւններ, հակադրութիւններ, եւայլն, համեմատաբար աւելի հազուադէպ են, քան ուրիշ ժողովուրդների վէպերի մէջ: Վէպի ոճը հակիրճ է, հարուստ՝ դարձուածքներով եւ առածներով: Պատմուածքը վերին աստիճանի պարզ, կենդանի եւ համակող: Մեր վիպասանները, գիւղացի ասացողներն ազդում են ունկնդիրների վրայ ոչ թէ վառ, գունագեղ, յաճախ կրկնուող, դանդաղ առաջ շարժուող արուեստական պատկերներով, ու մտապատկերներով, այլ հերոսների հոգեբանօրէն իրար յաջորդող գործողութիւնների պատմուածքով, որոնք տիպական են եւ զարմանալի արագութեամբ են փոխւում, զարգանում: Դա է մեր վէպի հմայքը, դա է նրա գեղարուեստական հիմնական արժանիքներից մէկը:

«Սասնայ ծռեր»ի պատումների մեծ մասը ոտանաւոր է, վանկական պարզունակ ազատ ոտանաւոր [illegible] խառնուրդով եւ [illegible] ազատ ոտանաւոր [illegible] խառնուրդով: Այդ ոտանաւորները սովորաբար միմեանց հետ խառն գործ են ածւում անխտիր, բայց իրենց թւով իշխող մնում են վանկական տողերը: Յաճախ դրանց հետ միանում են եւ մաքուր վանկական ու մաքուր [illegible] տողեր, եւ երբեմն նոյնիսկ վանկական տողեր ազատ ոտքերի խառնուրդով, այլ եւ պատահում են տողեր, որոնց մէջ վանկերն ու [illegible] հաւասարաթիւ են, կամ որոնք ունեն 5+5 (5—3+2 կամ 2+3), կամ մի այլ անդամաւոր կազմութիւն, ինչպէս եւ 4+3+3 = 2+2 ·3+3: Այսպիսի գործածութեամբ այդ ազատ ոտանաւորներն իսկապէս խառն ոտանաւորներ են, միայն ոչ թէ անդամներով յօրինուած, այլ պարզ ոտքերով:

Այսպիսի ազատ ոտանաւորներով են, բայց միայն յանգերով, մեր ժողովրդական վիպական երգերն եւս, ինչպէս «Մոկաց Միրզէն», «Ալոյան աղէն», «Նարեկացին», «Կարօս խաչը» եւ «Ալեքսիանոսը»:

«Սասնայ ծռեր» պատումների մեծ մասի ռիթմական ոտքը լսելի է աւելի պատմական ու նկարագրական հատուածների, ինչպէս եւ երգերի մէջ. կշռոյթը (ռիթմ) համեմատաբար պակաս է կարճ խօսակցութիւնների մէջ: Այս վերջին հանգամանքը թերեւս բացատրւում է նրանով, որ ներկայիս ասացողները պրոֆէսիոնալ վիպասաններ չեն, ինչպէս անցեալում, երբ վէպը հանդիսանալով տիրող դասակարգի գաղափարախօսութեան արտայայտութիւնը՝ մշակւում էր պրոֆեսիոնալ երգիչների, վիպասանների միջավայրում, այլ եւ նրանով որ վերջին շրջանի ասացողները մոռացել են վէպը կամ ունկնդիրներին հասկանալի լինելու համար՝ յաճախ աւելացնում են բացատրական բառեր, արտայայտութիւններ եւ դարձուածքներ: Բացի այդ՝ ասացողները բանահաւաքներին գրի առնելու դիւրութիւն տալու նպատակով՝ դանդաղ են պատմել եւ խախտել կշռոյթը, ինչպէս եւ բանահաւաքները յաճախ չեն կարողացել հարազատութեամբ գրի առնել եւ պահպանել ասմունքի կշռոյթը:

Ոտանաւորի չափը յատկապէս անաղարտ է մնացել երգերի եւ երգախառն հատուածների մէջ: Եթէ այդ հատուածների ոտանաւորը համեմատելու լինենք [illegible], նկարագրական կտորների ոտանաւորների հետ, ապա առանձին տարբերութիւն չենք գտնել դրանց մէջ:

ՓՐՈՖ. ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ

Այս թիւին մէջ հրատարակուած պատկերները (քլիշէ) մեզի տրամադրած է ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ խմբագրութիւնը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ «ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐ»Ի ՄԷՋ

«Սասնայ Ծռեր»ը չի տալիս միջնադարեան Հայաստանի ընկերային ու տնտեսական կեանքի լրիւ պատկերը, չի տալիս իշխողների եւ հպատակ ռամիկ ժողովրդի յարաբերութիւնների ճշգրիտ նկարագիրը: Վէպի մէջ յիշուող միւս դասերն ու նրանց ներկայացուցիչները (ազնուական, հոգեւորական, արհեստաւոր) իրենց նիստ ու կացով, բարքերով շատ չեն տարբերւում միւս գիւղացիներից: Համարեա բոլորովին նման է նաեւ նրանց ներքին, ընտանեկան կեանքի նկարագիրը:

Իշխող դասի՝ Թագաւորի, ազնուականների, հոգեւորականների եւ աշխատաւոր ժողովուրդի յարաբերութիւնները մտերմական են: Հասարակութեան ընկերային շերտաւորումը, դասային առանձնայատկութիւնները — ազնուականութեան արտօնութիւններն ու ռամիկ ժողովրդի կախեալ վիճակը համարեա վերացուած են, Թագաւորի եւ ժողովուրդի յարաբերութիւնները վեր են ածուած երկուստեք կայացած համաձայնութեան: Եթէ վէպի մէջ տեղ տեղ յիշատակուած չլինէին աւատական յարաբերութիւնները ժառանգ մի շարք գերապրուկներ, ապա դժուարութեամբ հնարաւոր կը լինէր սկզբնական աւատապետական շրջանը որոշել: Աշխատաւոր գիւղացու չարքաշ կեանքը դարերի ընթացքում իր անջնջելի կնիքն է դրել վէպի վրայ, նսեմացրել աւատապետական յարաբերութիւնների նկարագիրը, դարձրել գիւղացիական — աշխատաւորական: Այդ գերապրուկները, ազնուականութեան ընկերային գիծերը վերաբերում են ոչ միայն Սասունին եւ նրա Թագաւորներին, իշխաններին, Ձոջերին, — Աղնանց կամ Զառանց տանը, այլ ընդհանրապէս աւատապետական Հայաստանի տէրերին: Սրանք այդ աւատապետական, ընկերային գերապրուկներից մի քանիսը:

Սասունի տէրերն ապրում են իրենց բերդում, որ շինել են բլրի վրայ եւ պարսպապատել: Բերդն ունի, ինչպէս բոլոր միջնադարեան քաղաքները, «դարպասներ»: Նրա չուրջը տարածուած է ռամիկ ժողովուրդը — «քաղաքացիք»: Ազնուականներն ունեն իրենց սեփական զբօսավայրերը — «տէլլրանատեղերը», որտեղ տաղը պատուած՝ բարձր պարիսպներով: Այդ յիշեցնում է Ռնդոնց անտառն որ ... (Խորենացի, Բ, ԽԱ, Փ. Բիւզանդ, III, Ը.): Ձոջերը կառուցում են եկեղեցի, վանք, կամուրջ, վարձով ու ձրի աշխատանքներ դնելով դրանց շինարարութեան վրայ ռամիկ ժողովրդին: Նրանք ունեն մեծ հարստութիւններ, խաչներ, ձիեր, ... շտեմարաններ եւլն.: Սասունը համարում են իրենց տոհմական սեփականութիւն — «հայրենիք», իսկ իրենց՝ այդ երկրի ժառանգական տէրեր եւ ունեն ժառանգաբար հօրից որդի անցնող թագ եւ իշխանական աստիճաններ: Վերջապէս մի քանի պատումների համեմատ, նրանք թագաւոր էլ են յիշւում:

Աւատապետական կարգերից մնացած ուրիշ գերապրուկներ էլ կան: Կարելի էր այստեղ յիշատակել եւս մի երկու տասնեակ նման գծեր, սակայն դրանք այլեւս մեր վէպի յատկանշական գծերը չեն: Թագաւոր, իշխան կոչումն այստեղ ժամանակավրէպ է: Նրանք բոլորն էլ գիւղացի են, հաւասար բոլոր միւս գիւղացիներին, Սասունցիներին:

Համագիւղացիների նման նրանք զբաղւում են գլխաւորապէս անասնապահութեամբ, մեղուաբուծութեամբ, որսորդութեամբ եւ ապա երկրագործութեամբ: Վերջինս, հարկաւ, չէր կարող կարեւոր տեղ գրաւել նրանց տնտեսութեան մէջ, եթէ նկատի ունենանք երկրի լեռնային, քարքարոտ բնոյթը: Սասունցիները, ինչպէս վկայում է վէպի մէջ յիշուող պատմական դէպքերի ու դէմքերի գրեթէ ժամանակակից պատմիչ Թ. Արծրունին, «զզէտս կերակրոցն վաճառեն ի սահմանս ինչ, առնուլ ի կորեակ կոչեցեալ սահմանէն, զոր ոմանք ի սոյլ ժամանակի հաց անուանեն. եւ զնոյն ռոտչեալ ոտիւք ի միջոցս պրակացն կամ երկմասնի փայտառովք սերմանեալ»:

Թովմա Արծրունու այդ նկարագիրը մինչեւ վերջերս էլ համապատասխանում էր Սասունցիների տնտեսական զբաղմունքին: Մեր վէպի մէջ էլ Սասունի բնակիչների ցանքն այդ է: Համարեա բոլոր պատումների մէջ յիշւում է «կորեկի արտը», «կորեկի արտատէքը» խիստ չքաւոր պառաւը կամ աղւորը, որ իր երախաների միակ յոյսը համարում է այդ «կորեկի արտի» բերքը: Մի քանի պատումներում բացի «կորեկի արտից» յիշւում է «դըլլըլի արտը», «չաղկամի արտը», որոնց մշակութիւնը նոյնպէս տարածուած է եղել Սասունում, իսկ «Ծուռ» հերոս Դաւիթը յաճախ կրում է «չաղկամակեր» կամ «պելենգկեր» մականունը: Սասունի նախալեռնային գօտում եւ ձորերում զբաղւում են որոշ չափով նաեւ պտղաբուծութեամբ, մշակում են նուռ, ծիրան, խնձոր եւն.: Պատրաստում են նաեւ նռան գինի:

Հողի մշակութեան անկատարութիւնը թէ կեանքի եւ թէ վէպի մէջ անմիջական է՝ համեմատած գիւղատնտեսութեան միւս ձեւերի եւ տեսակների հետ: Դրանցից գլխաւորներն են՝ անասնապահութիւն, մեղուաբուծութիւն եւ որոշ չափով որսորդութիւն: Եւ այդ բնական է: Սասունի լեռնային արօտները, այպես փարթամ բուսականութիւնը շատ նպաստաւոր են մանաւանդ անասնապահութեան եւ մեղուաբուծութեան համար: Իւրաքանչիւր Սասունցի ունի իր խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասունները: Սասունցին անասնապահ է: Եւ զարմանալի չէ այդ, քանի որ ոչ միայն ռամիկ ժողովուրդը՝ գիւղացիներն ու քաղաքացիները, այլեւ վէպի կեդրոնական հերոս՝ «Թագաւորազն» Դաւիթը մերթ դառնում է նախրորդ եւ հորթարած, մերթ հովիւ եւ գառնարած:

Սասունի մեղրն էլ հռչակուած է նաեւ երկրի սահմաններից դուրս: Սանուկ Դաւիթն տղութեան մէջ, Մսրայ Մելիքի տանը կերակրւում է հայրենական մեղր ու կարագով: Մսրութեան վանքի պահապան փակլի վաններին կերը «օրը մէկ տիկ կարագ էր, մէկ՝ մեղր», եւն.:

ԴԱՒԻԹ ԿԸ ՄՏՆԷ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔԻ ՎՐԱՆԸ

Լեռներում, խոր ձորերում եւ դաշտերում անտառներում կան բազմաթիւ գիշատիչ գազաններ (առիւծ, վագր, արջ, գայլ, աղուէս եւն.), որոնք բնակիչներին սարսափ են ազդում եւ վնասներ հասցնում: Սասունցիների կռիւը գազանների դէմ ուժեղ է եւ կազմակերպուած: Որսի են դուրս գալիս խմբերով եւ մենակ (Առիւծաձեւ Մհերի, Դաւթի, Ջէնով Օհանի, Քեռի Թորոսի եւ համաքաղաքացիների որսորդութիւնը լեռներում, մանաւանդ Սեւ սարում, Սեղան սարում, Ծովասարում եւ Ալադ սարում): Այդ եւս յիշատակում է Թովմա Արծրունին, երբ գրում է. «Ես են ուսուցեալ զէնս աղեղան համապազ կրելով ընդ ինքեանս, ի պատերազմութիւն գազանացն որք ի լերինն բնակին»:

Բացի բնակչութեան անվտանգութիւնը պաշտպանելու հանգամանքից՝ որսորդութիւնն ունի նաեւ մեծ նշանակութիւն: Մի քանի վայրի կենդանիների (նապաստակ, «վերու այծ», խաղալ, «վերու ոչխար», մարալ) միսն ուտում են, միւսների մորթը առուծախ են շինում եւ հագնում:

Մեր վէպի մէջ, ինչպէս եւ մինչեւ վերջերս Սասունում, կարեւոր տեղ է գրաւում նաեւ թռչնորսութիւնը: Դաւիթը բազէով լոր է բռնում կամ նետ ու աղեղով լոր եւ այլ թռչուններ կոտորում: Թռչնորսութեամբ են զբաղւում նաեւ միւս հերոսները՝ Սանասարն ու Բաղդասարը, Առիւծաձեւ Մհերն եւ ուրիշները:

Տնտեսական կեանքի համեմատ է նոյնպէս Սասունցիների ընտանեկան եւ ժողովրդային կեանքը: Ծննդեան օրից սկսած Սասունցի «ծուռն» աճում է ... կեանքի համար: Եթէ հայրերը չտեսնեն նրանց ... «ծուռերն» անհոգ խաղալով են սորւում, այն էլ հայկական բոլոր գիւղերին յատուկ խաղերով, ինչպէս տրնգոտի, մնդուկ–պնդուկ (ռանդուխշա պխր դոդչա), ճլորթի (ճղլոր), ճան, հոլ եւն., ապա 7—8 տարեկան հասակից սկսած՝ նրանք գործակցում են իրենց ծնողներին տնտեսութեան մէջ: Մանուկ եւ պատանի «ծուռերը» դառնում են «դառնարած», հովիւ, հորթարած, տաւարած, հօտաղ ու հողագործ: Իգական սեռն էլ իր համապատասխան աշխատանքներն է կատարում՝ քարկահ, թեշիկ պտըտացնել, կովկիթ, բեր, լւացք, կերակուր պատրաստել, եւայլն:

Գրագիտութիւնը երկսեռ «ծուռերի» միջավայրում այնքան էլ տարածուած չէ: Քիչերն են սովորում: Գրագէտ են յիշւում՝ Դաւիթը, Խանդութը, Գոհարը, Սանասարն ու Բաղդասարը եւայլք: Ցատուկ դպրոցներ չկան: Դասատուները հոգեւոր դասից են, դասաւանդութիւնն էլ, հարկաւ, նահապետական եղանակով է տեղի ունենում՝ Սաղմոս առել կամ կարդալ, «Թուղթ» գրել:

Հասակաւոր «ծուռերի» (տղամարդ եւ կին) զբաղմունքն էլ չի տարբերւում մեր վերջին շրջանի գիւղացիների սովորական տնտեսական աշխատանքներից: Տնից դուրս եղած աշխատանքը տղամարդու գործն է, իսկ տնամիջինը՝ կնոջ: Կանայք զբաղւում են նաեւ բժշկութեամբ, ռամդարութեամբ, գրպացութեամբ:

Կնոջ եւ տղամարդու յարաբերութիւնն ընտանիքի ներսում նահապետական է: Կինը խոնարհ է եւ համեստ. նա ենթարկւում է իր ամուսնոյն, որովհետեւ «տղամարդ որ կայ՝ գլուխ է. կնիկ որ կայ՝ ոտ է», կամ «Էրիկի խօսքը կոտրել չեղնի»: Տղամարդու խաչալը կարիճութիւն է, կնոջը՝ հաւատարմութիւնը: Սէրն ու համերաշխութիւնն իշխում են նահապետական այդ ընտանիքում. այստեղ ակրարաշխութիւնն ընդհանրապէս կոպիտ է եւ բիրտ, չի բացառւում անգամ կնոջն ապտակ տալը: Տնողների վառ ձգտումն ու իղձն է սերունդ ունենալը: Տղամարդու կողմից կնոջ անհաւատարիմ լինելն «օրէնքով» արդարացուած է:

«Ծուռերը», տղամարդ եւ կին հերոսուհիները, զբաղւում են զինավարժութեամբ, հմուտ են սպառազինական — «փահլեւանական» մրցախաղերի մէջ:

Ժառանգական իրաւունքը հօրից անցնում է որդուն: Բոլորը ենթարկւում են ընտանիքի մեծին, աւագին: Եթէ ժառանգն անչափահաս է, հօրեղբայրները կամ քեռիները խնամում են նրան մինչեւ արբունքի հասնելը, ապա իշխանութիւնն յանձնում օրինական ժառանգին: Նահապետական այս օրէնքի խախտումներ սակաւ են լինում:

Կրօնական զգացմունքը, սնոտիապաշտութիւնը «ծուռերի» մէջ վառ է: Սրբերի պաշտամունքը, ուխտագնացութիւնը, երդումը, անէծքը, աղօթքը, եկեղեցի շինելը սովորական երեւոյթ է: Երդմնազանցութիւնը մեծ մեղք է համարւում: Հոգեւոր դասը յարգուած է:

Նահապետական կենցաղի պայմաններում արեան վրէժառութիւնն էլ «օրէնքով» օրրագործուած է «ծուռերի» կեանքում:

Ընդհանրապէս մեր վէպը հարուստ է նահապետական կենցաղի գծերով: Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ «Սասնայ Ծռեր»ի պատումներէն ամբողջութեամբ առած՝ բազմակողմանի արտացոլւած են ոչ միայն Սասունի, այլեւ լեռնային եւ նախալեռնային գօտիների հայկական գիւղերի նախայեղափոխական շրջանի քաղքայող նահապետական տնտեսութիւնն ու կենցաղը, աշխատաւոր գիւղացու գոյնն ու գիտակցութիւնը:

Կ. ՄԵԼԻՔ–ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԺՈՂՈՎ. ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ

«Սասնայ Ծռեր» դիւցազնավէպին գլխաւոր պատումները քաղուած են Մոկքէն եւ Հայոց Ձորէն:

Գարեգին եպ. Սրուանձտեանց կը գրէ —

«Մոկաց աշխարհին դիրքը լեռնային է, ամուր եւ բարձր ու խոռոչ անտառներով եւ մեծամեծ ժայռերով: Օդը՝ ցուրտ եւ չերմ: Ջուրն ազնիւ եւ առատ, բնակիչք կարի քաջառողջ: Կը սնուցանեն ընտիր ոչխար եւ չուռ այծ, առատ եւ պատուական մեղր ունին: Անուանի են մրգեղէնները՝ խաղող, չամիչ, ռուպ, ընկոյզ, տանձ: Գառնուական չալ եւ աբա կը գործեն ու կը շինեն «քապ–քապ» կօշիկները, — նոր մազով եւ կանեփով հիւսուած կօշիկ է, տակն ամբողջ բեւեռներով, ձիւնի եւ քարի վրայ քալելու համար:

Մոկաց գաւառի մէջն է Փուտկայ Ս. Գէորգի վանքը, միակ ապաստանարան ուղեւորաց բուքերու եւ փոթորիկներու երեսէն, հաչակաւոր իր աղաղովը:

Հայոց Ձորը հովիտ է, եւ Խօշաբայ գետը ու Շամիրամայ ջուրը իւր միջովը կ'անցնին: Ոստանն ու Գաւաշը կալուածային եւ լեռնային են, ջրաւէտ եւ օդաւոր, գեղերը մրգաբեր եւ անտառներով ծառերով զարդարուած, բայց երկիրը ոչ հաւասար արգասաբեր:

Ազգային նշանաւոր եւ նուիրական յիշատակներով լի են այս գաւառները,— Հայկայ ճակատամարտի եւ յաղթանակի ձորը, Աբրահամ Խոստովանողի վանքն ու չիրիմը, Վարդ Պատրիկի գեղն ու գերեզմանը, եւն. Իսկ Ոստանայ մէջը՝ ամենացանկալի Եղիշէի գերեզմանը Ս. Նշան վանքին մէջ, Գագկայ եւ Գուրգենայ բերդը՝ Ոստանայ կապանին վրայ, ծովափը ուր քարերու վրայ խոշոր տառերով քանդակեալ դեռ կը կարդացուին անունները: Գաւառն է Թէատնիք, ուր է Նարեկայ վանքը, Արդոս լեռը, հոն ծովուն մէջ իւր չէնքով եւ դիրքով հիանալի տաճարն Աղթամարայ ալիքներով կը ծփայ»:

Իբրեւ լեռնային երկիրներ, մանաւանդ Մոկքը, երկար դարեր պահպաներ են իրենց ինքնուրոյնութիւնը: Ձմեռնային երկար ամիսներուն՝ բըռնակալութեան մասաւոր անուղղ եղած է հին աւանդութիւնը, որ այնքան վառ է այս լեռնաշխարհին մէջ, հինէն ի վեր, ինչպէս կը վկայէ Խորենացի՝ երբ կը պատմէ թէ Մոկացիք կը ծողբուէին իբրեւ քարերի մէջ բնակող գեւեր:

Այս շրջանի հարուստ բանահիւսութիւնը ... գրուած է ... անգամ:

Առաջին անգամ Արիստակէս վրդ. Սեդրակեան ինչպէս կը գրէ իր ... յառաջաբանին մէջ, Ծրնշակի վանքին մէջ «չորս տարուան ընթացքին մուրացիկ Մշեցիներէն եւ Վանեցիներէն դըժուարութեամբ ժողոված սակաւաթիւ երգերը» կը հրատարակէ 1874ին, Իզմիրանի մէջ, «Ճար Մշեցոց եւ Վանեցոց» խորագրով:

Ահա «Մոկաց հարսներն» են, որ մինչեւ մեր օրերը երգեր են երկրին անդուլթիւնները, հին հերոսները եւ լեռնային կեանքը: Իբրեւ նմոյշ՝ կտոր մը անոնց հարսանեկան պարերգերէն. —

Մոկաց սարեր պէտ պէտ Քարեր,
Դէղ չէր յուսցեր, արեւն առեր,
Տէյնեմ սարեր, ոէյրամ տ'Էնեմ,
Տ'իցնեմ կայեր, յերամ տ'Էնեմ;
Սիրող չունեմ, պատռեա կ'Էնեմ,
Սզայ յաճու խոցիծ խաձեմ.
Տակ մ'Էլ կտրեմ, բաւս մ'Էլ փէթէմ,
Այսպ յաճուն սէր որոխէմ:
Տօ', ազայ յաճ, տօ' Մոկացի
Վա՛յ Մոկացի, բաւ Մոկացի ...:
Հինգ էծ ունեմ խօր ուր ուլով,
Կաթ կը կտեմ գոմշու տիկով:
Լոհ մ'ունեմ քե Եմանակ,
Պտուղ բռներ նեցուկն է տակ,
Նրթամ Քաղեմ կղզուկներով,
Բերեմ լըցեմ կարասներով:

Ահա այս ժողովուրդն է, որ պահեր պահպաներ է Սասնայ Ծռեր դիւցազնավէպին լաւագոյն պատումներէն մին.

«ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐԸ» ՊԱՏՄՈՂՆԵՐԸ

«Սասնայ Ծռեր» ժողովրդական վէպը ես գրի առայ 1905 թ. Մայիսին, Ալաշկերտի – Բայազէտի Ղըլըղ գիւղում: Պատմողն էր նոյն գիւղացի Առաքել Մելքոնեան վաթսունամեայ ծերունին: Սա այս վէպը սովորել է իւր հօրից եւ աւագ եղբօրից, որոնք գաղթել էին Ղըլըղ 1828 թւին՝ Հին Բայազէտի Բառաքեաթ գիւղից, ուր սովորել էր սրանց պապը Դիդարից: Առաքելը, իւր ասելով, այս վէպը մի քանի անգամ լսել է նաեւ Նոր–Բայազէտի գաւառի Բաշքեանտ գիւղի Ովսէփ Աղալեից, որ հռչակուած էր իւր կողմերում որպէս լաւ հէքեաթասող. Քառասունհինգ տարուց աւելի է, ինչ նա վախճանուած է, սակայն հէքեաթասէր ժողովուրդը մեծ յարգանքով դեռ եւս յիշում է նրան: Առաքելը անգրագէտ է, վառ յիշողութեան տէր, աշխոյժ եւ կրակոտ: Նա պարապում է երկրագործութեամբ, եւ ձմեռները, ազատ ժամերին, հէքեաթներ պատմում: Նախ սկսում է ցածր ձայնով, բայց յետոյ հետզհետէ բարձրացնելով՝ աւարտում է բղաւելով: Նրա ձայնը շա՜տ հեռու է տարածւում, մանաւանդ երբ նկարագրում է քաջարի հերոսների կռիւները: Այսպէս ուրեմն, Առաքելը ժողովրդի հետ միասին, ուժի գաղափարը նկարագրելիս՝ դիմում է նաեւ ձայնի ուժեղութեան օժանդակութեան:

«Սասնայ Ծռեր»ը ինձ պատմեց նաեւ Քիւսանըղ գիւղում կոյր եւ փոքր ինչ խուլ՝ ծերունի Գրիգոր Ցարուքեանը, որ նոյնպէս անգրագէտ է: Եւ որովհետեւ սա այս վէպը սովորել էր Երանոսցի Նրգինէնց Ցակոյից, որ ամբողջ գաւառում մեծ հռչակ ունէր որպէս նշանաւոր հէքեաթասող, ուստի եւ ես չատացայ վէպի բովանդակութիւնը միայն նշանակելով, որպէսզի յետոյ, երբ նրա վարպետից գրի առնեմ վէպը, կարողանամ սրա հետ համեմատել: Երանոսում ես տեսայ Նրգինէնց Ցակոյին, որ յիսուն մի պերճախօս, աշխոյժ անձնաւորութիւն է եւ շատ բան գիտէ: Միայն, դժբախտաբար, գրագէտ է, բաւական գրքեր կարդացած եւ գցալի ու նոյնիսկ անհեթեթ կերպով իւր հայեացքներն ու լուսաբանութիւնները մտցնում պատմած վէպի մէջ. լեզուն էլ գրականախառն Ալաշկերտի բարբառն է, ուստի եւ ես չկամեցայ նրանից գրի առնել այս միեւնոյն վէպը, մանաւանդ որ նա էլ Բաշքենոցի նոյն Աւդալից է սովորել:

Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆՑ

×

Մեր պատմողը Շատախի Կաճետ գիւղացի է, Թաչօ, Զալոյի որդի Մուրադեան, անգրագէտ: Ամուսնացած է, ունի մի աղջիկ: Վերջերս մի երկրորդ կին էլ է բերել: Բնակւում է Շահարլու գիւղում:

Շահարլու գիւղում այժմ ապրում են արեւմտահայ գիւղացիներ, գլխաւորապէս Շատախցիներ, որոնք այս նոր բնակավայրում էլ առանձին թաղամասերում են հաստատուած, ինչպէս, օրինակ, «Շատախու թաղ», «Կաճետայ թաղ», եւայլն: Մէկ թաղը միւսից մօտ 1/6 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է գտնւում: Այս գիւղում կան եւս մի քանի տուն «Գոլեխցիներ» (Ցունաստանէն ներգաղթած) եւ 12 — 15 տուն Թուրքեր: Վերջիններս տեղաւորուած են Գորովան գետակի ձախ ափին:

Թաչօ «Տաւիթ Խէչաթը» սովորել է «երկրի մարդկանցից», յատկապէս ծընկու Բաղէէ Շահէնից, որ «ծէնով ու խաղով կ'բռէր»: Թաչօն հայերէն գիտէ մի չարք հէքեաթներ ու երգեր, քրտերէն՝ «Խան Դըմ – դըմ», «Մամօ Զինե» եւ ուրիշ պօէմներ ու երգեր:

Թաչօն սակաւախօս է, «տասն է» դանդաղ եւ ծոտծուած. մէկ էլ ոգեւորւում է, ձայնը բարձրացնում, շեշտերն ուժեղացնում եւ զարմանալի առոյգութեամբ արտասանում մի երկտասնեակ տողեր: Ձայնը զուրեկան է, երգը տխուր եւ հանդիսաւոր: Թաչօն ինքնամփոփ մարդ է, մեկուսացած: Բնաւորութեան մէջ տարօրինակ գծեր ունի: Սիրում է խմել: Ասւում են՝ խմած լաւ է պատմում: Թաչօն «Կաճետայ ծուռ է», այսպէս են մկորոչում համագիւղացիները Թաչոյի բնաւորութեան տարօրինակութիւնները:

Կ. ՄԵԼԻՔ–ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

×

Մեր պատմողը մի Մոկացի Հայ էր, Մոկաց Գինեկանց գիւղից, նահապետական, այն հազարաւորներից մէկը, որոնք աղքատութիւնից սաիպուած աշխարհի ծայրերն են չըջում. Նա մի բարի քրիստոնեայ մարդ էր, որ ամենայն սրբութեամբ էր վերաբերւում դէպի իր պատմածը, որին հաւատում էր, թէ ամբողջապէս կատարուել է մի ժամանակ. «Այժմ էլ, աւելացնում էր նա, Սասնայ քաղաք շատ կարին փէհլէվան կայ»: Նա իր լաւ չիմացածը չէր ուզում ամենեւին պատմել, որովհետեւ, ինչպէս երեւում էր, մեղք էր համարում այդ պատմութիւնը խառնելը: Թալան Դաւիթ մի հատուածը մեծ դժուարութեամբ նրան պատմել ասինք եւ, ինչքան էլ առիպեցինք, ուրիշ աւելի բան չկարողացանք պատմել տալ. մինչդեռ շատ ցանկալի էր որ գոնէ մի – մի կտորներ եւս Բաղդասարի եւ Մելքիսէթ քահանայի ճիւղերից ունենայինք:

Սոյն փոփոխակի լեզուն շատ սահուն, կորուկ եւ վճռական – բանաստեղծական է, ոճը կենդանի, պատկերաւոր եւ ներդաշնակ: Ուսանողի նկատմամբ պէտք է ասել, որ սկզբում ոտանաւորով էինք գրել միայն այն կտորները, որոնք Մոկացին ոչ թէ արտասանում էր, այլ միշտ երգում մի առանձին եղանակով:

Մ. Ա.

×

Մեր պատմողն էր Մոկացի Վարդան, որ երկար տարիներ եղած է Արճէշ, Ապաղայի Նազարաւա գիւղն եւ 3 — 4 տարի եւս յԱրտազ մերձ Թաղէս Առաքելոյ Ղըրխոռլայ գիւղն, ուրով իւր բարբառն խառնուրդ մը կը հազմէ:

Սոյն «Դաւիթ եւ Մհեր» թէեւ համառօտ՝ սակայն կ'երեւի այլ եւ այլ ճիւղերու խառնուրդէ գերծ է, վասն զի պատմողը, Վարդան, զայն «Հայր Մհերի պէս» սերտած էր, կ'ասէր շատ վարժ:

Նա Մոկաց գաւառէն դուրս գալէն վերջը՝ բնակած է այնպիսի կղզիացած – նահապետական գիւղեր, որ չէր կարող իւր գիտցածին վերայ մի նախադասութիւն անգամ աւելացնել կամ պակասեցնել: Նա իբրեւ Աստուծմէ շնորհեալ մի աւանդ կը պատմէր, շատ անգամ լրջաբար կը զայրանար այն անձանց վերայ, որ իւր գիտցածէն աւելի կը պատմեն, եւ այդ աւելին յերիւրուած, չինծու կը համարէր, հետեւաբար աւելն եւս մեղք, քանի որ «Աղօթքներ» կան, ինչոր աւանդւած է, այնպէս ասելու է, — կ'ասէր նա:

Վարդան լուրջ կը հաւատար, որպէս թէ Դաւթի ցեղն հսկայ դեւերէն յառաջ եկած է եւ այդ ցեղի մարդիկներ եւս հսկայ եղած են, այնպէս որ այժմու մարդիկ անոնց գրպանը կը հաւաքուէին. Նաեւ թէ՝ Դաւիթ ճանապարհին մի մարդ կը տեսնէ, կը դնէ գրպանը, կը բերէ հօր դիւանը, ցոյց կը տայ, կը հարցնէ, թէ ինչ պիտի լինի այս կենդանին (որ այսքան պզտիկ է): Հայրն եւս կ'ասէ թէ՝ ասքա եւս իրենց պէս մարդիկեն, թէեւ փոքր են, սակայն խելքով են, աշխարհ ուժով պիտի չկառավարեն, այլ խելքով եւ հանճարով:

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

Կարգ մը նիւթեր աւելցած ըլլալով, պիտի հրատարակուին յաջորդ կիրակի:

1.— Ճափոն կը կնքէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ քաղաքական եւ տնտեսական դաշինք մը։

2.— Երեք երկիրներու ապայակայութեան միջեւ կը հաստատուի յանախադէպ խորհրդակցութիւն, ի հարկին ճշդելու համար Ճափոնի զինուորական քայլերը, եթէ պատերազմի հաւանականութիւնը ստիպէ։

Ճափոնի մէջ խոր տարակարծութիւն կայ Առանցքին հետ զինակցելու հարցին մասին։ Փաքրամասնութիւն մը ցանկալի կը գտնէ այս զինակցութիւնը, պատճառաբանելով թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին Խ. Միութեան հետ դաշնակցելու, ինչ որ կը հարկադրէ Ճափոնը զինակցիլ Առանցքին հետ։

*** Փարիզի չինական դեսպանը ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց, թէ Ճափոն կը ձգտի համաշխարհային տիրապետութեան, եւ անգամ մը Չախ-Չախելէ ետք Չինաստանը, այնուհետեւ դուրս պիտի քշէ, անտեսապէս ու քաղաքականապէս, բոլոր միւս ազգերը։

Թուրքիա կը ձամբէ գերման մասնագէտները

Անգարայէն կը հեռագրեն.—

Թուրք կառավարութիւնը որոշեց արձակել այն 12 գերման մասնագէտները, որոնք տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէին երկրագործական նախարարութեան եւ զինուորական կաճառին մէջ։

Կը նշանակէ թէ Թուրքիա որոշած է չնորոգել պայմանագրութիւնը այն բազմաթիւ գերման մասնագէտներուն եւ փրոֆէսէօրներուն, որոնք կը ծառայեն Սթամպուլի եւ Անգարայի բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ։

Այս որոշման շարժառիթն է արգիլել նացիական ոգիին թափանցումը Թուրք երիտասարդութեան մէջ։

*** Ֆօն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, որ Պերլին կը գտնուէր առենէ մը ի վեր, Պոլիս վերադարձաւ օդանաւով եւ անմիջապէս մեկնեցաւ Անգարա։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Փարիզի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,400,625 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք.—
0,041,515, 1,301,829, 0,924,468, 0,488,666.

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.—
1,240,710, 0,562,865, 0,122,519, 0,510,085, 1,461,628, 0,217,859։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք.—
946,363, 959,412, 618,019, 951,571, 1,001,891, 1,276,001։

61626, 96354, 38307, 62567, 96099, 88230 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք։

29071, 26419, 76462, 88980, 31969, 58359 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք։

6500, 3744, 8466, 2082, 0222, 6734 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆր.

909 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։

688 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։

023 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք։

54 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։

9 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԼԷՊԷՆ կը հաղորդեն թէ 200 Արաբներ սպաննուած են 14 գիւղեր հիմնայատակ քանդուած են ցեղախումբի մը յարձակման հետեւանքով.

ՎԵՑ ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ եւ իրենց կիները Լոնտոն գացած ըլլալով, մասնաւոր այցելութիւններ կուտան զանազան հաստատութեանց. Ամենուրեք անոնք կ'արժանանան ջերմ հիւրասիրութեանց։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկչական պայքարը վերսկսած է ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Ուրբաթ օր 12 հոգի սպաննուեցան եւ 19 հոգի վիրաւորուեցան, իրրեւ հետեւանք երկու յարձակումներու։ Չորս անգլիացի զինուորներ եւ երեք հրեայ ոստիկաններ թակարդի մը մէջ իյնալով մեռան։ Դատապարտուեր յաջողեցան զրաւել գնդացիր մը եւ ուրիշ զէնքեր։ Եաֆայի կայարանին մէջ ալ ռումբ մը պայթեցաւ, ապականելով ամբողջ թաղը։

ՍԻՆԼ ՓԱՅԸ ՆԱԹԱՆ ընկերութեան վարիչներուն դատը վերջացաւ ուրբաթ օր։ Նաթան դատապարտուեցաւ 4 տարի բանտարկութեան. Սէրֆ՝ երեք տարուան. Եռանիւեա՝ երկու տարուան։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԸ, Թէթիս, որ պահ մը ջուրին երեսը երեւցած ըլլալով կը կարծուէր թէ փրկուած է, ծովամոյն կորաւ 88 նաւաստիներով։ Միայն չորս հոգի ազատուեցան, մասնաւոր գործիքի մը շնորհիւ, իսկ միւսները խեղդուած էին արդէն։ Այս աղէտը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Անգլիոյ մէջ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծովային նախարարութիւնը երկու զրահաւորներ ապսպրեց, իւրաքանչիւրը 45,000 թոն տարողութեամբ, ինչ որ ամենամեծն է աշխարհի մէջ։ Շինութիւնը պիտի աւարտի 52 ամիսէն։ Պիտի շինուին բնդամէնը 24 մարտանաւեր, 350 միլիոն տոլար ծախքով, որուն 160 միլիոնը պիտի յատկացուի երկու զրահաւորներուն։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ շրջանը երկու տարի երկարաձգելու համար, Պ. Տալատիէ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ կուսակցութեանց վարիչներուն հետ։ Աջակողմեան հոսանքները ընդհանրապէս կուսակից են երկարաձգման, ընտրական պայքարը վտանգաւոր գտնելով ներկայ տագնապին մէջ։ Իսկ ընկերվարականները եւ համայնավարները կը պահանջեն նոր ընտրութիւններ կատարել օրինական շրջանը լրացած ատեն, 1940 մայիսին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ձերբակալուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն մէկը, Մարսէլ Կոթիէ, ամբաստանուած ըլլալով թէ 3800 ֆրանք կաշառք առած է Սպանիացիէ մը, անոր բնակութիւնը արտօնելու համար։ Պաշտօնեան 3000 ֆրանք եւս պահանջած ըլլալով, Սպանիացին խնդիրը յայտնած է ոստիկանութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը Կիրակի 4 Յունիս առաւօտեան ժամը 9,30ին. Մարսէյլի հայկ. գաղութի սրահին մէջ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ ծնողները. երիտասարդները եւ պատանիները. սկաուտական խումբ մը կազմելու համար։ Կարելի է նախապէս արձանագրուիլ տեղին վրայ. Պ. Խաչքովենցեանի մօտ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme . Paris (13)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թրքահայ քնարերգութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»։ Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ՝ Օր. Ցամանճեանի եւ Ռ. Զարգարեանի կողմէ։

Մանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9–12։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ Դ. ԻԹԸ

(ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական կազմ, հեղինակին նկարով ու կենսագրական նօթերով. պատկերազարդուած 12 ինքնատիպ նկարներով. զոր յատկապէս պատրաստած է Նկարիչ Վահէ։

Գին Ֆրանսա 10 ֆրանք
Արտասահման 12 ֆրանք

Հրատ. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան։

Դիմել՝ M Barsamian 46, Rue Richer, Paris (9).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

1—8 Փետրուար, 1939

Վիշի, Գ. Գ — 150
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ — 150
Լը ԲՐԷՕԶԷ, Թ. Տ — 75
ՇԱՐՎԻԷՕ, Հայք — 75
ՆԻՍ, Անդր — 40
ԷՔՍ ԼԷ ԲԷՆ, Ս. Խ — 40
Վիշի սիւռ Օռն, Ց. Ե — 75
ՍԷՎՐԱՆ, Տիկին Շ — 75
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր — 44
ՇԱՆՊԵՐԻ, Աժ — 150
ՊՈԼԷՆ, Հ — 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Վ — 75
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիւմ — 150
ԼԻՈՆ, Ց. Թ — 40
ՓԱՎԻՅԵՌ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ — 40
ՓԱՎԻՅԵՌ սու ՊՈՒԱ, Գ. Գ — 40
ՇԱԼԵԹ, Կր — 75
ՄԷՕՏՈՆ, Գ. Գ — 150
ԼԱ ԳԱՌ, Տուքթ. Թ — 40
ՊՈԼԷՆ, Ց. Մ — 40
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա — 40
ՓԼԷՌՄՈՆ, Տիկին Գ. Ե — 40
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Ա — 40
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ — 55
ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա — 125
ԳՈՒՐԺ, Եաղ — 150

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	210 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
6 Juin
1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4059

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՀԱԼԷՊԷՆ

Այս տողերը գրած ատեն, ի վիճակի՛ չենք որ եւ է վաւերական տեղեկութիւն հաղորդելու՝ Սանճաքի հարցին լուծման մասին։

Գիտենք միայն որ Հոգատար իշխանութիւնը սկզբունքով համաձայնած է գոհացնել Թուրքիան,— անոր ձգել այդ շրջանը, ապահովելու համար Ֆրանքօ-Թուրք զինակցութիւնը, որ կենսական կը համարուի ներկայ տագնապին մէջ։

Բանակցութիւնները վերջացած պիտի ըլլային անցեալ շաբթու։ Բայց, ինչպէս հաստատեցին Լոնտոնի թերթերը, կարգ մը դժուարութիւններ հարթուած չըլլալով, վերջնական համաձայնութիւնը յետաձգուեցաւ։

Միւս կողմէ, խորապէս վրդովիչ են Սանճաքէն հասած վերջին տեղեկութիւնները։

Վերջերս Մուսա Տաղ այցելեր է «Սանճաքի պետութեան նախագահը», Թայֆուր Սէօքմէն, ընկերակցութեամբ գնդապետի մը եւ խումբ մը Թուրք պաշտօնատարներու։ Թուրք թերթերը հաղորդելով այս լուրը, կ'աւելցնեն.

— «Ցարգելի նախագահը շփման մէջ մտաւ գիւղին բնակչութեան հետ, որ հայերէն կը խօսի եւ զբաղեցաւ տեղին վարչածութին հետ կապուած բազմաթիւ հարցերով։ Նախագահը մեկնեցաւ գիւղացիներու ծափերուն մէջ»։

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, ամբողջ շրջանը անձկութեան մատնուած է, իբրեւ հետեւանք Թրքական բռնութեանց։ Թուրք ոստիկան - զինուորներ կը շարունակեն անարգել, նոյնիսկ ապտակել հայ գիւղացիները։ Ձերբակալութիւններ կը կատարուին անոտի պատրուակներով։

Աւելի վրդովիչ պարագայ մը,— Թուրքերը սկսեր են ցուցակագրել անոնք որ մասնակցեր էին ծերակուտական Պ. Կոթրոյի եւ Պ. Փօլ տիւ Վէօի ընդունելութեան, «Մարսէյեզ» երգելով եւ ուրիշ պատիւներ ընծայելով... Թուրք ոստիկանութիւնը դիւային խաղ մը սարքած է այս «միմլի»ներու գլխուն, զանոնք ներկայացնելու համար իբրեւ գործիք... Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ։ Ուրեմն պիտի փորձեն Հոգատար իշխանութեան առջեւ ալ կասկածելի դարձնել հայ գիւղացիները, որոնց միակ յանցանքն եղած էր «սիրել Ֆրանսան», ինչպէս գրեցին Սուրիոյ թերթերը եւ ինչպէս հաստատեց նոյն ինքն Պ. Կոթրօ...

Այս տեղեկութիւնները տասը օրուան պատմութիւն են։ Դժուար չէ երեւակայել թէ որքան ծանրացած է կացութիւնը, հիմա որ Թուրք թերթերը միշտ կը գրեն թէ Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի յանձնուի այսօր - վաղը։

Բայց միայն Թուրք թերթերը չեն որ աւետաբեր լուրեր կը տարածեն, հրահրելով կիրքերը։

Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ, ժողովրդական կամ բուն փարիզեան համարուած մամուլը կարծես Թրքացեր է, առենէ մը ի վեր։

Կրնայինք ըսել թէ՝ կարգ մը տեսակէտներով Թուրք մամուլին վարիչները աւելի զգոյշ են, քան Փարիզի աւելի կամ պակաս հեղինակաւոր գրիչները։

Այսպէս, մինչ կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնած է եւ կարգ մը շրջանակներ անկարելին կը փորձեն, բան մը փրկելու համար Սանճաքէն — կարգ մը թերթեր պատիւ կը սեպեն հրապարակաւ պաշտպանել Թրքական «շանթաժ»ը։

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Թրքական բարեկամութեան կուսակից թերթ մը, «Քանտիտ», իր թղթակցին բերնով կը խոստովանի թէ Սանճաքին կորուստը շատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար քան Ճիպութիի կորուստը։

Մեր ակնարկած թերթերէն մէկն է հռչակաւոր «Փըթի Փարիզիէն»ը, որ գաննկլիք թղթակցութիւն մը հրատարակած էր կիրակի օր, Անգարայէն, Լուի Բուպօ ստորագրութեամբ։

Թղթակիցը Սանճաքին խնդիրը «կենսական» համարելով Թուրքիոյ համար, հալած իւղի պէս կլլեր է Թրքական «մասալ»ները։

Քանի մը գոհարներ, իբրեւ նաշակ բարեխղճութեան եւ բանգիտութեան.

— «Հաթայ, այսինքն Հիթիթներու երկիր,— այսպէս կը կոչուի այն փոքր շրջանը զոր մենք վարժուեր ենք անուանել «Ալեքսանտրէթի Սանճաք»։ Արդ, պէտք է գիտնալ որ Հիթիթները, Սումերացիներուն հետ կը կազմեն մէկը այն երկու ցեղերէն որ կազմած են թուրք ցեղը, քրիստոնէական թուականէն երկու հազար տարի մը առաջ»։

Թղթակիցը այս առթիւ կը յիշէ շարք մը հիթիթեան արձանագրութիւններ, ապացուցանելու համար Թուրքերու երկհազարամեայ քաղաքակրթութիւնը, եւ կը բացագանչէ.

— «Այս միակ իրողութեամբ, բարեկամաբար Թուրքիոյ վերադարձնելով հիթիթեան հայրենիքին օրրանը, մեր ժէսթը կը ստանայ արժէք մը որ մեր միտքէն չէր անցներ, այնպէս չէ՞։ Եւ ամէնը այս չէ»։

Ուրիշ ի՞նչ փաստեր կան.

— «Այս շրջանին բնակչութիւնը, շուրջ 100,000, մեծ մասով թուրք է։ Ալեքսանտրէթի 20,000 բնակիչներէն 16,000ը թուրք են, Անտիոքի 35,000 բնակիչներէն 30 հազարը նոյնպէս թուրք են։ Գիւղերուն մէջ, հողերու մեծ մասը կը պատկանի թուրք կալուածատէրերու եւ կը մշակուի անոնց կողմէ»։

Եզրակացութիւն,— «Նախապատմական իրաւունքը, ազգագրական իրաւունքը, ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքը» կը թելադրեն Թուրքիոյ յանձնել Սանճաքը...

Հարցում մը.— Մամուլի ազատութեան իրաւունքը թոյլ կուտա՞յ այսքան յառաջ երթալ, եղծելու համար պատմութիւնը, արդարութիւնը եւ նոյն ինքն ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ,— «ՈՉ, ՈՉ, ՈՉ»

«ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՆ» ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն բացառիկ ժողով մը գումարեց կիրակի օր, քննելու համար ներքին եւ արտաքին կացութիւնը։ Այս առթիւ Պ. Տալատիէ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով իր քաղաքականութիւնը, իբրեւ նախագահ կուսակցութեան եւ իբրեւ վարչապետ։

Ներքին քաղաքականութեան մասին Պ. Տալատիէ պարզեց կառավարութեան ձեռք բերած արդիւնքները, եւ պատասխանեց անոնց որ առարկութիններ կ'ընէին հրամանագիր – օրէնքներուն դէմ։ Մասնաւորապէս շեշտեց թէ կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը պայքարի հարկային խարդախութեանց դէմ։ Այս առթիւ յիշեց օրինակ մը,— Փարիզի մէջ մարդիկ կան որոնք 66,500 Ֆր. վարձք կը վճարեն իրենց բնակած յարկաբաժինին, ունին չորս սպասաւոր եւ երկու ինքնաշարժ՝ 74 ձիու ուժով, եւ իրենց տարեկան եկամուտը ցոյց տուած են 11,000 Ֆրանք։ «Այսուհետեւ, շնորհիւ արտաքին նշաններու դրութեան, այդ ծարպիկ հարկատուներէն տուրք պիտի առնուի առ նուազն 364 հազար եւ ոչ թէ 11,000 Ֆր.ի վրայ։ Ա՛յս է որ կը կոչուի քաջալերել հարուստները»։ Ցետոյ յիշեց թէ կառավարութիւնը նախապէս օրական 1,060,000 Ֆր. տոկոս կը վճարէր, 10 միլիառ Ֆրանք փոխ առած ատեն, եռամսեայ պարտամուրհակներով։ Այժմ այս տոկոսը իջած է 480,000ի։ «Ուրեմն տոկոսը զեղչուած է աւելի քան կէս առ կէս, կառավարութեան մը կողմէ որուն համար կ'ըսեն թէ կը գտնուի դրամատիրութեան հրամանին տակ»։

Վարչապետը շեշտեց նաեւ գործազրկութեան նուազումը, թուանշաններ յիշելով։

Անցնելով արտաքին քաղաքականութեան, Պ. Տալատիէ յայտարարեց, իբրեւ անուղղակի պատասխան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պահանջներուն.

— «Ըսած եմ եւ կը կրկնեմ թէ Եւրոպան ստիպուած է ընտրութիւն մը կատարել գործակցութեան եւ տիրապետութեան միջեւ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն ջանք թափած է եւ կը թափէ տակաւին, որպէսզի Եւրոպա երջանիկ ապրի ազատ գործակցութեամբ։ Բայց միաժամանակ պարտք կը համարիմ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ Ֆրանսան կը գտնուի առաջին կարգը այն պետութեանց որոնք թոյլ պիտի չտան որ Եւրոպան ազգերու մատնուի, տիրապետութեան ձեռնարկներով։ Այսպիսի քաղաքականութիւն մը կրնա՞յ պաշարման քաղաքականութիւն համարուիլ, ինչպէս հաւատացնել կ'ուզեն ոմանք։ Անամէջ պատրուակ մըն է այդ, քարոզչական պէտքերու համար։ Մենք կուսակից ենք գործակցութեան որ ճիշդ հակառակն է պաշարման։ Բայց ամէն անգամ որ քայլ մը առինք գործակցութեան ճամբուն վրայ, մեզի պատասխանեցին բանի գործողութեամբ մը։ Ամէն անգամ որ գործակցութեան առաջարկ մը ներկայացուցինք, մերժուեցաւ։ Անոնք որ մերժումով կը պատասխանէին մեզի, միեւնոյն ատեն կը յաւակնէին արգիլել մեր գործակցութիւնը ուրիշներու հետ։ Կա՞յ աւելի փայլուն ապացոյց մը իրենց գերակայութեան կամքին։

Եթէ ուրիշներ կը փորձեն սպառնալ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան եւ խաղաղութեան, մենք վճռապէս պիտի ընդդիմանանք այդպիսի արկածախնդրութեանց։ Մենք ո՛չ կ'ըսենք նախայարձակման։ Ո՛չ կ'ըսենք ինքնաբաւութեան բռնակալութեան, ո՛չ կ'ըսենք վարդապետական մոլեռանդութեան. կ'ըսենք ո՛չ, այսպէս կոչուած կենսական տարածութեան պահանջներուն. կ'ըսենք ոչ ամէն բանի որ բռնութիւն է եւ վայրագութիւն։ Մեր մերժումը մերժումն է խաղաղութեան փարած բոլոր ազգերուն, մերժումը բոլոր ազատ մարդոց։ Այդ մերժումը ուրիշ բանի չի ձգտիր եթէ ոչ ապահովել խաղաղութիւնը պատուով եւ բոլոր ազգերու անկախութեամբ։ Ահա թէ ինչու մենք այո՛ կ'ըսենք բոլոր արդար եւ շինարար նախաձեռնութեանց, այո՛ կ'ըսենք համաձայնութեան եւ ուղղամիտ գործակցութեան բոլոր փորձերուն, այո կ'ըսենք ամէն բանի որ կրնայ օգնել տնտեսական փոխանակութեանց վերահաստատման ի սփիւռս աշխարհի, ինչպէս եւ նախանիւթերու աւելի արդար բաշխումին։ Ճամբան փակելով նախայարձակին առջեւ, ձեռք երկարելով բոլոր անոնց որ ճշմարիտ գործակցութիւն մը կ'ուզեն, մենք մեր բոլոր գործերով եւ նախաձեռնութիւններով կը հանդիսանանք պաշտպանը ազատութեան»։

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է լարել երկրին բոլոր ուժերը, պահպանելու համար Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական ժառանգութիւնը։ «Ազատութիւնը, արդարութիւնը եւ եղբայրութիւնը ամէնէն ազնիւ գաղափարներն են, վարելու համար մարդոց գործերը։ Բայց, իրական գոյութիւն մը ունենալու համար, անոնք պէտք է հիմնուած ըլլան ամուր կառուցումներու վրայ։ Ամայի երկիր մը չի կրնար ազատ ըլլալ։ Ամայի երկիր մը բաց ճամբայ է բոլոր արշաւանքներուն առջեւ, աւար մը բոլոր ընչաքաղցութեանց։ Հետեւաբար պիտի վարենք բազմածնութեան քաղաքականութիւն մը, որպէսզի Ֆրանսան կարենայ վերագտնել այն ինչ որ էր անցեալ դարուն։ Քանի մը օրէն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, օգնելու համար բազմանդամ ընտանիքներուն»։

Վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ուրիշ տարագիրներու մասին։ Ցետոյ խօսեցաւ երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբին նախագահը, տեղեկութիւններ հաղորդելով Անգլիոյ հետ կնքուած դաշինքին եւ անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին։ Ուրիշ զեկուցումներ ալ եղան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին, եւ իբրեւ եզրակացութիւն ժողովը միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան։

*** Նոյն օրը, ընկերային յառաջդիմութեան ցուցահանդէսին բացման առթիւ, Լիլի մէջ, հանրապետութեան նախագահն ալ ճառ մը խօսելով, փառաբանեց խաղաղութեան ճակատին կազմութիւնը,— «ապահովութեան դաշնակցութիւն մը որ կը ձգտի աշխարհը փրկել Կլասիչ անձկութենէն»։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարար Ապտէլ Ֆաթթէհ Եահեա փաշա, երկու խորհրդականներու հետ պիտի այցելէ Անգարա եւ պիտի խորհրդակցի Թուրք եւ եգիպտական յարաբերութիւններու շուրջ։ Անգարայէն վերջ պիտի այցելէ Պուքրէշ ու Աթէնք։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

«Չենք կրնար համաձայնիլ որ մեծ ազգերը կլլեն փոքրերը»

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք այն կարեւոր ճառի մասին զոր Իսմէթ Ինէօնիւ խօսեցաւ Հալքի համագումարին մէջ։

«Մեր երկրին պաշտպանութեան ընծայուած մեծ կարեւորութիւնը անգամ մըն ալ շեշտուեցաւ միջազգային կացութեան վերջին փուլերուն պատճառաւ։ Մարդկութիւնը ապահովութեան լուրջ միջազգային տագնապ մը կ'անցնէ։ Բազմաթիւ ազգեր անակնկալ փոթորիկներու ենթարկուելու վախը ունին։ Ներկայիս ամենամեծ վտանգը այս է. Միջազգային անապահովութիւնը չի կրնար շարունակուիլ իր ներկայ վիճակին մէջ։ Այս կացութիւնը կամ ժողովուրդներուն իրարու կոկորդի փարելուն պիտի յանգի եւ կամ ի վերջոյ ազգերը ողջմտութեան վերադառնալով բարօրութեան պիտի հասնին։ Համաժողովին անկեղծ փափաքներուն թարգման հանդիսանալով, կ'ըսեմ թէ մենք համակրանքով պիտի ողջունենք միջազգային ապահովութիւնը վերահաստատելու միջոցը։

«Այս ցանկալի արդիւնքին յանգելու համար ամէն ազգ պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ պիտի ունենայ։ Բայց ամէն բանէ առաջ պէտք է սա սկզբունքը տեղ գրաւէ բոլոր ազգերուն խղճին մէջ,— Բազմամարդ ազգերուն նման քիչ բնակչութիւն ունեցող ազգերն ալ անկախ եւ ազգային կեանք մը ապրելու իրաւունք ունին։ Երբեք չենք ընդունիր եւ պիտի չընդունինք այն տեսութիւնները թէ մարդկային ընկերութիւններէն մեծերը պիտի կլլեն փոքրերը, ճակատագրականօրէն։ Իր ազգային անհատականութեան գիտակից ամէն ազգ իրաւունք ունի իբր անկախ պետութիւն մը ապրելու եւ այս իրաւունքը պէտք է ընդունուի բոլորին կողմէ իբր հաւասարակաց դաւանանք մը։ Միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ հաւաքական ապահովութեան դասը մեզ դէպի հաւասարակաց ճակատ առաջնորդեց։ Պէտք է այս տեսակէտով քննել մեր քաղաքական համաձայնութիւնները եւ դաշնակցութիւնները։

«Պալքանեան եւ Սաադապատի ուխտերը այս անկեղծ փափաքներով է որ կնքեցինք։ Վերջերս Եւրոպան պատող անվստահութեան տագնապին մէջ անգլեւ-թուրք դաշնակցութիւնը յարձակողական մտադրութիւններէ հեռու յանձնառութիւն մըն է, որ կը ձգտի մեր ապահովութեան եւ մարդկային ու խաղաղութեան հաւասարակաց խնդիրներուն։

«Այս հաւաքական ապահովութեան եւ խաղաղութեան խնդիրները զօրացնելու ձգտող ուրիշ յանձնառութիւններէ ալ պիտի չքաշուինք։ Ամէն վէճ կարգադրեցինք մեր դրացիներուն հետ։ Հիմա անկեղծօրէն կը շահագրգռուինք անոնց ապահովութեան մասին։ Մեր տրամադրութեան տակ գտնուող միջոցները ձեռք պիտի առնենք վերացնելու համար մեր դրացիներուն գալիք վտանգները, քայլ մը վերջ մեզի գալիք վտանգի մը պէս։

«Գոհունակութեամբ է որ կ'ըսեմ թէ Սովետներուն հետ մեր յարաբերութիւնները ամէն ատենէ աւելի ջերմ են եւ փոխադարձ վստահութեան կը յենուն։ Ճշմարիտ հաճոյք մըն է յիշեցնել որ երկու երկիրները անկեղծ շահագրգռութիւն մը ցոյց կուտան իրարու ապահովութեան հանդէպ։

«Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող մերձաւորութիւնը երբեք պիտի խանգարուի Հաթայի խնդրին լուծումէն վերջ, որուն շուրջ սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգած ենք։ Երկու երկիրներուն եւ ազգերուն շահերը բոլորովին հաւասարակաց կը նկատենք։

«Հանրապետական կառավարութիւնը համոզուած է որ Թուրքիոյ պաշտպանութեան ուժերը պէտք է բարձր աստիճանի մը վրայ գտնուին վասն ... տէրերը կարենալ իրականացնելու համար։ Թուրքիա իր գիտակից եւ զօրեղ գոյութեամբ ոչ միայն ինքզինքը կը պաշտպանէ, այլեւ լուրջ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ մարդկային ընտանիքին եւ խաղաղութեան դատին։ Եթէ հակառակ մեր մաղթանքներուն մարդկութիւնը կրկին իրարու կոկորդի փարի, Թուրք ազգը անվարան, անվախօրէն եւ հերոսաբար պիտի կատարէ իրեն բաժին ինկող քաղաքակրթական պարտականութիւնը։ Թուրք ազգը վերջնականապէս վճռած է եւ կատարելապէս պատրաստ է կենսական շահերու մէջ իրեն միացող ազգերուն հետ շլացուցիչ նոր դիւցազներգութիւններ ստեղծելու։

«Այսօր վէճի մէջ գտնուող ազգերէն ոչ մէկուն ապրելու իրաւունքը կը ժխտենք։ Կը կրկնեմ որ մեր անկեղծ բաղձանքն է խաղաղութիւն մը որ աշխարհի բարիքներէն օգտուելու հնարաւորութիւն տայ բոլորին ալ։

«Սիրելի ընկերներ, դուք ներկայացուցիչներն էք Թուրք մեծ ազգին, որ պատրաստ է իբր միաձոյլ զանգուած մը ծառանալու իր իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար։ Մարդկային ընտանիքին ազնուական եւ հզօր մէկ նեցուկն է մեր ազգը, զոր ներկայացնելու պատիւը ունինք։ Մեր հերոս ազգին գոյութիւնը անչափելի բարիք մըն է մարդկութեան համար։ Այս գոյութիւնը ապահովութիւն մըն է ժողովուրդներուն անդորր կեանքին համար»։

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական կառավարութիւնը մանրամասնօրէն քննեց Մոսկուայի պատասխանը, որ կարգ մը կէտերու մէջ կը տարբերի անգլեւֆրանսական ծրագրէն։ Այսպէս, Խ. Միութիւնը կ'ընդունի անգլիական առաջարկը՝ հնգամեայ զինակցութեան մը համար, որ կրնայ նորոգուիլ յառաջիկային։ Բայց կը մերժէ Անգլիոյ այն տեսակէտը թէ նախայարձակ պետութեան դէմ կատարուելիք գործողութիւնը պէտք է համապատասխանէ Ազգաց Ընկերութեան ուխտին 16րդ յօդուածին։ Մոսկուայի կարծիքով, երեք պետութիւնները պէտք է անմիջապէս խորհրդակցին, իրենց պարտաւորութիւնները կատարելու համար, երբ վտանգ ծագի։ Միւս կողմէ, Մոսկուա կ'առաջարկէ որ ծրագրուած դաշինքով, երեք պետութիւնները պարտաւոր ըլլան փոխադարձաբար օգնութեան հասնելու, եթէ եւրոպական պետութիւն մը սպառնայ իրենց անկախութեան, ուղղակի կամ անուղղակի։ Խորհրդային ծանուցագիրը այս անգամ չի յիշեր պալթեան պետութիւնները, բայց իր ծրագրէն կը հետեւի թէ զինակիցները պարտաւոր են օգնել անոնց, քանի որ այդ երեք պետութեանց դէմ ուղղուած յարձակում մը կրնայ սպառնալ Խ. Միութեան։ Այդ պարագային Մոսկուան ալ պարտաւոր պիտի ըլլայ երաշխաւորելու Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ անկախութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հարկ կը զգամ երկու փոքրիկ ճշգրտումներով սկսիլ այս յօդուածս.

Առաջին.— Յաղաղութեան ճակատին՝ Թուրքիոյ յարումը անժխտելի նաեւ մեծ առաւելութիւն մըն է, այդ ճակատին համար, բայց ոչ՝ չլողութիւն մը: Վասնզի, Թուրքիա, ասկէ տարիներ է ի վեր, այդ ճակատին վրայ էր արդէն: Ազգերու Դաշնակցութեան հաւաքական ապահովութեան, իտալիոյ դէմ պատժարկումներ, կամ Նիոնի ժողով, Պալքանեան Ուխտ,— այս բոլորին մասնակից էր ան բծօն կերպով: Ու երբ այդ գործին մասնակցութիւնը ուղիղ կը հաստատէր իր դիմացի ախոյեանին վրայ, ան անկարելի պահպանել իրաւունքը եւ անվերջ պահել դրացիութիւնը:

Կը նշանակէ, ուրեմն, որ Թուրքիան նոր քաղաքականութիւն չընդգրկեց ոչ ալ՝ նոր ճշդեց իր դիրքը: Ան իր դիմադրական քաղաքականութիւնը բանաձեւեց նոր որակումով,— խաղաղութեան ճակատ:

Անկէ երկրորդ ճշգումին անհրաժեշտութիւնը: Անգլօ-թուրք զինակցութիւնը փաստօրէն գոյութիւն ունէր, ասկէ Բարսելոնի դաշնագրին, Անգլիական փախուստին, զինուորական լայն օժանդակութիւններ, առաջ վճռապէս մեծ խաղերու ընելու մասին անգլիական ծրագրին լքումը՝ Էնկիւրիի պահանջով, Միջերկրականեան Ուխտին առանց Թուրքիոյ անվերապահ յարումը Անգլիոյ,— այս բոլորը այդ փաստական զինակցութեան արդիւնքն էին: Հետեւաբար, այդ զինակցութեան յայտարարութիւնը քաղաքական — դիւանագիտական արժէք մըն էր կամ անհրաժեշտութիւն մը, ճիշդ այս օրերուն, երբ երկու ճակատները աշխատին դիւանագիտական յաջողութիւններով ռազմական դիրքեր ապահովել եւ նոր կողմնակիցներ շահիլ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինակից Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքն ու ռազմական արժէքը կրնային բնականաբար, մեծապէս ազդել Միջերկրական Արեւելքի եւ Պալքաններու վրայ, ինչպէս նաեւ իրենց որոշ դերը կատարել իսլամական երկիրներուն մէջ:

Անգլօ-թուրք զինակցութեան յայտարարումին դիմաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր, անտարակոյս, որ, Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ կրնար տեղի ունենալ յանկարծակի յարձակում մը նաեւ Թուրքիոյ վրայ:

Այս ճշգումներէն վերջ, կը մնայ ուրիշ պատասխանել հարցումի մը, որ ինքնաբերաբար կուգայ մէջտեղ:

— Թուրքիա հարկադրուա՞ծ էր կողմ զանալու: Ուրիշ խօսքով, Անգարա, որ միշտ խաղաղութեան կողմնակից է եղած ու խօսք տուած է որ ուէ երկրի հետ խնդիր ունենալ, յանդուգն քայլ չառա՞ւ, արդեօք, պաշտօնապէս ճշդելով իր դիրքը, երբ ուրիշներ նախընտրեցին զոհաւ իրենց ընծայուած պաշտպանութեան խոստումով (Ռումանիան, Յունաստան), ու Հնդկաստանն իսկ որ հասնիլ վէճ ունի Գերմանիոյ հետ ու սահմանակից է անոր, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աջակցութիւնը ընդունեց միայն այն պարագային, երբ ինք պէտք պիտի զգայ: Անգլօ-թուրք զինակցութեամբ, որուն կը հետեւի արդէն ֆրանքօ-թուրք զինակցութիւնը, ի՞նչ փոփոխութիւններ յառաջ կուգան հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի, Սեւ ծովի եւ Միջերկրական Արեւելքի մէջ,— ահա եւ երկրորդ հարցում մը:

Ցետոյ, այդ զինակցութիւնը որքա՞ն կը համապատասխանէ Պալքանեան Ուխտին առաջադրութիւններուն, եւ Ուխտը ինքնին ի՞նչ ձեւ ու արժէք կը ստանայ այժմ:

Եւ, վերջապէս, այդ զինակցութիւնը ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ առանձնապէս Թուրքիոյ համար:

Հարցումներ, անշուշտ, որոնք անմիջական կերպով կապուած են անգլօ-թուրք զինակցութեան պաշտօնական յայտարարութեան:

Այս բոլորէն վերջ կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, որ նուազ կարեւոր չէ եւ որ, իր կարգին, արժանի է ուշադրութեան:

Անգլօ-թուրք զինակցութեան յայտարարութիւնը եղաւ Փօթէմքինի Թուրքիա այցելութենէն վերջ: Այս իրողութիւնը մոռնալ տուաւ թէ Մոսկուա տուած է իր հաւանութիւնը՝ Թուրքիոյ, որպէսզի այս վերջինը պաշտօնապէս ճշդէ իր դիրքը: Այսինքն՝ Ռուսիա հաւանած է, որ անգլիական նաւատորմը ոչ միայն իրաւունք ստանայ Տարտանէլը անցնելու, այլեւ Սեւ ծով մտնելու: Իրաւունք մը, զոր տասնամեակէ մը ի վեր էր կրցած ձեռք ձգել Անգլիոյ, եւ որուն համար այնքան երկար ու հզօր պայքար կը մղէին իրարու դէմ՝ Անգլիա եւ Ռուսիա:

Այդ պայքարին թէ՛ նպաստաւոր — ուած է եւ թէ՛ վնասուած է երբեմնի Օսմանեան կայսրութիւնը:

Միւս կողմէ, կայ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի որոշումը, որ Թուրքիոյ կ՚ընծայէր Նեղուցներու բացարձակ գերիշխանութիւնը: Ու կայ նաեւ, Թուրքեւռուս զինակցութիւնը, որ, բնականաբար, նախատեսած է Ռուսիոյ իրաւունքի սահմանները՝ այդ Նեղուցներուն մէջ:

Արդ, Մոնթրէօն ու ռուսեւթուրք զինակցութեան նախապայմանները չի՞ն հակասեր անգլօ-թուրք զինակցութեան այն պայմանին, որ, ինչպէս բնինք, Անգլիոյ իրաւունք կուտայ Ճիպրալթարէն մինչեւ Սեւաստոփոլ ազատ անցք ունենալու:

Եւ քանի որ այս զինակցութենէն բխած պարագաները թուեցինք, աւելցնենք նաեւ վերջինը:

Անկախ Մոնթրէօյէն ու թուրքեւռուս զինակցութեան ներքին պայմաններէն, անգլօ-թուրք զինակցութիւնը, որ, կ՚ենթադրուի, իր հետ ունի Մոսկուայի հաւանութիւնը, Նեղուցները կ՚ազատէ այն դարաւոր պայքարէն, որուն ենթակայ էին անոր Սեւ ծովին՝ Թուրքիան ինքը կ՚ազատի, ուրեմն, անգլեւռուս հակամարտութենէն, եւ, ընդհակառակն, կը դառնայ այդ երկու ոսոխը միաձնող օղակ մը, ինչ որ այլեւս զինքը կը պարտադրէ քաղաքական երկուութիւն մը փորձելու, եւ, ընդհակառակն, զինքը կը հովանաւորէ այդ երկուքին գործակցութեամբը, ինչ որ քաղաքական բացառիկ պարագայ մըն է Թուրքիոյ համար:

Արդ այս նպաստը՝ վերջ կուտա՞յ Նեղուցներու հարցին, առհասարակ, ու Թուրքիան կ՚ազատէ՞ մեծ ուժերու եւկամարտութենէն՝ իր այդ ուժգնօրէն ամրացնել, բայց նաեւ միշտ մրցանդարեր զէներուն պատճառաւ:

Կը խոստովանիմ, որ բարդ ու խրթանպատասխանելի հարցումներ դրի մէջտեղ. Ու դրի՝ յաջորդական յօդուածներով անոնց պատասխանները փնտռելու նպատակով:

Զեմ յաւակնիր դրուած հարցումներուն տալ ճիշդ եւ կատարեալ վերլուծումներ: Պիտի փորձեմ իրողութիւններու տարբերական գատաւորում մը՝ պարզելով փաստերը միայն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Թ.

ՓՈՔՐ ԱՍԻԱՅ ԱՂԷՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՕԶԱՆ

Մինչ Իտալիան եւ Ֆրանսան, Թուրքական բարեկամութիւնը շահելով, Ռուսաստանէն անջատել կ՚ուզէին զայն, ընդհակառակն Անգլիա Մոսկուայի բարեկամութիւնը կ՚ապահովէր Ռոպըրթ Հորնի եւ Կրասինի կնքած առեւտրական դաշինքով:

Սակայն, կեղծ խաղ մըն էր այդ քայլը: Որովհետեւ նոյն օրը, Մոսկուայի մէջ, (16 Մարտ 1921) Ջիչերին եւ Եուսուֆ Քէմալ պէյ կը ստորագրէին ռուսեւթրքական դաշինքը, որով Արտահան եւ Կարս կը ձգուէին Թուրքիոյ, Բաթումը Վրաստանին, իսկ Նախիջեւանը Ազրբէյջանին:

Մինչ այդ, Մարտ 25ին, 100.000նոց յունական բանակը Զօր. Փափուլասի հրամանատարութեամբ, իր յարձակողականը սկսաւ

Անգլիական ռազմանիւթերէն օգտուելով, յունական բանակը Յուլիս 17ին գրաւեց Քէօթահիան, Յուլիս 20ին՝ Էսքի-Շէհիրը: Ապա յառաջանալով Էնկիւրիի վրայ, Սաքարիոյ մօտ սրինայի հակառամարտներէ յետոյ, քաշուեցաւ դէպի Էսքի-Շէհիր եւ Աֆիոն-Գարահիսար:

Մ. Քէմալ այս յաջողութենէն վերջ, աւելի ամրապնդեց բոլշեւիկեան բարեկամութիւնը Կարսի դաշնագրով: Հոկտեմբեր 20ին, Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Ֆրանքլէն Պույեոնի եւ Եուսուֆ Քէմալի միջեւ նոր համաձայնութիւն մը, որ շատ աւելի առաւելութիւններ կուտար Թուրքիոյ, քան Պրիանի համաձայնագիրը:

Իտալացիներն ալ արդէն Փոքր Ասիան պարպելու վրայ էին: Իրենց վերջին զօրամասերը Անատոլիան ձգեցին 1921 Յունիս 24ին:

Իսկ Ֆրանսացիները Կիլիկիան պարպեցին Յունուար 4ին: Հայերու մեծ մասը Սուրիոյ ճամբան բռնեց, իսկ մէկ մասն ալ Յունաստան գաղթեց:

Բազում աշխատանք եւ զոհաբերութիւն վատնուեցաւ: Ֆրանսացիները Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ կորսնցուցին 300 սպայ եւ 10 հազար զինուոր: Ինչպէս նաեւ քանի մը միլիառ: Անգլիացիները դժգոհ մնացին Էնկիւրիի Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութենէն, բողոքագիր մըն ալ ներկայացուցին: Սակայն ոչ մէկ արժէք ունեցաւ: Իրենք նոյն անտարբեր դիրքը բռնած էին Կովկասեան Հանրապետութեանց հանդէպ, երբ 1915ի ամբան, առանց կռուելու ձգեցին հեռացան:

Ֆրանսայի հետ կնքած հաշտութեան շնորհիւ, Քէմալ շատ աւելի նպաստաւոր վիճակի մը մէջ պիտի կռուէր այլեւս Յոյներու դէմ: Ու եղած հաշտութեան առաջարկներուն Քէմալ պայման կը դնէր յունական բանակին հեռացումը Անատոլուէն:

Միւս կողմէ Կոստանդին Թագաւորը Փոքր Ասիոյ յունական ճակատէն երեք զօրաբաժիններ առնելով, որոշեց Չաթալճայի կողմէն Պոլսոյ վրայ քալել: Սակայն շատ ազդու կերպով այս ծրագրին դէմ կեցաւ Իտալիան, հակառակ Լոյտ Ճորճի պաշտպանութեան: Եւ հրաման տրուեցաւ Պոլսոյ դաշնակից զօրամասերուն, ի հարկին ամէն միջոցով ընդդիմանալ յունական բանակի յառաջխաղացման, Չաթալճայի կողմէն:

Մինչ այդ քէմալական բանակը իր կեդրոնացումը աւարտած, պատրաստ էր նոր յարձակման: Օգտուելով յունական երեք զօրաբաժիններու մեկնումէն, Իսմէթ փաշա հակայարձակումի գրոհ մը տուաւ Աֆիոն Գարահիսարի վրայ եւ գրաւեց զայն: Գրաւեց նաեւ Ուշաքը, գերի բռնելով ընդհանուր հրամանատար Թրիքուփիսը:

Յունական բանակի նահանջը դարձաւ ահաւոր խուճապ մը, աննկարագրելի պարտութիւն մը:

Սեպտեմբեր 9ին Իզմիրը թուրքերու մէջ էր արդէն...

Իզմիրի աղէտէն ամէնէն խորապէս ազդուեցաւ Լոյտ Ճորճը: Իր հրամանին վրայ անգլիական նաւատորմը կեդրոնացաւ Նեղուցներուն մէջ, իսկ զօրամասերը Չանաք ցամաք ելան, Քէմալի ճամբան փակելու համար:

Սակայն Անգլիան մինակ մնաց: Դաշնակիցներու միջեւ անկեղծ բարեկամութիւնը վաղուց խախտած, եւ վստահութիւնը վերցած էր այլեւս: Ֆրանսան կը պատրաստուէր Ռուրը գրաւելու, իսկ Իտալիան արդէն հակառակ էր Յունաստանի:

Հոկտեմբեր 11ին կը ստորագրուի Մուտանիոյ զինադադարը, իսկ Նոյեմբեր 20ին կը գումարուի Լօզանի խորհրդաժողովը, Թուրքիոյ հետ վերջնական հաշտութիւն կնքելու համար:

Շատ երկար տեւեցին հաշտութեան բանակցութիւնները: Փետր. 1ին ընդհատուելով, վերսկսան Ապրիլ 23ին եւ վերջացան միայն Յուլիս 24ին:

Ինչպէս գիտենք, Լօզանի մէջ պատուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը: Թուրքիոյ կը վերադարձուէր Իզմիր, Թրակիա, մինչեւ Մարիցայի սահմանը: Թուրքիա կը պահէր Իմբրոս եւ Թենետոս կղզիները: Իտալիան կը ստանար Տոտեքանէսը, Ծրկոտասան կղզիները եւ Գաստելլորիզոն: Անգլիա կը պահէր Կիպրոսը:

Ի սպառ մոռցուեցաւ Հայկական Հարցը: Հայաստանի Անկախութենէն զատ, Դաշնակիցներու ընդունած «Ազգային Օջախ»ն ալ գոյութիւն չունեցաւ: Ու այսպէս բոլոր այդ պետական մարդոց կատարած հանդիսաւոր խոստումները մոռցուեցան՝ փոշիացան... Մոռցաւ նաեւ Ամերիկան, որ ապարէզ նետուած էր իբրեւ թէ հողատարութիւնը ստանձնելու, երբ շատ աւելի մօտիկ եւ իրական ուժեր ու ազդակներ նկատի չառնուեցան, մինչեւ իսկ հայ քաղաքական ղեկավարութեան կողմէ...

Ինչպէս գիտենք, յետագային, ամբողջապէս անանկութեան դատապարտուեցաւ նաեւ հողատարութեան գաղափարը. Քէմալը յաղթանակած էր վերջապէս, Թուրքիոյ չարաչար պարտութենէն վերջը:

1923 Հոկտեմբեր 2ին Դաշնակիցները պարպեցին Պոլիսը: Նոյեմբեր 18ին վերջին Սուլթանը, անգլիական զրահանաւով մը Մալթա փախաւ: Իսկ տարի մը վերջ խալիֆայութիւնը կը ջնջուէր, հաստատելով Թրքական Հանրապետութիւնը: Քէմալ կը դառնար նախագահ հանրապետութեան եւ ապա Աթաթիւրք:

Լօզանի մէջ Հայերէն զատ տուժեցին նաեւ Յոյները եւ Ֆրանսացիները: Մուսուլի խնդրին մէջ զուր անցան Թուրքիոյ ջանքերը: Մուսուլը մնաց Անգլիոյ:

Սակայն Թուրքերը, այժմ այդ վրէժը կը լուծեն նորէն Ֆրանսացիներէն: Մուսուլի փոխարէն, Թուրքերը իրենց կցել կ՚ուզեն Ալեքսանտրէթի Սանճագը՝ խորամանկ պատրուակներով, Ֆրանսայի ու... կարգի ընթացքը այս հարցի մէջ, նոր աղէտներ կրնայ ստեղծել, մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի համար:

X

Ժ. Փիշօն, առանձին գլուխ մը յատկացուցած է Եգիպտոսի, ուր կը ներկայացնէ անոր դերը պատերազմի ընթացքին:

Հեղինակը կը բացատրէ նաեւ Եգիպտոսի ազգայնական շարժման ստորինական փուլերը, մինչեւ Ֆարուք Ա.ի թագաւորութիւնը:

Առանձնապէս վեր կը հանուի անգլօ-եգիպտական յարաբերութեանց բարելաւումը, մասնաւորապէս Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Հայկական շարժանկարը 15 տարուան ընթացքին

Շարժանկարի արուեստը կը ցոլացնէ ազգի մը մտաւորական, արուեստագիտական եւ մասնագիտական վերելքը: Բայց այս արուեստին մշակումը եւ ծաղկումը որ կը պահանջէն կարեւոր դրամագլուխներ, մենաշնորհը դարձած է մեծ երկիրներու,— Ամերիկա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Ռուսիա եւ վերջերս Իտալիա: Մեծ ազգերը իրենց ամուր արտադրելու կարողութեամբ կամ գեղարուեստական կատարելութեամբ ուղեկից կը հանդիսանան փոքր երկիրներու շարժանկարի զարգացման եւ անոր յառաջդիմութեան, օրինակ Պելճիքա, Զուիցերիա, Սկանտինաւեան երկիրներ, Թուրքիա եւայլն որոնք ընդհանրապէս զրկուած են ազգային շարժանկարի ճարտարարուեստական ստեղծումէն եւ կամ թէ զարգացումէն:

Նկատի ունենալով այս կացութիւնը, ինչպէս նաեւ ներկայ վարչաձեւը Հայաստանի մէջ, վերջին 15 տարիներու վիճակագրութիւնը կը ներկայացնէ նպաստաւոր պատկեր մը:

Հայաստանի անկախութեան հռչակման առթեն, 1918ին եւ մինչեւ 1921 օրուան վարիչներուն ջանքերը կեդրոնացած էին մասնաւորապէս դիմադրելու արտաքին շարիքին եւ ըստեղծելու անտեսական բարւոք վիճակ մը, այս պատճառով ետ մնաց Երգ. արուեստը, շարժանկար:

Երբ մշակութային կեանք մը հաստատուեցաւ վերջապէս, ազգային սփիւռքի պահանջ զգացուեցաւ Բայց երկրին խորհրդայնացումով այս ծրագիրը մէկ կողմ ձգուեցաւ:

Երեք տարի անցաւ, մինչեւ որ նոր կառավարութիւնը ըմբռնելով հայերէն սեփականութիւնը, 1923ին հաստատեց ազգային ընկերակցութիւն մը, «Արմէնկինօ»:

Առաջին արտադրութիւնները եղան կարճ ժապաւէններ, առօրեայ կեանքի մասին:

1924ին էր որ երեւցաւ գեղարուեստական գործ մը հայկական կեանքէն, արտադրութիւն Համօ Բէկ Նազարեանի, Շիրվանզադէի «Նամուսը», որ պիտի ծառայէր խորհրդային քարոզչութեան: Այս Ֆիլմին մէջ ցոյց տրուած էր նախապատերազմեան կեանքի պատկերը խորացած գոյներով, որուն մէջ նկատելի է կիներու միամտական բնիծուած վիճակը, ինչպէս նաեւ հարուստներու փարած շուայտ կեանքը:

«Նամուս»ին յաջորդեց «Զաւ փուշ»: Այս անգամ ցոյց տրուած էր հին պարսկական կեանքի մէջ հայկական շուկայական քաղաքականութիւնը: Այս շարժանկարն ալ պիտի ծառայէր քարոզչական նպատակներու, հարեւան երկիրներու մէջ: Իր արժէքը ոչ մէկ տեսակէտով կարելի չէ բաղդատել նոյն ժամանակի եւրոպական արտադրութեանց հետ, ինչ որ հետեւանք է բեմադրական մասնագիտութեան պակասի, ինչպէս եւ կատարեալ նպաստի անբաւարարութեան:

1928ին Աղասի Խանջեանի օրով մեծ փոփոխութիւն կը նկատուի շարժանկարի նիւթերու ընտրութեան մէջ: Իրարու ետեւէ պատրաստուեցան կարգ մը հակադաշնակցական շարժանկարներ,— Գաշիմ, Զամպու Գուգար, Մեծարկայի գիւանազէտներ: Այս միջակ արտադրութիւնները սահմանուած էին ծաղրելու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը անկախութեան ժամանակ:

1932ին լոյս տեսաւ առաջին փաստացի շարժանկարը, աւելի խնամեալ արուեստով,— «Երկիր Նաիրի», ձօնուած Հայաստանի խորհրդայնացման Սրդ տարեդարձին:

Վերջին կարեւոր շարժանկարը եղաւ Սունդուկեանցի գլուխ գործոցը, «Պէպօ», արտածուած նոյնիսկ Եւրոպա, որ կը ցուցադրէ աւելի նոր յառաջդիմութիւն թէ արհեստագիտութեամբ եւ թէ գեղարուեստի մէջ. Այս գործը շահած է խորհրդային Ռուսաստանի օրինէմայի մրցումի 2րդ մրցանակը:

Խանջեանի մահէն վերջ «Արմէնկինօ» չվերիվեցաւ ռուսական խիստ կեդրոնացումէն ընդդէմ ազ-ռուս հանրապետութիւններու եւ ազգային մշակոյթի ճնշումէն: Հետեւանքը եղաւ աննպաստ շարժանկարի արտադրութեան համար: Նիւթերը զերկուած էին ազգային ներշնչում:

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Սեւանի վրայ լռութիւն էր տիրում: Ծարփումը դադարել, ձրագները հանգել էին: Անշշուկ օդը սրտին մթութեան մէջ կատարեալ ժամանակը... փակուել էին խոնաւ խուցերի մէջ եւ քնոյ գիրկը ձգել: Միաբանները ու եկեղեցինները կարծես նիրհում էին նոյնպէս եւ ծովակի ամբոխներ ծփանքը օրօր էր երգում նրանց համար:

Միայն կղզու արեւելեան կողմը բարձրացող բլրակի վրայ, ուր Ս. Աստուածածին տաճարն էր եւ ուր ցիրուցան ընկած էին մասնաւորապէս խաչարձաններ, լուռ անշարժ էր անում մի բարձրահասակ մարդ: Նրա աշխարհական բնակիչների՞ց էր նա, թէ՞ հոգեւոր, անկարելի էր որոշել, որովհետեւ ծածկուած էր լայնաքղանց վերարկու, նման հոգեւոր կարգ գործածական օջեւին, եւ գլխին դրած հասարակ խոյր, որպիսին ծածկում էին անապատականները իրանց խուցերում: Գարթեւ հասակը եւ սիգաճեմ ընացքը միայն ցոյց էին տալիս, որ անծանօթը վանական աթենտորտին անընտել մի անձնաւորութիւն էր:

Երկար անշուշտ անելուց յետոյ եկաւ նստեց բարձրաւանդակի այն ծայրին, ուր պարեխաւոր ժայռերը ծովի միջից ելնելով՝ կուտակւում են միմեանց վրայ եւ զօրաւոր ամբարտակներ կազմելով, պատում են կղզու արեւելեան ու հարաւային կողմերը, եւ այդպիսով անմատչելի կացուցանում նրան ոչ միայն լաստերին ու նաւակներին, այլեւ մերկանդամ լողորդին:

Հուսին այդ ժամանակ յուշիկ բարձրանում էր երկնակամարի վրայ եւ ծովակի մութ թոյր գոյնը փոխում էր հետզհետէ փայլուն արծաթի եւ ծաւալելով տարածւում դէպի հեռաւոր ափերը, որոնք շրջապատուած էին՝ մի կողմից բարձրագագաթ լեռներով ու բլուրներով ու միւս կողմից՝ դաշտերով ու մարգագետիններով: Ամէն տեղ տիրում էր լուսնի խաղաղաւէտ լոյսը: Ժայռակների բարձրութեան վրայ նստած՝ անծանօթը դիտում էր ծովակի այդ տեսարանը, որ սովորաբար ու հանգստացուցիչ լինելուց զատ, դիւթիչ էր եւ խորհրդաւոր: Նրան թւում էր թէ հէնց այդ վայրկենին, երբ աշխարհը նիրհում է խաղաղական քնով, ելնում են թագաւորից չարութեան ոգիները, կամ աշխարհ իջնում բարւոյ հրեշտակներ եւ տխուր մահկանացուի վիճակը անօրինում՝ մէկին բաղդ եւ երջանկութիւն, միւսին վիշտ կամ տանջանք սահմանելով...: Նրան թւում էր, թէ հէնց այդ խորհրդաւոր ժամերումն էլ հնարաւորուեցան իրան վիշտեր ու դժբաղդութիւններ...: Եւ տխուր մաքերը պաշարեցին. անցեալի յիշատակները կենդանացան իր առաջ եւ երեւակայութիւնը վառուելով՝ հանդէս բերաւ՝ նախ զուարթ ու հաճոյական եւ ապա դաժան ու հոգեմաշ պատկերներ...

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ հասայ ես նըւաստութեան այս աստիճանին... գոչեց յանկարծ անծանօթը եւ ձեռքը դէպի ճակատը տանելով՝ կամեցաւ կարծես վանել տխուր մտածմունքները, որոնք տեւաթոյր ամպի նման՝ զալիս ժողովւում էին այդտեղ՝ իբր սիրտը յուզելու, իբր հոգին վրդովելու համար: Սակայն այդ մտածմունքները չէին ցրւում, տանջող պատկերները չէին հեռանում, ընդհակառակը անյայտանում էին բնութեան յանկուցիչ տեսարանները—ծովակը՝ իբր արծաթի ալիքներով, լեռները՝ իրանց խոժոռ գագաթներով, լուսինը՝ իբր մեղմ, աղօտ շողերով... Նոյնիսկ անոյշ զեփիւռը, որ ծովակի ալիքները շփելով՝ գալիս, զուրգուրում էր քարափի խոտերն ու ծաղիկները, ոչ մի զովութիւն չէր բերում նրան. ժայռերի ստորոտը կոծող ալիքների ձայնն անգամ չէր լսում նա, որովհետեւ իբր հոգին այնտեղ, Սեւանում չէր. նա թռչում, թափառում էր հեռաւոր տեղեր, հեռաւոր դաշտեր...:

Եւ ահա՛ մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրայ լսուեցաւ մի թոյլ քայլափոխ: Կարծես մօտեցողի կողմից մի դաղտնի զօրութիւն եկաւ, ցնցեց անծանօթին: Նա, որ ոչինչ չէր զգում եւ ոչինչ չէր լսում, սթափեցաւ յանկարծ եւ գլուխը դարձնելով տեսաւ, որ մօտենում է իրան շղարշով ծածկուած մի կին:

— Ո՞վ է սա... ձայն տուաւ նա եւ ապա իսկոյն ճանաչելով՝ վեր թռաւ տեղից.— Թագուհի, այս դո՞ւ ես... հարցրեց մեղմ ձայնով:

— Այո՛, իմ սիրեցեալ Թագաւոր... պատասխանեց վերջինս գրեթէ շնչասպառ:

— Այստե՞ղ... միայնա՞կ, այս գիշերուա՞յն...

— Միթէ՞ միայնակ եմ... չէ՞ որ ինձ մօտ է Աշոտ Թագաւորը...

— Բայց մինչեւ այստեղ գա՞լդ... Ո՞ւր են քո նաժիշտները:

— Ես ինքս ցանկացայ միայնակ գալ այստեղ: Կամենում էի անպատճառ քեզ տեսնել: Ամայ քո առանձնարանը, քո ննջարանը. ոչ մի տեղ չկայիր. բարապաններն ասացին, որ դու ամէն գիշեր զբօսնում ես այստեղ մի քանի ժամ... Ես այդ չէի՞ք... ...

— Այո՛, պնդեցիկ են այստեղի գիշերային տեսարանները... Բայց դու ինչո՞ւ կամենում էիր տեսնել ինձ անպատճառ... միթէ՞ մի նորութիւն ունես հաղորդելու:

— Նորութի՞ւն... ոչ:

— Հապա՞:

— Կամենում էի քեզ տեսնել:

— Ինձ տեսնել. ի՞նչ կը նշանակէ այդ.

— Խօսել քեզ հետ մի քանի վայրկեան:

— Զեմ հասկանում... չէ՞ որ ցերեկով տեսնում ես ինձ ամէն ժամ, կարող ես խօսել ամէն վայրկեան, ինչո՞ւ կամեցար գիշերուան հանգիստդ խանգարել:

— Հանգի՞ստ... միթէ՞ հանգիստ ունեմ ես. միթէ՞ կարող եմ հանգիստ ունենալ...

— Թագուհի՛...

— Այո՛, վաղո՜ւց կորել են ինձ համար հանգստեան ժամերը...

— Մեր երկրում ոչ ոք չունի այժմ հանգստութիւն:

— Այո՛, ոչ ոք. բայց երբ բոլոր ձմնան հետ հեռանայ՝ բոլորը դարձեալ իրենց հանգստութիւնը կը վայելեն...

(Շար.)

...ջորդին վերջ (1936), «Արժէնկի – ...ոյ էրբեւ թէ ազգայնական աշխա – ...ալ ժողովրդարթուածով, ...ձեր ընկերութիւնը արտադրեց երկու ...ութեան «Զանգեզուր» եւ «Աւանի ...լմերը»: Երկուքն ալ միջակ ...երի, բազդատելով խորհրդային ...նկարի կեդրոնական ընկերու – ...ան «կինօ»ի արտադրութեանց ... Առաջինը կը ներկայացնէ ժողո– ...ի մաքառումը Զանկեզուրի ...ացման կառավարութեան ...փնարուայ 21ի յեղափոխու – ... Այժմ ձեռնարկած են շարժա– ...ի վերածելու «Սասունցի Դա – ...ի» դիւցազներգութիւնը, անոր ...ամեակին առթիւ:

...երկայիս հայկական վարագոյննե– ...վրայ կը ցեւնուի Թումանեանի ...ն ու կատուն», գունաւոր, հեռա– ...կեամբ ամերիկեան շարժանը – ...ներու:

...րախտաբար ուրիշ տեղեկու – ...ներ չունիմ ձեռքի տակ, լրա – ...ու համար պատկերը:

...ընկեալ բան որ Ֆրանսայի մէջ ...ազան ձեռնարկներ կատար – ...ւ,— ինչպէս «Երգն Հայաստա– ...» (Կարկամեան), «Անդրանիկ» ...րախթունի), պատկերներ հայ – ...ն կեանքէ (Մինէ Սեթօ) եւն.: ...ով հայ արուեստագէտներուն, ... Թուրքէն Մամուլեանը հանրա – ...թ է իբրեւ ամենամեծ բեմա – ...իչն մին, բայց խումբ մը տա – ...որ դերասաններ յաճախ ...ան են եւրոպական արտադրու – ...ց մէջ, Մազունեան, Շահխա– ..., Բազրատունի, եւայլն

...լ, երբ մեր հայրենիքը վերա– ...ր անկախութիւնը եւ ամբող – ...յ մեծ դեր կրնայ խաղալ Մեր – ...ր Արեւելքի շարժանկարի ար – ...թեան մէջ, շնորհիւ իր աշ – ...ական դիրքին, վաւերուն ...ին եւ բազմազան տաղանդնե – ...:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

...ւրն ու անունները, որոնք իրապէս ...ոլ Վասպուրականին կը պատկանին: Բացի ուրեմն բուն քաղաքացիներէն, 195 հոգինոց վիճակագրութեան մէջ մանրամասնօրէն արձանագրուած են նաեւ Հայոց Ձորի, Իշխանայ Գոմի, Արտամետի, Տիմառնի, Շուշանցի, Աւանցի, Զորովանցի, Կարճկանի, Շատախի, Մանտանի, Խոզմի, Գիրանի, Սոսկանի, Շատախի եւ Ալ – ջավազի բոլոր հայրենակիցները:

Այս մարդահամարէն տասը տարի ետք, այսօր ալ գրեթէ արժանթինա– բնակ Վասպուրականցիներու քանակը նոյնն է:

Ճիշդ է որ խառն ամուսնութիւննե– րու թիւը միշտ եղեւէյի մէջ կը պահէ լեղհանուր քանակը, սակայն եւ այն– պէս ծնունդներ եւ ամուսնութիւններ ալ կրկին կուգան պահելու քանակը: Այս տասը տարուան ընթացքին, մի– այն մէկ Վասպուրականցի ընտանիք եկաւ, որ իր Հարաւ. Ամերիկա ժա – մանումէն կարճատեւ շրջան մը ետք, լքեց այս ափերը, կրկին Եւրոպա վե– րադառնալով: Ու ասկէ յետոյ, այլ – եւս ոչ եկողներ եղան, եւ ոչ ալ ասկէ մեկնելու որ եւ է հնարաւորութիւն – ներ եղան:

Կարծիքներ ցեղապաշտութեան մասին

Ցեղապաշտական վարդապետու – թիւնը վտանգ չի ներկայացներ, որ– չափ ատեն որ կը մնայ փիլիսոփայա– կան հայեցողութեան սահմանին մէջ, սակայն կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, երբ պետական մարդիկ կ'իւրացնեն զայն, եւ իբրեւ քարոզութեան միջոց կը գործածեն, մղում տալու համար իրենց բուռն ազգայնականութեան:

Փրոֆ. Մ. Կրէկուար գիտական եւ պատմական տեսակէտով քննելով ցե– ղապաշտ վարդապետութեան հարցը, կ'եզրակացնէ թէ՝ ցեղերու զուգաւո– րումը ինչ ինչ պարագաներու մէջ խանկարին անհատներ կ'արտադրէ:

Փրոֆ. Մ. Տիւմօն կը հաստատէ թէ՝ գիտական ցեղապաշտութիւնը հեթանոսական շարժում մըն է, եւ ցեղերու խառնուրդը չի կրնար այլա– սերում առաջ բերել:

Տօքթ. Քօլընպէրկ բնախօսական տե – սակէտով կը չօշափէ հարցը, եւ գի– տել կուտայ թէ գերման ցեղը զուտ արիական չէ: Գերմաններուն երկու երրորդը ալպեան ցեղին կը պատկա– նին, ճիշդ այնպէս ինչպէս շատ մը Ֆրանսացիներ եւ պալքանեան երկիր– ներու բնակիչներ:

Հոլանտացի Տօքթ. Վան Թոյի դէմ կ'արտայայտուի ամլացումին, սերն – պղտործութեան եւ ցեղի ազնուաց – ման.

Փրոֆ. Բ. Օրլան ցեղապաշտական հարցը կը քննէ մասնաւորապէս իրա– ւական տեսակէտով, եւ անհեթեթ կը գտնէ Հրեաներուն դէմ մղուած պայ– քարը:

Տօքթ. Կրին կ'ըսէ թէ ցեղապաշ – տութիւնը հակառակ է քրիստոնէա – կան վարդապետութեան եւ բարոյա– կանի տարրական սկզբունքներուն:

Հ. Շ. Լանուա իր կարգին վերլու – ծելով Նիչէի «Գերմարդ»ի տեսու – թիւնը, որու չափով դայն պատաս– խանատու կը նկատէ գերման ցեղա – պաշտ վարդապետութեան:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Վասպուրականցիները Արժանթինի մէջ

...ենոս Այրէսի «Արժենթինա» հե – ...ալ տեղեկութիւնները կը հաղոր– ...Արժանթինի Վասպուրականցինե – ...սին.—

...դ տասը տարի առաջ, 1929 Մա– ...ին, Պ. Այրէսի մէջ, Վասպու – ...ցիներու ընդհանուր վիճակա – ...իւն մը կազմուեցաւ, որու լիա– ...ր արձանագրութեանց համա – ...ամբողջ Արժանթինի մէջ բնա – ... Վասպուրականցիներու թիւը՝ ...ոգի էր, այսինքն մօտաւորապէս ...ն ընտանիք, հաշուելով նաեւ ...կէս զար առաջ եկած, հանգուց– ...ն Խուան Գինայեանը, որ դէպ– ...բերումով, տասը ամուսնու – ..., տասը միջավայրի մէջ, հայ– ...ն հեռու, մեռաւ, թէեւ անձ – ... կը տառապէր հայրենաբաղ – ...:

...է այն, որ Վասպուրականցինե– ...վիճակագրութեան մէջ կը յիշա– ...ին ամենահին գաղթականէն ... վերջի ժամանողը, ապա նաեւ ...անիք մէջ, ամբողջապէս յի – ...ուած են նաեւ այն ընտանիք –

ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Անկախութեան տօնը

ՇԱՎԻԼ, (Ցապաղած).— Մայիս 28ի կիրակի օրը Շավիլի քաղաքապե– տարանի սրահին մէջ տօնուեցաւ Հա– յաստանի հանրապետութեան 21րդ տարեդարձը, մասնակցութեամբ, բո– լոր ազգ. կազմակերպութիւններուն:

Երգչախումբին «Մեր հայրենիքը»էն վերջ, Նախագահ ընկ. Ս. Տէր Դա – ւիթեան խօսք տուաւ Հայաստանի հանրապետութեան առաջին խորհր – դարանի անդամ ընկեր Վահան Փա – փազեանի.— Հանդէսի վերջաւորու – թեան անակնկալ կերպով եկաւ նաեւ Հայաստանի հանրապետութեան նախ– կին վարչապետ ընկ. Խատիսեան, որ նոյնպէս խօսեցաւ մօտաւորապէս կէս ժամ: Մեր երկու ընկերներն ալ տար– բեր ձեւերով յայտնեցին միեւնոյն միտքերը եւ եկան միեւնոյն եզրակա – ցութեան,—

Առաջին.— Հայ յեղափոխական շարժումը արուեստական կերպով, յանկարծ չէր որ մտաւ մեր մէջ, այլ երկար տարիներու եւ քանի մը սե – րունդներու թափած աշխատանքն էր որ կամաց կամաց կատարելութեան հասաւ.

Երկրորդ.— Հայաստանի անկա – խութիւնը որ եւ է օտար ազդի կողմէ իբրեւ շնորհ չէր որ տրուեցաւ մեզի, այլ մեր ժողովրդի հերոսական ու երհաստական պայքարին արդիւնքն էր:

Երրորդ.— Հայաստանի երկուքու– կէս տարուան անկախ պետականու – թիւնը իր շատ մը օգտակարութիւն – ներու հետ ընծայեց նաեւ այն առա – ւելութիւնը որ մեր պատմական Հա – յաստանի գոնէ մէկ մասին վրայ ու – նեցանք հայ ժողովրդի հոծ մեծա – մասնութիւն մը:

Չորրորդ.— Մեր անկախութիւնը կորսնցնելէ 18 — 19 տարի վերջ, տեսնելով քաղաքական ներկայ անա – կնկալ փլուզումները, մենք մեծ հա – ւատք պէտք է ունենանք մեր դատին արդարութեան եւ կարելիութեան վը– րայ, պէտք է ընդունինք «հայրենիքը ամէն բանէ վեր» եւ գոնէ այս խնդրին մէջ ըլլանք ազգովին միակամ ու միա– ձայն, օրինակ առնելով միւս ազգե – րէն, որպէսզի երբ փոթորկէ պայթի, ըլլանք պատրաստ եւ աշխատինք ա – ռանց վնասի դուրս գալ գալիք ահա – ւոր ճգնաժամէն:

Հանդէսին գեղարուեստական բա – ժինը այս անգամ ամբողջ իր վրայ ա– ռած էր Րաֆֆի դեղ. միութեան երգ– չախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ս. Յովհաննէսեանի, որ յաջողու – թեամբ կատարեց իր գործը, այս խումբը հազիւ մէկ տարի է որ կազ– մուած, կը բաղկանայ Նոր սերունդի երկսեռ երիտասարդներէն եւ ամէն հանդէսի զգալի կ'ընէ իր յառաջդի – մութիւնը, շնորհիւ իր ղեկավարին եւ անդամներուն յարատեւութեան:

«Անոյշ»էն ներկայացուած երկու արարները եւ հայկական պարերը ան– ցան յաջող, «Անոյշ»ի դերակատարը Օր. Գուրեան, ունի գեղեցիկ ձայն, նոյնպէս լաւ էին Տիկին Գեւոեան «Մօր» եւ Պ. Գայիչեան «Սարօ»ի դե– րերուն մէջ:

Արտասանեցին պատանիներ, Մու – րատեան, Գալթաեան, Թուրիկեան եւ Դանիէլեան: Երգեցին Օր.Նեը Տէմիր– ճեան եւ Գուրեան, եւ Պ. Գայիչեան:

Ղեկավարութեամբ Պ. Փ. Փանոսեա– նի ներկայացուեցաւ «Երկու ծայրա – յեղներ» կատակերգութիւնը ուր եր – կու խոստմնալից պատանիներ, Մ. Փանոսեան եւ Գ. Փափազեան յաջո – ղապէս կատարեցին իրենց դերերը, խնդացնելով ներկաները:

Ժամը 8էն վերջ ընտանեկան ան – ցաններու շուրջ սկսան ուրախու – թիւնները եւ եւրոպական պարերը:

Գ. Վարդունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Յունիս.— Ամիսէ մը ի վեր իրարանցում կը տեսնուէր Սէն Լուի մէջ, գիւղ մը հայկական՝ ոչ թէ երեւոյթով, այլ իրապէս, ոգիով:

Ֆրանսական դպրոցներու աշա – կերտ - աշակերտուհիները իրենց տուներուն մէջ եւ փողոցները խաղա– լու ատեն միշտ կը խօսին մայրենի լեզուն, այս իսկ պատճառով կ'արժէ շնորհաւորել Սէն Լուի ծնողները ո– րոնք հայրենասիրութիւնը կ'ըմբռնեն գործքով:

Ահա այս ծնողներու օժանդակու – թեամբ Կապոյտ Խաչը իր տասնամ – եակը տօնեց Մայիս 28ին:

Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի հովանուն ադարակը հարեւան տարալանջին վը– րայ, ուխտատեղիի վերածուած էր: Բոլորիւ... պայուսակներով բեռնա – ւորուած հայրենակիցներ կ'աճապա – րէին հանդէսին վայրը իրենց տեղը գրաւելու:

Որոշուած ժամուն բացումը կատա– րեց «Մեր հայրենիք» քառաձայն խմ– բերգով՝ 60 հոգինոց երգչախումբը որ կազմուած էր Պատ. Միութեան անդամներէ եւ Կ. Խաչի սանուհինե – րէ:

Յաջող արտասանութիւններու եւ մեներգներու հետ երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Հայաստան», «Կուժն առայ», «Սարէն եկաւ» եւ «Սարը սա– րին նման չէ»:

Ներկաները հիացումով կը գնահա– տէին Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած այս երկսեռ պատանիները, որոնք այդքան հարազատ եւ ճշգրիտ կեր – պով կ'երգէին կոմիտասեան քառա – ձայն երգերը, պատիւ բերելով իրենց ծնողներուն, ինչպէս նաեւ Տօքթ. Լ. Համբարձումեանին որ սիրայօժար աշխատելով, կարճ ժամանակի մէջ կրցած էր գլուխ հանել այս դժուա – րին բայց հաճելի գործը: Սանուհինե– րէն Օր. Մարի Գէնկօեան զգացումով եւ ներդաշնակութեամբ երգեց Սայ – եաթ Նովայէն կտորներ:

Երգչախումբին «Տէր կեցո» խըմ – բերգէն վերջ Տօքթ. Լ. Համբարձում– եան գնահատելով Սէն Լուի հայ ժո – ղովուրդին եռանդն ու ոգին, եզրա – կացուց.

— «Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը Կ. Խաչի տասնամեակը կը տօնուի Մայիս 28ին, մէկը անկախութեան սօն, միւսը գթութեան եւ զոհաբե – րութեան: Այսօրուան Հայաստանը երբեք է վաղուան ազատ ու անկախ Հայաստանին: Մենք անոր պէտք է օգնենք հայ պահելով, հայ մեծցնե – լով մատաղ սերունդը զոր պիտի տա– նինք օր մը յանձնելու մայր հայրե – նիքին, ըսելով՝ «եւ գեղջդ ի քոյոց քոց մատուցանեմք»:

Երգչախումբը իրենց ղեկավարին նուիրեց արծաթապատ գաւազանիկ մը՝ երգի ղեկավարութեան յատուկ:

Հանդէսին գեղարուեստական բա – ժինը վերջացաւ պատանիներու կողմէ ներկայացուած «Թիւ 5 Խելագարը» կատակերգութեամբ:

Սանուհիներու կողմէ սեղանազար – դուած սեղանի ծածկոց մը վիճակա – հանութեան դրուեցաւ եւ գոյացաւ 100 Ֆրանք: Ընդհանուր հասոյթէն զուտ շահ եղած է 1100 Ֆրանք:

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել Կ. Խաչի տիկինները, մասնաւորա – բար Փիլիկեան երկու եղբօրորդինե – րը, որոնք անձնուիրաբար օժանդա – կած են ընդհանուր աշխատանքին:

Ռ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏԵՍԱՅ ՈՐ Կ'ՉԱՐՈՒԻՄ ԵՐ...

Սիրելի «Յառաջ».— Մայիս 21ի կիրակի օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէ– սին առիթով խնկապէս հոգեպարար ապրում մը ունեցայ:

Սորպոնի հոյակապ սրահը ամբող– ջովին լեցուած Հայերով, հայ խօսք, հայ երգ, հայ արտասանութիւն, ... Ֆրանսացի յարգելի անձնաւորու – թիւններու կողմէ՝ հայ ազգին հան – դէպ փաղաքուշ արտայայտութիւն– ներ...

Բայց մանաւանդ աւելի ուրախ ե – ղայ տեսնելով գրեթէ բոլոր կուսակ – ցութիւններու եւ միութիւններու վա– րիչները, քով քովի, գլուխ գլխի, հայ սրբերու դրօշին տակ նստած հաշտ ու խաղաղ:

Սիրելի «Յառաջ», տարիներէ ի վեր գրեթէ ձեր բոլոր խմբագրականնե – րուն մէջ այնքան բազմազան ու փաս– տացի կերպով չեշտած, ազգային կեդր. մարմինը եւ հոն կազմուած տեսայ:

Երբ քանի մը ազնիւ երիտասարդ – ներու ջանքով կազմակերպուած փոք– րաթիւ պատանեկութիւն մը, այսքան խանդավառութիւն կրնայ ստեղծել, հապա երբ աշխատուի ստուար թիւով երիտասարդութիւն մը մէջտեղ բե – րել, մաքուր ու անձնուէր, զերծ ա – մէն փոքր նկատումներէ, ինչե՞ր չեն կրնար ընել:

Սպասելով որ աւելի տեղի ունե – նայ, պէտք է ամէն կերպով քաջալե – րել արդէն կազմուած արիները:

Երբ բոլոր քաղաքակիրթ կառավա– րութիւնները իրարու հետ կը մրցին, իրենց պատանեկութիւնը տարի մը ա– ւելի շուտ, մարմնակրթանքի, զի – նավարժութեան, կեանքի բիւր պայ– քարը յաւագոյնս մղելու չարքաշու– թեանց մէջ մարզելու համար, ինչո՞ւ մենք անտարբեր յօրանջենք հաւաքա– կան ձեռնարկներու մէջ:

Եթէ շատ արտայայտիչ չըլլար, պիտի չուզէի անձնական պարագայ մը յիշել:

Փոքր մանչս Ֆրանսա ծնած, ֆրան– սական վարժարան կ'երթայ, ֆրան– սացի տղաքներու հետ կը խաղայ:

— Տղաս, փոխուէ, այսօր հայկա – կան հանդէսի պիտի երթանք:

— Ես չեմ գար:

— Հայերէն երգ կայ, պար կայ:

Տղուս ամէնէն խիստ արգիլած «je m'en f...»ն je ...ն փախած էր բեր– նէն, երբ ակնարկով մը հասկցուցի թէ անպատճառ պիտի գայ:

Հանդէսին լրանալուն մօտ, ադա – չեց.— «Հայրիկ, ես ալ սկաուտ պիտի ըլլամ»: Աւարկեցի թէ՝ փոքր է դեռ, մեր տեղը շատ հեռու է:

— Դաշտին գացի սկաուտներու հետ տեսնուեցայ, մինչեւ տասը տա– րեկանը կ'ընդունին, սկաուտներէն մէկը մեր մօտ կը բնակի եւն.:

Բոլորովին փոխուած էր հոգին:

Երբ նկատի ունենանք որ՝ Ֆրանսա ծնած ու մեծցած հայ պատանեկու – թեան 99 առ հարիւրը «մը մ'ան Փուսի» հոգեբանութիւնը ունի, այս որքան պարզ, նոյնքան պերճախօս դէպքը չապացուցաներ թէ Հ. Մ. Ը. Մ. ինչ մեծ դեր ունի ազգապահպանումին եւ անոր բարձրացումին մէջ: Պէտք է չափ բունակ ստուարացնել սկաուտնե – րու թիւը:

Մի յուսահատիք, աշխատեցէք,հայ արիք, շատ արիք, բարձրացէք եւ բարձրացուցէք հայ ազգը:

Մ. Յ. ԱԴԱՄԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Մ. Թ. Նախկին աշակերտներու ֆութպոլի խումբը իր շարունակա – կան հինգ յաղթանակներէն վերջ այս կիր. եւս կրցաւ պարտութեան մատ – նել Thiais-ի ֆութպոլի ակումբը: Ա– հաւասիկ եղանակ մը որ շատ լաւ կը վերջանայ եւ յոյս կուտայ որ յաջոր– դը պիտի ըլլայ աւելի փայլուն եւ արդիւնաւոր:

Ժամադրութեան եկած էին 15 խա– ղացողներ փոխանակ 11ի:

Այս կիրակի օրուան մրցումը տեղի ունեցաւ Thiais-ի մարզադաշտին վրայ ողիմպիական ուրիշ մարզանքներու կարգին, այնպէս որ բաւական բազ – մութիւն կար դիտելու համար մեր խաղը: Դաշտը բարձր գիրքի վրայ գտնուելուն զօրաւոր հով մը կը փը – չէր: Ա. կիսախաղը անցաւ առվորա – կան մինչեւ որ Մ. Սէֆէրեան եւ Դիլ– եան գեղեցիկ հարուածներով երկու կէտ նշանակեցին Մրցակիցներու անմիջապէս անցան յարձակողական որուն արդիւնք Ն. Նիկողոսեան մեր զօրաւոր վերջապահը վիրաւորուելով դաշտէն դուրս ելաւ եւ հակառակոր– դը շահեցաւ մէկ կէտ:

Երկրորդ կիսախաղը աւելի հետա – քրքրական դարձաւ, հովը շատ աւելի զօրացած, Հայերուն դէմ կը փչէր այս անգամ: Մեր բերդապահը ամէն վայրկեան գործի վրայ էր եւ միշտ պատրաստ գնդակին վրայ նետուե – լու, չկրցաւ կեցնել սակայն երկու «գոլեր» որոնք հովէն հրուած ան – խուսափելիօրէն ... Նեբս, սակայն մինչ այդ մերոնք եր– կու կէտ եւս նշանակած ըլլալով մր – ցումը լրացաւ Հայերուն յաղթու – թեամբ, 4 — 3: Մասնաւորապէս Լ. Տանըէլեանի խաղը ... խա – ղարկութիւն մը ունեցաւ այս անգամ:

Հ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

...եանկ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

...արկա ձեզ պատկանող եօթը ...ներէն մէկն է, պարոն մարքիզ: ...քահանայ մը պէտք է:
...Մենք ունինք.
... մէ է:
...Շարլ-Էրպէէի վիճակային տե – ...ը:
...Կը ճանչնամ, անիկա ճամբոր – ...է ձեզի:
...Այո՛, եւ երեք անգամ, զոչեց ...այ մը, դուրս գալով մարդոց ...էն:
...ւքիզը գլուխը դէպի անոր դար–
...արեւ ձեզ, պարոն տեղապահ, ...ատ բան ունինք ընելու:
...Որքան շատ, այնքան լաւ, Պ. ...դ.
...Զարն... պիտի խոստովանցնէք, ...միայն անոնք որ կ'ուզեն, — ...ւեցնելու:

— Պ. Մարքիզ, ըսաւ քահանան, կիւմէնէի մէջ Կապոյտ հանրապետա – կանները բունի խոստովանցնել կու – տայ:

— Կասթօն սափրիչ մըն է, ըսաւ մարքիզը. պէտք է թողուլ մարդոց մեռնիլ այնպէս, ինչպէս իրենք կ'ու– զեն:

Կավար, որ հետացած էր քանի մը կարգադրութիւններ ընելու, ետ դար– ձաւ եւ մարքիզին ուղղելով խօսքը.

— Տէր զօրավար, ըսաւ, կը սպա – սեմ ձեր հրամաններուն:

— Ժամադրութեան տեղը պիտի Ֆուժէրի անտառը թող ըլլայ. հիմա թող ցրուին եւ այնտեղ հաւաքուին:

— Այո՛, տէր զօրավար:

— Իսկ դուք այրեցի՞ք այդ ագա – րակը:

— Այո՛:

— Գիւղն ալ այրեցի՞ք:

— Ո՛չ:

— Այրեցէ՛ք:

— Կապոյտները փորձեցին պաշտ – պանուիլ, բայց ի զուր: Անոնք հա – րիւր յիսուն էին, իսկ մենք եօթը հա– զար.

— Այդ ի՞նչ Կապոյտներ էին:

— Սանդէրի զօրքերէն:

— Այն Սանդէրի, որ թագաւորին գլուխը կտրած ժամանակ հրամայած էր թմբկահարել. ուրեմն ատոնք Փա– րիզի վաշտերէն են:

— Այո՛, կէս վաշտ:

— Ի՞նչպէս կը կոչուի այդ վաշտը:

— Տէր զօրավար, դրօշակին վրայ արձանագրուած է՝ «Կարմիր- Գդակի վաշտ»:

— Ա՜յ անզգամ գազաններ:

— Վիրաւորուածները ի՞նչ պէտք է ընել:

— Վերջացուցէք բոլորն ալ:

— Իսկ գերինե՞րը:

— Հրացանի բռնեցէք:

— Բայց անոնք մօտաւորապէս ութ– սուն հոգի են:

— Բոլո՛րն ալ հրացանի բռնեցէք:

— Երկու կին ալ կայ անոնց մէջ:

— Նո՛յնպէս:

— Երեք երախաներ կան:

— Անոնք ձեզի հետ առէք, ետք – նենք վերջը ի՞նչ կ'ըլլայ:

Եւ մարքիզը իր ձին քշեց:

Է.

ԻՐԲԵՔ ՁԵՂՁԱԼ (Թօմմիւնի հրաման)
ԵՐԲԵՔ ՉՆՆԱՑԵԼ
(Իշխաններու հրաման)

Երբ Տանիսի կողմերը այս դէպքե– րը կը կատարուէին, մուրացիկը այդ ժամանակ գացած էր Քրոլոնի կողմե– րը, անցած էր ձորակները՝ ծառերու լայն ու լուռ տերեւներու տակէն, անհետաքրքիր դէպի շրջապատը եւ հետաքրքիր միայն դէպի չնչին բա – ներ, այնպէս՝ ինչպէս ինքը ըսած էր. աւելի կ'երեւակայէր՝ քան թէ կը մը– տածէր, որովհետեւ մտածողը նպա– տակ մը ունի, մինչդեռ երեւակայողը զուրկ է նպատակէն:

Թափառոլոր կ'երթար ան, կանգ կ'առնէր. կը քաղէր այստեղ այնտեղ բուսած վայրի թըթենուկները եւ կ'ուտէր, աղբիւրներու ջուրերէն կը խմէր, երբեմն գլուխը կը անկէր եւ ականջները կը լարէր. երբ կը լսէր դղրդոցի հեռաւոր ձայներ, յետոյ կրկին կը խորասուզուէր պայ – ծառ բնութեան շլացուցիչ հրապոյր– ներուն մէջ, իր ցնցոտիները կը բըռ– նէր եւ կը պարզէր արեւուն առջեւ, թերեւս կը լսէր մարդոց ձայները, բայց աւելի հրապուրուած էր թըռ – չուններուն երգերով:

Ծերունի էր ան եւ ծանրաքայլ. ինչպէս մարքիզ Լանդընաքին ըսած էր, հեռուն չէր կրնար երթալ. քա – ռորդ մղոնի մը ճամբան ալ զայն կը յոգնեցնէր: Փոքրիկ շրջան մը կա – տարեց դէպի Քրուա-Ավրանշէն եւ երբ երեկոյ եղաւ՝ ետ դարձաւ:

Մարսէէն քիչ մը անդին, անիկա բռնեց ճամբայ մը, որ զայն առաջ – նորդեց բարձրութեան մը. հոն չկա – յին ծառեր եւ ամբողջ հորիզոնը՝ ա – րեւմուտքէն մինչեւ ծովը՝ կը բաց – ուէր անոր առջեւ եւ կ'ընդգրկէր լայն տարածութիւն:

Ծուխ մը գրաւեց անոր ուշադրու – թիւնը:

Չկայ բան մը, որ այնքան քաղցր ըլլայ, քան ծուխը. բայց չկայ նոյն– պէս բան մը, որ անոր չափ սարսա – փելի ըլլայ: Կան խաղաղ ծուխեր, բայց կան եւ չարագուշակ ծուխեր: Ծուխը կամ աւելի ճիշդ, ծուխի խտութիւնը եւ գոյնը՝ ամբողջ տարբերութիւն մըն է, տարբերու – թիւն խաղաղութեան եւ պատերազմի մէջ, եղբայրութեան եւ ատելութեան մէջ. հիւրասիրութեան եւ գերեզմա – նի մէջ, կեանքի եւ մահուան մէջ: Ծուխը, որ գալարուելով կը բարձրա– նայ ծառի ճիւղերու մէջէն, կարող է նշանակել նաեւ այն, ինչ որ ամենա– զմայլելին է երկրի վրայ— ընտանե – կան օճախը, միեւնոյն ժամանակ եւ այն, ինչ որ ամենասարսափելին է— հրդեհը. այդ անօսր շերտերը, որոնք հովէն բաժան բաժան կ'ըլլան, իրենց մէջ կը բովանդակեն մարդուն ամ – բողջ ճակատագիրը իր բոլոր երջան– կութեամբ եւ կամ իր բոլոր դժբախ– տութեամբ միասին.

Տէլմարքի տեսած ծուխը կասկա – ծելի էր:

Սեւ էր ան, բայց յանկարծ կը փայ– լէր կարմիր բոցերով, կարծես այն կրակարանը, ուրտեղէն անիկա դուրս կը ժայթքէր, կը վառէր անկայունօրէն կրակով: Ամբողջ Էրբ-ան-Բայլը անով պատուած էր:

Տէլմարք քայլերը արագացուց եւ ծուխին կողմը գնաց. անիկա շատ յոգնած էր, բայց անպատճառ կ'ու – զէր հասկնալ, թէ ի՞նչ է ան:

Շար.

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին բանաձեւ մը գտնել եւ պատասխանը Մոսկուա ղրկել վաղը, չորեքշաբթի։ Կը խորհուի նաեւ Մոսկուա ղրկել մասնաւոր բանագնաց մը,— Լորտ Հէլիֆաքս, Իտըն կամ Չըրչիլ։

*** Մարաջախտ Վորոշիլով, որ Լոնտոն հրաւիրուած էր յառաջիկայ աշունը թերթի ռազմափորձերուն առթիւ, պատասխանեց թէ չի կրնար երկրէն հեռանալ այդ օրերը, քանի որ խորհրդային բանակն ալ ռազմափորձեր պիտի կատարէ։ Բայց մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի։ Այս առթիւ ըսենք թէ Մոսկուայի Քաղաքական Բիւրոյին անդամները միայն բացառիկ պարագաներու մէջ դուրս կ՚ելլեն երկրէն։ Այսպէս, Վորոշիլով Թուրքիա գնաց Հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ (1933), եւ ուրիշ առեն դուրս չէ ելած

*** Էսթոնիայէն վերջը, Լեթոնիա եւս գրկոյց մը հրատարակեց, որմէ կը հետեւի թէ այդ երկիրը տրամադիր չէ ընդունելու Խ. Միութեան պաշտպանութիւնը եւ կ՚ուզէ չէզոք մնալ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՀԻԹԼԷՐ

»»» · «««

«Երկրորդ Վէրսայլ մը կը սարքեն»

Կիրակի օր Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ Քասէլի մէջ, նախկին զինուորներու համաքոյթին առթիւ, եւ յայտարարեց թէ արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները կը ջանան նոր Վէրսայլ մը սարքել, շուան մը անցընելով Գերմանիոյ վզին։ Ահաւասիկ այդ ճառին ամփոփումը.

— «Վէրսայլի դաշնագիրը պատահմունք չէր։ Այն կէտ նպատակին էր անոնց որ տարիներով կը փորձէին օղակել Գերմանիան, մինչեւ որ իրենց նպատակին հասան։ Իրաւունք չունինք տարակուսելու թէ այսօր ալ նոյն նպատակն է որ կը հետապնդեն։ Հետեւաբար պարտաւոր ենք մերկ ճշմարտութիւնը յայտնել ազգին եւ զօրութեան գագաթնակէտին հասցնել ազգը, պաշտպանութեան համար»։

Այստեղ Հիթլէր հերքեց այն ամբաստանութիւնը թէ Գերմանիան էր Մեծ պատերազմին պատասխանատուն։ Ըսաւ թէ Գերմանիա պատերազմական նպատակներ չունէր, եւ թէ միայն «ախտաւոր Հրեաներու մտքին մէջ գոյութիւն ունի այն գաղափարը թէ ո եւ է մէկը պատերազմ պիտի հռչակէ պարզապէս սպաննելու կամ արիւն թափելու համար»։

— «Վէրսայլի դաշնագիրը հաստատեց թէ ի՛նչ էին անգլիացի եւ ֆրանսացի քաղաքագէտներուն պատերազմական նպատակները,— գողնալ գերմանական գաղթավայրերը, կործանել Գերմանիոյ վաճառականութիւնը, խախտել գերմանական գոյութեան հիմերը եւ հեռացնել Գերմանիոյ քաղաքական արժէքն ու զօրութիւնը։ Նոյն նպատակները կը հետապնդեն այսօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքագէտները,— պաշարում։ Եթէ Գերմանիա որ եւ է ձեւով պատասխանատու էր պատերազմին, այդ այն էր որ չկրցաւ բաւարար պատրաստութիւն կատարել, վախցնելու համար արեւմուտքին պետութիւնները, որոնք հետեւ 1912էն ճիշդ առնուած պաշտպանողական միջոցները ծիծաղելի էին։ Իբրեւ Առաջնորդը գերման ազգին եւ իբրեւ նախկին զօրմիկ, ես մէկ վայրկեան իսկ չեմ կրնար ընդունիլ որ մեր արեւմտեան հակառակորդներէն ո եւ է մէկը իրաւունք ունենայ խորհելու թէ ինք աւելի լաւ է քան Գերմանացին։ Ոչ ալ կրնամ հանդուրժել որ ստորադաս ատեանի մը վրայ դնեն մեզ։ Ես չեմ պնդեր որ ո եւ է սպառնալիքէ, որ կողմէն ալ արձակուի։ Այսօր Գերմանիոյ առաջնորդը հազարապետի հագուստ հագած քաղաքացի մը չէ (Պէթման Հոլվէկ), այլ զինուոր մը որ երբեմն քաղաքային զգեստ կը հագնի։ Գերմանիոյ պետական ղեկավարութեան մէջ Պէթման Հոլվէկներ չկան։ Ես մինչ՝ ճիշդ առած եմ ռայխի պետական ղեկավարութեան մէջ ամէն մարդ զինուոր ըլլայ հարիւրին հարիւր»։

Վերջացնելով, Հիթլէր խանդավառ կոչ մը ուղղեց նախկին զօրմիկներուն եւ ամբողջ ազգին, ուժգնօրէն պաշտպանելու համար ծրագրուած քաղաքականութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ իշխանապետ իշխանը Գերմանիա կը գտնուի տակաւին։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը կ՚աշխատի Յուգոսլաւիան կապել Առանցքին, անոր խոստանալով Սելանիկի նաւահանգիստը, ինչպէս Պուլկարիոյ ալ կը խոստանան ելք մը դէպի ծով (Էգէ Ազան) եւ Տոպրուճան։

ՀՌՈՄԻ արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի», իր վերջին խմբագրականով կ՚աղդարարէ թէ Իտալիոյ համար «կենսական տարածութիւնը» կը նշանակէ ծաւալում։ «Ֆրանսայի մէջ իսկապէս կը հաւատա՞ն թէ Իտալիա պիտի գոհանայ աղատ նաւահանգիստով մը կամ իրաւական կանոնագրով մը։ Անոնք որ այդպէս կը կարծեն, չեն ճանչնար Մուսոլինիի ժողովուրդը, չեն գիտեր անոր կամքը եւ պէտքերը»։ Թերթին ակնարկութիւնը կը վերաբերի Ճիպութիի եւ Թունուզի։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ ահաբեկչական գործողութիւնները կը սաստկանան հետզհետէ։ Շաբաթ օր Երուսաղէմի մէջ երեւան հանուեցան չորս դժոխային մեքենաներ, որոնց մէկը դրուած էր հիւանդանոցի մը մօտ, երկրորդը՝ կաթոլիկներու ճեմարանին առջեւ, երրորդը՝ արաբական վարժարանին առջեւ, չորրորդը Մուսարարա թաղին մէջ։ Նոյն օրը մահափորձ մը կատարուեցաւ Եաֆայի քաղաքապետին դէմ, որ արաբական չափաւոր կուսակցութեան կարեւոր մէկ անդամն է։ Այս դէպքերուն հետեւանքով, զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց փակել սրճարանները եւ նպարեղէնի խանութները։ Երուսաղէմի հրեայ հասարակութիւնը կոչ մը հրատարակեց, դատապարտելով բռնի գործողութիւնները եւ հանդարտութեան յորդոր կարդալով։

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակին առթիւ, ժողովրդական մեծ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին յունիս 22էն մինչեւ յուլիս 9։ Ցայտաղբեր կը պարունակէ զօրահանդէս եւ ուրիշ անակնկալներ։ Այս առթիւ պիտի ընտրուի նաեւ աշտարակի գեղուհին «Միսթուր Էյֆէլ»։ Յունիս 23ի գիշերը չքեղ հացկերոյթ մը պիտի սարքուի աշտարակի ճաշարանին մէջ, պարահանդէսով մը։ Ճաշին գինն է 450 ֆրանք, իսկ միայն պարահանդէսի գինը՝ 50 ֆրանք։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ թագուհին դիմաւորելու համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Ուոշինկթընի մէջ։ Ոստիկանութիւնը 500.000 հաշուելով բազմութեան թիւը, 750 ոստիկաններ եւ 400 հրշէջներ սահմանած է, խուժումը զսպելու համար։ Նախագահ Ռուզվէլթ հրամայեց՝ փակել կառավարական հաստատութիւնները, ժամը 11էն 1, արքայական հիւրերուն ընդունելութեան առթիւ (հինգշաբթի)։ Պանդոկապետները արդէն բարձրացուցած են գիները, մանաւանդ այն պողոտաներուն վրայ ուրկէ պիտի անցնի արքայական թափորը։

ՊԵԼՃԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ 52 տարեկան Գերմանացի մը, որ խոստովանեցաւ թէ լրտեսութիւն կը կատարէր ի հաշիւ օտար պետութեան մը։

ՉԷԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախորդ նախագահը, Պէնէշ, որ Ամերիկա կը գտնուի, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ներկայ տագնապին լուծման միակ միջոցն է Եւրոպան փերածել Միացեալ պետութեանց կամ նահանգներու, ամերիկեան դրութեամբ։ «Եւրոպան հիւանդ է եւ յոգնած, տասը — քսան տարին անգամ մը պատերազմի վախեր կը տիրեն։ Փոքր ազգերը միշտ սպառնալիքի տակ են եւ ոմանք պիտի կործանին»։ Բայց եւ այնպէս, Պ. Պէնէշ կը յուսայ թէ լաւագոյն օրեր պիտի ծագին, մանաւորապէս անխուսափելի համարելով դիկտատուրաներու կործանումը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սուզանաւը, «Թէթիս», վերջնապէս կորաւ 99 նաւաստիներով, որոնք հեղձամահ եղած էին ազատարար գործողութիւններէն առաջ։ Հանրային կարծիքը խստօրէն կը քննադատէ ծովակալութիւնը, որ թոյլ տուած էր ռազմափորձ կատարելու, առանց նախապէս փորձի ենթարկելու սուզանաւը։ Այժմ կ՚աշխատին ջուրին երեսը հանել արկածեալ նաւը։

15.000 ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ Գերմանիայէն Լեհաստան պիտի վերադարձուին, մինչեւ օգոստոս 1։ Եթէ մերժեն, պիտի արտաքսուին։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ համար նոր սահմանադրութիւն մը հրատարակուեցաւ, որով այդ երկիրը մաս կը կազմէ Իտալիոյ։ Ալպաներէնը պիտի մնայ իբրեւ պաշտօնական լեզու, բայց բուն իշխանութիւնը Հռոմի ձեռքն է։

ՃԱՊՈՆ կը շարունակէ իր ձեռնարկները, ի խնդիր խաղաղութեան։ Որոշած է մասնաւոր հարցարաններ ղրկել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ, հասկնալու համար անոնց տրամադրութիւնները։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Կիրակի։
ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի։

«ՐԵՖԳԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։ Կը խօսի Գ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ օրուան հոգերը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գատէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Գ. ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թրքահայ գրականութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»։ Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ՝ Օր. Թամամճեանի եւ Ռ. Զարդարեանի կողմէ։

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԹԷՅԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès· Maison Alfortի ցքեղ պարասրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺՕՆԴ

ԵՐՋ. ՎԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ ՖԼՕՐԱ-ԸՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ կազմուած Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ Թախտա ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Գամպէթթէն առնել Թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւորութեան։

Կ. ԽԱՉԻ Օ. Ը ԵԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Salle de Noceի սրահին մէջ, 81, Rue de Paris·

Տարեկան հանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ. ՅՈՒԼԻՍ 2ԻՆ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 8ին Սեւրի «Պէլ Կէթալեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԸՇԵԱՆի կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«[illegible]»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ ՊՊ. ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ, ՀՐԱՉ ՔԱՆԹԱՐ, ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ. Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԱՆԹԱՐ եւ Տիկ. Ք. ՀԱՊԸՇԵԱՆ։ Նո առ. երգ. պալէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.։ Տոմսերը կարելի է ճայթայթել Ք. Հապըշեանէ 49, rue Thiers, (Boulogne)·

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg, Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է) քիչ հեռու։

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՚ունենայ Յունիս 10ին ժամը 16ին 93 Bld St. Michel, մասնակցութեամբ եւրոպայի արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ Օր Գոհարիկ Ղազարոսեանի, Օր. Ռ. Ալպանի, Օր. Պիւլպիւլեանի եւն.։ Ժողովրդական երգեր (իտալական, յունական, պարսկական, եբրայական, պրազիլեան, հայկական եւն.։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Տէր եւ Տիկ ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՊԻԿԵԱՆի, իր հօրեղբօր ցաւալի մահուան առթիւ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A.DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame Paris (13)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Յ — 24 Փետրուար, 1939

ՀԱՆՍԷՅ, Ա. Շ — 75
ԳԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Ե. Գ. —75
ԼԷ ՋԱՎԸՆԻԹ, Ե. Մ. 50
ԼԻՈՆ, Ա. Թ — 156
ԳՐԵՆՈՊԼ, Ֆ. Ե — 75
ԼԷ ՎԱՆ, Մ. Գ — 115
ՌՈՄԱՆ, Ա. Վ — 150
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Գ — 75
ԿԻՐԳՆՈՊԼԸ, Ա. Մ — 250
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ — 150
ԹՈՒԼՈՆ, Ե. Ա — 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարտ — 75
ՓԱՐԻԶ (16), Գ. Եղբ — 160
ՎԻՎԻԷ, Ե. Մ — 150
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս — 150
ԱՌԼ, Ա. Կ — 150
ՇԱՍ, Մ. Տ — 110
ԼԱ ԹՈՒՌ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մկր — 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Մ — 150
ԳԱՌԻ, Տիկին Վ. Թ — 130
ԳՈՍԹԸՆ, Ա. Վ — 363
ՓԱՐԻԼԻ, Մ. Խ — 150
ՎՈՐԼԻԻԶ, Մ. Խ — 110

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone . GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր
Զուիցերիա եւ Իտալիա	240 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	270 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ 1939 — MERCREDI 7 Juin 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4060

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ՊՂՏՈՐԻԼ

[illegible]

Անգլիոյ մէջ աւելի կորուկ են, այս ճակատին վրայ. Դեռ յունիս 1ին էր ... 248,000էն դէպի 2,360,000 ... [illegible]

[illegible]

Ծ.

Հեղինակի իրաւունքը Ֆրանսայի մէջ

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐԸ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԻՆՉՔԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ. — ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԼԵՒԻՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻ՞ՐՆ ԱԼ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ — ՍԱՐՋԻԱՆԸ ՀՈՂ ԿԸ ԳՆԷ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

« Յառաջ »ի ներկայացուցիչը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Paul du Véoux-ի հետ, Սանճաքի կացութեան եւ յարակից խնդիրներու մասին: [illegible]

[illegible] Պ. Louis Rollin [illegible] Պ. Peretti della Rocca. [illegible]

[illegible]

— Սուրիոյ ժողովանի ամէն պարագայի մէջ համաձայն չէ որ թուրքեւ... [illegible]

*** Պ. Փօլ տիւ Վէու նոր յօդուած մը գրելով «Le Petit Bleu» թերթին մէջ (4 — 5 յունիս), [illegible]

ԱՆԳԼԻՈ-ՖՐԱՆՍԱ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Չէմպըրլէն կը մերժէ Մոսկուա երթալ

[illegible]

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒԱՐՈՒԹ

«Յառաջ» տանձէ մը ի վեր զանազան խօսքեր եւ առածներ կը ցանցնէ ... տակ, բայց մնացած տարեր լեցնելու համար:

Ընթերցողները դիտած են, ... շուշտ, որ այդ արտայայտութիւնը մեծ մասով կը վերաբերին կիներու:

— Ուրեմն «Յառաջ» պայքա՞ր բացած է կիներուն դէմ:

— Քա՛ւ լիցի. «Յառաջ» կրնայ պատերազմ հռչակել նոյնիսկ Աստուծոյ, բայց ոչ կիներուն դէմ, քանի որ կատուած անդամ չէ կրցած գլուխ ելլել կիներուն հետ:

Ու յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ:

Կա՞յ երկիր մարդ մը որ բան մը գրած — գրած չըլլայ կիներու մասին, Աքիլլէսէն Հիւկոյէն մինչեւ մեր Խմբագիր ..., մինչեւ ... «Մանրիկ»ն:

Արդ, Յառաջի հաւաքումին բերող մը, Տիկին Մարիամ Սոլաքեան, յօգուտ ազգային այս նկատառումին, ... օգտակար է դառ ... «գլխաւորներ»ն:

«[illegible]»

[illegible]

կը հնարեն եւ իրենց կիները կը խաբեն:

[illegible]

Կը հաւատա՞ք թէ գտնէ տասը երկմարդ, ... պատուակա՞ն հայ... պիտի գան, կարդալով այս ամբաստանագիրը:

Ես շատ յոռետես եմ:

Կամ այն է, որ ոչ ոք իր վրայ պիտի առնէ ... մեղքերը: Եւ կամ, ամէն մէկը իրեար ... եւ քաղաք ..., Ծարէն պիտի փախչի ... համար

— Կատակ, փէքրիս մը...

[illegible]

Վ.Ա.Շ.

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ
ՆՊԱՍՏԱԿՑՈՐԴ ՑՈՒՑԱԿԻՆ

Գարեգին Պէյլերեան (Լ՛Արժանթէյա)	110
Ղազար Գարբիճեան (Մոնթօբան)	90
Գումար՝	200
Մայիս 31ի գումարը	3325
Ընդհ. գումար	3525

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ղազար Գարբիճեան (Մոնթօբան)	25
Մայիս 17ի գումարը	1366
Ընդհ. գումար	1391

Եուկոսլաւիա միացա՞ծ է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ

[illegible]

*** [illegible]

Ալպանիոյ Սահմանադրութիւնը

[illegible]

ԽՍՋ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՉ, ՆՈՐ ԳՈՐԾՔ

Խորհրդարանական ընտրութիւննե-րը վերջացան եւ նոր ժողովը, որ «վե-ցերորդ խորհրդարանը» կը կոչուի, բացուեցաւ Ապրիլ 3ին։

Ի՞նչ դիմագիծ ունի այս ժողովը։

Ուրիշ երկիրներու մէջ, այս հար-ցումին պատասխանը պիտի վերաբե-րէր ժողովրդական կամքին, այ-սինքն պիտի ցոլացնէր զանգուածին տրամադրութիւնը՝ հանդէպ վարչա-ձեւին։

Թուրքիոյ մէջ, հարցումը կ'երթայ ուղղակի վարիչներուն։ Աւելի ճիշդ՝ սրակ վարիչին։ Որովհետեւ, եղածը լեզու անունով «ընտրութիւն» է, ի-րականին մէջ արդէն նշանակում է։

Այսպէս է որ, մէջտեղը կայ միայն ՄԷԿ ՑԱՆԿ, Հալք կուսակցութեան ցանկը։ Անկէ դուրս, ոչ ոք կը հա-մարձակի թեկնածու ներկայանալ։

Ճիշդ է, ասկէ առաջ սահղծուեցաւ «անկախ թեկնածութեան» դրութիւն մը. բայց սաքկա ալ պարզ խաբկանք մըն է։ Որովհետեւ, Հալք կուսակ-ցութիւնն է որ պիտի որոշէ թէ քանի՞ աթոռ բաց ձգելու է «անկախներու համար»։ Ցետոյ, ինքն է որ պիտի ճշդէ յարմար «անկախները» եւ իր երկրորդ կարգի ընտրողներուն յանձ-նարարէ քուէ տալ անոնց։

Բա՞ն թէ ընտրութիւնը երկաստի-ճան է, ժողովուրդը կ'ընտրէ որոշ թիւով անձեր (Բ. կարգի ընտրող), որոնք իրենց կարգին կ'ընտրեն բուն երեսփոխանները։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ մի-այն Հալքի Բ. կարգի թեկնածուները ընտրուեցան։ Արդ, դուրսէն մէկը ի՞նչպէս կրնայ «անկախօրէն» ընտ-րուիլ, երբ իրեն քուէ տուող անձերը Հալքի Բ. կարգի ընտրողներն են։ Պարզ է, ուրեմն, որ բոլորը, կու-սակցական թէ «անկախ», Նախագահ Իսմէթի հաւանութեամբը երեսփո-խան դարձան։

Ցատկապէս Նախագահ կ'ըսեմ, ո-րովհետեւ Մուսթաֆա Քէմալն ալ սկիզբէն ի վեր անձամբ կը զբաղէր այս գործով, մէկիկ մէկիկ մաղելով ցանկերը։ Այսպէս կ'ընէր աւելորդ ...ոպտուկներ չունենալու համար։ ժամանակին, կարգ մը երեսփոխան-ներ գէշ դացին իրեն։ Պատահեցաւ նոյնիսկ որ ամբողջ ժողովը գէշ եր-թայ։ Օրինակ, Թուրքեւհեկլէն պա-տերազմի ամէնէն տաք օրերուն, խորհրդարանը մերժեց երկարաձգել Քէմալի սպարապետութիւնը, եւ հարկ եղաւ ուղղակի բռնամօրով սպառ-նալ։

Նոյն պատմութիւնը յաջխանակի փալուրդայինին, ինչպէս կը վկայէ գը-րող Իսմայիլ Հապիպ՝ Ճումհուրիէթի մէջ։ Ցանձնաժողովը կը մշակէ օրէ-նագիծ մը, որուն համաձայն երես-փոխան կրնան ըլլալ միայն անոնք, որ ծնած են Թուրքիոյ ներկայ սահ-մաններուն մէջ եւ կամ հինգ տարի նահւակամօրէն բնակած որեւէ տեղ։

Արդ— կ'ըսէ Թուրք օրագրողը— Մուսթաֆա Քէմալ չէր լրացներ եր-կու պայմաններն ալ, մէկ կողմէ ծը-նած ըլլալով Սելանիկ, միւս կողմէ հինգ տարի չարունակ բնակած չըլլա-լով որեւէ շրջանի մէջ։

Դիկտատորը կը փրփրի, կը սպառ-նայ, եւ ժողովը տեղի կուտայ բնա-կանաբար։

Երատուած այս փորձերէն, Մ. Քէ-մալ անձամբ կ'ընտրէր թեկնածուներ, ի հարկէ նախապատուութիւնը տալով պնակալէզներուն եւ անօղնա-հարներուն։

Իսմէթը չէր որ տարբեր կերպով պիտի շարժէր։ Մանաւանդ որ իր շրջանը կը բանար եւ պէտք ունէր լացարձակապէս հաւատարիմ մար-դոց։

×

Ուրեմն, նոր խորհրդարանը հարա-կատ հայելին է նոր Նախագահի մը-տածումներուն։ Տեսնենք թէ ինչե՞ր կան հոն։

Նախ, փանգուածային մաքրագոր-ծում մը։ 399 երեսփոխաններէն մօտ 100 հոգի դուրս նետուեցան։ (Սոն Փոսթա, 25 Մարտ 1939)։

Ասիկա արդէն անծախընթաց դէպք մըն է։ 10, 20, 30 փոփոխութիւն՝ ա-յո'. բայց ոչ 100։ Մանաւանդ այնպի-սի առեն մը, երբ օրուան նշանաբա-նը «միութիւն» է։

Երկրորդ մաքրագործումը մեծ է նաեւ որակով։ Աւելի ճիշդ՝ գայթակ-ղացուցիչ. Որովհետեւ դուրս նետ-ուածները սովորական անձեր չեն, այլ ականաւոր դէմքեր, Քէմալական շրջանի ընտրանին։

Օրինակ, անոնց մէջ կը գտնուին Քէմալի բոլոր թեկնածուները, գլխա-ւորութեամբ նշանաւոր հայակեր Գը-լըճ Ալիի, որ Թուրքիոյ ամէնէն «խա-ծանեներէն» մէկն էր, իբրեւ դիկտա-տորին հաւատարիմ շունը։

Այս մարդը, որ իր մականունին նը-ման սուր ու կտրող—թափող էր, մէկ օրէն միւսը գտնէ գետին զարնուե-ցաւ, «հանդերձ ընտանեօք»։ Չէ՞ որ եղբօրորդին հեռացուցին Պոլսոյ ոս-տիկանապետի այնքան կարեւոր պաշ-տօնէն, ինչպէս նաեւ միւս ազգական-ները որոնք տիրացած էին բազում դիրքերու։

Արարական գործակալութիւնը աս-կէ առաջ գրեց թէ Գըլըճ Ալի մահա-փորձ կատարած է «շատ պատասխա-նատու պետի մը», այսինքն Իսմէթի դէմ եւ պիտի դատուի Անգարայի ե-ղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Լուրը սխալ է։ Անինթայի Հայերուն ջարդա-րարը անպաշտօն կերպով վտարուե-ցաւ իբրեւ անբաղձալի եւ հիմա Ջուէ-յ'րիա կ'ապրի, փայլփլով ցուցանած ծիլերուները որ գուրերերիական դրա-մատուները փոխադրելու նախատե-սութիւնը ունեցած էր, իր բոլոր ըն-կերներուն նման։

Քէմալի թիկնապահներէն երեսփո-խան ընտրուեցաւ միայն մէկը՝ Սա-լիհ Պօզօք, կ'երեւի իբրեւ անվնաս։ Որովհետեւ, պետին մահուան օրն իսկ, ատրճանակով ինքնասպանու-թեան փորձեց Տոլմա Պահչէի պալա-տին մէջ եւ երկար դարմանումներով հազիւ կրցաւ փրկել կեանքը։

Թերեւս ալ «կրօնափոխ» եղաւ Ֆա-լիհ Րըֆքըի նման եւ թողութիւն ըն-դունեցաւ նոր տիրոջմէն։

Այս մասը չգոցած, յատկանշական պարագայ մըն ալ յիշեմ։

Սոն Փոսթա Մարտ 21ին կը գրէր թէ Աթաթիւրքի քոյրն ալ՝ Մագպուլէ հանըմ, երեսփոխանութեան թեկնա-ծու պիտի ներկայացուի։ Այս առթիւ կը հրատարակէր նաեւ հանըմին լու-սանկարը։

Եւ սակայն, ուրիշ հանրմներ ընտ-րուեցան, բայց ոչ դիկտատորին մէկ-հատիկ քոյրը։

Պարզ է որ Թուրք թերթը չէր կըր-նար յերիւրած ըլլալ այդ լուրը, զոր առած էր բուն աղբիւրէն՝ Անգա-րայէն։ Կը նշանակէ թէ Հալքի վա-րիչները նախապէս որոշած են թեկ-նածու ներկայացնել Աթաթիւրքի քոյրը, բայց Իսմէթ վեթօ ըրած է։ Եղբայրը Թաղուելէ յետոյ, քոյրն ալ Թաղուելու է....։

Ցիշենք նաեւ Շիւքրի Գայան եւ Շաքիր Քէսէպիրը, նախկին ներքին եւ տնտեսական նախարարները։

Առաջինի մասին գրած եմ։ Նախա-գահ ընտրուելուն պէս, Իսմէթ դահ-լիճէն նետեց Շիւքրիւ Գայան, որ «անխախտելի ժայռի նման (Գայա կը նշանակէ ժայռ) տարիներէ ի վեր հաստատուած էր կառավարութեան եւ կուսակցութեան գլուխը։

Այսքանով ալ չգոհանալով, Իսմէթ այս անգամ պարզ երեսփոխանութենէ իսկ նետեց զայն, կատարեալ դարձ-նելու համար անկումը։

Եւ յաջողեցաւ լիուլի։

Մարտ 29ին, Նէճի Սադախ կը գը-րէր թէ Շիւքրիւ Գայա «անդամալոյծ եղած է, ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԿՈՒԸՆԷ Ի ՎԵՐ մնցուցած տագնապին հետեւանքով, եւ կը դարմանուի բնակարանին մէջ»։

Ուշադրութիւն ըրէք մեր գլխա-գրած օրուան, որ կը զուգադիպի Մարտ 24ին։ Որովհետեւ, ՃԻՇԴ ԱՅԴ ՕՐՆ ԷՐ որ հրատարակուեցաւ երես-փոխանական թեկնածուներու ցանկը, որուն մէջ չկար իր անունը...։

Կը կարդայ ցանկը, կրկին կը կար-դայ, անունը չի գտներ եւ յուզումէն անդամալոյծ կ'ըլլայ։

Հէքիաթ չէ այս, այլ կատարեալ ի-րականութիւն, պատմուած բուն իսկ Թուրք մամուլէն, որովհետեւ, երբ անդին Նէճի Սադախ Մարտ 24ը կը յուշէ իբրեւ «Էրիզթին սկիզբը», Ճումհուրիէթն ալ Մարտ 25ի իր Թիւով կը գրէր.

— «Երէկ հրատարակուեցաւ Գրդ խորհրդարանին համար Հալք կու-սակցութեան կողմէ ներկայացուած թեկնածուներուն ամբողջական պատ-կերը»։

Հետեւաբար, նախկին ամենազօր Գայայի անդամալուծումը ուղղակի արդիւնքն է իր նոր շնորհազրկումին, գուցէ ըսէք՝ քաղաքական մահուան։ Ո-րովհետեւ, անհաւանական չէ որ վաղն ալ դատի քաշուի, հաշիւ տալու համար իր անհամար զեղծումներու մասին։

Գալով Շաքիր Քէսէպիրի, յայտնի է որ անցեալ Դեկտեմբերի վերջերը պաշտօնանկ եղաւ՝ Իսմէթէն գայ-թակղութեան հետեւանքով։

Հիմա ալ թերթերը կը գրեն թէ դատարանէ պիտի յանձնուի այլ զեղ-ծումի մը, չաքարի հին գործէ մը գրպանած 273.000 ոսկիին համար։

Շաքարի այս անուշ պատմութիւնը ձգելով ուրիշ անգամուան, շարունա-կենք քննել նոր խորհրդարանին դի-մագիծը։

ԴԻՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ

Բ.

Մարգարէութիւնը — հակառակ իր ընդհանուր եւ բազմակողմանի վա-սութեան— տուած է բազմաթիւ քա-ջեր։ Ամէն քայլ սակայն անթառամ դափնեպսակի արժանի հերոս մը չէ։ Երբ քաջը պատրաստուած է նախ եւ առաջ ոգեկան հարստութիւնով, դա-ղափարական տեսիլով, աւելի պարզ խօսելով, երբ ան կը մարտնչի արդար դատի մը համար, անիրաւուածներու համար՝ կը դառնայ դիւցազն ու իս-կական հերոս։ Կանխասաց մըն ալ գուշակ է միայն, երբ զուրկ է հը-րեղէն ուղղութենէ մը, երբ չունի ո-գեկան ալիք ու ներքին պերճութիւն։ Ահա տարբերութիւնը գուշակին ու մարգարէին, հակառակ որ երկուքն ալ կանխասացութիւն կ'ընեն։

Կանխասացութեան մէջ հետաքր-քրութիւնը կայ, սակայն, ամէն կան-խասացութիւն միմիայն հետաքրքրու-թեան վերագրել սխալ է, որովհետեւ պատահած են բազմաթիւ դէպքեր (կանխասացութեան) որոնք դուրս ե-լած են մարդկային հետաքրքրութեան սահմաններէն։ Ուրեմն անհեթեթ է ամէն կանխասացութիւն մեկնել հե-տաքրքրութեամբ կամ իրողութենէ մը ապագայ նախատեսելու տրամաբա-նական հետեւողութեամբ։ Մեր ըստ-ծին փաստական կողմը աւելի մեծ-ցնելու համար, առաջ կը բերենք այն գուշակութիւնները որոնք կը վերա-բերին ներկային։ Գուշակութիւններ կան որ կը ծանուցանեն հեռաւոր վայր մը անմիջապէս տեղի ունեցող եղելութիւն մը, ապշեցուցիչ ճշդու-թեամբ։ Կը հարցնենք. կարելի՞ է որ մարդ արարածը լոկ իր մտային հե-տազօտութիւններով եւ ենթադրու-թիւններով կարենայ ծանօթանալ սա հեռաւոր Թիբեթին մէջ կատարուող իրողութեան մը։ Թերեւս իմացակա-նութեան տէր անհատ մը որ ունի անցեալ եւ ներկայ դէպքերու հմտու-թիւնը՝ կարենայ ընել կանխատեսու-թիւն մը (որ միշտ ալ ճիշդ չի կրնար ըլլալ), սակայն սա պահուս հեռու-ները կատարուող դէպքերու մասին— երբ ժամանակ անոնք կը վերաբերին անձերու՝ բնել կ'ուզենք ոչ-քաղաքա-կան են— բան ըսելու անկարող է։

Ուրեմն կանխասացութեան մէջ ան-ծանօթ զօրութիւն մը, խորհուրդ մը կամ գաղտնիք մը կայ։

Անդամազննիչները մեզ կ'ըսեն թէ ուղեղը ունի հեռատեսութեան գոր-ծարան մը, որուն գործունէութիւնը սակայն սահմանափակ է ու մանա-ւանդ մարդէ մարդ անհաւասար է այդ յատկութիւնը, ինչպէս արդէն ամէն կարգի կարողութիւն։

Առանց մերժելու այխատանքին կա-տարած հրաշքները՝ մենք սակայն խորապէս կը հաւատանք որ ընդու-նակութեանց ամէնէն ուժգին արտա-յայտութիւնները ի ծննդենէ ժառան-գուածներն են։ Ինչպէս կան անօրի-նակ յիշողութեան տէր անձեր, որ-տակարդ երեւակայութեան տէր ան-ձեր որ ծնած են բացառիկ խորհմա-ցութեամբ եւ յարատեւօրէն զարգա-ցուցած են իրենց այդ շնորհը։

Սփինոզա, իբրեւ հիմնական կէտ, կ'ընդունի թէ մարդը իր կազմու-թեամբ տրամադիր է գուշակելու։ Այս գուշակելու տրամադրութիւնը սակայն կապուած է Ֆիզիքական խառնուածքին միայն։ Մաղձային մարդը յոռետես է իր գուշակու-թեանց մէջ, իսկ արիւնայինը լաւա-տես։

Իրական կանխասացութիւնը պէտք է ըսել որ բաւական դուրս է խառ-նուածքի տեսակէն։

Կանխասացներուն մէջ եղած են ող-ջամիտ մարդիկ ալ, առողջ մարդիկ ալ։ Իրական կանխասաց մը որ մաղձոտ է, երկրորդ իրական կանխասաց մը որ արիւնային է՝ կը գուշակեն միեւ-նոյնը՝ միեւնոյն դէպքի մը համար։

Կանխասացութիւնը սակայն աւելի երկարաշունչ է առողջին մէջ։ Եւ ա-ռողջ ըսելով պէտք չէ հասկնալ խո-շացած մարդը կամ ճարպի բնակիչ մը։ Ով որ հիւանդ չէ՝ կը կարծենք որ առողջ է։ Ցարատեւ ու կատարեալ գործ մը արդիւնքն է ներքին (հոգե-կան) եւ արտաքին (Ֆիզիքական) հարստութիւններու ներդաշնակու-թեան։

Անկարելի յաւակնութիւն կ'ըլլար ամբողջովին մեկնել կանխասացու-թեան կարողութիւնը։

×

Խօսիլէ առաջ մեծագոյն գուշակին կանխասացութիւններու մասին՝ քա-նի մը իրական մանրավէպեր կը պատմենք հին գուշակներէն։

Հերոփիլէ գուշակեց որ գեղեցիկ Հե-ղինէն պատճառ պիտի ըլլայ Տրովա-դայի կործանումին։

Պրիամոսի աղջիկը, Կասանտրա, գուշակեց Տրովադայի աւերումը, ինչպէս նաեւ սպանութիւնը Ակամեմ-նոնի։

Կալխաս, անուանի գուշակ եւ զը-մայեա, ծանոյց որ Տրովադայի պա-շարումը պիտի տեւէ տասը տարի եւ Բեղէոսի որդի Աքիլլէսի ներկայու-թիւնը՝ յիշեալ քաղաքին գրաւման՝ աղխտաբեր պայմաններէն մին պիտի ըլլայ։

Պոլիդոնիոս պատմագիրը կ'ըսէ թէ՝ Հռոդացի մը իր մահուան ան-կողնին մէջ գուշակեց իր վեց ընկեր-ներուն ի՞նչ կարգով եւ ո՞ր ժամանակ մեռնիլը։ Ու կանխասացութիւնը կէտ առ կէտ ճիշդ էր ելած։

Մարթա գուշակուհին գուժեց հը-ռովմայեցիներուն՝ Մարիոսի եղերա-կան վախճանը։

Սուրինա կոչուած գուշակը, օր մը Հռովմի փողոցներուն մէջ, Ցուլիոս Կեսարի հետեւող ամբոխը ճեղքելով առաջ կ'անցնի ու կ'ըսէ.

— Ով Կեսար, զգուշացիր Մարտի Իդոսէն։

Ցուլիոս Կեսար խնդաց մը կարծեց այդ մարդը ու ըսաւ զինքը շրջապա-տող բարեկամներուն.

— Անհոգ եղէք, երազատես մըն է։

Գուշակութիւնը կատարուեցաւ սա-կայն։ Կեսար սպաննուեցաւ Մարտի Իդոսէն։

Տիբերիոս, իր արքայական պալատին մէջ, մօտը կանչեց Թրասիլէ անուն գուշակը ու ըսաւ անոր.

— Գուշակէ ապագաս։

Թրասիլէ պատասխանեց.

— Տէրս, դուն է որ պիտի յաջոր-դես Կեսարին ու պիտի հռչակուիս կայսր։

Տիբերիոս աւելցուց.

— Եթէ դուն այդքան վարպետ ես մարդոց ապագան գուշակելու մէջ, ըսէ՛ տեսնեմ, դուն ինքդ ո՞րքան պի-տի ապրիս տակաւին։

Թրասիլէ այս հարցումին վրայ մտածեց յանկարծական երկի-դի մը ու ըսաւ դողդղալով.

— Սա ժամուս մեծ վտանգ մը կը սպառնայ կեանքիս։

Տիբերիոս հիացումով ըսաւ.

— Լաւ գուշակեցիր, Թրասիլէ, որովհետեւ մտադրած էի գլխատել քեզ. տուած պատասխանդ կեանքդ փրկեց։ Այսուհետեւ կը հաւատարմութեամբ եւ քեզ քովս վար կը դը-նեմ։

Մանասէի քաղաք կոչուող Ենդով ստանին մէջ, Սաւուղի ժամանակ մեծ հռչակ հանած էր պիւթոնուհի մը որ նշանաւոր գուշակութիւններ կ'ընէր։ Աստուածաշունչի մէջ կայ այս պատմութիւնը։ Սաւուղ Թագաւորը պատերազմի մէջ ըլլալով Փղշտացիներու դէմ, ծպտուած վհուկին գնաց Ենդովը, որ կը գտնուէր Թա-բոր լեռնէն չորս մղոն հարաւ Սկի-թուպոլիսի ճամբուն վրայ եւ ներկա-յացաւ պիւթոնուհիին իրմէ խորհուրդ ուզելու։ Գուշակուհին տեսաւ զինքը եւ ըսաւ.

— Իսրայէլի բանակը պիտի իյնայ Փղշտացիներու ձեռքին մէջ Սաւուղ որդիներովդ, պիտի մեռնիս պատերազմին մէջ։

Գիւթանուհիները, ինչպէս Սիբի-լաները, նշանաւոր էին իրենց պատ-գամներով։

Ավերհես գուշակեց Պոլիտովչի-ֆը(?) ու Արարացիներու թագաւո-րութեան կործանումը եւ անոնց Սպա-նիական հողերէն արտաքսումը։

Ա. դարուն սկիզբները ապրած է Ապոլոնիոս անուն հռչակաւոր Դիո-նացի գուշակը որ շատ գիւղութեան ձանի մը որ վերջ կատարուելիք դէպ-քերը կը ծանուցանէր, գուշակութեան հանդէպ անհաւատ իմաստասէրներու մէջ։ Իր գուշակութիւնները ամբող-ջովին կ'իրականանային՝ ամէնէն սկեպտիկները զարմացնելով։ Ապոլո-նիոս Կորնթոսի մէջ նստած, մէկիկ մէկիկ կ'ըսէր ինչ որ տեղի կ'ունենար Աթէնքի մէջ։ Աթէնքի մէջ ալ բարձրացող հռետորներուն եւ սկե-պտիկական պարունակին մէջ դատախօսող փիլիսոփաներուն անունները կու-տար։ Անգամ մը, Իտալիա գտնուած ատեն, գուշակին կը մօտենայ Աթէ-նացի երիտասարդ իշխան մը ու կը հարցնէ.

— Սա պահուս, Պաթրա, հօրս տա-նը մէջ ի՞նչ կը կատարուի։

Ապոլոնիոս քիչ մը առանձնանալէ վերջ կ'ըսէ երիտասարդ արքայորդին.

— Թշուառ երիտասարդ, չուտ վերա-դարձ, սա վայրկեանիս հայրդ բանտ կ'առաջնորդեն։

Երիտասարդը կը մեկնի ու կը գտնէ հայրը բանտին մէջ։

Ուրիշ անգամ մը, Եփեսոսի մէջ ժողովուրդէն շրջապատուած, կը յար-տարարէ.

— Եփեսացիք, շնորհակալ եղէք, քանզի սա պահուս ձեր բռնաւորը կը սպաննուի իր պալատին մէջ։ Հռովմի սպարապետ մը դաշոյն մը թաղելով ... Դոմետիանոս կ'իյնայ։

Իրապէս նոյն օրը եւ նոյն ժամուն Դոմետիանոս սպաննուած էր դաշոյնով։

Ապոլոնիոս ունէր աշակերտ մը որ իրմէ անբաժան էր։ Այս կէտը թերեւս ... մեկնութիւն մը ըլլայ իր գուշակու-թեան միջոցը պարզելու համար։

Քանի մը դէպքեր ալ Միքին ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Նրանց հետ եւ դու։

— Ե՞ս... ո՞ւր էր թէ այդպէս լի-նէր։

— Միթէ՞ վախենում ես ապագայ յարձակումներից։ Նոյնիսկ այսօր ոչ մի վտանգ չէ սպառնում քեզ. Սե-ւանն անառիկ է եւ անմատչելի։

— Իմ բերդն ու ամրութիւնները վաղո՜ւց առել ու կործանել է թշնա-մին. իմ հանգիստն ու խաղաղու-թիւնը կորել է յաւիտեան...

— Ինչի՞ մասին է խօսքը. դու դար-ձեալ հին ցաւե՞րն ես ակնարկում։

— Ո՜, թոյլ տուր որ խօսեմ քեզ հետ, գոնէ այս անգամ. թոյլ տուր որ բանամ քեզ իմ սիրտը, որ համար-ձակուեմ արտասուել քո առաջ...։

— Թագուհի՛, դու յուզուած ես, դու պէտք է հանգստանաս։

— Թո՛ղ, աղաչում եմ քեզ. թող որ յուզուեմ ու տանջուեմ. հանգստու-թիւնը միայն տանջանքների մէջ եմ գտնում ես....։

— Բայց ի՞նչ է պատահել. միթէ՞ մի որեւէ մարդ մի նոր վիրաւորանք հասցրեց քեզ։

— Նոր վիրաւորա՞նք. ոչ։ Հին վէր-քը, հին վիշտն է, որ շարունակ մա-շում, կեղեքում է իմ սիրտը... եւ, աւա՜ղ, չկայ մի ձեռք, որ դեղ կամ սպեղանի դնէ նրա վրայ. ես լքուած, միայնակ եմ աշխարհում... բոլորո-վին միայնակ... Ո՜հ, չգիտես թէ ի՜նչպէ՜ս ծանր, ինչպէս դժուար է միայնակ ապրել աշխարհում...։

Այս խօսքերի հետ թագուհին փղձ-կեցաւ եւ սկսաւ լալ։

— Այդ ի՞նչ է, թագուհի, դու ար-տասւում ես...։ Այդ տղայութիւն է. ի՞նչ կ'ասեն՝ եթէ լսեն։ Արի՛, արի՛ առաջնորդեմ քեզ դէպի քո կացարա-նը. դու պէտք է հանգստանաս։

— Թող որ մնամ ես այստեղ. եւ դու, ո՛վ սիրեցեալ թագաւոր, մի՛ հեռանար ինձանից. Նուիրիր քո թա-գուհուն, քո ապարանք ամուսնուն գոնէ մի ժամ. նա կամենում է խօսել քեզ հետ. մի՛ մերժիր նրան այդ չըն-չին խնդիրը։

— Սիրելի՛ Սահանոյշ...

— «Սիրելի Սահանո՞յշ»... Աստ-ուա՛ծ իմ. միթէ՞ դու այդ անունով կոչեցիր... արդեօք իմ ականջներս սխալ չլսեցին... «Սիրելի» ասացիր, այնպէս չէ. ո՛, ի՜նչպէս ուրախա-նում եմ, այդ չնչին, այդ աղքատիկ խօսքով... սիրոյ մի փշրանքով...։ Ի՞նչու, ի՞նչու այսքան տկար է ըն-տեղծել մեզ Աստուած... եւ դու, ան-շուշտ, խղճում ես ինձ, այնպէս չէ՞, տառ՛, մի՛ ծածկիր... խղճում ես ինչ-պէս մի մուրացիկի... Ո՜, եթէ գի-տենայիր թէ՝ որքա՜ն ծանր է այդ ինձ համար, որքա՜ն զգուարատա՛ր։

— Այսուամենայնիւ, սիրելի թա-գուհի, դու չես հանգստանում, դու շարունակ յուզւում ես, այդ քեզ կա-րող է վնասել։ Գնանք, գնանք այս-տեղից։

— Ո՜հ, ոչ. ես այլեւս չեմ հեռա-նալ այստեղից. չեմ հեռանալ իմ սի-րելի Աշոտից... Ո՜հ, ներէ՛ր ինձ. թո՛յլ տուր որ այս անունով անուա-նեմ քեզ...։ Այո՛, այժմ արդէն համ-դիստ եմ. այժմ կարող եմ խօսել. ես այլեւս չեմ յուզուիլ. միայն թէ տուր ինձ քո ձեռք եւ խոստացիր որ համ-բերութեամբ ականջ դնես ինձ։

Արքան այլ պարզեց առանց խօսե-լու.

Թագուհին առաւ այն, սեղմեց իւր դողդոջուն ձեռներում եւ շարունա-կեց.

— Շնորհակալ եմ... Տեսնո՞ւմ ես թէ որպիսի՛ փոքր շնորհով եմ ես գո-հանում... Իմ անզուգական դիւցազ-նի, իմ վեհապանծ թագաւորի սէրն ու սիրտը կորցնելուց յետ, ուրախա-նում եմ, որ ներում է ինձ նրա սառն ու անտարբեր աչք սեղմել... Եւ ես կարողանում եմ այդ քեզ ասել... Եւ զոռող Սահականոյշը այդ խոստովա-նութիւնն անում է իւր թագաւո-րին... Ո՜, ինչո՞ւ այսքան շատ նը-ւաստացայ...

Թագուհին նորէն հեկեկաց, եւ այլ-եւս իրան զսպել չկարողանալով՝ բա-ցաւ դողդոջուն բազուկները եւ փա-թեց թագաւորին։

— Սահանո՛յշ... սիրելի Սահա-նոյշ, շնչեց թագաւորը եւ սեղմեց նրան իւր կրծքին։

— Աշօթի՛ր, որ մահ հասնէ ինձ այս վայրկենին... Կամենում եմ մեռնել քո գրկի մէջ... Այս է իմ մի-ակ տենչանքը... մրմնջաց թագուհին եւ արտասուքը նրա ձայնը խեղդեց։

— Տիկնոջ հեկեկանքն ու արտա-սուքը յուզեց թագաւորին. նա մնաց տարակոյսի մէջ եւ չգիտէր ինչով ըս-փոփել այդ ապարաղդ թագուհուն։ Նա սկսաւ աւելի եռա քնքշութեամբ սեղմել նրան իւր կրծքին, զգալով, կարծես, որ այդ է միակ դարմանը, որ կարող է սիրող սրտի յուզումը դադարեցնել։

Երկար այդ դրութեան մէջ մնալուց յետ, վերջապէս թագաւորը լռութիւ-նը ընդմիջեց.

— Ինչո՞ւ, սիրելիս, այդքան շատ յուզուեցար։

Այս խօսքը, որ թէպէտ մեղմ ու գը-րեթէ շշնջալով արտասանեց թագա-ւորը, այսուամենայնիւ կոչս հնչեց թագուհու ականջին, նա իւր գլուխը արքայի գրկից հեռացրեց։

— Ինչո՞ւ... Եւ դու այդ հարցնո՞ւմ ես... Միթէ՞ չգիտես թէ ին-չից են թշուառ սրտերը յուզւում միթէ՞ իմ արտասուքները ամէն իր քեզ չպատմեցին...։

Թագաւորը ոչինչ չպատասխանեց, նա զգուշանում էր թագուհու սիրտը նորէն յուզելուց։ Ուստի դէպի իր կողմի... յակները յառաջանալով՝ նստեց ... ու վրայ եւ լուռ սկսաւ դէպի ծովը նայել։

— Դու ինձ այլեւս չե՞ս կամենում լսել, բեկուած ձայնով հարցրեց թա-գուհին։

— Խօսի՛ր, սիրելիս, ինչ որ հաճոյ է քեզ. բայց անցեալից մի՛ յիշեցներ ինձ ոչինչ։

— Ոչինչ էլ չպիտի յիշեցնեմ, եւ կարծես իսկոյն թագուհին, եւ կարծես (որի մէջ) գոհ թագաւորի այս խօսքից ... նա նրա խոստովանութիւնն էր կար-դում՝ իւր դէմ գործած յանցանքների համար), մօտեցաւ նրան եւ ինքն էլ ժայռի վրայ նստելով շարունա-կեց.

— Մի քանի ամիս է ինչ քեզ հետ եմ ես, սիրելի թագաւոր, եւ սակայն բոլոր այդ ժամանակ չկարողացայ խօսել քեզ այն, ինչ որ անհրաժեշտ էր խօսել եւ ինչի մասին որ եկել եմ քեզ տեսնելու։

(Շար.)

Վիէննայի արքեպիսկոպոսը, պատարագէն ելլելէ վերջ, իրր լրաբեր ծանոյց Գաղղիոյ Լուի ԺԴ թագաւորին թէ իր մահացու թշնամին՝ Կարա Մուստաֆան, նոյն պահուն Պելկրատի մէջ, սպաննուած է Հնկերացիներուն կողմէ։

Գուշակութիւնը ճիշդ էր։

Կատարինէ Մէտիչի, Ֆրանսայի թագուհին միշտ աստղագէտ-գուշակներ պահած է իր մօտ։ Անոնցմէ մին գուշակեց որ Պիրոնի դուքսը պիտի սպաննուէր, Էփէրնէի պաշարման ատեն։

Իրապէս, ռումբ մըն էր, որ կանխատեսութիւնը հաստատեց։

Պիրոնի դուքսին եղբայրը նոյն գուշակին հարցուց իր ապագան, ընդունելով հետեւեալ անհաւոր պատասխանը.

— Տապարի տակ պիտի մեռնիս։

— Ինչ ըսել կ'ուզես ...

— Տէր, եթէ ճիշդը կ'ուզես որ ըսեմ, պիտի գլխատուիս։

Ազնուականը այս պատասխանէն այնքան բարկացաւ որ ձեռքի գաւազանով անհաւոր ծեծի մը ենթարկեց գուշակը, զայն գետին տապալելով։

Վեց ամիս վերջը սակայն՝ կատարուած էր գուշակութիւնը։

Ղուկաս Կաւրիքոս գուշակը կանխաւ հաղորդեց Գանդիվոլկլիայի որ Լեհաստանի վեհապետութիւնը պիտի նորանցնէր։ Նոյն գուշակը յայտնեց ալ Հանրի Բ. թագաւորը պիտի մեռնի աչքին մէջ գոյանալիք վէրքէ մը։

Այս կանխատեսութիւններն ալ կատարուած են։

Ուրիշ գուշակ մը՝ ապագան կարդալով երիտասարդ ազնուականի մը՝ Ֆրանսուա Հանրի Տը Մոնմորանսիի, ըսաւ.

— Զինուորական ասպարէզի մէջ յաջողութիւններ պիտի կատարես որոնք պատճառ պիտի ըլլան որ մեծ իշխանի մը ախոյեանը ըլլաս։ Ամբաստանական դատի մը մէջ քու անունդ ալ պիտի խառնուի ու պիտի բանտարկուիս։ Պիտի ազատիս բանտէն ու տարած յաղթութիւններուդ արժանի դիրք մը պիտի գրաւես։

Երիտասարդ ազնուականին համար եղած կանխատեսութիւնները բոլորովին կ'իրականանան, անոր կեանքի ընթացքին։ Տը Մոնմորանսի կ'ըլլայ Լիւքսէմպուրկի մարաջախտը։

Իրլանտայի եպիսկոպոսը Ս. Մաղաքիա, ապրած ԺԲ դարուն, երբ նշանաւոր կանխատես, ըսած է որ հռովմէական պապերը պիտի ունենան ընդամէնը 111 պապեր եւ ժամանակագրական կարգով նշանակած է անոնց անունները։ Ցարդ 105 պապեր բազմած են Վատիկանի աթոռին վրայ։ Ըստ գուշակութեան կը մնան վեց գալոց պապեր։ Ս. Մաղաքիայի համաձայն վերջին պապը պիտի հովուէ 2000 թուականին մօտ։ Ս. Գէբ-Նարոսոս որ ժամանակակիցը եղած է Ս. Մաղաքիայի, կը վկայէ թէ գուշակը սրբակեաց էր ու հրաշագործ։

Դեռ կարելի է թուել մարգարէներու, ժամանակագ. գուշակներու անուններ։ Դարերէ ի վեր մարդկութիւնը զուրկ է աստուածախօսն անձերէ, սակայն, ունեցած է գուշակներ, ամենէն կամ նուազ լայն կանխատեսութիւններով։ Այդ գուշակներուն մէջ ամենագոյն աթոռը կը գրաւէ Նոստրատամուսը, որուն մասին պիտի խօսինք յաջորդով։ Իր կանխատեսութիւնները մեզի հրաշալի անպարտութիւններ ըլլալէ աւելի՝ աշխարհէկ, քաղաքական կեանքի երկարաշունչ գուշակութիւններ են որոնք կ'ընդգրկեն մինչեւ 2000 թուականը։

Մեզմէ առաջ կատարուած, մեր օրերուն կատարուող ու ապագային կատարուելիք բոլոր եւրոպական քաղաքականութեանց գլխաւոր դէպքերը գուշակուած են իրմէ։ Իրեն ու իր գործին հետ ծանօթութիւն մը խորապէս շահեկան է։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Սասունցի Դաւիթի» հազարամեայ յոբելեանը

Մայիս 1ին Երեւանի մէջ տօնուեցաւ «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեայ յոբելեանը։ Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Խ. Հայաստան».—

«Սասունցի Դաւիթ»ի յոբելեանի պատրաստութեան կը մասնակցին Խ. Միութեան գիտական հիմնարկութիւնները, ժող. կազմակերպութիւնները, գիտնականներ, հանրային գործիչներ եւ բանաստեղծներ։ Գործօն օժանդակութիւն կը ցուցնեն Խ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիան եւ Խորհրդային Գրողներու Միութիւնը։

Յոբելենական յանձնախումբի հիմնական նպատակներէն մին, որ էր պոէմի մանրամասնաբար ստուգուած միակ բնագրին պատրաստութիւնը եւ անոր ռուսացի թարգմանութիւնը, իրագործուած է խումբ մը գիտնականներու կողմէ, որուն մաս կը կազմէին փրոֆ. Գ. Աբով, փրոֆ. Մ. Աբեղեան եւ ուրիշներ։ Գիտնականներու այս խումբի ցուցմունքներէն օգտուելով՝ ռուս բանաստեղծներ, Տերտավին, Գաչէսթեզով, Բերոզերով եւ Շուբվինացի, պոէմը լրիւ կերպով թարգմանած են ռուսերէնի։ Թարգմանութիւնը կ'ընդգրկէ աւելի քան 10 հազար տող։ Ցեչեալ ռուս բանաստեղծները իրենց աշխատանքները կատարած են Հայաստանի մէջ, եւ անոնք հանդիպումներ ունեցած են դիւցազնավէպին կենդանի հեղինակներուն՝ պատմողներու եւ երգիչներու հետ. անոնք ծանօթացած են երկրի բնութեան, կենցաղին եւ պատմութեան։ Այս պայմանները օգնած են ռուս բանաստեղծներուն, վերարտադրելու հրաշալի պոէմին յատկանշական կողմերը, անոր հնչականութիւնն ու բանաստեղծական առանձնայատկութիւնները։

Ուքրանիայի, Վրաստանի, Պիելոռուսիայի, Ատրպէյճանի եւ այլ եղբայրական հանրապետութեանց բանաստեղծները զբաղած են «Սասունցի Դաւիթ»ը իրենց ժողովուրդներու լեզուով թարգմանելու աշխատանքով։ Յոբելեանի համար պատրաստուած է պոէմի գեղարուեստականօրէն պատկերազարդուած հրատարակութիւնը հայ եւ ռուս լեզուներով։ Այս հրատարակութեան արտաքին երեսին վրայ կ'աշխատին Խ. Միութեան եւ Հայաստանի առաջնակարգ գեղարուեստագէտները։ Հրատարակութիւնը լոյս տեսաւ ակադեմական Օրբէլիի յառաջաբանով եւ պիտի պարունակէ, բացի բնագրէն եւ ծանօթութիւններէն, տաղանդաւոր պատմողներու կենսագրութիւնները։

Խ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիի հայկական ճիւղի եւ համալսարաններու կողմէ պատրաստուած էին գիտական յօդուածներու հաւաքածոներ, որոնց մէջ լեզուագէտներ եւ պատմաբաններ դիւցազնավէպին լեզուական ոճի, անոր գաղափարական պատմութեան ու պատմական պայմաններու մասին, որոնց մէջ ան ծընունդ է առած, լուսաբանութիւններ կուտան։

Հեղաքրքրական նիւթեր, «Սասունցի Դաւիթ»ի կապին վերաբերեալ՝ վրացական ժողովրդային ստեղծագործութեան հետ, պիտի հրատարակուին Թիֆլիսի համալսարանին կողմէ։

Գրքերու հրատարակութիւններէն զատ կը պատրաստուի բեմադրութիւնը «Սասունցի Դաւիթ» օփերայի, որ գրուած է երգահան Ա. Սահփանեանի կողմէ դիւցազնավէպին մօթիֆներով։

Կը պատրաստուի նաեւ թատերական Վաղարշ Վաղարշեանի «Սասունցի Դաւիթ» յանդաւոր ողբերգութեան հարժանկարի վերածումը։

Երեւանի մէջ բացուելիք «Սասունցի Դաւիթ»ի ցուցահանդէսին ցուցադրուած էին գեղարուեստի, կենցաղի, նիւթական մշակոյթի առարկաներու եւ ձեռագիրներու հարուստ ժողովածուներ։ Ցուցահանդէսը լայնօրէն պիտի արտայայտէ պոէմի ստեղծման շրջանի Հայաստանի մշակութային, տնտեսական եւ քաղաքական կեանքը։

Հայ մշակոյթը եւ կեղծիք մը

Մոսկուայէն եկած արժանահաւատ մի արուեստագէտ կը պատմէ.

«Մոսկուայում 1937ի գարնան բացուեց վրացական հին մշակոյթի ցուցահանդէսը։ Վրաց կառավարութիւնը Թիֆլիսից Մոսկուա ուղարկել էր վրացերէն հին ձեռագիրներ, իւղաներկ նկարներ եւ արուեստի բազմաթիւ արտադրութիւններ։ Ես այցելեցի այդ ցուցահանդէսը.- մասնաւորապէս ձեռագիրների եւ իւղանկարների սրահները, ուր տեսայ Նաղաշ Յովնաթան հայ նկարչի մը հեղուագիտ ու գեղեցիկ նկար, որի տակ տաղանդաւոր նկարիչը գրել էր իր անունը, յիշատակութիւնը եւ թուականը։

Այս նոյն իւղանկարի տակ ցուցահանդէսի յանձնախումբի կողմից իբր ծանօթութիւն ռուսերէնով գրել էին, որ — «այս նկարը մի վրացի անյայտ նկարչի գործ է»։ Ձեռագիրների բաժնում էլ մի քանի շատ գեղեցիկ ու նկարազարդ հայկական ձեռագիր մատեանների վրայ, դարձեալ ռուսերէնով, իբր ծանօթութիւն գրել էին,— «Այս նկարազարդ ձեռագիրները պատրաստել են վրացի մատենագիրներն ու նկարիչները՝ հին գարերում»։

Հայկական մշակոյթին եւ գեղարուեստին վերաբերեալ բազմաթիւ առարկաներ, ցուցադրուել էին իբրեւ վրացական մտքի եւ արուեստի ստեղծագործութիւններ։ Ի հարկէ տասնեակ հազարաւոր ռուս այցելուների համար տարօրինակ եւ անծանօթ էին թէ հայկական եւ թէ վրացական մշակոյթին վերաբերեալ իրերի, նկարներ եւ կամ ձեռագիր մատեանների մանրամասնութիւնները։ Հայ մշակոյթին ծանօթ եւ գիտական պատրաստութիւն ունեցող անձեր միայն հասկացան բոլշեւիկ Վրացիների կատարած այս կեղծիքը եւ թէեւ լռել-եալ իրենց զարմանքն ու զայրոյթը յայտնեցին, սակայն եւ ոչ մէկը չհամարձակեցաւ բողոքել այդ կեղծիքին դէմ։ Ով որ այդ ուղղութեամբ խօսէր կրնար գլուխը վրայ տալ»։

Մոսկուայէն եկած արուեստագէտը այս բոլորը յայտնեց, գլուխը թափահարելով ու լռեց։

Մ.

Մեր հիւանդները

Յ. Կ. Խաչը թէ իր մասնաճիւղերու եւ թէ շրջ. վարչութեան անդամուհիներուն միջոցով երբեք անտարբեր չէ եղած տառապողներու եւ հիւանդանոցներու մէջ դարմանուող մեր անտէր հայրենակիցներուն հանդէպ։ Ան իր ուժերուն ներած չափով օգնած է անոնց, հայթայթելով յաճախ ներսին թէ արտաքին հագուստներ, դրամ, ուտելիք ու նման անհրաժեշտ պէտքեր։ Այցելութիւններ տօնական օրերու կամ տարբեր առիթներով, պտուղի կամ մանր նուէրներու բաշխում, թերթի առաքում կանոնաւոր բաժանորդագրութեամբ, միշտ կազմած են իր աշխատանքի մէկ մասը։

Անշուշտ մեր բոլոր մասնաճիւղերուն ուժերէն վեր է անոնց ամբողջական խնամքըստանձնել, բայց պարբերաբար իսկ եղած այս կարգի օգնութիւններ կամ այցելութիւններ միշտ երախտապարտ թողած են մեր հիւանդները, որոնք ամէն առթիւ կը յայտնեն իրենց շնորհակալութիւնը, չմոռնալով իրենց լքուած ըլլալու բարոյական տառապանքը մասնաւորաբար։ Ահա վերջերս ստացուած նամակ մը, որ ցոյց կուտայ մեր տառապող հայրենակիցներու հոգեկան գոհացումը այդպիսի այցելութիւններու առիթով (Օփիթալ Պիշա)։

— «Հիւանդ ըլլալուս պատճառաւ Նոր տարուան առթիւ ձեր ուղարկած սիրուն նուէրներուն եւ նամակներուդ կարողութիւնը չունեցայ պատասխանել։

Գուէվանի օդը շատ զօրաւոր ըլլալուն՝ շնչառութենէս շատ կը տառապէի, այնպէս որ ստիպուեցայ Փարիզ հիւանդանոց փոխադրուիլ, այս պատճառաւ խնդրեմ որ ներողամիտ գըտնուիք։

Մայիս 14ին, Տիկին Մելիք - Մինասեանի այցելութիւնը վայելեցի։ Զուիցաղանց ուրախացայ, որովհետեւ 7 տարին կ'անցնի, որ հիւանդանոցներուն եւ ապաքինարաններուն մէջ կը տառապիմ, բայց առաջին անգամ ըլլալով միայն հայ այցելուի մը ազնուութեանը արժանացայ։ Ըրած իմ խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեմ յարգելի վարչութեանդ»։

Փափազեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

*** Գավոյի սրահին մէջ յունիս 17ին տեղի պիտի ունենայ Արա Պարթեւեանի տարեկան համերգ - նուագահանդէսը։

Ջութակահարը պիտի պարունակէ դասական երեք հոյակապ գործեր, Պէթհովէնէ, Հայտընէ եւ Մոցարտէ, որուն Concerto en Ré Mineurը պիտի նուագէ դաշնակի վրայ, ընկերակցութեամբ նուագախումբի, Օր. Վերոնիկ Ճինճեան, դաշնակահար Մարսէյլի երաժշտանոցի, գեղ. անծանօթ Փարիզի հասարակութեան։

Հայկական բաժինը պիտի ունենայ Պարթեւեանի ամէնէն յատկանշական գործերէն՝ Կովկասեան համանուագը։

«Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը այս առթիւ ամբողջական կազմով պիտի երգէ նահատակներու յիշատակին ձօնուած հանդիսաւոր պատարագը եւ գլխաւոր հատուածներ, նուագախումբի եւ մեծ երգէոնի ընկերակցութեամբ, կազմելով աւելի քան հարիւր հոգինոց ամբողջութիւն մը։

Տ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻՄԱՍՏ ԱՐԳԵԼՔ ՄԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Նիւ Եորք Միրրըր նախաձեռնութեամբ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի պաշտօնական սահմանէն դուրս տեղի պիտի ունենայ միջազգային ժողովրդական յատուկ մրցում մը, որուն հրաւիրուած են մասնակցելու նաեւ հայկական, ուկրայնական եւ ռուսական ազգային երգչախումբերը։

Ամերիկեան թերթը կը կազմակերպէ այդ մրցումը գլխաւորապէս այն պատճառով, որ այդ երեք ազգային երգչախումբերը պատեհութիւն չունեցան հրապարակ գալու իրենց ժողովրդական տարազներով, երգերով եւ պարերով աւելի մօտ երկու շաբաթ առաջ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի գետնին վրայ իր սարքած միջազգային մեծ մրցումի ատեն։ Պատճառը՝ ինչ չունեցան, որովհետեւ ցուցահանդէսի խորհրդային յանձնախումբը արգիլեց եղեր անոնց մասնակցութեան։

Ամերիկեան մամուլի մէջ հրատարակուած տեղեկութիւններէն պարզուեցաւ, որ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի Խորհրդային յանձնախումբը ցուցահանդէսի վարչութենէն պահանջած էր գնել այդ արգելքը, հիմնուելով իրենց մինչեւ կնքուած պայմանագրութեան վրայ։

Համաձայն այդ պայմանագրութեան, ցարական Ռուսաստանի նախկին հպատակներու ո եւ է խմբակցութիւն կամ ցարական Ռուսաստանի պատկանած եւ այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ մտնող ո եւ է հողամաս չի կրնար ներկայացուիլ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի սահմաններուն մէջ՝ առանց ցուցահանդէսի Խորհրդային յանձնախումբի թոյլտուութեան։

Ցուցահանդէսի վարչութիւնը, ըստ երեւոյթին, չէ ուզած ո եւ է վէճ ունենալ այդ առթիւ Խորհրդային կառավարութեան հետ եւ այդ պատճառով ալ չէ ուզած քննութեան առնել Խորհրդային յանձնախումբի անտեղի եւ անիրաւ պահանջը։ Եթէ քննութեան առնէր, վստահ ենք թէ, տարբեր եզրակացութեան մը պիտի յանգէր։ Այդ պարագային ան պիտի տեսնէր, որ ո եւ է իրաւական եւ բարոյական հիմ չկար արգիլելու հայկական ազգային երգչախումբի մասնակցութիւնը ցուցահանդէսի մը ջազգային մրցումին։

Նախ եւ առաջ՝ ամերիկահայ երգչախումբը կազմուած է գրեթէ բացառապէս նախկին Թրքահայերէ կամ անոնց զաւակներէ, որոնք ցարական Ռուսաստանի հպատակներ չեն եղած երբեք եւ Ամերիկա գաղթած են Հայաստանի այն մասէն, որ այսօր Թուրքիոյ իշխանութեան տակ կը գտնուի։ Հետեւաբար, յիշեալ պայմանագրութիւնը չէր կրնար կիրարկուիլ հայկական երգչախումբին վերաբերմամբ։

Երկրորդ կովկասեան Հայաստանի մէջ հաստատուած Խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չէ ընդունած, թէ ինք հայկական ազգային կառավարութիւն մըն է եւ կ'ուզէ ներկայացնել աշխարհասփիւռ մէջ ապրող Հայերն ալ։

Երրորդ՝ ամերիկահայութիւնը, թէ իբր հայ եւ թէ իբր ամերիկահպատակ, իրաւունք ունի Ամերիկայի մէջ ապրող միւս ցեղային խումբերու հետ միասին մասնակցելու միջազգային ո եւ է մրցումի։

Վերջապէս, Խորհրդային կառավարութիւնը չէր կրնար ո եւ է արգելք յարուցանել Նիւ Եորքի հայկական երգչախումբին դէմ, որովհետեւ այդ երգչախումբը Խորհրդային կառավարութեան բարեկամ անձերու եւ խմբակցութեանց նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ էր կազմուած եւ Խորհրդային կառավարութիւնը ո եւ է բանաւոր պատճառ չունէր իրեն համար վնասակար նկատելու անոր երեւումը միջազգային կրկէսին վրայ։

Ամէն անգամ, երբ արտասահմանի հայութիւնը իր ազգային տարրական ոտնահարումներն է ներկայացուցած Խորհրդային կառավարութեան, անոր ներկայացուցիչները չեն քաշուած ըսելու, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»։ Մինչդեռ այժմ, երբ օտարներու աչքին պրոպագանդի նպատակներու համար պէտք կայ խօսելու Հայաստանի անունով, Խորհրդային կառավարութիւնը յանկարծ «Ամենայն Հայոց կառավարութեան» հովեր կ'առնէ»։

ՉԻՆԱՃԱՓՈՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Թէ չինական եւ թէ ճափոնական կեդրոնատեղիները հրատարակած են, չինաճափոն պատերազմին 693րդ օրը, երկու կողմի կորուստներու ցանկը։

Ճափոնացիները կ'ըսեն, թէ պատերազմի սկիզբէն ի վեր սպաննուած են 696,496 եւ վիրաւորուած 1,403,604 Չինացիներ։ Ճափոնցիներու սպաննեալներու թիւն է 59,999։ Ճափոն գրաւած է 268,512 քառ. մղոն հողամաս, որ գրեթէ Ճափոնի երկու մեծութիւնը ունի։

Չինացիները կ'ըսեն, թէ սպաննուած են 120,138 Ճափոնցիներ։ Եւ գրաւած են 70,000 քառ. մղոն հողամաս եւ այժմ Ճափոնացիներու գրաւման տակ կը մնայ 120,000 քառ. մղոն։

Ըստ ճափոնական ցանկի՝ Չինացիներէն գրաւած են 215,575 հրացան, 12,700 արագահարուած, 1237 թնդանօթ, 108 դաշտային թնդանօթ, 99 հակօդային թնդանօթ, 712 նիզակ, 12,185 սուր եւ 2,312,541 ձեռնառումբ։

Ըստ չինական ցանկի՝ միայն վերջին՝ Ապրիլի յարձակողականի ընթացքին Ճափոնացիներէն գրաւած են 2162 ձի, 6830 հրացան, 200 արագահարուած, 430 զրահաւոր ինքնաշարժ, ընկղմած են 29 նաւ եւ խորտակած 26 օդանաւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Ձ.

Հասաւ բլուրի մը ստորոտը եւ բարձրացաւ անոր վրայ։ Գիւղն ու դաշտակը կը գտնուէին այդ բլուրին լանջերուն վրայ։

Ոչ ագարակ կար այլեւս ոչ գիւղ. խրճիթներու դէզ մը կ'այրէր. Երբ-ան-Բայն էր ան։

Կան բաներ, որոնց այրուիլը տեսնելը աւելի մեծ կսկիծ կը պատճառէ, քան պալատի մը հրդեհը։ Առիկա խրճիթի հրդեհն է։ Խրճիթը կրակի մէջ— առիկա ողբալի տեսարան մըն է երբ աւերումը կը բունէ թշուառութեան կոկորդէն, երբ գիշատիչ անգղը կը նետուի գետնի վրայ սողացող խեղճ որդին վրայ։ Այստեղ հակաբնական բան մը կայ, որ կը ճմլէ սիրտը։

Եթէ հաւատանք Սուրբ Գրքի մէկ աւանդութեանը, հրդեհը իրեն նայող ժայռակալեան սպարանը քարէ արձանի կը փոխէ։ Ցէլմարքն ալ բոպէ մը այդպիսի արձան դարձաւ. անիկա լար կարկեցաւ բացուած տեսարանին։ Աւերը կը կատարուէր լռութեան մէջ. ոչ մէկ ձայն չէր բարձրանար, ոչ մէկ մարդկային հառաչ չէր խառնուէր այդ ծուխին հետ. բոլորովին անձայն կը գործէր այդ հնոցը եւ արդէն կուլ տուած էր գիւղը. կը լըսուէին միայն տախտակներու ճարճատիւնը եւ յարդով պատուած կտուրներու ճռճռոցը։ Երբեմն մուխը կը պատռէր եւ տապալուած կտուրներու տակէն կ'երեւային բաց սենեակները։ Հնոցը կը ցոլար իր գոհարներու բոլոր գոյներով. ծիրանեգոյն գարձած կայլերոնները, հին, ազգասիկ կահ կարասիքը լեցուած էին անոր շիկացած ներսը։ Աւերը իր աղէտալի հրաշալիքներուն մէջ կաշկանդած էր Ցէլմարքը։

Տան կից քանի մը շաղանակենիներ կրակ առած էին եւ բոցերուն մէջ կը պլպլային։

Մուրացիկը սրած էր իր ականջները, աշխատելով լսել ձայն մը, աղաղակ մը, գոչիւն մը, բայց ամէն ինչ անշարժ էր. հրդեհը միայն ձայն կը հանէր։ Միթէ բոլորը փախա՞ծ էին. ո՞ւր էր Երբ-ան-Բայի շունչն եւ շարժուն համայնքը. ի՞նչ էր պատահած այս փոքրիկ հասարակութեան։

Ցէլմարք բլրակէն վար իջաւ։

Զարդագուշակ հանելուկ մը կը առջեւն էր դայն։

Կը մօտենար մուրացիկը յամրաքայլ, բայց աչքերը առաջ յառած. սառուկը մըն էր, որ դանդաղաքայլ կ'առաջանար դէպի աւերակը։ Ինքն ալ կը զգար որ տեսակ մը ուրուական էր այս լուռ գերեզմանին մէջ։

Հասաւ այնտեղ, ուր առաջ կը գըտնուէր ագարակին դուռը, եւ նայեցաւ բակը, որ այժմ պատեր չունէր եւ խառնուած էր իր շրջապատող գիւղին հետ։

Ինչ որ տեսած էր դեռ բլրակին վրայէն, առիկա ոչինչ էր, ան սարսափելին միայն տեսած էր. իսկ այժմ այնտեղ կը տեսնէր քստմնելին։

Բակին կեդրոնը կը գտնուէր սեւ դէզ մը, տարտամ կերպով լուսաւորուած մէկ կողմէ բոցերով, միւս կողմէ լուսնի շողերով. առիկա մեռած մարդոց դիակներու դէզն էր։

Կոյտին շուրջը կազմուած էր ամբողջ լճակ մը, որ դեռ կը մխար եւ իր մէջ կը ցոլացնէր հրդեհը։ Կարմիր էր այդ լճակը, բայց ոչ կրակէն կարմիր, որովհետեւ արիւն էր։

Ցէլմարք մօտեցաւ եւ սկսաւ իրարու ետեւէ մի առ մի զննել այդ թաւալգլոր դիակները։

Լուսինը կը լուսաւորէր, ինչպէս նաեւ հրդեհը։

Այդ դիակները զինուորներ էին. ամէն էին անոնց բոլորին ոտքերը, որովհետեւ անոնց կօշիկները հանած էին. վերցուցած էին նոյնպէս անոնց զէնքերը. կը մնար միայն անոնց համազգեստը, որ կապոյտ գոյն ունէր։ Սարժէններու, գլուխներու եւ անդամներու այս անկանոն կոյտին մէջ հոս ու հոն կ'երեւային ծակծկուած գոտեգարդաւոր գլխարկներ։ Առանց հանրապետականներ էին, Փարիզցիներ՝ որոնք դեռ նախորդ երեկոյ կենդանի էին այնտեղ՝ Երբ-ան-Բայ ագարակին մէջ ամրացած կը պահպանէին։ Համաչափ ինկած դիակները ցոյց կուտային, որ անոնք մահացած էին, անձն ու տեղը եւ մեծ խնամքով գընդակահար եղած էին։ Բոլորը մեռած էին, ոչ մէկ շշուկ չէր բարձրանար ամբողջ դէզին մէջէն։

Ցէլմարք զննեց առանց բացառութեան բոլոր դիակները. ամէնքն ալ ծածկուած էին գնդակներով։

Գնդակահար ընողները, հաւանաբար ստիպուած էին ուրիշ տեղ երթալ եւ ժամանակ չէին ունեցած զանոնք թաղելու։

Երբ մուրացիկը կը պատրաստուէր հեռանալ, բակը գտնուած ցած պատ մը անոր ուշադրութիւնը գրաւեց. տեսաւ չորս ոտքեր, որոնք պատի անկիւնին ետեւէն դուրս ցցուած էին, անոնց վրայ կօշիկներ կային եւ համեմատաբար միւսներէն հետ այդ ոտքերը փոքր կ'երեւային։ Ցէլմարք մօտեցաւ, առանք կանացի ոտքեր էին։

Պատին ետեւ երկու կին, նոյնպէս գնդակահար, ինկած էին իրարու քով։

Ցէլմարք անոնց վրայ ծռեցաւ։ Կիներէն մէկը հագած էր տեսակ մը համազգեստ. անոր մօտ կը գտնուէր կոտրած եւ պարպուած ջրաման մը. բանակին վաճառուհին պիտի ըլլար։ Չորս գնդակներ մտած էին անոր գլխուն մէջ եւ այժմ անիկա անշունչ պառկած էր։

Ցէլմարք նայեցաւ միւսին, գեղջկուհի մըն էր տժգոյն դէմքով, բերանը բաց, բայց աչքերը փակած. գլխուն վրայ վէրք մը չէր տեսնուեր։ Անոր զգեստները՝ որոնք անտարակոյս մաշելէն ցնցոտիներու փոխուած էին, իր ինկած բոպէին բացուեր էին եւ իրենց ծալքերուն մէջէն դուրս հաներ էին անոր կիսամերկ իրանը։ Ցէլմարք զգեստը բոլորովին բացաւ եւ մերկ ուսին վրայ տեսաւ գնդակի կլոր վէրքը։ Ուսոսկրը խորտակուած էր։ Մուրացիկը նայեցաւ այդ կապուտցած կուրծքին։

— Մա՞յր եւ ստնտո՞ւ մրմռաց եւ ձեռքը դպցուց անոր մարմնին։

Մարմինը սառած չէր։

Խորտակուած ուսոսկրէն եւ ուսի վէրքէն զատ անոր վրայ ուրիշ վէրք չկային։

Մուրացիկը ձեռքը դրաւ անոր սրտին եւ զգաց որ սիրտը թոյլ կերպով կը բաբախէր. ուրեմն կինը մեռած չէր։

(Շար.)

սպասվար բլլայ ձեր խորհուրդը

Չէ՞ք բաղդատեր ալ անանցանելի պատուար մը կը գտնուի Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ թէ անձնական այցելութիւն մը կրնայ փարատել այս սառնամանիք։

Վարչապետը պատասխանեց Անոնք ընդդիմադիր են իր կարծիքներուն թէ ճի՞շդ է որ Վատիկան գիտողութիւններ ըրած է անգլիո-ռուսական դաշինքին դէմ։

Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ տեղեկութիւն չունի։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ստանալ յանձնախումբը քննելով ռուսական պատասխանը, անընդունելի [illegible] կէտ մը պայման երբ Գաղտնապահութեան կը տրուի Անգլիոյ [illegible] բայց բացատրութիւններ կը սպասեն թէ Անգլիա ձամա[illegible] Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Ֆինլանտայի համար տալ երաշխաւորութեան։

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ համաձայնութիւնը նորէն պիտի ուշանայ, թէեւ անմիջական խզումի վախ չկայ։ Լոնտոնի մէջ անիմաստ կը գտնեն որ [illegible] պետութիւնները երաշխաւորութեան տակ առնուին առանց իրենց [illegible]։

Լոնտոնի Փրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, անգլիո-ֆրանսական բանակցութեանց մասին։ Մինչ Լոնտոն զբաղած է Մոսկուայի առաջարկներուն քննութեամբ, Գերմանիա կը պատրաստուի ոչ-յարձակման դաշնագիր մը կնքել Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ հետ, եւ Եուկոսլավիան ալ կապել Առանցքին։

** Ռուսինիէմիի լեհական դեսպանը ճառ մը խօսելով 100 ամեակի առթիւ, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը համաձայն չէ որ խորհրդային զինուորներ երեւան Լեհաստանի մէջ։ Եւսոյ բացատրեց թէ Լեհաստան չուզեր դաշնակցիլ ոչ Խ. Միութեան ոչ ալ Գերմանիոյ հետ։ «Մարդ կրնա՞յ բնութիւն կատարել հարսնիքին եւ ծաղկախտին միջեւ»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սուզանաւին նաւաբեկութեան առթիւ, որուն զոհ գացին 99 նաւաստի, կառավարութիւնը հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ։ Վարչապետ մանրամասն լուսաբանութիւններ հաղորդեց, արկածը վերագրելով թորփիլային խողովակի մը բաց մնացած ըլլալուն։ Այս առթիւ խոստացաւ խիստ քննութիւն կատարել։ Ծովային նախարարութիւնն ալ մասնագիտական քննութիւններ կը կատարէ, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը 17ի դէմ 353 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որով 5000 տոլար տուգանք եւ հինգ տարի բանտարկութիւն կը սահմանուի բոլոր անոնց որ կը ջանան տապալել ներկայ կարգուսարքը։ Օրինագիծը ուղղուած է քաղաքներուն դէմ։

ԻՍՊԱՆԻԱՅԷՆ վերադարձած 20.000 իտալացի սայմիկները փայլուն ընդունելութիւն մը գտան Իտալիոյ մէջ։ Մուսոլինի բարի գալուստի հեռագիր մը ուղղելով նախօրի, յայտարարեց թէ այդ սայմիկները զինեալ 34 ամիս մղած [illegible] ժողովրդապետութեանց համար։ Արշաւանքը պիտի չցրուին, այլ պիտի պահեն իրենց յատուկ մասը [illegible]։

ԳՐԻՒՍԷԼԻ (Պելժիա) ընկերվարականները ժողով գումարելով, 43ի դէմ 80 ձայնով որոշեցին որ իրենց անդամները մասնակցին Խ. Միութեան Բարեկամներու, Կարմիր Օգնութեան եւ ուրիշ քաղաքական կազմակերպութեանց։ Ինչպէս կը յիշուի, Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարն ալ նոյնիմաստ բանաձեւ մը քուէարկեց անցեալ շաբթու։

[illegible] երէկ, Բէնիի գլուխին, մահափորձ մը ենթարկուեցաւ երկաթուղիի մը, երբ գործ կ'ընէր բնակարանին։ Անծանօթ մը աորձանակ պարպած էր, բայց վնասներ վրիպեցաւ։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ գէպքերը բազմացած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, նոր խստութիւններ ձեռք առնուեցան, մանաւանդ անծանօթ օտարականներու դէմ։ Անցեալ շաբթու քանի մը լրտեսներ կը գլխատուին, առնէն մը ի վեր։

ՄԱՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքական կեդրոնէն բոլոր կազմակերպութեանց արգիլեց ժողովներ գումարել աշխատանքի ժամերուն, նկատելով որ միշտ ժողովներ [illegible] մակարդակ կը վնասէ արտադրութեան։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ դաշնակցութեան մասին յօդուած մը գրելով, «Մաթէն» կ'ըսէ թէ անդամներուն թիւը 4.936.000 էր 1937ին, իսկ այժմ իջած է 1.800.000ի. Ծեռնութեանց անհոգութեամբ, որ քաղաքական հակումներ ունէր եւ 588.000 անդամ, այժմ հազիւ 57.000 կը համրէ եւս։

ԾԵՐՈՒՆԻՆԵՐԸ առնելու համար ծրագիր մը կը մշակէ Գ. Տալատիէ, ինչպէս հաղորդած էր կիրակի օրուան ճառին մէջ։

ՍՈՒՐԻԱՅ նախարարական տագնապը կը շարունակուի 22 օրէ ի վեր։ Հանրապետութեան նախագահը դժուարը կազմելու պաշտօն յանձնեց Աթաթի, որ վարչապետ եղած էր 1936ին։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ չարժանկարի գործակալութիւնները որոշեցին պայքար հրատարակել [illegible] արտադրութեանց դէմ։

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Վարշաւայի կեդրոնական կայարանին մէջ։ Հարիւրաւոր հրշէջներ կը ձգնին խափանել հրդեհին ծաւալումը։

ԼՈՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց առնել Տանցիկի ծերակոյտին [illegible], որպէսզի ծերակոյտը պահանջած էր, որ լեհական մաքսատան պաշտօնէութեան թիւը (100) կրճատուի եւ երեք լեհ պաշտօնատարներ հեռացուին։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ 20-21 տարեկան զինուորագրեալներու պաշտօնական արձանագրութիւնը աւարտեցաւ յունիսի սկիզբը։ Արձանագրուեցան ընդամէնը 219.964 հոգի. Ասոնցմէ 3775 հոգի մերժեցին, զինուորութիւնը հակառակ գանելով իրենց խղճին։ Դատարանը պիտի վճռէ այսպիսի հարցերը։

ՏԻՎԱԼԷՆ, նախարար Գ. Բամփէնքի Լուարի նաւաշինարանին հրահանգեց սկսիլ շինութեանը 35 թոն տարողութեամբ զրահաւորի մը. Այս մարտանաւը պիտի կոչուի «Կլառքեներ», կառուցումը պիտի աւարտի 1942ին, եւ արագութեան [illegible] ըլլայ ժամը 30 հանգոյց. Մինչ [illegible] այս տարուան վերջ Ֆրանսա [illegible]

[illegible]

[illegible] մէջ։

[illegible] Ն Ձէկնամին առթիւ, գերմ[illegible] քաղաք առ եւ փո[illegible]

[illegible] մէջ նոր գէպքեր երեւան հանուած ըլլալով [illegible] թղթա[illegible] տարաքը հրամայեց խիստ քննութիւն կատարել եւ հեռացնել կասկածելի [illegible] Մինս կողմէ ծերակոյտ ամբաստանագիր մը կազմած է նախկին [illegible] բին դէմ։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ. 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Խրիմեան սրահին մէջ.

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ — 11 Յունիս, Կիրակի.

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ. — 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ. — 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ. — 18 Յունիս Կիրակի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պարոնայք Գաճճեճեան Փոլոս եւ Այրի Տիկին Ռէյհանա Գաճճեճեան կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱՃՃԵՃԵԱՆԻ (Արմաշ) [illegible]

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին բարեկամները, ազգականները եւ յիշատակը յարգողները

Հ[illegible] [illegible] ԸՆԿ. ԽՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Փուաէ Վարիյ։ Կը դասախօսէ Գ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Բագուի դէպքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան սահմանման վրայ»։

«ԽՐԱՓԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջ[illegible] 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկ. ժամը 9ին Cadet որ[illegible] վերնայարկը, Մեթրօ Cadet։

Կը խօսի Գ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ [illegible] օրուան հարցերը։

ՀԱՅ ԽՐԽՈՒՐԴԱ[illegible]

Յառաջիկայ դասախօսութիւն 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, [illegible] Ռիւ Պ. Լ. Փարիզ. Կը դասախօսէ Գ. Հ[illegible] [illegible] քննարկումներ եւ վաւերական [illegible] էջ արտասանութիւններ Օր. Օսմանեանի եւ Ռ. Չարդարեան[illegible]

Մուտք [illegible] զբաղարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները [illegible] 9-12։

Թատերական Ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սէյրի «Պէլ Կեթռաշեան» սրահին մէջ Իսիի Համազգային Թատերախումբը գեղարուեստական [illegible]

Գ. ԲԱԼԱՍԱՆ ՀԱՄԲԷՇԵԱՆի կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼՔԻ

«[illegible]»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին ՕՕ ԱՐՇԱՄ ՊԻՏՐՈՍԵԱՆ, ՍԻՒՏՈՒՍ ՄԻՒՍԻՐԼԵԱՆ, [illegible] [illegible] ԿԱՐՍՊԵՏԵԱՆ, ԵՂՈՅՍ ՍԵՐՃԵԱՆ. Օրի [illegible] [illegible] Նուագ, [illegible] պարք եւ հայ գեղջկական պարեր [illegible] թէյ մը Իսիի Ֆ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք 5 եւ 7 [illegible] տոմսեր կարելի է հայթայթել Պ. Հալպէշեանէ 48, rue Th[illegible] (Boulogne).

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulvard Strasbourg Սէն Տընիի մեթրոյին մօտ, նախկին քէօշկէն (որ գոցուած է, քիչ հեռու։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս [illegible] եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան [illegible] ցաւակցութիւն կը յայտնեն [illegible] իր մօր Այրի Տիկին Դժխու[illegible] մահուան առթիւ։

Փարիզ

✕

Ֆրանսայի Տարօն — Տուրուբերանի Շրջ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի եւ պարագաներուն իր ամուսնոյն ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

✕

Տէր եւ Տիկին Սամսոն Ալիքսան — եան եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուկեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն այրի Տիկին ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի իր ամուսնոյն՝ ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme. Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

[illegible] [illegible] Խարա[illegible] գիւղի Դաւիթ Նազարեանի կինը՝ Նորգիզ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Աշոտ եւ Աւետիս, որոնց երեխաներու անունները են Ծովինար եւ Հեղնար. Արշակ եւ Աւետիսի մօր անունն է Դայիանէ Կարապետեան։ Արշակ եւ Աւետիս եղ[illegible] [illegible] քաղաքին, ուր են Ֆրանսա եւ կ'ենթադրուի որ այժմ կ'ապրին Մարսէյլ քաղաքին մէջ. Ֆրանսայի վաւ[illegible] Հայեր. Մրս Թիւէն կը խնդրուի Արշակ եւ Աւետիս եղբայրներու մասին եթէ տեղեկութիւն ունին իրեն հասցէները գրութեամբ յայտնեն հետեւեալ հասցէին. Haïk Adjemian. Tabriz (Iran)

✕

Աւետիս Մղրեսեան (Գորգ Աղաճ-ցի) Աթէնքէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ տղան՝ Պետրոս Գասպարեանի կինը ու զաւակները. Կնոջը անունը՝ Բէրրոն, մեծ մանչը՝ Երուանդ, աղջիկը Կիւլա, որոնք 1922ին Սմիւռնիէն մեկնած են Ֆրանսա. Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայաստանի գրականութեան Մատենաշարի Բ. թիւը. (Հին ուղղագրութեամբ)

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Հեղինակին նկարով եւ կենսագրութեամբ։

Նոյն Մատենաշարի Ա. թիւը

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին հատորի՝ 7.50 ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris— 6e. կամ Մ. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris— 9m.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆՔ

ՎԻԷՆ, Մ. Խ.— Ձեր ուզած հասցէն.— 27 bis, Chemin Bellet, Nice (A. M.).

ԻՍՏԱՑԱՆՔ

.5 Փետր. — 15 մարտ

ԼԱՍԷՅՆ, Մ.Կ.— 40

ԳԼԷՄՈՆ— ՖԷՌԱՆ, Ա. Մ — 75

ՇԱՍ, Մ. Թ.— 100

ԼԻՈՆ, Ե. Գ.— 150

ՎԻԼՄՈՆԲԼԸ, Սիւն.— 75

ԼԷՖԻՒԼԻ, Օ. Թ.—100

ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 45

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Մ. Գ.— 150

ՓԱՐԻԶ, Ա. Ա.— 150

ՄԷԿՆԻԱ, Գոլ.— 150

ԼԻՈՆ, Մ. Ն.— 40

ՇԱՍ[illegible], Յ. Գ. 75

ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ ԱՆ ԼԷ, Հայ— 150

ՆԱՆԹ, Գ. Մ— 75

ԷՓԻՆԷՅ, Մ. Ա.— 75

ՖԱՅԱՆՍ, Սօլ.— 75

ՐՈՒԷՆ, Մ. Գ.— 40

ՄԷՕՏՈՆ, Մ. Գար.— 30

ԷԼՊԷՕՖ ԱՆ ՊՐԷ, Գր.— 100

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Աւետ.— 150

ՆԻՍ, Ա. Վ.— 50

ԼԱՖՐԵԹ, Նաճ.— 40

ՊՐԻՒՍԷԼ, Պետ.— 215

ԻՌՈՆԻ ԱՆ ՊՐԻ, Աւա.— 50

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԻՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 8 Juin 1939

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4061 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[illegible] ԽՕՍՔ

ՈՄՆ ԱՅՍՊԷՍ, ՈՄՆ ԱՅՆՊԷՍ...

Մենք պարզենք երեւոյթը եւ դուք տուէք պատասխանը, առանց նախապաշարման։

Տարիներէ ի վեր ապրիլեան սգահանդէս եւ Մայիս 28ի տարեդարձ կը տօնուին այստեղ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ։

Սկիզբները, այս տօնակատարութեանց ներկայ կ'ըլլային բոլոր դասակարգեր, առանց շէնքի եւ հեթանոսի խտրութեան։ Տարրական պարտականութիւն մը, որ բացատրութեան չի կարօտիր։

Քանի մը տարի վերջը, մթնոլորտը պղտորեցաւ, եւ մարդիկ սկսան դիրք առնել երկուքին ալ, մանաւանդ Մայիս 28ի հանդէպ։ Փոքրոգի քաղաքականութիւն մը, որ ունինչ անէծք մարդկային։

Մթնոլորտը նորէն մեղմացաւ, եւ կամաց-կամաց սկսան վերեւալ «... մարդիկը», եթէ ոչ երկու տօնակատարութեանց, գոնէ մէկուն։ Մանաւանդ այս տարի բաղդատաբար կազդուրիչ էր պատկերը։

Մեր մատնանշած բացասական երեւոյթը ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ... գաղութին մէջ։ Եւ, մինչեւ այսօր ալ, կը տեւէ անոր ախտաւոր հետքը։

Այսպէս, անոնք որ դիրք բռնած էին սկիզբէն ի վեր, կը շարունակեն յօժարիլ իրենց անփառունակ մեկուսացման պատեանին մէջ։ Եթէ շատ նեղը ..., կուսակցական մասալներ կը պատմեն, մոռնալով թէ բացական իրենք չունին պատուոյ կոչումներ։

Բայց այս չէր մեր ըսելիքը։

Ուշադիր գիտող մը պիտի նկատէ որ երկու տօնակատարութեանց առթիւ, ամէնէն «երեւելի» բացակաները կը կազմեն Հայ. եկեղեցւոյ իշխաններն ու պաշտօնեաները։

Օրինակ, մինչ Մխիթարեան վարդապետները յօժարութեամբ կը մասնակցին երկու տօնակատարութեանց, նոյն իսկ ճառ խօսելով կամ նախագահելով, մեր «Առաջնորդականները» պատիւ կը ընեն անտեսել երկուքն ալ։ Շատ անգամ պատահած է որ նոյն իսկ տէրտէրներ երեւան։ (Ամէնէն հաւատարիմները երկու աւագերէցներ էին, Ե. Ասլանեան եւ Վ. Յոյեան քահանաները երկուքն ալ մեռան...)։

Գիտենք լաւ թէ մերոնք սովորութիւն չունին որ եւ է հանդէսի մասնակցելու. Բոլորովին սխալ։ Անոնք ո՛չ «Էջմիածնական»ն կը փախցնեն, ոչ ալ նման պատկերներ։

Ուրեմն տեսակէտի կամ կարգապահութեան խնդի՞ր է։

Ի՞նչ միամտութիւն։ Իբրեւ եկեղեցական, իրենց որոշ տեսակէտները չունին Ֆրանսայէն դուրս եղած այնքան վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ, որ կը նախագահեն եւ ճառեր ալ կը խօսին (Սուրիա, Լիբանան, Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւն.)։

Ահաւասիկ, Մայիս 28ի առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեր է Ռումանիոյ հայ թեմակալ առաջնորդը, Հ. Սահակ Կողեան եւ քաղաքական ճառ մըն ալ՝ Հալէպի Առաջնորդը, Ցուսիկ արք.։ Ըմբո՞ստ է այս վերջինը, չի՞ գիտեր օրէնք եւ կարգապահութիւն։

Ըմբոստնե՞ր են Մխիթարեան վարդապետները, որոնք Մայիս 28ը կը տօնեն Փարիզէն մինչեւ Թիֆլիս եւ մինչեւ Հարաւ-Ամերիկա։ (Փարիզի տօնակատարութեանց — Ապրիլ 11 եւ Մայիս 28 — հայ տէրտէրի մը շուքն անգամ չերեւցաւ Մխիթարեան վարդապետներուն քով։ Նոյնպէս Շահմուրատեանի հանդէսին)։

Կարժէ՞ր մատնանշել այս երեւոյթը, երբ գիտենք թէ շատ աւելի ծանր սխալներ կը վարկաբեկեն հայ կղերը։

Կարժէր գոնէ մէկ տեսակէտով,— ապացուցանելու համար թէ՝ բաքի նախանձ անգամ ցամքեր է շատ մը փիլոնաւորներու մէջ, ճիշդ այն պահուն որ կը ճգնին հին սախտակները աղջնցնել, մրցիլ գիտութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ, մինչեւ անգամ կղերապետական ոգի ներշնչել երիտասարդ վարդապետներու։

Շ.

«Հայերէն խօսող Հաթայցիներ»

Գրած էինք թէ Հաթայի նախագահ Մուսա տաղ այցելած է։ «Եէնի Կիւն» կը գրէ այս առթիւ (28 մայիս).

Նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն անցած շաբաթ օր, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, այցելեց Մուսա տաղի Գիթիաս գիւղը։ Իրեն կ'ընկերանային Գնդապետ Շիւքրի Գանատլը, հազարապետ Նաճի, աւագ հիւպատոս Ֆէթհի, հանրային նախարար Քէմալ Ալբար, ոստիկան զինուորներու ընդհ. հրամանատար Քեմալ Փըլըճ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէն Իպրահիմ Աքընճը, երեսփոխաններ Վէտի Քարապայ, Վէտի Պիլկին, Իսա Գազանճեան, Սամիհ Ազմի եւ լրագրողները։ Մեր պետութեան յարգելի նախագահը չիման մէջ մտնելով Գիթիասի հայերէն խօսող Հաթայցիներուն հետ, լսեց անոնց պահանջները, հետաքրքրուեցաւ գիւղացի տղոց առողջական վիճակովը եւ դպրոցական գործերովը, բացատրութիւններ առաւ ուսուցիչներէն։ Գիթիասի կիսատ մնացած ճամբան կարելի եղածին չափ շուտով շինուելու համար հարկ եղած հրամանները տուաւ հանրօգուտ նախարարին եւ մեծ ցոյցերու մէջ մեկնեցաւ Գիթիասէն։

Նախագահին այս ջերմ եւ անկեղծ հետաքրքրութենէն չափազանց ազդուած, Գիթիասցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին։ Իրականին մէջ միեւնոյն ցեղէն սերած այս երկու եղբայր ժողովուրդները աւելի վերջ աւելի լաւ պիտի հասկնան իրար, եւ իրենց հայրենիքի յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման համար աշխատելով՝ դրախտ պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հողամասը։

Այսօր չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը թրքական ցեղէն սերած են։

Մենք ալ պարտք կը նկատենք յանուն մեր թերթին շնորհակալ ըլլալ մեր պետութեան յարգելի պետին, իր մօտիկ շահագրգռութեանը համար հանդէպ հայերէն խօսող մեր Հաթայցի հայրենակիցներուն, որոնք շատ լաւ կը գնահատեն թէ իրենց շահը կը պահանջէ միանալ իրենց ցեղակիցներուն։

*** Թուրք թերթերը հաստատելով Սանճաքին կցման լուրերը, կ'աւելցնեն թէ 10,000 Թուրք զինուորներ պիտի գրաւեն Նահանգը եւ Ֆրանսացիները պիտի հեռանան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ ԴԱՐՁԱԾ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

«ԴՈՒՔ ԱՐԳԻԼԵՑԻՔ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Երեքշաբթի օր շռնդալից հանդիսութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, փառաբանելու համար Սպանիայէն վերադարձած ռազմիկները։

Պերլինի մէջ, ողջունելով 17.000 լեգէոնականներ, Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց թէ 1936 յուլիսէն իսկ պատասխանեցին Զօր. Ֆրանգոյի կոչին։ «Այսպէս առաջին անգամ ըլլալով գործնապէս հաստատուեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ գաղափարական համերաշխութիւնը։ Անգլիական եւ Ֆրանսական թերթերը տարիներով սուտ խօսեցան, գրելով թէ մենք կ'ուզենք բաժնել Սպանիան եւ յափշտակել անոր գաղթավայրերը։ Գաղթավայրեր գտնելու սովորութիւնը ամէն ատեն մաս կազմած է ժողովրդապետութեանց մեթոտներուն։ Ես հրամայեցի օգնել Զօր. Ֆրանգոյի, որովհետեւ գիտէի որ այդպէս ընելով պիտի փրկեմ ոչ միայն Եւրոպան, այլ եւ մեր երկիրը։ Ֆրանգօ գործի ձեռնարկեց փրկելու համար Սպանիան եւ հանդիպեցաւ ամբողջ աշխարհի կողմէ սարքուած դաւադրութեան մը։ Ես գործեցի կատարելապէս համախորհուրդ Իտալիոյ հետ»։

Յետոյ խօսքն ուղղելով կամաւորներուն, շարունակեց.

— «Դուք, զինուորներ, կռուեցաք այն համոզումով թէ կը մարմնէք իմ կամքս կատարելու համար եւ մենք ամէն պատճառ ունինք շնորհակալ ըլլալու ձեզի։ Ոչ միայն ես, այլեւ Մուսոլինի ուրիշ շարժառիթ չունէին եթէ ոչ կռուիլ այն մութ ուժերուն դէմ որ կը ջանային կործանել ամբողջ Եւրոպան։ Հիմա որ վերադարձած էք Սպանիայէն, այս հանդիսաւոր ընդունելութիւնը վերջ պիտի տայ ժողովրդապետութեանց շաղակրատութիւններուն։ Ես ձեզ հոն ղրկեցի օգնելու համար անբախտ երկրի մը, աջակցելու հերոսի մը եւ խանդավառ հայրենասէրի մը, որ կ'ուզէր կործանումէ փրկել իր երկիրը եւ որ յաջողեցաւ փառաւորապէս։ Դուք օգնեցիք խափանելու համար պատերազմը Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջեւ»։

Սպանիայէն վերադարձած 17.000 զինուորները, նաւազները եւ օդաչուները ընդունուեցան իբրեւ ազգային հերոսներ եւ թափոր մը կազմեցին Պերլինի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ։ Այս առթիւ ալ արձակուրդ ստացան դպրոցականները։ Այս կամաւորներէն շատերը օդաչուներ էին, քանի մը հազարը՝ ուղղակի բանակէն առնուած։ Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր նաւազներու թիւը։ Թափորի ճամբուն վրայ նստած էին 400ի մօտ սեւազգեստ մայրեր եւ հայրեր, որոնց զաւակները մեռած էին Սպանիոյ մէջ։ Պաշտօնական տեղեկագիրը 350 կը հաշուէ մեռեալներուն թիւը, բայց ուրիշներ կ'ըսեն թէ Գերմանացիներու կորուստն է 500 մեռեալ, 1100 ծանր եւ 2000 թեթեւ վիրաւոր։

Իտալիոյ մէջ ալ նոյնքան շռնդալից հանգամանք ունէր ընդունելութիւնը։ Առաջին ցոյցը տեղի ունեցաւ Նափոլիի մէջ, երբ ցամաք ելան 20.000 իտալացի կամաւորներ եւ 3000 Սպանիացիներ։ Արարողութեանց ներկայ էին Իտալիոյ թագաւորը, արտաքին նախարարը, Սպանիոյ ներքին նախարարը, Մադրիտի իտալական եւ Հռոմի սպան. դեսպանները եւ ուրիշ երեւելիներ։ Ճառ չխօսուեցաւ, բայց բոլոր թերթերը հրատարակած էին Մուսոլինիի հեռագիրը, որ կը շեշտէր թէ կամաւորները «ամբողջ երեսուն ամիս մղձաւանջ մը դարձան ժողովրդապետութեանց համար»։ Իտալիոյ բոլոր կայանները մանրամասնօրէն կը հաղորդէին ընդունելութիւնը, փառաբանելով լեգէոնականներուն յաղթանակը։ Մամուլը սիւնակներով նկարագրութիւններ հրատարակեց լեգէոնականներու քաջագործութեանց մասին։ «Անոնց քաջագործութիւնները այնքան մեծ էին որ մարդիկ չէին հաւատար թէ իտալացի լեգէոնականները միայն քանի մը հազար հոգի էին, այլ կ'աւելցնէին անոնց թիւը, հասցնելով ցնորական համեմատութեան մը»։

Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ թէ մեռած կամ վիրաւորուած 14.554 լեգէոնականներուն գրեթէ կէսը եւ շքանշանի արժանացած 5544 զինուորներուն աւելի քան կէսը առնուած էին կանոնաւոր բանակէն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպարապետը, Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի օր, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ սպայակոյտի նախագահին հետ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ բացառիկ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան։ Զրոյցի մը համաձայն, Զօր. Կամլէն պիտի ստանձնէ ֆրանսական եւ անգլիական բանակներուն ընդհանուր հրամանատարութիւնը, պատերազմի պարագային։

Իր մեկնած օրն իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը ազգ. պաշտպանութեան սպարապետ կը նշանակէր զինքը։

Զօրավարը Լոնտոն հասած ատեն, ընդունուեցաւ Անգլիոյ բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին սպայակոյտներու նախագահներուն կողմէ։ Զօրավարը երէկ ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը։

Սպարապետը շատ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Անգլիոյ պատերազմական եւ ծովային նախարարներուն հետ, մասնաւորապէս Միջերկրականի պաշտպանութեան համար, արեւմտեան թէ արեւելեան։ Վերջին շրջանի, արեւելեան Միջերկրականի վերաբերեալ խօսակցութեանց պիտի մասնակցի նաեւ Զօր. Քեազիմ, թրքական բանակին ընդհ. քննիչը, որ նոյնպէս Լոնտոն կը գտնուի մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ։

»»» · «««

ՆԱԽԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ անցեալ օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը երկար զեկուցում մը ներկայացուց, անգլեւխորհրդային եւ ֆրանգեւթուրք բանակցութեանց մասին։ Այս առթիւ ըսաւ թէ ապրիլ 13էն իսկ Ֆրանսա ծրագիր մը առաջարկած էր որ եթէ անմիջապէս ընդունուած ըլլար, լուծուած պիտի ըլլար Թուրքիոյ եւ Լեհաստանի ապահովութեան խնդիրը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Վերջերս քանի մը նոր հրատարակութիւններ ստացայ։ Այս սիւնակին մէջ, կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ հրատարակութեանց վրայ, օրը օրին։

Ահա առաջին արմաղանը՝ Ցարու–թիւն Գումրուեան։

Երիտասարդ գրող մըն է Գումրուեան, «Ցառաջ»ի աշխատակից, որ իր այս աշխատութեամբ ժընեւի բժշկական համալսարանէն կը ստանայ ատամնաբոյժ «տօքթէօր»ի տիտղոսը։ Ճատկապէս արձանագրեցի գրողի պարագան, որովհետեւ ինծի համար ողջունելի է գիտութեանց ասպարէզին մէջ տեսնել արուեստի եւ գրականութեան նուիրեալ երիտասարդութիւն մը, ողջունելի՝ որովհետեւ այդպէս միայն կարելի է որ խոյանք ստանայ Հայկական գիտութիւնը,— վասնզի ցաւալի է արձանագրել, որ, մեր մէջ, եւ ընդհանրապէս Արեւելքի մէջ, գիտութիւնը, մանաւորաբար բժշկութիւնը դարձած է չարաշահութեան ապրիւր՝ շատ եւ շուտ փարա վաստըկելու ախտաւոր մարմաջը ունեցողներու կողմէ, սնապարծութեան դրօշակ՝ խօլած եւ անմշակելի ուղեղներու կողմէ։ Հասկնալի է, ուրեմն, ուրախութիւնս՝ ի տես բեղուն եւ բանեղծագործ երիտասարդութեան ծիրուններուման,— զի գրագէտ բժիշկներու եւ պատկառոր մտաւորականներու սերո՛ւնդ մըն էր որ մեր Պատմութեան մէջ բացաւ Վերածնունդի թըռիչքը, (Սահմանադրութեան սերունդը)։

Պ. Գումրուեան իր այս աշխատութեամբ օգտաւոր մը կը բերէ փըտած ակռաներու դարմանումին՝ գործածելով ծարիրի խակութիւնը ու շըփիի իւղը, անդիկի հետ խառն, օժանդակութեամբ ջերմարուծութեան։ Երիտասարդ պատկառուը կը յուսամ պիտի չմոռնայ գրիչը, որքան ալ փառք բերէ իրեն քլինիքը։

ԱՐԱՁ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յ. Թաշճեան (St. Cyr s/Mer)	10
Ցուցակ 7 գումարը	3525
Ընդհ. գումար	3535

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԳԱՐՇԵԼԻ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆԵՐԸ Պ. ԿՈԹԸՌՕՅԻ ԴԷՄ

« ՀԱՅՏԻ, ԿՈԹԸՌՕ ԷՖԷՆՏԻ, ՀԱՅՏԻ, ԿԷԼՏԻ ԳՕՐՈՒՆ ՓԱԶԱՐԸ, ՍԻՒՐ ԷՇԷՅԻՆ ՆԻՅՏԷՅԷ »...

Անտիոքի թուրք օրկանը, «Եէնի Կիւն»՝ հետեւեալ հայհոյանքները կը հրատարակէ ծերակուտական Կոթըռոյի դէմ, «Բարբաջանքը կը շարունակուի» խորագրին տակ (26 մայիս).

— «Այն միջոցին, երբ քաղաքակիրթ եւ բարեկամ աշխարհը, իրաւ եւ խաղաղասէր ամբողջ աշխարհ մը, գնահատելով մեծ ու հերոսական Թուրք ազգին բարձր դիրքը խաղաղութեան հաւասարակշռութեան մէջ, կը փառաբանէ մեր բարեկամութիւնը եւ մեր դիրքը կը փայլի, դժբախտաբար այս բարեկամ ազգերուն մէջ կը տեսնենք ողորմելիներ (զավալլը) որոնք տակաւին Թուրքին դէմ քէնով ու թշնամութեամբ լեցուած կը շարժին։ Ասոնցմէ կը տեսնենք եւ անոնց հաշւոյն ցաւ կը զգանք։

Ահա այդ ողորմելի ապուշներէն (պուտալա) մէկը եւ վերջին ժամանակներուն առաջինը՝ Ֆրանսացի ծերակուտական Կոթըռօն է, որ անցեալներս Հաթայ այցելեց։

Այս մարդը, որուն խելքը եւ միտքը անկասկած կը գտնուին կրունկէն վար, բերնէն ելած եւ գրչէն կաթած ամէն խօսքով մեզի դէմ իր թշնամութիւնը արտայայտած ժամանակ, ըստ սովորութեան ձեռք կ'առնէ մարդիկ որոնք դարերով գործիք դարձան քաղաքական ցանկութեանց, եւ իբրեւ թէ յանուն «իրաւունքի, ճշմարտութեան եւ մարդկութեան», ինքզինքին կուտայ այդ մարդոց պաշտպանի հանգամանքը.

Ճիշդ է թէ այս Կոթըռոյին եւ անոր նման շարժողներուն հարկ եղած պատասխանը տուաւ երեսփոխան Իսա Գազանճը, որ ամէնէն իրաւասու անձնաւորութիւնն է արտայայտուելու համար յանուն հայերէն խօսող Հաթայցիներուն, եւ վճռապէս յայտնեց թէ բոլոր Հաթայցիները ինչպէս գոհ, երջանիկ եւ բարեբաստիկ կեանք մը կ'ապրին մեր ազատ ու անկախ վարչաձեւին մէջ։ Ճիշդ է թէ աւելցնելիք բան չունինք երեսփոխանին խօսքերուն վրայ։

Միայն թէ, ինչպէս ըսինք, թշնամութիւնը չի փնտռեր ճշմարտութիւնը, անոր զէնքը միշտ խեղաթիւրումն է։ Անիկա կ'ուզէ քէնով, ոխով, խտրանակչութեամբ պղտորել ու արատել միտքերը։ Ահա Կոթըռօն ալ, Փարիզ վերադառնալուն պէս, հակառակն ըլլալով իր տեսածներուն եւ լսածներուն, սկսաւ յայտարարութիւններ եւ հրատարակութիւններ ընել։

«Էնտէփանտան» թերթին մէջ ստորագրուած յօդուածով մը, Կոթըռօ կը պնդէ թէ Հաթայի ներկայ կացութիւնը չի համապատասխաներ իրաւական դրութեան եւ թէ Հաթայը ըստ օրինի մէկ մասն է Սուրիոյ։ Գիտնալով որ տակաւին ընթացիկ ապրանք մըն են ասոնք, Կոթըռօ կ'ընէ այդ պնդումները եւ տեսէք թէ առանց ամչնալու ինչեր ալ կ'ըսէ.

— «Իրական ահաբեկում մը կ'այրէ կը մրկէ երկիրը։ Ասոր ապացոյց թէ այն բոլոր միջոցները զոր մեկնելէս յետոյ ձեռք առին Ճէպէլ Մուսայի Հայերուն դէմ։ Այդ խեղճերուն յանցանքը այն է որ ծափահարած են Ֆրանսացի ծերակուտական մը եւ երգած «Մարսէյյէզ»ը։ Ֆրանսայի կողմէ Սանճաքի լքման ծանր արդիւնքները սկսած են երեւան գալ։ Հոն գտնուած միջոցիս իմացայ թէ մեր հին եւ ամէնէն հաւատարիմ բարեկամները միայն հրաշքով մը ազատած են խողխողումէն։ Հին արիւնարբուները չեն փոխուած»։

Կասկած չկայ թէ մազաչափ ամօթ ունեցող մէկը կը զգուշանայ այս ձեւով ամբաստանել Հաթայը, Հաթայցիները եւ առհասարակ Թուրքերը։ Բայց մեղք որ, իր ազգին վստահութեան եւ համակրանքին հետեւանքով ծերակուտականի նման դիրքի մը բարձրանալով հանդերձ, շատ ցած ոգիով, շատ գռեհկութեամբ եւ սոտինութեամբ մեր դէմը ելլող Կոթըռօ մը չի քաշուիր, չամչնար քաղաքական նպատակի մը համար այս աստիճան սուտեր խօսելու։ Եւ համաձայն իր ոխալ ու գռեհիկ պնդումին՝ յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան իբրեւ թէ հարստահարեալ (մազլում) ազգ մը պաշտպանելու ձեւեր առած ատեն, չի վախնար, չամչնար «արիւնարբու» կոչելու Թուրք ազնուական ազգը, որուն բարեկամութիւնը կը ցուցնէ ամբողջ աշխարհը — մէջն ըլլալով նաեւ իր ներկայացուցած ազգը — եւ որ այս ձեւով ապահոված է աշխարհի բարեկամութիւնը, սէրը եւ յարգանքը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՉ, ՆՈՐ ԳՈՐԾԻՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեսփոխան չվերընտրուածներուն մէջ կան նաեւ այլ ուշագրաւ դէմքեր։

Ահա Զօրումի երեսփոխան Ֆուատ, որ տարիներէ ի վեր նախագահն էր Պատմական Միութեան եւ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր։

Ահա, դարձեալ, Սատրի Մագսուտի, որ մեծ դեր կատարեց Քէմալի լեզուին յեղաշրջման մէջ։ Ընթացաւարտ ռուսական համալսարանէ մը, այս Թաթարը տարիներէ ի վեր կը վարէր բազմաթիւ պաշտօններ, իբրեւ երեսփոխան, համալսարանի դասախօս եւ վերջապէս անդամ Լեզուական Միութեան։

Այնպէս որ, անոր չվերընտրուիլը բացառիկ նշանակութիւն ունի, յաջորդելով Կրթական նախարար եւ Լեզուական Միութեան նախագահ Սաֆֆէթի պաշտօնանկութեան։ Ցայտնապէս կ'երեւի որ այդ միութիւնը հանգստեան պիտի կոչուի, ինչպէս թելադրած էր նաեւ «Կրօնաւորի» Ֆալիհ Րըֆգը, թուրք լեզուի մաքրագործման անհրաժեշտութիւնը չէ չտեսած ատեն։

Չվերընտրուածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Վասֆի Րաչիտ, իրաւագէտ եւ բաւական ազդեցիկ դէմք մը։ Անոր ալ մեղքը՝ գեղծարար Էքրէմ Քէօնիւկի հետ կապ ունենալն է։ Աւելի մինչեւ՝ Շիւքրիւ Գայային։

Արդարեւ, վերջերս երբ թուրք մամուլը գրեց թէ նախկին ներքին նախարարը մինչեւ Անգարա տարած ու ծնած է Սոն Փօսթայի պատասխանատու տնօրէնը՝ Էքրէմ Քէօնիւկի հասցէին ակնարկութիւն մը ըրած ըլլալուն համար, բացուեցաւ նաեւ թէ Վասֆի Րաչիտ իր կարգին յանդիմանած է Սոն Փօսթան եւ միւս կողմէ տրամադրութիւն յայտնած է դատ բանալու յանուն Էքրէմ Քէօնիւկի։

Երկար պիտի ըլլար ծանրանալ բոլորին վրայ. միայն չեշտենք թէ ընտրումը ընդհանուր է.— դուրս թողուած են այն բոլոր երեսփոխանները, որոնք ուեւէ կերպով կապ ունեցած են Աթաթիւրքին հետ. կամ ուեւէ առթիւ դէմ գործած են Իսմէթի եւ կամ վերջապէս դեր ունեցած են անպարտկելի փղձումներու մէջ։

Արդ, ինչ որ պէտք է չեշտել թէ նոր ղեկավարը երկու նպատակ կը հետապնդէ։ Առաջին՝ հեռացնել անձնապէս իրեն անհաճոյ եղող տարրերը։ Երկրորդ՝ այն տպաւորութիւնը տալ ժողովուրդին թէ ինք մաքուր է ամէն տեսակէտով եւ վճռած է արգիլել բոլոր զեղծումները։ Այդ ձեւով, միաժամանակ կը հարուածէ Քէմալը, անուղղակի հասկցնելով թէ ան էր պատճառը այսքան խոշոր ու բազմաթիւ գայթակղութեանց։

Արդարեւ, հանրապետական մամուլը անպայման կը կրկնէ թէ «ազգային պետութը նոր շրջան մը բացած է, նպատակ ունենալով աւելի ամրապնդել ժողովուրդի վստահութիւնը»։

Այս առթիւ յիշենք նաեւ ուշագրաւ փոփոխութիւն մը։

Քսան տարի առաջ, ո՞վ գիտէ որ օրին սեղանին վրայ, Աթաթիւրք որոշեց կիներն ալ երեսփոխան դարձնել։ Եւ 25 հանըմներ տարաւ բազմեցուց Անգարայի խորհրդարանը, գայթակղութեան մատնելով ժողովուրդը։

Դէմ ըլլալով հանդերձ այս գաղափարին, Իսմէթ խոհեմութիւն չհամարեց մէկ անգամէն ջնջել զայն։ Այս տեսակ քայլ մը կրնար ցնցում առաջ բերել, իբրեւ նշան տալով անոնց որ կը սպասէին թէ կիները պիտի հանուին ոչ միայն խորհրդարանէն, այլեւ պաշտօնատուններէն, գրկուելու համար իրենց բուն տեղը՝ տունը։

Ասոր համար, մասնակի ջնջումի դիմեց, 23 կին երեսփոխաններէն ՏԱԱԸ-ՄԻՑ դուրս ձգելով թեկնածուներու ցանկէն։ Եւ տեղն ալ ուրիշ հանըմներ կամ «պայման»ներ չնշանակելով։ Կը նշանակէ թէ փոփոխութիւնը կը վերաբերի ոչ թէ անձերու, այլ ուղղակի տեսութեան։ Պահպանողական մարդ, Իսմէթ շատ չախորժէր փէչէրու ցուցադրութենէն եւ պիտի աշխատի աստիճանաբար գոցել զանոնք...

Ուրիշ երեւոյթ մը։

Նոր ընտրութեանց ատեն, երբ Իսմէթ աշխատեցաւ մէկ կողմէ ցրուել Քէմալի կազմած քլիքը, միւս կողմէն ալ ջանաց սիրաշահիլ Քէմալի հակառակորդները, անտարակոյս իր դիրքը ամրապնդելու ռազմավարութեամբ։

Զօր. Գարապէքիրի պարագան չէ-ուած էր։ Այդ փաշան, որ ամբողջ 15 տարի հսկողութեան տակ պահուեցաւ իրենք-իրենց (Պոլսոյ մէկ արուարձանը), այս անգամ կրկին երեսփոխան ընտրուեցաւ։ Եւ Պոլսէն, ուր այնքան գէշ խաչուեցաւ մամուլին կողմէ։

Զօր. Ալի Ֆուատ, որ Գարապէքիրի հետ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմեց եւ անոր հետ ալ ամբաստանուեցաւ իբրեւ Քէմալի կեանքին դէմ դաւող, անակնկալ բարձրացում մը ունեցաւ այս անգամ։

Ճիշդ է, այս փաշան աւելի առաջ ներում ստացաւ եւ Բէթէթ փաշայի հետ երեսփոխան ընտրուեցաւ. բայց մինչեւ հիմա անկիւն մը կծկուած էր եւ հեռու կը պահուէր գործէ։ Այս անգամ, Իսմէթ զայն դարձուց Նախարար։ Ան ալ հանրօգուտ շինութեանց նախարար, որ մենաշնորհը կը նկատուէր նշանաւոր մարդասպան Ալի Չէթին Գայայի, այն մարդուն որ քանի մը տարուան մէջ տասնէն աւելի օտար ընկերութիւններ բռնագրաւեց։

Անկախութեան ատեանի նախկին ահաւոր նախագահը գոհացնելու համար, առեղծեցին հաղորդակցութեանց նախարարութիւն մը եւ անոր յանձնեցին։

Նոր ընտրուածներուն մէջ աչքի կը զարնէ նաեւ Ֆէրիտուն Ֆիքրին

Ծագումով Քիւրտ. Ֆէրիտուն եղբօրորդին է Տէրսիմի նախկին երեսփոխան Լութֆի Ֆիքրիին, որ մեծ դեր կատարեց սահմանադրութեան շրջանին, իբրեւ կատաղի ընդդիմադիր Իթթիհատի։ Քէմալի օրով, Լութֆի Ֆիքրի ո՛չ միայն չյարգուեցաւ, այլեւ դատի քաշուեցաւ իբրեւ խալիֆայական։

Հակառակ անոր ազգականը ըլլալուն, երիտասարդ Ֆէրիտուն երեսփոխան ընտրուեցաւ 12 տարի առաջ. բայց շուտով աչքէ ինկաւ եւ հալածուեցաւ իբրեւ Քուրդ ընդդիմադիր։ Այն ատեն, գաղտնի ոստիկանը անպակաս էր տունէն։

Ահա այս տեսակ մէկն է որ հիմա կրկին կը դառնայ ի պատուի։ Այսինքն ոստիկաններուն կը հրամայուի ոչ թէ տունէն երթալ, այլ ազատ, յարգալից բարեւ մը տալու համար երէկուան կասկածելիին...

Հապա Ալի Սայի՞պը։

1934ին խորհրդարանէն ատեն զայն եւ բանտարկեցին, իբրեւ Քէմալի դէմ մահափորձ սարքող։ Եւ Անգարայի ընդհանուր դատախազ Գահա Արըգան, որ այսօր ալ կը վարէ նոյն պաշտօնը, շատ բուռն ճառ մը խօսեցաւ, յայտարարելով թէ այդ Քիւրտը իսպառ ծրագրած է սպաննել երկրին տէրը։ Իբրեւ փաստ ալ ներկայացուց Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն Թէվֆիք Հատիի կազմած թղթածրարները։

Ալի Սայիպ լացաւ, ողբաց, պնդեց իր անմեղութեան վրայ եւ անպարտ արձակուեցաւ. բայց այդ բոլորէն յետոյ վարկաբեկուած էր բոլորովին։ Որովհետեւ, գրուեցաւ թէ Աթաթիւրքն է որ ներում շնորհեց, չդիմանալով անոր լաց ու կոծին։

Այս մարդը երեսփոխան վերընտրուեցաւ այս անգամ, այսինքն Իսմէթի կողմէ հռչակուեցաւ իբրեւ մաքուր դէմք մը։

Իսկ անոր դէմ թղթածրար կազմող Թէվֆիք Հատին, որ Ատանայի կուսակալ կարգուած էր, պաշտօնանկ եղաւ վերջերս։ Ճիշդ Պոլսոյ ծանօթ կուսակալ Մուհիտտինի նման։

Յիշենք նաեւ Մուհիտտին Պիրկէնը, նախկին խմբագրապետ Իթթիհատի կեդրոնական օրկան «Թանին»ի եւ նախկին իթթիհատական ներկայացուցիչը Ատրպէյճանի մէջ։

Հիւսէյին Ճահիտէն վերջ Իսմէթ երեսփոխան դարձուց նաեւ այս մարդը, որ հիմա անգամ ամէն առթիւ կ'ոգեկոչէ Իթթիհատը։

Շարքը փակելէ առաջ, արձանագրենք նաեւ Ճէլալ Պայարի տարած նոր հարուածը։

Այս նախկին վարչապետը, որ 1937-ին յաջորդած էր Իսմէթին, թէեւ երեսփոխան ընտրուեցաւ, բայց հեռու պահուեցաւ ուեւէ գործօն պաշտօնէ։ Աւելի ըլլալով, անոր տղան՝ Րէֆի Պայար հեռացուեցաւ ռէասիւրանսի (կրկնակի ապահովագրութեան) ընկերութենէն, ուր շատ պարարտ թոշակ մը կը ստանար իբրեւ ընդհանուր տնօրէն։

Պաշտօնական բացատրութիւնը այն է թէ՝ ինքը խնդրած է հանգստեան կոչուիլ։ Մինչդեռ, հազիւ 30 տարեկան երիտասարդ մըն է, կայտառ ու քաջառողջ։ Պարզ է, հօրը մեղքը տղան կը քաւէ...

Եզրակացնենք։ Հետեւելով իր նշանաբանին, որ է բռնայատուկ շրջան մը բանալ, Իսմէթ խորհրդարանէն դուրս հանեց շեշտուած քէմալականները եւ անոր փոխարէն ներս առաւ փորձուած իսմէթականներ։ Միւս կողմէ աւելի զօրացնելու համար յենակները, դիրկը բացաւ բազմաթիւ ընդդիմադիրներու առջեւ։

— Եկայք առ իս ամենայն հալածականք եւ ես հանգուցից զձեզ...

Կը յաջողի՞ քիչ մը ամէն մարդ գոհացնելու այս ալաբուրճա ռազմավարութիւնը, որ պէտք է ըսել թէ անծանօթ էր Քէմալի չոր նկարագրին հետ։ Չեմ գիտեր, միայն որոշ է որ Իսմէթ բաւական կարգի դրաւ իր գործիքը, ի խնդիր նոր գործերու։ Բաւական կ'ըսեմ, որովհետեւ մաքրագործումը ուզածին պէս չեղաւ եւ շարունակելի է։

ԴԻՏ

ԴԷՊԻ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Համաձայն նախօրօք եղած կարգադրութեան, Սքուար Անվէրսի առջեւ շարուած են օթօ-քարերը։

Հետզհետէ կը համախմբուին արձանագրուած ընկերները։ Մենք կը մասնակցինք 21 ընկերներով՝ որոնք աչքի զարկին իրենց ճշդապահութեամբ։

Օթօ-քարերը կը սկսին թաւալիլ...

Կ'անցնինք Պուրժէէն, մեծագոյն օդակայաններէն մին։ Յետոյ հարուստ տեսակներով կակաչներու դաշտավետինը։ Ու կը շարունակենք մեր ճանապարհը, միշտ դէպի հիւսիս, կանաչազարդ ու ծառազարդ ընդարձակ տափաստանով մը։ Ի՛նչ տարբերութիւն մեր լեռնային երկիրներու եւ այս ընդարձակ տարածութիւններուն միջեւ։ Այնտեղ լեռներ ու ձորեր իրար փակած, դէմդ կը ցցուին գագաթնե՛ր, անվերջ գագաթներ ու տեսողութիւնդ կը խափանեն։ Մինչդեռ այստեղ, ընդարձա՛կ հորիզոններ, աչքիդ կորած զօրութեան չափով։

Կը սկսինք քերել փոքրիկ ու ցրուած անտառապատ հողամաս մը ու կը մտնենք ծառազարդ աւան մը, Սանլիս. գերմանական հեծելազօրքը մինչեւ այստեղ հասած է. ու գիւղը ձգած ատեն, վերջին պահուն իր հետ տարած է իբրեւ պատանդ գիւղի 20 երեւելիները, եւ խողխողած մօտակայ ձորին մէջ։

Մեր մէջ ոչ թէ տասնեակներով, այլ տասնեակ հազարներով, հարիւր հազարներով արժանացան այդ տխուր ճակատագրին...

Արդէն մեր ետեւն է Սանլին. Օթօ-քարին մէջ կը թնդայ հայկական երգը։ Ֆրանսացիներն ալ կ'երգեն. բայց մերոնք կը տիրապետեն։ Կարկուտ տեղաց. վէրքերով լի. Մուր անտառից։ Իրապէս այս վայրերը, ոչ միայն կը յիշեցնեն, այլ եւ յաճախ նման են Ծաղկաձորի, Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի, Ալաշկերտի շրջաններուն։

Ժամը 10ի մօտերը Քօմփիէն ենք։ Ու կանգնած ենք մեծ պողոտայի, աշխարհի մեծագոյն յաղթանակի գինադադարի վայրը։ Անտառի այս մասերը կտրատուած են, ու գեղեցիկ հրապարակ մը շինուած է։ Ցայտնի է երկու կողմերու— գերմանական եւ ֆրանսական վակոններու կեցած տեղը։ Մէջտեղը կազմուած է երկաթեայ ընդարձակ պատուանդան մը.— «Այստեղ խորտակուեցաւ գերման կայսերապաշտ գոռոզութիւնը»։

Պատուանդանի մէկ կողմը, քիչ մը հեռուն, կանգնած է յաղթանակի սիւնը, որու ոտքերուն՝ թեւատար ու գլուխը դէպի վար, փռուած է գերման արծիւը... Իսկ այս կողմը, շրջափակի մը մէջ, տեղաւորուած «գինադադարի վակոնը», որ իբրեւ սպայակոյտի կեդրոն ծառայեց Ֆոշին։ Ամէն ինչ իր տեղը մնացած է. սեղաններ, աթոռներ, հեռախօս, քարտէս մը, շատ մը օրաթերթերու առաջին էջերը՝ յաղթանակը աւետող, ու զանազան իրեր։ Նշանակուած է Ֆոշի աթոռը, իրեն ձախ կողմը՝ անգլիացի զօրավարին աթոռը, իսկ աջ կողմը՝ Վէյկանի աթոռը։ Եւ յիշել թէ այս պարզուկ սեղանի շուրջ վճռուեցան վերջին պատերազմին ամենաբարդ ռազմագիտական հանգոյցները։

Օթօ-քարերը կը շարունակեն թաւալիլ. միշտ կանաչապատ բնութեան ծոցին մէջէն։

Կէսօրէն առաջ արդէն Մօնռէնօ բարձունքի վրայ ենք։ Աւատապետական դղեակ մը իր պարսպապատով։

Քանդուած հին մատուռին առջեւ, յարդարուած է շարժական խորան մը՝ իր խաչով եւ սկիհով։ Կը կատարուի բացօդեայ ժամերգութիւն մը, Փարիզէն միացի ընկերացող երկու երգչախումբի մեղեդիներ, ձայնափիւռին առջեւ, կ'արձագանգեն մօտակայ բլուրները, ծառն ու ծմակը... Խորանին երկու կողմերը՝ կազմուած է դրօշակներու խումբ մը։ Կը ծածանին ու կը շաղփաղփին դրօշակները ֆրանսական, ամերիկեան, պելճիքական եւ հայկական։

Տօնական օր է։ Մօտակայ ամբողջ համայնքը ծեր, երիտասարդ, երախայ հոս են։

Հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ խօսք կ'առնէ գնդապետ Կօտի, որ իբրեւ կենդանի վկայ, յուզիչ շեշտով, կուտայ այս ռազմադաշտին ահաւոր պայքարի մանրամասնութիւնները։ Այս փոքրիկ հողաբլուրի տիրացման համար, ինչ հսկայ միջոցներ եւ մեծ զոհողութիւն ի գործ դրած են Գերմանացիները, բայց ի զուր...Գնդապետը մատով ցոյց կուտայ դաշտանկարի բռնած կրակի գիծը։ Ահա եւ գերմանական գիծը, անոր գնդացիրի դիրքը, ահա անոր յարձակման ուղղութիւնները։ Ամբողջ օրեր, կրակի հնոց, ուղղակի դժոխքի վերածուած է այս բլուրը... Դղեակը խորտակուած, հազարաւոր ռումբեր եւ գնդակներ կրակ կը փսխեն այս ծխնաւոր բլրակին վրայ։ Ամէն կողմ հսկայ փոսեր, կտրատուած զէնքեր, թափթփուած զինուորական իրեր, հագուստի կտորներ, մարդկային անհամար դիակներ... Եւ սակայն Ֆրանսացիները կը պահեն ու կը պահեն իրենց դիրքերը։ Բայց կա՞յ արդեօք աւելի զօրաւոր միտող՝ քան մարդկային պրկուած ջիղերը...

Այնուհետեւ կը սկսի հացկերոյթը։ Հայկական աւանդական սեղանը կը բացուի առատօրէն, ու տղաները կ'ուտեն մեծ ախորժակով։

Բարձրախօսը կը թրթռացնէ զանազան երգեր։ Կարգը կուգայ եւ հայկական երաժշտութեան... Աշխարհի բաներ։ Մօն Ռէնոյի բարձունքէն կը լսենք Կոմիտասն ու Շահ Մուրատեանը։ Մօն—Ռէնոյի վրայ կը ծածանի մեր եռագոյնը ...

Կը վերադառնանք։

Ճանապարհը միշտ հաճելի։ Երգ, ուրախութիւն, ծիծաղ։ Կանգ կ'առնենք Նօյօն։ Կը նորոգուի ռմբակոծութենէն քանդուած տաճարը։ Ամենուրեք կը նշմարուին ռումբերու եւ գնդակներու հետքերը։

Կը հանդիպինք Պէլտանքուր, ու կ'այցելենք ամերիկեան թանգարանը, շինուած իբրեւ յիշատակ այստեղ կռուող ամերիկեան զօրամասերուն

Մութը կ'իջնէր արդէն, երբ մեր կառքերու անիւները կանգնեցան Սքուար Անվէրս։

Միօրեայ ազատութիւնը կ'աւարտի ու մեր ուսերուն կ'իջնէ ամենօրեայ մտահոգութիւններու ծանր բեռը

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Թատերական նորութիւն մը

Յունիս 11ին, մեր երիտասարդներէն Գ. Բ. Հալէճեան, Սեւրի «Կէչիկթաշլեան» սրահին մէջ կը բեմադրէ «Խորտակուած երկինքներ». Զոր ինքն իսկ թատերախաղի վերածած է Ա. Մելիքի համանուն երկէն։

Կովկասահայ վիպասանին այս գործը կը շօշափէ Հռոմի հայ սորուկներուն կեանքը, արիւնարբու կեսարներու մականին տակ, որուն դէմ ապստամբութեան մը կը մղուի Մաժակ քրմապետ։ Այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ անշուշտ Կորնէլիայի սէրը Տիգրանէսի հանդէպ, զոր այս վերջինը կը փորձէ ոստիկանապետ Կալիոս։ Հռոմայեցի աղջկան սէրը խորիր հայ իշխանի սրտին, որ կը տենչար հեռաւոր հայրենիքի կարօտով։ Պաշտօնը բանտարկեալ, ան խլեալ կ'իյնայ հրապարակները. նախատական քերթուածներ կ'արտասանէ աստուածներուն եւ բռնաւոր արքաներուն դէմ։ Թեղկատակ եւ չնական Կալիգուլան, օրուան զահակալ Ցաւիտենական Քաղաքին, կը հրամայէ որ գեղանի աղնուականուհին ստակէն բորոտի մը հետ, իսկ Տիգրանէսը վագրերուն առջեւ նետել կուտայ։

Աղեքսանդր Մելիք մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրած է պատմական վաւերագիրները, խղճմտօրէն վերարտադրելու համար դարաշրջանի յարգերը։ Դասական հրապոյր մը ունի իր լեզուն, լի բիւրեղեայ պայծառութեամբ եւ բոցաշունչ բանաստեղծականութեամբ։ Հարեւանցի գաղափար մը տալու համար, հոս կը դնենք Վարազ քրմապետի աղօթքը, ուղղուած հեթանոս աստուծոյն, յանուն բազմաչարչար հայորդիներու փրկութեան։

— Ով ամենակարող Արամազդ, իմաստնոց տէր, յաւերժական աղբիւր լոյսի, կրակի, շանթի ու մրրիկի, ոսկեծիլ ամպրոպների անմահ դարբնական, ողորմիր քո ժողովուրդին։

Մաժակ քրմապետ իր խարազանը կը շաչեցնէ եւ անհողդողդ կ'որոտայ։

— Ոսկի եկէք, թշուառներ, ոսկի եկէք... Ո՞ւր էք աղօթում Աստուածները մեռան այն օրը, երբ աշխարհը ստեղծեցին։ Եկէք... Երկինքը պարապ է, այնտեղ կան միայն աստուածների գերեզմաններ, որոնց վրայ անօթի ագռաւներ են ոռնում։ Եկէք. Մենք այժմ ունենք մեր նոր աստուածները, որոնք նոր երգի ապաւէն քամիները տանում են մեր երգերի հնչիւնները՝ աշխարհից աշխարհ, լեռների կատարներում, ամէն տեղ, ուր ստրուկներ են հառաչում, ուր օրէնքն է բռնանում, ուր կայսրեր են հրամայում, եւ ուր քուրմեր են աղօթում, մեռած աստուածներին

Ահա եւ Տիգրանէսի պատասխանը Կորնէլիայի սիրոյն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այժմ, սակայն, համարձակութիւն առայ եւ կարող եմ խօսել։ Խնդրում եմ միայն չխանգարել ինձ, եթէ մինչեւ անգամ իմ զրոյցն անհաճոյ լինի քեզ.

— Խօսիր, ես լսում եմ։

— «Դառնիում կարծում էի թէ՝ հաշտուել եմ արդէն իմ վիճակի հետ, ուստի որոշեցի մոռանալ իմ անձը եւ նուիրուել հասարակաց բարւոյն։ Այդ նպատակին հասնելու միակ ճանապարհն այն էր՝ որ գայի եւ միանայի քեզ հետ, սփոփէի անյաջողութիւններից ու իշխանների տիրապետած վարմունքից վշտացած քո սիրտը եւ ստիպէի քեզ վերադառնալ Ոստան, դէպի քո գահն ու աթոռնիքը... Այնուհետեւ արդէն հեշտ կը լինէր վերսկսել խանգարուած գործերը. ժողովուրդն ու զօրքը քո դարձին էին սպասում. դու կարող էիր օգտուել նրանց ձեռնտուութիւնից։

«Այս մտքով եկա՛, օգնութեան՝ ես եկայ Կաքաւաբերդ։ Բայց քո սառն ընդունելութիւնը ինձ վշտացրեց։ Դու կարծեցիր թէ՝ ես եկել եմ ծաղրելու քո պարտութիւնը Ցլիկ-Ամրամից... Քու այդ կասկածը բաւական եղաւ, որ նորէն իմ սիրտը տակն ու վրայ լինի, որ հին վէրքերը նորոգուեն... Եւ քանի դեռ շարունակում էիր քո սառնութիւնն ու անտարբերութիւնը, այնքան աւելի վառւում ու բորբոքւում էր իմ մէջ նախանձի դժոխքը... Եւ դրա հետեւանքն եղաւ այն, որ ես քո սիրտը ցաւեցնել ուզելով՝ պատմեցի թէ՝ ինչպէ՞ս մեր բոլոր աշխարհը գիտակ է քո յանցաւոր սիրոյն, թէ զօրքն ու ժողովուրդը զզուած են քո դէմ, մի՛ իշխանական ընտանիքները երես են դարձրել մեզանից, թէ հեղինակութիւնը դատապարտում է քո վարմունքը... սա՛ռ, ես կարծում էի թէ՝ այս յայտնութիւններով պիտի զգաստացնեմ քեզ... բայց չարաչար սխալուեցայ։ Խոստովանում եմ՝ ես կործեցի իբրեւ թոյլ կին, իբրեւ սիրող սրտի տէր։ Չկարողանալով տանել քո սառնութիւնը, ես մոռացայ իմ ուխտն ու նպատակը. ես խաղալիկ դարձայ նախանձի խուժան ալիքներին, որոնք անգթաբար կոծում, հարուածում էին իմ թշուառ սիրտը... Այս բոլորի հետեւանքը եղաւ այն, որ դու յուսահատուելով՝ ոչ միայն Ոստան չվերադարձար, այլեւ Կաքաւաբերդից ելնելով՝ եկար Սեւան, խորհրդաւոր կրօնաւորների հետ ապրելու...

«Ես ճանաչեցի իմ սխալը. տեսայ իմ անխոհեմ վարմանց հետեւանքը եւ չարաչար զղջացի. բայց արդէն ուշ էր։ Միակ միջոցը իմ յանցանքը քաւելու այն էր, որ հետեւէի քեզ. ունենէի ամէն օր քո դէպի ինձ ունեցած սառնութիւնը, դիտէի քո անտարբեր հայեացքները եւ տանջուէի...։ Քանի՛ քանի՛ անգամ կամենացայ մօտենալ եւ խօսել քեզ հետ, խոստովանել իմ յանցանքը եւ ներումն հայցել... Եւ սակայն դու շարունակ խոյս էիր տալիս ինձանից, չէիր կամենում միայնակ ինձ հանդիպել առանձնութեան մէջ, իմ ձայնը լսել, իմ արտասուքը տեսնել... Օ՛, եթէ գիտենայիր թէ որքա՞ն տանջուել եմ ես։

«Ամիսներ անցան այսպէս եւ ես չկարողացայ դեռ քեզ հետ խօսելու մի վայրկեան գտնել։ Բայց երբ գուժկան հասաւ այստեղ եւ Բիւրականի առումն ու կոտորածը գուժեց, ես սարսափեցի. կարծես երկնային մի շանթ հարուածեց իմ հոգին. ես յիշեցի իմ ուխտն ու որոշումը. յիշեցի եւ իմ գործած յանցանքը... «Եթէ նախանձու կիրքը ինձ չյաղթահարէր, Աշոտն այժմ իւր գահի վրայ կը լինէր, Հայոց զօրքը նրա շուրջը կը գտնուէր, իշխանները զինակից կը լինէին, թշնամու դէմ արդէն բանակ կը շարժուէր...», մտածեցի ես, եւ յուսահատութիւնը, քիչ մնաց, դէպի ծովակի խորքը պիտի մղէր ինձ... Բայց յետոյ զգաստացայ եւ որոշեցի գտնել քեզ անպատճառ քո միայնութեան մէջ եւ հարկ եղածը խօսել։ Այս է ահա՛ պատճառը, որ այժմ եկայ քո սենեակը զրոյցը խանգարելու։ Գուցէ այս հետապնդութիւնը տհաճութիւն է պատճառում քեզ, բայց ես ստիպուած էի այդ անելու, որովհետեւ վտանգը դրան մօտ է եւ յապաղել այլեւս անկարելի է։

— Ի՞նչ է քո խնդիրն ինձանից, հարցրեց թագաւորը։

— Այն, որ վերադառնաս Ոստան, բազմես քո գահի վրայ, փակել տաս Արքունեացդ, շուրջդ հաւաքես Աւագանին, զօրքն ու բանակը կարգաւորես, թշնամու առաջն առնես, երկիրը ազատես....

— Միով բանիւ, դու կամենում ես, որ Աշոտ-Երկաթը թագաւորէ նորից։

— Այո՛, թագաւորէ այնպէս, ինչպէս թագաւորում էր առաջ...

— Բարի է քո ցանկութիւնը, բայց կատարել նրան անկարող եմ ես։

— Ինչո՞ւ։

— Պատճառները բազմաթիւ են։

— Ծանօթացրու ինձ այդ պատճառների հետ, եթէ կարծում ես թէ դեռ անծանօթ եմ նրանց։

Թագաւորը չպատասխանեց։ Նա դէմքը դէպի ծովակը դարձրած մտածում էր։

— Մի՞թէ այդ պատճառներն աւելի զօրաւոր են քան Աշոտ-Երկաթի կամքը, խօսեց նորէն թագուհին, կամենալով Արքայի ինքնասիրութիւնը գրգռել։

— Աշոտ-Երկաթի կամքը՞... Օ՛, նա այժմ աւելի անզօր է՝ քան հովի եղէգը, որին տարածում է նոյն իսկ հովի շունչը։

— Ինչո՞ւ յուսահատեցնում ես ինձ, Տէր իմ եւ Թագաւոր, ընդմիջեց թագուհին սրտայոյզ ձայնով։

— Քա՛ւ, թէ կամենամ քեզ յուսահատեցնել. ճշմարտութիւնն եմ խոստովանում։

— Բայց դու զօրաւոր էիր մի օր ինչպէս անապատի առիւծը...

— Որի մռնչիւնը դող էր հանում գիւղացի գազանների սիրտը, ընդհատեց թագաւորը։

— Այո՛.

— Եւ սակայն առիւծն էլ ծերանում ու մեռնում է։

— Անշուշտ. բայց այդ այն ժամանակ, երբ անցնում են նրա տարիքը, երբ հասնում է ծերութիւնը։

— Իսկ երբ սրտորդէ երկաթեանը հարուածում ու ջախջախում է նրա սի՞րտը։

(Շար.)

— Բայց ես իմ սիրոյ գունատ ստուերի թրթռումը միայն տեսայ չեմքիդ վրայ, Կորնէլիա...: Դուն կարողացար լսել զուող հօրդ նախակօրը՝ նետուած իմ երեսին: Նա ինծ ըսինքը, օտարական չունի անուա-բարբառը, ... քո ներկայութեան: Բոլոր անարգանքները ես կարող էին տանիլ, այլ ... այդ հայհոյանքը, նետուած իմ ... ազգին, իմ հայրենիքին, ես ըն... նաւ էի մէկ հարուածով նրա զանգը փշրել, բայց ես խնայեցի նրա կեանքը քեզ համար:

Օ՛ Կորնէլիա դուն ինծ չես հասկանար. իմ մէջ հեծում է ստրուկ, ընկճուած հայրենիքը, իմ մէջ լալիս են բոլոր ընդոտնուած գերի ազգերը, դանկիս մէջ շառաչում են աշխարհի բոլոր շղթաները: Ամէն երկիրների ...է ուր ես հանդիպեցի, հազարաւոր ...նաններ տեսայ — արեան, բռնութեան եւ կոտորածի աստուածների ...նաններ — ու ոչ մի տեղ ազատութեան աստուծոյ տաճար, այն որ ... երկային ցեղի հայրը պիտի լինէր, ...գոյութիւն չունի սակայն:

Ազատութեան Աստուած Երկնքի ...նրից ամենագեղեցիկը, ամենա... ... ու ամենավեհանձնը: Նա որ ... է արեան, թշնամի է յաղթանակին, թշնամի է ստրկութեան եւ ... վրայ կանգնած գահերին: ...թեան Աստուած ... Նա որ ... է, հեզութիւն, համբոյր եւ փայ... Նա որ չկայ, որովհետեւ ... չեն ուզում որ նա լինի...: ...նքն չանթերի վրայ բազմած, նա ... կայ միայն ստրուկների սրտե...., որին սպասում ենք մենք, բոլոր ...ները, բոլոր ստրուկները, ...նահարուածները: Սպասում ենք ... նա գայ, երկրաշարժի պէս աճա... փշրելու շղթաները, տապալելու ...երը, խորտակելու բանտերն ու ...ոտկոցները »:

Այս գեղեցիկ երկին հմայքն աւելի կը բարձրացնեն այն երգերը, գեղջկական պարերը, բայց մանաւանդ պարերը զորս կը ղեկավարէ Տիկին Ք. Հալէչեան:

Տիգրանէսի դերը կը կատարէ նոյն ինքն Գ. Ք. Հալէչեան, որ արդէն ծանօթ է Բիւի եւ Շավիլի մէջ իրբեւ ...քսաւոր «երիտասարդ սիրահար ...» իր ներկայացուցած թատերախաղերէն յիշենք «Որդեսպան մայրը», «Եւ գերիները» եւ «Աշխարհի դատաստանը»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. խմբապետ Գ. Մ. Սերոբեան, դեռ նոր վարժառըր ... միութեան ոսկի շքանշանով, ... է Մաժակ քրմապետի դերը: Թատերասէր հասարակութիւնը ... առիթն ունեցած է գնահատելու իր բեմական ձիրքը, Բօբրատոյի ... Վարդան Մամիկոնեանի դերերուն մէջ: Գ. Աւետիս Միհրըեան, ոչ նըւազ խոստմնալից երիտասարդ մը, ... ստրիկանապետ Կայիոսի դերը: Ինք եւս նոյնքան ծանօթ ... հասարակութեան, մանաւանդ ... փայլած է «Զէյթուն» եւ «Հայաստանի հարսնիքը» խաղերուն մէջ: Կորնէլիայի դերը յանձնուած է Օր. Սելինէ Սինանեանի, իր մշտական խաղակիցը:

Կ'արժէ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը, որ գեղարուեստական ճաշակի վայելք մը կը խոստանայ թատերասէր հասարակութեան:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Խորհրդ. մարդահամարի արդիւնքը

ՀԱՅ ․ՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԵԹԷ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Թայմզի (յունիս 2).—

Խորհրդային Միութեան բնակչութիւնը կը շարունակէ աճիլ տարեկան մօտ 2 միլիոն: Անցեալ յունուարին կատարուած մարդահամարին արդիւնքը ցոյց կու տայ, թէ երկրին բնակչութիւնը աճած է 1926 դեկտեմբերի 147 միլիոնէն այժմեան 170,500 000ի,— 15,9 առ հարիւր յաւելում մը: «Փրաւտա» կ'ըսէ, թէ նոյն ժամանակաշրջանին Մ. Նահանգներու, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բնակչութիւնները աճած են 11, 9, 7, 5 եւ 2,7 առ հարիւր: Վերջին 12 տարիներու ընթացքին ամբողջ «կապիտալիստական» Եւրոպայի բնակչութիւնը աւելցած է 32 միլիոն, մինչ Խ. Միութեան բնակչութիւնը աճած է 23,500,000

1938ին Մոսկուայի, Լենինկրատի, Քիեւի եւ Խարքովի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը եղած է 27 — 29 առ հազար, Բագուի մէջ 34, մինչ 1936ին ծնունդներու տոկոսն էր Պերլինի մէջ 14, Լոնտոնի մէջ 13,6, Փարիզի մէջ 11,5 եւ Նիւ-Եորքի մէջ 15,5 առ հազար:

Խ. Միութեան ամբողջ բնակչութենէն 109 միլիոնը կը գտնուին ռուս Խ. հանրապետութեան եւ 30 միլիոնը Ուկրայնայի մէջ: Գլխաւոր քաղաքներու բնակչութիւնը կրկնապատկուած է: Մոսկուայի բնակչութիւնը 2 միլիոնէն բարձրացած է 4 միլիոնի, Լենինկրատ՝ 1,690,065էն 3,191,304ի: Կիներու թիւը 7 միլիոն աւելի է քան այրերը:

Ճարտարարուեստացումի ընթացքը երկրին մէջ խիստ ակներեւօրէն նկատելի է: Քաղաքի բնակչութիւններու աճումի համեմատութիւնը բարձրացած է 17,9էն 32,8 առ հարիւրի: Երկու հանրապետութեանց — Ղազախստան եւ Թիւրքմէնստան — մէջ բնակչութիւնը եռապատկուած է, իսկ հինգ հանրապետութեանց մէջ — ռուսական հանրապետութիւն, Ուկրայնա, Հայաստան, Տաճկաստան եւ Բելոռուսիա — աւելի քան կրկնապատկուած: Բելոռուսիայի, Հայաստանի եւ Տաճկաստանի մէջ ամբողջ բնակչութիւնը մօտ կիսով, աւելցած է, եւ Ազրպէյճանի ու Ուզպէքստանի մէջ՝ մէկ երրորդով: Միաժամանակ ռուսական որոշ շրջաններու մէջ — Քալինին (Թվէր), Քուրսք, Րիազան, Բէնզա, Սմոլէնսք, Փոլթավա եւ Վինիձա — բնակչութիւնը նուազած է, տեղ տեղ մինչեւ 32 առ հարիւր:

Խ. Միութեան երրորդ մեծ քաղաքը կը շարունակէ մնալ Քիեւ, 846,293 բնակիչներով. իսկ ութ քաղաքներու բնակչութիւնը անցած է կէս միլիոնը՝ հետեւեալ կարգով — Խարքով, Պագու, Կորքի (Նիժնի Նովկորոտ), Օտեսա, Թաշքենտ, Թիֆլիսի (Թիֆլիս), Ռոստով եւ Տնիէպրոփէթրովսք: Խ. Միութիւնը այժմ ունի 100,000է աւելի բնակիչ ունեցող 82 քաղաք, մինչ 1926ին ունէր 31:

Խորհրդային երկրի եւ «դրամատիրական» Եւրոպայի միջեւ աճումի տարբերութիւնը համայնավարները կը վերագրեն տիրող ընկերվարական կարգին, բայց «Փրաւտա»յի մէջ հրատարակուած ցուցակ մը ցոյց կու տայ, թէ Ռուսիոյ բնակչութիւնը աճած է 1897ի 106,400,000էն 1920ի 134,200,000ին, ցարական շրջանին, հակառակ յեղափոխութեանց, պատերազմներու եւ ներքին խառնակութեանց: «Իզվեստիա» հարց կու տայ՝ «մեր թշնամիները կ'ըմբռնե՞ն, թէ ինչ ահաւոր ուժ մը պարփակուած է այս թիւերուն մէջ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր հանքավայրեր

Երեւանի երկրաբանական վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ վերջերս Ալլահվերտիի շրջանի Շամլուղ եւ Լէնինեան պղնձահանքերուն մօտ երեւան հանուեցաւ ծանրաքարի (պարիթ) նոր հանքավայր մը: Այս հանքավայրին արտադրութիւնը մեծ արժէք ունի ճարտարարուեստական տեսակէտով: Մինչ մէկ կողմէ կ'ուսումնասիրուի նոր գտնուած հանքը, միւս կողմէ սկսած է արդէն շահագործումը: Մօտերս 300 թոն ծանրաքար պիտի ղրկուի Բագու, օգտագործուելու համար նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ:

Աւելի զատ հանքախուզական 21 խումբեր կը գործեն Հայաստանի մէջ. — Ներկայիս կ'ուսումնասիրուին Փիրգուղանի արճիճի հանքերը: Ոսկիի, վոլֆրամի, պղինձի, անագի պրպտումներ կը կատարուին Միխանայի, Արզաքանդի, Ղափանի մէջ եւ այլուր: Կ'աշխատուի ճշդել Ջաջուռի շորածութեան պաշարը:

Այս բոլոր աշխատանքներուն վրայ ծախսուած է 3 միլիոն րուբլի:

ԱՐԻՆԵՐԸ

Ե. Ցարութիւնեան, Հայաստանի Լէնինեան կոմունիստ երիտասարդներու Միութեան արիներու (սկաուտ, պիոներ) բաժնի վարիչը, այսպէս կը ներկայացնէ Հայաստանի սկաուտական կազմակերպութեան «փառապանծ» 15ամեակը (խորհ. Հայաստան, 25 Մայիս).—

Հայաստանի կոմունիստ պատանիներու միութիւնը հիմնուած է 1921ին: Այդ շրջանին Միութիւնը ունէր 900 անդամ: Ցաջորդ տարի կոմունիստ պատանիներու Միութեան Մոսկուայի համագումարը կ'որոշէ կազմել սկաուտական միութիւններ, եւ Հայաստան եւս կ'ունենայ իր սկաուտներու միութիւնը: 1924ին Հայաստան ունէր 8600 սկաուտ, 1932ին՝ 74,292, իսկ այժմ՝ 147,997, բաժնուած՝ 4681 ջոկատներու մէջ:

Իսկ Խորհ. Միութիւնը ունի 13 միլիոն սկաուտ, բաժնուած՝ 400,000 ջոկատներու մէջ:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Երեւանի Հանրային Մատենադարանը, որ կը շինուի համաձայն ակադեմական Թամանեանի ծրագրին, կ'աւարտի Նոյեմբեր 1ին: Շինութեան համար ծախսուած գումարը կը հասնի 3 միլիոն րուբլիի: Այս հոյակապ շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուի աւելի քան մէկ միլիոն հատոր գիրք:

Շինութիւնը կը ղեկավարէ, առաջին օրէն, երիտասարդ ճարտարապետ Վ. Վրթանէսեան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏՈՒՆԸ

Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի նաեւ մամուլի տունը, հսկայ շէնք մը, որ ունի 70,500 խոր. մեթր ծաւալ: Այս շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուին պետական հրատարակչականը իր ճիւղ տպարաններով, թուղթի եւ գրքի պահեստներով, դրամաճառանոցով եւայլն:

Այս հսկայ շէնքին կառուցման համար պիտի ծախսուի 11 միլիոն 20 հազար րուբլի, 3 միլիոնը կահաւորումի եւ սարքաւորումի համար:

Շինութիւնը սկսած է 1936ին:

«Խորհ. Հայաստան» (23 Մայիս) խիստ քննադատութիւններ կ'ուղղէ Մամուլի տան շինութեան վարիչներուն,— մէկ տարուան մէջ 4 անգամ փոխուած է շինութեան վարիչը, առկէ գործը կը կաղայ, ներկայ վարիչն ալ, Պուրթանջեան, անճեռնհաս է: Ճակատի հօթը սիւները 10 — 30 սանթիմեթր ծուռ են շինուած, ուղղելու համար կը պահանջուի 25,000 րուբլի: Եւ դեռ 10,000 րուբլի ծախսուած է լուսամուտ մը բանալու համար ճոյարանին, որովհետեւ ճարտարապետները մոռցեր էին սկիզբէն շինել:

«Մայիս 28»ը Պուլկարիոյ մէջ

Այս տարի, Մայիս 28ը Պուլկարիոյ մէջ տօնուած է արտակարգ շուքով ու բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ.

Պուլկարիան մէկն էր այն գաղութներէն, ուր Հայաստանի անկախութեան տօնակատարութիւնը տարիներ շարունակ կուսակցական էր դարձած հոսանքներու միջեւ: Նոյնիսկ պատահած էին կռիւներ, ոստիկանական միջամտութիւններ եւայլն: Դեռ անցեալ տարի, Թեմական Խորհուրդը շրջաբերականով արգիլած էր այդ տօնը, մինչեւ բոլոր հայաբնակ քաղաքներու մէջ տօնուած էր կրկին: Իսկ հոն ուր թաղականութիւնները կը գտնուէին հակադաշնակցական տարրերու ձեռքը, արգիլուած էր, հոգեհանգիստի առթիւ, եռագոյնը եկեղեցւոյ բակը տանիլ, մինչեւ անգամ դրամ պահանջուած էր Սարտարապատի հերոսներուն յիշատակի հոգեհանգիստներուն համար...

Արդ, այս տարի, Թեմական Խորհուրդի մասնաւոր շրջաբերականներով, պուլկարահայ բոլոր Թաղ. Խորհուրդները կատարած են հոգեհանգիստ ու, եւ ամէն տեղ, անխափր, ժողովրդային թափօրներ գացած են եկեղեցի, հայկական եռագոյնով ու ծաղկեպսակներով:

Մասնաւորաբար Սոֆիայի ու Ֆիլիպէի մէջ շքեղ տօնակատարութիւններ եղած են՝ մասնաւոր սրահներու մէջ ալ:

Այսպէս, Սոֆիայի «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի սրահին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տօնուած է անկախութեան տարեդարձը: Նախագահած է Տոքթ. Մ. Թահթաջեան, իսկ բանախօսած է ընկեր Կ. Սասունի: Ներկայ եղա ծեն նաեւ պուլկար ականաւոր դէմքեր, նախկին նախարարներ, հանրային գործիչներ եւն.:

Ֆիլիպէի մէջ եւս, խառն բազմութիւն մը լեցուցած է «Թրաքիիսքի Եունաքի» սրահը, տօնելու համար անկախութեան տարեդարձը:

Առտուան հոգեհանգիստին իրենց ծաղկեպսակներով ներկայ եղած են միութիւններ եւս, որոնք ցարդ վերապահ կը մնային կամ կ'անգիտանային Մայիս 28ը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԿ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 2 Յունիս.— «Մաթէնի» ծանօթ գրութիւնը հայ գործաւորներու մասին, հանդիսուկ մը դարձաւ մեր գաղութին համար:

Անոր հեղինակը հինգ ժամ միայն մնալով քաղաքս, եւ տեսնուելով միայն երկու թղթակիցներու՝ Mr. Penardի եւ Samonի, ինչպէս եւ քաղաքապետ — երեսփոխան Mr. Pecherotին հետ, չէր կրնար այդպէս անհիմն գրութիւն մը ստորագրել, մանաւանդ որ տրուած տեղեկութիւնները եղած են գրութեան բոլորովին հակառակը:

«Մաթէն»ի տխրատակեցը յիշեալ երկու թղթակիցներու ընկերակցութեամբ կը դիմէ հայ երիտասարդի մը, որուն տեղեկութիւններն ու բացատրութիւնները նմանապէս՝ երբեք չեն համապատասխաներ հրատարակուած գրութեան: Աւելին՝ երիտասարդ լրագրողը երբ կ'աւարտէ իր գործը, կը յայտարարէ Վալանսի թղթակիցներուն նախագահ՝ Mr. Pénardին թէ «ինք հոս եկած էր Հայերուն դէմ յօդուած մը գրելու, մինչդեռ իր քաղած բոլոր տեղեկութիւնները ու գտած հիւրասիրութիւնը զինք կը ստիպեն ատոր հակառակ, ցպատուելուր արտայայտուելու Հայերու մասին: Եւ կը յայտնէ թէ չափազանցեցծուած կացութեամբ մը մտնուած է: Դեռ աւելին՝ Գ. Փենարտի կը պատմէ թէ՝ «ամբողջ կէսօրէն վերջը միասին եղած են, եւ թղթակիցը հետաքրքրուած է թէ տեղեկութիւն չէ հաղորդած իր թերթին: Ժամը 8ին նոյն օրը, մեկնած է Փարիզ եւ իր Փարիզ հասնելէն առաջ այդ անհիմն գրութիւնը լոյս տեսած է: Արդ, ով գրեց այդ վարկաբեկիչ գրութիւնը:

Գ. Գ. Փենարտ եւ Սամոն պատասխանատուութիւն կը յայտնեն եղած խոստակցութիւններն ու տրուած տեղեկութիւնները կրկնել Հայերու կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը մէջ:

*** Կը լսեմ թէ Փարիզէն՝ Գ. Արշակ Չօպանեան, բացատրական նամակով մը դիմած է Les amis des littérateursներուն, խնդրելով պաշտօնապէս պատասխանել «Մաթէն»ին: Բայց ո՞ր եւ է գրութիւն չերեւցաւ տակաւին:

Վալանսի Ազգ. Միութեան անունով, Գ. Անդրանիկ Նալպանտեան եւս պատասխան մը գրելով ղրկած է նոյն թերթին: Կը հրատարակուի՞....

*** Վերջերս գրոյց կը շրջի թէ՝ գործարաններու մէջ օտարականներու թիւը պիտի իջնէ հարիւրին 5ի:

Կարգ մը գործարաններ նահանգապետութենէն հրահանգ առած են այս մասին, եւ սկսած են Հայեր ճամբել:

Թաղապետութեան մայիս 31ի ժողովի ատենագրութեան մէջ, որ հրատարակուեցաւ այսօր, կը կարդամ թէ, Հայերուն նպաստը շարունակելու կամ դադրեցնելու համար դիմում եղած է նահանգապետութեան եւ կը սպասուի պատասխանի:

*** Հակառակ հրատարակուած օրէնքին՝ ոստիկանութիւնը, տուրիստական հպատակներուն կը մերժէ «պաշտպանեալ»ի անցագիր տալ, առարկելով թէ որ եւ է հրահանգ առած չէ տակաւին:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախկին մարզիկներէն, Գ. Գաբրիէլ Սինապեան, Valence Sportifէն առացած է պրոնզէ շքանշան մը, իբրեւ նոյն միութեան լաւ ֆութպոլ խաղացողներէն մին:

Շ. Սեւան

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԿԻՆ ԿԸ ՓՈԽԵՐ

Շիքակոյի դերձակոյն դատարանին առջեւ տեղի կ'ունենայ այժմ արտառոց դատ մը, ուր Նէլսըն Փէթըրսըն անունով 53 տարեկան մարդ մը ամբաստանուած է բազմակնութեան յանցանքով:

Դատավարութեան ընթացքին պարզուած է, որ այս մարդը, իր կինը՝ Մէրի Փէթըրսըն եւ ուրիշ կին մը՝ Տիկին Պերթրամ, երեքը միասին համաձայնութեան եկած են, որպէսզի Գ. Փէթըրսըն առաջին կնոջ հետ կենակցի այն օրերը, որոնց ամսաթիւը զոյգ, իսկ երկրորդ կնոջ հետ այն օրերը, որոնց ամսաթիւը անզոյգ թիւերու կ'իյնայ: Իսկ տօն օրերուն համար, ինչպէս Ծնունդ եւ Նոր Տարի, որոնք հանդիպած են անզոյգ ամսաթիւերու, համաձայնած են որ այս նորօրինակ Տոն ծնունդը Ծնունդը անցնէ առաջին կնոջ, եւ Նոր Տարին՝ երկրորդ կնոջ հետ:

Այս համաձայնութենէն ետք, կանացի նախանձը սակայն սկսած է քիչ քիչ իր գլուխը ցոյց տալ, եւ գործը հասած է դատարանին:

Յունիս 1ին տեղի ունեցաւ առաջին դատավարութիւնը: Դատաւորը, չըլլալով, դատավարութիւնը յետաձգեց յունիս 7ին, ըսելով.— «Յունիս 7ին թերեւս աւելի զով ըլլայ օդը. այսօր շատ տաք է. դատը կը յետաձգեմ յունիս 7ին»:

ՀԱՑՈՒՀԻՆ

... Ամբողջ միս, կլոր, դանդաղ: Աղուոր աչքեր, սեւ, խոշոր, Հայուհին այն պատկերն է զոր որքան հեռուէն դիտես՝ այնքան աղուոր կը գտնես: Մազեր, ամէն առտու չի կրնար սանտրել, այնչափ առատ է: Կակիկ սիրտ մը՝ ահագին կուրծքին տակ:

Գաւառական մայր, աքանչելի կին, բայց անհամ տարփուհի: Կը ջանայ սիրուիլ եւ կը խորշի սիրելէ: Կը զգայ, բայց զգալ չի տար:

Անգամ մը որ ամուսնանայ՝ կը դըժայ կարգուած ըլլալուն, եւրոպացի կիներուն ճիշդ հակառակը:

Տանտիկին, մաքրասէր եւ բամբասող: Ձամբորդութիւն ընել մոլէն չանցներ, եւ ծովէն կը բռնուի: Այլեւ մասը առաւելութիւն մը չի սեպեր Ֆրանսացիներուն նման: Սիրոյ պարքերին մէջ տկար, եւ յաջող՝ երեկեկեան կռիւներու մէջ: Եթէ ներելի ըլլար կիները բայերու հետ բաղդատել, պիտի ըսէի թէ եւրոպացի կինը կրաւորական է, մնացեալները՝ ներգործական, իսկ խեղճ հայուհին չէզոք:

Բնականաբար բացառութիւններ կան զորս կը յարգեմ, ինչպէս կը յարգեմ ամէն կին առանց բացառութեան:

Եզրակացութիւն,— մարդս իբրեւ մայր եւ իբրեւ աղջիկ ունենալու է անգլուհին, իբրեւ քոյր՝ գերմանուհին, իբրեւ տարփուհի՝ ֆրանսուհին, իբրեւ կին՝ իտալուհին կամ սպանուհին, իսկ իբրեւ զոքանչ՝ ունենալու է հայ կինը:

Այս վերջինը փեսաներէն իմացած եմ ես:— Ց. Ալֆիար

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀիՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Տէլմարք ոտքի ելաւ եւ սարսափելի ուժգին ձայնով մը գոռաց.

— Միթէ այստեղ ոչ ոք չկա՞յ:

— Դո՛ւն ես Կէման, պատասխանեց մարդ մը այնպիսի ցած ձայնով, որ ուրացիկը հազիւ լսեց. եւ նոյն բոպէին աւերակի ծակին մէջէն գլուխ մը դուրս ելաւ, յետոյ միւս խրճիթէն ուրիշ գլուխ մըն ալ երեւաց:

Առոնք պահուըտած երկու գիւղացիներ էին, միակ ազատուածները:

Կէմանի ծանօթ ձայնը անոնց վըստահութիւն ներշնչած էր իրենց կըծկուած անկիւններէն դուրս գալու:

Անոնք յառաջացան դէպի Տէլմարք եւ դեռ կը շարունակէին դողալ:

Իսկ Տէլմարք միայն կըցած էր աղաղակել, բայց չէր կրնար խօսիլ. այսպէս կ'ազդեն խոր յուզումները:

Մատով ցոյց տուաւ իր ոտքերուն տակ պարզուած կինը:

— Ան դեռ կենդանի է, հարցուց գիւղացիներէն մէկը:

Տէլմարք գլխով հաստատական նշան ըրաւ:

—Իսկ միւ՞ս կինը. ա՞ն ալ կենդանի է:

Տէլմարք բացասական նշան մը ըրաւ:

Առաջին անգամ գլուխը դուրս հանող գիւղացին յարեց.

— Բոլոր մնացածները մեռած են, այնպէս չէ՞. ես տեսայ, այն ժամանակ նկուղին մէջ պահուըտած էի: Աչքերս բռնեցի Աստուծոյ ո՞րչափ շնորհակալ պիտի ըլլան անոնք, որ ընտանիք չունին: Իմ տունս կ'այրէր. Տէ՛ր Աստուած: Բոլորն անխնայ սպաննեցին: Այս կինը երեք որդի ունէր. բոլորն ալ փոքր. որդիները կ'աղաղակէին՝ «մայրի՛կ». մայրը կ'աղաղակէր «որդեակնե՛րս»: Մայրը սպաննեցին, իսկ որդիները տարին. Ես այդ ամէնը տեսայ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ: Իսկ անոնք բոլորը ջարդելէ յետոյ մեկնեցան: Անոնք շատ գոհ կ'երեւային որ մայրը սպաննեցին, իսկ որդիները տարին. բայց կինը մեռած չէ, այնպէս չէ՞. մեռած չէ: Է՛հ, ըսէ ու-րեմն, Կէման, դուն յոյս ունի՞ս որ կրնաս զայն փրկել. կ'ուզե՞ս որ քեզ օգնենք՝ զայն տեղափոխելու համար քու որջը:

Տէլմարք գլխով համաձայնութեան նշան մը ըրաւ:

Անտառը կը հասնէր մինչեւ ագարակը: Անոնք ծառերու ճիւղերէն եւ խոտերէն խակոյն պատգարակ մը շինեցին. կնոջ անկենդան մարմինը անոր վրայ դրին ու յառաջացան անտառին խորը. երկու գիւղացիները՝ մէկը գլխէն, միւսը ոտքերուն կողմէն բռնած՝ կը տանէին պատգարակը, իսկ Տէլմարք բռնած էր կնոջ ձեռքը եւ կը քննէր զարկերակը:

Գիւղացիները կը քալէին եւ միեւնոյն ժամանակ կը խօսէին. եւ նայելով արիւնաշաղախ կնոջ, որուն արծաթ երեսը լուսաւորուած էր լուսնի շողերով, անոնք աղաղակ կը բարձրացնէին փոխնիփոխ.

— Բոլորը սպաննե՛լ:

— Ամէն ինչ այրե՛լ:

— Ո՛հ, Տէր Աստուա՛ծ, միթէ այսուհետեւ միշտ այսպէ՞ս պիտի ըլլայ:

— Այն մեծ մարդն է այս բոլորը ընողը:

— Այո՛, ան հրամայեց:

— Բայց ես զայն չտեսայ, երբ գընդակահար կ'ընէին այն ժամանակ այնտե՞ղ էր ան:

— Ո՛չ, այն ժամանակ մեկնած էր. բայց միեւնոյնն է. ամէն բան կատարուեցաւ անոր հրամանով:

— Այն ժամանակ ան ըրած է այս ամէնը:

— Այո՛, ան ըսած էր՝ «սպաննեցէք, այրեցէք, երբեք մի խնայէք»:

— Ան մարքիզ է:

— Այո՛, մե՛ր մարքիզն է:

— Ի՞նչ է անոր անունը:

— Պարոն տը Լանթընաք:

Տէլմարք աչքերը վեր բարձրացուց եւ իր ակռաները կրճտելով մրմռաց.

— Ա՛խ, եթէ ես գիտնայի՛:

(Վերջ առաջին մասին)

Բ. ՄԱՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ՍԻՄՈՒՐՏԷՆ

Ա.

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ ԱՅԴ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամէնքը կ'ապրէին հասարակաց կեանքով. ամէնքը կը ճաշէին դուռներու առջեւ դրուած սեղաններու վրայ: Կիներ՝ եկեղեցիներու վերնատունը նստած՝ վիրակապեր կը պատրաստէին եւ կ'երգէին Մարսէյեզը: Մոնսոյի ծառուղին եւ Լիւքսէմպուրկը դարձած էին զինավարժութեան դաշտեր: Ամէն փողոցներու գլուխները հաստատուած էին զինարաններ, ուր աշխատանքը կ'եռեւեփէր. այնտեղ կը պատրաստուէին հրացաններ, անցորդ – դարձողները կը տեսնէին տախտակ եւ կը ծափահարէին: Ամէն բերաններ միահամուռ ասիկա կը կրկնէին միայն. «Համբերութի՛ւն, ուրիշ բանի չի նմանիր. յեղափոխութի՛ւն է այս»: Ժողովուրդը կը յաճախէր ներկայացումներու, ինչպէս Աթէնքի մէջ, ուր թատրոնները պելոպոնէսեան պատերազմի ժամանակ լեցուն էին հանդիսատեսներով:

Փողոցներու անկիւնները պատերու վրայ փակցուած էին յայտարարութիւններ— «Տիոնվիլի պաշարումը»— «Ընտանիքի մայրը բոցերու մէջէն ազատուած»— «Սէն Սուսիի ակումբը»— «Յովհաննան՝ առաջին կին պապը»— «Փիլիսոփայ զինուորները»— Գիւղի մէջ սիրելու արհեստը»:— Գերմանացիները հասած եւ կանգնած էին քաղաքադուռներու վրայ: Բերնէ բերան լուրեր կը պտըտէին թէ Բրուսիոյ թագաւորը իրեն համար օթեակներ պատուիրած էր Օփերայի մէջ: Ամէն բան սարսափ կը ներշնչէր, բայց ոչ ոք սարսափահար էր: Կասկածելիներու համար հրատարակուած մռայլ օրէնքը— Մէրլէնի եւ Տուէի ուղեղի այդ ոճրագործ ծնունդը— ամէնուն գլխուն վրայ կառափնատ բարձրացուցած էր:

(Շար.)

Բրոմվէնսեւ Կոթրոյի նպատակն է շարունակել տալ դարերով խաղաղ – ուած ողբերգութիւն մը, յաւիտենապէս դէմ դէմի բերել եղբայր ժողովները եւ արիւնոտ հողերու վրայ կարենալ շարունակել աշխարհակալ (էմփէրիալիստ) դերխաղը ։

Բայց դուն, է՜յ բարձրապատիւ Մէօսիէօ Կոթրոս եւ է՜յ բոլոր Կոթրոսներ, գիտ լսեցէք։ Շատ կը սխալիք եւ կը խաբուիք։ Աշխարհ արթնցած է եւ լոյն բացած աչքը ։

Վստահ եղէք, այլեւս հոս մնացած չէ միամիտ մը որ համոզուի ձեզմէ, խաբուի ձեզմէ եւ այրի կրակին մէջ։

Ամբողջ աշխարհի առջեւ եւ Թուրքին ուժեղ, ազատ եւ քաղաքակիրթ վարչութեան մը տակ, Հաթայ արժանացած է իր վերջնական հանգիստին, խաղաղութեան, բարօրութեան, երջանկութեան, ազատութեան եւ անկախութեան։ Հոս չկան այլեւս իրարմէ անջատ, իրարու թշնամի համայնքներ, իրար ճզմողներ, մորթողներ եւ կախողներ, այլ կան միայն իրար սիրող, իրար յարգող եւ մէկ խօսքով, մէկ նպատակ ունեցող անձեր ։

Գիտնայիք թէ որքան երջանիկ, որքան բախտաւոր ենք։ Եւ մեր հանգիստը չպիտի խանգարուի անով, որ այս վիճակը կը նեղէ ձեզ։

Հայտի, է՛յ Կոթրոս էփէնտի, հայտի․— կէչտի Պօրուն փազարը, սիւր էշէյին Նիյտէյէ ։

ԽՄԲ․— Այս գռեհիկ բացատրութեան բառական թարգմանութիւնը սա է․ — Պօրի պազարը անցաւ, էշդ Նիյսէ քշէ։ Իսկ բուն իմաստը․— Անցան հին օրերը երբ կրնայիք սանձարձակ խօսիլ ու սպառնալ․ հիմա էշդ ուրիշ տեղ քշէ, հոս ընելիք գործ չմնաց ․․․։

Լոնտոն կ'որոճայ, Պերլին կը գործէ

Անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել անգլօ-խորհրդային զինակցութեան նոր ծրագիրը, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ։ Երկու պետութիւնները բանաձեւ մը պիտի մշակեն, որ երաշխաւորութիւն չպարտադրելով հանդերձ պալթեան պետութեանց, անուղղակի պիտի ապահովէ անոնց անկախութիւնը․ Այս կերպով կ'ուզեն գոհացում տալ Խ․ Միութեան ։ Ուրեմն նոր հրահանգներ պիտի տրուին Մոսկուայի անգլիական դեսպանին։ Առ այժմ անհրաժեշտ չի համարուիր նախարար մը ղրկել Մոսկուա ։

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա ոչ-յարձակման դաշինքներ կը կնքէ պալթեան պետութեանց հետ։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Էսթոնիոյ արտաքին նախարարը Պերլին հասած է օգնանաւով, ստորագրելու համար ոչ-յարձակման դաշինքը։ Լեթոնիոյ արտաքին նախարարն ալ երէկ հասաւ, միեւնոյն նպատակով։ Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Գերմանիա զինակցութիւն առաջարկած է Ֆինլանտայի։ Հրատարակուած լուրերուն համաձայն, Գերմանիա պիտի երաշխաւորէ Ֆինլանտայի հողային ամբողջութիւնը Խ․ Միութեան դէմ, իսկ Ֆինլանտա պարտաւոր պիտի ըլլայ երեք փոքր կղզիներ զնել Գերմանիոյ տրամադրութեան տակ, 15 —50 տարուան համար, արտօնել երեք օդակայաններու շինութիւնը, ամրութիւններ շինել Ալանտ կղզիներուն մէջ եւն․

Ֆինլանտայի արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, յայտարարեց թէ Ֆինլանտա կը մերժէ որ եւ է երաշխաւորութիւն առանց իր համաձայնութեան։ «Ով որ կ'ուզէ մեզի օգնել առանց մեր խնդրանքին, պիտի նկատուի իբրեւ յարձակող եւ ան պիտի մղուի իբրեւ այդպիսին»։

Ճափոն պիտի միանա՞յ Առանցքին

Ճափոնի արտաքին նախարար Պ․ Արիթա հրահանգեց Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպաններուն, յայտնել գերմանիտալական կառավարութիւններուն, թէ Ճափոն տրամադիր չէ յանձնառութիւններ ստանձնելու Եւրոպական հարցերու մէջ եւ կ'ուզէ գործակցիլ միայն Խ․ Ռուսիոյ դէմ։ Ճափոնի վարչապետը այցելից կայսեր եւ այս որոշումը հաղորդեց անոր ։

Ճափոնի զօրավարներ այս որոշման յանդիմանութեան երկարատեւ խորհրդակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ եղան։ Բանակը տրամադիր էր զինակցելու Առանցքին, իսկ նաւատորմիղը եւ կառավարութիւնը դէմ էին։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Ճափոն պիտի պահէ «բարեացակամ չէզոքութիւն» Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ։ Կ'ըսուի թէ այս որոշումէն ետք թերեւս հրաժարին Պերլինի ու Հռոմի ճափոնական դեսպանները, որոնք զինակցութեան կուսակից են ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս հերքեց թերթերու մէջ հրատարակուած այն լուրերը, թէ Պապը հարցարան մը ուղղած է հինգ պետութեանց, իմանալու համար անոնց հողային պահանջները կամ տրամադրութիւնները։

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքին վարչական խորհուրդի նախագահ Մարքիզ տը Վոկ իր տարեկան տեղեկագրին մէջ ուժգնօրէն յարձակեցաւ Իտալիոյ յաւակնութեանց վրայ, եւ ըսաւ թէ Իտալիոյ նպատակն է ջրանցքին վարչական խորհուրդը հեռացնել եւ անոր տեղ հաստատել միջազգային յանձնախումբ մը։

ՓԱՐԻԶԻ ուղեցոյցները, ինչպէս կայարանի բեռնակիրները, այսուհետեւ պիտի նկատուին պետական պաշտօնեաներ։ Անոնք պարտաւոր են մասնաւոր տարազ մը հագնիլ։ Արգիլուած է նուէրներ ընդունիլ։ Անոնց աշխատանքը պիտի վճարուի որոշ սակացոյցով մը, Փարիզի շրջանին համար՝ օրական 125 ֆրանք ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ մեկնած 900 Հրեաներ, Քուպա եւ ուրիշ տեղեր ցամաք ելլելէ յուսահատած եւ օրերով թափառելէ ետք, նոյն նաւով պիտի վերադառնան Համպուրկ։ Ոչ մէկ երկիր չէ ուզած ընդունիլ զանոնք ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ նոր օդակայանին բացումը տեղի ունեցաւ յունիս 6ին մեծ հանդիսաւորութեամբ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ ճառ մը խօսելով փառաբանեց Ֆրանսայի բարեկամութիւնը, իբրեւ ամէնէն զօրաւոր երաշխիքը ապահովութեան ։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ նոր կայարանը ամբողջովին մոխիր դարձաւ հրդեհէ մը որ ծագած էր քանի մը կէտերէ միաժամանակ։ Այս արկածին հետեւանքով մեռան երկու հրշէջներ, չորս հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս, տասը հոգի ալ թեթեւապէս։ Վնասը կը հաշուեն 20 միլիոն ֆրանք։ Արկածը անհոգութեան կը վերագրուի ։

ՈՒԹ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ հրատարակուեցան, մեծ մասով ազգ․ պաշտպանութեան մասին։ Հրամանագիրներէն մէկը երեք ամիս պայմանաժամ կը սահմանէ, բաշխուած կազարդել դիմակներու գինը վճարելու համար (70 ֆրանք)։

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խմբական ձերբակալութիւններ կատարել։ Գերման զինուորական ուժերու քանակը աւելցուցած են Չեխիոյ մէջ։ Ձերբակալուած եւ գաղտնի Պերլին տարուած է չեխ համալսարանի փրոֆէսէօր Սէքանինա։ Գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը բազմաթիւ չեխ պատանիներ լրտեսութեան պաշտօնի կոչած է, վճարելով անոնց օրական 7 շիլին ։

ԱԳՈՒԹԻՐ փողոցին մէջ 80 քիլօ ծանրութեամբ քար մը փրթելով չէնքէ մը ցուփքին ինկաւ 63 տարեկան շարժավարի մը գլխուն։ Մարդը մեռաւ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն։ Ուրիշ երկու անցորդներ ալ վիրաւորուեցան։

Դասախօսութիւն

Ֆր․ Հայ Կ․ Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Պ․ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ․ Նիւթ՝ «Հայ կինը գաղթականաց արտեւանքի մէջ»։

Պ․ Ալիքսան Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Վ․ Պապիկեան, Տէր եւ Տիկին Թաղէոսեան, Տէր եւ Տիկին Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Պօրսամեան, Տէր եւ Տիկին Թիւֆէնքճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ին, իր բնակարանին մէջ (Վալանս)։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 30 մայիս կէսօրէ վերջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը։

Շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ․ – 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Էրիմեան սրահին մէջ․ Կը խօսի Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր․ Յ․ ՔՈՒՐՂԻՆԵԱՆ, եւ Պ․ ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ․), Հ․ ՆԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ն․ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտք 5 ֆր․։

ՍԷՆ.ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ. 11 Յունիս, Կիրակի։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի։

«ՐԵՓՓԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ օրուան հարցեր։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 8 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Րիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱԼՈՒԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թրքահայ քնարերգութիւնը եւ Վահան Թէքէեան»։ Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ Օր. Թամամշեանի եւ Ռ. Զարգարեանի կողմէ։

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԹԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès. Maison Alfort*ի շքեղ պարասրահին մէջ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ՄԵՍԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ կազմուած Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ Մ․սոլ․ տ ԳԱՐԵԳԻՆ Ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Պաստիյէն առնել թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfort*ի վերջ…*

«Յառաջ» կը ծախուի 3, Boulevard Strasbourg. Սէն Տընիի մէթրոյին մօտ, նախկին քիօսքէն (որ քոցուած է) քիչ հեռու։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՑԻՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.
Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն
ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր.
Արտասահման 50Ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Dameuse, PARIS

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր։

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

Հայ գաղթականներուն կը ծանուցուի թէ խնդրարկուները գաղթականներու Բարձր – Գոմիսարութեան (նախկին Օֆիս Նանսէն) Փարիզի գրասենեակին, 38 Պուլվար Ռասփայլ, կրնան դիմել առաւօտները միայն, ժամը 8.30— 12, բացի Կիրակի եւ տօն օրերէն։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameuse .. Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վանի Աղբակ գաւառի Ներատօսի գիւղացի Դաւիթ Եղիազարեանի կինը՝ Նարգիզ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Արշակ եւ Առաքելը, որոնց երեխաներու անուններն են Ծովինար եւ Հեղնար։ Արշակի եւ Առաքելի մօր անունն է Դարիմէ Կարապետեան։ Արշակ եւ Առաքել եղբայրները Իրանի Ապտատան քաղաքէն, անցեր են Ֆրանսա եւ կ'ենթադրուի որ այժմ կ'ապրին Մարսէյլ քաղաքին մէջ։ Ֆրանսայի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնէն կը խնդրուի Արշակ եւ Առաքել եղբայրներու մասին եթէ որ եւ է տեղեկութիւն ունին կամ հասցէները գիտեն յայտնեն հետեւեալ հասցէին. Haik Adjemian. Tabriz (Iran).

×

Առաքել Մարտեան (Դիրքի Ազատ գիւ). Ամերիկէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ տղուն՝ Պետրոս Գալստեանի կինն ու զաւակները։ Կնոջը անունն է՝ Թերեզա, մեծ մանչը՝ Երուանդ, աղջիկը Կիւլա. որոնք 1922ին Մարսէյլէն մեկնած են Ֆրանսա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի։

ՄՕՏԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh,,

ԳՐԵՑ՝ *PAUL DU VÉOU*

(Հեղինակին համբարգութիւնը Ալէքսանտրէթի Սանճաքին մէջ) Հրատարակութիւն Պ. Gautherot*ի հետ*, 1939 Ապրիլին. քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, ճապոնական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, պատճէն երեքը բաժանորդագրուած) 100 Ֆր.։

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 Ֆր.։

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած) 35 Ֆր.։

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 Ֆր.։

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ.

Առաջուընները անմիջապէս պիտի կատարուին։ Անուն, մականուն եւ հասցէ գրեցէք ընթեռնլիօրէն, գլխագիր։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆԿԱՐՆԵՐ ԱՍԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Ռ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Պատկերներ Առաքապարի կեանքէն եւ գաւառական խանդոտ գաղափարներէն։ Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենաբաղձութեամբ։ Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն սպագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման։

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 Ֆրանք, արտասահման 20 Ֆրանք Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.

Զուիցերիա եւ Իտալիա .... 285 ֆրանք 140 ֆրանք

Այլ երկիրներ .... 218 ֆրանք 110 ֆրանք

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒՆԻՍ VENDREDI 9 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4062

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՈՂ ՑԵՂԱԿԻՑՆԵՐ»

Այս ալ նոր պատմութիւն, արժանի՝ շարժանկարի մը, գոնէ զաւեշտախաղի մը վերածուելու :

Կարդացէք անշուշտ, երէկուան «Յառաջ»ի մէջ :

Երբեմնի Սանճաքէն՝ Հաթայի նախագահը Մուսա Տաղ կ'այցելէ բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ, հասկնալու համար հայ գիւղացիներուն վիճակը: Նկարագրելով այս այցելութիւնը, Անտիոքի «Եէնի Կիւն»ը կը գրէր.

— «Էֆէնտիլէրին»ին այս ջերմ եւ անկեղծ հետաքրքրութենէն չափազանց ազդուած, Պիթիասցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին: Իրականին մէջ միեւնոյն ցեղէն սերած այս երկու եղբայր ժողովուրդները ասկէ վերջ աւելի լաւ պիտի հասկնան իրար, եւ իրենց հայրենիքի յառաջդիմութեան եւ բարձրացման համար աշխատելով՝ դրախտի պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հողամասը:

«Այսօր չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը Թրքական ցեղէն սերած են :

Մենք ալ պարտք կը նկատենք յանուն մեր թերթին շնորհակալ ըլլալ մեր պետութեան յարգելի պետին, իր մօտիկ շահագրգռութեանը համար հանդէպ հայերէն խօսող մեր Հաթայցի հայրենակիցներուն, որոնք շատ լաւ կը գնահատեն թէ իրենց շահը կը պահանջէ միանալ իրենց ցեղակիցներուն »:

(Այս այն թերթն է որ գարշելի լուտանքներ հրատարակած էր օրի ծերակուտականին՝ Պ. Կիւսթավ Կոթըրոյի դէմ,— «զավալլը, պառաւը, պազարը վերջացաւ, էշդ ուրիշ տեղ քշէ»):

Ուրեմն, «չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ Հայերը Թրքական ցեղէն սերած են»։ Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, անխնայ տրորուեցան, ջարդուեցան, ազգովին կոտորուեցան, որպէսզի միւս «ցեղակիցը» հանգիստ վայելէ, անոր կալուածն ու արիւնը լակէ անարգել...

Հարցնէ՞ք այս հաւընտիր մակաբոյծներուն թէ՝ քանի որ երկու եղբայր ժողովուրդները դրախտի պիտի վերածեն այս գեղեցիկ հողամասը», (Սանճաք), ինչո՞ւ չեն վերադարձներ «ցեղակից»ին բաժինը, անոր հայրենի ժառանգութեան գոնէ մէկ մասը, նոյնպէս դրախտի վերածելու համար :

Ահա քսանըհինգ տարի անցաւ, եւ այդ հողերը կը մնան ամայի եւ աւերակ, սարսափի, փախուստի մատնելով նոյնիսկ բուերը :

Ահա 15 տարի է որ ներքին հանգստութիւն եւ արտաքին ապահովութիւն կը վայելէ նոր Թուրքիան, եւ սակայն յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման փոխարէն ամայութիւնը, թշուառութիւնն են որ կը տիրապետեն Կարինէն մինչեւ Վասպուրական,— նահանգներ որ կրնային դրախտի վերածուիլ :

Մանաւանդ որ, ահա իրենք իսկ հրապարակաւ կը խոստովանին, լեզուապատառ կ'աւաղեն թէ «Թուրքիան ալ կը գտնուի եւրոպական պատերազմի մը նիւթ կազմելիք մասնայնքներուն մէջ եւ մեծ կռիւը պիտի փրթի մեր վերմակին վրայ». (Հիւսէյին Ճահիտ, «Եէնի Սապահ», 18 մայիս) :

Չէինք ուզեր խառնել գոյները, բայց հարկ է յայտարարել բարձրաձայն,— իսկապէս հրէշային է Թրքական հոգեբանութիւնը:

Մինչ «միեւնոյն ցեղէն սերած» կ'ըլլանք արտաքին աշխարհը մոլորեցնելու համար, ի խնդիր նոր աւարին — Սանճաք — անդին, բուն Թուրքիոյ մէջ, հայերէն խօսիլն անգամ կը համարուի մահացու մեղք:

«Իգտամ»ի խմբագրապետը չէ՞ր որ կ'ազդարարէր, քանի մը շաբաթ առաջ.

— «Ձեր ուզածին չափ յարձակեցէք, ազդարարեցէք, անոնք դարձեալ իրենց գիտցածէն չեն շեղիր: Ժամանակ մը կը սմքին, կը կախնան, իբր թէ թուրքերէն խօսելու կը սկսին: Յետոյ, երբ կը տեսնեն որ թուլցեր էք, դարձեալ «սասփարաֆալօ»ներու, «պան պիտի առնեմ»ներու, «նօքարի շամաթա»ներու կը սկսին: Այս պատճառաւ է որ տակաւին Իսթամպուլը Թուրք - Իսթանպուլ չէ կրցած ըլլալ: Եւ տակաւին Թաթավլան - Գուրթուլուշ կոչուելուն հակառակ, ո եւ է կերպով չէ կրցած փրկուիլ եւ Յոյն մնացած է: Գուլէտիպին Հրեայ է եւ Սամաթիան Հայ ըլլալու համբաւը չէ կորսնցուցած »:

Եւ նոյն Թշուառականը կը Թելադրէր, իբրեւ եզրակացութիւն.

— « Ոչ միայն ազգային տեսակէտէ, այլեւ աշխարհի ամէնէն տգեղ եւ ամէնէն աններդաշնակ այդ լեզուները, մանաւանդ այդ հայերէնն ու հրէերէնը բացարձակապէս արգիլել»:

Իսկ իբրեւ արմատական միջոց,— «Փոքրամասնութեան փոքրիկներուն Թուրք դառնալը ապահովել»: Ոչ թէ անցագրով, այլ կրթութեամբ,— պարզապէս թրքացնել:

Հայը ցեղակից, Քիւրտը ցեղակից, Ալպանացին կամ Չէրքէզը, Լազը ցեղակից,— կրակէն շագանակներ հանելու համար: Իսկ բուն իրականութեան մէջ,— բոլորն ալ խային, միւզիր, *խռովարար, Թշնամի, արժանի՝ արմատէն չորցուելու: Ինչպէս որ փորձեցին, բայց կէս ճամբան մնացին:*

Պատմութիւնը, իրենց իսկ դարաւոր տարեգրութիւնը — օսմանեանէն մինչեւ իթթիհատական-քէմալականը, վճռապէս կ'ապացուցանէ թէ կէս ճամբան պիտի մնան նաեւ այսուհետեւ, հակառակ իրենց նորելուկ իմաստութեան եւ զարմանազան զինակցութեանց:

Պատմութիւնը իր օրէնքներն ունի: Եւ եթէ ճիշդ է որ «անկարելի բան չկայ ազգերու կեանքին մէջ» — ինչպէս կը յիշեցնէին իրենց նեղ օրերուն — անշուշտ հայկական արեւն ալ միշտ այսպէս պիտի չմնայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԳՆԱՑ ՄԸ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ

«Կրնա՞յ երաշխաւորութիւն պարտադրել որ չեն ուզեր»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մէջ ծագած նոր դժուարութեանց մասին: Այս առթիւ ըսաւ թէ մասնաւոր բանագնաց մը, արտաքին նախարարութեան կեդր. Եւրոպայի բաժնին վարիչը, Պ. Սթրենկ, Մոսկուա պիտի երթայ այս շաբթու, փութացնելու համար զինակցութեան կնքումը, իբրեւ գլխաւոր պատնէշը խաղաղութեան ճակատին:

Ինչպէս կը յիշուի, 1935ին ալ նախկին արտաքին նախարար Պ. Իտըն, որ այն ատեն ուրիշ պաշտօն ունէր, Մոսկուա երթալով մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Սթալինի, Մոլոթովի, Լիթվինովի եւ ուրիշ երեւելիներու հետ: Այդ առթիւ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէր.— «Ներկայիս շահերու հակամարտութիւն չկայ երկու կառավարութեանց միջեւ, միջազգային քաղաքականութեան գլխաւոր հարցերու մասին, ինչ որ ամուր խարիսխ մը կը կազմէ երկու երկիրներուն արդիւնաւոր գործակցութեան համար, յանուն խաղաղութեան »:

Այս բարեյաջող ելքէն խրախուսուած, Չէյմպըրլէն այժմ նոր փորձ մը կը կատարէ, գլուխ գլխի խօսակցելու եւ համաձայնութեան մը յանգելու համար:

Ահաւասիկ Չէյմպըրլէնի յայտարարութեանց ամփոփումը.

— « Խ. Միութեան հետ կատարուած խօսակցութիւններէն կը հետեւի թէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կը տիրէ մեր միջեւ, գլխաւոր նպատակներու մասին: Մեր կառավարութիւնը կրցած է համոզել խորհրդային իշխանութիւնը թէ պատրաստ է համաձայնութիւն մը կնքելու կատարեալ փոխադարձութեան հիման վրայ: Նոյնպէս մենք բացորոշ կերպով յայտնած ենք թէ պատրաստ ենք միանալու Ֆրանսական կառավարութեան, Խ. Միութեան ընծայելու համար զինուորական կատարեալ աջակցութիւն մը, եթէ ան պատերազմի բռնուի, իր հողին դէմ ուղղուած յարձակման մը պարագային, ուրիշ եւրոպական մեծ պետութեան հետ: Այն զինուորական աջակցութիւնը զոր երեք պետութիւնները յանձն կ'առնեն ընծայել փոխադարձաբար, պիտի չսահմանափակուի իրենց սեփական հողին դէմ կատարուած յարձակումներու համար: Կարելի է նախատեսել ուրիշ պայմաններ ուր երեք պետութիւններէն մէկն ու մէկը իր ապահովութիւնը անուղղակի վտանգուած համարի ուրիշ եւրոպական պետութեանց կողմէ: Այդ պայմանները քննուած են մանրամասնօրէն եւ կը յուսամ թէ կարելի պիտի ըլլայ կազմել բանաձեւ մը՝ ընդունելի երեք պետութեանց համար, բանաձեւ մը որ նկատի առնելով ուրիշ պետութեանց շահերը, պիտի ապահովէ բոլոր պետութեանց կատարեալ գործակցութիւնը, դիմադրելու համար նախայարձակման: Բայց կան մէկ – երկու դժուարութիւններ, մասնաւորապէս կարգ մը պետութեանց մասին որոնք չեն ուզեր երաշխաւորութիւններ ընդունիլ, չվտանգելու համար իրենց խիստ չէզոքութիւնը: Անշուշտ կարելի չէ երաշխաւորութիւն պարտադրել այնպիսի պետութեանց որոնք չեն ուզեր, բայց կը յուսամ թէ միջոց մը պիտի գտնուի, հարթելու համար այս եւ ուրիշ դժուարութիւններ »:

Վարչապետին ակնարկած պետութիւններն են Ֆինլանտա, Էսթոնիա եւ Լեթոնիա: Այս առթիւ պատասխանելով հարցումի մը, ըսաւ թէ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցներ ստացած է այդ երկիրներէն եւ թէ երեքն ալ վճռապէս կը մերժեն երաշխաւորութիւններ ընդունիլ, երբեւէ զինակցութեան բանակցութեանց առթիւ: Արդ, Մոսկուա կը պնդէ որ երեքն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին:

**** Անգլիացի բանագնացը, որ այժմ Փէյլթա կը գտնուի, Լոնտոն վերադառնալ օդանաւով եւ Մոսկուա պիտի մեկնի շաբաթ կամ կիրակի: Ընդդիմադիրները այս առթիւ ալ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղած ըլլալով, Պ. Չէյմպըրլէն պատասխանեց.*

— « Մենք այժմ ի վիճակի չենք դաշնագիր մը կնքելու, քանի որ, ինչպէս ըսի, կարգ մը կէտեր չեն կարգադրուած տակաւին. զանոնք արագօրէն լուծելու յոյսով է որ որոշեցինք ներկայացուցիչ մը ղրկել Մոսկուա :

**** Ֆրանսայի արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ անգլիական, լեհական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ: Կը հերքուի այն լուրը թէ Ֆրանսան ալ մասնաւոր պատուիրակ մը պիտի ղրկէ Մոսկուա: Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր ծանուցագիր մը պիտի ուղղեն խորհրդային կառավարութեան:*

**** «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ կ'ամփոփէ խորհրդային կառավարութեան պայմանները.—*

1. Փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ :

2. Խ. Միութիւնը աջակցութիւն կը խոստանայ այն հինգ պետութեանց որոնց երաշխաւորութիւն ընծայած են Անգլիա եւ Ֆրանսա:

3. Երեք պետութիւնները պէտք է օգնութեան հասնին պալթեան երեք պետութեանց, եթէ բռնաբարուի անոնց չէզոքութիւնը, Եւ վերջապէս, պէտք է որոշ համաձայնութիւն մը կնքել աջակցութեան մեթոտներու, ձեւերու եւ տարողութեան մասին.

ՈՒՐԻՇ Ի՞ՆՉ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՆ

« Թայմզ » կը գրէ.— Խաղաղութեան ճակատին կազմակերպման հարցը միայն Լեհաստանով եւ Թուրքիայով չի սահմանափակուիր: Այդ հարցը կը շահագրգռէ հաւասարապէս արեւելեան Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները, որոնք, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ ու համակամ, կը բաղձան զօրանալ թէ զինուորական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով: Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.

Թերթերը քանի մը օրէ ի վեր կը զբաղին նոր ողբերգութեամբ մը: Անշուշտ քանի մը օրուան համար:

Համպուրկէն 925 Հրեաներ, որոնց 400ը կիներ եւ մանուկներ, անտանելի տանելով իրենց կեանքը, կ'որոշեն գաղթել :

Բայց ո՞ւր: Հապա *վիզա՞ն*: Աջ–ձախ կ'իյնան, հիւպատոսները կը մերժեն : Տարագիրները ճարահատ որոշում կու տան Քուպայի համար: Եւ անցագիր ալ կը ստանան, կանոնական երաշխաւորութիւնը վճարելով եւ բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարելով :

Կը մնար շոգենաւ գտնել: Գերմանական կառավարութիւնը արգելք չի յարուցաներ, եւ 925 տարագիրները կը նստին «Սէն Լուի» շոգենաւը, գտնելու համար «Աւետեաց երկիրը»:

Օրեր, շաբաթներ ծովէ ծով նաւելէ վերջ, հալածականները կը հասնին Քուպա, բայց երբ կը փորձեն ցամաք ելլել, ոստիկանութիւնը կը ցցուի իրենց առջեւ :

Աղաչանք – պաղատանք: Վաւերական անցագիր: Յանուն մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան: Կիներ, մանուկներ կան, մե՞ղք են...

Ոչ եւ ոչ: Քուպան ալ ներգաղթի օրէնք մը ունի, չեն կրնար խախտել:

Հեռագիր մը Մ. Նահանգներու նախագահին, որպէսզի միջամտէ :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Ռուզվէլթ կը բարեհաճի միջնորդել, բայց Քուպայի հանրապետութեան նախագահը քաղաքավարութեամբ կը մերժէ, դիտել տալով թէ՝ ներգաղթի օրէնքին համաձայն, իւրաքանչիւր օտարական պարտաւոր է 500 տոլար վճարել, որպէսզի կարենայ ցամաք ելլել :

Ուրիշներ ալ կը միջամտեն: Ապարդիւն: Օրէնքը օրէնք է. 500 տոլար կը գծես, ներս կ'առնեն, եթէ ոչ՝ երթաս բարով :

Ո՞ւրկէ ճարել 500 տոլարի երաշխաւորագիրը: Քանի՞ հոգի կրնային ճարել, ամէն ինչ ծախած եւ առելցածը ճամբու ծախքի յատկացուցած ըլլալով :

Ոստիկանութիւնը այնքան կը կարծրանայ որ, մինչեւ անգամ կ'արգիլէ ազգականներու մուտքը շոգենաւին մէջ: Եւ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան նշանացի, կամ արտակարգ գծաւորութեամբ, քարափին այս եւ այն ծայրէն :

Այս քար անտարբերութեան առջեւ, կիներ կը փետեն իրենց մազերը, ծերունիներ կը հեծկլտան, մանուկներու լացուկոծը դժոխքի մը կը վերածէ շոգենաւը: Ծանօթ փաստաբան մըն ալ բազկերակը ճեղքելով, ծով կը նետուի :

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ կ'ազդէ, արգելքը խորտակելու համար, յանուն Աստուծոյ կամ սատանային:

Եւ հիմա շոգենաւը ճամբայ ելած է դէպի Համպուրկ:

Վերջին ժամ,— նախատեսելով դէպի Գերմանիա վերադարձին հետեւանքները եւ խորապէս յուսահատ, ուղեւորներէն 200 հոգի ուխտեր են *խմբովին անձնասպան ըլլալ*, եթէ իսկապէս Գերմանիա փոխադրուին:

Արդէն, Հավանայի առջեւ, շատեր փորձեր էին ծովը նետուիլ խումբ–խումբ, երբ շոգենաւը խարիսխ կը վերցնէր, բայց ոստիկանները արգիլեցին, պաշարելով նաւը:

Եւ այլն, եւայլն...

— Մեր աշխարհը այսպէս չէր. նաւորդը միշտ գլխու վրայ տեղ ունէր, անօթին հաց, ըլլար իսկ անծանօթ, օտար, թշնամի

— Մի ծամծմեր բառերը: Խոստովանէ, պարզապէս, թէ մենք աշխարհը չէինք ճանչնար: Մանուկ էինք եւ մանուկ ալ մնացինք: Ահա այս է ինչ որ կը կոչենք մարդկութիւն, քաղաքակրթութիւն, Եւրոպա, Ամերիկա,— տեղ մը *եաթաղան*, տեղ մը *վիզա* : Այս է իրականն ու վաւերականը. անցեալը... Մարքօ փաշային հարցուր:

ՎԱՀԷ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱՄԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրամանագիր մը հրատարակեց, օտարազգիներու կամաւոր ծառայութեան մասին

Այս հրամանագրին համաձայն, 18—40 տարեկան օտարականները կրնան կամաւոր գրուիլ պատերազմի տեւողութեան ընթացքին, ծառայելու համար օտար ռազմիկներու մասնաւոր զօրագունդերուն մէջ, որոնք մաս պիտի կազմեն Ֆրանսական բանակին, մէջն ըլլալով օդային եւ ծովային ուժերը:

Այս կամաւոր յանձնառութիւնը կրնայ կատարուիլ խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն: Բայց, պատերազմի պարագային, կարգ մը օտարականներ կրնան, 17 տարեկանին եւ մինչեւ Ֆրանսացիներու համար որոշուած տարիքի սահմանը (պատերազմի տեւողութեան համար), ընդունուիլ վերոյիշեալ զօրագունդերուն մէջ եւ բացառապէս Ֆրանսական կամ բնիկ զօրաբանակներու մէջ:

Այն օտարականը որ կ'ուզէ արձանագրուիլ խաղաղութեան ատեն կամ պատերազմի տեւողութեան համար, պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.—

1. Ֆիզիքական յարմարութիւն, ինչպէս կը պահանջուի զինուորցուներէն:

2. Ներկայացնել իր ծննդեան վկայագրին Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կամ համապատասխան թուղթ մը Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ (անցագիր, անձնագիր, ընտանեկան տետրակ եւն.):

3. Վկայական մը քաղաքապետէն, ոստիկանութեան տեսուչէն կամ հիւպատոսէն, իբրեւ վկայութիւն բարի վարուց :

4. Քսան տարեկանէն վար երիտասարդներու համար՝ իրենց օրինաւոր ներկայացուցիչին հաւանութիւնը :

5. Թեկնածուն պէտք չէ խախտած ըլլայ օտարականներու բնակութեան վերաբերեալ օրէնքները եւ կանոնները:

Թեկնածու օտարականը ի՛նչ աստիճան ալ ունեցած ըլլայ օտար բանակի մը մէջ, նախապէս պիտի ընդունուի միայն իբրեւ Բ. կարգի զինուոր: Զանազան աստիճաններու բարձրացման պայմանները պիտի ճշդուին ուրիշ հրամանագիրներով :

Իտալիա չէ խախտած Միջերկրականի համաձայնութիւնը

»»» . «««

Անգլիոյ վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը չէ բռնաբարուած: «Մեր համաձայնութեան գլխաւոր նպատակն էր տեղի չտալ որ սպանիական կառավարութիւնը հարկադրուի զինուորական կայաններ հաստատել Իտալացիներու տիրապետութեան տակ: Իտալական զինուորները եւ ռազմամթերքը հոն քաշուած ըլլալով, այդ նպատակին հասած ենք »:

———o———

ՏԱՔԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱԼՈՎ 32 *աստիճանի հասաւ Փարիզի մէջ: Չորեքշաբթի երիկուն փոթորկախառն անձրեւ մը բաւական մեղմացուց մթնոլորտը :*

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ ԿԱՄ ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Փօլ տիւ Վէօւ այս խորագրին տակ կը գրէ Le Petit Bleu թերթին մէջ (4 Յունիս).—

Ալէքսանտրէթ թէ, Սանճա՞ք. Անկէ կը վերադառնամ բարեկամիս Կիւսթավ Կոթըրոյի հետ: Անոր հետ կատարեցի այս ճամբորդութիւնը մինչեւ ծայրագոյն անհեթեթ.

Ինծի կ'ըսեն թէ Սանճաքը տէր պիտի փոխէ շուտով: Ձեզ ուզեր հաստատել: Այդ մասին բանլիքներ ունիմ:

Մեզի կը խօսին Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան մասին: Ահա թէ ինչպէս ցոյց կը տրուի այդ բարեկամութիւնը Սանճաքին մէջ, ուր Ֆրանսա տակաւին «հոգատար» կը մնայ.—

Թուրքերը արգիլած են ֆրանսերէնի ուսուցումը, «պէտք է ջնջել օտարութեան յիշատակն իսկ»: Անդադար կը ստեղծուին նոր միջադէպեր, ի չարս տեղական Շապոյի սպանութեան: Գտնուեցին մեր դրօշը Քըրըքհանի մէջ՝ այն պահուն երբ մենք Սանճաք կ'այցելէինք, յետոյ կըկըպանքով պղծեցին տեղւոյն եկեղեցիին աւագ խորանը: Մեզ «չունին» կ'անուանեն իրենց զինուորական երգերուն մէջ: Մերկացուցին երեք Ֆրանսացի կրօնաւորուհիներ՝ խուզարկութեան համար: Մեր այցելութեան ընթացքին, մեզի ընկերացող ոստիկաններ, որոնք մեզ կը հըրջապատէին, մեր առջեւէն կ'երթային, մեզի կը հետեւէին ու կը լուսանկարէին ով որ կը խօսէր մեզի հետ: Մեր մեկնումէն վերջ, բարեկամ մը կը գրէր ինծի.

— «Անշուշտ լսած ըլլալու էք որ կայրենները ձերբակալեցին մեզ եւ ծեծեցին ինչպէս կը ծեծեն օձը: Ամէնն մեզի կ'ըսէին. «Հիմակ ալ պոռացէք «Կեցցէ Ֆրանսան», ինչո՞ւ չէք պոռար, կը վախնա՞ք, երէկուան սըրիկաները չէ՞ք դուք»: Նոյն պահուն, ոստիկան մը կ'ըսէր իր մեծին՝ ցոյց տալով զիս.— «Այս մարդը ամբողջ օրը Ֆրանսացիներուն հետ անցուց»: Եւ դարձեալ ծեծեցին զիս՝ իրենց ոտքերուն տակ կոխկրտելով կուրծքս: Յետոյ բանտարկեցին մեզ, ըսելով. «Գիշեր ցերեկ պիտի պառկիք գետնին վրայ, ոչ ջուր պիտի տրուի ձեզի, ոչ ալ հաց»: Ի վերջոյ յաջողեցայ փախչիլ, 125 քիլոմեթր կտրեցի ոտքով, բայց գլուխս լաւ չէ, որովհետեւ չունիմ այլեւս հայրենիք»:

Այս եղաւ բախտը նաեւ բոլոր անոնց, որ «Կեցցէ՛ Ֆրանսա» պոռացին մեր առջեւ, Ֆրանսական հոգատարութեան ներկայ այս երկրին մէջ: Բոլորը խարազանուեցան եւ կորսնցուցին իրենց համեստ պաշտօնները. թարգմանիչ, քարտուղար, ուսուցիչ,— որոնց շնորհիւ կ'ապահովէին իրենց ապրուստը:

Այնտեղ գոյութիւն ունի լեռ մը, «Մուսա տաղը», որ կը կոչուի նաեւ «Ճէպէլ Մուսա», ուր կ'ապրի, մօտաւորապէս 2,000 տարիէ ի վեր, քրիստոնեայ համայնք մը: Այս պզտիկ հանրապետութեան դրեթէ բոլոր այրերը կռուած են Ֆրանսական բանակին մէջ, շատեր կան որ Գաղղիոյ լեգէոնի պատուոյ շքանշան ստացած են, ուրիշներ՝ պատերազմական խաչ: Անոնք յաղթական դիմադրութիւն մը ցոյց տուին Թուրքերուն, 1915ին: Կազմեցին Նախկին Պատերազմիկներու Ընկերակցութիւն մը, որ ճանչցուած է Ֆրանսական կառավարութենէն եւ մաս կը կազմէ մեր համանուն Ազգերու Դաշնակցութեան: Թուրք ոստիկանները կը կանչեն, կը խլեն անոնց պատերազմական խաչերը եւ կը պատռեն Նախկին պատերազմիկի անոնց անդամատոմսերը:

Այսօր, Թուրքերը կը քանդեն այն ճամբաները, որոնք Մուսա տաղ կ'առաջնորդեն, որպէսզի մեզի արգելք ըլլան անոնց օգնութեան հասնելու այս քաջերուն՝ երբ ըմբոստանան եւ լուծեն մեր չկանչանով պատուամներուն նուաստացման վրէժը,— անոնք կը հաշուեն 800 նախկին պատերազմիկ եւ 15,000 հոգի:

Ահա ձեզի Թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան պատկերը:

Այժմ հարցը քննենք շեշտակի:

Կամ Սանճաքը կը պատկանի Ֆրանսական գաղթային կայսրութեան, ինչպէս կ'ուզէ մեծամասնութիւնը եւ ինչպէս կը կարծենք մենք,— այդ պարագային՝ պէտք է զայն պաշտպանել համաձայն Տալաթիէի յայտարարութիւններուն: Կամ չի պատկանիր մեր գաղթային կայսրութեան, այդ պարագային՝ մերը չէ եւ չենք կրնար ծախել ինչ որ չի պատկանիր մեզի:

Տեսնենք թէ ի՞նչ կ'ըսէ բանականութիւնը:

Թուրքերը կը վախնան Իտալացիներէն: Երկոտասան կղզիներու մէջ հաստատուած իտալական զօրանոցները եւ Ալպանիոյ գրաւումը շրջեցին կացութիւնը: Թուրքերը խնդրանք մը ունին: Մեզմէ կը խնդրեն որ զէնքով օժանդակենք իրենց՝ երբ Իտալացիները յարձակին Անատոլիոյ վրայ: Իտալիոյ սպառնալիքին տակ գտնուած Թուրքերու պաշտպանութեան համար պարտաւո՞ր ենք ծախել 150,000 բնակչութեամբ նահանգ մը, ուր կ'ապրին մեր Թուրք, արաբ եւ քրիստոնեայ բարեկամները: Ի՞նչ տարօրինակ սակարկութիւն է այս:

Թուրքերը սարսափի տակ, դաշնակից կը փնտռեն՝ որ պաշտպանէ զիրենք: Անոնք մեզի պիտի ապաւինին՝ եթէ բաւական ուժով երեւնանք: Բայց մենք իրենց կ'երեւինք աւելի տկար քան իրենք, երբ իրենց յանձնենք Սանճաքը, որովհետեւ այն տպաւորութիւնը պիտի թողու թէ մե՛նք պէտք ունինք իրենց օժանդակութեան: Արեւելքի մէջ սովորութիւն է որ պախշիշը ստորադասը տայ իր գերադասին, պաշտօնեան՝ իր վալիին: Երբ տանք Սանճաքը, ուրեմն մե՛նք ենք ստորադասը: Թուրքերը պիտի ընդունին պախշիշը, եւ երբ օժանդակութեան ժամանակը գայ, վստահութիւն չունենալով իրենցմէ տկարին վրայ, պիտի աշխատին համաձայնիլ Իտալացիներուն հետ:

Աղէկ իրենք միայն պիտի շահին, որովհետեւ եթէ մենք իրենց տանք նահանգ մը, իրենք մեզի պիտի տան դաշինք մը միայն:

Այժմ տեսնենք Թրքական դաշինքները:

1914ին, 400 միլիոն վճարեցինք այն դաշինքին համար, որ մեզի կ'ապահովէր Նեղուցներու անցքը եւ Թրքական բարեկամութիւնը: Ի՞նչ պատահեցաւ:

Կիլիկիոյ գրաւման շրջանին՝ կնքեցինք զինադադար մը: Թուրքերը բռնաբարեցին զայն:

Կիլիկիայով մենք գնեցինք խոստում մը «տնտեսական ու վերջնական հաշտութեան» մասին: Ստորագրութենէն վերջ, Թուրքերը վտարեցին մեր հիւպատոսները, խոչընդոտեցին մեր պաշտպանեալները, փոխեցին Կուէյքի ընթացքը, որմէ ջուր կը ըմպէր Հալէպ, բազմապատկեցին իրենց զինեալ յարձակումները: Բայց մենք կորսնցուցինք Կիլիկիան:

Ստորագրեցինք Կուրօ-Մուհիտտինի համաձայնութիւնը, որ Թուրքիոյ կուտար «հողային առաւելութիւններ» Էնկիւրիի դաշինքէն առաջ, ի փոխարէն տնտեսական առաւելութիւններու: Թուրքիա իր խոստումը չկատարեց, բայց մենք կորսնցուցինք Փայասը:

Մենք Թուրքիոյ վերադարձուցինք նաեւ Ճէզիրէի հիւսիսային մասը՝ փոխարէն ստանալով խաղաղութեան խոստում մը: Անկէ վերջ տեսանք Թուրքերու կողմէ սպանութիւնը մեր ձիաւորներուն, որոնց մէջ տեղակալներ Թարէր, Թապէրթօ եւ Թըլկար:

Մենք յօժարութիւն յայտնեցինք ընդունելու Թրքական յաւակնութիւնները Սանճաքին վրայ փոխարէն ստանալով խոստում մը թէ մեզի նպաստաւոր մեկնութիւն մը պիտի տան Մոնթրէօյի դաշնագրին տրամադրութեանց, խաբեցա՛նք.

Թուրքիոյ հետ կնքեցինք զինուորական համաձայնութիւններ, ապահովելու համար սուրիական սահմանները, Սանճաքին անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը,— խաբեցա՛նք.

Թուրքիոյ հետ կնքեցինք Սանճաքին սահմանադրութիւնը,— խաբուեցա՛նք:

Ըսմէթ Ինէօնիւ, 1938 Նոյեմբերին, բացարձակ ապահովութիւն տուաւ Սառոյի թէ Թուրքիա աչք չունի Սանճաքին վրայ,— ստե՛ց:

Ահաւասիկ ձեզի Թրքական դաշինքներուն արժէքը.

Եթէ, Նեղուցներուն մէջ, դաշնակից մարտանաւերը իրաւունք ունենային կանգ առնելու որեւէ ժամանակ, կ'արժէր փոխարինել զոհողութեամբ մը: Բայց Թուրքերը կը մերժեն:

Եթէ նախարարները անպայման կ'ուզեն որ զոհողութիւն մը ընենք, թող զոհողութեան մասնակցին Անգլիան եւ Սովետները եւս, որոնք մեզի չափ պէտք ունին Նեղուցներուն: Եւ թող Ֆրանսա առանց զոհողութիւն չկատարէ: Մեր մարզպանը 400 միլիոն կը հաշուէ այն դրամական կորուստը, զոր Թուրքերը կատարեցին Սանճաքին մէջ ի վնաս մեր պաշտպանեալներուն, որոնք հատուցում պիտի պահանջեն մեզմէ Ժընեւի մէջ: Ահա լաւ վարձատրութիւն մը: Եթէ բաւական չէ այդքանը, կատարենք նոր փոխառութիւններ եւ տանք մենաշնորհներ:

Եւ սակայն, Մարդու Իրաւունքներու յայտարարութենէն 50 տարի վերջ, Ֆրանսա չի կրնար ծախել մարդիկ իրենց հայրենիքով միասին. Եթէ Սանճաքը մաս չի կազմեր մեր գաղթային կայսրութեան, իրաւունք չունի ծախելու:

Ապրելու արժանի ազգերը իրենց հողը ուրիշին կուտան միայն զէնքի ձախողութեան պարագային եւ իրենց արիւնը սպառելէ վերջ: Այն ազգերը, որոնք յօժարեցան հող տալու խաղաղութեան ժամանակ, մեռած են արդէն:

Սանճաքը ծախելով կատարեալ պիտի դարձնենք մեր ձախողութիւնը Սուրիոյ մէջ, այնքան որ— ինչպէս ընդհանրութեան կարծիքն է— աշխարհագրական, դիւանագիտական, ռազմագիտական օրէնքով՝ Ալեքսանտրէթի կորուստին պիտի յաջորդէ Հալէպի, յետոյ Ճէզիրէի, ի վերջոյ Լիբանանի կորուստը: Արդէն լսած չէ՞ք որ Թուրքերը մեզմէ կը պահանջեն նաեւ Ալեւիներու երկիրը Լաթաքիայով միասին:

Սանճաքին վաճառումը պատճառ պիտի դառնայ խռովութեանց, որոնք պիտի ծագին Սուրիոյ մէջ եւ մենք զէնքով միայն պիտի կարենանք զսպել զանոնք:

Սանճաքին վաճառումը առիթ մը պիտի դառնայ Իտալացիներուն համար, որ մեզի վերագրեն թէ Միջերկրականի գոյավիճակը բռնաբարեցինք, աղէկ քաղելու համար հետեւանքներ, որոնց արժէքը կը թերագնահատենք թերեւս:

Սանճաքը ծախել Տալաթիէի յայտարարութեանց յաջորդ օրն իսկ՝ պիտի նշանակէր կայսրութեան մահազանգը հնչեցնել բոլոր աշխարհին մէջ:

«Թող լաւ գիտնան Փարիզի մէջ, կը գրէ «Ան-Նատիր», թէ դառնութիւնը, զոր Սանճաքին լքումը պիտի առթէ բոլոր Արաբներուն սրտին մէջ, այնքան շատ պիտի ըլլայ որքան էր Ֆրանսացիներուն զգացած դառնութիւնը Ալզաս-Լորէնի կորուստին ժամանակ»:

Բայց կ'ըսեն թէ Թուրքերը «հսկայական մեծամասնութիւն» մը ունին Սանճաքին մէջ: Սուտ է: Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեանց (Մարզպանութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ տրուած), Ալեքսանտրէթի մէջ Թուրքերուն թիւն էր 1929, ընդհ. բնակչութեան թիւը՝ 18,855, որմէ՝ 8,227ը քրիստոնեաներ: Իսկ ամբողջ Սանճաքին մէջ Թուրքերուն համեմատութիւնն է 35 առ հարիւր:

Կ'ըսեն թէ եղածը եղած է, թէ չենք կրնար այլեւս վերահաստատել մեր իրաւունքը Սանճաքին վրայ՝ առանց յառաջ դառնալու համաշխարհային պատերազմի: Սխա՛լ: Մենք պիտի կարենայինք վերահաստատել այնքան քիչ զոհողութեամբ, որքան ցոյց տուին մեր վարիչները Հիւս. Սուրիոյ մէջ՝ մեր իրաւունքը վերահաստատելու համար Քիւրտ-տաղի վրայ, զոր Թուրքերը կը փորձէին խլել մեզմէ,— եւ առիթս այնքան ճիշդ է որքան ըսել թէ ախորժակը ուտելո՛վ կը բացուի:

Կանգ առնենք հոս, դէպի անհեթեթութիւն կատարած մեր ճամբորդութեան մէջ:

Սանճաքին վաճառումը պիտի դառնար իրաւազանցութիւն մը որ ուրիշ արդիւնք պիտի չունենար, բայց եթէ կորսնցնել ոչ միայն Թուրքերուն յարգանքը, այլ եւ աշխարհի յարգանքը:

Իրաւազանցութիւն մը առանց փոխարինութեան: Զվաւերացնենք զայն:

Անատոլիոյ պաշտպանութիւնը այնքան արժէք կը ներկայացնէ, որքան Նեղուցներէն անցքը: Գաղտնաւոր դաշինքը պէտք է սահմանափակուի այդ բանի մը բառերուն մէջ:

PAUL DU VEOU

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«Ի ԶՈՒՐ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆԵՏԵՐ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻՆ...»

ԽՄԲ.— Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձը այս տարի արտակարգ շուքով տօնուած է Գուքրէշի մէջ, նախագահութեամբ Յովհ. Տէվէճեանի: Այս առթիւ ճառեր խօսած են Դրօ, հայ կաթողիկէ թեմական առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան եւ ռումանահայ թեմին առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեան:

Ընթերցողներուն եւ մասնաւորապէս կարգ մը մեծ ու փոքր կազմակերպութեանց մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք Հ. Սահակի ճառը.

— «Մայիս 28ը ամէն տարի մեզ կ'ընդունի յաղթապանծ ու ժպտադէմ: Անիրական, աննիւթ իմացութիւն մըն է ան որ չի շօշափուիր, ու միեւնոյն ատեն հրեղէն իրականութիւն մը մեզ որ կ'ոգեւորէ: Գաղափար մըն է ան, ու աւելի ճիշդ գաղափարական մը: Այդ գաղափարականը կար վաղուց՝ երբ դեռ չկար Մայիս 28ը: Մայիս 28ը անկէ է որ ծնունդ առաւ: Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարականն է ան որ պոռթկաց 1918ին, ինչպէս պոռթկացեր էր Հայոց պատմութեան մէջ բազմիցս, 1620ին, եւ 886ին, 596ին եւ 451ին, ինչպէս շատ առաջ, 190ին ալ:

«Ինչո՞ւ կը տօնենք Մայիս 28ը, երբ ան չկայ: Անկէ ոչինչ կը մնայ բայց կը մնայ ամէն ինչ: Ոչինչ՝ երբ մակերեսային կերպով դէպքերը դիտենք, ամէն ինչ՝ երբ որ խորապէս զննենք Թուականը Հայոց պատմութեան անիւին: Փաստը չենք շօշափեր մենք այսօր. բայց այդ փաստը կայ: Ի զուր թունաւոր նետեր կ'ուղղուին անոր հասցէին, կամ կարճամիտ առարկութիւններով կը նսեմացնեն զայն: Աշխարհի քարտէսին վրայ 1920ին անկախ Հայաստան մը կար. Հայը տէրն էր իր հողին: Կա՞յ աւելի պայծառ իրականութիւն՝ Մայիս 28ը փաստի վերածելու համար:

«Ու այդ Հայաստանը նուէր չտրուեցաւ մեզ: Խլուեցաւ: Ան ոչ Թուրքին նուէրն է մեզի, ոչ ալ Ռուսին, ոչ ալ Եւրոպան զայն նուէր բրաւ: Թէեւ արժանիքն ունէինք եւ իրաւունքը զայն ստանալու, եւ քաղաքակիրթ մարդկութեան պարտքն էր զայն ընծայել մեզ,— ինչպէս յայտարարեց Իտալացի պետական մարդ մը: Բայց մենք ստիպուած եղանք զայն խլել մեզի: Ոչ մէկը չուղեց զէնք շարժել զայն մեզ տալու համար. Թուրքը՝ բնական է՝ պիտի ուզէր խեղդել նման գաղափար մը իր սաղմին մէջ իսկ. Ռուսիան լքեր էր մեզ. իսկ մեր դրացիները հրճուանքով պիտի ուզէին դիտել մեր սարկութիւնը. իսկ Եւրոպան, ոչ իսկ տեղէն չշարժեցաւ.

«Հայաստանի անկախութեան փաստը, ուրեմն, երկինքէն չինկաւ մեր գիրկը: Վրացիին համար դիւրին եղեր էր իր անկախութեան հռչակումը, ինչպէս եղաւ Ատրպէյճանցիին համար: Առաջինին գերմանը օգնեց, երկրորդին կռնակը Թուրքն էր: Իսկ Հայաստա՞նը. հայ ժողովուրդին կէսը ջարդուած անդին, միւս կէսը աւերին սեղմուած էր օղակի մէջ, թալանուած, համաճարակներու մատնուած, փախստականներու բեռը ուսին. ու այս ընկճուած ժողովուրդը առիւծի պէս իր բաշը ցցեց մէկէն ու ծառացաւ թշնամիի գրոհին դէմ: Ու յանկարծ, հայ զէնքին յաղթութենէն սրտապինդ, Հայոց Ազգային Խորհուրդը Հայաստանի անկախութիւնը հռչակեց առ լռելեայն վճռով. «Հայոց Ազգային Խորհուրդը իրեն յայտարարում է հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն»:

«Անկախութեան պարզ յայտարարութիւն մը չէր ատ, այլ վճիռ մը: Տիգրան ալ տուած էր նման վճիռ մը, ինչպէս եւ Շահապիվանի մէջ Հայը տուած էր նոյնքան ծանրակշիռ ուրիշ վճիռ մը. բայց երբ Տիգրանի քայլին մէջ խրոխտութիւն կար, եւ Շահապիվանինը մահանուէր դիւցազնութիւն մըն էր, Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման ազդը այլապէս հնչած էր՝ որովհետեւ կը բխէր գիտակցութենէ մը եւ դիւցազնութենէ մը: Պատմական խօսքն էր որ կ'իրականանար. «առհման քաջաց՝ զէնք խրթանաց», ու առով արտասուք մը կը սրբուէր հայ ժողովուրդի ճակտէն: Թէ, Հայը զուրկ է նկարագրէ՝ հոմա էր Հայուն տուեր այդ մակդիրը Տակիտոսի բերնով. եթէ երբեմն Հայը թեքեր էր աջ-ձախ, մերթ Տիգրանի նայելով, մերթ Հռոմին, 1918 Մայիս 28ին ալ չտատանեցաւ ան: Որոշեց արագօրէն, ու հռչակեց թէ նկարագիր ունի:

«Մայիս 28ը կնիքն է դարաւոր սարկութեան մը: Ոչ թէ վեց դար տեւեր էր այդ սարկութիւնը, այլ ամբողջ ինը դար, առանց հաշուելու միջանկեալ Կիլիկիան: Եւ այդ 900 տարուան մէջ Հայը տարուեր էր ապրեր իր ամէնէն աղեխարշ ձեւով, ու թշնամին ոչ միայն կը ճզմէր մեր կեանքն ու ինչքը, այլ եւ կը հալածէր մեր լեզուն ու դրականութիւնը, հայ մշակոյթն ու կրօնը: Ալփասլանէն մինչեւ Թալէաթ գողգոթայ մըն էր հայ ժողովուրդին համար: Մայիս 28ը յարութիւնը եղաւ: Ան չծնաւ մէկէն. Դարերու երկունքը պէտք եղաւ որ ծագի ան հասունանայ: Անոր դայեակը եղան զէնքի եւ գրչի մարդիկ: Գաղափարն ու զէնքը քով քովի կայնեցին Մինաս վարդապետէն, Իսրայէլ Օրիէն, Յակոբ Շամիրեանէն եւ Յովսէփ Էմինէն սկսեալ մինչեւ Աշտարակեցի եւ Խրիմեան, մինչեւ փոխանցը մեր վերջին կէս դարու ազատութեան երգիչներուն, որոնց ճիգն ու զոհաբերութիւնը եկան պսակել վերջին ախոյեանները, Նազարբէգեան ու Սիլիկեան ու Դրօ:

«Հայը անկախ դառնալու համար բազմաթիւ փորձեր է ըրած: Բայց ի զուր կը փնտռեմ Մայիս 28ի նմանը [illegible]: Եթէ Քրիստոսէ առաջ 190ին Արտաշէս Հայ ժողովուրդին իր անդրանիկ անկախութիւնը տուաւ՝ ան այդ փառքը պարտական է մասամբ Անտիոքոսի պարտութեան Հռոմայեցիներէն. ինքնին դիւրութիւն մըն էր որ ժպտեցաւ Հայոց ինքնակալին: Արշակունինե՞րը, բայց օտար հարստութիւն մըն էին անոնք որոնք եկան Հայաստանի իշխել. ու եթէ անոնք նոյնքան չնոյնանային հայ ժողովուրդի ձգտումներուն հետ եւ իրենց բովանդակ կեանքը ի սպաս չդնէին այդ ձգտումներուն՝ դժուար թէ անոնց իշխանութեան 300 տարիները ուզէինք փառքի շրջան մը ընել մեզի: Մարզպաննե՞րու շրջա՞նը. բայց անոնք օտարէն, Պարսիկէն ու Արաբէն պարտադրուած էին մեզի: Բագրատունինե՞րը, այո՛, մերն էին անոնք. եւ անկախութիւն բերին մեզ. բայց ոչ թէ պայքարի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ո՞ր անձնուէր որսորդն արդեօք այդպէս ուժգին կարողացաւ քեզ հարուածել, — հարցրեց Թագուհին խորհրդաւոր եղանակով:

Թագաւորը չպատասխանեց. տխուր ժպիտը միայն նրա շուրթերը շարժեց:

— Դու չե՞ս կամենում խօսել, հարցրեց Թագուհին:

Ձեզ կամենում քո սիրտը վշտացնել, պատասխանեց Թագաւորը՝ շարունակ ծովակին նայելով:

- Աստուա՜ծ իմ, բացականչեց Թագուհին. միթէ՞ դու իմ սրտի մասին ես մտածում... այդ սրտին շատ վաղուց է, սիրեցեալ ամուսին, ես ուրախութիւնից կարող եմ խելագարուել:

— Այո՛, մտածում եմ..... Կան աշխարհութիւններ, որոնք որքան էլ գաղտնագոյն, այսուամենայնիւ, ազատ մարդը կարող է լսել համբերութեամբ, բայց կնոջ ականջը չի համբերել նրանց:

— Օ՛ն ուրեմն, փորձի՛ր իմ քաջութիւնը.

— Բարի. լսի՛ր ուրեմն ինձ:

Այս ասելով Թագաւորը դէմքը դարձուց Թագուհուն եւ շարունակեց:

— Մի փոքր առաջ հարցրիր թէ՝ ո՛վ է այն որսորդը, որ այնքան ուժգին առիւծի սիրտը հարուածեց... այժմ պիտի ասեմ թէ՝ ո՛վ էր նա: (Թագուհին լռութիւնը լարեց): Այդ անձնուէր որսորդը կնոջ աչքն էր:

— Ո՞ր կնոջ... ընդհատեց յանկարծ Թագուհին.

— Դու արդէն քո քաջութիւնը կորցնում ես, նկատեց Թագաւորը:

— Շարունակի՛ր, ես այլեւս չեմ խանգարիլ, յարեց Թագուհին եւ գլուխը կախեց.

— Մենք, սիրելի բարեկամ, թուլուած խաղալիքներ ենք բնութեան հզօր ձեռքում, շարունակեց Թագաւորը. ի զուր են մարդիկ օրէնքներ գրում եւ կարգեր սահմանում՝ կառավարելու համար այն, ինչ որ ինքը բնութիւնը պիտի կառավարէ եւ որի միահեծան տիրապետն է նա... Մարդկային սրտերի մասին է խօսքը...: Դու ինձ սիրում ես, այնպէս չէ.

— Ինչո՞ւ համար է այդ հարցը:

— Պատասխանի՛ր, սիրո՞ւմ ես թէ ոչ:

— Սիրում եմ անսահման սիրով:

— Բարի. ի՞նչ կարող է անել դրա դէմ մարդկանցից սահմանուած օրէնքը: կարո՞ղ է հրամայել որ սիրելուց դադարես:

- Օրէնքն՝ ընդհակառակը պարտաւորում է իմ սէրը, որովհետեւ ես սիրում եմ իմ օրինաւոր ամուսնուն:

— Այդ մի դիպուած է: Իսկ եթէ յանկարծ սիրում լինէիր մի ուրիշին:

— Քրիստոնէական առաքինութիւնը, որին հետեւել եմ միշտ, չէր թողլ ասել ինձ մտածել ապօրինի սիրոյ մասին: Իսկ երբ մարդ չէ մտածում ապօրինութեան վրայ, ապօրինի գործ էլ չի կատարում երբեք:

— Մտածութեան համար սահման որոշելն անկարելի է: Ի՞նչ անէ այն սիրտը, որին բնութիւնը հրամայել է սիրել նրան, որ օրէնքով իրան չէ պատկանում:

— Այդ միեւնոյնն է, եթէ ասես. «Ի՞նչ անեն գողերն ու աւազակները, որոնց սիրտը ցանկացել է յափշտակել ուրիշի ունեցածը...» Կարո՞ղ ես միթէ արդարացնել այդ աւազակներին երբ քո հարստահարեալ հպատակները հանէ նրանց քո դատաստանի առաջ:

Այդ խօսքերը խոցեցին Թագաւորի սիրտը, որովհետեւ հարուածն ուղղուած էր բուն վէրքին... Նա լռեց մի քանի վայրկեան:

— Էլ ուրիշ առելիք չունի՞ս, հարցրեց Թագուհին մեղմութեամբ:

— Ուրիշ առելի՞ք. ինչպէս չէ, ունիմ:

— Խօսի՛ր ուրեմն:

— Լսի՛ր. դատաւորը աչառո՞ղ պիտի լինի, թէ անաչառ:

— Անշուշտ, անաչառ:

— Աւազակին պէտք է պատժե՞լ, թէ վարձատրել:

— Ի հարկէ՝ պատժել:

— Ինչո՞ւ ուրեմն դու կամենում ես վարձատրել նրան, երբ անաչառ դատաւորը հրամայում է պատժել:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել, չեմ հասկանում:

— Չե՞ս հասկանում. բայց ես պարզ խօսեցի:

— Ո՞վ է աւազակը եւ ո՞վ դատաւորը. ո՞ւմ համար եմ ես վարձատրութիւն պահանջում... հարցրեց Թագուհին տարակուսելով:

— Ես եմ այդ աւազակը, եւ ինքս էլ, ահա, իբր անաչառ դատաւոր, պատժել եմ ինձ, հեռանալով արքայական պալատից եւ ապաւինելով այս անապատին... ինչո՞ւ կամենում ես հանել ինձ այստեղից եւ նորէն դէպի Ոստան առաջնորդել:

— Դու չափազանցում ես:

— Չափազանցո՞ւմ... բնա՛ւ.

— Չափազանցում ես, իմ սիրեցեալ Թագաւոր:

— Մի՛ անուանիր ինձ ոչ սիրելի եւ ոչ Թագաւոր. ես մի չարագործ եմ, Աստուծուց եւ մարդկանցից անիծուած. ինչո՞ւ համար ես դու ինձ սիրում. ինչո՞ւ ինձ փառք հայթայթելու մասին ես մտածում:

— Յաւիտեան պիտի սիրեմ... Մի՞թէ կարող ես հրամայել ինձ մոռանալ իմ ամուսնուն...

— Ամուսնո՞ւն... Ո՛հ, մի տանջիր ինձ: Ես չեմ կարող այդ նախատինքը տանել:

— Նախատի՞նք... միթէ ինձանից սիրուիլը նախատինք է քեզ համար:

— Ոչ, մեծափառ Թագուհի. այլ նախատինք է այն, որ իմ անհաւատարմութիւնը դու այնքան անսահման սիրով ես փոխարինում... Ես հպարտ եմ. ես չեմ կարող տանել այն բարիքը, որ հատուցւում է ինձ իմ գործած չարութեան համար:

— Ինձ ոչ մի չարիք չէ հասել քեզանից:

— Այդպիսի խօսքերը չեն կարող ինձ սփոփել: Ես այնքան անարի չեմ, որ իմ գործած յանցանաց չափով պատիժ կրել չկարողանամ: Եթէ դու կամենում ես սփոփանք բերել իմ սրտին, ապա ատի՛ր ինձ քո հոգւոյ բոլոր զօրութեամբ: Միայն քո ատելութիւնը, միայն ծանր տանջանքները կարող են դիւրութիւն տալ իմ սրտին:

(Շար.)

...ցինով, այլ խոհեմութեամբ, դիւա–
...ագիտական ճարտարութեամբ, մեր
...բարաւոր գրացիները ողոքելով ։

...Մայիս 28ը պայքարի պտուղ է․
...ն վճիռն է լինել – չլինելու հարցին․
...ն հայ ժողովուրդի բնազդական դը–
...ն է 3 թեւերով խուժող թշնամի
...անակներուն դէմ։ Ան հրաշքն է։
...աջամեայ դիւակն էր որ ոտքի հա–
...ցաւ ան, ու զայն վերածեց կաշմբու–
...ն ճակատագրի մը․ միակն է ան Հայոց
...պատմութեան մէջ, փառքի կոթող եւ
...պարանք ազբիւր ։

Ան Հայոց պատմութեան մեծ
...աջերէն մէկն է սոսուգիւ։ Երկու–
...կէս տարի միայն տեւեց ան, բայց
...բնչով նուազ չէ Արտաշիսեան հա–
...րութենէն որ 2 դար տեւեց, Արշա–
...նեաց առեղծած Հայաստանէն որ
...եց չորս դար, եւ Բագրատունիներ–
...ն որոնք երեք դար տեւեցին։ Մա–
...կ մըն էր Մայիս 28ը երբ յօշոտ–
...ցաւ Ու այդ 2ուկէս տարեկան ե–
...խան ուրիշ բան չէր կրնար ընել
...այց եթէ առեղծել սկզբնական տար–
...րր եւ սիրմերը ցնել վաղուան ·
...ան այդ բրաւ պատուով։ Քառա–
...ակեց Հայաստանի տարածութիւ–
...անօթութիւնը մեղմեց, որբերը
...ամեց, համաճարակներուն կուրծք
...ա, դպրոցական ցանց առեղծեց,
...մալսարան ու թանգարան հիմնեց,
...մշակոյթը սկսաւ ծերբազատել
...բքին ու Թուքին շունչէն, եւ եթէ
...գաւ իրականացնել իր բոլոր յղա–
...ը անոր համար չէր որ կամքը կը
...կսէր իրեն՝ այլ չտրուեցաւ իրեն
...պրաժեշտ ժամանակը ։

Մայիս 28ը եզական դէպք է մեր
...պատմութեան մէջ։ Քրքրեցէք Հայոց
...պատմութիւնը ու հազուադիպօրէն
...պիտի հանդիպիք իր մէկ նմանին։
...անապար ձեզմէ շատ քիչեր լրիւ
...ն մեր պատմութիւնը․ բայց չը–
...Հայ մը որ Վարդանանքը չգիտ–
...որովհետեւ անոնք էին որ Հայ
...ին ճրծիգցին։ Մայիս 28ը նոր օրե–
...Վարդանանցն է։ Ի զուր փորձե–
...1920 դեկտեմբեր 2ին զայն գե–
...մանր դնել։ Ան միշտ ապրեցաւ։
20 տարի է՝ ան միշտ կը շողայ ա–
...փայլով։ Քանիցս փորձեցին զայն
...մէջ խլել․ զրամով, խայծով կամ
...բով կաշառեցին ժառուրական–
...ու խմադիրներ, գործիչներ ու
...րականներ, բայց չկրցան դադա–
...մեղցնել Որովհետեւ Մայիս
...մեր հոգիներուն մէջ է։ Երախ–
...պարտ ենք մեր հիւրընկալող ազ–
...ժողովուրդներուն, եւ մեր երախ–
...պիտութիւնը պարտաւոր ենք
...բով ալ ապացուցանել։ Բայց
...մոռնար մեր հայրենիքը՝ որուն
...մեր նախնիքը արիւն ու քրտինք
...թափեն 30 դարէ ի վեր։ Ան ինկաւ
...բայց կրկին ոտք ելաւ
...բնի անգամ փորձած է եւ խլել
...ազատութիւնը, կը փորձէ 10րդ
...եւ, բաւական է որ Մայիս
...անվթար պահենք մեր հոգինե–
...մէջ» ։

...ն մը կատարեալ կին չէ, երբ
...իրեր առեղնագործութիւնը, ան–
...կիներէն աւելի՝ բանող ու առեղ
...կիներն են, որ խորհրդածել
...ն, ինչու որ կինը պէտք կը զգայ
...մնածումը սեւեռելու եւ տարիկա
...ն առեղը քաշելով ։

Օր. Խրիս Պիլպիլեանի նուագահանդէսը

Անցեալ շաբաթ երեկոյ, Շոփէնի սրահին մէջ, երաժշտասէրներու բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ Օր. Պիլպիլեանի տարեկան նուագահանդէսը, պճնուած յայտագրով մը — Կլիւք, Մոցարթ, Շուման, Շուպերթ, Պէլլինի, Մանտէլսոն, Ֆորէ, Գլանտինի, Ալկավի, ռը Ֆալլա, Նին, Կոմիտաս, Ալէմշահ եւ Օր. Ղազարոսեան ։

Երգահանդէսին իր մասնակցութիւնը բերած էր երիտասարդ ջութակ մը, Փօլ Տէրէն, աշակերտ՝ Օր. Բադալեանի։ Այս խոստմնալից երգիչը, որ ունի քնարական ձայն, ընդունուեցաւ Օբերա – Քոմիքի կողմէ ։

Դաշնակի ընկերակցութիւնը կատարեց Օր. Իրէն Այթով, համակրելի եւ վարժ դաշնակահարուհին ։

Իր երգերուն դաշնակի ընկերակցութիւնը կատարեց մեր սիրուած երաժշտագէտը՝ Գուրգէն Ալէմշահ ։

Պէտք է անմիջապէս եւ առանց վերապահութեան արձանագրել որ Օր. Պիլպիլեան իր վերելքին մէջ բաւական նոր ճամբայ է անցած։ Այս շարաթան բոլոր ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւեց եւ ամէնուն շնորհաւորութիւնը արտացին էր։ Իր ձայնը աւելի խորունկէն կուգար ու կ'երեւար աւելի ընդարձակը։ Իր նրբութիւնները աւելի էին զօրացած ։

Արժանացաւ ծափերու եւ ծաղիկներու ։

Երգեց ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, սպաներէն, հայերէն, ինչպէս նաեւ Եգիպտեան երգ մը։

Գիտցաւ իր ձայնը դրկել հոգիներու մէջ, ներկաներուն նուիրելով ծաղկանոց պահեր, դալկացող գիշերներ, նկարչագեղ տեսիլներ եւ ծաղկաստան մը որուն մէջ կը բանախօսէ տխուր մը ։

Պէլլինիի «Լա Սոնամպուլա»ի Recit եւ airը, գեղեցիկ, դժուարին ու երկարաշունչ կտոր մը, իր ճշմարիտ յաղթանակներէն մին եղաւ ։

Քնքշութիւն եւ սիրտ դրաւ Ալկավիի եւ տը Ֆալլայի օրօրերգներուն մէջ։ Նինի «Լեռնուհին» երեւցաւ, իր լարձրութեան եւ հոգեկան արեւոտ անդունդին մէջ ։

Նրջեցաւ երկրէ երկիր, բարբառէ բարբառ եւ հոգիէ հոգի, արեւներու տակ եւ լուսիններու ներքեւ։ Իր ձայնական ճամբորդութիւնները գացին մինչեւ աշխարհ Հայաստան (Ղազարոսեան, Կոմիտաս, Ալէմշահ)։

«Իմ եարը» (խօսք՝ Արամ Զարքի) ընտիր մէկ կտորն է Գ. Ալէմշահի, նրբենի ելեւէջներով, հոգեպարար արմենականութեամբ, օծուն արեգամսու ոսկիներով եւ անոնց ձայներուն շնորհալի խաղերով ։

«Սաղեր» պարերգը, նոյն հեղինակին, հոգեպար մը առեղծեց ներկաներուն մէջ։

Փօլ Տէրէն առանձին երգեց երեք կտոր (Թամօ եւ Դրէքի) ու հինգ կտոր ալ Օր. Պիլպիլեանի հետ։ (Վերջին կտորը Կոմիտասէն («Հաբրբան») ։

Քանի մը երգեր կրկնուեցան։

Հանդէսին ամէնէն կենսուրախ մասը եղաւ Կոմիտասի «Հաբրբանը» որ երգուեցաւ Օր. Պիլպիլեանի եւ Փօլ Տէրէնի կողմէ, բուռն կերպով ծափահարուելով եւ կրկնուելով ։

Ու խորապէս խռովիչ էր այս մասը, քանզի Ֆրանսացի երգիչին հետ մեր երգչուհին երգեց «Մեծամօր» ։

Քով քովի, դաշնակին մօտ, կանգնեցան անոնք, երկու երգիչները, ու սկսաւ Փօլ Տէրէն ․

— Հա՛բրբա՛ն ․․

Նոր շնորհ իջաւ իր վրայ։ Աղաղակը նուրբ եւ արտային թրթռաց օդին մէջ ու մթնոլորտը հայացուց։ Բարակ շարասու մը լողաց մեր արիւնին մէջ ։

Երգչուհին պատասխանեց հոգեցայնով ․

— Ջա՛ն ջան ․

Ու կրկին երգիչը սկսաւ․
— Սիրել եմ սէրն երեսին,
Անբառամ թերն երեսին,
Եվ իմ սիրածն ինձ չի տայ,
Աստուծու կրակն երեսին ։

Հայերէն բառերը Ֆրանսացի երգիչին բերնին մէջ ազնուական հիւրեր էին։ Հայերէն բառերը հիւրեր էին իրենց ձեռքին մէջ բռնած մաս ու նշխար, արբահաց ու մատաղ, աղ ու հաց ։

Հայերէն բառերը կը մխրճէին երգիչին կոկորդը, լոյս կը նետէին անոր ձայնին ու ձեւին մէջ եւ չարժէ կուտային բոլոր ժայռերուն ։

Հայերէն բառերը, հայ երգին հետ ընդելուզուած, եւրոպացիի մը բերնին մէջ պահեցին իրենց ամբողջ համը եւ ճառագայթի բոյրը ։

Երգը կը շարունակէր հրաշագործել, բերնէ բերան։ Երգչուհին կ'երգէր ․

— Սարի բրբըընջուկ բազա,
Լեզր ու շաքար քեզ մազա,
Ինձ պէս նազանի աղջիկ,
Քեզ պէս տղին ո՞նց սազայ ։

Ժպիտներու պարտէզ մը կը ծաղկէր։

Ցնծալից ժամերգութիւնը երգին, սիրոյ պատարագի մը նման կը տիրէր շաւիղի մը ներքեւ։ Փօլ Տէրէն կ'երգէր, արտայայտ անմեղութեամբ ․
Բուսել ես բաղի միջին,
Նամամի բաղի միջին,
Գիշեր ցերեկ միայար,
Դու ես իմ խաղի միջին ։

Ֆրանսացի երգիչը հայերէն բառերը իր բերանն առնելով՝ կարծես հաղորդութիւն կ'առնէր։

Շնորհաւորութեան դափնիներ Օր. Պիլպիլեանին եւ Փօլ Տէրէնին եւ ոսկեզափնի մը անոնց բազմավաստակ ուսուցչուհիին՝ Օր. Բադալեանին ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Թուրքը սպառնալ կը կարդայ Իտալիոյ

Թուրքերէն Թան կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ․ — «Մեր բեղադրաթները Տ'Անունցիոյի համբակ հետեւորդներուն» (30 մայիս)․

— «Երէկ Իտալիայէն վերադարձած հայրենակցի մը հետ տեսնուեցանք։ Հոն երկար ատեն մնացած մեր այս հայրենակցէն ուզեցինք իմանալ թէ Իտալացիներուն — առ հասարակ — խեղական մտածումը ի՞նչ է մեր հայրենիքի մասին։ Մեր հայրենակիցը, մեր առջեւ երկարեց թուղթ մը որուն վրայ գրուած իտալերէն ոտանաւորին թարգմանութիւնը աս է —

«Կ'երկարենք մեր ճամբան, Թուրքիան պիտի առնենք,

«Եթէ լաւ երթան գործերը, Աթէնք ալ պիտի առնենք,

«Աթէնք կ'երթանք մենք, զրօսնելու համար հոն,

«Փիրէոն պիտի առնենք, մերն է Եգէականը»։

Մեր հայրենակիցը, մեր աչք պառուցած այս տողերը մատովը ցոյց տալով ըսաւ․

— Ասիկա, այսօր, Իտալիոյ բոլոր կարծարաններուն մէջ կարդացուած ազգ․ երգ մըն է։ Իտալացի փոքրիկները, առտուն դասի մտած ատեն, երեկոյեան դպրոցէն ելած ատեն, տունէն օրուան մէջ երկու, նոյնիսկ երեք անգամ այս երգը կը կարդան ։

Այս ոտանաւորը կարդացած ատեն, մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ կլակոտ ակնարկով, պոզպատեայ սրտով, պողպատեայ բազուկով եւ պողպատեայ դաշոյնով Այտընի «զէյպէկ» մը, լերան նման պատկառազդու, լերան նման հերոս Սեւ ծովու երիտասարդ մը եւ իրենց գիրկին մէջ իտալացի մանուկ մը։ Մեր աչքին առջեւ պատկերացող այս տեսարանը խորհրդաւոր է ։

Այս հակայ կազմով «էֆէ» ազգը յացարձակ է որ իր թեւ պեխերուն տակէն ժպիտաղով մը պիտի դիմաւորէր այս մանկական երգերը։

Երբեք կասկած չունինք թէ, իրենց նուրբ եւ բարակ ձայներովը այս երգը երգող իտալացի անմեղ մանուկները, թաղին նապաստակաճառին մօտ ծախուած չօքոլայի մը փաթաթանէն (Ֆարֆա) կը կարծեն «Թուրքիան» եւ Եգէ փոքրիկները, եթէ այդպէս չըգիտեն, իրենց ընկոյզի մեծութեամբ բռունցքները սեղմելով, «զայն պիտի առնենք» ըսելու չեն համարձակիր ։

Գալով այդ ոտանաւորները գրող իտալացի երգահաններուն, անոնք մեզի տ'Անունցիօն կը յիշեցնեն։ Այդ ծերուկ իտալացի բանաստեղծն ալ, իր ցնդած օրերուն գրած զաւեշտական երգերուն մէջ, «Անատոլու, Անատոլու» ըսելով զառանցած էր ։

Այդ միջոցին, Թուրք մասնագէտներն ալ իր արժանի պատասխանը տուած էին անոր։ («Թան» այս առթիւ կը հրատարակէ 8 յուլիս 926ին, Մ․ Ֆարուք Կիւրթունճայի կողմէ տ'Անունցիոյի ուղղուած երկար մէկ ոտանաւորը)։

Տ'Անունցիոյի համբակ հետեւորդներուն կը յանձնարարենք ուշադրութեամբ կարդալ ժամանակին իրենց ցնդած վարպետին տրուած պատասխանը»։

«ԵՐԲ ԳԻՇԵՐԸ ՏՈՒՆ ԴԱՌՆԱՄ, ՀՕՐԴ ՀԱՐՑՈՒՐ»

Նոյն թերթին խմբագրապետը, Զէքիրիա Սէրթէլ, իր կարգին կը յախուռայ, խօսքը ուղղելով «Այդ երգը երգող իտալացի փոքրիկներուն», (1 յունիս)․

— «Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը կարեւոր խօսք մըն է։ Իրենց (ուխտ)ը քիչ մը գլուխը պառուղներ գիտեն թէ ասիկա ահաւոր բան մըն է եւ երբեք կարելի չէ իրականացնել զայն։ Ահա այս պատճառաւ է որ, այսպիսի երգերը բերանը կաթ հոտող միամիտ մանուկներուն երգել կու տան ։

«Մեր ճամբան կ'երկարենք, Թուրքիան պիտի առնենք»։ ըստ իտալացի բանաստեղծը չի գիտցուիր թէ ինչպիսի անձկութեան տակ գրի առաւ այս ոտանաւորը։ Գուցէ անօթի էր, գուցէ ծարաւ։ Գուցէ, ով գիտէ, օգի պակասէն աղղուած էր ։

Կ'ըսուի թէ ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի։ Բայց երբ մենք մէջտեղը կանգ առնենք, ոչ մէկ ճամբայ ոչ մէկ Թրքական սահման կրնայ անցնիլ ։

Եթէ «Մեր ճամբան կ'երկարենք» խօսքը սպառնալիք մըն է, մեզի համար շատ փոքր է։ Մեզի մէկ հատ խոկ աւելի խրամ փորել չի տար ։

Մենք էֆէնտիի պէս եւ հերոսաբար սորվեցուցինք իրենց ճամբան դէպի այս մայր հայրենիքը երկարողներուն թէ, կարգ մը հողամասերու մէջ որքան գժուար է, որքան անկարելի է հանեալուսափ ապաստանել չինելը ։

Այս երեւակայական դրուագը, զոր այդ օրերուն, առանց զէնքի, մեր մերկ բռունցքներովը մեզ նեղը դընողները չկրցան գլուխ հանել, այսօր երբեք չեն կրնար իրականացնել այն պատասխանները, որոնց գրամագրութիւնը խօսք եւ երգ կը բաղկանայ ։

«Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը կարեւոր խօսք մըն է։ Կռուիլը լաւ գիտցող մարդ մը, «Սուրդ յանձնէ» առաջարկին, «եկուր առ» ըսեր է ։

Բոլոր հերոսներուն նման, բոլոր հերոս ազգերն ալ, իրենց հայրենիքին սիրահար յանդգնողներուն նոյն պատասխանը կու տան․ «եկուր առ»։

Առոր փոխարէն, այս երգը ըսող փոքրիկներուն․

— «Հոն գալով ձեր բերանը կը պատռենք» եթէ չենք ըսեր, առոր պատճառը մեր ծուլանալը չէ, այլ ոչ թէ հողին աչք եւ քալ լնեռելու ուխտ ըրած ըլլալնուս համար է։

Փոքրիկ թշնամի ձագուկներ, ձեզի ձեր ըմբռնումէն վեր մեծ երգ մը կը սորվեցնենք։ Մենք երկրագործ ժողովուրդ մըն ենք։Մեր հողերը, դարերէ ի վեր, թշնամի դիակներով աղբարեցինք։ Այսօր մեր երկրին մէջ արուեստական աղբի գործարաններ հիմնած ենք, որպէսզի օտար աղբի պէտք չունենանք, մեր արտերուն, պարտէզներուն, խանութներուն եւ գործատեղիներուն մէջ հանդարտ գլխով աշխատինք ։

Ձեզի ահաղին գէչութիւններ կը սորվեցնեն։ Գիտենք որ սորվեցնողներն ալ չեն կրցած հաւատալ թէ կրնան սորվեցնել։ Որովհետեւ, եթէ քիչ մը հաւատացած ըլլան, այս մեծ նըպատակը իրենց խոկ դաղտնի պահելով, մեզ միամտօրէն սրսալ կ'ուզէին։

Մեզի համար պատերազմը ոչ թէ թղթախաղ, այլ ազատութեան եւ անկախութեան պայքար է։ Այս պատճառաւ «պլըֆ»ով խաղերը չենք ըմբռներ ։

Մենք, ամբողջ պատմութեան ընթացքին, կանաչ ատուխով սեղանին գլուխը, «Ուէսթ»ի փոխարէն մեր կանաչ դաշտերուն մէջ, փայփլող սուր գործածած ազգ մըն ենք։ Դուք, փոխանակ ուրիշ եղբերներ զուարճութիւն փնտռելու, ձեր ծովեզերքներուն վրայ Թուրք նաւազներէն մնացած գունդեր եւ բերդի աւերակներ փնտռեցէք ։

«Մեր ճամբան կ'երկարենք, Թուրքիան պիտի առնենք» խօսքը, կարեւոր խօսք մըն է։ Զայն մոռցիր, փոքրիկ մարդ․․․ Ասիկա երբեք չիրականանալիք սուտ մըն է։ Քու «Մինի մինի» զգացումներդ կը խաբեն։ Քու խեղճ կեանքդ, Անատոլուի սարահարթին մէջ, այսօր անմեղօրէն երգուած այս երգին պիտի զոհեն ․

«Թուրքիան պիտի առնենք»։ Այո՞ ։ Ասիկա դո՞ւն է որ կ'ըսես, փոքրիկ ձագուկ, «Անձնդրուն որքան դժուար բան մը ըլլալը սորվելու համար, եթէ կ'ուզես, երբ գիշերը տուն դառնաս, հօրդ հարցուր ։

Տարիներէ ի վեր, երկու քիլօ գմաքարոնիէն մէկէն առնել չկրցող խեղճ մարդը, գուցէ, փոքրիկ ակռանիդ բուռ իրականութիւնը կը փաթայ ։

«Թուրքիան պիտի առնենք»։ խօսքը կարեւոր խօսք մըն է։ Միայն թէ լուռը կը գղջայ ։»

ՀԵՐՔՈՒՄԻՆ ԱԼ ՁԵՆ ՀԱՒԱՏԱՐ

Անգարայի իտալական դեսպանը հերքած ըլլալով այս կարգի պատմութիւնը, Թուրքերէն Թան կը գրէ․ —

— «Երէկ Հռոմէն քաղաքս վերադարձող իտալական դեսպանը, կայարանը իրեն հանդիպող լրագրողներուն ըսեր է թէ իտալական դպրոցներուն մէջ չերգուիր այն երգը որու մասին երկու օր առաջ գրած էր «Թան»։

Իտալական դեսպանը այս հերքումը ըրած ատեն, կ'ուզէինք իմանալ որ գիտէ՞ թէ ինչեր կ'ուսուցուին իտալական դպրոցներուն մէջ։ Մարդ մը որ իր կեանքին մեծ մասը մեր երկրին հետ քաղաքական գործերու կը յատկացնէ, թերութիւն մը չէ երբ տեղեկութիւն չունենայ նախակրթարանի գիրքերու բովանդակութենէն։ Դեսպանը ասիկա անմիջապէս հերքելը, հաւանաբար երկու երկիրներու յարաբերութիւնները խանգարելիք դէպքի մը առաջքը առնելու մտահոգութեամբ եղած է։Անոր այս մտահոգութիւնն ալ յարգանքի արժանի է։

Սակայն, ըստ մեզ, իտալական դեսպանին պարտականութիւնն էր ասիկա հերքելէ աւելի իր երկրին տեղեկացնել նախակրթարանի գիրքերու մէջ տեղ տրուած այս երգին Թուրքիոյ մէջ ըրած գէշ ազդեցութիւնը, եւ, եթէ կարելի է, պահանջել անոր սրբագրութիւնը։ Մեզ գոհացնող միակ ընթացքը այս է։ Ապա թէ ոչ, Իտալիոյ նախակրթարաններուն մէջ կարդացուած գիրքերէն բերել եւ «Թան»ին ըսածը հաստատել միշտ կարելի է»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, դիւցազներգութիւն Յովհ․ Թումանեանի, նկարազարդուած Վահէի կողմէ, հրատարակութիւն «Կեանք եւ Արուեստ» գրատան, 46, Rue Richer, Paris (9)։ Գին 10 ֆրանք, արտասահման 12 ֆրանք ։

ԱՆՄԱՐ ԿՐԱԿԸ, թատերախաղ մէկ արար։ Գրեց՝ Եղուարդ Զաքրասո ։ Տպ․ «Մասիս», Սոֆիա։ Գին մէկ տոլար ։

ARMENIA, իտալերէն ամսագիր նըւիրուած հայկական մշակոյթին եւ Միջերկրականեան հարցերու։ Թիւ 4։ Հրատ․ HIM, Roma ։

ՄԱՅԻՍ 28, Հրատ․ Հալէպի Վարանդեան Գատ․ Միութեան, 1939 ։ Գեղեցիկ հատոր մը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ ։ Գին 6 ֆրանք ։

...ԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ․ Ս․ Զ․

...էրան անունով ընդհանուր դա–
...մը, իմանալով որ ինքը մատ–
...է, գէշերադգեստ հագած,
...թափիները ոտքը, նստած իր պա–
...նին առջեւ սրինգ կը նուագէր
...սպասէր թէ երբ կուգան զին–
...ձերբակալելու։ Ոչ մէկը եւ ոչ
...կեան մը ազատ ժամանակ չու–
...Ամէնքը կ'աճապարէին։ Չկար
...մը, որու ճակատին վրայ քո–
...չփայլէր։ «Այս կարմիր գդակ–
...ո՜րքան գեղեցիկ ենք մենք»
...կիները։ Փարիզը, կարծես,
...արագ կը պարպուէր։ Հնավա–
...ներու խանութները լեփ–լեցուն
...արքայական տուներու կտոր–
...ներով՝ թագերով, խոյրերով,
...գաւազաններով եւ շուշան–
...հաւաքութեան միապետութեան
...ացումն էր այդ։ Հնավաճառներ–
...կը տեսնուէին շուրջառներ
եւ եպիսկոպոսական կտաւակներ, որոնք կը ծախուէին կոտրած գինով։ Բօրշըրօնի եւ Ռամբօնոյի մէջ էրիկ մարդիկ, ժամաշապիկ հագած՝ տեսակ տեսակ ասեղնագործներով ծածկուած, հեծած էին շուրջառներով զարդարուած էշերու վրայ եւ մայր եկեղեցիներու սկիհներով կը խմէին գինետուններու գինին։ Սէն Ժագ փողոցին մէջ պատողները, բոկոտն, կը կեցնէին շրջիկ մանրավաճառի ձեռնասայլը, ուր կը ծախուէին ոտնամաններ, եւ իւրաքանչիւրը իր բաժինը վճարելով, կը գնէին տասնեւհինգ զոյգ կօշիկներու կը ղրկէին Քոնվանսիոնին՝ մեր զինուորներուն տալու․ Ֆրանքլինի, Ռուսոյի, Բրուտոսի, աւելցնենք նոյնպէս Մարայի կիսարձանները կ'երեւէին առատութեամբ ամէն տեղ։ Մարայի այս արձաններէն մէկուն տակ, Քլօշ–Փէրս փողոցը, սեւ փայտէ շրջանակի մը մէջ դրուած էր Մալուէի դէմ հրատարակուած մեղադրական յօդուածը, որ կը վերջանար հետեւեալ երկու տողերով․ «Այս մանրամասնութիւնները ինծի հաղորդուած է Սիլվէն Պայիի սիրուհին, այն հայրենասէր քաջ օրիորդը, որ այժմ արամադրուած է դէպի ինծի»։ Ստորագրութիւն՝ Մարա։ Բալէ–Ռուայեալի հրապարակը, աղբիւրին խորագիրը՝ quantos effundit in usus («Շատերու օգտին կը ծառայէ») ծածկուած էր երկու մեծ կըտաւներու կտաւներով։ Առաջինը կը ներկայացնէր Քահիէ տը Ժէրվիլը, որ Ազգային Ժողովին կը յայտնէ Առլի «Հնաժողովներուն» պայմանական ազդանշանը․ իսկ երկրորդը Լուի ԺԶ․ն՝ իր արքայական կառքին մէջ Վարէնէ ետ բերուած ատեն կառքին ետեւէն պարաններով ամրացուած տախտակը, որուն երկու ծայրերը կանգնած էին նռնաձիգներ՝ սուիններնին հրացանի ծայրին ցցած։ Մեծ խանութներէն շատ քիչերը բաց էին։ Կիներ փոքր սայլակներու վրայ կը դըլորէին չարժական նպարավաճառանոցները եւ խաղալիքներու խանութներ։ Մրագուէ մոմերը կը լուսաւորէին զանոնք, հալած ճենճը կը թափուէր ապրանքներու վրայ։ Նախկին կրօնաւորուհիները, ալիքաւոր կեղծամներ դրած, խանութներու մէջ կանգնած աչխոյժ առեւտրով զբաղած էին։ Այսինչ կօմսուհին, այժմ հնակարկատի փոխուած, գուլպաներ կը կարկտէր․ այնինչ մարքիզուհին այժմ կար կարող եղած էր։ Տիկին Պուֆլէ այժմ կը բնակէր ձեղնայարկին մէջ, ուրտեղէն կը դիտէր իր նախկին պալատը։ Լրագրավաճառներ կը վազէին առաջարկելով «նոր թերթեր»։ Անոնք որ իրենց ծնօտը ծածկած էին փողկապներու մէջ, կը կոչուէին «խոյլաւորներ»։ Շրջիկ երգիչները կը վխտային ամէն տեղ։ Ամբոխը կը սուլէր Բիտուն՝ արքայական կուսակիցը, բայց միեւնոյն ժամանակ քաջասիրտ երգիչը, որովհետեւ անիկա քսաներկու անգամ բանտարկուած եւ կանչուած էր յեղափոխական ատեանի առջեւ, անոր համար որ սիվիզմ (ընտիր քաղաքացիութիւն) բառը արտասանած ատեն՝ ձեռքը յետոյքին դրած էր․ երբ ան տեսաւ որ ատիկա իր գլխուն վտանգ կը պատճառէ, գոչեց․ «Բայց ո՞չ արդարէն ձե․․․ դաւորը գլուխը չէ, այլ անոր հակադիր մասը»։ Այս խօսքը դատաւորներու ծիծաղը շարժեց եւ փրկեց անոր գլուխը։ Այս Բիտուն կը հեգնէր այն ժամանակուան լատին եւ յոյն անուններու գործածութիւնը։ Անոր ամէնէն սիրելի երգը յօրինուած էր հնակարկատի մը վրայ, որ կը կոչուէր Քիւժիւս, եւ անոր կնոջ վրայ որ կը կոչուէր Քիւժիւս Տամ։ Կը պարէին Քարմանեօլը, պարած ատեն չէին կոչեր «ասպետ» եւ «տիկին», այլ՝ «պարոն քաղաքացի» եւ «տիկին քաղաքացի»։ Կը պարէին վանքերու մէջ, ուր, վերը, սեղաններու վրայ կախուած էին կանթեղները, գմբէթներու մէջ իրարու վրայ խաչաձեւ ամրացած էին երկու գաւազաններ, որոնց ծայրերը վառկցուած էին չորս մոմեր, իսկ ներքեւը, ոտքերու տակը՝ գերեզմաններ։ Հագած էին նախկին բռնակալներու յատուկ կապտագոյն կրկնոցներ։ Շապիկները ամրացուած էին գնդասեղներով, զորս կը կոչէին «Ազատութեան գլխակներ»՝ շինուած սպիտակ, կապոյտ եւ կարմիր քարերէ»։ Ռիշլիէօի փողոցը կը վերակոչուէր Օրէնքի փողոց, Սէնթ Անթուանի արուարձանը Ցաղթանակի արուարձան։ Գասթիյի հրապարակը կը բարձրանար Բնութեան արձանը։ Զանազան յայտնի անձնաւորութիւններ փողոցին մէջ աչքի կը զարնէին՝ Շաթլէ, Տիտիէ, Նիքոլա եւ Կարնիէ–Տէլօնէ, որոնք կը հսկէին հիւսն Տիւպլէնի վրայ, անոր դրանը առջեւ կանգնած․ Վուլան, որ ոչ մէկ օր ետ չէր մնար կառափնատէն, կը հետեւէր դատապարտեալներու կառքերուն եւ ատիկա կը կոչէր՝ «կարմիր պատարագին ներկայ ըլլալ»․ Մօնֆալքէր՝ երդուեալ յեղափոխական եւ մարքիզ, որ յայտնի էր «Օգոստոսի տասը» մականունով։ Կը տեսնէին զինուորական դպրոցի աշակերտներու հանդիսաւոր գնացքները։ Քոնվանսիոնը իր հրովարտակներուն մէջ՝ զանոնք կը կոչէր «Մարսի աշակերտներ», իսկ ժողովուրդը՝ «Ռոպէսփիէռի չքաւոր–ներ»։ Կը կարդային Ֆրէրոնի յայտարարութիւնները, որոնց մէջ հրապարակ հանուած էին առեւտրական դըրկումներէ յանցապարտ կասկածելի անձնաւորութիւններ ։

(Շար․)

պետութիւնները գործնական օգնութիւն կ'ուզեն երկու մեծ ժողովրդապետութիւններէն, Ֆրանսայէն՝ ցամաքային ուժերու համար զէնք ու ռազմանիւթ, Անգլիայէն՝ օդային պաշտպանման համար անհրաժեշտ նիւթեր:

*** Իսկ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ — Լեհաստան, Ռումանիա եւ Թուրքիա պէտք ունին օգնականերու, իսկ Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա կ'ուզեն ամրապնդել իրենց տնտեսական կապերը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, եւ քանի որ մաս չեն կազմեր նախայարձակման դէմ կազմակերպուած ճակատին, չեն կրնար սպասել որ իրենք առաջինը ըլլան օգտուողները այդ տեսակէտէն:

«Թայմզ», խօսելով անգլիական դաշինքին չորեքշաբթի առտուան նիստին մասին, կ'ըսէ — Երեք խնդիրներ կը գտնուէին օրակարգին վրայ. — առաջին՝ անգլօռուսօֆրանսական դաշինքին ինչպիսի ձեւ մը տալ, որ կարելի ըլլայ կապել զայն Ազգաժողովին, առանց խրտչեցնելու Մոսկուան: Երկրորդ՝ Խորհրդային կառավարութեան այն բաղձանքը, թէ երեք պետութիւնները, պատերազմի պարագային, իրաւունք չունենան ոչ անջատ հաշտութիւն, ոչ ալ անջատ զինադադար կնքելու: Երրորդ՝ ամէնէն փափուկ հարցը՝ պալթեան պետութիւններուն ապահովութիւն տալու ռուսական պահանջը:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵԽԻԱՅ ՄԷՋ

Փրակայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի —

Գերման գրաւման ռամիկանութիւնը աւելի անողոք դարձած է: Ամէն օր անդի կ'ունենան ընդհարումներ: Երէկ, նամակատան չեխ պաշտօնեայի մը քով գտան անթել հեռագրի գործիք մը եւ առանց դատի գնդակահարեցին, այն կասկածով թէ լուրեր կը ղրկէ Մոսկուա:

Արտասահման մեկնիլ ուզողներու պարագան ալ եղերական է: Իշխանութիւնը նախապէս թոյլ տուած էր որ չատեր պող կապեն պաշտօնատան առջեւ եւ խնդրագիր ներկայացնեն անցագրի համար, յետոյ բոլոր խնդրագիրները մէկ անգամէն պատռած նետած են եւ խնդրարկուները քշած:

Հարուստ Հրեաներու տուները անընդհատ կը խուզարկեն ու կը գրաւեն ինչ որ գտնեն: Փոխարէնը կուտան ստացագիրներ:

Փրակա զինուորական խիստ հսկողութեան տակ է: Գերմանները կը կարծէին թէ չեխ. ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ, բայց այդպիսի դէպք չպատահեցաւ: Վերջին օրերս տուներու եւ սինակոկներու մէջ ռամիկանութիւնը գտած է տասնեակ մը ռումբեր: Այս ռումբերը Գերմանիոյ մէջ շինուած են: Կը կարծուի թէ դրգռութիւն սերմանելու նպատակով է որ զետեղած են: Երէկ այրեցաւ սինակոկ մը: Հրշէջները հասան չէնքին ամբողջովին այրելէն վերջ միայն:

Գերմանիոյ նոր ձեռնարկները

Չորեքշաբթի օր Պերլինի մէջ ստորագրուեցան ոչ — յարձակման դաշինքներ՝ Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ հետ, որոնց արտաքին նախարարները յատկապէս Գերմանիա հրաւիրուած էին: Ներոյ Հիթլէր ունկնդրութեան ընդունեց երկու նախարարները: Երկու դաշնագիրները յարանման են, եւ նոյնքան ամփոփ որքան այն դաշինքը որ կնքուեցաւ Տանիմարքայի հետ:

Պերլինի մէջ այս նոր դաշնագիրներուն կնքումը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատեն, դժուարացնելու համար Անգլիոյ բանակցութիւնները: Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ այս յաջողութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ Մոսկուայի, քանի որ Գերմանիոյ նպատակն է ոչ թէ ապահովել երկու երկիրներուն հողային ամբողջութիւնը, այլ իր տնտեսական տիրապետութեան տակ առնել զանոնք: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ արտաքին նախարարները որոշ ընդդիմութիւն ցոյց տուած, բայց յետոյ համակերպած են, խնդրելով որ դաշինքի պահուին ամէնէն ծանրակշիռ կէտերը:

Ֆինլանտայի կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Գերմանիա գինակցութիւն առաջարկած է, զանազան պահանջներ դնելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ Մ. Նահանգները մտան չորեքշաբթի օր: Կէս միլիոն հանդիսատեսներ խռնուած էին Քանատայի սահմանին վրայ, իսկ Մ. Նահանգներու հողը մտած ատեն, աւելի քան մէկ միլիոն հոգի շարուած էին ճամբուն վրայ: Առաջին անգամ է որ Մեծն Բրիտանիոյ վեհապետ մը Մ. Նահանգներ կը մտնէ: Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են Ուաշինկթընի մէջ, արքայական հիւրերուն ընդունելութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ սպարապետ, Զօր. Կամլէն, կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները Լոնտոնի մէջ, անգլիական սպայակոյտին հետ: Կը հաստատուի թէ պատերազմի պարագային Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ցամաքային բանակներուն ընդհ. հրամանատարութիւնը պիտի յանձնուի Զօր. Կամլէնի, երկու պետութեանց ստորմիկներուն հրամանատարութիւնը՝ անգլիացի ծովակալի մը, օդային ուժերու հրամանատարութիւնը՝ դարձեալ Անգլիացիի մը: Բայց երեք ճիւղերուն ալ գերագոյն հրամանատարը պիտի ըլլայ Զօր. Կամլէն: Այս կարգադրութեանց մեծ կարեւորութիւն կուտան քաղաքական շրջանակներու մէջ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ արտաքսուեցան Գերմանիայէն: Երկու հազար հոգի սահմանագլուխ հասած են արդէն, բայց լեհական կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ: Ընդամէնը 12,000 Հրեաներ ենթակայ են արտաքսումի:

350,000 ՍՊԱՆԻԱՑԻՆԵՐ տակաւին Ֆրանսա կը գտնուին, օրական վեց միլիոն ֆրանքի ծախք մը պատճառելով պետութեան: Նախապէս 500,000ի կը հասնէր փախստականներուն թիւը, անցեալ մարտ 1ին 450,000 էր: Փետրուար 1էն ի վեր վերադարձած են 90,000 հոգի: Օրական կը վերադառնան 400 հոգի: Հիւանդանոցներու մէջ կը դարմանուին 13,000 հիւանդներ եւ վիրաւորներ, ինչ որ կը նշանակէ մարդ գլուխ օրական 60 ֆրանք: — Խորհրդային «Արմենիա» շոգենաւը Սպանիայէն Ռուսաստան փոխադրեց 95 նաւազներ, որոնք արգելափակուած էին 216 օրէ ի վեր եւ արձակուեցան Ֆրանսական կառավարութեան միջամտութեամբ:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց կարգ մը Ֆրանսերէն թերթեր, որոնք ծաղրանկարներ հրատարակած էին Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի դէմ:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ժողովրդական հանրագրութիւն մը պատրաստուեցաւ եւ յանձնուեցաւ անգլիական մարզպանին: Այս գիրով ժողովուրդը կը խնդրէ որ վերահաստատուի ժողովրդապետական կառավարութեան դրութիւնը:

ՄԱՆՇԻ ջրանցքի կոմիտէն որոշեց կազմել տեղական մասնաճիւղեր Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Պելճիքայի մէջ, զարկ տալու համար փապուղիի մը (թունէլ) շինութեան ծրագրին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորն ու թագուհին Փարիզ կը սպասուին յառաջիկայ շաբթու, Վերսայլ բնակելու համար մօտ երեք ամիս, «մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի»:

ԻՏԱԼԻԱ եւ Պուլկարիա մշակութային դաշնագիր մը կնքեցին Սոֆիայի մէջ: Այս դաշնագրին համաձայն, իտալերէնը պարտադիր պիտի դառնայ պուլկար դպրոցներուն մէջ, պիտի հաստատուի Սոֆիայի համալսարանին մէջ իտալերէնի, իսկ Հռոմի համալսարանին մէջ պուլկարերէնի ամպիոն մը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ ուսուցիչներու, շարժանկարի, ներկայացումներու փոխանակութիւն, արուեստի ցուցահանդէսներ, ինչպէս նաեւ պուլկար եւ իտալացի հրապարակագիրներու փոխադարձ այցելութիւններ:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
18 Յունիս, Salle de Noces սրահին մէջ, 81, Rue de Paris

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ. — 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սըրիմեան սրահին մէջ։ Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ա. ԹՈՒՐԵԱՆ, եւ Գ. ՕՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ). Հ. ՍԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ն. ՍԵՐՈԲԵԱՆ (արտասանութիւն). Մուտք 3 Ֆր.։

Իսիի Կ. Խաչի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ. — 11 Յունիս, Կիրակի։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ. — 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ. — 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ. — 18 Յունիս, Կիրակի։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ
11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12
157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԸՆԴ

ԾՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ-ՌՆՏԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ Կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ թարխոս ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Զանթիյէն առնել թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջատուն թեան։

Դպրոցական տարեկան հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ռօմէնվիլ-Մօնթրէօյի Մասնաճիւղին, Յուլիս 9ին, կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ գաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 23ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Պոլսոյ Սանդուխտեան թատերախումբի Տարեշրջանի վերջին ներկայացումը

Տեղի կ'ունենայ 11 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, Սըրիմի «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբին մէջ։

կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹ» (երաժշտութիւն Ա. Գ. Ֆեսամեց)

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու։ Օր. ՕՏԷԹ ԼԵՀՄԱՆ (դաշնակ), Ա. Գ. ՄԵՍԱՄԵՆՑ (ջութակ)։ Տոմսերու գին 4 Ֆր.։

Թատերական ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սերի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆի կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՐԿԻՆՔԸ»

(Զգայացունց եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին ՊՊ. ԱՐԱՄ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔԱՆԹԱՐ, ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐԺԱՆԵԱՆ, Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐԵԱՆ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԵՆԹԱՐ եւ Տիկ. Ք. ՀԱՊԷՇԵԱՆ։ Նուագ, երգ, պարէ եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք՝ 5 եւ 7 Ֆր.։ Տոմսերը կարելի է ճարել Թ. Հապէշեանէ՝ 49, rue Thiers, (Boulogne).

ՊՍԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր։

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆօրվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան։ Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի առթիւ, իր հիմնադիրներէն՝ սկաուտներու ազգային պետ Գ. Գրիգոր Ցակոբեանի ի պատիւ եւ նախագահութեամբ իր տիկնոջ՝ Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը սարքած է մեծարանքի ցոյց մը որ տեղի կ'ունենայ 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին Բարեգործական Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Մօնթրէօյի Մասնաճիւղը ստացած է 100 Ֆր. Գ. Գ. Տէր Ղուկասեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Ս. Առաքեանի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի «Իթալիի» Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերուհիները 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին դպրոցի սրահը, 10 rue de Paris, Gentilly: Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

16 Մարտ — 31 Մարտ

ՓԱՐԻԶ (20), Ա. Կն.	120
ՓԱՐԻԶ (15), Օ. Վ.	150
ՓԱՐԻԶ (17), Օր. Գ.	75
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Լ. Ա.	75
ՖՈՆԹԸՆԷՅ, Խ. Փ.	75
ՓԱՐԻԶ (15), Թիֆ.	100
ԷՐՄԷՍՈՆ, Ա. Խ.	195
ԿԱՐՏԱՆ, Մ. Մ.	300
ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, Ս. Գ.	40
ՍԷՆ ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իշխ.	40
ՇԼԻՇԻ, Պուլ.	150
ՓՈՆ ՍԷՆԹ ԷՍՓՐԻ, Ս. Յ.	75
ՄԷՕՏՈՆ, Խ. Փ.	75
ԳԱՍՐԱ, Ի. Մ.	182.70
ՄՈՐԷՍԹԵԼ, Գար.	40
ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Յ. Ե.	100
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ա. Ա.	150
ՍԷՆ ԺՈՒԼԻԷՆ ԱԼՊԱՆ, Մ. Ս.	150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մովս.	100
ԹՐԱՆՍ, Վ. Զ.	150
ԺԱԼԻԷՕ, Ռ. Կ.	40
ԼԱ ՖԱՎԻԷՌ, Ռ. Գ.	40
ՌՕՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ճեպ.	50
ԹՈՒԼՈՒԶ, Գզ.	35
ԹՈՒԼՈՆ, Ս. Ա.	40
ԻՒԼ, Ա. Ն.	75
ՓԱՐԻԶ (11), Դեր.	150
ՐՈՒ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Կ. Ղ.	150
ԱԼԷՍ, Կռ.	150
ՍԻՒՌԷՆ, Ա. Թ.	150
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Մար.	75
ՓԱՐԻԶ (5), Ղ. Գալ.	150
ՆՈՒԱԶԻ ԼԸ ՍԷԿ, Տիկ. Ե. Տ. Ղ.	150
ԳԱՌԺԸՄՈՆ, Ս. Կ.	12,60
ԹՈՒԼՈՆ, Եգկ.	150
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Փ.	150
ՖԻՍ, Մ. Ս.	150
ԻՍՈԼՈՆԳ, Գոյ.	75
ՇԱԹՈՒ, Թ. Գ.	100

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Dameseme Paris (13)

Յետաձգուած է

Ֆր. Հայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ, յետաձգուած է 12 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ. Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը թատերական արուեստի մէջ»։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ — SAMEDI 10 Juin 1939

Ժե ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4063

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ...

Անցեալ շաբթու Հրատարակեցինք յուշագիր մը, զոր երկու Օֆիսները առաջարար ներկայացուցած են արտաքին նախարարութեան, պատճէնն ալ, Բարձր Յերատեսչութեան, Լոնտոն։

Յուշագիրը մանրամասնօրէն կը պարզէր զանազան հարցեր, — 1. Հայ գիտնականներու հպատակութեան խնդիր — 2. Արհեստաւորներու օրէնք — 3. Անձնագիրներու նորոգման յապաղում — 4. Արտաքսումի դատապարտուած գործավարներուն պարագան։ Եւ կառավարութեան բարեացակամութիւնը կը սպէր, բանաւոր պատճառաբանութիւններով։

Որոշ տեղեկութիւն չունինք արդիւնքի մասին։ Բայց գիտենք որ, իբրեւ պատասխան Հ. Հ. Օֆիսին կողմէ կատարուած նոր դիմումներու, արտաքին պաշտօնատունէն հաւաստած են թէ կրկին պիտի յիշեցնեն ատ որ անկ է, խորհրդի գիւրութիւններն ընծայելու համար։ (Այս խնդիրները կապ ունին զանազան նախարարութեանց հետ, — ներքին, աշխատանքի, դատական եւ ելմտական)։

Ուրեմն, բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի։ Պաշտօնական շրջանակները միշտ ալ նկատի կ՚առնեն հայ տարագիրներու բացառիկ պարագան։ Եւ եթէ շատ մը հաւաստիքներ անմիջապէս գործի չեն վերածուիր, պատճառը այն է որ կարգ մը գործողութիւններ ժամանակի կը կարօտին, գրասենեակէ գրասենեակ փոխանցուելով։

Բարեացակամութեան ուրիշ ապացոյց մը, դեռ պաշտօնապէս չհաստատուած — վարչական իշխանութիւնը միտք չունի դադրեցնելու հայ գործաւորներու նպաստը, գոնէ առ այժմ, միշտ նկատի առնելով անոնց բացառիկ պարագան։

Եւ ահա ուրիշ մխիթարական երեւոյթ մը, — ընդհ. ներման օրինագծին քննութեան առթիւ, երեսփ. ժողովին մէջ արտայայտուած ճառեր խօսուեցան, նաեւ, օտար «անկանոններու» մասին։ Եւ, ինչպէս պիտի կարդաք նկարագրութեան մէջ, քուէարկուեցան կարգ մը յօդուածներ որոնք ուղղակի կը շահագրգռեն նաեւ հայ տարագիրները։

Այսպէս, ներում պիտի ստանան այն բազմաթիւ օտարականները որոնք Ֆրանսա մտած են անկանոն եղանակով, կամ ուշ մնացած են, իրենց անձնագիրը ներկայելու կամ նորոգելու համար։ Ուրիշ մանրամասնութիւններ կ՚իմանանք յուսով, երբ օրինագծին քննութիւնը վերջանայ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ։

Այս նպաստաւոր պարագաները արձանագրած ատեն, պարտականութիւն կը սեպենք երկու խօսք ալ ուղղել մեր հայրենակիցներուն, — մանաւանդ անոնց որ դժբախտութեան մատնուած են անհոգութեամբ, թիւրիմացութեամբ կամ անգիտութեամբ։

Այս երկրին մէջ առած է կարգ անցած խօսք մը կայ, — Ոչ մէկը կրնայ անգիտանալ օրէնքը։

Աւելի քան 15 տարի է որ այս ափերուն վրայ կ՚ապրինք, շատ մը տաք ու պաղ բաներ տեսանք. այլ եւս ներելի չէ չքմեղանալ մաշած խօսքերով, — «Չէի գիտեր... սխալ հասկցայ... խաբեցին... մոռցայ...» Ներելի չէ մանաւանդ անոնց համար որ հայերէն կամ Ֆրանսերէն թերթ կը կարդան, ընթանալ ունին։ Վերջապէս կը յուսանք բան մը սորված ըլլալ։

Ընտանեկան պարերուն կամ ըմպելիներուն, թղթախաղերուն եւ կայեաններուն ամէնէն նուրբ տեսակները գաղտնիք չունին շատ — շատերուն համար, իսկ երբ կարգը կուգայ զանազան պարտականութեանց, օրէնքներու եւ կանոններու, բոլորն ալ կը դառնան «այէխապէր»...

Շ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԷՆ

ՄՈՒԹԷ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ «ԱՆԿԱՆՈՆ»ՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր զբաղեցաւ ընդհ. ներման օրինագծին քննութեամբ։ Այս առթիւ յուզուեցաւ նաեւ «անկանոն» օտարականներու խնդիրը։

Երեսփոխան Կասթոն Մոռօ առաջարկեց ներում շնորհել այն հողագործներուն որոնք օտար աշխատաւորներ վարձած են, առանց քննելու անոնց թուղթերուն կանոնաւորութիւնը։ Դատական նախարարը, Պ. Մառշանտօ, յայտարարեց թէ օտարականներու հսկողութիւնը բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է, ուստի մերժեց այս առաջարկը, բայց խոստացաւ բարեացակամութեամբ քննել մասնաւոր պարագաները։ Պ. Մոռօ պնդեց, դիտել տալով թէ իր յիշած օրինազանցութիւնները «ներելի յանցանքներ են, գործուած՝ Ն. Վեհափառութիւն Թուղթին դէմ»։

Առաջարկը ընդունուեցաւ։ Ժողովը յետոյ քննեց օրինագծին 5րդ յօդուածը, որ ներում կը տրամադրէ օտարականներու վերաբերեալ օրէնքներուն եւ հրամանագիրներուն դէմ գործուած օրինազանցութեանց, պայմանաւ որ յանցաւորները արդէն դատապարտուած չըլլան ներկայ օրէնքով չներուած յանցանքներու համար։

Դատական նախարարը դիտել տուաւ թէ այդ յօդուածով կառավարութիւնը անզօր պիտի մնայ նոյնիսկ ամէնէն անբաղձալի օտարականներու հանդէպ։ Կրնայ ըլլալ որ տարապայման խստութիւններ գործուած ըլլան կարգ մը օտարականներու դէմ, բայց ընդհ. ներումը ի զօրու է անոնց համար։ Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսական պատասխանատուութիւնը թոյլ չի տար ներել անընդմէջ մարդոց, վկայեալ խարդախներու։

Երեսփոխան Տրուօ առաջարկեց յանձնաժողովին վերադարձնել օրինագիծը, լափաղանց խիստ գտնելով կարգ մը պատժական տնօրինութիւններ։

Այս առթիւ խօսք առին Պ. Պ. Լը Թրոքէր, Վալանթէն եւ Մ. Մութէ, ընկերվարական։

— [illegible] շարունակութիւնը կառնայ Դ. Էջ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ՈՒԶԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

— ∞ —

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ անգլօ-գերման յարաբերութեանց մասին. Պատասխանելով ընդդիմադիր երեսփոխանի մը հարցումին, վարչապետը յայտարարեց թէ Անգլիա չուզեր մեկուսացնել Գերմանիան կամ խանգարել անոր տնտեսական զարգացումը։ «Ըսած եմ եւ կը կրկնեմ թէ մեր բաղձանքն է որ Անգլիա եւ Գերմանիա պատերազմի չմտնեն այլեւս։ Ծեծած եմ թէ մենք չենք ուզեր տնտեսական կատաղի մրցակցութիւն մը կատարել Գերմանիոյ դէմ։ Վերջապէս յայտարարած եմ թէ մենք պիտի չմերժենք քննել որ եւ է միջոց որ կրնայ գոհացում տալ ուրիշ երկիրներու բանաւոր անձնութ, եթէ նոյն իսկ ատոր համար հարկ ըլլայ շտկել իրերու ներկայ վիճակը»։

Լորտ Հըլիֆաքս, արտաքին նախարարը, աւելի յառաջ գնաց լորտերու ժողովին մէջ, շօշափելով նոյն հարցը։ Լորտը յայտարարեց.

— «Ազգերու անկախութիւնը ճանչնալու պայմանով, բրիտանական կառավարութիւնը ոչ միայն կ՚ուզէ, այլեւ ջերմապէս կ՚ըղձայ քննել կենսական տարածութեան ամբողջ խնդիրը ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամէնուն համար։ Մենք պատրաստ ենք սեղանի մը առջեւ քննելու Գերմանիոյ պահանջները որ եւ է մէկը։ Մենք ջերմապէս կը բաղձանք հարթել մրցակից պահանջները, իբրեւ խաղաղութիւն մը ապահովելու։ Բայց կ՚ուզենք որ այս խնդիրները կարգադրուին բանակցութեամբ եւ ոչ թէ բռնութեամբ, որովհետեւ ուրիշ կերպով չի կրնար շարունակուիլ միջազգային կեանքը։ Բանիմաց մարդիկ պիտի ընդունին թէ որքան ալ դժուար ըլլայ ապահովել կարգադրութիւն մը որ յարմարի երկու կողմերուն, ճշմարիտ է որ բանակցութիւններով եղած կարգադրութիւն մը աւելի գէշ չի կրնար ըլլալ քան պատերազմով ձեռք բերուած կարգադրութիւն մը։ Բրիտանական ժողովուրդը միշտ փնտռած է համաձայնութիւն մը Գերմանիոյ հետ, դիւրացնելու համար կարգ մը խնդիրներու կարգադրութիւնը, որուն շնորհիւ երկու երկիրները պիտի գտնուին փոխադարձ վստահութեան գետնի մը վրայ։ Ճամբան բաց է նոր պատմութեանց համար որոնցմէ կրնան օգտուիլ բոլոր ժողովուրդները։ Այս կ՚ըսեմ քաջալերուելով այն խօսքերէն զոր արտասանեց Պ. Մուսոլինի Թուրինոյի մէջ, մայիս 14ին։ Եթէ կայ ստոյգ բան մը այս անստոյգ աշխարհին մէջ, այդ այն է որ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա երբեք նախայարձակման արարք մը պիտի չգործեն եւ երբեք անուղղակի միջոցներով պիտի չյարձակին ուրիշ պետութեան մը անկախութեան կամ ապահովութեան վրայ։ Անշուշտ կան խնդիրներ որոնք չեն կրնար անմիջական լուծում գտնել, ներկայ պարագաներուն տակ։ Այսպիսի պայմաններու մէջ պետական վարիչներու պարտականութիւնն է մեղմացնել մթնոլորտը, որպէսզի կարելի ըլլայ շօշափել այդ խնդիրները»։

Այս կարեւոր յայտարարութիւններուն ձայնակցեցաւ հիմնական նախարարը, Սըր Ճոն Սայմըն, հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ շեշտելով թէ «քանի կ՚անցնին շաբաթներն ու ամիսները, ինք հետզհետէ աւելի կը հաւատայ թէ մեր խաղաղութեան ջանքերը պիտի յաջողին»։

Ռումանիոյ թագաւորին ճառը

Կարոլ թագաւորը, ընկերակցութեամբ գահաժառանգ իշխանին, անձամբ բացաւ նոր խորհրդարանը եւ կարդաց գահաճառը։

Այս գահաճառին մէջ թագաւորը կ՚ըսէ թէ նոր սահմանադրութեան հաստատումը անհրաժեշտ դարձաւ՝ քաղաքական թշնամութեանց առճակին պատճառով. Յիշելէ ետք մէկուկէս տարուան ընթացքին երկրին մէջ կատարուած աշխատանքները, թագաւորը շեշտեց թէ ազգային պաշտպանութեան, մանաւանդ օդային սպառազինման մեծ զարկ տրուած է։

— «Պահել Ռումանիոյ յարաբերութեանց իր դրացիներուն հետ, մենք կը վարենք խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, բայց ոչ ամէն գնով խաղաղութեան։ Ռումանիա պիտի յարգէ ուրիշներու իրաւունքները եւ կը սպասէ որ յարգուին իր ալ ազատութիւնը, ամբողջականութիւնը, անկախութիւնը եւ արժանապատուութիւնը»։

Այս նպատակներուն հասնելու համար կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ ոյժը կեդրոնացնել սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի կարենայ պաշտպանել երկիրը

Անդրադառնալով իր վերջերս կատարած ճամբորդութեան, թագաւորը ըսաւ թէ ամէնուրեք իր գտած սարսափականութիւնը կը կազմէր անմոռանալի յարգանք մը Ռումանիոյ հանդէպ։ Ռումանիոյ առանձնայատ արտաքին փոխառութեան մեծ մասը պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան։

Եզրակացնելով, թագաւորը կոչ ուղղեց բոլորին միանալ եւ համախմբուիլ կառավարութեան շուրջ։ Եւ յայտարարեց թէ այսուհետեւ նախարարները պատասխանատու են ուղղակի իրեն։

—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը ունկնդրութեան ընդունեց գերմանական գեսպանը, Ֆոն Փափէն։ Պերլինի թրքական դեսպանն ալ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախարարին հետ, Պալքաններու կացութեան եւ անգլօ-թուրք համաձայնութեան մասին։ — Կ՚ըսուի թէ Թուրքիա պիտի դադրեցնէ իր հանածոներու եւ արմտիքի արտածումը դէպի Գերմանիա, նկատելով որ այս վերջինը դադրեցուցած է իր ռազմական ապրանքներուն գործածութիւնը։

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը եւ թագուհին հինգշաբթի օր Ուաշինկթըն հասնելով, ընդունուեցան նախագահ Ռուզվելթի կողմէ։ Ամբողջ քաղաքը կը ցնծար։ Կառավարութիւնը 150,000 ոստիկան եւ զինուոր սահմանած է, թագաւորն ու թագուհին պաշտպանելու համար։ Արքայական թափօրը անցած ատեն 250 հոգի մարեցան կամ արեւահար եղան, արտակարգ խճողման եւ տաքին հետեւանքով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՐՃԱԽՕՍ ԼՈՒԻԹԻՒՆ

— Ամիսներ առաջ կարգ մը հարցումներ ուղղեր էիք Դպրոցասէրի վարչութեան, լուսաբանութիւններ առնելով հաշիւներու մասին։ Պատասխան առա՞ք։

— Եթէ առած ըլլայինք, պատճառ չունէինք ծածկելու։ Մեզմէ առաջ հասարակութիւնը ինք է որ լուսաբանութիւն կը պահանջէ։ Եւ տարիներէ ի վեր։

— Լաւ, ինչո՞ւ կը հանդուրժէք այս լռութեան, պարտաւոր էք միշտ յիշեցնել եւ անպատճառ գոհացում ընտանալ, հանգստացնել հանրային կարծիքը։

— Ի՞նչ ընենք, դատարան չենք. ոչ ալ ոստիկանով առնել կանչենք պատասխանատուն, ոչ իսկ Դատաստանական խորհուրդ, գանէ տէրտէրի մը կամ վարդապետի մը բարեխօսութեան դիմելու համար։ Խնամակալութիւն կայ, Բարեգործականը իր հովանաւորութեան տակ առած է Դպրոցասէրը, թող անոնք հետաքրքրուին։

— Դու միայն կաս յերուսաղէմ։ Ի՞նչ խնամակալութիւն, ի՞նչ Բարեգործական։ Վերը Աստուած, վարը Տիկին Մուրատ...

— Չեմ հասկնար։

— Մի բարկիցեր եւ մտիկ ըրէ։ Այն ինչ որ Դպրոցասէրի վարչութիւն կը կոչուէր, կ՚ամփոփուի Տիկին Մուրատի վրայ։ Հիմնադիր-վարիչներէն մէկը մեռաւ, միւսը դուրս քշուեցաւ։ Խնամակալութեան մնացորդները երկուքի բաժնուած են, մէկը թեր, միւսը դէմ։ Բարեգործականը, որ սատարութեան կ՚արժանացնէ օտարերկրեայ վարժութեան, [illegible] խորհուրդներ. կրթական նպաստ բաշխած ատեն, չի համարձակիր ձեռք դպցնել Դպրոցասէրի ներքին կարգուսարքին.

— Ուրեմն կեռջակած դիկտատուրա...

— Ատոր պէս բան մը։ Այն աստիճան որ, Դպրոցասէրի անունով հաւաքուած գումարներուն անգամ դրամատուն դրուած են Տիկին Մուրատի անունով։ Մարդ չի համարձակիր հաշիւ հարցնել։ Տիկինը տարին քանի մը անգամ պտոյտի կ՚ելլէ քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, մինչեւ Իրան եւ Ամերիկա, պարզ կը հաւաքէ յատկապէս 250 որբուհիներու։ Բարեմիտ մարդիկ միշտ ալ կ՚ողորմին։ Դեռ վերջերս Լոնտոն կը գտնուէր, թող յաջողած է իր սովորական վարպետութեամբ հանգանակել 230 — 250 ոսկի, չհաշուած Լիոն եւ ուրիշ քաղաքներ։

— Իսկապէս 250 որբուհի մնացա՞ծ է Դպրոցասէրին մէջ։

— Ոչ իսկ 25, անոնք ալ Աստուած գիտէ թէ ինչպէս կը խնամուին, կը կերակրուին։

— Ինչո՞ւ հրապարակ չէք հաներ ձեր գիտցածները։

— Ինձմէ առաջ ապարէզ կանչեցէք բուն իրազեկները։ Այսպէս, պնդող — ներ կան թէ 800,000 ֆրանք ի պահ դրուած է դրամատուն, Տիկին Մուրատի անունով։

— Կրնա՞ք ապացուցանել։

— Հարցուցէք բուն իրազեկներուն։ Ես լռած եմ։

— Ա՜խ, այդ իրազեկները։ Տեսնե՞ս ինչե՞ր, ինչե՞ր կը պատմեն, վկաներ ալ յիշելով, բայց երբ ասպարէզ կը կանչես, կը չքանան։

— Ես քեզի անունները տամ, դուն հարցուր։

— Ահա կը հարցնեմ հրապարակաւ. Թողէ ըսէք բաղութին ալ, թող մէջտեղ իջնեն, ի սէր ազգութեան

ՎԱՀԷ

Ծանր կացութիւն Փրակայի մէջ

— ○ —

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ Պերլինէն. —

Այստեղ վերջերս կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ՚ունենան արտաքին նախարարութեան եւ չեխ ներկայացուցիչ Պ. Շվալքովսքիի միջեւ, Փրակայի կացութեան մասին։ Յարաբերութիւնները Չեխերու եւ գերման իշխանութեանց միջեւ օրէ օր կը լարուին։ Գերման պաշտօնատարներու տուած հրահանգները կը մնան անգործադրելի։ Կ՚ըսուի թէ Պ. Շվալքովսքի պիտի մեկնի Փրակա, այս մասին խորհրդակցելու համար «հովանաւոր» Ֆոն Նէօյրաթի հետ։ Զրոյց կը շրջի նաեւ, թէ Պ. Շվալքովսքի, ինչպէս նաեւ ինքը Ֆոն Նէօյրաթ կ՚ուզեն հրաժարիլ իրենց պաշտօններէն։

Գերման մամուլը սկսաւ գրել Չեխիոյ կացութեան մասին։ Շատ մը թերթեր կ՚ըսեն, թէ այս կացութիւնը անհանդուրժելի է։ Քանի մը թերթեր կը ջատագովեն այն տեսակէտը, թէ Գերմանիոյ շահը կը պահանջէ Չեխիոյ խաղաղ եւ ազատ զարգացումը.

*** Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ գերման ոստիկանութեան չինապետ մը սպաննուած է Քլատնոյի ճեմարանին առջեւ։ Մարդասպանը չէ ձերբակալուած տակաւին։ Այս դէպքին հետեւանքով Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ հովանաւորը հետեւեալ տնօրինութիւնները հրամայեց Քլատնոյի շրջանին համար. —

Արգիլուած են բոլոր հրապարակային ժողովները, — Բոլոր սինէմաները, թատրոնները եւ հանրային հաստատութիւնները պիտի փակուին. — Բոլոր հանրային դպրոցները պիտի փակուին, նկատելով որ ուսուցիչները մեծ մասով կը գրգռեն միտքերը. — Բոլոր դուռները եւ պատուհանները պէտք է փակուին ժամը 20էն 5։ Գերման ոստիկանութիւնը պիտի կրակէ բաց պատուհաններուն վրայ. — Քլատնոյի քաղաքապետը եւ քաղաքապետական խորհուրդը պաշտօնանկ պիտի ըլլան. — Կառավարական յանձնաժողով մը պիտի կազմուի. — Քլատնոյի չեխական ոստիկանութիւնը զինաթափ ըլլալով, պաշտօնէ պիտի արձակուի, իբրեւ պարտազանց. — Եթէ սպանութեան հեղինակները չգտնուին յունիս 9էն առաջ, ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին։

»»» · «««

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ առանց լոյսի մնաց յունիս 8ին, իբրեւ հետեւանք ուժ ռմբակոծական մեքենաներու պայթումին։ Ութ ռումբերը պայթեցան հինգ վայրկեանի մէջ, հրդեհներ յառաջացնելով կարգ մը կէտերու վրայ։ Քանի մը օր պէտք է անցնի, վնասները դարմանելու համար։

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, Ֆրանսայի սպարապետը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Չէմպըրլէնի հետ։ Այս առթիւ իր ջերմ գնահատութիւնը յայտնեց անգլիական բանակին համար։ Անգլիոյ պատերազմական նախարարը իր բաժակաճառին մէջ յայտարարեց թէ այսուհետեւ «երկու երկիրները միասին պիտի արձակեն հրացանը, եթէ հարկ ըլլայ»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ առջի օր հանդիսաւորապէս ընդունեց նոր անդամ մը, Շարլ Մօրաս, թունդ արքայական գրագէտը, որ 71 տարեկան է։ Աւանդական ջատագովականը խօսեցաւ Պ. Անրի Պորտօ։ — Շարլ Մօրաս նախատական գրութիւններ հրատարակած ըլլալով «Փառք Սուրբ»ի հրատարակիչին, Ժան Փրեւոյի դէմ, այս վերջինը մենամարտ առաջարկեց։ Նոյն իսկ յանձն կ՚առնէր որ Մօրասի տեղ ուրիշ մը ներկայանայ, անոր որոշումով։ Շարլ Մօրաս մերժեց մենամարտը, անձամբ թէ փոխանորդով։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

3,- «ՎԻՇՏԻՍ ՊԱՏՄԱՌ ՓԵՍԱՆ ԵՄ...»

Ma douleur, donne-moi la main.
CH. BAUDELAIRE

O ma douleur! sois tout pour moi.
Sois ma philosophie, sois ma science.
A. DAUDET

Ինչպէս գիրան մը, որ, բարկ արեւին տակ, կը ճաթռտի, կը ճեղքռտի, կը գալարի եւ կը ծռի, անհատական մարդկային սիրտ մը որ, սիրոյ կրակին մէջ, կը ճարճատի, կը ճայթճայթի եւ կը պատռի պայթ ի պայթ։

Ահարոնի նարեկերգութիւնը Տանթէի հարսնախուզութի՞ւնն է, սակայն։ Կը տարակուսիմ։ Տուէ՛ք մեր բանաստեղծին, որ միայն կին կը տեսնէ Գահնմաստանի ջուրերուն մէջ ու լեռներուն վրայ, չեխական զարեջուրի բաժակին յատակը ու Փոնսրիչէի ծառաշարքին վրայ, որ փնտռայ կը կանգնի Թաւուտքին շուքերուն տակ եւ կը պոռայ՝

...կին, կի՛ն, կի՜ն է աշխարհ...

կամ

Մէկ չէ սիրողն, այլ տիեզերքն է համայն,

այո՛, տուէ՛ք մեր բանաստեղծին ինչ որ կ'երազէ, տուէ՛ք իր հարսը, ու դարձեալ պիտի չդադրի իր կոծկոծումը։ Ան դարձեալ պիտի «ճգնաւորի եւ մենանայ իր հոգիին մէջ», ուր ոչ իսկ «ճրագ մը պիտի վառէ»,— բայց, խնդրեմ, կարդացէք սա բացանչելի քերթուածը, որու խորագիրն է Մենանուագ։

Հոն, դողդոջ դեղին մատով քրքնայինգեր
Ծղարբշանայ ծերէին աշխարհդ անհունանքել,
Ու գուն քովի խեա, անարգել,
Անկիդ անճառ ու ջահավառ հեշտանքմ'արքել։

Ու ուրացած կինն ու աշխարհ,
Տայ աղճատին ջուրէն հորիդ

Բանաստեղծը կը մտնէ ինքզինք։

Ըսի թէ միսթիսիզմի դլխաւոր աղբիւրը սեռային կեանքն է։ Բայց առանձնութեան ու մենակեցութեան այս քերթողը մեզ կը դնէ տարօրինակ երեւոյթի մը առջեւ,— տառապանքին հեշտանքը։ Ահարոնի ամբո՛ղջ բանաստեղծութիւնը, քամելով քամելով, կրնաք խտացնել այդ երկու բառերուն մէջ։

Բացէք Մագաղաթները, կամ Պոհեմականքը, ո՞ր էջը որ կ'ուզէք,— եթէ հոն չգտնէք տառապանքին արժանապրութիւնը, պիտի գտնէք անոր համը, ծարաւը, գինովութիւնը, հեշտանքը։ Տեղ մը «օշարակ» կը համարի իր վիշտը, ու կը խնդրէ որ Թավին լեզուին վրայ «այդ ըմպելին գեղարդոյն» (Մագ. էջ 226), եւ ահա կը կանգնի անձրեւին տակ ու կ'աղօթէ (Պոհ. էջ 28).

Տո՛ւր որ ցաւէս, Տէ՛ր, ես դառնամ շուրջպար։

Վերջապէս վիշտը «մատանի մըն է ոսկեզօղ», զոր անցուցած է իր մատին։ Ինքզինք «մեծ» կը հռչակէ, որովհետեւ՝ «տառապանքի առատութեամբ գերազօր»։ Անդին՝ «Թող կոտրած սափորի պէս հեկեկայ» իր սիրտը, որ կիսուած է։ Տառապանքի այս հեշտանքը երբեմն կը սպառէ ինքզինք, ու կը խնդրէ Ներել եթէ չի կրնար այլեւս ծածկել իր մորմոքը։ Ո՞ր հոգին է, սակայն, որ անգամ մը խմելէ վերջ այդ «հրաշէկ ըմպելին» կամ «գինին երջանկութեան», կրնայ կրկել ինքզինք

Կ'ըմպեմ, կ'ըմպե՛մ քեզ ցերեկ ու գիշեր։

×

Ի՞նչ է ցաւը կամ տառապանքը. Ու գոյութիւն ունի՞ «տառապանքի հեշտանք»։

Ոչ մէկ հարց, իմ մտաւորական կեանքիս մէջ, զբաղեցուցած է զիս այնքան՝ որքան տառապանքին իմաստը։ Ի՞նչ կը նշանակէ հաճոյք, ի՞նչ կը նշանակէ տառապանք։ Ու կարելի՞ է միթէ հեշտանք զգալ տառապանքէն։ Ահա շատ բարդ հարց մը, որով զբաղեր է փիլիսոփայութիւնը Արիստոտէլէն սկսեալ, Եպիկուրոսէն ու Լուկրեցիոսէն, մինչեւ մեր ժամանակները՝ Շոփէնհաուէր, Սփէնսըր, Մանթէկացցա, Ռիպօ, մինչեւ բանաստեղծները՝ Գօթէ, Ա. Տօտէ ու Միւսէ որ կ'ըսէր.

L'Homme est un apprenti, la douleur est son maître,
Et nul ne se connaît tant qu'il n'a pas souffert.

Ու վերջապէս, Անաթոլ Ֆրանս տառապանքը կ'անուանէր «աստուածային անծանօթը»։ Ֆ. Փոլ'օրիէս Լուքրեցիոսեան իր ընտանիքի գրքին մէջ (տառապանքի Ա.), ուսումնասիրելով հարցը, գիտել կուտայ թէ արուեստագէտները, բանաստեղծները եւ նուրբ հոգիները կը սիրեն ապրիլ իրենց յուզումին, իրենց ներքին տառապանքին մէջ,— քերթողը կ'ուզէ ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, կ'ուզէ մինակ մնալ իր տառապանքին հետ, որ կը զգենու կախարդական զգայնութիւն մը, ռոմանթիք կեանքի մը տենչանքը։ Ու վերջապէս Հոմերոսի անծանօթ չէր երանութիւնը որ կայ արտմութեան եւ արցունքին մէջ։ Ու շնե՞ք ուղեր խօսքն ընել Հարտմանում-խառն ժպիտներուն։ Տառապանքը, ինքն իր մէջ, օգտակա՞ր է թէ ոչ։ Այո՛, կը պատասխանէ Սոկրատ, եւ այնքան օգտակար որքան հաճոյքը։ Ի հնձուկս հոգեբոյժներուն, որոնք «romance» կ'անուանեն տառապանքին գինովցողները տրամադրութիւնը, Ժիւլիէն Թէփ, վերջերս հրապարակ հանած երկու գրքոյկներով եւ իր Dolorisme պարբերաթերթով, ոչ միայն կը պաշտպանէ Սոկրատին այդ տեսակէտը, այլ եւ կ'աշխատի հաստատել ցաւին աստուածային գերակայութիւնը։

Ի՞նչ է ցաւը, կամ տառապանքը։

Ըմբոստութիւն մը, զոր կը փոխահարեն զգայարանքները։ Թէն կը գրէ թէ մարդը կիսատարտ էութիւն մըն է, ահա թէ ինչո՛ւ գժգոհ է եւ իր տառապանքը կ'արտայայտէ յաւիտենապէս։ Այս տեսակէտով՝ տառապանքը տենչ մըն է դէպի կատարելութիւն։

Արեւադարձային մարդուն համար, սակայն, տառապանքը ազդակ չունի,— ան կ'աշխատի լռեցնել իր զգայարանքները ու կը տենչայ անէութեան (հնդկական փիլիսոփայութիւն)։ Ընդհակառակն բարեխառն կլիմաներու տակ, լեռնաշխարհներու մէջ, ինչպէս Հայաստան, մարդը ըմբոստ է զգայարանքներով, կը պոռայ իր տառապանքը։ Ահա թէ ինչո՛ւ տխուր են հայկական երգերը, մելամաղձութեան մէջ թաթխուած։ Վիշտի եւ տառապանքի այդ աւազանին մէջ է որ կը դաստիարակուի մարդկային հոգը, կը սորվի կատարելութեան տենչին իմաստը։ Տառապանքը վ'ազնուացնէ, կը նրբացնէ, կը դեղեցկացնէ հոգիները։ Տառապանքը եղանակ մըն է ապրելու կեանքը՝ զայն քամելու ձեւով։ Ով որ չի տառապիր, չապրիր։ Ու դարձեալ, ով որ չի տառապիր, չստուածանար,— յիշեցէք Ժ. Ռիշփէնի խօսքը. «Ինքզինք Աստուած կը զգայ ա՛յն մարդը միայն, որ կը գտնուի խաչի վրայ»։

Ու առաւելապէս բանաստեղծներն են, որ ընդունակ են տառապելու, ցաւով թրթռալու,— ի՞նչ է ներշնչումը, եթէ ոչ երկունք մը։ Ի՞նչ է սէրը, կը հարցնէ Էմինէսքօ, եթէ ոչ երկար նախերգանք մը տառապանքի։

Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսիս Ժամ կ'ըսէ.

Je n'ai que ma douleur et je ne veux plus qu'elle,
Elle m'a été et m'est encore fidèle.

Ու անմահ բանաստեղծներուն հետ՝ մ'Ահարոն եւս կ'ըղձայ բարձրանա՛լ, բարձրանա՛լ իր վիշտերուն բարձունքն ի վեր (Պոհ. էջ 12), ցաւէն շուրջպար դառնալու, փնտռ'յ արտմութեան։ Ու թոյլ տուէք որ, այստեղ, բանաձեւեմ պայուորութիւնս։

Ահարոն մեծ բանաստեղծ մըն է, որ մեր ժամանակներուն հպարտութի՛ւնը կը չինէ մեզի։ Ու երբ քանի կը կարդամ՝ այնքան աւելի բարձր կը տեսնեմ զինք, կը հաւատամ որ իր հռչակը այնքան պիտի աճի, որքան անցնի ժամանակը եւ որքան զարգանան այժմ զինք չհասկցողները։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՓՈՐՁԵՆՔ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

Ազգային միութեան, կամ ազգային միացեալ ճակատի նշանախօսքը կը մնայ տակաւին օրուան հրատապ խնդիր։

Ոչ ոք, անհատներէ մինչեւ մեծ ու փոքր խմբակցութիւնները, այլեւս չատարկեր այս անհրաժեշտութեան դէմ։

Կը նշանակէ թէ ժամանակը եկած է, մեր ազգային կեանքը վերակազմելու ազգային միութեան նշանաբանին տակ։

Շատերու համար, սակայն, որ կը դնահատեն այս պահանջը, անըմբռնելի կը դառնայ սա պարագան թէ, հակառակ սկզբունքի համաձայնութեան, ինչո՞ւ գործնապէս չիրականանար ազգ. միութիւնը։ Երեւոյթներէն դատելով, միեւնոյն գործնականը հաշուի առնող այս դանդուածը, որ տասնեակ թիւ մը կազմէ մեր իրականութեան մէջ, սկսեր է արտնութիւն զգալ։

— Բան դուրս չի գար, կ'ըսէր մէկը այսպէս մտածողներէն, ցաւով ու տխրութեամբ։

Ընդունելով հանդերձ միութեան բացարձակ անհրաժեշտութիւնը, կը խոստովանիմ թէ տուեալ պայմաններուն մէջ անհնար է կազմել Ազգ. միութիւն, նոյնպէս, ինչպէս կը բացատրուի շատերու կողմէն։

Ուրիշ խօսքով, առ այժմ չափազանց դժուար է ստեղծել ազգային կեդրոնական իշխանութիւն մը, որուն հեղինակութիւնն ու իշխանութիւնը անվիճելի եւ ընդունելի ըլլար բոլոր գաղութներուն համար։ Այս դժուարութեան պատճառները հաւասարապէս են ներքին եւ արտաքին։

Այս չի նշանակեր թէ անելիք չունինք։

«Յառաջ»ը այս խնդրին նուիրած իր բազմաթիւ խմբագրականներով եւ յօդուածներով թելադրած է ուրիշ ձեւեր ալ, որոնք պիտի կրնային որոշ չափով լրացնել օրուան պահանջներ։

«Յառաջ ոյն է միտքը՝ «կորիզներ» դանազան կեդրոններու մէջ», տեսակ մը «յարաբերական կեդրոն» Փարիզի մէջ, ուր կարելի ըլլար կեդրոնացնել այժմ ծաղուծիրդի ամենօրեայ հոգերն ու պահանջները, եւ ինարկէն ձեւաւորուած դիմումներն ու ցանկութիւնները։

Այս շատ համեստ աշխատանքը կարելի՞ է գործնականացնել։ Պէտք է այս գետնին վրայ փոխադրել խնդիրը, ընդհանուր եւ աւելի խտացեալ ծրագրով մը։

Մենք, Ֆրանսայի մէջ ապաստանած Հայերս մասնաւորապէս, պարտաւոր ենք Ազգ. Միութեան ընդհանուր պահանջը դրած առեն խորհիլ, որ անկազմակերպ ենք նախ մենք մեր մէջ։ Ճիշդ է թէ Ֆրանսայի հարաւային եւ միջին շրջաններու մէջ, Մարսիլիոյ առաջնորդարանի եւ ուրիշ վայրերու ազգ. միութիւններու շուրջ ստեղծուած է կապ մը, որ կ'ապահովէ որոշ իշխանութիւն։

Նոյնը չէ սակայն միւս բոլոր վայրերուն մէջ, սկսելով Փարիզէն։

Անհրաժեշտ է ուրեմն կազմակերպութիւնը սկսիլ Փարիզէն, եւ այն վայրերու մէջ, ուր գոյութիւն չունի կեդրոնական հաստատութիւն մը։

Տարիներու փորձն ու ձեռնարկներ. զանազան խմբակցութիւններու, անհատներու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ՝ կրնան օգտակար դասեր տալ բոլորիս։

Այսօր համար ալ անհրաժեշտ է յըստակօրէն պարզել մեր հիմնական ձգտումներն ու պահանջները, նկատի ունենալով միաժամանակ մեր դիրքը մեր հիւրընկալ երկրին մէջ։

Սկսելով ընդհանրապէս, իբրեւ անվիճելի ճշմարտութիւն բոլորս ալ կ'ընդունինք —

ա) Ըլլալով մէկ մասնիկը հայութեան, որ ներկայիս ունի իր սեփական հայրենիքը իր հայրենական ժառանգութեան հողամասին վրայ, չենք կրնար չխորհիլ այդ հայրենիքի բարօրութեան եւ երջանկութեան համար։

բ) Ըլլալով միաժամանակ ժառանգորդը մեր միլիոնաւոր զոհերուն, քշուած մեր սեփական հողէն, զրկուած մեր հոգեւոր եւ նիւթական արժէքներէն, բնականօրէն մեր ձըգտումները պիտի կեդրոնանան մեր ...ն իրաւունքներու հետապնդման, անոնց բանաւոր եւ արդար լուծման սեծ գործին վրայ։

գ) Ըլլալով փոքրաթիւ տարր մը այս երկրին մէջ, վերի երկու հիմնական ձգտումներուն միացուցեր ենք նոր պահանջներ ալ՝ պահպանումը մեր մարդկային տարրական իրաւունքներուն, օրէնքներուն մէջ։

Հայկական կեանքի բոլոր արտայայտութիւնները, ինչ ձեւերու եւ ...ի մէջ ալ փերլուծեն, ըլլանք կ'ամփոփուին այս երեք կէտերուն մէջ։ Այս նպատակներուն է որ կը ձգտինք բոլորս ալ, կը գործենք ու կը մտածենք իւրաքանչիւրը իր նախասիրած եղանակով եւ յարմար դատած միջոցներով։

Ցանցա՞նք է մտածել եւ խորհիլ այս կէտերու շուրջ, եւ աշխատիլ անոնց իրականացումին համար։

Երբեք, ոչ իսկ ֆրանսական տեսակէտով։ Որովհետեւ ոչ ոք կրնայ խորհիլ, թէ հայկական զանգուածը կտրած է իր բոլոր կապերը ընդհանուր հայութեան հետ։ Ֆրանսացին, իր մտաւորական եւ պետական դասը առաւելապէս երբեք չեն վարանած իրենց կարգին յուսադրել, քաջալերել հայութիւնը, մտածելու համահայկական տեսակէտներով։ Ֆրանսայի մէջ մասնաւորապէս մեր չափէն աւելի օրինապահ վիճքը, մեզի ինկած պարտականութիւններու հանդէպ մեր գ...ելի նախանձախնդրութիւնը, կշիռ տուած են մեզի, եթէ անշուշտ կարողանանք արժեցնել։

Այսպէս ճշդելով մեր հիմնականձգտումներն եւ պահանջները, կը պարզուի յստակօրէն ոչ միայն մեր աշխատանքի ծրագիրը, այլ եւ աշխատելու ընդունակ տարրերու դիրքը։

Հնարաւո՞ր է կորիզ մը ստեղծել, գործի մարդոցմէ կազմուած օրկան մը, որ աշխատի տարինանապար ձեւ ու մարմին տալ կազմակերպութեան մը, որպէսզի կարենայ ատրինանաբար իր շուրջը համախմբել եղած կազմակերպութիւններն ու հոսանքները։

Այս հնարաւորութեանը հաւատացողներ շատ են մեր մէջ։ Այս հնարաւորութեան կըհաւատան առանձին առանձին բոլորը, կը հաւատան այս կամ այն կուսակցութեան ներկայացուցիչներն ալ, որով պատճառ չկայ այլեւս տատանելու եւ ժամանակ կորսնցնելու։

Հասնելու համար ընդհանուր ազգ. միութեան ցանկալի նպատակին, անհրաժեշտ է չանտեսել այն բոլոր հնարաւորութիւնները, որոնք տարրական մասնիկները կը կազմեն ընդհանուրին։

Փարիզի եւ շրջանի մէջ կորիզի մը կազմութիւնը, տրամադրելի ուժերէն, պիտի դառնայ կարեւոր քայլ մը, որ աւելի հեշտութեամբ կը տանի մեզ դէպի ցանկալի միութեան իրականացում։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆ հեղինակ մը, Քարլ Ժիւսթրօ, որ պատերազմի մասին քանի մը գիրքեր հրատարակած է, լոյս ընծայեց իր վերջին երկը՝ «Ապագայ պատերազմը»։ Այս գիրքով հեղինակը կը յորձակի անոնց վրայ, որոնք կը կարծեն թէ ապագայ պատերազմը տեղի պիտի ունենայ արագ կերպով եւ երկարատեւ պիտի չըլլայ։ Ան կը փաստէ, թէ պատերազմող ամէն պետութիւն պիտի փորձէ խեղդել միւսը տնտեսապէս, եւ այս պատճառով ալ երկարատեւ պիտի ըլլայ պատերազմը։

Հայաստանի բնակչութիւնը 1,281,599

ԽՄԲ.— Առջի օր հրատարակեր էինք «Թայմզ»ի տեղեկութիւնները՝ Խ. Միութեան վերջին մարդահամարի մասին։ Ահաւասիկ ուրիշ վերլուծում մը, քաղուած խորհրդային թերթերէն.—

Խորհրդային Միութեան պետական ծրագրային յանձնաժողովը յունիսի 2ին հրատարակութեան է տուել 1939ի յունուար 17ին կատարուած մարդահամարի թիւերի մի մասը։

Թողնելով մի այլ անգամի մանրամասն խօսել նրանց մասին, առ այժմ շտապում ենք տալ նրանցից մի քանիսը.—

Ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ եղել է.—

1939ին 81,664,981 տղամարդ, 88,802,205 կին, գումար 170,467,186, յաւելում 115,9 առ հարիւր։

1926ին 71,043,352 տղամարդ, կին 75,984,563, գումար 147,027,915

ԸՍՏ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ռուսաստան 1926ին 93,457,996 1939ին 109,278,614, յաւելում 116,9 առ հարիւր։

Ուկրայնա 1926ին 29,042,934 1939՝ 30,960,221, յաւելում 106,6։

Սպիտակ Ռուսիա 1926՝ 4,983,240 1939՝ 5,567,976, յաւելում 111,7։

Ատրպէճան 1926ին 2,313,744, 1939 3,209,727, յաւելում 138,7։

Վրաստան 1926՝ 2,677,233, 1939 3,542,289, յաւելում 132,3։

Հայաստան 1926՝ 881,290, 1939՝ 1,281,599, յաւելում 145,4։

Թուրքմէնստան 1926՝ 998,154, 1939՝ 1,253,985, յաւելում 125,6։

Ուզբէկստան 1926՝ 4,565,432, 1939՝ 6,282,446, յաւելում 137,6։

Տաճիկիստան 1926՝ 1,032,216, 1939՝ 1,485,091, յաւելում 143,9։

Ղազախստան 1926՝ 6,073,979, 1939՝ 6,145,937, յաւելում 101,2։

Ղրղզստան 1926՝ 1,001,697, 1939՝ 1,459,301, յաւելում 145,7։

Ընդամէնը 1926՝ 147,027,915, 1,939՝ 170,467,186, յաւելում 115,9

Քաղաքների բնակչութեան մարդահամարից տեղեկանում ենք որ,

Մոսկուան ունի այժմ 4,137,018 բնակիչ։

Լենինկրատը 3,191,304
Քիէվը 846,293։
Խարկովը 833,432։
Բագու 809,347։
Գորկիյ 644,116։
Օտեսան 604,223։
Տաշքենտ 585,005։
Թիֆլիզ՝ 519,175։ Եւն.։

82 քաղաք ունին 100,000է աւելի բնակիչ, կան քաղաքներ, որոնք աճել են առասպելական արագութեամբ, օրինակ՝

Ստալինսկ 1926ին ունեցել է 3894 բնակիչ, այժմ 169,538, այսինքն բնակիչների թիւն աւելացեր է 4353 առ հարիւր։ Մագնիտոգորսկ 1926 եղել է յաց դաշտ, առանց մէկ հատիկ բնակչի, այժմ այնտեղ ապրում են 145,870 հոգի, նոյնը եւ Կարագանտայի 165,937, Ստալինգորսկիի 76,207, Կոմսոմոլսկիի 70,746 եւայլն վերաբերմամբ։ 174 քաղաք 50,000է աւելի բնակչութիւն ունին։ Դոնի շրջանում յեղափոխութիւնից առաջ կային միայն 6 քաղաք, այժմ 52։

Երեւան 1939, դեկտեմբեր 17ի

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ես չեմ կարող քեզ առնել։

— Ասի՛ր, որովհետեւ ես չեմ սիրում քեզ։

— Օ՛հ, մի՛ ասիր այդ...

— Չեմ կարող առնել. ես չեմ սիրում քեզ։

— Օ՛հ, անգութ...

— Միակ սիրածս կինը աշխարհում...

— Օ՛, մի՛ արտասանիր նրա անունը, բացականչեց Թագուհին՝ դրեթէ ճչալով։

— Այո՛, միակ սիրածս կինը— այդ Սիւրբում իշխանուհին է, Սեւորդեաց նահապետի աղջիկը։

— Անխի՛րտ... անգո՛ւթ. ի՞նչ չար ունիս ինձ տանջելուց... Ինչո՞ւ չես խղճում մի թշուառ, մի լքեա՛լ կնոջ... չէ՞ որ ես մի օր քո ամուսինն էի...

— Կամենում եմ սիրտդ խոցոտելով՝ դժոխային ատելութիւն ծնեցնել նրա մէջ. այդ կարող է մեղմել իմ ծանրագոյն վիշտը։

— Մի՛ յուսար... Ես չեմ կարող քեզ ատել. ի զուր տեղը մի տանջիր իմ հոգին... Առա՛ միայն ո՞րն է քո ծանրագոյն վիշտը. ես հնար կը գտնեմ նրան թեթեւացնելու։

— Աւելի վատ։

— Մի՛ յամառիր, իմ սիրեցեալ Թագաւոր. ամէն մի հիւանդութիւն ունի իր դարմանը եւ ամէն մի վիշտ՝ իր սփոփանքը։ Հարկաւոր է միայն բըժշկող մի ձեռք եւ սիրող սիրտ։

— Ո՞վ կարող է, օրինակ, բուժել այն հոգին, որ տանջւում է խղճի խայթերից. Ո՞վ կարող է սփոփել այն մարդուն, որ ճանաչում է իւր յանցանքի ծանրութիւնը, չափում է նըրանից յառաջացած չարիքի մեծութիւնը եւ զգում է իրան անզօր ու անկարող՝ այդ չարիքը դարմանելու...։

— Ամէնքը սխալական են աշխարհում։

— Եւ ամէնքին կարելի է ներել...

— Հետեւապէս եւ քեզ։

— Մի՛ ընդհատիր ինձ. ամէնքին կարելի է ներել, բացի նրան, որ կոչուած է մարդկանց բաղդը կառավարելու, որ պաշտօն ունի ժողովուրդ հովուելու. առաքինութեան օրինակ ու առաջնորդ հանդիսանալու... հասարակաց բարւոյն ու երջանկութեան հսկելու...։

«Ես այդպիսի մի պատասխանատու անձն էի. Աստուած ինձ պետ ու առաջնորդ էր կարգել այս ժողովրդեան։ Բայց միթէ պատկառ մնացի՞ ես իմ կոչման. միթէ՞ իմ օրէնքը պաշտօնը շանարկեցի, միթէ բազմաթիւ չարեաց պատճառ չդարձայ... Ո՞վ կարող է ինձ ներել. եւ ինչո՞ւ պիտի ներէ։

— Անցեալը յիշելով ոչինչ չես շահիլ, ասաց Թագուհին. մոռացի՛ր այն եւ աշխատիր մեր ներկայ վիճակը լաւացնել։

— Անցեալը մոռանա՞մ... Միթէ՞ կարելի, միթէ՞ հնարաւոր է այդ, բացականչեց Թագաւորը։ Երկնքի աստղերը կը կորսուէին վարձատրելու համար այն մարդուն, որ կը կարողանար մոռացնել տալ ինձ իմ անցեալը. որ իւր դեղերով կամ կախարդական հմայութեամբ հնար կը գտնէր իմ յիշողութիւնները բթացնելու։ Մոռանա՞լ... Այո՛. այդ եմ կամենում. այդ է իմ միակ փափագն ու ցանկութիւնը։ Բայց ո՞վ կարող է լրումն տալ այդ ցանկութեան։ Օ՛, ինչպէս երջանիկ կը լինէի, եթէ կարողանայի շիջել այլեւս այն, ինչ որ կատարուել է... Այն, որի յիշատակը բազմագլխեան վիշապի պէս կրծում. կեղեքում է իմ խիղճը...։ Կարո՞ղ եմ միթէ մոռանալ, որ ես Սեւադային, իմ բարեացապարտ ազգակցի աչքն ու աւերեցի՝ հօրն ու որդուն միասին կուրացնելով... Կարո՞ղ եմ մոռանալ, որ ես Ամրամի, իմ հաւատարիմ զինակցի բնտանիքը կործանեցի, նրա խաղաղութեան օթեւանը դժոխքի փոխարկելով... Կարո՞ղ եմ մոռանալ, որ ես քո կեանքը թունաւորեցի՝ կաթողին սէրը անարգելով, երջանկութիւնդ կապտելով... Ո՞րը սրանցից կարող եմ ես չյիշել, կամ ո՞րն արդեօք մոռանալ... Գուցէ ա՞յն՝ որ այս չարիքների շնորհիւ իմ իշխանների առ զահն ունեցած հաւատարմութիւնը կորուսի եւ նրանց միութիւնը խանգարեցի. Թէ՞ այն, որ Ամրամի ապստամբութիւնը գրգռելով՝ հիւսիսային զաւառներից զըրկեցայ եւ թէ վերջապէս այն, որ ռազմական ուժերս թուլացնելով՝ իմ երկրի սրտում Հազարացւոց բռնապետութիւնը հաստատեցի...։ Առա՛, լա՛ սիրելի, սրանցից ո՞րը մոռանամ. կամ ի՞նչպէս չյիշեմ, որ այս ամէնը կատարուել է մի յանցաւոր սիրոյ, մի անարգ օխնազանցութեան պատճառով...։

«Ո՛չ. ես արժանի չեմ ներման. մի՛ աշխատիր մոռացնել տալ ինձ մեղքերով լի իմ անցեալը։ Ես քրիստոնեայ եմ եւ խիղճ ունիմ. այդ խիղճը տանջում է ինձ. Նրա ձայնը խլացնում է իմ հոգւոյ լսելիքը. Նա հրամայում է ինձ՝ հեռանալ արքայական գահից, փառքերից, պերճութիւնից եւ քաղաքից, առանձնանալ մի անապատ, լալ այնտեղ իմ մեղքերը եւ խոստմբեր ...ըղնութեամբ քաւել նրանց։

«Եւ ես առա եկել, մանչ իմ Սեւան՝ իմ ապաշխարութեան վայրը։ Ի զուր ես կարծում թէ՝ ես հեռացայ կաթողիկէից նրա համար, որ դու իմ սառն ընդունելութիւնից վշտացած՝ պատմեցիր թէ աշխարհը վիրավոր է իմ յանցաւոր սիրոյն, թէ ժողովուրդը գրգռուած է իմ դէմ, թէ իշխաններն ու հոգեւորականութիւնը դառնացած են ինձ, եւն.։ Ո՛չ, դըրանց պատճառով չհեռացայ. ոչ էլ յուսահատութիւն ինձ հալածեց։ Այլ խիղճը, իմ ներքին մարդը... Համբերէին գիտ լինէր խիղճս, արդար քննէին իմ գործերը, այն ժամանակ թէկուզ բոլոր աշխարհը կանգնէր իմ դէմ, ես չէի ընկճուիլ. ոչ էլ յուսահատութիւնը կարող էր իմ հոգին յաղթահարել... Բայց խղճի անողոք խայթերին ես դիմադրել չկարողացայ։ Ինձ հալածեցին, մանաւանդ, իմ ամուր աչքերը, վշտալի հայեացքը, լալկահար դէմքը... Ես փախուստ չէի տալիս քեզանից, այո՛, բայց ոչ թէ նրա համար, որ ատում էի քեզ, այլ նրա համար, որ ամէն մի քեզ տեսնելիս սիրտս տակն ու վրայ էր լինում. ամօթն ու խիղճը տանջում էին ինձ չարաչար։

(Շար.)

…ՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Զաւարեան եւ Ռոստոմ

…ֆֆի լսարանի հերթական դա–…ութեան նիւթն էր «Զաւարեա–… Ռոստոմի զուգակշիռը»: Դա–… Գ. Հրաչ Զարդարեան:

…Զաւարեան ծնած է 1860ին …մէջ, որ հայրենիքն եղած է …Յովհ. Թումանեանի, Իշխան …թեանի եւ ուրիշ յայտնի դէմ–… Մեռած է Պոլիս 1913 Հոկ–…: Ուրեմն շատ երկար չէ … Լոռիի մէջ անբիծ մնացած …ային սովորութիւններն ու …: Լոռիի լեռները …իրենց դրոշմը դրած են ի–… վրայ:

[illegible]

թէ հայ ժողովուրդի պահանջը ուրիշ բան է եւ ոչ թէ համաշխարհային գաղափարները:

Ռոստոմ ու Զաւարեանը չուշացան իրենք եւս մտնելու այս ընկերութեան մէջ: Մանաւանդ որ Թիֆլիզ … կար, յետոյ … իրենց ազդեցութիւնը գործեցին այս երիտասարդութեան վրայ որ լծուեցաւ Թրքահայ դատին: (Դասախօսը Յուշակէն էջ մը կը կարդայ Քրիստափորին ուղղուած).

Զաւարեանը որ Մոսկուայի մէջ … հետ աշակերտած էր, ճշմարիտ հայեցին էր Քրիստափորին: Երիտասարդ Զաւարեանը անմիջապէս կը նետուի Թրքահայ դատի պայքարին մէջ: Գիւղատնտես, ան գիտէր թէ գործնականը շատ աւելի օգտակար է քան տեսականը եւ այս ուղղութեամբ ալ կը գործէր:

Զաւարեան կ'երթայ Տրապիզոն, բայց երկար չի մնար. Թրքական ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարած ըլլալով, իր Թուղթերուն մէջ կը գտնէր Երեմեանի մէկ գըրուածքը: Զաւարեան կը բանտարկուի, … հիւպատոսը կը միջամտէ եւ բանտէն հանելով կ'աքսորէ Թիֆլիս …

[illegible]

Ուրիշ օրինակ մը.—

1890ին Կուկունեան կը գտնուէր Կարս, Թրքահայաստան մտնելու համար: Թիֆլիզ պատշաճ չի գտներ արշաւանքը եւ պատգամաւոր կը ղըրկէ համոզելու զայն, բայց չի յաջողիր: Պատգամաւորը վերադարձին 100 րուբլի ծախք մը կը ներկայացնէ: Կ'որոշեն ղրկել Զաւարեանը, որ կ'երթայ կը համոզէ Կուկունեանը … 15 օր ալ մնալէ վերջ կը վերադառնայ, միայն 15 րուբլի ծախսած ըլլալով: Այդպէս կ'ընէ որպէսզի օրինակ ըլլայ ուրիշներուն թէ պէտք չէ լայն ապրիլ կուսակցութեան դրամով, այլ նեղ–ուիլ որքան կարելի է:

1892ին Զաւարեան Նորէն իր ոյժին մէջ է: Արծրունին, «Մշակ»ի խմբագիրը կը մեռնի: Հակառակ ռուս ոստիկաններու արգելքին, Զաւարեան հազարաւորներու գլուխը անցած, փառաւոր եւ աննախընթաց յուղարկաւորութիւն մը կատարել կուտայ, ոստիկաններու չըլթան ճեղքելով: Հետեւանքն այն կ'ըլլայ որ ինքն ու իր գործակիցները կը բանտարկուին հետեւեալ օրը:

Այդ շրջանին է որ արտադրած է մտաւորական գործեր:

Երբ Օսմ. Սահմանադրութիւնը կը հռչակուի, Պոլիս է ան, յետոյ կ'անցնի Կիլիկիա 1909ի ջարդերէն անմի–ջապէս վերջ: Կ'ուսումնասիրէ Թուրքերը, ապա կը մեկնի Մուշ. կը նշանակուի անորէն դպրոցին. կը կազ–

[illegible]

…ին ու Վրաստանին ենթակայ, …որդային ընթերցողը Վոլգայի ա–…ին, Ուրալի վրայ, Սիբերիայում …Ուկրայինայում հարց չի՞ տալ …, թէ ինչո՞ւ է գործուած այս ա–…դարութիւնը: Իսկ Ստալինի գիւ–…տերան դայթակղեցի հարցերը …ցնելու դէմ մէկ միջոց ունի, …րաւորութիւն, առիթ եւ նիւթ չը–… որպէս զի նրանք ծագին որ եւ է …ի գլխում:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

Տարեվերջի քննութեանց այս օրե–րուն, Ֆրանսական Թերթերը դիտել կուտան, որ … ուսումնականներու թիւը կը շատնայ նեաղնհետ:

Այսպէս, երկրորդական կրթութիւ–նը մրի հռչակուելէ վերջ, երիտա–սարդութիւնը, որ կը թափէր համա–լսարաններու դուռը, ստուարացաւ ինչպէս ցոյց կուտան թիւերը.—

1898ին, միջնակարգ կրթութեան վկայական ստացած Ֆրանսացի երի–տասարդներուն (պսակաւորներուն) թիւն էր 7670, իսկ 1914ին՝ 7796:

Պատերազմէն վերջ, երբ գոյու–թեան պայքարը նոր դժուարութիւն–ներ կը հանէր երիտասարդութեան առջեւ, ծնողքները կարծեցին թէ պայքարը կարելի է աւելի յաջող առ–նել՝ իրենց զաւակները ստանձնորդե–լով «պսակաւորի» գաւիթին: 1935ին, երբ տակաւին ձրի չէր միջնակարգ կրթութիւնը, պսակաւորներու տարե–կան թիւն էր 11939: Ներկայիս՝ 13000: Ու պէտք է ընդունիլ, որ մեծ չէ այս թիւը երկրի մը համար որ 40 միլիոն բնակիչ ունի:

[illegible]

Հ·Մ·Ը·Մ·

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Ասազ խմբապետ, որ ստացած է Արարատեան սկաուտի տիտղոս:

ՍԵՐՈՎԲԷ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ֆրանսայի շրջանի փոխ պետ, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Քննամբակին առթիւ ստացաւ Արարատեան սկաուտի տիտղոս, եւ նմանապէս Միութեան ոսկի շքանշանը:

Հոգեգալուստի տօնին առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներըՓա–լէզէն հեռացան, շնչելու բնութեան ծոցին մէջ: Ինչպէս ամէն ժամանակ, բանակումի լուրը ոգեւորութիւն մը եւս կը պատճառէ մեր տղոց: Մէկ մասը մեկնեցաւ շաբաթ երեկոյ, եւ մաս մըն ալ կիրակի առաւօտ առաջ–նորդութեամբ իրենց պատասխանա–տուներուն: Բանակումը տեղի ու–նեցաւ կատարեալ կարգապահու–թեամբ.— ոգեւորութիւն, խաղ, երգ, մանկական կատակներ, ջերմ մթնո–լորտ զուարճալի եւ աւանդական բա–նակումի կրակ, որուն պահուն տեղի ունեցան երգումի արարողութիւն–ներ:

Կրակը հազիւ իր վերջին լոյսը կը ափռէր, երբ խոր տպաւորութեամբ մը, «Հայր մերը» սկսաւ: Կէս գիշեր էր արդէն, լուսնի լոյսին օգնու–թեամբ, բոլորս քաշուեցանք մեր վը–րաններ:

Յաջորդ առտու, բանակումի աշ–խատանքները վերսկսան միեւնոյն թափով,— դասախօսութիւններ, կարգ մը գիտական քննութիւններ, խոհարարական ճիգեր, ճաշը լաւ պատրաստելու մտահոգութեամբ եւն: Այս ոգեւորիչ մթնոլորտը շատ կարճ թուեցաւ բոլորիս, եւ ակամայ վերա–դարձանք Փարիզ:

Ս. Սերովբեան

կան է որ համալսարանները պիտի ա–ղօղուին պսակաւորներու յորդ բազ–մութեամբ:

1937ին, երբ հասաւ միջնակարգ ձրի կրթութեան դրութեան առաջին հունձքը, Փարիզ,— որ կուտայ ամ–բողջ Ֆրանսայի հունձքին կէսը — կը …

կամէիլ կամէիլ … թեանց արժէքը կը նուազի, ուստի հարկ է երիտասարդութիւնը «անդա–ւորել» աւելի բարձր գիրքերու վրայ,— գրո՛հ դէպի համալսարան:

Եւ սակայն համալսարանականնե–րու շատութիւնը եւս վազը պիտի …

[illegible]

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՋԵԱՆ

[illegible]

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

…ւթեան՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

…ոէր պարոնները, խմբուած քա–…ղաքականութեան գուռներուն առ–…

գամայն եւ խրախ ու ծոյլ աքհա–… մարհանք մը դէպի մահը: Մարդ մը …

[illegible]

— Կառապա՛ն, որքա՞ն պէտք է վը–ճարեմ քեզ:

— Հինգ հազար լիրա:

Կառաչափաճառուհի մը օրական քառան հազար Ֆրանքի առեւտուր կ'ը–նէր: Մուրացիկը կ'ըսէր. «Ի սէր Աս–տուծոյ, ողորմութիւն տուէք, պա–րոննե՛ր, երկու հարիւր երեսուն լիրա կը պակսի, որ իմ կօշիկներուս գինը ըլլէ»:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Լը Թրոտէր.— Օտար կին մը որ Ֆրանսա կը գտնուի 15 տարիէ ի վեր, դատապարտուած է, որովհետեւ անգործ ըլլալով չէ կրցեր վճարել իր անձնագրին վերանորոգման տուրքը։

Դատական նախարարը.— Համաձայն եմ, բայց այն օտարականնե՞րը որ կեղծ անցագիրներ գործածած կամ անսաստած են արտաքսումի հրամանին…

Ձայն մը ձախակողմէն.— Հապա Սթավիսկիի կեղծ անցագիրը, ո՞վ տըւած էր…

Շ. Վալանթէն.— 1938 Մայիսի հրամանագիր-օրէնքը իսկապէս տմարդի ճակատագիր մը ստեղծած է օտարականներուն համար։ Օտարականներուն մէջ կան կատարելապէս պատուաւոր մարդիկ որոնք այդ օրէնքին գործադրութեամբ ենթարկուած են անարդար խստութեան մը։

Ընկերվարական երեսփոխանը առաջարկեց գործադրել յետաձգման (սիւռսի) օրէնքը, եւ դատարաններուն յանձնել այդ խնդիրը, մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելու եւ անոր համեմատ վճռելու համար։

«Ի՞ՆՉ ԸՐԱԾ ԵՆՔ ԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ»

Գ. Մ. Մութէ, Նախկին նախարար, իր կարգին ծագեց օտարականներու վերաբերեալ օրէնքներուն խստութիւնը, «օրէնքներ որոնք արդարութենէն վեր կը դասեն ոստիկանութիւնը»։ Եւ շարունակեց.

— Դատաւորին ձգած են տնօրինել պատիժներ որոնք կարգ մը պարագաներու մէջ կը վիրաւորեն իր խիղճը եւ մարդկային զգացումը։ Ի՞նչպէս կարելի է չմեղքնալ այս գժբախտներուն, որոնք իրենց երկիրներէն վտարուած են անոգորմ հալածանքներով, զրկուած են ապրելու իրաւունքներէն, հարկադրուած՝ ապրելու ճարել հողի մը վրայ ուր պարզապէս օտարականներ են, ուր օրէնքը չատ ալ թոյլատու չէ։ Ամենափոքր օրինազանցութեան համար օտարականներ դատարան կը քաշուին եւ մէկ ամիս բանտարկութեան եւ 100 ֆր. տուգանքի կը դատապարտուին։ Ձեզ ուզեր նկարագրել այն ողբալի պայմանները որոնց մէջ բանտարկուած են կիներ եւ մանկամարդ աղջիկներ։ Ասոնք վայրագութիւններ են որոնց չենք կրնար հանդուրժել (ծափեր)։ Անհասկնալի հրաշքով մը, անբաղձալի օտարականները մաղէ կ՚անցընէք, բայց ոչինչ կ՚ընէք բաղձալի օտարականներուն համար։ Իրականին մէջ, օտարականներու հարցը քաղաքական եւ տնտեսական խնդիր մըն է։ Ի՞նչ ըրած ենք մենք, օգտուելու համար կարգ մը պետութեանց քաղաքական սխալներէն եւ ոճիրներէն։ Մտածե՞ր էք ջնջել օտարականներու այս ընդարձակ խնդիրը։

Դատական նախարարը.— Դուք ի՞նչ ըրիք 1936ին (աղմուկ)։

Մ. Մութէ.— Մենք մասնաւոր պաշտօն յանձնած էինք փոխ-նախարարի մը, Գ. Ֆիլիփ Սէռի, կարգադրելու համար ներգաղթի խնդիրը։ Եթէ դուք իսկապէս կ՚ուզէք կարգադրել այս խնդիրը, կը բաւէ օգտուիլ այդ պատուական աշխատանքին եզրակացութիւններէն։

Մեր բարեկամը իր ճառը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է բան մը ընել այս գժբախտներուն համար որոնք իսկապէս «հարկադրեալ յանցաւորներ» կը կոչուին։

Ցանձնաժողովին նախագահը հաւանութիւն յայտնեց խնդիրը նորէն քըննելու։ Վիճաբանութիւնը վերսկսաւ կէսօրին, երբ յանձնաժողովը ներկայացուց բարեփոխեալ յօդուածը, որ ներումէ կը զրկէ իրաւական վիճակի մասին եղած կեղծ յայտարարութիւնները եւ ուրիշ խարդախութիւններ եւ պայմանաժամ կ՚առաջարկէ արտաքսումի դատապարտուած օտարականներուն համար։ Ցանձնաժողովը կ՚առաջարկէր նախ երեք ամիս պայմանաժամ շնորհել, որպէսզի կարգ մը օտարականներ կարենան չակել իրենց թուղթերը։

Դատական նախարարը նեղսրտեցաւ եւ մերժեց այս առաջարկը, գիտել տալով թէ խնդիրը կը վերաբերի արտաքսումի վճիռներուն եւ օտարականներու բնակութեան։

Ցանձնաժողովին նախագահը, Գ. Սէրօլ պատասխանեց.

— Բայց բոլոր արտաքսուած օտարականները միշտ յանցաւոր չեն։ Անոնց մէջ կան այնպիսիներ որոնց համար ֆիզիքապէս անկարելի է ձգել մեր երկիրը։ Նոյնպէս, կարգ մը օտարականներ ուշ մնացած են իրենց համար նշանակուած բնակավայրը երթալու համար, առանց բանտարկութեան արժանի ըլլալու։

Գ. Տրուօ պաշտպանելով դատական նախարարին տեսակէտը, առաջարկեց ներումը սահմանափակել այն օտարականներուն որոնք Ֆրանսա մտած են անկանոն եղանակով, եւ որոնց բարեմտութիւնը հաստատուած է, եւ կամ անոնց որ անցուցած են կանոնական պայմանաժամը, իրենց անձնագիրը խնդրելու կամ զայն նորոգելու համար։

Դատական նախարարը ընդունեց այս բարեփոխումը։ Բայց, մթնոլորտը տաքցած ըլլալով, միջադէպ մը ծագեցաւ, երբ նախարարը գիտել տուաւ թէ ո եւ է կառավարութիւն չի կրնար ընդունիլ որպէսզի իր հեղինակութեան վիճաբանութիւն մը մէջ բերուի։ Թեժ պահ մը եղաւ՝ հակադիր երեսփոխանի մը միջեւ։ Բուռն խօսքեր փոխանակուեցան նախարարին եւ բոլշեւիկներուն միջեւ։ Երեսփ. ժողովին նախագահը անընդհատ յորդոր կը կարդար որպէսզի համբերութեամբ խօսին։ Վիճաբանութեանց ընթացքին Գ. Մութէ նորէն յիշեցուց թէ տարագիր օտարականները մեծ մասով գժբախտներ են, որոնք վտարուած են իրենց երկիրներէն,— Աւստրիացի, Չեխ, Իտալացի, Սպանիացի. «Վասրման վճիռներ կ՚արձակուին անոնց դէմ որովհետեւ մեր երկիրը մտած են առանց արտօնութեան։ Անոնք նիւթապէս հնարաւորութիւն չունին յանկի դարձնելու իրենց ձայնը, երբ ոստիկանական վերատեսչութեան կը դիմեն։ Մեր կարծիքով, գործող օրէնքներ դատաւորները զրկած են իրենց արժանիքին համաձայն ծանրութիւնը չափելու իրաւունքէն։ Հարկ է ոստիկանութեան փոխել… օտարականներու տեսչութիւն մը, որ պիտի վարէ Ֆրանսայի ներգաղթի քաղաքականութիւնը։ Ներկայ օրէնսդրութիւնը տմարդի է եւ ներհակ Ֆրանսայի հիմնական շահերուն»։

Հակառակ այս պերճախօս ճառերուն, Տրուօյի բանաձեւը ընդունուեցաւ 296ի դէմ 308 ձայնով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ֆրանսական դեսպանը եւ գնդ. Քոլէ այցելեցին Թուրքիոյ պաշտպ. նախարարին, վերջնապէս մշակելու համար Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան բնագիրը։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ միջազգային գրասենեակին խորհրդաժողովի 25րդ նիստը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ։ Կը մասնակցին 48 ազգերու ներկայացուցիչներ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻ օրէնսդրական յանձնաժողովը 5ի դէմ 15 քուէներով մերժեց իրլանտական կառավարութեան, որ երկարաձգէ խորհրդարանի տեւողութիւնը, փոխանակ նոր ընտրութիւններ կատարելու 1940 Մայիսին։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ բանակին մէջ 1939ի առաջին եռամսեայն արձանագրուած են 1.500.000 հոգի, որոնց մէկ միլիոնը կամաւոր։ Պէտք կայ տակաւին կէս միլիոն կամաւոր նորագիրներու՝ ազգային պաշտպանութեան բոլոր ճիւղերը լրացնելու համար։

ԹՈՒՐՔ զինուորական պատուիրակութիւնը Լոնտոն հասնելով, տեսակցեցաւ Անգլիոյ պատերազմական նախարարին ու պայազատի նախագահին հետ։

ԻԶՄԻՐԻ քրէական դատարանը հինգական տարի բանտարկութեան դատապարտեց երեք Պուլկարներ, որոնց մէկը քահանայ, եւ Իտալացի մը, որոնք ամբաստանուած էին թէ զինուորական գաղտնիքներ հաղորդած են խարբէի մէջ, օտար հիւպատոսի մը։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— 10 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Իրիմեան սրահին մէջ։ Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Տ. ՔՈՒՐԵԱՆ, եւ Գ. ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ). Հ. ՆԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ Ե. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Իսիի Կ. Խաչի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Մուտք 3 ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Գ. Յովհաննէս, Մկրտիչ եւ Գրիգոր Փափազեան եղբայրները։ Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պիպէռեան եւ Ասլանեան եղբայրները կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ իրենց մօր՝ ՀԱՃԻ ԲԵՐՐՈՆԻ, հօր՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ եւ իրենց պարագաներու բոլոր հանգուցեալներու յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ իրենց յիշատակը յարգողները։

×

Կարապետ Պահճէճեան (Պոլիս) եւ Այրի Տիկին Ռէյմոնտ Պահճէճեան կը ծանուցանեն թէ 11 Յունիս, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, Պատարագէն վերջ, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՀՃԷՃԵԱՆԻ (Արմաշ) մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին բարեկամները, ազգականները եւ յիշատակը յարգողները։

Ցեռաձգուած է

Ֆր. Հայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ յետաձգուած է 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Նիւթ՝ «Հայ հնոց գիրը թատերական արուեստի մէջ»։

Թատերական Ներկայացում

Կիրակի 11 Յունիս, ժամը 3ին Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ Իսիի «Համազգային» թատերախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ կը ներկայացնէ Ա. ՄԵԼԻՔԻ

«ԽԱՐՏԱԿՈՒԱԾ ԸՆԿԵՐՆԵՐ»

(Զգաստացնող եղերախաղ 5 արար)

Կը մասնակցին ԳԳ. ՍԻՐԱՄ ԳԵՏՐՕՍԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԼԵԱՆ, ՍԵՐՈԲ ՍԵՐԱՊԵԱՆ, ՀՐԱՅՐ ՔՈՆԹԱՐ, ԳԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ, Օրիորդներ ՄԵԼԻՆԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, ՖԼՈՐԱ ՔՈՒՐՔՃԻ, ՀԵՐՄԻՆԷ ՔԸՆԹԱՐ եւ Տիկ. Ք. ՀԱՊԷՇԵԱՆ։ Նուագ, երգ, պար եւ հայ գեղջկական պարեր, սիրայօժար մասնակցութեամբ Իսիի Կ. Խաչի սանուհիներուն։

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆր.։ Յոմսերը կարելի է ճարել Թ. Հապէշեանէ 49, rue Thiers, (Boulogne).

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօն վրդ. Տ. Թաւիթեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան։ Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Համաձայն իր ազգ[illegible] Ս. Գր. Լուսաւորչի Եկ. ի վի[illegible] թաղ. խորհրդի Պատաւի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգիստ[illegible] Սոլեան. Գալաքեանի յիշատակին։

յառաջիկայ Կիրակի 11 Յունիս, կը հրաւիրենք բարեպաշտ հայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեանց։

Գումանի եւ շրջակայից
Թաղական խորհուրդ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԵՏԱՆ, Լիոն — Ձեր ուզած հասցէն.— Hai Guetron, Acevedo 1353, B. Aires, R. Argentina.

ՍՏԱՑԱՆՔ

1 Ապրիլ — 13 Ապրիլ 1939

ՇՍՍ, Գ. Ա.— 25

ՓԱՐԻԶ (16), Տիկին Լ.— 150

ՆԻՍ, Օր. Մ.— 40

ԼԻՈՆ, Ա. Տ.— 40

ՓԱՐԻԶ (17), Շ. Մ.— 150

ԻՎՐԻ, Ա. Կապ.— 150

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Փրոֆ. Ա.— 75

ԴԻԼԻՄՈՆ ՖԷՌԱՆ, Թող.— 75

ՌՈՒՊԷ, Պետ.— 40

ՓԱՐԻԶ (2), Ռէյ.— 150

ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօնապ.— 150

ՓԼԵՍԻՍ ՌՈԲ., Լ. Գ.— 40

ԼԸ ՊԱՌ, Տօքթ. Թ.— 40

ԿՐԱՍ, Ն. Զ.— 40

ՖՈՆԹԸՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 150

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐԹ, Բ. Հ.— 40

ՖՈՆԹԷՆԷ օ՛ռօ ՄԱՌԹԷՆ, Կ. Բ.— 150

ԼԻՎՐԻ ԿԱՌԿԱՆ, Հար.— 100

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Բելճիքա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 11 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4064 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

881,290 — 1,281,599

Անշուշտ բոլորդ ալ խանդաղատանքով կարդացիք երկու վերլուծումները՝ Հայաստանի բնակչութեան աճման մասին (Յառաջ, հինգշաբթի եւ շաբաթ)։

Առաջինը «Թայմզ»ի թղթակցութիւնն էր, որ վերլուծելով Խ. Միութեան վերջին մարդահամարին արդիւնքները, կը շեշտէր թէ Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած է, բաղդատելով 1926ի մարդահամարին հետ։ Ծնունդներու աճումի տեսակէտով, բնակչութիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է։

Երկրորդը, զոր աշխատակից մը ամփոփած էր նոյնպէս խորհրդային թերթերէն, աւելի շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակէր։

Այսպէս, 1939 յունուար 17ի մարդահամարին համաձայն, Հայաստան, որ 1926ին ունէր 881,290 բնակիչ, այժմ ունի 1,281,599, յաւելում՝ 145·4 առ հարիւր։ Այս համեմատութիւնը կը ներկայացնէ ուրիշ մէկ երկիր միայն, Քրղիզիստան (145·7)։

Յետոյ, 1926ին Հայաստան ունէր 7 քաղաքներ, այժմ ունի 18։ Երեւան, որ 1926 դեկտեմբեր 17ի մարդահամարով ունէր 64,613 բնակիչ, 1939 յունուար 17ին կը համրէր 200,031,— յաւելում՝ 309·6 առ հարիւր։ Երկրորդ մեծ քաղաքը, Լէնինական (Ալէքսանդրապոլ) ունեցած է 160 առ հարիւր յաւելում,— 42,313ի փոխարէն 67,707։

Անշուշտ հարեւան հանրապետութեանց եւ ուրիշ երկիրներու բնակիչներն ալ աւելցած են։ Վրաստան այժմ ունի 3,542,289 բնակիչ (1926ին 2,677,233), Ազրպէյճան՝ 3,209,727 (2,313,744)։ Առաջինը յաւելում կը ներկայացնէ 132·3, երկրորդը՝ 138·7 առ հարիւր։

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, խորհրդային մամուլը ծնունդներու այս աճումն ալ կը վերագրէ հաստատուած կարգուսարքին։ Մինչդեռ անծայրածիր Ռուսաստանը սկիզբէն ի վեր շտեմարան մըն է մարդկային աճման։ Նոյն ինքն բոլշեւիկեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ ցարական իշխանութեան օրով, 1897ին բնակչութիւնը 106,400,000էն բարձրացած էր 134,200,000ի (1920)։ Յետոյ նորագոյն Լեհաստանը, որ բոլորովին տարբեր կարգուսարք ունի, նոյնպէս կը ներկայացնէ արտակարգ աճում ծնունդներու։

Գալով բուն Հայաստանի, այս անբախտ ժողովուրդը ե՞րբ եւ ո՞ւր ետ մնացած է բազմածնութեան ճակատին վրայ։ Դեռ քանի մը տարի առաջ, Մարսէյլի մէկ արուարձանին մէջ, կը հաշուէին աւելի քան 300 ծնունդ 70 ընտանիքի վրայ։ Եւ դեռ ի՛նչ պերճախօս փաստեր, այս գաղութին, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու մէջ, ուր բաղդատաբար անվթար կը մնան մեր ընտանեկան բարքերը։

Եւ ճիշդ այստեղ է որ մեր դժբախտութիւնը կը դառնայ խորապէս կսկծալի։

Զանազան երկիրներ արտակարգ միջոցներ կը խորհին, քաջալերելու համար «աճեցէք եւ բազմացէք»ը,— հարսանեկան օժիտ, կաթ-կարագ, բնակարան, նպաստ բազմանդամ ընտանիքներու, տուրք ամուրիներու վրայ եւն.։

Այս երկիրը, Ֆրանսա, որ սկիզբէն ի վեր կը տառապի սակաւածնութենէ, լուրջ մտահոգութեան մատնուած է արդէն, ի տես գաղթականներու բազմածնութեան, եւ արտակարգ ծրագիրներ կ'որոճայ։ Արդէն իսկ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է, նախագահութեամբ վարչապետին։ Ոստիկանութիւնը ամիսներէ ի վեր կը հետապնդէ կամաւոր վիժումները, եւ արդէն երեւան հանած է 500 քրէական դէպքեր։ Մամուլը զարմանազան ծրագիրներ կ'առաջարկէ, խափանելու համար «հրեշտակներու արտադրութիւնը» (վիժում)։ Այս կերպով կը յուսան ապահովել տարեկան 100,000 մանուկ։

Իսկ մեր մայրերը որ այնքան համբերութեամբ կը տանին երկունքի բեռը, առանց որ եւ է օգնութիւն սպասելու, կը տառապին միայն մէկ բանէ,— ափ մը հող ···

Կարդալով Հայաստանի մարդահամարին արդիւնքը, կը խորհրդածենք, ակամայ,— ի՛նչ համեմատութեան հասած պիտի ըլլար մեր ժողովուրդին թիւը, եթէ.—

1. Բոլշեւիկեան շարժումը պարպած չըլլար Թրքահայաստանի գրաւեալ նահանգները, մինչեւ Տրապիզոն, եւ գոնէ ինքնավարութիւն մը հաստատուած ըլլար։

2. Նոյն շարժումը եւ դաշնակիցներու քմահաճ դաւերը փետրած չըլլային ներկայ Հայաստանը եւ մաս մըն ալ հող կցուած ըլլար Թրքական Հայաստանէն, համաձայն Սեւրի դաշնագրին։

3. Գէթ Կիլիկիան պարպուած չըլլար, հոգ չէ թէ վարչական ինքնավարութեամբ։

4. Փոքր Ասիան եւ Պոլիսը պարպուած չըլլային։

Եթէ··· Կրնաք շարել ձեր ուզածին չափ։ Եզրակացութիւնը նոյնն է,— ափ մը հող։

Անշուշտ այս «եթէ»ները չեն խախտեր մեր հիմնական ծրագիրը, Հայկական Դատի լուծման համար։ Զանոնք թուեցինք ապացուցանելու համար թէ ոչ մէկ բացառիկ տնօրինութեան կը կարօտինք, «աճեցէք եւ բազմացէք»ի դաս տալու համար մեզմէ հազար անգամ աւելի մեծ եւ բախտաւոր, ունեւոր ազգերու,— ամենազօր կայսրութեանց։

Եւ սակայն, ո՞ւր է հայրենիքը,— ափ մը հող։ Ինչո՞ւ այս օտար ափերուն վրայ ձուլուին մեր մանուկները, փոխանակ ծաղկեցնելու մեր «փոքր ածու»ն։ Եւ դեռ քանի՞ տարի այսպէս, երբ շատերը հալեր են, ձուլուեր են արդէն, մանաւանդ այս ափերուն վրայ եւ մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա ···

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ ուրբաթ օր ներկայանալով ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց միջազգային կացութեան, եւ մասնաւորապէս անգլօ-խորհրդային եւ ֆրանքօ-թուրք բանակցութեան մասին։

Իբրեւ պատասխան յանձնաժողովի նախագահին կողմէ եղած հարցումի մը, նախարարը նախ պարզեց ֆրանքօ-սպանիական յարաբերութեանց վիճակը։ Պարսելոնայի գրաւումէն վերջը, երբ 500,000 փախստականներ կը գտնուէին Ֆրանսայի մէջ։ Այժմ կը մնան 280,000 հոգի. ուրեմն 220,000 փախստականներ Սպանիա վերադարձած կամ ուրիշ երկիրներ գացած են։ Վերադարձը կը շարունակուի օրական 500 անձի համեմատութեամբ։ Կառավարութիւնը կը ջանայ փութացնել վերադարձը։

Նախարարը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց Սպանիոյ իտալացի եւ գերման կամաւորներու վերադարձի մասին եւ յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը ջանայ լուծել Սպանիոյ հետ եղած առկախ հարցերը։

Անցնելով միւս միջազգային բանակցութեանց, Պ. Պոնէ շեշտեց թէ Ֆրանսա երբեք անտարբեր չէ եղած արեւելեան Եւրոպայի հանդէպ։ Դեկտ. 6ին ստորագրուած ֆրանքօ-գերման յայտարարութիւնը տրամադրութիւն մը կը պարունակէր երրորդ պետութեանց հետ եղած յարաբերութեանց մասին, ինք բացատրած էր Գերմանիոյ արտ. նախարարին թէ այս հաստատումը նկատի ունէր մասնաւորապէս Լեհաստանի եւ Ռուսաստանի հետ կնքուած դաշնագիրները եւ թէ բացորոշապէս ազատ կը ձգէր ֆրանքօ-խորհ. եւ ֆրանքօ-լեհ. յարաբերութիւնները։ Ապա նախարարը պատմեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները.

— «Ապրիլ 13էն իսկ, մենք Մոսկուայի կառավարութեան հաղորդեցինք առաջարկ մը՝ հաւասարութեան եւ փոխադարձութեան հիման վրայ։ Յետոյ աւելի լայն բանակցութիւն մը սկսաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Կարգ մը դժուարութիւններ կան տակաւին, իբրեւ հետեւանք քանի մը շահակից պետութեանց մասնաւոր կացութեան։ Սակայն բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ ֆրանսական կառավարութիւնը որ եւ է ջանք չի գլանար, արագ համաձայնութեան մը յանգելու համար»։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԻՋԵՑԻՆ ՍԱՆՃԱՔԸ

Նախարարը ամէնէն վերջը խօսեցաւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնց մէկը կապ ունի Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ յարաբերութեանց հետ, իսկ միւսը կը վերաբերի փոխադարձ օգնութեան՝ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս առթիւ պարզեց Սանճաքի հարցին յաջորդական փուլերը.

— «Քէմալական կառավարութիւնը ուզեց արժեցնել 1921 հոկտ. 20ի համաձայնութիւններով ստացած իրաւունքը Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին, պատճառաբանելով թէ այն երաշխաւորութիւնը զոր իր վրայ կ'առնէր Սուրիա, 1936ի համաձայնութեամբ, նոյն արժէքը չունի ինչ որ մեր երաշխաւորութիւնը։ Ասկէ ծագեցան կարգ մը բանակցութիւններ որոնք վերջացան Ազգաժողովին մէջ կնքուած համաձայնութիւններով, 1937 մայիս 29ին։ Նոր կարգուսարքին փորձը յառաջ բերաւ կարգ մը դժուարութիւններ որոնք երթալով աւելցան, 1938ի ընթացքին։ Այս պայմաններուն մէջ էր որ Թուրքիա տարուան սկիզբէն իսկ պահանջեց իրեն կցել այդ հողամասը։ Մենք խորհեցանք թէ Սուրիոյ շահը կը պահանջէ վերջնապէս փարատել երկդիմի կացութիւն մը որ պիտի ազդէր երկու դրացիներու յարաբերութեանց վրայ։ Ահաւասիկ այս է նպատակը այն բանակցութեանց որոնք վերջանալու վրայ կ'երեւան»։

Գալով ֆրանքօ-թուրք փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին, նախարարը յայտարարեց թէ անոր կնքումն ալ քանի մը օրուան խնդիր է։ Այս առթիւ բացատրեց թէ երկու բանակցութիւնները թէեւ զուգընթաց կ'երթան, բայց անջատ հանգամանք ունին եւ կը կատարուին զատ-զատ։

Պ. Պոնէ յետոյ հերքեց կարգ մը օտար թերթերու այն պնդումը թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պաշարման քաղաքականութեան մը կը հետեւին։ «Եթէ կայ երկիր մը որ կրնայ գանգատիլ պաշարման սպառնալիքներէ, աւելի շատ Ֆրանսան է։ Մեր քաղաքականութիւնը չէ փոխուած, ան ոչ ոքի կը սպառնայ, այլ կը ձգտի յարգել բոլոր ազգերու իրաւունքները եւ չունի գերակայութեան միտում։ Իր միակ նպատակն է Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանումը»։

ՄՈՍԿՈՒԱ ԶԻՋՈՒՑԱՆԱ՞Լ Կ'ՈՒԶԷ

»»» · «««

Այս առթիւ հարցումներ ուղղուեցան ֆրանքօ-սուրիական յարաբերութեանց եւ ուրիշ խնդիրներու մասին։ Նախկին վարչապետ Պ. Լավալ, որ 1935ին Մոսկուա գացած էր ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը կնքելու համար, ընդդիմացաւ ծրագրուած եռեակ զինակցութեան (Ֆրանսա, Անգլիա, Խ. Միութիւն)։ Հակառակ իտալօ-գերման զինակցութեան, Պ. Լավալ կը կարծէ թէ Ֆրանսայի բուն քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ Իտալիան բաժնել Գերմանիայէն։ Եթովպիոյ հաշտարար համաձայնութեան հեղինակին այս յարձակումը տեղի տուաւ յաճախ զրոյցներու, այն իմաստով թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է մեկուսանալ, վրէժ լուծելով ժողովրդավար պետութիւններէն որոնք անցեալ տարի զինքը դուրս ձգած էին Միւնիխի ժողովէն։ Այս լուրերուն համաձայն, Սթալինի շուրջը կը գտնուի խմբակ մը որ կը թելադրէ Խ. Միութիւնը հեռու պահել գալիք փոթորիկներէն եւ չէզոք դիրք մը բռնելով, դառնալ իրաւարարը Եւրոպայի ճակատագրին։

*** Անգարայէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական դեսպանը յունիս 9ին նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ

Երկրորդ արմաղանն՝ Թաւրիզէն, Հայկ Աճէմեանն է որ ինծի կը նուիրէ իր նախախայրիքը,— Ծաղկաքաղ Վասպուրականի հայ ժողովրդական բանահիւսութեան։

«Տասնեւեօթը տարեկան էի՝ երբ հրատարակեցի այս գրքոյկը», կը գրէ, այն վախով թէ պիտի հանդիպի իմ դժուարահաճութեանս։ Ու միասին ինծի նուէր կը ղրկէ նաեւ իր Արիմեան Հայրիկը, զոր գրած է աւելի հասունցած։

Եւ սակայն իմ նախընտրութիւնս կ'երթայ իր Ծաղկաքաղին, տպուած՝ Էջմիածին, 1917ին։ Առաջին փունջն է այդ, ու ես չեմ գիտեր թէ կրցա՞ւ հրատարակել երկրորդ փունջը։

Շատեր անծանօթ կը մնան այս գրքոյկին, որ սպառած է արդէն, եւ այդ իսկ ապացոյց մըն է թէ արժէքաւոր ու փնտռուած աշխատութիւն մըն է։

Արդարեւ 104 էջէ բաղկացած այս գրքոյկը պատրաստուած է խնամքով, խտացողութեամբ եւ լաւ ճաշակով։ Աճէմեան տեսած է Վասպուրականի ժողովրդական բանահիւսութեան բոլոր փունջերը, որոնք հրատարակուած են Գարեգին եպ. Սրուանձտեանի, Արիստ. վարդ. Դէվկանցի, Շէրէնցի եւ ուրիշներու կողմէ։ Իր այս գործը լրացում մըն է, նոյնիսկ կարելի է ըսել՝ սրբագրութիւն մը, որովհետեւ շատ կարեւոր ճշդումներ կը կատարէ։ Կը բովանդակէ սիրերգներ, պարերգներ, հանելուկներ, ինչպէս նաեւ Շամիրամի առասպելը, «Կարօս խաչը», «Մոկաց Միրզէն» (ամբողջական), «Տաղ Վարդավառի», Նանէ դիցուհիին առասպելը, պատառիկներ Նահապետ Քուչակէն, եւայլն։ Այս բոլորը՝ բացատրուած, բառագրուած եւ լաւ համեմատուած։

Աճէմեան կը պանծացնէ Վասպուրականը, «հայաշխարհի սիրտը», իբրեւ «ամէնէն աւելի օժտուածը ժողովրդական բանահիւսութեան տեսակէտով բազմատեսակ ձիրքերով»։

Հարկ կը համարիմ, սակայն, յայտնել վերապահութիւնս շարք մը բառերու տրուած բացատրութեան, ինչպէս նաեւ Քուչակը Վանի ծնունդ նկատելու իր փութկոտութեան մասին,— առով հանդերձ ցանկալի է որ հրատարակութեան տայ ինչ որ քաղած է իբրեւ աւանդութիւն կամ երգ Քուչակի անունին կապուած։

Եւ հիմա նաշակ մը.—

Նախբրադնէն ուռի ծառ,
Նախիր տանեմ էնեմ ծառ,
Ննձոր թալեմ, արի տար։
Ննձորի կէս կիսուկ էր,
Զորս գոչէն արծթուկ էր,
Մէջ երամին փաթթուկ էր,
Նարօշ գոտին գրուկ էր։
Ջաղցի դռներ տաշուկ էր,
Աղջիկ տըղին բաշխուկ էր,
Ջաղցի դռներ ջուր կուգէյր,
Աղջիկ լաճուն գիւր կուգէյր,
Ջաղցի առուն աւազ էր,
Աղջիկ լաճուն այվազ էր։
Ջաղցի դռներ բիբար էր,
Աղջիկ լաճուն նուբար էր։
Ջաղցի դռներ տաշուկ էր,
Կալած վէրէն քաշուկ էր,
Կալած քաշողին մեռնեմ,
Կալած քաշող իմ եարն էր։
Ջաղցի դռներ կանաչ էր,
Աղջիկ լաճուն ճանաչ էր,
Ջաղցի դռներ սարին էր,
Աղջիկ լաճուն բարին էր։

ԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Առտենին հրատարակեցինք այն նոր օրէնքը, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն կուտար կարգ մը իրաւունքներ ու անոնց կը տրամադրէր մասնաւոր անձնագիրներ։

Մեզի եղած հարցումներուն պատասխանած ըլլալու համար, ստորեւ կը հրատարակենք կարգ մը տեղեկութիւններ եւս.—

Անոնք որ Լիբանանի կամ Սուրիոյ հպատակ են, պէտք է ունենան իրենց անցագիրը (փասփոր) կամ հպատակութեան յատուկ անձնագիրը։

Եթէ այդ թուղթերէն մէկը կամ միւսը չունին, պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի սուրիական կամ լիբանանեան գրասենեակը եւ ստանան։ Այս դիմումը անհրաժեշտ է նաեւ անոնց համար որ ունին այդ անձնագիրը կամ անցագիրը։ Պէտք է միասին տանին երկու լուսանկար։

Յետոյ պէտք է ճարեն աշխատանքի եւ բնակարանի թուղթեր, այս վերջինը վաւերացուած թաղային ոստիկանութենէն։

Այս թուղթերը ապահովելէ վերջն է որ պիտի ներկայանան ոստիկանական վերատեսչութեան (Փարիզ) կամ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան, հինգ լուսանկարներով, քաշուած՝ կողմնակի եւ աջ ականջը բաց։

Ոստիկանական վերատեսչութեան մէջ կը գտնուի մասնաւոր գրասենեակ մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն համար։ Այս գրասենեակին յարակից մեծ սրահին առաջին կիշէէն գնել 6 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթ մը, որ միանգամայն հարցարան մըն է։ Պէտք է լեցնել այդ հարցարանը (ենթակային անունը, մականունը, ծննդեան թուականը, զբաղումը, բնակավայրը, ծննդավայրը, ամուսնութեան թուականը, կնոջ անունը, նախկին մականունը, ենթակային հօրը եւ մօրը ծննդեան թուականները եւ ծննդավայրերը, մօրը նախկին մականունը)։

Հարցարանը լեցնելէ վերջ՝ մտնել Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու գրասենեակը։ Այնտեղ կը հարցնեն նաեւ երկու ֆրանսացի վկաներ (ըստ հարցարանին տակ եղած ծանօթագրութեան), բայց այս մասին խստապահանջ չեն եւ նոր անձնագիրը տալէ վերջ, թաղային ոստիկանութիւնը կը հրաւիրէ իր մօտ եւ այդ թերին կը լրացնէ։

Գաւառը, կարգ մը վայրեր, մինչեւ վերջերս դեռ հաղորդուած չէր հրահանգը։ Իսկ կարգ մը տեղեր ալ սկսած են փոխել ինքնութեան թուղթերը (Սէն Թ'էթիէն եւն.)։ Պէտք է պարբերաբար դիմել եւ ստուգել թէ հրահանգ ստացա՞ծ են։

Նոր խառնակութիւններ Չեխիոյ մէջ

Գերման ոստիկանի մը սպանութեան առթիւ ձեռք առնուած միջոցները աւելի խստացան։ Այսպէս, ժամը 20էն 5 ոչ ոք իրաւունք ունի անցնելու Քլատնոյի փողոցներուն մէջ, բացի անոնցմէ որ կրնան ապացուցանել թէ գործի կ'երթան կամ գործէ կը վերադառնան։ Անոնք որ մարդասպանը կը ճանչնան եւ չեն յայտներ, պիտի գնդակահարուին։ Թէեւ մարդասպանը գտնելու համար սահմանուած պայմանաժամը 24 ժամ երկարաձգուած էր, բայց գերմանական իշխանութիւնը նորէն բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, 500,000 քուրոն տուգանք պարտադրելով Քլատնօ քաղաքին վրայ, անմիջապէս վճարելի։ Քաղաքապետութեան անդամները բանտարկուեցան, բոլոր ոստիկանները ձերբակալուելով զինաթափ եղան հրապարակաւ, խուզարկութիւններ կատարուեցան քաղաքին կեդրոնական մասին բոլոր տուներուն եւ արուարձաններու նախկին բոլշեւիկներու բնակարաններուն մէջ։ Ձերբակալուած են մօտ 300 անձեր։ Միւս կողմէ, Պերլինէն «հարուածային» վաշտեր ճամբայ ելան դէպի Պոհեմիա եւ Մորաւիա։

ՎԵՐԱԿԱԶՄԵԼ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԷԱԼ ԴՆԵԼՈՎ ՄԷՋԸ

1874էն սկսեալ, գրի առնուած են «Սասնայ Ծռերու» բազմաթիւ փոփոխակներ, (Մ. Աբեղեան 65 կը հաշուէ անոնց թիւը), բայց ի՞նչ օգուտ որ բարբառային ցուցադրութիւնէ մը աւելի արժէք չունին անոնք. — Նորութիւն չեն բերեր դիւցազնավէպին բովանդակութեան տեսակէտով, ընդհակառակն փոփոխակներու այդ շատութիւնը շփոթութիւն ստեղծած է ուսումնասիրողներու միտքին մէջ կամ պատճառ դարձած որ մոռցուի հիմնական նպատակը:

Ուրկէ՞ կուգայ այս դիւցազնավէպը, սկզբնական ի՞նչ ձեւ ունէր եւ իտէալական ի՞նչ հանգոյց ու լուծում: Չենք գիտեր:

Այն հին տեսակէտը, թէ ժողովուրդն է որ կը ստեղծէ դիւցազնավէպը, ժողովուրդն է որ կը լինէ լեզուն, ժողովուրդն է որ կը հիւսէ երգը, — տեսակէտ մը որ վերաքննութեան կը կարօտի, — մեզ բանահաւաքները որ գոհանան ինչով որ կուտայ ժողովուրդին բերանը: Եւ հաւատան թէ ժողովուրդը, աւանդապահ եւ նախանձախնդիր, հին մատեանի մը պէս անփոփոխ կը պահէ հաւաքական ստեղծագործութեանց ժառանգը, առանց խորհելու թէ «հաւաքական ստեղծագործութիւն» բացատրութիւնն իսկ կը մատնէ այն կիրքը զոր ժողովուրդը ցոյց կուտայ, — անխնայ իւրացնել, սեփականացնել՝ իրմէ բան մը աւելցնելով աւանդութեան վրայ, տէր դառնալու համար անոր:

Ահա թէ ինչո՛ւ «Սասնայ Ծռերու» նոր փոփոխակներ փնտռելու մրցումը, որ կատարուեցաւ Սրուանձտեանցի գիւտէն վերջ ու շարունակուեցաւ, արդի Հայաստանի մէջ, նոյնիսկ քանի մը տարի առաջ, անհեթեթ էր անոր համար, որ դրուագ մը աւելին բան չէ աւելցուցած դիւցազնավէպին վրայ, երբ եթէ ոչ ամբողջովին, դէթ իր էութեանը մէջ՝ կրած է խոր ձեւափոխութիւններ, անճանաչելի դառնալու աստիճան: Հերոսներու բարոյական դիմագիծը խաթարուած, անոնց ազգակցական կապը թնճուկի վերածուած, մէկը միւսին եղբա՞յրն է թէ հայրը, կի՞նն է թէ մայրը, ցեղակի՞ց է թէ այլազգի, յայտնի չէ, — բանահաւաքը առեր արձանագրեր է ինչ որ տուեր է դարաւոր յիշողութիւն մը կամ բանգէտ երեւնալ ուզող գիւղացիի մը միամտութիւնը:

Սկիզբները, բանահաւաքները կարծեցին թէ «Սասնայ Ծռերու» դիւցազնավէպը լսելու, կամ նոր փոփոխակ մը գտնելու համար՝ պէտք է անպայման երթալ այցելել Սասուն: Յետոյ սակայն, տեսան որ Թրքահայաստանէն գաղթած գիւղացիները «Սասնայ Ծռեր» կը պատմեն, — ոսկեխոյզներու պէս բանահաւաքները սկսան գաղթական հետապնդել, յետոյ՝ դիւցազնավէպ փնտռել գրեթէ ամէն կողմ: Տեսնուեցաւ որ Սասունցի Դաւիթը ձայն կուտայ ոչ թէ միայն Սասնոյ լեռներէն, այլ եւ Արարատեան դաշտերէն, մինչեւ Պարսկահայքէն:

Բան չփախցուցին, բայց կատարուած աշխատանքները չեն գոհացներ արդի պահանջկոտ եւ քննական միտքը: Պէտք էր զտել, մաքրել, գտնել սկզբնական գոյնը, մշակել եթէ ոչ հին ձեւով՝ դէթ նոր ոգիով:

Մշակումի առաջին փորձը կատարեց Յովհ. Թումանեան, — տուաւ ամբողջական պատմութիւն մը՝ յարգելով դիւցազներգական աւանդութիւնները եւ տաղաչափական պահանջները: Բայց շատ բարակը փնտռող մարդ չէ Թումանեան, չի սիրեր դժուար աշխատանքները, — պարզ հոգի, ինչպէս իր երգերն են, գոհացաւ փոշին թափելով ու քիչ մը փայլեցնելով: Եւ Ձէնով Օհանը՝ այս պատուական հերոսը, նսեմացաւ՝ այնքան որ քիչ մնաց դաւաճան դառնար: Իտէալական հանգո՞յց: Չկայ:

Երկրորդ փորձը կուտայ Աւ. Իսահակեան, այս բանաստեղծը հարուստ է ընկերային յեղափոխութեան գաղափարներով: Ան ճամբայ ելաւ իր այդ գաղափարներուն բեռով: Սակայն Յովհ. Թումանեանի լաւ յղացած ու լաւ փայլեցուցած դիւցազնավէպը կը նեղէր զինք: Ուստի առաւ միայն Մհերի դրուագը, վերջին դրուագը, — Մհերին տուաւ ժողովուրդի ախոյեանի ծիրանին եւ զայն . . . բանտարկեց քարայրին մէջ: Իր Մհերը նոր Արտաւազդ մըն է, եւ ուրիշ ոչինչ: Ճիշդ է թէ Իսահակեան, ի սկզբանէ թէեւ Նիցչէական բայց յոռետես, չի սիրեր յաղթանակը, որովհետեւ չի հաւատար, — իր հերոսները կամ անապատ կը տանի, կամ քարայր կը մտցնէ:

Երրորդ փորձը կատարեց Եղիշէ Չարենց, — եւ ծափ պիտի զարնէի՝ եթէ Չարենց կարենար բոլշեւիկացնել Սասունցի Դաւիթը, մեզի տար «կարմիր ծռերու» պատմութիւն մը, քիչ մը ընկերային գաղափարաբանութիւն դնէր իր հերոսներուն բերանը կամ անոնց գործին մէջ, եւ առաջնորդէր Ձէնով Օհանը, Թոլան Դաւիթը, Ցռան Վերգօն իրենց ծուռերով եւ շիտակներով՝ յեղաշրջելու աշխարհը: Ի՞նչ աւելի աքանչելի նիւթ, քան մեր այս դիւցազնավէպը, որու մէջ իշխանները գիւղացիներ են եւ իբրեւ տիտղոս ունին «ծուռ» (խենթ), «ցռան», «թըլօր» կամ «թըլուատ», — մեր ժողովուրդն է որ այս տիտղոսներով կը հեգնէ երբեմնի փարթամ իշխանները, մեր ժողովուրդն է որ կորեկ ուտող ու նախիր արածող իր թագաւորներով կը հեգնէ երբեմնի թագակիրները: Ափսո՜ս, Չարենց չէ յաջողած, որովհետեւ, ինչպէս իր բազմաթիւ քերթուածներուն մէջ, այնպէս եւ այստեղ՝ կ՚աշակերտի Յովհ. Թումանեանի, — նոյնիսկ առաջ կ՚անցնի իր վարպետը եւ Օհանը կ՚անուանէ «Խենդ իշխան», ու նզովք կը կարդայ անոր «մառ սերունդին» յիշատակին: Ճիշդ է որ ինքնատիպ ձեւով մը, «Ողորմին» տեղ որով կը սկսին «Սասնայ Ծռերու» փոփոխակները, ինք նախերգանք կը կատարէ նզովքով ընդդէմ իշխաններուն, որոնք «մահ ու նետ» բերին, եւ փառաբանութեամբ «Սասմայ ո՛ղջ ժողովուրդին որ լուրթ լեռներում մի օր յազմած՝ յօրինեց այս պայծառ զըրոյցը»: Չարենց սակայն համակիր է Մհերի, զոր «մութ եւ չար ուժեր, բանտարկած են քարայրի մը մէջ, որպէսզի դուրս չելլէ եւ «անկում ու մահ չբերէ Համայն աշխարհի չար զարմերին»:

Իբրեւ գաղափարաբանական դիւցազներգութիւն տկար է, տաղաչափութիւնն ալ՝ խիղճ զուրկ ու ճռճան:

X

Մշակումի յաջող փորձ մը մեզի պիտի մոռցնէր դիւցազնավէպին բազկրկնական ձեւին կորուսած ցաւը: Ափսո՜ս, մեր ժողովրդական երգերը ունեցան իրենց հանճարեղ յարդարիչը, մշակողը, վերստեղծիչը՝ եթէ կ՚ուզէք, — Կոմիտաս: Բայց մեր դիւցազնավէպը չգտաւ իր վերստեղծիչը, — մեծ Բագրատունին փորձեց տալ Հայկ Դիւցազն մը, որ գեղեցիկ է իբրեւ միայն լեզուական փորձ: Աւելորդ է յիշել ուրիշ անարժէք փորձեր, որոնք կատարուած են՝ վերականգնելու համար Խորենացիի կամ այլ պատմիչներու աւանդութեամբ հասած դիւցազներգական պատառիկները, եւ այսպէս անմշակ ու չօգտագործուած կը մնան Արտաւազդի, Տրդատի, Պապի շուրջ հիւսուած դիւցազներգական աւանդութիւնները, Ծարոնի պատերազմը, եւայլն:

Ուստի չենք կրնար հրճուիլ, 65 փոփոխակ նետելով հրապարակ, «Սասնայ Ծռերու» ժողովրդական բարբառային ցուցադրութեամբ, — այս ձեւով չենք կրնար շարժել օտարներու հիացումը: Թէ ինչո՞ւ. —

Նախ կը վխտան հակասութիւններ: Դաւիթի թշնամին երբեմն կը կոչուի «Մսրայ Մելիք» (Սասունէն մինչեւ Եգիպտոս, ճամբուն վրայ ուրիշ երկիր չկա՞ր, թէ ժամանակից էինք Եգիպտոսի), երբեմն «Պաղտատի Խալիֆան» (այս փոփոխակը քիչ մը աւելի համեստ է), երբեմն ալ... «Հնդու սուլթան» (այժմ Հնդկաստանի հետ է մեր գործը): Այս պարագան առաջին անգամ գրաւած է Սրբուանձտեանցի ուշադրութիւնը, — բանահաւաք եպիսկոպոսը կը խորհի որ «Մըսըր գուցէ Մուշ կամ Մուսուլ լինի, որ հաւանականութիւն կը վերցնէ, եւ Սասնոյ տիրապետութեան սահմանէն շատ հեռու չէ»:

Բազմաթիւ փոփոխակներու մէջ «Սասմայ ծռերը» կը կոչուին «փէհլիվան», երբեմն... կիներն ալ: Բառացի թարգմանութիւն մը ծիծաղելի պիտի դարձնէր դիւցազները, — կը հասկնամ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզէ պատմողը, որ այդ բառով կը մատնէ թէ փոփոխութիւն մը կը կատարէ՝ արդիականացնելով, իր օրերու հասկացողութեան պատշաճեցնելով:

Եւ ի՜նչ աւելի մեծ ու ծանր հակասութիւններ, զորս զանց կ՚առնեմ:

«Սասնայ Ծռեր» դիւցազնավէպը հում նիւթ մըն է, — այս նիւթով զբաղողները ձգած են էական աշխատանքը եւ վիճած՝ երկրորդական հարցերու շուրջ: Աբեղեան կը վիճի Չօպանեանի հետ, որ «Հէքեաթ» անուաներ էր դիւցազնավէպը «Անահիտ»ի մէջ: Յետոյ Աբեղեան քրտինք կը թափէ ապացուցանելու համար թէ Սասունցի Դաւիթը Բագրատունի թագաւոր մըն է, թէ Ցռան Վերգօն Աշոտն է, թէ Ձէնով Օհանը Խութեցի Յովհան է: «Սասնայ Ծռեր» դիւցազներգութեան ուսումնասիրութիւնը պէտք չէ սկսիլ հոգէն, — նախ այս ժառանգը աւելի հին է քան Թագաւորը, (Աբեղեան ինքն ալ կ՚ընդունի այդ պարագան), այնպէս որ նետելով այն բոլոր դրուագները, որոնք կուգան ոչ միայն Աստուածաշունչէն, այլ եւ Ազգ. Պատմութեան դէպքերէն, պէտք է մտնել հրաշահիւս հէնքին մէջ, գտնել դիցաբանական եւ հէքեաթային տարրերը, (օրինակ՝ հերոսները ծովային ծնունդ կը վերագրեն իրենց, կամ հերոսուհիները յղի կը մնան սրբազան աղբիւրի մը ջուրը խմելով): Յետոյ մէկիկ մէկիկ զտել ու զատել վերջէն աւելցուած տարրերը՝ Թուական տալով անոնց: Վերջապէս, երբ մէկ կողմէ պիտի շարունակուի ուսումնասիրութիւնը դիւցազներգութեան գեղեցկագիտական ու տաղաչափական մանրամասնութեանց մասին, հայ գրողներն ալ պարտաւոր են տալ մէ՛կ Սասունցի Դաւիթ, ջնջելով Մսրայ Մելիքին հետ ազգակցութիւն կամ «տաճկի ծեծ» տալու ծիծաղելի աւանդութիւնները, Մհերը կրկնելու (նոյն անձն է որ երկու անգամ հրապարակ կուգայ տարբեր տիտղոսներով, պատմող գիւղացիին քմայքով) եւ ի վերջոյ Արտաւազդին հետ նոյնացնելու պարագաները:

Կրօնքներէն աւելի զօրաւոր են դիւցազներգական եւ հէքեաթային աւանդութիւնները, քրիստոնէութիւնը ինչե՞ր ըրաւ ջնջելու եւ մոռցնելու համար այդ հեթանոսական ոգին: [illegible] Կը նշանակէ թէ ժողովուրդները կը սնանին դիւցազներգութեամբ եւ հէքեաթով, — փաստ որ անոնք քրիստոնէական պատմութեան դէպքերն իսկ վերածած են երբեմն դիւցազներգութեան եւ հէքեաթի (յիշել դրուագները Ս. Սարգիսի եւ Տարեկացիի մասին): Ուրեմն ջանանք դիւցազներգութիւն տալ ժողովուրդին, — «Սասնայ Ծռերու» դիւցազներգութիւնը շատ կը պատշաճի այդ նպատակին, ուրեմն վերականգնե՛նք զայն եւ յաւէրժացնենք՝ իտէալ կամ գաղափարաբանական նոր բովանդակութիւն դնելով մէջը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

—Մի խեթ ծլնեց Հայոց ազգին,
Ոչ ահ գիտի, ոչ տէր ու մեծ,
Գլխուն էսպէս տրաւ, զարդեց.
«Ձէ՛մ տալ, տաստ, իմ հօր ոսկին:
Ձէ՛մ տալ կանայքն իմ հայ ազգին»:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ժողովուրդները մեծ են եւ ենթակայ տեւականութեան՝ շնորհիւ իրենց հերոսներուն: Սրբեցէք առանց յիշատակն ու զանոնք ոգեկոչելու առիթները ազգի մը մէջէն, ու անպայման այդ ժողովուրդները պիտի ընկղմին անհետացում կոչուած աղջամուղջին մէջ: Թող հնախօյզները ճշդեն թէ, հայ ժողովուրդը պատմութեան բեմին հասնելէ վերջ, ինչ այլ մեծ քաղաքակրթութիւններ փայլեր՝ ու աստիճանաբար անհետացեր են:

Ապրեր ենք, տեւեր ու մինչեւ ալ պիտի ապրինք՝ շնորհիւ մեր հերոսներուն: Անոնք են, այդ խենթերը մեր ցեղի ու գիտակցութեան զգացումը բարձր բռնող դրօշակիրները: Անոնցմէ՞ ըր առանց: Տուէք ինչ որ կ՚ուզէք, Վարդան Մամիկոնեան, Սասունցի Դաւիթ, Անդրանիկ: Անհատականութիւնները չեն խնդրոյ առարկայ երեւոյթները, այլ իրենց կեանք բողբոջեցնող անցքը հայկական խորքին ընդմէջէն, ու ինչ անունի տակ ալ որ ծածկուած ըլլան: Երէկ Սասունցի Դաւիթ մը, այսօր Անդրանիկ մը եւ վաղը դարձեալ ուրիշ Անդրանիկներ: Ամբողջ մեծութիւնը հոն է՝ որ մենք մեզ մօտիկ զգանք հանդէպ մեր հերոսներուն:

Սասունցի Դաւիթի հազարամեա՞կ: Ինչ ժամանակավրէպ... Այդ երէկ էր կարծես, եւ կամ մենք այնքան մօտիկ ենք այդ դարերուն՝ ինչքան 8—9րդ դարերուն Անիի մէջ նստած Հայերը: Ու հոս է արդէն մեր ժողովուրդին ստեղծուածային կեցուածքը: Հազարամեակ մը սահեր է մեր վրայէն, ազգեր կազմուեր եւ անհետացեր են ու մենք մեր առասպելութեամբն ու յիմարութիւններով կանգներ ենք հոն՝ ուր որ կայինք: Ի զուր կ՚այպանենք մեր ժողովուրդին ինքնամփոփ, անհաղորդ, իր պատեանին մէջ քաշուած վիճակը: Ատոր գաղտնիքն ու իմաստին նորումը թաղուած է մեր հերոսներուն անհատականութեանը մէջ: Անոնք մինակ ապրեցան լեռներու բարձունքին, եւ փոխադարձ մենք ալ մենաւոր պիտի կենանք նոյնիսկ հաւաքականութեանց մէջ:

Սասունցի Դաւիթը շարժեցա՞ւ մեր մէջ ինչպէս դիւցազնավէպը կ՚աւանդէ, թէ՝ հրաշագեղ խարխանք մըն է սկսեալ իր ծնունդէն մինչեւ Հրեղէն Ձին ու Թուր Կէծակին զարկերը, որոնց արձագանգը «մինչեւ օրս էլ դեռ գնում է թռած»: Ինչ փոյթ այս բոլորը. ոչ մէկ ժողովուրդի մեծ հերոսը կ՚ապրի, կը խօսի, կ՚իշխէ սրտերու վրայ այնքան ուժգին՝ ինչքան մեր մէջ, եւ ոչ մէկ ժողովուրդ Վարդանի որ հերոսական մէկ պզտիկ դրուագը կրցաւ այնքան արժեւորել, ինչպէս մեր մէջ հաստատցնել եւ փոխանցել սերունդէ սերունդ՝ ինչքան հայ ժողովուրդը: Հոս նախախնամութեան զատակնիքը կը կշռէ մեր ուսին, ճակատագրականօրէն այսպէս պարտադրուած է մեզի, եւ խուսափում չկայ. տոկացած ենք խենթ Սասունցի Դաւիթները մինչեւ յաւիտենականութիւն այսպէս սիրտէ սիրտ անցնել: Կորսուած ենք այն օրը, երբ անծանօթ սերունդ մը հայութեան այս հրաշակերտ առանցքը անկարող կ՚ըլլայ փոխանցել իրմէ վերջի սերունդին:

X

Տարուեցանք այս խորհրդածութիւնները կատարել, անգամ մը եւս դէմ առ դէմ գալով մեր Սասմայ Ծռեր դիւցազներգութեանը հետ: Գիրքը փակելէ վերջ երբեք մեր մէջ չարթնցաւ հետաքրքրութիւնը հնչելու թէ, երկու հազարամեա՞կն է պատմական տուեալներու, եւ կամ ճիշդ այս Մայիս 1ին էր որ պիտի տօնէինք անոր յղացման հազարամեակը: Ամիսներ առաջ, նեղ շրջանակի մը մէջ, գրական Ակումբի մանրակրկիտ դատախօսութեամբ մը հաստատուեց թէ, Սասունցի Դաւիթի եղելութիւնները հաւաստաբար են մեր 7րդ դարէն մինչեւ 13րդ դարու պատմական դէպքերուն: Իմ համեստ կարծիքով դիւցազներգութիւնները, մանաւանդ երբ առանց գեղարուեստական ծեփ ու յղացումք հագած են — զուրս կը մնան պատմագիտական կաղապարներէն եւ իրենց մէջ կը խտացնեն այդ ժողովուրդին համայն աւեղութեան զգացողութիւնը, աշխարհահայեացքն ու հոգեբանութիւնը, Սասունցի Դաւիթը նոյնինքն հայ ժողովուրդն է իր պատմ. առաջընթացութեամբ, ու այդ պատճառաւ հակատութեամբ կարելի է զայն տեղաւորել անգամ մը մեր 5րդ դարու առաջ, կամ մեր ապրած օրերուն մէջ: Այս լայնածիր դարերու ընթացքին ոչ մէկ հիմնական փոփոխութիւն մեր մէջ: Ամէն շրջանին ալ հոգեբանութեամբ նոյն հայն ենք մնացեր անգամ մը համեստ գեղջուկի, ուրիշ տեղ մը Ձէնով Օհանի թէ Դաւիթներու մտատիպարին ներքեւ: Ու ոչ մէկ գլխաւոր ճակատագրին դէմ ոչ մէկ ընդվզում որ այսպէս մնացեր ենք: Մեր մեծութիւնը կը ծնի մեր յոռեգոյն թերութիւններէն:

X

«Յառաջ»ը նախորդ կիրակի այլազան արտատպումներով տուաւ Սասմայ Ծռերին բովանդակութիւնը, [illegible] ճարտարապետութիւնը, գործադրման միջավայրն ու այլ երկրորդական մանրամասնութիւններ: Ցետոյ տեղեկացանք թէ սկսեալ Սրուանձտեանցէն մինչեւ Աբեղեան կամ Մելիք-Օհանջանեան հաւաքած են այդ դիւցազներգութեան վաթսունի մօտ փոփոխակները: Առ այժմ ատոր երկու գեղարուեստ մշակում ունինք, Թումանեանի եւ Ե. Չարենցի Սասունցի Դաւիթները: Եզրակացութեանը մէջ, ուրեմն բացառապէս հարուստ նիւթ մը ունինք մեր առջեւ, որմէ հետազօտողը կ՚ըլլայ քննական այլազան մարզերու իջնել, գրական, պատմագրական, գեղարուեստական, բանաստեղծական տուեալներով: Նոյնիսկ բաղդատական հարուստ առանձ է ուրիշ ազգերու մէջ երեւցած դիւցազներգական կոթողներու դիմաց: (Օրինակ Հոմերոսի երկերը Յոյներու մէջ, Ռոլանի երգերը Ֆրանսացիներու, եւ Շահնամէն՝ պարսիկ գրականութեան մէջ): Անշուշտ այս բոլորը պրպտել, հանդարտ տրամադրութիւններու աշխատանքներ են եւ դուրս՝ օրաթերթի մը սահմաններէն:

Այսօր մեր թափառումները կրնան մէկ կէտի շուրջ կանգ առնել, հաստատելու համար մեր վերջին այն խորհրդածութիւնը, երբ կ՚ըսէինք թէ, Սասունցի Դաւիթը դուրս է եւ վեր որեւէ ժամանակաշրջան իր մէջ խտացնելու բնորոշութիւնէն, ու իր տարածուն շրջագիծը կ՚ամփոփէ համայն հայութեան հոգեբանութիւնն ու ասանակի ցեղային կեցուածքը: Հոս արդէն կ՚իրականանայ քննադատութեան այն դասական բացատրութիւնը, երբ կ՚ըսուի թէ, գրական կոթողներ երկար իրենց մէջ յստակ կերպով կը ցոլացնեն, խնդրոյ առարկայ ժողովուրդի մը ամբողջական նկարագիրը: Վերջերս Louis Gillet անգական շաբաթաթերթի մը մէջ երկար յօդուածաշարքով մը Տանթէի պրիսմակէն կը տեսնէր համայն իտալական ցեղը: Նոյնը կրնանք ըսել Շահնամէին եւ կամ Սէրվանթէսի Տոն Քիշոթին համար:

X

Հերոս Սասունցի Դաւիթ եւ իր հօրեղբայրը՝ Ձէնով Օհան հայկական կեանքին երկու հակադիր շերտաւորումները եղած են: Մեր կեանքը խարխուլ նստած է ասոնց բախումներուն վրայ ու առկախ սկսեալ այն օրէն՝ երբ իբրեւ կազմակերպուած ժողովուրդ հրապարակ եկանք ու կը շարունակեն ապրիլ եւ գործել այս զոյգ ղեկավարութիւնները, նոյնիսկ մեր ներկայ րոպէին մէջ: Դիւցազներգու-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Վերջապէս նա եկաւ այստեղ իմ վշտերը թեթեւացնելու եւ յանցանքները լուալու: Կարծեցի թէ այս անգամ կը հեռանաս ինձանից եւ կ՚երթաս Ռոստոմ, ուր դու դեռ հաւատարիմներ ունիս: Բայց իմ յոյսը պարապ ելաւ. դու չկամեցար թողնել ինձ իմ վշտերի հետ, դու հետեւեցիր ինձ իբրեւ ամուսնասէր կին եւ ապացուցեցիր հարիւրերորդ անգամ թէ՝ ես արժանի չեմ քո սիրոյն, թէ բաղդը ի զուր էր կապել մեզ միմեանց հետ...:

«Այս բոլորը դիտենալուց յետ, սիրելի Տիկին, անկարելի է ինձ այլեւս մնալ այն աշխարհը, որտեղից խիղճը ինձ հալածեց. թո՛ղ ինձ այս ապաշխարանաց վայրում. գուցէ կարողանամ իմ մեղքերը քաւել. գուցէ կարողանամ իմ հոգին դժնէից փրկել... :

— Միթէ աւելի հաճելի չէ՞ լինել Աստծուն, եթէ դու յանցանքդ քաւես ուրիշներին բարիք անելով, հարցրեց իշխանուհին:

— Ինչպէ՞ս չէ, այդ աւելի հաճելի կը լինի Նրան. մի լաւ է բարիք գործել՝ քան անօգուտ տեղը լալ:

— Ուրեմն դարձիր աթոռդ, ձեռքդ առ կառավարութեան ղեկը եւ փրկի՛ր ժողովուրդը սպառնացող վտանգներից:

— Այդ պէտք է անել իբրեւ թագաւոր, այնպէս չէ՞:

- Անշուշտ:

— Բայց ես արժանի չեմ համարում ինձ այլեւս այն գահին, որի վրայ Աշոտ առաջինը եւ Հայրենասէր ու աշխարհակալ Սմբատը բազմեցին. Սեւանն է իմ արժանաւոր կայարանը, այստեղ կ՚ապրեմ, այստեղ էլ կը մեռնեմ:

— Իսկ արքայական գա՞հը:

— Թող Աբասը պայազատէ. նա է իմ օրինական ժառանգը:

Կարծես մի երկնային շանթ հարուածեց թագուհուն: Այդ խօսքերը նա առաջին անգամ էր լսում: Իր սիրոյ կորստեան վրայ, այո՛, մտածել էր շատ, բայց դշխոյութիւնը կորցնելու մասին, նա երբեք չէր երազել:

«Ի՞նչպէս թէ Աբասը թագաւորէ. ուրեմն եւ Գուրգենդուխտը լինի թագուհի՞... Սեւադայի դստեր կենդանութեան ժամանակ՝ Ափխազաց Գուրգէնի աղջիկը հռչակուի Հայոց գահի դշխո՞յ... Եւ հպարտ Սահականոյշը փակուի Սեւանի մէջ իբրեւ մի հպատակ, իբրեւ Ափխազուհու մի թշուառ գերի՞... Եւ տեսնէ թէ ինչպէ՜ս Հայոց իշխանները շրջապատում են նոր արքային, յաճողութիւններ են ստեղծում նրա համա՞ր... խոնարհում են գլուխները նոր թագուհու առաջ եւ ծնկում ու խնկարկում են նրա՞ն... Ո՛, այդ արդէն ամենից աւելի դժուարատարն է...», մտածեց ինքն իրան թագուհին եւ կնոջ փառասիրութիւնն ու հակառակորդի ինքնասիրութիւնը նրա էութիւնը պաշարեցին: Նա [illegible] իր բնիկ վիշտը. անարգանաց զգացումը հրահրուեց նրա մէջ սիրոյ զգացման եւ կնոջ յատուկ սրամտութեամբ նա չափից իսկոյն իւր ներքին վշտի եւ արտաքին անտարբերութեան մէջ եղած անջրպետը եւ համոզուեց թէ՝ աւելի հեշտ է ներքին վշտերով տանջուել, քան արտաքին անարգանքներից նուաստանալ...:

— Ո՛չ, իմ մեծափառ թագաւոր. այդ որոշումը չպիտի կատարուի. Սեւանում դու չպիտի մնաս. Գահն ու ժողովուրդը քեզ են սպասում, եւ դու պիտի վերադառնաս Ռստամ, խօսեց իշխանուհին վճռաբար:

— Անկարելի է... Այդ անելու համար նախ պէտք է սիրտս խլեմ իմ կրծքից եւ գանկս դատարկեմ ուղեղից... Այս սրտով եւ ուղեղով ես Գահ բարձրանալ չեմ կարող:

— Ձէ՛, դու պիտի գնաս քո ժողովրդին. նա նմանում է այժմ հովուից զրկուած եւ անապատներում ցրուած անտէրական մի հօտի... գայլերը չորս կողմից հալածում են նրան. սայրերի եւ դաւաճանների մայրերը [illegible] է ձորերը...

— Այդ հօտը կը ժողվէ Աբասը, նա աւելի պիտանի կը լինի այժմ երկրին՝ քան ես:

— Մի՛ առիր այդ. մի՛ տար Աբասի անունը. Հայոց թագաւորը կենդանի է դեռ:

— Ո՛չ, նա մեռել է վաղուց. Նա մեռաւ այն օրը, երբ Ցլիկ-Ամրամի երեսից փախուստ տուաւ նուաստաբար...:

— Մի՛ առիր այդ խօսքերը. մի՛ յիշիր անցեալը, աղաչում եմ քեզ...:

Այս ասելով թագուհին բռնեց թագաւորի ձեռքը եւ քնքշաբար նայելով նրա աչքերին, որոնք անթարթ ուղղուած էին լուսնին, կամացուկ ձայնով մրմնջաց.

— Այո՛, իմ մեծափառ թագաւոր, իմ սիրեցեալ ամուսին. մի՛ թոյլ տար, որ Ափխազուհին ծաղրէ քո Սահականոյշի հպարտութիւնը. թո՛ղ որ Հայոց թագուհին իւր կոչման մէջ հանգիստ մահուան...:

— Ա՜խ... ինչպէ՞ս քիչ ես ծանօթ իմ վշտերին... շշնջաց թագաւորը եւ դէմքը դէպի ծովակը դարձուց:

- Ասի՛ր, եթէ դեռ մի ուրիշ ցաւ ունիս. [illegible]...:

Թագաւորը չպատասխանեց. նա լուռ նայում էր ծովակին:

Եւ ինչ պիտի պատասխանէր. ինչպէս կարող էր նա իւր սրտի մաղձը դուրս թափել... Այն վարագոյրը, որի ետեւը ծածկուած էր վշտերից ծանրագոյնը... Կարո՞ղ էր միթէ ասել՝ թէ ինքը դեռ մտածում է Սեւորդեաց իշխանուհու, իւր յանցաւոր սիրոյ թշուառ զոհի վրայ... թէ ծանօթ է նրա ընտանեկան տանջանքներին, թէ լսում է ամէն վայրկեան նրա արտասուող սրտի անէծքը, նրա ողբագին հառաչանքները... ինչպէ՛ս կարող էր նա այլեւս գահի վրայ բազմել, փառքի ու յաջողութեան հետեւել, քանի որ ամէն վայրկեան պիտի հնչէին իւր ականջին նրա տխուր հեծութիւնները. քանի որ շարունակ նա պիտի տեսնէր իւր առաջ նրա արտասուքները եւ ինքն իրան ասէր — բոլոր աշխարհը փառաբանում է ինձ, իմ յաջողութիւնները պսակում են իմ վերադարձը. ժողովուրդը ցնծութեան տօն է կատարում... Բայց այնտեղ, Սեւորդեաց լեռների մէջ, Տաւուշի մթապատ խորշերում հեծում է մի դժբաղդ կին, սիրոյ հարուածներից ջախջախուած մի սիրտ, որին թողել են ամէնքը, որ կորուսած, բաժանուած է աշխարհից, որ ապրում է միայն իւր անարգանքի, իւր նուաստութեան հետ...

(Շար.)

...թեան առաջին գլուխէն սկսեալ աբ – ...չէն Ձէնով Օհանը հրապարակ կու ...գայ՝

...լեմտու առաջն էլաւ գլխաբաց,
...ալիֆ արաւ, ընկաւ ոտները.
...կու էղիր, աստւ, մեր գլխի տէրը,
...քու շուաֆում ֆանի որ մենք կանք,
...տուն լինենք, քու խարնը միշտ տանք.

...այս մեր երկիր քարուքանդ չանես
...քաղցրը աչքով մեզ մըտիկ անես։
...երէ ...
...ալէ, երգով,
...պով – զօրքով
... կողբադին մըտաւ Սասուն.
...թըից կապւեց լեզուն։
... ու հացով,
... ու բացով
...ալն ելաւ,
...զիրք արաւ,
... որ կ'ուզես՝ առ, տա՛ր, առա՛ն.
... աղջիկներ, կանայք Սասման,
...ր դատուծ դեղին ոսկին,
...յ գըթա մեր խեղճ ազգին,
... սարբիր, մի՛ տար մահու.
... Աստուած, ներքեւր՝ դու։

...կարգադրութիւնները աւելորդ են։
...մեր պատմութեան մէջ չկայ շրջան
... նոյնիսկ սա մեր չնչած վայր –
...անին, որ մեր նոյնիսկ դեկավար
...անկերէն չատեր, Ձէնով Օհանին
... չպատէին եւ կամ չրաղձային մեր
...երին երկարաձգումը։
...այց աւար դիմաց եւ ահա Սասուն–
Դաւիթը, եւ կամ մեր ըմբոստ,
... մարդին քաղաքական ուղեգիծը.
...Մըսրայ թագաւոր ինձ ի՞նչ կ'անի
որ...
... իմ հարցնում Մըսրայ թա –
գաւոր.
...յ թագաւոր թող Մըսըր կենայ,
... որ սրինում ինչ գործ ունի նա..
... կայ, Խօրեղբա՛յր, նետ — աղեղ
առ,
...ազարերդ կապի՛ր, գընանք արտա –
ռար։

...անի վերադարձ սարքաւորութիւ–
...նին համաձայն երկնքեանի ալ
... վերյիշենք մեր պայքարի օրերը
...իւն օրերէն՝ մինչեւ 1920։
... Դաւիթ զէնքն ու զրահ,
... գօտին, Թուր – Կէծակին,
... էլ իր յաղթ բաշկի վրայ,
..., հեծաւ Առիւծ հօր ձին,
... ձին հեծաւ ու մըտրակեց,
... Օհան յալով երգեց.
...ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս հըրեղէն
մեր ձին,
..., հըրեղէն մեր ձին.
...ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս մեր ոսկի
գօտին,
..., մեր ոսկին գօտին.
...ափսո՛ս, բանկ կապէն, որ հագին
տարաւ,
... որ հագին տարաւ...
... բայլկացաւ,
... քշեց, դարձաւ,
... վախեց,
... փոխեց.
«Ափսո՛ս, Օորեկուկ Դաւիթըս կո–
րաւ,
..., Դաւիթըս կորաւ »։

Հ. ՔԱԼՈՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Վա՛յ այն ժողովուրդին, որ ...րութեամբ կը մոռնայ անցեալի ...րծառութիւնները, վա՛յ այն ժողո– ...րդին՝ որ թուլամորթ անհոգու – ...ամբ կը գոցէ աչքերը պատմու – ...եան ցնցող, սարսռողական հրա – ...ջներուն առջեւ։ Մ. Վարանդեան

Աղաւնի, Ագռաւ, եւ այլն..

—o—

Քանի մը գէր ագռաւներ հաւաք – ուած են Ազգաժողովի մեծափարթամ շէնքին տանիքին վրայ ու կը խօսակ – ցին.

Ա՛ս Եւրոպացիները պատերազմ նելու միտք չունի՞ն։

— Սատանան անգամ չի գիտեր թէ ինչ կ'անցնի անոնց մտքէն։

— Մենք պէտք է ամէն գնով գիտ– նանք։ Կը գտնուինք Ազգաժողովին տանիքին վրայ։ Պէտք է հասկնանք թէ ի՛նչ կը բանին այս շէնքին մէջ։

— Կ'ըսեն թէ խաղաղութեան պատ – րաստող փապրիքա մըն է այս հաս – տատութիւնը։

— Ե՞րբէն ի վեր խաղաղութիւնը հարստարարուեստ եղաւ։

— Աս ի՛նչ զարմանալի խօսք է, երբ պատերազմը ճարտարարուեստ է՝ խաղաղութիւնը ի՞նչու չըլլայ։

— Շատ ճիշդ։ Խաղաղութեան եւ պատերազմին մէջ շատ հեռաւորու – թիւն չկայ։

— Տարբերութիւնը կամ հեռաւո – րութիւնը միջնարար մըն է։ Խաղա – ղութեան ժամանակ մարդիկ կը պատ– րաստուին պատերազմի եւ պատերազ– մի ժամանակ կը պատրաստուին խա – ղաղութեան։

— Եթէ միջնարարը երկար տեւէ՝ մեզի առնէ է որ կը սպառնայ։

— Կը կարծե՞ս։ Վերջերս այնքան մարդկային միս կրծեցինք որ ասկից վերջը երկար կրնանք դիմանալ անօ – թութեան։

— Ահաւոր սխալ։ Շատակերու – թեան վարժուած ըլլալով դժուար թէ դիմանանք սակաւակերութեան, մա – նաւանդ սովահարութեան։

Ու Ազգաժողովին փապրիքան բնելու է՝ տեսնելու համար թէ ինչ կը բանի։

— Ազգաժողովին փապրիքային մե– ծապատիւ բանուորներէն շատեր գոր– ծադուլ հռչակած են, որով արտա – դրութիւնը կեցած է։

— Իմ կարծիքովս խաղաղութեան գործը յանձնուած է աղաւնիներուն։ Անոնք են խաղաղութեան խորհրդա – նշանը եւ առաքեալները։ Պէտք է ա – նոնց հետ խօսիլ։

— Աղաւնինե՞րը, վա՜յ միամիտներ, ես ալ գիրենք յոյժ պատերազմասէր կը կարծէի ...

— Այդ ի՛նչքան սխալ կարծիք ...

— Չէ՞ որ կռիւի ընթացքին ռում – բորդող աղաւնիներն են որ թղթա – տարի դեր կը կատարեն եւ պատե – րազմական գործողութիւնները կը դիւրացնեն ...

— Ի՛նչ հակասական էակներ են սա ամբոխ աղաւնիները։

— Ընկերներ, աղաւնիները ոչ խա– ղաղութեան, ոչ ալ պատերազմի ժա– մանակ, իրենց ըրածէն լուր չունին։

— Մենէ մէկը պէտք է ղրկել ա – ղաւնիներու պետին քով ու լուսաբա– նել զիրենք եւ թելադրել որ հրամա – րին խաղաղութեան առաքեալի իրենց պաշտօնէն։

— Ի հարկին պէտք է սպառնալ։

Ու ագռաւները կ'ընտրեն պատգա– մաւոր մը որ կ'երթայ ու կը գտնէ ա– ղաւնեպետը։ Ահա թէ ինչ կը խօսին անոնք.

Ագռաւը.— Բարեւ, ընկեր Աղաւ – նի։

Աղաւնին.— Ողջոյն, պարոն Ագ – ռաւ, ի՞նչ նորութիւն։

Ագռաւը.— Մօտ է պատերազմի ժամուն հնչելը։

Աղաւնին.— Մօ՞տ է։ Մենք կ'ար – գիլենք այդ ժամուն հնչելը։

Ագռաւը.— Ի՞նչպէս...

Աղաւնին.— Կը կանգնինք քաղաքին ժամացոյցին սլաքին վրայ որ չյա – ռաջանայ ու այդ գէշ ժամը չհնչէ։

Ագռաւը.— Որքան կուզէինք ունի եղեր Ցիւսա՝ աղաւնիները միամիտ անուանելու։

Աղաւնին.— Ցիսուս սակայն յանձ– նարարեց որ ամէն մարդ ունենայ մեր միամտութենէն։

Ագռաւը. Ու աւելցուց որ օձին պէս ալ խորամանկ պէտք է ըլլալ։ Ու ագռաւին պէս ալ արգար եւ ճշմար – տախօս։

Աղաւնին.— Ճշմարտախօ՞ս՝ երբ կը խեղաթիւրէք Աւետարանը եւ արգա՞ր՝ երբ մարդոց միսով կը սնանի։

Ագռաւը.— Մեր երակներուն մէջ մարդկային արիւնը շրջան կ'ընէ, իսկ ձեր երակներուն մէջ միամտութիւնն է որ կ'երթայ կուգայ։

Աղաւնին.— Մարդակեր մը տեսայ որ կը պարծենար իր ազնուական եւ անգլեսաքսոն արիւնով, որովհետեւ իր հայրը, Աֆրիկէի խորքը, միլորտ մը ճաշակեր էր, հում հում ..

Ագռաւը.— Իսկ դուք ի՞նչ կ'ուտէք, կուտ։ Խելքդ կուտի մը չափ է։

Աղաւնին.— Քանի որ կուտի չափ խելք ունիմ, ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ, ի՞ն– չու քովս եկար խօսելու։

Ագռաւը.— Աչքդ բանալու համար։

Աղաւնին.— Կ'ուզես աչքս բանալ ու վերջն ալ ուտել։

Ագռաւը.— Ընկեր, պատերազմի դէմ մի՛ գործեր։ Թող տուր որ հնչէ պատերազմի ժամը։ Պատերազմը հը– րամայական պահանջ է դարձած։ Պա– տերազմը մարդկութեան վրայ կա – տարուելիք վիրաբուժական գործո – ղութիւն մըն է։

Աղաւնին.— Ձեմ հաւատար խօսքե– րուդ եւ չեմ կրնար դաւաճանել կո – չումիս ու սկզբունքիս։

Ագռաւը.— Խորապէս մտածէ։ Պա– տերազմը առողջապահական է, քանի որ տկարները կը փճացնէ ու զօրա – ւորները կ'ազատէ վարակիչ հիւան – դութիւններէ։ Պատերազմը միիթա – րութիւն եւ երջանկութիւն է, քանի որ զրկուածները չուտով արքայու – թիւն կը տանի։

Աղաւնին.— Աւելի բաց խօսէ՛։

Ագռաւը.— Պատերազմը ագռաւնե– րու ճաշասեղանն է։

Աղաւնին.— Ճշմարտա՛րծ։

Ագռաւը.— Խայտառա՛կ, ա՛լ բա – ւական է համբերեմ ...

Ու Ագռաւը կը յարձակի Աղաւնիին վրայ։ Սոսկալի կ'ըլլայ կռիւը։ Ա – ղաւնիին ամէն կողմը կ'արիւնի։ Խա– ղաղասէր մարդիկ հիւանդանոց կը փոխադրեն Աղաւնին։ Մարդկութիւնը հիւանդանոցին դրան առջեւ կանգնած է եւ լուր կը խնդրէ ամէն վայր – կեան։

Լուրեր կը տրուին.

— Աղաւնին ծանր վիրաւոր է ...

— Աղաւնին անյոյս հիւանդ է...

— Աղաւնին նիհարցած է...

— Աղաւնիին խողի արիւն ներար – կուեցաւ։

— Աղաւնիին մէկ թեւը կտրուեցաւ վիրաբոյժի մը կողմէ։

— Աղաւնին գիշերը գէշ երազ մը տեսաւ։

— Աղաւնիին քնացած առեն Ագռա– ւը նոր յարձակում մը կատարեց։

— Աղաւնիին մէկ ոտքը ապիպուե – ցան կտրել։

— Աղաւնիին գէն ու զրահ հագուե– ցուցին։

— Աղաւնին ձանձրացաւ իր հիւան– դանոցի կեանքէն։

— Աղաւնին փախաւ ...

— Փախցուցին ...

— Թռաւ ...

— Թռցուցին...

— Փախուկ վիճակի մէջ է Աղաւ – նին...

— Թեւաբեկ ու կաղ Աղաւնին թը – ռա՞ւ....

— Ու ինկաւ աէրոէքրին այգին ...

— Ագռաւը հասաւ նորէն։

— Խաղաղութեան խորհրդանիշ Ա– ղաւնին եւ պատերազմի խորհրդա – նիշ Ագռաւը լուռ կռիւի մը բըռ – նուած են։

— Ամէն ոք, առանց բացառու – թեան, ճառ կը խօսի, ճար մը գտնե– լու համար Աղաւնիին։

— Գիշերը, անորոշութիւնը, խա – ւարը, խորհուրդը վրայ հասան ու չենք գիտեր թէ ինչ վիճակի մէջ է Աղաւնին ու ինչ կ'ընէ Ագռաւը։

— Կ'ըսեն թէ Աղաւնին մահամերձ է։

— Կը հերքուի այդ լուրը։

— Հերքումն է որ կը հերքուի։

— Հերքումին հերքումը հերքուե – ցաւ։

— Լուրին հերքումին հերքումը կը հաստատուի։

— Լուրին ճշմարիտ ըլլալը կը հեր– քուի եւ հերքումին սուտ ըլլալը կը հաստատուի։

— Լուրը, հերքումը, սուտը, իրա– ւը, նոր լուրը, նոր հերքումը ամէնը մէկ կը հերքուին եւ կը հաստատուին։

Մեզի կը մնայ, կամայ ակամայ, ապրիլ այս հերքումի դարուն մէջ, հաստատելով մարդկային խօսքին ճշմարիտ սուտութիւնը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մատենախօսութիւն

—o—

Գարեգին եպ. Սրուանձտեանց, 1874ին, Պոլսոյ մէջ, կը հրատարակէ իր Գրոց ու բրոցը (*), որով կուտար նաեւ առաջին ճաշակ մը հայ ժողո – վրդական դիւցազնավէպէն, «Սասնայ Ծռեր»էն։

Այդ հրատարակութիւնը ընդհա – նուր հիացում պատճառեց ամէն կողմ, այնպէս որ մեր բանահաւաք – ները սկսան գրի առնել դիւցազնա – վէպին զանազան փոփոխակները. ո– րոնց կարգին՝ քննական ուսումնասի– րութիւններ։ Ու իրարու եւեւէ լոյս տեսան.—

1— Ք. Պատկանեան ռուսերէնի կը թարգմանէ Սրուանձտեանցի փոփո – խակը, եւ կը հրատարակէ իր ժողո– վածուին մէջ (1875)։

2— Սեդրակ Մանդինեանց դասա – գրքի մէջ կ'առնէ եւ կը հրատարակէ Պիտագնակալ աշխարհ անունով, տպ. Թիֆլիս, 1887։

3— Մանուկ Աբեղեան տուաւ փո – փոխակ մը, Դաւիթ եւ Մհեր (ժողո– վրդ. վէպ, քաղուած Մոկացի Հայու մը բերնէն), տպ. Շուշի, 1889։

4— Առաքել Բաբախանեան (Լէօ) տուաւ քննական ուսումնասիրութիւն մը, Դաւիթ եւ Մհեր, տպ. Մոսկուա 1891։

5— Գարեգին սարկաւագ (այժմ արքեպ.) Յովսէփեան տուաւ երկու փոփոխակ, Մոկաց եւ Արարանցոց բարբառներով, հրատարակուած՝ Սասմայ Ծռեր անունով, տպ. Թիֆ – լիս (Հրատարակչական Ընկերութեան կողմէ) 1892ին։ (Յառաջաբանին մէջ՝ Յովսէփեան կ'առաջարկէ դիւցազնա– վէպը կոչել մէկ ընդհանուր անունով՝ Սասմայ Ծռեր, եւ ոչ թէ Սասունցի Դաւիթ, Մհերի դուռ, Թըլոր Դաւիթ եւ այլ անուններով, որոնք կը ներ – կայացնեն դիւցազնավէպին զանազան դրուագները անջատ)։

6— Խաչիկ վարդապետ տուաւ պարսկահայ փոփոխակ մը, Ցղայ Դաւիթ եւ աղջիկ Խանդութ Խէնա- թը, տպ. «Արարատ» ամսագրին մէջ, 1895ին։

7— Յակոբ Ճաղարբէկեանց տուաւ Սասունցի Դաւիթ դիւցազն, տպ. Թիֆլիս, 1895։

8— Ս. Հայկունի տուաւ փոփոխակ մը Խլաթի բարբառով, Սասունցի Դաւիթ, տպ. «Արարատ» ամսագրին մէջ, 1898։ (Յետոյ հրատարակեց քա– նի մը փոփոխակներ եւս Էմինեանի «Ազգագր. Ժողովածու»ին մէջ, 1901- ին եւ 1902ին)։

9— Բագրատ Խալաթեանց հրատա– րակեց Սասմայ Փահլիվաններ կամ Թըլոր-Դաւիթ եւ Մհեր (Մոկաց բար– բառով), տպ. Վաղարշապատ, 1899։ (Յառաջաբանին մէջ Խալաթեանց կը յայտարարէ թէ ծրագրած է մէկ ժո– ղովածուի մէջ հաւաքել եւ հրատա – րակել հայ ժողովրդական այս դիւ – ցազնավէպին բոլոր փոփոխակները, — հրատարակե՞ց, չենք գիտեր)։

10— Արտաշէս Աբեղեան հրատա – րակեց Թլատ Դաւիթ (երկու պա – տում, մէկը Արարատեան, միւսը Մո– կաց բարբառով), «Ազգագրական Հանդէս»ին մէջ, 1899ին, (յետոյ ա – ռանձին գրքոյկով՝ Թիֆլիս, 1902ին)։

11— Գրիգոր Բալասանեան (Բա – լասանց կամ Վաչգան) հրատարա– կեց Առիւծաձեւ Մհեր (ազգ. պօէ – մա), տպ. Մոսկուա 1899։

12— Բագրատ Խալաթեանց՝ Հայ ժողովրդական դիւցազնավէպը (քըն – նական ուսումնասիրութիւն Սասնայ Ծռերուն մասին), տպ. Վիէննա, 1903։

13— Յովհ. Թումանեան՝ Սասուն– ցի Դաւիթը (պօէմ մշակուած), նախ «Մուրճ»ի մէջ, յետոյ առանձին գըր– քոյկով, տպ. Թիֆլիս, 1904։

14— Գրիգոր Բալասանեան՝ Պստիկ Մհեր, դիւցազներգական պատմական պօէմ, (Սասնայ Ծռերի յուշիկնե – րից), տպ. Բաթում, 1904։

15.— Գրիգոր Բալասանեան՝ Երկու պալատ (Սասունի հիմնադիրնե – րը), պատմական պօէմ, տպ. Թիֆ – լիս, 1904։

16.— Լեւոն Մանուէլեան՝ Սասուն– ցի Դաւիթ եւ Մսրամելիք (դրամա – տիկական պօէմա), արտատպուած՝ «Մուրճ»էն, 1905։

17 Ե. Լալայեանց՝ Սասմայ Ծռեր, Ազգագր. Հանդէս, գիրք ԺԶ. 1906.

18.— Տիգրան Չիթունի՝ Սասմանց Տուն (պատմավէպ, մեր գրական լե– զուին վերածուած), տպ. Պոլիս, 1910։

19.— Ստ. Կանայեանց՝ Ջոջանց տուն կամ Սասմայ Ծռեր, արտատպ– ուած՝ «Արարատ»էն, Վաղարշապատ, 1910։

20.— Աւետիս Իսահակեան՝ Սաս – մայ Մհեր (վիպերգ. մշակուած), տպ. Վիէննա, 1922։

21.— Եղիշէ Չարենց՝ Սասունցի Դաւիթը («Գիրք ճանապարհի»ի բա– նկրգը, մշակուած), տպ. Երեւան, 1933։

22.— Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի եւ Կ. Մելիք – Օհանջանեանի խմբա – գրութեամբ՝ Սասնայ Ծռեր, Ա. հա – տոր, տպ. Երեւան, 1936։ (Գեղատիպ հատոր մը, ՀԸ + 1130 էջ, զարդա – նկարուած Յակոբ Կոջոյեանի կողմէ, — կը պարունակէ 25 պատում ժողո– վրդական բարբառով՝ Մոկսի, Շա – տախի, Սպարկերտի, Գաւաշի, Հա – յոց Ձորի)։

*** Սասնայ Ծռեր դիւցազնավէպը ռուսերէնի թարգմանած է նաեւ, Պատկանեանէ վերջ, Գր. Խալաթեանց (1881). Գերմաներէնի թարգմանուած է 1887ին, (տես Armenische Bibliotek, Դ. հատոր, տպ. Լայփցիկ։ Թարգ – մանուած է նոյնպէս ֆրանսերէնի։

Սասնայ Ծռերը ձայնագրած են Կո– միտաս վարդապետ եւ Արամ Քոչար– եան։ Անկէ զատ, Բագրատ Խալաթ – եանցի հրատարակած հատորն ալ կը պարունակէ երկու նօթաներ,— Ոզդը– միրին եւ Մսրամելիքի երգին եղանակ– ները։

Սասնայ Ծռերով զբաղած են նոյն– պէս Ա. Չօպանեան («Անահիտ», 1901, թիւ 9), Սեներերիմ Տէր – Յակոբեան եւ ուրիշներ («Հանդէս ամսօրեայ», 1893)։ Մ. Աբեղեան ընդարձակ ու – սումնասիրութիւն մը հրատարակեց «Ազգագր. Հանդէս»ին մէջ, 1906 — 1908, յետոյ այդ ուսումնասիրութիւ– նը հրապարակ հանեց առանձին հա – տորով, Թիֆլիս, 1911։

Շ. Ն.

(*) Վասպուրականի Հայր. Միու– թիւնը ե՞րբ խիղճ պիտի ընէ հրատա– րակելու այս արժէքաւոր մատենա – կանին՝ Սրուանձտեանցի ամբողջա – կան գործերը, մեծ մասը այժմ սպա– ռած կամ հազուագիւտ։ Կ'ըսեն թէ ձեռագիրներ ալ ունէր, որոնք անտիպ մնացած էին,— ո՞ւր մնացին ատ – կայն։ Եթէ հրատարակուին Սրը – ուանձտեանցի ամբողջական գործե – րը, մեծ ընդունելութիւն պիտի գըտ– նեն,— ժողովուրդը հացի պէս պիտի փնտռէր ու կարդար, այնքան կա – խարդական են անոնք, շատ աւելի քան խրիմեանի « գրականութիւնը» ։

— Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Ազգ. ժողովի թիկնաթոռներուն եւ անոնց վրայ նստող երեսփոխաններուն մի – ջեւ։— Տարբերութիւն չկայ, երկու – քին ալ երես ըսուած բանը չունին։

Ն. Օտեան

— Դու պատրաստ ես, անխախ եր – թալ, թշնամիի սուրի դէմ, սարսա– փելի մահը տեսնել, դու կարո՞ղ ես ծառայել, այն ժամանակ քեզ Հայ կ'ասեմ ... Գ. Քաջիկա

— Աչքերը կոկիծի մէջ արցունքի ովկիաններ են, անոնք որ հաճոյքի մէջ ապրեր են։— Պ. Դուրեան

— Ինչ որ կը մտածենք, կը ճանչ – նանք, կը հաւատանք՝ կարեւորու – թիւն չունի այնքան, էականը մեր ը – րածն է։— Բըսքին

ՕՐԱԹԵՐԹԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

...ամուրջներու գլուխները կը բարձ– ...ային Դաւիթի կերտած եւ ...րած հսկաները. անոնք կը պատ – ...ցնէին տապալուած դաշնակցու– ...եան եւ նիզակակցութիւնը։ Մէր – ... կը հայհոյէր անոնց. «Փայտէ ...ուբլականներ են», կ'ըսէր։ Ժողո – ...ուրդին մէջ ոչ ոք չէր յուսահա – ... ընդհանրական անորոշ ուրա – ...թիւն մը կը տիրէր որ գահերու ... իրենց հաշիւը վերջացուցին։

...ամատներնը կը թափէին ամէն ... եւ իրենց կուրծքը կը նուէ – ...ին։ Ամէն փողոց վաշտ մը կուտար։ ...ավաճառներու դրօշակները կ'եր – ...ին կուսային. ամէն մէկը իր նը– ...ատը ունէր։ Քաբիւսէն քաղա– ...ասի դրօշակին վրայ կը կարդաց– ...էր. «Ոչ ոք այլեւս մեր մօրուքին ...թող չխաղայ», ուրիշի մը վրայ՝ ...ի ո՛չ մէկ ազնուականութիւն, ...ն արիւն ազնուականութենէն։

Բոլոր պատերուն վրայ կ'երեւային յայտարարութիւններ, մեծ, փոքր, սպիտակ, դեղին, կանաչ, կարմիր, տպագիր, ձեռագիր, ուր կը կարդաց– ուէր այս աղաղակը՝ «Կեցցէ՛ Հանրա– պետութիւն»։ Փոքրիկ մանուկները կը թոթովէին՝ «Աօիրա աշէ՛կ է»։

Այս փոքրիկ մանուկնե՛րը. անհուն ապագան էր ատ։

Յետոյ եղերերգական քաղաքին յա– ջորդեց լիրբ քաղաքը։ Փարիզի փո – ղոցները յեղափոխական երկու շատ բնորոշ կերպարանք ունեցած են, թէրմիտորի 9էն առաջ եւ յետոյ։ Մէն միւսը Փարիզը տեղի տուաւ Թալէն– նի Փարիզին։ Այստեղ ծածկուած են աստուածային միտական հակադրու – թիւնները, Սինա լեռնէն անմիջապէս յետոյ երեւաց Քուրթիլը։ Ժողովր – դական մոլեգնութեան ահաւոր թափն է աս, որ կ'անցնի։ Այսպիսի ժամա– նակներ պատահած էին դեռ ութսուն տարի առաջ։ Ժողովուրդը, ազատ չունեց քաշելու փափաքով տողորուած, կը լքանէ Լուի ԺԴ.ն, ինչպէս կը լքա– նէ Ռոպէսփիէռը. եւ ասկէ կը ծնին Խնամակալութիւնը, որ կը բանայ դարագլուխը, եւ Տիրէքթուարը, որ կը փակէ դարավերջը։ Երկու տա – թուրներու՝ երկու տերրորիմէ յետոյ, Ֆրանսան՝ Բուրփոնական մենատ – տաններէ արձակ եւ միապետական մենավայրերէ անկախ՝ բռնութեան գիրկը կը ձգուի ազատագիր ազգի ու– րախութեամբ համակուած։

Թէրմիտորի 9էն յետոյ Փարիզը զը– ւարթացաւ, բայց խելառ ուրախու – թեամբ։Մեռնելու մոլեգնութեան յա– ջորդեց ապրելու մոլեգնութիւնը, եւ մեծութիւնը խաւարեցաւ։ Յայտնուե– ցաւ Նորթըրիմալդիեան մը, որ կոչուե– ցաւ Կրիմօ տը լա Րէնիէռ. երեւան ե– կաւ «Որկրամոլներու Օրացոյցը»։ Բալէ Ռուայալի դահլիճներուն մէջ կը ճաշէին փողերու ձայնով, կանանց նուագախումբերու, թմբուկներու եւ չփոցներու խառն երաժշտութեամբ։ Ռիկօտինէէ՝ եւ պարն ու նուագը իր ղեկավարով, մակաւը ձեռքը, թագա– ւորեց ամէն տեղ։ Սէօյի մօտ կը ճա– չէին արեւելեան ճաշմիով՝ անուշա – հոտութիւններով գեղուն խնկաման – ներու մէջ։ Նկարիչ Բօզը նկարեց իր աղջիկները, տասնըվեցամեայ անմեղ ու չքնաղ գլուխներ, «կիյօտինեան ճաշակով», այսինքն բաց պարանո – ցովեւ կարմիր շապիկներով։ Կիսա – ւեր եկեղեցիներուն մէջ թողացող կա– տաղի պարերուն հետեւեցան Ռիւ – ժիէրիի, Լիւկէ Վէնգելի, Մօտիւիի, Մօնտանսիէի պարահանդէսները։ Վի– բակալ պատրաստող զգօն տիկիննե– րուն յաջորդեցին բամբիշներ, վայ – րենուհիներ, յաւերժահարսեր։ Զին – ուորներու ցեխոտ, փոշեպատ կամ արիւնաներկ ու մերկ ոտքերունփոխա– րինեցին կանանց մերկ, ադամանդնե– րով զարդարուած ոտքերը։ Միեւնոյն ժամանակ, երբ հանդէս եկաւ բարքե– րու ապականութիւնը, երեւաց նաեւ անուղղամտութիւնը— վայելապաշտ – ը՝ վերին դասակարգին մէջ եւ գո – ղերու փոքրիկ խմբակները՝ ստորինի մէջ։ Քաղաքահասները մըջիններու նման պատեցին Փարիզը, եւ ամէն մարդ ստիպուած էր հսկել իր գըրպա– նին վրայ։ Հետաքրքիրներու խումբե– րը, ժամանակ անցընելու համար, կ'երթային Բալէ տը Ժիւսթիս, տես – նելու դատապարտեալի աթոռին վը – րայ նստած գող կիները, որոնց շըր – ջազգեստները անհրաժեշտ կը համա – րէին ոտքերու շուրջը ամուր փաթ – թել։ Թատրոններէ դուրս եկողներուն սատահակները կ'առաջարկէին կառ – քեր՝ կանչելով. «Պարոն եւ տիկին քաղաքացիներ, ձեր զոյգին համար կառքին մէջ տեղ կայ»։ Լրագրավա – ճառները այլեւս չէին կանչեր Լը Վի– էօ Քօրտըլիէ կամ Լ'Ամի տիւ Բէօբլը, այլ Լա Լէթըր տը Բօլիշինէլ կամ Լա Բէթիթօն տէ Կալօբէն. մարքիզ Սա – տը Վանտոմի հրապարակին մէջ գե – տեղուած Բիկի ակումբին նախագահն էր։ Բէաքսիոնը թէ՛ ծիծաղելի էր եւ թէ՛ կատաղի։ 92 թուականի «ազա – տութեան արակոնները» կը վերա – ծնէին «դաշոյնի ասպետներ» անուան տակ։ Այս խեղկատակներու թիւին վրայ միեւնոյն ժամանակ աւելցուե – ցաւ ծօքրիսի թիփը։ Աստղաբէզ եկան «հրաշալիներ» եւ «անհասանելիներ»։ Միրալոն իէնցուցին մինչեւ Պօլէշի ատիճանը։ Այսպէս կը շարժի Փա – րիզը. քաղաքակրթութեան հսկայ ճօ– ճանակն է, ինչ որ պարբերաբար կը զամէ երկու հակադիր բեւեռներուն— մէկուն մէջ Թէրմօպիլ, միւսին մէջ Սոդոմ Գոմոր։ 93 թուականէն յետոյ յեղափոխութիւնը անցաւ արտակարգ խաւարման մը մէջէն. կարծես, ժա – մանակը մոռցաւ ի կատար հանելու այն, ինչ որ սկսած էր. անսպասելի անառակութիւն մը յանկարծակի ե – րեւան եկաւ եւ առաջին տեղը բռնեց, դէպի ետ մղելով այդ սարսափելի յայտնութիւնը։ Թրակետիան մարեց Պարօղիայի մէջ եւ Քարնավալի ծու– խը հորիզոնին վրայ իր տարտամ մը– թութեան մէջ թաղեց Մէտուզի գլու– խը։

Բայց այս 93ին, ուր մենք հիմա կը գտնուինք, Փարիզի փողոցները դեռ կը պահէին իրենց առաջին հոյակապ եւ կատաղի տեսքը։ Փողոցները ու – նէին իրենց ճառախօսները՝ Վարլէ, որ իր հետ կը պտտցնէր փայտաշէն ամպիոն մը, որու բարձրութենէն կը ճառախօսէր անցորդներու գլխին. ու– նէին իրենց հերոսները, որոնցմէ մէ– կը կը կոչուէր «երկաթէ ձեռնափայ– տերու զօրապետ». ունին եւ իրենց սիրելիները՝ Գօֆֆրուա՝ Ռուժիֆ պարսաւագրի հեղինակը։ Այս ժողո – վրդական անձնաւորութիւններէն ո – մանք լաւ մարդիկ էին, իսկ ոմանք՝ փճացած. բոլորէն միայն մէկն էր ազնիւ, բայց եւ աղէտաբեր. անիկա Սիմուռտէնն էր։

(Շար.)

տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ, ընկերակցութեամբ գնդ. Քոլէյի եւ դեսպանատան առաջին քարտուղարին։ Տեսակցութիւնը երկար էր եւ վերջացաւ գիշերուան ժամը 11.30ին։

Անգլիոյ նոր հաւաստիքները Գերմանիոյ

Կը թուի թէ Չէյմպըլէյն նոր ծրագիրներ կ'որոճայ, սիրաշահելու համար Գերմանիան։ Իր վերջին յայտարարութեան եւ լորտ Հըլիֆաքսի այնքան յատկանշական ճառին յաջորդ օրը,, վարչապետը ինքն ալ ճառ մը խօսելով Պըրմինկհէմի մէջ, ըսաւ.

— « Ինչպէս երէկ չէյտեց արտաքին նախարարը, լորտերու ժողովին մէջ խօսած նշանակալից ճառով, մենք դեռ պատրաստ ենք սեղանի մը շուրջը քննելու Գերմանիոյ կամ ուրիշ ո եւ է երկրի պահանջները, պայմանաւ որ բանաւոր հետանկարներ գտնուին իրական կարգադրութեան մը յանգելու համար։ Միայն թէ մենք պէտք է վստահ ըլլանք որ այսպիսի կարգադրութիւն մը պիտի ստացուի բանակցութիւններով, եւ ոչ թէ բռնութեամբ։ Իմ վարած քաղաքականութիւնս կը հետապնդէր երկու գլխաւոր նպատակներ որոնք երբեք անհաշտ չեն։ Ես նախ ուզեցի երեւան հանել պատերազմին պատճառները եւ փորձել անհետացնել զանոնք։ Ցետոյ, ես ջանացի զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը, որպէսզի ուրիշ ո եւ է պետութիւն չկարենայ, մեր տկարութենէն օգտուելով, մեզի պարտադրել անպատուաբեր կամ վնասակար պայմաններ։ Կը խոստովանիմ թէ շատ յուսախաբութիւններ ունեցայ առաջին նպատակիս մէջ եւ սպասած օգնութիւնս չգտայ այն պետութիւններէն որոնց հետ համաձայնութեան մը յանգիլ կը յուսայի։ Իսկ երկրորդ նպատակս կատարելապէս յաջողեցաւ։ Ոչ մէկ երկիր, ինչ ուժ ալ ունենայ, թեթեւօրէն պիտի չփորձէ կռիւի բռնուիլ մեզի հետ։ Եւ սակայն, ամբողջ աշխարհ գիտէ որ մենք երբեք մեր մեծ ուժը պիտի չգործածենք նախայարձակ պատերազմ մը մղելու համար»։

*** Անգլիոյ առեւտրական նախարարն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Անգլիա երբեք միտքէն չանցըներ տնտեսապէս մեկուսացնել Գերմանիան եւ թելադրեց վերսկսիլ առեւտրական բանակցութիւնները Պերլինի հետ։

Այս առթիւ շօշափելի յայտնութիւն մը կը հրատարակեն Լոնտոնի թերթերը,— Հասիոնի եւ Փորթուկալի անգլիական նախորդ դեսպանը ճառ մը խօսելով արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ, ըսած է թէ Անգլիոյ վարկը աւելի նուաղ պիտի վնասուի, եթէ ձախողին Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները, քան եթէ յաջողին։ «Եթէ յաջողին, պիտի ըսուի թէ Լոնտոն հարկադրուեցաւ ընդունիլ Մոսկուայի դինակցութեան պայմանները»։

«Փախուցիական կեղծաւորութիւն»

Իտալական թերթերը լայնօրէն կ'արտատպեն Անգլիոյ նախարարներուն վերջին ճառերը, մեծ կարեւորութիւն ընծայելով անոնց, իբրեւ «առաջին արտայայտութիւնը խրատեսութեան եւ ողջմտութեան, անցեալ մարտէն ի վեր»։ Գալով գերմանական թերթերուն, անոնք այդ յայտարարութիւնները կը նկատեն «տիպար մը փարիսեցիական կեղծաւորութեան»։ Եւ կը յայտարարեն.— « Եթէ Անգլիա իսկապէս կ'ուզէ համերաշխ ապրիլ Գերմանիոյ հետ, պէտք է գործքով ապացուցանէ իր բաղձանքը եւ 180 աստիճան փոփոխութեան ենթարկէ իր արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնը»։ Պերլինի, հիթլէրական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Գերմանիոյ խաղաղասիրական պարկեշտ քաղաքականութեան յաջողութիւնն է որ տեղի տուած է Չէյմպըլէնի եւ Հըլիֆաքսի նոր ճառերուն, որոնք սահմանուած են «մոլորեցնելու աշխարհի ուշադրութիւնը »։

*** Գերմանիոյ ծովային ուժերու հրամանատարը, ծովակալ Ռէտէր, ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Գերմանիա իրաւունք ունի նոր պահանջելու իր գաղթավայրերը եւ թէ այդ վերադարձը յետաձգելու ջանքերը «անուղղամտութիւն » կը նշանակեն։

Պելժիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Պելժիոյ վարչապետ Գ. Փիէրլօ, խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, ըսաւ.

— Պելժիա կը ձգտի խուսափիլ պատերազմէ մը՝ պելժիական հողի վրայ. բայց պէտք պիտի վերցնէ ու պիտի կռուի, եթէ նախայարձակման թատր դառնայ եւ կամ վտանգուին իր կենսական շահերը Եւրոպայի եւ Ափրիկէի մէջ։ Այս պատճառով է որ մենք դէմ ենք պաշտպանողական դաշինքներու, որոնք կրնան մեկը մեզ զէնք առնելու այն պարագային իսկ, երբ մեր էական շահերը վտանգուած չեն։ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա երաշխաւորած են Պելժիան նախայարձակման դէմ։ Եթէ պատերազմ ծագի ուրիշ պետութեանց միջեւ, Պելժիան ազատ է ճշդելու թէ պիտի միջամտէ՞ թէ ոչ։ Ամէն պարագայի մէջ, միայն ինքը, Պելժիան է որ պիտի որոշէ թէ իր կենսական շահերը ե՛րբ վտանգուած են։ Վստահ չեմ թէ մեր այս քաղաքականութիւնը վստահօրէն պիտի խափանէ պատերազմի վտանգը, բայց եթէ ո եւ է հաւանականութիւն ըլլայ մեր դիրքով առաջքն առնելու պատերազմի պայթումին, մենք պիտի չթերանանք մեր պարտականութեան մէջ »։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան գործադիր մարմինը քննելով բոլշեւիկներու առաջարկը՝ միացեալ ժողովի մը գումարման մասին, մերժեց 13ի դէմ 18 ձայնով։

ԿԱՄԱՒՈՐ ՎԻԺՈՒՄՆԵՐԸ արգիլելու համար խիստ հետապնդումներ կը կատարէ ոստիկանութիւնը։ Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին երեւան հանուած են 500 դէպքեր։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ 40 վայրկեանի խօսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի հետ, օրուան հարցերու մասին։ Թագաւորն ու թագուհին հանդիսաւորապէս ընդունուեցան Մ. Նահանգներու խորհրդարանին մէջ։ 250,000 հոգի կը սպասէին դուրսը, հրակէզ արեւին տակ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վարչական նոր կազմակերպութեան առթիւ, քննադատական ճառ մը խօսեցաւ ընկերվարական Գ. Վիտալ, երեսփ. ժողովին մէջ։ Եկամտական նախալսարը պատասխանելով ,,զարմանալի այլանդակութիւններու ամեն. — Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները 36 առ հարիւր աւելցած են 7 տարուան ընթացքին, պարտքը 273 միլիոնէն բարձրացած է մէկ միլիարի։ Տուրքերը ծանրացած են, վարձքերը աղած, բնակարանները պարապ կը մնան, ճամբաները եւ յէլատակարանները երեսի վրայ ձգուած են, ջուրի բաշխումը թերի է, հրշէջ կազմակերպութիւնը՝ ողբալի եւն.։

ԱԶԳԱԾՈՂՈՎԻ հողատարութեանց յանձնախումբը նիստ գումարեց Ժընեւի մէջ. Կ'ըսուի թէ այս յանձնաժողովը պիտի շպասէ Անգլիոյ նախարար Մաքտոնըլտի ժամանման, քննելու համար Պաղեստինի հողատարութեան հետ կապուած խնդիրները։ Նիստէն կը բացակայէր Սպանիոյ ներկայացուցիչը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Սպանիա ամէն կապ պիտի խզէ Ազգաժողովին հետ։

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ տեղի պիտի ունենան մարզական խոշոր հանդէսներ։ Լեհական թերթերը կ'ըսեն, թէ միայն արեւելեան Փրուսիայէն 40.000 գերման հիթլերական փաղանգ պիտի այցելէն Տանցիկ.

ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ Լոնտոնի նամակատուփերուն մէջ ուրբաթ գիշեր, բոլորը միաժամանակ։ Անմիջապէս օգնութեան կանչուեցան հրշէջները, խափանելու համար որ եւ է հրդեհ։

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔԷՆ աղջկան մը յարդէ գլխարկը բռնկեցաւ Լոնտոնի մէջ, ապակիէ գարդի մը ցոլացումով։ Անցորդ մը անմիջապէս խլելով գլխարկը, կոխոտեց զայն, մինչ աղջիկը բացատրութիւն կը պահանջէր, բարկօրէն «պէխապէր »...

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ՓՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.։ Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

ՕԷՆ.ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Կիրակի։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի։

Յետաձգուած է

Ֆր. Հայ Ե Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի յառաջիկայ դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յունիս Շաբաթ երեկոյ յետաձգուած է 12 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը քաղաքական արուեստի մէջ»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նուպար Ամիրխանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրահատոր զաւկին ԱՐՄԱՆ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԱԶԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն / ազգային խորհրդի որոշման, այսուհետեւ Ս. Գր. Լուսաւորչի Եկեղեցին իր վիճակին կիրակին անխափան տարեդարձը նշանակուած է եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ ամէն տարի նոյն օրը հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնէք [illegible] պիտի կատարուի Պօղոսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն եկեղեցւոյ հիմնադիր հանգուցեալ Կրիգոր Լպիւռ Պալյան անի յիշատակին։

Յառաջիկայ Կիրակի 11 Յունիս, կը հրաւիրենք բարեպաշտ հայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեանց։

Փոմոնի եւ շրջակայից Թաղական խորհուրդ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այսօր կիրակի առաւօտ, 11 Յունիս, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մարսէյլի ախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան։ Կը հրաւիրուին տիկնայք եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A.DER (AGOPIAN)

17 Rue Dameame Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 13 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4065
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՍԵՂԱՆԸ ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ Է...

Կը թուի թէ քաղաքական կացութիւնը բաւական բան կորսնցուցած է իր այն հանգամանքէն, որ այնքան ճնշիչ մթնոլորտ մը ստեղծած էր, ամիսներէ ի վեր

Այս տպաւորութիւնը կը գործեն Անգլիոյ նախարարներուն յաջորդական ճառերը, ինչպէս նաեւ մաս մը զինուորներու արձակման որոշումը՝ Ֆրանսայի մէջ

Նորութիւն մը չեն պարունակեր Անգլիոյ վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հրապարակային ճառերը։ Բոլորն ալ միեւնոյն ոգին կ'արտայայտեն. Պատրաստ ենք լսելու ձեր պահանջները. բայց, մի՛ սպառնաք, բռնութեան մի՛ դիմէք, հրամեցէք սեղանի մը առջեւ, խօսինք, լուսաբանուինք, խաղաղութեամբ լուծենք ինչ որ կարելի է :

Այս անգամ, ամէնէն նշանակալից նորութիւնը այն է որ Անգլիոյ նախարարները ճառեր կը խօսին, բարեկամութեան հաւաստիքներ կ'ընծայեն ճիշդ այն պահուն երբ անելի մը յանգած են անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները :

Բանգէտներու կարծիքով, այս ալ ռազմախաղ մըն է, ազդելու համար Մոսկուայի վրայ, որ տակաւին կառչած կը մնայ իր տեսակէտներուն,— կատարեալ զինակցութիւն, փոխադարձ յանձնառութիւններով, ինչպէս նաեւ երաշխաւորելով սահմանամերձ երկիրներու ապահովութիւնը.

Երկու դիկտատուրաները, որ սկիզբէն ի վեր հաւատք չունին միջազգային ժողովներու եւ դիւանագիտական բանակցութեանց վրայ, արտասանուած ճառերուն պատասխանեցին իրենց սովորական բրտութեամբ :

Այսպէս, Պերլինի մամուլը մէկ անգամէն «փարիսեցիական կեղծաւորութիւն» կոչեց Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հաւաստիքները, խօսքէն առաջ գործ պահանջելով։ Իսկ իտալականը, որ լայնօրէն արտատպած էր ճառերը եւ բաղդատաբար չափաւոր կ'երեւար, յաջորդ օրն իսկ փոխեց լեզուն :

Արդարեւ, իտալական թերթերն ալ «նոր ռազմախաղ մը» կը նկատեն լորտ Հալիֆաքսի ճառը, գիտել տալով թէ պաշարման քաղաքականութիւնը անփոփոխ մնացած է, թէ Անգլիա կը վախնայ որ Ճափոն ալ գլուխ վերցնէ Մայր-Արեւելքի մէջ, թէ անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը կրնայ զօրացնել բոլշեւիկեան ազդեցութիւնը հոն.:

Բազմաթիւ հարցերու կարգին, Հռոմի մէջ մասնաւորապէս Անգլիոյ երեսին կը զարնեն Թուրքիոյ հետ կնքած համաձայնութիւնը, ըսելով թէ Լոնտոն կը ճգնի խախտել Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը։

Այս առթիւ, հեղինակաւոր թերթ մը անգլիական խաղ մը կը նկատէ նաեւ Եգիպտացի մարաջախտ Ազիզ Ֆաթթահի ուղեւորութիւնը դէպի Անգարա, Աթէնք եւ Պուքրէշ :

Իտալական թերթը վերլուծելով այս այցելութեան ծալքերը, այն եզրակացութեան կը յանգի թէ Թուրքիա յանձնառութիւն մը պիտի կնքէ Անգլիոյ հետ, պաշտպանելու համար Սուէզի ջրանցքը, Եգիպտոսի արեւմտեան սահմանագլուխները (Լիպիոյ դիմաց)։ Ցետոյ, Հռոմի մէջ կը կասկածին թէ անգլիական դիւանագիտութիւնը կը ջանայ հաշտեցնել Եգիպտոսն ու Մոսկուան եւ ուրիշ անակնկալներ սարքել։

Ուրեմն, Անգլիոյ նոր հաւաստիքներն ալ հաւատք չեն ներշնչեր ոչ Հռոմի, ոչ ալ Պերլինի : Այս վերջինը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ իր գաղթավայրերը, իբրեւ տարրական պահանջ դէպի ի «կենսական տարածութիւն» : Ցետոյ, Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու մասին ալ կը ներկայացնէ զանազան պահանջներ, որոնց լուսաբանութեան կը կարօտին :

Ամէն պարագայի մէջ, մէկ բան խելքի մօտ կ'երեւայ,— ժողովրդավար պետութիւնները բազմապատկելով իրենց սպառազինութիւնները եւ դաշինքներու ցանց մը կազմած ըլլալով, այժմէն իսկ ինքնավստահ կ'երեւան, սանձելու համար Հռոմի եւ Պերլինի յանդուգն քայլերը :

Շ.

ՍՊԱՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է
ՅՕԴՈՒԱԾ ԳՐԵԼ ԵՒ ՃԱՌ ԽՕՍԻԼ

>>> · <<<

Մասնաւոր հրամանագիր մը պահեստի սպաներուն կ'արգիլէ յօդուած գրել եւ հրապարակային ճառ խօսիլ։ Հրամանագիրը անբաւական գտնելով 1933 ապրիլ 1ի օրէնքը, հետեւեալ նոր տրամադրութիւնները կ'աւելցնէ.—

Գործօն բանակի եւ պահեստի բոլոր սպաները չեն կրնար յօդուածներ գրել, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու.—

1914 — 1918ի պատերազմին կամ անկէ վերջը կատարուած որ եւ է զինուորական գործողութեան, օտար պետութեանց կամ բանակներու, զինուորական, նաւային, օդանաւային կամ գաղթային ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու, ազգային պաշտպանութեան մասին, օգտագործելով իրենց պաշտօնին շնորհիւ ստացուած տեղեկութիւններ, կամ վերջապէս այնպիսի խնդիրներու մասին որ կրնան քաղաքական կամ կրօնական հակառակութիւններ յարուցանել։ Այս բոլորէն դուրս եղած գրութիւնները կրնան հրատարակուիլ հեղինակներուն պատասխանատուութեամբ :

Սպաները չեն կրնար հրապարակային կամ ձայնասփիւռ ճառեր խօսիլ որ եւ է նիւթի մասին, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու։ Նոյնպէս իրաւունք չունին վերոյիշեալ յօդուածներուն կամ ճառերուն համար յիշատակելու իրենց աստիճանը, առանց պատերազմական նախարարին արտօնութեան։ Երբ այդ արտօնութիւնը խնդրուած չէ կամ մերժուած է, արգիլուած է օգտագործել իրենց սպայի դիրքը։ Այս տրամադրութիւնը չի վերաբերիր այն նախկին սպաներուն որոնք անդամ են խորհրդարանին։ Իրենց միւս յօդուածներուն եւ բանախօսութեանց համար զանազան դասակարգի սպաները կրնան իրենց ստորագրութեան տակ յիշել իրենց աստիճանը, բաց ի ծանուցումի եւ առեւտուրի վերաբերեալ գործերէ։ Ամէն սպայ պէտք է խստօրէն զգուշանայ իր յօդուածներուն մէջ յիշել այն պաշտօնները զոր վարած է կամ կը վարէ բանակին մէջ :

Զինուորներն ալ, որ դրօշի տակ են, չեն կրնար հրապարակային ճառ խօսիլ կամ յօդուած գրել, առանց կանխաւ արտօնութիւն առնելու իրենց հրամանատարէն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿՆՔՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 16ԻՆ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԿՑՈՒՄԸ ՎՃՌՈՒԱԾ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը յունիս 16ին յետաձգեց Սանճաքի ներկայ կարգուսարքին բարձման յայտարարութիւնը։ Կը կարծուի թէ այդ օրը պիտի ստորագրուի Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը :

*** «Թանին» թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն թէ Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեանց մէջ առկախ կը մնայ միայն Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցը։ Այս առթիւ պարզելով նախընթաց դէպքերը եւ մասնաւորապէս 1938 յունիս 4ի համաձայնութիւնը որով Ֆրանսա եւ Թուրքիա միասին պիտի կառավարէին այս ինքնավար շրջանը, կը յիշէ թէ պայմանագրին մէջ բառ առ բառ արձանագրուած էր թէ «Սանճաքի հարցը հողային խնդիր մը չէ Թուրքիոյ համար»։

— « Եւ սակայն, դէպքերը յառաջ գացին եւ այս տրամադրութիւնը իր արժէքը կորսնցուցած է հիմա։ Այժմ խնդիրը պէտք է քննուի բոլորովին տարբեր եղանակով մը։ Պէտք չէ մոռնալ թէ իմաստուն հայեցողութեամբ մը գոհանալով Լօզանի դաշնագրին սահմաններով, Թուրքիա կը հրաժարէր կայսրութենէ մը։ Ան նախընտրեց ամփոփուիլ մենապէս կրճատուած երկրամասի մը մէջ, որ, յոյն եւ թուրք բնակչութեանց փոխանակութեամբ, իրեն կ'ապահովէր միատարր ժողովուրդ մը, որուն համար չկար «կենսական տարածութեան» խնդիր։ Ինչ կը վերաբերի Հաթայի, 1938 յուլիսի համաձայնութիւնը կ'ընդունէր թուրք տարրին գերակշռութիւնը, որ արձանագրուած է յստակօրէն, իբրեւ արդիւնք 1921 հոկտ. 20ի համաձայնութեան եւ 1936ի ընտրութիւնները հաստատեցին թէ այդ գերակշռութիւնը իրական է։ (ՅԱՌԱՋ.— Բարեհաճեցէք ուշադրութեամբ կարդալ հոգատար իշխանութեան եւ Ազգաժողովին պաշտօնական տեղեկագիրները)։ Հասկնալի է ուրեմն թէ այս խնդիրը կենսական կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ համար։ Հետեւաբար, այս շրջապատին մէջ էր որ տեղի ունեցան Ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները, մինչ Ֆրանսայի մէջ կը ծագէր բուռն պայքար մը Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին վաւերացման դէմ։ Բայց եւ այնպէս, այդ դաշնագրէն շատ առաջ կար 1921 հոկտեմբերի դաշնագիրը, եւ առանց պատճառի չէր որ Թուրք Հանրապետութիւնը կրցաւ մեղադրել մեզ թէ վերապահում չէինք դրած Անգարայի դաշնագրի մասին, երբ Սուրիոյ հետ բանակցութիւններ կը կատարէինք 1936ին։

Ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ անցեալ մայիս 12ին սկզբունքի համաձայնութիւնը չկրցաւ կատարեալ համաձայնութեան մը յանգիլ, չփումները շարունակուեցան գրեթէ ամէն օր, Անգարայի մեր դեսպանին եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին միջեւ։ Եթէ կարգ մը ընդհատումներ պատահեցան, Ֆրանսայի թէ Թուրքիոյ կողմէ, երբեմն իբրեւ հետեւանք կարգ մը սրտնեղութեանց, լուծումը չի կրնար ուշանալ։ Հետեւաբար պէտք է վերջացնել եւ շուտ։ Չափէն աւելի յետաձգուած բարեկամական շարժումը կը կորսնցնէ իր արժէքը։ Ժամանակն է արդէն, բայց այլեւս պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել :

Աւելորդ է ըսել թէ թղթակիցը այս մանուածապատ խօսքերով կը թելադրէ Սանճաքը որ առաջ յանձնել Թուրքիոյ.

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՑՐՈՒՄ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը որոշած է արձակել մաս մը զինուորներ, յատկապէս սեպտեմբերին, նկատելով որ ժողովրդավար պետութեանց դիրքը զօրացած եւ կացութիւնը բաւական մեղմացած է։ Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ նախարարական խորհուրդը ժողովի հրաւիրուած է այսօր, երեքշաբթի, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է ֆրանքեւթուրք դաշնագիրը, որով Թուրքիա իր զինուորական աջակցութիւնը կը խոստանայ Ֆրանսայի, իսկ այս վերջինն ալ իբրեւ փոխարինութիւն կը հրաժարի Սանճաքին վրայ ունեցած իրաւունքներէն։ Ժողովը պիտի լսէ նաեւ արտաքին նախարարին զեկուցումը անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին

Պ. Տալատիէ լրջախոհական մը ուղղած է զինուորական իշխանութեանց, սեպտեմբեր 1ի մասնակի զօրացրումին առթիւ, բայց կ'աւելցնէ.

— « Ինծի կը վերապահեմ կանխել այս թուականը, եթէ միջազգային կացութիւնը թոյլ տայ »։

Միեւնոյն ատեն Պ. Տալատիէ հրամայեց տասնօրեայ արձակուրդ տալ ամուսնացած պահեստայիններուն, որոնցմէ շատեր Մաժինոյի ամրութեանց մէջ կը գտնուին, անցեալ մարտի զօրաշարժէն ի վեր։

Այս կարգադրութիւնները կը նշանակեն թէ կառավարութիւնը լաւատես է կացութեան մասին։

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ, որ շաբաթ օր Մոսկուա պիտի երթար, իր մեկնումը յետաձգեց երկուշաբթի օրուան (երէկ)։ Կ'ըսուի թէ յառաջիկային Անգլիոյ պատերազմական նախարարն ալ Մոսկուա պիտի երթայ, եթէ մասնաւոր բանագնացը յաջողի ելք մը գտնել, վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու համար :

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները կը շարունակեն խորհրդակցիլ։ Նոր բանաձեւի մը համաձայն, երկու պետութիւնները յանձն պիտի առնեն օգնութեան հասնիլ Խ. Միութեան, եթէ ան յարձակման ենթարկուի, կամ յարձակում կատարուի սահմանակից երկրի մը դէմ։ Երկու երկիրները փոխադարձաբար նոյն երաշխաւորութիւնը պիտի պահանջեն Խ. Միութենէն։ Պալթեան պետութեանց խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի նոր բանաձեւով մը, որուն համաձայն Անգլիա եւ Ֆրանսա ի հարկին պիտի օգնեն անոնց, եթէ յարձակում կատարուի :

*** Անգլիոյ նախարարները կը շարունակեն ճառեր խօսիլ, պանծացնելով Մեծն Բրիտանիոյ ուժը եւ միեւնոյն ատեն հաւաստիքներ ընծայելով միահեծան պետութեանց։ Պատերազմական նախարարը ճառի մը մէջ յայտարարեց

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՒԱԲԵԿԵԱԼ ՄԸ ԵՒՍ

Զրոյց մը բերնէ բերան, որ դժբախտաբար հաստատուեցաւ, պաշտօնապէս,— Հայկազուն Հապէշեանի յիմարանոց փոխադրուած է :

Տակաւին երկու շաբաթ առաջ խմբագրատունն էր, գէզ մը հին, հաստափոր գիրքեր բռնած՝ պայուսակին մէջ, ինչպէս միշտ։ Կուգար ցուցնելու, հետաքրքրութիւն շարժելու եւ աւելի շատ օգտակար ըլլալու, քան թէ գիրք ծախելու :

Յաջորդ գիշերը հանդիպեցայ Սէն Միշէլի պողոտային վրայ.

— Վաղը պիտի բերեմ յօդուածը...

Ես ալ չեմ գիտեր թէ հարցը ո՛ր յօդուածի մասին էր։ Հապէշեան ամէն գալուն բան մը կ'առնէր.

— Սափրատեանի պատմական տեսութիւնը կարդացի՞ր, պատասխանը պատրաստ է, քանի մը օրէն կը բերեմ։ Պիտի ջախջախեմ։

— Ահագին նիւթեր ունիմ Կիլիկիոյ մասին, դժբախտաբար տեղս յարմար չէ աշխատելու համար, բայց շուտով կը բերեմ.

— Յօդուածաշարք մը կը պատրաստեմ Տրապիզոնի յեղափոխական – մտաւորական շարժման մասին ...

Տպաւորութիւնս լաւ չէր, այդ գիշեր։ Բոլորովին խարխլած, կարծես ուրուական մըն էր որ կ'անցնէր մութին մէջէն։

Յաջորդ օրը չերեւցաւ. բայց շատոնց վարժուած էինք այսպիսի բացակայումներու եւ մասնաւոր բանի մը չվերագրեցինք :

Երկու օր վերջը արդէն հանրային սեփականութիւն դարձած էր պատմութիւնը։

Հապէշեան առտուն կանուխ ինքնաշարժ մը վարձելով, կը հրամայէ քաղաքին շրջանը կատարել։

Շարժավարը կը կատարէ իր հրամանը, եւ երբ կարգը կուգայ վճարման, դժբախտ Հայկազունը կը կակազէ։ Ի վերջոյ կ'առաջնորդեն ոստիկանատուն, ուր հաստատելով թէ խակալէս անհաւասարակշիռ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, կը փոխադրեն նախ Սէնթ Աննա, յետոյ Վիլժուիֆ.

Եւ անխուսափելի փափուքները.

— Պառկելու տեղ չունէր, օրերով անօթի կը մնար, եւ սակայն անվերջ կը խմէր

Ու կը յիշեմ իր շէն օրերը, աւելի քան քսան տարի առաջ, երբ Հապէշը անգլիական կը համրէր, իբրեւ ...-սանձնաշնորհեալ շրջիկը Եգիպտոսի հաստատուած հարուստի մը, որ օրահար էր հնագիտական առարկաներու։ Երկար պտոյտներ կատարած էր մինչեւ Միջագետք, եւ, միշտ շէնշող, կը ծախսէր անխնայ :

Դաշնակցական էր, այն ատեն, եւ երեւակայութիւնը միշտ բոցավառ :

Զինադադարին գացած էր Վիեննա, ու ճանաչուր սանձարձակ վայելքի, ինչպէս կը պատմէին իրազեկներ :

Յետոյ եկաւ Փարիզ։ Այս անգամ կինն ալ տարուած էր օրուան հովերէն, փոխելով «[illegible]»։

Վերջին տարիներս նորէն մտերմացանք. բայց այլեւս փլած էր, նիւթապէս թէ ֆիզիքապէս։ Կը նստէր պատառ մը հաց ճարել հին գիրքերու առեւտուրով։ Ինք ալ դարձած էր տեսակ մը մումիա, դեղնած թուղթերու եւ գիրքերու լաբիրինթոսի մը մէջ։

Եւ սակայն, կը մնար միշտ նոյն խանդավառ մարդը :

Այս դժբախտութենէն մէկ շաբաթ առաջ, խմբագրատուն վազած էր, ձեռքը «Ֆիկարօ» մը։

— Կարդա՛, կարդա՛... եղա՞ւ է... ես ինչ որ կ'ըսեմ պիտի ըլլայ... Կիլիկիա՜

Հասարակ թղթակցութիւն մըն էր Ֆիկարօի գրածը։ Թղթակիցը Թուրք մը տեսեր է որ իրեն պատմեր է թէ [illegible] կը սպասեն Հռոմէն :

Հապէշը տասը օրինակ գնած էր այդ թիւէն, բաժնելու համար իր բարեկամներուն...

ՎԱՀԷ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Անգարայի մէջ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Կաֆէնքօ Պոլիս հասնելով, քանի մը ժամ կենալէ վերջ գնաց Անգարա։ Հոն պիտի մնայ մինչեւ յունիս 14, կարեւոր խորհրդակցութեանց համար, յետոյ Պոլսէն նաեւ պիտի անցնի, Աթէնք երթալու համար։ Յունաստանի մէջ ամբողջ օր մը պիտի յատկացուի ընդունելութեանց, 48 ժամ ալ զանազան պտոյտներու, որոնց ընթացքին նախարարը առիթ պիտի ունենայ նոր խորհրդակցութիւններ կատարելու։ Նախարարը Պուքրէշ պիտի վերադառնայ յունիս 19ին կամ 20ին :

*** Պ. Կաֆէնքօ Անգարա հասնելով, ներկայ եղաւ թրքական ձիարշաւին եւ արժանացաւ ջերմագին ցոյցերու։ Յետոյ այցելեց Աթաթիւրքի դամբարանը եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ։ Կիրակի գիշեր հացկերոյթ մը տրուեցաւ իրեն ի պատիւ, եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը բաժակաճառ մը խօսելով յայտարարեց .

— « Մենք յաջողեցանք կազմակերպել մեր գործակցութիւնը, մեր քաղաքական անկախութեան տալով միացման գիծ մը՝ Պալքանեան պետութեանց արտաքին յարաբերութեանց համար, ի խնդիր խաղաղութեան։ Պալքանեան Միութիւնը գերազանցապէս խաղաղութեան ազդակ մը հանդիսացաւ եւ պիտի մնայ, ինչ որ ալ ըլլայ դէպքերու ընթացքը» :

Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ շեշտելով երկու երկիրներուն անքակտելի բարեկամութիւնը, ըսաւ.

— « Մենք այդ բարեկամութեան կը պարտինք ճշգրիտ հասկացողութիւնը այն առաքելութեան զոր Թուրքիա եւ Ռումանիա պիտի կատարեն միասնաբար։ Ճակատագիրը մեր ազգային վերածնման համար մեզի տուած է յարանման պարտականութիւններ, որոնք ամենաբարձր արժէք ունին մեր ժողովուրդներուն համար» :

Պ. Կաֆէնքօ ալ շեշտեց թէ Պալքանեան Միութիւնը խաղաղութեան ազդակ մըն է, որ ոչ մէկուն դէմ ուղղուած է եւ որ դուրս չի ձգեր ո եւ է պալքանեան ժողովուրդ։

*** Պուլկարական թերթերը խօսելով այս այցելութեան վրայ, կը գրեն թէ Պուլկարիոյ մտքէն չանցնիր քանդել պալքանեան միութիւնը, բայց «ժամանակն է հասկնալու թէ կարգ մը պայմաններով Պալքանները կրնան ոչ միայն մէկ ամբողջութիւն կազմել, այլ եւ դառնալ տէր սիրական իրենց ճակատագրին։ Կը յուսանք թէ այս գաղափարը նկատի պիտի առնուի Անգարայի եւ Աթէնքի տեսակցութեանց մէջ »։

ՊԵԼԺԻՈՑ երեսփ. ժողովին ներկայացուեցաւ օրինագիծ մը որ կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— Վեց ամիսէն մինչեւ հինգ տարի բանտարկութեան եւ 1000էն 20.000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուի ան որ քաղաքական գործունէութեան կամ քարոզութեան համար դրամ, նուէր, պարգեւ, փոխառութիւն կամ ուրիշ առաւելութիւններ կը ստանայ Պելժիոյ կամ արտասահմանի մէջ, ուղղակի կամ միջնորդի միջոցաւ :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐՐԵԱԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԱՐԸ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾԱՊԷՍ ԲԱՐԵՐԱՐ Է»

Ապշեցուցիչ է տեսնել, թէ ինչպէս հանրային կարծիքը Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ արագօրէն ու վճռականօրէն կանգ առած է Երրեակ Համաձայնութեան մը վրայ՝ Խ. Միութեան հետ. Երրեակին հանրածանօթ առաւելութիւնները անհետացած են անոնց համար իսկ, որոնց մօտ խորշանքը համայնավարութենէն տակաւին կը շարունակէ մնալ առաջին քաղաքական սկզբունքը:

Բայց պէտք չէ ենթադրել, թէ այս փոփոխութիւնը արդիւնք է յուսահատ անձկութեան կամ երկիւղի: Ան հետեւանք է այն գիտակցութեան, թէ այս երեք երկիրները իրարու կապուած են շահերու խիստ իրական նոյնութեամբ մը: Անոնց հասարակաց շահը խաղաղութիւնն է. Անոնցմէ ոչ մին ունի բան մը շահելիք, ընդհակառակն՝ շատ բան նոյնիսկ ամէն ինչ ունի կորսնցնելիք, պատերազմէ մը: Համոզումը ընդհանուր է, թէ այս երրեակ համաձայնութեան շուրջ կարելի է համախմբել զինեալ կամ զինուելու վրայ եղող պետութիւններու այնպիսի ընդարձակ խմբակցութիւն մը, որ երկար ու անձկալից մտածելու պիտի մղէ դիկտատորները՝ ոեւէ յարձակում գործելէ առաջ:

Պէտք չէ կարծել նաեւ թէ Ռուսիա մեծ բարիք մըն է որ կ'ընէ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց՝ միանալով անոնց՝ յօգուտ հասարակաց պաշտպանութեան: Հիմա ժամանակը չէ պետութեանց համար խնդրել կամ ընդունիլ բարիքներ, մէկը միւսէն: Անհրաժեշտ է հիմնական շահերու հաստատուն կռուան մը՝ ունէ ազդու եւ ներզօր համագործակցութիւն մը յառաջացնելու համար:

Ռուսական շահերը եւս խնդրոյ առարկայ են, խորապէս: Նացի լեգէոններու ժամանումը եւ նացի նաւատորմիղի մը ստեղծումը Սեւ ծովու մէջ կրնան կորստեան ենթարկել Ռուսիան: Նացիական ախորժակը անկարելի է յագեցնել Ուկրայնայի մէջ, առանց Ռուսիոյ հասցնելու զարհուրելի վնասներ: Լեհական անկախութիւնը նուազ կարեւոր չէ Ռուսիոյ համար քան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Նացիներու կողմէ արշաւանք մը պալթեան երկիրները կամ Ֆինլանտա՝ պիտի մղէ Ռուսիան, եթէ նոյնիսկ մեկուսի մնացած ըլլայ, վերանորոգելու Մեծն Պետրոսի պատերազմները:

Ուստի, գոյութիւն ունի Խորհրդային Միութեան եւ ժողովրդապետութեանց արտաքին յարաբերութեանց մէջ իրաւացի, համահաւասար շահերու իրական ու պարկեշտ հիմք մը: Ասիկա է որ կենսունակութիւն տուած է Երրեակ Համաձայնութեան խաղաղութեան ճակատ կազմելու ծրագրին:

Հարցը այնքան զարգացած է այժմ, որ անհնարին է մտածել թէ երեք կառավարութիւններէն ոեւէ մին կը համարձակի հոն նահանջել եւ իրենց հարիւր միլիոնաւոր աշխատաւորները զրկել կեանքի ու յառաջդիմութեան այս միացեալ դրաւականէն: Համաձայնութեան ճամբան կը հարթուի հետզհետէ այնպիսի անդիմադրելի ուժերէ, որոնք չիւղերու նման յոյս կը ցնդեցնեն ու մէկ կողմ կը վանեն ոեւէ լուրջ խոչընդոտ կամ բանաւոր նախապաշարում:

Անձնապէս, փոխած չըլլալով հանդերձ իմ տեսակէտս համայնավարութեան կամ անցեալի դէպքերուն հանդէպ, ես սկիզբէն իսկ նախամեծար համարած եմ խորհրդային առաջարկները՝ անգլիական կամ ֆրանսական առաջարկներէն: Անոնք աւելի պարզ են, աւելի տրամաբանական եւ աւելի համապատասխան հասարակաց շահերու հիմնական դասաւորումին:

Թուրքիոյ ազդեցութիւնը մեծապէս բարերար է եւ պէտք է անհրաժեշտ վարկը տալ Պ. Չէմպրլէնին, որ գիտցաւ տարի մը առաջ ճամբան հարթել անգլօ-թրքական զինակցութեան: Թուրքիան պիտի հանդիսանայ հզօր եւ ճարտար թարգմանը արեւմտեան պետութեանց՝ Խ. Միութեան մօտ:

Բոլոր անոնք, որոնք կ'ուսումնասիրեն ռազմագիտական կողմը նոր խաղաղութեան ճակատին, պիտի ուրախանան տեսնելով թէ ի՛նչքան աւելի զօրաւոր է այժմ մեր կացութիւնը Հարաւարեւելեան Եւրոպայի մէջ, քան էր 1914ին:

Ոչ ալ պէտք է որ լուրջ դժուարութիւն մը գոյութիւն ունենայ պալթեան պետութեանց ու Ֆինլանտայի ապահովութիւն տալու մէջ: Ռուսական պահանջը այս կէտի վերաբերմամբ հիմնաւոր է: Իմաստ չկայ որ խաղաղութեան ջրասոյզ ցանցակին վրայ ճեղքուածք մը գոյութիւն ունենայ:

Ոմանք կ'ըսեն. «Ի՞նչ ընել, երբ անոնք չեն ուզեր երաշխաւորութիւններ»: Բայց պէտք է հաշուի առնել, որ եթէ Լիթուանիա, Լաթվիա եւ Էսթոնիա յարձակումի նշաւակ դառնան նացիներու կողմէ եւ կամ նացիական դրութեան ենթարկուին քարոզութեան ու ներքին դաւադրութեանց պատճառով, ամբողջ Եւրոպան պիտի մխրճուի պատերազմի մէջ: Պալթեան պետութիւններու անկախութիւնը կենսական է Լեհաստանի համար: Նոյն Լեհաստանի եւ անոնց միջեւ գոյութիւն ունին քաղաքական ու զինուորական ամենասերտ յարաբերութիւններ, առանձին առանձին ու միասնաբար: Եթէ անոնց անկախութիւնը վտանգի տակ դրուի նացիներու կողմէ, Լեհաստան կը պարտաւորուի պատերազմիլ: Ասոր հետեւանքով՝ կը պատերազմին Անգլիա եւ Ֆրանսա, կը պատերազմի Ռուսիա: Ինչո՞ւ ուրեմն այժմ, խաղաղութեան ժամանակ իսկ, հրապարակով ու անվարանօրէն, չիրականացնել քայլ մը, որ կրնայ առաջքը առնել այդ պատերազմին:

Մինչ այժմ, բանակցութեանց այս հանգրուանին, անհնարին է այս փոքր պետութիւններէն պահանջել, երբ տակաւին կնքուած չէ Երրեակ համաձայնութիւնը, որ մտնեն յանձնառութեանց տակ: Բաւական պիտի ըլլայ միայն երեք մեծ պետութեանց կողմէ յայտարարել, թէ պալթեան պետութեանց վրայ յարձակում մը կամ անոնց նացիացումը Երրեակ համաձայնութիւնը պիտի նկատէ իրեն դէմ ուղղուած թշնամական արարք մը:

Ամէն ոք կը յուսայ ուրեմն, որ խաղաղութեան պահպանման այս մեծ քայլը առնուի մինչեւ այս շաբթու վերջ:

Մենք յաճախ կը լսենք հետեւեալ հարցի-պատասխան հարցումը. «Ի՞նչպէս Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա կրնան օգնութեան փութալ պալթեան պետութեանց, կամ նոյնիսկ Լեհաստանի ու Ռումանիոյ, որոնց արդէն երաշխիք տուած են»: Ասոր պատասխանը պարզ է. եթէ արեւմտեան ռազմաճակատի վրայ զբաղեցնենք բաւականաչափ նացի զօրք, արեւելքի մէջ յարձակման ենթարկուած պետութիւնները կրնան իրենքզիրենք պաշտպանել յաջողակօրէն:

Արեւելքի մէջ հզօր ու դիմացկուն ռազմաճակատ մը յառաջացնելու կարելիութիւնը կախում ունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ուժէն արեւմուտքի մէջ, ինչպէս նաեւ բաւական Ռուսիոյ արագագոյն աջակցութենէն արեւելքի մէջ:

Մենք պէտք չէ ենթադրենք թէ գերման բանակը ամենազօր է եւ կամ նացութեան ենթարկուած գերման ժողովուրդի կենսունակութիւնը ամէն կէտի վրայ ալ միաժամանակ գրոհ կրնայ տալ: Ոչ ոք պէտք չէ որ ստորագնահատէ գերման բանակի զինուորական հզօրութիւնը: Ասիկա ապացուցուած է շատ յաճախ եւ վերջերս ալ: Բայց տարակուսելի է, որ գերման զինուորական սպայակազմը, վերջերս միայն վերակազմուած, բաւականաչափ զօրաւոր ըլլայ կռելու միաժամանակ հաւաքական ծանրութիւնը այնքան ազգերու, մեծ ու պզտիկ, պայմանով որ այս բոլոր պետութեանց զինուորական կարգադրութիւնները սկիզբէն իսկ կեդրոնացուած ենթարկուին:

Երկու ռազմաճակատներու վրայ միաժամանակ պատերազմին հետանկարն է, որ կը կազմէ յաւագոյն արգելքը նախայարձակման դէմ: Անշուշտ ոչ ոք կրնայ թափանցել ապագայի տխուր գաղտնիքին մէջ եւ ոչ ոք կրնայ կանխագուշակել անծանօթին մէջէն, թէ նժարը ո՛ր կողմ կը հակի:

Բայց երբեք դժուար չէ տեսնել, թէ ո՛ր ուղղութեան մէջ է ապահովութեան յաւագոյն դրաւականը:

Այս պաղ գնահատումները ընելու տեն, անհրաժեշտ է կրկնել այն ինչ որ գերման ղեկավարները լաւ գիտեն արդէն, այսինքն՝ Երրեակ Համաձայնութեան կազմութեամբ ոչ ոք օղակելու փորձ չկատարուիր, եւ ոչ ոքի սպառնալիք չկազմակերպուիր: Այս համաձայնութիւնները, հարկադրաբար կազմուած, միմիայն պաշտպանողական են, եւ յոյս կը ցնդին անմիջապէս, եթէ յարձակողական նոր պատճառներու ծառայեցուին:

Միշտ բաց դուռ կայ Գերմանիոյ առջեւ ոեւէ ապահովութիւն պահանջելու իր դրացիներէն, թէ նոյնութիւն աւելի չտան իրեն: Ինքնապաշտպանութիւնն է միայն, որ մղած է զիրենք համագործակցելու, եւ Գերմանիա կրնայ, խաղաղ կենցաղով մը, տարիներու ընթացքին փարատել այն տագնապը, որ պատճառ դարձած է այսքան ընդարձակ համագործակցութեան մը ստեղծման:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ԽՄԲ. — Այս տեսութիւնը, որ որոշ կապեր ունի եկեղեցին մշակած պատարագին հետ, կը հրատարակուի իբրեւ մասնագիտական տեսութիւն, իր պատասխանատուութեամբ.—

Երաժշտական ոեւէ գործ որ բառերով կ'երգուի, անմիջական կերպով կապ ունի գրական օրէնքներուն հետ, որոնց պէտք է պատշաճի: Վերջակէտը, ստորակէտը, փակագիծը եւ միջակէտը իրենց համարժէքներն ունին երաժշտական նախադասութեան մէջ: Օրինակ. «Հայր մեր, որ յերկինս ես՝ սուրբ եղիցի անուն քո»: Երաժշտական հատածը պէտք է աւարտի ՔՈ վանկին վրայ, եւ ո՛չ աւելի առաջ: Ուրիշ օրինակ մը. երաժշտական նօթը պէտք է բարձր ըլլայ այն վանկին վրայ՝ ուր կայ բնական շեշտը. քա-ղա՛ք, կամ յա-ռա՛ջ: Հակառակը սխալ է:

Այս տարրական սկզբունքը մեկնակէտ ունենալով, երբ մեր նիւթին մէջ խորասուզուինք, պիտի անդրադառնանք որ մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը շատ աղքատ է եւ թոյլ, բաղդատաբար գրական արժէքին: Մեր աղօթքներուն մէջ գրական իմաստը աւելի բարձր, վեհ ու խոր է, մինչդեռ անոնց եղանակները անխորհուրդ կիրարկուած եւ պատահականօրէն յարմարցուած են դարեր առաջ, մեր նախահայրերուն կողմէ:

Որեւէ տարակոյս չունիմ անոնց հաւատքի բարձրութեան վրայ, զոր նոյնիսկ կարելի չըլլայ գուցէ գտնել հիմա, բայց, ընդունելի կէտ մըն է որ անոնք յաճախ աշուղներ էին, որոնք համբուրը իրենց ձեռքերուն մէջ, ծալլապատիկ նստած, քառերը արտասանեցին առաջին անգամ անոնց յարմարցնելով երաժշտութիւն մը զոր [illegible] իրենց քթին տակէն մրթմրթալով, առանց որեւէ ստուգաբանութեան, առանց թափանցելու անոնց իմաստին կամ քերականական օրէնքներուն: Այդ գիրքերը միանգամայն յառաջապահներն էին արեւելեան երաժշտութեան, երբեմն ալ շարքիներու վարպետներ, եւ հետեւաբար զարմանալի չէ այդ նկարագրով երգերը [illegible] տարիներու ընթացքին նուիրագործուած եւ կրկնուած:

Ըսինք որ գրական արժէքը աւելի բարձր է մեր աղօթքներուն, քան երաժշտութիւնը. պզտիկ ապացոյց մը: Ծանօթ ենք որոշ չափով հետեւեալ հեղինակներուն Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի, եւն., իսկ ովքե՞ր հնարեր են եղանակները առաջին անգամ, անծանօթ մարդիկ:

ԵՐԳԸ ԻՆՉՊԷՍ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ.—

Բազմաթիւ մեծարժէք դէմքերու կարծիքով նախնական ստեղծագործութիւններ որ նպատակ ունէին գովելու կամ ողբալու համար վրէժ զգացումները, հերոսները կամ բնական գեղեցկութիւնները: Այս է պատճառը որ ներշնչման երեք գլխաւոր աղբիւրներ գոյութիւն ունին միայն. Բնութիւնը, սէրը եւ ազգային զգացումը: Այս զգացումները հանդիսաւորապէս արտայայտելու համար գրուած խօսքերը հարկ էր [illegible] հաւասարապէս: Բազմաթիւ անձեր երբ միաբերան արտասանեն գրուածք մը, բառերու բնական շեշտերը կ'առնեն որոշ բարձրութիւն կամ ուժ, իսկ անշեշտ վանկերը աւելի ցած կ'արտասանուին, օրինակ՝ Հաւատամք: Վանկերու այս ուժի տարբերութիւնը ինքնին ծնունդ տուաւ երաժշտութեան, եւ վերջը փոխուեցաւ երգի:

Կ'երգենք հետեւաբար գովելու, աղօթելու կամ ողբալու համար: Երբեմն պատարագներուն մէջ ալ մեր զգացումները կրնանք տալ պարզ արտասանութեամբ: Բայց եթէ կ'ուզենք երգել, այսինքն յաւերժացնել եւ արժէք տալ, մեր զգացումները պէտք է մղենք իրենց ծայրագոյն բարձրութեան, հաւամայն երգի նկարագրին:

ԵՐԳԻ ՏԵՍԱԿ ԱՂՕԹՔ.—

Այս սկզբունքին վրայ, պիտի տեսնենք որ մեր աղօթքները երեք տեսակ են.— ա) Խնդրողական (Տէր ողորմեա), բ) Գովաբանական (Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ), գ) Զղջման (Մեծ պատիւ երգեր):

Պիտի տեսնենք յաճախ որ այս նկարագիրները չեն յարգուած իրենց եղանակներուն մէջ, հեղինակները անգիտակցաբար չըլլալով բառերուն արժէքին: Բազմաթիւ Տէր ողորմեաներու կը հանդիպինք որոնց անհեթեթ եղանակով կարծես թէ բան մը կը պահանջենք փոխանակ խնդրելու: Ուրիշ տեղ մը, երբ հարցը տրտմագին [illegible] ուժերու գովասանքին վրայ է, բառերը ունին մեռելական նկարագիր, մինչ անսրբագրելի:

Այս տեսակէտէն մեկնելով, մեր անձնական համոզումն է թէ պատարագի երգեցողութիւնը հարազատ արտայայտութիւնը չէ բառերու նկարագրին, եւ երբ ընդունինք որ այսպէս է, պիտի ըսենք նաեւ թէ [illegible] իր երգով կիրարկուելու տարբերակը:

Գիտենք որ այսպիսի եղծակցութիւն մը որքան խորթ պիտի թուի մեր մէջ, ուր, աւանդութիւնը կը տիրէ [illegible]: Որովհետեւ առաջինը թշնամին է յառաջդիմութեան, որ անդրաբար կը կաշկանդէ թեւերը, իր արգելքի կողմերուն մէջ իսկ:

ԻՆՉ Է ՊԱՏԱՐԱԳԸ.—

Պատարագը եկեղեցւոյ խորհուրդներուն մեծագոյնն է: Ամէն խորհուրդի մէջ Acte մը տեղի կ'ունենայ, գործողութիւն մը կը կատարուի: Պատարագի մէջ Քրիստոս կը մարմնանայ եւ կը բաշխուի մարդոց մէջ: Քրիստոնէական յաղթութեան ափոթեօզն է ան, եւ հետեւաբար՝ ամէն բանէ առաջ պէտք է ըլլայ ուժեղ:

Պատարագը բանաստեղծական պարր մըն է, ուր դերակատարներն են հրեշտակները, հայր, հոգի եւ որդի Աստուած, սուրբերը, անթերակից եւ վերնային ուժերը, Թաբորեան եւ երկինքը, երկիրը, անժամանելի բարձրութիւնները, Եթերային թեթեւութիւնը եւ այն բոլոր տարրերը որոնք ունին միշտ ուժ, խաւար, սէր, [illegible] եւ յաղթութիւն. եւ ոչ մէկ պատարագի մէջ՝ մեղկութիւն: Պատարագը [illegible] մեծագոյնն է, որ պէտք է ունենայ աւելի բարձր երաժշտութիւն քան Վանկերը [illegible]:

Ստուգաբանենք եւ աչքի առջեւ ունենանք հետեւեալ պատկերը.— «Ու ըսէ Սերովբէն եւ ընդ Քերովբէն միաձայն սրբասացութեամբ յօրինել ձայնս ...»: Երկինքն է որ կը բացուի, ուր ես պիտի տեսնէի անհուն կապոյտին մէջ փողերով եւ նուագարաններով հրեշտակները որոնք կ'երգեն «Տէր զօրութեանց լի են երկինք եւ երկիր փառօք քո»:

Կրնա՞ք համեմատել այս պատկերը արտայայտող այն երաժշտութիւնը զոր կ'իմանանք եկեղեցին, մանաւանդ միաձայն երգուած պարագային: Պարզ եւ աւանդապահ ըլլալու պատրուակով գրական ուժն է որ կորսուած է մեղկ երգերով: Քիչ աւելի հեռուն, «Քրիստոս պատարագեալ»ի մէջ հրեշտակներ կ'երգեն, հետեւաբար պէտք էր այս բաժինը կատարել իգական խումբի մը կողմէ (տակաւին եմ լսեր այսպէս բան եմ) — «... Մատուցէք առ Տէր եւ առէք զլոյս. Սաղմոսեցէք եւ տեսէք, զի քաղցր է Տէր. Օրհնեցէք ամենայն զօրութիւնս ...»:

Ընթերցողին ներողամտութիւնը խնդրելով, չեմ վարանիր յայտնել, որ եկեղեցին երգուածը այս բառերուն հանդէպ տեսակ մը անարգանք է. Չկայ սրտագին ու եռանդ: Ի՞նչ փորձ մէջ անցք մը ուր այսպիսի պատարագային երաժշտութիւնը չպիտի իր ամէնէն ուժեղ արտայայտութեան մէջ, որովհետեւ հոս ենթական Աստուածն է: Ընդունելով այն տեսակէտը թէ երաժշտութիւնը ձայնական արտայայտութիւնն է բառերուն, պիտի տեսնենք որ շատ ետ մնացած ենք այդ նկատելու ձեւին մէջ:

ԴԱՇՆԱՒՈՐՈՒՄ

[illegible] տարի առաջ մեր երգեցողութիւնը [illegible] ձայնական [illegible], եւ մեր երգերը կրած են [illegible] Եկմալեան, Չիլինկիրեան, Կոմիտաս վարդապետ եւ վերջերս ալ Պէրպէրեան կողմէ:

Թէեւ զգալի յառաջդիմութիւն է արձանագրուած, ան դարմաններ հիմնովին այն՝ որուն կ'ակնկալենք: Երբ մայր եղանակը գրուած է միաձայն երգելու համար, կրնաս ուզածդ չափ դարդարել զայն, բայց միշտ կը պարզուի ան իր հիմքին մէջ չի կրնար ընդունիլ [illegible], եթէ չուզես [illegible] փոխել այն ինչ որ աւանդական է, հետեւաբար կը փոխուի: Նոր դաշնաւորում մը արդէն իսկ եղածներուն վրայ՝ մեծ բան չի փոխեր: Մեր աւանդական պատարագին վրայ յաջողագոյն դաշնաւորումը կատարուած է Կոմիտաս վարդապետէն, առանց գործելու ընկերակցութեան: [illegible] Պէրպէրեանին աւելի յանդգնօրէն [illegible] իր խմբերգ դաշնաւորման վրայ կրնար մեծ բաներ ակնկալել, եւ ան կը դառնայ ակնածանք աշխատանք, հարիւրաւոր երաժիշտներ կրնան գտնել զանազան ձեւեր, սակայն արդիւնքը կը մնայ նոյնը. եւ այս պարզապէս չէ որ տուն [illegible]: Ճշմարիտ է [illegible] մը երբ որ չունիս մասնագէտ, կամ, այսինքն նպատակով գործածուելու համար, չես կրնար նորութեամբ նոր յառաջ բարձրացնել, կամ դարդարել: Եթէ ուժի, [illegible] բազմազանութեան կամ արտայայտութեան ձեւի մասին մեր ըմբռնումները ընդունելի են, կարելի չէ անոր հասնիլ առանց հիմնովին փոխելու մայր եղանակը, եւ աւելցնելու նոր վրայ երգչախումբ եւ բոլոր նուագարաններու գործածութիւնը: Այն ատեն՝ երգահանը աչքի առջեւ ունենալով չորս երկսեռ ձայն, երգեհոն, տասնեակ տեսակ գործիք, այս բոլորին աջակցութեամբ միաձոյլ կապով յօրինելու ազատութիւն, որ կրնայ ստեղծել մեկնողութիւն որուն մասին խօսեցանք:

Ա. ԳԱՐԹԸՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ կնոջ մրմունջը հասնում է մինչեւ իմ գահոյքը. ու լսւում է իմ ականջին դառն եւ արտայայտ խօսքեր. «Մի՛ ծիծաղիր դու, երբ լալիս եմ ես. մի՛ ցուարճանար՝ երբ սգում եմ ես...», ասում է նա ինձ. արդ, ի՞նչ իրաւունքով ես պիտի նորէն աշխարհ մտնեմ, կեանքի բարիքները վայելեմ, քանի որ իւր սիրան ու էութիւնը ինձ նուիրող կինը կենդանի թաղուած է անյայտութեան մէջ ....:

Այս խօսքերը, որոնք վաղուց ի վեր ամփոփում էին Թագաւորին, այդ միջոցին այն աստիճան յուզեցին նրան, որ նա ինքն իրան մոռանալով բացագանչեց.

— Ոչ, անկարելի է. ես չեմ կարող ապրել, քանի որ նա մեռնում է....:

— Ո՞ւմ համար է խօսք. ո՞վ է մեռնողը... հարցրեց Թագուհին:

Թագաւորը ցնցուեցաւ եւ տեղից բարձրանալով աչք պարզեց Թագուհուն.

— Գնա՛նք. լուսինն արդէն խոնարհում է... ասաց նա խռոված ձայնով:

— Բայց ո՞ւմ համար էիր խօսում, հարցրեց կրկին Թագուհին:

— Անյայտութեան մէջ մեռնողի համար, պատասխանեց Թագաւորը եւ առաջ անցաւ:

Թագուհին հետեւեց նրան, առանց այլեւս խօսել իշխելու:

Է.

ՄԻ ԾԱՂԻԿՈՎ ԳԱՐՈՒՆ

Կէս օր էր: Ցամաքաբերդի ձկնորսները ուռկան էին ձգում ծովակը՝ Գեղամայ հանդէպ ու բազմազան ձկներից որսալու, երբ Գէորգ Մարզպետունու հեծելախումբը հասաւ այնտեղ: Իշխանը զարմացաւ՝ տեսնելով որ ձկնորսները փոխանակ լաստերով դէպի լճի խորքը գնալու, շարունակ նրա եզերքին են պտըտում, որով յաջողակ որս չպիտի կարողանային անել: Բացի այդ, լճի վրայ, կամ եզերքում, ոչ մի լաստ կամ նաւակ չէր երեւում: Այդ հանգամանքը շարժեց նրա հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ իրան այն միջոցին լաստ էր հարկաւոր դէպի կղզին ուղղուելու համար:

Իշխանի հարցին՝ թէ «ո՛ւր են ձեր նաւակները», ձկնորսները պատասխանեցին.

— Արքայից հրաման եկաւ, որ ոչ ոք եզերքում լաստ կամ նաւակ չպահէ, այդ պատճառով ամէն ոք իւր ունեցածը ծածկել է գիւղում:

Իշխանը գուշակեց, որ Թագաւորի հրամանը տրուած է՝ թշնամիների մուտքը Սեւան արգիլելու նպատակով: Այսուամենայնիւ պատուիրեց, որ իրանց համար նաւակ իջեցնեն ծովը. բայց ձկնորսները դժուարացան:

— Թագաւորը մեզ կը կախէ, եթէ համարձակուենք նրա հրամանն անարգելու, ասացին նրանք եւ խնդրեցին՝ չստիպել իրանց անհնազանդ գտնուիլ արքայի առաջ.

Իշխանը չպնդեց. բայց հրամայեց նշան տալ կղզեցիներին՝ լաստ դրկել իրանց համար. իսկ մինչեւ այդ՝ հիւրասիրել իւր հեծեալներին Գեղամայ թարմ ձկներով:

Ծովափը պատող ժայռերի վրայ ձկնորսները կրակ վառեցին իսկոյն: Բոցը բորբոքելով ծառացաւ, բարձրացաւ դէպի վեր: Այդ էր այն նշանը, որով կղզեցիներից լաստ էին խնդրում եզերքում եղողները: Ցուցով կղզու պարիսպներից դուրս եկան երկու սեւազգեստներ, որոնք դէպի նաւամատոյցը յառաջանալով՝ լուծեցին այնտեղ կապած լաստերից մինը եւ դէպի ծովի խորը մղեցին:

Մինչեւ լաստի մօտենալը, ձկնորսները իրանց որսած ընտիր իշխաններից ու «կարմրախայտերից» պատրաստեցին համեղ նախաճաշ եւ հիւրասիրեցին իշխանի հեծեալներին:

Միջօրէի ժամերգութիւնը նոր էին աւարտել կղզում, երբ իշխանը իւր խմբով հասաւ այնտեղ:

Թագաւորը զարմացաւ՝ տեսնելով իւր առաջ Գէորգ Մարզպետունուն:

— Դո՞ւ էլ քո թագաւորի հետ ճգնելու եկար, հարցրեց նա իշխանին ժպտալով:

— Ո՛չ, Տէր Արքայ. այժմ յանցանքներ գործելու եւ ոչ թէ ապաշխարելու ժամանակ է, պատասխանեց Մարզպետունին:

— Յանցանքներ գործելո՞ւ... հարցրեց Թագաւորը... միթէ՞ յանցանք գործելու համար էլ որոշ ժամանակ է լինում:

— Այո՛, Տէր Արքայ: Տասը պատուիրաններից մինը «մի՛ սպանաներ» խօսքն է: Այժմ հասել է այդ պատուիրանի դէմ գործելու ժամանակը. մենք շարունակ պիտի սպանենք:

— Ցոյց տուիր՝ ինձ քո յանցանքին ժամանակից անելու համար չես եկած.

— Եթէ իմ զօրքին Թագաւորն առաջնորդէր, ես քսան տարով կ'երիտասարդանայի.

— Քո զօրքի՞ն. միթէ՞ զօրք ունիս ժողոված, զարմանալով հարցրեց արքան:

— Այո՛, Մեծափառ Տէր:

— Ո՞րտեղ է գտնւում բանակդ:

— Այստեղ, Սեւանում:

— Սեւանո՞ւմ, աւելի եւս զարմանալով հարցրեց Թագաւորը:

— Այո՛, Տէր Արքայ, Սեւանում...

Թագուհին, որ ներկայ էր իշխանի խօսակցութեանը, ընդհատեց նրան.

— Ես նայում էի իմ դիտանոցից երբ քո լաստը մօտենում էր կղզուն. քեզ հետ միայն մի խմբակ կար, հազիւ քսան մարդուց բաղկացած. իսկ մնացեալները ե՞րբ հասան այստեղ.

— Իմ բանակը կազմուած է քսան մարդուց, ես աւելին ձեռք բերել չկարողացայ, պատասխանեց իշխանը:

— Դու հիմա՞րդ ես, Մարզպետունի իշխան, հարցրեց Թագաւորը աչքերը նրա վրայ սեւեռելով:

— Գուցէ կասկածում ես թէ խելագարւում եմ, ժպտալով հարցրեց իշխանը:

— Այո, ինձ այդպէս է թւում, յարեց Թագաւորը լրջութեամբ: Ասում ես որ քսան մարդուց է բաղկացած բանակդ, եւ միեւնոյն ժամանակ փափաքում որ քո Թագաւորն առաջնորդէ նրան: Ծա՞ղր է այդ, թէ երգիծանք....:

— Քա՛ւ լիցի, եթէ համարձակուեմ այդչափ լրբանալ քո առաջ, Տէր Արքայ... պատասխանեց իշխանը լրջանալով:

(Շար.)

Երաժշտական կեանք

Ֆ. Ազգալարեան. — Մեր ազգի վիրտուոզը իր վերջին բեխիթալով յաջողութիւն մը եւս արձանագրեց խառն... սրահին մէջ համախմբելով ընտրեալ հասարակութիւն մը։ Այս երաժշտական երեկոյին ընթացքին, ... նուագախումբէն վերջ, ... հաճոյքով լսեցինք մեր համերգի ջութակի վարպետը։

Ֆ. Ազգալարեան Վիվալտիի Լա մինոր գոնչէրթօին մէջ, զոր թարգմանեց յստակ ու շքեղ փայլով, ի յայտ բերաւ, առաջին իսկ վայրկեանէն, երաժշտական խառնուածք ու թէքնիք։ Յաջորդաբար արտայայտած Շուպէրթի, Գուբբրինի, ... եւ Մոցարթի չորս պզտիկ կտորները երեւան բերին մեզի մէկը որ պէտք է իրագանել զանազան ոճեր, մէկը որ կ'ուզես լսել յարաճուն հաճոյքով, մէկը՝ որ ապառած է խորապէս, կատարելագործուածը իր ...։

Մարգարիտ և պօհեմական երգերն ու Վենիավսքիի «Թուաս...» ... երգեր, որոնք ... կատարուած ... կերպով երգ ... կը բերէին, մենք զմայլանքով նորանոր... տեղ տեղ զգայուն եւ ... արուեստագէտի խմոր մը։

Ֆ. Ազգալարեան գիտէ իր ազգովի ... իր նախընտրութիւնները ... մէջ, եւ, անձնապէս կը ... իր երաժշտութեան ... իր ...։ Ասոր համա՞ր է արդէն որ իր Մոցարթը, գոնչէրթօ ան ... մէջ նուագ հրապոյր ունեցաւ քան թէ իր Սարասաթը կամ ..., որոնք աւելի որոշ կը ... իր տաղանդն ու անհատականութիւնը։

Մոցարթ՝ որուն գիրը որքան պարզ ..., նոյնքան ալ իր ... դժուար է մեկնել։ Կ'ուզեմ նշել — առանց անշուշտ ... եւ է ... Ազգալարեանի արժանիքն, ոչ ալ իր տաղանդէն — այդ կտորը արհեստի տեսակէտէն թէեւ կարեւոր, բայց ոգիի տեսակէտէն անհամ, ... Բայց եւ թերեւս ... նոյնքան ... ըլլալ, քանի որ, այդ գոնչէրթօն որ նուագ concerto de couronnement անունը կը կրէ, գրուած է 1788ին, դաշնակի կամ ... համար, ընկերակցութեամբ նուագախումբի։ Հետեւաբար, ... տեսակէտով, ... չեն կրնար արտայայտել առանձին ջութակին, նոյնիսկ դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Ինչպէս ըսինք, Ֆ. Ազգալարեան քաջածանօթ է արհեստին անհամար գաղտնիքներուն. իր գործիքին մէջ չկայ ... դժուարութիւն որուն հետ չկարենայ յաջողութեամբ ճակատիլ։ ... այդքան ճշգրիտ թէքնիք ... չհիանալ։

Ինչո՞ւ համար, այն պայմանները ... մեզի ու մեր արուեստագէտներուն վիճակուած են, ստորադասէին ... տեղացիներուն՝ որոնցմէ շատեր հեռու են ունենալէ արհեստի ... թանկագին անձնական ...։

Ֆ. Ազգալարեանի իւրաքանչիւր ... ճշմարիտ յաղթանակով ... նուագաւ ֆրանսացի թէ օտար ...ներու կողմէ, ու մեր համակրելի արուեստագէտը ... տեղի տալով բոյլ մը հիացողներու պահանջին, նուագել կտոր մը եւս, յայտագրէն դուրս։

«Այրիս» մըն ալ մենք ըսենք իրեն, յաջողութեան առաջ։

Օր. Տ. Զառափեան. — Չկրցանք ներկայ ըլլալ այս անգամ (25 Մայիս, Սալ Շոփէն), ուստի պիտի չկրնանք մանրամասնօրէն տեղեկագրել։ Յայտագրին ... պէտքութիւնէն ... տեղեկացնելով ... կ'երեւի, քանի որ կ'երթայ Գուփերէնէն Շոփէնի եւ Սգալաթթիէն Ֆօռէի, աւարտելով G. Migot, D. Milhaud, Debussyով եւն. եւ ուր դասականը, միջակայինն ու արդիականը հաւասարապէս տեղ ունին։

Կը յուսանք թէ Օր. Զառափեան այս անգամ եւս յաջողութեան եւ գնահատանքի արժանացաւ, ինչպէս անցեալ տարի մայիսին, երբ լսելով զինքը, Triptyqueի խմբակին մէջ գնահատած էինք իր թեթեւոտն ու հեղասահ անոյշ մանաւորաբար իր Գուփերէնը եւ Շապրիէի Bourrée Fantasque։

ՆՄԲ. — Մեր աշխատակիցը մանրամասնօրէն գրած էր նաեւ Օր. Փիլափիլեանի երգահանդէսի մասին. բայց արդէն ընկերագրութիւն մը հրատարակած ըլլալով, ստորեւ կը ներկայացնենք միայն կարգ մը խորհրդածութիւններ —

Օր. Փիլափիլեան ֆրանսերէնը կ'երգէ անսխալ ոճով եւ առոգանութեամբ, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ օտարի մը համար։ Ինքը թէեւ թեթեւ սոփրանօ՝ բայց ունի պայծառ մէդիում մը։ Ան գիտէ խորհիլ երգին մէջ, եւ ասիկա մեծ ուրախութեամբ կ'արձանագրենք. ... երաժշտութիւնը մեր մէջ երբեք պարզ հաճոյքի միջոց մը նկատուած չէ, այլ եղած է դաստիարակ մը նուիրումի. եւ հետեւաբար անհրաժեշտ է այստեղ, բառը ցայտեցնելու ձեռնհասութիւնը։ Սակայն ... համակրելի երգչուհին կ'ապաւինի իր բնական միջոցներուն, վարպետութեամբ եւ հեշտօրէն, առանց ճիգ ընելու ինչպէս ուրիշներ, ասոր համար ալ իր թէքնիքը կը զարգանայ, ինչպէս նկատեցինք, վայելչութեան եւ դիւրութեան ուղղութեամբ, հետզհետէ կորսնցնելով կոկորդային ու ... ձայները որոնք արեւելեան ... յատկանիշը կը կազմեն։

Քնարական բիմն է իր ճշմարիտ ... մարզը։

*** Մեր երաժշտական քրոնիկը աւարտելէ առաջ յիշենք որ յունիս 17ին տեղի կ'ունենայ տաղանդաւոր նուագչուհի Արտ Գարթեւեանի նուագահանդէսը, մասնակցութեամբ նուագախումբի, երգչհոնի, Սիրան — Կոմիտաս երգչախումբի եւ աշխատակցութեամբ դաշնակահար Օր. Վ. Ճինճեանի, պսակաւոր Մարսէյլէն։ Ակնարկ մը յայտագրին վրայ. Պէթհովէն, Հայտն (սէնֆօնի ան ռօ մինէօռ) Մօցարթ (գօնչէրթօ ան ռէ մինէօռ) ինչպէս նաեւ Գարթեւեանի հեղինակութիւններէն Իրիկնամուտը, Կովկասեան Հայրենդութիւնը, եւ հանդիսաւոր պատարագը՝ ձօնուած հայ նահատակներու յիշատակին։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

Գետեղման գործը

Աթէնքի չքաւոր ընտանիքներու տեղաւորման գործը դարձաւ քար գայթակղութեան.

Ժամանակին այս սիւնակներուն մէջ գրած էի արդէն, պետութեան կողմէ տրամադրուած է հողը, որուն վրայ պիտի տեղաւորուէին 600 չքաւոր ընտանիքներ։ Գրած էի նաեւ, որ մինչեւ այսօր չէ կարգադրուած սեփականութեան պարագան, որ ամէնէն կարեւորն է։ Այսօր փաստ է արդէն, որ ո եւ է ջանք թափուած չէ սեփականատիրութեան փոխանցումին համար, ու շինուած բնակարանները կը պատկանին Նանսէնեան Օֆիսին։ Դեռ աւելի վրդովիչը, այսօր այլեւս բացորոշապէս կը պարզուի թէ՝ բնակարանները շինուելէ առաջ, պաշտօնական անուրդ չէ կատարուած, բան մը որ բացարձակ պայման է այսպիսի ձեռնարկներու առթիւ։ Եւ շնորհիւ Գ. Արթաքի Գալփաքճեանի, որ միակ լիազօրը կարգուած է Աթէնքի Բարեգործականին եւ գետեղման գործին, Փարիզի կեդրոնին կողմէ, բնակարաններու շինութեան վրայ հսկողութիւն չէ կատարուած, եւ մօտաւորապէս մէկ միլիոն (300,000 Ֆր. Ֆր.), դրախմիի չարաշահութիւն մը տեղի ունեցած է գործը ստանձնողներու կողմէ։ Այս պարագան հաստատուած է հելլէն եւ հայ քննիչ ճարտարապետներու կողմէ։

Ամէն բանէ առաջ պէտք է արձանագրեմ թէ գործը սկսաւ հոտիլ այն օրէն ի վեր, երբ Բարեգործականի կեդրոնը Փարիզէն Աթէնք ուղարկեց երկու պատուիրակներ, Գ. Խաչէրեան եւ Նալպանտեան, քննելու համար Աթէնքի մասնաժողովին եւ Գալփաքճեանի միջեւ ծագած վէճերը։ Այս երկու քննիչները մոլորելով Հօկի շրջանակներուն եւ Արթաքի Գալփաքճեանի խաղերէն, բոլորովին անտեսեցին այն ատեն Աթէնքի մասնաժողովին պատճառաբանեալ փաստարկութիւնները։ Այդ վարչութիւնը կազմուած էր պարկեշտ անձերէ, բայց Փարիզի կեդրոնը ձեռնթափ ըրաւ զայն, իր վարկը վստահելով փաստօրէն Գալփաքճեանի, Մազլըմեանի եւ հօկճեններու, որոնք՝ ուղղակի վարկաբեկ ըրին Բարեգործականն ալ, գետեղման գործն ալ, դպրոցական հոգին ալ։

Մինչեւ այսօր անըմբռնելի մնացած է նաեւ այն պարագան թէ ինչ սկզբունքներու վրայ հիմնուելով Փարիզի կեդրոնը չուզեց առնել ձեռնհաս անձերէ կազմուելիք յանձնախումբ մը գետեղման գործով զբաղելու համար, եւ ամբողջ աշխատանքը վստահեցաւ Գալփաքճեանի, որուն աթէնահայ գործունէութիւնը լրագրութենէ անդին չէ անցած։ Մարդ մը, որ մէկ տարի առաջ բուռն կերպով հակառակ էր Մազլըմեանին եւ անոր արբանեակներուն, այսօր կռնակը տուած անոնց — հանրային եւ անհատական շրջանակներէ բոլորովին վարկաբեկուած տիպարներու — ամօթալի... կը պայքարի ... Բարեգործականի կարգ մը անդամներու դէմ. Փարիզի կեդրոնը, ... բացարձակ լիազօրութիւնը Գալփաքճեանի շնորհեց արդեօք ... համար որ՝ քննիչներուն Աթէնք գտնուած միջոցին, անոնց ականջին ի վար պլըֆ մը փախցուած էր, որուն համաձայն մահէն վերջ իր հարստութիւնը Բարեգործականին պիտի կտակէր։ Կարելի՞ էր իմանալ թէ, Գ. Գալփաքճեան, իր ո՞ր հարստութեան մասին է, որ այսպիսի կարկանդակ մը հրամցուցած է։

Աթէնահայ գիտակից տարրը զզուանքով կը հետեւի՝ Գալփաքճեան — Մազլըմեան եւ քլիքին խաղերուն, որոնք կրնան լուրջ անախորժութեանց դուռ բանալ, եթէ Փարիզի կեդրոնը շարունակէ իր սխալին։ Մանաւանդ այժմ, երբ մեր անարժան առաջնորդը Գալփաքճեանի հետ նոր վարչութիւն մը կազմած է, իրենց համախոհ մարդերով։

Գոնէ յանուն գետեղման աշխատանքին, որ կը գտնուի խայտառակ կացութեան մը մէջ այսօր, պէտք է Փարիզի կեդրոնը անդրադառնայ, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել ազդարարած պայքարներ։ Եւ յետոյ, ամէնէն կարեւորը, որպէսզի կարելի ըլլայ կերջացնել չքաւոր հայրենակիցներու տեղաւորման գործը։

Այս բոլորը ընելու համար տակաւին ուշ չէ։ Բաւական է միայն վերջ տալ անսահման «լիազօրութեանց», կազմելով Բարեգործականի համակիրներէ եւ անցեալին այս կարգաւորութեան համար պարկեշտօրէն աշխատողներէ մարմին մը, զբաղելու համար գետեղման աշխատանքներով եւ յարակից հարցերով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԽԻԹԱՐ, ՄՈՒՐԱՏ ԵՒ ՌԱՖԱՅԷԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարիներէ ի վեր Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տնօրէնութիւնը սովորութիւն ըրած է յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրքը մատուցանելու ի յիշատակ անմահ բարերարներու Մխիթար Աբբահօր, Սամուէլ Մուրատի եւ Ռաֆայէլի։ Այս տարի ալ 4 յունիսին Գէչիշեանի թատերասրահին մէջ կազմակերպուած էր այդ տօնախմբութիւնը, ուր հրաւիրուած էին սաներու ծնողները եւ բազմաթիւ յարգելի հիւրեր։

Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու քայլերգով, որուն յաջորդեցին երկու խմբերգներ «Ոհ ինչ անոյշ» եւ «Ցնծում եմ», բոլորն ալ ճարտարօրէն ղեկավարուած Գ. Գ. Ալէմշահէն։ Յետոյ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան, վարժարանին տեսուչը, գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը փառաբանեց այդ երեք բարերարներու յիշատակը, ներկայացնելով մեզ անոնց զոհողութիւնները, կրած նեղութիւնները։ «Անոնք, մոռցած իրենց անձը ապրած են միայն հայ ժողովուրդի, հայ գրականութեան եւ հայ սերունդին զարգացման գաղափարի համար։ Անոնք եկան Սեբաստիոյ, Ջուղայի եւ Հնդկաստանի հեռաւոր վայրերէն թողած են իրենց անմոռանալի յիշատակները Եւրոպայի ամէնէն շնաշխարհիկ կեդրոններէն մէկուն մէջ, ստեղծելով հոն հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութեան լուսաւոր օրօրանը»։ Յարգելի բանախօսը չմոռցաւ յիշատակել բարերարներու մեծ գործին արդիւնքը՝ նշանաւոր դէմքերը Գէչիշեանները, Թէրզեանները եւայլն։

Տեղի ունեցան նաեւ բազմաթիւ արտասանութիւններ որոնք ընտրուած էին մասնաւոր կերպով Մխիթարեան բանաստեղծներէ, Ալիշանէն, Նարպէյէն, Հ. Կարապետ Տէր — Սահակեանէն, եւ Դ. Վարուժանէն։ Յաջող կերպով արտասանեցին Ն. Գրիգորեան, Մ. Նոտարեան, Գ. Գէորգեան եւ ուրիշներ շնորհալից ծափեր խլելով բազմականներէն։

Հանդիսականներու մեծ հաճոյք պատճառեց վարժարանին փոքրիկներէն ներկայացուած ֆրանսերէն երգախառն Լը փրէնս Շարման կատակերգութիւնը։

Դադարէ վերջ հասարակութիւնը մեծ հաճոյքով ունկնդրեց Վահէ Ճինէկէօզեանի ջութակով նուագած Rapsodie hongroise Hauserի, որ խորապէս յուզեց ներկաները։ Ապա բեմ բարձրացաւ Գ. Ա. Քալէնտէր ներկայացնելու համար անկեղծ ուղերձը Մ. Ռ. Ն. Աշակերտներու Միութեան կողմէ։ Քիչ վերջ հայ մայրերու երախտագիտութեան արձագանգը հանդիսացաւ Տիկին Կ. Յովսէփեան, յիշելով թէ տօնուած բարերարներու յիշատակը պիտի մնայ անմահ, քանի որ իրենց վառած կրթ. ջահը անշէջ կը մնայ երկու դարէ ի վեր։

Հասարակութեան վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգեց նաեւ վերջին երգախառն զաւեշտը «Զղջացաւութիւն» որուն մէջ բաւական մեծ յաջողութիւն ունեցան Մ. Պօղոսեան, Գ. Հանէշերեան, Մ. Սէֆէրեան, Դ. Խոջամիրեան եւայլն։ Վարագոյրը գոցուեցաւ ուրախ խմբերգով մը։

Գրիշա Յովսէփեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գիւմրիի ջրաէլեկտրակայանը ամէնէն զօրաւոր ելեկտրակայանն է որ կը հիմնուի ներկայիս Սեւան — Զանգի ջրագիծին վրայ,— պիտի ունենայ 200 հազար քիլովաթ ուժ եւ ելեկտրականութիւն պիտի հայթայթէ գունաւոր մետաղներու արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան։ Ելեկտրակայանին օգտագործած ջուրը յետոյ պիտի ծառայէ ոռոգելու Արարատեան դաշտը, ուր պիտի մշակուին թանկագին բոյսեր։

Ելեկտրակայանին շինութեան նպաստելու համար պիտի կառուցուի նաեւ Երեւան — Գիւմրիւ երկաթուղին։

*** Հայաստանի անտառի արդիւնաբերութեան փոխ — գործավար նշանակուեցաւ Գեղամ Ս. Գեղամեան։

*** Հայաստանի միջնակարգ տասնամեայ վարժարաններուն վերջին (ընթացաւարտ) դասարաններուն մէջ կ'ուսանին, այս տարի, 2714 երիտասարդներ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը հաղորդեմ մահը Ցարէթ Մարգարեանի։ Բնիկ Մշոյ Առինջ գիւղացի, հաւատարիմ ընկեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ զինուոր հերոս Սահակի, ողբացեալը մասնակցած է Սասունի 1904ի կռիւներուն, Հրայրի, Անդրանիկի եւ Գէորգ Չաւուշի հետ, նաեւ Մշոյ դաշտի քանի մը գիւղական դէպքերուն, եռանդուն կազմակերպիչ մըն էր գիւղական խումբերու։ Օսմ. սահմանադրութենէն վերջ Ցարէթ ալ կը պանդխտի Ռումանիա. 1914ին պիտի վերադառնար Մուշ, դժուարութիւններու հանդիպելով Պոլիս կը մնայ, եւ հրաշքով կ'ազատի։ Կոտորածէն վերջ ընտանիքէն յոյսը կտրելով, Պոլսոյ մէջ կ'ամուսնանայ եւ յետոյ կուգայ Ֆրանսա, իբրեւ բանուոր աշխատելով Ռընոյի գործարանին մէջ։

Հարիւրին 10 օրէնքով գործէ կը հանեն, թէեւ տարիքը 60ի մօտ էր։ Պաուլի առեւտուրով կը զբաղէր վերջերս։

Իր համեստ բնաւորութեամբ սիրուած էր Ալֆորվիլի գաղութէն։ Երբեք չէր յուսահատեր, միշտ կը հաւատար թէ օր մը դարձեալ հայրենիքին պիտի արժանանանք։ Մայիս 25ին երեկոյեան ժամը 8ին կը ճաշէ եւ գիշեր բարի ըսելով իր ընտանիքին, անկողին կը մտնէ։ Տիկինը հաց ընելու գացած ըլլալով, վերադարձին անշունչ կը գտնէ իր սիրելի Ցարէթը, ձեռքերը խաչաձեւ եւ անդորր քնացած։ Թաղումը կատարուեցաւ մասնակցութեամբ 200է աւելի յուղարկաւորներու։

Հանգիստ տառապեալ ոսկորներուդ, սիրելի Ցարէթ, Ալֆորվիլի գաղութը երբեք չի մոռնար քու բարեհամբոյր բնաւորութիւնդ, իսկ քու հայրենակիցներդ միշտ պիտի յիշեն անձնուիրութիւններդ, ցաւակցութիւն ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Ս. Ալէքսանեան

ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ ԱՌԱՆՑՔԸ

Զօր. Ֆրանքոյի ներքին նախարարը, որ Հռոմ կը գտնուի, շուտով պիտի վերադառնայ Մատրիտ՝ հաղորդելու համար Առանցքի կառավարութեանց առաջարկները Սպանիոյ։ Կ'ըսուի թէ Հռոմ եւ Պերլին առաջարկած են Սպանիոյ միանալ Առանցքին եւ ստորագրել գերմանաիտալական զինակցութեան դաշինքը։ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ նախարարը ըսած է Մուսոլինիի որ Գերմանիա եւ Իտալիա միջամտեցին միայն «միջազգային տարրերու» Սպանիա մտնելէ ետք եւ թէ Մատրիտ կը բաղձայ այսուհետեւ միութիւն եւ բացարձակ անկախութիւն։ Առանցքին միանալու մասին վերջնական որոշումը այժմ կախում ունի զօր. Ֆրանքոյէն, որ չի կրնար հապճեպ վճիռ յանգիլ, առանց հաշուի առնելու Սպանիոյ դրացնութիւնը Ֆրանսայի հետ եւ յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ։

«Փօփօլօ տ'Իթալիա» կը գրէ թէ պատերազմի պարագային Սպանիա պիտի կանգնի Հռոմի եւ Պերլինի կողքին։

ՇԱՆԿԱՅԻ անգլիական հիւպատոսը ուժգնօրէն բողոքեց ճափոնական ներկայացուցչին, հականգլիական գործունէութեանց դէմ։ Այստեղ միջադէպի մը առթիւ սպաննուած էր Անգլիացի մը զոր Ճափոն կը մեղադրէ թէ լրտես էր։ Այս առթիւ ձերբակալուած են 500 կասկածելիներ, իբրեւ լրտես։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Բնագիր՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Բ.

ՍԻՄՈՒՐՏԷՆ

Սիմուրտէն մաքուր խղճի հետ ունէր մռայլ բնաւորութիւն, եւ այդ երկուքն ալ՝ իրենց բացարձակ չափերուն մէջ։ Անիկա քահանայ եղած էր. ասիկա ծանր է։ Մարդ, ինչպէս երկինքը, կարող է պատուիլ մռայլ մթութեամբ մը. բաւական է, որ բան մը բանէր անոր մէջ գիշերը ...։

Մեր հոգին պատող գիշերը կարող է իր մէջ վառել իր աստղերը։ Սիմուրտէնն ալ ունէր իր առաքինութիւններով եւ ճշմարտութիւններով, որոնք ... խաւարներու մէջ կը փայլէին։

Անոր պատմութիւնը շատ կարճ է. ... մը մէջ ծխատէր քահանայ եղած էր, յետոյ մեծ ընտանիքի մը մէջ դաստիարակ, ապա ստացած էր փոքրիկ ժառանգութիւն մը եւ անկախ դարձած էր։ Ամէնէն առաջ յամառ գլուխ մըն էր ան. խորհերը կ'ընդգրկէր ան այնպէս, ինչպէս ուրիշ մը կը բռնէ աքցանը։ Անիկա համոզուած էր, որ ինքը ոչ մէկ իրաւունք չունի մէկզի ձգելու միտք մը, քանի դեռ զայն գլուխ չէ հանած։ Եւ ան կը մտածէր մոլեգնօրէն. Գիտէր եւրոպական բոլոր լեզուները, քիչ մըն ալ ուրիշներ։ Անդադար կ'ուսանէր այս մարդը, եւ ուսմունքը անոր կ'օգնէր շարունակելու իր ողջախոհ կեանքը։ Բայց ոչինչ աւելի վտանգաւոր է, քան այս տեսակ զգաստութիւնը։

Դեռ քահանայ, հպարտութիւնը, գուցէ դիպուածը, գուցէ եւ հոգիի վեհութիւնը՝ անոր թելադրած էին կատարել իր տուած ուխտը, բայց անիկա անզօր եղած էր պահել իր հաւատքը։ Գիտութիւնը խորտակած էր հաւատքը, եւ քրիստոնէական վարդապետութիւնը անհետացած էր իր հոգիին մէջ։ Ինքնաքննութեամբ զգաց, որ խեղանդամ դարձած է։ Այլեւս անկարող ըլլալով թողուլ քահանայութիւնը, աշխատած էր վերակազմուիլ եւ դառնալ դէպի մարդը։ Ու վերադարձած էր չո՜ր դաժան ձեւով մը։ Անկէ խլած էին ընտանիքը, ան գրկած էր հայրենիքը. անոր մերժած էին ամուսին, եւ ան հարսնացուցած էր իրեն ամբողջ մարդկութիւնը. ու կեանքի այս առատութեան յղփացութիւնը իսկապէս դատարկութիւնն ինքն էր։

Իր ծնողները՝ գիւղացիներ, քահանայ դարձնելով ուզած էին զայն հասարակ ժողովուրդէն վեր բարձրացնել, բայց ան դէպի ժողովուրդը վերադարձած էր։

Եւ վերադարձած էր բուռն իղձերով։

Ահեղ խանդաղատանք մըն էր, որ ան ցոյց կուտար դէպի տառապեալները. քահանայէն դարձած եղած էր փիլիսոփայ եւ փիլիսոփայէն աննահանջ։ Դեռ կենդանի էր Լուի ԺԵ., երբ Սիմուրտէն իր մէջ հանրապետական անորոշ զգացումներ կը նկատէր։ Եւ ինչ տեսակ Հանրապետութիւն. գուցէ Պղատոնի, գուցէ նոյնպէս Դրակոնի Հանրապետութիւն։

Արգիլուած էին անոր սիրելը. ան սկսած էր ատել։ Եւ կ'ատէր ստութիւնը, ապատուածպետութիւնը, իր քահանայի զգեստը, կ'ատէր եւ ներկան եւ բարձրաձայն կոչ կ'ուղղէր դէպի ապագան. կը նախազգար, կը նախատեսէր այդ ապագան, կ'երեւակայէր զայն ահաւոր, բայց հրաշալի։ Եւ ան, մարդկութեան այս ողբալի թշուառութեան հանգոյցը լուծելու համար, կ'երեւակայէր այդ ապագան իբրեւ վրիժառու մը, որ պիտի ըլլար միանգամայն ազատարար մը։ Հեռուէն անիկա կը պաշտէր այդ գալիք հարուածը։

1789 Թուականին այդ հարուածը հասած էր եւ Սիմուրտէնը բոլորովին կազմ ու պատրաստ էր գտած։ Մարդկային վերանորոգման այս լայն հասանքին մէջ Սիմուրտէն նետուած էր տրամաբանօրէն, ուրիշ խօսքով՝ նկատի ունենալով անոր հոգիին պաղպատեայ խառնուածքը՝ ան նետուած էր անողոք կերպով։ Այդ խիստ տրամաբանութիւնը երբեք չմեղմացուց։ Անիկա ապրած էր յեղափոխութեան մեծ տարիները. անիկա իր վրայ զգացած էր անոր բոլոր հովերուն հարուածը. 89ին՝ Պասթիլի անկումը եւ ժողովուրդին տանջանքներու վախճանը. 90ին (Յունիս 19ին)— աւատականութեան վախճանը. 91ին՝ Վարէն, թագաւորութեան վախճանը. 92ին՝ Հանրապետութեան հանդէս գալը։ Ան տեսած էր յեղափոխութեան ծագումը. այն մարդը չէր, որ այդ տիտանին երեւալէն սարսէր. ընդհակառակը՝ բոլորին այս լայնացումը եւ աճումը զայն ոգեւորած էր. այնպէս որ ինքն ալ ծերունի արդէն — յիսուն տարեկան էր, եւ քահանան միւս մարդոցմէ աւելի շուտ կը ծերանայ — սկսած էր աճիլ։ Ան տեսած էր, թէ ինչպէս դէպքերը տարուէ տարի կը մեծնային, եւ ինքն ալ անոնց նման մեծցած էր։ Ան կը վախնար որ չըլլայ թէ յեղափոխութիւնը վիժի, եւ կը հսկէր անոր վրայ։ Անիկա ատկէ վախնալու տեղ եւ իրաւունք ունէր եւ կը պահանջէր, որ այդ յեղափոխութիւնը՝ անպայման յաջողի. եւ որքան որ անիկա հետզհետէ աւելի ահաւոր կը դառնար, նոյնքան ալ իր մէջ կը վարանէր այդ կասկածը։ Սիմուրտէն կ'ուզէր որ այս նոր Աթենասը, պսակուած՝ աստղերով եւ ապագայով, ըլլար միեւնոյն ժամանակ եւ Պալլաս՝ օձանկար դիմակը իբրեւ վահան իր ձեռքը բռնած։

Այսպէս հասած էր 93 Թուականին։

93 Թուականը— պատերազմն է. Եւրոպայի պատերազմը Ֆրանսայի դէմ. Ֆրանսայինը՝ Փարիզի դէմ։ Իսկ ի՞նչ է յեղափոխութիւնը. անիկա յաղթութիւն է, Ֆրանսայի յաղթութիւնը Եւրոպայի դէմ եւ Փարիզինը Ֆրանսայի դէմ։ Ասոր մէջ կը կայանայ այդ զարհուրելի ժամու անհուն նշանակութիւնը։ Իննսուն-երեք Թուականը աւելի մեծ է, քան թէ նոյն դարու ամբողջ մնացորդը։ Չկայ ոչինչ աւելի եղերական. Եւրոպան կը հարուածէ Ֆրանսան, Ֆրանսան կը հարուածէ Փարիզը։ Տռամ մըն է այդ, որ դիւցազներգութեան համայնքն ունի։

(Շար.)

Թէ Անգլիա շատ չանցած պիտի ունենայ 750,000 հոգինոց բանակ մը, որ կրնայ բաղդատուիլ Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր բանակներուն հետ։ Ուրիշ նախարար մը չեշտեց թէ Անգլիա տեղի պիտի չտայ որ եւ է սպառնալիքի առջեւ։ «Պատերազմը անխուսափելի չէ եւ չկայ ժողովուրդ մը որ պատերազմ ուզէ։ Աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ պատերազմէն խուսափելու լաւագոյն եղանակն է կատարելապէս պատրաստ ըլլալ»։ Նախկին նախարար Պ. Իտըն ալ ճառ մը խօսելով, թելադրեց որ առաջ համաձայնիլ Մոսկուայի հետ։

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Չեխիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ գերման հովանաւորը առ այժմ յետաձգած է նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել, իբրեւ հետեւանք գերման յիսնապետի մը սպանութեան։ Այս յետաձգումը կը վերագրուի չեխ ժողովուրդին բռնած ուղղամիտ ընթացքին։ Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ գոհացուցիչ արդիւնք ունեցած է մարդասպանին ձերբակալման համար կատարուած քննութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, 150 նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Քլատնոյի մէջ։ Խանութները փակուեցան եւ փողոցները ամայի էին։ Գերման յիսնապետին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 500 Գերմանացիներու մասնակցութեամբ, մինչ քաղաքը 25,000 բնակիչ ունի։ Միւս կողմէ, գերմանական իշխանութիւնը եռապատկեց մարդասպանին ձերբակալման համար նշանակած պարգեւը, 50,000էն բարձրացնելով 150,000 քուրոնի։ Քաղաքին վրայ դրուած 500,000 քուրոնի տուգանքին 80 առ հարիւրը պիտի վճարեն Հրեաները, իսկ մնացեալ 20 առ հարիւրը նախազահ Պէնէշի կուսակիցները։

Պաշտօնական հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ չեխ ոստիկան մը սպանուած է, գերման եւ չեխ սպաներու միջեւ պատահած ընդհարման մը առթիւ։

*** Զրոյցի մը համաձայն, Պոհեմիա եւ Մորավիա (նախկին Չեխիա) Գերմանիոյ պիտի կցուին յունիս 15ին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԱՅԼԱՑ ԺՈՂՈՎԻ ձիաւոր արձանին բացումը կատարուեցաւ Էքօլ Միլիթէրի առջեւ, շաբաթ օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան Հանրապետութեան նախագահին, դեսպաններու, երեսփոխաններու եւ ուրիշ երեւելիներու։ Հանգուցեալ մարաջախտը ինք անձամբ ընտրած էր արձանին վայրը, երբ դեռ կ'ապրէր զինուորական վարժարանին մէջ։ Արձանին բացումէն առաջ աւուր պատշաճի ճառեր խօսեցան գնդ. Ֆայըրի, որ Մառնի յաղթականին քիկնապահն էր պատերազմին առեն, մարաջախտ Փրաշէ տ'Էսփէրէ եւ վարչապետ Տալատիէ, որ մասնաւորապէս շեշտեց.— «Մառնի յաղթանակը միայն զինուորական յաղթանակ մը չէ, այլեւ յաղթանակը մարդկային քաղաքակրթութեան։ Այդ էր պատճառը որ Մառնի յաղթանակը խորհրդանշան մը դարձաւ ամբողջ աշխարհի համար եւ զօր. Ֆոշ հանդիսացաւ փրկիչը ազատութեան։ Այժմ աւելի քան երբեք մենք պարտաւոր ենք լիովին կատարել մեր անմիջական պարտականութիւնները»։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ մօտ 4 միլիոն քաղաքացիներ դիմաւորեցին Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին։ Այս յաղթական ընդունելութենէն վերջը, արքայական հիւրերը այցելեցին համաշխարհային ցուցահանդէսը, ուր նոյնպէս խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքուած էր։ Իտալական տաղաւարին առաստաղը թագաւորն ու թագուհին ողջունեց ֆաշական բարեւով։ Թագաւորն ու թագուհին չորս օր մնալով Մ. Նահանգներուն մէջ, հրաժեշտ առին ուղղուեցան Քանատա։

ՕՏԱՐ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ փրանսացնելու խրաունքին առթիւ, Մէն - է - Լուառի երեսփոխանը առաջարկ մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ այդ իրաւունքը տալ միայն հպատակ դարձած այն օտարականներուն որոնք տասը տարի անընդհատ Ֆրանսա բնակած են եւ բաւարար երաշխաւորութիւններ կը ներկայացնեն առեւտրական ուղղամտութեան մասին։

ԼՈՆՏՈՆԻ նամակատուփերուն եւ նամակատուներուն մէջ նոր ռումբեր պայթեցան շաբաթ օր։ Մրափի մը մէջ փաթթուած դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ կարեւոր նամակատան մը մէջ։ Մարդու կորուստ չկայ։ Ուրիշ վայրերու մէջ ալ հրդեհներ ծագեցան, բայց կարելի եղաւ մարել։ Ապահովութեան ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, երեւան հանելու համար Իռլանտայի յեղափոխականներուն կեդրոնը։

ՄԱՏՐԻՏԻ արքայական թատրոնը մոխիր դարձաւ, իբրեւ հետեւանք մեծ ծաւալով ձեռնառումբերու եւ պայթուցիկներու որ մթերուած էին ներքին մէն, հանրապետականներու օրով։ Թատրոնին մէջ եղած զինուորները ծանրապէս վիրաւորուեցան, իսկ շատ մը անցորդները զգալին ինկան, պայթումին ուժգնութենէն։ Թատրոնին վերաշինութիւնը սկսած էր քանի մը տարի առաջ, բայց դեռ կիսաւարտ կը մնար, պատերազմին հետեւանքով։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու ռումբեր պայթեցան կեդրոնական նամակատան մէջ, վիրաւորելով երեք հոգի, որոնց մէկը ոստիկանական սպայ մը, Հրեայ։ Երրորդ ռումբ մը դեռ չէր պայթած եւ մասնագէտ մը դրկուեցաւ քննելու համար, բայց ճիշդ այդ պահուն պայթեցաւ, սպաննելով մասնագէտը եւ վիրաւորելով քանի մը հոգի։ Բացի անգլիացի մասնագէտէն, միւսները արաբ պաշտօնեաներ են։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ վճռապէս կը հերքէ գերմանական թերթի մը այն լուրը թէ անգլիական զօրքեր փորձած են գրաւել Եէմէնի մէկ քաղաքը, ինչ որ պիտի նշանակէր բռնաբարում անգլօ-իտալական համաձայնութեան։

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ խլրտումները կը շարունակուին։ Տեղական իշխանութիւնը ձերբակալեց մաքսային քննիչ մը, Լեհ։ Արեւելեան Փրուսիայէն հասած 6000 հիթլէրականներ թափօր մը կազմեցին քաղաքին մէջ։ Լեհական կառավարութիւնը մերժեց Տանցիկի ծերակոյտին ծանուցագիրը, որով կը պահանջէր կրճատել լեհ մաքսային քննիչներուն թիւը եւ երդում կատարել տալ անոնց։ Լեհաստան կը սպառնայ աւելցնել քննիչներուն թիւը, եթէ Տանցիկի ծերակոյտը փորձէ գործադրել իր պահանջները։

ՀԻԹԼԷՐ Վիէննա գնաց անակնկալ կերպով եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ շրջանապետին հետ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAYASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 5), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՅԻՍ 28Ի, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խմբ.՝ Հերոսական օրերու տարեդարձը, Զօր. Գ. Ղորղանեան՝ Սարտարապատի, Բաշ-Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, Նուպար Նիկողոսեան՝ 28 Մայիս 1938, X. Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսէ, XX՝ Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արմէն՝ Հայերու դերը (1918) Կովկասի մէջ եւ անոնց բաժինը Դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ. Ցովիկ Եղիազարեան՝ 1918 Մայիս՝ ամիս յաղթութեան. Հրանոյշ Գազազեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Պայքար՝ Նոր սերունդ։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, հատը 2.50 ֆրանք։

Ծախու կը գտնուի բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djemalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keussèyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Յրդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏԷՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ. 18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ հայ ժողովրդական տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.։ Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան միասնաբար կազմակերպած դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի 14 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Gaudé, Փարիզ։

Կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ակնայ ժողովրդական երգերը եւ քուշակեան բանաստեղծութիւնները»։

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն գ.Օգոստոս, հինգ թիւ (55—59). Յունիս 12էն փոստի կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը։ Մէկ շաբաթ վերջ՝ 57, 58 եւ 59 թիւերը։ Այս վերջին թիւերը կանուխ կը դրկուին արձակուրդի պատճառով։ Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Ը. Միութեան շարժումին։

Դիմել՝ 17, Rue Dameme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ

ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական կողք, հեղինակին նկարով ու կենսագրական նոթերով, պատկերազարդուած 12 ինքնատիպ նկարներով, զոր յատկապէս պատրաստած է նկարիչ Վանէ։

Գին Ֆրանսա 10 ֆրանք
Արտասահման 12 ֆրանք

Հրատ. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան։

Դիմել M. Barsamian 46, Rue Richer, Paris (9).

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Աղնիւ Բ. Տամլաճեան Մեծ Եղեռնին կորուսած իր եղբօր Գրիգոր Թիթապեանի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան՝ մանուկներու օգնութեան կայանին համար եւ 100 ֆր. Ընթիլիասի յիշատակարանին։

Օր. Նորա Տամլաճեան 100 ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Տիկին Հերմինէ Թագարեանի, որ 50 ֆր. նուիրեց հիւանդներու օգնութեան համար։

ԱԶԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջակայից հայ գաղութին թէ կրօնական ժողովի որոշման եւ ծնողաց կողմէ յայտնուած փափաքին համաձայն յառաջիկայ 15 Յունիս, Հինգշաբթի օրը, Համբարձման Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ եւ Ս. Հաղորդութիւն պիտի տրուի միայն երկսեռ մանուկներու եւ պզտիկներու, ինչպէս տեղի ունեցաւ անցեալ տարին։

Կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալ հայ ծնողք, նկատի ունենալ վերայիշեալ թուականը եւ իրենց զաւակները առաջնորդել եկեղեցի, ծոմ պահած եւ մաքուր հագուած։

Ժամ խոստովանութեան 9,30, ժամ Ս. Պատարագի 10, ժամը Ս. Հաղորդութեան 11,30։ Կը խնդրուի ժամը ճիշդ 9,30ին ներկայ ըլլալ եկեղեցի։

Հոգաբարձութիւն

ԹՈՒՂԹԱՏԵՍԸ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ե. ԶԱՓՐԱՍՏ Սոֆիայէն Փարիզ կը հասնի Հինգշաբթի կէսօրուան մօտերը։ Կը խնդրէ իր ցեղմէն եւ բարեկամներէն հաճին գալ Լեոնի կայարանը կանուխ նոյն ժամուն, անծանօթ ըլլալով քաղաքին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

14 Ապրիլ — 23 ապրիլ

ՓՈՆ ԷՎԷՔ, Կ. Ս — 40
ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ — 40
ՎԷՆՍԷՆ, Ա. Զ — 150
ՔՈԼՈՆԳ, Օր. Էք — 15
ՍԱԼՈՆ ար ԺՈՒՕ, Զառ — 75
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Ս. Թ — 120
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա — 75
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ք — 75
ՓԱՐԻԶ (9), Սըմ — 40
ՔԱՆ, Թուլ — 200
ԿԱՐՏԱՆ, Յով — 75
ԼԱՖԷԿԻՒՏ, Մ. Բ — 70
ԱՆՎԷՐՍ, Քիր — 110
ԼԸ ՍԻՕԹԱ, Սարգ — 75
ԱՎԻՆԵՈՆ, Մառ — 80
ՊԼԱՆՄԷՆԻԼ, Գալ — 100
ՍԷՆ ՍԻՌ սիւր ՄԷՌ, Յ. Խ — 40
ՇԱԼԷԹ, Վ. Մ — 100
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Տ — 150
ԻՈՒԻ, Մ. Ի — 50

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԳԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Թ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameсne, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 14 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4066

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Նոր երեւոյթ մը,— ընկերակցութեանց օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր տեսակ մը թուլութիւն, եթէ ոչ չուարում կը տիրէ, մասնաւորապէս գաւառի մէջ:

Կ'ըմբռնենք պատճառները, եւ իբրեւ մեղադրանք չէ որ կ'ուզենք այս դիտողութիւնը: Հրամանագիր - օրէնքը այնպիսի տրամադրութիւններ կը պարունակէ որոնք երբեմն լուսաբանութեան կը կարօտին:

Արդ, մասնաւորապէս գաւառի մէջ մեր հայրենակիցները անփորձ ըլլալով իրաւագիտական նրբութեանց, յաճախ կ'անճրկին, եւ կամ կը նախընտրեն քաշուիլ ապարէզէն: «Ինչո՞ւ ողջ գլուխս Աւետարանին տակ դնեմ...»:

Կը թուի թէ այս մտավախութեան մատնուած են մանաւանդ անոնք որ կը սիրէին աղմուկը եւ ցուցադրական շարժուձեւերը

Մենք յաւակնութիւն չունինք իրաւագիտական դասեր տալու եւ է մէկուն, անհատ ըլլայ թէ ընկերակցութիւն: Բայց, հետեւելով օրուան անցուդարձին, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել կարգ մը տարրական գիտելիքներ:

Ընկերակցութեանց հրամանագիր - օրէնքը (12 ապրիլ 1939) մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած էր, դիմում կատարելու եւ արտօնութիւն ստանալու համար: Պայմանաժամը, 16 մայիս, երկարաձգուեցաւ մէկ ամիս եւս: Եւ բազմաթիւ հայկական ինչպէս օտար ընկերակցութիւններ խնդրագիր ներկայացուցին, վաւերացում խնդրելով:

Այդ խնդրագիրներուն վրայ, վարչական իշխանութեան ներկայացուցիչները քննութիւններ, ստուգումներ կը կատարեն ամէն տեղ: Եւ վերջնական արտօնութիւնը պիտի արուի ներքին նախարարին կողմէ, քննութեանց թուղթերը կը յղուին Փարիզ:

Թէ ոստիկանութեան եւ թէ Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ կազմուած թղթածրարները կը յանձնուին միջնախարարական յանձնաժողովի մը, որուն եզրակացութեան համաձայն իրաւասու նախարարութիւնը պիտի արձակէ իր վճիռը,— արտօնութիւն կամ, եթէ յարմար չգտնէ, մերժում:

Հասկնալի է թէ այս բարդ գործողութիւնները ժամանակի կը կարօտին

Ուրեմն, պէտք չէ զարմանալ, եթէ տակաւին պատասխան ստացած չէ ամէնէն կանուխ դիմողն իսկ:

Շատ - շատերը առաջին պատասխանը ստացած են արդէն, լրացուցիչ հարցարանով մը որ կը պահանջէ ճշդել անդամներու իրաւական հանգամանքը — անուն - մականուն, ծննդավայր, տարիք, արհեստ, անձնագրի թիւ, ընկերակցութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, ինչպէս եւ ընկերակցութեան ելեւմուտքը (բարոյական եւ նիւթական հաշիւ) եւն.:

Որքան գիտենք, հայկական այն ընկերակցութիւններն ու միութիւնները որ իրենց գործունէութիւնը շարունակելու միտք ունին, արդէն կատարած են այս ձեւակերպութիւնները, լրացնելով թերթերը:

Արդ, երբ դիմում կատարուած է, այլեւս պատճառ չունին մէկ անգամէն հրապարակէն քաշուելու: Նոր օրէնքը երբեք չի խախտեր այս ազատ երկրին սահմանադրական իրաւունքները,— հանդէս, ժողով, երեկոյթ եւն.: Եւ, ապրիլ 12ի օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր, չէ պատահած որ նոյնիսկ սրահի մը տէրը մերժէ վարձու տալ իր ժողովատեղին: Կը դիմես այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա, կատարելով այն տարրական ձեւակերպութիւնը որ անհրաժեշտ էր առաջ:

Այսպէս է որ մինչեւ այսօր ալ բազմաթիւ հայկական հանդէսներ կը կատարուին Փարիզի մէջ, առանց որ եւ է դժուարութեան: Եթէ հարցնեն, անշուշտ կրնաս պատասխանել թէ խնդրագիր տուած ես: Մինչեւ որ պաշտօնապէս արգիլուած չըլլայ ընկերակցութիւնը, ոչ մէկ պաշտօնեայ ինքն իրեն թոյլ կուտայ միջամտել:

Փարիզի ռուսական թերթը ամէն օր ժողովներ եւ դասախօսութիւններ կը ծանուցանէ զանազան միութեանց կամ անհատներու կողմէ: Նոյնպէս ուրիշ օտար ընկերակցութիւններ: Անոնք ալ դիմում կատարած են մեզի պէս, եւ կը սպասեն նախարարական որոշման:

Անշուշտ օրէնքը թոյլ չի տար քաղաքական գործունէութիւն, մանաւանդ միջամտութիւն երկրի ներքին եւ արտաքին գործերուն: Օտարը միշտ օտար է եւ պէտք չէ մոռնայ իր տարրական պարտականութիւնը հիւրընկալ երկրին, անոր կարգուսարքին եւ վարած քաղաքականութեան հանդէպ:

Ապրիլ 12ի հրամանագիր - օրէնքին հիմնական նպատակն է ամրապնդել ներքին ապահովութիւնը, հսկողութեան տակ առնելով կարգ մը օտարականներու կասկածելի գործունէութիւնը: Այսպէս էր որ լուծուեցան գերմանական երկու կազմակերպութիւններ՝ Ալզաս Լորէնի մէջ, եւ կը հետապնդուին ուրիշներ, հարաւ. Ֆրանսայի մէջ:

Ամէնէն անբարեացակամ պաշտօնեան ալ պիտի չկրնար այսպիսի մեղադրանք ուղղել որ եւ է հայկական կազմակերպութեան:

Միայն թէ՝ տարրական արթնութիւնը կը պահանջէ զգուշանալ արեւելեան զանցառութիւններէ, յստակօրէն եւ ճիշդ պատասխանել եղած հարցումներուն, գրաւոր թէ բերանացի, եւ, այսուհետեւ, ուշադրութեամբ գործադրել օրէնքին տրամադրութիւնները:

Օրինակ, այսուհետեւ ներելի չէ վաւերացում ստանալէ վերջ, մոռնալ հին թէ նոր օրէնքներու տրամադրութիւնները,— կանոնաւոր հաշիւ եւ ատենագրութիւն պահել, պարբերաբար ձեռնհաս իշխանութեան հաղորդել կանոնագրին կամ վարչութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւնները եւն.:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ.— «ՈՅԺԻ ԴԷՄ ՈՅԺ»

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու մասնաւորապէս միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին, յայտարարեց.

— «Կառավարութեան կարծիքով, այդպիսի խորհրդաժողով մը կրնայ յաջողիլ միայն այն պարագային երբ ընդհանուր վստահութիւն տիրէ թէ մասնակցող բոլոր կառավարութիւնները անկեղծօրէն կ'ուզեն արդար կարգադրութիւն մը եւ տրամադիր են յարգելու, տեւով թէ ոգիով, որ եւ է յանձնառութիւն որ կրնայ ծնիլ այդպիսի խորհրդաժողովէ մը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխան մը մեղադրեց թէ կառավարութիւնը ձգձգողական քաղաքականութեան մը կը հետեւի Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ: Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ այս առտու իսկ Մոսկուա մեկնեցաւ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ: Ուրիշ ընդդիմադիր երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ժամանակ շահելու փորձ մը չէ՞ որ կը կատարէ, մինչեւ որ կարենայ վերադառնալ Միւնիխի քաղաքականութեան: Վարչապետը նեղացնելով յայտարարեց.

«Յարգելի երեսփոխանին ենթադրութիւնը չափազանց վիրաւորական է: Ես որ եւ է պատճառ չեմ տեսներ, կառավարութեան վերագրելու համար այս յապաղումը»:

Աւելի կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ արտաքին նախարարը, Լորտ Հալիֆաքս, Լորտերու ժողովին մէջ, իբրեւ պատասխան եղած քննադատութեանց: Այս առթիւ մասնաւորապէս ծանրացաւ երկու գլխաւոր կէտերու վրայ

1— Որ եւ է սպառնալիք չուղղելով հանդերձ, կ'ուզենք որ ամբողջ աշխարհ իմանայ թէ Մեծն Բրիտանիա բռնի ուժին պիտի պատասխանէ բռնի ուժով, եթէ հարկ ըլլայ:

2— Եթէ որ եւ է փորձ կամ դիտում չկայ բռնի ուժի դիմելու, այն ատեն այս երկրին ամբողջ ազդեցութիւնը, որ զանցառելի չէ, պիտի տրամադրուի, արդար կարգադրութեանց յանգելու համար բանակցութիւններով:

Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.

— «Թիւրիմացութիւն է բսել թէ հինգշաբթի օր խօսած ճառս որ եւ է փոփոխութիւն կ'ենթադրէ բրիտանական քաղաքականութեան մէջ: Ընդհակառակն, այդ ճառը կատարելապէս անկեղծ փորձ մըն էր պարզելու ներկայ կացութեան իրականութիւնները: Տանցիկի խնդիրը անշուշտ կը պահանջէ մեծ համբերութիւն եւ չափաւորութիւն, եթէ կ'ուզենք խուսափիլ շատ ծանր եւ վտանգաւոր հետեւանքներէ: Մենք ուրախ պիտի ըլլայինք եթէ Լեհաստան եւ Գերմանիա բարեկամաբար կարգադրէին վէճը. բայց եթէ փորձ մը կատարուի ներկայ կացութիւնը փոխելու բռնութեամբ, սպառնալով լեհական անկախութեան, հետեւանքը պիտի ըլլայ ընդհարում մը որուն պիտի մասնակցի այս երկիրն ալ: Բացորոշ են եւ ճշգրիտ մեր յանձնառութիւնները Լեհաստանի հանդէպ»:

Ակնարկելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, նախարարը հաստատեց թէ կառավարութիւնը տրամադիր է այդ խնդիրը նկատի առնելու ոչ թէ իրապէս վերադարձնելով գաղթավայրերը, այլ ուրիշ ելք մը գտնելով

Ծայր. Արեւելքի մասին ալ խօսելով, Լորտ Հալիֆաքս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը անտարբեր չէ եղած Ճափոնի սպառնալիքներուն հանդէպ եւ թէ նոր ձեռնարկներ կը կատարուին, յարգել տալու համար Անգլիոյ շահերը: Անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց առթիւ, նախարարը դոհացաւ ժողովին հաղորդելով մասնաւոր պատուիրակին մեկնումը: Այս առթիւ էր որ յայտարարեց թէ՝ առանց որ եւ է սպառնալիք ուղղելու կամ գաղտնի նպատակ մը անուցանելու, Անգլիա բռնի ուժով պիտի պատասխանէ, եթէ ուրիշներ բռնի ուժ գործածեն: «Մեր յանձնառութիւններէն որեւէ մէկը պիտի չդրժուի, եթէ իրապէս չկայ մէկը որ ուզէ խաղաղութիւնը խանգարել բռնութեան դիմելով»:

*** Այս ճառը անհպաստ ազդեցութիւն գործեց Պերլինի մէջ: Գերմանական մամուլը դիտել կուտայ թէ Անգլիա փոխանակ քայլ մը յառաջ երթալու, քայլ մը ետ ետ կ'երթայ, «անպատկառօրէն քաջալերելով Լեհերը իրենց մեծամտութեանց մէջ»: Քաղաքական շրջանակներու մէջ ալ զայրոյթ կը յայտնեն որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Տանցիկի մասին ազդարարութիւններ կ'ուղղէ Գերմանիոյ, փոխանակ ուղղելու Լեհաստանի:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա ղրկուած բանագնացը, Պ. Սթրէնկ, միասին կը տանի նոր բանաձեւ մը, որուն շնորհիւ կը յուսան հարթել վերջին դժուարութիւնները: Պատուիրակը մեկնելէ առաջ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Այս վերջինը տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի անգլիական եւ Լոնտոնի խորհրդային եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ, տեղեկութիւններ հաղորդելով կառավարութեան մտադրութեանց մասին: Նոր բանաձեւին համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ պիտի ըլլան օգնութեան հասնելու Խ. Միութեան, եթէ ան պատերազմի բռնուի, պաշտպանելու համար կենսական շահեր, մէկն ըլլալով պալթեան պետութիւնները: Այս կերպով մէկդի դրուած կ'ըլլայ Ֆինլանտայի, Էսթոնիոյ եւ Լաթվիոյ մասնաւոր երաշխաւորութիւններ ընծայելու ծրագիրը, որուն հակառակ են այդ երեք պետութիւնները:

ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ մասին տրուած յուշագրին առթիւ, կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ յուշագիրը արտաքին նախարարութեան ներկայացուած է Գաղթ. Ցանձնաժողովին կողմէ, անցեալ մարտին, իսկ անոր պատճէնը Գաղթ. Վերատեսչութեան պատուիրակին յանձնուած մայիսին, եւ Հ. Հ. Օ-ֆիսը նամակով մը իր աջակցութիւնը միացուցած է, երկու օֆիսներու փոխադարձ համաձայնութեամբ: (Այս առթիւ սխալ մը սպրդած էր.— «Զրի անձնագիր խնդրուած է գիւղացիներու ծնողներուն, եւ ոչ թէ զաւակներուն համար):— Յունիս 14ին Փարիզ պիտի գայ Սըր Հըրպըրթ Էմըրսըն, Լոնտոնի վերատեսուչը, որուն հետ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Խատիսեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նկատելով որ բոլշեւիկները յառաջացած են մտածումի բոլոր մարզերուն մէջ ու բշնամի՝ ոչ միայն յեղափոխութեան, այլ եւ ծրած գաղափարներու, ու նկատելով, վերջապէս, որ բոլշեւիկները աւելի մօտիկ են ժողովուրդին քան քաղքենի իր կլերներու մտաւորականները,

Երբեմն դասարան կը փոխեմ ու կ'երթամ ունկնդրել Մարքսի դասարանին «դիալեկտիկան»:

Դասարան փոխելու մէջ ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ: Շատ է գրուած թէ արեւմտահայերը թարգ ոճ մը ունեն, խրթին ու ժողովուրդին անմատչելի: Ընդհակառակն՝ արեւելահայերու լեզուն լոյսի պէս թափանցիկ է, ճոխ եւ այնքան պարզ, որ ամէն բնիկ երգող կրնայ հասկնալ կարդացածը: Ուստի, կարմիր գիծէն անդին հրատարակուած ամէն բան ջուրի պէս դիւրին խմելու համար՝ մերթ ընդ մերթ կը բանամ Երեւանեան գիրքերն ու թերթերը:

Ես սակայն մինչեւ այժմ չեմ կրցած հասկնալ ինքզինքս թէ ժողովուրդին համար կը գրուի ինչ որ կը գրուի Երեւանեան թերթերու մէջ: Ընդհակառակն, յաճախ ձայն մը ներսէս կ'ըսէ թէ յիմարանոցային գրականութիւն մը կը մշակուի Արարատի ստորոտը, ընդ հովանեաւ մուրճին ու մանգաղին:

Խնդրեմ,— նոր եւ յառաջապահ հրապարակագրութի՞ւն պէտք է համարել հետեւեալ փաստերը թէ մոխ - մարապատում:

Բացէք Խորհ. Հայաստան, 30 մայիս, Դ. էջ:

Խմբագրութիւնը կը գրէ թէ կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը ժողովրդականացնելու եւ զայն ուսումնասիրողներուն նպաստելու համար, «Խորհ. Հայաստան» գրած է յօդուածներ կամ բացատրութիւն տըւած է նամակներով՝ հետեւեալ հարցերու մասին.—

1.— Ի՞նչ է վուլգարիզատորութիւն.
2.— Ի՞նչ է սիտուացիա:
3.— Ի՞նչ է կատեխիզիս:
4.— Ի՞նչ է ամնիստիա:
5.— Ի՞նչ է ժանդարմերիա:
6.— Ի՞նչ է պրոպագանդիստական:
7.— Ի՞նչ է դեպրեսիա:
8.— Ի՞նչ բան է օտզովիզմ եւ էմպիրիոկրիտիցիզմ:
9.— Ի՞նչ է մարշալ:
10.— Ի՞նչ է օպորտիւնիզմ:

Այսքանը բաւական է: Պիտի ըսէք թէ ասոնք օտար բառեր են,— լա՛ւ, բան կը հասկնա՞ք հայերէն բառերով սա հարցերէն.—

1.— Ի՞նչպէս հասկանալ՝ կեցութիւնն է որոշում գիտակցութիւնը:
2.— Ի՞նչ տարբերութիւն կայ մատերիալիստների եւ աստուածաշինարարների միջեւ:

Հայերէն կամ օտար բառերու այս խճողակները (տոլմա), որ պատրաստուած են հայ գիւղացիին համար, հազիւ ճոխակերտութիւն մը ստացած երիտասարդութեան համար, կրնա՞ք երազել որ մարսելի են Գորիս գաւառի Բայանդուր գիւղին բնակիչներուն, կամ Շամշադին գաւառի Պոռաւաքար գիւղի երկրագործներուն, կամ Ն. Բայազիտ գաւառի Ղըշլաղ գիւղի կոլխոզնիկներուն:

Ու թերթ մը, որ կը խմբագրուի այս բառերով՝ առաջին տողէն մինչեւ վերջին տողը, ի՞նչ անուն կը ստանայ,— պատի՞ թերթ, կուսակցութեան պաշտօնաթե՞րթ, թէ յիմարաթերթ:

Ի վերջոյ ո՞ւր կը հրատարակուի Խորհ. Հայաստան, Երեւանի՞ թէ Շարանթոնի մէջ (Փարիզի Ս. Փրկիչը):

ԱՐԱՄ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՋԻՆԱՐՇԱՒԸ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

Անգլիա ամսական արտադրութիւնը պիտի հասցնէ հազարի

1939 յունուարին Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային արտադրութիւնը հասած էր ամսական 400ի, որուն դիմաց այն ատեն Գերմանիան կ'արտադրէր ամսական 500 —600:

Օդային նախարար Սըր Քինկսլի Ուտտ մարտ 12ին յայտարարած էր թէ մինչեւ այս տարուան վերջը օդանաւային արտադրութիւնը պիտի աճի 400 առ հարիւր, բաղդատմամբ 1938 մայիսի արտադրութեան:

Այսօր Անգլիա կ'արտադրէ ամսական աւելի քան 750, եւ մինչեւ Սեպտեմբեր արտադրութիւնը պիտի բարձրանայ ամսական 1000ի, ինչ որ պիտի հաւասարի Գերմանիոյ արտադրութեան.

Օդանաւային շինութեան մէջ Անգլիա տակաւին հասած չէ իր բարձրագոյն կէտին: Նոր գործարաններ կը կառուցուին այժմ, գոյութիւն ունեցող գործարանները կ'ընդարձակուին եւ գաղթավայրերէն կը ներածուին մեծաքանակ նախանիւթեր՝ օդատորմիղի համար:

Իրագէտներ կ'ըսեն թէ հակառակ արտադրութեան աճումին, Անգլիա եւ Ֆրանսա տակաւին ետ կը մնան Առանցքի պետութիւններէն, մասնաւորապէս առաջին գծի օդանաւի տեսակէտով. Անշուշտ առաջին գծի օդանաւը միակ զէնքը չէ օդային պատերազմի մէջ, պահեստի ուժը եւս մեծ նշանակութիւն ունի: Եւ Անգլիա ոչ միայն աւելցուցած է իր առաջին գծի սաւառնակներու թիւը, այլեւ զգալապէս զօրացուցած է իր օդանաւային պահեստը: Այժմ 4000 նոր սաւառնորդներ կը մարզուին եւ մինչեւ տարուան վերջը 55,000 օդանաւորդներ պիտի ըլլան կազմ ու պատրաստ: Պահեստի ուժի տեսակէտով Գերմանիա եւ Իտալիա շատ ետ մնացած են:

Մինչեւ 1940 մարտ Անգլիան պիտի ունենայ 2370 առաջին գծի սաւառնակ, Իսկ այս տարի մարտին ունէր 1750, բաժնուած 12՝ օդատորմիղներու:

Ֆրանսա մինչեւ 1940, մարտ պիտի ունենայ 2500 առաջին գծի օդանաւ: Ասոնց դիմաց Գերմանիա 1938ի գարնան ունէր 2500 - 3000 առաջին գծի օդանաւ: Կը կարծուի թէ այսօր ունի 5000 Գերակշռութիւնը ակներեւ է: Գալով Իտալիոյ, ան եւս ունի մօտ 2000 առաջին գծի օդանաւ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

»»» . «««

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Ռումանիոյ արտաքին գործերու նախարար Պ. Գաֆէնքօ իր հետեւորդներով հասաւ այստեղ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Պ. Սարաճօղլուի եւ դահլիճի միւս անդամներուն կողմէ: Ընդունելութեան արարողութենէն ետք՝ սկսան պաշտօնական խօսակցութիւնները:

Պ. Գաֆէնքօ խօսեցաւ Պալքանեան Դաշնակցութեան ամրութեան մասին եւ յայտարարեց.

(Շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ...

(ԻԶՄԻՐԻ ՑԵՑԱԴՐՄԱԿԱՆ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Քաղաքական անցուդարձերու թոհ ու բոհին մէջ խեղդուեցաւ յատկա-նշական դէպք մը, որ երեք շաբաթ ա-ռաջ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ քթին տակ, Իզմիրի նման կարեւոր քաղաքի մը մէջ

Օրինական արտօնութիւնը առնելէ յետոյ, Պոլսոյ անկախ նկարիչներէն խումբ մը Իզմիր կ'երթայ եւ ցուցա-հանդէս մը կը սարքէ տեղւոյն Հալք Էվիի (Ժողովրդական Տան) մէջ։

Հազիւ մէկ երկու օր անցած, տեղ-ւոյն Ընդհանուր դատախազը վերցնել կուտայ վեց նկարներ, իբրեւ «ցան-կայարոյց»։ Ետքը, թերթերու զան-գատին վրայ, նկարները կը ղրկէ Պո-լիս, Գեղարուեստական ակադեմիա-յին կարգուելիք փորձագէտներու կողմէ քննուելու համար։

Եթէ հաւատանք շրջող զրոյցներուն, եղածը ժողովրդական կատարեալ պոռթկում մըն է։ Դայթակղած մերկ այրերու եւ մանաւանդ կիներու պատ-կերներու ցուցադրութենէն՝ հարիւ-րաւոր բնակիչներ ցոյց կ'ընեն Հալք էվինին առջեւ, պահանջելով ներս մտ-նել եւ կտոր կտոր ընել նկարները։ Միաժամանակ կը պոռան թէ եղածը անբարոյականութիւն է, խայտառա-կութիւն (ֆէփազէլիք) է։

Ոստիկանութիւնը միջամտելով կը ցրուէ ցուցարարները, բայց Ընդհա-նուր դատախազն ալ կը ստիպուի գո-հացում տալ բողոքին եւ վերցնել գրգռիչ նկատուած նկարները։

Կան աւելի զգայացունց զրոյցներ, նոյնիսկ ընդհարման եւ ձերբակալու-թեան խօսքեր։ Եւ սակայն, վերապա-հութիւնը կը պահանջէ մերժել այս լուրը, որքան ալ ճշմարիտ կամ ճըշ-մարտանման ըլլան։ Հետեւաբար, զերծ մնալու համար հերքուելու ան-պատեհութենէն, մէկ կողմ դնենք «բերանացի թերթերը» եւ հետեւինք միայն գրաւոր թերթին։

Նախ խօսք տանք գրագէտ Սուատ Տէրվիշի (եթէ չենք սխալիր՝ կին), որ Սօն Փօսթայի մէջ (25 Ապրիլ 1939) կը ներկայացնէ դէպքը։

Իր ըսելիքին ծանրակշիռ հանգա-մանքը աւելի կարկառուն դարձնելու համար, յօդուածագիրը նախ նմա-նութիւններ կը յիշէ Ապտիւլ Համիտի շրջանէն.

Արձանագործ Հասան աշխատանոց մը կը բանայ Պապը Ալիի պողոտային վրայ (Պոլիս) եւ դրան վրայ կը դնէ նշանատախտակ մը, զարդ չինուած մարդկային պատկերներով։

— «Յաջորդ օրը, ժողովուրդը կը խուռնուի դրան առջեւ եւ կը հայհո-յէ, ըսելով թէ այդ տեսակ պատկեր-ներու շինութիւնը դէմ է կրօնքին ու բարոյականին։

Խնդիրը կ'արձագանգէ պալատ, ոս-տիկանական նախարարը կուգայ եւ կը հրամայէ արձանագործին վար առնել ցուցանատախտակը։

— Աման էֆէնտիմ, կ'ըսէ արձա-նագործը, այս տեսակ բան կ'ըլլա՞յ։ Այնքան աշխատանք թափած եմ։

— Ի՞նչ վնաս կ'ընէք։ Դան չէ՞։ Կ'առնէք եւ ուրիշ գործի մը համար կը գործածէք դարձեալ իբրեւ շա-ղախ։

X

Երկրորդ դէպքը սա է։ Գեղար-ուեստից վարժարանի առաջին շրջա-նին, նկարչութիւն կ'ուսուցանէին թէ դըպ-րոցին մէջ մերկ մօտէլներու դիմացը կ'աշխատին ուսանողները։ Ծպտեալ-ներ շատ կը ջղայնանայ եւ կրթական նախարարութեան միջոցաւ կը ղրկէ հրամանագիր մը, որով կը յայտնուի թէ միայն հագուած մօտէլներու առ-ջեւ կարելի է աշխատիլ։

Վարժարանին հողին բերանը կու-գայ, մինչեւ որ կը յաջողի համոզել թէ անհրաժեշտ է մերկ մօտէլներու առջեւ աշխատիլ, մարմինին չափ-սումները ուսումնասիրելու համար։

Այս պատմութիւնը ըսելէ վերջ Սուատ Տէրվիշ գիտել կուտայ.

— «Առնէ ՇԻՇԱՂԵԼԻ եւ մեր շըր-ջանին շատ ԽՈՐԹ դէպքեր են, չէ՞։ Հիմա ձեզի ներկայացնեմ այս պատ-մութեանց ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՆԵՐԵԼԻԱԳՈ-ԼԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՑՈՒՑԱԼԻՆ։ ԱՍԻԿԱ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸՆ է, ՀԷՔԵԱԹԻ ՉԱՓ Ի-ՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՉՅԱՐՄԱՐՈՂ»։

Կռահեցէք անշուշտ։ Այդ ահագնա-զգորդ բառերովը (ծիծաղելի, շատ խորթ, անյուսալի, աններեւակայելի, հէքեաթ) կ'ակնարկէ պարզապէս Իզ-միրի դէպքին։

Պատմութենէն առաջ, յօդուածա-գիրը կ'ընէ երկու ճշդումներ, որոնք մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունին։

1. Պոլսոյ նկարիչները ինքնաբերա-բար գացած չէն Իզմիր, այլ ՊԱՇՏՕ-ՆԱԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ.

— «Օրին մէկը, կուսակալը կը դի-մէ այդ նկարիչներուն եւ յայտնելով թէ այդ շրջանը պէտք ունի նկարչա-կան ցուցահանդէսի մը, զանոնք կը հրաւիրէ գալու եւ ցուցահանդէս մը սարքելու։ Եւ կ'աւելցնէ թէ ասոր համար Իզմիր ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ԻՐԵՆՑ»։

2. Հրաւէրը ուղղող անձը այլեւ անձ մը չէ, այլ՝

Թուրք Հանրապետութեան սահ-մաններուն մէջ դասուող Փօճա Էլի նահանգին մօտէնը (արդիական) եւ արժէքաւոր կուսակալը»։

Կը նշանակէ թէ նկարչահանդէսը ուղղակի պետական ձեռնարկ մըն է, կազմակերպուած որոշ ծրագրով մը եւ տեսնուած անհրաժեշտութեան վը-րայ։ Ինչո՞ւ միայն Պոլիսը վայելէ Հանրապետութեան բարիքները եւ զուրկ մնայ Իզմիրը, որ Հանրապե-տութեան սիւներէն մէկն է, իբրեւ եւ-կրին միակ նաւահանգիստը, ինչպէս նաեւ նաւային կարեւոր կայան մը։ Այսպէս է որ, Հալք Էվիի սրահը կը տրամադրուի ցուցահանդէսին, ի հարկէ բոլորովին ձրի։ Նոյնպէս կաս-կած չկայ թէ կուսակալութիւնը հո-գացած է նաեւ նկարներու փոխա-դրութեան, ինչպէս նաեւ նկարիչնե-րու ճամբու եւ պարտուտի ծախքը։

Հիմա տեսնենք թէ ժողովուրդը ի՞նչ ընդունելութիւն ըրած է այդ ՊԵՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ։ Թող պատմէ ինք Սուատ Տէրվիշ.

— «Ցուցահանդէսը, ինչպէս եր-կրին ամէն կողմը, լուսաւորեալ Իզ-միրցիներու մէջ ալ մեծ շահագրգ-ռութիւն առաջ բերաւ։ Բայց Իզմիրի բոլոր հայրենակիցներու այս ընդհա-նուր շահագրգռութեան մէջէն կը բարձրանայ փիզարուեստին հետ առնչ-կապ չունեցող տարրերու ձայն մը.

— Այդ ցուցահանդէսը պէտք է փակուի, կամ նկարներուն մէկ մասը պէտք է վերցուի որովհետեւ, մարդ-կային մարմինը ցուցնող այս նկար-ներու մէկ մասին վրայ հագուստ չկայ։ Եթէ առնէք մնան հոս, մենք հոն պիտի չղրկենք մեր տղաքն ու կի-ները։

Ի վերջոյ, Ընդհանուր դատախա-զութեան լուր կը տրուի թէ այդ նը-կարները ցանկայարոյց են եւ կազ-մուած յանձնաժողովը «այո՛» պա-տասխանը կուտայ։

Ահա այս մօտէն այլ անհաւատալի լէքեաթին թատր կը հանդիսանայ Իզմիրի նման Թուրքիոյ ԱՄԷՆԷՆ Ա-ՐՈՒԶԱԴԷՄ, ԱՄԷՆԷՆ ՄՇԱԿՈՒԱԾ եւ ԼՈՒՍԱՒՈՐ անկիւն մը, 1939ին։

Երբ լսեցի այս դէպքը, շուարեցայ թէ ի՞ս գրեմ, թէ յանձնեմ այն պաշ-տօնեային, որ կը գրէ «Կ'ուզես ես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար» սիւ-նակին մէջ։ Բայց տեսնելով որ գործը կատակի վերաբերեալ կողմ մը չունի, ուզեցի առնել մեր նկարիչներուն կարծիքը» (Սօն Փօսթա, 25 Ապրիլ 1939)։

Յօդուածագիրը յետոյ կը յիշէ կար-ծիքը վեց նկարիչ — արձանագործնե-րու, որոնք բոլորն ալ զարմանքով կը յայտնեն.

— «Չենք կրնար հաւատալ որ այ-սօր նման դէպք մը կրնայ ծագիլ Թուրքիոյ մէջ»։

Եւ յօդուածագիրը այս նախադա-սութիւնը ՎԵՐՆԱԳԻՐ ըրած է իր գը-րութեան։

Արդէօք չմեղադրուիմ իբրեւ կողմնակալ, իբրեւ կացութիւնը դիտ-ւամբ սեւցնող, պիտի չըսեմ թէ՝ երբ կուչկանդուած Թուրք գրիչ մը այս-քանը կը գրէ, կրնաք բացարձակա-պէս վստահ ըլլալ որ ծանր ցոյցեր տեղի ունեցած են Իզմիրի մէջ եւ թե-րեւս ալ ընդհարումի յանգած։ Միայն չվստահիմ թէ բուն իսկ յօդուածագիրը կը խոստովանի որ եղածը յետադի-մական կատարեալ դէպք մըն է, շատ աւելի ծանր ու անսպասելի, քան թէ Շէրիաթի օրով ծագածները։

Արդարեւ, նկատի առէք որ Սուատ Տէրվիշ կ'ընթանայ ատրինաձական կարգով, նախ կը պատմէ Ապտիւլ Համիտի օրով տեղի ունեցած յետա-դիմական պոռթկումները, որպէսզի սրամաբանական ընթացքով կարենայ եզրակացնել թէ 1939ին Իզմիրի պար-գած պատկերը «ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՑՈՒՑԱ-ԼԻՆ» է, «ԱՄԷՆԷՆ ԱՆՆԵՐԵԼԻԱԳՈ-ԼԻՆ», պարզապէս «ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ՀԷՔԵԱԹ» (մասալ)»։

Եւ իրաւամբ։ Անկախ ամէն բանէ, ՔՍԱՆԸ ՏԱՐԻ անցած է Ապտիւլ Համիտի օրէն ասդին։ Միւս կողմէ, Հանրապետութիւնը 15 տարիէ ի վեր արդիականութիւն կը սփռէ չորս կող-մը։ Եւ վերջապէս, Իզմիրը երկրին ամէնէն առաջադէմ, մշակուած ու լուսաւոր մէկ անկիւնն է» իբրեւ վա-րիչ ալ ունի «արդիական ու արժէքա-ւոր» կուսակալը։

Եւ սակայն, ամէնէն մութ պատկե-րը կը պարզուի այդ «լուսաւոր ան-կիւնին» մէջ, յամի շնորհաց 1939-ին...

Բայց շարունակենք դառնալ։

ԴԻՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՄՈՒԹԵ՛ԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ԽՄԲ.— Ուրբաթ օր հրատարակեր էինք Ռումանիոյ կաթողիկէ առաջ-նորդ Հ. Սահակ Կոգեանի այնքան գեղեցիկ ճառը՝ Մայիս 28ի առթիւ։ Անհաւասիկ բժմական առաջնորդ Յու-սիկ Արք.-ի ճառը, նոյն առիթով.

— «Սրբազան բոցէներ կ'ապրինք այսօր. Հոգեկան ուրախու-թեամբ լեցուած է ամէն Հայու սիր-տը. բայց նման վայրկեաններու մէջ պէտք չէ միայն տարուինք տօնական ցնծութենէ, այլ պէտք է Մայիս 28ի իմաստը ըմբռնենք նախընթաց դէպ-քերու լոյսով։ Եւ այդ նախընթաց դէպքերը ցոյց կուտան որ Հայը զոհ է եղեր օտար դիւանագիտութեանց։ Առնենք Ռուսիան։ Մեծն Պետրոսէն սկսեալ ան կը սոնքայ «Արեւելքի Քը-րիստոնէից պաշտպան» տիտղոսով, ստիպողաբար որդեգրեցին անոր յա-ջորդներն ալ եւ որով ինքզինքը հը-պարտ կը զգար ամէն մէկ ռուս հայ-րենասէր։ Բայց թէ դէպքերը որքան արդարացուցին այդ յաւակնութիւնը, հայ ժողովուրդը աւար դառն ապա-ցոյցը ունի։

Այսպէս, երբ 1699ին Իսրայէլ Օրի Հայաստան կը դառնայ Եւրոպայէն՝ հայկական անկախութեան մը նախա-պատրաստական աշխատանքներուն նուիրուելու, հայ ժողովուրդին յոյ-սը Մեծն Պետրոսի տուած խոստում-ներուն վրայ է։ Զուրը ինկան սակայն առաջին յոյսերը՝ որովհետեւ ոչ մի-այն Իսրայէլ Օրիի մահը ընդհատեց սկսուած ձեռնարկները, այլ անոր համար որ Մեծն Պետրոս, որ մէկ կողմէ Հայերը ոգեւորեր էր, միւս կողմէ գաղտնի դաշինք էր կնքեր Մահմէտականներուն հետ։

Կատարինէ կայսրուհիին օրով նոյն յոյսերն ու յուսախաբութիւնները։ Նոր արշաւանք մը՝ ունէին Ռուսերը Կովկասի վրայ, եւ դարձեալ պէտք ունեցան հայ ժողովուրդի օգնութեան։ Կատարինէ ոչ միայն պարզ բառերով անկախութիւն խոստացաւ Հայերուն, այլ Յովսէփ Արք. Արղութեանի հետ համաձայն եղաւ ծրագրի մը որ ան-կախ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի ա-պագայ կապերը կը սահմանէր՝ ճըշ-դելով դրօշի, բանակի, օրէնքներու, ստուերի, մաքսի վերաբերեալ կէտերն իսկ։ Եւ նոյն Կատարինէն, միւս կող-մէ, գաղտնի դաշինք կը կնքէր մահ-մետականութեան հետ։

Ժթ. դարու սկիզբը Հայերու աջակ-ցութեամբ էր որ Ռուսաստան ճնշեց Պարսկական ապստամբութիւն մը։ Ա-լեքսանդր Ա. կայսրը, որ Թիֆլիզ էր այն օրերուն, երբ Հայոց բերած օ-ժանդակութիւնը իմացաւ այդ ապս-տամբութեան մէջ՝ Թիֆլիզէն իսկ Հայերուն ազատութիւն խոստացող թուղթ մը ստորագրեց։ Նոյն յոյսերն ու խաբէութիւնը սակայն յետոյ։

Ծանօթ է Ներսէս Աշտարակեցիի այդ մեծ կաթողիկոսին եւ հոգեւոր զօրապետին բերած խանդավառ մաս-նակցութիւնը իր հայագունդով ռուս բանակին յաջողութեան համար 1827-1828ի արշաւի պահուն։ Երբ հայ դրօշը կ'օծուէր Թիֆլիզի եկեղեցիին մէջ՝ ռուս զօրավարը ինչե՜ր խոստա-ցաւ Հայոց յանուն իր կառավարու-թեան։ Բայց երբ գրաւուեցաւ Պար-սիկներէն Երեւանի նահանգը՝ մոռ-ցուեցաւ Հայոց թափած արիւնը եւ խոստումները որ տրուեցան։

Եկան 70ական թուականները։ Նոր ոգեւորութիւն եւ յոյսեր։ 1876ի ռուս արշաւանքը Թրքահայաստանի վրայ թերեւս այնքան փայլուն չվերջանար եթէ չըլլար հայ զօրավարներուն մասնակցութիւնը։ Եւ յետոյ եկան Սան-Ստեֆանոյի ու Պերլինի դաշնա-գիրները։ Սան-Ստեֆանոյի մէջ հաճե-ցան 16րդ յօդուած մը տալ մեզի, կոր յետոյ Պերլինի մէջ ծաղրանքա-րի վերածուեցաւ 61րդ դառնալով։ Հայ ժողովուրդը դարձեալ յուսա-խաբ։ Խրիմեանի «Հերիսան» հայ ժողովուրդի դառնութիւնը կը խոր-հրդանշէ լրիւ։

Առկէ յետոյ հայ պատմութիւնը ու-րիշ շեշտ կ'առնէ։ Անհատներու տեղ կազմակերպութիւններն է որ կը վա-րեն հայ դատը։ Հայ յեղափոխական կուսակցութիւններն է որ կը կազ-մուին։ 1890ին «ձայնը կը հնչէ Էր-զրումի Հայոց լեռներէն»։ Նոր յոյսեր կրկին՝ որոնք սակայն յուսախաբու-թեան պիտի փոխուէին շուտով.

Սասուն կը կոտորուի 1895ին։ Ճիշդ նոյն տարին է որ ձիւն — ձմեռին Եր-րիմեան ճամբայ կ'ելլէ դէպի Փե-թերսպուրգ։ Երիտասարդ վարդա-պետ՝ ես ալ Հայոց կաթողիկոսին կ'ընկերանամ այն ատեն։ Սիրալիր ըն-դունելութիւն Նիքոլա Բ.-ի կողմէ, ու նորէն աղուոր աղուոր խոստումներ։ Բայց քուլիսներու մէջ տարբերաշխա-տանք է որ կ'ըլլայ։ Այո, Մայիսեան ծրագիրը պահ մը յոյսի նշոյլներ կու-տայ հայ ժողովուրդին, բայց պայն ձուրը ձգողը Պոլսոյ ռուս դեսպանն-երտուն է

Դարձեալ կոտորած։ Եւ այն օրե-րուն Նիքոլա Վիէննայէն Փէթերս-պուրկ կը դառնայ Լօպանովի հետ։ Շոգեկառքին մէջ է որ Լօպանով ցա-րին կը ներշնչէ իր պատմական նշա-նաբանը՝ «Հայաստանը մեզ պէտք է բայց առանց Հայու»։ Եւ կը պատա-հի որ քիչ յետոյ Լօպանով յանկար-ծամահ ըլլայ։ «Լօպանով խեղդուե-ցաւ Հայուն արեան մէջ» բսին այն ա-տեն։ Բայց իր նշանաբանը միշտ մը-նաց, որովհետեւ ան անխափան կը շարունակուի երկու դարէ ի վեր։ Ռուս ցարերուն աւանդական քաղա-քականութիւնն է ան դէպի հայկա-կան դատը,— խոստանալ ու դաւել, ոգեւորել եւ յուսախաբ ընել։ «Արե-ւելքի Քրիստոնէից պաշտպան» տիտ-ղոսը հեղնութիւն մըն է միայն, որով-հետեւ Ռուսաստան միշտ ձգտեցաւ ձեռք ձգել առանց Հայու Հայաստան մը՝ խաղախական նոր շրջան մը հիմ-նելու համար հոն, ինչպէս հիմներ էր Տոնի եւ Ուրալի մէջ։

Օտար դիւանագիտութիւնը խար-դախ մնաց Հայուն հանդէպ։ Արտա-քուստ բարեկամ մնալով մեզի, ներ-քուստ միայն դաւելով։ Հայերը հե-տեւաբար այլեւս յոյս չէին կրնար դնել օտարին վրայ։ Մայիս 28ը ամէ-նէն շողշողուն ապացոյցն է այդ ի-մաստութեան։ Զանիկա հայ ժողո-վուրդը շահեցաւ իր բոլոր խաւերուն եւ իր բոլոր դասերուն գործակցու-թեամբ։ Մայիս 28ը անմեռ կը մնայ միշտ, ան մեր ինքնագիտակցութեան, սեփական ուժերու վրայ դրուած վս-տահութեան խորհրդանշանն է զոր պէտք է անշէջ պահենք մեր հոգինե-րուն մէջ։ Ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլայ՝ սիրենք անով սահղծուած Հա-յաստանը եւ գուրգուրանք վրան։ Հոն, Արարատեան դաշտին մէջ է ե-ղեր միշտ հայ հոգիին կռուանը, ու-րարտական շրջանէն սկսեալ հայ հո-գին հոն է ծաղկեր. հոն է եղեր հե-

ՊԱՏԱՐԱԳԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեղկութիւնը բոյն դրած է մեր ե-կեղեցական երաժշտութեան մէջ, մինչդեռ հակառակը պէտք էր ըլլար հալով պատարագի լիպրէթթօյի ոգիին՝ թատերգութեան, հոն շատ որ աւելորդ սաղմոսներ եւ աղօթք-ներ կան, որոնք բնաւ կապ չունին ուղղակի խորհուրդին հետ։ Օրինակ բոլորովին աւելորդ է «Ցիշեա Տէրի մաժինը», «Փոխութիւն»ը ուր անվեր-ջանալի շարք մը կայ սուրբերու ա-նուններու որոնք քարոզեր են քրիս-տոնէութիւնը կամ նահատակուեր եւ անոր համար, եթէ սրբեր յիշա-տակութեան արժանի բան է, քիչ են նաեւ մեր նորագոյն նահատակները ո-րոնք թերեւս շատ աւելի բան մը ըրած Ին այդ մարզին մէջ քան սրբայ Մար-կոսը եւ Սրապիոնը։ Կը վախնամ չը-ռնել նիւթէն։ Պիտի ուզէի ըսել որ պա-տարագը պէտք է տեւէ առ առաւելն մէկ ժամ եւ քառորդ մը։ Ընդհ. մը-նոլորտը պէտք է ըլլայ լաւ տրամա-դրութիւնը, զուարթութիւնը. Քը-րիստոնեայ մը երբեք պէտք չէ եկե-ղեցիէն մեկնի գլուխը կախ, տրտ-մած, կամ վհատ, յանցաւորի պէս, այլ սփոփուած, մխիթարուած եւ յաղթական, հետեւաբար պատարագի վերջաւորութիւնը պէտք է ըլլայ ա-րագ, պիտի ըսեմ նոյնիսկ՝ կրակոտ. Նոյն բացատրութիւնը պէտք չէ չփո-թել ուրախութեան կամ ցնծութեան հետ։ Այս տեսակէտով ալ վերջին ա-ւետարանը բոլորովին աւելորդ եւ ա-նիմաստ է, որ կը ծառայէ միայն տը-րամադրութիւնը փչացնելու։

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԳՈՅՆԸ.—

Երբ երգեցողութեան վրայ աւելցը-նենք ջութակները իրենց ընտանիքով, երինգը՝ բոլոր արբանեակներով, փո-ղերն ու թմբուկները մինչեւ տաւիղ ու երգէոն, պէտք է հրաժարինք հիմ-նական եղանակէն, որ ընդունակ չէ այս բարդութիւններու տակյաւ։ Բայց մեր դիւցազնական ուժը ներմուծելու համար, առանց գործիքներուն մեծ բան՝ չենք կրնար ընել։

Կ'ըսուի թէ մեր պատարագը տոհ-մային է, կամ հայկական է, հետե-ւաբար կարելի չէ փոխել։ Ի վիճակի եմ փաստերով ապացուցանելու որ մեր պատարագին մէջ տոհմիկ գոյնը հարիւրին տասը կամ քսան համեմա-տութեամբ կարելի է գտնել միայն, Յոնաստական շրջանի մեր փառքը, ու հոն ծլեր մեր քրիստոնէութիւնը։ Հոն ուխտը մեզ ցուցուց հայ եկեղեցւոյ ա-թոռը, Էջմիածինը ու զայն կանգուն պահեց դարերով։ Այո, այդ սրբա-վայրը խաթարուած է՝ հիմա, ու խախտած են անոր հիմունքը, բայց անսասան պէտք է մնայ ան հոն, Արա-րատեան դաշտին մէջ որ հայ ժողո-վուրդի ոգեւորութեան աղբիւրն է ե-ղեր միշտ։ Զայն են երգեր հայ քեր-թողները, ու անոր է նուիրեր Սրիմ-եան «Հրաւիրակ Երկրին Արարատեա-նց»։ Պիտի գայ ժամանակ երբ ան դարձեալ պիտի ծաղկի ու չէննայ։ Բայց պէտք է մէկ ըլլանք սրտով, սի-րենք միշտ զիրար, ու համակամ ըլ-լանք աշխատանքի մէջ։ Այդ է Արա-րատեան դաշտի պատգամը մեզի։ Մաղթենք որ խաղաղութիւնը անսա-սան ըլլայ աշխարհի վրայ, ու եղբայ-րութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ի՞նչ զօրք է ուրեմն այն, որի ա-նունով խօսում ես դու։

— Հէնց յիշածս քաջ հոգիներն են։ Նրանք են իմ զօրքն ու բանակը կազ-մում։

Թագաւորն ու թագուհին զարմա-ցած նայեցին իրար, կարծես կամե-նալով հարցնել միմեանց, թէ «արդ-գեօք այս մարդը չէ՞ խելագար-ուել...»։

Մարզպետունին թափանցեց նրանց սրտի խորքը եւ դառն ժպտալով ա-սաց.

— Իրաւունք ունիք ինձ խելագար անուանելու։ Այս ընդհանուր տագնա-պի օրերում, երբ զօրեղ իշխանները իրանց հազարաւոր զօրքերով փակ-ուած են ամրոցներում, խելագարու-թիւն է, ի հարկէ, քան հոգւով բաց դաշտն իջնել՝ թշնամու հետ ընդհար-[illegible]

ւել, որպէսզի կարողանամ ամօթոյ կինիք դրոշմել բոլոր այն իշխանների ճակատին, որոնք հայութեան անու-նով խօսում, հայ տոհմականու-թեամբ հպարտանում են, բայց հայ-րենիքը ճգնաժամում եղած միջոցին մատը չեն շարժում նրան օգնելու հա-մար։

— Այդ դու կարող ես անել, եթէ յաղթութեամբ պսակես յանդուգն ձեռնարկութիւնդ, նկատեց թագաւո-րը. բայց ի՞նչ կարող են անել քանի հոգիները թշնամու ահաւոր զօրու-թեան առաջ։

— Իմ քանի հոգիներից իւրաքան-չիւրը կարող է վանել հարիւր Հագա-րացի։ Եթէ յոգնախումբ բանակների դէմ կանգնել չկարողանանք, գոնէ նրանց ուժը ջլատել կամ կարգը խան-գարել կարող ենք միշտ։

[illegible] օգնութիւն կարող ես անել հայրենիքին։

— Ամէն մեծ գործ նախ փոքրով է սկսւում։

— Ուրեմն դու յոյս ունիս թէ վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթանակե՞ս։

— Երկուսից մէնը. կամ կը յաղ-թանակեմ կամ թէ իմ խմբով իսպառ կը ջնջուեմ։ Ես չեմ կարող նստել իմ լեռներում եւ իմ կեանքը խնամել այն-պիսի մի ժամանակ, երբ թագաւորը վահը թողած ճգնում է Սեւանում, երբ կաթողիկոսը աթոռը կորցրած՝ թափառում է աստանդական, երբ ժո-ղովուրդը հազարներով ճարակ է դառնում թշնամուն... Եթէ իմ եղ-բայրակիցները ժեռնում են, ես ին-չո՞ւ պիտի ապրեմ. միթէ՞ նրանց կո-րուստը ողբալու համար։ Այդ վայել է կանանց, բայց երբեք այն մարդուն, որի բազուկը դեռ կարող է սուր շար-ժել, որի ձայնը դաշտում կարող է ո-րոտալ...

Թագաւորն աչքերը յառած նայում էր իշխանի վրայ, որ խօսում էր ինչ-պէս մարմնացեալ հայրենասիրու-թիւն. Նա սիրտը յուզւում էր, նա կա-մենում էր գրկել եւ համբուրել այդ քաջին եւ միեւնոյն ժամանակ կամե-նում էր ասել — «Ո՜րքան երջանիկ ես դու, Գէորգ իշխան, որ կարող ես իբրեւ հասարակ զինուոր մարտնչիլ Հայրենիքի համար... իսկ ես զըր-կուած եմ նոյնիսկ այդ մխիթարու-թիւնից...»։

— Ինչո՞ւ ուրեմն եկար Սեւան, հարցրեց թագաւորը իւր յուզումը սանձելով։

— Իմ արշաւանքն սկսելուց առաջ Արքայի հրամանն ու օրհնութիւնն առանելու եկայ։

— Իմ քա՛ջ եւ հաւատարիմ իշխան. դու ուրեմն փառքն անգամ չես կամե-նում առանց քո արքայի հրամանին վայելել... Դու արժանաւոր զինակից համդիսացար ինձ, բայց ես՝ աւա՜ղ, քեզ անարժան թագաւոր...։

— Մի՛ ասիր այդ, Տէր Արքայ. բաղդը կարող է վտանգակի մէջ փակել առիւծին, բայց նրա սիրտն ու կորո-վը կապել չի կարող։ Ապրիր դու այստեղ, մինչեւ որ քո ծառան վան-դակը դարբնող ձեռքերը փշրէ...։

— Իմ քաջ, իմ ազնիւ իշխան, վան-դակը դարբնել են...

Նա կամենում էր ասել՝ «այնպիսի ձեռքեր, որոնց եթէ փշրէիր, ինձ յա-ւիտեան վիշտ պիտի պատճառէիր.»», բայց նա ընդհատեց խօսքը եւ վեր կացաւ տեղից յանկարծ.

— Ո՞ւր են քո քաջերը. գնանք նը-րանց մօտ։ Այն հերոսներն արժանի են, որ թագաւորը նրանց ընդառաջէ եւ ոչ թէ իրանք գան նրա կոչին։

Այս ասելով թագաւորն առաջ ան-ցաւ եւ իշխանը հետեւեց նրան։

Բարապանն արդէն ուրիշ ճանապար-հով վազեց դէպի ուխտաւորների կա-ցարանը՝ խմբի անդամներին արքա-յի գալուստը յայտնելու։

Վարհամ Սեպուհի հրամանով նը-րանք դուրս եկան իսկոյն իրանց խուց-երից եւ ապառազինուած շարուեցան կղզու ծառազարդ տափարակի վրայ։

Թագաւորն ու իշխանը իջնում էին բլրի կողմից։ Երբ նրանք հասան Ս. Աստուածածնի տաճարին եւ խոտոր-ուեցան դէպի տափարակը, Ուխտի զինուորները միաձայն որոտացին՝ «կեցցէ՛ թագաւորը»։

Այդ գոչիւնը յուզեց արքային։ Ո՜ր-քան ժամանակ էր, որ նրան ոչինչ չէր յիշեցնում թէ՝ ինքը Հայոց թա-գաւորը, Հայաստանի իշխանապետն է, թէ դեռ այդ երկրում կան մար-դիկ, որոնք հաւատարիմ են իրան եւ որոնց ինքը կարող է հրամայել...։ Ծղնազգեաց միաբանների ընկերակ-ցութիւնը, նրանց համապազօրեալ պաշտամունքները, որոնց գիրթէ միշտ ներկայ էր լինում ինքը, կրօն-ական շարժ ու խաղաղիկ կեանքը եւ նրա հետ միասին էլ իւր ծանրագոյն վըշ-տերը՝ ամէն ինչ մոռացրել, ամէն կենդանութիւն մեռցրել էին իւր մէջ։ Նրան թւում էր թէ՝ բոլոր աշխարհը քնած է Սեւանի պէս, թէ ոչ մի տեղ այլեւս չկայ կենդանութիւն, թէ մա-հը իւր թեւերը տարածել է արդէն համայն Հայոց վրայ...։

Բայց Ուխտի զինուորների աղաղա-կը կարծես վայրկենապէս սթափե-ցրեց նրան. մի հաճոյական եւ կենս-ւոր դող նրա մարմինը ցնցեց եւ քա-ջաղական զգացմունքով հոգին ու սիրտը լեցուեցան։

Թագաւորը թէպէտ ունէր կղզու մէջ հարիւրի չափ զինուոր, բոլորն էլ ընտիր, զինավարժ մարդիկ, բոլորն էլ քաջասիրտ եւ դիմացկուն, բայց նրանք էլ կղզում անգործ մնալով եւ արքայի նման հոգեւոր պաշտամանց յաճախելով՝ թուլացել, թմրել էին արդէն եւ զէնքերն ու զրահը մի կողմ ձգել։ Նա տեսնում էր դրանց ամէն օր խուցերի առաջ նստած եւ կամ ուղ-կանը ձեռքներին կղզու շուրջը թա-փառելիս, եւ չէր վրդովւում, կար-ծելով թէ՝ հէնց այդ էլ պիտի լինէր դրանց զբաղմունքը։

(Շար.)

...ցանկալը ըլլալով յունական եւ եւ–րոպական պարզ մօթիֆներ, առանց [illegible] ինքնաբաւ եւ չահեկանութեան։ [illegible] բան է որ մեզի այդպէս կարծել կու տայ։ Անկանշի վարժութիւնն է, որ [illegible] ամրացուցեր է այդ եղա–[illegible] մեր մէջ։ Եթէ նոր եղանակ[illegible] կրօնական վսեմ ըղ–[illegible] անհրաժեշտ տարրը, [illegible] պէտք կրնայինք հրաժա–[illegible]։

[illegible] խնդիրը բոլորովին ուրիշ է աւանդութեան հետ [illegible]։ Այս օրուան հաւատացեալը եթէ [illegible] թէ ինչ պարտաւո՞ր է ազօ–[illegible] այն եղանակներով որոնք հը–[illegible] են դարեր առաջ, չի՞ կրնար [illegible] ձեւով աղօթել ինքն ալ, բա՛ւ է [illegible] կը պահէ, կամ ինքն ալ [illegible] կրօնասէր է, պատասխան [illegible] տալիք. Պատարագի եղա–[illegible] քրիստոնէական պարտա–[illegible] մը չեն, վերջապէս Արարի–[illegible] չէ՝ որ գրած է զանոնք, [illegible] փոխելը յանցանք մը ըլլայ։

Ընդլայնելով՝ նոր բաղդատութեան մը [illegible] պիտի գտնուինք, զոր պարզել [illegible] պիտի չըլլայ. եթէ [illegible] [illegible] չգիտենք

[illegible] որ բոլոր ազգերը իրենց [illegible] երաժշտութիւնը ունին, [illegible], զոր ամէնէն աւելի նպաստա–[illegible] կերպով կրնան գործածել գեղ–[illegible] երգերու մէջ։ Կայ հայկական ո–[illegible] խոալականը, արաբականը կամ [illegible]։ Կարելի է թուել առ [illegible] 50 տարբեր ցեղեր եւ ազգեր [illegible] տոհմային ոճեր ունին, բազ–[illegible] թարմութիւններ բերելով [illegible] վարդապետին մէջ։

Մակայն, երբ յիսուն բազմացեղ ազ–[illegible], եւ երաժշտութիւններ, ա–[illegible] գիտնաց ունինք միայն չորս հիմ–[illegible] կրօնքներ, քրիստոնէութիւ–[illegible] իսլամութիւնը, մովսէսականու–[illegible] եւ կռապաշտութիւնը։

Քրիստոնէութեան մէջ լուսաւորչա–[illegible] եւ կաթոլիկ պաշտամունքին մէջ [illegible] տարբերութիւն մը չկայ, որպէս [illegible] երաժշտական նկարագիրը շատ [illegible] ըլլայ, երբ խորհինք որ նոյն [illegible] է որ կը կրկնենք։ Սպանիա–[illegible] ժողովրդական երգը Ֆրանսակա–[illegible] հետ անբաղդատելի տարբերու–[illegible] ունի, բայց ինչո՞ւ համար չենք [illegible] սպանիական ոճով պատա–[illegible] մը, իրենց հարուստ երաժշտու–[illegible] չէի՞ն կրնար ունենալ նաեւ [illegible] պատարագ մը, որ անհե–[illegible] պիտի ըլլար սակայն, եւ կամ, [illegible] իրենց այնքան տաք [illegible] երաժշտութեամբ ինչպէս կը համա–[illegible] կաթոլիկ երգեցողութեան։

Ժողովուրդները կ'ընդունին թէ [illegible] գոյնը կիրարկել եկեղեցիին [illegible] անտեղի բան է. ան՝ այսպէս [illegible] այնպէս պիտի չկրնայ ապահովել [illegible] պատարագի նկարագրին [illegible]։

[illegible] տարբեր կրօնք մըն [illegible] եւ եթէ մօլլային էզանը շատ կը [illegible] արեւելեան երաժշտութեան, [illegible] բան չկայ։ Միեւնոյն եղ–[illegible] ժինակներու երգե–[illegible] համար։

Մեր եկեղեցիէն ներս պարտադրել [illegible] ոճը՝ կարելի է անշուշտ, բայց [illegible] ընդունակ չէ տալու այն մեծաշուք [illegible] որուն կը ցանկանք, եւ ինչ որ [illegible] է։ Աւելի խորացնելով [illegible] մը եւս տանք։ Կրնա՞նք մեր ե–[illegible] մէջ գտնել հարազատ հայ–կականը։ Ունինք Ս. Բ. Գ. Դ. ձայ–ները իրենց փոփոխակներով։ Ասոնց ամէնուն ալ ակերը եթէ փնտռենք պիտի գտնենք յունականը եւ արաբականը։ Հայ իսկական դրոշմը կայ միայն մեր ժողովրդական երաժշտութեան մէջ, եւ որ սակայն տեղ չի կը–նար ունենալ եկեղեցիէն ներս։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄՈԼԵՌԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ. — Պատարագի երգեցողութիւնը ճո–խացնելու, նուագախումբ գործածե–լու յառաջապահ շարժման կաշկան–դումը միայն մեր եկեղեցիին մէջ դէտք չէ փնտռել։ Լատինական երգե–ցողութիւնը իր նախկին վիճակին մէջ, եւ այսօր ալ, թերեւս աւելի աղքատ է քան մերինը. Բայց եւրոպացի ե–րաժիշտները ասկէ 500 տարի առաջ սկսած են ճոխացնել։ Հիմա՝ ամէն յայտնի հեղինակ ունի իր պա–տարագը, նուագախումբի գործա–ծութեամբ։ Պապերը ընդհանրապէս արգիլեցին անոնց գործադրութիւնը եկեղեցիէն ներս, պատրուակելով թէ երաժիշտները կը կրկնէին բառերը, զանոնք կը տեղափոխէին, եւն.։ Երա–ժիշտները իրենց գործերը տուին կրօ–նական նուագահանդէսներու մէջ, իսկ այսօր՝ հանդիսաւոր առիթներով կը կիրարկուին անոնք եկեղեցիէն ներս։ Պախ, Պէթհովէն, Շուպերթ եւ [illegible] եղած են մաքուր եւ ճշմա–րիտ հաւատացեալներ, այնպէս որ [illegible] գործածութիւնը չկը–նար երբեք նկատուիլ իբրեւ հակա–կրօնական կամ զռեհիկ արարք։

Մեր մէջ, ինչպէս ամէն տեղ, որ եւ է բանի արտօնութիւն կը տրուի ար–դէն իսկ կիրարկուելէն ետքը, ինչպէս եղած է երգէոնի գործածութիւնը։ Նուագարաններու մէջ ո եւ է տգեղ կողմ չկայ որ խորթ գայ կրօնքին։ Բայց՝ Հայաստանի լեռները հին ա–տեն մարդիկ գաղափար չունէին ա–նոնց մասին որպէսզի գործածէին ի–րենց յղացումներուն մէջ։ Որքան բան փոխուած է հիմա մարդկութեան եւ աշխարհի մէջ. եւ անոնք որ անպա–տեհ բան մը կը տեսնեն նուագի գոր–ծածութեան մէջ, կը նշանակէ թէ չեն անդրադառնար մեր տեսակէտներուն։

X

Այն պատարագը որմէ հատուածներ պիտի երգուին յունիս 17ի նուագա–հանդէսին մէջ յօրինուած է այս ըմ–բռնումներուն վրայ. ոչ մէկ կերպով այն եկեղեցիին պարտադրելու ակն–կալութեամբ, բան մը որ հնարաւոր ալ չէ նիւթական պատճառներով իսկ։ Այսուհանդերձ, իր ընդհ. տպաւո–րութեան մէջ պիտի տեսնուի որ ան եւ ո՛չ մէկ կերպով լատինական է, ընդ–հակառակն որոշ կերպով կը տիրա–պետէ այն մթնոլորտը զոր կը սիրենք իբր մերինը)։

Պատարագը ձօնուած է 1915ի հայ նահատակներու յիշատակին։ Այդ մարտիրոսներու գիւցազնական ան–մահութիւնը թռիչք մը եւս աւելցու–ցած է ներշնչման մէջ։

Գեղագոյն ճիգ մըն է որ կը փորձէ բացարձակապէս սիրողներէ կազմը–ւած Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը այդ գործին պատշաճ արտաբեր–ման համար ապաւինելով միայն իր ուժերուն եւ նիւթական պատճառնե–րու հարկադրանքին առջեւ ալ ստիպ–ուած ըլլալով միայն մէկ անգամ փոր–ձել նուագախումբին հետ։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Թուղթի մը պատմութիւնը

(Լրացուցիչ մաս)

ՔԱՆՏԻԱ, (Կրէտէ), 31 Մայիս. — «Յառաջ»ի մայիս 24ի 4048 թիւին մէջ հետաքրքրութեամբ կարդացի Եսանի «Թուղթի մը պատմութիւնը», ուր ծայրայեղ փափկութեամբ պատ–մուած է Գ. Վ. Թէքէեանի, ասկէ 28 տարի առաջ, ճիշդ 1911 դեկտեմբերի վերջերը ունեցած մէկ չահատակու–թիւնը, որ Գէորգ Ե. բարեյիշատակ կաթողիկոսի ընտրութիւնը քիչ մնաց ջուրը պիտի ձգէր, հայ ազգը դժ–ուարին կացութեան մը մատնելով ռուս կառավարութեան հանդէպ։

Երուսաղէմի վանքին պաշտօնա–թերթ «Սիոն»ը կարդալու պատեհու–թիւնը չունենալով չեմ գիտեր ինչ ձեւով մէջտեղ դրած է Գ. Թէքէեան այդ գրպարտութեան թուղթին խըն–դիրը, զոր ինքը կամ Եսան իբրեւ «դժբախտ միջադէպ մը» միայն կը յի–շեն, հակառակ անոր ահաւորութեան. գրպարտաթուղթ մը որ բառ առ բառ կ'ըսէր, ինչպէս կը յիշէ Եսան, — «Այս ընտրութիւնը Դաշնակցական–ներու ազդեցութեամբ տեղի կ'ունե–նայ, ուստի կը խնդրուի որ վեհ Ցարը չվաւերացնէ զայն»։

Եսանի այս գրութեան առաջին, այսինքն Գ. Թէքէեանի վերաբերող մասին մէջ երկու անճշդութիւններ ու մէկ կարեւոր մոռացում տեղի ունե–ցած ըլլալով՝ խղճի պարտք կը նկա–տեմ մատնանշել զանոնք։

Առաջինը՝ վերջնական քուէարկու–թենէն կէս ժամ առաջ քանի մը աւելի հոգեւորական եւ աշխարհական պատ–գամաւորներու բողոքելով ժողովէն մեկնող խումբին պարագլուխը սխ–բայիշատակ Գալուստ Սուքիաս ե–պիսկոպոսն էր եւ ոչ թէ Պարոնեան արքեպիսկոպոս մը։

Երկրորդ՝ քանի որ Կարինի նոհա–տակուած Առաջնորդ Սմբատ Եպիս–կոպոս բողոքելով մեկնող փոքրա–մասնութեան մաս չէր կազմեր՝ Գ. Թէքէեան միակ օրմանեական պատ–գամաւորը չէր, որ կը մնար ներսը, «հոգեբանական» վայրկեանին գործե–լու համար։

Բայց ո՞վ կրնար այդպիսի նենգ ա–րարք մը կասկածիլ Սմբատ եպիսկո–պոսէն, որ նախնական ժողովներու մէջ Օրմանեան սրբազանի թեկնածու–թիւնը պաշտպանելէ ետք՝ վերջապէս [illegible] մեծամասնութեան կամ–քին առջեւ ի սէր միութեան եւ համե–րաշխութեան, մանաւանդ երբ անդին կար ու կը մնար Թէքէեան մը, որ նախապատրաստական ժողովներուն մէջ եւ մասնաւոր տեսակցութիւննե–րու կարգին առիթ չէր փախցներ այս ու այն պատգամաւորը Դաշնակցա–կան որակելու եւ ամէն ծրագիր ու ո–րոշում անպատճառ Դաշնակցական–ներու ազդեցութեանը վերագրելու։

Գալով այդ միեւնոյն Թուղթին առ–թիւ կասկածուող Միհրդատ Հայկա–զնին եւ ռուսահայ վարդապետին, ա–ռաջինի մասին կասկած արթնցողը բուն իսկ Թուղթը գրողէն զատ ուրիշը չի կրնար ըլլալ. իսկ ռուսահայ վար–դապետի մասին կասկածի վարկածը Թէքէեանի կողմէն ստեղծուած նոր առասպել մըն է, անտարակոյս։

Բայց այս անճշդութիւնները եւ շտկրտացները ոչինչ են իմ յիշելիք [illegible] առջեւ որ չուշացաւ հաստատել բոլոր պատգամաւորներու միաձայն կասկածը այդ գրպարտա–գիրը գրող չորնալիք ձեռքին տէրոջը մասին։

Երբ վերջին ժողովի մը մէջ ռուսա–կան կառավարութեան ներկայացուցի–չը ընտրական տեղեկագիրը կը խմ–բագրուէր՝ պատգամաւորներէն մէկը դիտողութիւն ըրաւ թէ մոռցուած է յիշուիլ քուէտուփէն ելած չարաբաս–տիկ Թուղթը, իրեն պատասխանուե–ցաւ թէ մոռցուած չէր, բայց աւելորդ նկատուած էր, տակաւին պատգամա–ւորը պնդեց այնքան որ վերջ ի վեր–ջոյ անցողակի յիշատակութիւնը եղաւ նաեւ այդ Թուղթին, որուն բարե–բախտաբար կարեւորութիւն չտրուե–ցաւ ռուսական կառավարութեան կողմէ։

Եւ այդ Թուղթին անպատճառ տե–ղեկագրին մէջ յիշուիլը առաջարկող ու պնդող պատգամաւորն էր Գ. Վ. Թէքէեանը ....։

Ց. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Որն է թուրքերէնը

Վերջերս Անգարայի մէջ գումար–ուած կրթական համաժողովին որո–շումով, կրթական նախարարութիւնը կը պատրաստուի շատ մը գիրքեր թարգմանել տալու օտար լեզուներէ։ Այս որոշման առթիւ Հիւսէյն Ճահիտ կը հարցնէ «Ենի Սապահ»ի մէջ (24 մայիս).

— «Այդ անմահ երկերը ո՞ր թուր–քերէնով պիտի թարգմանուին։ Կա–րելի չէ ուրանալ թէ այսօր կը գտ–նուինք զանազան թուրքերէններու առ–ջեւ։ Կայ Ահմէտ Ճէվատ եւ Իպրահիմ Նէճմի պէյերու թուրքերէնը, որ կր–թական նախարարութեան սահմանէն ներս մտած է չափով մը։ Կրթական նախարարութեան կարգ մը գիրքե–րուն մէջ կայ նաեւ թուրքերէն մը, զոր Պայ եւ Պայան ուսուցիչները, պաշտօնական յայտարարութեան մը հետեւանքով, կ'աշխատին թիմել ըր–կոց մտքը։ Եթէ այդ խմամքը յառա–ջացնէին էսփէրանթօ (միջազգային) լեզուին, այնքան պարապ գացած պիտի չհամարուէր։ Որովհետեւ, թե–րեւս էսփէրանթօն բանի մը ծառայէր, բայց այս արուեստական, այս յերիւ–րածոյ թուրքերէնը ոչինչ կեանք չու–նի։

Ոչ միայն շուարած մնացած ենք այս տեսակ տարօրինակ, անհամակրելի լեզուներու առջեւ, այլեւ ունինք ուղ–ղագրութեան վարանումը։ Չեմ կար–ծեր թէ ներկայ ուղղագրականին իշ–խանութիւնը աւելի թեթեւ է հին տա–ռերու շրջանի խառնակութենէն։

Եթէ նկատի առնենք որ ուղղագրա–կան այս թերութիւնը եւ խառնակու–թիւնը մօտէն կապ ունի այբուբենի պակասաւորութեան հետ, այն ատեն պէտք է ընդունինք թէ հարկ է ամէ–նէն առաջ ձեռք առնել այբուբենը եւ լրացնել տառերը որոնց պակասը կը զգանք գործով եւ այնքան սաստկօ–րէն։ Մեր տառերը վերջնական դար–ձնելէ վերջ, պէտք է համաձայնինք ուղղագրութեան շուրջ։ Կը տեսնուի թէ պաշտօնական որոշումները ո եւ է արժէք չեն ներկայացներ, քանի չեն յարմարիր լեզուական ընդունակու–թեանց, ազգի ճաշակին։ Հետեւաբար սեղի ըսուածը բանի ընդունիլ տալու չ'ըլլենք, այլ մեզի համար ճամբայ մը ընտրենք իրականութեան մէջ կա–տարուելիք զննութիւններէն։

Այս ձեւով ուղղագրութիւնը առողջ կանոններու կապելէ վերջ, այլեւս կարդը կուգայ դուրս նետելու լեզու–ին մէջ մեր մոցուցած չինծու բառերը ու վերադառնալու իրական, կենդանի լեզուին.

Այս տարօրինակ լեզուով, այս տա–րօրինակ ուղղագրութեամբ եւ այս պակասաւոր տառերով տպուելիք գիր–քերը հետագային կրկին տպագրել հարկ պիտի ըլլայ։ Ասիկա թէ դրամի եւ թէ ժամանակի վատնում է»։

*** Պիւտճէի վիճաբանութեան ըն–թացքին (22 մայիս), երեսփոխան Ռէֆիք Ինճէ ի մէջ այլոց գանգատած է թէ թուրք երիտասարդութիւ[illegible] «արդպէս կը հեգնէ թրքական լե–զուն։ Եւ բանը հասատելու հա–մար, պետական հրատարակութենէ կարդացած է հինգ տողնոց հատուած մը, որ վերէն վար լեցուն է ֆրանսե–րէն բառերով, ինչպէս «Քօնսէրվա–սիօն», «Տիփէրսիօն», «անալիթէ», «Փրոփորսիօն – սըղլը» եւն.

«Կը սպասենք որ վարչապետը, թարգման ըլլալով մեր խիղճին, շարժման անցնի այս տողերուն առ–ջեւ, որոնք առնուած են պետական դրամով հրատարակուած գիրքէ մը» (Հայնէր՝ պռավօ)։

*** Պոլսոյ անկելանոցի արաբերէն անունը՝ Տարիւլ – աճէզէ, տարիներ առաջ թրքացուած եւ եղած էր Տիւշ–կիւնլէր էվի։ Թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետա–կան ժողովը որոշած է վերահաստա–տել նախկին անունը ....։

Մարսէյլ խաղաղին անկանոնութիւնները

Երեսփ. Ժողովին մէջ, Մարսէյլ քաղաքին համար կառավարութեան կողմէ նշանակուած լիազօրին իրա–ւասութեանց պատճառով, բուռն վի–ճաբանութիւններ կատարուեցան, եւ այս առթիւ՝ ելմտական նախարար Փօլ Ռէյնօ այնպիսի յայտնութիւններ ը–րաւ, որոնք ցոյց կուտան աննախան–ձելի վիճակը Մարսէյլիոյ մէջ։ — Մարսէյլ, ըսաւ Փօլ Ռէյնօ, բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ ֆրանսական քա–ղաքներուն մէջ։ Քաղաքը հաստատ–ուած է այնքան ընդարձակ տարածու–թեան մը վրայ, որ անհրաժեշտ կը դարձնէ ուժ տալ հաղորդակցու–թեանց միջոցներու եւ ջուրի սպա–սարկութեան։ Եօթը տարիէ ի վեր, [illegible] պաշտօնէութիւնը աճած է 36 առ հարիւր, պարտքը 275 միլիոնէն բարձրացած է մէկ միլիա–րի։ Հարկատուները յաւելուածական նոր տուրքերու ենթարկուած են։ Մեծ շէնքերու մէջ յարկաբաժիններ վարձակալ չեն կրնար գտնել, որով–հետեւ այնքան ծանրացած են քաղա–քապետական տուրքերը։ Հանրային գրաւները կը վատնուին յումպէտս։ Քաղաքին սալայատակները այնքան քանդուած են, որ արկածները յաճա–խադէպ դարձած են։ Հանրային շէն–քերու մաքրութիւնը անտեսուած է։ Ջուրի բաշխումը լաւ չի կատարուիր։ Հրշէջ սպասարկութիւնը՝ շատ դէշ։ Միայն մէկ զօրանոց կայ հրշէջ գունդի։ Չկան հրդեհի ազդարարներ։ Հր–շէջ գունդը լաւ սարքաւորուած չէ, այնպէս, որ կարելի չէ երկու հրդեհ մարել միաժամանակ։ Բարձրեալ մէկ սանդուխ կայ, ան ալ անգործա–ծելի։

Օր. ԱԼԻՍԻ ՃԱՄԱՃԵԱՆ
ԵՒ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՀԱՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ 7 Յունիս 1939

Հիւանդանոցներու մէջ կացութիւնը աւելի անմխիթարական է։ Եւ խոր–հիլ որ Փարիզի հիւանդանոցներուն պաշտօնէութենէն աւելի լաւ վճար–ուած են։ Հիւանդանոցները թէ մա–քուր չեն, թէ սուղ են։ Ծնդանոցները [illegible] [illegible] կը սպառնայ վարակ ու մահուան վտանգ [illegible]։

Քաղաքապետական խորհուրդի ան–դամները կը գործեն ինքնավարաբար, այս պատճառով գեղծումները շատ–ցած են, սպանդանոցի տնօրէնը 114 չէ–քեր ստորագրած էր, առանց գիրամ ունենալու դրամատան մէջ։ Արդէն պաշտօնեայ մը կը պատասխանատուի [illegible] ... մը կը մերժէ պաշտօնանկ ընել զայն։ Հանրօգուտ շինութեանց բազմաթիւ ծրագիրներ կը մնան թուղթի վրայ, բայց նախավճարները տրուած են ձեռ–նարկուներուն։

Քաղաքապետական հաշուարկ սպա–սարկու մը մէկ տարուան տնօրէն դարձած է կարեւոր պաշտօնեակի մը։ Կին մը փողոցներու մէջ 20 ֆրանքով հաստատութեան վկայականներ կը ծախէր, — երբ իրեն կը հարցուի թէ ո՛րքան ժամանակ է ի վեր կը ծախէր, կը պա–տասխանէ. — «Առաջ մայրս կը ծա–խէր, անկէ վերջ ես սկսայ»։ Իսկ երբ կը հարցուի այն պաշտօնեային, որ այս վկայագիրները կը հայթայթէր կնոջ, պատասխան կը տրուի.

«Մի հարցնէք, գի[illegible]ութեամբ տուի»

Վերջ գնելու համար այս անհան–դուրժելի կացութեան, կառավարու–թիւնը նշանակեց լիազօր մը, որ ա–ռաջին օրէն բանեց ընտրական գեղ–ծումի հեղինակներուն, զոհաբերութեա–քոյց պաշտօնեաներու եւ զեղծարար–ներու օձիքէն։

Մարսէյլ եւ իր բանտը

Մարսէյլի առաջնորդարանէն հա–ղորդուած գեկոյց մը կը տեղեկա–նանք թէ վերջերս ազգ. վարչութիւ–նը, Թաղ. խորհուրդները եւ կրօնա–կան ժողովի անդամները խառն ժո–ղով գումարելով, հետեւեալ որոշում–ները տուած են.—

1.— Այն շրջանները ուր մատուռ կամ եկեղեցի եւ ազգ. մարմիններ չկան, քահանաները կարգով պիտի այցելեն (Թուլոն, Տրակինեան, Լա Սիոթա, Կարտան, Էքս, Սմբնեան, Պոլէն, Քան Տրէզ եւ Սէնթ Մար–կրիտ)։ Հոգեւոր այցելուները պար–տաւոր են կազմակերպել, յուսադրել, եւ մարմիններ ստեղծել, եթէ չունին, ազգ. պարտականութեան հրաւիրել զանոնք, ազգ. տուրքի գանձումները կատարել եւն.։

2.— Իւրաքանչիւր շրջանի քահա–նան համաձայն կրօն. ժողովին յանձնարարուած որոշմանը պիտի այցելէ վերը յիշատակուած շրջան–ները, երբ իրեն հրահանգուի, միան–գամայն Թաղ. խորհուրդները տեղ–եակ պահելով եղած կարգադրու–թեանց։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

93 Թուականը բուռն արհաւիրքներ–ու տարին է։ Փոթորիկ է այնտեղ, [illegible] կը մանչէ իր բոլորկատաղութեամբ [illegible] իր բոլոր մեծութեան մէջ։ Եւ Սի–մուրտէն այդտեղ ինքզինքը շատ հան–[illegible] կը զգար։ Այս ալեկոծուած մի–[illegible], այս փառայեղ վայրագու–[illegible] իր սասանած թեւերուն թա–[illegible] կ'աւելցնէր. ծովային արծիւն էր [illegible], որ իր ներքին խոր հանդարտու–թեան հետ դէպի դուրսի վտանգները [illegible] անզուսպ տենչերն ունի։ [illegible] քանի թեւաւոր արարածներ, ա–[illegible] բայց հանդարտ, ստեղծուած [illegible] մեծ մրրիկներու համար։ Հոգի–[illegible] փոթորիկներով լի— այո՛, այս–[illegible] կան։

[illegible] էր անոր գթասրտութիւնը, [illegible] վերապահուած միայն թշուառ–[illegible]։ Ան անձնուէր էր այնպիսի [illegible] հանդէպ, որոնք սա–րսէրը միայն սոսկումով կը համա–կեն։ Ոչինչ չէր կարող զզուանք պատ–ճառել անոր. ատիկա անոր բարու–թեան առանձնայատկութիւնն էր. [illegible] օգնութիւններու մէջ ան թէ՛ նողկալի էր եւ թէ՛ հրաշալի։ Թարախակալ վէրքեր կը փնտռէր համբուրելու հա–մար։ Ամէնէն աւելի դժուարին է կա–տարել այն բարի գործը, որ կեղտոտ արտաքինով պատուած է. իսկ Սի–մուրտէն կը նախամեծարէր այդ տե–սակի գործերը։ Անգամ մը հիւանդա–նոցի մը մէջ պառկած էր մահամերձ հիւանդ մը, որուն կոկորդի ուռեցքը վէրքը կը խեղդէր, ժանտահոտ, զզ–ուելի, դուցէ եւ վարակիչ խոց։ Սի–մուրտէն այնտեղ էր. իր բերանը ու–ռեցքին վրայ դրաւ, ծծեց եւ ամէն ան–գամ բերանը լեցուած տեղն թքաւ, խոցը պարպեց եւ փրկեց հիւանդը։ Եւ որովհետեւ այն ժամանակ անիկա դեռ կը կրէր իր քահանայական աքե–մը, մէկը յարեց.

— Եթէ դուք ատոր ընդմնիդ, թա–գաւորին ընէիք, եպիսկոպոս կը դառ–նայիք.

— Թագաւորին համար չէի ըներ, պատասխանեց Սիմուրտէն։

Այդ գործը եւ այս պատասխանը զայն ժողովրդական դարձուցին Փա–րիզի մութ անկիւններուն մէջ։

Սիմուրտէն իր ուզածը կարող էր ընել այն կարգի մարդոցմէ, որոնք կը տառապին ու կուլան, կամ թէ կը սպառնան։ Համազնողներու դէմ ուղ–ղուած ընդհանուր զայրոյթի այս տարիին մէջ, զայրոյթ՝ որ այնքան [illegible] է ատելութեամբ, Սիմուրտէնն էր, որ մէկ խօսքով արգիլեց ամբոխը Սէն–Նիքոլա նաւահանգիստին մէջ ջախջախել, եւ ան էր որ [illegible] այն կառառի խումբերը, որոնք Սէն–Լազարի ուղեփակին մէջ կա՛ռքեր կը կեցնէին։

Բայց միեւնոյն ժամանակ Սիմուր–տէնն էր, որ Օգոստոսի 10էն ետքը յետոյ ժողովուրդը առաջնորդեց վար ձգելու թագաւորներու արձան–ները, որոնք, ինկած տեղն չա–ւեր ճմլեցին։ Վանտոմի հրապարա–կին վրայ կին մը՝ Ռէն Վիօլէ՝ մեռաւ Լուի ԺԴ.ի արձանին տակ, որուն վի–զը պարան ձգած կը քաշէր։ Լուի ԺԴ.ի այս արձանը հարիւր տարի այնտեղ կանգնած էր. զայն բարձրացուցին 1692 Օգոստոս 12ին եւ տապալեցին 1792 Օգոստոս 12ին։ Քոնքորտի հրա–պարակին վրայ մի ոմն Գէնգէրլօ զա–նոնք կործանողներուն՝ անզգամներ անուանած էր. զայն տեղն ու տեղը, Լուի ԺԵ.ի արձանի պատուանդանին վրայ, զանակոծելով սպաննեցին եւ արձանը կտոր կտոր ըրին։ Անկէ ետքը տուեր պատրաստեցին։ Մէկ ձեռքը միայն աղատեցաւ, աջ ձեռքը, զոր Լուի ԺԵ. հռոմէական կայսրի ձեւով, վեհօրէն պարզած էր։ Սի–մուրտէնն էր, որ խնդրեց ժողովուր–դէն չփշրել այդ ձեռքը եւ պատգամա–ւորութեան մը հետ միասին զրկել Լա–թիւտին, որ երեսուն եօթը տարի բանտուած էր Պասթիլլի մէջ։ Երբ Լաթիւտը, անուրը վզին, շղթան գօտիին, ողջ ողջ կը փտէր այդ բանտին խորը, եւ այդ՝ այս թագա–ւորին հրամանով, որուն արձանը կ'իշխէր Փարիզի վրայ, ո՛վ անոր կրնար ըսել, որ այդ բանտը պիտի տապալուէր, որ այդ արձանը պիտի խորտակուէր, որ ինքը դուրս պիտի գայ այդ գերեզմանէն եւ այնտեղ Միապետութիւնը գերեզման պիտի մտնէ, որ ինքը՝ այդ կալանաւորը տէր պիտի դառնայ այդ արոյրէ ձեռ–քին, որ իր արգելափակման էր ստոր–գրած, եւ թէ այդ ցեխոտ թագաւո–րէն միայն այս անարգ թեւը պիտի մնայ։

Սիմուրտէն այն մարդոցմէն էր, որոնք իրենց մէջ ներքին ձայն մը ու–նին եւ կը լսեն զայն։ Այս մարդիկը արտաքուստ կարծես ցրուած կ'երե–ւին, բայց երբե՛ք. անոնք ընդհակա–ռակը ուշադիր են։

Սիմուրտէն գիտէր ամէնը, բայց կ'անգիտանար բոլորը։ Գիտութիւն–ներէն ամէնը գիտէր եւ կեանքէն բո–լորը կ'անգիտանար։ Այդ էր անոր կարծրութեան պատճառը։ Անոր աչ–քերը, ինչպէս Հոմերոսի Տէյիսին, կապուած էին։ Ան կը նմանէր այն նե–տին, որ կ'արձակուի կոյր՝ առանց տեսնելու իր նպատակը, բայց ճըշ–գրութեամբ կը զարնէ։ Յեղափոխու–թեան մէջ ամէնէն ահաւորը այդ ու–ղիղ գիծն է։ Եւ Սիմուրտէն ճակա–տագրական անվեհերութեամբ մը ու–ղիղ կ'երթայ գնդակ նա։

Սիմուրտէն կը հաւատար, որ սօ–ցիալական երկունքներու մէջ ծայ–րագոյն կէտը միշտ ամենաապահով ոտքի յենարանն է, սխալ մը, որ յա–տուկ է այն հոգիներուն, որոնք դա–տողութեան փոխարէն կ'առաջնոր–դուին տրամաբանութեամբ։ Աւելի ա–ռաջ անցած էր ան, քան թէ Քօնվան–սիօնը, առաջ՝ քան թէ Քոմմիւնը. ան Եպիսկոպոսութեան կը պատկա–նէր։

Այս միամտութիւնը կը կոչուէր Ե–պիսկոպոսութիւն, որովհետեւ իր նիստերը տեղի կ'ունենային եպիսկո–պոսական հին պալատի մը մէկ դահ–լիճին մէջ. աւելի բազմախառնութիւն մըն էր, քան թէ միութիւն։ Այնտեղ, ինչպէս Քոմմիւնի մէջ, կը բազմէին այն լռակեաց եւ ուշադիր հանդիսա–կանները, որոնք իրենց վրայ, ինչպէս կ'ըսէ Ժարա, «նոյնքան ատրճանակ–ներ ունէին, որքան գրպաններ»։ Ե–պիսկոպոսութեան տարօրինակ խառ–նուրդ մըն էր, համրամարդկային, կարելի է առանց վարանելու ըսել՝ Փարիզեան խառնուրդ մը, որովհետ–եւ Փարիզը այն կէտն է, ուր կը բա–բախէ քաղաքակրթութեան սիրտը։

(Շար.)

— Համոզուած եմ թէ Եուկոսլավիա հաւատարիմ կը մնայ Պալքանեան ուխտին: Ես մեծ հաւատք ունիմ Պալքանեան Դաշնակցութեան միութեանը ապահովութեան հանդէպ: Դալով Պուլկարիոյ՝ Պալքանեան Համաձայնութիւնը բաց է պալքանեան բոլոր պետութեանց առջեւ:

Այն հարցման, թէ ո՛ եւ է փոփոխութիւն տեղի ունեցա՞ծ է Պալքանեան Միութեան մէջ, նախարարը պատասխանեց.

— Այո՛, Պալքանեան Միութեան պետութիւնները այժմ աւելի ուժեղ են քան երբեք. Այս է միակ փոփոխութիւնը:

Ռումանական պատուիրակութեան բարձրաստիճան անդամներէն մին, ակնարկելով Պուլկարիոյ պահանջներուն, ըսաւ թէ Ռումանիոյ համար Տոպրուճայի հարց գոյութիւն չունի եւ ռումանական կառավարութիւնը ո՛ եւ է ժամանակ այդ մասին բանակցութեան մտած չէ:

Իտալիա եւ Սպանիա պիտի զինակցի՞ն

Սպանիական տեղեկատու դիւանը կ'իմանայ թէ Իտալիոյ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ քանի մը շաբաթէն պիտի այցելէ Մատրիտ եւ պիտի բանակցի Զօր. Ֆրանքոյի հետ: Այս բանակցութիւններու հետեւանքը թերեւս այն ըլլայ, որ Մատրիտ եւ Հռոմ կնքեն քաղաքական ու զինուորական դաշինք մը, որու մասնակցի յետագային նաեւ Պերլին:

Քատիքսէն մեկնեցան 1500 իտալական լէգէոնականներ եւս: Այժմ կը մընան ընդամէնը 3000 լէգէոնականներ, որոնք պիտի մեկնին քանի մը օրէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ թագուհին Քանատա վերադարձան, ուրկէ նաւ պիտի նստին: Հրաժեշտի առթիւ նախագահ Րուզվէլթ ճառ մը խօսելով զինուորական վարժարանի շրջանաւարտներուն, յիշեց թէ երկու երկիրները բարեկամութեամբ կապուած են, «երկուքն ալ անվախ ըլլալով»: Եւ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ ոչ միայն զէնքով, այլեւ փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ գործակցութեամբ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Քիէվի գերագոյն ատեանը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտեց ուսուցիչ մը, Սպիճակ, որ մասնագէտ մը դարձած էր «զրպարտիչ մատնութիւններու»: Դատապարտեալը հինգ տարուան ընթացքին հարիւրաւոր անձեր մատնած էր իբրեւ հակայեղափոխական եւ շատերը ձերբակալուած էին: Ամենածանր պատիժն է այս որ կը տրուի զրպարտիչի մը:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ մէկ տարի պարտաւորիչ աշխատանք պիտի կատարեն, մինչեւ 25 տարեկանը, համաձայն նոր օրէնքի մը: Այս որոշումը կը վերաբերի բանուոր ձեռքերու նուազութեան:

ԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Տիբերիայի մէջ (Պաղեստին), սպաննելով Արաբ մը եւ վիրաւորելով ուրիշ 11 հոգի: Արաբները կատղելով քարկոծեցին Հրէական թաղը:

ՆԱՒՈՒՆ ՎՐԱՅ ՄՆԱՑԱԾ 900 Հրեաներէն 200 հոգի ընդունելու համաձայնութիւն յայտնեց Հոլանտայի կառավարութիւնը: Բանակցութիւններ կը կատարուին, մնացեալներն ալ Ֆրանսա եւ Պելճիքա ընդունելու համար, առժամաբար:

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ գերմանական դեսպանները մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրուեցան Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ, քննելու համար շարք մը քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ:

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը 50.000 քուրոն հատուցում վճարեց չեխ ոստիկանի մը մօրը: Բոլոր յուշերը համաձայն են թէ ոստիկանը սպաննուած էր գերման ոստիկանի մը կողմէ: Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Քլատնոյի մէջ, ուր գերման ոստիկան մը սպաննուած էր:

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ մօտերս Լոնտոն պիտի այցելէ, համաձայն Թուրք թերթերու տեղեկութեանց:

ԼՈՒՎՐԻ թանգարանէն գողցուեցաւ, կիրակի օր, պատմական նկար մը, Վաթոյի «Անտարբերը», որ կ'արժէ 3—4 միլիոն ֆրանք (100.000 տոլար): 1911ին ալ գողցուած էր ուրիշ հրաշակերտ մը, Լէոնարտօ տա Վինչիի «Մոնա Լիզան»: Մասնագէտներու կարծիքով, անկարելի է հրապարակի վրայ ծախել այս նկարը, քանի որ այնքան հանրածանօթ է: «Անտարբերը» Վաթոյի ամէնէն գեղեցիկ նկարներէն մին կը համարուի (17րդ դար) եւ Լուվրի թանգարանին նուիրուած էր 1869ին:

ԹԻԷՆՑԻՆԻ նախկին ռուսական թաղամասին մէջ սպիտակ Ռուսերը գրաւեցին խորհրդային հիւպատոսարանը: Այս հիւպատոսարանը երեք տարիէ ի վեր անգործածելի մնացած էր: Սպիտակ Ռուսերը, գրաւելով թափուր շէնքը, վար առին խորհրդային դրօշը եւ տեղը բարձրացուցին ցարական դրօշը:

ՊԱՊԸ ունկնդրութեան ընդունեց այն 3200 սպանիական սպաներն ու զինուորները, որոնք Իտալիա եկած էին, իտալական լէգէոնականներու հետ միասին: Ընդունելութեան ներկայ էին զօր. Կամպարա եւ Սպանիոյ ներքին նախարար Պ. Սունէր: Պապը խօսեցաւ սպաներէն, գովեց անոնց հերոսութիւնը եւ զանոնք անուանեց «հաւատքի պաշտպաններ»:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ օդանաւով Անգլիա պիտի հասնին 10 — 15 ռումէն հրապարակագիրներ եւ պիտի մնան 10 օր, Անգլիացիներու հրաւէրով:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ դատարանը որոշեց, Հիթլէրի «Իմ Պայքարը» գրքին հրատարակման առթիւ ծագած վէճի մը պատճառով, թէ պէտք է յարգուի հեղինակին սեփականութեան իրաւունքը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Փրուսիայէն Տանցիկ կը խուժեն նացիներ, օրական 3000 եւ աւելի: Մինչեւ շաբթու վերջ այնտեղ պիտի հաւաքուին 40.000 գորշ շապիկաւորներ, մասնակցելու մարզական մեծ հանդէսներուն: Շաբթու վերջ Տանցիկ պիտի հասնի նաեւ քարոզութեանց նախարար Տոքթ. Կէօպէլս:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը պաշտօնապէս պահանջեց, որ Ազգաժողովի ընդհ. ժողովին ուշադրութիւնը յանձնուի տոքթ. Պէնէշի բողոքագիրը Գերմանիոյ դէմ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ. Ազգաժողովի խորհուրդին վերջին նիստին մէջ դեսպան Մայսքի պահանջած էր որ կարդացուի տոքթ. Պէնէշի հեռագիրը, բայց առարկութիւն ծագած էր թէ Տոքթ. Պէնէշ այժմ չի ներկայացներ գերիշխան երկիր մը: Այժմ ռուս կառավարութիւնը կ'իւրացնէ այն բողոքագիրը:

Այրի Տիկին Նուարդ Միքայէլեան եւ զաւակը՝ Հայկ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Օհաննեան եւ զաւակը՝ Պօղոս, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Խաչատուրեան (Պուլկարիա), Տէր Մարտիրոսեան քհնյ. եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Համբարձում Պօղոսեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Պ. Օննիկ Դաւրմեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Վարդանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

զառնագին մահը որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 յունիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին իր բնակարանին մէջ, 20. Ave. du Haras, Viroflay (S.-et-O.). Եկեղեցական արարողութիւնը պիտի կատարուի Վիրոֆլէյի ՍԷՆԹ Էսթաշ եկեղեցիին մէջ: Մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՄԱՆ.—Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի Ներկայս իբր այդ նկատել:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 3րդ. թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏՕՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական մաս բաժին.— կ'արտասանեն՝ ՏԳ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ եւ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊՕՐՍԵՂԵԱՆ: կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄԱՐՈՒՍՅԵԱՆ:

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՕՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ՊՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «Ուխտը» որոշ պատկեր մը:

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀԳԱԼՉԵԱՆԷ, Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԷ եւ Ս. ՅԱՑԵԱՆԷ պիտի նուագէ գեղջուկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Տիկին Վերժին Ցօրչանեան):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԻԷՐ ՍՈՒՐ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, պար: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու օթեւանի ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի Հոգեւոր հովիւ Տ. ՆԵՐՍԷՍ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ընկերակցութեամբ Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր. Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդութեամբ Պ. ՍԵՒՐԷՆ ՍԻՄՕՆԵԱՆԻ, կ'երգեն Օր. ՄԱՌԻ ԳԷՆՃՕԵԱՆ եւ Տիկ. ՖԼՕՐ ՄԱՉՄԱՆԵԱՆ (անձնիւ) Զուիցեր՝ [illegible] եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Պ. Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ:

[illegible] պիւֆէ [illegible] առատօրէն սկսեալ: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան միասնաբար կազմակերպած դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի 14 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Pasquier, Փարիզ:

Կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ակնայ ժողովրդական երգերը եւ քուչակեան բանաստեղծութիւնները»:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ապրիլ 24—5 Մայիս 1939

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապ.— 150
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 40
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 75
ՍԷՆ ՄԱՌԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ.— 40
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Գ.— 40
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ռ. Ց.— 100
ՓԻԷՌՖԷՕ, Վարդ.— 50
ԼԻՈՆ, Տիկին Շ.— 70
ՔԼԻՇԻ, Գալ.— 40
ՔԷՍԵՐ, Ա. Զ.— 75
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Ե. Ա.— 75
ՓԱՐԻԶ (10), Ա. Փ.— 150
ՄՈՆԺԸՌՈՆ, Տիկին Ա. Մ.— 40
ԺԱՆՍԷՑ, Խան.— 40
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 40
ՄԷՕՏՈՆ, Ս. Գ.— 200
ՆԻՍ, Անդ.— 40
ՊԱՌԺԸՄՈՆ, Ս. Կ.— 14
ՆԷՕՎԻԼ, Գրիգ.— 75
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ.— 75
ՆԻՍ, Մ. Ս.— 40
ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆ, Ս. Խ.— 40
ՎԻԷՆ, Ա. Տ. Ց.— 150

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ		
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 15 Juin 1939

…ՆԱՐԻ -- 15e Année No. 4067

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԹԻ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԻ ԻՐԱՒՈ՞ՒՆՔՆ ԱԼ...

Կը փորձուինք հարցնել, հրապարակաւ,— ճակտի քրտինքով …ապրելու իրաւո՞ւնքն ալ շատ կը տեսնեն այս տարագիր ժողո…ուրդի զաւակներուն համար.

Կը հարցնենք անոր համար որ, ատենէ մը ի վեր իրարու կը …յորդեն անըմբռնելի, ըմբոստացուցիչ դէպքեր :

Արհեստաւորներու խնդիրը ծանօթ է արդէն: Եղած դիմում…ներուն վրայ, բարեացակամ հաւաստիքներ կը տրուին միշտ, …անաւորապէս արտաքին նախարարութեան կողմէ :

Յետոյ կայ գործազրկութեան նպաստի խնդիրը, որուն …ւր այնքան դառնի՜կ խծբծանքներ հրատարակուեցան՝ ողջամիտ …մարուած թերթի մը, «Մաթէն»ի մէջ, Վալանսի հայ բանուոր…րուն դէմ: Իբրեւ թէ անոնք տուներ շիներ են եւ կարգ ու մեզր …ատին, շնորհիւ գործազրկութեան նպաստին :

Երրորդ խնդիր մը եւս,— բազմաթիւ հայ զինուորներ արդէն …ացուցած են իրենց շրջանը, բայց տակաւին չեն ստացած հպա…կութեան թուղթը:

Հոգ չէ, թող սպասեն, քանի որ գործողութիւնները երկար կը …են Բայց, աշխատանքի խնդի՞րը: Անոնք դրօշի տակ մտան այն …ութեամբ թէ վերադարձին նախապատուութեան իրաւունք …ի վայելեն, գործ հարելու համար, ինչպէս կը հաւաստէր …աօնական յայտարարութիւնը:

Արդ, կը թուի թէ գործատէրերը այդ պարագան ալ նկատի …անեն: Առջի օր լսեցինք պատմութիւնը հայ զինուորի մը, որ …ակուեր է եւ այժմ դուռնէ դուռ կը թափառի, աշխատանք ճար…ու համար: Անշուշտ ուրիշներ ալ կան, այս բախտին արժանա…ծ :

Եւ ահաւասիկ Լա Սիոթայի ողբերգութիւնը:

Այդ քաղաքի նաւաշինարանին մէջ կ'աշխատին 1600 բանուոր…, որոնց 4 — 500ը օտարազգի: Հաստատութեան վարչութիւնը …բոլորին մէջ շատ կը տեսնէ հայ բանուորները եւ կ'որոշէ 16ը …կէն արձակել, պահելով միայն 7 հպատակներ…

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս պարագաները, մանաւանդ այս …, երբ այնքան փաղաքշական խօսքեր կ'արտասանուին հայ …գաղութի մասին, եւ երբ կառավարութիւնը ինք պարբերաբար …յայտարարէ թէ գործազրկութիւնը երթալով կը նուազի :

Հարիւր հազարաւոր օտարականներու մէջ, ափ մը Հայե՞րն …որ խոչընդոտ կը հանդիսանան ուրիշներու հացին, թէ աշխա…նքի նախարարութիւնը կամ ստորադաս պաշտօնեաներ մաս…որ քաղաքականութեան մը կը հետեւին:

Կը կարծենք թէ ժամանակ է լուրջ քննութեան մը ենթարկելու …խնդիրը, որ կապ ունի բազմաթիւ ընտանիքներու ապրուստին …:

Ընթերցողները կը յիշեն արտաքին նախարարութեան ուղ…ած յուշագիրը, որ կը պարզէր հայ զինուորներու, արհեստ…աւորներու եւ աշխատաւորներու վերաբերեալ հոգեր :

Այս առթիւ պզտիկ անհամութիւն մըն ալ իմացանք,— մեզի …րուած տեղեկութիւններէն կը հետեւէր թէ յուշագիրը ներկա…յացուած է երկու Օֆիսներուն կողմէ, պատճէնն ալ՝ Գաղթ. Վե…րահսկութեան պատուիրակին (Լոնտոն):

Երկու շաբաթ վերջը ճշդում մը.— Յուշագիրը արտաքին նա…խարարութեան ներկայացուցած է Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողո…վ. անցեալ մարտին. իսկ մայիսին ալ պատճէնը՝ Լոնտոնի պատ…ուիրակին, այս անգամ երկու ստորագրութեամբ :

Ոչի՜նչ. Թող այդպէս ըլլայ: Եւ թող հասարակութիւնը ան…մ մը եւս իմանայ թէ որքան… համերաշխօրէն, սերտօրէն կը …րծեն երկու Օֆիսները, այնպիսի հարցերու մէջ որոնք հիմնա…ն արժէք ունին:

Դառնալով բուն հարցին, նորէն կը յիշեցնենք թէ մեր մատ…նշած պարագաները արժանի են լուրջ ուշադրութեան, նոյնիսկ …հոգութեան:

Ապա ուրեմն, անհրաժեշտ է նոր ձեռնարկ մը կատարել, այս …գամ իսկապէս միասնաբար, առանց արժանապատուութեան …մ անդրանկութեան խնդիրներ յարուցանելու:

Յուշագիրը յանձնուած ըլլալով մարտին, երեք ամիս անցեր է …րդէն, եւ նոր արտանշանները կ'ապացուցանեն թէ բարւոքումը …ւշանայ: Ուրեմն, տարրական պարտականութիւն մըն է նորէն …յցնել, խորհրդակցելով, աւելի արդիւնաւոր ձեւեր գտնելով:

Ինչքան ալ դժուարութիւններ երեւան, իրաւունք չունինք …հատելու կամ յօրանջելու: Հաստատուած ըլլալով կառավարու…թեան կողմէ, ամէնէն առաջ երկու Օֆիսներուն կ'իյնայ լրջօրէն, …րատեւօրէն, օրը օրին հետապնդել այս խնդիրները, որոնք ոչ …ղաքական հանգամանք ունին, ոչ ալ վարդապետական: Պար…զապէս հացի խնդիր,— իրաւունք՝ պարկեշտօրէն ապրուստ ճարե…լ ճակտի քրտինքով:

Եթէ երկու Օֆիսները իրենք զիրենք անզօր կը զգան, թող բա…նաճին խորհրդակցութեան մը հրաւիրել ձեռնհաս անձեր, հայ …է ֆրանսացի: Ամէն պարագայի մէջ հրապարակային լուսաբա…նութիւն մը հաղորդել, գոհացնելու համար հանրային կարծիքը, …ր թիւրիմացութեան մատնուած է երկար ատենէ ի վեր:

Ֆրանսենեակի աշխատանքը ամէն բան չէ, լուծելու համար …ր տարրական խնդիրը, որ հասկնալի սրտաբեկութեան մը մատ…նած է աշխատաւոր բազմութիւնները :

Պարագայ մը եւս,— օգափոխութեան եղանակ է եւ անշուշտ …ղթ. Յանձնաժողովին անդամները եւ Օֆիսներու վարիչները …արի փութան հանգստանալ :

Արդ, ո՞վ պիտի հետապնդէ այս հոգերը, եթէ այսպէս ձգձգ…ին կամ պատահականութեան յանձնուին, «ըստ ընկալեալ սովո…րութեան»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐԱՆԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

»»» . «««

ՀԱԼԷ՞ՊՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ Է

Անտիոքէն կը հաղորդեն, թէ Թուրքիոյ եւ Իրանի կառավարութիւնները կը բանակցին, Իրանին տալու ազատ նաւահանգիստ մը Ալեքսանտրէթի մէջ, որպէսզի իրանեան արտադրումները ազատօրէն հասնին Միջերկրական ծով :

Դամասկոսէն շարունակ լուրեր կը հասնին թէ Հալէպն ալ պիտի կցուի Թուրքիոյ, թէեւ ֆրանսական աղբիւրէ միշտ կը հերքեն: Այս լուրերը կը վերագրուին գերման աղբիւրներու: Հալէպի հարուստ Սուրիացիներ, որոնք յաճախ հակաթուրք գործունէութիւն վարած են, սկսեր են իրենց դրամն ու գոյքերը փոխադրել Պէյրութ եւ Դամասկոս :

*** Սուրիոյ թերթերը այլեւս վերջացած համարելով Սանճաքին կցումը, կը հաւաստեն թէ Թուրքիա համակերպեր է Քէսապի Լաթաքիոյ կցումին, բայց ուժգնօրէն կ'ընդդիմանայ Մուսա Տաղի մասին, պատճառաբանելով անոր աշխարհագրական դիրքը: Որոնցմէ գետը Քէսապը եւ ճէպէլը Մուսան կը բաժնէ հովիտով մը: Թուրքերը կը պնդեն որ գետը կազմէ թուրքեւսուրիական սահմանագիծը: Այդ պարագային ճէպէլը Մուսայի հայկական գիւղերը ամբողջովին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ կ'իյնան :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՖՐԱՆՔՍԷՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասնօրէն պարզեց միջազգային կացութիւնը, մանաւանդ՝ պէս ծանրանալով անգլեւխորհրդային բանակցութեանց վրայ: Այս առթիւ յիշեց այն խորհրդակցութիւնները որ կատարուած են Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, յունիս 7ին եւ 8ին եւ որոնց շնորհիւ կարգ մը բարեփոխումներ եղան անգլեւֆրանսական ծրագրին մէջ: Բարեփոխեալ ծրագիրը Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացին կողմէ պիտի ներկայացուի խորհրդային կառավարութեան: Նախարարը լաւատես է արդիւնքի մասին: Ուրեմն պէտք է սպասել Անգլիոյ պատուիրակին վերադարձին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար :

Պ. Ժորժ Պոնէ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ֆրանքսէւթուրք համաձայնութեանց մասին, որոնք պատրաստ են արդէն, բացի կարգ մը վերապահումներէ՝ Ֆրանսայի բարոյական շահերու մասին: Նախարարը այս մասին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի թուրք դեսպանին հետ :

Անցնելով Կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրներու, նախարարը պարզեց Ռումանիոյ կացութիւնը եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին Պերլին այցելութեան պարագաները: Այս առթիւ ըսաւ թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը տնտեսական համաձայնութիւն մը կնքած է Գերմանիոյ հետ, վեց ամսուան համար. Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ գերմանեւլեհ յարաբերութեանց մասին որոնք սուր հանգամանք ստացած են, Տանցիկի հարցին առթիւ: Պ. Պոնէ իր զեկուցումը վերջացուց տեղեկութիւններ հաղորդելով ֆրանքսեւսպանիական յարաբերութեանց մասին

*** Սէն - Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, խօսելով ֆրանքսեւթուրք բանակցութեանց մասին, գիտել կու տայ թէ համաձայնութեան ստորագրութիւնը թերեւս այնքան մօտալուտ չէ ինչպէս կը ծանուցանեն ոմանք: «Ամէն անգամ որ դժուարութիւն մը կը հարթուի, ուրիշ դժուարութիւններ կը ծագին: Տակաւին բաւական կէտեր կան որ չեն կարգադրուած: Բանակցութիւնը փութացնելու համար է որ Պ. Ժորժ Պոնէ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թրքական դեսպանին հետ, անոր զգացնելով թէ հարկ է շուտ վերջացնել»

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

Ճափոնական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ պիտի պաշարէ Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերը, կտրելով անոնց հաղորդակցութիւնը արտաքին աշխարհին հետ, բաց ի ուտելիքի փոխադրութենէն: Երկու թաղամասերը մտնող ելլողները պիտի խուզարկուին, եւ այն կամուրջը որ թաղամասերը կը կապէ Թիէնցինի մնացեալ մասին հետ, պիտի վերցուի կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6:

Այս առթիւ Ճափոնի զինուորական իշխանութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ «մեր համբերութիւնը սպառած է: Պաշարումը պիտի շարունակուի մինչեւ որ Անգլիացիները յանձնեն Ճափոնի դէմ գործող ահաբեկիչները: Անգլիացիները պէտք է դադրեցնեն չինացի սպարապետին օգնելու, հակաճափոն թղթադրամներ պաշտպանելու, չինական տոլարին ուժ տալու գործողութիւնները»: Ներկայացուցիչը ազդարարեց թէ Անգլիացիները պէտք է ընդունին նոր կարգուսարքը եւ գործակցին Ճափոնի հետ: Այս առթիւ աւելցուց թէ Անգլիացիները կը քաջալերեն հակաճափոնական քարոզութիւնները եւ թոյլ կու տան որ Ճափոնի դէմ ուղղուած դասագիրքեր գործածուին իրենց շրջանի դպրոցներուն մէջ :

Անգլիական շրջանին իշխանութիւնները որոշեցին անտեսել Ճափոնի պահանջները եւ պայքարիլ պաշարման դէմ: Այս առաջադրութեամբ մէկ վաշտ հետեւակազօրք եւ ուրիշ զինուորներ դիրք բռնեցին սահմանին վրայ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը խոստովանեցաւ թէ «կացութիւնը շատ ծանր է» եւ թէ շատ յոյս չկայ համաձայնութեան մը յանգելու: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, բայց խորհրդականը մերժեց աւելի բան ըսել: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ չորս ահաբեկիչներու յանձնումի պահանջը պատրուակ է եւ թէ Ճափոն պարզապէս շուզեր ճանչնալ օտար առանձնաշնորհները :

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա առաջարկած է իրաւարար ատեան

(Լուսնոռ շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Պուքրէշի մէջ Մայիս 28ը կը տօնեն, կրակոտ ճառ մը կը խօսի հայ կաթողիկէ առաջնորդը, Հ. Սահակ վրդ. Կոգեան, եւ կը յայտարարէ.

— «Ի զո՜ւր թշնամիք ներսի կ'ուղղուին անոր հասցէին, կամ կարծամիտ առարկութիւններով կը նսեմացնեն զայն: Աշխարհի քարտէսին վրայ 1920ին անկախ Հայաստան մը կար: Հայը տէրն էր իր հողին: Կա՛յ աւելի պայծառ երջանկութիւն մը. Մայիս 28ը փառքի վերածելու համար: Եւ այդ Հայաստանը նուէր չտրուեցաւ մեզի: Ոչ. նուէր տուաւ ոչ Թուրքին նուէրն է մեզի, ոչ ալ Ռուսիոյ, ոչ ալ Եւրոպան զայն նուէր ըրաւ… Ոչ մէկը չուզեց զէնք շարժել զայն մեզի տալու համար: Մենք բռնիփուեցանք զայն ետ խլել: Հայաստանի անկախութեան փառքը, ուրեմն, երկինքէն չինկաւ մեր գիրկը»:

Նոյն հանդիսութեան Ռերկայ կ'ըլլայ, նաեւ Հայոց առաջնորդը, Յուսիկ արք. Զօհրապեան, եւ իր կարգին ճառ մը խօսելով, կը բացատրէ.

— «Օտար դիւանագիտութիւնը խարդախ մնաց Հայուն հանդէպ, արտաքուստ բարեկամ մնալով մեզի, ներքուստ միայն դաւելով: Հայերը հետեւաբար այլեւս յոյս չէին կրնար դնել օտարին վրայ: Մայիս 28ը ամէնէն շողշողուն ապացոյցն է այդ իմաստութեան: Զանիկա հայ ժողովուրդը չահեցաւ իր բոլոր խաւերուն եւ իր բոլոր դասերուն գործակցութեամբ: Մայիս 28ը անմահ կը մնայ միշտ. ան մեր ինքնագիտակցութեան, սեփական ուժերու վրայ դրուած վստահութեան խորհրդանշանն է զոր պէտք է անշէջ պահենք մեր հոգիներուն մէջ»:

Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին տեսուչը, Հ. Վ. Թանպէկեան, նոյնպէս խանդավառ բանախօսութիւն մը կը պանծացնէ Մայիս 28ը.

— «Վեց հարիւր տարիներ վերջ Մայիս 28ը այն աստղն է որ փայլեցաւ Հայաստանի երկինքին վրայ, այդ Հայաստանի բեւեռային աստղն է Եթէ Հայաստան ունի այսօր իր վարչաձեւը, ապագային կրնայ ունենալ ուրիշ մը. սակայն ոչ մէկը կրնայ մերժել Մայիս 28ը, Հայաստանի անկախութեան օրը: Այդ օրը կուսակցութեան օր չէ, այլ հայրենիքի վերածննդի օրն է»:

Մայիս 28ը կը տօնուի նաեւ Ճէպէլը Տրիպլի մէջ, Սուէտիա, ուր կը գտնուին 70 — 80 հայ ընտանիքներ: Հանդէսին հովանաւորութիւնը կը ստանձնէ Ճէպէլը Տրիպլի կառավարիչը, Էմիր Հասան էլ Աթրաշ: Իր փոխանորդը, ոստիկանապետ Պ. Տիմիթրի, այս առթիւ խօսք առնելով, Հայերը կը շնորհաւորէ յանուն Ճէպէլը Տրիպլի կառավարութեան եւ կը յորդորէ չմոռնալ Մայիս 28ը :

Ուրիշ օրինակներ ալ «Լոյս կարգի» կամ «չարի ընդ հուպ»:

Հիմա լսեցէք ուրիշ ձայն մը:

Պաւիրիէի մէջ, Մայիս 28ի տօնակատարութեան Ներկայ կ'ըլլայ Եգիպտոսի առաջն. փոխանորդը, Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան :

Կեցցէ՜. Ընդհակառակն, անկցի՛.— Այ խորհրդավոր «Արեւ»ի (ռամկավար).

— «Շատեր, մեզ նման, զարմանքով իմացան որ…

· Այդ տօնակատարութեան քաղաքական բնոյթը ոչ ոքի ուշադրութենէն չի կրնար վրիպիլ եւ այդ իսկ պատճառաւ ան չի վայելեր մասնակցութիւնը միւս բոլոր հայ քաղաքական հոսանքներուն եւ ժողովուրդին ստուար մեծամասնութեան ։

· Ամէն կուսակցութիւն, առանձինն եւ իր պատասխանատուութեան տակ, կրնայ իր ուզած տօնը տօնել ։

Կ'անհիմանենք, հետեւաբար, որ նշանաւոր չեզոքը իր կրնութիւնը չունենայ »։

Աստուած՜ .— Տէր ողորմեա:

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԻՆ

Տիկին Աննիս Բ. Տամլամեան, իր եղբօր՝ Գրիգոր Քիթապճեանի յիշատակին	100
Յունիս 8 գումարը՝	3535
Ընդհ. գումար	3635

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

Լա Սիոթայէն կը գրեն մեզի (11 յունիս) .—

Լա Սիոթայի նաւաշինարանին, Ste. Provençale de Constuctions navales-ի մէջ աշխատող գործաւորներուն թիւն է մօտաւորապէս 1600, որոնց մէջ Հայերը միայն 28 հոգի են, մէջն ըլլալով 7 հպատակներ: Անցեալ ուրբաթ օր, 9 յունիս, ոչ-հպատակներէն 16 հոգի ազդարարութիւն ստացած են թէ մէկ շաբաթ վերջը այլեւս գործ չունին, միմիայն 16 հոգի, բոլորն ալ Հայ, առանց ուրիշ օտարականի, մինչդեռ օտարականներու թիւը 4 — 500 է:

Արդէն 1935ին 10 առ հարիւր համեմատութեամբ օտարականներու արձակումին ատեն ալ ոչ թէ թիւի վրայ եղած էր, այլ ըստ կամս, կէս առ կէս հանած էին Հայեր եւ ուրիշ օտարականներ: Ուրեմն ամէն տագնապի զոհ կ'երթան Հայերը, Մարսէյլ, Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Լա Սիոթա եւ ուրիշ տեղեր, թէեւ ժամանակին Հայերը կռուած են Ֆրանսայի համար եւ այժմ ալ իրենց զաւակները, 20էն մինչեւ 33 տարեկան զինուորութիւն կ'ընեն .

Արդ, ո՞րն է մեր իրաւական կացութիւնը Ֆրանսայի մէջ. մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ այս անբնական եւ անորոշ կացութիւնը: Շատ մը Հայեր գործազրկութեան նպաստով կ'ապրին, ուրիշներ նպաստ չեն ստանար, գիտենք որ այս նպաստի խնդիրը որքան խծբծանքներու տեղի տուաւ: Չե՞ն գիտեր որ մեր անգործները իրենց զաւակները եւ ընտանիքները անօթութենէ փրկելու համար քաշուելով կը մտնեն նպաստի անտուկին, քանի որ վարժուած են իրենց ճակտի քրտինքով ճարելու իրենց հացը: «Յառաջ» շատ արդար էր երբ կ'ըսէր. — «Նպաստը ձեզի, աշխատանք ճարեցէք»: Հիմա աշխատանքն ալ կը զլանան: Ո՞ր օրուան համար են մեր Ֆրանսացի բարեկամները: Կարելի չէ՞ զանոնք սեղանի մը շուրջը հաւաքել եւ պարզել կացութիւնը, ազգու դարման մը գտնելու համար: Բազմաթիւ պարկեշտ աշխատաւորներ կը հալին կը մաշին ապրուստի մտմտուքով, տարիներէ ի վեր :

1939ի Բ. ԶՕՐԱԺՈՂՈՎԸ պիտի կատարուի երկու անգամէն, սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին: Ենթակայ են այն երիտասարդները որ ծնած են 1918 դեկտեմբեր 1էն 1919 դեկտեմբեր 31, ինչպէս եւ նախորդ դասերէն անոնք որ զանց առնուած կամ յետաձգուած էին, զինուորութեան յարմար ըլլալով հանդերձ: Այն երիտասարդները որ կ'ուզեն յետաձգում ստանալ, պէտք է խնդրագիր տան այժմէն, բժշկական քննութեան ենթարկուելու համար յուլիս 25ի նստաշրջանին: Թերացողներու դիմումը նկատի չառնուիր :

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ…

(ԻԶՄԻՐԻ ՑԵՑԱԴԻՄԱԿԱՆ ԴԷՊՔԻՆ ՇՈՒՐՋ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընթերցողը թերեւս առարկէ.

— Ինչո՞ւ չափազանցել Իզմիրի դէպքը, երբ դրօշը մէկ հոգի է, այն ալ կին մը, որ իր խառնուածքին բերումով հակամէտ է եղերական գոյն մը տալու ամէնէն սովորական դէպքերուն իսկ.

Կը պատասխանեմ.

— Այդ դէպքին անդրադարձան եւ կը շարունակեն անդրադառնալ բոլոր թերթերը, յաճախ իւրաքանչիւրը քանի մը տարբեր գրիչներու միջոցաւ։ Եւ ոմանք այնքան ծանր արտայայտուեցան, որ Իզմիրի ընդհանուր դատախազը սաիպուեցաւ դատ բանալ անոնց դէմ, ինչպէս կը ծանուցանէ Եօն Փոսթա (26 Ապրիլ)։ Եւ որովհետեւ անկարելի է նոյնիսկ համառօտակի յիշել բոլորը, կը գոհանամ երկու մէջբերումներով։

Բայց անկէ առաջ ամփոփեմ Իզմիրի ընդհանուր դատախազին տուած բացատրութիւնները. Թերթերը վնասդատուած ըլլալով զինքը թէ պէտք չէ վերցնել տալ խնդրոյ առարկայ նկարները, Ընդհանուր Դատախազը նախ կը ճշդէ թէ ինքը «ՉԷ ԳՏՆՈՒԻ ՈԵՒԷ ՈՒԺԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ», այլ շարժած է միայն ձեռքը գտնուող օրէնքներուն համաձայն։

Ցետոյ կը պատասխանէ թերթերու այն գիտողութեան՝ թէ այդ նկարները նախապէս ցուցադրուած են արդէն Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ, առանց սակայն ցանկայարույց նկատուելու։

— «Այդ նկարները, եթէ նոյնիսկ ցուցադրուած ըլլան Պոլսոյ եւ Պրուսայի նման մեծ քաղաքներու մէջ, դարձեալ չեն կրնար գերծ ըլլալ հետապնդումէ։ Երկրին բոլոր շրջաններու ըմբռնումը, տեսակէտը եւ զգացումը նոյնը չեն. Մակարդակը կը փոխուի համաձայն միջավայրին, առանձնութեանց եւ ըմբռնումներուն» (Եօն Փոսթա, 26 Ապրիլ)։

Ընդհանուր դատախազը լսել կ'ուզէ.

— Դուք Պոլսոյ վրայ մի չափէք։ Այստեղի միջավայրը պահպանողական է եւ անբարոյական կը նկատէ Պոլսոյ մէջ հանդուրժուած բան մը։ Ես ստիպուած էի նկատի առնել այն զգայնութիւնը, որ այլապէս կրնար ռեակցիայի ծանր դէպքերու։

Այսպէս է որ, յայտարարութեան միւսներու մասին մէջ կ'ըսէ բառ առ բառ.

— «Ինչպէս շեշտեցի վերը, օրէնքին մեզի տուած պարտականութիւնը կը կատարենք, յանուն հանրային կարծիքին հետապնդելով եւ քննելով այն դէպքերը, զոր յանցանք մը կը նկատէ օրէնքը։ Որովհետեւ, մտերիմ անցեալի անցուդարձերը մեզի կը ցուցնեն թէ՝ ամենափոքր պատահարներուն ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉՏՐՈՒԵԼՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, ՇԱՏ ԴԱՌՆ ԴԷՊՔԵՐ ՏԱՊԱԾ ԵՆՔ»։

Որքա՜ն խորիմաստ են մեր գլխագրած բառերը։ Եւ ընդհանուր դատախազը բացէ ի բաց սա կ'ըսէ զինքը քննադատող պոլսեցի լրագրողներուն.

— Պարոննե՛ր, թուղթի վրայ մեծ մեծ ջարդելը դիւրին է։ Մի՛ մոռնաք առհամանադրական, ինչպէս նաեւ հանրապետական շրջանին տեղի ունեցած զգալի դառն դէպքերը։ Եթէ վերցնել չտայի այդ վեց նկարները, նախ պատմութիւնը պիտի կրկնուէր Իզմիրի մէջ, ՈՒՂՂԱԿԻ ԱՐԻՒՆ ՊԻՏԻ ՀՈՍԷՐ։ Շնորհակալ եղէք որ ժամանակին շարժեցայ եւ գոցեցի խնդիրը։

Հասկնալու համար այս խօսքերուն խմաստը, աւելցնենք թէ Ընդհանուր դատախազը մեղադրուեցաւ իբրեւ «տարբեր ուժեր»… այսինքն յետադիմական տարրերու ազդեցութեան տակ գործող։ Այս է պատճառը որ, մէկ կողմէ կ'ըսէ թէ ինք չէ գտնուած «ոեւէ ուժի ազդեցութեան տակ», իսկ միւս կողմէ կը հակառէ ինքզինքին՝ աւելցնելով թէ նկատի առած է «մտերիմ անցեալի շատ դառն դէպքերը» եւ խոհեմութիւն համարած աչալուրջ գտնուիլ, չկրկնել «ամէնէն փոքր պատահարներուն կարեւորութիւն չտալու եղերական» սխալը։

Այս բացատրութիւնէն յետոյ, խօսքը տանք Ճումհուրիէթի աշխատակիցներէն Սաֆֆէթտինին, որ վերլուծէ «թուրք հանրային կարծիքը խոռովեցնող» այդ խնդիրը։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երեք փուլ ունի այդ դէպքը, որ «զարմանք ու յուզում մատնած է ամէնէն կուռ հայրենակիցն անգամ»։

Առաջին փուլը սա է.

— «Չենք գիտեր թէ որո՞նք են այն հայրենակիցները որ բաղձած են թէ այդ նկարները ցանկայարոյց են։ Եւ ինչո՞ւ գաղտնի կը պահուին անոնց անունները»։

Բայց այնպէս գիտենք թէ՝ 16 տարի առ հանրապետական կրթութիւնը եւ յեղափոխական ու մշակութային նուաճումները մեր մէջ թողած չեն հայրենակից մը որ նկարչութիւնը մեղք համարէ եւ գեղարուեստական նկար մըն ալ՝ ցանկայարոյց։

Եւ դարձեալ գիտենք թէ՝ հակառակը ենթադրելով, եթէ նման դիտում մը կատարուէր իսկ, պաշտօնական մարմինները դիմումը պիտի յանձնէին ոչ թէ փորձագէտներու, այլ յիմարանոցներու քննութեան։ ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ… («Ճումհուրիէթ», 3 Մայիս, 1939)։

Եթէ հայրենակից մը, որ գլխարկի տակի գլուխը չէ փոխած, վաղը ելլէ եւ պնդէ թէ ճիշդ չէ մեր հաւատացած սկզբունքներէն մէկը, թէ իրականը, լաւը մեր հաւատացածին հակառակն է, անոր պնդումը չարս հոգւոց փորձագէտներու ժողովի՞ մը պիտի յանձնենք»։

Երկրորդ փուլը կը վերաբերի Իզմիրի չորս փորձագէտներուն։ Յօդուածագիրը կը հաւատայ թէ չի կրնար գտնուիլ հայրենակից մը այնքան գէր ստոյգն ունեցող, որ ցանկայարոյց նկատէ գեղարուեստական նկար մը։ Եւ կ'աւելցնէ.

— «ԽԱԲՈՒԵՐ ԵՆՔ»։

Անցնելով երրորդ փուլին, յօդուածագիրը կը փաստէ թէ օրէնքով կարելի չէր վերցնել տալ այդ նկարները։ Եւ այսպէս կ'եզրակացնէ.

— «Կարելի չէ ժխտել թէ մշակոյթի անհատ տարբերութիւն մը կայ այդ դէպքին ներողներուն եւ մեր միջեւ։ Ասկէ ալ կը ցուցնէ թէ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ ՉԵՆ ԲԱՒԵՐ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽՈՐԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ԶԱՆԳՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։ Որպէսզի հայրենակիցը կարենայ ըմբռնել նորութիւնները, նախ է բարձրացնել անոր մակարդակը։ Որովհետեւ, մեծ շախայէթ փուրկ հայրենակիցին ձեռքին մէջ ամէնէն առաջադէմ հաստատութիւնն անգամ տարբերութիւն չունի քարտ թէքնիքով մեքենայէ մը, որ կը տրուի տգէտ բանուորի մը ձեռքը»։

Ինչպէս կը տեսնուի, դէպքը կարեւոր է եւ ուղղակի կապ ունի քէմալական վարչաձեւին հետ, իբրեւ անոր դէմ փորձուած ծանր հարուած մը։

Մանր կ'ըսենք, նկատի ունենալով քանի մը բացառիկ պարագաներ.

1. Դէպքը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը, երբ երկիրը կը գտնուի «լինել թէ չլինելու» ճակատագրական հարցադրանին առջեւ։ Կը նշանակէ թէ ժողովրդական դժգոհութիւնը կար՝ ծուածէն շատ աւելի խոր ու անգուսպ է։

2. Թատերաբեմը Անատոլուի յետամնաց մէկ վայրը չէ, այլ Իզմիրի նման առաջադէմ ու ազատամտական կեդրոն մը։

3. Պատկերները անբարոյական նկատողները տգէտ մարդիկ չեն, այլ ուժերին ամէնէն զարգացածները — ոստիկան մը, լուսանկարիչ մը եւ երկու փաստաբաններ, որոնք ընտրուած են իբր փորձագէտ։

4. Անոնց հաճամիտ գտնուած է նաեւ ընդհանուր դատախազը, ԱՆ ՇՈՒՇՏ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՀԱԻԱՆՈՒԹԵԱՄԲ։ Այլապէս, յաջորդ օրն իսկ պաշտօնանկ կ'ըլլար։ Մինչդեռ երեք շաբաթ անցաւ եւ տակաւին պաշտօնին վրայ կը մնայ։

5. ԵՐԿՐՈՐԴ ՑԵՑԱԴԻՄԱԿԱՆ դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ Իսմէթի նախագահութենէն ասդին, առաջինն ըլլալով Գասթէմոնիի մզկիթի միջադէպը (1938 Դեկտեմբերին)։

Կը հետեւի թէ բան մը փոխուած է, աւելի ճիշդ՝ չփոխուած բան մը գըլուխ կը ցցէ. Նպաստաւոր գտնելով Իսմէթեան շրջանը։

Հիմա թէ ինչո՞ւ, Պոլսոյ նկարիչները միաձայնութեամբ կը յայտարարեն թէ «չենք կրնար հաւատալ որ նման դէպք մը կրնայ այսօր ծագիլ Թուրքիոյ մէջ»։ Սուատ Տէրվիշ Համիտեան շրջանէն աւելի խաւար կը տեսնէ ներկայ շրջանը, իսկ Ճումհուրիէթի աշխատակիցը աւելի խօսուն ծիծ մը կ'արձակէ.

— Խաբուեր ենք (ալտանմըշըզ).

Եւ այս ճիչը ուղղուած է ոչ միայն ժողովուրդին, ոչ միայն փորձագէտներուն, այլ եւ կառավարութեան դէմ, որ մտիկ կ'ընէ բողոքողները, փոխանակ յիմարանոց ղրկելու…

ԴԻՏ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԽԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑԹ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏՆԱԼՈՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հիւանդանոցներու դժբախտ տեսարաններուն ականատես ըլլալէ վերջ, անցնինք մայրանոցները, որոնց մէջ բարեբախտաբար տեսարանը աւելի զուարթ է, խրախուսիչ եւ յուսալից, հայ մայրերէն ծնած երախաներու թիւը գոհացուցիչ է, բայց եթէ կայ այդ կապակցութեամբ երեւոյթ մը մտահոգիչ, այն է որ, նորածիններու ծնողները ընդհանրապէս գործաւորներ են եւ արդէն ծանրաբեռնուած 4—6 եւ աւելի երախաներու հոգով։ Ինչ փոյթ, հայ մայրը քաջ է, յուսահատիլ չգիտեր՝ եւ իրաւ ալ համբերութեամբ եւ մեծ զորովով կը խնամեն իրենց մանուկները անշուշտ իրենց գիտցած եւ կրցած ձեւով։

Երբ մտնենք մայրանոցէ մը ներս, արդէն հեռուէն կը լսուին երախաներուն ճիչերը։ Կաթ տալու ժամն է։ Ամէն երախայ յանձնուած է իր մօրը, կաթ տալու համար։ Ցետոյ բոլոր նորածինները մայրերու քովէն կը հաւաքեն սրահ մը մէջ, խնամելու համար։ Հետաքրքրական է դիտել այս տեսարանը, ամէնքը խանձարուրներու մէջ նոյն ձեւով եւ նոյն մեծութեամբ, գրեթէ կարելի չէ զանազանել. կը խորհիմ թէ յաճախ սխալմամբ կը փոխուին երախաները իրենց մօրը յանձնուած պահուն։ Բարեբախտաբար ամէն նորածին երախայի պատուակին կապուած է թիւ մը, անոր ինքնութիւնը ճշդող, որով անկարելի է շփոթել։

Այս երջանիկ մայրերու մէջ ալ տեսայ հայ երիտասարդ կին մը, նորածին երախայ մը գիրկը։ Այդ 4րդ զաւակն է, հայրը գործաւոր է, տունը մնացած երախաները կը խնամէ մօրը բացակայութեան միջոցին, նպաստով կ'ապրին, բայց իրենց կացութեան մասին գանգատ չեն յայտներ։ Ինք աժուանին հետ երկար տարիներ գործարաններու մէջ աշխատած էր։

Հոս ուրիշ մանուկներ հաստատութիւն մը, Փարիզի մօտակայ գիւղի մը մէջ, նորածին երախաներու յատուկ։ Tout Petits անունին տակ, որ ֆրանսուհիի մը անձնական ծախքովը կը պահուի։ Այստեղ բոլորովին ձրի կը դարմանուին մինչեւ երեք տարեկան երախաները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան։ Հոս ալ 100է աւելի հայ երախաներ բժշկական խնամք կը ստանան ձրիօրէն։ Այցելուին աչքին կը զարնէ սա պարագան թէ երբ հայ մայրը կուգայ հոն, առնուազն 3—4 երախայ ունի, իսկ միւսները առ առաւելն 2… Հայ կինը այժմ բաւական եւրոպականացած է, գրեթէ դժուար է զանազանել միւսներէն, կարգապահ է, ուշադիր եւ հոգածու իր զաւկին առողջութեան եւ մաքրութեան։ Ամէն շաբաթ հոն կը բերէ իր պզտիկը, ծանրութեան չափը գիտնալու համար, նոյնիսկ եթէ հիւանդ չէ։

Դարմանատան սպասման սրահը բաժանումներ ունի որոնց ամէն մէկը յատկացուած իւրաքանչիւր մօր՝ իր երախաներով։ Հոն մայրը երախան սերկացնելէ վերջ կը սպասէ իր կարգին, բժշկին ներկայացնելու համար զայն։ Սրահին առաջին բաժանումին մէջ սպասող մանկամարդ կինը իր երախայով հայուհի մըն է, նոր ամուսնացած։ Իր առաջին զաւակն է, առողջութեան չափը։ Բարեբախտաբար առողջ է եղած էր նախորդ շաբաթէն ի վեր եւ զոհ էր նոյն պահուն իրեն մօտեցաւ երկու երախաներով հայ մայր մը։ Ան իր որդը աւարտած էր, բայց ընկերուհիին կը սպասէր միասին երթալու համար։ Իր երախաներուն ծանրութիւնը պակաս ըլլալով, մտահոգ էր խեղճը։

Քննութեան սենեակէն դուրս ելլողն ալ Հայու կը նմանէր։ Իր եւ երախային դիմագիծները որոշապէս կը մատնէին։ Աչքերը արցունքով լեցուած էր, ձեռքը ունէր ճերմակ թուղթի կտոր մը, բժիշկին կողմէ տրուած։ Այդ իսկ էր պատճառը իր խոր վիշտին, որովհետեւ բժշկուհին, երախան մանկաբուժի տանիլ յանձնարարած էր, քթէն գործողութեան մը պէտքը անհրաժեշտ նկատելով։ Բայց չէ՞ որ իր կրտսեր երախան ալ այդ ձեւով հիւանդացած եւ յետոյ մեռած էր։ Խեղճ կնոջ աչքին առջեւ կը պատկերանար այդ տխուր դէպքը եւ կը դողար ամբողջ մարմինովը, կարծելով որ այդ երախան ալ նոյն պայմաններու տակ պիտի կորսնցնէր։

Սրահին ալ կողմի չորրորդ բաժանումին մէջ նստող Նեկար, տժգոյն հայ կնոջ մը գրկին մէջ երախայ մը անօթի կը տառապէր, սուր ճիչեր արձակելով։ Խեղճ պզտիկը ջլախտաւոր էր։ Այդ ալ իր մօրը 6րդ զաւակն էլ։ Հակառակ բժիշկին պնդումներուն մայրը չէր ուզեր հիւանդանոց ղրկել։ Աչքերը արցունքով լեցուած կ'ըսէր.— «Ինծի պէս չեն խնամեր»։ Ինչպէս կը կարծէր եւ համբերութեամբ մէկ սենեակի մէջ միւսներուն հետ միասին կը խնամէր զայն, շատ անյարմար եւ վտանգաւոր պայմաններու տակ։

Ամուսինը լուցկիի գործարանը կ'աշխատի, շաբաթը 1—2 օր միայն։ Ուրիշ հայ մայր մը աւելի երջանիկ կ'երեւի, երկու երախաները կոկիկ եւ խնամով հագուեցուցած։

Եթէ այցելենք բոլոր մայրանոցները բոլորին մէջ ալ պիտի հանդիպինք առնուազն 1—2 Հայերու։ Անշուշտ բոլորը բախտաւոր չեն, անոնց մէջ իրենց երախաները կորսնցնողներ ալ կան։ Վերջերս աւելի տխուր պարագայի մը հանդիպեցայ։ Այս անգամ երախան էր որ նոյն օրը կորսնցուցած էր իր մայրը, հազիւ ծնած։ Խեղճը որբ կը մնար ուրիշ հինգ անչափահաս եղբայրներու եւ քոյրերու հետ, որոնք բոլորն ալ գործաւորի հօր մը խնամքին յանձնուած էին…

ԶԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

ԺԱ.

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Նախորդ գլուխներու մէջ, տեսանք թէ Քլէմանսօ, Անգլիացիներուն ձգեց Մուսուլի շրջանը, սակայն առոր փոխարէն, Ֆրանսայէն շահաբաժին մը ապահովեց, մանաւանդ Միջագետքի եւ Իրանի քարիւղէն։ 1919 Մարտ 6ին Անրի Պէրանժէ Լոնտոնի մէջ համաձայնագիր մը ստորագրեց, ապահովելով 25 առ հարիւր Թրք. ընկերութեան գերմանական բաժինէն։ Բացի այդ Ֆրանսան պիտի ստանար 25 առ հարիւր անգլեւիրանեան ընկերութենէն։ Երբ որ հրապարակ հրաւեցաւ ֆրանքեւանգլիական քարիւղային համաձայնագիրը (25 յուլիս 1920, «Սանռեմօ մէջ»), սաստիկ դժգոհութիւն եւ բողոք բարձրացաւ Ամերիկայի մէջ, Անգլիոյ դէմ։ Աչխարհի երկու խոշոր Թրըսթներու մրցակցութիւնը հրապարակ եկաւ նորէն։

Այս գետնի վրայ երկար բանակցութիւններ եւ սակարկութիւններ կատարուեցան, բայց ի վերջոյ հետեւեալ բաժանումը ընդունուեցաւ.

Ամերիկեան բաժին 23.75 %
Արաբ (անգլեւիրանեան) 23.75 %
Անգլեւսաքսոն 23.75 %
Ֆրանսական 23.75 %
Գ. Կիւլպէնկեան 5 %

Կը մնար նաւթուղիներու հարցը։ Ֆրանսացիները կը նախընտրէին ամենակարճ գիծը,— Մուսուլ - Ալեքսանտրէթ, մօտ 650 քիլոմեթր։ Մինչդեռ Անգլիացիները կը պնդէին Մուսուլ - Հայֆա գծին վրայ, մօտ 950 քիլոմեթր։

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը պնդէր թէ խողովակները պէտք է յանգին Տրիպոլիս, մինչդեռ Անգլիա կ'ուզէր Հայֆան, անցնելով անգլիական հսկողութեան տակ եղած հողամասերէն։ Ի վերջոյ 1930ին որոշուեցաւ երկու ելքերն ալ, Տրիպոլիս եւ Հայֆա։

Դժուարութիւն ծագեցաւ նաեւ երկու ճիւղերու մէկնակէտը ընտրելու գործին մէջ։ Ի վերջոյ, որոշուեցաւ որ երկու խողովակները պիտի մեկնէին Քէրքուքի մօտ եղած Գաալա Կէրկիւս վայրէն։ Երկու գիծերը զուգահեռական կերպով պիտի երկարէին մինչեւ 241 քիլոմեթր, Տիգրիսն ու Եփրատը պիտի անցնէին, ու Հաատիթայի մօտ պիտի բաժնուէին, ամէն մէկը իր ելակէտը հասնելու համար։ Իւրաքանչիւր ճիւղ երկու միլիոն թոնի կարողութիւն պիտի ունենայ։

Երկու քարիւղատար խողովակներու շինութիւնը լրացաւ 1933 նոյեմբեր 23ին։ Տրիպոլսոյ գծի երկայնութիւնն է 854 քիլոմեթր 500 մեթր, իսկ Հայֆայինը 992 քիլոմեթր։

Իրանեան քարիւղը կռուախնձոր դարձած է միշտ Անգլիոյ, Ռուսաստանի, ինչպէս եւ Գերմանիոյ միջեւ. Իրանի հիւսիսային հինգ նահանգները մեծ քանակութեամբ քարիւղ կը պարունակեն։ 1916ի ընթացքին Գ. Թօշուրիւ մեծ աշխատանքներ կը ձեռնարկէ Կասպից ծովեզերքներու վրայ։ Պատերազմի վերջաւորութեան տեսանք թէ ինչպէս Գերմանիա, Թուրքիա եւ Անգլիա այդ շրջանի քարիւղի հոտին ետեւէն վազեցին։

Վերջին տարիներ սակայն, Պէգատ չահը Իրանը մեծ ճիգ ի գործ կը դնէ, իր տնտեսական ազատութիւնը ապահովելու համար, թէեւ Իրանի քարիւղը երկու բնական ճամբայ ունի դուրս հոսելու համար, մէկը Կասպից ծովը, միւսը Պարսից ծոցը, սակայն ուրիշ անկերպ կը տապալէր, սուր ճիչեր...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց երբ նա տեսաւ իր առաջ Մարզպետունու սակաւաթիւ՝ բայց դառնալինդ, զրահազգեստ եւ զինավառեալ այդ խմբակը, պատրաստ մարտնչելու, յարձակուելու եւ ամէն զօրութեան ու ընդդիմութեան ընկճելու եւ կործանելու, նա մի տեսակ ակամայ առաջաւ եւ քայլերն արագացնելով հասաւ զինուորներին։

— Ամրի՛ջ իմ քաջեր, բացականչեց նա եւ խումբը նորէն որոտաց՝

Կեցցէ՛ Թագաւորը։

Վահրամ Սեպուհն առաջ անցնելով սաղաւարտը հանեց եւ գլուխը խոնարհեց արքային։

Վերջինս ալը պարզելով՝ ողջունեց նրան ձեռքով։

Սեպուհին հետեւեց Մուշեղ բերդակալը, որին թագաւորը քաջերով շնորհեց։

Առաջ անցաւ ապա Գոռ իշխանը։ Թագաւորը նրան տեսնելուն պէս բացականչեց.

— Դո՞ւ էլ այստեղ, իմ սիրելի Գոռ, դո՞ւ էլ անձնուէր քաջերի խմբում։

Այս ասելով թագաւորը թեւերը բաց արեց եւ գրկախառնելով պատանուն, որ սաղաւարտը ձեռքին մօտեցել էր իրան, համբուրեց նրան սրտագին։

— Որի՞ պաշտպանութեան յանձնեցիր Հաբանացուդ, Գո՛ռ, հարցրեց թագաւորը ժպտալով։

— Իւր իսկ պաշտպանութեան, պատասխանեց պատանին շառագունելով։

— Այո՛, հայրդ ինձ պատմեց։ Նրա պաշտպանութեան է յանձնուած եւ Գառնին։ Սիւնեաց Օրիորդը արժանի է …պաշտօնին։ Երբ այդ մարդիկ կռւում են դաշտում, կանայք կարող են բերդերը պաշտպանել… Թէպէտ ցաւալի է, որ Հայոց երկիրը միայն քաջ մարդ է դաշտը հանում այսօր. բայց միւս կողմից էլ ուրախալի է, որ այդ քաջ մարդիկ հետեւում է մի կին, եւ որ այդ կինը իմ որդեգրուհին եւ Գոռի հարսնացուն է… Գնա՛, իմ քաջ, արժանի եղիր քո մըրցանակին։

Այս ասելուց յետ թագաւորը մօտեցաւ միւս զինուորներին, բոլորի հետ խօսեց, բոլորին էլ քաջալերեց եւ առաջ գովելով Մարզպետունուն, առաջարկեց նրան միացնել իւր խմբին Սեւանում գտնուած զինուորների կէսը։

Իշխանը հրաժարեցաւ արքայի առաջարկութիւնից, չկամենալով նըւազեցնել նրա թիկնապահների թիւը։

— Վտանգի միջոցին մենք կարող ենք փախչել, ասաց նա նրան, բայց Արքան այս կղզում խոյս տալու տեղ չունի։ Անկարելի է մի զօրական անգամ հեռացնել այստեղից։

Թագաւորը գովեց իւր հաւատարիմ հոգածու զգուշութիւնները եւ ապա գոհանալով նրան ու Վահրամ Սեպուհին աւելացրեց.

— Իմ իշխանները թողեցին ինձ միայնակ եւ ամօթահար, այդ պատճառով ես մտայ Սեւան իբրեւ կամաւոր գերի։ Եթէ դուք կը յաջողիք ձեր ձեռնարկութեան մէջ եւ կը կարողանաք սրբել այն արատը, որ դրին մեր դրօշի վրայ տիրադրուժ իշխանները, այն ժամանակ ես նորէն կ'ելնեմ իմ բանտէն եւ կը պսակեմ ձեր յաջողութիւնը իմ արշաւանքներով։ Այս օրուանից իմ դրօշը ես կը յանձնեմ ձեր խմբին. թո՛ղ նա ամէն տեղ ուղեւորէ այս քաջերին եւ յիշեցնէ, որ թագաւորը կալանաւոր է Սեւանում…

Այս ասելով թագաւորը հրամայեց թիկնապահներին բերել արքայական դրօշը։

Նոր լռութիւն տիրեց. Ուխտի զինուորները ակնածութեամբ սպասում էին թիկնապահների դարձին։ Երբ դրօշը երեւաց, ամէնքն իսկոյն սաղաւարտները հանելով միաբերան գոչեցին. «Կեցցէ՛ Թագաւորը»։

Վերջինս առաւ դրօշը թիկնապահների ձեռքից եւ յանձնելով այն Մարզպետունուն, ասաց.

— Այս դրօշի հետ միասին տալիս եմ քեզ իրաւունք՝ գործել ամէն տեղ իմ կողմից եւ անունից։ Այս դրօշը իմ փոխարէն կը լինի քո խմբին եւ առաջնորդ եւ զինակից։

Նոյն օրը Ուխտի զինուորներին սեղանակից արին իրանց թագաւորն ու թագուհին։ Իսկ հետեւեալ առաւօտ հեռացաւ խումբը Սեւանից՝ տանելով իւր հետ արքայական դրօշը եւ թագաւորի, թագուհու եւ բոլոր միաբանութեան օրհնութիւնը.

Հասնելով Ցամաքաբերդ՝ Ուխտի զինուորները ձիաները հեծան եւ Արագածեան դաշտի ճանապարհը բռնեցին։ Նրանց նպատակն էր հանդիպել Բէշիրի հրոսակներին, որոնք զանազան խմբերի բաժանուած՝ շրջում էին այդ դաշտի անպաշտպան գիւղերը եւ աւարի տալիս նրանց։ Բիւրաւոր կանանց առումը եւ անխիղճ կոտորածն աւելի էր նրանց համար ծանրութիւն տալիս եւ բարբարոսութիւնները գրգռել։ Այժմ անարգել առաջ էին գնում նրանք, չակնածելով միւս հայ իշխաններից, որովհետեւ գիտէին, որ դրանք բերդերից չպիտի իջնեն եւ չինականի գոյքն ու կեանքը պաշտպանելու համար իրանց անձը վտանգի մատնեն։

Արդ Մարզպետունի իշխանը կամենում էր հալածել այդ յանդուգն թշնամիներին, որովհետեւ յոյս ունէր թէ առանձին — առանձին պատահելով նրանց՝ կարող է չարերին ոչնչացնել։

Բայց հազիւ իւր հեծելախումբը Արագածեան դաշտն անցաւ եւ հայ գաղթականների մի բազմութիւն ընդառաջեց նրան։

— Ո՞րտեղացի էք եւ ո՞ւր էք գնում, հարցրեց նրանց իշխանը։

— Գեղամ բերդից ենք, Տէ՛ր, պատասխանեց յաղթանդամ ու բարձրահասակ առաջնորդը. գնում ենք Սիւնեաց լեռներում ամրանալու.

— Ուրեմն Բէշիրը դիմում էն դէպի Գեղամ, իսկ դուք փախչո՞ւմ էք այնտեղից. ի՞նչ է պատահել. ո՞վ է յարձակւում ձեզ վրայ։

— Բէշիրը, Տէ՛ր։

— Ո՞վ ասաց ձեզ։

— Դուինից լուր ղրկեց կաթողիկոսարանի վերակացուն։

— Է՛, լաւ, էլ ինչո՞ւ էք փախչում. չէ՞ որ Գեղամ բերդն ամուր է բաւական։

— Ամուր է, բայց զօրք չէ ունի։

(Շար.)

...– Իրան – ռուսական աշխատակցութիւն

Ժ. Փիշօն առանձին գլուխ մը յատկացուած է Իտալիոյ պահանջներուն: Ան կը գտնէ թէ, բոլորովին անհիմն են Իտալիոյ դժգոհութիւնները:

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իրեն տրուած էր արդէն ազդեցութեան գօտիներ, առկայն առանց կռիւի առնելն անգամ իտալական զօրամասերը քաշուեցան Ատալիայէն: Իտալիան [illegible] Հոդոսը, Տոդեկանեզ կղզիները, ինչպէս եւ Քասթէլլէրիզօն, այս կղզին, պատերազմէ ընթացքին գրաւուած էր ֆրանսական նաւատորմիղներուն կողմէն: Ափրիկէի [illegible] բաւական սահմանային փոփոխութիւններ կատարուեցան ի նպաստ Իտալիոյ։

Սակայն Իտալիոյ աչքը Կիլիկիոյ վրայ էր: Իսկ Կիլիկիան Ֆրանսային յանձնուեցաւ, փոխարինելու համար Կ. Պոլիսը, որ պիտի մնար Ռուսաստանին։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՏՈՒՄԻ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Դաշնակիցներու մտադրութիւնները, [illegible] ծրագիրները չիրականացան մեծ մասամբ.

Ոչ միայն ազգերու ինքնորոշումը [illegible], այլեւ հողատարածութեանց սկզբունքն ալ անանկութեան մատնուեցաւ։

« Հայաստանը — կ'ըսէ հեղինակը — որ առաջինը պիտի ըլլար Թուրքիոյ անդամահատութենէն օգտուողը, ամբողջովին կորսուեցաւ: Մնացած բնիկները, ներկայիս ցրուած են ամենուրեք: Ազգութեան առանձին [illegible] ազգագրական կոտորածներ տեղի ունեցան, ճիշդ այն հողամասերուն վրայ, ուր իրենց ինքնավարութիւնը պիտի ստեղծէր: Փոքր Ասիոյ մէջ հեւ– [illegible] ինքնավարութիւն չէ մնացած։

« Ուիլսընի տեսաբանութիւնը, սիոնիզմ, բոլշեւիզմ, քէմալիզմ, ֆաշիզմ, տարբերնակ [illegible] ծրագիրներ յառաջ բերին.

« Իր դաշնակիցները պատերազմի մէջ քաշելէ վերջ, Ռուսաստանը՝ լքեց ռազմադաշտը եւ քիչ մնաց որ պարտութեան մատնէր զիրենք: Ու յետոյ Մուսթաֆա Քէմալին աժանդակին պայքարելու համար Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Յունաստանի դէմ:

« Թուրքիոյ մնաց, Պոլիս, Նեղուցներ, Հայաստան եւ Քիւրտիստան »:

Ժ. Փիշօն ամենամեծ պատասխանատուն կը համարի Անգլիան Մերձաւոր Արեւելքի անյաջողութեան համար.

Անգլիան, Ռուսաստանի յեղափոխութեամբ, բոլորովին թեթեւցաւ իր մեծ ախոյէն, զոր պատերազմի առաջին նոյն շրջանին, Պոլիսը խոստանալով Ռուսաստանին: Իսկ այնուհետեւ, անիկա երազեց միայն, իր կայսերական շահերը, իր գերակայութիւնը: Մուտրոսի զինադադարէն Թերեւս Թուրքիոյ վերածնունդին աղբիւրը դարձաւ: Անգլիան իր դաշինքի աշխատանքով արդէն ապացոյց տուաւ, թէ դաշնակիցները նախապէս ու միակամ չեն:

Սակայն Անգլիան ամէնէն շահաւոր եղաւ ի վերջոյ: Անիկա Սուէզի ջրանցքէն զատ նոր ցամաքային պողոտայ մը եւս ապահովեց, Միջերկրականը կապելով Պարսից ծոցին հետ: Այս գծի վրայ կը բանին այլեւս անգլիական օդանաւերը, բեռնակառքերը, ու քարիւղատար խողովակները: Թերեւս օր մը երկաթուղի մը եւս կառուցանէ, Միջերկրականը Հնդկական ովկիանոսին կապելու համար

Նախագահ Ուիլսըն եւ գնդապետ Հաուզ եւս մեծ պատասխանատուութիւն ունին Մերձաւոր Արեւելքի աղէտին մէջ, կ'ըսէ հեղինակը: Ուիլսընեան տեսութիւնն էր որ ստեղծեց մանտաներու ահաւոր գրութիւնը, մինչեւ Ամերիկան մերժեց հայկական հոգատարութիւնը ինչպէս եւ Վերսայլի դաշնագիրը. Եւ այսպէս Հայեր, Ասորիներ եւ Քիւրտեր չկրցան գտնել իրենց ազատութիւնը ։

Անգլիացիներու գլխաւոր մրցակից Գերմանիան, ժամանակին ստեղծեց Պաղտատի երկաթուղին: Սակայն Անգլիան, ներկայիս ստեղծած է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ զինուորական ուժեղ կեդրոն մը՝ Պաղեստին, Անդրյորդանան եւ Իրաք նրբանցքով: Այդ նպատակով ալ, ան միշտ աշխատեցաւ հեռու պահել Իտալիան Փոքր Ասիայէն եւ Ֆրանսան Սուրիայէն:

Սակայն պատմութիւնը կանգ չառներ եւ յաճախ կը կրկնուի: Կը թուի թէ Իտալիոյ նոր եւ հզօր մրցակցութեան հետ, կը նորոգուի նաեւ Նոր Գերմանիոյ մրցակցութիւնը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Անգլիոյ դէմ ։

— « Չմոռնանք, կ'ըսէ Ժ. Փիշօն, թէ Մերձաւոր Արեւելքն էր որ պատերազմի մէջ դրաւ Անգլիան, կայսերական Գերմանիոյ դէմ ։ Պեռլին-Պաղտատի գաղափարը միայն պատրուակ էր: Արդ, կը թուի թէ հիթլերական Գերմանիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, նախապատերազմեան հին մենամարտը տեղի կ'ունենայ Ալեքսանտրէթի, Մոսուլի, Իրանի եւ Պարսից ծոցին համար ։

« Զարմանալու բան չկայ: Պատմութիւնը յաւիտենական կրկնութիւն չէ՞ միթէ ։

« Եւրոպական ազգերը, հին ժամանակներէ ի վեր կը կռուէին առաջաւոր Ասիոյ համար, երբ մակեդոնական տիատոքոսներ Աղեքսանդրի կայսրութիւնը կը բաժնէին: Ուստի Արեւելքի հարցը յաւիտենական է: Հին ինչպէս մեր աշխարհը, ան պիտի տեւէ անկասկած, մինչեւ մարդկային ցեղի վախճանը: «Մինչեւ այն օրը՝ երբ մարդիկ պիտի հաւաքուին Յովսափատի հովիտին մէջ, վերջին դատաստանին համար, հոն, Ասիոյ սեմին, պատճառ՝ իրենց այնքան կռիւներուն»

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

Սանճաքի խնդիրը,
ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Իտալիա ուժգնօրէն պիտի բողոքէ, եթէ Սանճաքը Թուրքիոյ կցուի, այդ արարքը խախտում նկատելով Միջերկրականի գոյավիճակին: Այս առթիւ կ'աւելցնէին թէ այդ պարագային Գերմանիան ալ պիտի պահանջէ անմիջապէս վերադարձնել իր գաղութավայրերը ։

Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս լուրերուն առթիւ, «Իտալական թշնամութիւն» խորագրին տակ։

(Եէնի Սապահ, 5 յունիս).

— « Հաթայի Թուրքիոյ վերադարձումը փոփոխութիւն մը առաջ չի բերեր Արեւելեան Միջերկրականի գոյավիճակին մէջ. որովհետեւ Հաթայ այսօր արդէն մայր հայրենիքին հետ միացած վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Օրէնքները նոյնն են: Մաքսային պատնէշներն իսկ փլցուած են, Ժէնեւի սահմանադրութեան ո եւ է պարագայ չկայ եւ Հաթայի կառավարութեան նախագահը Թուրք Ազգ. Մեծ Ժողովի անդամներէն է։

Արեւելեան Միջերկրականի գոյավիճակին փոփոխումը ամենադէպ եւ չկրցուած կերպով տեղի ունեցած է Իտալիոյ կողմէ Ալպանիոյ գրաւումովը: Հետեւաբար, Հաթայի մայր հայրենիքին վերադարձին առթիւ բողոքելու իրաւունք չունեցող կառավարութիւն մը եթէ կայ, ան ալ Իտալիան է ։

Այսօր, գործնապէս Թուրք հայրենիքին մէկ մասը ներկայացնող Հաթայի Թուրքիոյ պաշտօնապէս վերադարձումը՝ միջազգային քաղաքականութեան մէջ ձեւակերպութիւն մը ըլլալէ տարբեր ազդեցութիւն մը չի կրնար գործել ։

Գերմանիոյ ալ իրաւունք մը չի կրնար տալ անմիջապէս իր գաղթավայրերը պահանջելու համար: Առաջուց ի վեր, ինչպէս որ այս սիւնակներուն մէջ բացայայտ եւ վճռական կերպով պաշտպանած ենք, մենք արդէն կ'ընդունինք Գերմաններու իրենց գաղթավայրերը պահանջելու իրաւունքը: Գերմանիա այս իրաւունքը ունի, իսկ Հաթայի խնդիրը ոչ մէկ կապ ունի այս իրաւունքին հետ։

Միայն թէ, տարբերութիւնը առաջ կուգայ Թուրք եւ գերման կառավարութեանց ընթացքէն:

Թուրքիա, այսօր, երբ Մերձ. Արեւելքի եւ հետեւաբար համաշխարհային խաղաղութեան առաջնակարգ ազդակներէն մէկը, խաղաղութեան եւ անդորրութեան մէջ զարգանալու ջանացիր պետութիւն մըն է: Մինչդեռ Գերմանիա, ինքզինքը կը ներկայացնէ իբր աշխարհի հանգիստն ու անդորրութիւնը խանգարող, անոր բնականոն զարգացումին արգելք եղող, պետութեանց անկախութիւնը ոտնակոխող, ամէն կողմը գրաւելու բաղձանքը սնուցանող պետութիւն մը։

Գերմանիա եւ Իտալիա, փոխանակ քաղաքակրթութեան բնոյթին մէջ գործակցաբար աշխատելու եւ խաղաղ մարդոց վայրկեան մը հանգիստ ապահովելու մասին խորհելու, նախընտրած են մարդոց համար վտանգի եւ աղէտի աղբիւր մը ըլլալ: Ահա այս պատճառաւ է որ, Գերմանիա կորսնցուցած է իր գաղթավայրերը պահանջելու իրաւունքը, որովհետեւ պահանջելէ պահանջել տարբերութիւն կայ: Գերման կառավարութեան սխալն ու թիւնն է, երբ ինքզինքը զօրաւոր տեսնէ, իր դէմինը արհամարհելով, ճնշելով, տիրապետող եւ հրամայողի շարժուձեւով խօսիլ եւ այս կերպով հակակրանք գրաւել: Ցեղապաշտ եղաւ, շատ բաներ փոխուեցան: Բայց գերման դիւանագիտութիւնը այս խառնակ, կարող թափող աւանդութիւնը չկրցաւ մոռնալ, նոյնիսկ սատկեցուց ։

Բայց ոչ Իտալացիները, ոչ Գերմանացիները քաղաքակիրթ ընկերութեան մէջ պարտականութիւն կատարող մարդկային ընթացքը չկրցան գնահատել: Քաղաքակրթութեան կոնակ դարձուցին եւ նախնական մարդոց կեանքը նախընտրեցին: Այս պայմաններու տակ իրենց գաղթավայր տալ, իրենց նոր զէնք տալ պիտի նշանակէր, որպէսզի մեզ աւելի դիւրութեամբ մեռցնեն կամ գերի վարեն։

Հաթայի հարցին անցուցած բովերը, Թուրքիոյ Վերսայլի դաշնագրի տրամադրութիւնները բարեփոխել տալու համար հետեւած ուղղութիւնը, քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ կը կազմէ օրինակ մը, որ միահեծան պետութեանց պէտք է սորվեցնէ թէ քաղաքակիրթ երկիր մը իր իրաւունքը ինչպէս կը պաշտպանէ ու կ'ապահովէ:

Թուրքիա իր իրաւունքի պաշտպանութեան մէջ որքան համեստ, հեռատես եւ պաղարիւն է, նոյնքան կորովի, ամուր եւ խիստ է իրեն ուղղուած թշնամութեանց փոխադարձութեանց մէջ ալ: Եթէ Իտալացիներուն վերագրուած այս ենթադրութիւնները ճիշդ են, կը բաւականանք ըսելով թէ Թուրքիա աղմուկէն պէտք վախցողը չէ ։

*** Հատուած մըն ալ Թուրքերէն « Թան »էն ։

— « Գերմանները, Թուրքիոյ հիւրասիրութենէ օգտուելով, «Թիւրքիշէ Փոսթ» անուն թերթ մը կը հրատարակեն: Այս թերթի լեզուին մէջ, անգլիա-Թուրք համաձայնութենէն վերջ փոփոխութիւն մը առաջ եկաւ: Ինչպէս օր Ֆրանսացիները պէտք դրած իր մէկ յօդուածին մէջ չէր քաշուեր Ֆրանսացիներուն «վայրագ գազաններ» ըսելու ։

Ֆրանսացիները մեր բարեկամներն են: Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսնող թերթ մը իրաւունք չունի մեր բարեկամները արհամարհելու: Ուրեմն «Թուրքիշէ Փոսթ»ին կը յանձնարարենք չարաչար չգործածել մեր հիւրասիրութիւնը »։

[illegible]

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ — Անձկութեամբ բռնապատուած ճերմակ Գիրքը կարմիրով ներկուեցաւ: Պաղեստին՝ չորրորդ տարին սկսաւ հալուիլ փոթորիկներու մէջ: Մարդկային էակներ՝ անձնական տարբերութիւններուն նման յանկարծ կ'իյնան կը փշրուին ռումբի մը կամ փամփուշտի մը հանդիպումով: Երկիրը անծանօթ օրեր կ'ապրի, անծանօթ ըլլալու անոր համար որ բնակչութիւնը չի գիտեր թէ վաղը ինչեր կրնան պատահիլ: Կատարեալ անապահովութիւն կը տիրէ, հակառակ զինուորական իշխանութեան ձեռք առած միջոցներուն:

Հրեաները յուզումնալից կը գալարուին, ուղղուած տեսնելով ազգային Տան երազը: Պաղեստինի մէջ այսօր կէս միլիոնէ աւելի Հրեաներ կան, իսկ արաբական աշխարհը անհանդուրժելի կը գտնէ հրէական ներգաղթը ։

Այսպէս թէ այնպէս, ոչ մէկ կողմ տրամադիր է համակերպելու Ճերմակ Գիրքին, ճերմակ էջերուն, որոնք վեր ի վայր կը շրջին քան տարուան քաղաքականութիւնը ։

*** Սանճաքի կցման որոշումը յուզած է նաեւ Պաղեստինի քաղաքական շրջանակները: Արաբ երիտասարդ ոյժեր ու ընկերային կազմակերպութիւններ լրջօրէն հակաթուրք են, ճանչնալով ըլլալով Թուրքին ամէն տեսակի «բարեխնամ» դաւերութիւնները:

Զրոյցներ կը շրջին նաեւ Հալէպի մասին: Թէեւ Անգարան իր անթելով կը հերքէ այդ լուրերը, բայց հաւատք չեն ընծայեր: Սանճաքի մասին ի՞նչ հերքումներ լսեցինք:

Հալէպի մէջ Թուրք գործակալներուն դիւրութիւններ կ'ընծայուին քարոզութիւնը յառաջ մղելու եւ կազմակերպութիւններ ստեղծելու համար ։

Լսածիս համաձայն Ատանայէն Հալէպ — Հալէպէն Դամասկոս մինչեւ Յորդանան Թուրք գործակալներ կը շրջին, իբրեւ թէ երկրին հնութիւնները ուսումնասիրելու համար:

Վերջին պահուն լուրը անցորդէ մը տեղեկացայ թէ Թուրքերը զինուորական կայաններ հաստատած են Մերսինի լեռներուն մէջ եւ Նուսահավիստն ալ հսկողութեան տակ առնուած է ։

Ա. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՎԱՐԿ

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Ինչպէս յայտնի է, մեր իրականութեան մէջ մօտ քսան տարի է, որ կը գործէ նաեւ մի այլ քաղաքական կազմակերպութիւն— համայնավարութիւն, որ իր կռնակը տուած է Խորհրդային հսկայ Միութեան, մեր փոքրիկ Հայաստանն ալ ունենալով իբր մնայուն կռուան։

Քսան տարի շարունակ հայ համայնավարները չկրցան պզտիկ մը վարկ եւ վստահութիւն ստեղծել Հայոց մէջ: Ընդհակառակն անոնք միայն անվստահութիւն շահեցան եւ Ռուսերէն առած փոքրիկ վարկն ալ կորսնցուցին՝ հասնելով բարոյական եւ նիւթական կատարեալ սնանկութեան

Անոնց չկրցան փրկել ոչ ռուսական դրամը, որ առատօրէն կը հոսէր ամէն ուղղութեամբ, եւ ոչ ալ ռուսական վարկն ու վստահութիւնը, որ փոխ առած էին Ռուսէն եւ կ'ուզէին չահարկել Հայոց մէջ:

Ինչո՞ւ ։

Որովհետեւ անոնք սառեցին, խաբեցին, կեղծեցին, մազաչափ անգամ չհաւատալով այն գաղափարին, որուն կը ծառայէին եւ այն գործին, որ պիտի գար թանձրացնելու եւ իրականացնելու այդ գաղափարը:

Զէ՞ որ Լինքըն ըսած է. «Կարելի է ժամանակ մը ժողովուրդը խաբել, կարելի է անոր մէկ մասը խաբել երկար ժամանակով, բայց կարելի չէ ամբողջ ժողովուրդը խաբել միշտ եւ ամէն ժամանակ»:

Ամերիկայի իմաստուն նախագահի խօսքը, որ փորձառութեան բովէն անցած է, գտաւ մեր մէջ իր արժանի իրականացումը:

Հայ համայնավարները կրցան, կարճ ժամանակով, խաբել մեր ամբողջ ժողովուրդը, խաբեցին անոր մէկ մասը երկար ժամանակով, բայց անկարող եղան մեր ամբողջ ժողովուրդը խաբել միշտ եւ ամէն ժամանակ ։

Հայ համայնավարները վաղուց ահուրդի հանած էին իրենց չեղած վարկն ու վստահութիւնը, այսօր ահուրդի կը հանեն նաեւ իրենց մամուլը, ապարանը եւ ամբողջ գոյքը: Այլ խօսքով, իրենք զիրենք «լուծարքի» կամ «հաշուեյարդարի» կ'ենթարկեն, որովհետեւ Հայոց իրականութեան մէջ այլեւս անոնց գաղափարին, խօսքին, մամուլին եւ գործին հաւատացող չկայ:

«Ե. Հայաստան»էն առնելով, կը հրատարակենք թղթակցութիւն մը Նիւ Եորքէն, ուր մանրամասն նկարագրուած է համայնավար օրկանի ծանօթ «Բանուոր»— այժմ «Լրաբեր» — թերթի անուրդը: Այլ խօսքով՝ ալան-թալանը, ինչպէս սրամտօրէն կը նկատէ թղթակիցը

Այս այն թերթն ու ապարանն է, որ Մոսկուան ստութիւն, կեղծիք, գրգռութիւն եւ խառնակչութիւն կը զարգնէր՝ պառակտելու համար ոչ միայն Հիւսիսային Ամերիկայի հայ գաղութը, այլ ամբողջ հայ գաղթաշխարհը:

«Բանուորի» խօսքը պատգամ էր եւ անոր բերնով Մոսկուան կը խօսէր հայ համայնավարութեան եւ հայութեան.

Անուրդ, պարզապէս ալան-թալան ո՛չ միայն հայ համայնավար մամուլի, ապարանի եւ գոյքերու, այլ համայնավար գաղափարի, խօսքի եւ գործի:

Աւելի ծիծաղելին այն է, որ այս ալան-թալանին մասնակցած են «հրեայ չահամոլները», ինչպէս կը գրէ թղթակիցը

Այո՛, դժուա՞ր է, չափազանց դժուա՞ր է հանրային վարկ եւ վստահութիւն ստեղծել սուտով, կեղծիքով եւ խաբէութեամբ, որոնց արդիւնքը միայն կրնայ ըլլալ անուրդ, պարզապէս ալան – թալան »:

Օր. ԱՏՐԻՆԷ ԷԼՄԱՍԵԱՆ
եւ
Պ. ՄԻՐԻՃԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Ամուսնացած
10 յունիս 1939 Մարսէյլ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

*** Խորհ. Միութիւնը այս տարի չքանչաններով վարձատրեց 4331 վաստակաւոր գիւղական ուսուցիչներ,— 52ը կը գտնուին Հայաստանի մէջ:

*** Այս տարի 95.225 հոգի արձակուրդի եւ զբօսարշաւի պիտի մեկնին՝ հանգստանալու եւ կազդուրուելու համար Սեւանի ափերուն վրայ, Դիլիջանի մէջ, Արագածի ստորոտը ։ Փոխադրութեան յատկացուած են Լիւքս օթօպիւսներ : Անկէ զատ զբօսարշաւներ պիտի կատարուին դէպի թանգարանները, գործարանները, Գեղարդ, Գառնի, Ծաղկաձոր ։

Երեւանէն սկաուտական ճամբար պիտի ղրկուին 3176 պատանիներ ։

Հանգստեան տուները պիտի ղրկուին 1263 ուսուցիչ, ապաքինարանները պիտի ղրկուին 150 ուսուցիչ, մանկական ճամբար պիտի ղրկուին ուսուցիչներու 219 երախաներ ։

*** Արզնի եւ Դիլիջան, ապաքինարաններու մէջ դարմանուելու պիտի ղրկուին 2420 հիւանդներ, իսկ Կիրովականի, Ախթալայի, Ծաղկաձորի եւ Սեւանի հանգստեան տուները պիտի ղրկուին 9314 հոգի՝ Արհեստակցական Միութեանց կողմէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Եպիսկոպոսութիւնը— ատիկա ժողովուրդի հրաշիկացման մեծ հնոցն էր. Քօնվանսիոնը, համեմատած Եպիսկոպոսութեան հետ, սառն էր, Քոմմիւնը՝ գաղջ էր: Եպիսկոպոսութիւնը մէկն էր այն յեղափոխական կազմակերպութիւններէն, որոնք նման են հրաբխային կազմակերպութեան. ան իր մէջ կը պարունակէր ամէնը՝ եւ տգիտութիւն, եւ յիմարութիւն, եւ ուղղամտութիւն, եւ հերոսութիւն եւ լրտեսութիւն: Ֆրանչիսքանցի դուքսը այնտեղ իր գործակալները ունէր: Այնտեղ կային մարդիկ՝ արժանի Սպարտայի, կային եւ մարդիկ՝ արժանի զնդաններու: Մեծամասնութիւնը բաղկացած էր մոլեգին բայց ազնիւ անձնուրացութիւններէ ։ Ժիրոնտը Քօնվանսիոնի վաղանցուկ նախագահի՝ Իսնարի բերնով ըսած էր. «Զգուշ կեցէք, Փարիզցիներ, ձեր քաղաքին մէջ քարը քարի վրայ չպիտի մնայ, եւ օր մը պիտի փնտռեն այնտեղը, ուր Փարիզը կը գտնուէր»: Այս խօսքը ստեղծած էր Եպիսկոպոսութիւնը: Մարդիկ, եւ ինչպէս վերը ըսինք, ամէն ազգութենէ մարդիկ զգացած էին, որ անհրաժեշտ է ամուր կառչիլ Փարիզին Սիմուրտէն յարած էր այս խումբին:

Այս խումբը կ'ընդդիմագործէր յետադիմութեան: Ան ծնունդն էր ընդհանուր պահանջի այն անզթութիւններուն, որոնք կը կազմեն յեղափոխականներու սոսկալի եւ միանգամայն խորհրդաւոր կողմը: Եպիսկոպոսութիւնը, այս ոյժով ամբացած, ձեռնարկած էր իսկոյն կատարել իր գործը: Փարիզի ցնցումի բոլորներուն, Քոմմիւնն էր, որ թնդանօթ կ'արձակէր, Եպիսկոպոսութիւնն էր, որ ահազանգ կը հնչեցնէր:

Սիմուրտէն իր բնորոշ այդ անողոքելի պարզամտութեամբ կը հաւատար, որ բոլորը, ինչ որ կը ծառայէ ճշմարտութեան, ինքն ըստ ինքեան արդար է: Եւ այդ էր, որ զայն կարող կը դարձնէր իշխել ծայրայեղութիւններու վրայ: Փճացածները կը զգային անոր ազնիւ ազդեցութիւնը եւ զգաստ էին: Այդ փաղաքշանք մըն է մոլութիւններու համար, երբ անոնց կը նախագահէ առաքինութիւնը. [illegible] նոնց քաշուիլ տուած է: Ճարտարապետ Պալլոյին, որ շահագործած էր Պաստիլի աւերումը՝ իր օգտին ծառայեցնելով անոր քարերը, յանձնարարած էին Լուի ԺԶ.ի բանտը ներկել միայն, բայց եռանդէն՝ անիկա բանտը վանդակներով, շղթաներով եւ [illegible] նուրներով պատած էր:

Գօնչօն՝ Սէնթ–Անթուան արուարձանի կասկածելի հռետորը, որու մօտ յետոյ զատն անդորրագրեր, Ֆուրնիէ՝ ամերիկացին, որ 17ին ատրճանակ պարպած էր Լաֆայէթի վրայ եւ ատոր համար, կ'ըսեն, վարձատրուած էր Լաֆայէթէն: Հանրիօ, որ դուրս եկած էր Պիսէթրէն, նախ եղած էր ծառայ, խեղկատակ, գող եւ լրտես, ապա զօրավար եւ թնդանօթներու բերանները Քօնվանսիոնի վրայ ուղղած էր, Լա Ռէնի՝ Շարթրի նախկին տեղապահը, որ իր ժամագիրքը փոխած էր « Հայր Տիւշէնի » հետ, բոլոր այս կարգի մարդիկ Սիմուրտէնի շնորհիւ յարգանքի սահմաններու մէջ կը գտնուէին ։ Եւ երբեմն, վատերու ոտնձգութիւններու դէմ առնելու համար, բաւական էր, որ անոնք ըղձային իբրեւ արգելք իրենց առաջ կանգնած այս ահաւոր եւ համոզուած, բայց պարզ հոգին: Այս եղանակով էր, որ Սէն Ժիւսթը կը սարսափեցնէր Շնէյտերը: Միեւնոյն ժամանակ Եպիսկոպոսութիւնը, որ բաղկացած էր ժամանակ աղքատներէ եւ կատաղի, բայց բարեհոգի անհատներէ, կը հաւատար Սիմուրտէնին եւ կը հետեւէր անոր։

Սիմուրտէն իբրեւ տեղապահ կամ, եթէ կ'ուզէք իբրեւ համհարզ ունէր ուրիշ հանրապետական քահանայ մը՝ Տանժու, որ սիրելի էր ժողովուրդին իր երկար հասակին համար եւ մկրտուած էր անկէ «Երեք-Արքայից Ցեքսէրը» անունով: Սիմուրտէն, ուր որ ուզէր, կրնար տանիլ այդ անվախ պետը, զոր կը կոչէին «Զօրավար Գիկ», այդ համարձակ Տրիւշօնը՝ «Մեծն Նիքօլա» մականունով, որ ուզած էր փրկել Տիկին Լամպալը, բռնած էր անոր ձեռքէն եւ դիակներու վրայ կոխկռտելով տարած էր եւ պիտի յաջողէր անշուշտ ազատել, եթէ չըլլար սափրիչ Շարլոյի վայրենի կատակը:

Քոմմիւնը կը հսկէր Քօնվանսիոնի վրայ, Եպիսկոպոսութիւնը կը հսկէր Քոմմիւնի վրայ: Սիմուրտէն, իբրեւ ուղղամիտ հոգի, զզուանքի զգացումով լի դէպի ամէն խարդաւանք, առաջին անգամ չէր որ կը խլէր Պաշի ձեռքէն անոր լարած խորհրդաւոր թելերը, այն Պաշին, զոր Կէօրնօնվիլ կը կոչէր «սեւ մարդ»: Եպիսկոպոսութեան մէջ Սիմուրտէն ամէնուն հետ հաւասարապէս շիտակ յարաբերութեանց մէջ կը գտնուէր: Կը խորհրդակցէր Տօրսանի եւ Մօմօրոյի հետ. Կիւսմանի հետ կը խօսէր սպաներէն, Ֆիոյի հետ՝ իտալերէն, Արթիւրի հետ՝ անգլերէն, Պէրէյրայի հետ՝ Փլամաներէն, Պրօլի՝ աւստրիացի իշխանի մը անհարազատ որդիին հետ՝ գերմաներէն: Այս բարեյարմար խառնակութեան մէջ անիկա համաձայնութիւն կը ստեղծէր, եւ այդ էր պատճառը, որ այնտեղ գրաւած էր մութ ու զօրաւոր դիրք մը. անկէ կը վախնար նաեւ Հէպէրը:

Այս ժամանակներու եւ այս եղերերգական խումբերուն մէջ Սիմուրտէն ունէր այն ոյժը, որ անողոքելի բնաւորութիւններուն միայն յատուկ է, բացարձակ ուղղամտութիւն մըն էր ան, որ անսխալականութեան ձգտումներ ունի իր մէջը: Ոչ ոք տեսած էր անոր լացը, անմատչելի եւ սառուցային առաքինութի՜ւն մը... Սարսափելի էր ան իր ճշմարտութեան մէջ:

Յեղափոխութեան մէջ քահանայի ամէն միջակ ճանապարհ չկայ, երբ քահանան յանկարծակի կը ձգուի այդ աններեւակայելի արկածներու մէջ. անոր շարժառիթները կրնան ըլլալ կա՛մ ամենաստոր կամ ամենաբարձր, ան կարող է ըլլալ կա՛մ զազրարար մը, կամ անպայման վեհ հոգի: Վեհ էր Սիմուրտէն, բայց վեհ իր կղզիացման, իր անմատչելի ժայռացման, իր անհիւրընկալ դալկացման մէջ, վեհ՝ իր շրջապատ անդունդներու մէջ. բարձրաբերձ լեռները միայն ունին այս չարաչուք կուսութիւնը:

(Շար.)

…ալ կազմել, վէճը լուծելու համար, բայց Ճափոն մերժած է։ Թօքիոյի տեսակէտն այն է թէ յարաբերութիւնները կրնան շտկուիլ միայն այն ատեն երբ Անգլիա ըմբռնէ թէ նոր կացութիւն մը ստեղծուած է Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ ուզէ անկեղծօրէն գործակցիլ Ճափոնի հետ. Անգլիոյ իրատարարական ատեանի առաջարկը կը նմանի միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու, լուծելու համար տեղական խնդիր մը, սկզբունք մը որուն հիմնովին հակառակ է Ճափոն։

*** Այս վէճը ծագած է հետեւեալ դէպքէն — Ապրիլ 9ին անգլիական Թաղամասին մէջ սպաննուեցաւ դաշնակցային դրամատան տնօրէնը։ Մարդասպանը, Չինացի մը, փախաւ։ Ճափոնացիներու հետ կատարուած խուզարկութիւններէ վերջ քանի մը Չինացիներ ձերբակալուեցան։ Այս կասկածելիներէն չորս հոգի յայտարարեցին թէ իրենք խոստովանութիւններ կատարած են Ճափոնցիներու սպառնալիքին տակ, ուստի բրիտանական կառավարութիւնը մերժեց յանձնել զանոնք։ Ասոր վրայ Ճափոն որոշեց պաշարել անգլիական եւ ֆրանսական շրջանները։

Հոնկ Քոնկէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը ձերբակալած է անգլիացի հազարապետ մը։

Լրագիրներ կը հաստատեն թէ Ճափոն որոշած է աւելի ազդու միջոցներ ձեռք առնել։ Ճափոնական մամուլը քանի մը օրէ ի վեր սաստկացուցած է իր պայքարը Անգլիոյ դէմ։

Թիէնցինի անգլիական շրջանին մէջ կը գտնուին 2700 անգլիական հպատակներ, ֆրանսականին մէջ՝ մօտ 1000 Ֆրանսացիներ։

Ռումանիա, Թուրքիա եւ Պալքանները

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի (յունիս 13) —

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքոյի ի պատիւ տրուեցաւ ճաշ մը, ուր խօսողները փառաբանեցին անկեղծ բարեկամութիւնը Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ եւ Պալքանեան Միութեան ամրութիւնը։

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու ըսաւ.

— Կազմուած՝ խաղաղութեան ծառայելու նպատակով, Պալքանեան Միութիւնը եղած է եւ է այժմ ալ է խաղաղութեան հզօր ազդակ մը, ինչ որ ալ ըլլան ապագայի քաղաքական իրադարձութիւնները.

Ի պատասխան՝ Պ. Գաֆէնքօ ըսաւ.

— Հաւատարմօրէն միացած Յոյներուն եւ Եուկոսլաւներուն, մենք վճռած ենք հաստատել եւ ապացուցանել Պալքանեան Միութեան օգտակարութիւնը եւ կարեւորութիւնը։ Ճակատագիրը Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ տուած է կենսականօրէն կարեւոր դերեր, Թուրքիոյ՝ հսկել Տարտանէլի վրայ եւ Ռումանիոյ՝ ապահովել ստորին Դանուբի ազատութիւնը. Մենք վճռած ենք շարունակել հաշտարար եւ անկողմնակալ յարաբերութիւններ բոլոր պետութեանց հետ, բայց մեր նպատակին մէջ կը յաջողինք միայն այն ատեն, երբ ապահով են մեր հողային ամբողջականութիւնը եւ մեր ազգային անկախութիւնները

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ բանակցութիւններ պիտի սկսին այս շաբաթ, Անգլիոյ գանձային նախարարութեան եւ լեհական նշանաւոր պատուիրակութեան մը միջեւ, կարեւոր փոխ մը բանալու համար Լեհաստանի։ Այդ փոխով՝ լեհ կառավարութիւնը Անգլիայէն պիտի գնէ ծանր հրետանի, ռմբաձիգ օդանաւեր եւ ծանր ճարտարարուեստի յատուկ մեքենաներ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Զիկֆրիտի ամրութեանց գծին վրայ երկու տարիէ ի վեր աշխատող բանուորներուն, հաղորդուեցաւ թէ շինութիւնները պիտի աւարտին օգոստոսին, եւ այն ատեն պիտի կրնան վերադառնալ իրենց տուները։ Այս ամրութեանց վրայ կ'աշխատին 300.000 հոգի։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Նախկին նախագահ տոքթ. Պէնէշի կրտսեր եղբայրը յաջողեցաւ իր կնոջ հետ փախչիլ Պոհեմիայէն եւ հասնիլ Վարշաւա։

ՖՈՒԻՆԼԱՆՏԻՈՅ [illegible] պիտի այցելէ Անգլիա, «եթէ միջազգային կացութիւնը թոյլատրէ»։

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը խիստ ծանուցագիր մը տուաւ Տանցիկի Ծերակոյտին եւ պահանջեց, որ անմիջապէս ազատ արձակուի լեհ մաքսատան մէկ քննիչը, որ ձերբակալուած էր անցեալ ուրբաթ օր։

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ ՄՆԱՑԱԾ 925 ՀՐԷԱՆԵՐԸ, որոնք Գերմանիա վերադարձուած էին Քուպայէն եւ Մեքսիքայէն, չորս մասի բաժնուելով պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելճիոյ եւ Հոլանտայի մէջ։ Այս առթիւ համաձայնութիւն կը կատարուի զանազան երկիրներու մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելու համար Թագաւորը եւ Թագուհին, որոնք լրացուցած ըլլալով Ամերիկայի պտոյտը, Լոնտոն կը վերադառնան յունիս 22ին։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ դաշնակցային խորհուրդը (երեսփ. ժողով) 33ի դէմ 70 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը վերաքննել Խ. Միութեան հետ յարաբերութիւններ հաստատելու խնդիրը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ յունիս 13ին տասը ռումբեր պայթեցան Թէլ-Աւիվի մէջ, գրեթէ միաժամանակ։ Հեռաձայնի հինգ կայանները փոշիացան, նամակատուն մը վնասուեցաւ։ Նոյն օրը Հայֆայի մէկ գիւղին մէջ սպաննուեցան հինգ Արաբներ։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խլրտումները կը շարունակուին Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ։ Գերմանական իշխանութիւնը արգիլեց գործադուլները։ Հիթլերական ժաշտերու հրամանատարը, որ միեւնոյն ատեն ոստիկանութեան վերատեսուչն է, Փրակա հասաւ Գերմանիոյ դատական նախարարին հետ։

ՄԱՐՈՔԻ ՍՈՒԼԹԱՆԸ Ֆրանսա եկաւ իր զաւակներուն հետ։ Այս առթիւ արտակարգ պատիւներ սարքուած էին Մարսէյլէն Փարիզ, ամէն կայանի մէջ։

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԱԽԵՑ իտալացի մարդասպան մը, Մոլինարի, բանտին մէջ, երբ դատարան պիտի փոխադրուէր։ Ամբաստանուած էր երեք ոճիրներով եւ մահապատիժը անխուսափելի կը համարուէր։

ԲԱՐՈՒՆԱԳԷՏ Լէֆէր, որ էրօյին կը փախցնէր Փարիզէն Ամերիկա, «Թալմուտ»ի եւ ուրիշ գիրքերու միջոցաւ, սկսաւ դատուիլ պատժական ատեանին առջեւ։ Ամբաստանեալը ըսաւ թէ բռնուած դեղը էրօյին չէր, այլ «վտանգաւոր փոշի մը, պայքարելու համար Արաբներու ահաբեկչութեան դէմ»։ — «Բայց ինչո՞ւ Նիւ Եորք կը ղրկէիք» — «Կար նաեւ սուրբ հող, Պաղեստինէն փոխադրուած»…

ՎԱԹՈՅԻ հռչակաւոր նկարին, «Անտարբեր»ի գողութեան առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ 1939ին 553 պահապաններ պահանջուած էին Թանգարաններու պահպանութեան համար, բայց կառավարութիւնը արտօնեց միայն 433, ինչ որ անբաւական է 900 սրահներու հսկողութիւնը ապահովելու համար։

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ թերթերը կը շարունակեն բուռն յարձակումներ կատարել Ֆրանսայի դէմ, զայն պատասխանատու հռչակելով ներկայ տագնապին։ Երկու կողմերն ալ միաձայնութեամբ կը մատնանշեն Փարիզի եւ Լոնտոնի «վտանգաւոր խաղերը»։ — Վարշաւայի սրճարանները որոշեցին դադրեցնել գերմանական եւ իտալական թերթերու բաժանորդութիւնը, իբրեւ բողոք անոնց հակալեհ հրապարակութեանց դէմ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ զինուորական դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց հրեայ կին մը, որ ռումբ մը յանձնած էր տղու մը։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ արուարձաններէն մէկուն մէջ ձերբակալուեցան եօթը Չեխեր, որոնք գարեջրատան մը մէջ խմած էին «Նախկին Նախագահ Պէնէշի եւ Չեխոսլովաք Հանրապետութեան» կենացը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ծովային նախարարութիւնը որոշեց իր նաւատորմին համար գործածել ամերիկեան ջրասոյզ զանգը եւ չորս հատի համար ապսպրանք տուաւ Մ. Նահանգներու։

Այրի Տիկին Նուարդ Միքայէլեան եւ զաւակը՝ Հայկ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Օհաննեան եւ զաւակը՝ Պօղոս, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Խաչատուրեան (Պուլկարիա), Տէր Մարտիրոսեան քհնյ. եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Համայեակ Պօղոսեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Պ. Օննիկ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Վարդանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

ղառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 յունիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին իր բնակարանին մէջ, 20, Ave. du Haras, Viroflay (S.-et-O.). Եկեղեցական արարողութիւնը պիտի կատարուի Վիրոֆլէյի Սէնթ Էօսթաշ եկեղեցիին մէջ։ Մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆ. — Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՌ ԳՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս. Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, եւլն.։ Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ՔԱԼՈՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՇՈՒՏՈՒՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻԲԵԱՆ։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր

ՔԱՆՇԷՕ-ՔՈՒՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր. 173, Av. Aristide Briand.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 3րդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏՕՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ, Մ. [illegible] եւ ՄԱՐ ԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ։ Կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄԱՐԻԱՑԵԱՆ։

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ՊԷՇԻՐՕՆԵԱՆի «Ունա՛ս որդին» պատկեր մը։

Ընտիր նուագախումբ մը բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԷ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԷ եւ Ա. ՏՕՅԵԱՆԷ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Տիկին Վերժին [illegible])։

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ. - 18 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին հայ ժողովրդական տան մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի «Ահարոնեանի ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Salle de Noces սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ՄԻՆԱՀԵԱՆ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն ե այլն.

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌՈՒԺԻՆԱ կը պարէ Հայկական եւ կովկասեան պարեր։ Գաք եւ անակնկալներ ծանօթ կինտօէն

Ընտիր գաղ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խաչի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50, անդամներու 6 ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տի. Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 11,50, 12,58, 13,55, 14,55, 16,55, 16,20, 17,55, 18,55.

ԾԱԽՈՒ Է գինուորագրութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը քաղաքին ամենաբանուկ փողոցին վրայ։ Անթերի կահաւորում, երկու էլէքտրիքական գործիք եւ լաւ յաճախորդներ, պայմ. 9 տարի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Hadji Kechichian, 27. Rue Danton, Chalette (Loiret).

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Աթէնքի Հայ Որբ Օրիորդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Անատոլուցիներու Միութեան միացեալ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Փափազեանի, պիտի երգէ հայ ժողովրդական երգեր, Աթէնքի ռատիօ կայանէն, այսօր, 15 Յունիս երեկոյեան ժամը 6-6,30ին (Աթէնքի ժամով 7.20)։

X

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի տօնակատարութեան Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ՝ քսանամեակի համար ըլլալիք բոլոր նուիրատուութիւնները պէտք է ուղարկել միայն Պ. Ե. Պարկիրճեանի հասցէով, 52, Rue Lafayette, Paris.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

6 Մայիս — 17 մայիս

ԼԻՈՆ, Տօն — 150
ԷՐԼՕ, Մարգ. — 200
ԼԻՈՆ, Պ. Պ. — 60
ՓԱՐԻԶ (16), Կ. Օ. — 75
ԱՆԻԷՌ, Պօյ — 31
ՆԻՍ, Տիկին Մ. — 75
ԱՆԿԷՆ, Պ. քհնյ — 75
ՊՈԼԷՆ, Ժամ — 40
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Պ. Է. — 150
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Զ. Թ. — 75
ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Փ. — 75
ԼԻՈՆ, Թագ. — 40
ԼՈՆՆՈՒՎԻԼ, Տ. Կ. — 150
ՓԱՐԻԶ, Տիկին Զա — 150
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Յ. Գ. — 150
ՍԷՆ ԼՈՒ, Սարգ. — 985,55
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Յովհ. — 150
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Հ. Յ. — 50
ՍԷԹԻՖ, Ե. Ա. — 160
ՎԷՐՏԷՕՆ, Հ. Ք. — 150
ՓԱՐԻԶ, Մ. Ա. — 40
ՔԱՍԱԲԼԱՆՔԱ, Յ. Պ. — 150
ԼՕՎԱԼԻԷ, Մ. — 150
ՓՐԱԿԱ, Պաւ — 200

ՕՐ. Վ. ԺԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿԱՐՈՒՀԻ)
ՈՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՅՈՒՆԻՍ 17 ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ,

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone . GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 16 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ · 15e Année No. 4068 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 սանթիմ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՄՈՒՇԸ ԳՈՐԾՍ, ՄԵՆՔ ՁԵՌՆԹԱՓ

Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին Թրքական տաղաւարին բացման առթիւ, շռնդալից հանդիսութիւններ կատարուած են, ինչպէս կը տեղեկանանք ամերիկեան թերթերէն։

Այս առթիւ գովասանական ճառեր խօսած են ոչ միայն Թուրք գեսպանը, այլեւ «Թուրքիոյ Ամերիկացի Բարեկամներու Ընկերութեան» նախագահը, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի խմբագրապետը եւ ուրիշ անձնաւորութիւններ։ Բոլոր ճառախօսներն ալ շեշտած են թէ Թուրքիա առաջնորդուած է խաղաղութեան «եւ մարդկութեան հաւասարակաց իտէալներուն եւ շահերուն»։ Եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել, Թուրքիան շոյելու, շողոմելու համար։

Ամերիկայի ամենաւոր օրկանը խորապէս յուզուելով այս բարձրաշուք փառաբանութիւններէն, կ'արտայայտէ.

Ա.— «Պէտք է խոստովանիլ, թէ այդ վիճակն ստեղծելու համար անոնք կատարած են անհրաժեշտ աշխատանքը այս երկրին մէջ։

Բ.— «Ընդունինք թէ ուրիշը գործած է, մինչ մենք մնացած ենք ձեռնթափ ու անշարժ, այդ մարզին մէջ»...

Արդարեւ, «ուրիշները», Թուրքերը կը գործեն շատ լայն ճակատի մը վրայ, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, ինչպէս բուն իսկ իրենց երկրին եւ սահմանամերձ պետութեանց մէջ։

Թուրքիոյ նոր հիմնադրոյթին քննութեան առթիւ, ներքին նախարար Ֆայիք Էօզթրաք հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց խմբուլի վերատեսչութեան ծախքերու մասին.

— «Ռուսերէն, հայերէն, պուլկարերէն, յունարէն թարգմանութեանց համար 5500 ոսկի ծախսուած է, լուսանկարչական ցուցահանդէսին համար՝ 1664, գրքոյկներու մոմապատ թուղթին՝ 225, «Հանրապետութիւնը՝ օտար աչքերով»ի, Ամսուան պատմութեան, «Լա Թիւրքի Քէմալիստ»ին՝ 33,900, Թուրքիոյ ի նպաստ հրատարակուած օտար գիրքերը գնելու՝ 7313. Թուրքիա եկող օտար թղթակիցներու ծախքերուն՝ 8615, կարգ մը գիրքերու գնման եւ գրութեանց վարձքին՝ 4335 ոսկի» (Ճումհուրիյէթ, 25 Մայիս 1939)։

Պէյրութի «Ազդակ»ը ուրիշ բաներ ալ կը պատմէ.

— «Միայն գրիչներ վարձելով կամ կաշկանդելով չի գոհանար Թուրքիա։ Միաժամանակ ամիսը մօտ հազար ոսկի կը յատկացնէ թրքանպաստ երկերու գնման։ Միւս կողմէ, աւելի քան 20,000 ոսկի յը ծախսէ՝ զանազան հրատարակութիւններով երկիրը ծանօթացնելու համար օտարին։ Օրինակ, Լա Թիւրքի Քէմալիստը, որուն մէջ կան նաեւ անգլերէն եւ գերմաներէն յօդուածներ, կատարեալ ալպոմ մըն է, այնքան շքեղ ու գեղատիպ։

Ուրեմն, աշխատանք՝ երկու ճակատի վրայ միաժամանակ։ Դուրսը՝ ամէն ազգէ վարձու գրիչներու կողմէ գովասանքներ։ Ներսը՝ պետական հրատարակութեանց միջոցաւ ծանօթութիւններ, ի հարկէ խնամքով, մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն։

Այսքանն ալ բաւական չգտնելով, Անգարա կը սիրաշահի նաեւ իրեն եկած մնայուն թէ պատահական թղթակիցները։

«Երկիր եկող օտար թղթակիցներու ծախքը՝ 8615 ոսկի»։ (7 Յունիս)։

Մեր կարգին, կրնայինք աւելի հաճով - հոտով բաներ պատմել Փարիզի մէջ կատարուած դիմումներու եւ ձեռնարկներու մասին, որոնց շնորհիւ կարգ մը թերթեր կը մերժեն հրատարակել ոչ թէ անպատճառ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած, այլ գերազանցապէս Ֆրանսայի շահերուն նուիրուած գրութիւններ (Սանճաք եւն.)։

Թող նորէն «Ազդակ»ը լրացնէ.

— «... Թուրքերը տարիներէ իվեր վարձած են Փրոֆ. Փիթար կոչուած փառամոլ մը, իր կնոջը հետ, ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ թէքաթեան կարդալ տալու համար։ Եւ վերջապէս հազարաւոր ոսկիներ կը խաղցնեն, կոտրելու համար այն գրիչները որ կրնան իրենց դէմ շարժիլ։ Օրինակ, սիրով պիտի զոհէին կէս միլիոն ոսկի, հրապարակ հանել չտալու համար Փօլ տիւ Վէուի Վմայլելի գործերը։ Վկայ՝ ցասումի փոթորիկը որ փրթաւ թրքական մամուլին մէջ, «Կիլիկիոյ խաչելութեան» առթիւ»։

Ձենք ուզեր կրկնել չարաբաստիկ հարցումը,— իսկ մե՞նք...

— Թուրքիան պետութիւն է, կրնայ միլիոններ տրամադրել, մենք ինչացո՞ւ ենք...

Ներելի՞ է այսքան խեղճանալ։

Տարիներէ իվեր «հայանպաստ քարոզութիւն» կը հոլովենք։ Դաղտնի՞ք է որ քարոզութիւնը (փրոփականտ) ամէն բանէ առաջ դրամ կը պահանջէ,— առ նուազն «տպագրական ծախք», ինչպէս կ'ըսեն Եւրոպայի մէջ։

Արդ, եթէ ճիշդ է որ միլիոնները մեր ուժէն վեր են — եւ այդպիսի բան չէ պահանջուած մեզմէ — հազարներուն առջե՞ւ ալ պիտի անճրկինք։ Մանաւանդ երբ առիթ կը ներկայանայ գործնական աշխատանքներ քաջալերելու։

Պատերազմէն առաջ ալ պետութիւն չէինք, եւ սակայն անհատին հրջանակ էր ստեղծուած, երբեմն բարոյական աջակցութեամբ, երբեմն ալ նիւթական օժանդակութեամբ։ Աւելի՞ բախտաւոր, աւելի հարո՞ւստ էինք այն ատեն, այս ափերուն վրայ, ուր մեր թիւը հարիւրներով կը համրէին, եւ ոչ թէ տասնեակ հազարներով։

Խոստովանինք թէ այստեղ ալ աւելի շատ հոգեկան թշուառութիւնն է որ գլուխ կը ցցէ, եւ ոչ թէ նիւթական կարօտութիւնը։

Եթէ յարմար ըլլար աւելի բաց խօսիլ, կրնայինք անմիջական օրինակներ ալ բանաձեւել։

Չի՞ բաւեր Ֆրանսացի եփուն անձնաւորութեան մը խրատը.

— Եւրոպայի մէջ ամէն բան դրամով կը դառնայ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԷՃԸ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ

Ճափոնական իշխանութիւնը գործադրելով իր որոշումը, պաշարեց Թիէնցինի անգլիական եւ Ֆրանսական թաղամասերը։ Առանց կարեւորութիւն տալու Անգլիոյ իրաւարական առաջարկին, Ճափոնի զինուորական հրամանատարութիւնը յունիս 14ի առտուն ժամը 6ին զինուորական շղթայի տակ առաւ երկու առանձնաշնորհեալ շրջանները, խզելով անոնց հաղորդակցութիւնը արտաքին աշխարհին հետ։ Զինեալ պահակներ կը հսկեն փշաթելերու ցանցին վրայ, եւ ոչ ոքի թոյլ կը տրուի ներս մտնել կամ դուրս ելլել։ Բոլոր Չինացիները կը խուզարկուին անխնայ, հագուստներն ու կօշիկներն անգամ հանելով։ Առեւտրական գործերը դադրած են։ Անցուդարձը խափանուած է խուզարկութեանց հետեւանքով։ Անոնք որ ստիպուած են դուրս ելլել կամ ներս մտնել, պէտք կազմած են զինուորական շղթային առջեւ։ Կարգ մը Անգլիացիներ ալ խուզարկուեցան։ Անգլիացի մը, որ Չինաստան կը բնակի 40 տարիէ ի վեր, յանձն առաւ հանել տաբատը, որպէսզի կարենայ շուտ անցնիլ։ Ճափոնցի պահակները հաւանեցան, իսկ Չինացիները կը զուարճանային։ Ուրիշ Անգլիացի մը ձերբակալուեցաւ, երբ լուսանկարներ կը հանէր։

Միայն Իտալացիները եւ Գերմանացիները կ'արտօնուին ազատ անցնելու, պայմանաւ որ իրենց դրօշները պարզած ըլլան ինքնաշարժներուն վրայ։

Երկու թաղամասերուն մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ առ այժմ։ Անգլիացի պաշտօնեաներ կը հսկեն բարեկարգութեան վրայ։

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է, որովհետեւ պաշարումը պատրուակ մը կը համարուի անհետացնելու համար անգլիական ազդեցութիւնը։ Մանաւանդ որ, Թիէնցինի ճափոնական իշխանութիւնները մերժած են անգլիական առաջարկը, առանց նոյնիսկ խորհուրդ հարցնելու իրենց կառավարութեան։

Իտալական եւ գերմանական թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Ճափոն կը պայքարի բրիտանական ազդեցութեան դէմ եւ թէ ուժի փորձ մըն է որ կը կատարուի Ծայր. Արեւելքի մէջ։

Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներն ալ այն համոզումն ունին թէ Ճափոն դիտմամբ այս միջոցներուն կը դիմէ, որպէսզի հարկադրէ ճանչնալ նոր կարգուսարքը։ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ ժողով մը գումարեց, փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնելու համար Ճափոնի դէմ։ Այդ միջոցները տնտեսական պիտի ըլլան, առ այժմ, սպասելով գէպքերու ընթացքին։ Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազէկներ կը հաւատան թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւաքաբար բողոքագիր մը պիտի ուղղեն Ճափոնի։

Կը վախցուի որ պաշարուած թաղամասերը սովի մատնուին։ Ճափոնի ձեռնարկը ուղղուած է Անգլիոյ դէմ, բայց Ֆրանսական շրջանն ալ պաշարման ենթարկուեցաւ պարզապէս իր աշխարհագրական դիրքին հետեւանքով։

Մոսկուա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա» խօսելով անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային բանակցութիւններուն վրայ, կը պնդէ դարձեալ, թէ երեք պալթեան պետութիւնները —Լաթվիա, Էսթոնիա եւ Ֆինլանտա— պէտք է որ ընդունին ռուսական երաշխաւորութիւնը։ Այս պնդումը կը զուգադիպի անգլիական բանագնաց Պ. Ստրէնկի Մոսկուա ժամանումին, ինչ որ յատկանշական է։

«Փրաւտա» կը յարձակի պալթեան պետութեանց վրայ, կը մեղադրէ անոնց արտաքին գործերու Նախարարները, թէ կը գտնուին օտար ազդեցութեանց տակ եւ կը խանգարեն նախայարձակման դէմ ճակատի մը կազմութիւնը։ Թերթը կ'ըսէ, թէ պալթեան պետութիւններու չէզոքութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի Ռուսիոյ համար եւ թէ նոյնքան կենսականօրէն շահագրգռուած են այս չէզոքութեամբ Անգլիա ու Ֆրանսա։ Իրենք, պալթեան պետութիւններն ալ պէտք ունին այս երաշխիքին, որովհետեւ առանձինն չեն կրնար դիմադրել նախայարձակման մը։ Չեխոսլովաքիան, որ երկու անգամ զօրաւոր բնակչութիւն ու բանակ ունէր պալթեան պետութիւններէն, չկրցաւ դիմադրել գերման գրոհին, ի՞նչպէս իրենք պիտի կրնան պահպանել իրենց չէզոքութիւնը։

«Փրաւտա» կը ժխտէ նաեւ այն առարկութիւնը, թէ պալթեան պետութիւններու անկախութեան սահմանում պիտի նշանակէ առանց անոնց հաւանութեան տրուած երաշխիք մը։ Անիմաստ առարկութիւն, կ'ըսէ թերթը, Անգլիա երաշխիք ընդունած է Ֆրանսայէն, Լեհաստանէն եւ Թուրքիայէն, բայց իր վեհապետութիւնը վնասուած չէ, առանց յիշատակելու Պելճիքան, որուն չէզոքութիւնը երաշխաւորած են Անգլիա ու Ֆրանսա, եւ Ռումանիան ու Յունաստանը, որոնց անկախութիւնը ապահովուած է Անգլիան։

«Փրաւտա» կը գրէ նաեւ, թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան այժմ որ եւ է առարկութիւն չունին ռուսական երաշխիքին դէմ, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է Քրէմլինի։

Գերմանական մամուլը կը մեղադրէ Անգլիան

Լորտ Հելիֆաքսի ճառին առթիւ, գերման մամուլը ոչ իսկ մէկ բառ կ'արձանագրէ, որ բարեկամական ըլլայ Անգլիոյ հանդէպ կամ տրամադրութիւն ցոյց տայ մասնակցելու խորհրդաժողովի մը։ Ընդհակառակն՝ անհաշիւ մեղադրանքներ ու անվստահութիւն։

«Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր» հինգ մեղադրանքներ կը բանաձեւէ Անգլիոյ հանդէպ.

Առաջին.— Չեխոսլովաքիոյ երեւակայական գոյութիւնը որ կը ձգտի պատահում յառաջ բերել Գերմանիոյ մէջ։

Երկրորդ.— Արգիլք ըլլալ որ խաղաղօրէն կարգադրուի լեհեւգերման վէճը՝ Հիթլէրի ըրած առաջարկներուն հիման վրայ։

Երրորդ.— Գործել ի հաշիւ Ռումանիոյ եւ պալթեան պետութեանց՝ յօգուտ միմիայն բոլշեւիզմի

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Հայկազուն Համբէշեանի դժբախտութիւնը ուրուականի մը պէս աչքիս առջեւ կը պատկերացնէ ուրիշ բազմաթիւ պարագաներ։

Երեւելիները գիտենք։ Բայց ո՞վ փորձեց կատարել համրանքը չարքաշ — բուն — անոնց որ յիմարանոց ինկան տառապանքի մը եւ անհետացան։

Այսպէս, կը յիշեմ տարաբախտ Համբեակ Սանոսեանը։

Պաշտօնեայ՝ Անատոլուի երկաթուղիներու ընկերութեան մէջ, առտու մը կ'որոշէ Փարիզ գալ, իր ուսումը կատարելագործելու համար։

Գիտցածը կը բաւէր։ Բայց, սահման կա՞յ գիտութեան։

Եւ կուգայ Լոյս – Քաղաքը, մինչեւ այն ատեն թղթակցելով Ճակատամարտի։

1921ի ամրան, քանի մը ամսուան համար Փարիզ եկած ըլլալով, գացի փնտռեցի Համբեակը, իբրեւ հին ծանօթ։

Երկյուն վիճակ մը ունէր. բէեւ յայտնի չէր ընեք։

Կը բնակէր Սէն Միշէլի մէկ փողոցը, հին յարկաբաժնի մը եօթներորդ կատարը, ձեղնայարկ։

Ապրո՞ւստ,— ամիսը հարիւր ֆր Հ. Հ. Պատուիրակութեան գրասենեակէն, պարբերաթերթի մը թղթատարական սպասարկութեան համար, նոյնքան ալ՝ Ուս. Միութեան օգնութեան սնտուկէն։

Ուրիշ խօսքով, տառապանք մը։ Բայց, ցերեկը՝ ոչինչ. իրիկուան ալ ո՞վ գիտէ ի՞նչ, ամեն կարպետ ճաշարանի մը անկիւնը։

Պոլիս վերադարձիս, նկատեցի որ հետզհետէ կը պակսին թղթակցութիւնները. Առնեն մը վերջը նամակներն անգամ անպատասխանի կը մնային։

1924ի ձմեռը, երբ նորէն Փարիզ եկեր էի, լսեցի ամբողջ ողբերգութիւնը։

Իրիկուն մը փողոցէն անցած ատեն, ոստիկանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ իր անկապ շարժուձեւերով, եւ կը փոխադրուի յիմարանոց։

Պարբերաբար տեղեկութիւններ կ'առնէինք իր մասին, հետեւաբար զատ մը անկիւնէն։

Ամենավերջին լուրը, 7 — 8 տարի առաջ, փրանսերէն երկար նամակ մըն էր,— վաւերագիր մը՝ անբուժելի մըտացարութեան։

Դժբախտ Համբեակը կոմսական տիտղոս մը հնարելով ինքն իրեն հասար (կարծեմ Հիւկ տ'Արմոն կամ տը Սանիուս) պատգամներ կ'արձակէր,— ռատուանշան կը շնորհէր փառաւորներին, պաշտօնէ կը հանէր Տէլքասէն, եւ զանազան տնօրինութիւններ կը հրամայէր երկրին բարեկարգութեան, մարդկային բարեգործութեան համար։

Այնուհետեւ լռեց. մոռցուեցաւ։ Եւ կարելի չեղաւ նոր ընթերցող գտնել իր ամբողջ ողբերգութեան մասին։

Դեռ քանի՞ներ այսպէս, սկսելով 1920էն...

ՎԱՀԷ

ԹԱՆՁԷՐ, ՄԱՐՈՔ ԵՒ... ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Թան»ի թղթակիցը պարզելով Հռոմի մամուլին պայքարը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ, կը գրէ թէ Իտալիոյ մէջ կացութիւնը բարեփոխուած չեն նկատեր, հակառակ Չէյմպըլէնի եւ Լորտ Հելիֆաքսի վերջ[illegible]։ Այս առթիւ կը յիշեն Տանցիկի խնդիրը, որ ծանրացած է «Լեհաստանի փոխադարձ անհաշտութեան հետեւանքով», Ռումանիոյ [illegible] նութեան խնդիրը, Սպանիական Մարոքի եւ Թանճէրի հարցը եւն.։ Յետոյ [illegible], նորերը, կարգ մը թերթեր «կը վերաբանան նոյնիսկ... Հայաստանի [illegible], անշուշտ իբրեւ պատասխան ֆրանսեւթուրք համաձայնութեան»։ (Միշդ այսպէս շարադրած է Թան»ի թղթակիցը, խմբագիրներով)։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն լարուած ուշադրութեամբ [illegible], Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքական գործունէութեան։ Թուրքերէն [illegible] աւել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Միահեծան պետութիւնները մէկ կողմէ ալ շարունակած են Պուլկարիոյ վրայ ազդել։ Պուլկարիա արդէն տնտեսապէս Գերմանիոյ կապուած է։ Իր արտաքին առեւտուրին հարիւրին 80ը Գերմանիոյ հետ կը կատարէ։ Բայց Պուլկարները գոհ չեն այս կացութենէն. Որովհետեւ կը վախնային թէ տնտեսապէս պետութեան մը կապուած մնալը՝ վերենք քաղաքականապէս ալ գերութեան պիտի քշէ։ Հետեւաբար շատոնց տրամադիր են մասնակցելու լուծման եղանակի մը որ վերենք պրկէ այս կացութենէն

Բայց անոնք հողային պահանջներու հարց մըն ալ ունին։ Պուլկար վարչապետ Քէօսէիվանոֆի քանի մը օր առաջ «Փարի Սուար»ի թղթակցին ըրած յայտարարութիւնը ցոյց կուտայ թէ Պուլկարիա տակաւին չէ հրաժարած Տոպրուճան եւ Եգէականի մէջ նաւահանգիստ մը պահանջելէ։ Հետեւաբար, Պուլկարները կը փափաքին մէկ կողմէ վերստանալ պատերազմի մէջ իրենց կորսնցուցածը, միւս կողմէ ալ կ'ուզեն ազատիլ Գերմաններուն ձեռքէն։

Պալքանեան Ուխտի պետութիւնները չէին կրնար գոհացնել Պուլկարիոյ հողային պահանջները։ Բայց Անգլիա տնտեսապէս կրնայ օգնել Պուլկարիոյ, եւ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ կարելի կ'ըլլար քիչ շատ Պուլկարիան գոհացնող ձեւ մը գտնել։ Այսպիսի լուծման եղանակ մը եթէ գտնուէր, կարելի պիտի ըլլար Պուլկարիան սիրաշահիլ եւ Պալքանեան Ուխտը փրկել։

Սակայն, անգլիական քաղաքականութեան յամր ընթանալը հնարաւորութիւն ընծայեց որ միահեծան պետութիւնները ազդեցիկ գտնուին Պուլկարիոյ վրայ։ Անոնք ալ այս առիթէն օգտուելով, Պուլկարները զանազան խոստումներով համոզել ջանացին»։

Սպանիա պիտի միանա՞յ Առանցքին

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Զօր. Ֆրանքօ [illegible] ջերը պիտի այցելէ Հռոմ. Այս առթիւ կ'ըսուի թէ [illegible] սարքուի երեք երկիրներու՝ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Սպա[illegible] րուն միջեւ, իտալական քաղաքի մը մէջ։ Եթէ այս տեսակ[illegible] ններայ իսկ, հաւանական չէ որ Զօր. Ֆրանքօ Իտալիայէն վերադառնայ [illegible] Պերլին եւս հանդիպելու։

Զօր. Ֆրանքօյի այցելութեան նպատակն է, ինչպէս կը կարծեն շատեր, Առանցքին ազդեցութիւնը աւելի ուժգնօրէն տարածել Սպանիոյ վրայ, ի հարկին այս երկիրը եւս առնելով զինակցութեան մէջ։

Միւս կողմէ՝ Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Կոմս Չիանօ այս ամսու վերջ պիտի այցելէ Մատրիտ, քանի որ Սպանիոյ ներքին նախարար Սէրանօ Սունէր վերջերս այցելեց Հռոմ։ Իտալիա եւ Գերմանիա ամէն ջանք պիտի թափեն, որ Սպանիա մտնէ զինակցութեան մէջ, եւ հաւատացողներ կան թէ այս ճիգը յաջողութեամբ պիտի պսակուի։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԱՇԽԻՔ ՈՒ ՎՏԱՆԳ

Թուրքիա հարկադրուա՞ծ էր կողմ դառնալու, կը հարցնէինք նախորդով։

Արդարեւ, Անգարա, որ միշտ խաղաղութեան կողմնակից է եղած ու խոյս տուած է որեւէ խնդիր ունենալէ, սխալ կամ յանդուգն քայլ չառա՞ւ ոչ միայն անոր համար որ՝ այդ կերպով՝ Անգլիոյ հետ զինակցեցաւ, այլ, նոյն այդ կերպով, Առանցքին դէմ դիրք բռնեց։

Ըսինք, նախորդով, որ այս զինակցութիւնը նոր չէ։ Անգարա տարիներէ ի վեր տրամադրուած էր դէպի Լոնտոնը։ Այդ տրամադրութիւնը օրէ օր խորացաւ եւ առաւ քաղաքականութեան մը բնոյթը։ Իր այս քայլը շատերու կողմէ կը նկատուէր լքումը ռուսական ճակատին ու յարումը՝ անգլիականին։ Նոյնիսկ պատմութիւններ հիւսուեցան այս առթիւ, Աթաթիւրքին, Ր. Արասին ու Ըսմէթին անջատ անջատ եւ իրարու հակադիր ուղղութիւններ վերագրելով։ Այս ենթադրութեանց հիմք ծառայեցին երկու իրողութիւններ,— անգլիական օժանդակութիւնները՝ Թուրքիոյ, եւ ռուսական պաղ հովը, որ, Պլաշտօնամերթին միջոցաւ, եկած էր փչել Մոսկուայէն։ Նոյն այդ օրերուն, գրեցինք, այս էջերուն մէջ, թէ ամենասխալ բանն է Թուրքիոյ վարիչներէն մէկին ու միւսին մասին այս կամ այն քաղաքականութիւնը վերագրել, թէ՝ Անգարայի վարիչները, գործնական եւ իրատես մարդիկ, ունին միայն մէկ հիմնական քաղաքականութիւն, եւ թէ, վերջապէս, Թուրքիոյ մերձեցումը՝ Անգլիոյ հետ՝ ինքնին չի նշանակեր խզում Ռուսիոյ հետ։ Այդ օրերուն, դժուար էր սակայն, թրքական այս քաղաքականութեան մասին մեր տեսակէտը համոզիչ դարձնել, որովհետեւ կար անգլիառուս մրցակցութիւնը։ Իսկ Թուրքիան, իր աշխարհագրական դիրքով եւ քաղաքական ազդեցութեամբ՝ մինչեւ Աֆղանիստան, այդ մրցակցութեան մէջ կրնար միայն մէկ կամ միւս կողմը ըլլալ,— կ'ըսէին այդ տեսակէտը պաշտպանողները— եւ ոչ թէ երկուքին միջեւ կապ մը։

Յիշեցնենք, սակայն, որ Թուրքիոյ նախկին արտաքին նախարարը, Րիւշտի Արաս, որուն չէզոքութեան «առասպելութիւն» մը կը վերագրուէր, յստակօրէն կ'ըսէր թէ «Թուրքիա Սեւ ծովու մէջ Ռուսիոյ հետ է, իսկ Միջերկրականի մէջ՝ Անգլիոյ հետ»։ Այս ճշդումը կը կատարէր այն օրերուն, երբ Միջերկրականի ջուրերը ալեկոծուած էին եւ Անգլիա եւ Իտալիա իրարու դէմ կրնային ճակատիլ մէկ օրէն միւսը։ Կ'ակնարկենք Եթովպիական դէպքերուն, երբ Անգլիա զինակից ուժեր կը փնտռէր Միջերկրականի մէջ, ու Թուրքիա կուտար իր անվերապահ աջակցութիւնը։ Միայն այս փաստը, սակայն, անժխտելի ապացոյց մըն էր թէ՝ Թուրքիա, այդ ճակատին վրայ, իրաւէն ու գործնականօրէն Անգլիոյ հետ էր արդէն, եւ թէ՝ ինչ որ նոյնքան կարեւոր է, այդ մասին ունէր Ռուսիոյ հաւանութիւնը։ Որովհետեւ, առանց այդ հաւանութեան, Անգարա չէր կրնար — համաձայն ռուսեւթուրք դաշինքին— Անգլիոյ հետ ի հարկին միասին կռուելու չափ մեծ յանձնառութեան տակ մտնել։ Այս բոլորը տեղի ունեցան 1935-ին։ Այսինքն՝ չորս տարի առաջ։ Ահա թէ ինչո՞ւ կը գրէինք թէ անգլեւթուրք զինակցութիւնը նոր չէ։

Թէ ինչո՞ւ Խ. Միութիւնը, ուրեմն, տակաւին անգլեւռուս մրցակցութեան, իր հաւանութիւնը տուած էր, այն օրերուն եւս, որպէսզի Թուրքիան, որ «Սեւ ծովու մէջ իր հետ էր», իսկ Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ հետ» ըլլար նաեւ Անգլիոյ հետ։ Կը լուծէինք թէ ռուս պետական քաղաքականութեան մասին փոքրիկ ծանօթութիւն մը բաւական է, յստակ դարձնելու այս «շփոթ» պարագան։ Այսօր եւս, երբ տակաւին իր լուծումին յանգած չէ ռուսեւթուրք զինակցութիւնը, Թուրքիա արդէն իսկ իր «սկզբունքի համաձայնութիւնը» տուաւ Անգլիոյ՝ իբրեւ զինակից։ Ու տուաւ՝ Փոթէմքինի Անգարա այցելութեան օրերուն։ Ճիշդ է որ դեռ կը գրուի որ «այդ զինակցութիւնը ի զօրու պիտի ըլլայ երբ անգլեւռուս զինակցութիւնը կնքուի»։ Իրականին մէջ, սակայն, առանց այդ վերջինին ալ, անգլեւթուրք զինակցութիւնը կար, կայ ու պիտի մնայ,— այս է մեր խոր համոզումը։ Այս մասին որեւէ շփոթութիւն ունենալ՝ կը նշանակէ չտեսնել այն պարզ իրողութիւնը թէ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ բոլորովին կը նոյնանան Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ շահերը։ Ատալիան, Իզմիրը կամ Չէչմէն թրքական սեփականութիւններ են աշխարհագրականօրէն։ Բայց, կան նաեւ նախասահմաններ, որոնք պետութիւններուն համար նախախրամներ են պարզապէս, որոնց ապահովութենէն կախում ունին իրական սահմաններուն ապահովութիւնը։

Թուրքիա գիտէր, որ Սպանիոյ ներքին պայքարը Միջերկրականի հարց է։ Ու Ֆրանքոյի յաղթանակը Միջերկրականի ալիքները պիտի բերէ ծովուն միւս ծայրը,— Տարտանէլ եւ դէպի Պաղեստին։

Միեւնոյն պատճառներով ալ, նաեւ Սպանիոյ հարցին մէջ Թուրքիա ունէր նոյն այն տեսակէտը եւ դիրքը, ինչ որ ունէին Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա։

Անոնք միեւնոյն ճակատին վրայ եղան նա՛եւ Եթովպիոյ մէջ, որ, դարձեալ, Միջերկրականի (Սուէզ) եւ Նեղուցի հարց էր, եւ որուն յաջողութիւնը՝ Իտալիոյ համար՝ պիտի կազմէր նախադուռը ուրիշ ծրագիրներու իրականացումին,— Ատալիա։

Ինչպէս բերումը դասաւորութեան այնպէս մը, որ Սպանիոյ մէջ Ֆրանքոյի տիրապետութենէն վերջ,— ինչ որ Միջերկրականի մէջ դառն մէջ յաջողութիւնն էր Առանցքին,— նաեւ Եւրոպայի կեդրոնական ու արեւելեան մասերուն մէջ Առանցքին սլացքը ունեցաւ նուաճումներ (Աւստրիոյ, Չեխիոյ եւ Ալբանիոյ գրաւում, Փոքր Համաձայնութեան քանդում եւ Պալքանեան Ուխտի անդամատում)։ Որովհետեւ՝ պայքարը փոխադրուեցաւ թէ՛ Միջերկրականի եւ թէ՛ Եւրոպայի արեւելեան կողմը։

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բնական էր ու շատ տրամաբանական, որով եւ՝ շատ հասկնալի, թէ «ռազմագիտական ճակատներ» ուժերը, աւելի որոշադրուած եւ աւելի կեդրոնացած յարձակումին դէմ— զոր Առանցքը սկսեր էր ի գործ դնել— աւելի կեդրոնացած եւ աւելի վճռական դիրք մը ընդգրկեն։

Ու ատոր առաջին արդիւնքը պէտք էր ըլլար պաշտօնականացումը այն զինակցութեան, որ արդէն իսկ ստեղծուած էր Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, ու նաեւ վերջնական համաձայնութիւնը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ՝ լուծումովը Սանճաքի վիճահարցին։

Անդրադառնալով անգլեւթուրք զինակցութեան, ընդգծենք, ուրեմն, որ Թուրքիոյ քայլը ո՛չ միայն իր մէջ նորութիւն մը չունի, այլեւ թելադրուած է իր աշխարհագրական դիրքէն, որովհետեւ, կը կրկնենք, պայքարը փոխադրուած է հոն, ու չափազանց իրաւացի է Հիւսէյին Ճահիտ, երբ կը գրէ թէ «կղզիս մեր վերմակին համար է»։ Այն տարբերութեամբ, որ մինչ Օսմանեան կայսրութիւնը երկար մը էր Մեծերուն համար, Թուրքիան ծածկոց մը եւ միջոց մըն է։

Ճամբայ ու միջոց է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ՝ իրենց շահերուն եւ հողերուն պաշտպանութեանը համար։ Ու ճամբայ եւ միջոց՝ իրենց ուժերը միացնելու եւ թրքական ուժերէն օգտուելու տեսակէտէն։

Ճամբայ եւ միջոց է Առանցքին համար՝ զայն կազմող երկու պետութիւններուն նոր տիրակալութիւններ, կամ, ինչպէս կ'ըսեն իրենք, «կենսական տարածութիւններ» ապահովելու համար։

Այս պայմաններուն մէջ, այլեւս ճիշդ չէ նաեւ Ր. Արասի բանաձեւը թէ «Թուրքիա Սեւ ծովու մէջ Ռուսիոյ, իսկ Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ հետ է»։

Փաստ՝ Ռուսիոյ հաւանութիւնը՝ անգլիական եւ ֆրանսական տորմիղներուն առջեւ Նեղուցները բանալու մասին։ Ու աւելի երբեք զարմանալի պէտք չէ թուի, երբ մեզի համար պարզ ըլլայ, որ Գերմանիա, հրաժարած Ուկրայնայէն, իր արշաւանքի գիծը ուղղած ըլլալ կը թուի դէպի Զոնկուլտակ — Տրապիզոն եւ աւելի հեռուն։

Զօրքիլ պատերազմի ընթացքին, Անգլիոյ ծովային ուժերէն մեծ մաս մը կեդրոնացուց Տարտանէլ՝ բռնի ուժով ներս մտնելու համար։ Ու չյաջողեցաւ։ Արգելք եղաւ գերմանական ռազմագիտութիւնը։

Չէմպըրլէն անգլիական նաւատորմին մտնելու իրաւունքը ձեռք ձգեց՝ զինակցութեան ճամբով (*)։ Պատճառ եղաւ, կրկին, գերմանական ռազմավարութիւնը։

Ու Թուրքիան, որ դար մը ամբողջ իրարմէ բաժնած էր Անգլիան եւ Ռուսիան (բացի 1914—1918 չորս տարուան կարճ տեւողութենէն), եւ, իր ճամբով, զանոնք թշնամի դարձուցած իրարու, հիմա միացուց զանոնք (գոնէ այդ ճակատին վրայ) դարձեալ իր ճամբով իրարու գործակից դարձնելով։

Թուրքիոյ ուժէն աւելի իր դիրքէն կը բխի այս փոփոխութիւնը։ Ու քանի որ այդքան վճռական դեր կրնայ կատարել այդ դիրքը, ուրեմն պայքարող երկու մեծ կողմերուն համար նոյնքան մեծ կարեւորութիւն ունի ան։

Հոս են, ահա, Թուրքիոյ վայելած երաշխիքն ու ենթարկուած վտանգին պատճառները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Զօրա, պուլկար օրաթերթը, աներձախօս ծաղրանկար մը հրատարակած էր։ Ճոն Պուլը ու փէսաւոր աղամ նստած են Վոսփորի մէջ, ու Ճոն Պուլ, ծխամորճը բերնին ու բազուկը երկարած քովինին, կ'ըսէ.
— Էֆէնտի, գի՞շ է, ասոնք Սեւ ծով, նախ Միջերկրականը. Իսկ մէջտեղը մենք երկուքս…

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԸ
ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Գթութեան Խաչը, որ ութ տարիէ ի վեր կը գործէ Յունաստանի, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին մէջ, մէկ օղակն է այն համազգային կազմակերպութեան, որ Հայ Կարմիր Խաչ անունին տակ, իր ցանցը տարածած է հայկական գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։

Ծնունդ՝ 12 տարիներ առաջ հիմնուած էր ան Թեսաղոնիկէի մէջ, կապուելով ուղղակի Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի կեդրոնին, բայց ամբողջ չորս տարի, չէր կրցած գործել իբրեւ կազմակերպութիւն։ Կեդրոնացած էր միայն Թեսաղոնիկէի մէջ, տեղական շատ սահմանափակ գործունէութեամբ մը։ 1932էն էր, որ այդ առնուած Շրջանային Վարչութիւնը, մասնաւոր ներկայացուցիչի մը միջոցով կազմակերպեց նաեւ շրջանը, մասնաճիւղեր ստեղծելով հայաշատ կեդրոններու մէջ։ Ու առկէ ի վեր, մինչեւ այսօր, Հայ Գթութեան Խաչը, իր 400 անդամ-անդամուհիներով, կը գործէ իբրեւ ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը, իր մասնաճիւղերը ունենալով Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ), Գավալայի, Տրամայի, Քսանթիի, Քոմոթինիի (Կիւմիւլճինա) եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ (Տէտէաղաճ) մէջ։

Անցեալ ութ տարիներու կեանքն ու գործառութիւնը ցոյց տուին, որ Հ. Գ. Խաչը, դարձած է իրապէս ժողովրդական կազմակերպութիւն մը, որուն հանդէպ անվերապահ համակրանք կը տածեն հասարակութեան լայն խաւերը։ Տարիներ առաջ երբ գոյութիւն չունէր այս կազմակերպութիւնը, ապահովաբար զգալի չէր անոր պակասն ու բացակայութիւնը։ Բայց այսօր, ութամեայ փայլուն գործունէութենէ մը վերջ, երբ այնքան օգտակար հանդիսացաւ ան շատ մը կարօտութիւններ ամոքելու տեսակէտով, անոր գոյութիւնը դարձած է այլեւս բացարձակ անհրաժեշտութիւն։ Չկայ զայն փոխարինող ուրիշ միութիւն կամ կազմակերպութիւն մը։ Նիւթական միջոցներէ զրկուած հիւանդը, անօգնական այրին, անտէր որբը, թշուառութեան մատնուած ընտանիքը եւ ուսման ծարաւ փոքրիկը, մէկ հասցէ միայն գիտեն մեր այս շրջանակին մէջ,— Հայ Գթութեան Խաչը։ Անոր կը դիմեն։ Անոր դուռը կը զարնեն։ Եւ անիկա, գորովագութ մօր մը պէս կ'ընէ ինչ որ կրնայ, ինչ որ թոյլ կուտան իրեն իր համեստ միջոցները։

Անուրանալի է ժանուանց կազմակերպութեան անդամներուն եւ մասնաւորապէս անդամուհիներուն երեւան բերած նուիրումը գթութեան այս վեհագեղ գործին հանդէպ։ Գործին [illegible], մեծ մասով կը դառնուի կիներու ձեռքը։ Անոնք են որ կանգուն կը պահեն Հ. Գ. Խաչը նաեւ այս շրջանին մէջ։ Անոնք են որ կ'ապահովեն կազմակերպութեան նիւթական միջոցները։ Եւ, եթէ անդամուհիները չըլլան, անմիջապէս կը կազմալուծուի այս կազմակերպութիւնը։

Հայ Գթութեան Խաչի տարեկան հասոյթներուն մօտաւորապէս 100էն 45ը կը յատկացուի խնամատարական նպաստներու եւ 100էն 40ը՝ կրթական հիմնարկութեանց։ Այս վերջիններէն կ'օգտուին Թեսաղոնիկէի, Գավալայի եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ ազգային վարժարանները, տարեկան մնայուն նպաստներով։ Փոքր յատկացումներ կ'ըլլան նաեւ մշակութային նպատակներու (Թեսաղոնիկէի, Գավալայի եւ Քոմոթինիի Երիտասարդաց Միութիւններուն)

Հ. Գ. ԽԱՉԻ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանի վեց մասնաճիւղերը, իրենց պատգամաւորական ժողովները կ'ունենան ամէն տարի, Մայիսի վերջին օրերուն, ի նախապատրաստութիւն Հ. Գ. Խաչի տարեկան ընդհ. ժողովին։

Արդ, անցեալ օր, Թեսաղոնիկէի մէջ գումարուեցաւ կազմակերպութեան 8րդ պատգամաւորական ժողովը, որուն, իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին Հ. Գ. Խաչի վեց մասնաճիւղերն ալ։

Ժողովը անցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ Տարեկան տեղեկագիրներու եւ հաշուեկշիռներու միջոցով քննուեցաւ Հ. Գ. Խաչի վերջացած տարեշրջանի գործունէութիւնը եւ մշակուեցաւ աշխատանքի ծրագիր՝ նոր տարեշրջանի համար։ Զեկուցումէն երեւան եկաւ, որ Հ. Գ. Խաչը բոլորած է արդիւնաւոր տարեշրջան մըն ալ եւ մասնաւորապէս Մասնաճիւղերու վարչութիւնները աշխատած են կատարեալ խղճմտութեամբ մը։

Գնահատական ամէն խօսք աւելի, եթէ կարծենք թէ թուանշանները ունին իրենց լեզուն, պարզելու համար միամեայ գործունէութեան մը պատկերը։ Ուրեմն խօսքը անոնց տանք.—

Վերջացած 1938 — 39 տարեշրջանի ընթացքին, Հ. Գ. Խաչը, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին մէջ, իր վեց մասնաճիւղերով կրցած է գոյացնել 69.693 տրախմիի հասոյթ մը (13,05 տրախմին հաւասար է մէկ ֆրանսական ֆրանքի)։ Ասոր փոխարէն, իբրեւ խնամատարական յատկացումներ՝ չքաւոր հիւանդներու, աղքատ այրիներու եւ ընտանիքներու եւ առհասարակ կարօտեալներու վրայ ծախսած է 42.534 տրախմի (դեղ, անունդ, դրամ, ճանապարհածախս, եւայլն)։ Թեսաղոնիկէի, Գավալայի եւ Աղեքսանդրուպոլսոյ ազգային վարժարաններուն տրամադրած է 32.910 տրախմի։ Իսկ մշակութային ձեռնարկներու յատկացուցած է 7200։ Գումար՝ 82.644 տրախմի։

Կը տեսնուի որ հասոյթները աւելի քիչ եղած են քան ծախքերը։ Բացը գոցուած է 250 տոլարի այն օժանդակութեամբ, զոր ամէն տարի, Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութիւնը կը յատկացնէ մեր այս բազմակարօտ շրջանին, այնքան գնահատելի այլասիրութեամբ մը։

Միջին հաշուով, ամէն տարի, այս թուանշաններու միջեւ կը տարուբերի Հ. Գ. Խաչի գործունէութիւնը, մեր շրջանին մէջ։ Բայց, ութ տարիներու աշխատանքին շնորհիւ, Հ. Գ. Խաչը անակնկալ կարօտութեանց նախատեսութեամբ, կրցած է խնայել եւ մէկ կողմ դնել կարեւոր գումար մը. Ատիկա, կազմակերպութեան այսօրուան պատրաստ գումարն է, որ ըստ վերջին հաշուեկշիռներու, կը հասնի 86.624 տրախմիի, որուն 41.567 տրախմին կը գտնուի Շրջանային վարչութեան անուամբ, իսկ 45.057 տրախմին՝ մասնաճիւղերուն մօտ։ Այս գումարը, ինչպէս բնական է, կը մնայ անձեռնմխելի, բացառիկ պարագաներու մէջ միայն գործածուելու համար։ Իսկ կազմակերպութեան ընթացիկ ծախքերը եւ յատկացումները կը հայթայթուին, ընթացիկ հասոյթներով եւ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան տարեկան օժանդակութեամբ։

Նոր տարեշրջանին համար ալ նախատեսուած են հետեւեալ յատկացումները.— Խնամատարական նպաստներու 43.000 տրախմի, կրթական նպաստներու՝ 35.000 եւ մշակութային նպատակներու՝ 9200 տրախմի։ Ուրեմն, դարձեալ 87.200 տրախմիի ելք մը։

Ահաւասիկ ամփոփ գիծերու մէջ Հայ Գթութեան Խաչի կեանքն ու գործունէութիւնը, յունահայ գաղութի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հատուածին մէջ։

Պատգ. ժողովը վերջացնելով իր աշխատանքները, որոշեց ողջոյնի եւ շնորհակալութեան գիր ուղղել Հ. Կ. Խաչի յառաջիկայ ընդհ. ժողովին, այն թանկագին հետաքրքրութեան համար, զոր ան եւ անոր անունով Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ցոյց կուտայ յունահայ գաղութին եւ անոր թշուառ խեղճերուն հանդէպ։ Ապա ընտրեց նոր տարեշրջանի Շրջանային Վարչութիւնը, որուն կ'անդամակցին Տիկիններ Թագուհի Սերոբեան, Մաքրուհի Ծաղուպեան, Հայկանուշ Հա[illegible], Օր. Ալիս Փուղտայեան, Պ. Պ. Կարապետ Թուրշունեան, Պետրոս Գալֆայեան եւ Կարօ Գէորգեան։

Բոլորովին վստահ ենք, որ Շրջանային Վարչութեան այս նոր կազմն ալ, իր նախորդներուն պէս, յաջողութեամբ պիտի վարէ կազմակերպութեան աշխատանքները։ Իսկ, աւելի եւս համոզուած ենք, որ Մասնաճիւղերն ալ պիտի շարունակեն վարել իրենց առանձնած գեղեցիկ գործերն, յարատեւ նուիրումով մը, որ իրենց տիրական յատկանիշը եղած է արդէն վերջին ութ տարիներու ընթացքին։

Բ. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Չկայ բան մը որ կնոջ մը աւելի վիշտ պատճառէ քան իր սիրած մարդուն սրտին մէջ գտած հին սիրոյ մը հետքը։

** Պարկեշտութիւնը կազմ պէս է, [illegible] անխոհեմութիւն ըլլար եթէ [illegible] բերանը դրուած խիցերուն պէս խից դրուի կարգ մը կիներու [illegible] մէջ։

Ե. Պալուեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Թշուառականնե՛ր, եթէ ամէնքդ այդպէս կը փախչէք այնտեղից, ի հարկէ զօրք չէք ունենալ. ինչի՞ համար է այդ յաղթ հասակը, եթէ տագնապի րոպէին տուն տեղ պիտի ձգէք. յետ դարձէք այս վայրկեանին, թէ չէ ամէնքդ սուրի քաշել կուտամ։

Առաջնորդը նայեց իւր ընկերներին, կանայք ծածկոցները բանալով սկսան դիմել խօսող իշխանին, իսկ երեխաները վախկոտ նայուածքով նրանց շուրջը հծկուեցան։

— Ետ դարձէք, կրկնեց իշխանը, այստեղ եղող բոլոր տղամարդկանց պահակ պիտի կարգեմ Գեղայ պարիսպների վրայ։

Գաղթականներն սկսան աղաչել իշխանին՝ թոյլ տալ իրանց շարունակել ճանապարհը, բայց [illegible] մնաց անդրդուելի։

— Տէ՛ր, դու մեզ, ուրեմն, մատնում ես Բէշիրին. նա մի երկու օրից Գեղայ բերդը պիտի գրաւէ, խօսեց մի պառաւ կին։

— Ես թոյլ չեմ տալ, մայրիկ, որ Բէշիրը հասնէ Գեղ. բայց եթէ Աստուծոյ վիճակուած է քեզ մահ, աւելի լաւ է դու տանդ մէջ մեռնես, քան թէ օտարութեան մէջ։

— Ես ցաւում եմ ոչ թէ ինձ, այլ երիտասարդների համար։

— Նրանք թող իրանք պաշտպանեն իրանց

Այս ասելով նա հրամայեց գաղթականների առաջնորդին յետ դարձնել ամէնքին. իսկ ինքը իւր խմբին դառնալով աւելացրեց.

— Մեր ծրագիրը փոխուեցաւ։ Ուղեկցենք այս փախստականներին մինչեւ Գեղայ [illegible]. իսկ այնտեղից մեր կը դիմենք ուր որ հարկաւոր է։

Հետեւեալ աւուր երեկոյեան իշխանը իւր հեծելախմբով բաժանուեց գաղթականներից. նրանք բարձրացան դէպի Գեղայ լանջերը. իսկ ինքը բռնեց Դրւնոյ դաշտի ճանապարհը։

Որովհետեւ մութը կոխում էր, իշխանն ու Սեպուհը որոշեցին շատ չհեռանալ Գեղայ սահմաններից։ Ուստի ուղղուելով դէպի Ուրծաձոր, բարձրացան մի փոքրիկ լեռնադօտու վրայ, որ ծածկուած էր անտառով ու թաւուտով։ Այնտեղ գտան նրանք ծառերով հովանաւոր մի անկոյթ ծածկարան, ուր եւ իջան հանգստանալու եւ գիշերելու։

Զինուորներից մի քանիսը զբաղուեցան իւրեանց խմբի սակաւապետ կերակուրը պատրաստելով, իսկ մի քանիսը փութացին ջուր բերելու։ Լեռան լանջերի վրայ աղբիւր չգտնելով, նրանք վար իջան դէպի հովիտը՝ այնտեղ հոսող գետակից ջուր վերցնելու։ Դա Վեդիի վտակներից մէկն էր, որ խոխոջալով իջնում էր Գեղայ բարձունքներից։ Հազիւ մօտեցան գետակին զինուորները եւ ահա հանդիպակաց լանջերի վրայ զարկած տեսան բազմաթիւ վրաններ, որոնցից շատերի առաջ խարոյկներ էին վառւում։

Դա հագարացիների բանակն էր։

Զինուորները վերադարձան եւ պատմեցին այս մասին իշխաններին։

— Դրանք ուրեմն Գեղն առնելու են գնում, գուշակեց Սեպուհը։

— Անշուշտ, պատասխանեց Մարզպետունին։

— Ի՞նչ պիտի անենք այժմ մենք։

— Մի՞թէ դեռ չգիտես։

— Գիտեմ, պիտի խանգարենք… բայց…

— Ուրիշ անելիք չունենք. Վայելենք մեր ընթրիքը եւ գործի սկսենք, վճռաբար ասաց իշխանը եւ բազմեց խոտերի վրայ, ուր բացուած էր անպաճոյճ սեղանը։ Նրան բոլորեցին ամէնքը միասին, որովհետեւ նրանց մէջ չկար այլեւս իշխան ու ծառայ. նրանք ամէնքը եղբայրներ էին, մի խաչի ու մի դրօշի զինուորներ։ Նրանց կերակուրը կազմում էին Սեւանի եփած ձկները, մի քանի կտոր խաշած միս եւ Գեղարքունեաց ընտիր պանիրը։

Ընթրիքի վրայ ոչ ոք չէր խօսում՝ ամէնքը լուռ ուտում էին։ Բայց այդ ոչ այն պատճառով, որ [illegible] էին իրանց քաղցը յագեցնելու, այլ այն, որ ամէնքն էլ մտածում էին սկսելիք գործի մասին, որ կարի յանդուգն եւ վտանգաւոր մի ձեռնարկութիւն էր։

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Գէորգ իշխանը վեր կացաւ տեղից եւ ասաց.

— Սիրելի քաջերս. Աստուած թշնամին մատնել է մեր ձեռքը, պիտի օգուտ քաղենք այս յաջողութիւնից։ Առաւօտը՝ լոյսը չբացուած մենք կը յարձակուենք թշնամու վրայ։ Այս արդէն վճռուած է։ Պատրաստուեցէք ուրեմն եւ հանգստացէք, որպէսզի յոգնութիւններից առնէք եւ վաղուայ համար ուժերնիդ կազդուրէք. իսկ ես եւ Վահրամ Սեպուհը կ'երթանք նախ թշնամու դիրքն ու բանակը հետազօտելու եւ ապա կը բարձրանանք Գեղ, գեղացիներից հարկ եղած օգնութիւնը հայթայթելու։

— Թոյլ տուր, հայր իմ, որ ես եւս հետեւեմ ձեզ, ասաց Գոռ իշխանիկը։

— Ոչ, զաւակս. դու էլ պառկիր եւ հանգստացիր. զինուորը չպիտի զատուի իւր ընկերներից, պատասխանեց իշխանը լրջութեամբ, կամենալով հասկացնել որդուն թէ՝ ինքը ոչ մի առաւելութիւն չունի միւսներից եւ, հետեւապէս, պիտի հնազանդի հօր ձայնին, ինչպէս իւր ընկերները։

Գոռը ժպտալով գլուխը խոնարհեց. Իշխանն ու Սեպուհը թողնելով զինուորներին՝ ուղղուեցան դէպի բանակի կողմը։

Հովիտը, ուր զարկած էին թշնամու վրանները, ընկած էր երեք բարձրութեան մէջ։ Նրա հիւսիսային կողմը բարձրանում էին Գեղայ զառիվայրները. արեւմտեան կողմից ընկած էր այն լեռնադօտին, որի վրայ գտնւում էին Ուխտի զինուորները. արեւելեան մասը փակւում էին բարձրադիր բլուրներ, իսկ հարաւից բացւում էր Վեդիի դաշտը, ուր խոխոջում էր համանուն գետը։

— Եթէ յարձակուենք այս կողմից,— ցոյց էր տալիս իշխանը ձորամերձ հիւսիսակողմը,— այն ժամանակ կը ստիպենք թշնամուն փախչել դէպի հարաւ։ Մեր գործը պիտի լինի յանկարծակիի բերել նրանց. ուրեմն ամէն հնար գործ պիտի դնենք շփոթել թշնամուն եւ թոյլ չտալ, որ կարգի գան կամ ճակատին, որովհետեւ նրանց թոյլ ընդդիմութիւնն անգամ կարող է մեր գործը խանգարել։

(Շար.)

Փարիզի Երէց. Միութեան տարեդարձը

— o —

Կիրակի օր, Փարիզի Երէց. Միութիւնը իր կեդրոնին (Բարեգործական Տուն) մէջ տօնեց իր կազմութեան ... տարեդարձը, նախագահութեամբ ... Վրդ. Ներսոյեանի։ Ներկայ էին ծանօթ մտաւորականներ, Հա–մանուն Միութեան անդամները եւ համակիրներու բազմութիւն մը։

Հանդէսը՝ ծաղկազարդ սրահին շուրջ, Միութեան երիտասարդ ... աշխոյժ երգեցիկ խումբին կատարուած, իր լրջութեամբ, բովանդակութեամբ եւ գեղարուեստական ... բաժինով հաճելի ժամեր անցընել տուաւ ներկաներուն, որոնք գնահատութիւն միայն կրնային ունենալ գալու կազմակերպողներուն համար։

Տիրան Վրդ. բանալով հանդէսը, առաջին խօսքը տուաւ Միութեան ատենապետին, Գ. Գազանճեանի որ ամփոփուած զեկուցում մը կարդաց։ Այս առթիւ պարզեց ոչ միայն այն պայմանները որոնց մէջ իրարու քով եկած էին խումբ մը հայ տղաք, ազգային շունչով հաղորդուելու եւ հաղորդելու միահոգութեամբ, այլեւ գծեց այն ճամբան որմէ քալած էին 1936էն ասդին եւ պիտի քալեն ասկէ վերջ ալ՝ հաստատ քայլերով, լի հաւատքով ու ոգեւորութեամբ, ըմբռնելով կատարել իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը։ Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց այն Միութիւններուն, որոնք աջակցած էին իրենց, գաղութին եւ ուրիշ մտաւորականներու, ինչպէս եւ մամուլին որ քաջալերած էր զիրենք, տարիներով երիտասարդական կազմակերպութիւններու ... վերջ, «Համագործակցական»ին որ լաւագոյն արտայայտութիւնն է իրենց ու միւս երիտասարդական միութիւններու հետապնդած նպատակին եւ վերջապէս անտառ ընկերոջ մը, Գ. Փափազեանի, որ գիրքէ մինակը ստեղծած էր իրենց գրադարանը։

Երկրորդ խօսողն էր Գ. Ն. Նիկո–ղոսեան «Համագործակցական»ի կողմէ, որ շեշտեց վեց տարի առաջուան անտարբերութիւնը հայ երիտասարդին, որ մինչեւ այսօր ալ մասամբ կը մնայ անգիտակ իր մշակոյթին, պատմութեան ու արժէքին։ «Եթէ Աւարայրները եւ Սարդարապատներն իրենց վայրագ սպառնալիքներու ծնունդ էին, այսօր ալ նուազ վտանգուած չենք մենք, հոգ չէ թէ սպառնալիքը ըլլայ աւելի նուրբ ու աւելի քաղաքակիրթ։ Պէտք է ստեղծել այդ վտանգին հակադրող ուժեր, պէտք է ոչ միայն երիտասարդութեան Համագործակցական, այլեւ ընդհանուր ազգային համագործակցութիւն հաստատել»։

Այնուհետեւ կարգով հրաւիրուեցան խօսելու.—

Զգօն վարդապետ, որ տեղեկութիւններ հաղորդեց Մարսէյլի երիտասարդական շարժման մասին, օրինակներ յիշելով Ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած տղոց ազգային գիրի զարթումէն։ Այսպէս, մէկը իր ... կը պատրաստէ հայ մշակոյթի մասին, միւսը կը գնէ Ֆրանսական հրատարակութիւններ մեր ժողովուրդին պատմութենէն, իր Ֆրանսացի ընկերներուն նուիրելու եւ կարդացնելու համար եւն.։ «Չի բաւեր միայն հաւաքաբար ընել գործ մը, պէտք է լուսաւորել երիտասարդ եւս ... անհատին բան մը ընէ ամբողջին համար. վառած է կրակը բոլորին մէջ, կրակէս կը ժայթքէ բոցը եւ բոցէն կը ... լոյսը»։

Հայր Սահակ Տ. Սավալեան այն–քան ալ յոռետես չէր երեւոյթ այլասերման վտանգին առջեւ։ Իր խօսքերը յոյս կը ներշնչէին թէ մեր ժողովուրդը կորսուող, գերբաւ ձուլուող ժողովուրդ չէ։ Մինչեւ հիմակ հայ ... դաղութը, Անիէն զատուած, որ թէեւ լեզուն ալ կորսնցուցած է, բայց հայ է, արտով ու գիտակցութեամբ։ «Թող քաջալերէ սակայն մեզ այս յեշտակ–կութիւնը, որպէսզի ձեռքերը ծալ–լենք ու նստինք, ընդհակառակն որքան լաւ են մեր ընելիքները, որպէսզի հայրենիքը ըլլայ այնքան մեծ ու լարգուած որ կարենայ հաւաքել բոլոր երիտասարդական միութիւնները, համագործակցականով միասին աշխատելու ու միասին յաջողելու համար»։

Ա. Թէլվիզպաշեան ներչէրէին եւ որեւայլին մուրհակի մանրամէկայով թե–լադրեց երիտասարդութեան չխաբուիլ խոստումներէ, օտարի կեղծաւորութիւններէ։ «Մեզի ալ շատ մուրհակներ կլլել տուին ինչպէս Հրէայի։ Եղէք այնքան իրատես եւ այնքան գօտեպինդ որ չտրուիք մեզի նման անմարսելի խոստումներ կուլ տալ, խոստումներ որոնք մինչեւ այսօր մեր կոկորդին մէջ մնացած են»։

Շահխաթունի իրեն յատուկ զուարթ ոգեւորութեամբ մը պատմեց թէ ինչպէս Եւրոպայէն յատկապէս Երեւան տարուած ծիրանի ծառ մը, որուն պտուղները հազիւ սալորի մեծութիւն ունէին առաջին տարին, երեք տարի վերջ, Հայաստանի արեւը, հողը եւ ջուրը ծծելէ վերջ դարձան Հայաստանի ծիրաններուն չափ խոշոր, համեղ եւ հիւթալի։ «Մի վախնաք, տղաք, բոլոր օտարացածները, Ֆը–րանսերէն ճռուողող մեր օրիորդնե–րը, նոյնիսկ այլասերածները հոն, մեր երկրին հողին վրայ, անոր արե–ւով ջերմացած եւ ջուրովը ուռճացած կը դառնան իսկական Հայեր»։

Ա. Չօպանեան մատնանշեց մեր ժո–ղովուրդին ամէնէն մեծ թերութիւնը, — «Մեծ տեսնել, խոշորցնել մեր ա–մենափոքր մէկ պակասութիւնը։ Որ–քան աղետալի հոգեբանութիւն կը ստեղծէ մասնաւորաբար երիտասարդ–ներու մէջ չգնահատել իր բուն ար–ժէքով մեր ժողովուրդին մեծ առա–քինութիւնները։ Ինքնավստահ, հա–ւատքով եւ համոզումով պէտք է գը–նահատել մեր արժէքները. ու ներշն–չել մանաւանդ հայ ժողովուրդին, անոր մշակոյթին, անցեալին եւ առա–քինութիւններուն իսկական փառքը։ Այսպէսով է որ ժողովուրդները կը դառնան մեծ եւ կ'ունենան մեծու–թիւններ։ Զեմ գիտեր, Հելլենականու–թի՞ւնն է որ իր մեծութիւնը կըպարտի Սոֆոկլէսներու թէ Սոֆոկլէսները Հելլենականութեան։ Նոյնը չէ՞ հրեայ ժողովուրդին զարաւոր տոկունու–թիւնը։ Անոնք Աստուածաշունչով կարեր չարունակ հաւատացին ու քա–րոզեցին թէ իրենք են ընտրեալ ժո–ղովուրդը։ Դուք պէտք է հաւատաք մեր ժողովուրդին մեծութեան ու ար–ժէքին ու անով ուժովցած դառնաք աւելի ինքնավստահ եւ ճակատաբաց նայիք ապագային»։

Հայկ — Արամ Գիպարեան, Սահա–սարեանցի, նկարագրեց Կարնոյ երի–տասարդութեան կատարած գործը կրթեւ գաղափարական մտաւորական–նութեան։ Ցետոյ փառաբանելով ներկայ Հայաստանը, զարմանալի լա–ւատեսութեամբ մը յայտարարեց.— «Հրճուած վստահութեամբ ձեզ ասեմ թէ շնորհիւ կատարուած աշխատանք–ներուն եւ ստեղծուած նոր միջոցնե–րուն, շատ հեռու չէ մեր ալ վերա–դարձը դէպի Հայաստան»։

Մկրտիչ Պարսամեան թելադրական խօսքերով յիշեցուց Միութեան նշա–նաբանը.— «Կազմակերպութիւն եւ կազմակերպեցէք»։ «Անցուցէք ձեր ա–շակերտութեան շրջանը, պէտք է այժմ ձեր կարգին կազմակերպէք շր–ջաններու մէջ ցրուած մնացած երի–տասարդները։ Կարեւոր ընելիքներ շատ ունիք անշուշտ, բայց ի՞նչու չմտածել ձեր մտածողութիւնը սե–ւին որ կրնայ ճախանալ, դառնալ սատանիկի ու տրամադրելի բոլորին, ինչ հայրութեամբ Նուպարեան մատե–նադարանի մէկ մասով»։

Վերջին խօսողն էր Շ. Միսաքեան որ գեղեցիկ եւ խանդավառ բառերով գիտցաւ յուզել ու աւիւն ներարկել տղոց.

— «... Ամ մը երիտասարդներ էին որ, 1860ական թուականներուն լուսանցելով իրենց ուսումը Փարիզի մէջ, վերադարձան Պոլիս, ազգ. սահմանադրութեան հիմերը դնելու համար։ Ամ մը տղաք էին, դարձեալ, որ վե–րակազմեցին հայկական կեանքը 1915 աղէտին սարսափներէն վերջը..

Տեսած էք, մարզահանդէսներու, ա–զիմուտականներու մէջ,— երբ ջահը բռնողը տեսնէ որ ձեռքը կը դողայ, կը յանձնէ յաջորդին։ Այդպէս է նաեւ հանրային կեանքի մէջ։ Ձեռքը դո–ղացողը պէտք է յաջորդին ձգէ ջահը, բայց յաջորդը պէտք է ըլլայ այնքան ինքնավստահ եւ խանդավառ որ չդո–ղայ իր ալ ձեռքը» եւն.։

Տիրան վարդապետ փակեց. հան–դէսը, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը կազ–մելով բոլոր խօսողներու յատկանշա–կան արտայայտութիւններէն։ Իր ամ–փոփումը, ճոխացած գեղեցիկ խօսքե–րով, լրացուց թելադրելով իր կարգին՝ «Ննեալ «Հաւատք եւ դրութիւն», քանի որ, միջազգային երիտա–սարդութիւնն ալ խարխափումի եւ վհատութեան մէջ է տակաւին։

Ճառերը ընդմիջուեցան երգով եւ նուագով։ Հաճոյքով լսեցինք Գ. Ժ. Վարդանեանի երկու հայերէն եւ մէկ Ֆրանսերէն երգը. Գ. Գրիգորեէվի դաշնակը, Տիկին Պարթեւեանի եւ Օր. Շահլամեանի ջութակը, եռանուագ մը Օրիորդներ Մարգարեանէ, Ա–յանեանէ եւ Շահլամեանէ (դաշնակ եւ ջութակ) եւ վերջապէս Օր. Աստղիկ Առաքելեանի քաղցրալուր ձայնը ե–րեք հայերէն երգերով, «Ջմեռն եկաւ, Ես սիրեցի ու Իմ երգը»։ Գահապանից որ փակեց հանդէսը, բայց մեկ–նեցան անոնք միայն որոնք պարելը չատոնց մոռցած էին, ինչպէս ես։

Ա. Ա.

** Գարը սիրոյ տօնավաճառ է, հոն է որ կը կնքուին սիրոյ դաշնագրու–թիւնները։

** Պէտք է որ կինը գործածենք այնպէս ինչպէս կծծին իր գանձը։ Գինովցնենք զանոնք դիտելով առանց անոնց դպչելու։

** Զոփ չոր ու նիհար կին մը... հասակի նրբութիւն ու մարմնի հեշ–տին ճկունութիւն մը ունենալ կը հա–մարուի։

Ց. Պարոնեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ժամանակաւ պատկանները

— o —

«Խորհ. Հայաստան» հետեւեալ ձե–ւով կը նկարագրէ (3 յունիս) համա–լսարաններու քննութիւնը.—

Յունիս 1ին սկսան քննութիւնները Երեւանի բոլոր Ֆաքիւլթէներուն մէջ (պատմութեան, բժշկութեան, բանասիրութեան, եւայլն)։

Ժամը 8.30ին բանասիրական Ֆա–քիւլթէին մէջ սկսաւ հայ նոր գրակա–նութեան քննութիւնը։ Շրջանաւարտ կարգի ուսանողները գրաւած են ի–րենց տեղերը։ Քննիչ յանձնաժողովի նախագահ՝ փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան կը կարդայ ուսանողներուն անունները եւ լրագանչիւրին կուտայ երեք հար–ցում։ Քանի մը վայրկեան անոնք կ'ամփոփեն իրենց գաղափարները, յետոյ նօթեր կ'առնեն թղթիկներու վրայ եւ կը բարձրանան ամպիոն։

Ահա ուսանող Մուշեղ Բալասանեա–նը, որ կը վերլուծէ Պատկանեանի «Նոր Նախիջեւանի քնարը», Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերը, Աղայեանի «Մուսինի զանգակը»։

Կարգով ամպիոն կը բարձրանան միւսները եւ համարձակ, երբեմն կը–րքոտ ճառերով կը վերլուծեն հեղի–նակներու գործերը։ Կը պաշտպանեն նոր տեսակէտներ, համեմատութիւն–ներ կը կատարեն եւ կ'արժեւորեն ի–րենց գնահատութիւնները։

Փայլուն քննութիւն մը անցուցին մասնաւորաբար Մուշեղ Բալասան–եան, Թեւան Խաչեան, Գարեգին Գրի–գորեան, Արաքսի Ալիխանեան։

Մէկ քանի ժամուան մէջ հայ գրա–կանութեան պատմութեան հինգ տա–րիներու դասերն են որ վերաքաղի կ'ենթարկուին։ Այսպէս կը վերագնա–հատուին Աբովեանը, Պռօշեանը, Նալբանդեանը, Աղայեանը, Րաֆֆի–եանը, Թումանեանը, Պարոնեանը, Դուրեանը, Նարդոսը, Ցակոբեանը, Ծատուրեանը, Օտեանը եւ ուրիշներ։

Բոլոր ուսանողներն ալ տիրապե–տած էին նիւթին։ Տասը ուսանողնե–րու քննութենէն վերջ, քննիչ յանձ–նաժողովը կ'ընդհատէ եւ կը քաշուի խորհրդակցութեան։ Քիչ վերջ դուռը կը բացուի եւ անհամբեր ուսանողու–թեան կը յայտարարուի քննութեանց արդիւնքը։ Քննութեանց մասնակցող տասը հոգիէն ութը «գերազանց» եւ «լաւ» նիշեր ստացած էին, երկուքը «բաւարար»։ Ցկար չկայ։

ԼՈՂԱՐԱՆ

— o —

Երեւանի պատանեկութիւնը, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», մեծ պա–հանջ կը զգայ լողարանի։

«Դինամոյ»ի մարզարանին քով, այս տարի պիտի շինուի աւազան մը, լողալու մրցումներու յատուկ,— ա–ւազանը պիտի ունենայ 50 մեթր եր–կարութիւն եւ 20 մեթր լայնք։ Աւա–զանին եզերքը պիտի հիմնուի հազար հոգինոց ամփիթատրոն մը, հանդի–սատեսներու համար։ Լողարանը պի–տի ունենայ հանդերձարան, լոգանք–րեւ (տուշ), հրաձգարան, եւայլն։

Այս ամբողջ շինութեանց համար պիտի ծախսուի 823.470 րուբլի։ Շինութիւնները պէտք է աւարտին այս տարի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

— o —

*** Հայաստանի երաժիշտներու մի–ութիւնը մրցում մը բացած է հայ երգի մասին։ Մրցումին նպատակն է երեւան բերել երգիչ ուժերը եւ անոնց հայկական շնորհքը, պարզել եւ ճշդել հայ երգին ոճն ու նկարագիրը, եւ յետոյ համապործակցութեան սատր՝ ... տեղծագործ եւ երգիչ ուժերու մի–ջեւ, ու ժողովրդականացնել հայ եր–գը. Մրցումին կը մասնակցին 22 ե–րիտասարդ երգիչներ Գետ. Երաժշ–տանոցէն եւ Օփերայէն։ Սահման–ուած են մէկ առաջին, մէկ երկրորդ եւ երեք երրորդ մրցանակներ։

*** Ամառնային խաղաշրջանը բացուած ըլլալով՝ Մարմնակրթու–թեան եւ Մարզախաղի վարչութիւնը կազմած է Ֆութպոլի 18 խումբեր, Եը պատանեկան։ Յուլիս 1ին կը սկսին Հայաստանի բաժակի մրցում–ները,— առաջնութիւն շահող եւ բա–ժակը ստացող խումբը պիտի մաս–նակցի Մոսկուայի համամիութենա–կան մրցումներուն։

*** Հայաստանի արուեստագէտնե–րը կազմակերպած են շրջուն ցուցա–հանդէս մը, որու կը մասնակցին նը–կարիչներ, քանդակագործներ եւ ... յադրիչներ. Ցուցահանդէսին կը մասնակցին նկարիչներ Յովակ Ազիզ–եան, Ս. Առաքելեան, Գաբրիէլ Գիւր–ջեան, Յակոբ Կոջոյեան, Մարտիրոս Սարեան, քանդակագործներ՝ Արայ Սարգսեան, Սուրէն Ստեփանեան, Նյծեմնիկ Ուրարտու, փորագրիչներ Ա. Ղարիբեան, Տարագրոս եւ Ս. Ալ–բունեան։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԻՍԻ ՄԷՋ

— o —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 12 յունիս (Ցա–ռաջ)— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնեցինք Հ. Անկախու–թեան հռչակման տարեդարձը Իսիի մէջ, շաբաթ իրիկուն, Կապոյտ Խաչի դպրոցի սրահին մէջ։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին զոյգ դրօշնե–րը։ Նոր աթոռները աւելի պճնեցնե–լուցած էին սրահը, որ լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով։ Ժա–մը Ցուկէսին վարագոյրը բացուելով, Կ. Խաչի Նորակազմ երգչախումբը ղե–կավարութեամբ Ս. Յովհաննէսեանի երգեց «Մեր հայրենիք»ը, քառա–ձայն որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս. Ցետոյ Նշան Դարբինեան բանալով հանդէսը բացատրեց մայիս 28ի մա–սին, եւ ապա խօսք հրաւիրեց Օր. Ֆ. Գուրունեան որ իր քաղցր ձայնով եր–գեց մեզ «Իմ հայրենիք»ը, «Կը կան–չեն» եւ «Երկինքը ամպել էն»։

Փոքրիկն Թագուհի Օզտանեան, տասնամեայ, արտասանեց «Հերիք ալ Հայեր», — «Հայեր խորհեցէք ինչ վիճակ ունիք, ոչ կեանք, ոչ պատիւ, ոչ ափ մը հող ունիք, ամէնուն ձեռքը մենք ենք խաղալիք»։ Ժողովուրդի փափաքին վրայ արտասանեց նաեւ Խ. Աբովեանի «Վաթանի երգը»։ Երգչա–խումբը երգեց «Ալագեազ», «Անձրեւ եկաւ», «Արեւը կայնել է»։ Ընկ. Ե. Սերոբեան արտասանեց Ա. Ահարոն–եանի «Մասիս»ը, Զ. Դանիէլեան (ա–շուղ) արտասանեց իր մէկ ոտանաւո–րը նուիրուած մայիս 28ին։ Երիտա–սարդ երգիչ Ստեփան Պօղոսեան եր–գեց «Կիլիկիան» եւ Ս. Սովհաննէս–եան «Հայաստանը».

Հայկ Եափուճեան կարդաց ... Ճ. Ֆրանսայի կեանքէն գրուած մը, ... յատանքին եւ հայ լեզուին մասին, համազգային տարեդարձէն. Արխիպ–րանան արտասանեց Սիամանթոյի «Անդրաստկինը», Տիկ. Ա. Հէքիմեան երգեց «Կռունկը»։ Օրուան բանախօսն էր Վ. Իշխանեան որ խօսեցաւ մէկ ... յայտնելով ... խոտահոր–... կայքերուն ելեւէջները։ Եւ թելադրեց հաւատքով ապրիլ եւ մանաւանդ հայ մնալ։ Հանդէսը ... ժամը 12ին.

Թղթակից

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՎՐԱՑԻ ԱԶԳԱՅԻՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

— o —

Վրացական «Քարթլոսի» հանդէսի վերջին թիւին մէջ (No. 23, էջ 355) Վրաց Ազգայնական Միութիւնը հե–տեւեալ յայտարարութիւնը հրատա–րակած ... ...

1.— Վրաց Ազգայնական Միու–թիւնը կը պայքարի Վրաստանի ան–կախութեան համար։

2.— Վրաց Ազգայնական Միութիւ–նը պաշտպան կը հանդիսանայ Կով–կասեան ... ... Վրաս–տան, Հայաստան, Ատրպէյճան եւ Հիւս. Կովկաս — քաղաքական, տն–տեսական եւ ռազմական միութեան գաղափարին։

3.— Վրաց Ազգայնական Միութիւ–նը կը հասկնայ Վրաստանի անկա–խութիւնը 1914ի հողային սահման–ներու մէջ։ Նոյն 1914ի սահմաններու մէջ ան կը պաշտպանէ Հայկական կով–կասեան պետութիւններու երկիրնե–րը։

4.— Վրաց Ազգայնական Միու–թիւնը չի գրաւեր հարեւաններու հետ ... հողային վէճերով, որոնք ... կարգադրուին անկախութեան վերահաստատումէն վերջ, փոխա–դարձ համաձայնութեամբ։

5.— Վրաց Ազգայնական Միու–թիւնը կը գործակցի Խորհրդային Միութեան լուծին տակ ինկած բոլոր ժողովուրդներու, մանաւանդ Սեւ ծովեզրեայ հարեւաններու հետ։

6.— Վրաց Ազգայնական Միու–թիւնը կը ձգտի նպաստաւոր հող ստեղծել, եւրոպական մեծ պե–տութիւններու մէջ, Վրաստանի եւ Կովկասի անկախութեան համար։

ԿԻՆԱԾ ՄԻՏՈՒ ԵՐԿԻՐՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳՏՆԱԼ ՀՈՆ ՀԵՏԵՒԻ ԲԱՂԱՐԿԱՆ, ԱՆԾՈՒԹԱՐԱԿԻՆ Ա–ԽԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ԶՐ ՏԱՄՆԵԱԿ ԲՈՎ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳԻՏԵՆ ԱՄԷՆ ՕՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

— o —

Առտաքուստ Սիմուրտէն չէր տար–բերեր միւս սովորական մարդոցմէ, իր անպաճոյճ հագուստով ան աղ–քատ մարդու տպաւորութիւն կը թո–ղուր։ Երիտասարդ՝ խուզած ծամեր ունէր, ծերունի՝ ճաղատ էր, եւ այն մնացած քիչ ծամերը սպիտակած է–ին։ Բարձրադիտակ էր անոր ճակա–տը, եւ այդ ճակատին վրայ՝ հետա–զօտին աչքերու համար նշան մը դը–րոշմուած էր։ Սիմուրտէն կը խօսէր ... , կրքոտ եւ հանդիսաւոր ... . բառերը կարճ, ... չեշտը վճռական, բերանը ա–խուր եւ դառնացած, աչքերը վճիտ եւ խորահայեաց եւ ամբողջ դէմքին վը–րայ անբացատրելի արհամարհող ար–տայայտութիւն մը։

Այս տեսակ մարդ մըն էր Սիմուր–տէն։

Ոչ ոք գիտէ այսօր անոր անունը։

Այսպէս է պատմութիւնը. ան՝ իր այսպիսի ահաւոր անծանօթներն ու–նի։

Գ.

ՄԹՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ

— o —

Կարելի՞ է արդեօք մարդ կոչել այս տեսակ անձնաւորութիւն մը։ Անհատ մը, որ նուիրուած էր ամբողջ մարդ–կութեան ծառայութեան, կրնա՞ր ու–նենալ իր մասնաւոր համակրանքը։ Այս հոյակապ փարոսը, որ կ'ընդ–գրկէր ամէն ինչ եւ բոլորը, կրնա՞ր միթէ վերապահուիլ մէկի համար մի–այն։ Սիմուրտէն կրնա՞ր սիրել։

— Այո՛, կը պատասխանենք մենք։

Դեռ երիտասարդ հասակին երբ դաստիարակ էր, մեծ՝ գրեթէ մէյքա–հական տուն մը մէջ, ան ունեցած էր աշակերտ մը, որդի եւ ժառանգ այդ տան՝ եւ կը սիրէր զայն։ Որչա՜փ դիւ–րին է սիրել մանուկ մը։ Ինչե՞ր չեն ներեր մանուկներուն։ Անոր կը նե–րեն, որ տէր է, որ իշխան է, որ թա–գաւոր է։ Ցարեկի անմեղութիւնը մոռցնել կուտայ ցեղի մեղաւորու–թիւնը. հասակի փոքրութիւնը մոռ–ցնել կուտայ աստիճանի չափազան–ցութիւնը։ Այնքա՜ն փոքրիկ է ան, որ անոր կը ներեն իր մեծութիւնը։

Ստրուկը կը ներէ անոր որ տէր է։ Սեւամորթ ծերուկը կը պաշտէ սպի–տակամորթ մանկիկը։ Եւ Սիմուրտէն իր հոգիին բոլոր ուժով գրկած էր իր աշակերտը։ Մանկութիւնը՝ որ ան–բացատրելի առաւելութիւնը ունի, որ անոր վրայ կարելի է գեղել արտի բոլոր խանդաղատանքը։ Այն ամէնը որ Սիմուրտէնի մէջ ընդունակ էր սի–րելու, թափուած էր այդ մանկան վը–րայ։ Այս քաղցր եւ անմեղ հոգին տե–սակ մը որս էր դարձած այդ միայ–նութեան դատապարտուած ճանկե–րուն մէջ։ Եւ ան կը սիրէր զայն իր հոգիին բոլոր խանդաղատանքներով, միանգամայն իբրեւ հայր, իբրեւ մայր, իբրեւ քարինիան, իբրեւ Վեր–տող։ Իր որդին էր ան, ո՛չ թէ մսի եւ արեան, այլ հոգիի որդին։ Մանկան հայրը չէր, այդ իր գործը չէր. բայց անոր դաստիարակն էր, եւ այդ իր վլուխ գործոցն էր։ Այդ փոքրիկ տի–րոջմէն մարդ մը շինած էր, ո՛վ գի–տէ, գուցէ եւ մեծ մարդ մը, որով–հետեւ առհասարակ այդպէս կ'երա–զեն։ Ընտանիքէն գաղտնի— եւ միթէ անհրաժե՞շտ է անպատճառ թոյլտու–ութիւն խնդրել ստեղծելու համար խ–մացականութիւն, կամք եւ ուղղա–մտութիւն— ան իր աշակերտին՝ փոք–րիկ դէր–կոմսին հաղորդած էր այն բոլոր յառաջադէմ յատկութիւնները, զոր ինքն իր մէջ կը սնուցանէր։ Զայն իր առաքինութիւններուն ահաւոր ծաղիկովը պատուաստած էր, անոր երակներուն մէջ լեցուցած էր իր հա–մոզումները, իր խղճի զգացումները, իր իտէալը. այդ ազնուական ուղե–ղին մէջ ան թափած էր ժողովրդի հոգին։

Միտքը կը սնուցանէ, խմացակա–նութիւնը՝ տանտէր մըն է։ Նմանու–թիւն մը կայ սնունդի եւ դաստիա–րակի միջեւ. ստնտուի որ իր կաթը կուտայ, և դաստիարակի որ իր միտ–քը կը ներշնչէ։ Երբեմն դաստիարա–կը աւելի հայր է, քան հայրը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երբեմն ստնտուն ա–ւելի մայր է, քան մայրը։

Այս խորին հոգեւոր հայրութիւնը Սիմուրտէն կը կապէր իր աշակերտին հետ, եւ այդ մանկան միայն տեսքը բաւական էր անոր դողովը շարժելու համար։

Այս ալ ըսենք, որ հօրը փոխարինել դիւրին էր։ Մանուկը հայր չունէր, որբ էր։ Մեռած էր անոր հայրը, մե–ռած էր նաեւ մայրը։ Անոր վրայ հըս–կելու համար մնացած էր միայն կոյր ծեր մեծ մայր մը եւ բացակայ մեծ հօրեղբայր մը։ Մեծ մայրը մեռաւ, եւ մեծ հօրեղբայրը՝ ընտանիքին գը–լուխը, սուրի մարդ եւ մեծ տիրա–պետութեան տէր, պալատական պաշ–տօններով ծանրաբեռնուած, խոյս կուտար ընտանիքէն եւ դղեակէն, կը բնակէր Վէրսայլ, կ'երթար բա–նակավայրերը եւ որբուկը առանձին կը թողուր դղեակին մէջ։ Դաստիա–րակը, ուրեմն, այս բառին բովան–դակ նշանակութեամբ, մնացած էր ուսուցիչը։

Աս ալ աւելցնենք.— Սիմուրտէն տեսած էր մանկան՝ իր ապագայ ա–շակերտին ծնունդը։ Որբուկն, դեռ բոլորովին փոքրիկ, ծանր կերպով հիւանդացած էր։ Սիմուրտէն, մահ–ուան այս տագնապին, գիշեր ցերեկ հսկած էր զայն։ Բժիշկը միայն կը բժշկէ. հիւանդապահն է որ կը փրկէ։ Եւ Սիմուրտէն փրկած էր մանու–կը։ Ուրեմն իր աշակերտը անոր պար–տական էր ոչ միայն ուսումը, կրթու–թիւնը, գիտութիւնը, այլ եւ իր կազ–դուրումը եւ առողջութիւնը։ Ուրեմն իր աշակերտը երախտապարտ էր ու–սուցչին ոչ միայն անոր համար, որ կը մտածէր, այլ եւ անոր համար, որ կ'ապրէր։ Եւ մենք կը պաշտենք ա–նոնք, որ իրենց ամբողջ գոյութիւնը մեզ՝ պարտական են. Սիմուրտէն եւս մանուկը կը պաշտէր։

Կեանքի այս բնական արտազեղումը շուտով իր վերջը գտած էր։ Կրթու–թիւնը աւարտելէ յետոյ Սիմուրտէն ստիպուած էր բաժնուիլ մանուկէն, որ պատանի եղած էր։ Ի՞նչ սառն եւ դատապարտելի անգթութեամբ կը կատարուին այս տեսակ բաժանում–ները։ Ի՞նչ պաղարիւնութեամբ ըն–տանիքը կ'արձակէ դաստիարակը, որ իր մտքերը կը ձգէ մանկան մէջ, ըն–տանեաց մը՝ որ իր սրտի կտորները կը դնէ երախային մէջ

(Շար.)

Չորրորդ.— Կոչառել Թուրքիան արաբական երկիրներով, որպէսզի միաբնայ պաշարող պետութեանց ։

Հինգերորդ.— Ցուանդուն ջանքեր գործ դնել զինակցելու Թուրքիոյ հետ՝ Գերմանիոյ դէմ ։

— Ասոնք «մերկապարանոց թշնամանք» են Գերմանիոյ դէմ։ Տեւական խաղաղութիւնը ապահովելու կարճ ճամբան Անգլիոյ համար՝ կը թելադրէ չխառնուիլ ուրիշ երկիրներու գործերուն եւ փոխանակ դրգռելու հանդատացնել Գերմանիոյ դրացիները եւ վերադարձնել գերման գաղթավայրերը ։

Տանցիկի խնդիրը եւ Լեհաստան

Լեհ մարսային քննիչի մը ձերբակալման առթիւ Տանցիկի ժամուլը բուռն յարձակումներ կը գործէ Լեհերու վրայ։ Նացիներու պաշտօնական օրկանը կը պահանջէ, որ բոլոր լեհ քննիչները հրաժարին ու հեռանան, որովհետեւ «մաքսատան քննիչ կը նշանակէ լրտես ու գործակալ»։

Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած քննիչը պիտի դատեն, որպէսզի Լեհաստանը պատասխանէ աշխարհի առջեւ։ Նացիները կ'ամբաստանեն, թէ այս քննիչը փորձ կատարած է առեւանգելու երկու զօրչ չափիկաւորներ, բայց կ'ըսուին թէ զօրչ չափիկաւորները ծեծած են զայն, ինչպէս կը մեղադրեն Լեհերը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅՆ զաւ.լիճը որոշեց տեղեկատու նախարարութիւն մը ստեղծել, որուն ղեկավարութիւնը հաւանաբար պիտի յանձնուի Լորտ Փըրթի։ Այս նախարարութիւնը պիտի զբաղի քարոզութեան գործով, ինչպէս նաեւ պատերազմի ժամանակ գրաքննութիւն պիտի հաստատէ թերթերու վրայ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարար Գ. Գաֆէնքօ վերջացնելով իր խորհրդակցութիւնները Անգարայի մէջ, Աթէնք մեկնեցաւ ։

ԼԻՎԸՐՓՈՒԼԻ գերմանական հիւպատոսը եւս պիտի կանչուի, անգլիական կառավարութեան պահանջով։ Հիւպատոսը մեղսակից կը համարուի լրտեսական ձեռնարկի մը։ Վերջերս կարգ մը գերման թղթակիցներ ալ վտարուեցան Անգլիայէն։ Երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, Գ. Չէյմպըրլէն հաստատեց թէ գերմանական հիւպատոսն ալ մեղսակից է կատարուած լրտեսութեան, որուն շնորհիւ կարգ մը գաղտնիքներ ծախուած են։

ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԻԾԻՆ զինուորներուն վարնոց հաց կը տրուէր քանի մը տարիէ ի վեր, բայց խարդախութիւնը նոր երեւան հանուեցաւ։ Զինուորական իշխանութիւնը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք վնասած է այս խարդախութեան հետեւանքով։ Ցնուութիւնները յառաջ կը տարուին եւ արդէն իսկ ամբաստանութեան տակ առնուած են կարգ մը փռապաններ, Մոզէլի մէջ։

ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ սահմանին վրայ բազմաթիւ գերման զինուորներ համախմբուած ըլլալով, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա պիտի գրաւէ այդ ամբողջ երկիրը, ճնշելու համար Հունգարիոյ վրայ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ սահմանագլուխին վրայ իտալական զօրքեր կը համախմբուին (Ալպանիա), համաձայն կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց։ Իտալիա միլիոնյն առնն զինուոր կը կեդրոնացնէ Լիբիոյ մէջ, Եգիպտոսի սահմանին վրայ ։

ՉԻՆԻՐԸ, որոնք 50 հոգի են աւելի, կը փախչին իրենց երկրէն եւ կ'անցնին Լեհաստան, համաձայն անգլիական թերթերու տեղեկութեանց։ Կրաքովայի մէկ կոյսին մէջ համախմբուած են 2500 Չեխեր, մեծ մասով Նախկին չէխական բանակի երիտասարդ զինուորներ ։

ՄԱՐԼԷՆԷ ՏԻԹՐԻԽ, չարժանկարի հռչակաւոր արուեստագիտուհին, որ ամերիկեան հպատակ դարձաւ անցեալ շաբթու, «Նորմանտի» շոգենաւը նստած էր, Եւրոպա գալու համար։ Հարկային պաշտօնեաները շոգենաւ մտնելով, վար զրին իր բեռները, այն առարկութեամբ թէ 248,000 տոլար պարտք ունի 1936 — 1937ի տուրքերէն։ Դերասանուհին յայտարարեց թէ տարեկան 105,000 տոլար (4 միլիոն ֆրանք) տուրք կը վճարէ արդէն, իսկ անցեալ տարի չէ խաղացած եւ պարտք չունի։ Հարկային պաշտօնեաները նոր տուրքը կը պահանջին Անգլիոյ մէջ ստացած դրամներէն, եւ վար զրին Մարլէնէ Տիթրիխի գոհարեղէնները, 40 վայրկեան ուշացնելով շոգենաւին մեկնումը։

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ (միսթրալ) պայթեցաւ Մարսէյլի մէջ, ժամը 100 քիլոմեթր արագութեամբ, խանգարելով շոգենաւային եւ օդանաւային հաղորդակցութիւնները

ՕՃԻԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ եւ Միլիոնի փաստաբանները տնօրապետութեան նախագահին ներկայանալով, խնդրեցին շնորհել մահապատիժը։ Կը կարծուի թէ նախագահը պիտի մերժէ եւ երկու մարդասպանները պիտի գլխատուին շուտով որ։

1914ին ԱՌԱՋ չինուած բնակարաններու վարձքերը պիտի աւելնան յուլիս 1էն սկսեալ ։

ԺՈՐԺ ԼԱԶԱՐԵԻ բնտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իրենց սիրելի ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ԵՒ ՀՕՐ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, **1939** յունիս **13**ի գիշերը, **70** տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, ուրբաթ, 16 յունիս ճիշդ ժամը 12ին, Լոնտոնի Հայոց եկեղեցին մէջ, **Yverna Gardens**.

Ամառնօրեայ պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐ ԿՑՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15—24

ՕԹԷԼ ՏԸ ԼԱ ՓԼԱԺԻ «ՍԱԳԱԹԻԼ» ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

593 Ավընիւ տը Փրատօ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին.— եր պարի՝ գեղարուեստական վարժարանէն պարի եւ երգի առաջին մրցանակի արժանացած փոքրիկն ՕԼԵՕ ՓԱՐՂԷՕՂԵԱՆ (Ալէթ Յիմոն)՝ կ'երգէ M. BOSCO (Comique)։ կը պարեն՝ M. & Mme JEAN GUERARD (champions du Monde de Danse) կը նուագէ՝ ծանօթ նուագախումբ BROADWAY JAZZը

Մուտք 8 Ֆրանք

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հ... [illegible] աջակցութեամբ Գօմօնի Վարանդեան սրահի Վարչութեան
Միութեան թատերախումբը ղեկավարութեամբ գեղասան
Յ. ՎԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱԳԵՏԵԱՆի
ու սեղանի կարգ ուժերու կը ներկայացնէ 6 ՈՒՍՄԱՆԵԱՆի
... [illegible] Գ ԽՍՀՆ ԲԳ Թ. ԻՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահբիկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipse

[illegible] ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Կիրակի երեկոյ. Գօմօնի Վարանդեան սրահը 10 bis Bld Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն. 30 հոգի բեմի վրայ

Մուտք 10 եւ 6 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, **Salle Gaveau**ի մէջ **45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԵՐՃՆՈՒԱԳԸ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Տոմսակները թուագրուած են, կը յանձնարարուի նախօրօք գնել հետեւեալ հասցէներէն՝ Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Mr le Prince, Danton 88-65, Յակոբեան Վիքթոր, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), Սապունճեան (Արարատ), 39, Rue Trévise, Կրասուն ճէբար, 36, Rue Montholon, Իւզպաշեան, 9, Rue Jouy-Rouve եւ Պարթեւեանի մօտ, 23, Rue de la Varenne, St-Maur (Seine).

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին։

Տոմսակներու գին՝ 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք.

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԷՐ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ ՄԷՋ.— 1 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս. Անիէրի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Թանախոսութիւն, երգ, պար, Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ՔԱՂԱՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ՇԱՒ. ՏՕԻՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր

ԳԱՆԵՅԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Յրգ. Թաղապետարանի սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏՈՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն Պ.Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՔՍԱՆ, ՄՈՒՇԵՂ ՄԻՐԶԷ եւ ՄԱՐ ԻՐՈՒ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ԻՓԱՃԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ.

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՋԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ԽՀԱՐՈՆԵԱՆի ... [illegible]

Ընտիր նուագախումբ մը բաղկացած Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԷ, Վ. ՇԱՀԳԱԶԵԱՆԷ, Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԷ, Գ. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԷ եւ Ա. ՏԱՅԵԱՆԷ պիտի նուագէ գեղջուկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի ... [illegible]

Մանկերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆր.։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՋԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի «Ճհարոնեանի ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ը

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Salle de Noces սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ ՖԼՈՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւ այլն.

կը նուագէ Ճառիսռ ԳԱՐԵԳԻՆ. փոքրիկն ՌԷժԻՆԱ կը պարէ։ Յայկական եւ կովկասեան պարեր, Գար եւ անակնկալներ ծանօթ կինոյէն

Ընտիր ճաշ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խա ի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50. անդամներու 6 Ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 Ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տիւ Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 11,50, 12,55, 13 55, 14,55, 16,55, 16,20, 17,55, 18,55.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի Հոգեւոր հովիւ Տ. ՆԵՐՍԷՍ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ

Տօքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր

Ջութակահար Գ. Յ. ԲԻՒՐԱՃԵԱՆի աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդութեամբ Գ. ՍԻՐԱՔ ՍԻՄՈՆԵԱՆի։ Կ'երգեն Օր. ՄԱՌԻ ԳԷՆԿՕԼԵԱՆ եւ Տիկ. ՋԼՕՒ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆ (մեներգ)։ Զուիցերիա սանուհիներու եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Գ. Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆի։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գինով։ Առանց արտօնութեան ոեւէ բան ծախել արգիլուած է։ Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ։ Փափաքողներ կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր իր դպրոցին մէջ

Գեղարուեստական բաժին։ կ'երգէ Իսիի մանկապարտէզի խումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆի։ Ճոխ եւ աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ, ընտիր ճաշ։

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.

Թատերական ներկայացում

Ղեկավարութեամբ Ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Գ. ԳՈԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ԳՈԶԱՐԵԱՆի եւ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ Քաթոլիկի մեծ եւ շքեղ սրահին մէջ, Վիէն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ «ՇՈՒՇԱՆԻԿ»

(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար. հեղ.՝ Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)

ԵՒ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք 0, 5 եւ 7 ֆրանք

ՄԱԽՕՒԻ Է գինեվաճառութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը քաղաքին ամենաբանուկ փողոցին վրայ։ Անթերի կահաւորում, երկու Լնտէֆրիզայլը գործիք եւ լաւ յաճախորդներ, պայմ. 9 տարի։ Մանրամասնութեանց համար գրել Hadji Kechichian, 27, Rue Danton, Chalette (Loiret).

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République

Marseille

Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) ·-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 17 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4069

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԶԻ ԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՉԵ՛Ն ՊԱԿՍԻՐ

Քարոզչութեան, փրոփականտի բազմազան ձեւեր կան Եւրոպայի մէջ։ Մանաւանդ հիմա որ պետութիւնները քարոզչութեանց նախարարութիւններ ալ հաստատած են կամ կը խորհին հաստատել, ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա։

Այսպէս, պետութիւնները թերթեր կը վարձեն, գիրքեր գրել կուտան, պարգեւներ կը բաժնեն «ի վարձ բարւոք ծառայութեանց», թէ իրենց հպատակներուն եւ թէ օտարներու։ Երկրին մէջ թէ դուրսը։

Նախարարութիւններն ալ ազատ ձգուած են գումարներ տրամադրելու գաղտնի վարկերէն, իրենց այս կամ այն գաղափարը, ձեռնարկը, աշխատանքը ժողովրդականացնելու համար։ Յաճախ դեսպանատուն մը մեծագումար չէք մը կը փութացնէ մեծ պետութեան մը ամէնէն հեղինակաւոր թերթին, որպէսզի պաշտպանէ իր մէկ ծրագիրը, գոնէ մէկ հատիկ խմբագրականով։

Եւ յետոյ, գումարներ կը յատկացուին պարզապէս իբրեւ լռութեան գին։

Երբ դժուար է պաշտպանել անպաշտպանելի դէպքեր, մամուլը «կ'անուշեն», որպէսզի գոնէ բարեացակամ լռութիւն պահէ։ Այսպէս էր որ Թուրքերը կը յաջողէին «լռութեան դաւադրութիւնը» սարքել Եւրոպայի մէջ, երբ իրարու կը յաջորդէին հայաջինջ սարսափներու նկարագրութիւնները։

Տարիներ առաջ հրատարակուած տեղեկագիր մը պերճախօս թուանշաններ կը ներկայացնէր, Փարիզի Օսմ. դեսպանատունէն բաշխուած պարգեւներու մասին։ Նոյն պատմութիւնները՝ ցարական կամ «քայզերական» պարգեւաբաշխութեանց մասին։

Այսօր շատ աւելի լրջուն են բարքերը։ Եւ տասնապատիկ աւելի զարգացած, նրբացած՝ հանրային կարծիքին վրայ ազդելու հնարքները։

Ձայնասփիւռն ալ, իր կարգին, դարձած է բանուկ մեքենայ մը, կառավարութեանց եւ անոնց անմիջական օրկաններուն ձեռքին մէջ։

Չենք մոռնար նաեւ շարժանկարը, որ ինչքան ալ բազմածախս ըլլայ, պետութեանց ուժէն վեր չէ։ Նոյն իսկ մասնաւոր ընկերութիւններ կը դիւրացնեն պետութեանց գործը, փոխան մեծագումար նպաստներու։

Այս պարագաները կը յիշենք իբրեւ տարրական գիտելիք, փաստելու համար կարգ մը միամտութիւններ,— ինչո՞ւ այսպէս կ'ըլլայ, կարելի՞ է այսքան իյնալ...

Կրկնենք,— այս բոլորը մեր ուժէն վեր են։ Պետութիւն իսկ ըլլայինք, մեր կանգունը շատ հեռուն չէր կրնար հասնիլ։

Բայց պետական միջոցները ամէն բան չեն, դատ շահելու, գոնէ համակրական շրջանակ հաստատելու համար։

Յետոյ, շուտ կը փոխուին միջազգային յարաբերութիւնները եւ պետութեանց քաղաքականութիւնը, համաձայն օրուան շահերուն։ Այսօրուան բարեկամները, շահակիցները վաղը կը դառնան թշնամի, առ նուազն մրցակից։

Ուրեմն, հարկ է սուր պահել աչքն ու ականջը, եւ մանաւանդ շրջանակներ ստեղծել, եթէ ոչ դատին շահելու, գոնէ մոռացութեան չդատապարտուելու համար։

Արդ, այս տարրական պարտականութիւնները վեր չեն մեր ուժէն, ոչ այս ափերուն վրայ, ոչ պալքանեան եւ արեւելեան գաղութներուն, ոչ ալ Ամերիկայի մէջ։ Վկայ՝ երէկուան պատմութիւնը, երբ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնէինք շատ մը երկիրներու մէջ։

Եթէ աշխարհը փոխուած է, մեր կացութեան մէջ ալ հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են։

Կրնանք, օրինակ, հաւասար գետնի վրայ ճակատիլ, մտաւորական ուժերով, մինչեւ անգամ գերազանցել մեր հարեւանները։

Ո՞ր օրուան համար են այն հազարաւոր երիտասարդները որ իրենց շրջանը լրացուցին կամ կը լրացնեն Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, փայլուն գիրքեր գրելով։ Ծանօթ՝ միջազգային ուսանողութեան հետ, անոնք բազմազան կապեր հաստատած են եւ որ եւ է վայրի մէջ օտարադաս համարուելու վախ չունին։

Հարկ է միշտ յիշեցնել անոնց, որպէսզի բան մը գործ ընեն օգտուիլ պատեհութիւններէն, տարածելով իրենց ժողովուրդին արժէքները, պաշտպանելով, արծարծելով անոր իրաւունքները, կամ հակազդելով թշնամական քարոզչութեանց։

Խօսելով լայն խաւերու մասին, անոնք ինչո՞ւ պիտի անճրկէին այս տարրական պարտականութեանց մէջ,— քաջալերել օտար բարեկամներու ձեռնարկները, գնել անոնց հրատարակած գիրքերը կամ թերթերը, հայանպաստ հրատարակութիւններ տրամադրել պիտանի մարդոց եւն.։

Հանրային, քաղաքական կեանքը իր երկաթեայ օրէնքներն ունի, ինչպէս տնտեսական կեանքը։ Երկուքին մէջ ալ յաջողութեան գաղտնիքը մէկ է,— աշխատանք եւ յարատեւութիւն։

Ան երէ՛կ էր որ մարդիկ աղերսներ կամ կոչեր կը լսէին, յետոյ խաբելու համար։ Պէտք պայքարիլ, ի հարկին գլուխ քարին պէտք զարնել, այլապէս հառաչանքը Աստուած անգամ չի լսեր եւ կը տրորուիս, կը դառնաս անպէտ քուրջ։

Ոչ ազատութիւնը կը պակսի մեզի, ոչ ալ գործելու պատեհութիւնը։ Սեւանաթեւ մարզանքներ կատարելու ալ պէտք չունինք։ Կը բաւէ ըլլալ միշտ արթուն եւ արթուն, եւ գործել անհատապէս կամ խմբովին։ Ու մանաւանդ քաջալերել անոնք որ կը գործեն, ազգակից ըլլան թէ օտար։

Թշնամին դեռ նոր կը ծանօթացնէ ինքզինքը։ Մենք առ նուազն հարիւր տարուան պատմութիւն ունինք այս ափերուն վրայ եւ այլուր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Թիէնցինի անգլիական շրջանին պաշարումը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ, հետզհետէ ծանրացնելով կացութիւնը։ Անգլիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց իր հպատակներուն վրայ կատարուած խուզարկութեանց առթիւ։ Երեսփ. Ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէմպըրլէն խոստովանեցաւ թէ կացութիւնը ծանր է։ Այս առթիւ ըսաւ.

— Թոքիոյի մեր դեսպանը ազդու դիտողութիւններ ուղղած է Ճափոնի արտաքին նախարարին, Թիէնցինի բրիտանական թաղամասին պաշարման մասին։ Դեսպանին յանձնարարուած է մասնաւորապէս բացատրել թէ ինչ ցաւալի դէպքեր կրնան ծագիլ, եթէ Ճափոնի տեղական իշխանութիւնները գրգռիչ գործեր կատարեն։ Դեսպանը միեւնոյն ատեն ճափոնական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ճափոնի պաշտօնական ներկայացուցիչին ծանրակշիռ յայտարարութեանց մասին։ Ներկայացուցիչը ըսած է թէ խնդիրը չի կրնար կարգադրուիլ անգլիական թաղամասը ապաստանած չորս Չինացիներու յանձնումով եւ թէ պաշարման նպատակն է աւելի լայնօրէն ապահովել բրիտանական իշխանութեանց գործակցութիւնը հիւսիսային Չինաստանի մէջ։ Բացորոշ է որ եթէ այս յայտարարութիւնը Թոքիոյի կառավարութեան տեսակէտները կը ներկայացնէ, Ճափոնցիները կը պատրաստուին աւելի ընդարձակ եւ մեծ պահանջներ ներկայացնել քան չորս Չինացիներու յանձնումի պարզ խնդիրը։ Այդպիսի մեթոտ մը յառաջ պիտի բերէր քաղաքական կարեւոր հարցեր որ կը շահագրգռեն ուրիշ մեծ պետութիւններ։ Մենք սերտ յարաբերութեան մէջ ենք Ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութեանց հետ։ Մինչ այս մինչ այն, կառավարութիւնը կը քննէ պաշարման հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը»։

Ընդդիմադիր երեսփոխանները նոր բացատրութիւններ պահանջեցին, բայց վարչապետը մերժեց աւելի բան ըսել, կրկնելով թէ կացութիւնը իսկապէս ծանր է եւ թէ խնդիրը կը քննուի բոլոր երեսոյթներով։ Այս վերջին յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ Անգլիա փոխադարձաբար խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ Ճափոնի դէմ։ Առ այժմ յածանաւ մը դրկուած է չինական ջուրերը, պաշտպանութեան համար։

Լոնտոնի մէջ կը խոստովանին թէ տնտեսական խառնութիւնները ազդու չեն կրնար ըլլալ առանց Մ. Նահանգներու գործակցութեան։ Բայց միեւնոյն ատեն Անգլիա չուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կ'ուզէ Ամերիկեան կրակին մէջ քաշել, շագանակներ հանելու համար ի հաշիւ իրեն։ Մնաց որ, Թիէնցինի ամերիկեան շահերը աննշան են, բաղդատելով անգլիական շահերուն հետ։

Ճափոնի մէջ անամէջ սպառնալիք մը կը նկատեն Անգլիոյ ծրագրած տնտեսական տնօրինութիւնները եւ կը սպառնան աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ պաշարումը նպատակին չհասնի։

*** Ամերիկա վերապահ դիրք մը բռնած է առայժմ, խորհրդակցութիւններ կատարելով հանդերձ շահակից պետութեանց հետ։

*** Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Թիէնցինի պաշարումը կը նկատեն միահեծան պետութեանց ուղղակի պատասխանը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշարողական քաղաքականութեան։ Թերթ մը գրել կուտայ թէ « Անգլիա այնքան բարդ կացութեան մը մատնուած է որ կրնայ պրծիլ միայն պատերազմ հրատարակելով»։ Ուրիշ թերթեր ալ կը գրեն թէ ի վերջոյ պիտի սպառի Ճափոնի համբերութիւնը եւ թէ ժամանակը եկած է որ չորս միահեծան պետութիւններ՝ Իտալիա, Գերմանիա, Ճափոն եւ Սպանիա գործակցութիւն հաստատեն բոլոր ճակատներուն վրայ, առանց վերապահութեան։

***Թիէնցինի անգլիական հիւպատոսը իր բողոքագրով պահանջեց անմիջապէս դադրեցնել անգլիական հպատակներու խուզարկութիւնները,— « Նուաստացում մը որմէ ազատ են ուրիշ հպատակներ»։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական հպատակներ մերկացուած, խոշտանգուած կամ ժամերով սպասելու դատապարտուած են։ Միւս կողմէ, 2000 Չինացիներ փորձած են յարձակիլ անգլիական թաղին վրայ, իբրեւ թէ Ճափոնցիներու թելադրութեամբ։ Ուտելիքի գիները աւելցած են հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ, իբրեւ հետեւանք պաշարման։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Կաֆէնքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ, Եալովայի մէջ։ Հանրապետութեան նախագահը սեղան մը սարքած էր այս առթիւ, եւ նորէն սիրալիր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան, ի ներկայութեան Թուրքիոյ արտաքին նախարարին։

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս պաշտօնական այցելութիւնը անգամ մը եւս ամրապնդեց Թուրք եւ ռումանացի ժողովուրդներուն հաւատարիմ եւ ամուր բարեկամութիւնը։ Երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները նոյն տեսակէտներն ունին պալքանեան քաղաքականութեան մասին։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մըն ալ խօսեցաւ, իսկ Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ հետեւեալ կերպով ամփոփեց Անգարայի տեսակցութեանց արդիւնքը,— Տեսակէտներու եւ շահերու համերաշխութիւն Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ.— Կատարեալ համաձայնութիւն՝ հակելու պալքանեան երկիրներու միութեան, քաղաքական անկախութեան եւ խաղաղութեան վրայ։

Այս յայտարարութիւնները կարեւոր կը համարուին մանաւանդ անոր համար որ Հռոմ եւ Պերլին ջանքեր կը թափէին պալքանեան երկիրները Թուրքիոյ դէմ հանելու համար։ Թերթերը կը գրեն թէ Անգարայի այցելութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Ռումանիոյ մէջ։

*** Գերմանական թերթերը շարունակելով իրենց յարձակումները անգլեւթուրք համաձայնութեան դէմ, գրել կուտան թէ այդ համաձայնութիւնը մէկ օղակն է պաշարողական շղթայի մը եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ Պալքաններու մէջ։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԱԶԳԻ ԼԱՑՍ ,
ԱՅՍՕՐ ԱԶԳԻ ՓՈՒՇ

Երեք տարի առաջ Երիտ. Միութիւն մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, ընդ հովանեաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան։

Ուրիշները կ'ըսեն, ի՞նչ փոյթ, չըսեմ,— քաջալերել երիտասարդութիւնը, անոր ներշնչել մեր ազգին աւանդութիւնները։ Վերջապէս խմբել, կազմակերպել նոր սերունդը, կորիզներ ստեղծելով ամէն տեղ։

Մանաւանդ որ, Բարեգործականը առատութիւն մըն ալ ունէր, ուրիշներու վրայ,— դրամ եւ տուն։

Եւ նոր Միութիւնը տեղաւորուեցաւ ընդարձակ շէնքի մը մէջ, ուր, Գոսիւէ, գլխաւոր սրահին ճակատէն կախելով ճշանախօսք մը,— Հայ երիտասարդ, կազմակերպէ եւ կազմակերպուէ։

Չեմ գիտեր քանի՞ հոգիէ կը բաղկանար սկզբնական կորիզը։ Անդամներուն «սոցիալական ծագում»ին ալ ծանօթ չեմ։

Գիտեմ, միայն, որ ատեն մը որ եւ է դասախօսութիւն չէր յաջողեր, եթէ նախապէս ծանուցուած չըլլար թէ... պար ալ կայ։

Դեռ ուրիշ զարմանալի բան մը,— եթէ պատահաբար աչք մը նետէիք Միութեան գրադարանին վրայ, պիտի տեսնէիք Հայոց պատմութիւն մը, Նանսէնի գիրքը եւ ուրիշ հատորներ՝ քով քովի կծկուած ամօթխած կոյսերու պէս։ Ոչ իսկ էջերը կտրուած...

Երթալ-գալով, սերտելով-խմորուելով, ի վերջոյ Միութիւնը գտաւ բուն ճամբան։

Մնաց աւելի յստակօրէն հետաքրքրուիլ անցեալ եւ ներկայ կեանքով։ Յետոյ, գտին պատրաստ լեզու գտնելու համար ուրիշ երիտասարդական կազմակերպութեանց հետ, եւ կազմուեցաւ «Համագործակցական»ը։

Մէկ խօսքով, Միութիւնը հետզհետէ դարձաւ կենդանի եւ տաք բոյն մը, ինչպէս վայել է երիտասարդութեան։

Արդ, ինչ կ'անցնի, ինչ կը դառնայ, չեմ գիտեր, յանկարծ պաղ հով մը կը փչէ Բարեգործականի կեդր. վարչութեան գրասենեակէն։

Մեծ ու փոքր ցոյցեր կ'երթան կու գան։ Վարիչ պատուիրակը անձամբ կը մասնակցի Միութեան ընդհ. ժողովին եւ տեսակէտներ կը յայտնէ, բայց չի յաջողիր պարտադրել իր միտումները։ Ժողովականները որոշումները կուտան ազատօրէն եւ կը վերընտրեն վարչութիւնը։

Եւ ահա նոր փոթորիկ,— այս անգամ Բարեգործականի տեղական մասնաժողովն է որ նախ ազդարարութիւն մը, յետոյ չէնք-շնորհք վերջնագիր մը կ'ուղղէ Միութեան,

— Կա՛մ կ'ընդունիք մեր պայմանները ու որոշումները, եւ կամ երթաք բարով։

Ուրեմն, աչքի լոյսը կը դառնայ աչքի փուշ։

— Ի՞նչ պայմաններ դրուած են որ Երիտ. Միութիւնը կը մերժէ։

— Ես ալ չեմ գիտեր։ Կ'երեւայ երիտասարդները զգացուցած են թէ իրենց պարտադրուած խնամակալութիւնը կամ հոգատարութիւնը կը հակասէ ինքնորոշման իրաւունքին։

— Ճուտ պիտի տայի՛ն, հիմա փո՞ւշ իր մէջն։

— Ատոր պէս բան մը։

Եւ անշուշտ ատոր համար էր որ ներկայ չեղան Միութեան Գ. տարեդարձի բէյանքեթին։

Վ.ԱՀԷ

Անգլ. պատուիրակութիւն մը Անգարայի մէջ

Անգլիական զինուորական պատուիրակութիւն մը հասաւ Անգարա, հրամանատարութեամբ Զօր. Լընտի։ Պատուիրակութեան պաշտօնն է Թուրք զինուորական վարիչներու հետ մշակել զինուորական ու նաւային գործակցութեան մը ծրագիրը՝ Միջերկրականի, Պալքաններու եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Ան պիտի բանակցի նաեւ որ Անգլիա հայթայթէ Թուրքիոյ ռազմական պիտոյքներ այն պարագային, երբ Գերմանիա մերժէ յանձնել Շքոտայի գործարաններուն եղած թրքական ապսպրանքները։

*** Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Գերմանիա դադրեցուցած է ռազմական պիտոյքներու հայթայթումը Թուրքիոյ, ցնոր տնօրինութիւն

Անգլեւխորհրդային բանակցութիւնը

Պ. Սթրէնկ, Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Հուկուէկս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մոլոթովի հետ, ընկերակցութեամբ Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին առ այժմ։ Խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին այս օրերս։ Անգլիական պատուիրակը միշտ կը խորհրդակցի Ֆրանսական դեսպանին հետ։

Բանտարկեալներու արձակում Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ամէն օր բազմաթիւ բանտարկեալներ կ'արձակուին խորհրդային բանտերէն։ Բայց, մինչեւ հիմա արձակուած կալանաւորները անոնք են որ դատավարութեան կը սպասէին, եւ ոչ թէ դատապարտեալներ։ Արձակեալներուն մէջ կը գտնուի միայն մէկ ականաւոր պաշտօնատար, Չէյէֆով, մարզախաղերու գործավարութեան նախկին նախագահը։

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ աչքէ ինկած է հռչակաւոր ընդհ. դատախազը, Վիշինսկի, որ այնքան գլուխներ կերաւ։ Պաշտօնական լուրեր կը պակսին, սակայն եւ Վիշինսկի կը շարունակէ յօդուածներ գրել Մոսկուայի թերթերուն մէջ։

Մոսկուա դանդաղաշարժ է...

Մոսկուայէն ստացուած լուրերէն կ'երեւայ, թէ Պ. Սթրէնկ պիտի մնայ քանի մը օր, անգլիական դեսպանին հետ միասին գլուխ բերելու ծրագրուած դաշինքը։ Անգլիոյ հանրային կարծիքը, այս դանդաղութեան առթիւ, սկսած է ըմբռնել, թէ պէտք չէ դահավիժեցնել դէպքերը, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը ընդհանրապէս դանդաղաշարժ է իր գործերուն մէջ։ Կը թուի այժմ, թէ անգլեւխորհրդային դաշինքի կնքումը գլուխ պիտի հանուի կամաց կամաց, թերեւս երկու շաբաթէն։ Մոսկուայի մէջ ամէն գործի ընթացքը դանդաղ է, ինչպէս ըսաւ բարձրաստիճան խորհրդային պաշտօնատար մը. «Մենք կը վայելենք Մոսկուայի մէջ դիկտատուրայի մը բոլոր առաւելութիւնները եւ Լոնտոնի մէջ ժողովրդապետութեան իրաւունքները»։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին շոգենաւ նստան հինգշաբթի օր, Քանատայէն, Լոնտոն վերադառնալու համար։ Այս առթիւ երկուքն ալ ձայնասփիւռ ճառեր խօսելով, շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց եղած ընդունելութեան համար։

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մեր գաղութները, մանաւանդ հայաշատ կեդրոնները, ամէն տարի կ'ունենան իրենց նիւթական դժուարութիւնները իրենց ազգային պարտականութիւնները կատարելու համար։

Բազմաթիւ մարմիններ գոյութիւն ունին, որոնք տարեկան քանի մը ձեռնարկ կը կազմակերպեն՝ իրենց քօթաները լրացնելու համար։ Ահա ձեզ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Կ. Խաչը, Ցեղակրոնները, մասնաւոր եւ հանրային դպրոցները, Հայրենակցական Միութիւնները, Հայ Առաքելական Եկեղեցին, տեղական ակումբներ եւ գրադարաններ, բոլորն ալ լաւ եւ օգտաշատ նպատակներու համար դըրամ կ'ուզեն իրենց համակիր հասարակութենէն։ Անհատ մը, եթէ հետաքրքրուած է հանրային կեանքով եւ գիտակ է պարտականութեան, բարոյական պարտաւորութեան տակ է քաջալերելու բոլոր ձեռնարկները, գնելու տոմսեր, վճարելու մուտքի դրամ եւ մասնակցելու պիւֆէներու սպասումին։Ընտանիքաւոր հայր մը պարտաւոր է իր ընտանիքի բոլոր անդամներն ալ տանելու հոն, այլապէս կ'ենթարկուի քննադատութեան։

Փոքրիկ հաշիւ մը պիտի բաւարար ըլլայ՝ հետեւեալ պատկերը գծելու։ Տարեկան միջին հաշուով ան տասը ձեռնարկի պիտի այցելէ։ Եթէ հինգ հոգինոց ընտանիք մը ունի, պիտի վճարէ 2 ու կէս տոլար իբրեւ մուտքի տոմս, ապա պիտի վճարէ 25 սենթ մուտքի ծաղիկներու համար, պիւֆէին պիտի ծախսէ առնուազն հինգ տոլար, զանազան վիճակահանութիւններու եւ պարերու մօտաւորապէս 1—2 տոլար։ Ապահովաբար 10 տոլար պիտի ծախսէ՝ մէկ ձեռնարկի մասնակցելու համար։ Իսկ տարեկան 100 տոլար, չհաշուած զանազան կազմակերպութիւններու վճարած անդամավճարները։

Այս՝ խնդրին մէկ կողմն է։ Կայ նաեւ երկրորդ կողմը։ Ձեռնարկները խաչոր շահ չեն ապահովեր, եւ կը պատահի որ վնասով դուրս կ'ելլեն։ Վճարումներ դահլիճներու, յայտարարութիւններու, արեւելեան եւ ամերիկեան նուագախումբերու, էր–պէյ–երգչուհիներու, պիւֆէի ապրանքներու համար, աւելորդ աշխատանքներ, դիմումներ, խնդրանք, ջղայնութիւն, ցաւ եւ յուսահատութիւն անբաժան ընկերներ են նման ձեռնարկներու։ Բազմաթիւ տոմսերու երեւումը, բարեկամներու եւ համակիրներու կողմէ վաճառումը կը ստիպէ, որ շատերը տներէն չելլեն, որպէսզի ստիպուած չըլլան նոր պարտականութիւններու տակ ընկնելու։

Ահա այս կացութեան վերջ տալու համար, Նիւ–Եորքի գաղութի ազգային հաստատութեան ղեկավարները, նախագահութեամբ Գ. Գ. Նորեանի, Ն. Թըրփանճեանի եւ Վ. Կարապետեանի, գործնական եւ օգտակար ձեւ մը յղացած են։ Զայն իրականացնելու համար՝ մշակած են ծրագիր մը եւ հիմ դրած որոշ կազմակերպութեան։

Այդ ծրագիրը մէկ տարուան համար փորձարկութեան պիտի դրուի։ Բոլոր հանրային կազմակերպութիւնները՝ Հայ. Առաք. Եկեղեցին, Հայ Կ. Խաչը, Արմէնիա Հոլը, Ցեղակրոնները եւ դպրոցը պիտի ներկայացնեն իրենց տարեկան պիւտճէն։ Անոնցմէ ամէն մէկը տարուան մէջ միայն մէկ ձեռնարկ տալու իրաւունք պիտի ունենայ, հովանաւորութեամբ կեդր. մարմնի։ Իրենց բոլոր մուտքերը պիտի կեդրոնանան նորակազմ ընկերութեան գանձապահի մօտ։

Ամբողջ մուտքը պիտի հայթայթէ համակիր հասարակութիւնը տուրք անունով, իւրաքանչիւր մարդ վճարելով իր կարողութեան համապատասխան։

Ձեռնարկները պէտք չէ ըլլան ծախսալից, այլ պիտի ծառայեն հաճոյքի եւ զուարճութեան։ Բոլոր ծախքերը պիտի հոգացուին կեդրոնական սնտուկէն եւ վերոյիշեալ մարմիններու բոլոր ֆօթաները պիտի բաւարարուին մէկ աղբիւրէ։

Ասոնց մէջ չեն քաղաքական կուսակցութիւնները եւ Հայրենակցական Միութիւնները, որոնք ազատ պիտի ըլլան իրենց գործունէութեան մէջ։

Այսպիսով ամէն ընտանիքի տարեկան բարեսիրական ծախքերը պիտի կրճատուին երկու երրորդով։ Եթէ ընտանիք մը տարեկան 10 տոլար վճարէ եւ 20 ալ զանազան ձեռնարկներու, այդպիսով խնայած պիտի ըլլայ յաւական գումար։ Միաժամանակ ան պիտի ունենայ ձրի ազգային կրթութիւն՝ մանուկներու համար, եկեղեցական ձրի արարողութիւններ եւն.։

Երբ նիւթապէս ապահովուի գաղութը, երբ իւրաքանչիւրն իր կարողութեան համապատասխան մասնակից է հանրօգուտ ձեռնարկներուն, ժողովուրդը հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ պիտի երթայ այդ ձեռնարկներուն, եւ այն ատեն աշխատողներն ալ նուազ պիտի ընկճուին եւ աւելի եռանդով գործի պիտի լծուին։ Եթէ նիւթական կողմը գաղութի գործերուն դիւրութեամբ կարգադրուի, կարելի պիտի ըլլայ աւելի ուշադրութիւն դարձնել բարոյական եւ դաստիարակչական կողմին վրայ։

Գովելի է մեր հայրենակիցներու նախաձեռնութիւնը։ Անոնց այս ծրագիրն ու նպատակը արժանի են քաջալերութեան։

Յուսանք, որ մէկ տարուան համար ըլլալիք այս փորձը պիտի պսակուի յաջողութեամբ եւ հնարաւոր պիտի դառնայ տարածել զայն ամերիկահայ գլխաւոր եւ հայաշատ բոլոր կեդրոններու մէջ։

Ծրագրի մը յաջողութիւնը որքան ղեկավարներէն եւ նախաձեռնողներէն է կախուած, այնքան ալ հասարակութեան լայն խաւերու օժանդակութենէն։

Վստահ եմ, որ եթէ այս փորձը յաջողութեամբ պսակուի, պիտի օրինակ դառնայ ուրիշ հայ համայնքներու համար եւ պատիւ բերէ հայութեան։

ԱՐՍԷՆ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՁԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ Կ'ԱՆՑՆԻ

«Լ'Էօվրը»ի մէկ աշխատակիցը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ինչպէս մեր օրերու բարեկեցիկ դասակարգը, որ երէկ լքեց գիւղը եւ նկաւ կազմել այսօրուան քաղքենի դասակարգը, այնպէս ալ հիմա փոքր հողագործները եւ հողի աշխատաւորները հետզհետէ կը հեռանան գիւղերէն եւ ագարակներէն։

Փախուստ մը գիւղերէն դէպի քաղաք։

Եւ ամէն տարի կը շատնայ արդարօրեն լքուած հողամասերու տարածութիւնը։ Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, 1913էն ի վեր, անմշակ արտերու տարածութիւնը շատցած է 30 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Միւս կողմէ, երբ Ֆրանսացի հողագործը խոյս կուտայ գիւղէն, օտար հողագործը, գլխաւորաբար Պելժիքը, Իտալացիները, Սպանիացիները, Հոլանտացիները եւ Զուիցերիացիները կ'երթան գրաւել լքուած հողը, անշուշտ լաւագոյնը, արգաւանդը։

Հողի վարձու աշխատաւորը եւս իր տեղը կուտայ ոչ թէ մեքենային,— որովհետեւ, հակառակ ճարտարարուեստական նուաճումներուն, հողը տակաւին կը պահանջէ աշխատող բազուկ եւ ոչ թէ մեքենայ,— այլ օտար աշխատաւորին։ Այսպէս ներկայիս Ֆրանսական հողի մշակութեամբ կը զբաղին 220.000 օտար վարձու տեսական աշխատաւորներ, առանց հաշուելու դեռ առժամաբար ամբան եղանակին աշխատողները։

Այս օտար աշխատաւորները կը պատկանին հետեւեալ ազգութեանց,— լեհ, իտալացի, սպանիացի, պելժ, չեխ, սերպ, հաստատուած՝ այս կամ այն կողմը, գրեթէ ամէնուրեք։ Կեդրոնական եւ արեւմտեան գաւառներուն մէջ չկան օտար աշխատաւորներ։ Հարաւային գաւառներու մէջ, Սպանիացիները եւ Իտալացիները կը զբաղին այգեգործութեամբ։ Սահմանամերձ շրջաններու մէջ, ամէնէն արգաւանդ երկրամասերու վրայ, հողային գլխաւոր արտադրութեամբ զբաղողները առաւելապէս օտարներ են։

1938 Յուլիսին, Փա–տը–Քալէի մէջ օտար աշխատաւորներու թիւն էր 92 հազար, որուն 47.000ը՝ Լեհեր։ Մեծ մասը կ'աշխատին հանքերու մէջ, բայց փոքր թիւ մը չէին կազմեր հողագործներն ալ։ Նոռի նահանգին մէջ կ'աշխատէին 95.000 աշխատաւորներ, 32.000ը Լեհեր,— մեծ մասը հողային աշխատանքի լծուած։ Էն նահանգին մէջ՝ 17.000 օտար աշխատաւորներ, 10.000ը՝ Լեհեր, գրեթէ բոլորը ագարակային աշխատանքի լծուած։ Ուազի նահանգին մէջ՝ 14 հազար օտար աշխատաւորներ, 6000ը՝ Լեհ, 2.600ը՝ Պելժ, 1.200ը՝ Չեխ,— հողային աշխատանքի լծուած։ Սէն–է–Մառն նահանգին մէջ՝ 17.000 օտար աշխատաւորներ, 7.000ը՝ Լեհ և 1500ը Չեխ,— հողային աշխատանքի լծուած։ Սէն–է–Ուազ նահանգին մէջ՝ 39.000 օտար աշխատաւորներ, 10 հազարը՝ Լեհ, 2.500ը՝ Չեխ,— հողային աշխատանքի լծուած։

Փարիզի դուռներուն առջեւ, բաղմաթիւ գիւղախումբերու մէջ, օտար հողագործ աշխատաւորներու թիւը աւելի է Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներէն։ Միթրի–Մորիի մէջ (Սէն–է–Մառն), մայրաքաղաքէն ուղիղ գծով 18 քիլոմեթր հեռու, 116 օտար հողագործ աշխատաւորներու մէջ, բոլորն ալ Լեհ, կորսուած են 88 Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներ։ Այս գիւղախումբին սահմաններուն մէջ հաստատուած են հողագործական ութ մեծ ձեռնարկներ, իւրաքանչիւրը ունի 25—50 բանուոր, մեծամասնաբար օտար։ Մէնիլ–Ամըլոյի մէջ, որ սահմանակից է վերի գիւղախումբին, հաստատուած են հողագործական վեց կարեւոր ձեռնարկներ, որոնք կ'աշխատցնեն 44 Ֆրանսացիի դէմ 51 լեհ եւ չեխ բանուորներ։ Սիլլի–լը–Լոնկի մէջ, ագարակ մը 7 Ֆրանսացիի դէմ ունի 14 լեհ աշխատաւոր։

Այս պատկերը անհանդուրժելի կը դառնայ արդէն, երբ կը տեսնենք որ կարգ մը շրջաններու մէջ, ուր օտար աշխատաւորները գլուխ քերելու ժամանակ չունին, գործադուլ կը մընան Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորները։ Անցեալ Ապրիլին, աշխատանքի նախարարութեան տեղեկատու թերթը կը հաղորդէր թէ գործ կը փնտռեն Սէն–է–Ուազի մէջ 874 Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորներ։ Այսպէս գործ կը փնտռեն նաեւ Սէնի նահանգին մէջ։ Ու նկատելով որ հողագործ բանուորներու գործազրկութեան սնտուկները մեծ գումարներ չունին տրամադրելի, Ֆրանսացի աշխատաւորը ձեռքերը ծալլած կը սպասէ լաւ օրերու, մինչ օտար աշխատաւորը գիշեր ցերեկ կ'աշխատի ու դրամ կը վաստկի։

Այս ամէնուն պատճառը հողագործական գաղութներն են, որ կազմուեցան Ֆրանսայի մէջ՝ կառավարութեան եւ խորհրդարանին օժանդակութեամբ։ Ընկերային օրէնսդրութիւնը չի պաշտպաներ հողի աշխատաւորները այնքան, որքան պաշտպանուած են ճարտարարուեստի աշխատաւորները։

Աշխատանքի արկածներու, ընտանեկան ապահովագրութեան, ծերունական նպաստի, գործազրկութեան օգնութեան, աշխատանքի տեւողութեան, հաւաքական պայմանադրութեան հարցերու մէջ օրէնքին տրամադրութիւնները այնքան նպաստաւոր չեն հողի աշխատաւորներուն, որքան ճարտարարուեստի բանուորներուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսացի աշխատաւորը կը լքէ գիւղատնտեսական կեանքը եւ կը հեռանայ բնութեան գիրկէն։

Երկրորդ պատասխանատուն կը կազմեն գործատէրերը, մասնաւորաբար հողային գլխաւոր արտադրութեանց մէջ։ Անոնք կը վճարեն աշխատավարձ մը, որ փոփոխական ըլլալով հանդերձ ագարակէ ագարակ՝ գոհացուցիչ չէ երբեք։ «Թանս վերջերս կը գրէր թէ հողային աշխատանքի վարձատրութիւնը, կարգ մը շրջաններու մէջ, այնքան անբաւարար է, որ չենք կրնար հաւատալ թէ կարելի է աշխատիլ այդքան աննշան օրավարձով մը։ Եւ այդ օրավարձը չի բաւարարեր՝ նոյնիսկ եթէ հողի արտադրութիւնը ծախուի լաւագոյն գնով։ Գալով սնունդին՝ տրուածով ոչ աւելցուկ կը տրուի, ոչ ալ փորձ։ Բնակութեան հարցը աւելի եւս դէշ.— վիճակագրութեան մը համաձայն՝ 1929ին, 218.487 աշխատաւորներ (54.923ը կին) կը բնակէին ախոռներու մէջ, որոնք շինուած չէին բնակութեան համար.— Ախոռ, Ոչխարանոց, Խոզանոց։ Եւ խորհիլ որ այն շրջանները, ուր աշխատաւորներուն կը տրուի բնակութեան ամէնէն դէշ պայմանները, երկրին ամէնէն հարուստ շրջաններն են։

Այս ագարակատէրները, օրինակ Իլ–տը–Ֆրանսի մէջ, պարտադրելու համար իրենց կամքը՝ աշխատավարձի, սնունդի եւ բնակութեան հարցերու մասին, ամէն ջանք կը թափեն, որ սէնտիքա չկազմեն իրենց աշխատաւորները։ Տեղական թերթերու մէջ, երբ ազդ կուտան թէ գործաւորի պէտք ունին, աւելին տալ կ'աւելցնեն որ «պիտի մերժուին սէնտիքայի անդամները»։ Եւ սակայն իրենք անդամ են ագարակատէրերու սէնտիքային։

Այս պայմաններուն մէջ Ֆրանսացի հողագործ աշխատաւորը կը նախընտրէ թողուլ գիւղը եւ մտնել ճարտարարուեստի մէջ, ուր աւելի լաւ պաշտպանուած է,— Մինչ իր տեղը կը գրաւէ օտար աշխատաւորը, հնազանդ գործիք մը ագարակատէրերուն ձեռքը։

Բայց օտար աշխատաւորը, գրաւելով Ֆրանսական հողագործական շուկան, երկրին վարիչները կը դնէ ուրիշ հարցի մը առջեւ։ Ո՞վ պիտի աշխատցնէ այդ հողերը, վաղը, պատերազմի մը պարագային։ Ֆրանսացի աշխատաւորը գիւղէն հեռացած է հիմակուընէ։ Վաղը, պատերազմի ժամանակ, պիտի հեռանայ օտար աշխատաւորն ալ, դէպի իր հայրենիքը կամ կեդրոնացման ճամբարները։ Նուազ մտահոգ չեն նաեւ ագարակատէրները,— Գերմանիա, դէպի Արեւելք արշաւի իր քաղաքականութեամբ, վաղը խոչընդոտ պիտի հանդիսանայ մեր ագարակատէրներուն, որոնք վարձու աշխատաւոր կը բերէին Կեդր. Եւրոպայէն։ Զէ՞ որ Գերմանիա ինք եւս պէտք ունի աշխատաւոր ձեռքերու, մանաւանդ գիւղատնտեսութեան մէջ։ Կուլարի համագումարին մէջ, անցեալ Նոյեմբերին, Վալթէր Տարէ, որ պարենաւորման եւ հողագործութեան նախարարն է, կը յայտարարէր թէ հինգ տարուան ընթացքին գերման հողագործութիւնը կորսնցուցած է 800.000 աշխատաւոր։ Նոյն նախարարը, «Կանաչ Շաբաթ»ի ցուցահանդէսին մէջ, անցեալ Յունուարին, կը յայտարարէր դարձեալ թէ կաթնատու կովերու պակասը (վերջին տարիներուն պակսած է 300.000 գլուխ) հետեւանք է կթող ձեռքերու պակասին։ Քանի մը շաբաթ առաջ, բանջարամշակութեան ցուցահանդէսին մէջ, նոյն նախարարը կ'ըսէր թէ կարելի չէ եղած զարգացնել պտղամշակութիւնը Գերմանիոյ մէջ՝ անոր համար որ կը պակսին աշխատող ձեռքերը։

Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ, ուրեմն, պատրաստել հողագործ ձեռքեր,— գիտակից եւ հայրենասէր գիւղացիներ։ Ներականյութին պարտականութիւն է պաշտպանել հողագործ աշխատաւորութիւնը, հսկել ագարակատէրերու կատարած խաղերուն վըրայ, թոյլ չտալու համար որ Ֆրանսական գիւղը պարպուի Ֆրանսացիներէն։

ԿԸՆԱՍ ԱՌՆՉԱՐ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԽԾԻՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԳԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏՑԱԾՈՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՓՈԽԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ի շնորհս շըլթանաւորներուն, այսօր ալ կը շարունակենք պրպտումներ մեր բառերուն յանասիրական արժէքին շուրջ։ Ու... նինք չփոթ, չէ՞։ Այս բառին կազմութիւնը նոյն կը թուի ըլլալ չփոլ բային հ'ա։ Տեսէք — տարտնուլ, բռնուլ բռտնիլ — երեքն ալ նոյնիմաստ, եւ գրեթէ միեւնոյն տառերով կազմուած։ Այս երեւոյթին յա ախ կը հանդիպինք մեր լեզուին մէջ, եւ ուրուն ակնարկած ենք մեր դասերու ընթացքին։

Սուզանաւ թէ ընդծովեայ։ Մեր նախասիրութիւնը կ'երթայ երկրորդին, իբրեւ աւելի համապատասխան իմաստին։ Sous – marin կը նշանակէ առաջին սուզանաւը։ Այս վերջինը աւելի կը պատշաճի submersibl։ Ֆրանսերէնին։ Ունինք ընդ նախդիրով կազմուած ընդերկրեայ։ Ունինք նաեւ ընդերքը, փորոտիք իմաստով, նոյն ընդ նախդիրով։ Գիտէք արդէն որ այդ նախդիրը առանձին չենք գործածեր գրեթէ մեր նոր գրականին մէջ, բայց անկէ շինուած շատ բառեր ունինք — ընդարոյս, ընդունիլ (հետը բռնած, հետը ծնած)։ Դիտել պէտք է թէ ընդ զանազան նշանակութեամբ կը գործածուի հին գրականին մէջ տակ, հետը, մէջ, մէջէն — եւ նոր գրականին մէջ գործածուած նէրը բառ ալ նոյն պէտք է ճշդել։ Այսպէս՝ ընդ բժակ (կազմուած ընդ նախդիրով եւ. արմատ սածականով, լայն, մեծ մէջքէն եւ ամէն կողմէն։ Ընդ կ'ըսկ ընդարձակէ իմաստը)։ Ընդ չըկեմ (դիւրին է բացատրութիւնը. Վենետ համար)։ Ընդունիլ կը պարունակէ-ընդ եւ ունիլ (ունենալ), բառ այսմ նաեւ ընդունակ։ Նաեւ ընդումայն, ընդմիջել, ընդվզիլ (վիզը տնկել, ապստամբիլ)։

Իւրաքանչիւր լեզու ունի իրեն սեփական առանձնայատկութիւններ։ Բնական երեւոյթ մըն է սակայն որ հո՛ն ունի նաեւ մեր լեզուն։ Եւ շատ շատերէն շատ։

Դիակապուտ լինել, դիարապ խաղայինը, եւ ասոնց նման զուտ հայկական բացատրութիւններ։ Ներհեցէք թէ ձեր ծանօթ լեզուներէն ոչ մէկը այս կերպով կրնայ բացատրել։ Երբ պիտի բսէ — դիակները կը կողոպտէին, վիրաւորները հետզհետէ կ'իյնային եւ կը չարժտէին ու ահա կ'մեռնէին։ Աքիլլափոյ յիշատակուած եւ կու օրինակներ են միայն։ Ապա թէ ոչ, կարելի է մեր հարիւրաւոր ինքնուրոյն գոյքերը թուել ի փառս Մեծն աքանչին, մասնագիտական հրատարակութեան մը մէջ։ Եւ ահա թէ ինչու օտարներէն մեր Ս. Գիրքը թարգմանութեանց հեղինակած է, ի հեճուկս Օքսֆորտեան Միութեան ին։

Կը թուի թէ գուշակել եւ գգոյշ բառերուն արմատը նոյն էր։ Մանաւանդ երբ գիտենք, թէ գգուշին գ գիրը ճնշելի է։ Գերմաներէնը արդէն keush է, ճիշդ մեր (գ) գոյշը։ Հետեւաբար հեռի չէ գուշակը, գուշակելը, որ գգուշութեան կը կարօտի, տեսակ մը երկչոտ համարձակութեան, ուստի եւ գգուշութեան։

Առու, առոգել, ոռոգել կատարելապէս նոյն արմատէն կը թուին ըլլալ, որմէ անշուշտ նաեւ մեր սովորական առողջութիւնը, (բառերուն մէջ, թարմ արտասանութիւնը) — Վառարել — արմատականը տար (հեռ. գուրս)։

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Գլխաւորը ջահեր ձեռք բերելն է. հէնց որ մի երկու վրան կարողանանք վառել, սարսափը կը տիրէ ամէնքին, խուճապ սկսու Սեպուհը, սակայն այդ պաշտօնը Գեղացիները պիտի կատարեն, իսկ մերոնք պիտի հարուածեն։

Երկար խօսելուց եւ այս ու այն կողմը հետաղօտելուց յետ՝ իշխանն ու Սեպուհը վերադարձան զինուորների մօտ։ Նրանք ամէնքն էլ քաղցը քուն էին մտել. բայց մի քանիսը եկողների քայլատրոփը լսելուց վեր թռան տեղներից։ Արթուն էր միայն մի զինուոր, որ պահակութիւն էր անում ձիաներին։

Գէորգ իշխանը տեսնելով Գոռին, որ գլուխը մի կոճղի յենած՝ անուշ մրափում էր, ակամայ կանգ առաւ նրա առաջ։ Լուսինը, որ սահում էր երկնակամարի վրայ, պայծառ շողերը ծառերի միջից թափանցելով՝ լուսաւորել էր պատանու գեղեցիկ դէմքը, ուր հանգչում էր այդ բոպէին մի հանգիստ եւ խաղաղ ժպիտ։

Գրնձէ զրահը, որ պատում էր նրա առողջ կուրծքն ու թիկունքը, ոսկեզօծ սաղաւարտը, որ ծածկում էր տակաւին նրա գեղեցիկ գլուխը, բայց չէր կարողանում ամփոփել իւր մէջ նրա հարուստ խոպոպները, որոնք պարզարում էին պատանու ճակատն ու պարանոցը, եւ վերջապէս կմբատը, արծաթազարդ վահանակը, որ բռնած էր ձախ ձեռքում եւ սրով, քնի մէջ անգամ, պաշտպանում էր նա իւր կուրծքը, փայլում էին լուսնի առաջ մեղմ ճաճանչներով։

Իշխանն սկսաւ նայել որդուն. ծնողական սիրտը կարծես զգացուեց մի երկարատեւ արբեցութիւնից. եւ մի տխուր զգացում սկսաւ նրա սիրտը ճնշել։

«Փուշէ իմ ձեռնարկութիւնը հաճելի չէ Աստծուն. գուցէ նա բարկանում է, որ ես յանդուգն մտքեր եմ յղանում եւ խաղաղ քուն վայելող աշխարհների վրայ անակնկալ յարձակումն եմ գործում... Գուցէ նա ինձ պատժելու համար՝ Հայաստանիցներից մինի սուրը մխի իմ այս միամօր որդու կողը եւ նրա կենաց արեւը խաւարեցնէ... Եւ ես յաւիտեան զրկեմ նրանից... իմ կեանքի այս միակ մխիթարութիւնից... Օ՛, եւ տեսնեմ նրան արիւնաշաղախ, ժպիտը դեղեցիկ դէմքի վրայ սառած եւ սիրուն աչքերը յաւիտեան փակուած... ո՛չ, անկարելի է. ո՞ր Աստուածը այնու հետեւ կարող է իմ կսկիծը փարատել... եւ ի՞նչ լուր տանեմ ես նրա մօրը. ի՞նչ երեսով նրան երեւամ... Արդեօք մի անգութ, մի բարբարոս չե՞մ ես. ինչո՞ւ չարգիլեցի նրան Գառնիում... ի՞նչ սէր պիտի աւելացնէր նա ինձ համար. միթէ՞ մի հասարակ զինուոր չէր կարող նրա գործը կատարել. ինչո՞ւ կամեցայ Մարզպետունեաց տան վերջին ճրագը խաւարեցնել... Ջէ, սա պիտի հեռանայ այստեղից. եւ կամ մեր արշաւանքը պիտի յետաձգենք...»

Այս մտքերն էին յուզում Մարզպետունու հոգին, երբ Սեպուհը մօտենալով՝ զօրաւոր ձեռքը դրաւ նրա ուսին եւ ասաց.

— Մենք ուշանում ենք, Տէ՛ր Մարզպետունի. այստեղ պառկած բոլոր զինուորները նոյնպէս մայրեր ունին, որպիսին ունի Գոռ իշխանիկը. գնա՛նք։

Սեպուհի այս խօսքը սառանեց իշխանին եւ նա կարծես անուրջից ըսթափուելով՝ բացագանչեց.

— Գնա՛նք. թող բոլոր մայրերն էլ նահատակների ծնող հռչակուեն։

Համաձայն կախու արած որոշման՝ իշխանը պիտի բարձրանար Գեղ, նրանց օգնական մարդիկ բերելու, իսկ Սեպուհը պիտի իջնէր Վէդի աւանը եւ, եթէ այդտեղ յաջողէր, անցնէր Շիրմանիս եւ այնտեղից մարդիկ հրաւիրէր։ Նրանց նպատակն էր հայթայթել ոչ թէ կռուող զօրք, այլ միայն գռեհկաց ու ալմուկ հանող ամբոխ, որ գիշերային ժամում կարողանար սարսափ ազդել թշնամուն։

Ծէգին վառելի մօտ նրանց բաժանուեցան։ Իշխանը լերան լանջերը բարձրանալով, դարձաւ սկսաւ Գոռի վրայ մտածել։ Բայց այս անգամ ոչ իբրեւ Թուլասիրտ հայր, այլ իբրեւ հայրենասէր զինուոր։

«Մինչեւ այսօր բիւր մեզ նմաններ զոհուել են թշնամու սրին. դրա պատճառը եղել է այն, որ ամէն մի իշխան, իւր տոհմն ապահովել մտածելով կամ սիրելիների կեանքը խընայելով՝ ձեռնպահ է մնացել ընդհանուր գործին միանալուց. Երկրի ժողովուրդը զոհ է գնացել այն երկչոտ զգացմունքներին, որոնք մի ժամ առաջ պաշարել էին իմ սիրտը։ Փրկութեան սեղանը զաղարել է ազատութիւն բաշխելուց. որովհետեւ այդ սեղանի վրայ զոհ մատուցանող չկայ... Բայց ես հրապարակային խոստում արի. ես ահաւոր երդում երդուեցայ. ինչպէս կարող եմ այդ երդման դըրժել... Իմ Գոռը յաւիտեան հօ չի ապրելու. մահը վաղ թէ ուշ պիտի փակէ նրա աչքերը. կարող է պատահել որ նա մեռնի հէնց իմ յարկի տակ, մի ապերախտ գաւաճանի թաքուն հարուածից... ինչո՞ւ աւելին չէ մնալ որ այդ մահը հանդիպէ նրան հայրենիքի համար մղած կռուի դաշտում. ինչո՞ւ չցանկանալ որ անփառունակ մահուան փոխարէն՝ նա մարտիրոսական պսակ ստանայ. ինչո՞ւ չմխիթարուիլ այն քաղցր մտքով՝ թէ աշխարհի մէջ ունեցածս ամենաթանկագին հարստութիւնը իմ հայրենիքի ազատութեան նուիրեցի... եւ վերջապէս միթէ՞ իմ Գոհարը որդւոյ մահը լսելուն պէս՝ չի կարող հպարտ հերոսուհու նման ասել թէ՝ «հէնց դրա համար ծնեցի որդիս...»։

Այս մտքերն այնպէս ազնւացրին իշխանին, որ նա չզգաց թէ՝ ինչպէս անցաւ Գեղայ դարեւանդները եւ հասաւ ամրոցի պարիսպներին։

Դռան մօտ թաց չգանելով, նա վերցրեց մի աւազին արձաքար եւ զարկեց երկաթապատ դռներին։ Փեղկերը դըղրդացին, բայց աշտարակից պահապանին ձայնը չլսուեցաւ։ Իշխանը նորանից կրկնեց իր հարուածը եւ այս անգամ միայն պահապանը իւր խորշից ձայնը լսեցրեց։

— Բացէք դուռը։ Ի՞նչ վախելու ժամանակ է, յիմարներ, թշնամին ձեր առջեւն է, գոչեց իշխանը։

(Շար.)

Մանրիկներ կամ, աւելի, բառի մասեր ունինք, որոնք ներքին կապակցութիւն մը կուտան իրենց չինուած բառերուն իմաստին։ Այսպէս — ...պերտ, վերտ, շերտ, կերտ (հիւսուածքի, կտրուածքի, ձեւի իմաստով). — Զատել – զտել, զուտ, զատ, ...զով նաեւ ազատ) միեւնոյն ակէն ...րուած են։

Ունինք վառ, բայց՝ վառիլ, վառել ...ւնք, զինել, զինուիլ իմաստով)։ ...ուն ճիշդ ձեւը կը գտնենք նաեւ ...րմաներէնի մէջ - Wehr, wehren:

Ինչ ալ ըսէք, ողջաք, ինչ ալ ընէք ...ւք հրջանաւարտներդ, որ պիտի ...ւկնիք քանի մը օրէն եւ դուք որ ապա ...ին պիտի ասպարէզ այս հասցնել ...ութիւնը, — բան մը կայ որ պիտի մղէ ձեզ, այս անկեալ կեանքին ...՝ որ մեր ներկան է, դէպի ազգային խոհալը։ Եւ այդ խոհալին տանող ...ամբան հիմա մեր մշակոյթն է միայն։

Շատ կարճ է մեր հուակ բանքը, ...նաւանց Արապի մը ճշգրտաչափ աչքերուն տակ։ Մշակոյթի այս կրակը, ...նշէջ մորենին, այս Վեստեան հուրը ինչպէս փայտին ու հանածոյին ...արեւային շողին, երկաթեայ շէնքը կը մղէ գիծերուն վրայէն, համանցքին ժամանելու համար։ Թող մեր ...ինամիները — երեւելի եւ աներեւոյթ — իրար անցնին, ձգտին, նկատին մարելու համար այդ կրակը, ...պէտգիտանոց մէկ մասին համարձակութիւն փճանանք եւ մէկ մասին հաւասար ալ հալինք ձուլուինք իբրեւ քիմիական նիւթ մը, մետաղակերպ։ Թող մինչեւ իսկ իրարու հետ պայքարին՝ հայկական հողերն ու ստացուածները, ուխտուած ու ապա դըրուած երկրամասերը իրարու առնելու համար դիւային սակարկութիւններով, — ոչ, ի զուր, — շողին վառել, ճչելով, տնքալով պիտի սահինք իր բնոյ երկաթներուն վրայէն։ Այդ բնոյ մեր Մշակոյթին հարստութենէն կազմուած է, նայեցէք որ դուք ալ մաս կազմէք։ Գոնէ թեթեւ ստորասութեամբ, բայց, վերջապէս, փանաքի պատրաստութեամբ մը։

Բայց քիչ խօսք ու աւելի գործ։ Մանաղին մէջ պուտ մը ջուր, պատառ ...ւաց աւելի կ'արժեն, քան Մեծ ...ւնքի քարոզ մը։

Ունք ժառնիկը (անրուանք, ծնունդ, ...ունդ —պալար—) ծագած է հասարար ունդ, հունտ (ընդեղէն, հընդեղէն) թառէն։ Բոլոր այս բառերը ...նում, կլորութիւն կը յատկանշեն։ ...ւաւ, հեռուէն հեռու այս ձեւով ...նուած կ'ըլլան գունդ (ա), մկունդ ...ոէջ, նիզակ)։

Ցոյնած էք, գիտեմ, — սթափում ...ը. — Արդեօք անախորժ նմանութի՞ւն մը ունին... քաղցր եւ քացախ ...ռները։ Ահա թէ ինչպէս մինչեւ ...ն կրնայ իյնա՞լ թէ բարձրանալ ...մանսիրութիւնը։

Բայց առարկութիւն՝ չի վերցներ, թէ «ուղիղ» արմատ է բղխիլ բային, ...ւ ծայրէն կուգայ «ծորիլ»։

ՏԱՐԱԶ

** Գռոյոր մարմինը, իսկ համբոյրը սիրաը կը զովացնէ։

** Փայտուած կիները այրելու պէտք ...յ, գիտնալու համար թէ՝ ամենաւեցնիկ կուտքէն քիչ մը փուլի կը մընայ միայն։

** Սէրը խոր է ծովի նման, որքան ...այ՝ այնքան աւելի ունի տակաւին ...ր մէջ։— Շէյքսփիր

ՔԻՉ ՄԸ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Symphonie, Concerto եւ Rhapsodie

Երաժշտական այս անունով գործերու կը հանդիպինք յաճախ ո եւ է նըւագահանդէսի կամ անթելի ունկընդրութեան առթիւ։ Ի՞նչ կը նշանակեն այս բացատրութիւնները.—

Symphonie բառական իմաստով կը նշանակէ միաժամանակ լսուած ձայներ, իսկ նուիրագործուած ըմբռնումով՝ գործիական համանուագ։ Կը բաղկանայ չորս մասերէ, երբեմն յառելուածական նախամուտով մը, որոնք իրարմէ տարբեր նկարագրով կտորներ են։

Յայտնի է թէ, ազգերը, իրենց մըշակոյթին մէջ որքան կարեւոր տեղ տուած են ժողովրդական պարերուն։ Հին ժամանակներէ սկսելով, մանաւանդ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ կային քիչ շատ հնութիւն, ազնուականութիւն եւ արուեստ պահանջող պարեր։ Օրինակ Allemande (գերմանական, չորս չափի վրայ եւ արագ), sarabande (երեք չափի վրայ՝ դանդաղ), menuet (երեք չափի վրայ միջակ – արագ), louré կամ gigue (չորսի կամ վեցի վրայ՝ ..., ..., եւայլն։

Գիւղացիէն մինչեւ ազնուականը կը պարէին մեծ արժէք տալով կերպարանին, զանոնք նկատելով իբրեւ արուեստի պարեր, այս օրուանին հակառակ։ Երաժիշտներու կողմէ այս պարերը կը ձայնագրուէին ընդհանրապէս նոյն թօնին կամ իրարու մօտիկ թօներու վրայ, յաջորդաբար մինչեւ եօթը կտոր, տալով անոնց՝ suite բացատրութիւնը (շարք)։

17րդ դարէն սկսեալ երաժիշտները ամէն մէկ կտորի տուին առանձին արժէք։ Զանոնք ընդլայնեցին, զարգացուցին, յատկապէս եւ պարտաւորիչ դարձնելով զանազան ընդլայնումի օրէնքներ, զորս այստեղ պարզել կարելի չէ, պարերու խրախճանքը անուն փոխեցին իր նկարագրին համաձայն բացատրութեամբ մը, եւ այսպէս՝ ճոխացած կտորը առաւ սէմֆօնի անունը։

Allemandeը որ արագ էր՝ փոխուեցաւ Allegroի (allégresse), sarabandeը որ դանդաղ էր, եղաւ largo (large), menuetն յաճախ փոխուեցաւ scherzoի, որ կը նշանակէ՝ ծաղրական կամ զուարճալի, gigueը որ արագ էր՝ փոխուեցաւ rondoի (շուրջպար)։

Այս ձեւին մէջ սէմֆօնի դուրս ելած է այլեւս նախնական իր թեթեւ նկարագրէն, եւ եղած է երաժշտական ամէնէն բարձր կտորի մը արտայայտութիւնը։ Գլխաւոր հիմնադիրները եղած են Haydn, որ ունի 118 հատ սէմֆօնի, Mozart 40 հատ, իսկ Պէթհովէն՝ 9 հատ միայն, բայց տալով անոնց ամենաբարձր ընդլայնումը տրամաբանական ձեւով։

Concerto — Concert կը նշանակէ՝ բառական իմաստով ո եւ է բան միասին կատարել, կամ իրար ամբողջացնել, երաժշտական բացատրութեամբ՝ կտորի մը հանդիսաւոր ունկնդրութիւնը։

Concertoն տեսակ մը սէնֆօնի է ուր սակայն մայր եղանակը տրուած է մեներգու գործիքի մը, սովորաբար դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ, եւ այլն։ Այս ձեւը առիթ կուտայ մեներգուին յայտնել իր արհեստագիտական կամ արտայայտիչ բոլոր կարողութիւնը։ Լեցուն է բազմաթիւ կարգաբանեներով եւ բարդութիւններով։ Միւս գործիքները կ'ամբողջացնեն, կը հաստատեն կամ կ'ընդդիմանան մեներգուին բոլոր պատմածները կամ պարտադրած եղանակները, եթէ կարելի է այսպէս ըսել։ Concertoն ունի սէնֆօնիի մը բոլոր ընդլայնումի յատկանիշները, բայց կը բաղկանայ երեք մասերէ, փոխանակ չորսի։ Մոցարդ ունի մեծ կամ գոհար՝ 25 concerto, որոնց գեղեցկագոյնն է ré mineurը։

Rhapsodie,— Յունական բացատրութեամբ կը նշանակէ՝ երգերը իրար կարել։ Այսպէս կ'ընէին աշուղները իրենց երգերուն ընկերանալով նախնական գործիքով մը։ Ներկայ ըմբռնումով rhapsodieն յաջորդութիւն մըն է ժողովրդական երգերու, ֆանթէզիի ձեւով։ Ընդհանրապէս չունի սէնֆօնիի ընդլայնումները կամ մեղեդին խորացնելու յատկանիշը։ Ան կը մնայ պարզունակ վիճակի մէջ, միշտ քընքոյշ եւ թարմ, վերջաւորութեան մէջ արագ։ Սովորաբար կ'ունենայ ո եւ է ազգի տոհմիկ գոյն (folklore)։ Նշանաւոր են հունգարական, սպանիական, նորվեկեան rhapsodieները։ Երաժշտական այս ձեւը կը բաղկանայ միայն մէկ մասէ՝ դանդաղ եւ արագ բաժինները իրարու զուգորդուած։

Ա. ՊԱՐԹԻԽԵԱՆ

Մոլութիւն մը

Անաթոլ Ֆրանս պատմութիւնը կ'ընէ անգլիացիի մը, որ սովորութիւն ունէր պիտակուած սրուակներու մէջ հաւաքելու բոլոր գետերուն ջուրերը։ Արուեստի վերաբերեալ զանազան առարկաներ հաւաքելու սովորամոլութիւնն ալ հոգեբոյժներու կողմէ ընդունուած է իբրեւ հիւանդագին վիճակ։

Այս մասին, տոքթ. Հ. Կօտէ հրատարակած է գրքոյկ մը, ուր կ'ըսէ թէ՝ գեղարուեստական պատկերներ, փորագրութիւններ կամ կաւեղէն անօթներ հաւաքելու ունակութիւնը անսովոր մարդոց յատուկ է։ Անոնց մով, պէտք է նկատողութեան առնել ցեղաբանական, տարիքի, ժառանգականութեան եւ միջավայրի ազդակները։ Անոնք մտային տեսակ մը բաւարարման զոհերը կը նկատուին, եւ կուտայ հետեւեալ օրինակը —

— Մինչդեռ օտար վեհապետի մը շքախումբը վար կ'իջնէր Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն, խումբ մը աշակերտներ, որոնք այդ միջոցին սակարանի շէնքին մէջ զբաղած էին դրոշմաթուղթերու փոխանակութեամբ, իրենց գլուխը չվերցուցին, դիտելու համար թափօրին անցքը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ հիւանդութիւնը կրնայ մինչեւ իսկ անչափահասներու մէջ ալ յայտնուիլ։

Բժիշկին կարծիքով, հաւաքածոյ ընողները մատնուած են տեսակ մը իրենօսական վիճակի մը, որ կը յիշեցնէ սիրահարներուն վիճակը, որոնք իրենց ամբողջ մտածումը կը սեւեռեն իրենց սիրոյ առարկային վրայ։

Սիլվէստըր Պօնարի համար, դրոշմաթուղթերու գրացանկի մը ընթերցումէն աւելի հրապուրիչ բան չկայ։ Արտաքին իրերն ու դէպքերը չեն շահագրգռեր զինքը։ Ան տանն միայն կը շահագրգռուի անոնցմով, երբ անոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապակցութիւն ունին իր դրոշմաթուղթերուն կամ իր թանգարանին առարկաներուն հետ։

Հին դրամ կամ նամականիշ հաւաքելու մոլութիւնը երբեմն մարդս կը մղէ ծայրայեղութեան։— Այսպէս, դրամագէտ մը, որ Լուդովիկոս ԺԴ.ի կողմէ Ափրիկէ ղրկուած էր հին դրամներ հաւաքելու համար, անկէ վերադարձին իր հետ միասին բերած էր բազմաթիւ դրամներ։ Ֆրանսա մօտենալէ առաջ, ան չվարանեցաւ կուլ տալու քանի չափ թանկարժէք դըրամներ, զանոնք փրկելու նպատակով։

Տոքթ. Կօտէ կը կարծէ թէ այս հիւանդութիւնը շատ քիչ անգամ բուժելի է։ Անկէ վարակուողները իրենց կեանքին ամբողջ տեւողութեան անբուժելի կը մնան, եւ երբեմն այդ հիւանդութիւնը զանոնք վաղահաս կերպով դէպի մահ կ'առաջնորդէ։

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.

Ի պատիւ Գրիգոր Ցակոբեանի

Անցեալ շաբաթ գիշեր, 10 յունիս, Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան քսանամեակին եւ իր հիմնադրին քառասնամեայ մարզական գործունէութեան առթիւ, ի պատիւ սկաուտ պետ Գրիգոր Ցակոբեանի սարքած էր մեծարանքի երեկոյ մը, նախագահութեամբ Տիկին Ցակոբեանի, որ միշտ քաջալերած է իր ամուսինը։

Բուն նախագահն էր Փարիզի հոգեւոր տեսուչի փոխանորդը, Տիրան վարդապետ Ներսոյեան, որուն կ'ընկերանար Զգօն վարդապետ։

Սկաուտներու փոքր խումբ մը հանդէսը բացաւ «Յառաջ նահատակ»ով եւ միջանկեալ տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր, արհեստներու կողմէ, հայկական պար, եւ Փարիզի սկաուտ խմբապետ Աշոտ Սերճանեանի կողմէ յաջող արտասանութիւն մը Րաֆֆիէն։

Նախագահը, իր գովեստի խօսքերը ուղղելով Գ. Ցակոբեանի, զայն անուանեց հնամեայ ազգասէր մը, որովհետեւ անոնք որ երիտասարդ սերունդով կը զբաղին, իրենց ժողովուրդի ապագան եւ անմահութիւնն է որ կը կերտեն»։

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Փարիզի ենթաշրջանի սկաուտ պետ Սերոբ Սերոբեանի, որ յարգանքի խանդավառ ուղերձ մը կարդաց։

Սկաուտներու ծնողներու կողմէ խօսեցաւ համակիր մը, իր խոր հաւատքը յայտնելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ սկաուտական շարժումին հանդէպ։

Կարօ Ուշագլեան մօտէն ծանօթ ըլլալով Գրիգոր Ցակոբեանի կեանքին, ըսաւ.— Եթէ այս մարդը վաճառական մը մնացած ըլլար, հարստացած եւ անհնատուր ճոխ կեանքի, այս երեկոյ հաւաքուած պիտի չըլլայինք իր շուրջը։ Ան վաճառական չեղաւ, նուիրեց ինքզինքը իր ժողովուրդի զաւակներուն, Հ.Մ.Ը.Մ.ին։ Իր խօսքերը եւ Ցակոբեանի հօր յիշատակը յուզումի մատնեցին մեր պետը։

Ե. Միսաքեան, որ մարզական եւ սկաուտական շարժումի ծնունդը տեսած եւ ժամուլի մէջ անոր յառաջդիմութեան ամենաջերմ սատարողներէն մին եղած է, Հ.Մ.Ը.Մ.ի փառքի օրերը ոգեկոչելով զայն նըմանցուց շէնքի մը, որուն նախկին շքեղութիւնը նսեմացած է, բայց պատերը կը մնան ամուր։ Զարդարողը՝ շարժումն ու անոր մեծ վաստակաւորը։

Ֆրանսայի շրջանի սկաուտ ընդհ. պետ Վազգէն Անդրէասեան, պատմելէ վերջ իր պետին հետ ունեցած առաջին հանդիպումը, անոր քառասնամեայ տարիներու մարզական գործունէութեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան շուրջ տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ։

Գրիգոր Ցակոբեան ծնած է Պոլիս 25 մայիս 1885ին։ 1897 սեպտեմբերին կը յաճախէ Րոպըրթ Քոլէճ ուր առաջին անգամ կը տեսնէ զանազան մարզախաղեր եւ կը խանդավառուի։ 1898ի յունիսին Քոլէճէն 11 զաւակներ առնելով կը հիմնէ առաջին hockey խումբը։

1899ին զարնեն իր անձնական ըղձանքով Քոլէճէն կը գնէ base ball եւ այդ խաղին յատուկ գաւազան մը եւ կը հիմնէ առաջին base ballի խումբը։

1900ին Պալթա Լիմանի մէջ կը հիմնէ ղնդախաղի առաջին խումբը, բոլոր պիտոյքները անձամբ գնելով։

1903ին Բուլեկի Հիսարէն Վարդգ Փողարեան, Գողոսեան եւ Մուշեղեան մաս կը կազմեն այդ խումբին եւ հայ խումբը առաջին անգամ ըլլալով միջազգային մրցումներու կը մասնակցի եւ Մօտա Քլիպի հետ կը մնայ 1ով 1 հաւասար, անգլիական մարտանաւի խումբին հետ 3 — 3, կը յաղթէ Կալաթա Սէրային 5 կէտով եւ կը յաղթուի միայն Գառը գիւղի գօլաւոր խումբէն։

1903ի ձմրան գերմանական Թըրնֆէրայն մարզական միութեան ղեկավարութեան կը հրաւիրուի եւ կարճ ատենէն մարզահանդէս մը սարքելով խուռն բազմութեան մը ներկայութեան դեսպանատան պարտէզին մէջ դեսպանին եւ ներկաներու շնորհաւորութիւններուն կ'արժանանայ։

1901ին կ'անդամագրուի յունական մարզական ակումբի մը ուր կը հետեւի, փարալէլ, պար ֆիքս, օղակներու եւ ըմբշամարտութեան դասախօսութիւններու։ Կը հիմնէ Գոյաճի գիւղի ազգային վարժարանին մէջ առաջին հայ մարզարանը պարտէզին մէկ մասը յարդարելով, հոն երեկոները տղոց մարզանքի դասեր կուտայ։

1902ին սկիզբը Culture Physique լըրագրի միջոցաւ Փրոֆ. Տէպոնէէն մարզանքի դասեր կ'առնէ թղթակցութեամբ։ Նոյն թուականին իրիկուն մը երբ Ցակոբեան տղոց մարզանք ընել կուտայ, պարտէզին դրան առջեւ կը տեսնէ հետաքրքիր տղայ մը։ Անունը կը հարցնէ.— Շաւարշ Քրիսեանն է որ իր աշակերտը կ'ըլլայ եւ կը հետեւի իր մարզական հրահանգներուն։ Ան Քրիսեանին կը թելադրէ մարզանքը իբրեւ մասնագիտութիւն ընտրել եւ Եւրոպա երթալով կատարելագործել։ Իր թելադրութեամբ եւ յանձնարարութեամբ (Փրոֆ. Տէպոնէի հասցէին) Շաւարշ Քրիսեան կ'անցնի Փարիզ ուր սակայն չի մնար եւ Լոնտոն կը մեկնի, Սանտոյի մեթոտին հետեւելու համար։ Հոն ալ երկար չի մնար ու թերեւս պարագաները կը ստիպեն զինքը գործի մը լծուիլ։ Այդպէս է որ Լոնտոնի մէջ ճամբորդութեան ընթացքին Ցակոբեան Քրիսեանը կը գտնէ իբրեւ սրճարանապետ Լոնտոնի հեռաւոր մէկ անկիւնը ու ամէն ճիգ եւ օգնութիւն կ'ընէ, որպէսզի մարզանքի հետեւի եւ վերադառնայ հայրենիք։ Այդպէս ալ կ'ընէ Քրիսեան, եւ Ցակոբեան եղբայրներու օժանդակութեամբ կը հրատարակէ «Մարմնամարզ» թերթը։

1912 դեկտեմբերին Ցակոբեան՝ ողբացեալ Մկրեան Խնդրանքին վըրայ կը ստանձնէ Շուէտական եւ սկաուտական դասախօսութիւնները Սկիւտարի «Հայ մարզարանին» մէջ։

1913ի ամրան առաջին կարգի սկաուտական մէկ խմբակով Գայիշ տաղի վրայ արշաւ ընելով կը կատարէ երդման արարողութիւնը եւ նոյն տարուան սեպտեմբերին կը ստանձնէ Հինդլեան վարժարանի մէջ սկաուտական, աթլէթիք եւ մարզանքի ճիւղերը, նոյնպէս Օրթագիւղի եւ Գուրուչէշմէի մէջ։ Սկիւտարի «Հայ Մարզարանի» դաշտին վրայ կը սարքէ մարզահանդէս մը մասնակցութեամբ Պերայի «Արաքս» խումբին։

1914ի Մայիսին դարձեալ նոյն դաշտին մէջ կուտայ սկաուտական հանդէս մը մասնակցութեամբ Հինդլեանի խումբին, Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով 60 սկաուտներ խանդավառութիւն կը ստեղծեն։

Ու վերջապէս 1918ին երբ տարագիրներու եւ որբերու աղխատ վիճակը կը տեսնէ, հայ երիտասարդութիւնը շարժման մէջ դնելու, սկաուտական եւ մարզական կեանք վերսկսելու ծրագիրը կը բեւեռէ իր մտքին մէջ, խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ քանի մը ծանօթ ընկերներ — Հայկ Ճիզմէճեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Հոլոլեան, Լ. Ցակոբեան, Վահրամ Փափազեան, Տիգրան Խոյեան, Շահինեան, կը պարզէ իր հրաւէրին շարժառիթը ու հոն հիմը կը դրուի այսօրուան Հ.Մ.Ը.Մ.ին։

Իր հասցէին եղած այս մեծարանքի խօսքերէն յայտնապէս յուզուած, Գ. Ցակոբեան կը գոհանայ մի միայն վերակոչելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնարկութեան պարագաները եւ ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, սկաուտ պետեր Սերոբեանի եւ Մերկերեանի (այս վերջինը բանաւոր պատճառով բացակայ) կուտայ Արարատեան սկաուտի աստիճանը եւ «Բարձրացիր բարձրացուր» ոսկենշանը։

Արենուշներու խմբապետուհի Օր. Անահիտ Սերճանեան սկաուտներու կողմէ Տիկին Ցակոբեանի կը նուիրէ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը։

Կեցցէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը։

Սկաուտ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Սիմուռտէն իր վարժատրութիւնը ...մանալով արձակուելէ յետոյ դուրս ...ծած էր վերին աշխարհէն եւ դարձած մնած էր ստորին աշխարհը։ Մեծերը փոքրերէն անջրպետող դուռը ...երէն փակուած էր անոր վրայ։ Մարդկային պարոնը, դեռ ծնած րոպէէն սպայ, անմիջապէս զօրավար ...անակուելով մեկնած էր իր պաշտօնավայրը՝ որ եւ իրեն պահականոց ...։ Այս ...ն խոյը կը չարունակէր մնալ նոյն ...քաղաքի քահանան, իսկոյն իջած էր ...նուիրապետութեան այն ...ներքնայարկը, որ կը կոչուի ...որին հոգեւորականութիւն։ Այսպէս ան աչքէ կորսնցուցած էր իր աշակերտը։

Եկած էր յեղափոխութիւնը։ Հանրային դէպքերու անհունութեան մէջ անոր արմին խորը ծածկուած էր միայն, բայց երբեք չէր մարած անոր յիշատակը, զոր թողած էր այդ արարածը, որմէ ան մարդ շինած էր։

Գեղեցիկ է կերտել արձան մը եւ անոր կեանք ներշնչել, բայց աւելի գեղեցիկ է կերտել իմացականութիւն մը եւ անոր ճշմարտութիւն ներշնչել։ Սիմուռտէն Պիգմալիոնը հանդիսացած էր հոգիի մը նկատմամբ։

Միտքը ընդունակ է իր հարազատը ծնիլ։

Այս աշակերտը, այս մանուկը, այս որբիկը անոր սիրելին էր համատարած աշխարհի մէջ։

Բայց մարդ մը, իր այսպիսի սիրալիրութեան մէջ, կարո՞ղ էր ունենալ իր խոցելի կողմը։

Առնենք յետոյ կը տեսնենք։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՍԻՐԱՄԱՐԴ ՓՈՂՈՑԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

Ա.

ՄԻՆՈՍ, ԱՅԱԿՈՍ ԵՒ ՌԱՏԱՄԱՆԴԸ

Սիրամարդ փողոցին մէջ ճաշարան մը կար, որ կը կոչուէր սրճարան, այս սրճարանը ներքնասենեակ մը ունէր որ այսօր պատմական դարձած է։

Այստեղ երբեմն իրարու կը հանդիպէին, գրեթէ գաղտնաբար, կարգ մը անհատներ, այնքան զօրաւոր, բայց միեւնոյն ժամանակ այնքան լրտեսուած, որ չէին համարձակեր հասարակութեան առջեւ խօսիլ։ 1792 Հոկտեմբեր 23ին Դանթոն եւ Ժիրոնտը այնտեղ փոխանակած էին հռչակաւոր համբոյրը։ Հոս էր որ Կարան— Թէեւ իր յիշատակարանին մէջ ուրիշ կերպով կ'ըսէ— այդ քաղաքական գիշերը եկած էր պետք եղած տեղեկութիւնները առնելու համար եւ Պօն փողոցը Քլավիէն ձերբակալել տալէ յետոյ՝ Արքայական կամուրջին վրայ իր կառքը կեցնել տուաւ, որպէսզի լսէ ահազանգը։

1793 Յունիս 28ին, այս ներքնասենեակին մէջ երեք մարդ բոլորուած էին սեղանի մը շուրջ։ Անոնց աթոռները իրարմէ հեռու էին եւ ամէն մէկը նստած էր սենեակին մէկ կողմը, այնպէս որ չորրորդ կողմը պարապ մնացած էր։

Ժամը մօտաւորապէս իրիկուան 8ն էր. փողոցը դեռ լուսաւոր էր, բայց ներքնասենեակին մէջ գիշերը պատած էր եւ առաստաղէն ամրացուած լամպարը կը լուսաւորէր սեղանը։

Այս երեք անձերէն առաջինը՝ աժգոյն դէմքով, լուրջ արտայայտութեամբ երիտասարդ մըն էր, շըրթունքները բարակ եւ հայեացքը սառն։ Անոր այտերէն մէկը ջղաձգօրէն կը կծկուէր, որ երեւի պիտի խանգարէր զայն, եթէ ուզէր ժպտիլ։ Օծուած ձեռնոցները ձեռքը, մազերը սանտրուած, կոճկուած իր վառ կապոյտ պէնտոյն վրայ ո՛չ մէկ կնճիռ։ Հագած էր նանքինէ կապոյտ անդրավարտիք, սպիտակ գուլպաներ, բարձր փողկապ, ծալ ծալ բացուած լանջակով եւ արծաթաթել կոշիկներ։ Միւս երկուքէն մէկը տեսակ մը հսկայ էր, միւսը՝ տեսակ մը թզուկ։ Երկարահասակը չէկարծէր մահուդէ կարուած պզեստ հագած էր, կուրծքը բաց, վիզը մերկ եւ քրքրուած փողկապով, որ աւելի վար կ'իյնար, քան թէ լանջածոպը։ Ներքնակը բաց եւ կոճակները կոցուած, հագած էր երկարաճիտ կօշիկներ, անկարգ մազերով, թէեւ անոնց վրայ նայելով կարելի էր նկատել կոկիկ սանտրուածքի հետքեր։ Անոր կեղծամը աւիւնի բաշի տպաւորութիւնը կը թողուր. ծաղկէ նշանները կ'երեւային իր դէմքին վրայ. ...նքերը բարկութիւն կ'արտայայտէին, բայց բերանին անկիւնը պահուած էր բարութեան նշան համարուող ծալքը. շրթունքները հաստ, ատամները խոշոր, բռունցքը ըմբիշի ու աչքերը հրացայտ։

Թզուկը դեղնած մարդ մըն էր, որ նստած ժամանակ շատ տձեւ կ'երեւար։ Անոր գլուխը դէպի ետեւ ծռած էր, աչքերը արիւն լեցուած, դէմքին վրայ կապուտացած բիծեր, իր հարթ եւ ճարպոտ մազերը թաշկինակով պատած, ճակատը բոլորովին անհետացած եւ ահագին ու սարսափելի բերան մը։ Հագած էր վարտիք, հողաթափներ, կրկնոցակ մը, որ կ'երեւայ թէ կարմրած էր սպիտակ ատլասէ։

Կրկնոցակին վրայ հագած էր վերարկու, որուն ծալքերուն մէջէն անցնող կարծր եւ ուղիղ գիծ մը կը գուշակէր դաշոյնի ներկայութիւնը։

Այս մարդոցմէ առաջինը կը կոչուէր Ռոպէսփիէռ, երկրորդը՝ Տանթոն եւ երրորդը՝ Մարա։

Այդ դահլիճին մէջ անոնք միայնակ էին։ Տանթոնի առջեւ դրուած էր բաժակ մը եւ շիշ մը՝ փոշիով պատած, յիշեցնելով Լուտերի գարեջուրի գաւաթը։ Մարայի առջեւ բաժակ մը սուրճ, Ռոպէսփիէռի առջեւ՝ թուղթեր։

Թուղթերուն մօտ կը տեսնուէին անագեայ ծանր թանաքամաններ՝ կլոր եւ մանրէքաւոր, որոնց մասին շատ լաւ կը յիշեն անոնք, որոնք անցեալ դարու ակումբներուն աշակերտներ եղած են։ Գրչամանին մօտ ձգուած էր գրիչ մը։ Թուղթերուն վրայ դրուած էր պղինձէ խոշոր կնիք մը, որուն վրայ փորագրուած էր Պալաթիլի հարազատ մանրանկարը եւ տակը գըրուած. palloy fecit.

Սեղանին մէջտեղ փռուած էր Փարիզի քարտէզը։

(Շար.)

Մունիխի դաշինքը եւ Գերմանիա

Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարար Տոքթ. Կէօպելս ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ եւ յայտարարեց.

— Անցեալ ամառ՝ շատ մը մատուռականներ անընդհատ գծագրեցին ու քննադատեցին նացիներու ընթացքը, ըսելով թէ «Ի՞նչ պիտի պատահէր, եթէ Չէյմպըլէն Մունիխ եկած չըլլար»: Այժմ ես կը պատասխանեմ: Ան եկաւ, որովհետեւ պարտաւորուած էր գալու: Ան եկաւ, որովհետեւ մենք այնպիսի նեղ վիճակի մը ենթարկած էինք, որ չէր կրնար չգալ: Մենք չէինք կրնար մեր գործունէութեան ընթացքը յայտնել այս մատուռականներուն երեք ամիս առաջ: Այսքանը կը բաւէ ըսել, թէ ճառերի տախտակին վրայ մենք մեր ճամբան հարթած էինք դէպի անգլիական թագաւորը»:

Տոքթ. Կէօպելս բուռն յարձակումներ գործեց ժողովրդապետութեանց եւ յատկապէս Անգլիոյ վրայ եւ յարեց.

— Երբ ժողովրդապետութիւնները կը մեղադրեն մեզ, թէ չունինք քաղաքական բարոյական, անոր համար է որ անոնք ունին իրենց պատմութիւնը իրենց ետին, իսկ մենք կը գտնուինք դէմ յանդիման մեր պատմութեան: Եւ երիտասարդութիւնը ընդհանրապէս աւելի անբարոյական է քան տարէցը: Գեղեցիկ Անգլիան կիրակի օրերը եկեղեցի կ'երթայ, մինչ միաժամանակ ռումբեր կը նետուին արաբական գիւղերու վրայ: Մենք պատրաստ ենք դիմակը այս անբարոյականութեան, ըսելով թէ գոհ չենք իրերու վիճակէն, եւ պնդելով թէ մարդիկ ստեղծուած են այժմեան կացութիւնը եւ անոնք ալ կրնան փոխել զայն:

*** Գերման մամուլը ուժգնօրէն կը յարձակի անգլիական թերթերուն վրայ, որոնք հաղորդած էին թէ գերմանական զօրքեր կը կեդրոնացուին Սլովաքիոյ եւ լեհական սահմանագլուխներու վրայ:

«Տէյլի Ակսպրէս Ցայթունկ» կը ծաղրէ այն ենթադրութիւնները, թէ Գերմանիա եւ Հունգարիա մտադիր են բաժնելու Սլովաքիան: Ուրիշ թերթ մը կը հերքէ Պ. Օթրէնկի ճամբորդութիւնը Մոսկուա եւ կ'ըսէ թէ գերման զինուորական շարժումներու մասին տարածուած լուրերուն նպատակն է ազդել Թուսիոյ վրայ: «Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ Անգլիա բռնուած է պատերազմի մղձաւանջէն»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակին վրայ որոշուած է աւելցնել երկու զօրաբանակ, բաղկացած վեց զօրաբաժիններէ: Ասոնք բոլորն ալ պիտի տեղաւորուին Ալպեաններու մէջ: Ալպեանական բանակը պիտի ձուլուի ասոնց մէջ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախկին վարչապետ Շուշնիկ տակաւին կը գտնուի Վիէննայի բանտին մէջ, եւ փոխադրուած չէ Գերմանիա, ինչպէս հաղորդած էին կարգ մը թերթեր:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խնամակալ Իլխանը, խորհրդարանի բացման առթիւ, իր ղահաճառին մէջ յոյս յայտնեց թէ «աշխարհի պայքարներէն վեր մնացող պետութիւնը՝ Պապը պիտի գումարէ խաղաղութեան խորհրդաժողով մը, կարգադրելու համար եւրոպական հարցերը»: Ղահաճառը կ'աւելցնէ.— «Մենք կը բաղձանք վստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծել Հունգարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ, եւ բարեկամական ձեռք կարկառել բոլոր անոնց որ բարեկամական յարաբերութիւններ կ'ուզեն պահել մեզի հետ»:

ՊԵՐԼԻՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ Հիթլէր կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Յուլիս 1ին, Դրէզտէնի մէջ, 10,000 թոննոց նոր մարտանաւ մը ջուրը իջեցնելու առիթով:

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական պաշտօնատունը յայտարարեց թէ Յունիս 10ին երկրապահ բանակի թիւը էր 406,000 սպայ ու զինուոր:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆԿՕ հրամայեց, որ յունիս 17ին արձակուին 60,000 զինուորներ եւս:

ԵՐԿՈՒ գերման թղթակիցներ հրաման ստացան հեռանալու Պաղեստինէն, Յունիս 22ին:

ՎԱՐՉԱԳԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷ որոշած է դադրեցնել կամ կրճատել երկաթի արտածումը Ֆրանսայէն Գերմանիա, քանի որ «կը գործածուի ռազմական պիտոյքներ շինելու» (Էփօք):

ԼԵՀԱԿԱՆ պատուիրակութիւնը Լոնտոն հասած ըլլալով, բանակցութիւնները սկսան Անգլիոյ տրամադրելիք փոխերու մասին: Իրազեկներ 50 —60 միլիոն ոսկի կը հաշուեն այդ փոխերը:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ քարոզչութեանց վերաբերեալ տետրակներ գտնուեցան Փատը-Քալէի շրջանին մէջ, 40 քիլօ ծանրութեամբ: Հետապնդումները կը շարունակուին:— Սրեսի. ժողովին մէջ ազգայնական մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած է, խափանելու համար լրտեսական կեդրոնները:

Պ. ԻՏԸՆ, Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուի, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին եւ յայտարարեց թէ Անգլիա վճռած է խափանել բռնի յարձակումները: Երէկ երկրորդ ճառ մը եւս խօսեցաւ միջազգային կացութեան մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պետական դրամատան կանոնագիրը հիմնովին փոխուեցաւ, ենթարկուելով Հիթլէրի բացարձակ հսկողութեան: Օտար բաժնետէրեր պիտի չգտնուին դրամատան մէջ: (Օտար բաժնետէրերու դրամագլուխն է 30 միլիոն մարք, 150 միլիոնի մէջ):

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԸ, Վայտման, որ մահուան դատապարտուած էր վեց սպանութեանց համար, պիտի գլխատուի այսօր, շաբաթ, Վերսայլի մէջ, հանրապետութեան նախագահը մերժած ըլլալով շնորհել պատիժը: Նախագահը ցկեանս թիապարտութեան վերածեց մեղսակից Միլլոնի պատիժը: Վայտմանի բարեկամներէն մէկը հող մը գնած է Վերսայլի գերեզմանատան մէջ, ոճրագործը հոն թաղելու համար:

ՊԵՐԼԻՆ – ՓՐԱԿԱ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելած ըլլալով, 13 հոգի մեռան, բազմաթիւ ուղեւորներ վիրաւորուեցան:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ՝ 18 Յունիս, Կիրակի օր, եկեղեցւոյս բարերար Ուսփայէլ Մարկոսեանի մահուան 17րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Պատարագի արարողութիւնները կ'երգուին երգեհոնի մասնակցութեամբ: Սկիզբը Ս. Պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգստեան պաշտօնի ժամը 11,30ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Չգօն վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր:

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հոգաբարձութիւն

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամ – անդամուհիները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ երեկոյ, 17 Յունիս, ժամը 9ին, դըպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Տաճրիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille: Կարեւոր օրակարգ. ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Domrémy .. Paris (13)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveau-ի մէջ 45, Rue La Boëtie (Métro : Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԳԷՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԳԱՍՏԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԱՐԱՆՈՒԱԳԸ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Նոյն օրը կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 8,30ին:

Յոմսակներու գին՝ 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԵՐ ԳՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Թատերախօսութիւն, երգ, եւլն.: Պարահանդէս կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՔԱԼԵՆՏԵՐԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր կը մասնակցին՝ Թաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷՃԻՆԱ եւ Պ. ԲԱԳՐԱՏ կը պարեն կովկասեան եւ ճայկական պարեր:

ԳԱՆԷԵՕ-ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ՇԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Յրդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Կ. ՏԷՐՅԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ եւ ՄԱՐ ԻՐՈՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ՝ կ'երգեն ՂԱԶԱՐ ԽԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ փոքրիկն ՄԱՐԻԱՅՑԵԱՆ

Դերասան Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆ կը ներկայացնեն ԹԱՀԱՐՈՆԵԱՆի «Ուխտա որդին պատկեր մը»:

Ընտիր նուագախումբ բաղկացած Խ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆէ, Վ. ՇԱՀԳԱԶԵԱՆէ, Զ. ՂՕԶԱՐԵԱՆէ, Դ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆէ եւ Ա. ՏԱՅԵԱՆէ պիտի նուագէ գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Տիկին Վերժին Զօրչանեան):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 18 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին հայ ժողովրդական տան մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ե. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆի կը ներկայացուի «Անհարմանանք ՈՒԽՏԱԻՈՐ»ը

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Տ'ԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր
Sal'e de Noces սրահին մէջ, 81 Rue de Paris, Սարսէլ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ ՖԼՕՐԱ-ՌԵԱՀԻՏ
ՇՐՋ. ՎԱՐՉ. ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺՈՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Կը նուագէ Թաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷՃԻՆԱ կը պարէ: Ճայկական եւ կովկասեան պարեր: Գաք եւ անակնկալներ ծանօթ կինոյէն

Ընտիր ճաշ եւ ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Կ. Խաչ ի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք 7,50. անդամներու 6 Ֆր., փոքրիկներու՝ 4էն 10 տարեկան 4 Ֆր.

Հաղ. միջոց.— կառ. տիւ. Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 11.50, 12.53, 13 55, 14,55. 16,55. 16,20. 17,55. 18,55.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Հ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՄԱՍԻՍ». ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Լ. Եօթնեղբայրեաններու օգտաւէտ ագարակին մէջ

Կը նախագահէ Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Սէն Լուի Վարժարանի հովիւ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Միութեանց երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի, քառաձայն կ'երգէ ժողովրդական երգեր: Զութակահար Պ. Յ. ԲՈՒՐՃԱԼԵԱՆի աշակերտներէն պատրաստուած խումբ մը կը նուագէ հայկական զանազան կտորներ առաջնորդութեամբ Պ. ՍԻՐՈՒՆ ՍԻՄՕՆԵԱՆի: Կ'երգեն Օր. ՄԱՐԻ ՊԷՆԻՕԵԱՆ եւ Տիկ. ՅԼՕՌ ՄԱՑՄԱՆԵԱՆ (Սոփրա): Զուխիա՝ սանուհիներու եւ պատանիներու կողմէ առաջնորդութեամբ Պ. Ն. ՕԱՐԳԻՍԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գինով: Առանց արտօնութեան ոեւէ բան ծախել արգիլուած է: Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Գոմոնի Վարդանեան սրահի Վարչութեան «Միրուշ» Թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoire-ի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱԳԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Ե. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԵՆՈՒԿ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Տաճրիկեան սրահը, 5, Rue d'Eclipse

ԳՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Կիրակի երեկոյ, Գոմոնի Վարդանեան սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.

Ինամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ

Մուտք 10 եւ 6 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր իր գաղութին մէջ

Գեղարուեստական բաժին, կ'երգէ Իսիի Մանկապարտէզի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Ճոխ եւ աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Ընտիր ճաշ:

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.:

Ամառնային պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15—24

ՕԹԷԼ ՏԸ ԼԱ ՓԼԱԺԻ «ՍԱԳԱԹԻՒ» ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ ՊՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

593 Ավընիւ տը Փրատօ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին.— կը պարէ՝ գեղարուեստական վարժարանէն պարի եւ երգի «առաջին մրցանակի արժանացած փոքրիկն ՕՏԷԹ ԳԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ (Օտէթ Սիմոն) կ'երգէ՝ M. BOSCO (Comique): Կը պարեն՝ M. & Mme JEAN GUÉRARD (champions du Monde de Danse) կը նուագէ՝ ծռչակաւոր BROADWAY JAZZը:

Մուտք 8 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում

Ղեկավարութեամբ ժընեւէն նոր ժամանած դերասան Պ. ԳՈՉԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Տիկին Ա. ԳՈՉԱՐԵԱՆի եւ տեղւոյն խաղացող ուժերու

18 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ Քաթոլիկի մեծ եւ շքեղ սրահին մէջ, Վիէն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՇՈՒՇԱՆԻԿ»

(Ազգային պատմական ողբերգութիւն 3 արար. հեղ.՝ Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ)

ԵՒ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Մուտք 6, 5 եւ 7 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 18 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No 4070

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ԱՊՐԻՆՔ ԱՊՐԻԼ

Աչքէ անցընելով «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած ազդերը եւ թղթակցութիւնները, ինչպէս եւ ուրիշ գաղութներու թերթերը, մասնաւոր խանդաղատանքով կը դիտենք նուագահանդէսներու, մանաւանդ հայկական երգահանդէսներու յաճախումը։

Ամէն տեղ ալ, ափ մը անհատներ կամ խումբեր, Միութիւններ են որ, յաճախ անկարելին կը փորձեն, երգահանդէսներ սարքելու համար, պարբերաբար։ Դաշնակ, ջութակ, նուագախումբ իրենց կարգին, բայց նաեւ երգահանդէս՝ հին թէ նոր բովանդակութեամբ։

Անհրաժեշտ չէ հատ-հատ յիշել ինչ որ կը տեսնենք այս տեղ, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։

Մայրաքաղաքին մէջ կը գործեն, արդէն, երեք երգչախումբեր,— «Սիփան-Կոմիտաս», «Կիլիկիա» եւ «Հայ Քնար», առանց հաշուելու արուարձաններու մէջ կազմուած խումբերը։

Մարսէյլը պարբերաբար կը սարքէ երգահանդէսներ, ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտագէտներու։ Թէեւ, պաղ հովեր կը փչեն առենէ մը իվեր, եւ եթէ չենք սխալիր, յիշատակ մը միայն մնացած է երբեմնի Երաժշտական Միութենէն։

Վալանսը երգչախումբ մը կը պահէ քանի մը տարիէ ի վեր, նախաձեռնութեամբ չափահաս որբերու։

Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ, երբեմն կը լսենք հաստատումը կամ վերակազմութիւնը զանազան երգչախումբերու եւ նուագախումբերու։

Բայց այս նախանձախնդրութիւնը չի սահմանափակուիր միայն Ֆրանսայի մէջ։

Պերլինի «Երիտասարդ» Միութիւնը ունի երգչախումբ մը, գնահատելի գործունէութեամբ։ Ժընեւի մէջ անցեալ տարի հայկական երգեր լսեցին շնորհիւ հայազգի Զուիցերիացի մը, Գ. Կոտէլ։ Պելժիոյ «Արմենիա» երգչախումբը պատմութեան անցաւ, սակայն կայծերը չեն մարած, եւ առեն-առեն կ'իմանանք երգեցողութեան հանդէսներ, ազգային-ժողովրդական կամ եկեղեցական (վերջինը Հոլանտայի մէջ)։

Եւ տեհ բարի լուր մը Վիէննայէն, որուն անունը տարին քանի մը անգամ հազիւ կը լսենք։

Այդ համեստ գաղութն ալ ունեցեր է երգչախումբ մը, շնորհիւ երիտասարդի մը նախաձեռնութեան, եւ առաջին երգահանդէսը տեղի ունեցեր է յունիս 3ին, գերմաներէն բանախօսութեամբ մը, ջերմ տպաւորութիւն գործելով հայ թէ օտար ունկնդիրներու վրայ։ Հարկ է կարդալ մեր թղթակցին նկարագրութիւնը, իմանալու համար յաջողութեան խորութիւնը։

Աւելի հեռուն, Աթէնքի մէջ, յունիս 4ին հայկական երգահանդէս մը թնդացուցած է քաղաքին ընդարձակ թատրոններէն մէկը, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկար, ինչպէս կ'իմանանք «Նոր Օր»ի նկարագրութենէն։

Տակաւին քանի մը օր առաջ, նոյն քաղաքին մէջ ուրիշ հայկական երգահանդէս մը սարքուած էր անթելով։

Հայկական երգահանդէսները իրարու կը յաջորդեն Սոֆիայի եւ Պուքրէշի մէջ, յաճախ անթելով։

Բախտաւոր են նաեւ Լիբանան եւ Սուրիան, ինչպէս եւ Եգիպտոս, ուր ծանօթ խումբեր կամ նորեր միշտ կը հնչեցնեն, կը թարմացնեն, կը տարածեն հայկական երգը։

Ուրիշ արեւելեան գաղութներ ալ կը փայլէին, երբեմն, այս ճակատին վրայ, բայց այժմ օղակները պրկուած ըլլալով, հարկադրուած են յարմարիլ տեղական պայմաններուն։

Հեռաւոր Ամերիկան ունեցած է եւ դեռ ունի մէկէ աւելի երգչախումբեր, ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտագէտներու, որոնք յաճախ կը փայլին նաեւ օտար բեմերու վրայ։

Դեռ չենք հաշուեր անհատ երգիչներն ու երգչուհիները, որոնք նոյնպէս կայծը վառ կը պահեն, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա։

Միջանկեալ պարագայ մը եւս,— անցեալ շաբթու հաճոյքով ունկնդրեցինք Օր. Մ. Բաբայեանի աշակերտներուն կողմէ սարքուած երգահանդէսը։ Մեծ մասով օտարներ են այդ աշակերտները,— Ֆրանսացի, Սպանիացի, Ռուս, Իտալացի, Պրազիլիացի, Պասք, Հրեայ,— բոլորն ալ սիրով կապուած՝ իրենց վարպետին։ Միակ թերութիւնը այն էր որ այս անգամ չլսեցանք հայերէն երգեր, եւ հայ սանուհիներն անգամ նուագեցին կամ երգեցին տարբեր լեզուներով։

Ի՞նչ կ'ուզենք ըսել, այսպէս ընդհանուր ակնարկ մը նետելով հայկական երգահանդէսներու եւ նուագահանդէսներու, երգի տարածման ձեռնարկներուն վրայ։

Ամէն բանէ առաջ՝ հրապարակաւ եւ ջերմապէս շնորհաւորել կազմակերպիչները, անհատներ ըլլան թէ խումբեր, այր թէ կին։

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով եւ միայն ոգին առնելով, կրնանք առանց չափազանցութեան յայտարարել թէ դիմանալու պայքար մըն ալ այս է, ինքնապաշտպանութեան, ինքնաճանաչման ճակատին վրայ։ Պայքար մը՝ արժանի մասնաւոր գուրգուրանքի։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք այն պայմանները ուր կը գործեն երգիչ թէ կազմակերպիչ։

Գաղտնի՞ք մը պարզած կ'ըլլանք, հաստատելով թէ երգն ու երաժշտութիւնը, երգահանդէսն ու նուագահանդէսը տակաւին կը համարուին պերճանք, եթէ ոչ «պարապ վախտի խաղալիկ», մեր մէջ։ Ապա ուրեմն սահմանափակուած որոշ հասարակութեան մը, որ աւելի շատ կը պակսի քան կ'աճի, տարուէ տարի։

Եւ հիմա կարգը եկած է բանաձեւելու մեր մտածումները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական կառավարութիւնը նոր յայտարարութիւն մը հրատարակեց որ կ'ազդարարէ թէ «խիստ ծանրակշիռ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի», եթէ Ճափոն պնդէ իր պահանջներուն վրայ, Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերուն պաշարման մասին։ «Այդ պարագային բրիտանական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի քննել թէ ինչ անմիջական եւ գործօն քայլեր պէտք է առնուին, պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը Չինաստանի մէջ»։

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց իր կատարեալ հաւանութիւնը յայտնել Թիէնցինի զինուորական իշխանութեան կատարած անօրինութեանց։ Այս առթիւ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը առանց այլ եւ այլի յայտարարեց թէ Ճափոնի նպատակն է ամբողջովին ջնջել օտար թաղամասերը՝ Չինաստանի մէջ։

Թիէնցինի զինուորական իշխանութիւնը մերժելով անգլիական հիւպատոսին բողոքագիրը, հետեւեալ նոր պահանջները դրաւ, պաշարումը վերցնելու համար.—

1. Բրիտանական շրջանին մէջ կատարուած ահաբեկումներուն հեղինակները պէտք է փնտռուին անգլիական եւ ճափոնական ոստիկանութեանց կողմէ, համախորհուրդ։

2. Այդ շրջանի կասկածելի տարրերուն հսկողութիւնը պէտք է կատարուի անգլիական եւ ճափոնական իշխանութեանց կողմէ։

3. Խստօրէն պիտի զսպուի որ եւ է խափանարար գործողութիւն Փէքինի կառավարութեան դէմ։

4. Պէտք է Փէքինի կառավարութեան յանձնել չինական դրամատուններու կողմէ անգլիական թաղամասին մէջ ի պահ դրուած արծաթի պահեստները։

Թիէնցինի ճափոնական հիւպատոսը մերժելով անգլիական հիւպատոսին բողոքագիրը, անգլիական հպատակներու վրայ կատարուած խիստ խուզարկութեանց մասին, կը յայտարարէ թէ Անգլիացիները իրաւունք չունին խառնուելու ճափոնի կատարած անօրինութեանց։

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական իշխանութիւնը յետաձգած է 50,000 հոգինոց թափօրի մը կազմութիւնը Թիէնցինի անգլիական թաղամասին մէջ։ Պաշարումը կը շարունակուի խստօրէն եւ ուտելիքի նեղութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնայ։ Ճափոնցիները փողաւահարեցին երկու չինացի վաճառականներ որոնք փորձեր էին բանջարեղէն մտցնել անգլիական թաղամասին մէջ։ Անգլիական մարտանաւերը կը ջանան ուտելիք հասցնել։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ճափոնի ետին կեցած է Առանցքը, որ կը ջանայ միշտ նոր անակնկալներ ստեղծել, խափանելու համար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծրագիրները, ճիշդ այն պահուն երբ բանակցութիւններ կը կատարուին Մոսկուայի մէջ։

Փարիզի անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, Թիէնցինի պաշարման առթիւ։ Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, հաւանական է որ խզուի անգլօ-ճափոնական առեւտրական դաշնագիրը։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միշտ կը խորհրդակցին Մայր Արեւելքի տագնապին առթիւ։

*** Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական խստութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են Անգլիացիներուն դէմ, որոնք 5—8 ժամ կարգի կը սպասեն Չինացիներուն հետ, խուզարկուելու համար։ Հարիւրաւոր Չինացիներ, որոնք անգլիական թաղամասը մտնել կ'ուզէին, ետ վերադարձուեցան եւ ուղխատանքի պիտի լծուին ճափոնական շրջանին մէջ։ Ճափոնցիները կը սպառնան այս խստութիւնները տարածել հիւսիսային Չինաստանի ուրիշ մասերուն մէջ։

Ի՞ՆՉ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ԵՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղական թերթերը, նոյնիսկ բոլշեւիկ «Իւմանիթէ»ն կը հաստատեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նոր առաջարկները գոհացում չեն տուած խորհրդային կառավարութեան։ Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները կը խորհրդակցին Անգլիոյ մասնաւոր պատուիրակին՝ Սթրէնկի հետ։ «Իզվեսթիա», Մոսկուայի կառավարական օրկանը եւս կը հաստատէ թէ դժուարութիւնները չեն հարթուած։ Անգլիոյ բանագնացը իր առաջին տեղեկագիրը ղրկեց Լոնտոն։ Փարիզի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, կատարուած բանակցութեանց մասին։

Ֆրանս. սուզանաւ մըն ալ կորաւ 63 նաւազներով

Ամերիկեան եւ անգլիական սուզանաւերու ծանօթ աղէտներէն վերջը, ֆրանսական տորփիղն ալ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու արժէքաւոր ընդծովեայ մը, «Ֆէնիքս» (փիւնիկ), Չինական ծովուն մէջ, երբ ռազմափորձեր կը կատարէր։ Սուզանաւը որոշեալ ժամուն ջուրին երեսը ելած չըլլալով, օդանաւեր եւ թօրփիյանաւեր ղրկուեցան, փնտռելու համար Սայկոնի ծոցին մէջ. բայց 48 ժամուան հետազօտութիւնները ապարդիւն անցան։ Փորձուեցաւ հաղորդակցութիւն հաստատել անթելի միջոցաւ, դարձեալ անօգուտ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ սուզանաւը օդի պաշար ունէր 42 ժամուան համար, բայց ժամանակը անցաւ։

Այս բոլոր փորձերէն վերջը ծովային նախարարը հարկադրուեցաւ հաստատել աղէտը։ Կորսուած սուզանաւը կը պատկանէր Միջերկրականի նաւատորմին եւ ունէր 1800 թոն տարողութիւն։ Նաւարկել սկսաւ 1930ին եւ Ֆրանսայի ամէնէն արդիական ընդծովեաներէն մէկն էր։ Ունէր ժամական 18 հանգոյց արագութիւն ծովուն երեսը, 10 հանգոյց՝ ջուրին տակ։ Օժտուած էր հեռաձայնով եւ արդիական բոլոր կատարելագործութիւններով։ Պաշտօնէութիւնը կը բաղկանար 6 սպաներէ եւ 59 նաւազներէ։

*** Ամերիկեան եւ անգլիական ընդծովեաններուն կորուստներն ալ հաշուելով, 187 նաւազներ կորսուած կ'ըլլան 23 օրուան մէջ։ (Ամերիկեանէն փրկուեցան 33 հոգի, մեռան՝ 26 հոգի, անգլիականէն փրկուեցան չորս հոգի, կորսուեցան 98 հոգի)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵԼՔ ԸՍԱԾԴ Ի՞ՆՉ Է ՈՐ...

— Նորէ՞ն խենդի պատմութիւն։ Հաւաքածո՞յ պիտի կազմես։

— Ո՛չ, ոչ, Նարդունին կը կազմէ արդէն, իբրեւ բժիշկ, եւ «Յառաջ»ը շարունակ նոր նիւթեր կը նարէ, գրաւոր թէ բանաւոր։ Ես երկու յատկանշական դէպքեր պատմած եմ, Հապէշեան եւ Սանոսեան, ուրիշ երկու հատ ալ ինքնաբերաբար միտքս եկան։

Ինչպէս Սանոսեանը, Սարգիս Բարսեղեանն ալ Փարիզ եկած էր ուսանելու, բժիշկ դառնալու։

Իր դժբախտութեան սկզբնական օրերը չեմ գիտեր։

Երբ ծանօթացայ, բաղդատաբար անվնաս վիճակ մը ունէր։ Խմբագրատուն կուգար, դէգ դէգ ոտանաւորներ կը բերէր, ժամերով կը մնար, կը խօսէր, կը վիճէր։

Ատեն մը վերջը սկսաւ անտանելի դառնալ։

Այն ատեն Լաֆայէթի վրայ էր Յառաջի խմբագրատունը, «Մասիս» տպարան։ Խմբագիրն ալ կը բնակէր յարակից սենեակի մը մէջ։

Առտուն ժամը 7ին, Սարգիս Բարսեղեան շուքի մը պէս կ'երեւար սանդուղներուն վրայ, երբ ոչ գրաշար եկած էր, ոչ խմբագիր։

— Ի՞նչ կ'ուզես, Սարգիս...

— Ոչինչ. դուն գործդ նայէ, ես ներսը կը նստիմ։

Գիտէի որ օգնութեան կարօտ էր, եւ յաճախ ուտելիք եւ դրամ կուտայինք։

Ատենս մը իմացանք որ գիշերը փորձեր է ծեծել Նարդունին։

Սէն Միշէլի մէջ, փողոցի մը անկիւնը կը սպասէ, եւ յանկարծ յարձակում կը գործէ...

Իմ բան չէր պատմեր, անշուշտ։ Վերջէն ըմբռնեցինք որ ոխ կապած է Նարդունիին դէմ,

— Ես գիտեմ, ան է որ չի ձգեր տպել իմ բանաստեղծութիւններս. կը նախանձի...

— Ինչե՞ր ալ կ'երեւակայես, Սարգիս, բոլորովին անիրաւ։

— Ես գիտեմ, ես գիտեմ..

Այդ օրէն վերջ, անշուշտ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւէինք իր շարժումներուն։

Միշտ աչքիդ առջեւ, դիմացդ նստած, սենեակին մէջ ման գալով տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը ստեղծէր եւ դժուար կ'ըլլար աշխատիլ։

Կ'անուշէինք, կը համոզէինք, որպէս զի հանգիստ ձգէ մեզ։ Երբեմն ալ երամայական ձեւով։

— Ո՛չ, բեներ, ոչ, այստեղ հանրային վայր է, դուք իրաւունք չունիք դուրս հանելու զիս։

Եւ մինչեւ կէսօր կը սպասէր,— անշուշտ Նարդունին տեսնելու եւ բացատրութիւն պահանջելու համար։

Երբեմն ալ ժամերով կը կենար փողոցի դրան առջեւ, կամ խմբագրատան սանդուղին վրայ։

Ի վերջոյ կրցանք համոզել որ վերադառնայ իր ծննդավայրը։

Իսկապէս ալ գնաց։ Երբեմն կը գրէր, միշտ ոտանաւորներ ալ կցելով։ Բայց ահա քանի տարի է որ ձայն-ձուն չկայ։

×

Այս մէկը այլապէս պերճախօս։

Առտու մը յաղթանդամ երիտասարդ մը կը ներկայանայ գրասենեակ, ձեռքն ալ փաթթուած թուղթ մը։

Եկած էր նար խնդրելու։

Սկսայ բացատրել թէ ի՛նչ կարելի էր ընել։ Յանկարծ, աչքերը երացայտ եւ ձեռքերը ջղաձիգ, սկսաւ նոր մը խօսիլ.

— Լսեցէք, պարոն խմբագիր, ես Քրիստոսի փոխանորդն եմ, ղրկուած՝ Աստուծոյ կողմէ, խաղաղութիւն պարգեւելու համար աշխարհի..

Այսքանը բաւական էր որ ոտքի ցատկէի, ձողվելով բոլոր պաղարիւնս։ Միեւնոյն ատեն զանգակը հնչեցուցի, եւ երբ Լեւոնը ներս եկաւ, յայտարարեցի ամենայն հանդիսաւորութեամբ.

— Ծանօթացիր, Լեւոն, Քրիստոսի փոխանորդն է, ղրկուած՝ Աստուծոյ կողմէ, խաղաղութիւն պարգեւելու աշխարհի...

Մարդը կը շարունակէր խօսիլ եւ ի եւ, ետեւէ ետեւ աւելի տաքնալով։ Կայծեմ 15 վայրկեան տեւեց նառը։ Երբ վերջացուց, պարտք սեպեցի յայտարարել.

— Շատ ուրախ եմ որ բախտն ունեցայ ծանօթանալու Քրիստոսի փոխանորդին հետ։ Ա՛, ի՞նչ արժէք ունի վստարման թուղթը, ոչ թէ դուք մեր խորհուրդին, այլ մենք ձեր օգնութեան պէտք ունինք...

Եւ անուշելով դուրս հանեցինք։

— Խելք ըսածդ ի՞նչ է որ, կ'ըսէր Սկիւտարցի մամիկը, ոսպի հատիկ մը, տեղէն ինկա՞ւ,— ա՛լ խեռը տես։

ՎԱՀԷ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Թուրք մամուլը նշանակալից խորհրդածութիւններ կ'ընէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարին Անգարա այցելութեան առթիւ։ Ահաւասիկ նմոյշ մը թուրքերէն «Թան»ի վերջին խմբագրականէն (13 յունիս)։

— «Թուրքիա եւ Ռումանիա մասնաւոր դիրք մը ունին Պալքաններու մէջ։ Ինչպէս կ'ըսէ ռումէն արտաքին նախարարը, մենք Նեղուցներուն, անոնք ալ Դանուբին պահապաններն են։ Հարաւ-արեւելեան Եւրոպա արշաւել ուզող պետութիւնները, Դանուբը անցնելու համար, Ռումանիան ոտնակոխելու կամ անոր հետ համաձայնելու, իսկ Նեղուցները ձեռք անցընելու համար ալ Թուրքիան ձեռք բերել ստիպուած են։ Առաջին փորձը Ռումանիոյ վրայ կատարեցին, ջանացին ճնշել զայն։ Բայց Ռումանիա որ իր անկախութեանը կարեւորութիւն կ'ընծայէ, իր թագաւորին բարձր վարչագիտութեան եւ իր արտաքին նախարարին հեռատես քաղաքականութեանը շնորհիւ, այս ճնշումին դիմադրելով, յաջողեցաւ փրկել իր անկախութիւնը։

Բայց այս ճնշումը չէ վերջացած։ Եուկոսլավիա դեռ աչքէն ձախէն ճնշումի ենթակայ է։ Պուլկարիան ձեռք բերելու համար գործունէութիւնը կը շարունակուի։ Յունաստան, Թուրքիա եւ Ռումանիա, այս կամ այն ձեւով իրենց դիրքը ճշդելով, խաղաղութեան ճակատին վրայ տեղ գրաւած են։ Այս պայմաններուն մէջ մեծապէս օգտակար է որ Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները դարձեալ աչքէ անցընեն Պալքանեան Ուխտի կացութիւնը եւ ճշդեն այն պայմանները որոնք Պալքանները իբրեւ խաղաղութեան տարր մը պիտի պահեն»։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Գ. Գաֆէնքօ, Աթէնք հասնելով դիմաւորուեցաւ ջերմ ընդունելութեամբ, ինչպէս Անգարայի մէջ։ Ի պատիւ իրեն սարքուած սեղանին առթիւ բաժակաճառ մը արտասանելով, Յունաստանի վարչապետը շեշտեց թէ այս այցելութիւնը կը կազմէ փայլուն ցոյց մը երկու երկիրներուն համերաշխութեան։ «Սերտ միութեամբ մը կապուած մեր զինակիցներուն, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ, մենք վեց տարիէ ի վեր կը հետեւինք, անդուլ անդադար, գործակցութեան եւ համաձայնութեան ճամբուն, մեր բոլոր դրացիներուն հետ, ներդաշնակութեան եւ ապահովութեան մթնոլորտ մը պահելու համար Եւրոպայի այս մասին մէջ։ Միեւնոյն ատ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

4.– «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆ ԻՐ ՄՈՒՐՃՈՎ ՔԱՆԴԱԿԵՑ...»

Կ'ուզէի տակաւին ներկայացնել ուրիշ նոյնքան կարեւոր գլուխներ՝ ամբողջացնելով Ահարոնի արուեստի վարդապետութեան հանգամանքը,— իր ընկերվարական հայեացքները, ազգային լարին լռութիւնը եւ պատճառները, դասականութեան իր նըպաստը եւ արու ռոմանթիզմի իր արիւը: Եւ սակայն խմբագրական դըրասեղանը կը պահանջէ այժմէական նիւթեր միայն ու կը մերժէ երկարաշունչ վերլուծումը, պարբերաթերթի ապրանք: Ուստի խորքին մասին այսքան քննախօսութենէ վերջ, առանց այլեւս կանգ առնելու միսթիսիզմի եւ տառապանքի ախտաբանութեան վըրայ, կ'անցնիմ ձեւին.

×

1045 թուականին, Գրիգոր Մագիստրոս կը գտնուէր Բիւզանդիոն, ուր կը հանդիպի արաբ մատուրականի մը, Մանուչէի: Երկու մատուրականները, կրօնական վիճաբանութեան մը ընթացքին, հարցը կը տանին տաղաչափութեան: Արաբը կը պարծենայ որ իր ժողովուրդը տաղաչափուած Գուրան մը ունի,— Մուհամմէտ զայն յօրինեց 40 տարուան մէջ, աստուածային ճարտարութեամբ մը, որմէ զրկուած են մարդիկ: Հայ մատուրականը կը պատասխանէ թէ ոչ թէ 40 տարուան, այլ 4 օրուան մէջ կրնայ արաբական ձեւով տաղաչափուած նկարագրել դէպքերը Ադամէն մինչեւ Քրիստոսի ծնունդը: Գրաւ կը դնեն եւ Մագիստրոս գործի կը լծուի: Երբ չորս օր վերջ կը ներկայացնէ իր տաղաչափուած պատմութիւնը, Արաբը կը հարցնէ, զարմանահար, թէ ինչպէս կրցաւ տաղաչափել: Հայը կը պատասխանէ. «Ազգաւ յաղօթս կամք, Հոգին սուրբ հասանէ ի միտս մեր եւ զամենայն հմտութիւնն ուսուցանէ մեզ»:

Մօտաւորապէս նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ մեծ Բագրատունին. «Ա՛ռ ի՞նչ այնքան նուազութիւն ճարտար չափաբանից:— Քանզի տաղաչափութիւն տուրք է բնութեան, եւ ո՛չ կանոնաց արուեստին»:

Կը թուի թէ մեր սերունդը բաւական կը համարի իր ներշնչումին (չըսելու համար Ս. Հոգիին) նպաստը կամ ինչ որ տուած է բնութիւնը, ահա թէ ինչո՛ւ մեր բանաստեղծներէն շատեր մեծ բան մը չեն գիտեր տաղաչափութեան մասին: Անշուշտ պայման չէ կարդալ մասնագիտական գիրքեր, բայց մեր երիտասարդ բանաստեղծները ի՛նչքան պիտի շահէին եթէ ծանօթանային կարգ մը հիմնական ուսումնասիրութիւններու: Յիշենք քանի մը գործեր.— Տաղաչափութեան պատմութեան տեսակէտով անփոխարինելի կը մնայ Միհէլէի հատորը: Շահեկան են նոյնպէս Տր. Մէրիկի Փիլիոփիզալական փորձ տաղաչափության ձևերուն ու սկզբունքի մասին, եւ Կավլինսկիի Բաղդատական փորձ կշռույթներու ծագման եւ պատմության մասին, իսկ իբրեւ նորագոյն աշխատանք՝ Տորչէնի L'Art des Vers: Եթէ այս եւ ասոնց նման բազմաթիւ գործեր գրուած են օտար լեզուով, քանինե՞ր կարդացած են, սակայն, Բագրատունիի տաղաչափական դասերը, Մ. Աբեղեանի գիրքը, կամ Թիրեաքեանի աշխատութիւնը և Յովհաննէսեանի հատուկտոր ուսումնասիրութիւնները: Նորահասներու համար՝ պայման է կարդալ Ց. Գուրգէնի կամ Ս. Գասպարեանի եւ կամ Բալուեանի գիրքերը, բայց ոչ մէկը կը հետաքրքրուի եւ մեր պզտիկ բանաստեղծները որոնք կը համրեն մատի վրայ՝ դեռ վազ-վազ կը կարդան դիւրին փառքեր երազելով: Շատեր կը ցաւին, որ «Յառաջ» շատ քիչ տեղ կուտայ ոտանաւորի, որովհետեւ մեր ոտանաւոր շինողները համբակ են ծայր աստիճան: Անոնց չինած բանաստեղծներ ալ ունինք, սակայն, որոնք կը մեղանչեն տաղաչափութեան դէմ:

Ահարոնի քերթողագիրքերը կատարեալ դասեր են տաղաչափութեան, քանդակներ՝ եթէ կ'ուզէք: Բանաստեղծը աշխատած է կարծես մարմարի վրայ, տաշած եւ յղկած: Իր այդ աշխատանքով՝ Պառնասեան մըն է Ահարոն: Պէտք է ըսել թէ իր ներշնչումն ալ կը կրէ կարգապահութեան նոյն օրէնքները, անո՞ր համար որ տռամաթիք չէ խառնուածքով: Թերեւս զսպուած այդ դրոշմը կուգայ մենութեան եւ լռութեան իր ճաշակէն:

Ահարոն կ'աշխատի «նուագաւորել» իր զգացումները, այսինքն դատխարակել անոնց վայրենութիւնը, փնտռելու համար մտածումին՝ որ «նորասակ պարթեւ հարս» մըն է: Ահա թէ ինչո՛ւ աղմկալից չէ իր տառապանքը եւ չի պոռար իր զգացումը, ահա թէ ինչո՛ւ չես լսեր իր սիրոյն փրփուրը, բայց կը տեսնես փըրփուրը: Իր զգայնութիւնը ոչ կազային է, ոչ ալ հեղուկ, այլ մարմնեղէն կամ իրեղէն,— «ասղն իր սրտէն ընկած ոսկի դերազնիւ»: Սէնպոլիստները փորձեցին ոտանաւորը վերածել ձայնի, Ահարոն հաւատարիմ կը մընայ սակայն մարմին առած զգայութեան բանաձեւին, Պառնասեան աւանդութեան: Անկէ այն տպաւորութիւնը թէ կարելի է գրկել եւ համբուրել Ահարոնի սիրականը, երբ ուրիշ բանաստեղծներու սիրականը ձայնական քմայքներով մշուշի կը վերածուի եւ իր ներկայութիւնը կը զգացնէ թրթռումով մը միայն:

Ահարոնի մօտ ներշնչումը տեսական է, այնպէս որ կարելի է վերցնել խորագիրները իր բոլոր քերթուածներուն գլուխէն: Իւրաքանչիւր տաղ ամբողջութիւն մը չէ ինքն իրմով, որովհետեւ չունի սկիզբի եւ վախճանի թէքնիք տարրերը,— Նարեկ եւս գրուած է տեսական ներշնչումով: Եւ եթէ վերցնենք գլուխները, որոնք իրարմէ կը բաժնուին եկեղեցական կրականութեան յատուկ դիւրին թէքնիքով մը, կը դառնայ իրար միացած ամբողջական հեծեծանք մը: Ահարոնի քերթողագիրքերուն մէջ այդ ազուցումը կը դժուարանայ միայն Գիւղի սիւքեր, Նարօց երգեր եւ Իրերու սիրերգը գլուխներուն պատճառով, բայց ասոնք ամբողջութենէն կը պատռին իրենց արուեստով եւ վարդապետութեամբ, զորս պէտք էր ներկայացնել առանձին:

Չեմ գիտեր թէ տեսական եւ հեղասահ ներշնչումի այս պարագան առնչութիւն մը ունի՞ տաղաչափական ձեւի մը վրայ, որ գործած է Ահարոնի յատկանիշը: Արդարեւ, ինչպէս ուրիշներ կը սիրեն կատարել առաջանցումներ (enjambement), Ահարոն յաճախակի կ'երկարէ բառերու վանկերուն թիւը,— այս թէքնիքը կը կոչուի տրոհում (diérèse), հակադրաբար սղումին (synérèse), մեր լեզուն երկուքին ալ հաւասարապէս ընդունակ աւելի քան օտար լեզուները:

Ամէնէն աւելի տրոհում կը կատարուի ը ձայնաւորին վրայ, որ կը կոչուի կարճագոյն ձայնաւոր: Ահա թէ ինչո՛ւ յաճախ կ'իյնայ, կը կորսուի: Բանաստեղծները զայն կը վերակենդանացնեն՝ հետեւելով եկեղեցական [illegible]: Օրինակ՝ զրահ միավանկ բառը կը վերածեն երկվանկի (զը–րահ): Դեռ աւելին, երկբաղաձայները եւս կը քակեն ու կ'երկարեն,— Աստուած երկավանկ բառը կը դարձնեն եռավանկ (Աս–տը–ւած) իմ կարծիքովս, տրոհումը թշնամի է երաժշտութեան, գէթ մեր լեզուն կը քաշէ դէպի սղում եւ ոչ թէ տրոհում,— հարսանիք եռավանկ բառը ինքնաբերաբար նետած է չեշտադրուելի երկրորդ այբը եւ դարձած՝ երկվանկ (հարս–նիք): Բայց Ահարոն կը կատարէ աւելի յանդուգն տրոհում մը եւս ոսկեպատ եռավանկ բառը կը վերածէ քառավանկի (ոս–կի–ա–պատ): Ճիշդ է թէ մեր հին գրական լեզուին անծանօթ չէ ոսկիապատը,— բայց պէտք է գիտնալ թէ անիկա ժառանգ մըն է որ կը մնայ «գանձարէն», մեր եկեղեցական բանաստեղծութենէն, ձայնաւորները կրկնելու ձեւով երկարող երաժշտութենէն, (քերթողութեան մէջ՝ hiatus):

Մեր լաւ գրիչները չեն սիրեր գործածել նման ձեւեր, եթէ չհաշուենք Ագաթանգեղոսը, որ սիրահար է նման տրոհումներու (օրինակ՝ «մեհեանն ոսկիամօր ոսկիածին դիցն»). Այս տեսակէտով, կը դատապարտեմ նաեւ ժողովրդական արեւելահայերէնի ըթասիրութիւնը, (դառը փոխանակ ըսելու դառն): Հայ լեզուն, մանաւանդ արագութեան ոգին կը պարտադրեն սղում եւ ոչ թէ տրոհում,— Թերեւս ալ ճիշդ էր, որ, ինչպէս կ'ենթադրէ Ն. Աղբալեան, մեծ կը հնչուէր մեծը, հիմա միայն մեծ, այլ սուտ է թէ բաղանիք հին բաղանիքին կարճ ձեւն է եւ աւելի գեղեցիկ:

«Քերթողական ազատութիւն» կը կոչէ Բագրատունի տրոհումը, զոր Շնորհալին ալ շատ կը կատարէ, բայց Շնորհալի աւելի շատ սղում կը կատարէ քան տրոհում:

Տրոհումը կը տկարացնէ կշռոյթը, մեղկութիւն կուտայ իմաստին, արու ձեւ չէ, բայց Ահարոն կը սիրէ թերեւս անոր համար որ տրոհումը կուտայ նաեւ շունչի լայնութիւն, մտածման խաղաղութիւն, հնօրեայ կեանքի տպաւորութիւն, այլ մանաւանդ կը դարմանէ մեր բաղաձայններուն իրար հրմշտկող բարբարոսութիւնն ու խժալուր աղմուկը:

Ես դեռ պիտի խօսէի քերթողական մթութեան մասին, բացատրելու համար մանաւանդ Բանաստեղծը կ'աստուածանայ գլուխը, որ շատ մութ կարծուած մասն է եւ որ Ահարոնի հանգանակն է բանաստեղծութեան մասին:

Տեղի սղութեան պատճառաւ, կը գոհանամ միայն ըսելով որ արուեստին մէջ մթութիւնը արժէք մըն է յաճախ, վասն զի մտածման խորութեան, զգացումներու յորդութեան, այլ մանաւանդ արտայայտութեանց անսովորութեան, ժամանակէն դուրս եւ ժողովրդային հոգեբանութենէն վեր իմացական խոյանքի եւ ճախրանքի:

Այդպէս է Ահարոն, եւ այդպէս է որ մեծ բանաստեղծ մըն է ան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԻԿՄԱՐԴ ԵՒ ԿՆԻԿՄԱՐԴ

Կիներ եւ այրեր հաւաքուած ենք տան մը մէջ: Ոստոստուն խօսակցութիւնը յանկարծ կանգ կ'առնէ «Յառաջ»ի զանազան թիւերուն մէջ հրատարակուած խորհրդածութիւններու վրայ, որոնք կին կը հոլովեն: Կը յիշուի Տիկին Մարիամ Սոլաքեանի գրած նամակը եւ Վահէի տոմսակը: Սենեակին առաստաղը կ'ամպոտի եւ կայծակները կը սկսին շողալ: Կին մը կ'ըսէ.

— Գէլ ու զազրելի խօսք ըրէք, սակայն էրիկ մարդու խօսք մի ընէք: Ամէնքդ ալ խաբեբայութեան մէյմէկ շամփիրաններ էք: Մոլութեան փունջ: Սատարութեան հանգ: Խայտառակութեան հանդէս: Աղտի ակն: Անամօթութեան կոթող: Հազարաւորներէն մէջէն օրինակ առէք քեռայրս: Երեք զաւակի եւ մէկուկէս կնոջ տէր է: Գինետունէն դուրս չելլեր: Խեղճ քոյրս քանի անգամ զինքը խրատեց, քանի անգամ լացաւ, աղաչեց: Օր մը վերջապէս, քեռայրս կ'ըսէ.

— Կ'երդնում որ ա՛լ ոտքս պիտի չկոխեմ գինետունէն ներս:

Քոյրս ուրախութիւնը չափ չունէր: Երդումին հետեւեալ իրիկունը սակայն՝ ընտանիքի պատուական, տիպար հայրը կրկին տուն չի վերադառնար ժամանակին: Ժամերը կը յաջորդեն ժամերու. ոչ եկող կայ, ոչ գացող: Խեղճ, դժբախտ քոյրս կը հագուի ու դուրս կ'ելլէ ամուսինը փնտռելու: Ինչ տեսնէ, ամուսինը նստեր է գինետան պարտէզը եւ խորունկ խորունկ կը խնկարկէ: Քոյրս կ'ըսէ, արցունքներու մէջ.

— Ա՞ս է երդումդ, անամօ՛թ:

Քեռայրս կը պատասխանէ, չնական ժպիտով.

— Աս ի՞նչ խօսք է: Ես երդում ըրի որ ոտքս գինետունէն ներս չկոխեմ: Ու տէրն եմ երդումիս: Ահա կը գտնուիմ գինետունէն դուրս:

Խօսք կ'առնէ բաւական տարիքոտ այր մը ու կ'ըսէ.

— Այրերը կրնան ունենալ թերութիւններ, սակայն, անոնց քով ունին ի՛նչ հոգեկան բարձրութիւն, ի՛նչ մտային խորութիւն, ի՛նչ սրտի ազնուութիւն, ի՛նչ առաքինութիւն եւ ի՛նչ հերոսութիւն: Կինը իր ամբողջ կեանքը կ'անցընէ կերպասի կտորի մը, գլխարկի ձեւի մը, ներկերու, օծանելիքներու, խիւսերու, անուշահոտութիւններու, վրձինի, խողանակի, յուղերու, դեղերու, հայելիներու եւ հագուստներու մասին մտածելով: Եթէ կ'ուզէք կնոջ ի՛նչ ոչնչութիւն մը ըլլալը հասկնալ, դիմեցէք կարուհիի մը, օրինակ Տիկին Զարուհիին:

Խօսք առաւ կարուհի Տիկին Զարուհին.

— Կիները դահիճներ են: Ոչ միայն իրենց ամուսնոյն հոգին կը հանեն, այլ եւ մե՛ր, կարուհիներուս հոգին: Կ'ապսպրեն զգեստ մը: Ձեւը կ'որոշուի: Օր մը վերջը, հեռաձայն կուգայ: Պէտք է ձեւափոխել: Տիկինը կուգայ: Հարիւր ձեւի մէջ ընտրութիւն մը չըներ: Վերջապէս կը վճռէ: Կը սկսի գործի: Օր մը վերջ, կը ամպէ նորէն: Նոր ձեւ մըն է տեսեր: Սկսուած աշխատանքը կը փոխենք: Յաջորդ օրերուն քանի մը փոքր փոփոխութիւններ ալ կատարել կուտայ: Գործը կ'աւարտի: Կը փորձէ, կը հագնի: Չի հաւնիր: Հագուստը զինքը չէ նիհարցուցած, չէ երիտասարդացուցած, չէ գեղեցկացուցած, չէ աստուածացուցած: Նորէն քակէ, նորէն շինէ: Նորաձեւութիւնը փոխուած է: Անգամ մը լրացած զգեստ մը քովս աշխատող աղջիկին յանձնեցի ու ըսի.

— Աս զգեստը շո՛ւտ, շո՛ւտ, շատ շուտ տար յաճախորդուհիին: Եթէ ուշանաս զգեստը կրնայ նորաձեւութենէ զրկուիլ:

Ի՞նչ նորաձեւութեան ստրուկներ են սա թեթեւամիտները, որոնց անունը «կին» է:

Խօսք առաւ ծերունի մը ու ըսաւ.

— Շատերու մէջէն հատ մը կը յիշեմ, մեր Արշակին աղջիկը, որ երկու տարի է ամուսնացած է: Աղբար, ամէն անգամ որ զինքը փողոցը տեսնեմ, Աստուած վկայ, չեմ ճանչնար: Անգամ մը տեսած եմ զինքը, տարիներ առաջ, թուխ դէմքով, սեւ մազերով, միջահասակ, սեւ աչքերով եւ թաւ յօնքերով: Ուրիշ անգամ մը տեսայ ճերմկած էր, մազերը դեղին, յօնքերը բարակ, այտերը կարմիր ու շրթունքները կաս-կարմիր: Անշուշտ չճանչցայ: Ինքը մօտեցաւ, խօսեցանք, ձայնէն հասկցայ ով ըլլալը: Դեռ երէկ տեսայ զինքը, հասակը բարձրացած էր, մազերը կապոյտ, յօնք գրեթէ չունէր, թարթիչները կապոյտ, դէմքը կղմինտրի գոյն առած: Այս անգամ ձայնն ալ ներկած էր, նայուածքն ալ: Ես անշուշտ բնաւ չճանչցայ զինքը: Աղջիկս քովս էր, ան ըսաւ ով ըլլալը: Ալ չեմ խօսիր հագուստին, գլխարկին մասին: Այլանդակութեան անունը նորաձեւութիւն դրած՝ կը շքուին ու կը պտըտին:

Խօսք առաւ օրիորդ մը.

— Դուրսէն մի՛ դատէք, ներսէն դատեցէք: Այդ աղջիկը տանը մէջ մարտիրոսուհի մըն է: Ծծծի ամուսինի մը ձեռք ինկաւ, հին գլուխ մանաւանդ, ու ամէն օր իր կինը խաչը կը հանէ: Ի՞նչ պէտք ունէր այդ աղջիկը ամուսնանալու: Գրասենեակի մէջ կ'աշխատի, իր ապրուստը լիովին կը շահի, հիմա, փորձանք մը առաւ գլխուն: Ամուսինը տգէտ, [illegible] խաղացող, գինեմոլ: Երեւակայեցէք, դեռ չի գիտեր Թինօ Ռոսիին ո՛վ ըլլալը: Երբ կնոջը հետ դուրս ելլէ, չուզեր վայրկեան մը կանգ առնել նորաձեւութեանց վաճառատուններուն առջեւ եւ ցուցափեղկերուն գեղարուեստը դիտել: Կը ջղայնանայ: Օ՛, յառաջդիմութեան բոլորովին անընդունակ են այրերը:

Կարգելիք մանչ զաւակ ունեցող կին մըն ալ ըսաւ.

— Շիտակը ըսելով մեր ժամանակ տանկ չէինք մենք: Հիմա շնորհքէ դուրս ելան աղջիկները: Աս մօտա է, ան մօտա է ըսելով, ամէն խաղքութիւն կ'ընեն: Անհաւատարմութիւնն ալ մօտա է հիմա, լայն շրթունք ու երկար լեզու ունենալն ալ մօտա է: Մեր մայրերը ամէն բանի գլուխ կը ծռէին, ամէն բանի համար չէին խօսեր. Նահապետութիւն անգամ շնորհք մը ունի: Հիմակուան լկտածները իրենք զիրենք մարտիրոսուհի կը կարծեն. Ամէն կին ընդունելու է որ այրը իրմէ բարձր արարած մըն է. Այր մարդուն թերութիւնը անգամ զարդ մըն է:

Ու փոթորիկը պայթեցաւ. Կիները կը պոռային.

— Ա՛լ բաւական է մեր քաշածը Թուրքիոյ մէջ, Թրքական բարքերու ազդեցութեան տակ, մեր բերանը փակած, մեր երեսը փակած, մեր աչքը ու միտքը փակած էին: Հիմա հնչած է մեր ազատութեան ժամը...

— Պէտք է փրկուինք սարսափի վախէն, սոսկումի մէջ ապրելէն: Իրիկուն եղա՞ւ, կամ կուգայ էրիկմարդը կամ չի գար: Եթէ եկաւ, պատրուակով մը գտնելով կը պոռայ, կը գոռայ, երբեմն նոյնիսկ կը կոտրէ կը թափէ. Անտանելի է, վայրենի է, հրէշային է:

Երբ քիչ մը մթնոլորտը հանդարտեցաւ, պարոն մը հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց, որոշելու համար թէ ով որմէ կը վախնայ.

— Հարուն էլ Բաշիտ, բանաստեղծ մը կը պահէր պալատին մէջ. Օր մը, թագաւորը գնահատելով քնարակութի մէկ տաղը՝ կ'ըսէ.

— Խնդրէ ինձմէ ինչ որ կ'ուզես ու ես քեզի պիտի տամ:

Ու բանաստեղծը կ'ըսէ.

— Հրաման ըրէ՛, Տէր արքայ, որ [illegible] էշերը բոլոր անոնց որ կը վախնան իրենց կնոջմէն:

Թագաւորը շատ տարօրինակ գտնելով հանդերձ այս խնդրանքը՝ կը ստորագրէ պէտք եղած հրամանագիրը.

Բանաստեղծը կը մեկնի՝ իրենց կիներէն վախցողներուն էշերը գրաւելու համար:

Ու քանի մը ամիս վերջ, Պաղտատ կը վերադառնայ բանաստեղծը՝ էշերու անվերջանալի կարաւաններ ձգած իր ետին: Երկրին մէջ գրեթէ էշ մնացած չէր. բոլորը գրաւուած էին.

Հարուն էլ Բաշիտ ափ ի բերան կը մնայ հանդիսատես ըլլալով էշերու թափորին եւ կ'ըսէ.

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ շատ զարմանալի, շատ ապշեցուցիչ: Ուրեմն ամբողջ երկրիս մէջ մէկ էրիկմարդ չըկա՞յ եղեր որ չվախնայ իր կնոջմէն: Անհաւատալի բան է աս:

Այդ պահուն, բանաստեղծը իրեն կը մօտենայ եւ ցած ձայնով կ'ըսէ.

— Վեհափառ Տէր, ճամբորդութիւնս միայն էշ գրաւելով չանցուցի: Թագաւորիս մասին ալ մտածեցի: Ձեզ անցուցի դեռատի կոյս մը որ պարզապէս չքնաղ մըն է: Անման է իբրեւ գեղեցիկ եւ եզական է իբրեւ գրաւիչ: Անկէ զատ՝ կը պարէ, կ'երգէ, կը նուագէ ու կը սիրէ բանաստեղծելով:

Հարուն էլ Բաշիտ կը զգլխի ու շուրջ կողմը նայելէ վերջ, կ'ըսէ.

— Ինծի նայէ, պալատիս գաղտնի դռնէն վեր հանէ ու ինծի բեր այդ չքնաղը, սակայն, ուշադրութիւն, կինս չտեսնէ...

Ու բանաստեղծը անմիջապէս կը պատասխանէ, այնքան իրաւամբ.

— Թագաւորս, շո՛ւտ, էշդ ինծի յանձնէ. գրաւուած է ան:

Վայրկեան մը կենդանի պատկեր ըլլալէ վերջ, կին մը ըսաւ.

— Ճիշդ է որ այրերը կիներէն կը վախնան: Ինչո՞ւ կը վախնան սակայն. Մեղաւոր են անոր համար: Գողին սիրտը միշտ դողի մէջ կ'ըլլայ.

Վերջապէս կարգը մեզի եկած էր, բան մը ըսելու.

— Արդէն Տիկին Մարիամ Սոլաքեանն ալ կարծիքս ուզած էր, կիներու մասին. Պատասխանած եմ իրեն, ձե-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մարզպետունու ձայնը ծանօթ էր Գեղայ պահակներին: Իսկոյն իրար զարթեցնելով դիմեցին նրանք բերդակալին, որ եւ շտապեց դուռը բանալու:

Իշխանը ներս մտնելուն պէս հրամայեց չփոր հնչեցնել եւ ամրոցի բնակիչները զարթեցնել:

— Ի՞նչ կայ, Տէր իմ. միթէ՞ թշնամին մօտենում է արդէն, սրտատրոփ հարցրեց բերդակալը.

— Ամէն մէկի հետ զատ զատ խօսելու ժամանակ չունիմ. հաւաքիր այստեղ ժողովուրդը, ասելիքս թող ամէնքը լսեն, պատասխանեց իշխանը:

Բերդակալի հրամանով զինուորները իսկոյն ազդարար չփորն հնչեցրին ամրոցի անցքերում: Բնակիչները տագնապահար վեր թռան անկողիններից եւ իւրաքանչիւր տան կարող անձերը դուրս թռան փողոց:

Կէս ժամուայ մէջ արդէն Գեղի բոլոր ժողովուրդը, ի բաց առնելով կանանց եւ երախայից, հաւաքուած էր բերդի դռան հրապարակը: Նրանցից շատերը, մինչեւ անգամ զինուած էին սրերով ու նիզակներով:

Այստեղ հասան եւ այն զինուորները, որոնք պահպանութիւն էին անում բերդին: Իշխանը հրամայեց նրանց ջահեր վառել, որպէսզի կարենային միմեանց երես տեսնել: Ապա բարձրանալով ժայռի մի բեկորի վըրայ, սկսաւ խօսել:

— Այսօր վերադարձրի Գեղ այստեղից փախչող բազմաթիւ անձանց: Նրանք պատմած կը լինեն ձեզ, որ մենք Աբլքասի հրամանով եկած ենք թշնամու դէմ, որ բանակած է այժմ Վեդիի հովտում: Այնքան մօտ չհամարձակուելով թշնամուն, մենք բուն բանակից առաջ անցանք. (իշխանը դիտմամբ սուտ՝ ամբոխին սիրտ տալու համար). բայց որովհետեւ թշնամին վաղը պիտի յարձակուի ձեզ վրայ, ուստի ես իմ խմբով որոշեցի շփոթել նրա բանակը հէնց այս գիշեր: Այդ մենք կ'անենք մեր անակնկալ յարձակումով: Դուք ամէնքդ մեզ պիտի օգնէք այս գործում, հաւատացած լինելով որ յաղթութիւնը մեր կողմը պիտի լինի: Հակառակ դէպքում Գեղը վաղուանից աւերակ կը դառնայ:

— Մենք այստեղից ելնել չենք կարող... մենք կռուելու ոյժ չունենք... մենք զինուոր չունենք... սկսան խօսել ու գոչել այս ու այն կողմերից

— Լռեցէք. ինձ լսեցէք, հրամայեց իշխանը:

Ժողովուրդը լռեց:

— Ես ձեզանից չեմ պահանջում ոչ զօրք եւ ոչ զէնք: Այլ միայն այն, որ բոլոր այստեղ եղողներդ հետեւէք ինձ եւ Վեդիի հովիտը պատող բըլուրների վրայ կենալով ձեր գոռոցն ու աղաղակը միացնէք յարձակուող զօրքող մեր զինուորների ձայներին: Եւ եթէ կը գտնուեն ձեր մէջ մի քանի քաջեր, որոնք կը ցանկանան Թագաւորի ու Թագուհու շնորհակալութեան արժանանալ, նրանք էլ ջահերով թշնամու վրանները կը կրակեն: Հէնց որ աղաղակն ու հրդեհն սկսուեն, թշնամին շփոթուած պիտի փախչի: Այն ժամանակ կոտորածը կ'անեն իմ զօրքերը, իսկ աւարը կը մնայ Գեղացոց:

Իշխանի խօսքերն ազդեցին ժողովրդի վրայ: Թէպէտ նրանցից ոմանք պարծեալ ընդդիմութեան աղմուկ հանեցին, բայց իշխանի առաջարկութիւնն ընդունողների թիւը շատ մեծ էր: Մի հասարակ աղաղակի կամ որեւէ մի վրան կրակելու համար արքայական շնորհաց արժանանալու յոյսը շատերի եռանդը վառեց: Իսկոյն խմբեր կազմուեցան. զէնք չունեցողը զէնք առաւ վրան. պահակներից շատերը ջահեր պատրաստեցին. ոմանք էլ հողէ ամաններով կամ փոքրր տիկերով կպրաձիւթ վերցրին: Կային եւ մարդիկ, որոնք զինուեցան տապարներով կամ բահերով, եւ այսպէս ամէնքը միասին խմբուելով լուռ ու մունջ դուրս եկան բերդից եւ հետեւեցին իշխանի ձիու սմբակներին:

Առաջին պայմանը անձայն ու անշշուկ ընթանալն էր, որին ամբոխը հետեւում էր զգուշութեամբ: Իսկ իշխանը դիտմամբ ծանր էր առաջանում, մտածելով թէ՝ մինչեւ Սեպուհի դարձը, ինքը կարող է տեղ հասնել:

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ Ուխտի զինուորների կեցած տեղը հասնելով՝ տեսաւ որ Սեպուհը վաղուց սպասում է իրան եւ որ Վեդիից ու Ճերմանիսից բերած մի բազմաթիւ ամբոխ խլրտում է լեռնալանջի ծմակում:

Իսկոյն սկսան իրանց կարգադրութիւններն անել: Ամբոխը բաժանեցին երեք հաւասար մասի: Նրանցից ամէն մէկը պէտք է բռնէր հովիտի մի զառիվայրը: Ջահաւոր պահակները գաղտուկ պիտի մօտենային վրաններին: Յարձակման նշանը պէտք է տար Մարզպետունին. իսկ առաջին կրակը պիտի վառէր Սեպուհը: Այնուհետեւ պիտի փրթէր ահռելի աղաղակ, որին կը մասնակցէին բոլորը, առանց ընդհատելու: Կոտորածը կը սկսէին միայն Ուխտի զինուորները, աշխատելով սակայն չփակել փախչողների ճանապարհը.

Գիշերը բաւական անցել էր. առաւօտեան աստղը ծագում էր արդէն արեւելքի մէջ. խաւարն սկսում էր լուսից քաշուել:

Հազարացիների բանակը ընկղմած էր խոր քնոյ մէջ: Կրակները վաղուց հանգել եւ շարժումն ու շշուկը դադարել էին. Չէր լսւում նոյնիսկ պահապանների [illegible]: Ըստ երեւոյթին ո՛չ մի երկիւղ չունէին նրանք Հայերից: Եւ ո՞վ պիտի համարձակուէր հազար մարդուց բաղկացած այդ բանակի հանգիստը վրդովել: Նոյնիսկ Բէշիրի վրանի առաջ պահապաններն անուշ խռմփում էին, երազելով անշուշտ Գեղայ ամրոցի աւարը, բնակիչների կոտորածը եւ գեղեցիկ հայուհիների գերումը...:

Յանկարծ հովտի մէջ որոտաց Մարզպետունու ձայնը.

— Յառա՛ջ քաջերս, Աստուած մեզ օգնական...

— Կեցցէ՛ Թագաւորը, գոռացին Ուխտի զինուորները եւ յարձակուեցան:

Բլուրների վրայ եւ լեռնալանջերում ամբոխն սկսաւ գոռալ: Արձագանքը որոտաց հովտի մէջ եւ բանակի վրանները սկսան վառուել:

(Շար.)

ՈՒՐԱՇԻՄԱ, ՁԿՆՈՐՍ ՊԶՏԻԿԻՆ

(ճափոնական հէքիաթ)

Այն ժամանակ, (ինչպէս Ման Եօ Հին ճափոնական քերթողագիրքը կը պատմէ), հեռաւոր ճափոնի մէջ ամառը ճիշդ այսօրուան պէս տաք էր. ծաղիկները կը հաղնէին եւ հնդկեղէնի արտերը ու լուսաւոր ոսկ կ'ուտէին։

Ձկնորս պատանին Ուրաշիմա Թարօ պզտիկ երդ մը սուլեց, քակեց պարանը եւ իր նաւակով Թողուց Սումինոյի ափունքը։ Մինչ արեւը բարձր կը ծփար երկինքի վրայ եւ հեզիկ ոսկին իրեն ունէր, նետեց ուռկանը եւ տեսաւ թէ ինչպէս ջուրով կը լեցուի եւ ձկները այս բախտաւոր որսին վրայ։ Սակայն կրիայ մըն էր միայն, որ իր հօր, Սումինոյի արժանաւոր աղջիկին համաձայն, որուն գլխուն վրայ ծերութեան ձիւնը կը փայլէր, կրիան տասնեակ հազարաւոր ամառներ եւ ձմեռներ ապրիլ։ Պատանին խղճահարեցաւ բարձրաձայն եւ ազօթեց ծովու փիշապատածուն, որուն նուիրուած են կրիաները։

Յետոյ Ուրաշիմա երկնցաւ նաւակին մէջ. Իր անդամներուն վրայ տաքութիւնը խաղացաւ քունի ծանրութիւնը, մինչ սիրտը կը բզզար գլխուն մէջ եւ ան յիշէր ժպտուն երազի մը մէջ, որ կանայ էր եւ ղեղուն պտուղներով, ծաղիկներով ու թիթեռներով։ Ու մինչ ամէն տղուն դէմքը թուխ կը ներկէր, ծովի սիւքը աղջկան մարմնի շէջ պէս, խոստումներով լի, իր փշուրներուն կը հովէր եւ իր սրտէն ծաղիկներ կը բողբոջէին, պզտիկ կոհակ մը թեւավարեց դէպի նաւակ, եւ արեւը կը պսպղար այնքան փայլուն, որ ջրերուն վրայ գոհարներ կը շողային, որոնց փոզփողումին մէջէն աղջիկ մը ելաւ։ Ան ծռեցաւ պատանիին վրայ եւ սիրազեղ շարժումներով փերցուց զայն իր երազէն։

Ուրաշիմա աչքերը թարթեց ու հաւատացաւ թէ ցնորք մը չէ ան, թէ իր նաւակին մէջն է, թէ արեւը իր շուրջ ծովը կապոյտով կ'արծաթազօծէ։ Ու զարմանքով աղջկան նայեցաւ, որ այնքան չքնաղ էր, որ չէր կրնար իսկ երեւակայել։ Ու ան իրեն մօտ սահեցաւ, շօշափեց իր ձեռքերը փաթաթուածով։ Սակայն այս փոզփողումի պատկեր մը չէր ան ոչ ալ երազի տեսիլ, այնպէս որ իր մէջ մինչ այդ անծանօթ անուշութիւն մը հոսեցաւ։

Անոր ձայնը նուրբ ու քնքոյշ էր ինչպէս հազար հովի զանգեր գարնան հովի վրայ, երբ ըսաւ Ուրաշիմային.

— «Ես այն կղզիէն եմ ուր ամառը երբեք չի մեռնիր ու ծառերը բնաւ չեն դատարկիր պտուղներէ ու ծաղիկները երբեք չեն թօշնիր։ Դուն այսօր կրիայ մը ազատ ձգեցիր, ուրովհետեւ սիրտդ բարի էեւ ազնիւ։ Ատոր համար պէտք է վարձատրուիս։ Իսկ ես այդ նուէրն եմ ու կը ցանկամ քու սէրդ ըլլալ եւ յաւիտեան երջանիկ ապրիլ միասին»։

Ուրաշիմա գիտցաւ միայն թէ այդ բոլորը շատ չքնաղ է, ու բռնեց թիակները եւ նաւակը ուղղեց անոր ցոյց տուած դին, որ կը սահէր մինչեւ դէպի հոն ուր արեւին անկողինն է։ Ան երգ մը կ'երգէր թիակներու մեղմ ճողփիւնին ընկերանալով. ճափոնի ափերը շատ հեռու էին։ Ու երբ նաւակը իրիկնային շառայլներուն մէջ մտաւ, երեւցաւ կղզին, ուր ծովու աստղերը կ'ապրին. Ափունքին վրայ էին բոլոր ջուրի նայեադները եւ հագած էին ծաղիկի թերթիկներ ու կ'երգէին ու կը բերէին անունդ եւ ըմպելի, իբրեւ բարի գալստեան ողջոյն։

Անկէ իվեր Ուրաշիմայի կեանքը արբեցութիւն մը եղաւ նոր գեղեցկութիւններու մէջ։ Ունէր անհամար բոպաշտուհիներ, որոնք ծովուն խոր եւ կազդ աշխարհը կը տուգէին եւ հրաշալի սաթերներ ու պտուղներ եւ փողփողուն գոհարներ կը բերէին իրեն։ Սակայն ոչ մէկ ժեծարժէքութիւն աւելի չքնաղ էր քան վիշապատծուն աղջիկը։ Ուրաշիմայի շունչին տակ ծաղկեցաւ ան ալ աւելի քնքուշոր գեղեցկութեամբ, այնպէս որ ան մոռցաւ անցեալը եւ անոր ձեռքերուն շարժումը հրաժշտութիւն եղաւ։

Սակայն յաճախ, երբ լուսնկան պտտոյտի ելլէր գիշերները եւ Ուրաշիմա զով եւ փափուկ մարգին վրայ նստէր իր տան դուռը, կը մտածէր թէ այսինչ եւ այնինչ աստղը ճափոնի վրայ ալ կը փայլի, ու միմոզաներու վրայ, Լուսասփ ծաղիկներու եւ Սամոնիյեի ձկնորսի ուռկաններուն վրայ։ Ու ան կը զգար թէ ինչպէս սրցունքը իր մէջ ուժեղ կոհակներով մինչեւ աչքերը կը բախի։ Յետոյ կը սպայծառանային անոնք ու միայն սիրտը կուլար։

Երեք տարի անցաւ այսպէս, ու գիշերները անհրազ էին ու կը փայլէին ցանկալի մտածումներու տաքութեանը մէջ։— Վերջապէս մօտեցաւ Ուրաշիմա իր կնոջ, ու ծնողքը տեսնելու արտօնութիւն խնդրեց։ Երկար պիտի չմնէր բացակայութիւնը, յետոյ ետ պիտի գար, եւ ամէն ինչ պիտի ըլլար լի սիրով եւ երջանկութիւնով, ինչ որ մարդերու մօտ բնաւ չի պատահիր։ Ան սակայն լացաւ ու տխուր էր.

— «Երբեք պիտի չվերադառնաս», Ուրաշիմա շշնջեց։ Ու արեւը պիտի մեռնի ու պտուղը անունդ պիտի չգտնէ մէջս քու սէրդ։

— «Պիտի վերադառնամ քեզի ինչպէս արեւը միշտ ճափոնի վրայ կը դառնայ», ըսաւ Ուրաշիմա, բաժնուեցաւ ու գնաց։

— «Առ այս, խնդրեց ան ու բերաւ փոքր, դուռնով տուփ մը, որ մետաքս թելով կապուած էր։ Ձայնը կը դողար։ «Զբանաս երբեք, խնդրեմ, չբանաս։ Այլապէս բնաւ չես կրնար քովս վերադառնալ»։ Ուրաշիմա վստահօրէն խնդաց։ «Կը խոստանամ քեզի ետ գալ», կանչեց ու գնաց դուրս իրիկուան մէջ...

Երբ հօրենական ծոցը մտաւ, սկսաւ կարմանալ։ Լեռները նոյնն էին դեռ։ Բայց գեղը օտար իրեն, թէեւ քանի մը ճանչնար։— «Հէյ», կանչեց Ուրաշիմա ծերուկի մը, որուն գանկը ազատ էր ինչպէս երկիրը երաշտ օրերէ ետք, եւ թեւէն ուժով բռնեց։ «Կրնա՞ս ըսել թէ ո՞ւր է Ուրաշիմա լնտանիքին տունը»։ — «Հէ՛ հէ՛», խնդուկ ժպիտ մը արձակեց ծերունին երեք թութակոյ դուրս հանելով, «դու չե՞ս գիտեր որ Ուրաշիմա Թարօ խեղդուած է հազար չորս հարիւր տարի առաջ» ու գլուխը երերցնելով կաղաց ու գնաց։ Ուրաշիմա սակայն քարացաւ ու չէր կրնար այս հանելուկը լուծել։ Ի՞նչ. Հազար չորս հարիւր տարի՞։ Կամ թէ սա տուփը, որ ծովու աստծուն աղջիկը հաճը գրած է, իր ուղեղին մէջ սաստիկ շփոթութի՞ւն առաջ կը բերէր, ու ինք կ'ենթադրէր միայն այս հազարչորսհարիւր տարինե՞րը։

Ուրաշիմա շատ բարկացաւ։ Ձեռքերը կը դողային։ Իր մէջ պահանջ մը կար որ տեղի չէր տար ու կը տկարացնէր իր կամքը եւ մոռնալ կուտար տուած խոստումը։ Ու քակեց մետաքս թելը ու տուփը բացաւ։ Մէկէն հօգենման սպիտակ ծուխ մը ելաւ անկէ, որ վեր բարձացաւ ու ամպի մը պէս լայն ծովու վրայէն հեռացաւ։ Այն ատեն հասկցաւ Ուրաշիմա որ իր ձեռքով իր երջանկութիւնը փճացուցած է։ Պաղ սարսուռ մը հոսեցաւ արիւնէն։ Մազերը ճերմկեցան ինչպէս ձիւնը, մարմինը կքեցաւ, դէմքը խորշոմեցաւ ու աչքերը թափեցան։ Ու Ուրաշիմա անշունչ գետին ինկաւ հազարչորսհարիւր տարիներու բեռան տակ։

Երկինքը դեռ միշտ հէքիաթակապոյտ է եւ փողփողուն երկրի այնքան մօտիկ։ Ու լուսասփ ծաղիկները կը խոնարհին ծովին մէջ եւ միմոզանե-րը, ոդկոյզներու պէս ծանր, կը կախուին փոքր տուներու եղեւնի փայտերէն։ Ու շատ մեղմ, նուրբ երաժշտութիւն կ'աղամանդէ փողփողուն օդին մէջ ու կը կաթի մետաքսաշունչ հովի աստծուն հովահարէն բուրումնաւէտ ծաղիկներու մէջ։ Ու լեռները այնքան կապոյտ են ու ծովը այնքան հրապուրիչ, ցոլացնելով ոսկեփոշի փայլուն ծաղիկի թերթիկներու նը-ման։ Ու լերան ջուրերը կ'երգեն բիւրեղի երգը, եւ այրերը ծուխ քաղաքեան կը հագնին ու կայշա, ու ծաղկաղջիկ կը բուրեն դունափթիթ մետաքսէ եւ խոստումով լի նշան ընող հովահարներու խաղէն։ Ու դեղին ճունքաներ կը նիրհեն յուշիկ դեղին գետակներու մէջ։ Ու ծովուն վրայ արեւը ոսկի լարեր կը պրկէ, որպէսզի մարդերը անոնցմէ հէքեաթներ հանեն, կեանքը աւելի չքեղ նկարելու համար։

Իրիկունները, յաճախ, կը նստին ճափոնի այրերը միասին, եւ կը նային ծովուն ու կը խօսին Ուրաշիմայի վրայ, որուն մահարձը տուփը մինչեւ այսօր Քամակէյի մեհեանը կը գտնուի, ուր կան նաեւ տարօրինակ ակներ, որոնք ձկնորս պատանին վիշապաբքանները երկրէն բերած է։ Ու մերթ անոնցմէ մին ճակատագրէն կը գանգատի։ Ու մերթ ուրիշ մը անոր դէմ կը խօսի, կը նայի ճափոնի լեռներուն ու կ'ըսէ.

— «Կեանք մը որ իր սահմաններէն դուրս կ'ելլէ, կը մեռնի, ժամանակ մը, որ պատժելը կը մոռնայ, չի կրնար պատուիրաններ տալ։ Մենք կրնանք սխալիլ, բայց ոչ մեղանչել»։

Ու մերթ կը գտնուի նաեւ մէկը, որ ըմբռնէ զինք։

Գերմ. թարգմ. ՆՐՈՒԱՆԴ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԺԲ.

ԹՇՆԱՄԱԿԱՆՔ

Մըսրայ Քաղքին մեծ հրճուանք կար տօնական ,
Կը սպասէին ժողովրդէն մինչեւ արքան՝
Կոզբադինի վերադարձին միշտ յաղթական .
Սովալլուկ գազաններու պէս օրհասական՝
Ճամբու լայնքին հօս հօս կեցած գայլի նման,
Տօզ կուտային այր ու կնտիք, ճանւ մուլլան.
Կը յուսային իրենք պիտի հարստանան՝
Անոր բերած հայ աւարով սովորական :

Իրիկուն չեղած եկաւ հասաւ ան կարաւան,
Կը ծիծաղէր Կոզբադինը հոն բաց բերան.
Ծիծաղ չէր ան այլ պատիժ մը զերթնական ,
Պոկուեցաններ վարժ , խօսքերու անարգական,
Անդամատուած ու ինք դարձած անկերպարան:
Ու գիշատիչ ակռաները լիրբ ու խածան՝
Ճակտին զամուած իրենց իբր բարկ պատասխան,
Զգացին ա՛լ, որ փոխուած էր երմէնիստան:

Ոռնաց ամբոխը, պարզեց ահեղ տեսարան ,
Ծաղր ու ցասում միայն բերեր իրենց դեսպան.
Մահուան քրքիջն իրենց գլխին թառած տեսան .
Չէին խորհեր որ Հայ մայրերը անձրման՝
Կը ծնէին հազար քաջեր հերոսական ՝
Հայրենիքի սիրոյն զոհուող մէկի փոխան .
Կամ ուժ ունեցողն անձամբ կ'ըլլէ դատաստան ...

Սուգը տիրեց վերադարձով անփառունակ՝
Ամբոխին մէջ ճրիակեր ու անառակ ,
Արգահատանք, ու խուլ ադմուկ, ծաղր ու ծանակ
Փոփոխական սարսափ ու քէն իրենք համակ՝
Ալիք ալիք ջոլիրի պէս աշխատավարակ
Հաւաքուեցան պալատին շուրջ պարսպափակ :
Հոն լսելու հրամաններ կամ զառանցանք
Զորս դին տիրեց արիւնարբու նենգ ադաղակ.

Ու յուսախաբ դժոխքի պէս հրաբորբոք,
Մըսրայ Մելիք դաժան, անգութ, անկարեկիր,
Սարկացած դեսպաններէն հոն ծնրադիր ,
Լսեց Հայոց ըմբոստ Մանկան սաստն ու բողոք.
Ու իր... խմած արիւնն եռաց չար սրտին խորք
Առնելութիւն ծնաւ մոլը դէմ որ սանձուք
Արգելք եղաւ որ սրտեր Դաւիթն անոք :

Բազմութեան մէջ չարագուշակ, խառնաշփոթ
Երբ լսեցին թէ՝ Դաւիթն է հերոս, ըմբոստ՝
Բերնէ բերան ու սրտէ սիրտ այս ծանր բօթ ,
Մըսր պատեց, ու յիշեցին մանուկը խորք :
Միւփթին կեցած սալավաղով բիրտ ու շողորդ՝
Ինք ուշացած մարգարէ մը զօս, անհագորդ
Ձայնը ձգեց աններդաշնակ կանչով ըղձոտ ,

— « Աստուած մէկ է ու ինք վկայ՝ հօս դուն մը կայ,
Կողերը հաստ, ցեղի տղան խեռ անսայ ,
Երբ մեր մօտ էր զերի, տղուկ դառը տեսայ,
Եւ իմ գրով ես դիմեցի... որ ան ըլլայ
Քարակոծուած, արիւնաքամ, կամ բռդամահ ,
Անոր արիւն բաժակ բաժակ իբրեւ ըմպայ
Մեր մեծ Մելիք խմէ՜ ախորժ, հոգին գնծայ
Հոս դուն մը կայ Աստուած մեծ է ու ինք վկայ » :

Ու հեռուէն ձեռք առք կապուածերկու հսկայ
Առաջ բերին զառքին քով անգութ դժնեայ ,
Դահիճներ, որ Մելիքը իրենց վստահ
Դաւիթն յանձնած՝ էր խողողելու հոն հեռակայ
Մուրատ գետի մեծ կամրջին մօտ Պաղմանայ.
Եւ արիւնը բերին իրեն որ արբենայ՝
Փորձանքն այսպէս հրաշքին մէջ անհետանայ :

Հարցումներուն տեղատարափ իբր պատասխան
Մահապարտներն հազիւ ըսել կարողացան .
«Իրենց ձեռքէն յանկարծ կորզեց Եփրատ հսկան
Դաւիթի տեղ շուն մը քոտոտ իրենք գտան
Ու արիւնը բերին Մըսր իբր նշան »...
Ու խածամուռ, մեծ ու պզտիկ, միւփթի իշխան
Հազար նզոտ յուսանքներով վրայ ինկան
Երկու խեղճերի Դաւիթի համար նոխազացան :

Զարսպին տակ բարձրաբերձ մարմարաշէն՝
Գահաւորակին վրայ նստած, ինք իրեն
Կը զառանցէր Մելիք, տեղոտ բարկութիւններն,
— « Ո՛չ թէ միայն զերծ մնացիր հօրը սուրէն՝
Ինք յանդգնե՛ր վա՛նք է հիմնե՛լ ու ամրաշէն,
Թերդե՛ր պատե՛ր Դաւիթ ունի եւ զրահ զէ՛ն,
Զարհուրա՛նք է դարձեր գլխիս՝ վատա՛հ իրե՛ն ..

Ու շաչեցուց ձայնն ահարկու յանկարծակեան
— « Հազար անպէտ քաջ պարմաններ պատրաստ ըլլան,
Հասուկ մարդիկ փորձ ու կռուող թւով նոյնքան ,
Մօրուսաւոր զօրականներ որքան որ կան,
Բոլորը մէկ վաղը առտու ճամբայ իյնան,
Սասուն երթան քար չը ձգեն քարի վրան:
Արիւն այնպէս հոսի Հայուն որ յագենան
Ու, աւազուտ տափաստաններ ամայանան ;

Ով չը լսէ իմ այս պատգամ ու հրաման՝
Կամ զոռնուին մայրդիկ որ դեռ կը յամենան,
Թէ կռուի գացողը դառնայ իբր նենգ զաւժկան՝
Կամ ձեզմէ մէկն ըլլայ զբոս ու ինքնիշխան ,
Ու անսաստէ, չը կատարէ իմ հրաման՝
Դժոխքը վար կը բերեմ իբր գեհեան
Ու կը տանջեմ ձեզ բոլորիդ ես այս առեան.
Պատիժներով որ չէ գրած դեռ Սուրբ Գուրան»։
Այսպէս ըսաւ աստուածընտիր եւ մեծ արքան
Ու տեսանէն անյայտացան զօրք եւ խուժա՛ն,
Վոհմակի պէս աչքը տնկած... խաւար վազուան :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՇԱՆԻ

...ալ կ'ըսեմ. կինը նաւաստի մըն է երկիմաստութեան ափին մէջ, իսկ այրը ափի մըն է կնիկմարդուն ժամին վրայ։ Մէկը առ, մէկալին զարկ։ Երկուքն ալ կատարեալ ծաղիկներ են ու երկրաւ բանիլք չունին։ Թող իրար հասնեն ու մէկ թաղարի մէջ...թառամին։

Զէ՞ որ մարդկութիւնը կազմուած է այրերէն ու կիներէն։ Շուկան մէջտեղն է, ապրանքը բաց է, գիները ծախելի են։

Մէկը սուկալի, միւսը սարսափելի, մէկը չատակուել, միւսը չատախօս, մէկը ներսէն հագուող, միւսը դուրսէն զգեստաւորուող։ Մէկը խենթ, մէկ մը փախուկ։

Ես ոչ էրիկմարդիկը կրնամ պաշտպանել, ոչ ալ կնիկմարդիկը։

Ես կ'աղաղակեմ.

— Կեցցե՜ն ամուսինները...

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Դուրսը դրան առջեւ կայնած էր Մարայի պահապան շունը՝ Լօրան Պաս, Կորդըլիէ փողոցին գործակալը. Թիւ 18։ Այն օրուընէ, այսինքն Յունիս 28էն գրեթէ մէկ երկու շաբաթ յետոյ, Յուլիս 13ին ան աթոռի պարուած մը պիտի տար կնոջ մը գըլխին, որ կը կոչուէր Շարլօթ Կորտէ եւ որ այդ վայրկեանին Քաէնի մէջ ըղձացած էր տարտամ մտածումներով։ Լօրան Պաս Մարայի Ամի տիւ Բէօբլը (Ժողովուրդի Բարեկամ) թերթը սըրբագրութեան կը տանէր կը բերէր։ Բայց այս երեկոյ իր տէրը զայն բերած էր Սիրամարգ փողոցի օրհնարանը եւ խստիւ պատուիրած էր փակ պահել այն դահլիճը, ուր կը գըտնուէին Մարա, Տանթօն եւ Ռոպէսպիէռ, եւ չթողուլ որ ոչ ոք մտնէ այնտեղ, բացառութեամբ միայն Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին, Քոմիւնի եւ Եպիսկոպոսութեան անդամներուն։

Ռոպէսպիէռ չէր ուզեր դուռը գոց պահել Սէն-Ժիւստի առջեւ, Տանդօն՝ Պաշի եւ Մարան՝ Կիւսմանի առջեւ։

Երկար ժամանակ էր որ նիստը բացուած էր։ Խորհրդակցութեան առարկան էր այն թուղթերը, որոնք փըռուած էին սեղանի վրայ եւ որոնք Ռոպէսպիէռ կարդացէ յետոյ կը զննուած էր։ Ձայները սկսած էին բարձրանալ։ Տեսակ մը բարկութիւն այս երեք մարդոց մէջէն սկսած էր որոտալ։ Դուրսէն երբեմն կը լսուէին խօսքերու ընդհատ ընդհատ պոռթկումներ։ Այս ժամանակներու մէջ հասարակաց ճառախօսական աժապիներները կարծես սահցած էին տեսակ մը իրաւունք՝ անպատճառ լսելու։ Այժմ այնպիսի ժամանակ էր երբ ասուրհանդակ Ֆայըրեյին Պարիս փականքի ծակէն կը դիտէր այն բոլորը, ինչ որ կը կատարուէր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովի սրահին մէջ, եւ առ, աւելցնենք, անօգուտ չէր, որովհետեւ այս եղանակով էր որ Պարիս 1794 Մարտ 30ի գիշերը, իմացաւ Տանդօնի գլխին պատրաստուած փոթորիկը եւ անոր իմաց տըւաւ Լօրան Պաս իր ականջը պինդ սեղմած էր այն ներքնասրահի դրան փականքին, ուր կը գտնուէին Տանթօն, Մարա եւ Ռոպէսպիէր. ան կը ծառայէր Մարային, բայց ինքը կը պատկանէր Եպիսկոպոսութեան։

Բ.

«ՍՑՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ ԲԱՐՁՐԱՁԱՅՆ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷԻՆ»

Տանդօն ոտքի ելած էր իր աթոռը շառաչմամբ ետ մղելով։

— Լսեցէ՛ք, աղաղակեց, այժմ մենք միայն սախպողական պէտք մը ունինք։ Վտանգի մէջ է Հանրապետութիւնը։ Ես միայն մէկ բան կը ճանչնամ— Ֆրանսան՝ իր թշնամիներէն ազատել։ Անոր համար բոլոր միջոցները անխտիր լաւ են, բոլո՛րը, բոլո՛րը, բոլո՛րը։ Երբ գործ ունիս միանգամայն բոլոր աղէտներու հետ, այն ժամանակ կը դիմես ի հարկէ եւ բոլոր միջոցներուն. երբ կը վախնաս ամէնքէն, այն ժամանակ աներկիւղ կը մաքառիս ամէնուն դէմ։ Իմ մտածումս՝ աներկիւղ առիւծ մըն է։ Կիսատ չափերը պէտք չեն։ Յեղափոխութեան մէջ պէտք չէ կեղծ խոհեմութիւնը։ Նեմեսիսը կեղծ առաքինութեան մարմնացումը չէ երբեք։ Ըլլանք ահաւոր եւ օգտակար։ Մի՞թէ փիղը ուշադրութիւն կը դարձնէ՞ թէ ուր կը դնէ իր ոտքը։ Խորտակե՛նք թշնամին։

— Ես ալ այդպէս կ'ուզեմ, մեղմութեամբ պատասխանեց Ռոպէսպիէր. բայց կարեւորը սա է որ մենք իմանանք, թէ ո՞ւր է թշնամին։

— Թշնամին դուրսն է, եւ ես զայն հալածեր եմ, ըսաւ Տանդօն։

— Թշնամին ներսն է, ես անոր վըրայ կը հսկեմ, ըսաւ Ռոպէսպիէր։

— Ու ես պիտի հալածեմ, ըսաւ Տանդօն։

— Ներսէն թշնամին չեն հալածեր։

— Հապա ի՞նչ կ'ընեն։

— Կ'ոչնչացնեն զայն։

— Ես ալ այդպէս կ'ուզեմ, առել- ցուց իր կարգին Տանդօն։ Ես ձեզ կ'ըսեմ, Ռոպէսպիէր, որ թշնամին դուրսն է։

— Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ, Տանդօն, որ ներսէն է։

— Թշնամին, Ռոպէսպիէր, սահմանագլխին վրայ է։

— Թշնամին, Տանդօն, Վանտէի մէջ է։

— Հանդարտեցէ՛ք, ըսաւ երրորդ ձայն մը, թշնամին ամէն տեղ է, եւ դուք կորսուած էք։

Մարան կը խօսէր։

Ռոպէսպիէր ակնարկ մը ձգեց Մարայի վրայ եւ պաղարիւնութեամբ շարունակեց.

— Պէտք չեն ընդհանուր դարձուածքներ. ես կ'ապացուցանեմ, ահա փաստեր։

— Պեդանտ, մըմռաց Մարա։

Ռոպէսպիէր ձեռքը դրաւ իր առջեւ սփռուած թուղթերուն վրայ եւ շարունակեց.

— Նոր էր որ ձեզ կարդացի Մարնի պրէֆէօրի նամակները. նոր էր որ ձեզ հաղորդեցի այդ Ժէրամբրի տուած տեղեկութիւնները։ Լսեցէք, Տանդօն, քաղաքական պատերազմը ամենայն ինչ է, խաղ մըն է։ Այս՝ իմ բոլոր կարդացածներէս կ'երեւի. Վանտէն՝ մինչեւ այսօր բաժնուած բազմաթիւ ապստամբներու մէջ՝ այժմ հասած է բողէն եւ կը կեդրոնանայ ձեռքի մը տակ։ Անկէ ետք շուտով ան պիտի ունենայ զօրավար մը եւ հաղուագիւտ զօրավար։

— Կեդրոնացնող աւազակապետ մը, մըմռաց Տանդօն։

— Ան այն մարդն է, շարունակեց Ռոպէսպիէր, որ Յունիս 2ին Պոնտօրսոնի մօտ ցամաք ելած է։ Դուք արդէն բաւական տեսաք, թէ ի՞նչ պըտուղ է ան։ Միայն ի նկատի ունեցէք, որ անոր ցամաք ելած օրը, զուգադիպութեամբ, միեւնոյն Յունիս 2ին, Բարիզի, Կալվադոսի այդ դաւաճան գաւառաշրջանի մէջ կը ձերբակալեն պաշտօնական ներկայացուցիչները՝ Բօթ տ'Օրի եւ Ռոմի պրիէօրները։

— Եւ զանոնք կը փոխադրեն Քանէի դղեակը բանտարկելու, ըսաւ Տանդօն։

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

տեն, մեր սահմաններէն դուրս չնայելով, եւ ուրիշին տարածութիւնը յարգելու կամքով տոգորուած, մենք ալ մեր կարգին կը պահանջենք որ նոյն յարգանքը տածեն մեզի հանդէպ»։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ յայտարարեց իր բաժակաճառին մէջ.

— «Մենք մեր համաձայնութիւնը կոչած ենք այն խաղաղութեան անունով որ կը գտնուի մեր երկիրներուն միջեւ։ Բայց Պալքանները երբեք վճռական ազդեցութիւն մը չեն գործած ոչ Եուկոսլավիոյ վրայ որ այսօր կ'երկարի մինչեւ Ալպեաններու սահմանը, ոչ Ռումանիոյ վրայ, որուն ժողովուրդը կ'ապրի Կարպաթներու երկու սարալանջերուն վրայ, ոչ Թուրքիոյ վրայ որ իր լեռներն ունի Փոքր Ասիոյ մէջ, ոչ ալ վերջապէս Յունաստանի վրայ որուն աստուածները միշտ Ողիմպոս բնակած են։ Եթէ հարկ ըլլար մեր համաձայնութիւնը դնել պաշտպան լերան մը խորհրդանշանին տակ, մենք պիտի ընտրէինք ամէնէն փոքրը,— այն որուն ստորոտը ձեզի հանդիպելու հաճոյքը ունինք եւ որ, հակառակ իր համեստ բարձրութեան, աւելի քան երեք հազար տարիէ ի վեր կ'իշխէ բոլոր կատարներուն վրայ։ Մենք վճռած ենք հաւատարիմ մնալ անոր վարպետներուն եւ աշակերտներուն աւանդած դասերուն,—անձնուիրութիւն հանրային դատին եւ հայրենիքի ազատութեան։ Մեր միութիւնը նուիրուած է մեր հայրենի ժառանգութեան, մեր երկիրներու անկախութեան եւ խաղաղութեան դատին պաշտպանութեան։ Անցեալի տեսակցութիւնները հաստատեցին մեր համաձայնութեան արժէքը»։

*** Գերմանական եւ իտալական թերթերը շարունակելով քննադատել Ռումանիոյ վարած քաղաքականութիւնը, կը հարցնեն թէ «ո՞ւր երթալ կ'ուզէ այդ երկիրը»։ Գ. Ֆարինչօ ակնարկութիւն ըրած ըլլալով Թուրքեւռումանական դաշինքի մասին, «Թրիպունա» գիտել կու տայ թէ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ դաշինքը ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ զինակցութեան։ «Միւս կողմէ, Տնիէսթէրի ձախ ափին վրայ դարանի կեցած է Ռուսիա, Պուլկարիա կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ Տոպրուճայի մասին, Հունգարիա կ'արծարծէ փոքրամասնութեանց խնդիրը, ուրեմն Ռումանիա հարկադրուած է արթուն կենալ։ Ան պէտք է յիշէ Չեխոսլովաքիոյ ճակատագիրը... Իր կապակցութիւնը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ կրնայ ահագին փորձանքներ բերել իր գլխուն»։

Փոքր յանցանքները պիտի ներուին

»»» · «««

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր նորէն քննելով ներման օրինագիծը, քուէարկեց անոր Բ. յօդուածը, որ կ'ըսէ—

«Տասներկու ամսուան ընթացքին, սկսելով ներկայ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն, թեթեւ յանցաւորները եւ անոնք որ 1939 մայիս 10էն առաջ գործուած օրինազանցութեանց համար դատապարտուած են տուգանքի, կամ, տուգանքով թէ առանց տուգանքի առ առաւելն մէկ ամիս բանտարկութեան, եւ կամ առ առաւելն երեք ամիս բանտարկութեան՝ յետաձգումով (sursis), պիտի կրնան օգտուիլ ներումէն»։

Ժողովը քուէարկեց նաեւ ուրիշ յօդուած մը որուն տրամադրութեամբ ներումէն պիտի օգտուին կարգ մը օրինազանցութիւններ՝ 1938 մայիսի, յունիսի, հոկտեմբերի եւ դեկտեմբերի հրամանագիրներուն դէմ (օտարականներու մասին)։

Գերմանիոյ զինուորական շարժումները Սլովաքիոյ մէջ

Հակառակ գերմանական հերքումներուն՝ անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը կը շարունակեն գրել, թէ Գերմանիա զինուորական կեդրոնացումներ կը կատարէ Սլովաքիոյ մէջ։ «Նիւ Եորք Թայմզ» կը հաղորդէ, թէ արդէն նշանակուած են Սլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ կեդրոնացող զօրամասերը եւ անոնց հրամանատարները։ Լեհական սահմանէն 45 մղոն հեռու՝ Թաւրինի մէջ նոյն հաստատուած է զինուորական կայան մը, որուն հրամանատար կարգուած է Զօր. Ֆոն Բունտշթէտ։ Զօր. Ֆոն Վիթէրշայմ արդէն հասած է Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը՝ Պրաթիսլավա։ Կը կարծուի թէ այս կարգադրութիւններուն նպատակն է գրաւել Սլովաքիան։

Իտալ. ռազմափորձեր սպանիական ջուրերու մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ իտալական տորմիղը ռազմափորձեր պիտի կատարէ սպանիական, փարթուկալեան եւ մարոքեան ջուրերու մէջ։ Պիտի մասնակցին աւելի քան հարիւր ռազմանաւեր ու ընդծովեաներ։ Ռազմափորձերը պիտի տեւեն քանի մը շաբաթ։

Զօր. Ֆրանքօ հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի եւ յայտնեց իր երախտագիտութիւնը՝ իտալացի լեգէոնականներու կատարած դերին համար Սպանիոյ մէջ։ Այս հեռագիրը այնպէս է խմբագրուած, որ ենթադրել կու տայ, թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի այցելէ Հռոմ։ Իր հեռագրին մէջ զօրավարը կ'ըսէ — «Իմ ներքին գործերու նախարարս ձեզի բերաւ իմ եւ Սպանիոյ ողջոյնները։ Կը յուսամ թէ անձնապէս չիտեմ ունենալու պատեհութիւնը, որուն այնքան կը բաղձամ, պիտի ներկայանայ մեզի» եւն.։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Էյֆէլի աշտարակին մէջ, անոր 50ամեակին առթիւ։ Ելեկտրական գունդերը տեղաւորուած էին լուսաւոր պաստառի մը մօտ, որուն վրայ կը կարդացուէին շահող թիւերը, շատ հեռուէն։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 047,529 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք. — 978,050, 977,591, 633,397, 282,011։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք. — 769,864, 1,168,103, 1,106,334, 944,317, 617,174, 458,754։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք — 143,351, 1,485,215, 385,074, 058,055, 706,281, 311,371։

63063, 99657, 57534, 92011, 89958 եւ 76527 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք։

74969, 06811, 40792, 15411, 71259, 14859 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք։

9954, 5715, 3300, 4550, 6328, 2468 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆր.։

367 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։

754 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։

519 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք։

27 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։

2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆ գլխատուեցաւ երէկ, շաբաթ, առտուան ժամը 4.30ին, Վերսայլի մէջ։ Վերջին ժամերուն կը կարդար «Նմանութիւն Քրիստոսի» գիրքը, կ'աղօթէր եւ կը խնդար։

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակին առթիւ, թղթատարական մասնաւոր դրոշմաթուղթ մը հաստատուեցաւ մինչեւ յունիս 23։ Օգտագործել մը պիտի [illegible] փոստալյնները, գինը՝ 7 ֆրանք 50։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 11րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 1ին, Նանթի մէջ։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ. — 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ. 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Նուարդ Միքայէլեան եւ զաւակը՝ Հայկ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Օհանեան եւ զաւակը՝ Գօգօ եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսին եւ քեռայրին՝ ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Տ. Զգօ. վրդ. Տ. Յակոբեան կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ, յառաջիկայ 18 Յունիս, Կիրակի օր։

Կը հրաւիրուին շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Հոգաբարձութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի ԶՈՄի Մարզականը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Երուանդ Տէր Ղուկասեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր մօր՝ Եղիա Տէր Ղուկասեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Համախարբերդական Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղը իր բոլոր անդամներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայր եւ որդի Ահարոնեանի եւ իրենց պարագաներուն, Տիկին ՎԱՐԴԻԿ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Յունիս 10ին 70 տարեկան հասակին։

×

Համախարբերդական Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղը իր բոլոր անդամներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր Ղուկասեան եղբայրներուն եւ պարագաներուն, իրենց մօր՝ Տիկին ԵՂՍԱ ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Յունիս 8ին 60 տարեկան հասակին։

×

Վալանսի եւ Ռոմանի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Երուանդ եւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Ղուկասեաններու, իրենց մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահբէկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille Կարեւոր օրակարգ, ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ջերմ ու սրտագին շնորհակալութիւններ այն անձանց, որոնք փութացած էին հեռագրով կամ նամակով շնորհաւորել մեր պսակադրութիւնը։

Բ. [illegible] եւ [illegible]

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme, Paris (13)

Տիկիններ, օրիորդներ նայեցէք

»»» · «««

ՅԱՌԱՋ

ՄՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ — MARDI 20 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ – 15e Année No 4071 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԻՍՏԱՅԻՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ»

Անցեալ օր Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ որոշուած է կարճ կապել ժողովները, որոնք լրջօրէն կը խանգարեն բանուորներու աշխատանքը։

«Խ. Հայաստան» այս առթիւ թարգմանած է «Պրավդա»յի յունիս 4 թիւ խմբագրականը, որ զարմանազան բաներ կը պատմէ այս «նիստամոլութեան» մասին.

— «Մի քանի օր առաջ Համկ (բ).Կ Մոսկուայի մարզային կոմիտէն ստիպուած էր յատկապէս քննարկել Դիմիտրովսկի ռայոնի կուսակցական, խորհրդային եւ հասարակական կազմակերպութիւնների աշխատանքում գոյութիւն ունեցող նիստային իրարանցման հարցը։ Պարզուեց, որ ռայոնի ղեկավար աշխատողները հիմնական ժամանակն անց են կացնում ոչ թէ ձեռնարկութիւններում, ոչ թէ կոլտնտեսութիւններում, այլ անվերջ նիստերում ու խորհրդակցութիւններում։ Կուսակցութեան ռայկոմի մէկ նիստը սկսուել է ցերեկուան ժամը 12ին եւ վերջացել է միայն յաջորդ օրն առաւօտեան ժամի 9ին։ Բայց չէ՞ որ եղել են օրեր, երբ միանգամից եօթը նիստ են անցկացրել։ Եւ այդ նիստերին պէտք է ներկայ լինէին միեւնոյն մարդիկ»։

Այս առթիւ, թերթը հատուած մը կ'արտատպէ բանաստեղծ Մայակովսկիի «Նիստամոլներ»էն.

— «Օրական մօտ քսան նիստի պէտք է հասնենք մենք։ — Ակամայ պէտք է պատառ - պատառ լինել.— Մինչեւ գօտին այստեղ, իսկ մնացած մասը՝ այնտեղ»։

Թերթը կը խոստովանի թէ աշխատանքի այս մեթոդները «լայնօրէն տարածուած են նաեւ Մոսկուայի ու մարզի միւս կազմակերպութիւններու մէջ»։— Ընկերները ժամերով կարգի կը սպասէին, որոշումները շաբաթներով եւ ամիսներով չէին ձեւակերպուեր նոյնիսկ։

Եւ քանի որ կեդրոնը որոշում արձակած է,— «պէտք է վճռական պայքար յայտարարել նիստերի բիւրոկրատական համաճարակին»։

— «Աւելի քիչ շաղակրատեցէք, աւելի շատ աշխատեցէք, — եւ ձեր գործն անշուշտ դուրս կուգայ», սովորեցնում է մեզ ընկեր Ստալինը»։

Ուրեմն, իմացանք թէ ի՛նչ է «նիստային իրարանցումը».— ժամերով ժողով գումարել, շաղակրատել, «որոշումները մահուան տակ դնել», իրական աշխատանքը խանգարել, փոխանակ «ազնուօրէն եւ բոլշեւիկաբար» գործելու եւն.։

Այս բոլորը նորութիւն չեն մեզի համար։

Ամէնէն տարրական բաներուն համար ժողովներ սարքել, վէճել, տեսութիւններ պարզել, զեկուցումներ կարդալ, ժամերով գլուխ արդուկել կամ ջուր ծեծել,— իսկ եւ իսկ ռուսական մոլութիւն մըն է որ զարգացաւ եւ ճարտարարուեստի վերածուեցաւ բոլշեւիկեան իշխանութեան օրով։ Եւ բոլշեւիկ բանաստեղծը շատ ճիշդ նկարագրած է զայն, իր նուրբ երգիծանքով։

Արդ, նո՞ր արթնցան Մոսկուայի մէջ, երբ «նիստային իրարանցումը» այնքան աւերներ գործած է, 1917էն ի վեր։ Մանաւանդ ծայրագաւառներու մէջ, ուր երբ քալելու հրաման արձակես, մարդիկ վազել կը սկսին։

Մոսկուայէն արձակուած ազդանշանը անշուշտ կը վերաբերի նաեւ Կովկասի։ Եւ այսուհետեւ պիտի լսենք բազմաթիւ մրցումներ՝ «հականիստային» խաչակրութեան ճակատին վրայ. պայմանաւ որ նիստերու, հետեւաբար եւ շաղակրատութեանց նոր համաճարակ մը չսկսի, բանաձեւեր քուէարկելու համար...

«Խ. Հայաստան» տակաւին չի խօսիր Հայաստանի «նիստային» մոլութեանց մասին։ Բայց անհրաժեշտ չէ լսել իր վկայութիւնը, երբ աչքի առջեւ ունինք 18 տարուան պատմութիւնը։

Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն առաջ ալ, հայ բոլշեւիկները արդէն հարթած էին ճամբան, շղթայաչար ժողովներ եւ ճառեր հոլովելով եւ ամէնէն տարրական խնդիրներն ալ թնճուկի վերածելով։ Իսկ իշխանութեան հաստատումէն վերջը, ալ ո՞վ կրնար խափանել յորձանքը։ Բանուորն ու գիւղացին հարկադրուած էին օրն ի բուն ունկնդրել կամ ճառել, իրենց կարգին շաղակրատել, թախտին յանձնելով բուն աշխատանքը։

Ամէն պարագայի մէջ, փրկարար է Մոսկուայի տուած որոշումը։ Եւ քանի որ Ստալին է արձակած նոր ազդանշանը,— քիչ խօսիլ եւ շատ գործել, կրնանք վստահ ըլլալ թէ բարեփոխումը պիտի չուշանայ։

Մանաւանդ որ, ուրիշ մխիթարական լուր մըն ալ կը հաղորդեն խորհրդային թերթերը,— պայքար զրպարտիչներու դէմ։ (Հեռագիր մը հաղորդեց թէ Քիէվի գերագոյն ատեանը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտած է ուսուցիչ մը, որ մատնագէտ դարձած էր «զրպարտիչ մատնութիւններու» եւ հարիւրաւոր անմեղ մատնած՝ իբրեւ հակայեղափոխական)։

Հայաստանի մէջ ալ մերկացումներ կատարել սկսած են այս կարգի զրպարտութեանց մասին, եւ շատեր կը վերահաստատուին, իբրեւ անմեղ զոհեր։

«Նիստային իրարանցում»ի հետեւանք չէ՞ն այս զրպարտութիւններն ալ,— բան գործ մէկդի դրած՝ օրն ի բուն ձիւթ ծամել, սեւցնելով աս ու ան...

Ո՞վ կրցաւ համրել այդ զրպարտութեանց զոհերուն թիւը, մանաւանդ անոնց ճակատագիրը, 1936էն ի վեր, երբ «անձնասպան» կ'ըլլար Աղասի Խանջեանը։

Եւ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ գոնէ ողջ մնացած անմեղները պիտի փրկուին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ԹԻԷՆՑԻՆԻ ՎԷՃԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԵՐ ԹՈՒՏԵԼԻՔ ՀԱՍՑՈՒՑԻՆ

Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարուած պահել Թիէնցինի անգլիական թաղամասը, կատարեալ գոհացում պահանջելով։ Ֆրանսական թաղամասն ալ պաշարուած է, իր աշխարհագրական դիրքին բերումով։ Կ'ըսուի թէ հազիւ երկու օրուան ուտելիք մնացած է քաղաքին մէջ։ Երկու անգլիական նաւեր յաջողեցան պաշարման շղթան խզելով ուտելիք հասցնել քաղաքին։ Մինչեւ հիմա չինական նաւերը չեն յաջողած Թիէնցին հասնիլ. իսկ ցամաքէն ուտելիքի փոխադրութիւնը անկարելի դարձած է, պաշարման հետեւանքով։

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, միսը եւ ընդհանուր ուտելիքները հազիւ երկու օր կը բաւեն, բայց առատ բրինձ եւ ալիւր կը գտնուի մթերանոցներուն մէջ։ Տաքը 104 աստիճանի հասած է (Ֆարէնհայթ), եւ արեւահարութեան դէպքեր ալ պատահած են։ Բայց եւ այնպէս Ճափոնցիները կը շարունակեն նեղել Անգլիացիները, միեւնոյն ատեն ձայնասփիւռ քարոզութիւններ կատարելով Անգլիոյ դէմ։

Անգլիոյ գլխաւոր նախարարները Լոնտոն մնացին շաբաթ եւ կիրակի, նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը։ Ճափոն կը պնդէ որ Անգլիա բոլորովին փոխէ իր դիրքը Չինաստանի մէջ։ Ճափոնի տնտեսական եւ նեղանձնական շրջանակները կարեւորութիւն չեն տար Անգլիոյ սպառնալիքներուն, գիտնալ տալով թէ անոնք արժէք չեն կրնար ունենալ առանց Մ. Նահանգներու միջամտութեան։

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, քննելու համար կացութիւնը։ Կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ տեղի տալու եւ կը սպասէ որ Անգլիա ձեռք առնէ անհրաժեշտ միջոցները, լուծելու համար տագնապը։ Ճափոնական մամուլը ջերմապէս կը պաշտպանէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ կը պահանջէ արգիլել օտար թերթերու վաճառումը Չինաստանի գրաւեալ շրջաններուն մէջ։ Կարգ մը թերթեր աւելի յառաջ երթալով, կը պահանջեն ոչնչացնել բրիտանական ազդեցութիւնը։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երէկուան նիստին մէջ վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին։ Լոնտոնի մէջ հրատարակուած կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը հետեւի թէ յոյս չկայ որ իրաւախոհութիւն գոյանայ։ Անգլիոյ մէջ ալ կը խոստովանին թէ տնտեսական պատժամիջոցները անմիջական արդիւնք չեն կրնար տալ։

Ծովակալ Սըր Րոճըր Քէյզ, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Այն դէպքերը զոր Ճափոն սարքեց Թիէնցինի մէջ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կատարեալ աջակցութեամբ, համազօր են պատերազմի յայտարարութեան մը Մեծն Բրիտանիոյ դէմ։ Մենք պէտք է ընդունինք այդ մարտահրաւէրը»։

Ծովակալը եզրակացուց թէ Անգլիա պիտի շահի այս պատերազմը, առանց զէնքի դիմելու, եթէ վճռական դիրք բռնէ եւ ապացուցանէ թէ պատրաստ է շարժման մէջ դնելու իր ամբողջ հզօրութիւնը, ճարտարարուեստը եւ իր զաւակներուն քաջութիւնը։ «Եթէ վարանինք, հետեւանքը պիտի ըլլայ կատարեալ նուաստացում եւ պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ»։

*** Թիէնցինի պաշարումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի թերթերը կիրակի օր սկսան խօսիլ կացութեան մասին։ Բոլորին կարծիքն ալ այն է թէ Ճափոն պատրուակներ կը փնտռէ, ընդհարում ստեղծելու համար եւ թէ բուն ծրագիրն է Անգլիան եւ Մ. Նահանգները վտարել Չինաստանէն, գրաւելով միջազգային թաղամասերը։

*** Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները որոշեցին հաւաքական նամակ մը ուղղել իրենց կառավարութեան, առաջարկելով որ Ճափոն ալ կարելի եղածին չափ շուտ միանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կնքած զինակցութեան։

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ անգլօ-ճափոնական վէճը պիտի տարածուի նաեւ Շանկայի մէջ։ Ուրիշներ ալ կը վախնան որ Ճափոն խնդիրներ յարուցանէ նաեւ միւս օտար թաղամասերու դէմ։

*** Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը արգելքի տակ առաւ ալիւրի բոլոր պաշարները, որո՛ւ ալ պատկանին,— անգլիական, ճափոնական, չինական եւն.։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ 2,700,000 պարկ ալիւր կը գտնուի Թիէնցինի անգլիական շրջանին մէջ, իսկ միայն 800,000 պարկ՝ բուն քաղաքին մէջ։ Արդ, քաղաքը ամսական կը սպառէ 1,500,000 պարկ ալիւր, ուրեմն Ճափոնի որոշումը կը համարուի չափազանց գրգռիչ։ Ճափոնցիները ձերբակալեցին Անգլիացի մը, երբ կը կռուէր չինացի ոստիկանի մը հետ։ Անգլիական հպատակները կը շարունակեն պոչ բռնել, խուզարկուելու համար։ Շանկայի մէջ ալ դէպքեր ծագեցան։

*** Զօր. Հոմա, Թիէնցինի ճափոնական զօրքին հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով, ըսաւ.— «Մենք մերժեցինք Անգլիոյ բանակցութեանց առաջարկը, որովհետեւ հաւատք չունինք անոնց օգտակարութեան մասին։ Կացութիւնը անցած է տեղական վէճի մը սահմանները եւ անոր լուծումը կախում ունի Անգլիոյ քաղաքականութեան փոփոխութենէն»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՈՒԳԸ — 71 ԶՈՀԵՐ

Ֆրանսական «Ֆէնիքս» սուզանաւին կորուստը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին եւ արտասահմանի մէջ։ Ամէն կողմէ ցաւակցական հեռագիրներ եւ նամակներ կը հասնին։ Ցաւակցութիւն յայտնեցին նաեւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները։

Վերջին լուրերու համաձայն, զոհերու թիւն է 71, որոնց հինգը սպայ։ Մասնագէտներու կարծիքով, սուզանաւը ժայռի մը զարնուած ըլլալու է Չինական ծովու խորութեան մէջ, հարիւր մեթր խորութեամբ։ Արկածի վայրին մէջ իւղի հետքեր կը տեսնուին ջուրին երեսը։ Նաւաստիներէն 7ը Սայկոն մնացած ըլլալով, ազատած են աղէտէն։

Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց Ֆրանսայի յանձնել «Սքուոլոյ» սուզանաւը յատակագիծը, որպէսզի չինուին կարելի եղածին չափ շուտ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՆԸ ԳԼՈՐՆՑԱՒ,
ԻՐ ԽՈՒՓԸ ԳՏԱՒ

Անցեալ ապրիլի կիսուն, աստու մը Հայտար Պամատ ստիպողաբար կը հրամայէ Փարիզէն Պերլին փոխադրել «Կովկազ»ի բոլոր գոյքերը։

Այդ գոյքերուն մաս կը կազմէին, նաեւ, այն չորսուկէս իմաստուններ որ... Հայաստանը կը ներկայացնեն Կովկասեան Համադաշնակցութեան մէջ։ (Իրազեկ մը կը խնդրէ ճշդել թէ ընդամէնը երեք հոգի են, ոչ թէ չորսուկէս)։

Երբա՞լ թէ չերթալ։ Լինե՞լ թէ չլինել։

Եւ կը խորհրդակցին։

— Աւելի լաւ չըլլա՞ր որ կազմակերպական աշխատանքի համար մեզի տրամադրուած գումարը, ամսական 3000 ֆրանք, այստեղ վճարէ եւ Ազգը հրատարակենք, փոխան հայերէն Կովկազի։

— Այո, բայց... եթէ մերժէ.... Պէտք է լաւ մտածենք, որպէսզի կապերը չփրթին։

Ինչպէս կ'երեւայ, Հայտար Պամատ մերժելով Փարիզի մէջ Ազգ հրատարակելու ծրագիրը, պնդած է որ Պերլին երթան հայերէն Կովկազի երկու հատընտիր ծաղիկները մէկը՝ «պետ», միւսը՝ խորհրդական։

Եւ տեսնուեցաւ առաջին թիւը՝ Պերլինէն (№. 3 — 4, ապրիլ, մայիս)։

Ուրեմն, սանը գլորեցաւ, գնաց գտաւ իր խուփը։

Եւ ի՜նչ խուփ — իսկ եւ իսկ թաքթաքեան գլխանոց։ Ամբողջ գառ մը մորթուած, անճանաչելի դարձնելով եփուած։

— «Մեր Պետը գրում է.— «Ստատուս-քուօյի հիմքով ազգայնականները փոխադարձ գործակցութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութեամբ յանուն իրենց ազատութեան վերադարձման պէտք է սկսին ամենաանկեղծ, ազնիւ, առանց տխմար խորամանկութեան ու «երկերեսանիութեան» իրական քաղաքական ու դիւանագիտական աշխատանք»։

— «Մեր Պետը ասում է.—

«...Կովկասեան համաձայնութիւնը հանդէս կը գայ կտրականօրէն իբրեւ փոխադարձ հրաժարումի կողմնակից սահմանների խնդիր սրբագրման՝ այլ խօսքով — կողմնակից կը լինի բարեկամութեան եւ ոչ – յարձակման դաշինքի Ցանկաստանի հետ»

«Պետը» (Հայ Ազգայնական Կուսակցութեան Առաջնորդը!) ալ երբեք չի համարձակիր իր բուն անունով ստորագրել գրածները, դեռ ուրիշ «իմաստուն» բաներ ալ գրած կամ խօսած է, ապացուցանելու համար թէ ինչ որ Հայկական Դատ կը կոչենք, պարզապէս ցնորք է, Դաշնակցական իդէոլոգիա, եւայլն, եւայլն։

Զարմանալի բան մը, Վրացիները, որ նոյնպէս ներկայացուցիչներ ունին Հայտար Պամատի սարքած թակարդին մէջ — եւ զօրավարնե՜ր — այսքան բարձր չեն խօսիր։

— Արդեօք անո՞ր համար որ «կենսական տարածութեան» խնդիր չունին, մեզի պէս։

— Անոնք գիտեն թէ ինչ կ'ըսեն, իսկ մեր «պետ»ն ու «պետիկ»ը պարզապէս կը հետեւին ժողովրդական առածին.— «Ջուրը գայ, ջաղացքն աղայ, խենդն ուտէ, ելլէ խաղայ...»

ՎԱՀԷ

«Տանցիկը գերմանական է եւ պիտի վերադառնայ»

»»» . «««

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, կիրակի օր Տանցիկ երթալով երկու կրակոտ ճառեր խօսեցաւ, երկուքն ալ սպառնալից։

Առաջին ճառին մէջ յայտարարեց.

— «Քանի մը օր առաջ Լորտ Հալիֆաքս յայտարարեց Լորտերու ժողովին առջեւ թէ կ'ուզէ Տանցիկի խնդիրը լուծել բարեկամական բանակցութիւններով։ Անշուշտ ասոր համար է որ Անգլիա բաց չէք մը յանձնած է Լեհաստանի եւ կը փորձէ պաշարել Գերմանիան ու Իտալիան, վերսկսելով 1914ի քաղաքականութիւնը։ Անոնք չարաչար կը սխալին կարծելով թէ գործ ունին տկար եւ քաղքենի Գերմանիայի մը հետ։ Ազգային ընկերվարական Գերմանիան տկար չէ, զօրաւոր է եւ այժմ ունի աշխարհի ամէնէն պատկառելի բանակը։ Առաջնորդը իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ յայտարարեց բացորոշապէս,— «Տանցիկը գերմանական քաղաք մըն է եւ կ'ուզէ Գերմանիոյ վերադառնալ»։ Աշխարհը պէտք է հասկցած ըլլայ այս պարագան։ Աշխարհը պէտք է գիտնայ թէ Առաջնորդը անամէջ խօսքեր չարտասաներ, ինչպէս կ'ապացուցանեն նախընթաց փորձառութիւնները։ Աշխարհը շատ վտանգաւոր սխալի մը մէջ կը գտնուի, եթէ կը կարծէ թէ Առաջնորդը պիտի ընկրկի սպառնալիքին եւ շանթաժին առջեւ։ Ահա թէ ինչու, այրեր եւ կիներ Տանցիկի, կրնաք վստահութեամբ դիտել ապագան։ Ազգային – ընկերվարական Գերմանիան ձեր կողքին է։ Գերմանիան ներկայ է ամէն ուր որ Գերմանացիներ կան, ուրեմն ներկայ է նաեւ ձեր մէջ։ Կեցցէ՛ մեր Առաջնորդը, կեցցէ՛ գերմանական Տանցիկը, կեցցէ Մեծն Գերմանիան»։

Ունկնդիրները այս ճառը ողջունեցին մոլեգին ծափերով։ Շատեր կ'աղաղակէին,— «Պէտք են անցնին Հրեաները եւ Լեհերը»։

Տոքթ. Կէօպէլս երկրորդ ճառը խօսեցաւ Տանցիկի Մշակոյթի շաբաթի հանդէսներուն փակման առթիւ, նախ եւ առաջ Հիթլէրի ողջոյնները հաղորդելով ժողովուրդին. «ողջոյններ որոնք մասնաւորաբար սրտագին են այս տարի, որովհետեւ Տանցիկը միջազգային խնդիր մը դարձաւ մէկ գիշերուան մէջ»։

Քարոզութեանց նախարարը նորէն շեշտելով Տանցիկի գերմանական հանգամանքը, լեզուի, մշակոյթի եւ ցեղի անքակտելի կապերը, փառաբանեց Գերմանիոյ նոր կարգուսարքը եւ հեգնեց «շատախօս ժողովրդապետութիւնները»։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիոյ ներկայ կարգուսարքը «ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն մըն է, քանի որ գերման ժողովուրդը իր լաւագոյն զաւակներուն յանձնած է զինքը կառավարելու պաշտօնը։ Մենք այժմ նետուած ենք քաղաքական եւ զինուորական պատերազմի մը մէջ եւ մեր ժողովուրդը բանուորական զանգուած մըն է»։

Տոքթ. Կէօպէլս յետոյ փառաբանեց գերմանական մշակոյթը, ըսելով թէ գերման ժողովուրդը «ընտրեալ ժողովուրդն է երաժշտութեան»։ Գանձացուց, նաեւ, գերման լեզուին, գրականութեան եւ ճարտարապետութեան գերազանցութիւնը։ Եւ աւելցուց.

— «Առաջնորդը ճարտարապետութեան ասպարէզէն կուգայ։ Իր քաղաքականութիւնը պետական մարդու ամէնէն բարձր արուեստն է։ Օտար քաղաքագէտները երբեմն չեն կրնար հասկնալ զինքը, որովհետեւ արուեստագէտներ չեն, այլ միայն քաղաքականութեան արհեստաւորներ։ Տագնապալի ժամերու մէջ ան միայն իր արիւնին ձայնը կը լսէ։ Գերման միացեալ ժողովուրդը ձեր կռնակն է։ Այս դժնդակ ժամերուն մենք վստահութիւն ունինք մեր Առաջնորդին վրայ»։

*** Գերմանական թերթերը շեշտելով այս ճառերուն կարեւորութիւնը,

(Լուսնոր շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

(Թ. Խ. վերջին մաս)

Ջէնով Օհանականութիւնը մասնայատկութիւն մըն է մեր մէջ, իր բոլոր բարդ երեւոյթներովը։ Իր անբացատրելի, յաճախ խորհրդաւոր կեցուածքը կը բխի իր էութենէն իսկ։ Ջենք ըսեր թէ վատ Հայեր են, սակայն անվճռական, կեդրոնախոյս, ուղեգիծ չունեցող, տատամսոտ։ Ու այս երերունութիւնը զիրենք օրօրած է մէկ ծայրայեղութենէն ուրիշ ծայրայեղութեան մը միջեւ։ Անոնք կ'արպանեն մեր հերոսները, բայց միեւնոյն ատեն զօրավիգ կը կանգնին անոնց պայքարներուն, անշուշտ ըստ իրենց առօրեայ տրամադրութեանց։ Կը զուրգուրան Սասունցի Դաւիթներուն վրայ՝ համաձայն օրուան պահանջներուն։ Իրենց ներքին մարդը ցցուն կ'երեւի այս Դիւցազնավէպին մէջ երկու տեղ.—

Դաւիթ մեղմացաւ,
Իջաւ, Օհանի ձեռքը համբուրեց։
Ջէնով Օհանն էլ, ինչպէս հայր ու մեծ,
Օրհնեց, խըրատեց նրան հայրաբար,
Դէպի Սասմայ դաշտ դըրաւ ճանապարհ։

'Իսկ ուրիշ տեղ մըն ալ'

Զարթնեց վախեցած։— Ցուլեղ քանդուի, կի՛ն,
Ես ո՛նց լըսեցի քու էդ կարճ խելքին.
Կորաւ մեն-մենակ մեր ջահէլ անտէր,
Վե՛ր կաց, շո՛ւտ արա, զէնքերըս մի բե՛ր...։
— Հէ՛յ, հէ՛յ, Դաւի՛թ, ո՞րտեղ ես դու.
Ցիշէ՛ր խաչը քո ալ բազկի,
Սուրբ Տիրամօր անունը տո՛ւր,
Լո՛ւսը դուրս ե՛կ արեգակի...։
Ձէնը գընաց գըմգըմբալով՝
Դաւթի ականջն ընկաւ հեռում.
— Հա՛յ, հա՛յ, ասաւ, հօրեղբայրս է,
Սասմայ սարից ինձ է գոռում։

Ամբողջ հայկական կեանքին մէջ Ջէնով Օհան հետեւողականութիւն մըն է, իբրեւ գործունէութիւն, սակայն միշտ ներկայ, միջամուխ եւ երբեմն ալ թելադրիչ։

Բայց մեր հաւաքականութեան ազգային նկարագիրը, հայութեան ոգին կ'արտացոլայ միայն Սասունցի Դաւիթի շարժումներուն մէջ։ Համադրութեանը մէջ՝ երբեմն խրոխտ է ան՝ իբրեւ կրանիթեայ ապառաժ, երբեմն մեղկ՝ ինչպէս իր ապրած միջավայրը ու միշտ միամիտ, դիւրահաւան, տեսակ մը մանկունակ, ամէն տեղ՝ մեծ – մանուկ։ Կարծես առաւելապէս վերապրելու մտահոգութիւնը կ'ապրի իր մէջ՝ քան թէ անգամ մը կառուցուածքը յաւերժացնելու։ Հոսանուտ վազք մըն է ունեցածը, առանց դադարի, պէտք ըսէինք առանց անդրադարձ փորձառութիւններու։ Իր հինին եւ նորին միջեւ հայը կը ծնի պատահականութիւններէ։ Պարզութեանը մէջ ինչքան խօսուն է Դիւցազնավէպին այն մասը ուր Սասունցի Դաւիթ լոյս մը կը նշմարէ.—

—Ե՛լ, հօրեղբա՛յր, հերիք քընես,
Ե՛լ, էն պոյծառ լոյսը մի տես։
Լոյս է իջել բարձրր սարին,
Բարձրր սարին, մարմար քարին։
Ե՛լ, հօրեղբայր, անուշ քընից.
Էն ի՞նչ լոյս է բըլսում քարից։
Ելաւ, խաչ քաշեց Օհանն երեսին.
— Ի՜, որդի, ասաւ, մեռնիմ իր լուսին,
Էն մեր Մարութայ սարն է զօրաւոր։
Էն լուսի տեղը կանգնած էր մի օր
Սասմայ ապաւէն, Սասմայ պահապան
Մեր սուրբ Տիրամօր վանքը Զարխափան.
Մըշտական, երբ որ կըռիւ էր գընում,
Ընտեղ էր քու հէրն իր աղօթքն անում։
Քու հէրը մեռաւ, Աստուած խըռովեց,
Մըսրայ թագաւոր զօրքեր ժողովեց,
Մեր վանքն էլ եկաւ քանդեց էն սաւրում,
Բայց դեռ սեղանից լոյս է բարձրանում...։

Ու անմիջապէս մեր վերաշինելու, յիշատակ յաւերժացնելու մարմաջը։ Բայց կը կրկնենք անգամ մը եւս. ասիկա սկսած մեր սկզբնական օրերէն՝ մինչեւ սա մեր ապրած դարը։ Մեր պատմութեան մէջ չկայ շրջան մը ուր յիշատակարանէ մը լոյս չբխի եւ մենք նոյն վայրին վրայ չհաստատենք երկրորդ համանման սրբավայր մը։ Իսկ առանց տեղական ժառանգութեան հետքերու երբ բոլորովին նոր շէնք մը, նոր խրճիթ մը, նոր պատ մը հիւսելու պիտի ելլենք, արդէն կ'անճրկինք, կը վհատինք եւ իբրեւ եռանդ կը խորտակենք։

Կարդանք Դիւցազնավէպին այս շատ յատկանշական հատուածն ալ.—

— Անուշ հօրեղբայր, հօրեղբա՛յր, ասաւ,
Որբ եմ ու անտէր աշխարհի վըրայ,
Հէր չունեմ՝ դու ինձ հէրութիւն արա՛։
Էլ չեմ իջնի ես Մարութայ սարից,
Մինչեւ չըշինեմ մեր վանքը նորից։
Քեզանից կ'ուզեմ հինգ հարիւր վարպետ,
Հինգ հազար բանւոր մըշակ ըրրանց հետ.
Որ գամ՝ էս շաքար կանգնեմ ու բանեմ,
Առաջուան կարգով մեր վանքը շինեմ։
Գընաց Օհանը ու բերաւ իր հետ
Հինգ հազար բանւոր, հինգ հարիւր վարպետ։
Վարպետ ու բանւոր եկան կանգնեցին,
Զըրրինկ հա թըրը՛նկ, նորից շինեցին.
Առաջուան կարգով, փառքով փառաւոր
Բարձրր Մարութայ վանքը Տիրամօր։
Ցըրւած միաբանք ետ նորից եկան,
Նորից ըընդացին աղօթք շարական.
Ու երբ շէն արաւ հօր վանքը նորից,
Ցած իջաւ Դաւիթ Մարութայ սարից։

Իբրեւ քաղաքական ուղեգիծ՝ նենգութիւն, խորամանկութիւն, ստորնաքարշ պէրծ ձեւեր չի ճանչնար այս հնօրեայ ժողովուրդը։ Սպիտակ է սիրտը՝ նման իր սարերուն։ Իր պատմութեան մէջ չկայ շրջան մը ուր, արտաքին ճակատի վրայ, դաւադրաբար արդիւնքներու հասնի։ Իսկ մենք, ի ծնէ միամիտ, ինչպէս այս Դիւցազնավէպին՝ այդպէս ալ մեր իրաւ պատմութեանը ընթացքին իշխանաւորներու տուած ենք նենգ դաւադիր խոստումներու։ Կղէօպատրա թագուհիին ոտքերուն առջեւ շղթայակապ մեր թագաւորներէն մէկուն աչքերը փորեցին, ու ասիկա դաւադրաբար։

Կարդանք Դիւցազնավէպին այն հատուածը ուր ամէնէն աւելի մեր այս անկեղծութեան, քաջութեան, բաց սիրտ նկարագիրը կ'արտացոլայ։ Սասունցի Դաւիթն է որ իր թշնամիներուն ահազանգ կուտայ.—

Ով քնած էք՝ արթուն կացէ՛ք,
Ով արթուն էք՝ ելէ՛ք, կեցէ՛ք.
Ով կեցել էք՝ զէնք կապեցէք,
Ձէ՛նք էք կապել՝ ձի թամբեցէ՛ք,
Ձի էք թամբել՝ ելէ՛ք, հեծէ՛ք.
Ցետոյ չասէք՝ թէ մենք քընած—
Դաւիթ գող-գող եկաւ, գընաց...։

Իսկ մեր ներողամտութիւնը, քրիստոնէավայել դիրքը կը գլէ կ'անցնի ամէն տրամաբանական կարգ ու սահման։ Այս ժողովուրդը վրէժի զգացում չունի։ Զաւկին առջեւ հայրը կը խորհրդածէ ու ինք կ'ըսէ.—

Ի՞նչ էք առել նետ ու աղեղ.
Եկել բաիել օտար դաշտեր.
Ձէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր...։
Զանձրացե՞լ էք խաղաղ ու հաշտ
Հողագործի օր ու կեանքից.
Թէ՞ զըզւել էք ձեր հանդ ու դաշտ,
Ձեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից...։

Սասունցի Դաւիթ Դիւցազներգութեան մէջ չկայ տող մը, իմաստ մը, խորհրդանիշ մը որուն շուրջը չերկարէր մեր համայն պատմութեան վըրայ։ Բայց ընդհատենք այլեւս։ Այսքանն իսկ փորձ մըն էր ցոյց տալու համար թէ, գրական մեծազօր կառուցումներ կը համադրեն, կը բիւրեղացնեն ժողովուրդի մը համայն նկարագիրն ու հոգեբանութիւնը։ Սասունցի Դաւիթը լայն դաշտ մըն է այդ ուղղութեամբ։ Իսկ եթէ մտնենք Դիւցազնավէպին այլ փոփոխակներուն մէջ, այդ պարագային շատ աւելի մանրամասն կը ժողուի հայ սիրտն ու հայկական խորքը։

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

«Թան»ի մէջ, այս խորագրին տակ, հրատարակուած է խիստ շահեկան յօդուած մը, որ ցոյց կուտայ թէ Իտալիա սպառնալիք մը դարձած է Միջերկրականի մէջ, իր կարգին ինք եւս սպառնալիքի ենթակայ.—

Վիթխարի թումբի մը պէս Միջերկրականը կտրելով մէջտեղէն, իր լիւբիական ծովեզերքով եւ Երկոտասան կղզիներով՝ Իտալիա կը գրաւէ ռազմագիտական առաջնակարգ դիրք մը, որ իրեն թոյլ կուտայ սպառնալիքի տակ պահել հաղորդակցութիւնը Միջերկրականեան աւազանին մէջ, եւ դեռ իր օդանաւային ուժով՝ այդ ըսպառնալիքը կրնայ հասցնել մինչեւ սիրտը այն պետութեանց, որոնք կը կազմեն այդ աւազանին շրջագիծը,— այսպէս, երբ նկատի առնենք Իտալիոյ արդիական օդանաւերուն արագութիւնը, Լոմպարտիոյ, Սիկիլիոյ եւ Սարտենիոյ օդանաւային կայաններէն հազիւ երկու ժամ հեռու կ'իյնան Փորթօ, Փարիզ, Պիզերթա, Աթէնք, Թունուզ, Ալժէ։ Իսկ Պոլիս, Էնկիւրի, Սուէզ, Գահիրէ աւելի հեռու չեն Հռոդոսի օդանաւային կայաններէն։

Ռազմագիտական այս կարեւոր դիրքին տէր, Իտալիա կրնայ իր օդային ուժերը համախմբել, ուզած ժամանակը, Միջերկրականեան աւազանի արեւելեան արեւմտեան ռազմաճակատներուն վրայ, արգելք հանդիսանալու համար թշնամի նաւատորմին որ չը կարենայ օգտագործել Թուլոնը, Թունուզը, Ալժէն, Մալթան կամ արշիպեղագոսը իբրեւ նաւակայան, կամ ռմբակոծելու համար Ֆրանսայի հարաւ – արեւելեան, ինչպէս եւ Ֆրանսական Ափրիկէի արեւելեան շրջանները, Եգիպտոսը եւ Պալքանեան երկիրները։ Եթէ Իտալիա, ուզենալով անցեալը եւ ժխտելով լոկ բանականութեան ձայնը, պատերազմի մտնէ իր դրացիներուն հետ, ինքզինք պիտի գտնէ ռազմաճակատներուն ճիշդ կեդրոնը, ուրկէ իրեն դիւրին պիտի ըլլայ թշնամիին ցոյց տալ իր զէնքին ուժը եւ մեծ վէրք մը բանալ։ Այսուհանդերձ իր այս դիրքին առաւելութիւնը հաւասարակշռուած է այն վըտանգով, որու պիտի ենթարկեն զինք իր դրացիները՝ զանգուածային յարձակումներ կատարելով։

Արդարեւ, Իտալիա խոցելի է բազմաթիւ տեսակէտներով։ Երկիրը լայնք ու խորութիւն չունի.— Փոյի հովիտին երկարութիւնը հազիւ 400 քիլոմեթրի կը հասնի, եւ թերակղզիին ամէնէն լայն մասը 250 քիլոմեթրը չանցնիր։ Այնքան որ երկրին արդիւնաբերական կայանները շատ խիտ ձեւով մը կեդրոնացած են մէկը միւսին մօտ։ Բայց երկրին տեղագրական վիճակը աւելի եւս կը ծանրացնէ կացութիւնը,— Ապենինեան լեռնաշղթան գրաւելով երկրին մեծ մասը, հարկադրած է որ գըրեթէ ամբողջ ճարտարարուեստը երթայ սեղմուի Փոյի նեղ հովիտին մէջ, ուր ենթակայ է օդանաւային յարձակումներու սպառնալիքին։ Մէկ քանի ժամուան մէջ, երկրին պատերազմական գործարանները կրնան անդարմանելի վնասներ կրել։ Միւս կողմէ, երկրին լեռնային կազմութիւնը ծովուն եզերքը նետած է երկաթուղին, որ հաղորդակցութիւն կը հաստատէ հարաւին ու հիւսիսին միջեւ, այնպէս որ անկարելի է երկաթուղին պաշտպանել ծովէն կատարուելիք յարձակումներու դէմ, եւ փոխադրութիւնը պիտի մատնուի անշարժութեան, ինչ որ ծանր հետեւանքներ կրնայ պատճառել ոչ միայն զինուորական գործողութիւններուն, այլ եւ երկրին ընդհանուր կեանքին։

Նման վտանգ մը կը սպառնայ նաեւ նաւահանգիստներուն,— ոչ մէկ խորունկ ծոց, նաւահանգիստները հաստատուած են ուղղակի ծովեզերքին վրայ եւ ոչ թէ ներս քաշուած ծոցերու մէջ։ Թշնամի նաւատորմը կրնայ ռմբակոծել այդ նաւահանգիստները՝ առանց ժամանակ ձգելու որ իտալական օդանաւերը հասնին օգնութեան։

Նափոլիի նաւահանգիստն իսկ, որ քիչ թէ շատ կը վայելէ Սիկիլիոյ եւ Սարտենիոյ պաշտպանութիւնը, ենթակայ է նոյն սպառնալիքին.—Նաւատորմը կրնայ հսկողութիւն կատարել 160 մղոն տարածութեան վրայ, որ Փալերմօն կը բաժնէ Քալյիարիէն, բայց անկարելի է տեւական թումբ կանգնել օդանաւերուն դէմ, նոյն այդ տարածութեան վրայ։

Աշխարհագրական պայմանները աւելի քիչ նպաստաւոր են Լիբիոյ մէջ։ Բոլոր կարեւոր հիմնարկութիւնները կը գտնուին ծովեզրին վրայ, որովհետեւ ներքին մասերը անապատային են եւ կարելի չէ դէպի ներս փոխադրել զինուորական հիմնարկութիւնները՝ ազատ պահելու համար զանոնք օդանաւային յարձակումներէն։ Երկրին զինուորական կայանները, Թաբրուք, Պենկազի, Տրիպոլիս, այս ձեւով կ'ենթարկուին փճացումի սպառնալիքին։

Հետեւաբար, կեդրոնական դիրքը, զոր պիտի գրաւէր Իտալիա եւրոպական պատերազմի մը ընթացքին, զինք կը դնէ խոցելի վիճակի մը մէջ՝ անոր համար որ նեղ մէջքով թերակղզի մըն է,— խոցելի ոչ միայն նաւահանգիստները, այլ եւ օդանաւային կայանները, պատերազմական գործարանները, պարենաւորման կեդրոնները, հաղորդակցութեան գիծերը։

Բոլորովին տարբեր արժէքով գիծի մը վրայ կը գտնուին այն պետութիւնները, որոնց հետ Իտալիա կրնայ կռուի բռնուիլ։ Անգլիա, Ֆրանսա, ինչպէս եւ պալքանեան երկիրները աշխարհագրական տեսակէտով այն առաւելութիւնը կը ներկայացնեն, որ ընդարձակ են, ներքին լայն շրջաններ ունին, հաղորդակցութեան ազատ գիծեր ունին աշխարհի այլ մասերու պարենաւորման կեդրոններուն հետ։ Անոնք կրնան միացնել իրենց յարձակումը ընդդէմ հասարակաց թշնամիին, առանց վախնալու որ նոյն այդ թշնամին կրնայ վնասել իրենց զարկերակին, որ կը գտնուի երկրին ներսերը։

Ցառկապէս խօսելով Ֆրանսայի մասին, օդանաւային կայանները կարելի է փոխադրել դէպի արեւմուտք, իսկ Ալճերիոյ մէջ՝ դէպի Մարոք։ Ֆրանսական պատերազմական գործարանները եւս կարելի է ի հարկին փոխադրել Մարոք կամ Անգլիա։ Եթէ նոյնիսկ այս երկիրներն ալ ըսպառնալիքի տակ գտնուին, դարձեալ Ֆրանսա պիտի կարենար օգտուիլ Ամերիկայի արտադրութիւններէն։ Պալքանեան եւ Մերձ. Արեւելքի պետութիւնները եւս կրնային շարժիլ նոյն ձեւով,— Դանուբի դաշտերը, Թուրքիոյ խորքերը, Փոքր Ասիոյ թիկունքը, Եգիպտոսի կոնակը ամէն յարմարութիւն ունին օդանաւային յարձակումներէ հեռու պահելու համար պատերազմական արտադրութեանց կեդրոնները։

Ուրեմն, այս տեսակէտով կը նըւազի Իտալիոյ ռազմագիտական առաւելութիւնը։

Բայց Իտալիոյ դիրքը խոցելի է ոչ միայն պատերազմական տեսակէտով, այլ եւ անով որ երկրին արտադրութիւնը սահմանափակ է, երկիրը կարօտ է դուրսէն հասած արտադրութեանց, եւ երբ պաշարուի, հաղորդակցութիւնը բոլորովին խզուի, Իտալիա պիտի մատնուի ծանր կացութեան։ Իտալիա կը խորհի թէ, իր ցամաքային եւ օդային ուժերուն շանթահարիչ հարուածով կրնայ կարճ կապել պատերազմը։ Ասիկա խանդավառ ժողովուրդի մը տրամադրութենէն բխած խօսք մըն է միայն, իրական արժէքէ զուրկ։ Թէ եւրոպական մեծ պետութիւններու հետ պատերազմ մը կրնայ շանթի մը պէս կարճ տեւել, քիչ հաւատացողներ կը գտնէ փորձառութեամբ եւ տրամաբանութեամբ խօսողներու մէջ։ Մեծ պետութիւնները, ուժի իրենց անսպառ միջոցներով, դժուար թէ չըմին արագ գործողութիւններու տակ։

«Կոմիտաս երգչախումբ» Վիեննայի մէջ

ՎԻԷՆՆԱ, 8 յունիս, (Յառաջ) — Թերեւս շատերուն անհաւատալի թըւի՝ երբ ըսեմ, թէ Վիեննայի ափ մը [illegible] բազմամարդական միութիւնը կըցած է հայկական երգահանդէս մը տալ նախ յաջողութեամբ եւ ամենափայլուն յաջողութեամբ։

Երբ մէկ տարի յառաջ Վիեննայի Հայ Երիտասարդական Միութեան ղեկը Ղազարոս Զառէհանի յանձնուեցաւ եւ այս վերջինս յայտնեց՝ թէ ծրագրած է երկսեռ երգչախումբ մը կազմել հայ եւ տեղացի երիտասարդներէ, թերահաւատներու թիւը շատ էր։ Ներկայ պայմաններուն մէջ ըսել կ'ուզեմ Վիեննայի պէս տեղ մը «Կոմիտասեան երգչախումբ» մը [illegible] բերելը՝ գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւններու կապուած էր։ Եւ սակայն Ղ. Զառէհան անվախ գործի ձեռնարկեց եւ խումբին ղեկավարութիւնն ու դաստիարակութիւնն իր վրայ առաւ։ Երգչախումբին անդամները գրեթէ ամբողջութեամբ երգի պարզ սիրահարներ էին, մեծ մասամբ Գերմանացիներ։ [illegible] անոնց ճշդապահութիւնն ու ընկերասիրութիւնը, թէեւ մեր գեղջկական երգերը մեծ դժուարութեամբ կ'իւրացնէին եւ ո եւ է [illegible] չունէին։

Մէկ տարուան տաժանելի աշխատանքներէն վերջ, «Կոմիտասեան» երգչախումբը այլեւս ներկայանալի դարձած էր։ Ու երբ նախորդ ամիս հասարակութեան առջեւ առաջին ընդհանուր փորձը տեղի ունեցաւ, ունկնդիրներու մէջ յուզումէ լացողներ տեսնուեցան։ Թէեւ շատ աւելի [illegible] ունեցած մեր գեղջուկ եղանակները երգահանդէսներու մէջ լսելու, սակայն կարելի է վստահաբար ըսել, որ մեր յայտագրին քանի մը կտորները նորութիւններ էին։

Երգահանդէսը տեղի ունեցաւ [illegible] մէջ։ Սրահը լեցուած էր ամենամասնաւոր ընտիր ունկնդիրներով։ Համալսարանի արեւելեան երաժշտութեան փրոֆ. Ռոպէրթ Լախ բացման ճառ խօսեցաւ խանդավառութեամբ Կոմիտասեան եւ երաժշտագիտական կարեւոր ակնարկներ նետելէ վերջ, յայտնեց հետեւեալ գաղափարները.

— «Ժողովրդական երգը՝ հայուն մշակոյթին գեղեցիկ եւ թանկագին մէկ մասն է։ Հաւէժ [illegible] է այդ երգը, որ հայ ազգին ներաշխարհն ու հոգին կը ներկայացնէ, կապուած ըլլալով անոր ցեղային կազմին եւ պատմութեան։ Գեղջկական երգերը թէ՛ բնագրով եւ թէ՛ երաժշտութեամբ բարձրագոյն կատարելութեան հասած կը գտնենք։ Բնագիրները բանաստեղծական հրաշալի գեղեցկութիւն եւ չափերու հազուագիւտ կշռոյթ ունին։ Բնագիրը եղանակին միանալով [illegible] զանազանութեամբ փոքր - ասիական ուրիշ ազգերու – միաձոյլ ամբողջականութիւն մը կը կազմեն եւ ամէն երգ իր մէջ ապրում մը եւ պատմութիւն մը կը ներկայացնէ։ Հեթանոսական դիւցազներգութենէն վերջ, յիրաւի հնագոյն երգը եկեղեցականն է. եւ վստահութեամբ կրնանք ըսել՝ թէ արդի պատարագի երգերը հնագոյն դարերու խորքէն կը բխին։ Այս եկեղեցական երգերը երգասէր ժողովուրդներու հոգին կը ժայթքեն ու սաւր համար ժողով-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հագարացիք սարսափահար եղած դուրս թռան վրաններից, աղմուկն ու շփոթը տիրեց ամէն տեղ եւ Ուխտի զինուորների իրանց կոտորածն ըսկսան։ Հետզհետէ վառուող վրանների լոյսն ընկաւ բլուրների վրայ եւ երեւան հանեց ամբոխի խմբերը, որոնք իրանց գոռիւն գոչումով եւ զանազան շարժումներով նմանում էին այդ բարձրութիւններից իջնող առաւար բանակների։ Հագարացիք կարծելով թէ շրջապատուած են արդէն բազմաթիւ զօրքերով, սկսան իրար կոտորելով փախուստ տալ դէպի Վեդիի հովտաբերանը. ամէն ոք աշխատում էր իւր անձը փրկել. մի ունեցողը ձիով էր փախչում, հետեւակը հետիոտն էր վազում, ամէնքը թէպէտ սուրը մերկացրած՝ բայց գրեթէ ոչ ոք հարուած չէր կշռում, այլ վահանը գլխին բռնած՝ հարուածներից ազատուել էր աշխատում։

Զնայելով որ Բէշիրը կատաղած դուրս թռաւ վրանից, հեծաւ իսկոյն իւր ձին ու սկսաւ գոռալ եւ կարգի հրաւիրել զօրքը, բայց լսող չկար։ Խրակի եւ մթութեան խառնուրդում չէր որոշւում որոնք են Հայերը եւ որոնք Հագարացիք։ Բէշիրին այնպէս թուաց թէ մի հսկայական զօրութիւն սեղմել էր իւր գրկում Հագարացւոց բանակը. բայց եւ այնպէս մի քանի թիկնապահների օգնութեամբ նա ընկաւ վանել իւր վրանի վրայ յարձակուող քաջերին, որոց թւումն էր Գոռը։

Արի պատանին կամենալով յաղթութեան պսակներից թանկագինը գրաւել, խիզախել էր մինչեւ զօրապետի վրանը։ Հսկայ Հագարացին ահագին սուրը բարձրացրած պատրաստւում էր իւր հարուածը կշռել պատանու գլխին, երբ Մարզպետունի իշխանը որ աչքից չէր թողնում քաջ որդուն, հեռւից որոտաց.

—Թշուառական, ո՞ւմ ես հարուածում։

Այս ասելով նա պողպատեայ սուրը բլեցրեց Բէշիրի [illegible] թիկունքին այնպէս սաստկապէս, որ նա սասանելով գլորուեցաւ ձիուց։ Իշխանն առաջ վարեց նժոյգը նրան կոխկրտելու համար, բայց Բէշիրի թիկնապահները իւր դէմն արձանացան եւ նա ստիպուած էր իւր սրի հարուածները նրանց գլխին իջեցնել։

Բէշիրը, չնայելով իւր յաղթանդամ հասակին, ճարպիկութեամբ դուրս սողաց խռնուած մարտիկների միջից մութը իրան հեռամուտ տեսնելով, արագութեամբ աշտանակեց թիկնապահներից մէկի ձին եւ սրարշաւ դուրս փախաւ հովտից։

Այնուհետեւ փախուստն ընդհանրացաւ. էլ ոչ մի տեղ դիմադրող չըկար, ամէնքն իրանց կեանքը փրկելու վրայ էին մտածում։

Այս տեսնելով բլուրների վրայ եղող խուժանը՝ որոտընդոստ աղաղակով ընկաւ փախչողների ետեւից։ Ուխտի զինուորներից ազատուողները զոհ էին դառնում նրանց բրերին եւ տապարներին։

Յաղթութիւնը կատարեալ էր։

Առաւօտեան դէմ հալածողները յետ դարձան եւ զարմանալով տեսան, որ ամբողջ հովիտը ծածկուած է թշնամու դիակներով։ Նրանք չէին կարողանում հաւատալ, թէ այդ ահագին կոտորածն իրանք էին արել։

Իշխանի առաջին գործն եղաւ այն, որ շուրջը ժողովէ Ուխտի զինուորներին եւ տեսնէ թէ այս անհաւասար կռուի մէջ ի՞նչ կորուստ է ունեցել ինքը։

Նա համարեց բոլորին եւ ցաւելով տեսաւ, որ երեք հոգի պակասում էին իւրայիններից, նրանք ընկել էին կռուի մէջ։

Այնուամենայնիւ յաղթութիւնն այնքան մեծ ու փառաւոր էր, որ այդ երեք հերոսների կորուստը ծանր վիշտ չպատճառեց նրանց։ Ինքը իշխանը Սեպուհի եւ Գոռի հետ միասին արտասուելով զոհուած հերոսների մարմինները եւ իսկոյն էլ հրամայեց վրաններից մէկի մէջ պատսպարել։ Ապա կարգադրեց որ ամբողջ ժողովի աւարը մի կողմ, իսկ դիակները ծածկէ հողով։

Իսկոյն սկսան վրանները քակել, դիակները կապտել եւ ամէն ինչ ժողովելով բերել իշխանների մօտ։

Ռամիկի այդ անհնարին աշխատութիւնը դիտելով՝ Գէորգ իշխանը դարձաւ Սեպուհին.

— Ցիշո՞ւմ ես, Վահրամ, այն խօսքը, որ ասացիր ինձ Գառնոյ դղեակում։

— Ի՞նչ խօսք, հարցրեց Սեպուհը։

— Այն, որ ասում էիր թէ՝ «մի ծաղկով գարուն չի գալ»։

— Ցիշում եմ։

— Է՛, ի՞նչպէս եղաւ. մի ծաղիկով գարուն բացուեցա՞ւ թէ ոչ։

— Օրհնեա՛լ է Աստուած, բացուեցաւ, պատասխանեց Սեպուհը եւ ժըպիտը խաղաց նրա խոշոր դէմքի վըրայ։

Ը.

ՇՈՎԱՄԱՐՏ

Մարզպետունի իշխանը իւր գիշերային յարձակումը յաջողութեամբ պսակելուց յետ, սուրհանդակ [illegible] կեց Սեւան՝ արքայական դղեակը առած յաղթութիւնը թագաւորին աւետելու։

Նոյնպիսի աւետաւոր լուրով լուսակեց Գառնի Գոռ իշխանիկը։ Գեղանի բերդակալուհին, որ դիտանոցից արդէն նշմարել էր ուրախութեան յաղթարար դրօշը, դիմաւորեց փեսացուին ամրոցի դռներում։ Աւետաւոր լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեց բերդում։ Գոհար իշխանուհին, որ ամուսնու եւ որդու հեռանալու օրից ի վեր շարունակ աղօթում էր տխուր մտքերով, եկաւ եւ փարեց որդուն ուրախութեան արտասուքով։ Դռնակի եւ ամրոցի բնակիչները խըռնուեցան իսկոյն պատանու շուրջը՝ յաղթութեան մանրամասնութիւնները նրանից լսելու։ Ապա ամէնքը միասին մտան եկեղեցի գոհութիւն մատուցանելու Աստծուն՝ Ուխտի զինուորների ձեռքով կատարած այդ հրաշալի յաղթանակի համար։ Այնուհետեւ օրուայ մնացորդն անցուցին նրանք տօնախմբութեամբ։

(Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պոլսահայ համայնքը ընկերակցութեան կը վերածուի

Մասնաւոր օրէնք մը ընկերակցութեանց կը վերածէ Պոլսոյ ոչ-թուրք հասարակութեանց ազգ. մարմիններ, բոլորովին կազմալուծելով անոնց համայնքին կեանքը: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ թերթերէն, (օրէնքը գործադրելի է յուլիս 12էն սկսեալ)։—

Մինչեւ հիմա քանի մը մասնաւոր ընկերակցութիւններ գիտցած են, իսկ հասարակութիւններ...

ԻՆՉՈ՞Ւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՈՉ ՍՈՒՐԻՈՅ...

ՍԱՄՈՒՆ

ԽՆՆԴԻՆ ԳԼՈՐԵԱԼ ՔԱՐԸ...

Պէյրութի «Ազդակ»ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Յունիս)։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

ՀԱՅԵՐԸ ՔՈՐՖՈՒԻ ՄԷՋ

ԱՐՓԻԱՐ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ քարոզութեանց վերաբերեալ հրատարակութիւններ բռնուեցան Առաւի մէջ (հիւս. Ֆրանսա), երկաթուղիի պաշտօնեայի մը տունը։ Մեծ մասը լեհերէն էր եւ կը բաժնուէր լեհ հանքագործներուն։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը Թուրքիա գնաց, կնքելու համար Թուրքեւեգիպտական դաշնագիր մը, նման անգլեւթրքական դաշնագրին։

ՄԱՔՍԱՆՈՆԳՆԵՐ գաղտնի փապուղի մը շինած էին պելժ.-ֆրանսական սահմանագլուխի վրայ, Շոթօ տիւ Մոնի մօտ, եւ կը փախցնէին ծխախոտ, գինի, ալքոլ ու ծխախոտ։ Կը կարծուի թէ այս փապուղին կը գործածուէր նաեւ լրտեսութեան համար։ Ֆրանսական եւ պելժիական ոստիկանութիւնները խուզարկութիւններ կը կատարեն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

(Շար.)

աւելի վճռական եղանակով մը կը յիշեցնէն Տանցիկի խնդիրը։ «Տանցիկը Գերմանիոյ պիտի վերադառնայ պարզապէս անոր համար որ պէտք է վերադառնայ», կ՚աղաղակէ սակարանի օրկանը։ Կուսակցութեան պաշտօնաթերթն ալ կը յայտարարէ․

— «Այժմ Տանցիկը վերջնապէս գիտէ թէ որ եւ է պարագայի մէջ մինակ պիտի չըլլայ եւ թէ իրաւունքը պիտի յաղթանակէ, ինչ որ ալ պատահի։ Այս է 1939 յունիս 17ի պատմական իմաստը»։

Գերմանիոյ նոր մարդահամարը

Գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց մայիս 17ի մարդահամարին արդիւնքները։

Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է 79,600,000, Մէմէլի, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ բնակիչներն ալ հաշուելով համագումար 86,800,000, ավսինքն իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 136 հոգի։

Վերջին մարդահամարէն ի վեր ժողովուրդը աւելցած է 3,200,000, այսինքն 4 առ հարիւր։ Այրերուն թիւն է 38,800,000, կիներու թիւը՝ 40,800,000։

1914ին Գերմանիա ունէր 67,800,000 բնակիչ, Վերսայլի դաշնագրէն վերջ 62,800,000, իսկ 1933ին, երբ հիթլերական իշխանութիւնը հաստատուեցաւ, 65,200,000։

Մարդահամարը ճշգրիտ տեղեկութիւններ չի հաղորդեր օտար փոքրամասնութեանց մասին։

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նահանգներուն բնակչութեան թիւն է 6,500,000, Աւստրիոյ եւ ուրիշ նահանգներու Չեխերն ալ հաշուելով, Գերմանիոյ Չեխերուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 7,500,000ի։

Գերմանիոյ Լեհերուն թիւը կը մնայ միշտ վիճելի։ Լեհական կառավարութիւնը 1,200,000 կը հաշուէ, բայց Գերմանացիները՝ հազիւ 150—200,000 կը ցուցնեն։ Կը կարծուի թէ Լեհերու թիւը 600 հազարէն պակաս չէ։

Գերմանիոյ մէջ կան նաեւ 7 — 800 հազար մովսիսական Հրեաներ որոնք հաւասար իրաւունքներ չեն վայելեր եւ մօտ մէկ միլիոն խառնածին Հրեաներ որոնց իրաւական կացութիւնը կը տարբերի համաձայն իրենց ծնողներու հրէութեան աստիճանին։ Առաջին կարգի խառնածին Հրեաներով եւ մկրտուած Հրեաներով, կարելի է իբր 1,500,000 հաշուել Գերմանիոյ Հրեաներուն թիւը։ Միւս փոքրամասնութիւնները բաղդատաբար սակաւաթիւ են,— 4—500,000 (Սլովաքներ, Աւստրիացիներ, Սերպեր, Դանիացիներ եւն․)։ Այնպէս որ Գերմանիոյ օտարածին բնակիչներու թիւը կը հասնի 10 միլիոնի, 78,600,000 բնակչութեան մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱՑԻՆ բանակցութիւնները վերսկսան երէկ, երկուշաբթի։ Լոնտոնի մէջ անհամբեր կը սպասեն բանակցութեանց ելքին։

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորն ու թագուհին անցած ըլլալով ատլանտեան շրջանը, Լոնտոն կը սպասուին հինգշաբթի օր։ Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են ընդունելութեան համար։

ԱՐԱԲԻՈՅ թագաւորին խորհրդականը, Խալիտ էլ Հուտ, Պերլին հասնելով ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլերի կողմէ։

ՍՈՖԻԱՅԻ իտալական դեսպանը Հռոմ երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ։ Կը կարծուի թէ դեսպանը կարեւոր տեղեկութիւններ տարած է Պուլկարիոյ դիրքի մասին՝ հանդէպ Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը վերջացնելով իր պաշտօնը Ցունաստանի մէջ, վերադարձաւ Պուքրէշ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ՚ըսէ թէ անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ որ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ, Պալքաններու անկախութեան եւ միութեան մասին։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ չարամտութեամբ ծգուած հրդեհ մը մոխիր դարձուց Տիբերիայի սինակոկը։ Վնասը հազարաւոր ոսկիի կը հասնի։ Կրակի տրուեցաւ նաեւ հանրօգուտ շինութեանց մթերանոց մը։

ՓՐԱԿԱՅԻ հրէական մէկ սրճարանին ռումբ մը պայթեցաւ շաբաթ օր, վիրաւորելով 39 հոգի, որոնց եօթը ծանրապէս։ Զոհերուն մեծ մասը Հրեաներ են

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ կազմակերպութեան մը գրասենեակը խուզարկութեան ենթարկուելով, բազմաթիւ կասկածելի թուղթեր բռնուեցան։ Քննութիւնները կը շարունակուին, համաձայն վերջին հրամանագիր-օրէնքներու տրամադրութեանց։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է, գրած էին գերմանական թերթերը։ Լոնտոնէն վճռապէս կը հերքեն այս լուրերը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանով այս ամսու վերջ պիտի այցելէ Պերլին եւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ արտաքին նախարար Ֆոն Րիպպէնթրոփի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ։ Պիտի ընդունուի նաեւ Հիթլերի կողմէ։

ԵՐԵՔ ՊՐԸԹՈՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ կիրակի օր Միւնէ Կրէվէնի մէջ ջարդուփշուր ըրին «Պէքասինօր»,— մօմէ շինուած պրըթոն աղջիկ մը՝ տեղական տարազով։ Հարցաքննութեան առեն ուսանողներէն մէկ յայտարարեց թէ չէին կրնար հանդուրժել որ ծաղր ու ծանակի առարկայ դառնան իրենց աղջիկները եւ բարքերը։ Երկրորդ ուսանողը պատասխանեց թէ Ֆրանսերէն չի գիտեր եւ Ֆրանսացի չէ, այլ Պրըթոն։ Երեքն ալ անջատողական կը համարուէին, բայց հերքեցին եւ ազատ արձակուեցան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարար Ֆէթհի Օքեար, նախկին դեսպանը, Լոնտոն գնաց։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ նախկին թագաւոր Զոկու, իր կինը եւ նորածին զաւակը մեկնեցան Անգլիա, այնտեղ հաստատուելու համար։ Մեկնելէ առաջ Եալովայի մէջ ընդունուեցան Թուրքիոյ նախագահ Ինէօնիւի եւ իր տիկնոջ կողմէ։ Թուրքիա հասած է Զոկուի եղբայրը՝ իշխան Ճէլալ իր 28 հետեւորդներով։

ԹՈՒԼՈՆԻ մէջ ոստիկաններու եւ լրտեսական խումբի մը միջեւ տարճանակի կռիւ տեղի ունենալէ ետք՝ ձերբակալուեցան կին մը եւ 3 մարդիկ։ Ասոնք օտար պետութեան մը կը ծախէին, Թուլոնի զինագործարանէն գողնալով, նորագոյն արագահարուածները, հատը 450 ոսկիի։

ԹՈՒՐՔ կառավարութիւնը Պելկրատի, Պուքրէշի եւ Աթէնքի իր դեսպանութիւնները վերածեց Ա․ կարգի դեսպանութեանց։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ սպանիացի գաղթականներ պիտի հաստատուին, 14 միլիոն անգլ․ ոսկի փոխադրուած ըլլալով այդ երկիրը, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կողմէ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ Լիզպոնա (Փորթուկալ) հասան 18 ամերիկացի լրագրողներ, «Եանքի Քլիփըր» օդանաւով։ Երկրորդ փորձն է որ կը կատարուի, կանոնաւոր երթեւեկ հաստատելու համար Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ։ Օդանաւը առաջին անգամ միայն նամակներ եւ բեռներ փոխադրած էր։

ՆԻՍԻ մէջ ձերբակալուեցաւ Ֆրանսահպատակ Աւստրիացի մը, որ հրեայ փախստականներ կը մտցնէր Ֆրանսա, մեղսակցութեամբ կայարանի քննիչին, փոխան 1000—2000 ֆրանքի։

ԻՏԱԼԻՈՅ խորհրդարանը երկու միլիառի վարկ մը սահմանեց Ալպանիոյ տնտեսական զարգացման համար։ Այս գումարէն ութ միլիոն լիր պիտի յատկացուի ճամբաներու շինութեան։

Տէր եւ Տիկին Գ․ Ցօռապեանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Յ․ Վարդանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Տէր Ղուկասեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Գ․ Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Շ․ Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Գողայեան եղբայրներ, Տէր Ս․ քհնյ․ եւ երեցկին Գալփէկեան, Տիկին Ա․ Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յ․ Հայրապետեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ա․ Տէր Օհանեան (Սէն Շամոն), Տէր եւ Տիկին Մ․ Կարապետեան (Մոնթէլիմար), Տէր եւ Տիկին Կ․ Ոսկանեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ն․ Տէրտէրեան (Ամերիկա), Գ․ Ն․ Տէր Ղուկասեան (Ամերիկա), Տիկին Գ․ Մազմանեան (Հալէպ), խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂՍԱ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

(Խարբերդի Մորնիկ գիւղացի)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունիս 8ին Վալանսի հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 10 յունիս 1939ին առաւօտեան ժամը 8ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյս գերեզմանատունը։

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԵՕ-ՓԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՄԵՐԺ ԹԱՐՕՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ց. ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԿԸ ԽՕՍԻ Ե. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս։

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 21 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պօֆէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Գ․ ԽԱՏԻՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան զարգացումը»։

Բժշկական դասախօսութիւն

27 Յունիս, երեկոյեան ժամը 21ին Նուպարեան գրադարանին մէջ. 11, Square Alboni, մէթրօ Passy։ Կը նախագահէ Տքթ. ԹԷՄՈՒՐԵԱՆ, կը խօսի Տքթ. Ժ. ԹԻՆԻՆԻ (բժշկական համալսարանի քլինիքին պետ)։ Նիւթ՝ «Les insuffisances hépatiques».

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա․ ԹԻՒԸ

Ա․ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների գրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր․, ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ․ Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), Ս. Բարսամեանի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՍՏՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Ծ․ ՆԱԹԱՆԵԱՆԻ

Պատկերներ Աստփազարի կեանքէն եւ քաղաքական խառնակ գասաւորութենէն, Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենասիրութեամբ։ Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն սաւագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման։

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականներու բարեկամաց ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, եկեղեցւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մարսէյլէն նախագահ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ․ Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագելու եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բոտրեանի։ Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9.

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շաւրեկեան սրահը. 5 rue de l'Eclipse, Marseille։ Կարեւոր օրակարգ, ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՕՀԷՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՕՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակին
ՄԵՓԵՍՏՈՖԷԼԷՍ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Զանազան երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 21 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No 4072

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԿՐԱԿԻՆ ԲԵՐԱՆԸ...

Հակառակ կարգ մը շրջանակներու կատարած գերագոյն ճիգերուն եւ որոշ յաւատեսութեան, այլ եւս վերջացած կը համարուի Սանճաքի վէճին կարգադրութիւնը,— կցում Թուրքիոյ։

Ուրեմն, յաւելուածական, ծրի պարգեւ մը եւս Անգարայի, շահագրգռելու համար անոր զինակցութիւնը, ներկայ տագնապին մէջ (Միջերկրական)։

Տարակոյս չկայ թէ այս ըմբոստացուցիչ նահանջը խորապէս պիտի յուզէ Ֆրանսայի ուղղամիտ բարեկամները, առանց ազգի խտրութեան։ Մանաւանդ որ կը կատարուի բոլորովին անիրաւաբար, նոյն իսկ հակառակ Ֆրանքլէն-Պույոնի կնքած համաձայնութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած կարգադրութեանց։

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չյիշել այն մենամարտը որ տեղի ունեցաւ Ազգաժողովին առջեւ, 1938ին, երբ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կը ծառանար Թուրքիոյ յաւակնութեանց դէմ եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը փափկութեամբ կը հասկցնէր թէ Թուրքերը չար մը կ՚անցընեն...

Անշուշտ մեր գործը չէ խառնուիլ այս երկրին — ո եւ է երկրի — ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան։ Պետութիւնը իր վարիչներն ու հաշիւներն ունի, եւ տարագիր ժողովուրդի մը զաւակները չեն որ խելք պիտի սորվեցնեն։

Եւ սակայն, դժուա՞ր է, մարդկօրէն անկարելի է ծածկել մեր զգացումները եւ զսպել մեր վրդովումը՝ այս նոր անարդարութեան հանդէպ։ Անարդարութիւն մը որուն դէմ ամէնէն առաջ ըմբոստացան Ֆրանսայի լաւագոյն զաւակները,— անոնք որ մարտնչած են արեւելեան ճակատին վրայ եւ մօտէն կը ճանչնան «Հէնթլմէն» Թուրքը։

Արդարութիւնը կը պահանջէ չեշտել թէ այս տարրերը փորձեցին ինչ որ կարելի էր մարդկօրէն, գոնէ Մուսա Լեռն ու Քէսապը փրկելու, գէթ Ֆրանքօ-արաբական եւ Ֆրանքօ-հայկական եղբայրակցութեան յիշատակարանները պահելու համար։ Անոնք դեռ կը յուսան բան մը փրկել վերջին պահուն, բուն խիղճ Ֆրանսայի պատիւը փրկելու համար, ինչպէս կը գրէր ծերակուտական Կոթըռօ։

Արդարեւ, համաձայնութիւնը ստորագրուած չէ տակաւին, եւ չորս չաբաթ իրարու վրայ ձգձգուած ըլլալով, յոյսի նշոյլներ կ՚երեւան։

Եւ սակայն, Թուրքերը կը ցնծան արդէն...

Վարչապետը յունիս 13ին աւետեր է համաձայնութեան ամբողջացումը։ Եւ ամէն կողմ խրախճանքներ կը կատարուին արդէն, սպասելով պաշտօնական յայտարարութեան, երբ ամբողջ Թուրքիան պիտի պանծացնէ կցումը, իբրեւ ազգային տօն։

Ու բնազդաբար մեր աչքերը կ՚ուղղուին դէպ ի Մուսա Լեռ, ուր հայ գիւղացիները անձկութեամբ կը սպասեն Փարիզի լուրերուն։

Ու կը լսենք — հոգատար իշխանութիւնը ինք ալ կը լսէ — անձկագին կոչերը ժողովուրդի մը, որ չուզեր բաժնուիլ իր սաբերքէն եւ հողերէն։

Հարցը այն չէ թէ ո՛ւր պիտի երթան այդ քաջարի լեռնականները, այլ այն թէ ինչո՛ւ պիտի երթան։ Երթա՞լ, դարերով քրտինք թափելէ, եւ անգամ մըն ալ, 1915ին, հոգատար իշխանութեան աջակցութեամբ ազատուելէ վերջ....

Կ՚ըսուի թէ մարդասէր տասը հազար արտավար հող է գնած Լիբանանի մէջ, տեղաւորելու համար փախստականները։ Միւս կողմէ, Թուրքերը առաջարկեր են Քէսապի հայ գիւղացիներուն՝ ձգել այդ լեռները եւ իջնել Ամուքի դաշտը — բոյն ճահճատենդի։ (1915ի գարնան ալ, Թուրքերը այս հրէշային խաղը սարքեցին Զէյթունցիներու գլխուն, զանոնք փոխադրելով Գոնեայի ճահճախուտքը, Սուլթանիէ, ուր հալեցան խումբ խումբ)։

Մինչ այս տողերը կը գրենք, ապահովաբար կէս առ կէս պակսած է Սանճաքին հայ բնակչութիւնը։ Իսկ անոնք որ կը մնան, մօտ մէկ տարուան փորձառութիւն ունին, նախատեսելու համար գալիքը։

Նորէն «տարագրելոց» պատմութիւն է որ կը կրկնուի, ինչպէս 1918 – 1919ին, թէեւ աւելի սահմանափակ ասպարէզի մը վրայ։ Նորէն տեղահանութիւն, աւելի տանելի պայմաններու մէջ,՝ առանց «սէվգիյաթ»ի եւ ջարդի։ (Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ Թուրքերը նոր տեղահանութիւն մը պիտի չսարքեն մնացողներու գլխուն, երբ Ֆրանսացիները քաշուին)։

Ըմբոստացուցիչ պարագայ մը եւս,— ինչպէս կը հաստատէր իրազեկ հրապարակագիրը, Փէրթինաքս, Անգարա նոյնիսկ մերժած է ճանչնալ փոքրամասնութեանց տարրական իրաւունքը, ինչպէս եւ Ֆրանսայի կարգ մը առանձնաշնորհները,— դպրոց, հիւանդանոց եւն.։

Թոյլ տուէք այստեղ ընդհատել մեր խորհրդածութիւնները, ծանրանալու համար օրուան պահանջին վրայ,— անմիջական օգնութիւն Սանճաքի տարագիրներուն։

Սպասելով հանդերձ վերջնական ելքին, մասնաւորապէս Փարիզը պէտք է այժմէն պատրաստուի կատարելու իր եղբայրական պարտականութիւնը։

Վերջին մէկ տարուան անստուգութեան հետեւանքով, Սանճաքին հայրենակիցները նոյն իսկ վարուցան չեն կատարած, իսկ ձգող - հեռացողները կը յիշեցնեն գաղթականներու պատկերը, այնքան քստմնելի, աննկարագրելի։

Գիտենք որ Բարեգործականը օգնած է զանազան առիթներով, եւ Ամերիկայէն ալ պարբերաբար ալիւր կը ղրկեն։

Բայց, չի՛ բաւեր, չի՛ բաւեր։ Անհրաժեշտ է լայն եւ գործօն կազմակերպութիւն մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔ ՓՇԱԹԵԼԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ խստացնել պաշարումը, առանց ականջ կախելու Անգլիոյ բողոքներուն։ Այս նոր խստութեանց վրայ, Թիէնցինի անգլիական հիւպատոսը ստիպուեցաւ անգլիական հպատակներուն չհեռանալ թաղամասէն։ Ճափոնցիները պաշտօնապէս ծանուցին թէ յունիս 19էն սկսեալ 220 վոլթ ելեկտրական հոսանք պիտի բանի փշաթելերուն մէջ։ Միւս կողմէ, Չինացիներուն ազդարարուեցաւ թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրենց ընտանիքներուն դէմ, եթէ շարունակեն աշխատիլ անգլիական թաղամասերուն մէջ։

Ուտելիքի նեղութիւնը կը սաստկանայ օրէ օր։ Անգլիական թաղամասին մէջ կը գտնուին 45,000 Չինացիներ եւ 3000 Եւրոպացիներ, որոնց համար միայն 200 լիպրա միս եւ 1000 լիպրա բանջարեղէն մնացած էր երկուշաբթի օր։ Հարիւրաւոր Չինացիներ հեռացան անգլիական թաղամասէն, որպէսզի փորձանքի չհանդիպին իրենց ընտանիքները։

Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները միշտ կը պնդեն թէ իրենց գործողութիւնները ուղղուած են միայն Անգլիացիներուն դէմ։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Առեւտուրի պաշտօնատունը հետեւեալ միջոցները թելադրած է դահլիճին, իբրեւ փոխադարձ տնօրինութիւն.—

ա) Ջեղեալ յայտարարել 1911ի անգլօ-ճափոն առեւտրական դաշնագիրը եւ ճափոնի «խիստ նպաստաւորեալ ազգի» իրաւունքը։ Այս քայլը կրնայ մեծ վնաս հասցնել ճափոնի արտաքին առեւտուրին։

բ) Ծանր մաքսային տուրք դնել նախնական ապրանքներուն վրայ, որոնք կ՚արտածուին դէպի Անգլիա եւ բրիտանական միւս երկիրները։

գ) Միջոցներ ձեռք առնել ճափոնական առեւտրական նաւարկութեան դէմ։

դ) Չինական արծաթ դրամին ուժ տալ եւ յարձակիլ ճափոնական դրամին վրայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԲՈՂՈՔԸ

Անգլիական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը յանձնեց Լոնտոնի ճափոնական դեսպանին, իր հպատակներուն դէմ կատարուած նուաստացուցիչ գործողութեանց առթիւ։ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, շատ մը հպատակներ յանախ ամբողջովին կը մերկացուին։ Հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է։ Լորտ Հըլիֆաքս հարցուց ճափոնական դեսպանին թէ ի՞նչ ըսել կ՚ուզեն «կատարեալ գործակցութիւն» պահանջելով Անգլիայէն, Չինաստանի «նոր կարգուսարքին մէջ»։ Թոքիոյի անգլիական դեսպանին յանձնարարուեցաւ լուսաբանութիւններ պահանջել այս մասին։ Անգլիական կառավարութիւնը կը ջանայ տեղական հանգամանք տալ Թիէնցինի վէճին, եւ զայն կարգադրել քննիչ յանձնաժողով մը կազմելով։

Եթէ ճափոն հաստատական պատասխան տայ, Անգլիա միջոցներ ձեռք պիտի չառնէ ճափոնի դէմ։

Պ. Չէյմպըլէն պատասխանելով երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներու, տեղեկութիւններ հաղորդեց Անգլիացիներու դէմ կատարուած խիստ խուզարկութեանց եւ ուտելիքի նեղութեան մասին։ Եւ յոյս յայտնեց թէ ճափոնական կառավարութիւնը պիտի չուզէ «ընդարձակել անհամաձայնութիւնը եւ աւելի սրել դժուարին կացութիւն մը»։ Այս առթիւ հաստատեց թէ կառավարութիւնը շարունակ կը խորհրդակցի Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ։ Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, վարչապետը ըսաւ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, ուտելիք ճարելու համար պաշարեալ թաղամասին։ Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ իր կարգին պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իրաւունք չի տար որ ճափոնական իշխանութիւնները ձերբակալեն կամ վար դնեն անգլիական հպատակները եւ թէ այս պարագան բացորոշապէս հասկցուած են ճափոնի։

*** Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, ըսաւ թէ չորս չէնացի ահաբեկիչներու խնդիրը կապ չունի ամերիկեան կառավարութեան հետ։ «Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը ուղղակի չահագրգռուած է այս հարցէն ծագած դէպքերու աւելի լայն հանգամանքով»։ Այս առթիւ աւելցուց թէ Թիէնցինի ամերիկեան հիւպատոսը իր բարեխօսութիւնը առաջարկած էր, պաշարումէն առաջ։

*** Իտալական թերթերը ջերմապէս կը շնորհաւորեն ճափոնը, «կեցցէ՛ ճափոն» խորագիրներով։ Անոնց կարծիքով, Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ փափուկ վիճակի մը մատնուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ, շնորհիւ ճափոնի վճռական եւ արի քաղաքականութեան։

Թուրքիա եւ Եգիպտոս կը գինակցին

Սթանպուլէն կը հեռագրեն.—

Եգիպտոսի արտաքին նախարար Ապտիւլ Ֆաթթահ Եահեա փաշա հասաւ այստեղ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով։ Յետոյ մեկնեցաւ Անգարա, ընկերակցութեամբ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Սարաճօղլուի։ Մեկնելէ առաջ ընդունուեցաւ նախագահ Ինէօնիի կողմէ։

Նախարարը Անգարա պիտի մնայ երեք օր, խորհրդակցելու համար երկու երկիրներու միջեւ սերտ գործակցութիւն ստեղծելու մասին։ Այս առթիւ պիտի քննուի Միջերկրականի նոր կացութիւնը եւ այն հարցը, թէ ինչպիսի գործօն աջակցութիւն կարելի է տալ Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի, որպէսզի ատոնք կարենան պաշտպանել արեւելեան Միջերկրականի միւս խաղաղ երկիրները եւս։ Կը կարծուի թէ պիտի կնքուի թուրքօ-եգիպտական փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը, որ պիտի պաշտպանէ Մերձաւոր Արեւելքը, ինչպէս նաեւ պիտի զօրացնէ Պալքանեան Ուխտը։ Կարծիք կայ նաեւ թէ Սաատապատի ուխտին մէջ պիտի մտնեն Եգիպտոս, Եմէն եւ Արաբիա, որպէսզի ամէնքը միասին կազմեն անթափանցելի պատնէշ մը արտաքին յարձակման դէմ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳԵՂ, ԵՐԳԵՂ...

Չեմ գիտեր կարդացի՞ք Վիէննայի թղթակցութիւնը, հայկական երգահանդէսի մասին։ (Յառաջ, 20 յունիս)։

Այնտեղ ուշադրութիւնս գրաւեցին երեք յատկանշական պարագաներ.

1— Կոմիտաս երգչախումբը, կազմուած՝ մէկ տարուան տաժանելի աշխատանքներէ վերջ, կը բաղկանար մեծ մասով Գերմանացիներէ։

2— Սրահը լեցուած էր մեծամասնաբար գերման ունկնդիրներով։

3— Երգահանդէսին բացման ճառը խօսած է համալսարանին արեւելեան երաժշտութեան ուսուցչապետը, Փրոֆ. Լախ, պանծացնելով հայ ժողովրդական երգը։

Առոջին պարագան ես պիտի վերագրէի գաղութին սակաւութեան,— 250 — 300 հոգի. որով չեն կրցած բաւարար թիւով աղջիկներ եւ տղաքներ գտնել, իբրեւ անդամ երգչախումբին։

Բայց մեր թղթակիցը կ՚ըսէ թէ շատեր նաչ բրած էին, իսկ երգահանդէսը յանկէ վերջ սկսեր են հաչ ընել։

Ուրեմն երգահանդէսը դարձի բերած է մոլորեալները։

Երկրորդ պարագան ալ շատ զարմանալի չեմ գտներ։

Գերմանացին, մանաւանդ Վիէննայի Գերմանացին առածի կարգ անցած է իբրեւ երաժշտասէր։ Նոյնիսկ իր սովորական պտոյտները երաժշտութեամբ կը կատարէ, դաշտի մէջ թէ սարէ սար։

Գալով երրորդին, գերման ուսուցչապետին բանախօսութեան, թող անգամ մը եւս կարդան անոնք որ գրոց-բրոց ըլլալով հանդերձ, դեռ վիրէն կը նային հայկական երգին վրայ.

— «Ժողովրդական երգը Հայոց մշակոյթի գեղեցիկ եւ թանկագին մէկ մասն է։ Հուժկու եւ կենսունակ է այդ երգը, որ հայ ազգին նկարագիրն ու հոգին կը ներկայացնէ։ Գեղջկական երգերը թէ բնագրով եւ թէ երաժշտութեամբ բարձրագոյն կատարելութեան հասած կը գտնենք»։

Հատուած մը եւս, մասնաւորապէս անոնց համար որ կը կարծեն թէ հայկական երգը տժգոյն ծաղկեփունջ մըն է «լօ. լօ»ներու եւ «լէ լէ»ներու։

— «Հայ գիւղացին յաւէտ է իր լեռներուն նման եւ երբ երգել սկսի, իր երգը կը փոխուի աղօթքի առ Աստուած, որ իրեն հայրենական ափ մը հող տուած է, որուն վրայ իր օրական հացը կը ճարէ։

Շինական երգերուն մէջ գիտակից եւ ազատասէր ցեղի մը հոգին կայ — արիւծին ցեղ մը, որուն ցեղակից ըլլալը հպարտութեամբ կը հաստատենք մենք Գերմանացիներս»։

Չեմ ուզեր «փօս-նօր» մը խառնել այս գեղեցիկ երեւոյթին, հարցնելով թէ երբեմնի Պերլինն եւ Վիէննան գաղափար չունէ՞ին այդ ցեղակցութեան մասին, 1914 — 1918, երբ այս արիւծին ցեղը կը հնձուէր տարագրել...

ՎԱՀԷ

ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ՞

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէջ կը կարդանք...

Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոսի սպանութեան խնդիրը, որուն համար երկու հոգի մահուան եւ եօթը հոգի քսան տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան, վերաբացուեցաւ երէկ, 17 յունիս, Նիւ Եորքի մէջ, որովհետեւ ստուգուեցաւ Դուրեանի սպանութենէն քիչ վերջ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ մեռած Հայու մը ինքնութիւնը։

Ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ այդ դիակը կը պատկանի Հայկազուն Գասպարեանի, 72 տարեկան, որուն համար կը կարծուի թէ մասնակից է Դուրեանի սպանութեան։ Այս մարդը մեռաւ քանի մը չաբաթ վերջ, բայց ինքնութիւնը եւ մահուան պարագաները ցարդ մութ եւ խորհրդաւոր մնացած էին։ Ոմանք կը կարծէին թէ ինքնասպանութիւն գործած է, ուրիշներ ալ թէ ելեկտրականութեամբ տանջած են զայն ու սպաննած։

Այժմ հրամայուած է նոր քննութիւն կատարել ամբողջ հարցին համար։

Թղթակիցը յետոյ կը պատմէ սպանութեան պարագաները, ըսելով թէ ան հետեւանք էր 1933 յուլիս 2ին պատահած վէճի մը, երբ արքեպիսկոպոսը մերժեց խօսիլ Շիքակոյի ցուցահանդէսին մէջ, հայկական օրուան առթիւ, մինչեւ որ վար չառնուէր հայկական նախորդ հանրապետութեան դրօշը.— կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն»

Թուրքերը կը յայտարարեն Սանճաքին կցումը

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն (յունիս 19).—

Ըստ Անտիոքէն ստացուած լուրերու՝ Հաթայի ազգային ժողովը որոշեց ջնջել սահմանները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Ասկէ առաջ ալ Թուրքիա որոշած էր ջնջել երկու երկիրներու միջեւ մաքսային պատնէշը։ Այս որոշումը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ ամբողջ Հաթայի բնակչութեան կողմէ։ Քաղաքներու, գիւղերու եւ աւաններու մէջ կատարուեցան ուրախութեան ցոյցեր։ Ամէն տեղ կը ծածանէր թրքական դրօշը։

Անձկագին կը սպասուի որ պաշտօնապէս յայտարարուի թուրքօ-ֆրանսական դաշինքին կնքումը, որով Հաթայ պիտի կցուի Թուրքիոյ։

Ազգային տօն Թուրքիոյ մէջ...

Պոլսոյ թուրք թերթերն ալ հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն Անգարայէն, յունիս 13 թուականով.

— «Հանրապետական Ժողովրդական Կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին այսօրուան նիստին մէջ վարչապետ Տօքթ. Րէֆիք Սայտամ յայտնեց թէ Հաթայի մասին ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները կրնան վերջացած նկատուիլ կատարեալ համաձայնութեամբ մը եւ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ կարելի պիտի ըլլայ տօնել Հաթայի վերջնական կցումը մայր հայրենիքին։

Այս յայտարարութենէն ետք, որ ընդունուեցաւ ներկաներուն բուռն ծափերով, Գօճաէլիի երեսփոխան Իպրահիմ Տըլլան խօսեցաւ խիստ ծափահարուած ճառ մը ուր խոր յարգանքով ոգեկոչեց յիշատակը յաւերժական պետին՝ Աթաթիւրքին, եւ յետոյ, այս յաջողութեան համար, թարգմանը եղաւ Հաթայի երախտագիտութեան առ Աթաթիւրքի միակ եւ արժանաւոր յաջորդը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ, առ Հանրապետական կառավարութիւնն, առ վարչապետն ու առ քաջարի թուրք բանակն որ արթուն պաշտպանն է հայրենիքին»։

Դարձեալ թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (14 յունիս).

Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները ամբողջապէս վերջացած են։ Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը պիտի բաղկանայ երկու մասէ,

(Լոյսերու. չարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ

Փունջ երանի՛ ամէն անոնց որ պահ պահ իրենց սրտին յատակն իջնելով կրծի, գայրոյթի փոքրիկ մը կը գտնեն. կեանքն՝ արժանի ամէն անոնց որ իրենց կոյր մոլեգնութենէն չեն խորտակուիր, եւ անգործութեան օրերուն՝ համարձակ ձեռքերով փրփուր քով կը բերեն մրրիկէն, ծովերու ալեկոծութենէն մնացած զգացումները.

Ռուբէն Զարդարեան (Սեւ Երազ)

Ներկան անցեալով զգեստաւորելու արուեստը պէտք է նախանձախնդրութեամբ պահպանուի այնպիսի ժամանակներու մէջ ուր կարելի չէ որոշել թէ ինչ փառք մեր օրերը, հին օրերէն յետոյ, պիտի կրնան թողուլ մեզմէ վերջը եկողներուն։

Փոթորկայոյզ, չարախոհ ու օրըստօրէ Եւրոպայի այս մակերեսին վրայ ուր մեր նաւը կը տատանի, քանի մը յիշատակներ միայն ունինք մեր անցեալէն։ Անոնցմէ մէկը, անտարակոյս, որ կ'ամփոփէ մեր վերջին յիսնամեակի պատմութիւնը, Հ. Յ. Դ. Դիւանն ու Թանգարանն է։ Սեփականութիւնը թէեւ կուսակցութեան մը, բայց սեփականութիւնը նաեւ ժողովուրդի մը։

Եղաւ ժամանակ մը ուր ազատութեան եւ հայրենիքի մասին իրենց ծանօթութիւնները թերատ թողած մարդիկ ուզեցին դատափետել մեր ազատագրական շարժումը։ Եղան եւ այնպիսիներ որոնք իրենց անկարգութիւնը մինչեւ խելագարութեան հասցնելով հերետիկոսութիւն որակեցին, կամ առնուազն սխալ յորջորջեցին զայն։ Բայց անհաւոր նախնիքը այդ սխալը վերածեց յաւաքերական ճշմարտութեան։ Որովհետեւ անկեղծօրէն, հաւատալով ու հերոսաբար, մինչեւ իր անձին զոհաբերումը ապրուած սխալ մը ճշմարտութեան բաժնեկից է։

Դաշնակներուն դերն է եղած միշտ արիւնի գնով միացնել զուտ ճշմարտութիւնը այն ճշմարտութիւններուն որոնց զուտ բան չենք հաւատար։

Կարմիր Սուլթան մը, կամ իր հետեւորդները Թալէաթներ, Էնվէրներ եւ ամբողջ նախիրը ուրիշ դեր չունեցան թերեւս այս աշխարհին մէջ այլ սորվեցնել ցեղով եւ հաւատքով տարբեր մարդերու թէ անոնք նոյն ատելութիւնն ունին անոր համար որովհետեւ ունին նոյն սէրը։ Հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը կարելի չէ ըմբռնել առանց սեփականութեան, ինքնապաշտպանութեան եւ իշխանութեան գաղափարներուն։

×

Զարմանալի զուգադիպութիւն։

Երկրագունդի այս կտորին վրայ է որ կատարուեր է յեղափոխութիւններու ամէնէն մեծը, ճիշդ այս տեղերուն վրայ է որ Ժ. Ժ. Ռուսօ մը հետապնդուեր ու հալածուեր է իր գաղափարներուն համար, եւ այսօր, բարեպաշտ ձեռքեր, երկիւղած գուրգուրանքով հաւաքեր են այդտեղ նկար, իրեղէն ու ամէն ինչ որ կարելի եղած է փրկել ու պահել, վերակազմելու, յուշափելի դարձնելու համար պատմութիւնը։

Վարը՝ ամբապատ ու անկիրթ նկուղ՝ ուր երկաթեայ պահարաններու մէջ կը պահուին պատմական վաւերագրեր։ Վերը՝ թիթեղներու երփներփեան ձեւերով կազմուած պիտանիշան մը։ Անդին կը բացուի դուռ մը ուրկէ հազիւ թէ ներս մտած՝ քայլ մը ետ կ'երթաս ...

Անծանօթ նահատակի մը գանկը կայ հոն, Տէր-Զօրի մակեդոնին հազարաւորներէն հատ մը, որուն երկու քովերը կերոններ կը վառին, սուգի նարօտներով քօղաւորուած։ Այդին ափ մը հող Նայիրի երկրէն, ու կրկին նկարներ յեղափոխական գործիչներու, մտաւորականներու, եկեղեցականներու, զոհերը նոյն անագորոյն մանգաղին, եւ որոնց աճիւնները գերեզման իսկ չունենալով, անշօշափելի մղեղի վերածուած, կը սպասեն Յարութեան։

Ի տես այդ բոլորին, նոյնիսկ մէկը որ չի գիտեր պատմութիւնը, յանկարծ զգացումը պիտի ունենայ ներկայութեան մը, ապաւորութիւնը պիտի ունենայ յամառ հաւատամքի մը։

Կամարէն կախուած է որբազան խօսքը — «Ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտ՝ մեռնի...» մնացեալը կ'արտասանես մտովի, մինչ աչքերդ կը հանդիպին աչքերու որոնք սառեր են պէս կը քթթեն քեզի։

Ի՞նչ կ'ըսեն այդ նայուածքները մեզի։ Թերեւս, կը խորհիմ, անոնց հոգիները կը զայրանան երբ անծանօթ այցելուներ, կիրակնօրեայ զբօսանքի համար, կուգան խռովելու անոնց հանգիստը։ Բայց ոչ, որքան քաղցր են անոնց նայուածքները ու պայծառ, որովհետեւ անոնք զգուած կը զգան զիրենք նոյնիսկ անոնց հետ որ անգիտակից մնացին իրենց հոգեկան տառապին։

Քանի քանի այցելուներ պիտի անցնին անոնց առջեւէն — կը լսեմ թէ օտարներ դացեր են հոն — ինչ լաւ կ'ըլլար որ երթային բոլոր Հայերը, մանաւանդ անոնք որ կը վարանին բարձրացնել իրենց աչքերը այդ երկնակամարին ուր անոնց աստղերը փայլեցան, անոնք մանաւանդ որ չեն գիտեր շնչել այդ մթնոլորտը փառքի որ պիտի զօրացնէր իրենց ազգային գիտակցութիւնը։

Ձէ, խօսքերը չեն, աղաղակները չեն որ բան մը պիտի խախտեն աշխարհի վրայ։ Ժողովուրդները աւելի քան երբեք կը կառավարուին այսօր իրենց մեռելներով։ Անոնք միայն կը հսկեն վաղուան դալիքին։ Ինչ ալ ըսեն մեռելներուն դէմ, ամէն զօրութիւն անոնց ձեռքն է, ամէն իմաստութիւն անոնցն է։

Ցաւոք, ինչո՞ւ կը սիրենք այս շքեղ նաղ իրեղէնները, կը սիրենք անոր համար որ անոնք տեւականութեան վկայութիւններ կը բերեն մեզի, ու տեւականութիւնը վստահութիւն կը ներշնչէ, կազդոյր կը բերէ։

Անհատներուն՝ ինչպէս նաեւ ժողովուրդներուն տառամը չզգացումի տառամելն է։ Ոչ մէկ բան այնքան դժնդակութիւն կը պատճառէ քեզի որքան չինելը — չինել ընտանիք, արուեստի գործ կամ յիշատակարան։ Եւ սակայն, հակառակ չինելու, տեւելու այս պահանջին որ մարդ արարածը կ'ազնուէ, տեւական գործերը հազուագիւտ են։ Քաղաքակրթութիւնները կը փլին, աւանդութիւնները կը հալին, ու մեր ծագումը մթութեան մէջ կը թաթխուի։

Ժամանակը, անկարգութիւնը, բռնութիւնը, մոռացումը կը յաղթահարեն այնքան յոյսերու, այնքան կրկնադիր ջանքերու։ Երբ որ կը դառնաս դուն քեզի, քու անցեալիդ, կը զարմանաս թէ որքան շատ բաներ ձգած ես որ կորսուին, բաներ զոր կրնայիր պահպանել։

Այսպէս ալ՝ մեր պզտիկ տաճարէն շատ աւելի մեծ գործերու համար։ Դեռ մը կայ կարծես ծանօթ ու զարմանալի որ կը ձգտի աւերանալ մեր բարձրացուցածը։ Շատ մը ժողովուրդներու, կայսրութիւններու պատմութիւնն է աս։ Բայց աչքերուդ առջեւ ունեցիր պատկերը տեւականութեան, եւ տես կը ստանաս տեսակ մը ապահովութիւն, կը հաշտուիս ճակատագրիդ հետ։

Մարդուն գլուխ-գործոցը, կ'ըսէր Կէօթէ, տեւելն է։

Դժուարին գլուխ-գործոց։ Անոնք իրագործեցին զայն. քանի որ անոնց յիշատակը մեր մէջ է ու պիտի կենայ մշտնջենապէս։ Անոնք կտակեցին մեզի ազգային գիտակցութիւն եւ պարտականութեան զգացում։ Օրհնեալ է ձեր յիշատակը, որովհետեւ դուք անոնցմէ էք որոնք կազդոյր կուտան, որ թոյլ չեն տար կասկածիլ մարդերէն ու ճակատագրէն։

Դիմադրենք այս քամիին ու ալիքներուն։ Եթէ սակայն փոթորիկը փոխուի նորէն, արմատախիլ ընէ կրկին ամէն ինչ, կայ բան մը սակայն որ պիտի մնայ ընդմիշտ. մեր գիտակցութիւնը։

Կը մնայ մեզի զայն բռնել բարձր, հաստատ, մաքուր, ի յիշատակ մեր փառաւոր անցեալին։

Ասոր համար է որ Հ. Յ. Դ. Թանգարանը ներշնչարան մըն է յոյսի ու եռանդի։ Պատէն ըսած է. «Տեղեր կան ուր հոգին սուրբ կը փչէ»։ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին մէջ ազգի մը կենդանութեան շունչն է որ կը փչէ։

ԱՐԱՄԱԶԴ

** Շատ երիտասարդ ես, ուրեմն ատենդ չէ կարգուելու։ Ծե՞ր ես, ատենդ անցած է, այդ երկուքին մէջ քեզ կը մնայ խորհիլ եւ ողջամտել։

** Պատուաւոր կնոջ մը գեղեցկութեան մէջ՝ միշտ թերի բան մը կը գտնես։

** Պատուաւոր մնալու արհեստը՝ արհեստներուն ամէնէն դժուարինն է։

** Պէտք չէ կին մը ծեծել՝ նոյն իսկ ծաղիկով։ Ծեծէ կինդ՝ կամ ալիւրի պարկ մը, միեւնոյն բանն է։ Աղէկը կ'երթայ, գէշը կը մնայ։

** Պչրողութիւնը թակարդ մըն է զոր կնոջ անապարծութիւնը կը լարէ էրիկ մարդուն համար։

** Պչրուհի մը աւելի ուշադիր է իրեն գլացուած յարգանքներուն քան թէ չտայլուածներուն։

Թէոդիկ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՐՈՃԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի երագեկ աշխատակիցներէն մէկը հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ Գերմանիոյ ներքին անցուդարձը եւ Հիթլէրի ծրագիրները.—

Կը պատմեն թէ Հիթլէր վերջերս իր մէկ բարեկամին ըսած է, թէ մինչ ինք զինուորական կօշիկներով մտաւ Փրակա, այս անգամ հողաթափերով պիտի մտնէ Վարշաւա։

Այս հաւանական յայտարարութիւնը ճշգրիտ արտայայտութիւնն է Առաջնորդին այժմեան մտավիճակին։ Այն գեղջկական արամութեամբ, որ կը յատկանշէ իր բոլոր քայլերը արտաքին գործերու մէջ, ան գիտէ թէ պէտք է խնամով ձեւաւորէ ամէն ինչ, որպէսզի չզահավիժեցնէ պատերազմը երկու ճակատներու վրայ միաժամանակ, որմէ այնքան կը վախնայ ինք։ Ան աւելի սուր կերպով կ'ըմբռնէ իրականութիւնները քան իր արտաքին նախարար Հէր Ռիպէնթրոփ, որ ցարդ իր ասպարէզին մէջ ընթացած է՝ ենթակայական մտածողութեան յաջող կիրարկումով մը։

Անգլօ-Ռուսական ապահովութեան դաշինքին կնքումէն ի վեր Հէր Ֆոն Ռիպէնթրոփի ազդեցութիւնը զգալապէս նուազած է, քանի որ ան չգիտցաւ ժամանակին զգուշացնել Հիթլէրը Միւնիխի ատեն, մարաջախտ Կէօրինկ, որ տակաւին կը նկատուի պաշտօնական չափաւորութեան — այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն «չափաւորութիւն» բառը արդի Գերմանիոյ մէջ — նոյնպէս կորսնցուցած է իր հմայքը Հիթլէրի մօտ։ Առաջնորդը այժմ իրեն վերապահած է եւ միմիայն իր անձնական բնազդին վրայ դրած է իր գլխաւոր վստահութիւնը։

Հապա գերման ժողովո՞ւրդը, որուն կորովին վրայ պէտք է յենու, վերջին հաշուով, Հէր Հիթլէր։ Թէեւ յիտաղայ յայտարարութիւնս կրնայ զարմանք պատճառել, բայց ես պիտի չվարանիմ ըսել թէ կորովը երբեք այնքան բարձր եղած չէր Գերմանիոյ մէջ վերջին հինգ ու կէս տարիներու նացիական իշխանութեան ընթացքին։

Անցեալ աշնան՝ Զուտէթեան Գերմաններու ճակատագրին հանդէպ գերման ժողովուրդը բոլորովին անտարբեր էր։ Ինչքան շատ աղաղակէին գերման թերթերը Չեխերու կողմէ Զուտէթներու վրայ գործադրուած խժդժութեանց մասին, այնքան գերման աշխատաւորը կը դառնար թերահաւատ։ Այն ատեն միայն, երբ Միւնիխի խորհրդաժողովը վերջ տուաւ տագնապին, գերման ժողովուրդը արթնցաւ թէ վտանգ մը անցած է, եւ վերջին բոպէին միայն ըմբռնեց թէ խաղաղութիւնը պահպանուած է։

Անցեալ Նոյեմբերի հակահրէական ջարդերը, որոնց հակառակ էր Կէօրինկ, նացի վարչաձեւին հմայքը ձգած էին գերման ժողովուրդի աչքին, անհաւատալի չափերով։ Եթէ, Նոյեմբերի այդ օրը, երբ ամբոխը կը քանդէր հրեայ ստացուածքները եւ յաճախ ալ հրէական արիւն կը թափէր, Պերլինի այդ շրջանի հրամանատարը զօրք քաշէր եւ փորձէր կարգը վերահաստատել, առաջ պիտի բերէր այնպիսի քաոս մը բովանդակ Գերմանիոյ մէջ, զոր ոչ ոք պիտի կրնար զսպել։

Գերմանիա արթնցաւ արիւնի այս խրախճանքէն ամօթահար, եւ ամէնէն շատ ամչցողները անոնք էին, որ խոր գոհունակութեամբ դիտած էին։

Այս տարուան սկիզբին՝ կորովը այնքան ալ բարձր չէր։ Նացի կարգուսարքէն ազատելու բաղձանքը այնքան ընդհանուր էր, որ գերման սպաներ ինծի կ'ըսէին թէ անհնարին է որ մենք կարենանք յաղթական պատերազմ մը մղել, պարտուողական հոգեբանութիւն մը, այս, որ անհնարին էր նշմարել առաջները գերման բանակի մօտ։ Վրայ հասաւ Մարտը։ Հիթլէր գրաւեց Պոհեմիան ու Մորավիան, եւ ահա հրաշալի փոփոխութիւնը։

Փոփոխութիւնը եղաւ աստիճանական։ Նախ՝ գերման ժողովուրդը ցոյց տուաւ իր սովորական անտարբերութիւնը,— հոգը չէր թէ Հէր Հիթլէր գիշերը անցուցած էր կամ քնացած էր— անքունութենէ կը տառապի ան — Փրակայի Հրաճին պալատին մէջ։ Յետոյ, կամաց կամաց սկըսաւ ըմբռնել, թէ իր Առաջնորդը շահած էր մեծ յաղթանակ մը՝ առանց սեւէ կորուստի։ Երկիրը համախմբուեցաւ իր կողքին, մոռնալով հրէական ջարդերն ալ, ամէնօրեայ նեղութիւններն ալ, որոնք խօսակցութեան գլխաւոր հարցերն են այնտեղ մարդոց միջեւ։

Այս փոփոխութիւնը ամէնէն աւելի նկատելի էր Աւստրիոյ մէջ։ Աւստրիացիները միշտ ալ ատած են Չեխերը, եւ ուրախացան որ Գերմանները կլլած են զանոնք։ Ասկէ զատ՝ Վիէննա այլեւս չէր օդանաւերու վըտանգէն կ'ահաբեկէր։ Դեռ անցեալ Յունուարին Վիէննայի առեւտրական մը, այցելելով Պերլին, ըսած էր Փըրուսիացի իր բարեկամներուն, թէ յեղափոխութիւնը Վիէննայի մէջ անմիջական է։ Ասիկա թերեւս չափազանցութիւն էր, բայց այսօր սեւէ Աւստրիացի այլեւս այսպիսի չափազանցութիւն չըներ։

«Օղակումի» դէմ քարոզութիւնը եւս, որ ամէն օր կը զարդարէ գերման մամուլին էջերը, անուրանալի յաջողութիւն ունեցած է։ Ես հանդիպած եմ շատ մը գերման բարեկամներու, որոնք վերջին քանի մը տարիներուն թերահաւատութեամբ կ'ընդունէին գերման թերթերու գրածները, այսօր գոց կ'արտասանեն ինծի, բառ առ բառ յաճախ, Ֆօլքիշէր Պէօպախթէրի շատ մը յօդուածները։ «Օղակում»ը արիւն ու ոսկոր դարձած է Գերմանացիին մէջ։

Ամէնէն կարեւորը,— գերման ժողովուրդը շատ ուրախ է, որ այժմ անմիջական թշնամին Լեհաստանն է։ 1934ին Հիթլէրի կնքած ոչ-յարձակման դաշնագիրը Լեհաստանի հետ իր ամէնէն անժողովրդական գործերէն մին էր, եւ երբ, Ապրիլ 28ին, զայն ջնջեց հռչակեց, Ռայխստակի հլու անդամները անկեղծօրէն ծափահարեցին։

Հապա՞ տնտեսական կացութիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը գերման կորովին վրայ։ Ուտեստի պակասը աստիճանաբար աւելի կը վատթարանայ։ Այլեւս որոշ է որ ժողովուրդը չափով մը վարժուած է նեղութեանց, եւ, պատերազմի մը պարագային կամ գոնէ պատերազմի սկզբնական շրջանին, սիրով պիտի ենթարկուի աւելի ծանր նեղութեանց։

Ուտեստեղէնի պակասը՝ ջլատուած պատերազմի համար ամբարուած է եւ ոչ թէ միայն ներածումներու սահմանափակումը։ Կէօրինկ հրապարակով յայտարարեց թէ ինք մեծագոյն ամբարողն է Գերմանիոյ մէջ։ Անշուշտ անկարելի է ստուգել ճշգրիտ թիւեր, բայց ընդհանուր կարծիք է թէ Գերմանիոյ զանազան մասերուն մէջ ամբարած են վեց ամսուան պաշար՝ ցորենի, միսի, շաքարի, իւղի եւ այլ կենսամթերքի։

Տոքթ. Կէօպէլսի փչած շեփորը պաշարման դէմ, համոզած է այժմ Գերմանները, թէ ժողովրդավարութիւններն են որ յարձակողական ծրագիրներ կը սնուցանեն եւ ոչ թէ գերման կառավարութիւնը, եւ ասկէ է իրենց նեղութիւնը, բայց հանրային կարծիքը դարձեալ կրնայ փոխուիլ եւ այն իրողութիւնը, թէ Գերմանիա ի վերջոյ կրնայ պարտուիլ Չիներու այս պատերազմին մէջ, հարց մըն է զոր չի կրնար անտեսել Հիթլէր։

Գերման ազգային միութեան ատաղձող ուրիշ ազդակ մըն է նաեւ թուլացումը պայքարին՝ կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիին դէմ։ Զսպելով պատակալ երկիրը այսպիսի աստուածաբանական վայրկեանի մը, Հիթլէր հրամայեց իր ամէնէն եռանդուն գործակիցներուն չափաւոր ընթանալ այս ճամբուն վրայ, եւ այժմ աւելի քիչ միջամտութեան դէպքեր կը պատահին եկեղեցիէն ներս։

Այժմ, քանի մը շաբաթէ ի վեր Հիթլէր այնքան ալ գործօն չէ, բայց սակայն համարիլ նշան, թէ ան վախցած է նախայարձակման դէմ կազմուած ճակատէն, մեծագոյն սխալը պիտի ըլլար, որովհետեւ հմայքը շատ բան կը նշանակէ Առաջնորդին համար։ Պէտք չէ մոռնալ որ չեխական հարուածը եկաւ անցեալ տարի նոյնպիսի ժամանակաւոր հանդարտութենէ մը ետք, ամբողջ եղանակին։

Ի՞նչ կը վերապահէ, ուրեմն, անմիջական ապագան մեզ։ Ամէն պատճառ կայ մտածելու, թէ Հիթլէր տակաւին կը խորհի որ կրնայ յաղթանակել շանթահարիչ արագութեամբ զարնելով, եթէ կարենայ ընտրել յարմար վայրկեանը այն արամութեամբ, զոր երեւան բերած է ասկէ առաջ միշտ։ Եւ ինչ հրաման որ տայ պիտի գործադրուի առանց բանակի ղեկավարներու կողմէ մարաջախտ ընդդիմութեան...

Հիթլէր մէկէ աւելի անգամներ իրաւացի դուրս եկած է, երբ իր զինուորական աշակիրդները հակառակ արտայայտուած են իր քայլերուն։ Չեխական հարուածը այժմ վերջնապէս հաստատած է անոր գերակայութիւնը զինուորական սպաներու վրայ։ Ասոր համար է որ սխալ չէ ըսել, թէ Եւրոպայի ճակատագիրը կը գտնուի մէկ մարդու՝ Հիթլէրի ձեռքին մէջ, որովհետեւ, Պերլինի կարծիքով, Մուսոլինի կրնայ դժգոհութիւններ արտայայտել կամ բրթմնջել, բայց չի կրնար չհնազանդիլ վերէն տրուած հրամանին։

Հինգուկէս տարի շարունակ ես ջանացած եմ ըմբռնել միտքը այս խորհրդաւոր մարդուն, որ կ'իշխէ այսօր Գերմանիոյ։ Իմ եզրակացութիւնս այն է թէ մինչ թշնամութիւնը Լեհաստանի հանդէպ ամէնէն մեծ տեղը բռնած է Հիթլէրի սրտին մէջ, ան պիտի չվարանի զարնել խաղաղութեան ճակատին սեւէ մէկ կէտին, զոր տկար կը գտնէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց Գէորգ իշխանը այդ միջոցին զբաղուած էր ուրիշ գործով։ Նա հաստատ գիտէր, որ Բէշիրը չի հանգստանալ, մինչեւ որ իւր կրած պարտութեան վրէժը չլուծէ։ Ուստի առանց ժամանակ կորցնելու, սկսաւ նորանոր պատրաստութիւններ տեսնել, որպէսզի ոչ միայն ապագայ յարձակմանց դիմադրէ, այլ եւ ինքը, Հագարացիների ոյժը ջլատելու համար, նորանոր յարձակումներ գործէ։

Այդ նպատակով, ահա՛, թշնամու թողած աւարը իւր զինուորների եւ իրուին մասնակցող խուժանի մէջ հաւասարապէս բաժանելուց յետ, նա անմիջապէս քաշուեցաւ Գեղ, իւր բանակն այդտեղ կազմակերպելու համար։

Եւ որովհետեւ յաջողութիւնը միշտ յաջողութիւն է ծնում, ուստի այս անգամ նրա կոչին շատերն եկան. Գեղայ ամրոցի բոլոր զօրքերը, Վեդիի եւ Ճերմանիս գիւղի զինավարժ բնակիչները, Ուրծաձորի փախստականները եւայլն, գունդագունդ հասան Գեղ եւ մտան իշխանի դրօշի տակ։ Նոյնպէս Գառնոյ բերդապահ զօրքերից շատերը խնդրեցին Սիւնեաց Օրիորդին՝ միջնորդել իշխանի առաջ, որպէսզի իրանք եւս ընդունուեն նրա բանակի մէջ։ Այդ միջնորդութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Գառնոյ զինուորները Գոռի հետ միասին փութացին Գեղ։ Այսպէսով Գէորգ իշխանի բանակն ստուարացաւ։ Այժմ նա հինգ հարիւրից աւելի զինուոր ունէր, որոնք կարող էին կռուել բաց դաշտի վրայ։

Բայց Բէշիրը Մարզպետունու հետ ընդհարուելու միտք չունէր։ Իւր պարտութիւնը, փախուստը եւ զօրքերի կոտորածը այն աստիճան էին նրան կատաղեցրել, որ մի Մարզպետունու յաղթելը, կամ նրա «հրոսակների» ցրուելը գոհութիւն չէր պատճառել նրան։ Նա որոշել էր դիմել Սեւան, առնել նրա բերդը եւ բռնել այնտեղ ապաստանող Հայոց թագաւորին։ Այսպիսի արութեան գործը միայն կարող էր մոռացնել տալ նրան իւր կրած նախատինքը եւ սրբել այն արատը, որ ինքը իւր ձեռքով դրել էր Հագարացոց դրօշի վրայ։

Այդ միջոցներին Նըսր Ոստիկանը հեռացել էր դէպի Ատրպատական՝ Դաբասոնացիների ապստամբութիւնը ճնշելու համար։ Նա Բէշիրին կարգել էր Դուինում իրբեւ լիազօր տեղակալ։ Այս հանգամանքը, մանաւանդ, սանձում էր զօրապետին, որովհետեւ հէնց իւր այդ լիազօրութեան օրերում նա ամօթալի պարտութիւն կրեց Մարզպետունու քանի զինուորներից։ Այդ անլուր նախատինքը նա պիտի աշխատէր մեծագոյն մի յաղթանակով ծածկելու։

Եւ ահա՛ նա հրամայեց ժողվել Դուինի բոլոր Հագարացի զօրքերը, բերդի պահակախմբերը, յետ դարձնել, մինչեւ անգամ, Արաբացի հրոսակներին, որոնք մինչեւ այն աւարում էին անպաշտպան գիւղերը, եւ կազմել այդ բոլորից այնպիսի մի բանակ, որի առջեւից միայն թագաւորը սարսափէր։

Երբ ամէն ինչ կազմ ու պատրաստ եղաւ, նա ելաւ Դուինից գիշերանց եւ ուղղուեցաւ դէպի Սեւան։

Եւ որովհետեւ դեռ երկիւղ էր կըրում Մարզպետունու անակնկալ յարձակումից, այդ պատճառով նա Գեղայ լեռներից չանցաւ. այլ Մազազը սառնելով՝ մտաւ Կոտայք։

Գէորգ Մարզպետունին, ընդհակառակը, սպասում էր Բէշիրին Գեղայ ամրոցում, որովհետեւ հաւատացած էր թէ նա իրանից միայն իւր պարտութեան վրէժն պիտի առնէ։

Երեք օրից յետ Հագարացոց բանակը Գեղամայ ծովափունքը բռնեց, շարժելով իւր վրանները ուղիղ Սեւանայ հանդէպ։

Բայց Բէշիրը, որ բնաւ գաղափար չունէր այդ կղզու մասին, մնաց սարսափած, երբ տեսաւ նրան չորս կողմից շրջապատ։

— «Ի՞նչպէս պիտի գրաւենք այդ տարօրինակ ամրոցը», — մտածեց նա ինքն իրան եւ խորհուրդի հրաւիրեց իւր գնդապետներին։

Նրանցից ոմանք խորհուրդ տուին լաստեր կազմել տալ եւ նրանց միջոցով զօրքը հանել կղզին։ Ոմանք ծովակի յատակը խոր չտեսնելով առաջարկեցին՝ հողով եւ քարերով լցնել այն անջրպետը, որ կղզին բաժանում էր ափից, եւ նրա վրայով հասնել մինչեւ ամրոցը։ Իսկ մի ծեր զինուորական, որ ծանօթ էր Հագարացիների դարեր առաջ Հայաստանում արած աւերածութեանց պատմութեան, առաջարկեց զօրապետին ծովակն արձակել։

— Ի՞նչպէս թէ ծովակն արձակել, զարմացած հարցրեց Բէշիրը։

— Այնպէս, ինչպէս որ երկու հարիւր տարի առաջ Մահմէտ Բ. ոստիկանն արաւ, պատասխանեց զինուորականը։

— Բայց նա ի՞նչպէս արաւ։

— Երեք տարի շարունակ այս կղզին պաշարեց, բայց գրաւել չկարողացաւ, որովհետեւ կղզեցիները իւր բոլոր հնարները ի դերեւ էին հանում։ Քանի՛-քանի անգամ նա լաստեր շինեց եւ բազմաթիւ զօրք հանեց նրանց վրայ, կղզին շրջափակեց։

Բայց Հայերը քարընկէց մեքենաներով ժայռեր էին գլորում այդ լաստերի վրայ եւ ջրի տակը խորտակում նրանց։ Ոստիկանը փորձեց մինչեւ անգամ երկարամեայ պաշարմամբ սովամահ անել կղզեցիներին, բայց այդ էլ չկարողացաւ, որովհետեւ նրանց վարժ լաստավարները ելնում էին կղզուց գիշեր ժամանակ եւ շրջակայ ափերը հասնելով՝ առատ պաշար էին բերում կղզին այնպիսի ժամանակ, երբ Հագարացիներից ոչ ոք չէր կարողանում խանգարել նրանց։ Երբ ոստիկանը ամէն կողմից յոյսը կտրած կամենում էր պաշարումը թողնել եւ հեռանալ, մեր արաբացի գիտուններից մինը, որ գտնւում էր այդ ժամանակ Մուհամմէտի բանակում, եկաւ եւ խնդրեց նրան հրաման տալ իրան՝ կղզին առնելու նոր հնարք գտնել։ Ոստիկանը շնորհեց արտօնութիւնը։ Եւ նա մի քանի օր շարունակ ծովակի շուրջը պտտելուց յետ՝ եկաւ եւ յայտնեց Ոստիկանին, թէ կարելի է ծովն արձակել եւ Սեւանն ափից բաժանող անջրպետը ցամաքեցնելու հնարը։ Երբ Մուհամէտը զարմացած հարցրեց, թէ ո՞րն է այդ, նա պատասխանեց —

(Շար.)

Մէկը հարիւրին ցաւերը կրնայ ամոքել...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ժամանակները փոխուած են նաեւ շատ մը առաքինութիւններու կարգին՝ մարդոց ըմբռնումներն ու զգացողութիւնները: Ի նուազն են այն անձերն ու մարմինները, որոնք՝ հրապարակը աղմկելու եւ ամբոխային ուշադրութիւնը իրենց վրայ կեդրոնացնելու մասնագիտութիւնն ունին.

Անոնք կազմակերպութիւններ ու ոտքը ստեղծուած են կարծէք, միայն անուն մը քաշքշելու, առանց իրական ու շօշափելի գործի մը: Բարեբախտաբար ունինք բարենպատակ միութիւններ ալ, թէեւ սակաւաթիւ, որոնք իրական եւ ճշմարիտ գործ մը տալու, ժողովուրդի բիւր կարիքներէն գէթ մէկ մասին համար, սպեղանի մը գտնելու նուիրումէն տարուած, լռիկ — մնջիկ կը աշխատին, կ'աշխատին ու գովելի նպատակ մը կ'արդարացնեն.

Աւասաիկ 30,000նոց հայ գաղութի մը մէջ գործող Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը: Պէտք է խոստովանիմ որ ինքս ալ շատ բան չէի գիտեր այս կազմակերպութեան շինարար գործերու մասին: Առիթ մը պէտք էր պատճառ ըլլար, որ մօտէն ծանօթանայի այս միութեան իրապէս նախախնամական գործին, մեր գաղութին մէջ, եւ անոր ըրած բարիքին, հազարաւոր թըշուառ եւ հիւանդ հայ կարօտեալներու.

Տասնամեայ, կամացուկ մը կը գտնեմ դուռը 20, Rue Dominicainesի գեղեցկայարկ մէկ սենեակին: Ներս կը մտնեմ Մարսէյլի հայ բժիշկներէն, երկարամեայ եւ համակրելի Տօքթ. Ե. Տէկիրմանը հիւանդները կը խնամէ գաղթ սեղանի մը առջեւ: Երկու խոշոր ... ճերմակ հագուած կը սպասարկեն: Դարմանատուն — սենեակը որքան ալ պզտիկ եւ համեստ, ամէն տեղէն, հայ կնոջ մաքրասիրութիւնը ուշադրութիւն կը գրաւէ: Սենեակին խոհանոցը պզտիկ բաժանում մըն ալ ունի, բայց անբաւարար: Դարմանատան մը նախնական կազմածներ, ամբողջական փոքրիկ պահարան մը՝ դեղերու գետեղուած:

Հինգ — վեց հիւանդներ եւ տկարներ, կարգով կը խնամուին ու կ'երթան:

— Ներեցէք Տիկին, պարզ հետաքրքրութեան մը համար, կարելի՞ է քանի մը տեղեկութիւններ լսել ձեր դարմանատան մասին: Կը տեսնեմ որ՝ շատ կարեւոր եւ օգտակար գործ մը կը կատարէք այս համեստ ու պարզ սենեակին մէջ:

— Ուրախութեամբ, ինչո՞ւ չէ: Կը պատասխանէ, սպասարկող տիկիններէն մին:

— Ո՞ր թուականէն ի վեր բացուած է դարմանատունը, եւ մինչեւ հիմա քանի՞ հիւանդներ խնամուած են: Արձանագրութիւն կը պահէ՞ք:

— Այո, բոլոր խնամուողներու կանոնաւոր արձանագրութիւնը կը պահուի: Դարմանատունը բացուած է 1935ին, եւ մինչեւ այսօրուան եղած արձանագրութիւնները ցոյց կու տան թէ խնամուած են 1477 հոգի, զանազան հիւանդութիւններ եւ տկարութիւններ ունեցող: Կը տեսնէք որ՝ կարելի թիւ մը կը կազմեն այցելու հիւանդները, որոնք ամէն միջոցէ զրկուած են:

Ու տիկինը շարունակելով իր տեղեկութիւնները, կը յայտնէ թէ՝ միջին հաշուով ամսը 50է աւելի կարօտ հիւանդներ եւ տկարներ կը խնամուին այս պզտիկ դարմանատան մէջ: Ափսոս որ մեր միջոցները թոյլ չեն տար աւելին ընելու եւ շաբաթը մէկ օր միայն հնարաւորութիւն ունինք օգնել թշուառ եւ ծանր հոգերով ճնշուած ընտանիքներու: Թէ վարչութիւնը եւ թէ խնամուած հիւանդները, շատ գոհ են Տօքթ. Տէկիրմանէն, որ՝ շաբաթը մէկ օր մը նուիրուած է իր կարօտ ազգակիցներուն ծառայելու, բոլորովին ձրի:

— Ցաւուկ պիտանէ՞ ունի՞ք դարմանատան համար, կամ այս նպատակով նուէրներ ալ կը ստանա՞ք:

— Ոչ մէկ մասնաւոր նուէր կը ստացուի այս նպատակով, մեր տարեկան ընդհանուր պիւտճէէն կը հոգացուին դարմանատան վարձքն ու ծախքերը, որ մաս մը դեղերու գնումով ամսական 250 ֆրանքէն աւելի գումար մը կը կազմէ: Անշուշտ ամսական 250 ֆրանքը մեծ գումար մը չէ, բայց պէտք է գիտնալ որ՝ Հ. Կ. Խաչը Մեկենասներ չունի, եւ այժմու դժուարին պայմաններուն մէջ շօշափելի գումար մըն է մեզի համար:

— Դարմանուող հիւանդները որ եւ է վճարում կ'ընե՞ն:

— Ոչ, անոնք բոլորովին ձրի կը խնամուին, եւ անոնց մեծագոյն մասին ձրի դեղեր ալ կը տրուի: Դեղերու կէս մասը բարեխիղճօրէն մեզ կը տրուին զանազան դեղարաններէ եւ հաստատութիւններէ:

— Գոհ էք դարմանատան ամէն, ուրիշ ծրագիրներ ունի՞ք այս բարեսնպաստ գործը ընդարձակելու համար:

— Թէեւ շատ մը յարմարութիւններէ զրկուած է դարմանատունը, եւ վարչութիւնը քանիցս որոշումներ ալ տուած է աւելի լայն տեղ մը փոխադրելու, դժբախտաբար կարելի չէ եղած իրագործել պարզապէս նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ: Գիտէք որ Հ. Կ. Խաչը միայն դարմանատունով չէ որ կը զբաղի: Ծննդաբեր կիներու եւ կարօտ ընտանիքներու օգնութիւն, պզտիկներու ամառնային օդափոխութիւն, սանուհիներու դաստիարակութիւն, գիշերային դասընթացքներ զանազան հայաշատ վայրերու մէջ եւայլն: Այս բոլորին հասնելու եւ օգտակար հանդիսանալու մտահոգութիւնն ունինք, որոնց համընթաց մեր ամբողջ կարելին ի գործ դնելով, կանոնաւորութեամբ կը շարունակենք նաեւ, դարմանատան գործը: Աշխատելու եւ զոհաբերութեան ոգին չէ որ կը պակսի: Բայց դարմանատունը ուրիշ տեղ մը փոխադրելու պարագային ամսական 4 — 500 ֆրանք ծախքի դուռ մը կը բացուի: Թէեւ, այդ պարագային, փոխանակ շաբաթը մէկ օրուան, կրնանք երկու օր հիւանդներ ընդունիլ եւ խնամքն ու ծառայութիւնը կրկնապատկել, օգտակար հանդիսանալով հարիւրաւոր հայ չքաւոր եւ տըկար ծերերու եւ պզտիկներու:

Շնորհակալութեան եւ քաջալերանքի քանի մը խօսքերէ վերջ կը բաժնուիմ այս «պզտիկ դարմանատունէն», ուր իրապէս մեծ գործ մը կը կատարուի: Դժուարին ու ծանր պայմաններու տակ, բազմանդամ ընտանիքի մը հոգերով ծանրաբեռնուած, տկար ու հիւանդ մեր դժբախտ ազգակիցները միայն կրնան ճանչնալ այս պզտիկ ձեռնարկին մեծ արժէքն ու անոր կատարած փրկարար դերը մեր հոծ գաղութին մէջ:

Ու ճամբան կը խորհրդածեմ ինքնիրենս, թէ ինչո՞ւ պիտի չգտնուէր բարեսէր եւ բարեխիղճ հայ մը... որ ստանձնէր դարմանատան ամսական 4 — 500 ֆրանքի ծախքը...

Ազնիւ հոգի մը, անկեղծ ազգասէր մը, հարիւրաւոր հայ ընտանիքներու արցունքը պիտի կրնայ սրբել, անոնց տառապած հոգին ու մարմինը սփոփել:

Իցիւ թէ՝ այս քանի մը պարզ ու ծրլատ խօսքերը արձագանգ մըգտնէին, որպէսզի Կ. Խաչի մեր ջանադիր քոյրերը կարենային աւելի լայնօրէն գործել:

ԱՍՈՒԳ

«Կովկազ»ը եւ Վրացիները

Ի՞նչ վերաբերում ունին Վրացիները Գ. Հայասար Բամասի եւ խմբակի հանդէպ, որ կը հրատարակէ «Կով — կազ» թերթը, զանազան լեզուներով:

Այս հարցին պատասխանելու համար հետզհետէ պիտի ներկայացնենք Վրաց մամուլի արտայայտութիւններ ըը այս մասին: Մէկդի դնելով Վրաց Սոց. Դէմոկրատներու հրատարակութիւնները, որոնք բուռն քննադատութիւն մէջ են «Կովկազ»ի հետ, տեսնենք թէ ի՞նչ կ'ըսեն ազգայնական զանազան հոսանքներու թերթերը:

«Ախալի Իվերիա» (Նոր Իվերիա) ազգային — դեմոկրատներու օրգան.— 1938 6րդ թիւին մէջ Գ. Ա. Ցոմայա կը գրէ «Վրաստանի սահմանները» խորագրին տակ.

... «Քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի «Կովկազ» թերթը: Մենք համակրանքով ընդունեցինք անոր ծնունդը; որովհետեւ ան կը խոստանար աշխատիլ անկախ դաշնակցային Կովկասի գաղափարին համար: Բայց շուտով պարզուեցաւ որ թերթին ղեկավար Գ. Հայասար Բամասը կովկասեան ժողովուրդներու դաշնակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը այնպէս չի հասկնար ինչպէս որ ցանկալի եւ օգտակար էր այդ ժողովուրդներուն համար: Վերջերս «Կովկազ»ը շօշափեց այնպիսի խնդիրներ որ այլեւս տարբերուած էր ճըշդել դիրքը կովկասեան քաղաքականութեան հիմնական հարցերու մասին: Այնուհետեւ շատ բան պարզուեցաւ եւ վրաց տարագրութիւնը տեսաւ Գ. Բամասը դիմակաթափ եւ սօսկաց:

Ի՞նչ էր պատահած: Ի՞նչ կ'ուզէ Գ. Բամասը:

Այստեղ յօդուածագիրը կը պարզէ Բամասի տեսակէտը — վերջնական համարել Կովկասի հարաւային սահմանները, այնպէս ինչպէս գծուած են Կարսի 1921ի դաշնագրով: (Այս դաշնագրով 22,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, Վրաստանի գրեթէ կէս անցած է Թուրքիոյ): Յօդուածագիրը կը հարցնէ.

— «Ո՞վ է Բամասը: Ան Թուրքիոյ կողմէ յանձնարարութիւն ունի՞ այդպիսի պահանջներ ներկայացնելու Վրաստանին: Ի՞նչ իրաւունք ունի միջամտելու Վրաց ազգային քաղաքականութեան, եւս առաւել Վրաստանի սահմանները գծելու: Ո՞վ իրաւասութիւն տուած է իրեն խօսելու Վըրաստանի անունով: Միթէ Վրաստանը, որ 3000 տարուան պատմութիւն ունի այնպիսի անկումի մը հասած է որ իր կենսական շահերը, իր ազգային գոյութեան խնդիրները պէտք է որոշէ ո եւ է կուժիկ»:

Յօդուածագիրը քիչ վարը կը գրէ.

— «Նոյն լեզը ձեւով կը վարուի Գ. Բամասի «համագաշնակցութեան օրգանը» ուրիշ Կովկասեան պետութեան մը, Հայաստանի հանդէպ: Մենք գիտենք — եւ ոչ մէկ կովկասցի քաղաքական գործիչ չի կրնար ժխտել այդ — թէ Կարսի դաշնագիրը անխղճօրէն անդամեց բազմաչարչար Հայաստանը, սակայն եւ դժուար չէ գուշակել թէ ինչպէս կը վերաբերին Հայերը Գ. Բամասի ծըրագրին: Զարմանալի չէ՞ որ «Կովկասեան համագաշնակցութեան օրգանը» միաժամանակ կը յարձակի Վրաստանի եւ Հայաստանի վրայ: Ո՞վ կ'ենթադրէ ունենալ Բամասը վերջնական համագաշնակցութեան մէջ: Գ. Բամասի այս եւլլթը կրնայինք բացատրել իր յիմարութեամբ կամ անփորձութեամբ, եթէ համոզուած չըլլայինք թէ ան յուզելով Վըրաց եւ Հայոց հանրային կարծիքը, ծառայութիւն կը մատուցէ իր տէրերուն եւ կը բարձրացնէ իր բաժնեթուղթերը»:

Բամասը երբ կը կատարէ իր գործը, կը ծառայէ իր նպատակներուն: Իսկ ի՞նչ կ'ըսեն Գ. Գ. Ա. Ամիրէճիպին եւ Ա. Ախալովը (վրացիներն «Կովկազ»ի խմբագիրները): Մինչեւ «Կովկասի»ի երեւումը վրաց տարագիրները բոլորը անխտիր իրենց սրբազան պարտքը կը նկատէին պաշտպանել Վրաստանի ազգային եւ հողային ամբողջութիւնը: Այս անվիճելի հարցը մեր տարագրութեան գոյութեան իրաւունքին հիմնական կէտը կը կազմէր: Եւ ահա Գ. Ամիրէճիպիպէյին եւ Ախալովը կը կրծեն այս հիմնաքարը: Բան մը որ բոլշեւիկներն իսկ չըրին ցարդ: Վրաց պատմութիւնը լեցուն է այնպիսի դէպքերով երբ աւատապետական շրջանի իշխանները իրենց անձնական շահերէն կամ վրէժխնդրութենէն կուրացած կը դիմէին Թուրք կամ պարսիկ ուժերուն, երկիրը ապարէզ դարձնելով անոնց ձեռքերուն: Անոնք հետաւոր պատմութեան սեւ փականութիւնը դարձած են եւ այժմ պատմութիւնը «դաւաճան»ի անարգ անունով սեւցուցած է անոնց յիշատակը: Թող յիշեն եւ խոկան այս պատմութեան կողմէ դատապարտուածներու մասին ժամանակակից քաղաքական այն գործիչները, որոնք այդպիսի դիւրութեամբ կարգադրութիւններ կ'ընեն ի հաշիւ Վրաց ժողովուրդի ստացուածքներուն»:

Թուրքօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները

«Լէոն-Սուար»ի մէջ, Ռընէ Փինոն ընդհ. ակնարկ մը կը նետէ Թուրքիոյ մտահոգութիւններուն վրայ, եւ ըսելէ վերջ թէ Անգլիա յաջողեցաւ իր կողմը շահիլ Թուրքիան՝ շնորհիւ Գերմանացիներուն սխալին, արձանագրելէ վերջ թէ Թուրքիա կապուած կը մնայ Ռուսիոյ՝ վախնալով յաղթական Գերմանիա մը վաղը կրնայ, Ուկրայնայէն վերջ, իր դրահը շարունակել դէպի Անատոլու, կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա ուրիշ վախ մըն ալ ունի:

— Թուրքերը կը զգան թէ իտալական վտանգը յատկապէս ուղղուած է իրենց դէմ: Արդարեւ, Իտալացիները, 1911ի պատերազմէն ի վեր, հաստատուած են Հռոդոսի եւ Տոդեկանեան կղզիներուն մէջ, որոնք սքանչելի խարիսխ մը կը ներկայացնեն զինուորական գործողութիւններու համար ըլլայ ցամաքէն, ըլլայ ծովէն թէ օդէն, գրաւելու նպատակով Անատոլուն: Իտալացիները այնտեղ համախմբած են 200,000 զինուոր, բազմաթիւ օդանաւեր, սուզանաւեր: Այդ կղզեխումբէն՝ Իտալացիները կրնան փակել Տարտանէլի նեղուցը, զինուոր ցամաք հանել Իզմիրի կամ Ատալիոյ մէջ:

Հարաւային Անատոլուի այս հողամասը, զոր Դաշնակիցները Իտալիոյ նուիրած էին ընդհ. պատերազմի ընթացքին, կրնար դառնալ իտալական գաղթավայր մը:

Իտալացիները աչք ունին ոչ միայն այդ հողամասին, այլ եւ ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի աւազանին եզերքներուն վրայ, — դրամ կը ծախսեն, գործակալներ կը ղրկեն եւ ամէն ջանք կը թափեն՝ գրաւելու համար Անգլիացիներուն ու Ֆրանսացիներուն տեղը:

Բայց ծանօթ է ինկիւբի թէ Իտալացիները ինչպէս վարուեցան Լիբիոյ իսլամներուն հետ, ինչպէս կեցին Ալպանիան, Օսմ. կայսրութեան այդ երբեմնի նահանգը, որուն գրաւումը արդար յուզում եւ մեծ զայրոյթ պատճառեց Թուրքերուն: Ծանօթ է ինկիւբի թէ Ֆրանսացիները ի՛նչպէս կը յարգեն իսլամներու անհատական ազատութիւնն ու սովորութիւնները, թէ այդպէս պիտի չյարգէին Իտալացիները երբ անցնէին Ֆրանսացիներուն տեղը, ինչպէս կը ցանկան:

Հետեւաբար կասկած չկայ, որ անգլիւ-թրքական համաձայնութեան պիտի յաջորդէ թուրքօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը: Այդ համաձայնութիւնը կը համապատասխանէ թըրքական շահերուն, ուրեմն պէտք չունինք զոհողութիւն մը կատարելու այդ համաձայնութեան համար: Ալեքսանտրէթի հարցը կը վիրաւորէ մեր արժանապատուութիւնը, նոյնիսկ մեր ազգային պատիւը, որովհետեւ մենք Սուրիացիներուն խօսք տուած էինք թէ պիտի պաշտպանենք Սուրիոյ հողային ամբողջականութիւնը: 1938ի պայմանագրութիւնը կը հաստատէր տեսակ մը երկտիրութիւն, թուրքօ-ֆրանսական երկիշխանութիւն Ալեքսանտրէթի մէջ: Սակայն Թուրքերը, օգտուելով մեր քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց տկարութենէն, համաձայնութեան տուին այն իմաստը թէ Ֆրանսա կը լքէ երկիրը: Ու խուժան — դեցին մեր բարեկամները եւ համակիրները, սպաննեցին Ֆրանսացի ըսպայ մը, ու կը հալածեն տակաւին քըրիստոնեաները: Ալեքսանտրէթէն վըտարուող Ֆրանսացիները ամօթէն կը կարմրին յիշելով մեր ներկայացուցիչներուն նուաստացումը: Կ'ըսեն թէ Փիւօ կ'ուզէ գործել եւ ցոյց տալ Ֆրանսայի ուժը, բայց Փարիզ արգելք կը հանդիսանայ: Զգուշի մեթոտ: Երեսը ծածկելով, մեր բարեկամներուն խոշտանգումը անտեսելով չէ որ պիտի յաջողինք: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ շահերը կը նոյնանան հանդէպ իտալ-գերմանական վտանգին, բայց մենք ստիպուած չենք նուաստացուցիչ զիջումներ կատարելու:

Ֆրանսայի մէջ, կաթոլիկ հանրային կարծիքը, ամբողջ ազգային հասարակականութիւնը սկսած է արդէն զայրոյթ ցոյց տալ եւ վրդովուիլ: Արդէն ականջէ ականջ կը շշնջան թէ ներկայիս կը պատրաստուի նոր համաձայնութիւն մը, որով պիտի ըստիպուինք լքել կարգ մը իրաւունքներ նաեւ Ճէզիրէի մէջ: Ի՞նչ կը նշանակէ անօգուտ զոհողութիւններ եւ աղետալի լքումներ ընելու այս մարմաջը: Եթէ պիտի մնանք Սուրիոյ մէջ — եւ պէտք է մնանք —, պարտաւոր ենք պահել բոլոր դիրքերը, հողային թէ բարոյական:

Ցաւով խօսինք ըլլայ ինկիւբի, ըլլայ Լոնտոնի կառավարութեանց:

Օդային զինաշխար

Լոնտոնի թերթերը, խօսելով Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օդանաւային ըսպառազինութեանց վրայ, կ'ըսեն թէ անոնց միացեալ գերակշռութիւնը աւելի ահաւոր կը դառնայ, երբ հաշուի առնուի թէ Անգլիոյ մէջ բազմաթիւ կէտեր, ինչպէս մայրաքաղաք Լոնտոնը, աւելի դիւրաւ ենթակայ են հզօր գրոհի մը քան Գերմանիոյ կարեւոր քաղաքները՝ դաշնակից օդանաւերու յարձակման:

Լեհական օդային ուժը թէեւ ռազմագիտական տեսակէտէ լաւ դիրք ունի, բայց ամրաձգութեան կողմէն տկար է: Դաշնակիցներու առաջին գծի օդանաւի մէջ ունեցած տկարութիւնը պիտի դարմանուէր, եթէ անոնք կարենային յոյս դնել Ռուսիոյ վրայ, որ ունի աշխարհի ամէնէն մեծ օդային ուժը, թէեւ կազմակերպութեան եւ մթերքի տեսակէտէ պակասաւոր:

Առանցքին հետ կարենալ չափուելու համար այժմէն իսկ անհրաժեշտ է, որ Անգլիոյ, Ֆրանսայի Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ օդային ուժերուն միջեւ հաստատուի շատ աւելի սերտ կապ մը: Անկէ զատ, անհրաժեշտ կը համարուի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա ոչ միայն ուշադրութիւն դարձնեն հինցած ձեւի օդանաւերը փոխելու եւ պաշտպանողը ուժեղացնելու գործին, այլեւ աւելցնեն առաջին գծի յարձակողական սաւառնակներու թիւը, որպէսզի յաջողապէս կարենան դիմադրել Առանցքին օդանաւային կեդրոնացեալ գրոհներուն:

Պէտք է նկատել նաեւ, թէ Առանցքին պետութիւնները ունին ուրիշ առաւելութիւն մը եւս: Իրենց զինակցութեան իրբեւ հետեւանք՝ անոնք ո-րոշեցին, որ երկու երկիրներու օդային ուժերը միացուին պատերազմի ժամանակ, ենթարկուին մէկ հրամանատարութեան, իրենց կայանները գործածեն միասնաբար եւ փոխադարձաբար, ինչպէս նաեւ միացնեն արտադրութիւնը եւ օդանաւային ճարտարարուեստի ընթացքը միասնաբար եւ մէկ ծրագրով յառաջ մղեն: Այս որոշման նպատակն է ի հարկին ահարկու օդային ուժ կեդրոնացնել մէկ կէտի վրայ եւ ջախջախիչ հարուած մը տալ պատերազմի սկիզբն իսկ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՕՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ. (51)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Փիլիսոփայ Ռապօ Սէնդ — Էդիէն, դաւաճան՝ իբրեւ իսկական քաղաքական մը, համաձայնութեան մը մտնէ պալատական Մօնթէսքիուի հետ: Բանակը կազմալուծուած է. ուժ չկայ վաշտ մը, որ չորս հարիւր զինուորէ աւելի ունենայ: Երկու հազարէն քաղաքի վաշտը միայն լքած է հարիւր յիսուն մարդու: Համալսի բանակավայրը թշնամիին յանձնուած է: Ժիվէի տրամադրութեան տակ միայն հինգ հարիւր պարկ ալիւր մնացած է: Մենք կը նահանջենք դէպի Լանտաու: Վուրմզէր կը սեղմէ Քլէպէրը: Մայանսը կ'ընկճուի արիաբար. Կօնտէն կ'ընկճուի անարգաբար: Ֆոյնը եւ Վալանսիէնի մէջ, բայց այս չի խանգարեր Շանսէլը, որ կը պաշտպանէ Վալանսիէնը եւ Ֆերըրը, որ կը պաշտպանէ Կօնտէն, հերոսներ հաշուելու, նոյնքան փառաւոր հերոսներ, որքան Մէնոէ, որ կը պաշտպանէր Մայանսը: Բացի այս վերջինէն՝ բոլորը կը դաւաճանեն: Կը դաւաճանէ Տարվիլ՝ Էքս-լա-Շափէլի մէջ, Մուտոն՝ Պրիւքսէլի մէջ, Վալանս՝ Պրէտայի մէջ, Նէօյլի՝ Լիմպուրկի մէջ. Շաէնքէլ, Լանտաու, Մընու, Լիգոնիէ՝ դաւաճան, ինչպէս նաեւ Տիլլօն՝ անարգ Տիւմուրիէէի անասկէն: Պէտք է անոնց լաւ դաս տալ: Կիւսթինի բանակին հակադարձ շարժումները ինծի շատ կասկածելի կ'երեւան: Ես կը կասկածիմ, որ Կիւստինը նախապատիւ կը համարէ գրաւել շահաւոր Ֆրանքֆուրդը, քան թէ կարեւոր Կօպլէնցը: Ֆրանքֆուրդը կրնայ չորս միլիոն զինուորական տուգանք վճարել, բայց ի՞նչ կ'արժէ այդ՝ համեմատելով Կօպլէնցի՝ ջարդուած տարագիրներու այդ որջին հետ: Կը դաւաճանէ այդ, ես կ'ըսեմ: Բուլթիս 13էն Միօնէին մեռած է: Ահա միակ կէլէքէն է մնացած: Իսկ Պրաունշվայկի դուքսը հետզհետէ կը մեծնայ եւ առաջ կը խաղայ. բոլոր իր գրաւած ֆրանսական տեղերուն մէջ կը բարձրացնէ գերմանական դրօշակը: Պրանտենպուրկի մարկիզը այսօր Եւրոպայի նեցուկը կը հանդիսանայ: Ան կը իւլէ մեր նահանգները, եւ դուք պիտի տեսնէք, թէ ան պիտի իւրացնէ նաեւ Պելճիքան: Կարծես թէ մենք Պերլինի համար աշխատած ըլլայինք. Եթէ այս դրութիւնը շարունակուի, եթէ մենք կարգի չըբերենք զայն, այն ժամանակ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը Բոցտամի արքունիքի օգտին ծառայած կ'ըլլայ, եւ անոր միակ հետեւանքը կ'ըլլայ մեծցնել Ֆրիտրիխ Երկրորդի փոքրիկ տէրութիւնը, եւ մենք Ֆրանսայի թագաւորը Պրուսիոյ թագաւորին համար սպաննած կ'ըլլանք:

Եւ Տանդօն իր ամբողջ ահաւորութեամբ սկսաւ բարձրաձայն ծիծաղիլ:

Տանդօնի քրքիջը շարժեց Մարայի ժպիտը:

— Ձեզմէ ամէն մէկը իր էշը ունի կը քշէ, դուք, Տանդօն, Բրուսիան, դո՛ւք, Ռոպէսպիէր, Վանդէն: Ես ալ իմ հասկցածս պիտի ըսեմ: Դուք չէք տեսներ իսկական վտանգը, այդ ահաւորիկ սրճարաններու եւ խաղատուններու մէջն է: Շուազէօլ սրճարանը ժաքօպէն է, Պատէն սրճարանը՝ արքայական, Ռանտէ — Վու կը հարուածէ ազգային պահակազօրքը, իսկ Բօրդ — Սէն — Մարթէն սրճարանը կը պաշտպանէ զայն: Ռէժանս սրճարանը հակառակ է Պրիսոյի, մինչդեռ Կօրազզա սրճարանը անոր կողմնակից է: Բրօքօբ սրճարանը Դիտըրոյի անունով կ'երդնու, իսկ Թէադըր-Ֆըրանսէ սրճարանը Վոլթէրի անունով: Ռոտոնդի մէջ կը պատռեն թղթադրամները: Սէն Մարսոյի սրճարանները մոլեգնած կը գտան, իսկ Մանուէլի սրճարանը ալիւրի հարցով կը զբաղի: Ֆոյի սրճարանին մէջ ժխոր եւ օրկրածութիւն, իսկ Բէրրոնի սրճարանին մէջ Ֆինանսական պետակներուն աղաղակը: Ահա թէ ո՛ւր է լուրջ վտանգը:

Տանդօն այլեւս չէր ծիծաղեր, բայց Մարա կը շարունակէր ժպտիլ, եւ թզուկի ժպիտը աւելի ահաւոր է քան արտանի ջղերէն:

— Կատակներ կ'ընես, Մարա, ըսաւ Տանդօն.

Տեղի ունեցաւ Մարայի հուշակաւոր շարժումը՝ անոր այտի ջղաձգական ցնցումը, եւ ժպիտը անոր երեսէն անհետացաւ:

— Ա՜հ, ես ձեզ գիտեմ, քաղաքացի Տանդօն, շատ լաւ կը յիշեմ, որ ամբողջ Քօնվանսիոնի առջեւ դուք ինծի «մի ոմն Մարատ» անուանեցիք: Բայց լսեցէք. ես ձեզ կը ներեմ, որովհետեւ շատ ըմբոստ ժամանակ մըն է հիմա, որուն մէջ կ'ապրինք: Այդպէս ուրեմն, ես կատակ կ'ընեմ: Բայց գիտէ՞ք թէ ես ո՛վ եմ: Ես յայտնած եմ Շազոյին, ես եմ յայտնած Բէտիոնին, ես եմ յայտնած Տիւֆրիշ — Վալազէին, ես եմ յայտնած Գանդվիլին, ես եմ յայտնած Մընուին, ես եմ յայտնած Գանդվիլին, ես եմ յայտնած Ժանսօնէին, ես եմ յայտնած Գի-[illegible] ... Ֆիբօնին, ես եմ յայտնած Լէյօննին եւ Շամբօնին. [illegible]

րէնգրութեան կատարեալ ծրագիր մը: Ես ի՞նչ ըրած եմ մինչեւ այժմ: Ես առաջարկած եմ մասնաճիւղերը կեդրոնին ենթարկելու ծրագիրը, որպէսզի անոնք աւելի լաւ կրթուին յեղափոխութեան մէջ: Ես վերցնել տուի երեսուն երկու խաւաքարտէ կընիքներ, ես պահանջած եմ Ռոլանի ձեռքը տուած ադամանդները, ես ապացուցած եմ, որ Պրիւսոթականները Ընդհանուր ապահովութեան Յանձնաժողովին տուած էին ձերբակալութեան արտօնագիր: Ես մասնացոյց ըրի Կապէի ոճիրներուն համար Լինտէի՝ կազմած տեղեկագրին դիտամերա ձգած տեղերը. ես քուէարկութեան դրած եմ բռնաւորը քանի չորս ժամուան մէջ պատժելու հարցը: Ես պաշտպանած եմ Մօկօնէի եւ Ջան— [illegible] ... Սոնի Նաւիբէի մէջ: [illegible]

(Շար.)

մէկը կը վերաբերի Հաթայի համաձայնութեան Այս համաձայնութեան համար մէկ տարիէ ի վեր կատարուած բանակցութիւնները վերջապէս լրացած են, թրքական տեսակէտը ընդունուելով։ Համաձայնութիւնը ստորագրուելէ ետք Հաթայ Թուրքիոյ մէկ նահանգը պիտի ըլլայ եւ հանրապետութեան նախագահին տեղ հաւանաբար կուսակալ մը դրկուի։

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ երկրորդ համաձայնութիւնն ալ կը վերաբերի արեւելեան Միջերկրականի, հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ օժանդակութեան հիման վրայ. Այս համաձայնութիւնը գրեթէ յարեւնման է անգլեւթուրք համաձայնութեան։

Առաջին համաձայնութիւնը Անգարայի մէջ պիտի ստորագրուի մեր արտաքին գործածարին եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ։ Իսկ Բ. համաձայնութիւնը Փարիզի մէջ՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Մ. Պոնէի եւ թրքական դեսպան Սուատ Տավազի միջեւ։ Այս համաձայնութեանց ստորագրութիւնը այլեւս ձեւակերպութեան խնդիր է։

Վարչապետին յայտարարութիւնը Ժողովի խմբակին մէջ Անգարա եւ երկրին բոլոր կողմերը տեղի տուաւ ազգ. ցոյցերու։ Շնորհաւորական հեռագիրներ կը հասնին կուսակցութեան եւ կառավարութեան։ Կգման օրը պիտի հռչակուի ազգ. տօնի օր։ Պատուիրակութիւն մը պիտի մեկնի Անգարայէն Անթաքիա եւ ուրիշներ պիտի մեկնին Հաթայ, հարաւային նահանգներէն։ Մեծ ցոյցեր պիտի ըլլան Հաթայի մէջ։

Խիստ հաւանաբար մինչեւ 15 օր Ֆրանսացիները պիտի պարպեն Հաթայը, վերադառնալու համար դայն Թուրքիոյ։

Թուրքեւֆրանսական համաձայնութեան հրատարակութիւնը եւ Հաթայի կցումը տեղի պիտի ունենան միաժամանակ։ Ազգ. Մեծ. Ժողովին մէջ վարչապետը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ այս առթիւ։ Հաթայի նահանգին գլխաւոր կեդրոնը պիտի ըլլայ Անթաքիա։ Իսքէնտէրուն անմիջապէս պիտի վերածուի։ Կ'ըսուի թէ պիտի կազմուի նոր տեսչութիւն մը Անթաքիոյ մէջ՝ որմէ կախում պիտի ունենան Ատանա, Մերսին, Կազի Անթէպ եւ Ուրֆա։

Անմիջապէս որ լուրը հասաւ Անթաքիա, դրօշները պարզուեցան ամէն տեղ։ Ժողովուրդը խանդավառ ցոյցեր ըրաւ։ Պատրաստութիւններ կը տեսնուին տանտիկնութեան։ Քանի մը օր պիտի տեւեն խրախճանութիւնները։ Փողոցներու մէջ իրար կը շնորհաւորեն եւ շատեր ուրախութեան արցունքներ կը թափեն։ Օրէնք մը պիտի վաւերացնէ կցումը։ Ցայտնի չէ թէ երբ տեղի պիտի ունենան Հաթայի երեսփոխաններուն ընտրութիւնները Ազգ. Մեծ Ժողովին համար։

Սերտ գործակցութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ Իտալիոյ ծովային փոխ–նախարարը պիտի այցելէ Գերմանիա եւ պիտի մասնակցի գերման նաւատորմիղի հրամանատար ծովակալ Ռէտէրի սարքած խորհրդակցութեանց։ Կ'ըսուի թէ այս խորհրդակցութեանց նպատակն է մշակել սերտ գործակցութեան ծրագիր մը ծովերու վրայ պատերազմի պարագային։ Այսպիսի գործակցութեան առեն երկու նաւատորմիղներու հրամանատարութիւնը պիտի յանձնուի Իտալացիի մը, ինչպէս որոշուած է որ երկու երկիրներու ցամաքային ույժերու հրամանատարը ըլլայ Գերմանացի մը. Կը կարծուի նաեւ թէ Իտալիա թոյլ պիտի տայ որ Թրիէսթէի եւ Ճենովայի մէջ շինուին սուզանաւեր գերման մարտանաւերը, պայմանով որ նախանիւթերը հայթայթէ Գերմանիա։

Հաւմէն կը հաղորդեն, թէ այնտեղ հասած եւ Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Սպանիոյ օդային ույժերու հրամանատար զօր. Քէնտըլան։ Այս այցելութեան նպատակն է գործակցութիւն մը հաստատել իտալական եւ սպանիական օդատորմիղներուն միջեւ։

Գերմանիա զօրք կը կեդրոնացնէ Սլովաքիոյ սահմանին վրայ

Հակառակ եղած հերքումներուն, Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը կը պնդեն թէ գերմանական կեդրոնացումները կը շարունակուին սլովաքեան սահմանագլուխին վրայ։ Փրակայէն անցած են արդէն մեծաքանակ հրասայլեր, զրահապատ կառախումբեր եւ մեքենայարժ ջոկատներ։ Կ'ըսուի թէ մօտ 10 զօրաբաժին զօրք կը կեդրոնացնեն սահմանագլուխին վրայ, Օսթրաուի մօտ։ Ցամաք զրոյցներ կը շրջին, թէ Գերմանիա եւ Հունգարիա համաձայնած են Սլովաքիան բաժնել իրենց միջեւ։ Գերմանացիները կը հերքեն այդ զրոյցները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ բանակցութեանց մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին. Երեսփոխան մը հարցուց.—«Դժուարութիւններ կա՞ն պալթեան պետութեանց մասին»։ Վարչապետը պատասխանեց.— «Այո՛, եւ ուրիշ քանի մը կէտերու մասին»։ Նոր հրահանգներ ղրկուեցան Մոսկուայի անգլիական դեսպանին՝ բանակցութիւնները փութացնելու համար։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ զօրաւոր ռումբ մը պայթեցաւ Հայ–Փալի շուկային մէջ, սպաննելով 18 Արաբներ եւ վիրաւորելով ուրիշ 24 հոգի։ Արաբները այնքան կատղած էին որ հարկ եղաւ օգնութեան կանչել զօրքը. Երկրորդ մէջ ալ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հրոսախումբի մը եւ զօրքին միջեւ եւ ութ ըմբոստներ սպաննուեցան։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ջրօդանաւը, «Եանքի Քլիփըր», Նիւ Եորքէն Փարիզ հասաւ 48 ժամէն, 18 ճամբորդներով։ Ուղեւորները Պուրժէի կայանին մէջ ընդունուեցան ջերմագին ցոյցերով։

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ (Չեխիա) դրամը փաստօրէն պիտի ճանչցուի Անգլիոյ կողմէ։ Որոշուած է հիւպատոսութիւն մը հաստատել Փրակայի մէջ։ Չեխ ընկերվարական մը, ծերակուտական Եոհանիս, անձնասպան եղաւ յունիս 19ին, իբրեւ ցեղծարար ամբաստանուած ըլլալով։

ԻՏԱԼԻՈՅ մարդահամարի մասին հրատարակուած տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ 1939 մայիս 31ին ժողովուրդին թիւն էր 47.247.000, մէջն ըլլալով Լիբիան։ 1936 ապրիլ 21ին բնակչութեան թիւն էր 43,059,890։ Եգէականի կղզիներուն մէջ կը գտնուին 140,848 բնակիչներ, Լիբիա՝ 848,610, Եթովպիոյ մէջ՝ 10 միլիոն, Ալպանիա՝ 1,037,856։ Իտալիա բնակող օտարականներուն թիւն է117,580։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 21 Յունիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գասիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան զարգացումը»։

Բժշկական դասախօսութիւն

27 Յունիս, երեկոյեան ժամը 21ին Նուպարեան գրադարանին մէջ, 11, Square Alboni, մէթրօ Passy։ Կը նախագահէ Տքթ. ԹԷՄՕԼԻԷՌ, կը խօսի Տքթ. Ժ. ԹԻՒՂԻ (բժշկական համալսարանի քլինիքին պետ)։ Նիւթ՝ «Les insuffisances hépatiques».

Երեկոյթ–պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.Ճ. ԻՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պօմոնի Վարժարանի սրահին մէջ։

Գեղարուեստական ... բաժին. Թատերական ներկայացում, հայկական եւ սպանիական պարեր, երգ. նուագն ...

Մուտք 4 Ֆր.

Ի ՊԱՏԻՒ ՌՈՒԲԷՆ ՉԻՖՐԵԱՆԻ

Սեղան մը սարքուած է Յունիս 22ին, Թ բաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, Hôtel des deux Mondesի մէջ, 22, Av. de l'Opera. ... ... Ճաշի մասնակցութեան գինը անձ գլուխ 50 Ֆրանք։ Դիմել «Յառաջ»ի կամ «Ապագայ»ի խմբագրութեանց։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն ... ... կը ծանուցանենք թէ ... ...

Մարսիլիոյ Նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. ... ... ժամը 9

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային» Ընկերութեան Շավիլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի տիկին Ցակոբ Միքայէլեանի եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Օհաննեանի եւ իրենց ցաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի եղերական եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

Նոյնպէս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սուրեան եւ Թորանեան ընտանիքներուն իրենց սիրելի մօր՝ Տիկին ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՍՈՒՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

...

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 Յունիս, Շաբաթ ... ... ժամը 9ին 8 Ռիւ Գասիւէ. Կարեւոր օրակարգ։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակ. Թատրոն Միութեան ընդհ. ժողովը 22 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահբիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille Կարեւոր օրակարգ. Ներկաներուն թիւը որինաւոր պիտի նկատուի։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

18 — 26 մայիս 1939

ԼԻՊՈՆ, Վ. Թ.— 80
ԿԱԶԵՐ, Աւ.— 150
ԿԱՐՏԱՆ, Ս. Ե.— 40
ԱՔՓՐԱ, Լ. Ե.— 2 անգլ.
ԱՐԺԱՆԹԷՈՅ, Տիկին Խ.— 40
ԺԱՆԹԻՅԵԻ, Կ. Գար.— 100
ՔՈՒՐԿՈՒԱՆ, Տիկին Էնկ.— 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Օր. Վ.— 60
ՊԵԼԿՐԱՏ, Մ. Ե. (Ա. Կ.ի միջոցաւ) 215
ՔՈԼԱՊԱ, Տիկին Ա.— 110
ՕՌԱՆԺ, Ե. Դ.— 40
ԼԱՑՐԵԹ, Նաճ.— 40
ՇԱՄՊԵՌԻ, Մ. Ռ.— 100
ՓԱՐԻԶ (18), Հ.— 75
ՊՈԼԷՆ, Ե. Մ. (Հ.ի միջոցաւ)— 40
ՊՈՐՏՕ, Շ. Ս.— 150
ՓԱՐԻԶ (19), Զր.— 150
ՊԱՆԵԷՕ, Պջ.— 50
ՔՐԷՓԻԷՕ, Շահ.— 40

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Domrémy, Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
[illegible]
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
22 Juin
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4073

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ՝ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ

Քանի կը տեւէ միջազգային տագնապը, այնքան նոր ծալքեր կը բացուին, պարբերաբար։

Ահաւասիկ վերջինը,— Թիէնցինի անգլիական շրջանին պաշարումը, որ երեւութապէս պատահական, տեղական հանգամանք ունի. բայց իրականին մէջ կը ներկայացնէ շատ աւելի լայն տարողութիւն մը։

Բանգէտներ կ՚ըսեն թէ Ճափոն այս գործողութիւնը կատարած է իր երկու գաղափարակիցներուն՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գրգռումով, խանգարելու համար անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը։

Կրնայ ճիշդ ըլլալ այս ենթադրութիւնը։ Երեք դիկտատուրաները, Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն յարեւման տեսակէտներ ունին շատ մը խնդիրներու մասին, և դաշինք մը՝ ուղղուած Գոմինթերնի դէմ։ Անշուշտ ունին գաղտնի համաձայնութիւններ ալ, որոնք սահմանուած չեն հասարակ մահկանացուներու։ Եւ, առհասարակ, մէկն ու մէկը անակնկալ մը կը սարքէ, դիւրացնելու համար միւսին գործը, Արեւելքի կամ Արեւմուտքի մէջ։

Բայց, կը թուի թէ Թիէնցինի վէճը ունի ուրիշ իմաստ մը եւս, թերեւս աւելի անմիջական,— հետզհետէ խախտել կարգ մը մեծ պետութեանց առանձնաշնորհեալ դիրքը, աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար Ճափոնի գերակշռութիւնը։

Մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր, Ճափոն անարգել կը գործէ Չինաստանի մէջ, եւ արդէն գրաւած է անծայրածիր տարածութիւններ։ Անցեալ օր պաշտօնական տեղեկագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ պատերազմին 693րդ օր, Ճափոն գրաւած է 1,562.938 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն,— գրեթէ կրկնապատիկը Ճափոնի տարածութեան, իսկ բուն Չինաստանի կէսը։ Այս առթիւ տեղեկագիրը կ՚աւելցնէր թէ սպաննուած են 936,345 Չինացիներ, իսկ կռուելու անկարողութեան մատնուած՝ 2,300,000 հոգի։

Արդ, հետզհետէ յառաջ երթալով, Ճափոնցիները իրենց ճամբուն վրայ կը հանդիպին զանազան տաղտուկներու,— օտար առանձնաշնորհներ, ազդեցութեան շրջանակներ եւն.։

Ինչ որ միջազգային կամ օտար թաղամաս կը կոչուի, հարիւր տարուան պատմութիւն մը կը ներկայացնէ։ Արդարեւ, 1839 յունիս 23ին էր որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները առանձնաշնորհեալ շրջաններ հաստատեցին Շանկայի, Քանթոնի, Ամոյի եւ Ֆուչէուի մէջ, (Թիէնցինի մէջ ալ՝ 1858ին), պաշտպանելու համար իրենց առեւտրական շահերը։ Չինական կառավարութիւնը վարձու տուած կ՚ըլլար այդ հողամասերը, բանուկ նաւահանգիստներու մօտ, եւ օտարները ամէն առանձնաշնորհ վայելելով, առուտուր կ՚ընէին։ Մասնագէտներու կարծիքով, աւելի շատ չինական արտադրութիւններն էին որ Եւրոպա եւ Ամերիկա կ՚երթային, քան եւրոպական եւ ամերիկեան ապրանքները՝ Չինաստան։

Արդ, ոչ միայն Չինաստան արթնցաւ, այլեւ Ճափոն երթալով տիրական դիրք մը բռնեց ամբողջ Ծայր. Արեւելքի մէջ, եւ միւս մրցակիցները հարկադրուեցան տեղի տալ, աստիճանաբար։ Այդ մրցակիցներէն Մեծն Բրիտանիա նախատեսելով հետեւանքները, դաշինք մը կնքած էր Ճափոնի հետ, բայց յետոյ չեղեալ հռչակեց զայն, եւ հիմա բոլորն ալ համակուած են եղածը պահելու մտահոգութեամբ։

Ուրեմն, ազդեցութեան, գերակշռութեան պայքար մը, որ սուր հանգամանք առացած է այժմ, թէեւ Ճափոն կը շարունակէ պահել ձեւերը, որոշ խոհեմութեամբ գործելով։

Նոյնքան զգոյշ են, նաեւ, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները, քանի որ կացութիւնը մեծապէս փոխուած է տարիներէ ի վեր։ Մասնաւորապէս առաջին երկուքը շատ ծանր հոգեր ունենալով բուն Եւրոպայի մէջ, ծովու թէ ցամաքի վրայ, կարելի եղածին չափ կը զգուշանան նոր ընդհարումներէ։ Այս է պատճառը որ Լոնտոն դեռ չարտասաներ վերջին խօսքը, հակառակ իր հպատակներուն կրած անարգանքներուն։

Այս անցուդարձին հետ զուգրնթաց, խմորումները իրարու կը յաջորդեն Արեւմուտքի եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ։

Այսպէս, անցեալ ապրիլին յայտարարուեցաւ անգլեւթուրք համաձայնութեան սկզբունքը։ Օրերու խնդիր է, նաեւ, ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումը։ Յետոյ, ապրիլէն ի վեր տքնաջան բանակցութիւններ կը կատարուին Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ, երբեակ զինակցութիւն մը կնքելու համար, Ֆրանսայի հետ։

Եւ ահաւասիկ նոր դէպք մը,— Եգիպտոսի արտաքին նախարարին այցելութիւնը Անգարա։

Երէկ յիշեր էինք թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս այցելութեան, որ հաւանաբար պիտի յանգի թուրքեւեգիպտական դաշինքի մը, պաշտպանելու համար Մօտաւոր Արեւելքը, միեւնոյն ատեն զօրացնելով Պալքանեան Ուխտը։ (Եգիպտոսի նախարարը հրաւիրուած է նաեւ Աթէնք)։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, այս ձեռնարկը շատ աւելի լայն հանգամանք ունի, ուղղակի կապուած՝ անգլեւթուրք եւ ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց հետ։

Թուրքիա գոհացում ստանալով Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ — կցում — ուշադրութիւնը յառած է դէպ ի հարաւ, եւ կրնայ տիրական դեր մը ստանձնել ոչ միայն Միջերկրականի, այլ եւ Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի պաշտպանութեան համար։ Այդ առթիւ պիտի ստեղծուի նաեւ միակ հրամանատարութիւն մը, յանձնուելով ֆրանսացի սպայի մը։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ Թուրքիա 100,000 զինուոր պիտի տրամադրէ, որպէսզի Անգլիա կարենայ այլուր փոխադրել Եգիպտոսի ուժերը եւն.։

Այս խմորումներն ալ չե՞ն ապացուցաներ թէ դեռ շատ մը անակնկալներու կը կարօտի խաղաղութեան ճակատը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱԼ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ

Անգլիայէն վերջ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ երկու ծանուցագիրներ ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, բողոքելով ամերիկեան շէնքերու ռմբակոծութեան եւ Գուլանկասուի միջազգային թաղամասին պարենաւորման արգելքին դէմ։ Թէեւ երկու դէպքերն ալ կապ չունին Թիէնցինի վէճին հետ, բայց դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մ. Նահանգներու այս ձեռնարկը ազդարարութիւն մը կը կազմէ Ճափոնի համար։ Կ՚ըսուի թէ երկու ծանուցագիրներն ալ անմիջական գոհացում կը պահանջեն, այլապէս միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

Թօքիոյի անգլիական դեսպանը Ճափոնի արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, բողոքեց բրիտանական հպատակներու կրած անարգանքներուն, անոնց մասին հաստատուած խտրութեանց եւ Թիէնցինի պարենաւորման արգելքին դէմ։ Ճափոնի նախարարական խորհուրդը քննեց այս բողոքագիրները, բացառիկ նիստի մը մէջ եւ իր եզրակացութիւնները հաղորդեց կայսեր։ Մինչեւ հիմա գոհացում տրուած է Ամերիկայի միայն մէկ պահանջին,— Գուլանկասուի ճափոնական իշխանութիւնները բանակցութիւններ պիտի կատարեն Ամերիկացիներուն, Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հետ, պարենաւորման մասին. իսկ արեւմտեան պետութեանց իրաւունքներու ընդհանուր խնդիրը կը մնայ առկախ։

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով Լորտերու ժողովին մէջ, յոյս յայտնեց թէ Թիէնցինի վէճը պիտի կարգադրուի գոհացուցիչ եղանակով։ «Թօքիոյի մեր դեսպանը կը ջանայ լուսաբանել կացութիւնը՝ ճափոնական կառավարութեան հետ։ Մենք բողոքեցինք Թիէնցինի անգլիական հպատակներուն հանդէպ գործուած անարգանքներուն, ինչպէս եւ անգլիական շէնքերու խուզարկութեան եւ պարենաւորման արգելքին դէմ»։

Անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ Ճափոնի վերջնական պատասխանին, անոր համեմատ ճշդելու համար իր դիրքը։ Անգլիական եւ Ֆրանսական նաւատորմիղներու հրամանատարները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Սինկափուրի մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, Ճափոն պիտի մերժէ ընդունիլ Թիէնցինի վէճին տեղական հանգամանքը եւ աւելի լայն պահանջներ պիտի ներկայացնէ Անգլիոյ։ Այդ պարագային անխուսափելի կը դառնան Անգլիոյ փոխադարձ տնօրինութիւնները։

*** Թիէնցինէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական թաղամասին կամաւորները հրաման ստացան պատրաստ գտնուիլ անմիջական զօրաշարժի մը համար։ Անգլիական նոր մարտանաւ մը հասաւ Թիէնցին։ Ճափոնական իշխանութիւնները թոյլ չեն տար ամենափոքր քանակութեամբ կաթ փոխադրել անգլիական թաղամասը, որ կը նեղուի նաեւ ածուխի պակասէն։ Հակաանգլիական պայքարը կը շարունակուի Թիէնցինի ճափոնական շրջանակներուն մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թիէնցինի խնդիրը եւ անգլեւռուսական բանակցութիւններու ձգձգումը մեծ ուրախութիւն պատճառած են գերմանական եւ իտալական մամուլին։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ կ՚ըսեն, թէ Անգլիացիները ծանր վիճակի ենթարկուած են Թիէնցինի մէջ, եւ թէ Մոսկուայի բանակցութիւնները դատապարտուած են ձախողելու։

Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը գրէ.— «Չինաստանի մէջ օտար մենաշնորհներու հարցը սուր հանգամանք պիտի առնէր անպատճառ, քանի որ անոնցմով շահագրգռուած են ոչ միայն Ճափոնցիները, այլ եւ իրենք՝ Չինացիները։ Օտար թաղամասերը ուրիշ բան եղած չեն ցարդ, եթէ ոչ դաւի ու մեքենայութեանց որջեր»։

«Տէյլչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կը գրէ.—«Թիէնցինի մէջ անգլիացի արբեր ու կիներ պարտաւորուեցան իրենց հագուստները հանել խուզարկութեանց ատեն եւ մերկանալ այնպէս որ ա եւ է Անգլիացի պիտի ամչնար ընել նոյնիսկ Պրայթընի ծովափին վրայ։ Անգլիոյ մէջ այժմ ամէն մարդ ինքնիրեն հարց կուտայ թէ պէ՞տք է պատերազմիլ Թիէնցինի կամ Տանցիկի համար»։

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ, թէ այժմ Անգլիա կը գտնուի երեք դժուարութեանց առջեւ, առաջին՝ Մոսկուա խստացուցած է իր պահանջները, երկրորդ՝ Ճափոնի հետ յարաբերութիւնները սրուած են Թիէնցինի մէջ եւ երրորդ՝ Տանցիկ պէտք է վերադարձուի Գերմանիոյ, ինչպէս յստակօրէն ըսաւ Տոքթ. Կէօպէլս իր վերջին ճառին մէջ։

*** Իտալական մամուլն ալ չի ծածկեր իր ցնծութիւնը Թիէնցինի դէպքերուն առթիւ։ Թերթ մը կը գրէ, թէ Ճափոն կը մղէ այժմ քաղաքակրթութեան պայքարը երիտասարդ պետութիւններու կողքին, մինչ «բրիտանական կայսրութիւնը կը ճարճատի»։ Ուրիշ թերթ մը կ՚ըսէ, թէ Ճափոն բոլոր օտարականներուն դէմ չէ որ կը կռուի, այլ Անգլիացիներուն դէմ, ան պիտի յարգէ Իտալացիներու իրաւունքները։ «Թրիպունա» կ՚ըսէ թէ Անգլիա ուրիշ բան չի կրնար ընել, եթէ ոչ յարձակիլ ճափոնական դրամին վրայ, բայց այս զէնքը հատու չէ եւ արդիւնաւոր չի կրնար ըլլալ։

Մոսկուայի բանակցութիւնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թէեւ 4—5 օր անցած է Անգլիոյ ներկայացուցիչին եւ Ֆ. Միութեան վարիչներուն միջեւ կատարուած առաջին խօսակցութիւններէն ի վեր, բայց սխալ է պնդել թէ կացութիւնը անելի մը յանգած է։ Ծրագրուած դաշինքը շատ կարեւոր հանգամանք ունենալով, երկու կողմերն ալ կ՚ուզեն մանրակրկիտ քննութեան ենթարկել բոլոր մանրամասնութիւնները։

Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանը անգլիական դեսպանատուն երթալով, խորհրդակցութիւն մը կատարեց։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ բանակցութեանց ընթացքին խորհրդային կառավարութիւնը պնդած է որ Ծայր. Արեւելքի իր ստացուածքներն ալ երաշխաւորութեան տակ առնուին։

Զրոյցի մը համաձայն, Անգլիոյ բանագնացը, Պ. Ստրէնկ, ուզած է տեսակցութիւն մը ունենալ Ստալինի հետ, բայց խորհրդային շրջանակները կը կարծեն թէ տեսակցութիւնը աւելի նպատակայարմար կրնայ ըլլալ անգլեւռուս համաձայնութեան կնքումէն վերջը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ »

Կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել ընկեր Ա. Գիւլխանդանեանի մէկ նոր հրատարակութեան վրայ,— որ իր առաջին նպատն է վերջին յիսնամեակին ուսումնասիրութեան։ Այդ ծրագրով, մեր վաստակաւոր ընկերը կը խոստանայ պարբերաբար տալ 1) Մեր ժողովուրդին կատարած հերոսական դրուագները, 2) Մանօթ գործիչներու կենսագրութիւնը, 3) Պրպտումներ մեր երկրին եւ դրացի ժողովուրդներու պատմութեան մասին, 4) Այժմէական ընկերային հարցերու քննութիւնը։

Եւ այս ամէնը ժողովուրդին համար, ժողովուրդին մատչելի լեզուով։

Այդ մատենաշարին առաջին թիւը կը կազմէ *Ազգային շարժումների դրդապատճառները ԺԹ. դարում*։

Հեղինակը զգուշացած է խճողել էջերը դէպքերու յոգնեցուցիչ շարայարութեամբ եւ տեսակէտներու աւելորդ ցուցադրութեամբ,— ջանացած է դասաւորուած, աւելի ճիշդ՝ դասագիրքի ձեւով բացատրել ազգային շարժումներու ծագումը։

Գիւլխանդանեան կ՚ընդունի, որ « իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունեցել է իր ուրոյն դրդապատճառները, որոնք թափ են տուել նորա հոգուն եւ ոգի ու եռանդ ներշնչել նրան», բայց այդ դրդապատճառներուն մէջ կը գտնէ հիմնական երեւոյթներ, որոնք իրենց ազդեցութիւնը ձգած են ազգային շարժումներուն վրայ,— ա) բնական իրաւունք, բ) դրամատիրական շարժումներ, գ) մարդասիրական գաղափարներու ազդեցութիւն, դ) ընդօրինակութեան ձգտում։

Անշուշտ անհրաժեշտ չէր աւելի առաւել խորանալ, անոր համար որ գրքոյկին նպատակն է ընթերցողին միտքը չծանրաբեռնել, չյոգնեցնել, պարզ եւ յստակ գաղափարներ տալ։

Համեստ բայց գնահատելի աշխատանք։ Չի բաւեր ժողովրդականացնել գիտական եւ առողջապահական գիտելիքներ, անհրաժեշտ է ժողովրդականացնել նաեւ պատմական, ընկերային ու ազգային այժմէական հարցեր, ոչ միայն զարգացնելու համար տրամաբանութիւնը զանգուածներու մէջ, այլ եւ որպէսզի ժողովուրդը չայլանդակէ դէպքերը, գաղափարները եւ մարդկային իտէալները ի վնաս պատմութեան կամ յառաջդիմութեան։

Վասնզի հարիւր անգամ, հազար անգամ աւելի օգտակար է, մեր ժողովուրդին ապագայի՛ն համար, կարդալ այսպիսի գիրքեր քան *Երազահաններ*, քան *Վեցհազարեակներ*, քան Արշին մալ ալաններ։ Չի բաւեր մտածել մանուկներու հայերէն այբուբենին մասին, այլ եւ հարկ է խորհիլ չափահասներու գաղափարաբանական այբուբենին մասին։

Եւ երբ ձեռնարկներ կը կատարուին, զոհողութիւններ կը ստանձնուին, ամօթ չէ՞ այս հին ժողովուրդին համար մոռնալ ինքնազարգացման իր տուրքը եւ հինգով տասնով ծախսել օրթարաններու մէջ, բայց 5 ֆրանք զլանալ նման գրքոյկներու։

Մեր պատասխանատու շրջաններն շատ կը վիճէին սա հարցին մասին.— գրի՞չ թէ սուր։

Հարցը դրուած է հիմա, այսպէս.
— Սրճարա՞ն թէ ընթերցարան, հա՛յ ժողովուրդ։

ԱՐԱԶ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ԼՈՒՐ ՄԸ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԷՆ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի յունիս 19 թուականով.—

Այս առտու Լա Սիոթայէն հասած հայրենակից մը կը տեղեկացնէ թէ նաւաշինարանին մէջ աշխատող հայ բանուորներու արձակման հրամանը ետ առնուած է։

Հայ գործաւորները, երկար տարիներու տեւական աշխատութեան շնորհիւ որոշ մասնագիտութիւն ձեռք բերած են զանազան ասպարէզներու մէջ։ Դժուար թէ անմիջական կերպով գիւնեք փոխարինողներ ըլլան այս շրջանին մէջ։ Անոնք կ՚աշխատին ծանր գործերու մէջ, փորձառութիւն շահելով տքնաջան աշխատութեամբ։ Ամէն պարագայի մէջ ուրախալի է որ՝ այս անարդար կարգադրութիւնը չեղեալ կը համարուի, եւ մեր ազգակիցները պիտի մնան իրենց գործերուն վրայ։ Հոն աշխատող Հայերու կարեւոր մէկ մասը նախկին կամաւորներ են, որոնք տարիներով ծառայած են Ֆրանսայի եւ Դաշնակից պետութեանց բանակներուն մէջ եւ բոլորն ալ բազմանդամ ընտանիքներու հայրեր են։

Մարսէյլի գիտակից հասարակութիւնը ջերմապէս կը գնահատէ «Յառաջ»ը, որ արդար ընդվզումով պաշտպանած էր Լա Սիոթայի հայ աշխատաւորներուն տարրական իրաւունքը։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԻՆ ՄԱՀԸ

Լոնտոնի թերթերուն մէջ հրատարակուած կարճ մահազդ մը կը տեղեկացնէ թէ յունիս 17ին մեռած է հայ գաղութին հոգեւոր հովիւը, Մեսրոպեան քահանայ Տ. Ռոպրոյ։

Հանգուցեալը 57 տարեկան էր եւ իր խոհական գործունէութեամբ գնահատուած գաղութէն։

Ինչպէս յայտնի է, Լոնտոնի եկեղեցին շինուած է Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի կողմէ եւ բոլոր ծախքերն ալ ան կը հոգայ,— հոգեւոր հովիւ, մատակարարութիւն եւն.։

15—65 տարեկանները զինուոր Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը քուէարկեց զինուորական պարտաւորութեան օրինագիծը, որուն համաձայն 15 — 65 տարեկան բոլոր այրերը եւ կիները անձնապէս պիտի ծառայեն պատերազմի պարագային։ Կարգ մը երեսփոխաններու պահանջով, հետեւեալ հատուածը աւելցուեցաւ երկրորդ յօդուածին վրայ.—

« Անձնական պարտաւորութենէն ազատ են 15 տարեկանէն վար եւ 65էն վեր քաղաքացիները, անդամալոյծները, վատառողջները, ինչպէս նաեւ յղի եւ կամ խնամքի կարօտ երախայ ունեցող կիները։

Կարելի՞ է փրկել Թէսաայը եւ Ճէպէլը Մուսան

Պէյրութի ֆրանսական օրկանը, «Լ՚Օրիան», տարօրինակ խմբագրական մը հրատարակած էր յունիս 8ին, քննադատելով Միջերկրականի Կոմիտէն, թէ դրդռիչ դիրք մը բռնած է Թուրքիոյ հանդէպ եւ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները (տես վաղուան «Յառաջ»ը)։

Նոյն թերթը յունիս 11ին հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ նոր

(Լուսնոտ շարունակութիւնը կառաջ Դ. Էջ)

ԱՊՐԻՄ-ՄԵՌՆԻՄ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ...

Մուշեղեա

Այսօր, մեզ գործարանէն երկու ժամ առաջ դուրս նետեցին: Հոգս չէ. Ես աւելի՛ ուրախ եմ: Արդէն վաստակս չոր հացի մը դրամ է: Ութ ժամ ալ աշխատիմ, չոր հաց մըն է կերածս, ու վեց կամ չորս ժամ ալ աշխատիմ, նոյնն է: Ճիշդ անգամ չէ:

Մանաւանդ ես տկար եմ... Առողջանալու համար քիչ աշխատանք յանձնարարուած է ինծի: Ու այսօր արեւ կայ դուրսը, արեւ՝ դաշտերուն ու լեռներուն վրայ: Ու ես ալ, այնքա՜ն պէտք ունիմ արեւի, հոգիս աղուոր մը տաքցնելու համար: Մարմինիս ամէն կողմերը «սառը» ընել տալու համար: Անոր կենարար ճառագայթներով սա տկար ոսկորներս ու միսերս թարմացնելու, միրցնելու համար:

Ու ես, այսօր, գործարանէն դուրս ելլելուս պէս, ուղղակի արեւոտ դաշտերը դիմեցի, ինչպէս անսանձ նժոյգ մը, պնչերը տնկած ու բաշերը հովին: Ու ես արեւին կ'երթամ այսպէս: Ու ես բաւական կը հեռանամ մեր քաղաքէն:

Կը դիմեմ այն բլուրին, որուն կողին վրայ պուրակ մը կայ: Ու այդ պուրակին մէջ թփիկ մը... Կարօտնե՜ր, կարօտնե՜ր արթնցնող:

Ու հիմակ, ահա, կեցած եմ այդ բլուրին անտառներուն մէջ, բացատի մը վրայ: Արեւը ճի՛շդ վրաս է: Իր տաքուկ ճառագայթները շեշտակի ինծի են ուղղուած: Չեմ նստիր, որովհետեւ, տակաւին գետինը խոնաւ է, ու իմ հոգիս ալ տկար: Այսպէս, ոտքի վրայ աւելի լաւ է: Ու ես արեւի շառայլներով լոգանք կ'առնեմ:

Քիչ առաջ բլուրի կողն ի վեր բարձրանալու ատեն, թփիկներուն մէջէն, իրենց պճլտուն ու երկնագոյն աչուկներով բազմաթիւ մանուշակներ զիս դիտեցին ամէն դիէ: Ու ես, անոնց անոյշ նայուածքները չմերժելու համար, փնջիկ մը շինեցի է՛ն աղուորներով, ու տեղաւորեցի կուրծքիս փոքր գրպանին մէջ կապտագոյն թաշկինակի մը հանգոյն:

Սակայն, ահա այս բացատին վրայ ալ, լայն, սպիտակ արտեւանունքներով ու նարնջագոյն խոշոր աչքերով «ապրիմ – մեռնիմ» ծաղիկներ կան, որոնք խոտերուն հետ աղուոր մը բարձրացած են ու մինչեւ ծունկերս կը հասնին: Միտքս կ'իյնայ մանկութիւնը...

Կը խոնարհիմ իրենց վրայ: Կը քաղեմ ընտրելով գեղեցիկները, ու կը շինեմ չորս փնջիկներ՝ ամէն մէկը եօթնական ծաղիկներով:

Ես ծռած մէկ մէկ կը քաղեմ: Ապրիմ–մեռնիմները խոտերուն մէջէն, իսկ տաքուկ արեւն ալ ողնայարիս ոսկորները կը կակուղցնէ: Երկինքը ծով, արեւը մէջէն կը քալէ... Չորս կողմս կանաչաւէտ անտառը, ամէն ազգի ծառերով ու բարձրուղէշ: Բացատին վրայ մինչեւ ծունկերս թաղուած եմ խոտերուն ու «ապրիմ–մեռնիմ» ծաղիկներուն մէջ: Ի՜նչ աղուոր գրկախառնուած են իրարու հետ: Ու ես, երբեմն չոկուելով ու թեւերս բանալով կը գրկեմ արեւը, իր շառայլներուն խուրձը ամբողջ սրտիս մէջ տեղաւորելու համար:

Շինեցի չորս փնջիկներս ալ: Ու հիմակ, կռնակս կաղնիի մը տուած ու մտքիս մէջ ալ չորս նպատակներ դրած, մէկ մէկ պիտի փետեմ «ապրիմ – մեռնիմ»ներուս ճերմակ արտեւանունքները:

Առաջինը շատ սովորական

Պիտի ապրիմ,
Պիտի մեռնիմ...

Եօթնէն հինգը «ապրիմ» ելաւ, իսկ երկուքը՝ մեռնիմ...:

Երկրորդ փնջիկը Հայաստանի համար,

Պիտի երթամ,
Պիտի չերթամ...

Ո՛հ, այս փնջիկը աւելի ուրախալի: — Վեց անգամ «պիտի երթամ», միայն մէկ հատը «պիտի չերթամ»: Ու այդ մէկ հատին ալ «դուն ապուր ես կերեր ըսի», ու մէկ կողմ շպրտեցի, իրենց նարնջագոյն գլուխները կոտրիկներուն վրայ:

Այդ միջոցին, ահա գողտրիկ երգի ձայն մը:

Ծիրանի ծառ բար մի տա վա՜յ,
Ծըղներըդ իրար մի տա վա՜յ,
Ամէն մէկը մամ գալի,
Ցաւերըս իրար մի տալի:

Ու՛րկէ՞ց եկաւ այս երգը: Մա՛րդ-մարդասանք չկայ այս կողմերը: Ես եմ միայնակ այս բլուրին վրայ: Ո՞վ է երգողը: Սա քնքոյշ զեփիւռը բերաւ իր հետ: Բայց ի՜նչ լաւ երգը: Ես կ'ուզէի որ շարունակուէր ան...:

Ձեռք կ'առնեմ ծաղիկներուս երրորդ փնջիկը:

Այս անգամ գաղտնի կ'արտասանեմ բառերը, որպէսզի ձեռքիս ծաղիկներն անգամ չիմանան երրորդ նպատակս.

Պիտի...,
Պիտի չ...

Ո՛հ, ես գիտէի՛ արդէն, որ լաւ արտասանեցի... Վեց հատը «պիտի չ...»ով վերջացաւ: Գեղե՛ն անցնի սա մէկ հատն ալ: Ան ալ թող «պիտի չ...»ով վերջանար, որ բոլորովին ցնդէին յոյս ու երազներս ...:

Կ'անցնիմ չորրորդին: Բայց ահա նորէն երգին ձայնը: Այս անգամ ալ ուրիշ անոյշ երգ մը:

Երկինքը ամպել է,
Ինչ անոյշ երակ,
Սիրտիս մէջ լցեր
Մի բուռը կըրակ:

Աչքերս լայն կը բանամ: Դէպի վեր կը նայիմ... Կ'ուզեմ պոռալ, թէ՞ «Երկինքն ամպած չէ»: Երգիչ, խենթեցե՞ր ես: Տե՛ս, «երկինքը պայծառ է»: Տե՛ս արեւը իր շառայլներու արցակներովը:

Երկինքը ամպել է,
Գետինը մութ է,
Ես քեզ սիրել եմ
Թող տանը սուտ է:

Երգը դարձեալ կը լռէ, ու ես կը սկսիմ չորրորդ փնջիկիս, որ «Լօթըրիի» մասն է.

Պիտի շահիմ,
Պիտի չշահիմ,

Սարսափելի՜... Ամբողջ եօթն ալ «պիտի չշահիմ»ով վերջացաւ:

Երկինքը ամպել է,
Գետինը շաղերով,
Ես քեզ սիրել եմ
Սըրտիս խաղերով:

Ալ չեմ բարկանար: Ու կռթնած ծառին, մտիկ կ'ընեմ խորին յարգանքով: Երգը կը շարունակուի, ու շատ թեթեւ սա զեփիւռին հետ դէմքիս քսուելով կ'անցնի: Կը հիանամ սա անուշիկ բառերուն: Կը սքանչանա՜մ երաժշտութեան թրթռուն ելեւէջներուն ու զիլ դարձուածքներուն վրայ:— Վարդապե՛տ, (Կոմիտաս), յոյսերու մէջ պառկիս դուն:

Այժմ գլուխս կախած կը դիտեմ սա փետտուած ու թափուած բազմաթիւ «ապրիմ – մեռնիմ» ծաղիկները, որոնք թոշնեցան քանի մը վայրկեանի մէջ...

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ «ԿԱՎԿԱՍԶ»Ը

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Փարիզի վրաց ազգայնական օրկանին քննադատութիւնը «Կավկազի» դէմ: Ահաւասիկ ուրիշ գրութիւն մը, «Թէտրի Գէորգի» թերթէն, Փրոֆ. Ծերեթելիի ստորագրութեամբ.—

— «Կովկասեան ժողովուրդներու համադաշնակցութեան գաղափարը՝ մեծ գաղափար մըն է: Այս մասին յաճախ խօսուած եւ գրուած է կովկասեան բոլոր ազգութիւններու կուսակցութիւններու եւ գործիչներու կողմէ, եւ ոչ մէկը դէմ արտայայտուած է այս գաղափարին: Բոլորովին տարբեր խնդիր է թէ ասոնցմէ ո՛վ ինչ ձեւով կը պատկերացնէ գաղափարին իրագործումը եւ թէ որքան անկեղծ են համադաշնակցութեան ջատագովները: Իրարմէ տարբեր բաներ են՝ զգալ անոր անհրաժեշտութիւնը եւ զայն իրագործելու հնարաւորութիւնը: Իմ տպաւորութիւնը— տպաւորութիւնը վրացիի մը որ անկեղծօրէն համոզուած է թէ անհրաժեշտ է Կովկասը վերակազմել Զուիցերիոյ օրինակով— կը վերաբերի այդ գաղափարի իրականացման, որովհետեւ քաղաքական այս խոհային իրականացումը, ես կը նկատեմ շատ դժուար գործ մը:

Կովկասի մէջ կացութիւնը աւելի բարդ է, լի հակասութիւններով եւ արգելքներով քան Զուիցերիոյ մէջ, նախ քան դաշնակցութիւն կազմելը:

Կովկասի մէջ թիւով ամէնէն շատը Վրացիներն են, քրիստոնէական կրօնքով ու մշակոյթով ժողովուրդ մը, որ դարեր շարունակ պայքարած է ասիական ժողովուրդներու հետ, երբեք չխոնարհելով ոչ հին Իրանի, ոչ արաբ–պարսկական կրօնի եւ մշակոյթին առջեւ:

Վրաստանը միշտ մնացած է մասը «արեւմուտքի» եւ հակառակորդը «արեւելքի»: Վրաստանը միշտ կռուած է «Արեւելքի» դէմ, որովհետեւ ան երբեք չէ եղած արեւելեան ժողովուրդ, եւ ի վերջոյ, անդամատուած, տանջանքի եւ աւերումի դատապարտուած ըլլալով, դիմած է «Հիւսիսային Եւրոպայի» օգնութեան, որ չարաչար խաբեց զինքը: Սակայն Վրաստանը այդ «խաբեբայ», «հիւս. Եւրոպան» նախընտրեց Ասիային:

Ազէրիները — համեմատաբար նոր ժողովուրդ են Կովկասի մէջ, լեզուն թուրանեան, կրօնը իսլամ շիական, ցեղը՝ խառնուրդ թուրանցիներու եւ հին Կավկասցիներու: Ազէրիները, ինչպէս բոլոր իսլամները, հոգեպէս աւելի կապուած են իսլամական աշխարհին քան Վրացիներուն եւ Հայերուն: Ընդհանուր լեզուն, մշակոյթի նոյնութիւնը, ինչպէս եւ թուրանական ցեղին պատկանիլը անոնց մէջ ստեղծած է այն հոգեբանութիւնը թէ իրենք անբաժանելի մասը կը կազմեն սահմանէն անդին եղած իսլամական աշխարհին: Ահա հիմնական արգելքը հայ – վրացական – ազէրպէյճանեան միութեան: Թող անկեղծօրէն ըսէ կովկասցի Ազէրպէյճանցին,— ինչ է իր քաղաքական իտէալը.— Ստեղծումը Մեծ Թուրանի՞, որու քաղաքացին կը դառնայ ան, իբրեւ Թուրանցի, թէ ստեղծումը Կովկասեան համադաշնակցութեան, ուր կը դառնայ հաւասար իրաւունքներով քաղաքացի Վրացիին, Հայուն եւ Լեռնականին հետ: Ես չեմ կարծեր որ Ազէրպէյճանցին հրաժարի Մեծ Թուրանի գաղափարէն, նախադասութիւն տալով Կովկասեան Համադաշնակցութեան:

Աւելի պակաս հակասութիւն կայ Վրացիներու եւ Լեռնականներու միջեւ, ուր մինչեւ իսկ արիւնի եւ լեզուի որոշ կապեր ալ կան: Սակայն պատմական դէպքերը մեզ բաժնեցին եւ Լեռնականները մերձենալով իրենց հաւատակիցներուն իւրացուցին անոնց մշակոյթը — հոգեբանական յատկութիւնները, նոյնացան Թուրքերու հետ: Թուրքերու դրդումով, անոնք բազմաթիւ անգամներ յարձակեցան Վրաստանի վրայ, ոչ միայն թուլցնելով Վրաստանը, այլեւ նպաստելով Կովկասի անկախութեան անկումին:

Վերցա՞ծ են արդեօք այս դարաւոր թշնամութեան հետքերը Լեռնականներու մօտ: Անոնք Կովկասը կը պաշտպանե՞ն մինչեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի սահմանները, Թուրքերու դէմ: Ի՞նչը կը նախընտրեն անոնք, կովկասեան քաղաքացութի՞ւնը՝ բաժնելով Վրացիներու ճակատագիրը, որ եղած է եւ ապագային ալ կրնայ ըլլալ դառն, թէ ապրիլ Թուրքիոյ թեւարկութեան տակ: Անոնք կը պայքարի՞ն «Հարաւի» թշնամիին դէմ նոյն մաքուր խղճով ինչպէս Վրացիները կ'ընեն «Հիւսիսի» թշնամիին դէմ:

Ահա այս հարցերուն անկեղծ եւ ճշմարիտ պատասխաններէն կը պարզուի թէ ինչ չափով կենսական է կամ ոչ կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարը Կովկասեան Լեռնականներու մէջ:

Մեծ Հայաստանի Կովկասի հողամասին վրայ գտնուող մնացորդը, որ չի բաղդատուիր իր հողային կորուստին հետ, իր վարիչներուն բերնով բացորոշապէս յայտարարած է թէ հայկական անկախութիւնը Երեւանի նախկին նահանգի սահմաններուն մէջ հայկական հարցի լուծում չէ, ոչ ալ իրականացումը իրենց քաղաքական իտէալին:

Կան նաեւ սահմանային վիճելի հարցեր Հայաստանի եւ Վրաստանի, եւ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ, եւ քանի դեռ այս խնդիրները վերջնական լուծում չեն ստացած, աւելորդ է յուսալ թէ Հայերը կը միանան Կովկասեան համադաշնակցութեան:

Կը տեսնենք թէ որքան բարդ խնդիրներ եւ ներքին հակասութիւններ պէտք է հարթել, իրագործելու համար Կովկասեան համադաշնակցութիւնը: Հարցեր, որոնց պէտք է մօտենալ մեծ զգուշութեամբ, անկեղծութեամբ եւ բանիմացութեամբ: Աւաղ փոխարէն, Տէրը գիտէ թէ ինչ կը գրուի «Կավկազ» թերթին մէջ: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ այս թերթը վրդովում եւ յուզում կը պատճառէ Վրացիներու եւ միւս Կովկասցիներու մէջ: Այս վրդովումը կը կրկնապատկուի երբ, «Կավկազը» կը խօսի Կովկասի ազատագրման՝ Թուրքիայէն, եւ Թուրքիոյ հետ ունենալիք յարաբերութեանց մասին: Վրացիները պէտք չունին «Կավկազի» «Թրքասիրութեան», որովհետեւ Թուրքիան իրեն հարեւան ունենալէն ի վեր Վրաստան կը յիշէ միայն անկէ կրած յարձակումները, աւերումները, սպանութիւնները եւ աւարառութիւնները: Ահա թէ ինչպիսի վերաբերում տեսած ենք մենք Թուրքիայէն, եւ փաստեր ալ չունինք թէ Թուրքիան փոխած ըլլայ իր տեսակէտը այս հարցի մասին: Եթէ այս այսպէս է, եթէ Թուրքիան Կովկասի հանդէպ կը վարուի այնպէս ինչպէս դարեր շարունակ, այն ժամանակ հակառուսական միացեալ ճակատի համար մենք չենք կրնար Թուրքիոյ զինակիցը դառնալ: Մեզի կը մնայ պաշտպանուիլ եւ հիւսիսէն եւ հարաւէն: Կը յաղթէ՞ Ռուսը, եւ նորէն կը հաստատուի Կովկասի մէջ, գուցէ եւ կ'ոչնչանանք մենք, սակայն այս բոլորէն կը տուժէ եւ Թուրքիան եւ աւելի շատ, քան եղաւ 19րդ դարու ընթացքին:

«Կավկազը» եւ իր ղեկավարները, փոխանակ զգուշութեամբ քարոզելու Կովկասեան միութեան գաղափարը, կ'ընեն ճիշդ այն ինչ որ պէտք չէր ընէին: Անոնց անխոհեմութեան, կեղծ եւ Կովկասի համար վնասակար գործունէութեան ամենալաւ ապացոյցն է այն վրդովումը զոր կը պատճառէ հանրութեան մէջ «Կավկազի» կատարած քարոզութիւնը»:

ԹԱՏՐՈՆ

«ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՒ Վ. ՆՔՆԵԼ»

Ազատութեան աստուածը եղած է այն անկարեկիր մոլոքը, որ իր արեան հարկը պահանջած է մեզմէ, բոլոր դարերու ընթացքին: Հիմա, երբ աւելի քան երբեք անոր բոցեղէն թեւերուն կարօտը կը զգանք, ինչ աւելի հրահանգիչ քան բեմի վրայ մերթ վերապրիլ գերութեան սարսռազդեցիկ դրուագները, ենթագիտակցականօրէն անդրադառնալու համար մեր ժամանակակից պատմութեան տխուր էջերուն:

Աշխարհագրականօրէն ինկած Արեւելքի եւ Արեւմուտքի քառուղիներուն վրայ, Հայաստան ստիպուած էր դիւցազնական պայքար մղել գերազանց ուժերու դէմ, իր անկախ գոյութիւնը պահելու համար: Այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, յաճախ զէնքի բախտը մերոնց կողմը չէր ըլլար, ուստի մեր դժբախտ նախահայրերը կ'իյնային թշնամիներուն ձեռքը, որոնք Հռոմի եւ Պարսկաստանի շուկաներուն մէջ կը վաճառէին զիրենք:

Ահա կը տեսնենք Վարազ քրմապետը, որ Տիգրանէս իշխանի հետ ճամբայ կ'ելլէ դէպի [illegible] Քաղաք, գերիներու խաժամուժին մէջ որոնելու համար իր երկու զաւակները: Բռնաւոր եւ ուժասպառ, հոգեպէս մաշեցած անլուր նախատինքներէն, ստրուկներու թափօրը կը հեծէ մտրակի հարուածներու եւ հսկայ քարակոյտերու բեռան տակ: Զիմինիս, պետը այդ թշուառներու զաւակներուն, լաւագոյն ընդունելութիւնը մը կը վերապահէ յաճախորդներուն: Ան կը խօսի իր մասին, կը նկարագրէ գերիներու կեանքը եւ կանգ կ'առնէ Հայորդիներուն վրայ, զոր կ'որակէ «զոմէշի պէս տոկուն»: Անմիջապէս որ [illegible] կը մնան, մեր ազնուականները կը հարցափորձեն ստրուկները, որոնք երբ կ'իմանան թէ Հայերու դէմ կը գտնուին, լալագին կ'աղերսեն որ զիրենք փրկեն իրենց տէրերու ձեռքէն: Անոնք կը պատմեն իրենց, [illegible], թէ ինչպիսի կատաղութեամբ կռուած էին ընդդէմ Հռոմայեցիներուն, բայց գերազանց ուժերու դիմաց հարկադրուած էին տեղի տալ: Տիգրանէս յուսադրիչ խօսքեր կ'ուղղէ բախտակիցներուն, իսկ Վարազ քրմապետ օգնութիւն կը հայցէ աստուածներէն (Արամազդ, Վահագն ու Անահիտ): Եւ ահա լսելի կը դառնայ խարազաններու շաչիւնը [illegible], որ անհնազանդ [illegible] կը գոչէ: [illegible] իր այս երբեմն պաշտօնեային բերնէն, Վարազ քրմապետ կը լսէ նաեւ իր երկու զաւակներուն [illegible] եւ յուսահատօրէն կը հեծկլտայ:

Դիւանակի մը վրայ բազմած՝ մինչ գեղանին Կորնէլիա կը շէշէ Հռոմի հրապարակին վրայ, [illegible] կը հանդիպի Տիգրանէսի եւ բուռն սէր մը կը ծնի իր մէջ: Տիգրանէս կը [illegible] այդ [illegible] մինչեւ այն ատեն, երբ այլեւս [illegible] ազդուած ազջկան հօր լուտանքներէն եւ սպառնալիքներէն, խիզախօրէն կը բարձրանայ Ֆորումի հրապարակը եւ [illegible] բանաստեղծութիւններ կը կարդայ կայսեր հասցէին: Ամբոխը կը բռնէ զինքը եւ [illegible] գետին կը [illegible]: Վրայ կը հասնի «Պրեֆէ» Կայսրը, [illegible] ժողովուրդին ամբողջ [illegible] համար, կը ճանչնայ Տիգրանէսը.— քաջազարմ Արտաւազդ իշխանի որդին: Անմիջապէս կը հրամայէ որ բանտ փոխադրեն զինքը:

Գեղանին Կորնէլիա կը դիմէ [illegible], որ իր մօրեղբայրն է: Կայսրս մարմնացումն է [illegible] առաքինութիւններուն, [illegible] զանազան [illegible] վրայ, այլ մանաւանդ խիստ սկեպտիկ դարձած, որովհետեւ չարաչար խաբուած է անդրանիկ սիրոյն մէջ: Զափազանց պարտաւորիչ կը գտնէ Տիգրանին [illegible] հանդէպ իր հօր ունեցած [illegible]: [illegible] Կայսրը, այդ [illegible] իշխանը, որ [illegible] Կալիգուլա կայսեր դէմ [illegible]: [illegible] մը մէջ, որպէս զի [illegible] թէ խակական Հռոմայեցի մըն է ինք, [illegible] Դրուսոս Թիփերիոսի աղջիկը կը փորձէ կուրծքը խոցել դաշոյնով, բայց [illegible] արգելք կը հանդիսանայ: [illegible] Կորնէլիայի արցունքներէն սիրտը շարժած, Կայսրս կը հաւանի որ քեռաղջիկը տեսնուի Տիգրանէսի հետ:

Կորնէլիա կը մտնէ իշխանին մութ խուցը, ընկերակցութեամբ [illegible] քրմուհիի մը, մեղմիւ կ'արթնցնէ իր սիրականը: Խիստ տպաւորիչ խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ, որուն մերթ կը մասնակցի քաղցրահամբոյր քրմուհին: Տիգրա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (122)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Սեւանայ լիճը գտնւում է շատ բարձր լեռների վրայ եւ այդ լճից երեւում է Հրազդան մեծ գետը: Այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս՝ թէ հնարաւոր է Սեւանը պատող ափերից մէկը փլցնել եւ դէպի շրջակայ ձորերը անցք բանալով՝ ծովակի ջուրը դատարկել»: Արաբացի գիտնականի գիւտը հաւանական գտաւ Մուհամէդը եւ հրամայեց իսկոյն փորել այն ափը, որը յարմար էր գտնում հնարքը: Մի քանի շաբթուան ընթացքում արաբացի զօրքերը պատռեցին մի հսկայական ջրանցք, որտեղից ծովակի ջուրն սկսաւ հոսել դէպի իւր շուրջը պատող ահաւոր ձորերը: Հօսանքը բանալուց երկու երեք օր յետոյ այս անձրպետը, որ ահա մեր առջեւն է, ցամաքեց բոլորովին եւ Մուհամէդի զօրքը անշփոթ մտաւ կղզին, գրաւեց հինաւուրց բերդը, որ, ասում էին, իւր հիմնարկութեան օրից ի վեր դեռ ոչ մի զօրաւոր թըշնամի չէր կարողացել գրաւել. սպանեց կատոռել բնակիչներին, կողոպտել գանձերով հարուստ եկեղեցիները, գերի վարել այդտեղ ապաստանող հայոց իշխանուհիներին ...

— Այդպէս էլ մենք կ'անենք, ընդհատեց Բէշիրը զինուորականին: Ով որ ձեզանից կարող է այդ հնաւուրց ջրանցքը գտնել, թող շտապէ, ես նրան ամենամեծ պարգեւը կը տամ:

— Այդ գիտնականը, Տէր, իմ նախահայրերից մէկն էր, շարունակեց զինուորականը, եւ այդ պատմութիւնը աւանդաբար մնացել է մեր ընտանիքում: Գուցէ դարձեալ նախկին [illegible] յաջողի այդ գիւտը, ուստի խնդրում եմ ինձ շնորհել այդ հետազօտութեան իրաւունքը:

Բէշիրը զիջաւ հնարագէտ ժառանգին խնդրած իրաւունքը եւ նա իւր մի քանի ընկերներով շտապեց Գեղամայ ծովափունքը հետազօտելու:

Բայց որպէսզի այդ հնարը չյաջողելու ժամանակ չկորցնէ, նա հոգաց նաեւ միւս միջոցների մասին. այն է՝ փայտահատները ղրկեց մօտակայ անտառը, որպէսզի գերաններ կտրեն լաստերի համար:

Թողնենք այժմ Հագարացիներին իրանց պատրաստութեանց հետ եւ տեսնենք թէ՝ ի՛նչ էին անում այդ ժամանակ Սեւանայ կղզում:

Առաւօտ էր, երբ վանական հայրերից մի քանիսը ծովափին իջնող հրոսակների գնդերը նշմարեցին: Արաբական դրօշը ծանօթ էր նրանց. ուստի անհապաղ խուցերը վազեցին՝ վանահօրն ու միաբաններին այդ նորութիւնը յայտնելու: Երբ վերջինները բլուրը ելան՝ ծովափը դիտելու, թշնամու հեծելազօրքը բռնել էին արդէն հանդիպակաց [illegible] տարածութիւնները.

Մարզպետունու [illegible] չէր յարմարում այս անակնկալ նորութեան: «Եթէ Բէշիրը յաղթուած էր, ապա որ՞ զօրքերն էին Սեւանի վրայ յարձակողները...»: Այս միտքը երկիւղ բերաւ միաբանների վրայ:

Բայց երբ այդ մասին յայտնեցին Թագաւորին, նա ամէնքի կասկածը փարատեց՝ ասելով.

— Մարզպետունու ջարդ ուտելու պատճառով է, որ Բէշիրը յարձակուել է մեզ վրայ. նա իշխանի վրէժը կամենում է լուծել Թագաւորից:

— Ի՞նչ պիտի անենք այժմ, սրտատրոփ հարցրեց Թագուհին, որ միաբանների հետ միասին գտնւում էր Թագաւորի մօտ:

— Ոչինչ, անհոգ եղանակով պատասխանեց Թագաւորը. եթէ արաբացիք կը փորձեն մօտենալ մեր կղզուն, մենք կը ջարդենք նրանց լաստերը եւ իրանց էլ ջրի յատակը կը խորասուզենք:

— Բայց ի՞նչ ուժով. մենք այստեղ ընդամէնը հարիւր զինուոր ունենք, հարցրեց Թագուհին երկիւղածաբար:

— Հարիւր էլ միաբան, յարեց Թագաւորը. ով որ ազգի հացն ուտում է, ազգի համար էլ կարող է կռուել:

— Մենք պատրաստ ենք. մենք չենք փախչիլ կռուից, գոչեց վանահայրը. միայն թէ զէնք է պակասում մեր եղբարց:

— Զէնք շատ ունեն նրանք, պատասխանեց Թագաւորը. կղզին, փառք Աստուծոյ, ժայռապատ է. իսկ լաստերի հետ կռուելու համար հարկաւոր չէ սուր կամ նիզակ, հրամայիր որ քարհատները ժայռեր պոկեն կղզու խարակներից եւ ժողովեն նրանց ափերի մօտ: Մեր սուրբ հայրերը, կարծում եմ, քարկոծել կարող են. հետեւապէս, երբ իմ զինուորները կը սկսեն նետահարել եւ կամ կարթերով լաստերը քաշել, նրանք էլ իրանց տարափը կը տեղան:

— Այդ կարող ենք անել...

— Թոյլ չենք տալ որ կղզուն մի լաստ մօտենայ...

— Բոլորին կը խորասուզենք...

Այս ու այն կողմից ձայնով խօսեցին միաբանները:

Տակաւին այս խորհրդի մէջ էին Թագաւորն ու կղզեցիք, երբ արքայի թիկնապահներից մէկը ներս մտնելով յայտնեց թէ՝ թշնամու կողմից ղրկուած մի նաւակ գալիս է դէպի կղզին:

— Թո՛յլ տուէք որ մօտենայ. մի նաւակը մեզ չարիք բերել չի կարող, հրամայեց Թագաւորը: Ապա ելնելով իւր կացարանից՝ պատուիրեց թիկնապահներին զինուել իսկոյն եւ իջնել կղզու տափարակը: Նոյնպէս ժողովելու պատուէր տուաւ նաեւ միաբաններին:

Երբ ամէնքը հաւաքուեցան, Թագաւորը նոյնպէս իջաւ այդտեղ եւ զինուորները առաջից, իսկ միաբանները վերջից կարգերով, կանգնեցրեց նրանց կղզու մուտքի կամ պարիսպների առաջ այնպիսի մի ձեւով, որ ափին մօտեցողը կը կարծէր թէ կղզին լիքն է զօրքերով:

Նաւակը, որ վարում էր Ցամաքաբերդցի մի հայ, մօտեցաւ ափին. նրա մէջ նստած էին երկու հագարացի իշխաններ եւ մի քանի զօրական: Նրանք ելնելով ցամաք, յայտնեցին թէ՝ Բէշիր զօրապետի կողմից պատգամ են բերել Հայոց Թագաւորին, ուստի կամենում են տեսնել նրան:

Արքայի հրամանով թիկնապահները առաջնորդեցին նրանց դէպի արտաքին տունը, ուր գտնւում էր այդ ժամանակ Թագաւորը: Նա չէր ցանկանում որ օտարները կղզու ներսը տեսնեն, ուստի պատգամաւորներին ընդունեց այդտեղ.»

(Շար.)

…կը նախընտրէ մահը անարգ ստրկութենէն եւ տանիլքի մը պէս կ'անհետի…

Կռուի հրապարակին վրայ կ'երեւի …արքան՝ Կալիգուլա, ընկերակցութեամբ Կեսոնիա կայսրուհիին … Լիպիտիուսի Զուարթ … զուարճութեան մէջ է, ի պատիւ … չարաշուք հանդէսներ … ժողովուրդին: Երբ կը … թէ Տիտոս հիւանդացած է, կը … որ Տիբեր գետը չպլտէ: … Լիպիտիուս կ'առարկէ թէ … իր փոխանորդին զանցառնի մասին … գետին յատակն իջնէ, այն … ձուկերը կ'ապստամբին…: Եւ … ուշադրութիւնը կը դարձնէ դէպի … կողմը: Կալիգուլա թէեւ … վեհապետ մը, բայց շատ … է: Դիւրաւ կը հաւատայ … փիլիսոփայ Փիլոնի հնարած … պանիրծի հրաշագործութեան, որ իբր թէ կոչուած էր իր … բուժելու…: Մինչ հայ … մահաշուք լռութիւն մը կը …, գեղանին Կորնէլիա ծունկի … կայսեր առջեւ եւ պաղատագին … իրենց սիրոյն օրհնութիւնը կը …: Այս աղերսը աւելի կ'արծարծէ … բնազդները բռնաւորին, որ … կրնար հանդուրժել որ Հռոմայեցի … մը զպիրծ բարբառ… մը սիրէ: Իսկոյն կը հրամայէ … որ Տիգրանէսը վագ…ներուն առջեւ նետեն, իսկ աղջիկը … թարոսի մը կամ հաշմանդա… մը հետ: Դժբախտ Կորնէլիա կը … յուզումէն: Կալիգուլա հրապին անձնատուր կ'ըլլայ պարի … թմբկահարութեան թմբուկներուն, … անմիջապէս որ կանգ կ'առնէ …, ահա վրէժխնդիր Հռոմայեցի մը կը ներկայանայ իրեն եւ դաշոյնը կուրծքը կը մխրճէ:

*** Տիգրանէսի դերին մէջ, Գ. Բ. …եան յաջողապէս արտայայտեց … եւ բանաստեղծական հոգիի մը …, պատրաստ գերագոյն զոհողութեան իր ժողովուրդին հանդէպ … նախատինքը սրբելու համար: … էր Կորնէլիայի հետ ունեցած … տեսակցութեան ընթացքին:

Գ. Ս. Սերոբեան կը մարմնացնէր … ըմբոստ ոգին՝ Մաժակ…ը, երբ մազերը ցան ու ցիր, կուրծքը բաց եւ արիւնլուայ, … ձայնով մը կը գուժէր վաղեմի աստուածներուն մահը եւ ստրուկներուն ազատագրութեան կը մղէր:

Կայիոսի դերին մէջ, Գ. Ա. Մխիթարեան եղած էր սկեպտիկ եւ ուղղամիտ զինուորական մը, ընդունակ … կարգի բարութեան: Օժտուած … զօրեղ ձայնով մը, այս արուեստագէտ … անգամ մը եւս բա… պատրաստուած էր իր դերը: Յաջող էր այն հոգեբանական պահերուն, երբ Կորնէլիա հայ իշխանին ազատ արձակումը կը խնդրէր իրմէ:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկներէն Գ. … Քանթար, որ կ'անձնաւորէր … քուրմի մը դերը, Տիգրա… անկման պահուն, այդ կարճ … թեամբ իսկ երեւան բերաւ … եւ զուսպ խաղարկութիւն … Գ. Գերճ Կարապետեան ունէր … դեր — Զիմինիա եւ Լիպիտիոս: … յաջող էր առաջինին …:

Օր. Մելինէ Սինանեան, այս անգամ … գերազանցեց Կորնէլիայի դերով: Բոլոր տեսարաններուն մէջ, խոր եւ զգայուն խաղարկութեամբ մը տուաւ Հռոմայեցի այդ ազնուականուհիին դիմագծութիւնը:

Օր. Հերմինէ Քանթար եղած էր քնքոյշ վեստեան քրմուհի մը, լի գըթութեամբ եւ անհուն բարութեամբ: Շատ կարճ յայտնութիւն մը ունեցաւ բեմի վրայ, բայց իր քնարական ձայնով եւ զգայուն խաղարկութեամբ մեծ տպաւորութիւն թողուց ժողովուրդին վրայ: Յաջող էին նմանապէս Օր. Ֆլորա Քուրեան (Կեսոնիա) եւ Գ. Գ. Ա. Սերճանեան եւ Յ. Քէշիշեան (ստրուկ):

Վերջապէս, այս տողերու հեղինակին վիճակած էր նախ Վարազ քրմապետի դերը, իսկ հուսկ յետոյ Կալիգուլա կայսրինը, որուն չնական եւ խեղկատակ նկարագիրը փորձեց տալ հնարաւոր եղած չափով:

Այս գեղեցիկ երկին բեմադրութեան համար ջանք չէր խնայած կազմակերպիչը — նոր հանդերձներ, զէն ու զրահ, նուագ, պար եւ տարկական երգեր, զոր ինքն իսկ գրի առած եւ եղանակած էր: Յորդապէս տպաւորիչ էր ստրուկներուն տողանցքը առաջին արարին: Այս բոլորին համար երեք ամիս հարկ եղած էր: Եւ ժողովուրդը չզլացաւ իր գնահատութիւնը այս թատերական ձեռնարկին: Աշխատանքի արդար վարձատրութիւն:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նամակ Սանճաքին մէջ

L'Indépendant թերթը (17 յունիս) կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Հալէպէն, 1 յունիս թուականով.—

20 Մայիսին նստած էինք սրճարանի մը մէջ: Անտիոքէն Թուրքեր եկան՝ ցնծագին յայտարարելով թէ Սանճաքին կցումը պիտի յայտարարուի Մայիս 22ին: Բազմաթիւ ազգականներ, որոնք Սանճաքէն փախած էին, տժգունեցան մտածելով որ վերջնական կը դառնար իրենց կործանումը: Ետոյ իմացանք, որ մեծ հանդիսութիւններ կազմակերպուած էին Մայիս 22 օրուան համար, բայց Էնկիւրիէն հասած հրամանով մը յետաձգուած: Թրքական թերթերը ի վերջոյ գրեցին թէ կցումը պիտի յայտարարուի Մայիս 28ին: Բայց մինչեւ այսօր յայտարարուած չէ: Կը թուի թէ բուռն է պայքարը:

Սանճաքին մէջ՝ նորութիւն չկայ, բացի քանի մը փոքրիկ դէպքերէ, որոնք հետեւանքն են թրքական տիրապետութեան: Ճէպէլ Մուսացի Հայը, որ ամբաստանուած էր թէ հրացան պարպած է Հաթայի դրօշին վրայ եւ պատռած, «ներումի» արժանանալէ վերջ, նորէն կը ձերբակալեն: Բայց կառավարութեան նայեցէք. Հայը, ձեռքերը ձեռնակապի մէջ, կը յաջողի խոյս տալ իրեն ընկերացող Թուրք ոստիկաններուն ձեռքէն եւ վազելով կրցաւ անցնիլ սահմանը: Այժմ հսկողութեան տակ կը գտնուի Լաթաքիոյ մէջ, բայց տասնոց մը չունի գրպանը, կինն ու վեց զաւակներն ալ լքուած կը մնան Ճէպէլ Մուսայի մէջ: Թուրք ոստիկանները կ'աղաչեն, որ դէթ իրենց վերադարձուին ձեռնակապերը:

Թուրքիոյ լիազօրը, Աշըքալըն, Կոթըլրոյի այցելութենէն քանի մը օր վերջ լուր զրկեց թէ Մուսա տաղ այցելութեան պիտի գայ:

Երբ Մուսա տաղ գնաց, ոչ ոք դիմաւորեց զինք եւ իր հետեւորդին հետ մինակ մնաց Աբոյը պէյ գիւղին նշանաւոր սօսիին տակ: Գիւղացիները, շրջակայ սրճարաններուն մէջ նստած, տապեղ (թավլու) կը խաղային, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բարձրաստիճան անձնաւորութեան: Զօր. Աշըքալըն ուտելիք ուզեց, իրեն պատասխանեցին թէ գիւղը շատ աղքատ է եւ բան մը չունէին տալիք: Ի վերջոյ երկու հաւկիթ տուին:

Քէսապ հաստատուած ժամանակաւոր ապահովութեան տղաներէն մէկուն առաջնորդութեամբ՝ Ֆրանսացի զինուորները փոխեցին, երեք շաբաթ առաջ, Քէսապի սահմանագլուխի պահականոցը: Հողատարութեան շրջանին, Քէսապ եւ իր շրջակայքը կախում չունէին Աղեքսանդրէթի Սանճաքէն, այլ Ճէպր-էլ-Աքրատի քազային, որ կը մնայ սուրիական: Վարչական այդ կրճատումը կատարուած էր երեւի ի հարկին նուէր տալու համար Թուրքերուն: Կ'ենթադրուի այժմ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ փրկել գէթ Քէսապը, գոհացում տալու համար Հանրապետական Դաշնակցութեան:

Մինչեւ վերջին ամիսները, Թուրքերը կ'աշխատէին սիրաշահիլ Հայերը, այժմ նետած են դիմակը: Պաշտօնէ հանեցին հայ ուսուցիչները, Կոթըլրոյի այցելութենէն վերջ պաշտօնանկ ըրին նաեւ Մուսա տաղի միւտիրը, — բոլոր այս արձակուածները առանց նիւթական հատուցումի:

Քէսապի Հայերը շատ հաշտ կ'ապրին տեղացի Թուրքերուն հետ, որոնք քէմալականութեան հակառակ են: Անոնք միացուցած են իրենց դատը: Այս երկու ժողովուրդներն ալ լաւ կռուող են:

Սանճաքը ողողուած է Թուրքերով, որոնք դուրսէն եկած են: Պաշտօններուն մեծ մասը տրուած է երիտասարդ Թուրքերուն, որոնք եկած են Թուրքիայէն:

Գնդ. Քոլէ յայտարարած է թէ անօգուտ է այլեւս ամէն աշխատանք որ նպատակ ունի պահել Սանճաքը, որովհետեւ կցումի մասին համաձայնութիւնը ստորագրուած է Էնկիւրիի մէջ:

Ոստիկանական ուժերը զօրացնելու պատրուակով, Թուրքերը ստեղծած են թրքական զինուորական իրական բանակ մը: Օրտու գիւղին մէջ կը գտնուին 400 թրքական ոստիկաններ:

Թայֆուր, Հաթայի նախագահը, որ, ինչպէս ծանօթ է, հին հրոսապետ մըն է, Քէսապ գացեր է թելադրելու եւ խնդրելու, որ Հայերը լքեն իրենց խոպան լեռը եւ հաստատուին Ամուքի հարուստ դաշտին մէջ:

ՃԻՆԿԻԶ ԽԱՆԻ ԴԵՐԵԶՄԱՆԸ ՏԵՂԱՓՈԽԱԾ ԵՆ

Ճինական թերթերը կը գրեն թէ, Ճինկիզ խանի նշանաւոր գերեզմանը, որ կը գտնուէր Սիւիւանի մէջ (Մոնկոլիա), տեղափոխած են Ճինաստանի մէջ գաղտնի վայր մը, Ծուլէն Շէնսիի մօտերը: Այս փոխադրութիւնը կատարած են վախնալով որ Մոնկոլ իշխան Թէհ, որ Ճափոնացիներու ազդեցութեան տակ կը գտնուի, կը բանայ դամբանը եւ կը կողոպտէ զայն, ինչպէս սպառնացած էր:

Ճինկիզ խան, որ 13 դարու հզօր Մոնկոլ թագաւորներէն մին էր եւ աշխարհակալ, թաղուած էր արծաթեայ դագաղի մը մէջ: Իր մօտ թաղուած էին նաեւ իր երկու կիները:

Նմոյշ մը Կեսթափոյի գործունէութենէն

Մէթրօ - Կոլտուին - Մէյէր ամերիկեան շարժանկարի մեծ ընկերութեան վարիչներէն Րիչըրտ Րոզէն, որուն մասին Կեսթափոն (գերման գաղտնի ոստիկանութիւն) կասկածած էր, թէ ամերիկեան լրտես մըն է Գերմանիոյ մէջ, կը պատմէ իր գըլխէն անցած դէպքերը աւելորդ նմոյշ մը եւս տալով թէ ինչպէս աշխատող է գերման գաղտնի ոստիկանական կազմակերպութիւնը եւ ինչպէս մանրազնին կերպով կը հետեւի իր զոհերու քայլերուն:

Գ. Րոզէն նախ բանտարկուած է Աւստրիոյ Կրաց քաղաքին մէջ, ընդամէնը չորս շաբաթ եւ 4 օր, առաջին երեք շաբաթը ամէն յարաբերութենէ կտրուած:

— Ազատ արձակուելէ ետք, կը պատմէ, իմացայ որ Կեսթափոյի գործակալները հետեւած էին ինծի Լոս Անճէլըսէն մինչեւ Գերմանիա, քայլ առ քայլ: Անոնք գիտէին թէ որ ժամուն հասած եմ Շիքակօ, ուր իջեւանած եմ, ինչ ըրած եմ Նիւ Եորքի մէջ, որ նաւը առած եմ, երբ հասած եմ Փարիզ, որ տեղերը այցելած եմ, իսկ Գերմանիոյ մէջ իմ շարժումներս հետեւած ու արձանագրութիւն էին պահած ժամ առ ժամ:

Պատմելով Աւստրիոյ մէջ իր բանտի փորձառութիւններու մասին, Գ. Րոզէն կ'ըսէ.

— Առաջին տասը օրերը գրեթէ խելագարած էի. Թոյլ չէին տար որ ոեւէ մէկուն հետ հաղորդակցէի, ոչ իսկ կնոջս, բարեկամներուս, ընկերներուս եւ կամ ամերիկեան հիւպատոսին ու դեսպանատուներուն հետ: Անգլերէն խօսող ոչ ոք մօտեցուցին քովս: Ոչ գիրք ունէի կարդալու, ոչ թուղթ գրելու: Ժամանակը սպաննելու ոչ մէկ միջոց: Պէտք է ըսեմ սակայն, որ ոեւէ մէկը ֆիզիքական տանջանքի չենթարկեց զիս: Երեք շաբաթ ետք ըսին, թէ թոյլ պիտի տան որ ամերիկեան հիւպատոսը այցելէ ինծի: Ան եկաւ, բայց թոյլ չտուին որ խօսինք իմ բանտարկութեան պարագաներու մասին: Ըստ երեւոյթին եկած էր ստուգելու, թէ առողջ եմ եւ ֆիզիքապէս անվնաս:

Գ. Րոզէն ըսաւ, թէ երեք ամիս առաջ Աւստրիա գացած էր յայտնի գերման Րոպէրթ Թէյլըրի մէկ շարժանկարին՝ Ֆլորիանի համար նիւթեր հաւաքելու եւ գերման իշխանութիւնները արտօնած էին իր մուտքը այնտեղ: Նոյնիսկ տասը րոպէ տեսակցած էր այս մասին նախարար Տոքթ. Կէօպէլսի հետ:

— Մէկ բան սակայն լաւ սորվեցայ այնտեղ, թէեւ ես գերմաներէն չեմ գիտեր: Այն է՝ Կեսթափոն աշխարհի ամէնէն լաւ կազմակերպուած հաստատութիւնն է: Ան գիտէր իմ մասին, այստեղ եւ հարաւ. Ամերիկա իմ այցելած տեղերու մասին այնպիսի մանրամասնութիւններ, զորս ես ինքս մոռցած էի:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՕՆ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ՍԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔԱՂ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Այլեւս ոչ մէկ կասկած, որ բաներ մը կը խմորուին Թուրքիոյ ծոցին մէջ:

Երեւութապէս ցնցող չեն, բայց որքա՜ն ուշագրաւ իրենց խորքով: Կատարեալ յեղափոխութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, անշուշտ լուռ ու խաղաղ, ինչպէս եղած են այդ աշխարհի բոլոր փոփոխութիւնները, օսմանեան կոչուին թէ քէմալական:

Կը բաւէ միայն համրել նախարարական ելեւէջները: Հազիւ վեց ամիս բոլորած, նոր նախագահը արդէն իսկ վեց անգամ շարժեց մազը, երէկուան բերանը այսօր նետելով: Փոխուեցան գրեթէ բոլոր կարկառուն դէմքերը, սկսեալ արտաքին նախարարութեան տիրոջեան Րիւշտի Արասէն մինչեւ անոր ներքին լծակիցը՝ Շիւքրիւ Գայան, որուն թաւալգլոր անկման ցաւը չխնայեց նոյնիսկ մարմինին, անդամալուծման յանգելով:

Եւ սակայն, արտաքինէն աւելի Ինէօնիւի նկատումներու վրայ դարձնելու է ուշադրութիւնը: Որովհետեւ, մազը միայն նախարարական խորհուրդին մէջ չի բանիր, այլ անխտիր ամէն տեղ: Օրինակ, երրորդ անգամն է որ կը մաքրագործուին կուսակալները, մեծ թէ փոքր: Իսկ Հալքի Ն. համաժողովը, աւելի արմատական վերակազմութեան մը պիտի դիմէ, վարչական թէ ընկերային գետնի վրայ:

Ցատկապէս կ'ընդգծենք «ընկերային» բառը, որովհետեւ անոր մէջ կը գտնենք աղբիւրը այս բոլոր վերիվայրումներուն: Եփուն մարդ, նոր Նախագահը ամէն առթիւ կը կրկնէ իր ճշմարիտ յարումը քէմալական բարենորոգումներուն: Բայց միեւնոյն ժամանակ լուռ ու խաղաղ վերաքաղի մը ենթարկած է զանոնք: Յիշենք միայն ամէնէն աչքառու օրինակները:

Անցեալ Ապրիլին, Իզմիրի դատական իշխանութիւնը արգիլեց ցուցահանդէս մը, «անբարոյական» նկատելով վեց նկարներ, որոնք սակայն անկէ առաջ ցուցադրուած էին Պոլսոյ մէջ, առանց այդ անպատեհութիւնը ներկայացնելու:

Մայիս 12ին, խորհրդարանը կ'ընդունէր օրինագիծ մը, որով հին տառերով տպուած գիրքերը կրնան դըրուիլ դպրոցական եւ այլ գրադարաններու մէջ:

Նոյն օրերուն, Պոլսոյ Քաղաքապետական ժողովը կը նետէր անկեալանոցի թուրքերէն նոր անունը, վերահաստատելու համար հինը՝ արաբերէն Տարիւլաճէզէ:

Եւ վերջապէս, յանդգնութեամբ մը որ աննախընթաց է, երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ հրապարակաւ կ'առաջարկէ «դղճէն դուրս նետել» սա «չինծու թուրքերէնը»:

«Եթէ այդ խնամքը շռայլէինք խփէրամըրօ լեզուին, այժմ պարապի գացած պիտի չըլլար: Որովհետեւ խափէրամըօ բառի մը կը ծառայէր, մինչդեռ այս արուեստական, չինծու թուրքերէնը ՈՉԻՆՉԻ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ» (Ենի Սապահ, 24 Մայիս 1939):

Կը զգա՞ք հարուածին ծանրութիւնը: Այդ խարանիչ բառերով, նախկին խմբագիրը ուղղակի քէմալականութեան կեանքի թելն է որ կ'այրէ: Չէ՞ որ բուն իսկ Աթաթիւրքն է ոստայնանկը, այդ «արուեստական, չինծու թուրքերէնին»: Մարդը, որ 1934 հոկտեմբեր 5ին «փուտ թուրքերէն» բառերով կազմուած ճառ մը կը խօսէր Շուէտի գահաժառանգին ընդունելութեան ժամանակ, եւ Անատոլու գործակալութիւնն ալ այս պարագան կը ծանուցանէր ի լուր աշխարհի, որպէսզի բոլորը հետեւին Մեծ Պետի օրինակին:

Հիմա, հինգ տարի չանցած, երեսփոխան մը Կրթական նախարարին կ'առաջարկէ դուրս վտարել այդ մեծ «գիւտը», եւ «ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ԻՐԱԿԱՆ, ԿԵՆԴԱՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ»: Ուրեմն, նախկինը ողայլի՞ն է, մեռեալ…:

Եւ չկարծէք թէ անհատական ձայն մըն է այս: Պաշտօնական կառավարութիւնն է որ կը խօսի Ճահիտի բերնով, ինչպէս խօսեցաւ Իզմիրի ընդհանուր դատախազին միջոցաւ, արգիլելով «մերկ կիներու ցուցադրութիւնը»:

Պարապ տեղը չէ որ կարգ մը լրագրողներ եւ երեսփոխաններ ահազանգ կը հնչեցնեն, շարագուշակ նկատելով իրերու ընթացքը. Իզմիրի ընդհանուր դատախազը «չըթըայի զարմանալի էր բողոքողները», կ'ըսէ երեսփոխան Աղա Կիւնտիւզ, փոխանակ ընդառաջ երթալու անոնց (Թան, 1 Մայիս 1939): «Մենք մինչեւ հիմա չնահանջեցինք մեր մեծ յեղափոխութիւններէն ոեւէ մէկէն», կը պոռայ երեսփոխան Զիա Կէվհէր, հին տառերով տպուած գիրքերու գործածութեան օրէնքին առթիւ: Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ, Քէմալէտտին Քեամի, դառնօրէն կը դանգատէր. «Երբեք չէի կարծեր թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնութեան պիտի կարօտի տասներորդ տարուան մէջ»:

500,000 ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական իշխանութիւնները Պիրէնեան սահմանագլուխի երկու կեդրոնացման կայաններու՝ Արժէլի եւ Սէն Սիբրիէնի 200,000 սպանիացի փախստականները փոխադրեցին Բէրբինեանի մօտ Պաքար քաղաքը: Այս փոխադրութեան նպատակն էր փախստականներուն տալ բնակութեան աւելի յարմար պայմաններ, ինչպէս նաեւ խուսափիլ այն անպատեհութիւններէն, որ Պիրէնեանի շրջանին մէջ փախստականներու գոյութիւնը արգելք կը հանդիսանար զբօսաշրջիկներու առեւտուրին:

Թէեւ պաշտօնական թիւեր կ'ըսեն, թէ տակաւին Ֆրանսայի մէջ գտնուող սպանիացի փախստականներու թիւը 350,000 է, բայց իրական թիւը կը հասնի 500,000ի: Ասոնցմէ հարիւր հազար կը գտնուին Կիւրի մէջ, որոնցմէ 6000ը միջազգային զօրաբաժնի եւ հանրապետական օդատորմիղի մարտիկներ: Այս վերջիններուն պատեհութիւն տրուեցաւ միանալու ռուսական բանակին, բայց շատ քիչերը մեկնեցան:

Ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ըսեն, թէ սպանիացի փախստականներու 80 առ հարիւրը տրամադիր են վերադառնալու Սպանիա, եթէ Զօր. Ֆրանքօ թոյլ տայ: Յոյս կայ Մեքսիկա զրկել 60,000: Այժմ Սպանիա կը վերադառնան օրական 500: Շատեր ալ կան որ Սպանիա վերադառնալէ ետք, չկարենալով հանդուրժել անտեղի պայմաններուն, կը փախչին ու կը վերադառնան Ֆրանսա: Այսպիսիներու թիւը օրական հարիւրէն պակաս չէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Ես առաջարկեցի, որ տարագիրներուն …հիւ հազար ազգականները բերել… …անց բռնուին ի փոխարինութիւն …անձին յանձնուած մեր պաշտօնակատարներուն: Ես առաջարկեցի …եան համարել այն ժողովրդականներ… ներկայացուցիչը, որ … դուրս կը հոսէ: Ես Օ…աններու կուսակցութիւնը գիտակցական ըրի Մարաթի խառնակութիւններուն մէջ: Ես պնդեցի, որ Է…թէի որդւոյն գլուխը աճուրդի …: Ես պաշտպանեցի Պուզօտը, … պահանջեցի օրինական … Ինարը նախագահական … վար առնելու համար: Ես … աստղարեցի, որ Փարիզցիները … արժանաւոր զաւակները … Եւ ահա թէ ինչո՞ւ համար … գիս թուղթէ շինուած խրտուիլակ կը կոչէ, թէ ինչո՞ւ Ֆինիսթէրը կ'ուզէ որ զիս արտաքսեն, թէ ինչո՞ւ Լուտէոն քաղաքը կ'ուզէ որ զիս աքսորեն, թէ ինչո՞ւ Այնէն քաղաքը կը ցանկայ, որ իմ բերնիս … դնեն, թէ ինչո՞ւ Պոլոնի կ'ուզէ, որ զիս ձերբակալեն, իսկ Լըկուանտր-Ժիւբուտնօն կ'առաջարկէ Քոնվանսիոնին՝ զիս խելագար յայտարարել: Այսպէս ուրեմն, քաղաքացի Տանդոն, ինչո՞ւ համար դուք զիս կանչել տուիք ձեր այս չարաբախտ ժողովին. չէ՞ որ իմ կարծիքս ալ լսելու համար. եւ միթէ ես ինձ խնդրեցի՞, որ այստեղ գամ. քա՛ւ լիցի: Ես ամենեւին ցանկութիւնն իսկ չունիմ ճակատ ճակատի գալու այնպիսի հակայեղափոխականներու դէմ, որպիսին էք դուք եւ Ռոպէսպիէռը: Բայց եւ այնպէս ինծի համար անպատեհ չէր, որ դուք զիս չլսիք, հասկնայիք. դուք աւելի գէշ, քան Ռոպէսպիէռը, եւ Ռոպէսպիէռ աւելի գէշ քան դուք: Ուրեմն այստեղ պետական մարդ մը չկայ, ուրեմն ձեր ձեռքը քաղաքականութեան մասին պէտք է դուք հասկնալ, պէտք է դուք ձեզ սորվեցնել այբը բենէն զատել: Ես կ'ուզէի ձեզ ըսել: Դուք երկուքդ ալ կը սխալիք: Վտանգը ո՛չ Լոնտոնի մէջ է, ինչպէս կը կարծէ Տանդոնը. վտանգը Փարիզի մէջ է, վտանգը միութեան պակասութեան մէջն է, վտանգը այն իրաւունքի մէջն է, որ՝ ձեր երկուքէն սկսեալ՝ ամէն մարդ ունի այս վտանգը իր ուզած ձեւով ցոյց տալու: Վտանգը մտքերու պղտորման, կամքերու անիշխանական սանձարձակութեան մէջն է:

— Անիշխանութի՛ւնը, ընդհատեց Տանդոն. եւ ո՞վ է այդ անիշխանութեան հեղինակը, եթէ ոչ դուք:

Մարա չպատասխանեց առանց կանգ առնելու.

— Ռոպէսպիէր, Տանդոն. վտանգը սրճարաններու այդ խոյանքին, խաղատուներու այդ ցանցին մէջն է. վտանգը կը գտնուի ակումբներու բազմութեան մէջ, Սեւերու ակումբը, Դաշնակիցներու ակումբը, Տիկիններու ակումբը, Անկողմնակալներու ակումբը՝ հիմնուած Գլէրմոն-Տոններէն՝ որ 1790ին եղած է միապետական ակումբ եւ զոր հիմնած Թօշէ քահանան կ'երեւակայէր տեսակ մը հասարակաց կեդրոնի վերածել. Բրդէ-Դգակի ակումբը՝ հիմնուած լրագրավաճառ Բրուտոնէն եւ այլն եւ այլն: Ես չեմ յիշեր, Ռոպէսպիէր, ձեր ժակոպէններու ակումբը, եւ ոչ ալ ձեր, Տանդոն, Քորտըլիէններու ակումբը: Վտանգը կը կայանայ այն սովին մէջ, որ կը ստիպէ բեռնակիր Պլէնը քաղաքապետ Լիւլիէին տունէն կախել Պալիւի վաճառանոցին հացավաճառ Ֆրանսուա Տընինը. վտանգը կը կայանայ այն արդարադատութեան մէջ, որ կախել տուաւ բեռնակիր Պլէնը, որովհետեւ ան կախած էր հացթուխ Տընինը: Վտանգը կը կայանայ թղթադրամին մէջ, որ անընդհատ կ'իյնայ: Թամբլի փողոցին մէջ հարիւր ֆրանքնոց թղթադրամը գետին է ինկեր, եւ անցորդը, հասարակ մարդ մը, ըսեր է. «Չարժեր անոր համար գետին ծռիլ»: Աժիօթաժը, թուղթեր շահագործողները եւ հաւաքողները— ահա թէ ո՛ւր է վտանգը: Սեւ դրօշակ բարձրացնել քաղաքապետարանի վրայ, ի՜նչ փառաւոր անմտութիւն: Դուք ձերբակալել կուտաք պարոն Տրէնքը եւ կը կարծէք թէ ազատեցաք. բայց ոլորեցէք բանտի այս ծերունի խարդախին վիզը: Դուք կը կարծէք որ ամէն բան վերջացաւ, երբ Քոնվանսիոնին նախագահը պսակ կը դնէ Լաբէրթէշի գլուխը, որ Ժէմմապի մէջ սուրի քառասուն մէկ հարուած ստացած է եւ որուն Շէնիէ գովասան դարձած է: Կատակերգութի՛ւն եւ խեղկատակութի՛ւն: Եւ դուք դեռ չէք ուզեր տեսնել Փարիզը: Եւ դուք դեռ կ'ուզէք վտանգը փնտռել հեռուն, երբ ան շատ մօտիկ է: Այն ժամանակ ի՞նչ բանի կը ծառայէ ձեր ոստիկանութիւնը: Ռոպէսպիէր, չէ՞ որ դուք ձեր լրտեսները ունիք—Փայանը՝ Քոմմիւնի մէջ, Քոֆֆինհալը՝ Յեղափոխական Դատարանին մէջ, Դաւիթը՝ Հասարակաց Ապահովութեան Յանձնաժողովին մէջ, Կուտոնը՝ Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին մէջ: Կը տեսնէք, ուրեմն, որ ես բոլորը գիտեմ, եւ այն ժամանակ լաւ իմացէք, վտանգը ձեր գլուխներուն վրան է, վտանգը ձեր ոտքերուն տակն է. դաւադրութի՛ւն կայ, դաւադրութի՛ւն, դաւադրութի՛ւն: Փողոցին մէջ անցորդները իրարու կը կարդան լրագիրները եւ գլխով իրարու նշան կ'ընեն: Տարագիրները, վերադարձողները, պաշտօնազուրկ …, բոլորը վեց հազար մարդ, առանց քաղաքային անդամներու, պահուըտած են նկուղներու, ձեղնայարկերու եւ Պալէ-Րուայալի փայտեայ միջնորմներու մէջ: Հացավաճառներու մօտ երկայն պոչի նման շարք մը կանգնած է: Կիներ, կանգնած իրենց տան շեմքին վրայ, ձեռքերնին իրարու կցած են եւ կը հարցնեն թէ ե՞րբ պիտի գայ խաղաղութիւնը: Դուք լաւ գիտէք ձերիններուն հետ երբեմն փակուիլ Գործադիր Խորհուրդի դահլիճը, բայց ձեր այնտեղ ըսած-խօսածը բոլորը կ'իմացուի: Ապացո՞յց կ'ուզէք, Ռոպէսպիէր, ահաւասիկ. երէկ երեկոյ դուք Սէն-Ժիւսթին ըսած էք. «Պարպարուն սկսած է իր փորը շատ պարարտացնել, այդ կ'արգիլէ անոր փախչիլը»: Այո՛, վտանգը ամէնուրեք է, բայց աւելի շատ կեդրոնին մէջ: Փարիզի մէջ նախկինները դաւադրութիւններ կը կազմեն, երբ ազգասէրները ոտքերնին բոպիկ կը պտտին: Մարտ 9էն ձերբակալուած ազնուականները արդէն ազատ թողուած են:

(Շար.)

խմբագրականի մը մէջ.

— « Մեզի կը հաւաստեն թէ այսօր հնարաւոր է վերականգնում մը։ Թերեւս երբեք այսքան նպաստաւոր եղած չէր առիթը։ Արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները պէ՞տք ունին Թուրքերուն։ Բաւական ըսին մեզի առիկա… ։ Բայց ինչ որ նկատի չեն ունենար, այն է թէ Թուրքերը նուազ պէտք չունին Փարիզի եւ Լոնտոնի։ Իսթանպուլի եւ Անգարայի մէջ, հանրային կարծիքը աւելի եւ աւելի կը գիտակցի այն սպառնալիքին զոր իր ազգային ապագային վրայ կը ծանրացնէ Գերմանիոյ ծաւալականութեան կառաղութիւնը։ Թուրքերու ինչի՞ն պիտի ծառայէ Նեղուցներու բանալին պահելը, եթէ իրենք ենթարկուած են գերմանական առաւել կամ նուազ անմիջական գրաւումի մը վտանգին ։

Կը թուի թէ իբրեւ այս վիճակէն կարելի է բան մը շահիլ։ Առանց ճնշում բանեցնելու Անգարայի վրայ, կարելի է Թուրքերը մղել աւելի բանաւոր ու հաշտարար ընթացքի մը։ Բաւական կարեւոր շրջաններ կրնան դուրս թողուիլ անոնց պահանջներէն։ Ճէպէլ Մուսայի, Սուէտիոյ եւ Քէսապի գաւառակի գօտին, որ կը գտնուի Ալէվիներու սահմանին վրայ, գրեթէ ամբողջովին Ալէվիներով եւ Հայերով լեցուած է։ Ոչ միայն Թուրքիա ոեւէ իրաւասութիւն չունի պահանջելու այդ փոքր հողամասը, այլ եւ նման կցում մը դէմ է քէմալական ազգայնականութեան սկզբունքներուն ։

Կասկած չկայ թէ Ֆրանսացի բանագնացները պիտի չթերանան արժեցնել այս փաստը։ Ներկայ բարեկամական մթնոլորտին մէջ, ուր տեղի կ'ունենան Անգարայի բանակցութիւնները, պատուաւոր կարգադրութիւն մը կրնայ տեղի ունենալ։ Եւ բանակցութեանց երկարաձգումն իսկ կը կազմէ բաւական գոհացուցիչ նշան մը »։

Եւ թերթը նորէն կը յիշեցնէ թէ «հոգեբանական ծանր սխալ մըն է ճնշում բանեցնել Թուրքերուն վրայ» եւ թէ «այն պայքարը զոր կը մղէ Միջերկրականի Կոմիտէն, կրնայ զայրացնել Անգարան»…

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ճէզիրէի մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ նախընթաց շաբթու ծանր դէպքեր պատահեցան Ճէզիրէի մէջ։ Գամըշլըի, Տէրպէսիէի, Հասիչէի, Ամուտայի, Ռաս Իւլ Այնի եւ Տէրիքի կառավարական շէնքերու վրայէն ժողովուրդը վար առաւ սուրիական դրօշը եւ տեղը կախեց Ֆրանսական եւ Ճէզիրէի անկախութեան դրօշը ։

Հասիչէի մէջ, մարզպանին պատուիրակը խելոյն խիստ միջոցներ ձեռք առած է արգիլելու համար ցոյցերը եւ պատժած է կարգ մը երեւելիներ, իբրեւ հեղինակ կատարուած դէպքերու։ Պատուիրակը վերստին բարձրացնել տուած է սուրիական դրօշը։ Միւս վայրերու մէջ սակայն մինչեւ հիմա Ֆրանսական եւ ճէզիրէական դրօշները կը ծածանին։

Գամըշլըի բոլոր սուրիացի պաշտօնեաները երեք ինքնաշարժներով ղըրկուեցան Ռաս Իւլ Այն, անկէ Հալէպ փոխադրուելու համար։ Ոչ եւ է ծանր դէպք եւ խառնակութիւն չպատահեցաւ։ Ամէն ցոյց եւ կարգադրութիւն տեղի ունեցաւ խաղաղ։

Տէրիքէն եւ Այն Տիվարէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրք-Իւրաքեան սահմանին վրայ Թուրքերը կեդրոնացուցած են 2000 զինուոր ։ Փոխադարձաբար Իրաքն ալ իր սահմանին վրայ նոյն թիւով զինուոր կեդրոնացուցած է։

Թուրքերը Մուսուլի մէջ սկսած են մղել բուռն քարոզութիւն մը։ Կ'երեւի թէ Սանճաքը աւելի սրած է անոնց ախորժակը։ Իրաքցիները, տեղեակ Թրքական դիտաւորութեանց, հարկ եղած միջոցները ձեռք առած են։

Մէկ շաբաթէ ի վեր Ճէզիրէ Գօթանի շրջանին մէջ ալ տենդոտ գործունէութիւն մը սկսած են ցոյց տալ Թուրքերը։ Այդ շրջանի սահմանամերձ վայրերուն մէջ բերած են 1500 նոր զինուոր։ Զինուորական շարժումներ զգալի են քրտական շրջաններու մէջ։

Թուրքիայէն հասած ճամբորդներ կը հաւաստեն թէ մինչեւ 30 տարեկաններ զինուորագրուած են երկու ամիս առաջ։ Հիմա ալ ծառայութեան կը կանչուին մինչեւ 35 տարեկանները ։

Տիգրանակերտի երկաթուղին հասած է մինչեւ Պչէրիկ։ Վերջերս բազմապատկուած է այդ գծին վրայ աշխատող զինուորներու թիւը ։

Այպանիոյ զինուորական կազմակերպութիւնը

Իտալիոյ բանակին գլխաւոր հրամանատարը, մարաջախտ Պատոլլիօ Թիրանա հասնելով աչքէ անցուց Ալպանիոյ զինուորական կազմակերպութիւնները։ Ըստ թերթերու տեղեկութեանց՝ Ալպանիոյ մէջ պիտի հաստատուի գերագոյն հրամանատարութիւն մը։ Ալպանիոյ ընդհանուր զինուորական ուժը պիտի բաղկանայ երկու զօրաբանակէ, բաղկացած վեց զօրաբաժիններէ, որոնցմէ մին՝ մեքենաշարժ ։

Ալպանիոյ տնտեսական զարգացման համար յատկացուած է 20 միլիոն սթերլին։ Այս գումարին 8 միլիոնը պիտի ծախսուի ճամբաներու շինութեանց վրայ։ Ճամբաները պիտի երկարին դէպի յունական եւ եուկոսլաւ սահմանագլուխները եւ պիտի ծառայեն ռազմագիտական նպատակներու, այսինքն՝ պատերազմի ժամանակ անշարժութեան դատապարտել Յունաստանն ու Եուկոսլավիան, Ալպանիայէն սպառնալով անոնց ։

Սպանիոյ դիրքը պատերազմի ատեն

Փարիզի սպանիական դեսպանը հաղորդեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին թէ Սպանիա չէզոք պիտի մնայ, եթէ պատերազմ ծագի Եւրոպայի մէջ։ Այս առթիւ աւելցուց թէ իր կառավարութիւնը մերժած է Հռոմի առաջարկը՝ դինակցութիւն մը կնքելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։ Ցետոյ հերքեց Սպանիոյ օդանաւային հրամանատարին վերագրուած այն յայտարարութիւնը թէ Սպանիոյ համար անկարելի պիտի ըլլայ չէզոք մնալ, եթէ Իտալիա ընդհանուր պատերազմի մը բռնուի։ Դեսպանը բացատրեց թէ այդ յայտարարութիւնները չեն համապատասխաներ Սպանիոյ կառավարութեան տեսակէտներուն։

Այս հաւաստիքները տալէ վերջ, դեսպանը խնդրեց անմիջապէս եւ ամբողջովին գործադրել Ֆրանքօ-սպանիական համաձայնութիւնը, եւ մասնաւորապէս վերադարձնել Սպանիոյ ազգ. դրամատան ոսկին, որ Ֆրանսա փոխադրուած է քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր։ Դեսպանը յայտնեց թէ Սպանիա պէտք ունի պատրաստ դրամի, ընդհանուր վերաշինութեան համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը վարանի յանձնել այս գումարները, երկու պատճառներով,— 1. Կասկածներ ունի ազգայնական Սպանիոյ դիրքի մասին՝ պատերազմի պարագային.— 2. Սպանիոյ փախստականներուն հոգը, որ ծանր ծախքեր կը պատճառէ։ Բայց եւ այնպէս, Ֆրանսա պատրաստ է վերադարձնելու ոսկի պահեստը, եթէ անմիջապէս ներս առնուին փախստականները, որոնց թիւը նախապէս 500,000 էր եւ այժմ իջած է 350,000ի։ Ոսկին վերադարձնելու պահանջին ուժ կուտայ նաեւ Ֆրանսական դեսպանը, մարաջախտ Փէթէն, որ Փարիզ եկաւ առջի օր, խնդրելու համար որ ամբողջովին գործադրուի կնքուած համաձայնութիւնը։ Մարաջախտը այս առթիւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Տալատիէի հետ ։

ԵՕԹԸ ԳՈՒԼԿԱՐՆԵՐ, որոնց չորսը կին, 2 — 5 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Անգարայի մէջ, լրտեսութեան յանցանքով ։

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ ծախելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցաւ Օննիկ Եովհաննէսեան, «Թուրք մը», ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, ծնած՝ 1908ին։ Օննիկ պաշտօնեայ էր Քարթիէ Լաթէնի մէկ գրատան մէջ եւ թանկագին գիրքեր փախցնելով կը յանձնէր ուսմանացի Արոն Նաթանսոնի ։ Հարցաքննութեան ատեն մատնեց իր միւս մեղսակիցները, ուրիշ երեք ուսանողներ, որոնք բոլորն ալ ձերբակալուեցան ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Եղիշէ Խաչերեան (Փարիզ), ԿԸ ՓՆՏՌԷ իր եղբայրը՝ Յակոբ Խաչերեան, որուն հետ մինչեւ 1915ի վերջը Տէր-Զօր գտնուած է, իր մօրեղբայրները եւ մօրաքոյրները Միհրան, Մաղաքիա, Սանփան, Յովհաննէս, Վերժին եւ Աղնիւ Մաղաքեանները, իրենցմէ բաժնուած են 1915ին Քէպիշէհիրէն, ինչպէս նաեւ հօրեղբօրորդիները, Մուշեղ եւ Յովհաննէս Խաչերեանները։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել գրատուն Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris (9)։ Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

27 Մայիս — 7 յունիս
ՖԱՍԵԱՆՍ, Ց. Մ — 40
ՎԵՌՆՕՋ ԱՆՈՆԷՅ, Մ. Ե — 50
ՊԱՌԺԷՄՈՆ, Ս. Կ — 12,60
ՖՈՒԺԻՒՍ, Ա. Ե — 100
ՓԱՐԻԶ (20), Գէ — 40
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Կոէ. Մ. Ղար — 40
ՊԷՌԿԸՆՖԻԼՏ, Մար — 55
ԼԱՌԺԱՆԹԻԷՌ, Կ. Պ — 75
ՓԱՐԻԶ (18), Տիկ. Հ — 75
ՎԷՋԻՆ, Ա. Զ — 150
ԹԱԼՕՏԻԷՌ, Խ. Պ — 100
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ե. Գ — 100
ՄՈՆՖԱՎԷ, Գար — 75
ՓԱՐԻԶ (17), Մ. Հ — 100
ՄԱՐՍԷՅԼ, Քիւր — 100
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Մ — 50
ԱՓԹ, Ա. Ք — 75
ԼԷ ՋԱՎԼԸՆԻԷ, Ա. Մ — 50
ԱՆԻԷՌ, Եր — 50
ՃԱՎԱ, Ք — 215

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 23 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4074

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՀՈՂԻՆ ԿԱՊԵԼ

Հիմա որ պաշտօնապէս կը հաստատուի Ալեքսանտրէթի շրջանին յանձնումը, այլ եւս աւելորդ հառաչանքներ արձակել կամ քաղաքագիտական մարզանքներ կատարել:

Ընդհակառակն, ճիշդ ժամանակն է պրկելու մեր ջիղերը, փրկելու համար ինչ որ կարելի է, իբրեւ համրանք եւ իբրեւ իրաւունք:

Տակաւին երկու օր առաջ, գիտել կուտայինք թէ «Տարագրութեան» պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Ամիսներէ ի վեր մեր հայրենակիցները — ինչպէս եւ Արաբներ, Ալեւիներ եւ նոյն իսկ Թուրքեր — կը հեռանան Սանճաքէն: Կը գաղթեն խումբ-խումբ, լքելով իրենց սեփականութիւնները կամ ծախելով ինչ որ կարելի է:

Բուն խուճապը նոր պիտի սկսի: Ապահովաբար սկսած է, քանի որ Թուրքերը շաբաթներ առաջ պատրաստուած էին տօնելու կցումը, եւ խրախճանքներ ալ սարքեր էին:

Յունիս 13էն վերջ, երբ վարչապետը «Հալք»ի ժողովին հաղորդեց առաջին պաշտօնական աւետիսը, եւ Ազգ. Մեծ Ժողովը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը չեղեալ հռչակեց Թուրքիոյ եւ Հաթայի սահմանագլուխը (16 յունիս), ցնծութիւնը սահման չունէր: Միեւնոյն ատեն, ներքին նախարարութիւնը կը գրաւէր «Հայրենիքին ծոցը վերադարձող» նոր նահանգին վարչական կազմակերպութեամբ, նշանակելով կուսակալը, [illegible] ապահովութեան [illegible] Շիւքրի: (Պերճախօս չէ այս յանկարծութիւնն ալ...):

Ուրեմն, այլեւս հրատապ հանգամանք ստացած է նպաստական օգնութեան խնդիրը:

Պաշտօնական գնկուցումը կ'ըսէ թէ երաշխաւորութիւններ տրուած են փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար: Նոր չէ որ պիտի սորվինք այդ կարգի երաշխաւորութեանց արժէքը: Թուրքիա շատ աւելի հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստորագրեց Լօզանի մէջ, եւ սակայն անոնց գործադրութիւնը իրեն վերապահելով, հետզհետէ փոճիացուց Պոլսոյ փոքրամասնութեանց ամէնէն տարրական իրաւունքները: Եւ դեռ կը շարունակէ լախտի հարուածներ իջեցնել, առանց վախնալու որ եւ է արտաքին միջամտութենէ, — ոչ Ազգաժողովէն, ոչ ալ իր բարեկամներէն ու գինակիցներէն:

Անշուշտ մնացողը պիտի մնայ, քար դնելով սրտին վրայ

Մեր խօսքը հեռացողներու մասին է, որոնք բազմութիւն մը կը կազմեն արդէն, մատնուած՝ սեւ թշուառութեան.

Վկայութիւն մը, այս մասին, «բարեպաշտ» աղբիւրէ մը.

Ամերիկայի պատուելիներու օրկանը, «Հայաստանի Կոչնակ», յունիս 10ին նամակ մը հրատարակած էր Պէյրութէն, ուր կը կարդանք.

— «Սանճաքի գաղթականաց [illegible] կազմուած Ազգային Միութիւնը [illegible] Բոլորն ալ [illegible] Հ. Բ. Ը. Միութեան [illegible] սպասեն հրաշքը: «Հայաստ» [illegible] Հ. Բ. Ը. Միութեան Պէյրութի Մասնաճիւղի [illegible] տակաւին 1050 [illegible] Այս [illegible] մօտ 2500 [illegible] Հալէպ [illegible] պահանջին առջեւ:

Թող Աստուած իր ողորմութեան դռները բաց ընէ այս խեղճ ու թշուառ ժողովուրդին առջեւ»:

Աւելի քստմնելի նկարագրութիւններ կարդացած ենք ուրիշ թերթերու մէջ եւ պիտի կարդանք, տակաւին: Անհրաժեշտ չէ նմոյշներ հրատարակել, քանի որ տարագրութեան տառապանքները գաղտնիք չունին ո եւ է մէկուն համար եւ գաղթականութիւնները հայկական կեանքին անբաժան մասը կը կազմեն 1915էն ի վեր:

Բաւ է կ'ուզենք թէ մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն, անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար:

Անշուշտ Բարեգործականը մօտէն տեղեակ է կացութեան, ուղղակի յարաբերութեան մէջ ըլլալով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հետ:

Անմիջական նպաստէն աւելի, մեզ կը հետաքրքրէ գաղթականներուն տեղաւորման խնդիրը:

Բարեգործականը վերջերս գումարներ տրամադրած էր, այդ նպատակով, երբ տակաւին առկախ կը մնար Սանճաքին ճակատագիրը: Հիմա որ ամէն բան վերջացած է, սահմանական կը դառնայ հիմնական ծրագրի մը մշակումը: Մանաւանդ որ, ինչպէս հաղորդած էինք, մարզպանը հողամաս մը գնած է արդէն Լիբանանի մէջ եւ ուրիշներ ալ պիտի գնէ, տեղաւորման համար:

Բոլոր ձեռնարկներուն գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ հողին կապել տարագիրները այս նոր կարաւանը, որ մեծ մասով կը բաղկանայ գիւղացիներէ. Եւ դրամը չէ որ կը պակսի այս անգամ. Բարեգործականը ինք պաշտօնապէս յայտարարեց թէ կտակներու մէջ, համանման ձեռնարկներու պիտի յատկացնէ Հայաստանի սահմանուած գումարները, քանի որ Երեւան կը մերժէ ընդունիլ զանոնք:

Ահաւասիկ փորձի շրջան մը եւս Բարեգործականին համար, ապացուցանելու համար թէ կ'ըմբռնէ տարագիր բազմութեանց իրական պահանջները:

Եղբայրական օգնութիւն օր առաջ, բայց մանաւանդ մեթոտ եւ կազմակերպութիւն, արմատական ելքի մը յանգելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ, միջազգային կացութեան եւ մասնաւորապէս Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութեան մասին, որ պիտի ստորագրուի այսօր, ուրբաթ, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Իրականին մէջ երկու դաշնագիրներ են որ պիտի ստորագրուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, մէկը՝ Սանճաքի մասին, Անգարայի մէջ, միւսը՝ Ֆրանքօ-Թուրք փոխադարձ օգնութեան մասին, Փարիզի մէջ:

Առաջին համաձայնութեամբ, Ֆրանսա Թուրքիոյ կը ձգէ Սանճաքը, հետեւեալ պայմաններով.—

1. Թուրքիա պիտի յարգէ Ֆրանսայի շահերը Սանճաքին մէջ:
2. Պիտի պաշտպանէ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները:
3. Պիտի հրաժարի որ եւ է հողային պահանջէ Սուրիայէն:
4. Որ եւ է քարոզութիւն պիտի չկատարէ Սուրիոյ մէջ:

Նախարարին յայտարարութեան համաձայն, Ֆրանսա յաջողած է Սուրիոյ սահմանին մէջ պահել Ճէպէլ Ակրայի բարձունքները, — ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը Սուրիոյ եւ Ալեքսանտրէթի միջեւ.

Փոխադարձ օգնութեան դաշնագրին ստորագրութենէն վերջը, Պ. Պոնէ մասնաւոր յայտարարութեամբ մը պիտի ծանուցանէ թէ Ֆրանսա կ'երաշխաւորէ Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը եւ անկախութիւնը՝ որ եւ է արտաքին յարձակման դէմ: Այս յայտարարութեան նպատակն է մեղմացնել Ալեքսանտրէթի կորուստին պատճառած վիշտը Սուրիացիներուն որոնք միշտ իրենց յոյսը դրած են Ֆրանսայի պաշտպանութեան վրայ:

**** Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Սանճաքին վերաբերեալ համաձայնութիւնը շարք մը տրամադրութիւններ կը պարունակէ սահմաններու գծման, երկաթուղիի, փոքրամասնութեանց երաշխաւորութեան, Ֆրանսայի նիւթական եւ բարոյական շահերու մասին: Ամէնէն կարեւոր կէտը այն է որ Թուրքերը վերջնապէս յանձն կ'առնեն նոր պահանջներ չունել Սուրիոյ մասին, — Ուրեմն կը հրաժարին իրենց յաւակնութիւններէն՝ Հալէպի եւ Ճէզիրէի մասին.*

Արտաքին նախարարը պարզելով Սանճաքի վէճին զանազան երեւոյթները՝ 1921 հոկտեմբեր 20ի համաձայնութենէն ի վեր, յայտարարեց թէ կնքուած համաձայնութիւնները իրապէս կը համապատասխանեն փոխադարձ շահերուն եւ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, ճակատելու համար նախայարձակման դէմ:

**** Նոյն նիստին մէջ Նախարարը խօսեցաւ նաեւ ուրիշ հարցերու մասին: Ֆրանքօ-սպանիական յարաբերութեանց առթիւ ըսաւ թէ տակաւին 275.000 փախստականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ եւ թէ կառավարութիւնը հաստատօրէն պիտի գործադրէ կնքուած համաձայնութիւնը: Մայր Արեւելքի [illegible] մասին ըսաւ թէ կառավարութիւնը բոլորովին համերաշխ է Անգլիոյ հետ [illegible] Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց, Նախարարը հաստատեց թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է կարգ մը կէտերու մասին, երեք պետութեանց միջեւ, բայց դժուարութիւններ կան տակաւին, իբրեւ հետեւանք քանի մը պետութեանց մասնաւոր կացութեան. Այդ պետութիւնները երաշխաւորութիւն չեն ուզեր բայց եւ այնպէս բանակցութիւնները յաջող ընթացք ունին. Պատասխանելով Եուկոսլաւիոյ մասին եղած հարցումի մը, Պ. Պոնէ ըսաւ թէ այդ երկիրը նոր համաձայնութիւն կնքած չէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ:*

Ձախակողմեան երեսփոխանները գոհ չմնացին Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մասին եղած յայտարարութիւններէն: Բոլշեւիկները չեն ուզեր որ Ֆրանսա Զօր. Ֆրանքոյի վերադարձնէ Փարիզի մէջ ի պահ դրուած ոսկին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՑՆԾՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը ցնծութեամբ կ'ողջունեն Սանճաքին կցումը. Եունուս Նատի կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— «Հաթայի խնդրոյն լուծումով նախ մեծ իրաւունք մը իր տեղը բերուած կ'ըլլայ: Ետքը վերահաստատուած կ'ըլլայ Թուրքօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը, աւանդական բարեկամութիւն որ այդ առթիւ քիչ շատ սասանած էր եւ երկու մեծ ազգերուն համար որ իրարու բարեկամ ըլլալու համար ստեղծուած էին, լրջօրէն անախորժ պակասութիւն մըն էր այդ կացութիւնը:

Ի նչ հարկ երկար բացատրութեանց, պարզելու համար որ Միջերկրականի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ թուրքօ-անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը անհրաժեշտ էր եւ բնական. Եւ մերազգերու համար ի՛նչ մեծ պատիւ որ այս անկեղծ բարեկամութիւնը ոչ մէկ ազգի դէմ ուղղուած է եւ միայն խաղաղութեան պաշտպանման կը ձգտի. Եւ այս փառաւոր չափին մեծ արժէքը անոր մէջ է նաեւ որ Թուրքերուն չափ Ֆրանսացիներն ալ նոյն կարեւորութիւնը կ'ընծայեն գործին: Երկուստեք մեծ յաջողութիւն եւ յաղթանակ:

Հիւսէյին Ճահիտ ալ իր կարգին կը շեշտէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ.

« Հանրապետութեան Թուրքիոյ ապահոված յաջողութեանց մէկն ալ Հաթայի կցումն է Թուրքիոյ. որ ամբողջ երկրին մէջ ազգ. տօնի երջանկութիւն պատճառող դէպք մըն է. Առանց արիւն թափելու ազգին պետերուն ձեռք բերած յաջողութիւնը շնորհակալութեան եւ շնորհաւորութեան արժանի է: Այս միջոցին մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ մեծ դէմքը Աթաթիւրքին որ իր հիւանդութեան ցաւատանջ օրերուն մէջ, անգամ ցատկեց Հաթայի դատը պաշտպանելու համար: Եւ Ըսմէթ Ինէօնիւի անոր յաջորդութիւնը դրական մը եղաւ որ Թուրքիա յաջողութեան ճամբուն վրայ առանց շուարելու եւ կանգ առնելու պիտի քալէ եւ հետզհետէ աւելի պիտի բարձրանայ:

Թուրքիոյ նեղուցներու փակման իրաւունք տուող եւ Հաթայի կցումը ընդունող կառավարութիւնները ճնշումի տակ չհաւանեցան, այլ ընդունեցին

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՄՈՒԼ ...

Ֆրանսացի բարեկամս ընդմիջեց.

— Կը թուի թէ դուք տակաւին գաղափար չունիք եւրոպական մամուլի գաղտնիքներու մասին, այլապէս ինչո՞ւ պիտի զարմանայիք. տեսնելու, որ մեր թերթերը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կամ լռութիւն կը պահեն, եւ կամ կ'աշխատին ճիշդ հակառակ տեսակէտը պաշտպանել:

Հարցը կը վերաբերէր Ալեքսանտրէթի վէճին եւ բարեկամս աւելցուց.

— Տակաւին անցեալ շաբթու, ծանօթ հրապարակագիր մը, որ միայն աշխատակիցն է համբաւաւոր թերթի մը եւ տարին քանի մը անգամ պտոյտներ կը կատարէ անոր հաշուոյն, ձեռնտուութեամբ, զարմանքով տես կը պատմէր իր մէկ չափաւոր գրութիւնը՝ այս չարաբաստիկ հարցի մասին: Խմբագրութիւնը կը մերժէր հրատարակել զայն, գինը վճարելով հանդերձ: Ուրիշ գրագէտ մը, աւելի չափաւոր, նոյն [illegible] կը ստանայ իր թերթէն. Երրորդ [illegible] նոյնպէս. [illegible]

— Իսկ արդարութեան [illegible] ֆրանսական աւանդութիւննե՞րը ...

— Այդ երբեմն էր, երբ աշխարհ կը դղրդացնէին մէկ Տրէյֆիւսի պաշտպանութեան համար: Շատ բան փոխուած է հիմա, մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

— Ուրեմն ամէն բան առեւտո՞ւր:

— Անոր պէս բան մը: Եթէ շատ նեղը դնես, կ'առարկեն թէ հարկադրուած են,— «ցաւ ի սիրտ, իրենց կամքէն անկախ»... Ահա թէ ինչո՛ւ շաբաթաթերթեր, կամ բոլորովին անկախ եւ ոչ այնքան ժողովրդական թերթեր են որ տրամադրելի կը մնան, արդարութեան ձայնը հնչեցնելու համար: Սահմանէն դուրս ալ այսպէս չէ՞:

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ, բայց եւ այնպէս...

— Դեռ վերջերս տմարդի գրութիւն մը երեւցաւ միլիոնանոց թերթի մը մէջ, գրութիւն մը որուն դէմ իրաւամբ ընդվզեր էիք: Այդ գրութիւնը հրատարակուած է փոխան «տպագրական ծախքի» մը որ մօտաւորապէս երկու անգամն է մեր Թղթատարներու տուած թոշակին...

— Կը բաւէ, չեմ ուզեր աւելին [illegible].

— Պատմածս ոչ իսկ մէկ տասնեակն է գիտցածիս . .

ՎԱՀԷ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՋԻՆԱԿԻՑ

Անգարայէն կը հեռագրեն Լօնտ. թերթերուն.—

Ի պատիւ Եգիպտոսի արտաքին նախարար Եահեա փաշայի տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ մը, ուր խօսուած բաժակաճառերը ծանրացան Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ գործօն բարեկամութեան վրայ:

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու ըսաւ.

— « Միջերկրականը, որ կը քսէ մեր երկու երկիրներուն ափերը, բնական ճամբան է մեր մշակութային, տնտեսական եւ առեւտրական յարաբերութիւններու զարգացման, ինչպէս նաեւ խորհրդանշանը թուրքօ-եգիպտական ամենաջերմ համագործակցութեան. Մեր քաղաքական համոզումն է թէ Միջերկրականի բնածին ազատութիւններէն հաւասարապէս օգտուող բոլոր պետութիւնները ունին նոյն պարտաւորութիւնները»

Եահեա փաշա պատասխանեց.

— « Թուրքիա, ինչպէս Եգիպտոս, գիտակից է իր պարտաւորութեանց՝ խաղաղութիւնը պաշտպանելու դժուարին գործին մէջ. Թրքական փառաւոր բանակը եւ եգիպտական երիտասարդ բանակը չեն ծառայեր գիշատչական նպատակներու, այլ կը պաշտպանեն ազատութիւնն ու բոլոր ժողովուրդներու ապահովութիւնը »

Թերթերը յիշատակ արձանագրեր կը նուիրեն Եահեա փաշայի այցելութեան, եւ կը յիշեն 1801ի Թուրքօ-եգիպտական գինակցութիւնը, երբ երկու բանակները միասնաբար կռուեցան Նափոլէոնի դէմ՝ Եգիպտոսի մէջ. Անոնք կ'ըսեն, թէ Միջերկրականը եւ Պալքանները այժմեան զոյգափոխակ պաշտպանող անգլօ-թրքական գինակցութիւնը բնականօրէն իր մէջ կ'առնէ Եգիպտոսը եւս «Տարտանէլն ու Սուէզը ամուր դռներն են Միջերկրականի եւ Արեւելքի ապահովութեան».

Անգլօ-խորհրդային բանակցութիւնները

Անգլիական դահլիճը, իր վերջին նիստին մէջ, նկատի առաւ Մոսկուայի դեսպանէն ստացուած տեղեկագիրները: Դեսպանին հեռագիրը ցոյց կուտար թէ հակայարձակման դաշինք կնքելու աշխատանքին մէջ իրական յառաջդիմութիւն կատարուած է: Դեսպանը այժմ իրաւասութիւն ստացած է ընդունելու Մոսկուայի պահանջները, քանի մը կէտերու մասին: Լոնտոնի դահլիճը հրահանգած է դեսպանին՝ փարատել ամէն կասկած որ կրնայ ունենալ Մոսկուայի կառավարութիւնը:

Մինչեւ այժմ դժուարութիւնը կը կայանար այն կէտին մէջ, թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք է ընդունէր որ Պալթեան պետութիւններուն վրայ յարձակում մը սպառնալիք մը կը կազմէ Ռուսիոյ կենսական շահերուն, ինչպէս Ռուսիա կ'ընդունի թէ Հոլանտայի, Պելճիքայի եւ Զուիցերիոյ վրայ յարձակում մը սպառնալիք կը կազմէ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի կենսական շահերուն: Այս դժուարութիւնը հարթուած է այժմ:

**** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը եւ անգլիական ու ֆրանսական դեսպանները նոր տեսակցութիւն մը ունեցան Պ. Պ. Մոլոթովի եւ Փոթէմքինի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Անգլիական եւ Ֆրանսական ներկայացուցիչները մերժեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու կողմերուն տեսակէտները բաւական մօտեցած են՝ պալթեան երկիրներու մասին: Այս տեսակցութենէն վերջը Ֆրանսական դեսպանը անգլիական դեսպանատուն գնաց, խորհրդակցելու համար իրենց կառավարութեանց ղրկուելիք տեղեկագիրներու մասին:*

**** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նոր հարցումներ ուղղուեցան բանակցութեանց ընթացքի մասին: Վարչապետը մերժեց որ եւ է բացատրութիւն տալ նոր դժուարութեանց մասին: Արտաքին գործերու խորհրդականն ալ պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, ըսաւ թէ կառավարութիւնը որ եւ է խորհրդակցութիւն չէ կատարած Մոսկուայի հետ, Թիէնցինի կացութեան մասին: Ընդդիմադիր երեսփոխան մը հարցուց թէ նպատակայարմար չէ՞ Մայր. Արեւելքի վրայ եւս տարածել անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային գինակցութիւնը:*

— Ո՛չ պատասխանեց Պ. Չէմպըրլէն, Մոսկուայի մէջ կատարուած բանակցութիւնները կը վերաբերին միայն Եւրոպայի կացութեան:

ՄՐԲԱԳՐԵԼ ՀԻՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Ներկայ օրերուն, ազգապահպանումի հողը չենք կրնար մենաշնորհը նկատել այս կամ այն կազմակերպութեան։ Ամէն մէկը անհատ թէ հաւաքականութիւն, պարտականութիւն մը, բաժին մը ունի այս գերազանցապէս ընդհանրական գործին մէջ։

Այս տեսակէտէն մօտենալով խնդրին, կը թուի թէ առենն է այլեւս սրտէր չսպասել - երբ չենք գործեր ընդհակառակն ընդդէմ ձեռք բերուած արդիւնքները իւրաքանչիւրէն ուրանալով, երբ ան կը կատարուի ընդհանուր բարիքին համար։

Այսպէս խորհելով, կը վարժուինք ոչ միայն կամովին հրաժարելու ամուլ պայքարէն, այլեւ կը վարժուինք գործակցութեան գաղափարին։

Մեր ներքին հոգերու առջեւ հողեբանական այս կարեւոր փոփոխութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ մեզի ամէն բանէ առաջ գնահատել մեր բոլոր իրական եւ դրական արժէքները։ Ասկէ զատ, կը վարժուինք վերջ տալ իրերամերժ, փոխադարձ պայքարներով մէկը միւսը տապալելու անիմաստ եւ կործանարար աշխատանքէն, որ յաւաջ կուգար անըմբռնելի «մենաշնորհ»ի իրաւունքէն։

Ուրեմն գործակցութեան գաղափարը յաղթանակած է այլեւս։

Կը մնայ լրջութեամբ, հանդարտօրէն եւ մանաւանդ առանց նեղ եւ եսական նկատումներու չարժման մէջ դնել այն արժէքները որ արժանի են բոլորի լուրջ հոգածութեանը։

Հայոց ազգային եկեղեցին այս տեսակէտէն կը ներկայանայ իբրեւ անմնակարկեւոր արժէքներէն մէկը, որ դեռ իր վճռական դերն ունի մեր կեանքին մէջ։

Հայը, Դաշնակցական ըլլայ թէ Ռամկավար, Հնչակեան թէ ազատամտածող, ոչ մէկ վարանումի պատճառ ունի պաշտպանելու իր մայրենի եկեղեցին՝ ցեղազոհացայնապէս ազգային – չինարար աշխատանքը։ Մեր եկեղեցին, միակն ըլլալով գրեթէ բոլորի մէջ, ո՛չ միայն տունն է հզած սիրոյ, բարութեան եւ մարդոց եղբայրութեան, այլեւ եղած է իրական վառարան մը մեր ազգային մշակոյթին, վերածնութեան եւ քաղաքական պարխանքին.

Անցեալին մէջ, այս տեսակէտէն փայլուն շրջան մը ապրած ըլլալով, ճիշդ է, որ այսօր շատ բան կորսուած է փառքի օրերէն։

Անհամեմատօրէն նօսրացած է պատրաստուած եկեղեցական ղեկավար տարրը, քանդուած են Հայ. Եկեղեցիի դարաւոր կեդրոններէն մաս մը։

Այս երկու հիմնական պակասները, որոնք տակաւին պատճառ մը չեն բոտորազնահատելու Հայ կղերն ու եկեղեցին— տեղի տուին տկարացնելու եւ իր իրական կոչումէն հեռացնելու եկեղեցին։

Աւերիչ ու ծանր պայքարները զանազան գաղութներու մէջ, բուն իսկ եկեղեցիի շուրջ, ի վերջոյ հետեւանք են յիշուած իրողութեան.

Այսօր, երբ համեմատաբար աւելի հանդարտութիւն կը տիրէ, բացի Հիւս. Ամերիկայէն, ուր դժբախտաբար կիրքերը դեռ կը պահեն իրենց սրութիւնը— կրնանք վճռականապէս ըսել թէ կարելի էր այդ պայքարներէն հեռու պահել եկեղեցին, եթէ ունենայինք իրենց իրական կոչումին համապատասխան եկեղեցական գէ-կավարներ ու կազմակերպութիւններ։ Շնորհիւ այս բացին, եկեղեցին ո՛չ միայն դուրս եկաւ իր իրական կոչումէն, այլեւ յաճախ առեր հանգամանք տուաւ խմբակցութիւններու միջեւ ծագած պայքարներուն.

Եղաւ առեն մը երբ դաղթահայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը «խորթ» նկատուեցաւ եկեղեցիի վարիչներու համար։ Ինչո՞ւ, պարզ այն պատճառով որ այս մեծամասնութիւնը իր արդար եւ բնական իրաւունքը նկատեց, բազմաթիւ ծանօթ եւ անծանօթ «սուրբերու» կարգին պաշտամունքի օր մը եւս հաստատել ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակաց, ինչպէս հրամանագրած էր ժամանակին Գէորգ կաթողիկոսը։

1915էն առդին, այսօր իսկ կան շատ մը եկեղեցիներ, որ կ'անտեսեն Ապրիլ 11/24ի զոհերը, իրենց «յատուկ» նկատումներով։

Միեւնոյն երեւոյթը ուրիշ յիշատակութեան մը՝ Մայիս 28ի Ազգային Տօնի առթիւ։

Այս առթիւ եղած պատճառաբանութիւնները չեն կրնար ոեւէ ատեն արդարացնել մեր եկեղեցականութեան այն մասը, որ կը յամառի զըլկել հայութեան մեծամասնութիւնը իր արդար պահանջէն։ Որովհետեւ Ապրիլ 11/24ն ու Մայիս 28ը համահայկական թուականներ են, դերազանցապէս ազգային։ Ո՛չ մէկ մարդ, ինչ քաղաքական դաւանանքի ալ պատկանի, չի կրնար լրջօրէն հակառակը պնդել,— առաւել եւս Հայոց եկեղեցին ու իր ղեկավարութիւնը։

Տրամաբանականն ու շիտակը այն պիտի ըլլար որ Հայ Եկեղեցին նուիրագործելով այդ զոյգ թուականներու տօնակատարութիւնը, զինաթափէր պայքարող կողմերը։ Այս ուղղութեամբ ո՛չ միայն կիրքերը կրնային հանդարտիլ եկեղեցիի շրջափակին մէջ, այլ եւ կրնային անվտանգ դառնալ դուրսը։ Այն ատեն եթէ առաջին առիթով պիտի օգտուէր հայութիւնը, ոչ նուազ կարեւոր պիտի ըլլար եկեղեցիի բարոյական դրամագլուխը, որ կը նուազի անդադար։

Ձեղաւ այն, ինչ պէտք էր որ ըլլար։ Եւ այսօր մտահոգ են բոլոր պարկեշտ եւ սրտցաւ մտածողները։

Պէ՞տք է չարունակուի այն, ինչ որ քանդիչ դեր կատարեց ցայսօր։

Ո՛չ, կը պատասխանեն բոլորը։

Եթէ այսպէս է, ապա ուրեմն կը մնայ խոհեմութեամբ սրբագրել անցեալի սխալները։

Խանդաղատանքով եւ ներքին կոհունակութեամբ կրնանք յիշել, որ շատ տեղեր, ինչպէս օրինակ Պուլկարիա, Ռումանիա, Եգիպտոս, Հարաւային Ամերիկա եւ ուրիշ գաղութներու մէջ, մեր եկեղեցիները սկսեր են զարմանել հին սխալը։ Սրտապնդիչ են այս տեսակէտէն Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի օրինակները։ Այս շրջաններուն մէջ, նոյն պայքարը սուր չափերու հասած էր դեռ քանի մը տարի առաջ, եւ եկեղեցին ալ կրկէսի էր վերածուած, հիմա նոյն այդ եկեղեցիի նախաձեռնութեամբ հայութիւնը կը մասնակցի տօնակատարութեանց խորհուրդին, ամրապնդուելով վաղուան համար։

Ինչո՞ւ այն՝ ինչ որ կը կատարուի մեր թուած գաղութներու մէջ, Հայոց ազգային եկեղեցիի նախաձեռնութիւնը հնարաւոր պիտի չըլլայ կատարել ամէն տեղ։

Ինչո՞ւ Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուրդը պարտք կը սեպէ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը հրահանգել բոլոր եկեղեցիներուն, արտօնելով միաժամանակ գործունէութիւնը հայկական եւ պուլկարական դրօշներուն. իսկ պարտաւորիչ չկրնան ընել միւսները եւ մանաւանդ մեր Փարիզի եկեղեցին։

Հարցումին պատասխանը չէ որ կը շահագրգռէ ներկայիս։ Խականը մեզի համար ուրիշ խնդիր է— դնել եկեղեցին իր իրական կոչման վրայ, իբրեւ կարեւոր ազդակ մը ինքնապաշտպանութեան ծանր պայքարին։

Գործակցութեան եւ համերաշխութեան նպաստաւոր շրջանը, զոր կ'ապրինք այսօր, կը պարտադրէ լրջօրէն քննել այս խնդիրը։

Մեր եկեղեցիի վարիչները այս տեսակէտէն մեծ եւ ծանր պարտականութիւն ունին։ Իրենց պարտքն է նըպաստել ազգային միութեան կարեւոր աշխատանքին։ Իրենց այս պարտականութեան իրականացման համար, հիմնական գրաւականն է Հայ. Եկեղեցին դարձնել հայութեան հոգեւոր տունը։ «Մեծ է Հայոց Աստուածն» բնորոշումը, որ կ'խմաստաւորէ մեր եկեղեցիի մասնաւոր նկարագիրը, այսօր աւելի քան երբեք կը թելադրէ մօտեցնել, կապել հայութիւնը իր այս սեփականութեան։

Դժուար չէ այս գործը, եթէ եկեղեցին դառնայ իրական Հայ. Եկեղեցի, իր բոլոր հոգեւոր եւ բարոյական ըմբռնումներով, փոխանակ ըլլալու ասպարէզ մը վրիպած քաղաքագէտներուն։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

«Ֆրանկօ-հայկական կոմիտէ»

L'Independant կը գրէ (16 յունիս).— Մեր աշխատակիցը եւ բարեկամ Անրէ Ֆայէ նախաձեռնութիւնն բռնած է կազմելու «Ֆրանքօ-հայկական կոմիտէ մը», որուն նպատակն է ամրացնել այն դարաւոր կապերը, որոնք Ֆրանսան կը միացնեն Հայաստանի, ինչպէս եւ պաշտպանել Ֆրանսայի մէջ բնակող Հայոց շահերը, ապահովել անոնց մշակութային եւ բարոյական իրաւունքները։

Նոյն թերթը կը խոստանայ ի մօտոյ հրատարակել կոմիտէին ծրագիրը, ֆրանսացի եւ հայ անդամներուն ցանկը։ Կոմիտէին նախագահն է Լուի Մարէն, երեսփոխան եւ նախկին նախարար, որու մասին խօսելով՝ թերթը կը գրէ թէ իրապէս արժանի էր նախագահութեան, որովհետեւ քանի տարիներէ ի վեր բազմաթիւ ապացոյցներ տուած է Հայոց իր բարեկամութեան մասին, ու քանիցս ալ՝ ցելած՝ Հայաստան (այս բառը թերթին մէջ գրուած է այս ձեւով)։ Ֆրանսացի անդամներուն մէջ յիշատակենք նաեւ Ջօր. Պրէքար, նախկին անդամ Պատերազմական Գերագոյն խորհուրդին, ծերակուտական Կոթըրօ, Ջօր. Պրէժոն, Անրի Լէմըրէ, նախկին նախարար, եւ ուրիշներ։

ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Լսեր էի, որ Պէլվիլի սրտին վրայ սրճարան մը կը հանդիպի ուր՝ տեղի կ'ունենան տաք ու պաղ վիճաբանութիւններ։ Եւ երբեմն ալ, ներկաները իրենք իրենց քաղաքագէտի հովեր տալով՝ կը սկսին ճառեր խօսիլ։ Ուստի, ուզելով քիչ մըն ալ ես լսել այդ արտասանուած ճառերը, չունիմ հոն առի։

Դրան առջեւ, որ կը բացուի փողոցի մը վրայ, դրուած են չորս մը կարմիր սեղան եւ աթոռներ։ Անմիջապէս դրան ետեւ, ուր սրճարանն է արդէն, քանի մը դանդրահեր երիտասարդներ նիւթ մը կը ծեծեն։ Հետաքրքրական չէր, աչքս դարձուցի անդին։ Քիչ մը անդին, ելեկտրական մեքենայի մը առջեւ կարգ մը տղաք բախտ կը փորձեն։ Ֆրանք ֆրանքի ետեւ կուլ կուտայ մեքենան, առանց ժպտելու։ Եւ սակայն, միշտ ուրախ, ժպտուն երեւոյթ մը ունին։ Ինչ երիտասարդներ։

Թթուած հոտը որ խարազանի մը պէս երեսիդ կը զարնէ, զորշ ամպի մը նման պատեր է ամբողջ սրճարանը։ Հակառակ ասոր, դեռ պորտիլ կ'ուզեմ, տեսնել ուրիշ նորութիւններ, որ գիտ քաշեր բերեր էին հոդ։

Ներսը, խուզր սրահի մը մէջ, լոյսի մը տժգոյն ծալքերուն տակ, ահա, կը պարզուի տեսարանը սեւ, գանգուր մազերու։

Ծանօթ եւ անծանօթ դէմքեր։ Աչքեր, որ շատ բան կը հասկցնեն քեզի։ Ձայներ, որ կը բարձրանան եւ կը պարնուին սրահին չորս պատերուն եւ կը մարին։

Ու կը նստիմ սեղանի մը առջեւ՝ ամբոխէն հեռու, սուրճ մը ապսպրելով։

Աչքերս, որ կը պտտցնեմ գրքիս վրայ, սկսան կարմրիլ գլանիկներու ծուխէն։ Կոկորդս կը քերուի։ Կը հազամ ընդհատ ընդհատ։

Այս բաբելոնեան խառնիճաղանճին մէջ, ամէնէն առաջ ուշադրութեանս առարկայ կը հանդիսանայ հայերէնը։

— Ծօ՛ պանա պագ, յաւ խաղա։
— Հայտէ, գործիդ նայէ, պէն իշլեմի պիլիրիմ։

Թախիծ մը պաշարեց հոգիս, ու սիրտս կտոր կտոր եղաւ։ Կը մտածեմ։ Ի՞նչ ընել։ Ինչպէ՞ս ընել որ պէտքի մաքրուին այս արատները։

Զօրս երիտասարդներ են ասոնք, որ մէկ մէկ սուրճերու առջեւ նստած թղղախաղը կը խաղան։

Թանձրացած մուխին հետ՝ որ սաստիկ կրակէ անձրեւի մը պէս կը մաղուի, անդին նոյնպէս ընկղմած են գործի մէջ։

— Աւրկա փէճ, աւրկա ալ չէջ…

Ընկերը բախտաքարը լաւ մը դարձնելով՝ ձգեց.

— Սա տիւ, սա ալ չէջ…

Ու անոնց մօտ, համակիրներ նըստեր են լուռ ու մունջ եւ, կը նային բախտաքարին, որ պիտի ժպտի մէկին կամ միւսին։

Այդ ամբողջ սրահին մէջ չկայ մէկը որ զգաստութեան խօսք մը ըսէր, թելադրէր, որ երթան դէպի դաշտերը, պարտէզները, որպէսզի իրենց այդ «հաղթառատի կուրծքերը» քիչ մը լայննային մաքուր օդէն, կարմրէին դէմքերը, ըլլալու համար առողջ եւ կայտառ։

Այդ օր, որ կ'ակնկալէի թէ «ճառ» պիտի լսեմ, չեղաւ։

Բայց ճառի պէս բան մըն ալ այս թղթախաղը չէ՞։

Ա՜խ երիտասարդներ, ձեր հոգին ու սեւ աչքերը սիրեմ, ձգեցէք այդ սովորութիւնները։ Փախէք հեռու այդ ապականած օդէն։ Կարդացէք թերթեր եւ գիրքեր, որ ձեզի պիտի սորվեցնեն լաւ բաներ։ Պէտք է գիտնաք որ, դուք ազգին ապագայ սիւները կը կազմէք։ Ձեր ուսերուն վրայ պիտի ծանրանայ բեռը այս տարագիր հայութեան։

Առողջ մարմնի մէջ, առողջ միտք, ըսած է ժողովրդական առածը։ Եւ շատ ճիշդ է։

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ այդ ապականիչ մթնոլորտէն, որ կ'առաջնորդէ ձեզ դէպի անկում։

ԳԱՐՄԱՆԻ

Իտալական գաղութներ Հիւս. Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինիի Լիբիան, Կեսարի Կալլիային նման, բաժնուած է երեք մասերու,— ընդարձակ անապատային շերտ մը, տեղ տեղ կէտաւորուած ովասիսներով, որ կ'երկարի դէպի երկրին կեդրոն ծանծաղ ջուրերը՝ Սիտրայի ծոցը, եւ լեռնային ու ծովափնեայ երկու գօտիներ, մշակելի, որոնք կը սկսին Տրիպոլիէն եւ կ'երկարին Պէնկազիի ու Տէրնայի միջեւ։

Այս վերջին երկու գօտիներուն մէջ է, որ արդիական Հռոմ կը ջանայ հաստատել իր նոր երկրագործական գաղութները։

Ցռեռեռներ կը նախատեսէին թէ այս գաղութներու հաստատումը պիտի ձախողի բայց երեւոյթը ապացուցիչ է։ Այս գործը սկսած է անցեալ հոկտեմբերին— 18,000 Իտալացիներ զետեղել տասը նոր գիւղերու մէջ— բայց կը թուի թէ ձեռնարկը յաջողութեամբ պիտի պսակուի, եթէ պատերազմ մը չխանգարէ ամէն ինչ։ Որովհետեւ այս գործը յառաջ կը տարուի պետութեան որոշումով եւ նահանգապետ մարաջախտ Պալպոյի անձնական խանդավառութեամբ։

.. Մարաջախտը կը մտածէ, թէ պէտք չէ այս ձեռնարկը գլուխ հանել մեծ դրամատէրներուն մենաշնորհներ տալով, ինչպէս կ'ընէին իր նախորդները։ Ան կ'ուզէ Իտալիայէն բերել արագօրէն ամէնէն բազմանդամ ու աղքատ ընտանիքները, պայմանով որ բոլորն ալ ըլլան օրինակելի աշխատաւորներ, սակաւապետ ու չարքաշ եւ լաւ ֆաշականներ. Անոնք պէտք է գրել – կարդալ գիտնան եւ օժտուած ըլլան արգասաւորութեան բարձր ընդունակութեամբ (8 — 10 հոգի իւրաքանչիւր ընտանիք, միջին հաշւով), որպէսզի լաւ գինուորներ դառնան։

Մարաջախտ Պալպոյի ծրագիրն է տեղաւորել տարեկան 20,000 հոգի, հինգ տարի շարունակ. յետոյ այս համեմատութիւնը երկարաձգել մինչեւ որ Լիբիոյ մէջ գտնուին կէս միլիոն Իտալացի, 25 տարիէն։ Եթէ այս ծրագրին նպատակն է Իտալիոյ հայթայթել ուտեստի պահանջը եւ զայն թեթեւցնել բազմամարդութեան ճընշումէն, այժմէն կարելի է ըսել՝ որ այդ նպատակը ձախողած է։

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ Իտալիա կ'աճի տարեկան 400,000ով, միայն հարիւր հազար պակաս այն թիւէն, զոր Լիբիա 25 տարիէն կրնայ ւրբացնել, եթէ տեղաւորման այս թափը շարունակուի։

Երկրորդ՝ Իտալացիները կ'ուզեն Լիբիան դարձնել իտալական, ոչ թէ արաբական երկիր մը։ Երրորդ՝ երկիրը պաշտպանել տեղին վրայ ծնած ու մեծցած զինուորներով։ Չորրորդ՝ այս բնիկ բանակը կերակրել տեղական պաշարով, որպէսզի Պելերթայէն, Մալթայէն ու Ալեքսանդրիայէն անջատ ալ կարենան դիմադրել երկարատեւ պատերազմի մը։

Այս վերջին երեք նպատակներուն մէջ յաջողութիւնը ակներեւ է։ Որովհետեւ ամբողջական պետութեան մը մէջ գիւղացին չի կրնար մերժել իրեն պարտադրուածը եւ որովհետեւ կեանքի մակարդակն ալ խիստ ցած է, հաւանաբար 25 տարուան մէջ 500,000 հոգի զետեղել Լիբիոյ մէջ անհնարին չէ։ Եւ եթէ իրապէս կէս միլիոն Իտալացիներ հաստատուին հոն, գիւղերու կը տիրապետեն արաբ բնակչութեան, որուն թիւն է 700,000, գիւղերը կը հայթայթեն Լիբիոյ պաշտպանութեան համար հարկ գտնուած երկու զօրաբանակ զօրքը, ինչպէս նաեւ կրնան ինքնաբաւ դառնալ արտադրելով ցորեն, գարի, ձիթապտուղ, գինի, եւ միս, որոնք աւելի քան բաւարար են խմորով ապրելու սովոր Իտալացիին համար։

Այս ձեռնարկը, սակայն, խիստ սուղ կ'արժէ։ Տուները եւ գիւղերը կը շինուին պետութեան կողմէ, հողը կը հերկուի եւ կը մշակուի առաջին տարին պետութեան կողմէ։ Գիւղացին կը կերակրուի եւ կը վճարուի պետութեան կողմէ, մինչեւ որ 25 տարին լրանալուն տիրանայ իր բնակարանին եւ հոն վճարէ իր ստացածը։ Հողը ոռոգելու եւ բնակչութեան ջուրի պահանջը հոգալու համար բացած մեծ արթէզեան հորերէն մինչեւ պարզ աղբիւրները, ինչպէս նաեւ ամէն օր ինքնաշարժերով տեղէ տեղ ջուր փոխադրելու հոգը, այս բոլորը կ'իյնան պետութեան ուսին։ Ան կը շինէ ճամբաներ, որոնք կը կապեն գիւղերը իրարու։ Եւ այս բոլորը դրամ կ'արժեն։ 1800 ագարակները պաշտօնապէս արժած են պետութեան 296 միլիոն լիր, ասոր վրայ աւելցուցէք ճամբաներու համար՝ 90 միլիոն եւ տեղական ոռոգումի եւ ջրային աղբիւրներու կամ հորերու համար ծախսուած 20 միլիոն, ընդամէնը 400 միլիոն լիր։

Տուները եւ գիւղական կեդրոնները կը կառուցուին մասնաւոր ճարտարապետական ոճով մը, յարմարցուած միջերկրականեան Ափրիկէի կլիմային ու պահանջներուն։ Իւրաքանչիւր ագարակի կեդրոնին վրայ կը շինեն բնակարանը, երեք սենեակով։

Պետութիւնը կը շինէ ամէն կեդրոնի մէջ եկեղեցի մը, ֆաշական կեդրոնատեղի մը, դպրոց մը, նամակատուն մը եւ համագործակցականի խանութը։ Բայց այս վերջինը պարզ անուն մըն է. իրականին մէջ համագործակցական չկայ. ոչ սպառողները բաժնետէր են, ոչ ալ շահաբաժին կը ստանան։ Ամէն ինչ պետութեան կը պատկանի։ Եւ կեանքը համեմատաբար աժան է։

Հունձքը այս տարի եղած է առատ։ Ցորենի ցօղունը բարձրացած է մինչեւ 3, տեղ տեղ 4 ոտք եւ իւրաքանչիւր ցօղունի վրայ 12 պարարտ հատիկ, մինչ ցարդ արաբները երբեք

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

— Ի՞նչ բարի հրաման, հարցրեց Թագաւորը ժպտալով ։

Պատգամաւորները գլուխ խոնարհելով պատասխանեցին.

— Բէշքէն զօրապետը բարեհաճեց իւր ողջոյնն ուղարկել Հայոց Թագաւորին եւ յայտնել, որ ամիրապետի հրամանով ու գրօշով նա եկել է Սեւան կղզին առնելու եւ իրան, Թագաւորին գերելու։ Բայց որովհետեւ ինքը Բեշիրը ի ներքուստ բարեկամ է Արքային, ուստի առաջարկում նրան դալ իւր վրանը՝ խաղաղութեան ու բարեկամութեան դաշնկռելու, իսկ Սեւանը առանց կռուի յանձնել իրան, իբրեւ Ամիրապետի իշխանութեան պատկանող կալուած։ Հակառակ դէպքում, աւելացրին պատգամաւորները, զօրապետը չպիտի խնայէ ոչ քո անձին եւ ոչ Սեւանի բնակիչներին։

Թագաւորը թէպէտ խոր վիրաւորուեցաւ այս յանդուգն խօսքերից, բայց իւր սառնութիւնը պահել աշխատելով, ժպտալով պատասխանեց.

— Հայոց երկիրը Ամիրապետինն է. ոչ ոք կարող է այդ ուրանալ. ուրեմն հարկ չկայ կռիւ մղել այս կղզու դէմ, քանի որ նրա մուտքը փակուած չէ ձեր առաջ։ Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, յայտնեցէք Բէշիր զօրապետին, որ շատ զգածուած եմ նրա ողջոյնի եւ ինձ առաջարկած բարեկամութեան համար։ Ասացէք որ վաղ առաւօտ անձամբ կը գամ նրան ողջունելու։ Տեսութիւնս յետաձգում եմ մի օր այն պատճառով, որ կարողանամ պատրաստել եւ պարտ ու պատշաճ մեծարանքով դիմաւորել զօրապետին։

Պատգամաւորները հեռացան Թագաւորի խոնարհ ու քաղաքավարի պատասխանի վրայ, որովհետեւ նրա սիրտը թափանցել չկարողացան. ուստի ուրախ ուրախ իրանց նաւակը դառնալով՝ դէպի բանակն ուղղուեցան։

Երբ Բէշիրը Թագաւորի պատասխանը լսեց, հրճուեցաւ. նա հաւատաց որ Թագաւորը սարսափել է արդէն իւր զօրքի բազմութիւնից եւ թէ իւր տեսութիւնը յետաձգել է այն պատճառով, որ արժանաւոր ընծաներ պատրաստէ իւր համար։

Բայց Թագաւորը դառնալով իւրայիններին մօտ, յայտնեց որ պատրաստուեն վաղն եւեթ թշնամու վրայ յարձակուելու.

Արքայի թիկնապահները, որոնց թիւը հազիւ հարիւրի էր հասնում, մնացին ապշած։

— «Ի՞նչպէս թէ յարձակուել թըշնամու վրայ. ի՞նչ կարող ենք անել մենք այն ահագին բանակի դէմ…», մտածեցին նրանք։

Թագաւորն այդ իմացաւ եւ զինուորներին դառնալով հարցրեց.

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեր Թագաւորը գերուի Բէշիրից։

— Երբե՛ք, գոչեցին նրանք միաբերան։

— Պատրաստուեցէք ուրեմն կըռուելու։ Իշխան Մարզպետունին քանի հոգով ջախջախեց այս բանակը. միթէ՞ դուք, հարիւր հոգիք, նոյնը չէք կարող անել։

Մարզպետունու քաջերի անունը ցնցեց զինուորներին։

— «Առաջնորդէ՛ր մեզ, Տէր Արքայ. մենք յետ չենք մնալ նրանցից», գոչեցին նրանք եռանդով։

— Ես ձեզ հետ կը լինեմ մինչեւ իմ վերջին շունչը, ասաց Թագաւորը։ Ապա դառնալով կղզու դարանապետին հարցրեց.— քանի՞ լաստի պատրաստութիւն ունի կղզին։

— Բաւ, եթէ գործածական նաւակները չհաշուենք, պատասխանեց դարանապետը։

— Այդ բոլորը թող հանուեն դարաններից, վաղ առաւօտ, դեռ արեւը չծագած, նրանք պատրաստ պիտի լինեն ծովն իջնելու։

— Պատրաստ կը լինեն նոյնիսկ այս գիշեր, յարեց դարանապետը եւ գլուխ խոնարհելով արքային, հեռացաւ։

Թագաւորի ձեռնարկութիւնը աւելի քան յանդուգն էր։ Մի քանի տասնեակ զինուորներով գնալ հազարաւորների դէմ եւ այն՝ ջրերի խորից նրանց հետ կռուելու համար, կը նըշանակէր՝ գնալ իսկական մահուան դէմ։

Վանքի միաբանները, որոնք աւելի լաւ էին կշռում վտանգի մեծութիւնը, խօսեցին այս մասին Թագուհու հետ, իսկ վերջինս եկաւ արքային համոզելու, որ յետ կանգնէ նա իւր մտադրութիւնից։

— Այս կղզու մէջ մենք կարող ենք ապահովապէս պաշտպանուել, ասաց նրան Թագուհին. մեր ունեցած զօրքը եւ նրա հետ միասին էլ վանքի միաբանութիւնը կարող են յաջողութեամբ յետ մղել ամեն թշնամու լաստերը։ Դրա համար կղզին ունի ամէն յարմարութիւն։ Իսկ կղզուց դուրս՝ չկայ քեզ համար յենարան. թշնամին իւր նետերի տարափով կը ծածկէ քո հարիւր զինուորներին. այնուհետեւ կղզին կը մնայ Արաբացոց կատաղութեան նշաւակ։

— Երկու զօրաւոր պատճառներ ըստիպում են ինձ այդ քայլն անելու, պատասխանեց Թագաւորը. առաջինը՝ իմ արքայական պատուասիրութիւնը։ Այդ գոռոզ հագարացին համարձակեց պատգամաւոր ուղարկել ինձ եւ Սեւանը պահանջել, անուանելով նրան Ամիրապետի կալուած։ Բացի այդ, նա ինձ հրաւիրեց իւր բանակը՝ բարեկամութեան դաշն կռելու, որ իրանց լեզուով կը նշանակէ՝ գերութեան շղթայով կապուելու… Այդ թշուառականը, որ ջարդ է կերել Մարզպետունու քաջ զինուորներից, այնքան անզօր է համարում Հայոց Թագաւորին, որ համարձակւում է այսօրինակ նուաստացուցիչ առաջարկութիւն անել նրան։ Այժմ իմ պարտականութիւնն է հասկացնել նրան, որ առիւծը զառագեղի մէջ էլ առիւծ սիրտ է կրում…։ Բացի այդ, Մարզպետունու օրինակը իմ առջեւն է. ո՛րքան էլ իմ զինուորների թիւը նուազ, այսուամենայնիւ ես պիտի յարձակուեմ, որովհետեւ ամօթ է որ Աշոտ Երկաթը Գէորգ իշխանի չափ գոնէ կորով չարտայայտէ այս դէպքում։

«Երկրորդ պատճառը, որ առաւել զօրաւոր է, այն է՝ որ կեանքը կորցրել է իւր արժէքը իմ աչքում. նա դարձել է ինձ համար տանջարան. եւ աշխատում եմ փախչել նրանից…։ Այս մասին շատ եմ խօսել քեզ հետ. եւ դու գիտես թէ՝ որքա՜ն իրաւունք ունեմ ես մահուան փափաքելու…

(Շար.)

Ա՛յս էր պակաս...

Փարիզի «Լ'Օռօռ» թերթը կը գրէ, անշուշտ ներշնչումով պաշտօնական շրջանակներէ (8 յունիս).

— «Մի քիչ զարմանքով կարդացինք փարիզեան առաւօտեան եւ Սանճաքի վերաբերեալ այն վերջին լուրերը, որոնք արտայայտուեցան կարգ մը տեղական թերթերու մէջ։

Ի՞նչ է ուրեմն Միջերկրականեան կոմիտէին ուզածը։ Ո՞ւր կ'երթայ ան։ Անոնք որ զայն կ'առաջնորդեն կը յաւակնին վերջապէս առաջնորդել մեզ։

Այս ընկերակցութեան ծոցին մէջ ունինք բարեկամներ, որոնք իրենք անձամբ մտած են այս ընկերութեան մէջ։ Շատ անձնաւորութիւններ վարանեցան ամբաստանել այս խմբաւորումը՝ իրենց անդամներու, առաջնորդներու եւ տնօրէններու քարոզական հեղինակութեամբ։ Արդեօք անոնք գիտե՞ն թէ ինչ ձեւով կը գործածուին իրենց բարեկամութիւնները։ Արդեօք անոնք գիտե՞ն թէ ինչ քաղաքականութիւն ընել կուտան իրենց։ Արդեօք կրնա՞ն արտօնել եւ երաշխաւորել այն գործերը, ճառերը, կեցուածքները, որոնք բնոյթն ունին Ֆրանսան՝ միջազգային ամենատխմար բարդութեանց առջեւ դնելու։

Սանճաքի հարցը՝ այն ձեւով որ ներկայացուած է մեզի հասած վաւերաթուղթերուն մէջ, կրնայ ծայր տալ անհրաժեշտ թրքական հակաչարժումներու. Ա՞յս է արդեօք վերջնական նպատակը։ Գ. Կոթրօռ եւ Գ. Տիւֆուր կ'ուզե՞ն արդեօք ամէն գնով կռուիլ Թուրքերուն հետ։ Երբ բոլոր Ֆրանսացիները կը մտահոգուին ֆրանսական ապահովութեան լաւագոյն պայմանները հաստատել, պէտք չ'՞ր բուռն թափով չորրորդ կամ հինգերորդ ճակատ մը ստեղծելու։ Մենք կը գտնուինք 8 յունիս 1939ին մէջ։

Անշուշտ, լաւագոյն բանը պիտի ըլլար փրկել Ալեքսանտրէթը եւ Անտիոքը. անոնք փրկելի չէին։

Այդպէս չեն այլեւս հիմա։

Շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար երբեք չի մտածել Կիլիկիան, երբ կարելի էր։

Կարելի՞ է արդեօք հարց տալ զայն հոն առնելու մասին։

Պահանջել որ վերարծարծուի Սանճաքի խնդիրը, պահանջել որ Ֆրանսա վերստին քննէ բոլոր Ֆրանսա-Թուրք համաձայնութիւնները, կը նշանակէ՝ Ֆրանսայի Արեւելքի վտանգ թըշնամիներուն խաղը խաղալ։

Կասկածանքի տակ չենք դներ Կոթրօռի ոչ անկեղծութիւնը, ոչ ալ բարեմտութիւնը. Մենք խնդրանք հարկադրուած ենք հաստատելու այն խիստ ծանրակշիռ վնասը որ կրնան հասցնել այսպիսի անխորհուրդ գործի մը հետեւանքն ըլլալ։ Մենք չենք կրնար չզարմանալ այն արտակարգ մտախոռովութեան համար՝ որ ցոյց կուտան ասոնք մէկ ի վեր իր աշխատակիցներէն ոմանք որ չափէն աւելի ազդկաւէր են։

Ֆրանսայի ազգեցութիւնը պահպանելու պատրուակով՝ այս անձնաւորութիւնները պիտի սաեղծեն ի վերջոյ, ֆրանսական դիւանագիտութեան համար՝ ամէնէն դիւրազգի զգտուարութիւնները։

Այս բաներուն մէջ անթոյլատրելի թիւրիմացութիւն մը կայ որ պէտք է դադրի։

Միջերկրականեան կոմիտէն չէ հիմնուած (որքան որ մենք գիտենք), Արեւելքի Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն գործերը որպէս վերէն քննող եւ վերէն տեսնող մարմին մը։

Եթէ այդպիսի դեր մը խաղալ կը յաւակնի ան, պէտք է որ իր ղեկավարները ստանձնեն պատասխանատուութիւնը։

Կը ստանձնե՞ն արդեօք զայն։

Հարկ էր որ այս հարցումը ուղղուէր։

Մեր շատ յստակ զգացումը՝ արդարեւ այն է որ այս խմբաւորումին բարձրաստիճան անդամները մինչեւ հիմա կատարելապէս կ'անգիտանան այն քայլերու մասին զոր իրենց անունով կ'առնուին։ Մեր համոզումը այն է որ կ'ուզեն անակնկալ կերպով զիրենք առաջնորդել ճամբու մը մէջ ուրկէ յառաջանալ պիտի մերժէին բացայայտօրէն։

Պէտք է որ այս անակնկալը եւ այս անակնկալին հետեւանքները խնայուին անոնց եւ մեզի»։

մոռցած չէին այս արդիւնքին հաս-ին։

Թրիփոլիթանիայի շրջանին մէջ աշխատանքը եղած է աւելի տաժանելի։ Անապատը աւելի կը դիմադրէ այստեղ։ Ցորենի ցօղունը կարելի եղած է բարձրացնել հազիւ 9 մատնաչափ, այսինքն՝ գետնին մակերեսէն հազիւ վեր ցցուած։ Մարդիկ կը քաղեն զայն ձեռքերով, ծունկի եկած գետնի վրայ, մեծ դժուարութեամբ։

(Տէյլի Թելէկրաֆ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարդը Խուլ Հայաստանի մէջ

Մարդը, որ մինչեւ այժմ «Զորշ նիւթ» կը համարուէր Խորհ. Միութեան մէջ, կը թուի թէ վերարժեւորումի կ'ենթարկուի։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ յօդուածագիր մը «Մարդկային նիւթին մասին, «Խորհ. Հայաստանի մէջ (6 յունիս)։—

Մարդոց հանդէպ, մեր հիասքանչ (!) մասնագէտ աշխատաւորներուն հանդէպ կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը խոր հոգածութիւն ցոյց կուտան։ Կուսակցութեան 18րդ համագումարին մէջ Ստալին կ'ըսէր. «Գնահատել մասնագէտ աշխատաւորները իբրեւ կուսակցութեան եւ պետութեան ոսկի հիմնադրամ, յարգանք տածել մարդոց մասին»։

Բայց ի՞նչ սխալներ Լէնինականի մէջ։ Անցեալ տարուան վերջերը տասն անգամ ծամծմուած հարցերու մէջ զըլպարտեցին ժող. կրթութեան տեսուչ Երուանդ Սարգսեանը, որ պաշտօնանկ եղաւ առանց քննութեան։

Մարդոց հանդէպ քմահաճ, անհոգի վերաբերմունքը յաճախ կը հասնի այլանդակութեան։ Լէնինականի լաւագոյն պաշտօնեաներէն Հրանտ Ծոցիազարեան, Գուրգէն Կարապետեան, Սարգիս Ղանդիլեան, Միհրան Յովհաննէսեան ճանչցուած էին պարկեշտ մարդիկ, բայց զրպարտիչ մը յերիւրանքը բաւական եղաւ որ այս պաշտօնեաներուն վերադաս մարմինը խուճապի մատնուի եւ գործէ հանէ երկուքը, միւս երկուքին ալ աշխատավարձը կրճատէ կէս առ կէս։ Ի՞նչ է պատահեր, Վաղօ Ցակոբեան անունով կոմունիստ մը, առանց ապացոյց ունենալու, տրցկիստ կ'որակէ զանոնք։

Ուրիշ գրասենեակի վարիչ մը, Գէորգ Ղուկասեան, կամայական ձեւով ու նամակով պաշտօնէ կ'արձակէ աշխատաւորները։

ՓՈՒՇԿԻՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Փուշկինի մահուան հարիւրամեակի հանդիսութիւններէն վերջ, ռուս մեծ բանաստեղծին գործերը լոյս չափով թարգմանուեցան հայերէնի։ 1937ին լոյս տեսաւ Հէքիաթները։ Արձակ գործերէն Կապիտանի աղջիկը արժանացաւ չորրորդ տպագրութեան, Ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում՝ երկրորդ տպագրութեան, Դուբրովսկին՝ երրորդ տպագրութեան։ Առանձին հատորներով հրատարակուեցան Բուէը, Կոսակը, Դագաղագործը, որոնք փոքրիկ պատմուածքներ են։

Փուշկինի պօէմներէն հրատարակուած են Պոլտավան, Կովկասի գերին, Գնչուները եւ Բաղչեսարայի շատրուանը։ Ներկայիս կը տպագրուի հատընտիր հաւաքածոյ մը, որու մէջ ամփոփուած են Յովհ. Թումանեանի, Ղ. Աղայեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Ալ. Մատուրեանի, Աթ. Խըն-կոյեանի, Ն. Զարեանի, Գ. Սարեանի եւ ուրիշներու թարգմանութիւնները Փուշկինէն,— պօէմներ, հէքեաթներ, թատերական գործեր։ Հատոր մը եւս պիտի կազմուի մանկական ոտանաւորներու թարգմանութեամբ։

Երրորդ հատորի մը մէջ պիտի ամփոփուին Փուշկինի քննադատական էջերը։

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՄՕ ԽԱՐԱԶԵԱՆ

Յունիս 6ին Երեւանի մէջ տօնուեցաւ դերասան Ամօ Խարազեանի բեմական գործունէութեան 40ամեակը։

Ամօ Խարազեան վարիչն է Հայաստանի շրջուն թատրոնին։ Բեմական ասպարէզ մտած է 1898ին, Թիֆլիզի մէջ։ Այդ շրջանին, Թիֆլիզի բանուորական թաղամասերուն մէջ կը գործէին Մուրաշկոյի եւ Ավչալեանի թատերախումբերը։ Առաջին օրէն, Խարազեան իր նախընտրութիւնը տըւաւ ժողովրդական – բանուորական թատրոնին։ 1901 – 1902ին կ'անցնի Բագու, ուր կը կազմէ դերասանական խումբ մը, յետոյ 1906ին կը մտնէ Մուրաշկոյի, Ավչալեանի եւ Արաքսեանի խումբերուն մէջ։ 1908 – 1914 կ'աշխատի իր իսկ հիմնած «Նոր Դրամա» թատրոնին իբրեւ բեմադրիչ։ 1914 — 1917 շրջանին՝ Զուբալովի թատրոնին մէջ։ 1917 —1919 կը վարէ Թիֆլիզի կաշեգործներու Միութեան թատերական աշխատանքները։ 1921ին, Հայաստանի կառավարութեան յանձնարարութեամբ՝ կը կազմակերպէ շրջուն թատերախումբ մը, որ 1928ին կը դառնայ պետական շրջուն թատրոն։ 1933ին կը ստանայ ժողովրդական արուեստագէտի կոչում։ Մինչեւ այժմ տուած է 1991 ներկայացում, իբրեւ հանդիսատես ունեցած է 530 հազար հոգի։

Իր խումբը գիւղէ գիւղ շրջած է սայլերով, ջորիներով, ձիերով, երբեմն ալ ոտքով, առանց նկատի առնելու քարքարուտ ճամբաները, ձիւնը, բուքը։

Ցորեկնական հանդէսը տեղի ունեցաւ Երեւանի ռուսական թատրոնին մէջ։ Ներկայ էին կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարներէն Ս. Ղեւոնդեան, Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ Սիմակ, կրթ. գործավար Բ. Մարտիրոսեան, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ եւ աշխատաւորներ։

Բացման խօսքէն արտասանեց արուեստի գործերու ընդհ. տեսուչ Գ. Աղբալեան, իսկ արուեստի գործերու վարչութեան թատերական բաժնի տնօրէն Ղ. Ղազարեան ներկայացուց Խարազեանի կեանքն ու գործունէութիւնը։ Ցետոյ բեմ բարձրացաւ յոբելեարին ընկերը, ժող. դերասանուհի Օլգա Գուլազեան, որ ջերմ գնահատութեան խօսքեր ըսաւ։ Խօսեցան նոյնպէս Սիմակ, Երեւանի Օփերայի եւ Պարարուեստի թատրոնին արուեստագէտներէն Հ. Դանիէլեան, ռուսական թատրոնի դերասաններէն Ժ. Ցակոբեան, թատերագիր Անուշաւան Վարդանեան, պատանեկան թատրոնի տնօրէն Ա. Աղասեան, Վաղարշապատի շրջանէն Արշալոյս գիւղի հաւաքական գիւղատնտեսութեան նախագահը։

Կառավարութեան կողմէ նիւթական պարգեւ մը տրուեցաւ յոբելեարին։

Ամէնէն վերջ յուզուած ճառ մը խօսեցաւ յոբելեարը, որու յանուն Գեր. Խորհուրդին՝ արուեստի վաստակաւոր գործիչ Վ. Վարդանեան տուաւ «պատուոյ գիր» մը։

Երեկոյթը յետոյ շարունակուեցաւ գեղարուեստական ճոխ յայտագրով մը։

ԶԱՆԳԵՐ ԶԱՒԱՐԵՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 19 յունիս — Կիրակի իրիկուն Տէսինը եւս տօնեց Մայիս 28ի անկախութեան տարեդարձը։ Ցանձնախումբը պէտք եղած աշխատանքները տարեր էր տօնակատարութիւնը փայլուն անցնելու համար։

Դժբախտաբար շատեր զրկուեցան հանդէսէն, նոյն օրուան Հարսանիքին թէ յաջորդ օրը աշխատանքի օր մը ըլլալու պատճառով։

Բեմը գեղեցկօրէն զարդարուած էր դալար ճիւղերու, եռանդրագ ծաղիկներու եւ գունաւոր լոյսերու կամարով մը որուն մէջտեղը շրջանակուած էր Հայաստանի յաղթական յուշարձանի եւ մեր պաշտելի երրորդութեան յատկանշական նկարը։ Զոյգ եռագոյնները եւս կը գրաւէին իրենց տեղերը։

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիքով» զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։

Օրուան նախագահ Ա. Միքայէլեանի բացման խօսքէն վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Ցաջող արտասանութիւն մը ըրաւ պատանի Միհրան Ալէքսանդրեան։ Արտասանեց նոյնպէս Միսաք Միրզէ (Լիոնէն)։

Մեներգեցին Տիկին Քոչարեան, Օր. Մարիցա Պասմաճեան եւ Գ. Բ. Կէնճոյեան։ Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։

Տասը վայրկեանի դադարէ վերջ, ներկայացուեցաւ մեր անզուգական բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւորը» խորհրդաւոր եւ յուզիչ պատկեր մը՝ որ աւելի արժէք ստացաւ դերասան Քոչարեանի եւ Ն. Գոտուրեանի տպաւորիչ խաղարկութեամբ։

Ի վերջոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Վ. Իշխանեան, որ լեզեցիկ բանախօսութեամբ մէկ ժամէ աւելի իր վրայ կեդրոնացուց ունկնդիրներու լարուած ուշադրութիւնը։ Բանախօսը բազմաթիւ մէջբերումներ ըրաւ մեր հեռաւոր թէ մօտիկ անցեալէն եւ համոզիչ փաստերով վեր հանեց Մայիս 28ի իրական արժէքը, որ կը մարմնաւորէ ազատատենչ ու մարտունակ հայութեան իտէալներու երկուքը։ Ցետոյ պանծացուց հայուն ինքնուրոյն նկարագիրն ու դիմադրելը որ կրցած են տակաւ դարեր շարունակ եւ յուսադրեց ներկաները ապագայի մասին, արագ ակնարկ մը նետելով ներկայ պայմաններու վրայ։ Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ։

Գ. Յ. Փօյաճեան

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 19 յունիս — Շաբաթ իրիկուն խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Գ. Թաղամասի սրահը, տօնելու համար Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձը։ Ընկերներ եկած էին նաեւ Սէն–Մօրիսէն եւ Տէսինէն։

Նախագահ Կ. Տոյեան իր բացման խօսքին մէջ հայ ժողովուրդը նմանցուց առիւծի մը, վիրաւոր ու խոցոտուած, որ սակայն ճակատագրական վայրկեանին դարձեալ ցնցելով իր բաշերը, յարգանք պարտադրեց նոյն իսկ թշնամիին։

Բաւական ճոխ գեղարուեստական բաժին մը ունէինք որուն մասնակցողները, բոլորն ալ երիտասարդ ուժեր, իրենց դիրենք արամադրած էին սիրայօժար։ Այս առթիւ պէտք է հըրապարակով յիշել Լեւոն Ալէքեանը, մեր հանդէսներու հրաշունչ արտասանողը, որ ստիպուած է աշխատիլ նոյն գիշերը, Լիոնէն հեռու գիւղի մը մէջ, բայց, անկարելին կարելի ընելով եկած էր «իր պարտականութիւնը կատարելու»։

Նուագախումբ մը, բաղկացած Գ. Գ. Գուրգէն Յովհաննէսեանէ, Խորէն Գրիգորեանէ, Վահրամ Շահպազեանէ եւ Ղազար Ղազարեանէ՝ նուագեց «Մեր Հայրենիքը», «Մշակ բանուորը» եւ ուրիշ երգեր։ Տօնին յարմար արտասանութիւններ ըրին Գ. Գ. Մարտիրոս Բարսեղեան, Լեւոն Ալէքեան, Միսաք – Միրզէ, Միհրան Ալէքսանդրեան (Տէսինէն)։ Ու ահա բեմ կը բարձրանայ զինուոր մը, Գինոսեան, գոչելու՝ «...Աշխարհ անցիր Արարատի նման ճերմակ կատար չկայ»... ։ Արի զինուորներ, ձեր կանանչ արեւուն մատաղ։ Կ'երգեն Օր. Մարիցա Պասմաճեան (Տէսինէն) եւ Գ. Արամ Աւետիսեան։ Գրեթէ բոլոր երգերն ու արտասանութիւնները կրկնուեցան ծափերու տակ։

Կարգը եկած էր օրուան բանախօսին, որ բեմ հրաւիրուեցաւ բուռն ծափերու մէջ։ Քանի մը հատուածներ իր մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող ճառէն — Հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին ոչ հաւաքական կամք ունեցած է եւ ոչ հաւաքական վճիռ. ան փողով չէր որ արթնցաւ, այլ շնորհիւ հայկական առողջ բնազդին։ Այսօր մենք կրնանք ըսել որ Մեծն Տիգրանի եւ Արտաշէսի չափ մեծ ենք, որովհետեւ փոքր բանակով եւ անհաւասար ուժերով անկախութիւն, Մայիս 28ը, կերտեցինք։ Մէկ առաւելութիւն եւս կայ Մայիս 28ին մէջ, վասնզի մինչեւ այդ թուականը մեր գործունէութիւնը հաւաքական չէր, ամէն խումբ կը կռուէր իր անունով.— Քեռիի խումբ, Անդրանիկի խումբ, Մուրատի խումբ, եւայլն։ Մայիս 28ի մասին կրնանք վիճիլ, բայց ոչ մէկ ժամանակակից չէ կարող վճիռ տալ, ատիկա պատմութեան գործն է։ Մայիս 28ը ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանի, հակառակ անոր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարեց պայքարը, այլ բոլորին, հայ ժողովուրդին, որովհետեւ Դաշնակը, Հնչակն ու ռամկավարը կռուեցան իբրեւ Հայեր։ Մայիս 28ի արժէքն ըմբռնելու համար պէտք է երթալ շատ ետ, գտնելու Աբովեանն ու Րաֆֆին, Գամառ – Քաթիպան ու Գրիգոր Արծրունին, Խրիմեան Հայրիկն ու Անդրանիկը, եւն.։ Ամէնքս ալ կ'ընդունինք թէ Թրքահայաստանը արիւնի ու ոսկորի կոյտի մը վերածուած էր, բայց դժբախտաբար չենք ընդունիր որ այդ ժողովուրդին մնացորդները արիաբար ճակատեցան Թուրքին դէմ, Կովկասի մէջ։ Այդտեղ է ահա ողբերգութիւնը...

Անդրադառնալով եռագոյնին, բանախօսը շարունակեց.— Այդ դրօշը ծնունդն է եւ կտակը ոսկորներէ կազմուած լերան. ան ժառանգ մնացած է մեր մեռելներէն եւ մենք պարտաւոր ենք զայն միշտ բարձր բռնել։

Ընկեր Իշխանեան իր բանախօսութիւնը վերջացուց Թումանեանի«Կաղնիին պատմուածքով»։

Բանախօսութենէն վերջ դերասան Քոչարեան եւ Նուպար Գոտուրեան (Տէսինէն), ներկայացուցին Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»։

Հ.

ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ատլանտեանը կտրելու համար օդանաւերն ու շոգենաւերը կը մրցին իրարու հետ։

Եւ հիմա բաղդատեցէք հետեւեալ թիւերը.— Քրիստափոր Գոլոմպոս Ատլանտեանը կտրեց եօթանասուն օրէն, 3 Օգոստոս 1492ին մեկնեցաւ Սպանիայէն, Պահամայի ամերիկեան կղզիները հասաւ 12 Հոկտեմբերին։ 1819ին Սավաննա շոգենաւը Ատլանտեանը կտրեց 26 օրէն։ 1840ին, «Բրիթանիա» շոգենաւը՝ 14 օրէն։ 1870ին, «Ուաշինկթըն» շոգենաւը՝ ութ օրէն։ Այնուհետեւ արագութենէն աւելի նաւերու տարողութիւնն էր որ նուաճում կը կատարէր,— «Ուաշինկթըն» շոգենաւը ունէր 6390 թոն տարողութիւն եւ 14 հանգոյց արագութիւն, մինչ այժմ «Նորմանտի» շոգենաւը ունի 30 հանգոյց արագութիւն եւ 83000 թոն տարողութիւն։ Այժմ Հավրէն Նիւ Եորք հեռաւորութիւնը չորս օրուան խնդիր է։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Դերասան Եղ. Զափրաստ, այնքան ծանօթ՝ Պոլսահայերուն, Փարիզ հասած է Սոֆիայէն։

Համակրելի կատակերգակը որուն խաղարկութիւնը անմոռանալի յիշատակներ է ձգած մեր մտքերուն մէջ Ցիւրամ – Ցիւրամի, Գիշերաշրջիկին. խաղերուն մէջ, ներկայացում մը պիտի սարքէ, Ամերիկա մեկնելէ առաջ։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Փառաւոր ձիեր, որոնք պէտք էր համանգլուխը՝ Թնդանօթներուն քաշուած ըլլային, այստեղ փողոցներուն մէջ մեզ կը շլացնեն։ Զորս լիւդ մը կ'արժէ երեք Ֆրանք տասներկու սու։ Թատրոններու մէջ կեղտոտ ներկայացումներ կուտան եւ վերջ ի վերջոյ Ռօպէսբիէռ պիտի գլխատէ Տանթոնը։

— Օհօ՜, ըսաւ Տանթոն։

Ռօպէսբիէռ ուշադրութեամբ քարտէսը կը դիտէր։

— Ինչ որ այժմ հարկաւոր է, յանկարծակի ապաղակեց Մարա, ատ դիկտատորն է, Ռօպէսբիէռ. դուք գիտէք, որ ես դիկտատոր կ'ուզեմ։

Ռօպէսբիէռ գլուխը բարձրացուց։

— Ես այդ գիտեմ, Մարա. կա՛մ դուք, կամ ես։

— Կա՛մ ես, կամ դուք, ըսաւ Մարա։

Տանթօն ակռաներուն մէջէն մըմըռաց.

— Դիկտատորութի՛ւն, մի՛ խօսիք։

Մարան դիտեց որ Տանթօն իր յօնքերը պռստեց։

— Լսեցէ՛ք, յարեց, վերջին փորձ մը ըրէք համաձայնութեան գալու համար։ Այդ՝ ներկան կը պահանջէ։ Չէ՞ որ մենք անգամ մը արդէն, Մայիս 31ին, համաձայնութեան եկանք։ Միութեան հարցը շատ աւելի ծանր է, քան թէ ժիրոնտիզմը, որ անոր հետ համեմատած, մանրամասնութեան խնդիր է միայն։ Ձեր բոլոր ըսածներուն մէջ ալ ճշմարտութիւն կայ, բայց ճշմարտութիւնը ճշմարտութեանց ի՛մ ըսածս է։ Հարաւի մէջ՝ դաշնակցութիւն, արեւմուտքի մէջ՝ արքայականութիւն, Փարիզի մէջ՝ Քոնվանսիոնի եւ Քոմմիւնի մենամարտը, սահմանագլուխներուն վըրայ՝ Քիւստինի նահանջը եւ Տիւմուրիէի դաւաճանութիւնը։ Եւ ի՞նչ է այս ամէնուն պատճառը. անջատուածութիւնը. ի՞նչ պէտք է մեզ. Միութի՛ւն. այո՛, անո՛ր մէջ է փրկութիւնը, եւ մենք պէտք է անճապարենք. պէտք է որ Փարիզ իր ձեռքը առնէ յեղափոխութեան ղեկը։ Եթէ մենք ժամ մը եւս պարապ տեղը անցընենք, Վանտէցիները վաղը Օրլէան կրնան ըլլալ. այս մասին ես համաձայն եմ ձեզ հետ, Ռօպէսբիէռ. իսկ Բրուսսիացիները կ'ըլլան Փարիզ. այդ մասին ես առարկութիւն չունիմ, Տանթօն։ Թող այդպէս ըլլայ. լաւ ուրեմն, եզրակացութեան գանք։ Իսկ եզրակացութիւնը Դիկտատորութիւնն է, հաստատենք Դիկտատորութիւնը։ Մենք երեքս կը ներկայացնենք յեղափոխութիւնը։ Մենք Կերբերոսի երեք գլուխները կը կազմենք. ասոնցմէ մէկը կը խօսի, այդ դուք էք, Ռօպէսպիէռ. միւսը կը մռնչէ, այդ դուք էք, Տանթօն։

— Եւ երրորդը կը խածնէ, ըսաւ Տանթօն, ան ալ դուք էք, Մարա։

— Երեքն ալ կը խածնեն, ըսաւ Ռօպէսբիէռ։

Կարճ լռութիւն մը տիրեց, յետոյ խօսակցութիւնը իր մռայլ տատանումներով վերսկսաւ։

— Լսեցէք, Մարա, նշան տալէ առաջ պէտք է նշան ընողին երեսը տեսնել. ինչպէս ձեր ականջին հասած է երէկ իմ Սէն–Միւսդին ըսած խօսքս։

— Ատիկա ինծի կը վերաբերի, Ռօպէսբիէռ։

— Մարա՛։

— Իմանալը՝ իմ պարտքս է եւ տեղեկանալը՝ իմ գործս է։

— Մարա՛։

— Ես կ'ուզեմ ամէն բան գիտնալ։

— Մարա՛։

— Ռօպէսբիէռ, ես գիտեմ բոլորը, ինչ որ դուք Սէն–Միւսդին կ'ըսէք, այնպէս, ինչպէս գիտեմ այն ամէնը, զոր Տանթօն կ'ըսէ Լաքրուային։ Ես գիտեմ նոյնպէս, թէ ի՛նչ կ'անցնի Լարրիֆի բնակարանը՝ Տէատէնեան ծովափին վրայ, ուրտեղ կը յաճախեն աարագիրներու ծաղիկները։ Ես գիտեմ նոյնպէս այն բոլորը, որ կը կատարուի Տիլի տանը մէջ, Գոնէսի մօտ, որ կը պատկանի Վալմէրանժին՝ նախկին այդ հին կառավարիչին։ Առաջ այնտեղ կը յաճախէին Սոփի եւ Կապրիէլ, յետոյ Միհրանը եւ Վէրնիօ, մինչեւ հիմա ալ շաբաթը քանի մը անգամ այնտեղ ոմանք կ'երթան կուգան։

Այս «ոմանք» բառը արտասանած ատեն, Մարա նայուածքը ձգեց Տանթոնի վրայ։

Տանթոն պոռաց.

— Եթէ ես այս բոլէիս քիչ մը իշխանութիւն ունենայի, ատիկա ձեր գլխուն սարսափելի կը դառնար. ես գիս այն ժամանակ ցոյց կուտայի։

Մարա շարունակեց.

— Ես գիտեմ Ռօպէսբիէռ, թէ դուք ի՞նչ կ'ուզէք ըսել. ես գիտեմ նոյնպէս, թէ ի՞նչ կ'անցնի Թամբլի աշտարակին մէջ, երբ այնտեղ կը գիրցնէին Լուի ԺԶ., այնպէս որ միայն Սեպտեմբեր ամսուն՝ գայլն իր քածին եւ լակոտներուն հետ ութսունըվեց զամբիւղ դեղձ լափած է, մինչդեռ ժողովուրդը այդ միեւնոյն ժամանակ սովամահ կ'ըլլար. այդ ես գիտեմ։ Ես գիտեմ նոյնպէս որ Ռոլան պահուըտած էր դէպի Հարփի ներքնայարկը բացուող բնակարանին մէջ, որ կը դըտնուէր Հարփի փողոցը։ Ես գիտեմ նոյնպէս, որ Ցուլիս 14ի նիզակներէն վեց հարիւրը պատրաստուած էին Օրլէանի դուքսին փականագործ Ֆօրի միջոցով։ Ինծի անծանօթ չէ նոյնպէս Սիլըրիի սիրուհի՝ Սէնդ–Իլէրի մօտ անցած դարձածը։ Պարերեկոյթի օրերը ծերունի Սիլըրի ինք անձամբ կաւիճով կը մաքրէ նէօվ տը Մաթիւրէնի փողոցը գտնուող տան դեղին դահլիճին պարկետեայ յատակը։ Այնտեղ կը ճաշէին Պիւզօ եւ Քէրզէն։ Սալադէն այնտեղ 27ին ճաշած է, եւ որ՞ւ հետ, գիտե՞ս, Ռօպէսբիէռ, ձեր բարեկամ Լասուրսին հետ։

— Պարա՛պ խօսքեր, մըմնջեց Ռօպէսբիէռ, Լասուրսը ինծի բարեկամ չէ։

Եւ մտածկոտ յարեց.

— Լոնտոնի մէջ կեղծ թղթադրամներու տասնըութ գործարաններ կը բանին։

Մարա շարունակեց. անոր ձայնը թէեւ հանդարտ, բայց դողդոջուն էջեր մը ունէր, որ ահաւոր էր։

— Դուք եւ ձերինները ձեզ շատ կարեւոր մարդիկ կը համարէք, սակայն այն բոլորը, ինչ որ Սէն–Միւսդը կ'անուանէ «պետական գաղտնիք», այդ բոլորը ես գիտեմ։

(Շար.)

Թուրքիոյ իրաւունքը եւ լռելութիւնը։ Ֆրանսացիները ուրիշ երկրի մը հողերը մեզի չծախեցին, Թուրք Հանրապետութիւնը այսպիսի առաջարկութիւն մը բացարձակապէս չէր կրնար ընդունիլ, այլ Թուրքիայէն անջատուած հողի մը վերադարձումը միայն կրնայինք պահանջել։ Աչք չունինք մեր դրացիներէն ո եւ է մէկուն հողին։ Այս է պատճառը որ Սուրիոյ հետ նոր անհամաձայնութիւններ չենք կրնար ունենալ, ընդհակառակն իրեն հետ աւելի մօտենալու չարժում մըն է այս եւ Միջնաւոր Արեւելքի անդորրութիւնը եւ արեւմտեան ազգերու հետ բարեկամական յարաբերութեանց հիմը կ'ամրապնդուի առաւելապէս »։

Ճափոնցիները նոր քաղաք մը եւս գրաւեցին

Թիէնցինի խնդիրը չլուծուած, Ճափոն յանդուգն քայլ մը եւս առաւ, գրաւելով Սուաթէուն,— վերջին կարեւոր նաւահանգիստը հարաւ. Չինաստանի մէջ։ Գրաւումէն առաջ, անակնկալ յարձակում մը տեղի ունեցաւ ծովէն եւ օդէն, առտուն կանուխ։

Այս նաւահանգիստը կը գտնուի Քանթոնի եւ Ամոյի միջեւ։ Անոր գրաւումով Ճափոնցիները փակած կ'ըլլան ճամբայ մը եւս՝ չինական կառավարութեան պարէնաւորման համար։

Ռմբակոծութեան մասնակցեցան 5—6 մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր։ Հակառակ ծանր ռմբակոծութեան եւ ռումբերու տեղատարափին, բոլոր օտարականները կորուստ չունեցան։ Չինական բերդերը ակար դիմադրութիւն մը ցոյց տուին եւ գրաւումը լրացաւ կէս օրին, երբ հարիւրաւոր Ճափոնցի զինուորներ քաղաք խուժեցին, սպաննելով չինացի զինուորները։

Գրաւման միջոցին եւ գրաւումէն վերջ բոլոր օտար առեւտրական նաւերը բռնուեցան ճափոնական մարտանաւերուն կողմէ։ Քանի մը հրդեհներ ծագեցան քաղաքին մէջ, ռմբակոծութեան հետեւանքով։ Գրաւումը կատարուեցաւ համաձայն մեթոտիկ ծրագրի մը։ Ճափոնցիները նախ գրաւեցին նաւահանգստին հանդիպակաց կղզիները եւ յետոյ 500 հոգինոց զօրախումբեր ցամաք հանեցին Սուաթէուի հիւսիսային եւ հարաւային կէտերուն վրայ։ Կէսօրուան մօտ ցամաք ելաւ գլխաւոր զօրադունդը։ Ֆաշիստական զեկոյցը այս գրաւումն ալ կը նկատէ պարզապէս ռազմական տնօրինութիւնն, եւ կ'աւելցնէ թէ օտարականները նեղութիւն պիտի չկրեն, պայմանաւ որ բարեկամաբար գործակցին Ճափոնցիներուն հետ։

*** Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Թիէնցինի պաշարումը։ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յանկեայն խոստովանեցաւ թէ տակաւին պատասխան ստացած չէն Ճափոնէն։ Իսկ արտաքին նախարարը հացկերոյթի մը առթիւ բանախօսելով, հաւաստեց թէ անգլիական կառավարութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ Ճափոնի զինուորական չահերուն դէմ գործեր կատարուին անգլիական թաղամասին մէջ։ Այս առթիւ նաեւ կրկնեց թէ Անգլիա միշտ պատրաստ է խաղաղութեամբ լուծելու վէճը։

Չինական նոր նաւահանգիստի մը գրաւման լուրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ։

Ճափոնական բանակին հրամանատարը մերժեց ընդունիլ Թիէնցինի անգլիական պաշտպանողական հրամանատարը։ Հարիւր անգլիական հպատակներ հեռացան պաշարուած թաղամասէն։ Արտաքսումը կը շարունակուի, իբրեւ հետեւանք ուտեստի նեղութեան։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ճափոնի, նկատելով որ ամերիկեան շահերը լրջօրէն պիտի վտանգուին, եթէ պաշարումը շարունակուի։

Գերմանիա կ'ամրացնէ Լեհաստանի սահմանները

Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ զինուորական ամրութիւններ կը կառուցուին չոգեպինդ։ Աշխատանքի լծած են հազարաւորներ։ Նոյնպէս կ'ամրացնեն լեհուկերմանական սահմանի վրայ բազմաթիւ կէտեր։ Պալթիկ ծովէն մինչեւ Պրէսլաուի հարաւային կողմը 25 մղոն կէտի մը վրայ, 45 մղոն երկար ու 300 մղոն լայն տարածութիւն մը յայտարարուած է «ժամանաւոր գօտի», ուր օտար այցելուներուն արգիլուած է մտնել։

Գերման մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները Լեհաստանի եւ Անգլիոյ վրայ։ Եւ կը մեղադրէ, թէ Լեհաստանի մէջ Գերմանները հալածանքի կ'ենթարկուին։

Գերման հեռագրական գործակալութիւնը դարձեալ հերքեց անգլիական թերթերու այն լուրերը թէ Գերմանիա զինուորական կեդրոնացումներ կը կատարէ Սլովաքիոյ, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ հազար անգլ. ոսկի նուիրած է Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին կողմէ բացուած հանգանակութեան, ի նպաստ «Թէթիս» սուզանաւի զոհերու ընտանիքներուն։

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՏՈՒՐՔԷՆ (1 առ հարիւր) 18.904,000 ֆրանք հասոյթ գոյացած է, մայիս ամսուան ընթացքին, իսկ քաշակներու վրայ հաստատուած 2 առ հարիւր տուրքէն՝ 137.122,000 ֆրանք։ Նոյն ամսուան ընթացքին ամէն տեսակ տուրքերէ գոյացած է 3.965,347,600 ֆրանք։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ֆրանսացի ֆաշական մը, Ռոժէ Քազի, երկաթուղիի պաշտօնեայ, որ ամբաստանուած է թէ հակաֆրանսական քարոզութիւններ կը կատարէր հիւսիսային շրջանին մէջ եւ կապեր ունէր օտար պետութեան մը հետ։

ՏԱՍԸ ՀՐԵԱՆԵՐ ութ օր բանտարկութեան դատապարտուեցան Ֆիօրէնցայի մէջ (Իտալիա), որովհետեւ ուշ յայտնած էին թէ ծագումով Հրեաներ են։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ բանակցութիւններ կը կատարեն կնքելու առեւտրական դաշնագիր մը։ Գերմանիա պիտի հայթայթէ նիւթեր Սպանիոյ վերակառուցման համար, փոխարէնը ստանալով երկրագործական արտադրութիւններ, աստղէ եւ ճարտարարուեստական նախանիւթեր։

100.000 ՀՐԵԱՆԵՐ պիտի հաստատուին Չինաստանի Եունան նահանգին մէջ, շնորհիւ կատարուած բանակցութեանց։ Այս Հրեաները Չինացիներուն հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն, բայց պէտք է ինքնաբաւ ըլլան առաջին տարիէն իսկ։

ՏԱՆՑԻԿԻ մասին նոր ճառ մը խօսելով, Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ազդարարեց.—«Մենք կ'ուզենք ետ առնել ամէն ինչ որ մեզի պատկանած է պատմութեան ընթացքին։ Անգլիա լաւ կ'ընէ որ չմիջամտէ Տանցիկի հարցին արագ լուծման»։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը պահանջեց ետ կանչել Վիէննայի անգլիական հիւպատոսը, ամբաստանելով թէ մասնակցութիւն ունեցած է լրտեսական գործի մը հետ։ Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական կառավարութիւնն ալ ետ կանչել տուած էր Լիվրփուլի գերմանական հիւպատոսը, նոյն ամբաստանութեամբ։

ՎԵՑ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Թուրք փաստաբան մը, Նէճիպ Րիւսթէմ Ֆէհմի (ծնած Տիարպէքիր), որ Ֆրանսայէն վտարուած ըլլալով հանդերձ վերադարձած էր։ Դատապարտեալը առօրա—քաղաքական պատուիրակութեան անդամ էր 1919ի հաշտութեան բանակցութեանց ատեն եւ ակզանաւորական գործերով կը զբաղէր Լոնտոնի մէջ։ 1925ին վտարուած էր Փարիզէն։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ եւրոպական նախարար Պ. Պօժելով Պերլին հասաւ, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Այս դաշնագիրը պիտի ստորագրուի, երբ Պերլին այցելէ Պուլկարիոյ վարչապետը, Քէօսէիվանով։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ համաշխարհային ցուցահանդէսը ցարդ այցելած են 8.087,595 հոգի։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, 173, Av. Aristide Briand.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՄԵԳՐԵԿ ԳԱՐԵԳԻՆԵՕՋԵԱՆ**

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հայ Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՄԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Երգ. արտասանութիւն եւայլն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին, Գոլիզէի շքեղ սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Յ. ՊԸՊՐԻԿԵԱՆ**, ԿԸ ԽՕՍԻ **Ե. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

Կ'երգէ Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ կը նուագէ Պ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՐԹԷԼԵԱՆ։ Մուտք 6 ֆր.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս.

ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Հրապարակային դասախօսութիւն

Իսի լէ Մուլինոյի Արմէնեան սրահին մէջ 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին։ Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ.

Մուտք՝ 1 ֆր.։

ՀԱՆԴԷՍ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Հ. Կապոյտ Խաչի Պըւթէնվիլի Նորակազմ Մասնաճիւղը իր հիմնարկութեան բացումը կը կատարէ 25 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle Couderc, 65 Bld Salengro ի մէջ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին եւայլն.

Ամավերջի հանդէս

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի դպրոցական հանդէսը 24 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ։

Գեղարուեստական եւ Թատերական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ. Մուտքը ազատ է։

ԳՈՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Օ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ կը վերսկսի իր ելեկտրական, քիմիագիտական եւ նկարագրականութեան մասնաւոր դասերը իւրայատուկ դիւրութեամբ մեթոտով։ Փափաքողները կրնան դիմել՝ գրաւոր մինչեւ ամսոյս վերջը հետեւեալ հասցէին՝ M. O. Lusignan, 67, Av. des Champs-Elysées, Paris 8e

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յառաջիկայ Կիրակի օր 25 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հանգուցեալ Մ. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ննջեցեալ բարերար յաւէտ ողբացեալ Պօղոս Նուպար փաշայի, իր մահուան իննսուն եւ րորդ տարեդարձին առ իթ։

Սկիզբ Ս. Պատարագ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11,45ին։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ հաւատացեալներուն կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, տեղւոյս մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մարսիլիոյ Նախորդ առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագոսեանի. Ս. Պատարագ ժամը 9.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Եդուարդ Տէր Ղուկասեաններու եւ պարագաներուն իրենց մօր՝ ԵՂՍԱ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՀԱՐՍԱՆԻՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամ 4ին 8 Ռիւ Պոսիւէ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Եղիշէ Խաչերեան (Փարիզ), ԿԸ ՓՆՏՌԷ իր եղբայրը՝ Յակոբ Խաչերեան, որուն հետ մինչեւ 1915ի վերջը Տէր-Զօր գտնուած է, իր մօրեղբայրները եւ մօրաքոյրները Միհրան, Մաղաքիա, Ստեփան, Յովհաննէս, Վերժին եւ Ազնիւ Մաղաքեանները, իրենցմէ բաժնուած են 1915ին Էսկիշէհիրէն, ինչպէս նաեւ հօրեղբօրորդիները, Մուշեղ եւ Յովհաննէս Խաչերեանները։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել գրասենեակ Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris (9)։ Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

8 Յունիս — 16 յունիս 1939

ՏԷՍԻՆ, Բ. Փ.	40
ՇԱԹՈՒ, Զէն.	150
ԿՕ, Վ. Ա.	75
ՄՕՆԹՈՌՈՒ, Գալ.	50
ՍԷՆ ՍԻԹ, Խալ.	40
ԼԱ ՍԻՈԹԱ, Գործ.	150
ԹԻՐԱՆԱ, Զաք.	470
ԺԱԼԻԷՕ, Ռ. Կ.	40
ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Եաղ.	100
ՊԻՑԵԱՆԹՈՒԹ, Մ. Գ.	40
ԹՈՒԼՈՒԶ, Թ. Տ.	150
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Հ. Զ.	40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Մա.	150
ԼԻՈՆ, Գ. Թ.	75
ՎԻԷՆ, Մուր.	150
ՓԱՐԻԶ (19), Տիկին Գ.	88
ՓԱՐԻԶ (20), Կ. Մ.	100
ԼԻՈՆ, Մ. Ն.	110
ՎԵԶԻՆ, Հ. Ք.	50
ՓԱՐԻԶ (19), Տիկին Մ. Ի.	150

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme Paris (13)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

25 Յունիս, Կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու Կրան Բէն

ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի օդասուն ագարակին մէջ

Պատուոյ Նախագահութեամբ ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷՆԵԱՆի

Կը խօսի Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Արտասանութիւն՝ Պ.Պ. Մ. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Կ. ԹԻՐԹԷԼԵԱՆ, երգ՝ օրիորդներ՝ ՊԵՆԿՈՅԵԱՆ եւ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Սէն Լուի Պատանեկան Միութեան երկսեռ երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տոքթ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի.

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆի կը ներկայացուի

«ՇՓՈԹԱԾ ՄԱՐԱՆ»

ՌԱՏԻՕ ԱԼԳԱՑ կը նուագէ ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գին

Փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել.

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Դաշտահանդէսը Յուլիս 9ին

Երեկոյթ—պարահանդէս

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Գոմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. Թատերական ներկայացում, եւ. կական եւ սպանիական պարեր, երգ եւայլն սանտ ջինէրու կոմէ։

Մուտք 4 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1676 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ Երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ

SAMEDI 24 Juin 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4075

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ՞ ՓՈՐՁԵԼ

Քանի մը տարի առաջ, թելադրած էինք փորձ մը կատարել, մեր հանրօգուտ հաստատութեանց եկամուտ ապահովելու համար հաւաքարար :

Կ'ըսէինք.— Բազմաթիւ միութիւններ թատրոն, պարահանդէս, ցերեկոյթ կամ երեկոյթ կը սարքեն, բայց շատ քիչ բան կը շահին, եթէ երբեք չվնասին։ Սրահի վարձք, զանազան տուրքեր, յայտարարութիւն, արուեստագէտներու աշխատավարձք եւն. կը խժռեն գոյացած հասոյթին մեծ մասը։ Տասը հազար կամ հինգ հազար կը գանձեն, լաւագոյն պարագային ձեռքը կը մնայ քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր, այն ալ աճուրդ կամ պիւֆէ սարքելով, առանց հաշուելու բարոյական զոհողութիւնը :

Յետոյ, սահմանափակ հասարակութիւն մըն է որ կը հետաքրքրուի կամ կը մասնակցի այս ձեռնարկներուն,— գրեթէ նոյն մարդիկը։ Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ ներկաներու բազմութիւնը անցնի մէկ - երկու հազարը։ Միւսները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը բաղկանան հարիւրներէ, եւ յաճախ ալ կը ներկայացնեն «կոկիկ» բազմութիւն մը, որ կը նշանակէ 60 - 70 կամ 150 - 250 հոգի, տեղին համաձայն :

Վերջապէս, քիչ - շատ ունեւոր եւ սրտցաւ անհատներու թիւն ալ մեծ համրանք մը չի կազմեր։ Եւ, առ հասարակ, մեր Միութիւնները գոց բրած ըլլալով անունները, պարբերաբար ափ կ'առնեն անոնց դուռը։ Այս դասակարգին մէջ կան հայրենակիցներ որ կ'օգնեն ամէնուն ալ, տարեկան վարկ մը բացած ըլլալով, իսկ ուրիշներ կը վարուին համաձայն իրենց նախասիրութեան :

Մէկ խօսքով, տեսակ մը քաշքշուք, որ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ :

Ուրեմն, կ'առաջարկէինք.—

Կարելի չէ՞ որ, գոնէ համանման միութիւններ տարին քանի մը ներկայացում կամ հանդէս կազմակերպեն միասնաբար, աւելի լայն բազմութիւններ ապահովելով :

Այդ պարագային, նախ ծախքերը կը կրճատուին, յետոյ հասոյթը աւելի շօշափելի գումարներու կը հասնի,— մուտք, բացառիկ նուէր եւն.։ Բարոյական տեսակէտով ալ, ձեռնարկը ջերմ տպաւորութիւն կը գործէ հանրային կարծիքին վրայ, իբրեւ ապացոյց համերաշխութեան եւ գործակցութեան :

Հասոյթին բաշխումը պիտի կատարուի, անշուշտ, համաձայն մասնակցող միութեանց իրական արժէքին եւ բերած աշխատանքին :

Այսպիսի փորձ մը կատարուեր է Մ. Նահանգներուն մէջ, ինչպէս կը բացատրէ աշխատակից մը, «Հայրենիք»ի միջոցաւ :

Հատուած մը այդ գրութենէն, աւելի որոշ գաղափար կազմելու համար.

— « Բազմաթիւ մարմիններ գոյութիւն ունին՝ որոնք տարեկան բանի մը ձեռնարկ կը կազմակերպեն՝ իրենց ֆոնտերը լրացնելու համար։ Ահա ձեզ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայ Կ. Խաչը, Ցեղակրօնները, մասնաւոր եւ հանրային դպրոցները, Հայրենակցական Միութիւնները, Հայ Առաքելական Եկեղեցին, տեղական ակումբներ եւ գրադարաններ, բոլորն ալ լաւ եւ օգտաշատ նպատակներու համար դրամ կ'ուզեն իրենց համակիր հասարակութենէն։ Անհատ մը, եթէ հետաքրքրուած է հանրային կեանքով եւ գիտակ է իր պարտականութեան, բարոյական պարտաւորութեան տակ է քաջալերելու բոլոր ձեռնարկները, գնելու տոմսեր, վճարելու մուտքի դրամ եւ մասնակցելու պիքնիքներու սպառումին։ Ընտանիքի բոլոր անդամներն ալ տանելու հոն, այլապէս կ'ենթարկուի քննադատութեան»։

Նիւ Ճըրզին փորձը կատարեր եւ յաջողեր է։ Դժուա՞ր է այդպիսի փորձ մըն ալ կատարել այստեղ, Փարիզի, Մարսէյլի կամ Լիոնի մէջ :

Եթէ տակաւին չեն անհետացած բոլոր նախապաշարումները, փորձը կարելի է սկսիլ իբրաւ «խնամի» համարուած միութիւններով :

Այսպէս, Կապոյտ Խաչը, Համազգայինը եւ ուրիշ «բոլորտիքեան» կազմակերպութիւններ — անոնք որ իրենց յատուկ զանգուածը ունին— կը համաձայնին տարին երկու մեծ երեկոյթ կամ ներկայացում սարքելու։ Փոխանակ զատ - զատ ճիգեր վատնելու, ձեռք ձեռքի կուտան եւ կը հաւաքեն առ նուազն հազար հոգի, երբ հազիւ յոյս ունէին քանի մը հարիւրի :

Համեստ շրջաններու մէջ, գիւղ, արուարձան կամ աւան, այս փորձը կրնայ կատարուիլ համախմբելով տեղական միութիւնները, որոնք յաճախ միեւնոյն նպատակները կը հետապնդեն :

Ամէն պարագայի մէջ, կ'արժէ փորձ մը կատարել, որքան ալ դժուար երեւայ, առաջին ակնարկով :

Իրողութիւն է որ հետզհետէ կը դժուարանան մեր հանրային գործունէութեան պայմանները եւ ամէնէն ժողովրդական հաստատութիւններն ալ դժուարութիւն կը քաշեն, մատակարարութեան համար։ Այս պատճառով չէ՞ որ շատերն ալ կէս ճամբան կը մնան։

Միւս կողմէ, պահանջները կ'աճին օրէ օր, եւ, միայն բարեացակամութիւնը բաւական չէ, ընդ առաջ երթալու համար։ Ծաղկոցներ կան որ ամսական 50 - 100 ֆրանքի կարօտը կը քաշեն։ Ուրիշ բազմամեայ հաստատութիւններ կը ստիպուին սահմանափակել իրենց գործունէութիւնը։ Դեռ ուրիշներ ծրագիր կը մշակեն, բայց դրամ չեն գտներ :

Իրականին մէջ, դրամը չէ որ կը պակսի․ բայց զայն հոսեցնելու ձեւերը մաշած են, եւ հարկ է նոր եղանակներ գտնել :

Այդ եղանակներէն մէկն է որ կը թելադրենք այսօր :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉ ՓՐԿՈՒԱԾ Է ՍԱՆՃԱՔԷՆ

Տեղական թերթերու հրատարակութեանց համաձայն, երէկ, ուրբաթ, երեկուան ժամը 6.30ին արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ եւ Փարիզի Թուրք դեսպան Սուատ Տավազ ստորագրած պիտի ըլլային Ֆրանքեւթուրք փոխադարձ օգնութեան դաշինքը։ Միեւնոյն ատեն Անգարայի մէջ պիտի ստորագրուէր Սանճաքի համաձայնութիւնը, որուն գլխաւոր կէտերը հաղորդեր էինք երէկ

Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Ճէպէլը Ակրայէն զատ (Քէսապ), Անտիոք քաղաքն ալ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ կը մնայ։ Ընդհակառակն, «Լը Ժուռ» երէկ կը գրէ թէ «Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի կցուի, Անտիոքն ալ մէջն ըլլալով»:

«Թան», որ երէկուան խմբագրականը ամբողջովին նուիրած էր Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեանց, կը գրէ թէ «որ եւ է պաշտօնական տեղեկութիւն չկայ դաշնագրին տրամադրութեանց մասին։ Մինչեւ որ աչքի առջեւ ունենանք ճշգրիտ եւ վերջնական բնագիրը, հարկ է խոհեմութեամբ եւ վերապահութեամբ դատել Թուրքիոյ եղած զիջումները եւ անոր կողմէ Ֆրանսայի տրուած երաշխաւորութիւնները՝ Մօտաւոր Արեւելքի Ֆրանսական շահերուն եւ Սուրիոյ ապահովութեան մասին։ Հարկ է ամբողջովին տեղեակ ըլլալ այն պայմաններուն որոնց համաձայն Ալեքսանտրէթի Սանճաքը պիտի անցնի թրքական գերիշխանութեան տակ, եւ Թուրքիան ալ իր կողմէ պիտի հրաժարի ուրիշ որ եւ է պահանջէ Սուրիոյ հանդէպ։ Նոյնպէս կարեւոր է ճիշդ ու ճիշդ գիտնալ սահմանագծումը։ Կը կարծենք թէ կարգ մը տեղեկութիւններ որ հրատարակուած են զանազան կողմերէ՝ կէտ առ կէտ չեն համապատասխաներ նախատեսուած տրամադրութեանց, մանաւանդ ռազմագիտական սահմանագլուխի գծման եւ կարգ մը մասնաւոր շահերու կարգադրութեան մասին»։

*** Բոլոր թերթերն ալ, հաղորդելով արտաքին նախարարին զեկուցումը, մասնաւորապէս յիշեր էին թէ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ կը մնան Ճէպէլը Ակրայի բարձունքները։ Ուրեմն փրկուած է գոնէ Քէսապի շրջանը, որ ունի 7000 հայ բնակիչ։ (Նոյնքան ալ Մուսա Տաղը ունի, որ կ'իյնայ Օրոնդէս գետէն անդին)։

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան եւ անգլիական հրամանատարները կը մերժեն Ճափոնի վերջնագիրը

Չինաստանի ճափոնական հրամանատարութիւնը վերջնագիր մը ուղղած էր օտար մարտանաւերուն, որպէսզի հեռանան Սուաթէուի ջուրերէն։ Ամերիկեան հրամանատարը, ծովակալ Եարնըլ մերժեց հպատակիլ այս ազդարարութեան, գիտել տալով թէ Մ. Նահանգներու մարտանաւերուն պարտականութիւնն է պաշտպանել ամերիկեան քաղաքացիները եւ թէ անոնք պիտի երթան ուր որ պէտք է, այդ պարտականութիւնը կատարելու համար։ Ծովակալը կը մերժէ նաեւ այն յայտարարութիւնը թէ ճափոնական իշխանութիւնները չեն կրնար պատասխանատուութիւն ստանձնել պատահելիք վնասներու մասին, եթէ մարտանաւերը ետ չքաշուին։ Ընդհակառակն, Ճափոնը պատասխանատու կը նկատէ որ եւ է վնասի կամ կորուստի համար:

Անգլիացի ծովակալն ալ նոյնիմաստ պատասխան մը տուած է։ Միւս կողմէ անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց, Թիէնցինի պաշարման մասին, որ կը շարունակուի նոյն խստութեամբ :

Ճափոնի կառավարական շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ լուր չունին վերջնագրէն եւ տեղական իշխանութեանց կը վերագրեն այդ ձեռնարկը։ Թոքիոյի մամուլը լռութիւն կը պահէ այս դէպքի մասին:

Մոսկուա նորէն գոհ չէ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Պ. Մոլոթով գոհացուցիչ գտած չէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն նոր առաջարկները՝ զինակցութեան դաշինքի մասին։ Խորհրդային կառավարութիւնը կը պնդէ որ պալթեան պետութիւնները հասարակաց երաշխաւորութեան տակ առնուին, նոյնիսկ հակառակ իրենց կամքին եւ երրեակ զինակցութիւնը անմիջապէս գործադրելի դառնայ վտանգի պահուն, առանց նախապէս խորհրդակցութիւններ կատարելու ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ հաղորդած է իր մասնաւոր բանագնացին, գոհացում տալու համար, առանց սակայն ամբողջովին ընդունելու Մոսկուայի տեսակէտները։ Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական համաձայնութեան մը յանգիլ, քանի որ ընդունուած է փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքը

Միւս կողմէ Աժանս Հավաս կ'իմանայ թէ Գերմանիոյ մեծ գործարանատէրները որոշած են պատուիրակութիւն մը ղրկել Մոսկուա, զարկ տալու համար երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց։ Պատուիրակութիւնը 750 միլիոն մարքի (10 միլիառ Ֆրանք) վարկ մը պիտի առաջարկէ Խ. Միութեան, տասը տարուան համար։ Այս գումարով Մոսկուա գնումներ պիտի կատարէ Գերմանիոյ մէջ, իսկ այս վերջինը մեծաքանակ նախանիւթեր պիտի գնէ Խ. Միութենէն, մանաւանդ ատաղձ, կաշի եւ քարիւղ ։

Չմոռնալ ընկերակցութեանց օրէնքը

1939 ապրիլ 12ի հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, օտար ընկերակցութիւնները չեն կրնար գործել առանց ներքին նախարարին արտօնութեան։

Այս հրամանագրին գործադրութեան համար շրջաբերական մը հրատարակուած ըլլալով, արդէն գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները պէտք է արտօնութեան համար խնդրագիր ներկայացնեն ոստիկանական վերատեսչութեան, յուլիս 3էն առաջ։ (Գաւառի մէջ՝ նահանգապետութեանց)։

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԿՈՉԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միջերկրականի Կոմիտէն, որ սկիզբէն ի վեր այնքան ուժգնօրէն կը պաշտպանէ Սանճաքի փոքրամասնութեանց արդար դատը եւ բուն իսկ Ֆրանսայի կենսական շահերը, ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումէն քանի մը օր առաջ գերագոյն կոչ մը ուղղած էր վարչապետ Պ. Տալատիէի, բազմաթիւ ծանօթ անձերու ստորագրութեամբ։ Ահաւասիկ այդ նամակին ամփոփումը ․

— « Պարոն վարչապետ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ կը գտնուի ժողովուրդ մը որուն Ֆրանսա կապուած է փառապանծ յիշատակով մը,— Մուսա Տաղի լեռնականները :

Մուսա Տաղը, որ կը կոչուի նաեւ Ճէպէլը Մուսա, լեռ մըն է որ կը տիրապետէ Միջերկրականի վրայ, Սուէտիայի բարձունքով, այնտեղ ուր Օրոնդէս ծովը կը թափի, Ալեքսանտրէթի եւ Քէսապի միջեւ :

Ոչ մէկ Թուրք կը բնակի այնտեղ։ Հասարակութիւնը ամբողջովին քրիստոնեայ է։ Այս քրիստոնեաները իրենց լեռան վրայ կը բնակին 83 թուականէն ի վեր (Քրիստոսէ առաջ)․ ո՞վ պիտի համարձակէր պնդել թէ իրենց չի պատկանիր այդ լեռը։ Մանաւանդ որ անոնք դարերով պաշտպանեցին անոր ամբողջութիւնը այնպիսի քաջութեամբ մը որուն առջեւ միշտ խոնարհած են Թուրքերը :

1915ին, սակայն, Թուրքերը որոշեցին բնաջնջել զանոնք։ Սուէտիա ղրկեցին կարեւոր ուժ մը։ Քրիստոնեաները ուխտեցին կռուիլ եւ պատուով մեռնիլ քան թէ անձնատուր ըլլալ։ Հրամանատարութեամբ հերոսի մը, գիւղացի Եսայի Եաղուպեանի, անոնք դիմադրեցին յաղթականօրէն։ Բայց եւ այնպէս, ինչպէս կը գրէ ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէ, Թուրքերը կը յաջողէին առեւանգել մանուկները, կիները եւ գազանութեան քստմնելի տեսարաններ կը պարզուէին այդ առեւանգութեանց իւրաքանչիւր հանգրուանին։ Ծովակալը, որ վրայ հասած էր Ֆրանսական նաւատորմին հետ, յուզուած՝ այս քաջերու արիպաշտպանութենէն, անոնց յանձնարարեց մտնել իր նաւերուն մէջ։ Մասնաւոր յիշատակարան մը կը նուիրագործէ այս դրուագը լեռան ամենաբարձր կատարին վրայ․ քաջարի լեռնականները անոր վրայ քանդակած են երախտագիտութեան խօսքեր Ֆրանսայի հանդէպ:

Մուսա Տաղի լեռնականները իրենց զէնքերը վար չդրին այս դէպքէն վերջ։ Անոնք զինուորագրուեցան Ֆրանսական բանակին մէջ եւ մեր զաւակներուն հետ մէկտեղ յաղթեցին Ռաֆաթի եւ Արարայի մէջ։ Անոնց մէջ կան Ֆրանսացի սպաներ եւ Պատուոյ Լեգէոնի ասպետներ. շատերը պատերազմի խաչ ունին :

Յաղթանակէն վերջ բոլորը վերադարձան Մուսա Տաղ եւ այնտեղ կազմեցին նախկին ռազմիկներու ընկերակցութիւն մը, մասնաճիւղը մեր Ազգ. Դաշնակցութեան որուն պատուոյ նախագահն է Հանրապետութեան Նախագահը.

Թուրք ոստիկան - զինուորները, որոնց մենք թոյլ տուած ենք դիրք բռնել Մուսա Տաղի մէջ, նոյնիսկ որ եւ է համաձայնութենէ առաջ, եւ ուր անոնք մուտք չունէին մեր յաղթանակէն առաջ, այսօր կը խլեն անոնց Ֆրանսացի ռազմիկի տոմսը։ Թուրքերը կը պատրաստուին լուծել 1915ի իրենց նուաստացման վրէժը, ջարդելով զանոնք։ Անոնք արդէն կը կտրեն ճամբաները, ուշացնելու համար օգնութիւնը, զինուորական պահականոցներ կը շինեն, պաշարելու համար լեռը, եւ, թերեւս ութ օրէն, զրոհ պիտի տան։

Հայերը իրենք զիրենք պիտի պաշտպանեն ինչպէս 1915ին։ Անոնք Ֆրանսական դրօշ մը պիտի պարզեն իւրաքանչիւր ծառի եւ իւրաքանչիւր տունի վրայ, եւ, եռագոյնին տակ որ միշտ պիտի մնայ խորհրդանշանը ազատութեան, եւ թնդացնելով «Մարսէյյէզ»ը որ միշտ պիտի ըլլայ քայլերգը ժողովուրդներու ազատագրութեան, աղաղակելով «Կեցցէ Ֆրանսա», որ Հայաստանի ազգային աղաղակն է, պիտի կնքեն իրենց ճակատագիրը։ Անոնք երդում ըրած են»։

ԽՄԲ.— Այստեղ արտագրուած են երդումին խօսքերը, ուղղուած՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանին, բայց զանց կ'առնենք, թարգմանելով միայն հետեւեալ տողերը.— «Զանգուածային արտագաղթ մը, նման Կիլիկիոյ, մեր հողագործ ժողովուրդին համար պիտի ըլլայ յամր մահ մը թշուառութեամբ եւ անպատւութեամբ»։

Նամակը յիշելով Մուսա Տաղի լեռնականներուն վճռականութիւնը, կ'եզրակացնէ ․

— « Մենք հաստատապէս համոզուած ենք թէ որ եւ է սակարկութիւն մեզի լքել պիտի չտայ նախկին ռազմիկներ, քրիստոնեաներ, կիներ եւ մանուկներ։ Կ'ուզենք հաւատալ թէ, Պ. Վարչապետ, սրտի պարտք պիտի համարիք փրկել կեանքը եւ գոյքը բոլոր անոնց որ, քրիստոնեայ ըլլան թէ իսլամ, կը մերժեն թրքական լուծին տակ վերադառնալ, ընդհանուր յաղթանակէն քսան տարի վերջը»։

*** Նամակին տակ ստորագրած է Կոմիտէին ընդհ. նախագահը, Պ. Լուի Ռօլէն, երեսփոխան Փարիզի եւ նախկին նախարար։ Յետոյ կ'երեւան ստորագրութիւնները բազմաթիւ ականաւոր անձերու,— Զօր. Տիւֆիէօ, Զօր. Պաէմոն, Լուի Մառէն, Ժան եւ Ժէռոմ Թառօ, Զօր Անդրէա, ծերակուտական Կոթըռօ եւն. եւն.։ Ստորագրութիւնները կը շարունակուին տակաւին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ՕՐԷՆՔԷՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ․—

Քանի մը օրէ ի վեր հոս ալ ձեռնարկած են Սուրիահպատակներու իբրեւ Ֆրանսական պաշտպանեալ — Protegé Français— տոմսեր տալու գործողութեան։ Արդէն բազմաթիւ Սուրիահպատակներ անհամբեր կը սպասէին օրէնքի գործադրութեան։ Միայն Մարսէյլի եւ շրջանին մէջ 4000էն աւելի է սուրիահպատակ Հայերու թիւը։ Իրապէս ուշացած արդարութիւն մըն է որ կը գործադրուի անոնց մասին։ Այդ հպատակները մինչեւ հիմա զրկուած էին շատ մը տարրական իրաւունքներէ, կարգ մը նահանգներու եւ մանաւանդ Մարսէյլի մէջ, զրկուած են նոյնիսկ գործազրկութեան նպաստէն։ Ու հարիւրաւորներ բազմանդամ ընտանիքի տէր, չարքաշ եւ համեստ աշխատա-

(Տեսնել շարունակութիւնը [illegible] Էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԱՄ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԵՏԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց պատճառի չէր որ երկու երկար յօդուած նուիրեցի Իզմիրի ներկայացուցչական ցուցահանդէսի միջադէպին, որ այլապէս միայն քանի մը տողի պիտի արժանանար:

Ընդհանուր դատախազութիւնը վեց նկար վերցնել տուած է, ցանկալա-բոյց նկատելով զանոնք:

Երկու յօդուած յատկացուցի, որովհետեւ արդէն մէջ տեսայ ոչ թէ ժողովրդական յետադիմութիւն մը՝ ինչ որ սովորական է, այլ պաշտօնական յետադիմութիւն մը, ինչ որ անսովոր է:

Եւ եզրակացնելով կ'ըսէի թէ Իսմէթ Ինէօնիւ կ'աշխատի օրինական միջոցներով եւ աստիճանաբար փոխել այն նորութիւնները, զոր Քէմալն ալ հաստատած էր օրինական մեթոտներով:

Կը խոստովանիմ թէ չէի կրնար ենթադրել՝ որ դէպքերը այնքան շուտ եւ այնքան բացայայտ կերպով պիտի գային հաստատելու այս ախտաճանաչումը:

Զարգեմ եւ կը տեսնէք:

Խորհրդարանի Մայիս 10ի նիստին նկատի առնուեցաւ կառավարական պաշտօնագիր մը, որով կը հարցուէր թէ «նոր տառերու օրէնքին հակառա՞կ է թէ ոչ հին տառերով տպուած գիրքերու գործածութիւնը դրադարաններու մէջ»:

Աւելի պարզ խօսելով, կառավարութիւնը կ'ուզէ արաբական տառերով տպուած գիրքերը տալ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու ձեռքը եւ խորհրդարանէն արտօնութիւն կ'ուզէ:

Եւ որովհետեւ կառավարութեան որոշումը դրուած է, պարզ է որ խորհրդարանին ընելիքը պիտի ըլլար միայն ձեւակերպութիւն մը լրացնել:

Բայց շատ յանդուգն էր եւ չէր կրնար չխրտչեցնել երեսփոխանները, որքան ալ անոնց սովորութիւնն ըլլայ դէմ չերթալ օրուան իշխանութեան: Այսպէս է որ թերթերը կը գրեն թէ «տաք վիճաբանութիւններ» տեղի ունեցած են:

Դժբախտաբար, մանրամասն տեղեկատուութիւն մը չկայ. բայց եղածներն ալ կը բաւեն գաղափար մը տալու: Մանաւանդ երբ քով քովի բերենք զանազան թերթերու գրածները:

Ամէնէն առաջ արձանագրութեան ձեւը:

Բոլոր թերթերը անխտիր նոյն նիւթի վրայ եւ առաջին էջին մէջ հրատարակեցին լուրը, ինչ որ ինքնին բաւական է հաստատելու անոր տրուած կարեւորութիւնը:

— «Ազգային ժողովի երէկուան տաք նիստը», կ'ըսէ «Ճումհուրիէթ»ի երկրորդ խորագիրը

— «Արաբական տառերով գրուած գիրքերը վիճաբանութեանց պատճառ դարձան Ազգ. ժողովին մէջ», կը գրէ «Թան» չորս տողնոց վերնագրին մէջ

— «Հին տառերով տպուած գիրքերը պիտի գործածուին ուսումնասիրութեան համար— երէկ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ժողովին մէջ», կ'ըսէ «Սօն Փօսթա»:

Անցնինք տեղեկատուութեան:

Նախ կը կարդացուի կրթական յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ կը յայտնէր թէ օրէնքին հակառակ չէ այդ գիրքերուն գործածութիւնը, զուտ ուսումնասիրութեան համար:

Ցետոյ բեմ կը բարձրանայ Չանաքգալէի երեսփոխան Զիյա Կէվհէր, որ կարեւոր դեր մը ունի Հալք կուսակցութեան մէջ, իբրեւ անոր մշակութային ճիւղին պետը: Նախկին լրագրող Զիյա ամէնէն աւելի շատ ու բարձր պոռացողներէն մէկն եղած է, ի նպաստ լատինական տառերու յեղափոխութեան:

«Թան»ի թղթակիցը այսպէս կը ներկայացնէ ճառախօսին դիտողութիւնը.

— «Զիյա Կէվհէր խօսք առաւ, ըսաւ թէ այս քայլը մեծ յանցանք մըն է, եւ թէ բնաւ ճիշդ չէ նոր դառնալ յեղափոխութենէն: Քեամիլ ալ (ուրիշ երեսփոխան մը) նոյն կարծիքը յայտնեց»: (Թան, 11 Մայիս 1939):

«Ճումհուրիէթ»ի թղթակիցը կամացուկ մը անցած է այս կէտին վրայէն:

«Այս առթիւ բազմաթիւ երեսփոխաններու միջեւ վիճաբանութիւն տեղի ունեցած է այն մասին՝ թէ հին տառերով գիրքերը կարելի՞ է գործածել ուսումնասիրութեան համար թէ ոչ»:

«Սօն Փօսթա»յի թղթակիցը աւելի առատաձեռն է: Կուտայ ոչ միայն եղած դիտողութիւնները, այլեւ Յանձնաժողովի տեղեկագրին ամփոփումը

Թիւ 1353 օրէնքը— կ'ըսէ տեղեկագիրը— վերջ տուած է արաբական տառերով գրուած ցանկերու, տետրակներու, գիրքերու եւայլնի գործածութեան, պետական բոլոր հաստատութեանց մէջ. բայց օրէնքը չէ արգիլած որ պաշտօնատուններու եւ գրադարաններու մէջ ի հարկին դիմուի այդ տեսակ փաստաթուղթերու եւ երկերու: Մասնաւորապէս օրէնքին 9րդ յօդուածը կը յիշէ թէ արգիլուած է հին տառերով տպուած գիրքերուն գործածութիւնը դասաւանդութեան մէջ, բայց կ'ըսէ թէ արգելքը չի վերաբերիր ուսումնասիրութեան: Հետեւաբար, Յանձնաժողովը կ'եզրակացնէ թէ կարելի է դպրոցներու եւ մշակութային միութեանց գրադարաններուն մէջ գնել հին տառերով տպուած գիրքեր:

Տեղեկագրին ընթերցումէն վերջ, կ'ըսէ «Սօն Փօսթա»յի թղթակիցը— հարցուց թէ խնդրոյ առարկայ գրադարանները ասո՞նք են ուր կրնայ մտնել ժողովուրդը, թէ՞ ոչ գիտական գրադարանները: Եւ շեշտելէ յետոյ թէ նահանջի (րիւճու) ձեւ եւ հոտ կայ տեղեկագրին խորհրդածութեանց մէջ, ըսաւ.

Մենք չենք կրնար նահանջել մինչեւ հիմա մեր կատարած յեղափոխութիւններէն ոեւէ մէկէն: Օրէնքը բացարձակ կը ճշդէ տետրակը, ցանկը: Օրէնքին «գրադարան» բառն ալ միայն համալսարանի նման մեծ գրադարաններն են, ուր կը յաճախեն էնթէլէքթիւէլները (մտաւորականներ):

Եւ աւելցուց թէ պէտք չէ ընդունիլ տեղեկագիրը:

Բիզէի երեսփոխան Քէմալէտտին Քեամի ըսաւ.

— «Երբեք չէի ուզեր կարծել թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնելու պէտք պիտի ունենայ տասներորդ տարուան մէջ»:

Ցետոյ ըսած է՝ այն տղաքը որոնք դասերու օրէնքը ընդունած ատեն նախակրթարաններու Ա. եւ Բ. կարգերը կը գտնուէին, հիմա համալսարան մտած երիտասարդներ են, եւ թէ ի՞նչ օգտակարութիւն եւ անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնեն հին տառերով գրուած գիրքերու տեղաւորումը գրադարաններու մէջ՝ «Ուսումնասիրութեան գիրք» անունին տակ:

Ցետոյ բեմ կը բարձրանայ կրթական նախարար Հասան Ալի Եիւճէլ եւ ի մէջ այլոց սա յատկանշական խօսքը կ'ընէ.

— «Ընկերներ, բնաւ խնդրոյ առարկայ չէ ՅԵՏԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՄ ՆԱՀԱՆՋ ՄԸ (իրրիճա վէ րիւճու): Խնդիրը այն է որ գրադարաններու մէջ կարենանք գտնել գիտական ուսումնասիրութեանց ծառայող հին գիրքեր»:

Բայց ահա նոր հարց մը: Հին գիրքերը պիտի դրուի՞ն նաեւ լիսէներու եւ նախակրթարաններու գրադարաններուն մէջ: Նախարարին պատասխանը որոշ է.

— «Նախակրթարան, երկրորդական վարժարան, լիսէ, տասնը չեն խնդրոյ առարկան: Կրթական նախարարութիւնը շատ լաւ կրնայ գնահատել թէ ի՞նչ վայրերու մէջ ի՞նչ տեսակ գիրք դնելու է: Անշուշտ պիտի չտանք տղոց ձեռքը»:

Հարցապնդողը, սակայն, գոհ չէ եւ կը հարցնէ թէ օրինագծին մէջ յիշուած «օդուլ» (ուսումնարան) բացատրութիւնը կը վերաբերի՞ նաեւ նախակրթարաններուն

— «Այո՛, նախակրթարաններուն ալ կը վերաբերի», կը պատասխանէ նախարարը:

Եւ օրինագիծը կ'ընդունուի:

Խորհրդածութեան ի՞նչ առատ նիւթ:

Երեսփ. ժողովը 1928 Հոկտեմբեր 3ին կ'ընդունէր լատինական տառերը: Մօտ ՏԱՍՆԸՄԷԿ տարի կը գործադրուի օրէնքը առանց ոեւէ դիտողութեան: Եւ ահա 1939 Մայիսին, երբ անցած է դժուարութեան շրջանը եւ երէկուան նախակրթարանի տղան կատարեալ երիտասարդ մը դարձած է, պէտք կը տեսնուի օրէնքի մեկնաբանութեան: Առիթս ալ կը պատահի լատինական տառերու հաստատողին՝ Աթաթիւրքի մահէն յետոյ, եւ անոր յաջորդին՝ Իսմէթի օրով:

Այս երեւոյթին առջեւ, ի՞նչպէս ակամայ չեզրակացնել թէ իրապէս բան մը փոխուած է Թուրքիոյ մէջ, 1938 Նոյեմբերէն ասդին: Եւ այնքան ըզգալիօրէն, որ երեսփոխան Քէմալէտտին չի կրնար չի պոռթկալ.

— «Երբեք չէի կարծեր թէ յեղափոխական օրէնք մը մեկնաբանութեան պիտի կարօտի իր տասներորդ տարուան մէջ»:

Երբ յետադիմութիւնը ժողովրդական է, կարելի է չկարծել: Բայց երբ յետադիմութիւնը պաշտօնական է, այսինքն պետութեան պետն է որ այդպէս կ'ուզէ, օրէնքը կրնայ մեկնուիլ ալ, ջնջուիլ ալ:

Զարմանալի չէ որ Թուրք մտաւորականները այնքան վայնասուն փրցուցին Իզմիրի այնքան պարզ միջադէպին առթիւ: Որովհետեւ, յանձին ընդհանուր դատախազին կը տեսնէին պաշտօնական Անգարան որ անպատշաճ կը գտնէր մերկ պատկերներու ցուցադրութիւնը Իզմիրի մէջ:

Ջուրի ճամբայ մըն էր որ կը բացուէր, եթէ նկատի չունենանք աւելի մեծը՝ Թուրքերէն Թխածոյ բառերու ջնջումը կրթական նախարարին փոփոխութեամբ:

Արդէն նոր նախարարն է որ կը փոխէ 1928ի քէմալական օրէնքը, զարմանքի մատնելով Քէմալէտտինները:

Բայց փոփոխութիւնը շարունակելի է, անշուշտ խաղաղօրէն...

ԴԻՏ

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ

Վերջերս Փարիզի մէջ մեռաւ նըկարչուհի Օր. Էօժէնի Դերձակեանը: Ապահովաբար անծանօթ մը Եգիպտահայերուն, ինչպէս եւ քիչ մը ընդհանուր հայութեան, ոչ միայն անոր համար որ ամէնէն տաղանդաւոր արուեստագէտ կինը մեր մէջ շատ աւելի նուազ պատեհութիւն ունի ճանչցուելու հասարակութեան կողմէ քան թէ ամէն հետաքրքրութենէ եւ շնորհէ զուրկ որեւիցէ հարուստ կին մը, այլ նաեւ անոր համար որ անիկա ապրած է հայութենէն հեռու եւ ճանչցուած ու գնահատուած օտարներէն:

Էօժէնի Դերձակեան քոյրն էր յեղափոխական գործիչ նահատակուած Վռամեանին: Այդ եղբօրմէն զատ եղած է իր մօրը հետ ամբողջ անոր կեանքի ընթացքին: Դեռ հազիւ քսան տարեկան, պատեհութիւնը ունեցած է մօրը հետ անցնելու Պոլսէն Գերմանիա, եւ այդ ատենէն հաստատուած եւ ապրած է քսան տարի Միւնիխի մէջ:

Միւնիխի մէջ ըրած է նկարչութիւն եւ հաստատած յետոյ ալ իր ըստիւտիօն, եւ ծանօթ եղած է բարձրագոյն Միւնիխեան ընկերութեան, մասնաւորապէս իբրեւ լաւ դիմանկարիչ (portraitiste):

Պաւարական արքայական ընտանիքին անդամները գացած եւ իրենց դիմանկարներուն համար նստած են հայ աղջկան առջեւ: Եւ քիչ մը ամէն տեղ Գերմանիոյ, մասնաւորապէս Միւնիխի մէջ կան Էօժէնի Դերձակեանի նկարները, մասնաւորապէս դիմանկարները:

Ես զինքը ճանչցայ 1924ին Փարիզի մէջ: Իր տաղանդին եւ անձին կատարելութեան մէջ եկած էր հոն այդ միջոցին, քիչ մը քմահաճոյքով, քիչ մըն ալ իր զգացական աշխարհին մէջ պատահած դէպքով մը, որ մասնաւորապէս կեանքոտ եւ հետաքրքրական կը դարձնէր զինքը:

Իրիկուն մը տիկին Զապէլ Եսայեանը բերաւ զինքը պանդոկի սենեակիս, եւ առաջին բոպէէն իսկ գրաւուեցանք իրարմով եւ անմիջապէս բարեկամներ դարձանք:

Ամբողջ շարժում եւ ջիղ, միջահասակ, առողջ, գեղեցիկ սեւ աչքեր եւ մազեր ունէր, արտայայտիչ գեղարուեստական գլուխի մը վրայ: Պարզ եւ պոռչիմ, եղած տեղը անմիջապէս մթնոլորտ մը կը շինէր իրեն յատուկ, որ շուտ կը կապէր իրեն, բոլոր իրեն մօտեցողները

Այդ միջոցին տակաւին ունէր իր Միւնիխի աշխատանոցը, եւ հոն թողած էր իր ծեր մայրիկը: Սրտի անհուն ցաւով մը կը յիշէր ու կը խօսէր իր եղբօրը վրայ, որ իրմէ յաճախ հեռու ապրած, հերոսական անձ մըն էր իրեն համար, եւ անոր եղերական մահը մեծ հարուած մը իր կեանքին:

Այդ տարին կ'ապրէր Բիւ տը լա Սորպօնի պանդոկի մը մէկ սենեակը: Ամէն ջանք կ'ընէի որպէսզի յաճախ երթայի եւ շատ մնայի հոն: Այնքան գրաւիչ էր ինծի համար այդ անկիւնը Էօժէնի Դերձակեանի անձով: Փոքր սենեակ մըն էր որուն պատուհանը փարիզեան մութ բակի մը վրայ կու տար: Բայց արդէն միտքէդ չէր անցներ դուրսը նայիլ: Մէջը նկարներ ամէն կողմ, վառ տաք գոյներով, ներկի տուփեր, վրձիններ, լարուած շրջանակներ, տեղ մը փարչ մը կանաչ, տեղ մը աման մը դեղին, քիչ մը ամէն կողմ պոհեմական գրաւիչ խառնակութեան մը մէջ: Եւ այս բոլորին մէջ ինքը, ամբողջովին արուեստագէտ Էօժէնին, համակ խանդավառութիւն եւ բաղձանք:

Ցայտնի էր որ այդ միջոցին բան մը ունէր որ զինքը մէկ մը յոյսի, մէկ մը յուսալքումի մէջ կը նետէր: Բոլոր ընտրեալ հոգիներուն պէս, իր ուզածը իրմէ կը փախչէր: Մարդերը աւելի դիւրութեամբ կը մօտենան գռեհիկին. կը վախնան մօտենալու եւ ենթարկուելու իրենց անծանօթ եւ դժուար պարագաներու: Այդ տեսակ անհասկացողութեան մը եւ իր բարձրութեան զոհը ըլլալու պարագայի մը մէջ էր Էօժէնի Դերձակեանը: Այդ հոգեբանական ապրումները աւելի հետաքրքրական դարձուցած էին զինքը:

Օր մը առաջարկեց նկարս շինել: Ուրախացայ, որովհետեւ ասիկա առիթը պիտի տար ինծի երկար նստելու իր աշխատանոցին մթնոլորտին մէջ: Բայց արդէն Փարիզէն մեկնելու կ'աճապարէր, եւ երկու կարճ ժամերու մէջ շինեց ու ինծի յանձնեց նկարս...

Իր մեկնումը պարապ մը ձգեց մէջս: Ինք վերադարձաւ Միւնիխ:

Երբ 1931ին դարձեալ Փարիզ գացի նիւէն, լսեցի որ Էօժէնի Դերձակեան մայրը կորսնցուցած էր Միւնիխի մէջ: Եւ թողլով իր այնտեղի քըսան տարուան աշխատանոցը, եկած եւ վերջնականապէս հաստատուած էր Փարիզ: Գերմանական կառավարութիւնը իրեն ապսպրած էր քօփիներ ընել Լուվրի Թանգարանի մեծ վարպետներէն, Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու միւզէներուն համար: Որովհետեւ, Օր. Դերձակեան, իր անձնական նկարչական տաղանդին կը միացնէր դասական նկարներ ընդօրինակողի մեծ վարպետութիւն մը, ինքնին արհեստ մը արդէն:

Իրիկուն մը դարձեալ տիկին Զապէլ Եսայեանն էր որ տարաւ զիս անոր: Այս անգամ Rue des Ecolesի պանդոկի մը վեցերորդ յարկը կը բնակէր, փոքր սենեակ մը: Այս անգամ Էօժէնին բոլորովին միակ էր կեանքին մէջ: Պատին վրայ, անկողնին մօտ, եղբօրը՝ Վռամեանին մէկ խոշոր լուսանկարը: Ցետոյ, աւելի վարը, իր մօրը, մօրը նկարը, մահուան անկողնին վրայ: Այդ չսիրեցի, եւ ուշադրութեամբ իրեն նայեցայ, անշուշտ որ այդ նկարը իր ազդեցութիւնը ունէր անոր վրայ:

Եւ փոխելու համար մեր տպաւորութիւնը, երեքս մէկ իջանք Փարիզի փողոցին մէջ, սկսանք ուրախ տրամադրութեամբ դէպի Մոնփառնաս քալել: Արուեստագէտները այդպէս են. թեւեր կը բարձրացնեն զիրենք կեանքէն վեր եւ շուտով կ'ուրախանան...

Գացինք Ռոթօնտ քաֆէն ու նըստանք: Մենէ քիչ մը անդին նստած էր սքանչելի արձանագործ Կիւրճեանը

Պահ մը ետք, Տիկին Զապէլ Եսայեան, որ արդէն ամբողջովին յարած Խորհրդային Հայաստանին, կը պատրաստուէր Հայաստան մեկնիլ քիչ ատենէն, սկսաւ համոզել մեզ երկուքս որ իրեն ընկերանանք:

Քիչ յետոյ ինծմէն յուսահատեցաւ սակայն. ապահովաբար այդ ռէժիմին տակ գործելու եւ ապրելու ամբողջովին անյարմար թուեցայ իրեն

Բայց Էօժէնին լարուած ուշադրութեամբ եւ կարծես առաջուց համոզուածի մը պէս մտիկ կ'ընէր Զապէլ Եսայեանին իրեն համար հոն, Մասիսի ստորոտը նկարագրած հեռանկար կեանքին: Ան հոն պիտի պաշտուէր իբրեւ արուեստագէտ, կառավարութիւնը պիտի գնէր իր նկարները եւ իրեն պիտի յատկացնէր հիանալի աշխատանոց մը եւ ապրելու ամէն դիւրութիւն. իրեն պիտի մնար միայն ապրիլ եւ ստեղծագործել կատարեալ դրախտի մը մէջ...

Եւ երկուքս մէկ Էօժէնի Դերձակեանին կը նայէինք, ես՝ իբրեւ մէկու մը զոր քիչ ատենէն պիտի կորսնցնէի, Զապէլ Եսայեանի նման: Իսկ Զապէլ Եսայեանը երջանիկ էր նոր տաղանդաւոր արուեստագէտ մը տանելուն իբրեւ նուէր Հայաստան...

Այսպէս կէս գիշերը անցած էր երբ դուրս ելանք քաֆէէն, եւ նոյն ոգեւորութեամբ սկսանք քալել դէպի Սէն Միշէլ: Բայց, երբ հասանք Էօժէնի Դերձակեանին պանդոկին առջեւ, ան յանկարծ ըսաւ.

— Թողէք գիս հոս. ես աղէկ եմ Փարիզի իմ վեցերորդ յարկի ազատ փոքրիկ սենեակիս մէջ. Տիկին Եսայեան, մնաք բարով եւ յաջողութիւն:

Այդպէս ալ մնաց: Եւ հոն, այդ փոքրիկ սենեակին մէջ է, իր նկարներուն, մօրը ու եղբօր լուսանկարներուն մօտ, որ յանկարծ հիւանդացեր, եւ քանի մը ժամուան մէջ մեռեր էր, անցեալ մարտ ամսի սկիզբի օրերուն, այս սքանչելի հայ արուեստագիտուհին:

ՄԱՆՆԻԿ ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ

(Արեւ)

** Բարձրագլուխ ու անյողդողդ՝ կանգնած ենք մահուան դէմ՝ մեր ահաւոր ցաւին հետ՝ որ մեր փառքն է միանգամայն, եւ հպարտութիւնն ունինք պատմութեան աւանդելու դիւցազնութեանը ամէնէն սխրալին, հպարտութիւնն ունինք յետագայ դեռ տառապող մարդկութեան փոխանցելու ազատութեան ամէնէն հզօր սաղմունները:— Ռուբէն Զարդարեան

** Իրականութիւն եւ իտէալ առանց այդ երկուորեակ ըմբռնումներուն՝ Ազգ մը ենթակայ է անկումներու եւ դառն յուսախաբութեանց: Մէկով միշտ կեանքի շփումը կ'ունենանք, միւսով մեր աչքերը հեռաւոր աստղին կը յառենք:— Ս. Մինասեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այժմ ահա՛ հասել է ժամը եւ ես պիտի օգուտ քաղեմ նրանից... ես վայրկեան առաջ կամենում եմ ազատուել խղճի խայթերից, հոգւոյ անվերջ տանջանքներից... Եւ այս դէպքում ինձ մնում է տակաւին մի մխիթարութիւն. այդ այն է, որ այս կռուի մէջ ստացածս մահը կարող է իմ անունը փառաւորել: Ես, ի հարկէ, չեմ մտածում իմ յիշատակի, այլ յետնորդների մասին. իմ մահուամբ ես մի խրախուսական օրինակ կը թողնեմ նրանց համար...:

— Առաջին պատճառը ե՛ւ յարգելի ե՛ւ իրաւացի է. բայց երկրորդը՝ անիրաւ, պատասխանեց Թագուհին: Եթէ կեանքը բեռն է դարձել քեզ համար եւ դու կամենում ես նրանից ազատուել, դա քո իրաւունքն է. բայց քեզ հետ միասին տանել մահուան դէմ ուրիշ հարիւր հոգի, անիրաւացի է:

Այդ մարդիկը, գուցէ կղզում պատսպարուելով ազատ մնային վտանգից. ինչո՞ւ աշխարհից ելնելու վայրկեանին իսկ ծանրաբեռնուիլ յանցանքներով... Ինչո՞ւ պատճառ դառնալ ընտանիքների դժբաղդութեան, զրկել նրանց կերակրող ձեռքերից...:

— Այդ դէպքում արդէն թոյլ չեմ տալ, որ ինձ հետեւեն. ես արդէն չափել եմ, կշռել իմ քայլը եւ գիտեմ թէ՝ նա ո՞ւմ կարող է վնասել: Այս յարձակումը գուցէ մի զոհ ունենայ. բայց այդ զոհը կը լինի նա, ով հետամուտ է մահուան. մնացեալները յաղթանակով կը վերադառնան:

— Տարօրինակ մի գուշակութիւն է այդ...

— Այդպէս է. Բէչիրն այժմ անհոգ նստած իւր վրանում սպասում է իմ անձնատուր լինելուն, կամ մեր կղզու մեծագին գանձերին... Նրա պատգամաւորներն այնպիսի պատասխան տարան այստեղից, որ նա ուրիշ բանի սպասել չի կարող: Ուրեմն անխորհուրդ կերպով չեմ ես այս քայլն անում. Թող անհոգ լինեն միաբանները, անհոգ լինի եւ Թագուհին:

— Եւ Թագուհի՞ն... Ուրեմն դու հաւատում ես որ նա կարող է անհոգ լինել, եթէ Թագաւորը հեռանում է լինում մահուա՞ն...

— Չէի կամենայ վիշտ պատճառել քեզ... Բայց իմ վճիռն անդարձ է: Ինչ հետեւանք էլ որ ունենայ, դու պիտի հաշտուես նրա հետ: Իմ երջանկութեան օրերում անգամ ես թոյլ չեմ տուել, որ անձնասիրութիւնը գերակշռէ իմ մէջ պատուասիրութեան, ինչպէ՞ս կարող եմ թոյլատրել այդ այժմ, երբ դէպի իմ անձը տածում են միայն ատելութիւն...:

— Օ՛, ինչպէ՜ս անգութ ես... գոնէ վերջին պահուն ինձ չյայտնէիր. գոնէ զգալ չտայիր ինձ թէ՝ դիմաւորում ես մահուան այն պատճառով, որ չունիս աշխարհում այլեւս մէկը, որի համար կամենայիր դու ապրել...:

Այս ասելով Թագուհին հեռացաւ Թագաւորից եւ վշտահար սրտով կայանը դարձաւ:

Հետեւեալ առաւօտ, դեռ արեւը չծագած, լաստերը պատրաստ ջրի վրայ էին: Թագաւորի ներկայութեամբ զինուորները նաւամարտութեան փորձեր էին անում. Նա կամենում էր տեսնել, թէ որո՞նք կարող են պիտանի լինել արշաւանքին, որպէսզի լաստերի վրայ անշահ մարդիկ չվերցնէ:

Իւր հարիւր զինուորներից նա ընտրեց միայն եօթանասուն հոգի, որոնք կորովի, մազից չվրիպող նետաձիգներ էին: Դրանց բոլորին տեղաւորեց տասը լաստի վրայ, իւրաքանչիւր լաստի յատկացնելով եօթը զինուոր. իսկ լաստավարներ կարգեց միաբաններից, որոնք յաջողակ էին այդ գործում:

Ապա ընտրեց իւր համար մի թեթեւաշարժ նաւակ, ուր վարողներից զատ տեղաւորեց նաեւ իւր ազատանի թիկնապահները: Այնուհետեւ հրաման տուաւ կղզում մնացող զօրքին եւ միաբանութեանը, որ շարունակ դիտեն իւր շարժումը եւ նշան տալուն պէս բոլորը նիզակներով զինուած ելնեն լեռների վրայ եւ առաջանան դէպի Թշնամին: Այդպէս պիտի անէին նրանք, ցոյց տալու համար թէ կղզուց նոր զօրք է հասնում օգնութեան:

Երբ արեւը Այծեմնասարի ետեւից ելնելով՝ բարձրացաւ մի ասպարէզ, Թագաւորի փոքրիկ նաւատորմը սկըսաւ մեղմ ընթացքով դէպի Բէչիրի բանակն առաջանալ: Արքայի նաւակը, որ զարդարուած էր դրօշակներով, գնում էր առջեւից, իսկ լաստերը հետեւում էին նրան զոյգ զոյգ: Զինուորները թէպէտ համակ զրահազգեստ, բայց ամփոփած ունէին նիզակներն ու վահանները, որպէսզի կարծել տան Թշնամուն թէ զինուորուած չեն գալիս իրանց մօտ: Հազիւ մի քանի հարիւր գրկաչափ հեռացան նրանք կղզուց, եւ ահա Բէչիրի գունդերը եկան խռնուեցան ափերի վրայ՝ Հայոց Թագաւորի եւ նրա շքախմբի գալուստը դիտելու: Նրանցից շատերը անզէն էին. շատերը, մինչեւ անգամ, բոկոտն կամ կիսով չափ հագուած: Ոչ ոք նրանցից չէր սպասում յարձակման:

Իսկ Բէչիրը, որ ձգուած էր իւր զարդարուն վրանում, երբ Աշոտ Երկաթի գալուստն իմացաւ, հրամայեց որ շքադիր խմբերը գան եւ վրանը պատեն, որպէսզի Հայոց Թագաւորը տեսնէ Ամիրապետի Զօրավարին կատարեալ շքեղութեան մէջ: Ապա նա հագաւ իւր հարուստ զգեստները, ծածկեց ոսկէ ցցունքով զարդարուն ապարօշը, կապեց դամասկեան ոսկեզարդ սուրը եւ փառաւոր օթոցի վրայ բազմելով սպասում էր հիւրին: Նա որոշել էր պատուով պահել Թագաւորին մի քանի ժամ, մինչեւ որ հետը բերած ընծաները նա կը յանձնէր իւր գանձապահին. իսկ յետոյ կը հրամայէր շղթայի զարնել, որպէսզի Սեւանն առնելուց յետոյ, հետիոտն տանէր նրան Դուին:

— Այն ժամանակ Հայերը թող ճանաչեն Բէչիրին, թող սարսափահար լինեն նրա անունը լսելուց. եւ այն սրիկայ իշխանը, որ համարձակուեց գիշերանց իմ բանակի հանգիստը խանգարել, թող գայ ծնկաչոք ներողութիւն խնդրելու եւ Դուինի գնդանում իւր դժբաղդ գլուխը լալու....:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑՈՒԵԼՈՑ

Միրզի Արազ.—Քաղուածաբար երթալով, կը տեսնենք մէկ ծիլի վրայ լծորդուած խանդ եւ ետանդ: Մէկ գծնիւի վրայ խանձ, ճախանձ, նաեւ մնանիք, որմէ նաեւ մախիր (մոխիր), ինչպէս գիտէք արդէն: «Պատառուն» բառը պատռել բայէն (պատռելու իմաստով լեցուն): Օտար չեն ծագումով չարու եւ թարախ: Ձէք մոռցած անշուշտ չըլլանի մէջ կրկնուած բառեր են: Նաեւ թաթախ եւ թաթաւ: Խարանք նոյն է մարմանդին հետ, ինչպէս ըսինք: «Վթար» (անվթար) ու «վտաթար» միեւնոյն ծառին արմատները կը թուին:

Մեր մանկութեանը, մեր վարժապետները «պանիր» անգամ ըսել չէին տար, խորհելով թէ... Թուրքի հոտ ունի (փէնիր): Կը պատուիրէին որ «մածնաւոր» ըսենք, մինչեւ հեռաւոր Ֆրանսայէն փերճեմելով: Կ'երեւի, որ մակ պանիրին առաջին հայերը Ֆրանսացիներն են, ապա թէ ոչ՝ ինչո՞ւ մածնաւոր:

Հայկական խոհանոցը զանազան մթերքներով ճոխ եղած է, ատոր կը վկայեն զանազան եւ զարմանազան բառերը, որոնք մեր լեզուին մէջ ի գործ էին երկար դարերէ ի վեր, կամ ստացուած են հայկական, կամ փոխառնուած ձեւով: Նախ ալիւրի հիմով պատրաստուած եւ բլղուրէ կամ խաշուած միսերի ու ալիւրի տեսակներու համար ընդհանուր բառը ունինք «հատնեայ», փոխինդ: Ծաղը գիտէք բացատրէն, բայց չինողը միայն Հայերն էին, իսկ չինածը կ'ըլլայ փաֆալա կամ նոյնօրինակ ուրիշ համեմուած բան մը: Ծաղարարին գործն է նաեւ բլիթը կամ գնդակը (ջօվմա, գլխուկները (պէօրէք) — բառը օտար, բայց ճարտարութիւնը, բերացուած եւ գերազանցուած իսկ հայկական խոհանոցներուն (խոհարար) կողմէ: Դուք ալ գիտէք, որ զուտ հայկական է շարոցը, եւ խնոցակը (թօյմա), հայ տիկիններուն եւ անուշաւոր օրիորդներուն տեսակ մը ժառանգակը, խնոցելու պատառելու պէտք ժամանակի մէջ նըշուող տարազովը: Ի՞նչ նախ չէ որ Շարայ ունեցեր ենք... Ո՛չ, մեր վարժապետները հէլվա բառին լեզուն կը կտրէին, «այծերուկ» չըսողին: Դուք հոն ըլլայիք, եւ մեղր իսկ բարիք փոխանակ «պաստուխի»: Ուլխարի պէս կըմայէին նա: Հերիսան ո՞վ չի գիտեր, ան կար հայաստանի մէջ Թուրք գալէն շատ առաջ: Բարեկենդանի արեգակիւն էր հայ վանքերուն մէջ: Բայց մոռցանք այլեւս քաղցրաւենին եւ մերթան համադամը, լիշեցնելով այս անթիւ խահը որ եղած է խոհ (միս), ժողովուրդին փոփոխութեան միջոց նոյն նշանակութեան համաձայն:

Ճիշդ է թղթակիցի մը «ժառանգութիւնը», թէ Ֆրանսերէն eu ինչպէս պիտի նշանակենք հայերէնի մէջ իրեն հնչումով, էօ, էu: Բայց այս երկու ձայնին մէջ հայերէնը երկավանկ ըլլալով վաւանդին կ'ենթարկուի, մինչ, ինչպէս գիտենք, Ֆրանսերէնը միավանկ հնչում մըն է: Կը խորհինք թէ անգամ մը այդ մասին լուսաբանութիւն մը տուինք, բայց u եւ է դասական համար, ինչ նիւթի վրայ ալ խօսուի, կրկնութիւնը գլխաւոր ուսուցիչն է: Ցայտնի էթէ մեր լեզուն օ ունէր, ունէր միայն ո, որ սակայն բառին կըր ոլոր, տուր օ տառէն առաջ կը հնչուի բազմաթիւ պարազաներու մէջ: Բայց որովհետեւ o հնչումը կար մեր բառերուն մէջ, նախնիք կը գործածէին բուն այդ հնչումին համար ա եւ երկգիրը: Երբ աւրհնեալ կը գրէին, օրհնեալ կը հնչէին: Իսկ օտար յատուկ անուններուն համար au էր աւ, (ալ կամ o հնչուած, ինչպէս Պաւղոս կամ Պօղոս): Այս ծանօթութիւնը հիմ բռնելով, eu էօ գըրելով միավանկ կը հնչուի, եթէ երկվանկի պէտք ունինք, կը գրենք էu (ինչպէս Լէօն, եւն.): Երբ ընդհանրացնենք այս գիտելիքը, մեր թղթակիցին պէս ուրիշներ ալ զերծ կ'ըլլան — կը կարծենք — մտահոգութենէ մը, որուն նմաններ շատ շատ ունինք արդէն: Ուրեմն, o զինքը կանխող ձայնաւորին (c) հետ միացուցած կը հնչենք, մէկ վանկ, իսկ n զատ:

Բուն հայերէնի մէջ ալ այս ձեւով զիժուարութեան մը առջեւ կը գտնուին մեր ուսանող փոքրերը: Ի՞նչպէս կարդան իւ. Ֆրանսերէն u ին պէս թէ իբրեւ իվ: Իրաւ է որ սովորութիւնը եւ գործածութիւնը կը դիւրացնեն այս կէտը, բայց, մեր թղթակիցին վերի հարցումին հետ առնչութեամբ, ըսենք թէ իւ բառերուն մէջառեղը եւ սկիզբը կը կարդացուի այնպէս, ինչպէս ահա «կը դիւրացնեն» կը կարդանք, կամ «իւրը»: Միավանկներուն մէջ ալ այսպէս, երբ իրմէ վերջ բաղաձայն ունի, ինչպէս հիւս, գիւր, թիւր: Բայց երբ ծայրը կուգայ կը հասնի, առանց բաղաձայնի, այն ատեն կը կարդանք իվ, ինչպէս թիւ, հալիւ: Բայց, մի՛ մոռնաք, աա բիu կը կարդանք Ֆրանսերէն tuneն պէս: — Անշուշտ որ գիտեմ, Կոռնակ, թէ կը կրկնեմ, միամիտ եղիր, հոգ չէ:

Դուք ահա կ'երթաք, բայց որքան նորեր ունինք: Մեր դասարանին դուռը բաց է, անցնողը ներս կրնայ մտնել, պահիկ մը կ'ունկնդրէ եւ, պայուսակը ուսէն վար չառած, կը չուէ աշխատանոց, կռել կոփել, դրօշմել մետաղի վրայ եւ տամկանալ: Քանի այս է մեր իրականութիւնը: Եթէ դուք ալ, ձեր կարգին, ձեր կատարելիք նոյն գործին— հայերէնի ուսումը ծաւալելու, սիրցնելու — գործին մէջ սրտնեղիք կրկնութենէ կամ ուրիշ պատճառով, մեր եւ ձեր աշխատութիւնը առ ոչինչ կը ծառայէ:

ՏԱՐԱԶ

Երաժշտական առուլիս

Միտքը քաղաքականութեան յաճախանքով տարուած, հոգին պատերազմի արհաւիրքներով անձկալիր, կը պատահի երբեմն որ երաժշտագէտներն իսկ հարց տան իրենք իրենց թէ լաւ չըլլա՞ր արդեօք որ եա կենան երաժշտութենէն: Անշուշտ տակէ աւելի դժպատեհ բան չկայ: Ընդհակառակն նեղ ժամանակներուն աւելի պէտք ունինք ապաստանելու արուեստի հովանիին տակ: Ու երաժշտութիւնը որ մտածումները բարձրացնելու, կարողութիւնները հաւասարակշռելու, վճիռները մարդկայնացնելու բնութեամբ է, յարմարագոյն արուեստն է, այդ ուղղութեամբ, հաւաքականութիւններու կեանքին մէջ:

Շէյքսփիր ըսած է.— «Մէկը որ ներդաշնակ չլսերու հանդէպ անզգայ է, մատնութեան, նենգութեան, ապստամբութեան յարմար է, իր հոգիին շարժումները մահաչուք են գիշերուան պէս. իր աչքերը սեւ են Երեւլին պէս. մի վստահիք այդպիսի մէկուն»:

Շատեր բարձր երաժշտութեան մը ունկնդրութեան առեն տեսնելով որ բուն կը զգան խորհած են «Ձեմ հասկնար», ուստի եւ դժկամութեամբ ներկայ կ'ըլլան նուագահանդէսի մը, երբ մանաւանդ երկար ըլլալ կը խոստանայ: Անոնք, շատ շատ, ժամանցը կը բանան, ճաշի առեն, եւ կամ, իբրեւ փոփոխութիւն՝ երբ հիւր ունենան, ու կը չարունակեն խօսակցիլ, անշուշտ հետզհետէ աւելի բարձր, մինչեւ որ անտանելի ժխորէն ջղայնացած՝ կոճակը դարձնելով երաժշտութիւնը ընդհատելու որոշումը տան:

Բայց, պիտի ըսէք, ի՞նչ պէտք է ընել հասկնալու համար:

Պէտք է ընել այնպէս իբրեւ թէ հասկնային: Ունկնդրել, շատ ունկնդրել. ու շնորհը պիտի գայ:

Ա. Պարթեւեանի այս տարուանեւէն ֆոնիք նուագահանդէսը կարելի է ըսել թէ գերազանցեց իր նախորդները, քանի որ յունիս 17ի գիշերը Գավոյի սրահը գրեթէ լեցուած էր (դոնէ գետնայարկն ու օթեակները) համակիր ու գեղասէր հասարակութեամբ մը:

Ցայտագրին Ա. մասը յատկացուած էր հեռաւոր անցեալի դասական վարպետներուն արդէն նուիրագործուած երկերուն: Պէթհովէնի, Հայտնի եւ Մօցարթի գործերը խղճմտութեամբ եւ զգաստութեամբ վերարտադրուեցան Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ, մեզի ծանօթ եւ իր որդեգրած նուագախումբով որ հարստացած էր այս անգամ նոր դաշնակահարուհիով մը, Օր. Վերոնիկ Ճինճեան, պըլտակաւոր Մարսէյլէն:

Մօցարթի զմայլելի զօնչէրթօ ու ռէ մինէօրին ընտրութիւնը արդարեւ առիթ կուտար մեզի ծանօթանալու Օր. Ճինճեանի արուեստին: Փայլուն երեւում մը՝ յայտնութեան մը հաւասարէք: Երիտասարդ ու համակրելի օրիորդին ածութեան մէջ նկատեցինք որոշ յատկութիւններ որոնց ոչ մէկուն հանդէպ անտարբեր չենք կրնար մնալ: Ճշգրիտ ու գեղեցիկ մեքենականութիւն, երանգաւորում, մասնաւորաբար մեղմ նօթերու վրայ թաւչային հպանցում: Օր. Վ. Ճինճեան որ կը պատրաստուի Փարիզի քոնսէրվաթուարի մրցումներու քննութեան, անշուշտ նոր առիթներ պիտի ունենայ կրկին արժեցնելու իր ճարտարութիւնը:

Ցայտագրին Բ. մասը վերունկնդրութիւն մը կուտար մեզի Պարթեւեանի երեք հեղինակութիւններուն,— Իբիկնամուտ, Կովկասեան եղանակ — գաւիթն եւ հատուածներ իր եանիսանր պատարագէն:

«Իրիկնամուտ»ի մասին գրած ենք արդէն. պարզ ու քաղցր կտոր մըն է որ տարածամաց օրուան հանդարտութիւնը կ'ոգեկոչէ. դանդաղօրէն ու աստիճանաբար կ'անհետին ամէն գոյն ու ձայն, տաուերի սիւներ կ'իջնեն երկինքէն, խաղաղութիւնը, անդորրութիւնը կը պատէ ամենուրեք, ամփոփումի հրաւիրելով նաեւ քեզ:

Ժողովրդական մոթիֆներու յաջորդութիւն մըն է «Կովկասեան հաղնեգութիւնը» որ բաց օդի, լայն հորիզոններու խանդավառանքը կ'արտայայտէ նախ դանդաղ, յետոյ արագ, յետոյ խիստ արագ ու անհանդարտ, պարի կշռոյթով, խօլ ուրախութեան պոռթկումով, չեշտուած մեծ թմբուկով ու գիլով:

Պատարագին երգեցիկ բաժինը կը տանէր, ինչպէս միշտ, Սիփան — Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը՝ սփռողներու նուիրուածներու բոյլ մը որ գնահատանքի արժանի զոհողութեամբ, ապաւինելով միմիայն իր սեփական ուժերուն, անխարխելի կը փորձէ տալու համար ապառուածէն աւելին:

Հա՞րկ է մեկնութիւն տալ Պարթեւեանի պատարագին մասին: Զթերթանալու համար սակայն մեր լրատուի դերին մէջ, պէտք է ըսենք որ թեր ու դէմ կարծիքներ կը շրջէին այդ մասին, ինչ որ նշան է որոշ հետաքրքրութեան: Հասարակութիւնը հետզհետէ աւելի պարտաճանաչ կը դառնայ: Հանոյքով կ'արձանագրենք այս կէտը: Արուեստագէտները արքան ալ իրենց արուեստով սիրողեղ ըլլան, հասարակութեամբ կը քաջալերուին: Հասարակութիւնը ընդհանուր զգայարանն է, տեսակ մը արձանագրող մեքենայ, որուն վրայ է որ կը նշանակուի արուեստին պատմութիւնը: Եթէ մեր երաժշտագէտները հասարակութիւն չունենան, անոնք ոչ միայն կը մնան տարտամ ուժեր, այլ եւ մեր երաժշտութիւնն ալ պատմութիւնէ կը զրկուի, կեանք չունենար:

Դէմ արտայայտուողները կը մեղադրեն մանաւանդ իր պատարագին քիչ մը շատ թատերական հանդամանքը, անհարազատութիւնն անոր մեր ծանօթ կամ գիտցած հոգեւոր երգերուն հետ:

Մենք Պարթեւեանը պիտի չներկայացնենք մեր գաղութին, ան ծանօթ է այս տեղ բոլորին, բայց գոնէ սփիւռքի հայութեան համար, անհրաժեշտ կը դատենք կարգ մը լուսաբանութիւններ: Պարթեւեան նուագագիր է եւ խմբավար, ասկէ զատ, ինչպէս վերջերս հաստատեց իր յօղուածներով, երաժշտութեան նորուսոյց (initiateur) ալ կ'ուզէ ըլլալ: Ինքը՝ մասնաւորաբար յայտնութիւն մը ընել հարկ զատած էր, իր պատարագին մասին, պարզելով միանգամայն իր արդիական ըմբռնումները: Հետեւաբար հասարակութիւնը պատրաստուած էր. գիտէր թէ ինչ պիտի տրուէր իրեն: Պարթեւեանի պատարագը թատերական ըլլայ կամ ոչ, այդ չէ կարեւորը:

Կրօնական երաժշտութեան բոլոր մեծ գործերը տեղ տեղ թատերական հանգամանք ունին: Առանց աւելի խորապէս ծանծրալի պիտի դառնային: Հէնտըլի, Պախի, Մօցարթի, Պէթհովէնի, Շէրուպինիի, Լըսիէօի, Ռօսինիի, Պէռլիօզի, Կունօի պատարագներուն մէջ մենք կը հանդիպինք խիստ իրապաշտ անցքերու որոնց շնորհիւ երաժշտութիւնը կ'ապրի ու կը ներգործէ երեւակայութեան վըրայ:

Աղօթելու կամ պաշտելու համար չէ որ կ'երթանք երաժշտական հանդէսի մը: Ոչ ալ միշտ միեւնոյն եղանակները լսելու համար, այլ հետեւելու ժամանակի գիտութեան շարժումին: Ատ այսպէս ըլլալով, ով որ հինը միայն կը սիրէ, անկէ միայն կ'ախորժի, զայն լսելու ամէն դիւրութիւն ունի: Միայն թէ — եւ այս կէտն է որ կ'ուզենք անգամ մըն ալ չեշտել — կայ մէկ անպատեհութիւն: Նոր արտադրութիւն մը կրկնապատիկ աւելի խնամով ներկայացուելու կը կարօտի, եւ տակաւ դիւրին չէ մեր մէջ: Եւ ճիշդ ատոր համար է որ շատ բան կը կորսնցնէ իր ծանրութենէն, իր եռանդէն, իր կրօնական օծութենէն, կը դառնայ հասարակ եւ փայլուն քայլերգ մը, աւելի յորդառոգական քան թէ միսթիք, աւելի տեսական քան թէ մտածական:

Պարթեւեանի ղեկավարութիւնը, իր պարզութեամբ եւ զգաստութեամբ, կարծես թէ աւելի վերարտադրութեան մը հաւատարմութիւնը պահելու հետամուտ է: Առանց սպասելու անշուշտ մեծ ղեկավարներու յատուկ չքեղ դիւրութիւնը, նախազգացումը շարժումին, պիտի ուզէինք սակայն որ մեր տաղանդաւոր նուագագիրը նկատէր երաժշտական հեղեղի զեղումին փոխանակ հանդիսատես ըլլալու, կարծես, ամենարնական բանի մը: Այսպէս Մօցարթի զօնչէրթօյին մէջ, տեղ տեղ այն տըպաւորութիւնն ունեցանք թէ վերարտադրութիւնը առանց իրեն կ'ընթանար: Նմանապէս, պատարագին ինչ ինչ կտորներուն մէջ, քիչ մը աւելի խթանում (stimulation) բոլորովին տարբեր արդիւնք կրնար տալ իր ստեղծագործական յառաջացումով իր վեհութեամբ ու ամէն կողմ ճառագայթող ջերմութեամբ: Անհրաժեշտ է որ նուագածուները զիրենք ղեկավարողին քով նշմարեն յուզում մը, զգան անոր թրթռացումը իրենց հետ, անհրաժեշտ է որ հաստատուի իրենց ու անոր միջեւ յարաբերութիւն մը, հաղորդում մը, եւ ատոր համար ալ պէտք է ղեկավարը հասկցնէ անոնց իր զգացածը, հետեւաբար եւ դրսեւորէ (extérioriser) զայն քիչ թէ շատ: Մեր այս բարեկամական դիտողութիւնները բոլորովին ազարդեան պիտի չանցնին, կը յուսանք:

Ասոնցմէ զուրս, չարաթ իրիկուան այս ականջի տօնը շատ յաջող անցաւ:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ԹՂԹԱԴՐԱՄԻ ՏՊԱՐԱՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ելմտական գործավարութիւնն ու Պետական դրամատունը բանկցութեամբ ընդունած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ թղթադրամի տպարան մը հիմնել, պետական դրամատան տնօրէններէն Ֆէթհին եւ փողերանոցի տնօրէն Ֆուատը Եւրոպա ղրկուած էին, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար զանազան երկիրներու մէջ: Ցիշեալները իրենց այս քննական պտոյտը լրացուցած եւ վերադարձած ըլլալով, պատկան իշխանութեանց յանձնած են իրենց տեղեկագիրը:

Ներկայիս թղթադրամի եւ դրոշմաթուղթի տպարանին ամէնէն կատարելագործեալը Պելկրատի մէջ կը գտնուի, նոր հիմնուած եւ արդիական միջոցներով օժտուած ըլլալով:

Պետական դրամատունը թղթադրամի տպարանին համար մէկ միլիոն ոսկի յատկացնել ծախսէ եւ ասկէ վերջ Թուրքիոյ թղթադրամները, արժեթուղթերն ու դրոշմաթուղթերը հոն պիտի պատրաստուին:

Կառավարութիւնը նախապէս որոշած էր 80 միլիոն ոսկիի արժած դըրամ կոխել: Այս գործը լրացած ըլլալով, հրահանգ տրուած է 5 միլիոն ոսկիի արժած դրամ եւս կոխել. ատոր փոխարէն 1 ոսկինոց թղթադրամներ շրջաբերութենէ պիտի դադրին:

ԸՍՏԱՑԱՆՔ

ՋԱՐԹՕՆՔ, Ցիշատակարան Նախկին որբերու (գրական բովանդակութեամբ): Գահիրէ: Հասցէ.— D. Shahlamian, B. P. 1066, Alexandrie (Egypte):

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին Լոնտոն հասան երէկ, հինգշաբթի, վերադառնալով Ամերիկայէն: Ամբողջ երկիրը դրօշազարդուած էր այս առթիւ: Խորհրդարանը ընդհատեց իր նիստերը, որպէսզի անդամները կարենան մասնակցիլ ընդունելութեան:

ՍԹՈՅԱՏԻՆՈՎԻՉ, Եուկոսլավիոյ նախկին վարչապետը, վտարուեցաւ արմատական կուսակցութենէն, իբրեւ ընդդիմադիր ներկայ կառավարութեան: Իր բարեկամներէն 28 հոգի եւս վտարուեցան:

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ բանտարկութեան եւ 5000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ «Բարունապետ» Իսաք Լէֆէր, որ թմրեցուցիչ դեղեր կը փախցնէր Եւրոպայէն Փարիզ եւ Ամերիկա, պահելով «Թալմուտ»ի եւ ուրիշ սրբազան գիրքերու մէջ:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ գերմանական իշխանութիւնը արգիլեց կարգ մը չեխական օփերաներ, որոնց մէկուն մէջ հետեւեալ բացագանչութիւնը կը գտնուի, — «Դուն պիտի չմեռնիս, չեխ ժողովուրդ»: Այս բացագանչութեան առեն ունկնդիրները ոտքի ելլելով չեխական քայլերգը կ'երգէին:

Գ. ՓՈԼԻԹԻՍ, Փարիզի հելլենական դեսպանը, որ Թուրքիա գացած էր դատական գործի մը առթիւ, Փարիզ վերադառնալով, յայտարարեց թէ Անգարա անհամբեր կը սպասէ կատարուած բանակցութեանց ելքին, ի նէր խաղաղութեան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 60 առ հարիւրի տուրք մը հաստատել պատերազմի շահերու վրայ, տարեկան 200,000 ոսկիէն վեր եղած գործառնութեանց համար:

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ սպարապետը, մարաջախտ Մանէրհայմ, պահանջեց աւելցնել երկրին սպառազինութիւնները, պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ դէմ, Դաշնակից մերժած ըլլալով այս պահանջը, սպարապետը հրաժարեցաւ: Գերման զօրավար մը Ֆինլանտա գնաց, որ պիտի մնայ չորս օր:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ   Թարգմ. Ա. Չ.

Մարա առանձին լեցուց «պետական դաւանիքի» խօսքը, նայեցաւ Բօպէսպիէրին եւ չարունակեց.

— Ես գիտեմ ինչ որ կը խօսուի ձեր մասին վրայ այն օրերը, երբ Լըբա կը հրաւիրէ Դաւիթը ընթրելու անոր ճաշին, որ պատրաստուած է ձեր զինակցին քենիին, Բօպէսպիէր, Էլի — ոյէթ Տիւպլէի հրահանգով: Ես ժողովուրդին հսկայական աչքն եմ եւ իմ նկուղիս խորերէն կը դիտեմ. այո՛, ես կը տեսնեմ. այո՛, ես կը լսեմ. այո՛, ես գիտեմ: Դուք չնչին բաներով կը հետաքրքրուիք, դուք ձեր վրայ կը զմայլիք: Բօպէսպիէր կ'աշխատի հաճելի ըլլալ իր տիկին Շալաբրին՝ աղջիկն այն մարքիզ Շալաբրի, որ Տամբէնի գլխատութեան իրիկունը Լուի ԺԶ.ի հետ ուիսթ կը խաղար: Ճիշդ է, անոնք շատ վեր կը բռնեն իրենց գլուխները: Սէն-Ժիւստը փողկապ կը կապէ: Վէժանդր կոկիկ հագուած է. նոր բաճկոնակ, սպիտակ, ներքնակ եւ կրկնոց մը, որպէսզի մոռցնել տայ իր նախկին գործը: Բօպէսպիէր կ'երեւակայէ թէ պատմութիւնը կ'ուզէ անպատճառ գիտնալ, որ ան Սահմանադիր ժողովին մէջ հագած էր ձիթագոյն վերարկու իսկ Քոնվանսիոնի մէջ երկնագոյն զգեստ: Ան իր նկարներով ծածկած է իր բոլոր սենեակներուն պատերը:

Այստեղ Բօպէսպիէր Մարայի խօսքը ընդհատեց ձայնով մը, որ աւելի մեղմ էր, քան թէ անոր ձայնը:

— Իսկ ձեր նկարները, Մարա, կը պատուին բոլոր աղբանոցներուն մէջ:

Եւ անոնք այնպէս չարունակեցին հակաճառութիւնը, որ արտասանուելով առանց շտապելու, աւելի սուր կերպարանք կուտար յարձակումներուն եւ հակահարուածներուն, միացնելով սպառնալիքներուն տեսակ մը հեգնութիւն:

— Բօպէսպիէր, դուք զահեր տապալել ձգտողները բնորոշած էք «Մարդկային ցեղի Տօն — Քիշօթներ» անունով:

— Իսկ դուք, Մարա, Օգոստոս 4ին ձեր Ami du Peuple թերթին 559 թիւին մէջ, օ՜հ, շատ լաւ է որ այսպէս միտքս պահած եմ թիւը— պահանջած էք, որ աղնուականներուն եռ դարձնեն իրենց տիտղոսները. դուք այնտեղ ըսած էք. «Դուքսը՝ Դուքս կը մնայ միշտ»:

— Բօպէսպիէր, Դեկտեմբեր 7ի ժողովին մէջ դուք Ռօլանի կնոջ պաշտպանեցիք Վիարի դէմ:

— Ճիշդ այնպէս, ինչպէս իմ եղբայրս պաշտպանած է ձեզ, Մարա, երբ Ժաքօպէններու շրջանակներուն մէջ ձեզ կը հարուածէին: Ի՞նչ կ'ապացուցանէ ձեր ըսածը. ոչինչ:

— Բօպէսպիէր, Թիւիլըրիի առանձնասենեակին մէջ դուք ըսած էք Գոբային. «Յեղափոխութիւնը զիս յոգնեցուց»:

— Մարա, ճիշդ այստեղ էր, այս միեւնոյն օրճարանին մէջ, որ դուք համբուրեցիք Բարպարուին հետ:

— Բօպէսպիէր, դուք ըսած էք Պիւզոյին. «Հանրապետութիւն ի՞նչ ըսել է»:

— Մարա, ճիշդ այս օրճարանին մէջն էր, որ դուք Մարսէյլցիները՝ ամէն գումարտակէ երեքական մարդ նախաճաշի հրաւիրեցիք:

— Բօպէսպիէր, դուք միշտ ձեզ հետ կը պտտցնէք չուկայի բեռնակիր մը, զինուած ձեռնափայտով:

— Իսկ դուք, Մարա, Օգոստոս 10ի նախօրեակին խնդրած էք Պիւզոյէն ձեզ օգնելու՝ Քէն փախչիլ, հագուստով ծըպտուած Մարսէյլ փախչիլ:

— Սեպտեմբերի խուլահատոյց օրերուն, Բօպէսպիէր, դուք պահուըտեցաք:

— Իսկ դուք, Մարա, երեւցա՞ք միթէ:

— Բօպէսպիէր, դուք գետին ձգած էք կարմիր գդակը:

— Այո՛, երբ այդ միեւնոյն գդակը ծածկած էր դաւաճանին գլուխը. ինչ որ կը զարդարէ Տիւմուրիէն, կ'ապականէ Բօպէսպիէրը:

— Բօպէսպիէր, երբ Շաթօվիէօյի զինուորները կ'անցնէին, դուք մերժած էիք Լուի ԺԶ.ի գլուխը քօղով պատել:

— Ես աւելի լաւ բան ըրած եմ, քան թէ այդ գլուխը քօղով պատելը. ես զայն թռցնել տուի:

Տանդօն մէջ մտաւ. բայց այդ միջամտութիւնը կրակի վրայ իւղ թափելու ազդեցութիւնը ունեցաւ:

— Բօպէսպիէ՛ր, Մարա՛, հանդարտեցէ՛ք:

Մարայի հաճելի չէկաւ, որ իր անունը երկրորդ տուին:

— Տանդօն ինչո՞ւ կը խառնուի, ըսաւ:

Տանդօն տեղէն ցատկեց.

— Ինչու կը խառնուիմ հ՞ա. միթէ չէ՞ք գիտեր ինչո՛ւ. որովհետեւ պէտք չէ եղբայրասպանութիւն. որովհետեւ պէտք չէ կռիւը այն երկու մարդոց միջեւ, որոնք ժողովուրդին համար կ'աշխատին. որովհետեւ հերիք է քաղաքական պատերազմը, հերիք է նաեւ քաղաքային պատերազմը, չաւելցնենք անոնց վրայ ընտանեկան պատերազմը. որովհետեւ ես՝ որ յեղափոխութիւն ըրեր եմ, ես չեմ ուզեր որ այդ նոյն յեղափոխութիւնը չքացնեն. ահա թէ ինչո՛ւ համար ես կը խառնուիմ:

Մարա պատասխանեց ձայնը առանց բարձրացնելու.

— Խառնուեցէք ձեր հաշիւները տալու համար:

— Իմ հաշիւնե՛րս, ըսաւ Տանդօն: Իմ հաշիւներս գացէք պահանջեցէք Արգօնի յաղթանակաց զօրասիւներէն, պահանջեցէք Շամբայնէն, ազատագրուած Պելճիքայէն. գացէք պահանջեցէք այն բանակներէն ուր ես չորս անգամ կուրծքս գնդակի դէմ բացած եմ: Գացէք հարցուցէք Յեղափոխութեան Հրապարակէն, Ցունուար 21ի էչաֆոյէն. գացէք հարցուցէք գետին տապալուած գահէն, կի՞յոթինէն՝ այդ այրիէն:

Այստեղ Մարան ընդհատեց Տանդօնի խօսքը.

— Կիյոտինը՝, ան կոյս մըն է. ան իր գրկին մէջ միշտ կ'ընդունի, բայց բնաւ չի բեղմնաւորուիր:

— Ի՞նչ գիտէք դուք, յարեց Տանդօն, ես, ես զայն կը բեղմնաւորեմ:

— Տեսնե՛նք, ըսաւ Մարա եւ ժըպտեցաւ:

Տանդօն տեսաւ այդ ժպիտը:

(Շար.)

ւորներ են ։

Այս նոր օրէնքով ուրեմն, անոնք պիտի վայելեն շարք մը առաւելութիւններ ։

Այս նոր առաւելութիւնը ստանալու համար, միեւնոյն ձեւակերպութիւններն ու դիմումները պէտք է կատարել, ինչ որ ինքնութեան թուղթերու համար ։ Միայն թէ ոստիկանատուն ներկայանալէ առաջ, երկու նկարներով միասին պէտք է դիմել սուրիական պատուիրակութեան, հպատակութիւնը հաստատող տրամադրելի թուղթերով,—անցագիր, խրաւական վիճակ եւն.: Սուրիական ներկայացուցչութենէն անհրաժեշտ հաստատագիրը ստանալէ վերջ, կը ներկայանան ոստիկանատուն, ստանալով այլազգանւայի տոմսը ։ Առ այժմ ան-միջապէս ընթացք կը տրուի այն դիմումներուն, որոնց ենթականերու ինքնութեան թուղթերու տեւողութեան ժամանակամիջոցը լրացած է ։

Ամէն պարագայի մէջ, բազմաթիւ ազգակիցներու համար աշխատանքի եւ ինքնութեան նոր դիւրութիւն մըն է որ կը տրուի, ուրախացնելով շատ մը ան-գործներ եւ աշխատանքէ մերժուածներ ։

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք ժամանակին, այս կարգի հպատակները պիտի վճարեն միայն 13 փրանք, փոխանակ 400ի.

Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ համաձայնութիւնը

Անգարայէն կը հեռագրեն.—

Եգիպտոսի արտաքին նախարար Նահհաս փաշա վերջացուց իր խորհրդակցութիւնները Թուրք վարիչներուն հետ եւ մեկնեցաւ Աթէնքէ։ Ան յայտարարեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին, թէ իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է, եւ գոհունակութիւն յայտնեց Անգարայի մէջ գտած ջերմ ընդունելութեան համար ։

Նահհաս փաշա եւ Սարաճօղլու քննեցին թուրքեւեգիպտական յարաբերութեանց զանազան փուլերը, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով մշակութային ու տնտեսական խնդիրներու վրայ ։

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկացնեն թէ երկու նախարարները որոշած են, որ դպրոցականներու եւ ուսուցիչներու այցելութիւններ կատարուին երկու երկիրներու միջեւ, ինչպէս նաեւ ընդլայնեն առեւտուրի զարգացման խոչընդոտ հանդիսացող դժուարութիւնները։ Մասնաւոր դիւրութիւն պիտի տրուի, որ թրքական ծխախոտը առատութեամբ ներմուծուի Եգիպտոս։ Գալով արեւելեան ուխտին՝ Եգիպտոս դեռ չէ որոշած միանալ անոր, թէեւ համակրական վերաբերում ունի անոր հանդէպ։ Գահիրէ շահագրգռուած է ոչ միայն իսլամ ժողովուրդներու միութեամբ, այլ եւ միջին Ասիոյ մէջ գոյավիճակի պահպանման խնդրով ։

Լեհաստան մտահոգ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն, թէ լեհական կառավարութիւնը անձկութեամբ կը հետեւի Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն։ Ան կը կասկածի, թէ Ճափոն եւ Գերմանիա կը ջանան Մեծն Բրիտանիան մխրճել Թիէնցինի պայքարին մէջ, որպէսզի Գերմանիոյ համար պատեհութիւն բացուի առիթէն օգտուելու եւ գրաւելու Տանցիկը։ Լեհական թերթ մը, ամուր ու անտեղիտալի մնալու խորհուրդը տալէ ետք Անգլիոյ, կ՚ըսէ թէ ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Արեւելքի մէջ խրտւախոհութեանց ժամանակը անցած է ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

100.000 ԻՏԱԼԱՑԻ զինուորներ զօրահանդէս մը կատարեցին Ալպանիոյ մէջ, հովանաւորութեամբ մարաջախտ Պատոլիոյի։ Ամէն օր նոր զինուորներ կը հասնին Ալպանիա, համախմբուելով Յունաստանի սահմանին վրայ։ Աթէնք ալ զգուշական միջոցներ ձեռք առած է։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց, որ երկրին կարեւոր վայրերուն մէջ շինուին ամրակուռ պատսպարաններ, որոնք պիտի պաշտպանեն, պատերազմի պարագային, ռազմական ճարտարարուեստի մէջ աշխատող մէկ միլիոն բանուորներ։ Շինութեանց ծախք յատկացուած է 20 միլիոն սթերլին։ Իւրաքանչիւր պատսպարան պիտի ունենայ երկու յարկ, ամրապինդ շաղախէ շինուած, որ կրնայ դիմադրել 500 լիպրա ռումբերու։ Իւրաքանչիւր պատսպարան պիտի կրնայ պաշտպանութիւն ընծայել 1200 հոգիի։

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանին վրայ յուլիս 13ին պիտի ծածանի, Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան 150րդ տարեդարձին առթիւ, Ֆրանսական ամենամեծ դրօշը, 66×47 մեթր։ 5000 մանուկներ պիտի երգեն «Մարսէյեզ»ը ։

ԳԵՐՄԱՆ ծովակալ Թէօլէրի եւ իտալացի ծովակալ Կավալյոնարիի միջեւ խորհրդակցութիւնները յանգած են «գոհացուցիչ եզրակացութեանց»։

ԱԹԷՆՔԻ հին հրապարակին մօտ ամերիկեան հնախոյզները գտան արքայական դամբան մը, որ կը կարծուի թէ կը պատկանի Քրիստոսէ 1350—1380 տարի առաջ մեռած թագաւորի մը։ Այս դամբանին մէջ գտնուեցան 12 կաւէ ամանեղէն զարդեր, փղոսկրեայ կարիճ մը եւ անագապղնձեայ պնակ մը ։

ՊԵՐԼԻՆԷՆ վտարուեցաւ լեհ կին մը, որ 10 տարիէ ի վեր Թղթակիցն էր լեհական կարեւոր թերթերու

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ազգ. պաշտպանութեան համար կոչ մը ուղղեց աշխարհահռչակ դաշնակահարը, Փատերեւսքի, 1000 զլոտի տրամադրելով (7000 Ֆր.)։ Ասկէ զատ 250 զլոտի պիտի վճարէ ամէն ամիս ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ անդամ ընտրուեցաւ ծանօթ գրագէտ, Փ. Անտրէ Մոռուա։ Ընդունելութեան ճառը խօսեցաւ Փ. Անտրէ Շէվրիյոն ։

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ օրէնքները խստօրէն պիտի գործադրուին նաեւ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ (Չեխիա)։ Հրամանագիրը հրատարակուած է արդէն եւ խիստ պատիժներ կը սահմանէ անսաստողներուն։ Այսպէս, Հրեաներուն եւ հրէական ընկերակցութիւններուն արգիլուած է հողեր, կալուածներ, անտառական ձեռնարկներ, արժեթուղթեր ունենալ առանց մասնաւոր արտօնութեան եւայլն ։

ՊԼԵՍՐԻՍ ՌՈԲԻՆՍՕՆ

Ցառաջիկայ կիրակի օր 25 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հանգուցեալ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգիստ ... Փօլ Նուպար փաշայի իր մահուան ... տարեդարձին առթիւ

Մ. Պատարագ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11,30ին

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովուրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ 25 Յունիս, Կիրակի Ս. Լուսաւորչի տօնին օրը, եկեղեցւոյ մատրան օծման տարեդարձին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ։

Մասնակից ու խօսք առաջնորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագել եւ քարոզելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բաղդասարեանի։ Ս. Պատարագ ժամերգութեան ժամը 9.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

17 Յունիս — 21 Յունիս

ՎԵՐՍԱՅԼ, Ա. Պ.— 300

ԼՈՒԱՐԷ, Փ. Ք.— 150

ՄՈՆՖԷՌԱՆ, Քէ — 75

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Պ.— 150

ԳՈՒՔՐԷՇ, Ման — 250

ԼԻՈՆ, Դ. Ջ.— 75

ԵՐԱԿ, Պ. Մ.— 150

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, Լ. Դ. (Շ ի միջ.) 215

ՎԵԶԻՆ, Դ. Կ.— 50

ՄԷՕՏՈՆ, Բար — 150

ՇԱԼԵԹ, Գ. Պ.— 200

ՍԷՆ ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 40

ՇԱՎԱՆՈԶ, Պջ — 50

ԼԱ ՍԷՅԷ սիւր ՎԱՌ, Ս. Կ.— 40

ԼԱՌՆԱԿԱ, Ց. Բ.— 128,35

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN ; Téléphone : GOBelins 15 - 70

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԻՒԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.

Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք

Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 25 DIMANCHE ՅՈՒՆԻՍ 25 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4076

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՁԱՅՆԵՐԸ ՉՄԱՐԻՆ

Կազդուրիչ պատկեր մը պարզել ուզեցինք, անցեալ կիրակի, ամփոփելով զանազան գաղութներու մէջ թափուած ջանքերը՝ ի նպաստ Հայկական Երգի տարածման ։

Ամէն պարագայի մէջ, խանդավառութեան արժանի է ինչ որ կը տեսնենք, տարիներէ ի վեր, այս ճակատին վրայ։

Բայց, բաւակա՞ն է խանդավառութիւնը, երբ կը տեսնենք թէ ինչպէս կը դիմանան մեր երգիչներն ու երգչախումբերը, երաժիշտներն ու անոնց սաները ։

Բաւակա՞ն է, տարին քանի մը անգամ, երթալ ծափահարել երգիչը եւ երգչուհին, երգչախումբը կամ նուագախումբը, իբրեւ ազգասիրական պարտականութիւն ։

Տարիները շատ բան մաշեցուցած են կամ կը մաշեցնեն նաեւ այս ճակատին վրայ։ Եւ մասնաւորապէս ա՛յս համայնակուլ յոր-ձանքին մէջ։

Օրինակ, ո՞րու համար գաղտնիք է որ, 15 տարուան ընթացքին, ձայներն ալ «դառնալ», փախուիլ սկսած են։

Երգչախումբերու անդամներէն եւ անդամուհիներէն անոնք որ չափահաս էին, կրցան պահել ձայնի, տոկունութեան հարատեւութիւնը, հայկականութիւնը ։

Արդ, քանի տարիները կ՚անցնին, խումբերու անդամներն ալ փոփոխութիւններ կը կրեն։ Աղջիկները կ՚ամուսնանան, տղաքը հեռանալ կը քաշուին, եւ դժուար կ՚ըլլայ նոր տարրեր ճարել։

Անշուշտ ոչ տղան է որ կը պակսի, ոչ ալ աղջիկը։ Բայց, շատեր որ կը յօժարին մասնակցիլ երգչախումբի մը, դժբախտաբար զրկուած են տարրական յարմարութիւններէ,— լեզու, ձայն, արտասանութիւն։ Տեղական դպրոցը փոխած է ոչ միայն հոգեբանութիւնը, այլ եւ առոգանութիւնը («Ցառաջ»ը կ՚արտասանեն «Ցաղաջ» եւն.)։

Կ՚ընդունինք թէ անդարմանելի չէ այս պարագան։ Բայց, երեւոյթ մըն է որ ուշադրութիւն կը պահանջէ ։

Ուրիշ անդական չարիք մը,— ապրուստի պայմանները, հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները, ինչպէս եւ միջավայրին ազդեցութիւն, գլխիւ հրապոյրները ։

Մէկ խօսքով՝ լուրջ ջանք մը, ուր տաք սիրտ եւ ամուր ջիղեր կը պահանջուին, հայկական գիծը անվթար պահելու, որ եւ է ձեռնարկի տեւականութիւնը ապահովելու համար ։

Արեւելեան գաղութներու մէջ ալ, ուր տարագիր բազմութիւնները աւելի համախումբ կ՚ապրին, ուր կարելի է առջով կարել ամբողջ թաղի մը տարածութիւնը, նիւթական դժնէութիւնն է որ կը ջլատէ շատ մը բարի տրամադրութիւններ ։

Ու վերջապէս, այստեղ թէ աւելի հեռուները, ընդհանրապէս գլխաւոր քաղաքներու հասարակութիւնն է որ կ՚օգտուի երգիչէն կամ երգչախումբէն։ Մնացեալները ստիպուած են գոհանալ իրենց գիտցած եղանակներով, կամ հնչեցնել խուլոտ ձայնագիր մը, իրենց կարօտը առնելու համար ։

Երգիչը, եթէ սակաւ անհատ մըն է, հարկադրուած է իր պտոյտները կատարել համաձայն իր անձնական միջոցներուն, վստահելով իր վայելած ժողովրդականութեան։ Եւ սակաւաթիւ բարեկամներ են որ պիտի սատնեն կազմակերպութեան հոգը, որուն վարձումէն մինչեւ տոմսակներու սպառումը ։

Իսկ եթէ երգչախումբ մըն է, չի կրնար իր տեղէն շարժիլ ։ Շատ շատ, միեւնոյն քաղաքին զանազան թաղերը կ՚երթայ, այն ալ եթէ անդամներն ու անդամուհիները բարեհաճին։ Ցեխուն-վաթսուն անգամ կ՚ունենայ, քսանը հազիւ կուգան ։ Ոչ թէ չկամութեամբ, այլ բանաւոր առարկութիւններով։

Արդ, ի՞նչ պիտի ընեն բազմաթիւ հայաշատ քաղաքներ, հայկական երգահանդէս լսելու, տեսնելու համար։ Կարելի՞ է առտուն կանուխ արթնցողին պաշտօն յանձնել որ երգչախումբ մը կազմակերպէ։ Չէ՞ որ մասի վրայ կը համրուին մասնագէտները ։

Անշուշտ ընդունակ տարրեր չեն պակսիր շատ մը վայրերու մէջ, աշակերտած ըլլալով Վարդապետին եւ ուրիշ երաժշտագէտներու ։ Բայց անոնք անգամ քաջալերութեան, աջակցութեան կը կարօտին, ապարդէն նետուելու համար ։

Եզրակացութի՞ւնը,— ամփոփելով այս բոլոր խորհրդածութիւնները եւ դեռ ուրիշ մանրամասնութիւններ.—

1. Ընդունիլ թէ ինքնապաշտպանութեան ամէնէն ազդու միջոցներէն մէկն է Հայկական Երգը, իր լայն առումով։ Նոյնքան անհրաժեշտ որքան դպրոցը կամ թատրոնը։ Եւ անփոխարինելի՝ մանաւորապէս այն գաղութներուն մէջ ուր չունինք ազգային ինքնավարութիւն, ուր հարթիչ գլանը ամէն օր կը տրորէ եւ կը տարրալուծէ նոր սերունդը ։

2. Երգը, երգիչն ու երգահանդէսը քաջալերել ոչ թէ իբրեւ բարեսիրութիւն, այլ իբրեւ պարտականութիւն գիտակից հայրենասէրի, գործնապէս արժարժելով անոր սէրը, քարոզելով, պայքարելով, անտարբերները դարձի բերելով։ Նոյն իսկ օտարները աւելի շատ կ՚ազդուին մեր ժողովրդական երգերէն, աւելի լաւ կը ճանչնան մեզ, քան չոնդալից ճառեր լսելով կամ ակադեմական գիրքեր կարդալով ։

3. Համոզուիլ եւ համոզել թէ՝ ինչպէս մշակոյթի միւս ճիւղերը, երգն ու անոր մշակները, հետեւորդներն ալ կը կարօտին նիւթական լայն միջոցներու,— դրամագլուխի, կտակի, մեկենասի ։

4. Միջոցներ խորհիլ, նոյն իսկ ընկերակցութիւն մը կազմել, որպէսզի տրամադրելի երգչախումբերը կարենան պարբերական պտոյտներ կատարել քաղաքէ քաղաք ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ Փ'ԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Քէսապի շրջանը կը մնայ Սուրիոյ մէջ

Ուրբաթ օր Ֆրանսա եւ Թուրքիա ստորագրեցին երկու դաշնագիրներ, մէկը՝ Փարիզ, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, փոխադարձ օգնութեան մասին, միւսը՝ Անգարա, Սանճաքի մասին։

Այս դաշնագիրներուն ստորագրութեամբ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կը հաստատուի երկու պետութեանց միջեւ ։

Ինչպէս դիտել կուտայ տեղական թերթ մը, այս զինակցութեամբ Ֆրանսա կը վերադառնայ հին աւանդութեան մը, որուն համաձայն իր արտաքին քաղաքականութիւնը դարձած է դէպ ի Թուրքիա, ամէն անգամ որ գերմանական վտանգը ցցուած է հեռը. Եւրոպայի մէջ։ Այս աւանդութիւնը կը սկսի 16րդ դարէն, երբ «յոյժ քրիստոնեայ» Ֆրանսուա Ա. Փավիայի մէջ պարտուելով Կարոլոս Ե. կայսրէն, խորհրդակցութիւնը վարդապետութիւնը եւ իր մասնին զրկեց անհաւատ Սուլթան Սիւլէյմանի, զինակցութիւն մը կնքելով իսլամական Թուրքիոյ հետ, Հապսպուրկներու գերման-կաթոլիկ կայսրութեան դէմ։

Փարիզի մէջ ստորագրուած յայտարարութիւնը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները, յարեւման անգլօ-թուրք համաձայնութեան.—

1. Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Թրքական կառավարութիւնը սերտ խորհրդակցութիւններ կատարելով — խորհրդակցութիւններ որոնք կը շարունակուին տակաւին— հաստատած են իրենց տեսակէտներու նոյնութիւնը ։

2. Երկու պետութիւնները երկարատեւ եւ վերջնական համաձայնութիւն մը պիտի կնքեն, փոխադարձ յանձնառութիւններով, ի շահ իրենց ազգային ապահովութեան ։

3. Սպասելով վերջնական համաձայնութեան կնքումին, Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Թրքական կառավարութիւնը կը յայտարարեն թէ՝ նախայարձակման մը պարագային եթէ պատերազմ ծագի Միջերկրականի շրջանին մէջ, պատրաստ պիտի ըլլան գործակցելու իրապէս եւ փոխադարձաբար իրենց կրցած օգնութիւնը եւ աջակցութիւնը ընծայելու ։

4. Այս յայտարարութիւնը, ինչպէս եւ նախատեսուած համաձայնութիւնը ուղղուած չէ ո եւ է պետութեան դէմ եւ կը ձգտի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ապահովել փոխադարձ օգնութիւն մը եւ աջակցութիւն մը, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ ։

5. Երկու կառավարութիւնները կ՚ընդունին թէ կարգ մը խնդիրներ, մէջն ըլլալով փոխադարձ յանձնառութեանց գործադրութեան զանազան պայմանները աւելի ճշգրիտ սահմանումը, կը կարօտին աւելի խոր քննութեան մը, վերջնական համաձայնութեան կնքումէն առաջ։ Այդ քննութիւնը սկսած է այժմ ։

6. Երկու կառավարութիւնները կ՚ընդունին թէ նոյնպէս անհրաժեշտ է ամրապնդել Պալքաններու ապահովութիւնը եւ այժմ կը խորհրդակցին, այդ նպատակին հասնելու համար կարելի եղածին չափ շուտ ։

7. Այս յայտարարութեան տրամադրութիւնները արգելք չեն երկու կառավարութեանց համար՝ համաձայնութիւններ կնքելու ուրիշ երկիրներու հետ, ի շահ ընդհանուր խաղաղութեան ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը առանձին գրով մը կը յայտարարէ թէ երբեք իր մտքէն չանցնիր հրաժարիլ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ առանձնած պաշտօնէն (հողատարութիւն), ի նպաստ երրորդ պետութեան մը ։

*** Փարիզի եւ Լոնտոնի հետ կնքուած համաձայնութեան ռազմագիտական ամենամեծ արժէքը այն է որ՝ Նեղուցները պիտի բացուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ առջեւ, եթէ պատերազմ ծագի։ Երկու երկիրներուն մարտանաւերը պիտի կրնան ազատօրէն Սեւ ծով մտնել, զօրք եւ ռազմամթերք փոխադրելով Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի համար, եթէ այդ երկիրները յարձակում կրեն Գերմանիայէն։ Մասնագէտներու կարծիքով, մեծ պատերազմը անուղղակի երկու տարի երկարեցաւ, որովհետեւ Թուրքիա հեռը. Եւրոպայի պետութեանց զինակիցն ըլլալով, փակեց Նեղուցները եւ Անգլիա եւ Ֆրանսա չկրցան ռազմանիւթ հասցնել Ռուսիոյ։ Իրազեկներու կարծիքով, Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի յուլիս 23էն սկսեալ, երբ վաւերացման թուղթերը փոխանակուած կ՚ըլլան երկու պետութեանց միջեւ ։ Ֆրանսական զօրքը Ալեքսանտրէթի շրջանը պիտի պարպէ մինչեւ յուլիս 22։

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը անմիջապէս վաւերացուց համաձայնութիւնը, իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը լիազօրութիւններ ստացած ըլլալով, պէտք չունի խորհրդարանին վաւերացման ենթարկելու զայն եւ միայն հանրապետութեան նախագահն է որ պիտի ստորագրէ։ Այս պարագան բախտաւորութիւն մը կը համարուի Տալատիէի դահլիճին համար, որովհետեւ աջակողմեան հոսանքները ուժգնօրէն պիտի բողոքէին Սանճաքի յանձնումին դէմ, առաջնորդութեամբ Գ. Լուի Մառէնի ։

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Տեղական թերթերու հրատարակութեննէն որոշ չի հասկցուիր թէ ո՛ր հողամասերը Սուրիոյ մնացած են, Սանճաքի մասին գոյացած համաձայնութեամբ։

Այսպէս, անվիճելի է որ Քէսապի շրջանը փրկուած է։ Իսկ Անտիո՞քը (քաղաքը)։ «Ժուռնալ», որ առաջին անգամ գրած էր թէ Անտիոք քաղաքը Սուրիոյ կը մնայ, երէկ նորէն հետեւեալ խորագիրը դրած էր — «Սանճաքը Թուրքիոյ կը ձգուի բացի Անտիոքէն»։ Իր քաղաքական քրոնիկագիրը, Սէն-Պրիս, կը գրէ այս առթիւ.

— «Անգարայի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնը կ՚ընդունի Թուրքիոյ կատարեալ գերիշխանութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքին գրեթէ ամբողջ տարածութեան վրայ։ Փոքր մաս մը կը մնայ Սուրիոյ. — Քէսապի շրջանը,

(Շարունակութիւնը երկրորդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԶԱՐԴԱՐԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՊԱՏԵՐԸ

Կարճ պատմութիւն մը.—

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը Ժընեւի գերմանական հիւպատոսին վերադարձուցեր է թանկագին օրոգ մը որ նուիրուած էր երբեմնի Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ եւ կը կախուէր Ա. Դ. խորհուրդի մասնաւոր սենեակին մէջ։

Օրոգը կը ներկայացնէ Թուրքերու պարտութիւնը Վիէննայի առջեւ, 16րդ դարուն եւ վար առնուած էր քանի մը ամիս առաջ, թրքական կառավարութեան խնդրանքին վրայ։ Այդ կառավարութիւնը դիտել տուած էր թէ նկարագրուած տեսարանը կը հակասէ Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնական սկզբունքին՝ միջազգային գործակցութեան գաղափարին։

Գերմանական հիւպատոսը եւ առնելով գորգը, փոխադրած է Վիէննայի թանգարանը ։

×

Ինչպէս կը տեսնէք, երեք կողմեր կան այս պատմութեան մէջ.— Ազգաժողովը, Թուրքիա եւ գերմանական հիւպատոսը ։

Այս երեքէն ո՞րը արժանի է շնորհաւորութեան ։

Իմ կարծիքով՝ Թուրքիան, որ ահաւասիկ դաս մը եւս կուտայ Եւրոպայի ։

Արդարեւ, կարճամտութիւն չէ՞ չորս հարիւր տարի առաջ պատահած դէպքի մը պատկերը կախել եւ վիրաւորել Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ անոր գործակցութիւնը կը մուրան ։

Պատկե՞ր կը պակսի, պաստառի, գորգի թէ կտաւի վրայ, Ազգաժողովին սենեակը զարդարելու համար, առանց հակասելու գործակցութեան գաղափարին ։

Օրինակ, ինչո՞ւ չկախել, հանդիսաւորապէս, Լօզանի դաշնագրին ստորագրութեան տեսարանը, իբրեւ փայլուն վկայութիւն մը միջազգային գործակցութեան, հոգ չէ թէ կարգ մը մանր ժողովուրդներ տուժած ըլլան ։

Կարելի է անոնց ալ գոհացում տալ, այդ պատկերին զոյգը հիւսել տալով հայ, յոյն եւ քիւրտ բանուորներու։

Նոյնքան փառաւոր զարդ մը պիտի չկազմէ՞ր Եթովպիոյ փրկութեան համար սարքուած միջազգային գործակցութիւնը, մասնակցութեամբ 52 ազգերու ։

Տակաւին կարելի էր թանկագին օրոգներ հիւսել Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ ... Ալբանիոյ պատմութիւններէն, բոլորն ալ համաձայն Ազգաժողովի սկզբունքին,— գործակցութիւն անզարներու գլխուն վրայ։

Ափսո՜ս որ Ազգերու Դաշնակցութեան դուռները փակուած են մեր առջեւ, իբրեւ ազգովին «հայրմաքրյաս»։

Եթէ այդպէս չըլլար, մեր արուեստագէտները, նոյնիսկ հասարակ բանուորներն ու բանուորուհիները դեռ ինչե՛ր կրնային յղանալ, Ազգաժողովի պալատին պատերը անմահացնելու համար, մինչեւ անգամ... դրախտի վերածելու համար։

ՎԱՀԷ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԻՆ ՄԷՋ

Պաշտօնաթերթը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց օտար ընկերակցութեանց եւ ակումբներու մասին, որոշ բարեփոխումներ հաստատելով ։

Այս յայտարարութեան համաձայն, օտար ընկերակցութեանց վերաբերեալ հրամանագիր – օրէնքին տրամադրութիւնները գործադրելի չեն հետեւեալ կազմակերպութեանց համար.—

1. Ընկերակցութիւններ որոնց միակ նպատակն է ապահովել կրօնական պաշտամունքը ։

2. Կրօնական միաբանութիւններ ։

3. Ընկերակցութիւններ որոնք հանրօգուտ համարուած են հրամանագրին հրատարակութենէն առաջ ։

4. Առեւտրական ընկերակցութիւնները ։

5. Փոխադարձ օգնութեան ընկերակցութիւններ՝ կազմուած համաձայն 1938 ապրիլ 1ի օրէնքին ։

6. Արհեստակցական սնտիքաներ, որ կը գործեն համաձայն 1884 մարտ 21ի եւ յետագայ օրէնքներու ։

Միեւնոյն բացառութիւնները կը հաստատուին այն բոլոր ընկերակցութեանց համար որ հաստատուած են համաձայն միջազգային դաշնագիրներու ։

Այս առթիւ նորէն կ՚ազդարարուի թէ օտար ընկերակցութեանց անդամները պէտք է անձնագիր ունենան կանոնական անուղութեամբ (երեք տարի) ։ Անոնք որ երեք տարիէն պակաս անուղութեամբ անձնագիր ունին, կրնան անդամագրուիլ օտար ընկերակցութեանց, բայց չեն կրնար վարչական պաշտօն վարել եւ իրաւունք չունին քուէարկելու ։

*** Ապրիլ 21ին հրամանագիր – օրէնք մը հրատարակուած էր, զսպելու համար օտար քարոզութիւնները եւ գրգռիչ աշխատութիւնը՝ քաղաքացիներու միջեւ։ Այս օրէնքին համաձայն, առջի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան Ֆրանսական չորս ընկերակցութեանց կամ թերթերու գրասենեակներուն մէջ եւ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան

Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը՝ Միջերկրական

Հռոմի «Ժիօռնալէ տ՚Իթալիա» թերթը, որ արտաքին նախարարին օրկանն է, ուշագրաւ յօդուածով մը կը բացատրէ թէ Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը կը նշանակէ գերակշռութիւն Միջերկրականի մէջ, ընդհանրապէս, եւ Եուկոսլավիոյ, Ալպանիոյ եւ Յունաստանի, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէկ մասին վրայ, մասնաւորապէս։ Այս գրութիւնը արտայայտուած է գերմանական հանդէսէ մը, մեծ ուշադրութիւն գրաւելով։ Ինչպէս կ՚երեւայ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մնացեալ մասն ալ վերապահուած է գերմանական ազդեցութեան ։

Յօդուածագիրը, Անսալտօ, կը յայտարարէ թէ գերակշռութեան հաստատումը չի նշանակեր աշխարհակալութեան պայքար մը վարել Պալքաններու մէջ, այլ միւս պետութիւնները հեռացնել Միջերկրականէն, որքան կարելի է, եւ ապահովել «առաւելագոյն ինքնավարութիւնը քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ», նշանակուած երկիրներուն մէջ։ «Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ Միջերկրականի ժողովուրդներուն անկախութիւնը, գլուխ հանելու համար իր կայսերական նպատակները։ Միւս բոլոր պետութիւնները որ կը խօսին Միջերկրականի ժողովուրդներուն անկախութեան մասին, սուտ կը խօսին, միայն Իտալիան է որ սուտ չի խօսիր»։

ԿՈՎԿԱՍ, ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՆ ՈՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Գաւառական մարդ մըն է սա Ատոլֆ Հիռը: Գոնէ կը փափաքէր որ այդպէս ըլլար: Իր գործը, իբրեւ օտարի, պատկառանք կ'ազդէ մեզի:

Ի՞նչ գործ բրած է Ատոլֆ Հիռ. Ան գրած է իր մայրենի լեզուով, գերմաներէն, «Գործնական քերականութիւն արեւելահայերէնի»: Ան հրատարակած է կովկասեան հէքեաթներու ժողովածու մը, գերմաներէն, գրեթէ երեք հարիւր էջնոց, ութսունհինգ հէքեաթներով: Ատոլֆ Հիռ երկար տարիներ Կովկաս անցընելով սորված է կովկասեան լեզուներ, եւ լեռ ու ձոր ոտքի տակ առնելով հէքեաթ հաւաքած է: Այս հէքեաթագիրքը Կովկասի ցեղերուն եւ անոնց կրթական մակարդակին ու դիրքին մասին գըլխու պտոյտ պատճառող գաղափար մը կուտայ: Չեմ գիտեր թէ մեզմէ քանի՞ հոգի հետաքրքրուած են այդ երկրամասին բնակիչներով, անոնց վարք ու բարքով եւ մշակոյթով. Անշուշտ մեր արեւելահայ եղբայրները մեզմէ աւելին գիտեն այդ մասին: Բայց անգամ մը համբրենք հէքեաթները որպէսզի ժողովուրդներուն մասին գաղափար կազմենք:

Նախ հոն չկայ ռուսերէն ոչ մէկ հէքեաթ, եւ մինակ մէկ թաթարերէն՝ ան ալ փոփոխակ: Վրացիները կը քալեն առջեւէն 11 հէքեաթով, յետոյ կուգանք մենք վեց հէքեաթով, բաղդատաբար աննշան թանիր: Ետոյ կը շարուին կարգով — հինգ օսեթերէն, չորս աւարերէն, չորս իմերերէն, չորս չէչէններէն, երեք լաքերէն, երեք կարպարտիներէն, երկուական լահիճերէն, կուրիներէն, հուրկաններէն, արչիներէն, ակուշերէն եւ ուտերէն, ու մէկական... քիւրտերէն, ապխազերէն, պարաճաերէն, ապխազերէն, թապասարաներէն, յակիրէն, մինկրելերէն, կումիկերէն, տատիշերէն եւ վախարերէն: Ու փոփոխակներ այս լեզուներուն մէկով ու միւսով:

Ցեղերու եւ լեզուներու այս բազմազանութեան մասին աւելին գիտնալու համար պէտք է յառաջաբանէն մաս մը կարդալ.

— «Կովկաս երկիր մըն է, որուն հետ կապուած են եւրոպական ժողովուրդներու հնագոյն պատմութիւնները. կը բաւէ յիշել Արգոնաւորդներն ու Պրոմեթէոսը, համոզուելու համար թէ ինչքան հին ժամանակներէ ի վեր այդ լեռնաշխարհը կը հէքեաթարանէ: Ինչպէս որ բազմազան է իր աշխարհագրական քարտէսը —, ամենաները վանուն անուն կը յիշէ—, նոյնպէս բազմերանգ է Կովկասցիներու անգիր հէքեաթի գրականութիւնը: Զարմանալի տեղը չէ որ երկիրը կը դառնայ կեդրոնը շրջանակին, որուն մէջ տեղի ունեցան եւրոպական–մերձաւոր ասիական մարդկութեան դէպքերը: Իր հարաւը եւ հարաւարեւելքը կը կանգնին ու կը կործանին Հիթիթներու, Սումերներու, Բաբելոնի եւ Ասորեստանի պետութիւնները, իր արեւելքը մեծ պայքարը Իրանի եւ Թուրանի, որմէ կ'աւանդէ Շահնամէն, հիւսիսը կը յածին Սկիւթացիներն ու Սաւրոմաթացիները, յետոյ Հոներ եւ Մաճառներ, Ալաւանք եւ Աւարները, Ալան եւ Թաթարները ոտքի տակ կ'առնեն զայն: Համայնցիք կը հպատակեցնէին Աղուանից տանը, Պարթեւները անոր տիրապետութիւնը վիճելի կը դարձնեն Հռոմի: Սասանեանները զրադաշտականութիւնը կը տարածեն, որուն հետ քրիստոնէութիւնը բուռն եւ երկար պայքար մը կը մղէ: Ետոյ իսլամական հեղեղը կը ծածկէ երկիրը, մինչեւ յետին կիրճերը, առանց ամէն տեղ յաղթական ելլելու: Մոնկոլեան յարձակումը եւ թաթար վաչկատուններ երկիրը իրենց գրկանքին մէջ կ'առնեն եւ վերջապէս կուգայ Մոսկովը եւ զայն կը խլէ Պարսիկներէն ու Թուրքերէն: Ու կը բերէ խաղաղութիւն մինչեւ Մեծ Պատերազմ: Պատմութեան աւանդածը կը հաստատէ եւ կ'ամբողջացնէ լեզուաբանութիւնը: Հոն կան վեց թաթարական բարբառներ, երեք չորս իրաներէն, հին իրաներէնէ մը զատ, օսեթերէն, յետոյ հայերէն, տեղ տեղ յունարէն, ու տակաւին բուն կովկասեան լեզուներու խորհրդաւոր աշխարհը: Վրացերէնն ու իր մօտ լեզուները սեմական կը համարուին, ֆինլանտական եւ հունգարական լեզուներուն մէջ կովկասեան հետքեր կը նշմարուին, ինչպէս նաեւ հնագոյն եւ նոր յարաբերութիւններ ժողովուրդներուն միջեւ:

Ամէն ինչ կը ցուցնէ որ Կովկաս կղզի մը կը ձեւացնէ ազգերու լինելութեան հոսանքին մէջ. իր կիրճերուն եւ ձորերուն մէջ բազմաթիւ ժողովուրդներու փշրանքներ կախուեր մնացեր են եւ իրենց հետ պատմութեան ու հաւատք, բարք, սովորոյթ եւ լեզու: Ով անկէ անցաւ, իր ժայռերուն վրայ թողուց մարդեր եւ նիւթական ու հոգեկան արժէքներ: Անկէ զանազանութիւնը իր հէքեաթներուն եւ ուրիշ պատմուածքներու գրականութեան: Ըսել կ'ուզեմ անոնց ծագումը այլազան է: Որովհետեւ ոչինչ աւելի դիւրութեամբ կը տեղափոխուի քան այն որ հաճելի եւ դիւրին կը պատմուի: Օրինակ Նասրէտտին Հոճայի մեզի ծանօթ առակները, որոնք անպայման հայ փախստականներ Թուրքիայէն միասին բերած ըլլալու են»:

Հիմա տեսնենք թէ ի՞նչ են Կովկասի այս փոքր եւ այլազան ցեղերը:

Վրացիները եւ Թաթարները շատ ծանօթ են, անոնց խօսքը ընելն աւելորդ է: Մենք ալ անծանօթ չենք, ոչ ալ Ռուսերը: Ապխազները կը բնակին Սեւ ծովու արեւելեան ափը: Սեփական, հիւսիս արեւմտեան Կովկասի լեզուներուն պատկանող լեզու: Ակուշները լեզկեան ժողովուրդ մըն են Տաղիստանի կեդրոնը: Նոյնը Արչիները: Աւարները ամէնէն ուժեղ լեզկեան ժողովուրդն են: Անոնք Միջին դարուն Եւրոպա արշաւած են: Նուրքանները լեզգեան ժողովուրդ մըն են արեւելեան Տաղիստանի մէջ: Իմերեթները, Քութայիսի մէջ, վրացական ցեղ մըն են: Կապարտինները ամէնէն աղնուատոհմ Չէրքէզներն են: Գարաչայիները հիւսիս արեւելեան Կովկասի մէջ թաթարական ցեղ մըն են: Մինկրէլները, Սեւ ծովու արեւելեան ափը, Վրացիներու ազգական են: Լազերը, նաեւ Ղալիկեաժուլ կոչուած, լեզեան ցեղ մըն են: Կումիկները թաթար, հիւսիս արեւելեան Տաղիստանի մէջ: Կիւրինները լեզգեան ցեղ, Տաղիստանի մէջ (Սամուրտալ): Օսեթները, հաւանօրէն Ալաններ, Կովկասի կեդրոնը, կը խօսին իրաներէն: Սվանները, Կովկասի արեւմտեան լեռնականներ, վրացերէն եւ մինկրէլերէն կը խօսին: Թապասարանները, Տաղիստանի արեւելքը, լեզգեան ժողովուրդ: Տաւտերը կը խօսին նոր իրաներէն: Չէչէնները Կովկասի հիւսիս արեւելեան ժողովուրդ մըն են եւ կը խօսին տեսակ մը լեզկերէն: Ուտերը կը խօսին լեզկերէն, կը բնակին միայն Վարդաշէն եւ Նիջ գիւղերուն մէջ, Նուխայի արեւելքը, Անդրկովկաս: Ջախուրները, լեզգեան ցեղ, կը բնակին վերին Սամուրի մէջ: Քիւրտերը կը բնակին հայկական հողերու վրայ: Ինչպէս Թրքահայերս բուն հայկականէն զատ, աշխարհի բոլոր հողերուն վրայ կը բնակինք:

Եւ, քանի որ տեղը դրած ըլլալու համար, այս բոլոր ցեղերուն եւ ցեղիկներուն կողքին, որոնք իրենց լեզուն եւ դիմագիծը անաղարտ պահած են, ու կը պահեն, Մոսկովը չէ, ով կ'ուզէ գայ Կովկաս,— մեծ անցեալի տէր ժողովուրդ մը, Հայը, Ռուսէն աւելի շուտ կը ռուսանայ մէկ ումպով կուլ տալով անոր թէ լեզուն թէ մշակոյթը, դուրսէն դուրս նետելով հայ լեզուն եւ հայ մշակոյթը: Այս այսպէս է, եթէ հազար հոգի հազար անգամ հակառակը փաստել ուզեն: Հայը նոյնիսկ կը վրացանայ հոն, վրացեր է, Քութայիսի շրջանին մէջ, կորսնցնելով իր լեզուն եւ բարբառելով վրացերէն: Փրակայի մէջ քանի՛ քանի՛ այդպիսի անլեզու եւ միւս կողմէ լեզուագար ուսանողներու հանդիպեցայ, որոնք իբր ռուս եւ վրացի եկած էին եւ կ'ուսանէին: Անոնցմէ է հռչակաւոր Անրի Թռուայան:

Այսպէս, ամբողջ Կովկասը եթէ հյենք(*), մաղենք ու տարրալուծենք, կը մնան երեք գլխաւոր ազգեր, Հայ, Թաթար, Վրացի: Մնացածները աննշան թուով ժողովուրդներ են, մերթ քանի մը հազար հոգիէ բաղկացած ազգեր, յաճախ ազգակից կամ Վրացիներու եւ կամ Թաթարներուն: Այս երեք գլխաւոր ժողովուրդներն ալ Մոսկովը իրարու հետ թշնամացուցած է, զանոնք բաժնելով դիւրին ստրկացնելու համար:

Ցառաջիկային ճաշակ մը կովկասեան հէքեաթներէ: Մէկը՝ վրացերէն, «Մոխիր խառնողը», եւ մէկ ալ հայերէն, «Հրեղէն ձին»: Հէքեաթը ժողովուրդներու իսկութեան հայելին է: Մաքիկ մըն է ան, պարզ եւ առանց արուեստականութեան, որ ցեղին հոգիէն կը բուսնի, եւ կը պատմէ, անխարդախ, այդ հոգեկան ներաշխարհը: Գրականութիւնը ազգի մը մասնաւոր թռիչքին ստորինանշանն է: Հէքեաթը զանգուածին հոգեչափը: Այս տեսակէտէն հետաքրքրական է բաղդատել «Մոխիր խառնողը», վրացերէն հէքեաթի գիրքէ մը թարգմանուած, «Հրեղէն ձիուն» հետ, խորդիմացուած հայերէն գաւառաբարբառ մը, ու թերեւս մեզմէ ոմանց ծանօթ: Այդտեղ կը հակադրուի Վրացիներուն փչելու կարողութիւնը Հայուն արիական մարդու վեհ եւ ազնուական կեցուածքին: Հէքեաթին համաձայն Վրացին կը փչէ, եւ կ'ուզէ չեղած տեղը երեւալ, Հայը համեստօրէն կը ծածկէ իր հերոսութիւնն եւ անվիճելի արժէքները եւ չուզեր երեւալ: Կը թուի գործնական կեանքի մէջ ալ նոյնն է իրողութիւնը, եւ ատոր կը պարտին Վրացիները իրենց առաջնութիւնը Կովկասի մէջ...

ԵՐ. ՔՈՉԵԱՆ

(*) Հյել: Մատնելով հատիկ հատիկ զատել ցորենին մէջի քարը, աւազը, յարդը, կորինքը, եւայլն

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն

(Քերթուածներ, Ն. Սարաֆեան)

Նիկողոս Սարաֆեան, տպաւորապաշտ նկարիչ, մեր խռովակոծ ժամանակի գերզգայութիւնն ունի. մանաւանդ, կը սիրէ տալ տպաւորութիւնը արագութեան, որ լոյսի եւ ստուերի, ծաւալի եւ խորհուրդի սահմանները կ'եղծանէ: Իր քերթուածներուն մէջ կը կանգնին ու կը պարեն գինով պատկերներ, որոնք փրցուած են մեր օրերու վիժանուտ պաստառէն: Ցայգային անջրպետի մը մէջէն անիկա, նստած հրեղէն նոր վիշապին,— ինքնաշարժ Պեգասին— միգամած ճամբան երկայնքին կը դիտէ ուրուականներու դիւապարը. կը լսէ թեւթափը անդրաշխարհիկ ոգիներու, այդ ոլորտքին առջեւ բնութեան ընթացիկ եղելութիւններն անգամ մեհենադրոշմներու, խորհրդանշաններու լուռ բարբառը կը յայտնաբերեն.

Ահա վառ
Արեւածագը արդէն
Եւ յորդութիւնը վսեմ: Երկինքներէն
դէպի վար
Հեղեղատներն հրդեղէն
Եւ անտրատ ծննդեան ահա սարսուռը: Լոյսեր
Որ կը հոսին յամրօրէն:
Շէկ կակաչներ վիրխարի՝ հորիզոնին կողմ ի վեր:
Ամպերէն վարդ ու բոլոր
Ծառերն ի վար կը հոսի կայտառ ժըպիտը լոյսին:
Արեգնալոյծ, մեղրածոր
Բլուրներն, արտերն ու ծառերն
Ռատիօներով կը խօսին
Մինչ կանչն հզօր՝ շարէ շար
Կը ծաւալի գիւղերուն աքլորներուն:
Ձով արփին...
Ամպերն հեռուն կը ցնդին
Կիսամութին մէջ մոլոշ, որպէս
Փախչող ուրուական:

Սարաֆեանի քերթողագրքին առաջին մասը, որ «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն» անունը կը կրէ, առանձնապէս, մշտական բխում եւ ծորում մըն է այնպիսի աղօտ–յըստակ ոգեկոչումներու, բանդագուշալից պատկերներու, անուրջ–իրական յայտնատեսութեանց, որոնք հրամ առ հրամ կը բարձրանան, կը թեւթափին, ալիքներու նման կ'արշաւեն իրարու ետեւէ եւ կ'ողողեն բանաստեղծի հոգին ու գրքի հորիզոնը:

Այն առաջին երկար քերթուածը որ բստ հեղինակի, «իր երկու մասերով կը կազմեն առանցքը հրատարակելի քերթուածներու երկու հատորներուն», եզական նմոյշ մըն է մեր ժամանակը հարազատօրէն յայտնաբերող քերթողութեան:

Իբրեւ շարժառիթ հեղինակը թելադրուած է ինքնաշարժի ուղեւորութենէ մը, կամ ծովային մակընթացութեան տեսարանէ մը: Բայց դասական շրջանի մը մինչ գրողը պիտի բաւականանար երեւոյթներուն ճշգրիտ նկարագրութեամբ, Սարաֆեան, ինչպէս առհասարակ ժամանակակից գրողներու մեծագոյն մասը, անկարող է տարրկայական աշխարհը զատորոշել ենթակայական աշխարհէն, որոնք շարունակ իրարու կը խառնուին, իրար կը գունաւորեն, իրար կը բարդացնեն. բանաստեղծը մտասեւեռում մը ունի միանգամայն իր յուշերուն, իր անցեալին, որոնք կուգան տարօրինակ խորք մը տալու արբող տեսարանին:

Դէմէս կուգան, կ'ողողեն օրերը
գլխ: Սրտիս մէջ կ'արձագանգեն,
կ'որոտան
Ադամանդէ, ոսկեղէն
Ապառաժներն ու սիւները երբեմնի
Ճոխ յոյսի տան:

Գրքին առաջին այս մասը վերջ ի վերջոյ համանուագի մը տպաւորութիւնը կը թողու, ուր նօթերու շլացուցիչ հոսանութին տակ յաճախ միեւնոյն շեշտը, միեւնոյն լայթմոթիւը կը յայտնուի ու կը կրկնէ ինքզինք: Այդ այն է թէ թերեւս ծովախաղացքի նման մարդ էակն ալ մշտական ծփանք մըն է իր անցեալին ու ապագային, ներկայի եւ բացակայի, իրականի եւ երազի, րոպէի եւ յաւիտենականի ափերուն միջեւ:

Գրքին երկրորդ մասը կը բովանդակէ քառասնեակ մը անջատ քերթուածներ, որոնք աւելի յստակօրէն կը ցոլացնեն Սարաֆեանի բանաստեղծական հակումները:

Անիկա կը յայտնուի իբրեւ լայնածիր տեսանողը խռովահար, ալեկոծ համայնապատկերներու: Հովուերգական անդորր անկիւններ, գողտրիկ տեսարաններ չկան իր գրքին մէջ: Ան մեր ժամանակի մակերեսէն կը խլէ, կը կապէ թելադրական որմանկարներ: Պանդոկը, կայարանը, ոստանին վերեւ թեւ բացող գիշերային լուսարձակները կամ երկնքի աստղերու տակ սահող անտեսանելի սաւառնակը, պողոտաներու, մայթերու պատկերներ՝ անձրեւի, կանթեղներուն ցոլքին տակ. հանրապարտէզներու խժալուր իրիկուններ, անտառի լուրջ կամ լուրթ պահեր, եւ միանգամայն հայկական դաշտահանդէսի մը արեւելապատումը՝ խատուտիկ եւ տխուր, Հայու հոգիի ներքին տենչավառութիւններ.

Սարաֆեանի երանգապնակի գոյները տժոյն են եւ աղջամղջային, իր պաստառներուն վրայ ծաւալները կը խուժեն, կը գահավիժին, կ'անցնին վայրի արշաւներով: Միաւորներ չըկան իր նկարներուն վրայ, այլ յոգնակի վիճակներ: Ինչ որ եզակի է, ինչ որ կուգայ կենդանացնելու, ինչ որ կուգայ մարդկային շունչ տալու այդ ամբողջ տեսարաններու, բանաստեղծի եսն է, իր Ներկայութիւնը՝ իրմէ դուրս ամէն տեղ, ուրկէ անցած է ինք.

Սարաֆեանի բոլոր քերթուածները կը մատնեն տրամադրութիւն մը, զգացական վիճակ մը, որ յատուկ է մեր եւրոպական «մոմենտին»: Առողջ, կենսուրախ, հաշտ վիճակ մը չէ ամենեւին ատիկա, բժշկական բառով այդ վիճակը պիտի կոչեմ névrose որ խորքին մէջ թէեւ բնախօսական, բայց իր արտայայտութեան մէջ ոչ այլ ինչ է եթէ ոչ խախտումը մարդուն հոգեկան հաւասարակշռութեան:

«Նէվրոզը» բնականաբար ոչ մեր դարով կը սկսի, ոչ ալ անով պիտի վերջանայ: Անիկա դատակնիքն է մարդուն, որ բնութեան եւ իր միջեւ բարձրացուց քաղաքակրթական թիւրիմացութիւնը. «Նէվրոզը» [illegible] դար, սերունդէ սերունդ, անձէ անձ տարբեր, տարօրինակ արտայայտութիւններ կ'ունենայ, բայց ըստ էութեան կը մնայ միեւնոյնը: Մարդ չը–կարենալով հաշտուիլ ինքն իրեն հետ, անընդունակ կը դառնայ հաշտուելու [illegible] եւ էակցութեան հետ: Ու կը բացուի անջրպետը, ու կը խորանայ այդ անջրպետը իրեն ու կեանքին միջեւ, որքան որ մարդ միջոցներ կը փնտռէ լեցնելու զայն, նման վէրքի մը, որ որքան քերես, այնքան կը բորբոքի:

«Նէվրոզը» ուրիշն կորուսեալ դրախտի կարօտախտն է, կամ հայրենադարձութիւնը [illegible] զոր Գոլոմպոսի նման կը փնտռենք, մեր բոլոր տենչանքներ[illegible] ըը պարզած հովերուն, ու մեր կոնակը դարձուցած միակ կարելի աշխարհին:

Սարաֆեանի մօտ հոգեկան այդ խռովախոռը շատ աւելի բարդացած է, որովհետեւ հոն կան ոչ միայն անձնական եւ մարդկային, այլեւ առանց [illegible] հետ միասին, ստոյգմէ թերեւս աւելի հզօր ցեղային — հայկական շարժառիթներ: Անձկութեան այս երեք աղբիւրները կը խառնուին իրարու, ու աւելի իրար կը պղտորեն իրենց [illegible] մրուրով:

...Կեա՛նք, կը հեծեծ դարձեալ, [illegible]
...Ամէնէն մեծ չարիքն էր
Ձեր կրօնքը իր տալ ինծի. ոչ բաժ–
նուիլ կարենալ
Քեզմէ եւ ոչ քեզ սիրել... Այլ մրճալ
յօկ կենդանի
Իբրեւ մեռել մը, այսպէս, իբրեւ
մարտիկ մը պարտեալ՝
Նաւ մը՝ օտար ծովուն վրայ, որ ոչ
մէկ ափ կը տանի:

Հոգեկան այդ տաղտկութիւնը սակայն Սարաֆեանի մօտ վերջնական չէ. մերթ ընդ մերթ իր քերթուածներու մշուշէն կ'անցնի լոյսի փայլակ մը, որ յանկարծ կը լուսաւորէ դաշտանկարը՝ ուր գարունը թնացած է.

...Խաւար հողերը հանճեր
Կը խորտակեն իրենց տակ.
Եւ գլխ հարուստ կը զգամ երբ
Վիշտ է ու մութ անյատակ:

Սարաֆեանի մօտ լեզուական արուեստագէտը ազատած է բանաստեղծական կապանքներէն. քերթողը ձեւական ամէն մտահոգութենէ առաջ ունի կշռոյթի որոնումը: Ու այդ կշռոյթը կը փրկէ, կ'արժեւորէ նոյնիսկ բոլոր այն զարտուղումները, զանցառումներ, որոնք կրնան խրտչեցնել դասական կանոնի մոլեռանդ մը: Օրինակ, Սարաֆեան ոտանաւորի չափական ու յանգաւոր ձեւը գլխցած է հաշտեցնել ազատ ոտանաւորի ոգիին հետ. տունի մը վերջին պարբերութեան մէկ մասը կը գտնենք յաջորդ տունին սկիզբը, իր մօտ կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն.—

Տեսնել ինչպէս օձ մը օձ
Մը կուլ կուտայ ծայրէ ծայր...
Պատարագ է, մոմերու բոցերու
մէջ ծփանուտ: Ու ոսկեռուռ շիրիմներ
Են մարմարէ հոն, հեռուն,
Խունկ, բուրվառներ, սուրբ գիրքեր.

Այս կարգի ոտանաւոր յաճախադէպ են Սարաֆեանի քերթուածներուն մէջ: Ինք, թէեւ վարժ հայերէնի ճոխութեան ու ճկունութեան, որոյ անփութութեամբ, արուեստագիտական քմայքով մը կը խաղայ կարծես լեզուին հետ... բայց իր ոտանաւորներու թաղուն կշռոյթը գինով կ'ենթարկէ այդ բոլոր մեղանչումներուն, որոնք մասնաւոր պչրանքի, հրապոյրի հովը կուտան իր քերթուածներուն–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս մտքերով էր զբաղուած Բէշիրը, երբ Աշոտ Արքայի [illegible] սկսաւ մօտենալ ափին. Հագարացի հըրոսակները սկսան աւելի եւ աւելի խռնուիլ աւազուտի եւ ժայռերի վըրայ: Մօտեցող լաստերը իրանց գըլխաւորներով զինուորներով՝ տեսնելու գեղեցիկ խաղալիքներ էին թւում նըրանց:

Ցանկարծ Թագաւորը կապարճակիրի ձեռքից արծաթէ աղեղն առնելով գոչեց.

— Ժամանակ է, քաջեր. Նետերնիդ տեղացէք:

Զինուորները մի ակնթարթում վահանները ձեւ առան եւ լայնալիճները յարելով՝ սկսան արագ արագ նետաձիգ լինել դէպի Հագարացիները:

Մի զարհուրելի աղաղակ ու իրարանցում փրթեց ծովափին: Արաբացիք գլուխները կորցրած սկսան իրար հրելով եւ կոխկրտելով դէպի վրանները վազել. բայց քաջաձիգ Հայերի նետերը սաստիկ արագութեամբ տեղալով հետեւում էին նրանց եւ թաղւում շատերին աւազուտի մէջ, ժայռերի վրայ, կամ նոյնիսկ վրանների առաջ: Ոչ մի նետ ապարդիւն չէր սլանում, ոչ մի ճայթիւն առանց զոհի չէր անցնում:

Բէշիրը տակաւին գեղեցիկ երազներ էր տեսնում, երբ իր բանակի մէջ փրթող զարհուրելի աղաղակը լըսեց, շփոթուած վեր թռաւ տեղից եւ վրանի դռնում թիկնապահներին պատահեց, որոնք սրտատրոփ, այլայլուած յայտնեցին նրան թէ՝ Հայերը յարձակուել են իրանց վրայ:

— Ո՞ւր անդր, ի՞նչ, գոռաց նա խռպոտ ձայնով եւ սուրը հանելով վազեց դէպի առաջ: Բայց փախչող զօրականի խուռնը պատահելով բռնւած եղաւ յետ մղուել դէպի իւր թիկնապահները:

Այսուամենայնիւ զօրապետն իրան չկորցրեց. նա աչառնակից իսկոյն իւր ամէնի նժոյգը, որ բերաւ նրան թիկնապահներից մէկը եւ ահաւոր սուրը հանելով գոռաց.

— Արաբացի քաջեր, մի՛ թուլանաք, մի՛ շփոթուէք. օ՛ն, հետեւեցէ՛ք ինձ... յառա՛ջ սուսերաւորներ. յառա՛ջ նիզակաւորներ... թշնամին սակաւաթիւ է, յարձակուեցէ՛ք, ջարդեցէ՛ք նրան...

Բայց զօրապետին քիչերն էին հետեւում. իսկ թիկնապահները գոռում էին.

— Թշնամին ծովի վրայ է, Տէր, ի՞նչ կարող ենք անել նրանց մեր սրերն ու նիզակները...

— Ո՛ւր ուրեմն, յառա՛ջ, նետաձիգ քաջեր. ցոյց տուէք անհաւատներին ձեր բազկի զօրութիւնը. ծովակուլ արէք այդ սրիկաներին, գոռում, գոչում էր զօրապետը:

Նետաձիգները, արդարեւ, խմբուեցան նրա շուրջը եւ ասպարափակ կազմելով սկսան յառաջանալ դէպի ծովափը: Նրանցից շատերն սկսան քաջարար աղեղները լարել, նետեր արձակել, բայց բնութիւնն ինքը օգնութեան էր հասնում Հայերին: Արեւը նրանց ետեւը լինելով՝ իւր հրավառ ճառագայթներով խոցոտում էր արաբացի զինուորների աչքերը, այդ պատճառով նրանք չէին կարողանում իրանց նետերն ուղղել նպատակին, այլ մեծ մասամբ ձգում էին ծովի դատարկ տարածութեան մէջ: Մինչդեռ Հայերն, ընդհակառակը, չէին շեղւում նպատակից. Նրանց պողպատեայ փքինները թափանցում էին թըշնամու ասպարափակը, պատառում էին կուրծք վահանակները եւ անարգել ցցւում զրահապատ կրծքերի մէջ. խլում զօրականի սաղաւարտը, փըշրում նրա երեսակալը, կամ շամփրում ասպարից դուրս գանւող սրունքները: Ծովափը հետզհետէ ծածկւում էր դիակներով. եւ սակայն Բէշիրը դիմադրում էր յամառութեամբ, յուսալով վերջ ի վերջոյ վանել ծովի միջից հերոսաբար կռւող քաջերին: Բայց նրանք ընդհակառակը հետզհետէ զօրանում եւ աւելի ու աւելի մօտենում էին ափին: Այդ հանգամանքը վարմազնում էր Արաբացիներին:

Ցանկարծ Թագաւորի նաւակի մէջ բարձրացաւ մի կարմիր դրօշ եւ սկսաւ ծածանել օդի մէջ: Դա կռւողներին որոշ հրաման տուող նշան էր:

Իսկոյն կղզու առաջ սկսան երեւալ նորանոր լաստեր, որոնք հետզհետէ դուրս էին գալիս խարակների ետեւից եւ առաջանում դէպի Հայոց նաւախումբը: Թշնամին պարզ տեսնում էր, որ նրանք լցւած էին մարդակոյտ բազմութեամբ: Երկարաձիգ նիզակները, որոնք ճօճւում էին լաստերի վրայ, ցոյց էին տալիս որ եկողները նոր զօրախմբեր են. պղնձէ վահանները եւ բազմատեսակ զէնք ու զրահները, որոնք փայլում էին այդ լաստերի վրայ, մի առանձին ասպատակի տեսք էին տալիս նրանց:

Բէշիրի զօրքերն սկսան վախենալ. Նրանցից շատերը, մինչեւ անգամ, որոշեցին նահանջել կամ միանգամայն փախչել: Որովհետեւ մտածում էին, «Թէ կռւող տարմիկը այսքան մեծ կոտորած է անում, ի՞նչ կը լինի մեր դրութիւնը, եթէ օգնական լաստերն էլ հասնեն»: Իսկ այս վերջիններ աւելի բազմաթիւ էին:

Զօրապետը նկատեց զօրքի այդ խըռովումը եւ աւելի սկսաւ խրախուսել նրանց. բայց իւր ձայնն այլեւս չէր ազդում լքւածներին: Ի զուր նա գոռում եւ փրփրաբախ նժոյգն այս եւ այն կողմն էր վազեցնում. երկիւղը հետզհետէ պաշարում էր ամէնքին: Նրա հրամանատարներից մինը, մինչեւ անգամ, մօտեցաւ եւ խորհուրդ տւաւ նրան նահանջի փող հնչեցնել:

— Այդ Հայերը, Տէր, մեծ պատրաստութիւն ունեն, ասաց զօրապետին. փոքրիկ սարմիզով մեզ դէմ խաղալը միայն մի պատրուակ էր, որով նրանք կամեցան քաշել մեզ դէպի կռիւ եւ զբաղեցնել. զօրաւոր յարձակումը անշուշտ նոր պիտի սկսի:

— Այդ եկողներին էլ կը ջարդենք մենք, գոռաց զօրապետը:

— Չենք կարող, որովհետեւ նրանց ուրիշները կը հետեւեն: Երբ ես պատմաւոր գնացի թագաւորի մօտ, նրա կղզին լիքն էր զօրքերով. մենք պիտի խոյս տանք կոտորածից, պրծեց հարցը:

Նրանք գտնւում վէճի մէջ էին, երբ նետաձիգների մի խումբ, որ հանդիպակաց էր կռւող լաստերին, չկարողանալով այլեւս դիմադրել նրանց՝ երես դարձաւ եւ սկսաւ փախչել:

(Շար.)

ԱՆԽԱՍԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ

Գ.

Միշէլ տը Նոստրատամ, Նոստրատամիւս կոչուած, ծնած է Սէն–Րէմի–ան–Բրովանսի մէջ, 1503, դեկտեմբեր 14ին, հինգշաբթի կէսօր մը։

Հայրը նոտար էր։ Մայրը կը կոչուէր Ռընէ տը Սէն–Րէմի։ Իր եղբայրը, Ժան տը Նոստրատամ՝ որ դատախազ էր Աքսի մէջ ու միանգամայն երգահան։

Ժան–Այմ տը Շավինեի, վարդապետ աստուածաբանութեան եւ իրաւագիտութեան, դատական պաշտօնեայ Փոնի մէջ, աշակերտած է Նոստրատամիւսի եւ գրած է վարպետին կենսագրութիւնը, նախընթացելով «Համառօտ տեսութիւններ Միշէլ տը Նոստրատամի կեանքի մասին, երկիմնի խորհրդաւոր եւ անձնական յարեւելի խօսքերու Թագաւորաց՝ Հանրի Բ.ի, Ֆրանսուա Բ.ի եւ Շարլը Թ.ի»։

Երիտասարդ Միշէլը իր ուսումը կ'ընէ Ավինեոնի մէջ, յետոյ կը մտնէ Մոնփէլիէի համալսարանը, հետեւելով փիլիսոփայութեան եւ բժշկութեան։ Վարդապետ տիտղոսին կ'արժանանայ 26 տարեկանին։ Կ'ամուսնանայ ու կ'ունենայ երկու զաւակ։

Կը ճամբորդէ դէպի Աժէն եւ այնտեղ կը բարեկամանայ, բացառապէս մեծ անձի մը հետ, գիտուն, բժիշկ, փիլիսոփայ միանգամայն, Ժիւլ–Սէզար Սկալիժէ։ Կը կորսնցնէ կինը ու երկու զաւակները։ Այս անգութ հարուածները պատճառ կ'ըլլան որ Սըլալի [illegible] մենաստանը առանձնանայ։ Այնտեղ է որ գրած է իր առաջին մարգարէականը, առանց ստորագրելու։

Նոստրատամ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը եւ յանկարծ կը դառնայ հռչակաւոր, որ ժամանաւոր դեգերելով տաղերը առնելով սոսկալի համաճարակի մը որ բազմաթիւ զոհեր կը խլեւէր։ Իր յաջողութիւնները կը դըրգռէին նախանձը իր պաշտօնակից բժիշկներուն։

Կը վերամուսնանայ Աննիոնա Մարք կոչուած օրիորդի մը հետ, ուրկէ կ'ունենայ վեց զաւակ, երեքը մանչ ու միւսներն ալ աղջիկ։ Իր անդրանիկ արու զաւակը կը կոչուի Սէզար։ Նոստրատամ անոր է որ ուղղած է իր մարգարէական նշանաւոր մատեանին սկիզբը տրուած յառաջաբան նամակը։

Անդամ էր կրօնական միաբանութեան մը։ Ջերմեռանդ հաւատացեալ եւ Թունդ կաթոլիկ։ Շավինեի՝ խօսելով անոր կրօնական զգացումներու մասին՝ կ'ըսէ թէ Նոստրատամ զօրաւոր կերպով կապուած էր հռովմէական եկեղեցւոյ եւ անկէ դուրս չէր հաւատար որ եւ է փրկութեան։ Խորհրդապաշտ մը եղած է, առանց յաւակնութեանց եւ ինքնագովումներու։ Յաճախ ենթարկուած է կամաւոր ծոմապահութեան։

Նոստրատամ իր մարգարէական մատեանը գրելէ վերջ, բաւական ժամանակ ձեռագիրը քովը պահած է։ Իր գիրքը առաջին անգամ լոյս է տեսած 1555ին, Լիոնի մէջ, Մաքէ Փոնհոմի կողմէ։ Առաջին տպագրութիւնը կը պարունակէր իր զաւկին՝ Սէզարի ուղղուած նամակը եւ եօթը առաջին հարիւրեակները։ Գիրքը նոր տպագրութիւն մը կ'ունենայ 1568ին, կրկին Լիոնի մէջ, Րիկոյի կողմէ, պարունակելով առաջին հատորին բովանդակութենէն զատ՝ նամակ մը ուղղուած Հանրի Բ. թագաւորին եւ ութերորդ, իններորդ եւ տասներորդ հարիւրեակները՝ այսինքն իւրաքանչիւրը հարիւր տողնոց ոտանաւորներ։ Տասն անգամ հարիւր՝ ուրեմն հազար տողեան յանգաւոր մատեան մը, երկու նամակ — յառաջաբաններով։

Գիրքը կ'ունենայ ուրիշ տպագրութիւններ ալ։

Ամստերտամի մէջ ալ, Ժանսոնի կողմէ, կը տպուի իր մարգարէագիրքը, պատկերազարդ կողքով, որուն վրայ կ'երեւին երկու նկարներ։ Առաջինը կը ներկայացնէ Թագաւորի մը գլխատումը եւ երկրորդը՝ (կողքին վարի մասի պատկերը) մեծ քաղաքի մը հրդեհումը։ Զարդանկարիչը անշուշտ ներշնչուած է Նոստրատամի հռչակաւոր տողերէն

Երկար, առաջին տպագրութեան ժամանակ իսկ, կ'ունենայ կարեւոր յաջողութիւն մը։ Այս գործին վրայ այնքան կը խօսուի որ Հանրի Բ. թագաւորը կը լսէ եւ 1556ին իր մօտ կը հրաւիրէ հեղինակը եւ բազմաթիւ ու երկար ունկնդրութիւններէ վերջ, արքան կ'ընէ պատիւներու, ինչպէս նաեւ պարգեւներու կ'արժանացնէ Նոստրատամ։ Թագաւորին քովէն կը վերադառնայ դաժնապատուած։ Քիչ ժամանակ վերջը, Կարոլոս Թ. թագաւորը, ճամբորդութեան մը ընթացքին, կ'այցելէ Նոստրատամի եւ զինքը կ'անուանէ իր անձնական բժիշկը։

Միշէլ տը Նոստրատամ կը մեռնի 1566, յուլիս 2ին, ջրգողութենէ, 62ուկէս տարեկան հասակին մէջ։

Անիկա կանուխէն գիտէր իր մահուան թուականը, նոյնիսկ օրը։ Ժան Սթատիուսի օրագրութեան մէջ, յունիսի վերջը, իր ձեռքով գրած է հետեւեալ բառերը.

— Hic prope mors est.

(Այստեղ, մերձ է մահ իմ)։

Իր մարմինը կը հանգչի Սալոն–ան–Փրովանսի Գորտէլիէններու եկեղեցիին մէջ, թաղուած հանգիստաւրայէս։

Անըմբռնելի է որ կարգ մը գրիչներ ու բառագիրքներ Նոստրատամի ծնունդը հրէական արձանագրած են։ Ներկայիս, իրաւամբ, առասպելական կը գտնեն այս վերագրումը։ Իր բացառիկ գիտութենէն եւ համբաւէն նախանձողներ, ուզած են առասպել ածել այս ձեւով իր վրայ։

Քրիստոնէական կրօնքին խոր առհաւութեամբ մը կապուած, հակառակ պալատական շքեղութեանց մէջ ըլլալուն՝ ճգնակեցի անսասան նկարագիր ունեցող այս մեծ հոգին, քրիստոնեայ ծնած է։ Իր եկեղեցւոյ մը մէջ թաղուած ըլլալն իսկ կարելի է իբրեւ փաստ գործածել։

Իր ինչ կրօնքին պատկանիլը չէտեղինք՝ աւելի իր կենսագրութեան ճշդութեան համար։

Յաջորդով կը խօսինք իր մեծ ու շահեկան գործի մասին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏՕՅՆԱ

ՌՄՔ.— Ռումանիոյ մեծ քերթողին՝ Միհայիլ Էմինեսքուի մահուան 50ամեակին առթիւ, որ յունիս 15ին տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, Ե. Ճ. Սիրունի հատոր մը կը պատրաստէ, ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքն ու գործը եւ քառասունի չափ ոտանաւորներու թարգմանութիւնը։ Ահաւասիկ նմոյշ մը, տողորուն՝ բուռն հայրենասիրութեամբ, նուիրուած Շթեֆան – չէլ – Մարէի.—

Տեիէսէէն մինչ Թիզան՝
Հէք Ռումէններ կ'ողբան
Թէ հանդուրժել չեն կրնար
Բիրտ լուծերուն այս օտար.
Ու Հօթինէն մինչեւ ծով
Կուգայ խաչախը ձիով
Ծովէն ալ մինչեւ Հօթին՝
Կը դարձնեն մեր ուղին.
Պօյանէն մինչեւ Վաթրան
Ուտիճներ լեցուեցան.
Կ'արծի օտարը այնպէս
Որ չես ճանչնար դուն զքեզ.

Շինեց սահին ճամբայ
Հովիտին մէջ, լեռան վրայ,
Մինչեւ Սըչէլ Սարմաթէն
Ոչինչ՝ բացի թումբերէն.
Վայ քեզ, վա՜յ քեզ, հէք Ռումէն,
Խեցգետնի պէս ետ կ'երթաս —
Այլեւս քաջի չկրնաս.
Ոչ ալ ճզմել կրնաս դուն …
Ոչ քու աշունդ է աշուն,
Ոչ քու ամառդ՝ ամառ,
Քու երկրիդ մէջ՝ դո՛ւն օտա՛ր …

Մինչ Տորթեայ Թուրքուէն՝
Հինդի պէս կը խուժեն
Թշնամիներն ու կուգան
Հաստատուիլ մեր հողին վրան.
Ու քանի գայ թշնամին
Նորերն ամբողջ կը մարին
Ու թռչուններն ալ անյոյս
Օտար երկիր կուտան խոյս.
Ու այլեւս մեր դըրան
Տատասկին շուքը միայն.

Կը մերկանայ հողն անա.
Տապարին զոհ կը դառնայ
Անտառը, մե՛ր սիրելին …
Աղբիւրները կը ցամքին
Ու կը չորնան անդադար …
Թշուառ՝ երկրի մէջ թշուառ …

Թշնամին սիրէ ով որ՝
Շան կեր ըլլայ սիրտն անոր.
Տունն անոր՝ կե՛ր սատամին,
Ու դերդաստանն՝ օտարին …

Ով դուն Մեծդ Ստեփան,
Ալ մի՛ մնար դուն Փութնան.
Վանքը ձգէ վանահօր,
Վանատան հո՛գը անոր …
Ու սուրբերուն բեռը դուն
Վստահէ հոն հայրերուն,
Տիւ ու գիշեր անդադար
Զանգակները քաշեն յար
Իսկ թող Աստուած կոչէ քեզ
Որպէսզի ցեղդ փրկես …

Ու շիփմէկ եղիր դուն,
Փողիդ ձայնին դղրդուն
Թող հաւաքուին Մոլտովան,
Ով դուն, Մեծդ Ստեփան.
Առաջին իսկ փողին
Պիտի ամէնն հաւաքուին
Դրօշակիդ տակ յաղթող …

Ու երբ հնչէ երկրորդ փող
Անտառներն իսկ պիտի գան
Անմահ զէնքիդ օգնութեան.
Իսկ արդէն երրորդ փողին
Պիտի փշրի թշնամին
Մէկ ծայրէն միւսը երկրին …

Ազատ մնաց հուսկ բաժին
Ու կախաղանը մերին …

ՄԻՀ. ԷՄԻՆԷՍՔՈՒ

Կարելի է ըսել տալ թէ ինչո՛ւ, Սարաֆեան կառչած է տակաւին դժբաղդի սովորութեամբութեան։ Իր ֆրանսերէններուն մէջ եւ ոգին, իր պայքարութիւնց ընթացքը կը թողուրեն իրեն զանց առնել տողերու միջնդի գլխագիրի սովորութիւնը, հոն ուր ի հարկ է պէտք չկայ … Անիկա բնական թերումը, լրացումը պիտի ըլլար իր թեքնիքին, առանց [illegible] մը աւելցնելու կամ պակսեցնելու անոր արժանիքին։

Ընդունինք սակայն, իբրեւ եզրակացութիւն, որ «Անջրպետի մը գրառումէն մինչեւ «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն», տասնեակ մը տարիները հասունցուցած են Սարաֆեանի խմորը եւ արուեստը։ Իր հրական դիմագիծը կը տարբերուի եւ սերունդի խառնարանէն։ Մեր նախորդ գրողներէն ոչ ոք կը յիշեցնէ։ Ոտայ ազդեցութիւնները եփած ու իւրացուած են իր հայադրոշմ խառնուածքի գուրծէն։ Իր գրքէն քանի մը կտորներ պիտի մնան անպայման իբրեւ ցոլացումը այն տագնապին զոր կ'ապրի այսօր հայ արմատախիլ հոգին — երբ այդ հոգին մեռած չէ։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Քաջ Նազար»

Երեւանի պատանեկան թատրոնը վերջերս սկսած է ներկայացնել Դէմիրճեանի «Քաջ Նազարը», բեմադրութեամբ երիտասարդ ռէժիսոր Սարգիս Քոչարեանի,— բեմական ներկայութիւնը կատարած է Ս. Արուտչեան եւ երաժշտութիւնը գրած՝ [illegible]։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ նիւթին մասին Ա. Դեբենց.—

Բախտի բերումով փառքի հասած ապիկար մարդու մը հէքեաթն է այս, որ ստեղծուած է անյիշատակ ժամանակներու մէջ եւ ուրոյն տեղ գրաւած համաշխարհային բանահիւսութեան մէջ։ Դարեր շարունակ ժողովուրդները մանաւոր խնամքով մը մշակած են թափառական այդ հէքեաթը՝ իրենց սուր ծաղրը, անէծքն ու ատելութիւնը ուղղելով պոռոտախօս եւ անապարծ, ծոյլ եւ անպիտան, ապիկար եւ վախկոտ մարդոց դէմ, որոնց բախտի արեւը ժպտեր է ոչ թէ վարձատրելու համար աշխատանք մը, այլ միայն իրերու պատահական բերումով։ Ռուս ժողովուրդը բազմաթիւ տարբերակներ չինած է այդ հէքեաթէն։ Գերմանացիներու մօտ դարձեր է «Վախկոտ դերձակներու պատմութիւն»։ Ադրբէջանցիներու մօտ՝ «Ռստամ Նազարի հէքեաթը»։ Այս բանահիւսական նիւթը իւրացուցած եւ մշակած են նաեւ Վրացիները, Ուզբէկները, Քիւրտերը։ Իսկ հայ ժողովուրդը ունի իր սքանչելի «Քաջ Նազարը»։

Հնադարեան այդ հէքեաթը, որ անթիւ տարբերակներով այժմ ալ կը շրջի մեր ժողովուրդին մէջ, գրական ստեղծագործութեան նիւթ է դարձեր ոչ այնքան հեռաւոր անցեալին մէջ։ Վերջին եւ ամէնէն յաջող մշակումը կը պատկանի գրագէտ–թատերագիր Դերենիկ Դէմիրճեանի, որ օգտագործած է թէ ժողովրդական բանահիւսութիւնը եւ թէ անոր մշակուած զանազան ձեւերը եւ կը մնայ իր լաւագոյն գործերէն մին։

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Այս ամսուան սկիզբը Լիոնի մէջ գումարուեցաւ գրականութեան պատմութեան համաժողովը։ Բացումը կատարեց Էռիօ, որ ոգեկոչեց Գրիւնթիէրի յիշատակը, եւ այս առթիւ պատմեց հետեւեալ դէպքը.— Գրիւնթիէր ձեռնարկեր էր գրելու գրական սեռերուն յեղաշրջման պատմութիւնը։ Առաջին հատորը լոյս տեսած էր արդէն եւ հռչակաւոր քննադատը կը խոստանար տալ նաեւ յաջորդ հատորները։ Էռիօ, որ մեծ յարգանք կը տածէր հանդէպ Գրիւնթիէրի գործին, գրական դասախօսութեան մը մէջ կը ներկայացնէ մեծ վարպետին թերութիւնները։ Գրիւնթիէր կը վիրաւորուի ու չի հրատարակեր այլեւս յաջորդ հատորները.«Միշտ կը խայթէ այդ պարագան իմանալէս ի վեր» յայտարարեց Էռիօ։

Ի՞նչ տեսակէտ կը պաշտպանէր Գրիւնթիէր գրական սեռերու պատմութեան իբրեւ [illegible],— մեծ քննադատը կը կարծէր թէ գրական սեռերու յեղաշրջումը կը կատարուի ճիշդ ինչպէս ապրող էակներու յեղաշրջումը։ Բայց Էռիոյի քննադատութենէն ազդուած՝ չմշակեց այլեւս իր տեսութիւնը։

Վիքթոր Ժիրօ յայտարարեց թէ սխալ է Էռիոյի կարծիքը։ Ապացոյցներ շատ կան։ Բայց կը բաւէ կարդալ Գրիւնթիէրի Պատմութիւն ֆրանսական դասական գրականութեան աշխատութեան յառաջաբանը, ուր քննադատը կը գրէ թէ գրական սեռերու յեղաշրջման տեսութիւնը ճշմարտութեան արտայայտութիւն մըն է միայն, օգտակար եւ բեղնաւոր։

Այս ճշգումէն վերջ կարդացուեցան զեկոյցներ գրագէտներու եւ քննադատներու կողմէ գրական հետաքրքրական հարցերու մասին։

ԱՐՈՒԵՍՏ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԵԱՆ

Գաղտնագիտութիւնը նորոյթ դարձաւ։ Ընդհանուր անստուգութեան այս օրերուն, երբ ամէն ոք մտահոգութիւն մը կը մտնէ վաղուան մասին՝ բաւ այնմ կարգի դնելու համար իր շահերը, բնական է որ մարդկային միտքը զբաղի գաղտնագիտութեամբ, գուշակութիւններով, գալիքը նախատեսելու ցանկութեամբ։

Արդարեւ ամէն օր լոյս կը տեսնէ նոր գիրք մը աստղագիտութեան կամ մոգութեան մասին։ Լաւագոյն աշխատանքներէն յիշենք Ֆ. Գուբէի հատորը, բառարան գաղտնագիտութեան, որու պատրաստութեան համար հեղինակը աշխատած է քանի տարի, եւ Հ. Պէրի «Գուշակութիւններ զորս կը հաստատէ Պատմութիւնը»։

Այս վերջին աշխատութեան մէջ, Հ. Պէր կը ջանայ հաշտեցնել պատմութիւնը եւ աստղագիտութիւնը՝ ցոյց տալով աստղերու ազդեցութիւնը հռչակաւոր բանաստեղծներու եւ գրագէտներու կեանքին վրայ,— Կէօթէ, Ժորժ Սան, Ալֆրէտ տը Միւսէ, Ժիւլ Սանտօ, Սէնթ–Պէօվ, Պոտլէր, Փիէր Փրուստ, Էմիլ Զոլա եւ ուրիշներ։

Կէօթէ թէեւ ծնած է ճիշդ կէսօրին, երբ 12 կը զարնէր ժամացոյցը, այսուհանդերձ այնքան մոլորակներ կային հորիզոնին վրայ որքան հորիզոնին տակը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ մեծ բանաստեղծին անհատական շահերը համերաշխ կ'երթային իր հանրային գործունէութեան հետ։ Դիտելի է որ Կէօթէի աստղացուցական պատկերին վրայ տեղ չի գրաւեր ամուսնութիւնը,— արդարեւ, Կէօթէ, հայր բազմաթիւ զաւակներու, օրինական ամուսնութիւն կնքեց իր կեանքի վերջաւորութեան միայն։ Կէօթէ ինքն ալ, գիտնական որքան բանաստեղծ, կը զբաղէր աստղագիտութեամբ, եւ իր իսկ ձեռքով պատրաստած է իր աստղացոյցը, որուն տակ կը գրէ.— «Աշխարհ եկայ Ֆրանքֆորթի մէջ, 28 Օգոստոս 1749ին, կէսօրին ժամը 12ին։ Աստղատունը բարեբախտ դիրքի մէջ էր,— արեւը կը գտնուէր Զոդիակոսի Կոյս նշանին մէջ, Լուսնթագը եւ Արուսեակը հաշտ էին իրեն, փայլածուն անպաստ դիրք մը չունէր, Հրատը եւ Երեւակը չէզոք էին, միայն լուսինն էր, որ այդ օրը լիագունդ կազմած՝ ցոյց կուտար իր շողարձակութեան ամբողջ ուժը, նոր սկսած ըլլալով իր մոլորակային ժամը։ Ուրեմն, լուսինը ընդդիմացաւ ծննդեանս, մինչեւ որ անհետացաւ այդ ժամը։ Աստղացուցական այս բախտաւոր պատկերը ապագային պիտի գնահատուի աստղագէտներուն կողմէ, որոնք պիտի հաստատեն թէ ի՛նչ երկնային ազդեցութեան տակ միայն կրցայ ապրիլ, արդարեւ դայեակին ճախաւերութեանը պատճառով՝ մեռած կարծուեցայ նախ, երբ աշխարհ եկայ, եւ կեանքի կոչուեցայ երկար փորձերէ վերջ միայն»։

Հ. Պէր յետոյ կը ներկայացնէ Պոտլէրի աստղացոյցը,— Չարի Ծաղիկներուն երգիչը ծնած է Խոյի նշանին տակ, որ կը նախատեսէ անհաւասարակշռութիւն մը ներքին ներդաշնակութեան մէջ, ողբերգական հակադրութիւն մը իր կեանքին մէջ, (բանաստեղծը 1848ին կը միանայ ապստամբներուն, թալանի կուտայ զինավաճառատուն մը, հրացան մը կ'առնէ եւ մահուամբ կը սպառնայ Զօր. Օփիքի, որ իր խորթ հայրն էր)։ Իր աստղացոյցը կը հաստատէ նաեւ որ ախտագին հակում մը կը մտնէր ամէն մտացածին եւ աղմկայարոյց բաներու մասին։

Նահատակներուն պսակը յաղթականներուն պսակին հաւասար է։

Ուր որ տգիտութիւն կայ, հոն կան նաեւ անկարգութիւն, անապաշտութիւն, յիմարութիւն եւ բոլոր այն չարիքները, որոնք երկիրը կը դարձնեն դժոխք մը, ուր սատանաները եւ գեհենապարտները կը բնակին։

Չափազանց եռանդը միշտ կը վնասէ ձեռնարկութիւններու յաջողութեանը։ Համբերատարութեամբ միայն կարելի է յաջողիլ ամէն բանի մէջ։ Կեանքի մեծ գաղտնիքը սպասելով գիտնալն եւ անստոյգ ապագայով ներկան չվրդովելն է։ Հոգին կը յոգնի եւ ջղայնանայ յարատեւ երկիւղներու եւ կանխահաս մտատանջութիւններուն մէջ։ Հզօր մարդը անյողդողդ կը սպասէ դէպքերուն, առանց անոնցմէ սարսափելու։ Շատ անգամ անզգայ կը կարծուի, մինչ քաջասիրտ է միայն։ — Էօժէն Սիւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

— Մարա՛, ըսաւ. դուք ծածկուած մարդ էք, իսկ ես բաց լոյս, ազատ արեւ սիրող մարդ եմ. ես կ'ատեմ սողոսկողները։ [illegible] կեանքը ինծի զզուելի է։ Դուք կը բնակիք նկուղի մէջ, իսկ ես կը բնակիմ փողոցի վրայ։ Դուք ոչ ոքի հետ յարաբերութիւն չունիք, իսկ ինծ ամէն անցնող դարձողը կրնայ տեսնել եւ հետս խօսիլ։

— Խնդրեմ, թանկագին բարեկամ, բարեհաճեցէք ինծ մօտ շնորհ բերել, մռմռաց Մարա։

Այստեղ ժպիտը թողուց եւ վճռական շեշտով մը հարցուց.

— Տանդօն, հաշիւ տուէք այն քսան երեք հազար հնչուն դրամի մասին, զոր Մօնմօրէն՝ թագաւորին անունով վճարած է ձեզ իբր փոխարինութիւն ձեր Շանթլէի մէջ ունեցած դատաւորական պաշտօնէն հեռացումին։

— Ես Յուլիս 14ին ներկայ էի, ըսաւ Տանդօն պարծենկոտութեամբ։

— Իսկ կահկարասինե՞րը, իսկ արքունական ադամանդնե՞րը։

— Ես Հոկտեմբեր 6ին ներկայ էի։

— Իսկ ձեր երկրորդ եսին՝ Լաքրուայի աւազակութիւննե՞րը Պելճիքայի մէջ։

— Ես Յունիս 20ին ներկայ էի։

— Իսկ Մոնթանսիէի համար ըրած պարտքե՞րը։

— Ես էի որ կը մղէի ժողովուրդը պահանջել թագաւորին վերադարձը Վարենէն։

— Իսկ Օփերայի դահլի՞ճը, որ շինուած է ձեր տուած ստակով։

— Ե՛ս զինած եմ Փարիզի [illegible]։

— Իսկ դատական գործերու նախարարութեան հարիւր հազար դրամի գումա՞րը։

— Ես կազմակերպեցի Օգոստոս 10ը։

— Իսկ ազգային ժողովի գաղտնի ծախսերուն յատկացուած երկու միլիո՞նը, որու ճիշդ քառորդը ձեր գրպանը մտաւ։

— Ե՛ս դարձուցի յառաջխաղաց թշնամին. ե՛ս փակեցի ճամբան դաշնակից թագաւորներուն առջեւ։

— Պոռնի՛կ, ըսաւ Մարա։

Տանդօն վեր նետուեցաւ ահաւոր շարժումով։

— Այո՛, աղաղակեց. ես հասարակաց կին մըն եմ. ես ծախած եմ մարմինս, որ անով փրկեմ աշխարհը։

Ռոպէսփիէռ նորէն սկսած էր եղունգները կրծել. ինքը ընդունակ չէր ո՛չ ծիծաղելու եւ ոչ ժպտելու։ Ծիծաղը՝ Տանդօնի այդ որոտագին կայծակը եւ ժպիտը՝ Մարայի այդ խայթոցը հաւասարապէս կը պակսէին անկէ։

— Ես ովկիանոս եմ, շարունակեց Տանդօն, ես իմ մակընթացութիւնս եւ տեղատուութիւնս ունիմ։ Երբ ես տեղի կուտամ, ի տես կը հանեմ յատակս. երբ կը բարձրանամ, ալիքներս ցոյց կուտամ։

— Ձեր փրփո՞ւրը, ըսաւ Մարա։

— Իմ փոթորի՛կս, ըսաւ Տանդօն։

Միեւնոյն ժամանակ Տանդօնի նման Մարա ալ ոտքի ելած էր. ան ալ պայթեցաւ. Լորտուն վայրկենապէս վիշապի փոխուած էր։

— Հա՛, աղաղակեց. ա՛հ Ռոպէսփիէռ, ա՛հ, Տանդօն. դուք չէք ուզեր զիս լսել։ Էհ, լաւ ուրեմն, ահա ձեզ կ'ըսեմ. դուք կորսուած էք։ Ձեր այդ բռնած քաղաքականութիւնը ձեզ շատ հեռուն չի տաներ։ Ձեզի փրկութեան ոչ մէկ ճամբայ չկայ. եւ այնպիսի բաներ կ'ընէք, որ փակել կուտայ ձեր առջեւ բոլոր դուռները, ի բաց առեալ գերեզմանի դուռը։

— Ճիշդ ատոր մէջ կը կայանայ մեր մեծութիւնը, ըսաւ Տանդօն եւ ուսերը թօթվեց։

Մարա շարունակեց.

— Զգոյշ եղիր, Տանդօն. Վէրնիօն ալ լայն բերան, հաստ շրթունքներ եւ բարկութենէն պատառ յօնքեր ունի. Վէրնիօն ալ ծաղկատար դէմք ունի՝ ինչպէս Միրապօ, ինչպէս դուն, բայց այդ չկրցաւ արգիլել Մայիս 31ը։ Օ՛հ, դուն ուսերդ կը ցնցես. շատ անգամ ուսերը ցնցողը իր գլուխն ալ կը կորսնցնէ։ Ահա ես քեզ պարզ կ'ըսեմ, Տանդօն, քու խր[illegible] ձայնդ, քու ըլխուած փողկապդ, քու փափուկ մուճակներդ, քու թեթեւ ընթրիքներդ, քու մեծ գրպաններդ՝ ատոնք բոլորը Լուիզէտին կը տանին։

Լուիզէտը այն փաղաքշական անունն էր, զոր Մարա կուտար Կիյոթինին։

— Գալով քեզ, Ռոպէսփիէռ, շարունակեց Մարա, դուն չափաւոր մարդ մըն ես, բայց ատիկա քեզի օգուտ չի տար։ Գնա՛, շպարուէ՛, սանտրուէ, մաքուր հագուէ, պչրաճարուէ, փայլուն [illegible] կարել տուր, սափրուէ, հիւսէ մազերդ, բայց այդ միեւնոյնն է, դուն ալ պիտի երթաս Կրէվի հրապարակը։ Կարդա՛ Բրաունշվայգի կոչերը, բայց միեւնոյնն է, կը կարծես որ քեզ հետ արքայասպան Դամիէնէն տարբե՞ր կերպով պիտի վարուին. վերջապէս նետէ այդ [illegible] փողկապը, մինչեւ որ քեզ ալ կառքին մէջ դէպի Յեղափոխութեան հրապարակը քաշեն։

— Կոպլէնցի արձագանգներն են ատոնք, մռմռաց Ռոպէսփիէռ ակռաներուն մէջէն։

— Ռոպէսփիէռ, ես ոչ ոքի արձագանգ չեմ, ես բոլորին աղաղակն եմ։ Օ՛հ, դուք երիտասարդ էք, երկուքդ ալ։ Քանի՞ տարեկան ես դուն, Տանդօն. երեսունչորս տարեկան։ Իսկ դո՛ւն, Ռոպէսփիէռ, երեսուն երեք տարեկան։ Իսկ ե՞ս. ես կ'ապրիմ անյայտ ժամանակներէ ի վեր, ես մարդկային բազմադարեան տանջանքն իսկ եմ, ես վեց հազար տարեկան եմ։

— Ատիկա ճիշդ է, պատասխանեց Տանդօն։ Վեց հազար տարի պահելով իր ատելութեան մէջ, ինչպէս մողէսը քարին մէջ, այդ Կայէնը այսօր յանկարծ մարդոց մէջ երեւան կ'ելլէ եւ այդ Մարան է։

— Տանդօ՛ն, պոռաց Մարա, եւ չարագուշակ լոյս մը շողաց աչքերուն մէջ։

— Հապա ի՞նչ, ըսաւ Տանդօն։

Այսպէս կը խօսէին այս երեք ահաւոր մարդիկը։ Որոտումներու ընդհարումն էր այդ։

(Շար.)

՝էպէլը Ալրայի նաւահանգիստային սարալանջերուն վրայ: Ֆրանսա պարտք սեպած չ չըէել այս տարամերժօրէն հայ բնակչութիւնը: Դիւրին չէ եղած Թուրքիոյ համաձայնութիւնը առանալ այս մասին, ան փոխարինութիւն մը կը պահանջէր:

Ցեռոյ թերթը—ինչպէս միւս թերթերը— գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Թուրքիա յանձն առած է այլեւս նոր պահանջներ չդնել Սուրիոյ մասին (Հալէպ, Ճէզիրէ եւն.): Օրերով վիճաբանութիւն կատարուած է, պահպանելու համար Աղեքսանտրէթի ֆրանսական գերեզմանատունը, ուր թաղուած են 1200 ֆրանսացի զինուորներ: Գոյացած համաձայնութեամբ Ֆրանսացիները իրաւունք պիտի ունենան արարողութիւններ կատարելու եւ դրօշ պարզելու: Պիտի յարգուին նաեւ ֆրանսական եկեղեցիներն ու վանքերը:

ԻՍԿ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ..

Բոլոր հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ Թուրքերը մերժած են որ եւ է առանձնաշնորհ ոչ–թուրք փոքրամասնութեանց: Ուստի երկու կառավարութիւններու հետեւեալ համաձայնութիւնը կնքած են —

Անոնք որ չեն ուզեր թրքական հպատակութիւնը ընդունիլ, կրնան վեց ամսուան պայմանաժամի մը մէջ, ընդունիլ Սուրիոյ կամ Լիբանանի հպատակութիւնը: Այդ պարագային, անոնք պիտի կրնան, յաջորդ ութ ամիսներու ընթացքին, իրենց բնակութիւնը փոխադրել, հաշուեյարդարի ենթարկելով իրենց անշարժ ստացուածքները: Անոնք ազատ պիտի ըլլան ծախելու կամ միասին տանելու իրենց ամէն տեսակ շարժուն գոյքերը, ինչպէս եւ արջառը: Այս հաշուեյարդարին արդիւնքը ի պահ պիտի դրուի Աղեքսանտրէթի թրքական կեդր. դրամատան մէջ եւ փոխադրութեան եղանակները պիտի ճշդուին մասնաւոր կարգադրութեամբ մը: Գալով ստարականներուն, ուզողը կրնայ օգտուիլ նոյն իրաւունքէն.

Համաձայնութիւնը կը ճշդէ նաեւ Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական շահերուն հաստատման պայմանները:

*** Թուրքիա վերջնական համարելով իր սահմանագլուխը՝ Սուրիոյ հետ, միեւնոյն ատեն յանձն առած է որ եւ է քարոզութիւն չկատարել այդ երկրին մէջ:

*** Փարիզի մէջ Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը ստորագրեցին Պ. Ժորժ Պոնէ եւ Թուրք դեսպանը, Սուատ Տավազ: Արարողութիւնը շատ կարճ տեւեց: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, արտաքին նախարարը շեշտեց թէ կընքուած համաձայնութիւնը զուգընթաց պիտի ըլլայ անգլօ-թուրք համաձայնութեան: Ու բացատրեց անոր արամադրութիւնները: Թրքական դեսպանն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնեց որ աւելի սերտ միութեամբ մը կ'ամրապնդուի ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը: «Մեր կատարած գործին միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը: Մեր համաձայնութիւնը ուղղուած չէ ո եւ է մէկուն դէմ: Սերտօրէն միացած Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, Թուրքիա ամէն ջանք պիտի թափէ, պահպանելու համար խաղաղութիւնը որ այնքան թանկագին է ամբողջ մարդկութեան համար»:

Անգլիոյ ազդարարութիւնը Ճափոնի

Անգլիոյ արտաքին նախարարը ուշադրութեան ընդունելով ճափոնական գեսպանը, բացորոշապէս հաղորդած է թէ անթոյլատրելի կը գտնեն իրենց հպատակներուն դէմ կատարուած նախատինքները եւ թէ ի հարկին միջոցներ ձեռք պիտի առնեն: Վարչապետն ալ յայտարարութիւններ բրաւ այս մասին: Դոմինիոնները կը խօսուի տնտեսական պատժամիջոցներու մասին:

Բայց եւ այնպէս, ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարուած պահել Թիէնցինը: Պարենաւորումը օրէ օր կը դժուարանայ:

Օտար մարտանաւերու հեռացման դէմ եղած ազդարարութեան առթիւ, ճափոնական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ եղածը վերջնագիր չէր, այլ բարեկամական խորհուրդ մը»: Ամերիկեան կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, զանազան զանգատներ յայտնելով

Միւս կողմէ կռիւներ ծագած են խորհրդային զինուորներու եւ ճափոնցիներու միջեւ, Մանկոլիոյ սահմանին վրայ: Երկու կողմերն ալ զինուորներ կը համախմբեն:

Թուրքիա եւ Գերմանիա

Անգլիայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թղթակցին.—

Ըստ թրքական լաւատեղեակ շրջանակներու՝ առեւտրական նախարար Ճէզմի անդրաչ կիրակի յաւաձայն իր մեկնումը Պերլին: Պրաշուած էր որ ան Պերլին երթայ, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Ներկայ դաշնագիրը, որ հիմնուած է փոխանակութեան դրութեան վրայ եւ կնքուեցաւ անցեալ յուլիս 25ին, կը վերջի այս ամսու վերջ: Թուրք կառավարութիւնը այժմ կը խորհի նորոգել դաշնագիրը քիչ մը տարբեր հիմերով, քանի որ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ այժմ յարաբերութիւնները փոխուած են, անգլօ-թրքական համաձայնութենէն ի վեր:

Թուրքիոյ ստացելաւ դրամագլուխը Գերմանիոյ մէջ 2 միլիոն սթերլին է, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ Գերմանիա աւելի ապրանք ներածած է Թուրքիայէն քան արտահանած:

Ի՞նչպէս պիտի լուծուի Տանցիկի խնդիրը

Վարշաւայէն կը հաղորդեն, թէ Հիթլէր յայտնած է Տանցիկի նացի ղեկավար Ֆորսթէրին, թէ Տանցիկին տիրանալու մասին Գերմանիոյ գործելակերպին կատարեալ հաւանութիւն յայտնած է Մուսոլինին:

Հէր Ֆորսթէրին հրահանգուած է թէ Հիթլէր ռազմական յաղթանակի քաղաքականութիւն պիտի վարէ եւ պիտի զգուշանայ դէպքերը զահավիժեցնելէ, բացի այն պարագայէն երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծանր բարդութիւն ներու ենթարկուին Մայր-Արեւելքի մէջ: Ըստ այս գործելակերպին՝ Պ. Ֆորսթէր պէտք է կրաւորական ընդդիմութիւն կազմակերպէ Լեհերուն դէմ, բայց առիթներ պէտք չէ տայ որ լեհական կառավարութիւնը զինուորական միջամտութիւններ կատարէ:

Լեհական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց գերման մամուլի այն մեղադրանքները թէ գերման փոքրամասնութիւնները ճնշումներու կ'ենթարկուին [illegible] մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼՈՒՍԱՐՊԵՐՈՒՆԻՆ, բանակցութեանց առթիւ ծագած դժուարութիւնները կը շարունակուին: Մոսկուայի վերջին պատասխանը դժգոհութիւն պատճառած է Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ուր վստահաւոր կը գտնեն այս ձգձգումները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅ բոլոր կիներուն յանձնարարուեցաւ դաշտերը երթալ, հունձք ժողվելու համար: Ամէնէն առաջ աշխատանքի պիտի լծուին աղջիկները, սկսելով համալսարաններէն.

ԷՑՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ 50ամեակի տօնակատարութեան առեն, ուրբաթ գիշեր, անծանօթ մը առաջին յարկէն վար իյնալով կամ նետուելով մեռաւ ջարդուփշուր: Կը կարծուի թէ տարագիր մըն է, կեդր. Եւրոպայէն:

ՍՈՒԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայից [illegible] բարեկամաց [illegible] կը ծանուցանենք թէ 25 Յունիս, կիրակի Ս. Լուսաւորչի տաճարին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ [illegible] առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում տեղի պիտի ունենայ:

Մատաղը [illegible] Տէր Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան հրաւիրուած է պատարագելու եւ [illegible] օրհնելու, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ Պ. Բագեանի: Ս. Պատարագ [illegible] ժամը 9

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Լուիզ Թոռունեանի եւ Սիրուհի Սարեանի իրենց մօր՝ Տիկին ԿԻՒԼՓԷՐ ՄԱՐԵԱՆԻ ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Պ. Մովսէս Տէմիրճեան 30 Ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին օգտին իբրեւ յիշատակ Տիկին Տիգրանուհի Սուրբեանի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
27 Juin
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4077

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵԿՈՒՑՈՒՄ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ, արտաքին գործերու պաշտօնատունը ընդարձակ յեկուցում մը հաղորդեց մամուլին։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Ֆրանսա կ'ուզէր Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ փոխադարձ յարաբերութիւնները զերծել այն ծանր երկիւղներէն որոնց ենթարկուած էին անոնք, երբեմն հետեւանք Թրքական յաւակնութեանց, աւելի կամ նուազ բացայայտ ձեւերով։ Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները այսուհետեւ հիմնուած պիտի ըլլան փոխադարձ վստահութեան վրայ։ Թուրքիա կ'ընդունի իր սահմանագլուխին անխախտելի հանգամանքը իր հարեւանին հետ։ Ան յանձն կ'առնէ չընել որ եւ է բան որ կրնայ վտանգել Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը կամ անոր անկախութիւնը։ Առաջին անգամ է որ ան այս գետնին վրայ կը կնքէ միջազգային յանձնառութիւն մը պաշտօնական բնոյթով, որ կ'արգիլէ որ և է ձեւով խառնուիլ Սուրիոյ ներքին գործերուն, եւ, նոյն իսկ պարզօրէն գոյութիւն ունեցող կարգուսարքը ի գործ դնել այնտեղ։

Թէ իրենց տարողութեամբ եւ թէ հանդիսաւորութեամբ այդ յանձնառութիւնները Սուրիան կ'ազատեն բարոյական եւ նիւթական ազդակներէ մը որ կը ծանրանար իր քաղաքական կեանքին վրայ։ Դամասկոսի եւ ալ աւելի Ճեզիրէի եւ Հալէպի մէջ, համբաւին կարծիքը իր բուն արժէքով կը գնահատէ առաջացում մը որուն գինը անշուշտ շատ բարձր է, բայց եւ այնպէս Սուրիան կազատէ ծանր մտահոգութենէ մը եւ անոր առջեւ կը բանայ խաղաղ գոյութեան մը հեռանկարը, իր վերջնապէս ամրապնդուած ժառանգութեան վրայ։

Ֆրանսա օգտուեցաւ այս առիթէն, փարատելու համար ամէն անստուգութիւն եւ կասկած իր իսկ քաղաքականութեան մասին Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Այդ նպատակին կը ծառայէ այն յայտարարութիւնը որով կը յայտնէ թէ երբեք իր մտքէն չանցնիր ի նպաստ երրորդի մը հրաժարիլ այն առաքելութենէն զոր ստանձնած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Ինքնաբեր եւ միակողմանի, այդ յայտարարութիւնը ի զօրու է ամէնուն հանդէպ, բայց ամենաշատ թուրքիոյ։ Ուրեմն, մինչ Սուրիա կ'ապահովէ իր ապագան, Ֆրանսա կը հաստատէ իր նպատակներուն տեւականութիւնը Արեւելքի մէջ

Սանճաքին վերադարձը չէր կրնար ծանրաբեռնուիլ այնպիսի պայմաններով որոնք պիտի ձգտէին Թուրքիոյ դէմ դարձնել, ի նպաստ Սուրիոյ, այն գրաւականը որուն բարձր ճամբան հարթել կ'ուզէինք բանակցութեամբ։ Թուրքիա, ուրիշ ո եւ է պետութենէ աւելի, նախանձախնդիր է իր առանձնաշնորհներուն համար։ Ինչ որ կրնայ սահմանափակել իր գերիշխանութիւնը՝ խակնծելի է իրեն համար։ Այսուհետեւ Թուրքիոյ լրացուցիչ մասը կազմելով, Սանճաքը կը կորսնցնէ այն ինքնավարութիւնը զոր կը վայելէր Սուրիոյ սահմաններուն մէջ։ Պետութեանց պայմանադրական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ՝ մեքենաբար կը տարածուին վերադարձուած հողամասին վրայ։ Գալով ոչ-թուրք ցեղային խմբաւորումներու, նոյնքան բացորոշ էր թէ Անգարա վճռապէս պիտի մերժէր որ եւ է փորձ՝ արտաքին պաշտպանութիւն մը ընծայելու անոնց։ Ուստի հարկ եղաւ համաձայնութենէն հանել այն տրամադրութիւնները որոնցմով կարգ մը իրաւունքներ կամ երաշխաւորութիւններ տրուած պիտի ըլլային այդ տարրերուն։

Ցեկոյցը այստեղ կը յիշէ համաձայնութեան այն մասը որով ուղղիները կրնան հեռանալ Սանճաքէն եւ զոր հրատարակեր էինք կիրակի օր։ Ցետոյ կը հաղորդէ այն պայմանները որոնց համաձայն պիտի հատուցուին Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական շահերը։ Ֆրանսական հպատակներուն շէնքերը եւ ստացուածքները Թուրքիոյ պիտի ձգուին որոշ գումարի մը փոխարէն (կարգ մը թերթեր կը հաշուեն 30 միլիոն ֆրանք)։ Ալէքսանտրէթի ֆրանսական գերեզմանատունը պիտի մնայ ֆրանսական սեփականութիւն։ Լատին եկեղեցիներն ու թեմերն ալ պիտի մնան, իրենց յարակից հաստատութիւններով։

Անհատական զեկուցման եզրակացութիւնը.—

1936էն ի վեր յարաբերութիւնները լարուած էին։ Սանճաքին Թուրքիոյ վերադարձը պիտի փարատէ այն գրգռիչ մթնոլորտը զոր կը ստեղծէր Ալէքսանտրէթի խնդիրը։ Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ նահանգէն ոչ զանցառելի մաս մը կը մնայ Սուրիոյ,— Քէսապի շրջանը, Ճէպէլը Ակրայի հարաւային լանջերուն վրայ։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ Սուրիա կը ստանայ շրջան մը որուն բնիկ ժողովուրդը հայկական ցեղէն է եւ որ երկրին կ'ապահովէ լեռնագրական աւելի հաստատուն սահմանագլուխ մը։ Ուրեմն այլ եւս ոչինչ արգելք չի մնար վստահալից յարաբերութիւնները հաստատելու համար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Ահա թէ ինչո՛ւ երկու պետութիւնները պիտի ստիպուին միաժամանակ ստորագրել Սուրիոյ վերաբերեալ դաշնագիրը եւ փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւնը։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիա կը խորհի զինուորական նաւահանգիստ մը վերածել Իսքէնտէրունը (Ալէքսանտրէթ)։

*** Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը յունիս 24ին վերջացուց ֆրանսական կառավարութեան տեղեկագրին քննութիւնը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչութեան մասին։ Ոչ եւ է միջադէպի կամ դիտողութեան տեղի չտուաւ Ալէքսանտրէթի շրջանին խնդիրը։

*** Նախկին նախարար Պ. Վիէնօ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին հեղինակը (1936), յօդուած մը հրատարակելով «Լ'Էօվռ»ի մէջ, դժգոհութիւն կը յայտնէ կնքուած համաձայնութեան, մանաւանդ Սանճաքի լքման առթիւ։ «Հոն Թուրքեր կան, Արաբներ ալ կան»։ Գալով Թուրքիոյ տուած խոստումներուն, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ 1937էն իվեր երկու անգամ այդպիսի երաշխաւորութիւններ տուած էր, բայց եւ այնպէս միշտ նոր պահանջներ կը դնէր, ամէն անգամ որ պարագաները նպաստաւոր ըլլային։

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութեանց առթիւ, տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր հրահանգներ հաղորդուած են անգլիական բանագնացին, որ պէտք ընդունի Մոսկուայի բոլոր պահանջները, նոյնիսկ պալթեան պետութեանց երաշխաւորութիւնը։ Համաձայնութեան յապաղումը հետզհետէ անհամբերութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սանճաքի համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ Անգարայի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, արտաքին նախարար Սարաճօղլուի եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ։ Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Սանճաքին ֆրանսական եւ թրքական պատուիրակները, զնդ. Գոլէ եւ Ճէվտէտ Աչըքալըն։ Դաշնագիրը Սանճաքը Թուրքիոյ կը վերադարձնէ համաձայն 1926էն եւ 1930էն ճշդած սահմաններու։ Ֆրանսական զօրքը պիտի հեռանայ եւ Սանճաքը թրքական իշխանութեանց պիտի յանձնուի ամէնէն ուշը մինչեւ յուլիս 22։

Դաշնագրին ստորագրութենէն վերջը, Սարաճօղլու ճառ մը խօսելով, յիշեց խօսք մը զոր յաճախ կը կրկնէր ֆրանսական դեսպանը. «Սանճաքը անցեալի խնդիր մըն է որ կը թունաւորէ ներկան եւ ապագան».— «Բարեբախտաբար այդ խնդիրը կարգադրուած է այժմ»։ Ցետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսական դեսպանին եւ զնդ. Գոլէի, եւ իր բաժակը պարպեց ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան համար, մաղթելով «շատ չանցած խմել ֆրանքօ-թուրք զինակցութեան համար»։

Ֆրանսական դեսպանն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնեց այս հարցին վերջնական լուծման համար, եւ յիշելով Իսմէթ Ինէօնիւի այն յայտարարութիւնը թէ «այս հարցին կարգադրութենէն վերջ որ եւ է խնդիր պիտի չբաժնէ Թուրքիան եւ Ֆրանսան», իր բաժակը պարպեց ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան համար։

*** Նոյն օրը (ուրբաթ) արտաքին նախարարը Ազգ. Մեծ Ժողովին հաղորդեց համաձայնութեան ստորագրումը եւ Սանճաքին վերստացումը։ Երկարօրէն նիստին, ուր ներկայ էին ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան, խորհրդային եւ պալքանեան դեսպանները (միայն գերմանականը Պոլիս գացած էր), վարչապետ Րէֆիք Սայտամ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, ֆրանքօ-թուրք փոխադարձ օգնութեան դաշնագրի յայտարարութեան մասին։ Այս առթիւ շեշտեց թէ յայտարարութեան բնագիրը տառապէս յարանման է Մայիս 12ի անգլօ-թուրք յայտարարութեան եւ արդէն ի զօրու։ «Այսուհետեւ ամէնէն զօրաւոր կապերը մեզ կը միացնեն Ֆրանսայի, որուն շահերը նման են մեր շահերուն եւ որուն միացած ենք նաեւ զգացումի կապերով։ Թուրքիա եւ Ֆրանսա, որոնք խաղաղութեան հաւատարիմ պահապաններն են Միջերկրականի երկու ծայրերուն վրայ, եւ ունին նաեւ հասարակաց երկար սահմանագլուխ մը ցամաքի վրայ, մէկը զօրացած միւսին ուժով, դիրք կը բռնեն կող կողի, խաղաղութեան մեծ ճակատին մէջ։ Թուրք գաղափարապաշտ ազգին եւ անոր հերոսական բանակին հետ, ֆրանսական ազգն ու բանակը, յորդումն՝ հերոսութեամբ եւ զօրութեամբ, կը նուիրուին միեւնոյն իտէալին։ Անոնք երկու ուժերն են որոնց անպարտելի միաւորումը կը ցցուի նախայարձակին դէմ։ Ֆրանքօ-թուրք միութիւնը շահ մըն է աշխարհի խաղաղութեան համար։ Ազատ՝ որ եւ է նուաճողական նպատակէ, ան պիտի չարունակէ խաղաղութեան պահպանումը»։

Վարչապետը յետոյ կարդաց յայտարարութիւնը, յարանման անոր որ հրատարակուեցաւ Փարիզի մէջ։ Այս առթիւ շեշտեց թէ պալքանեան համաձայնութիւնը զօրացած է շնորհիւ վերջին անսակցութեանց։ Ցետոյ խօսք առին շատ մը երեսփոխաններ, ջերմապէս շնորհաւորելով ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը։ Ժողովը ներկայ 343 երեսփոխաններու միաձայնութեամբ վաւերացուց ֆրանքօ-թուրք փոխադարձ օգնութեան յայտարարութիւնը, որ յառաջիկային պիտի վերածուի զինակցութեան դաշնագրի։

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը պախարակեն ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը

Իտալական եւ գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը դատապարտեն ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը, մանաւանդ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին Թուրքիոյ յանձնումը։

Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.—

1. Սանճաքին յանձնումը բացէ ի բաց կը հակասէ Ֆրանսայի միջազգային յանձնառութեանց։

2. Այդ յանձնումը կը բռնաբարէ ժողովուրդներու միջազգային իրաւունքը։

3. «Երբե՛ք» — «ոչ մէկ թիզ հողի» քաղաքականութիւնը անհրաժեշտութիւն մը չի ներկայացներ Ֆրանսայի համար, այլ պարզապէս ռազմախաղ մըն է։

Իտալական թերթը յետոյ պնդելով թէ նախապէս նմանօրինակ համաձայնութիւն մըն ալ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած էր, կ'աւելցնէ թէ Մեծն Բրիտանիա պատեհավարար բաշխած է Թուրքիոյ պահանջները Ֆրանսայի դէմ, փոխարէն ստանալով բացայայտ, բէեւ դեռ գաղտնի խոստում մը՝ բրիտանական տորմիղին համար օգտագործելու Ալեքսանտրէթի ծոցը։

Իտալական թերթը «խորհրդաւոր» կը գտնէ ֆրանքօ-թուրք, ինչպէս եւ անգլօ-թուրք համաձայնութեան այն տրամադրութիւնները որ կը վերաբերին պալքանեան խաղաղութեան կազմակերպութեան։ Եւ պալքանեան պետութեանց կը ձգէ զգալ թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան պիտի կրնան խուսափիլ այն հակումներէն զոր կը փորձէ Թուրքիա Պալքաններու մէջ, աջակցութեամբ կայսերական ժողովրդապետութեանց, վարելու համար աւելի զօրծօն, աւելի ծաւալական քաղաքականութիւն մը»։ Ըսել կ'ուզէ թէ Թուրքիա տեղաւորուելով Պալքաններուն մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին, կը սպառնայ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ։

Եւ վերջապէս, իտալական թերթը ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան ալ կը նկատէ ուրիշ օղակ մը պաշարողական քաղաքականութեան, յայտնապէս Իտալիոյ դէմ ուղղուած։ Եւ կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա անտարբեր կը մնայ, որովհետեւ վստահ է իր ուժին վրայ եւ կարող՝ ճակատելու պաշարողական բոլոր ցանցերուն դէմ, Գերմանիոյ հետ կող կողի։

Ուրիշ թերթեր ալ նոյնքան ուժգնութեամբ կը շեշտեն թէ Անգլիոյ եւ

(Լրատուութեան շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆՈՐ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր հրատարակեց 11 նոր հրամանագիր - օրէնքներ։ Այդ հրամանագիրներէն մէկը, որ կը վերաբերի օտարականներու հսկողութեան, հետեւեալ ձեւով կը փոխէ 1938 մայիս 2ի հրամանագրին 13րդ յօդուածը.—

1891 մարտ 26ի օրէնքին տրամադրութիւնները չեն կրնար գործադրուիլ հրամանագրին 2 (հատուած Ա.), 9, 11 եւ 12 յօդուածներուն համաձայն վճռուած դատապարտութեանց համար։

Պատժական օրէնքի 463րդ յօդուածին տրամադրութիւնները չեն կրնար գործադրուիլ 2 (հատուած Ա.), 4, 9, 11 եւ 12 յօդուածներուն համաձայն վճռուած դատապարտութեանց համար։

*** Այս բարեփոխումով, դատարանները պիտի կրնան աւելի լայնօրէն գնահատել օտարականներու կողմէ գործուած յանցանքները։ Ներկայ օրէնսդրութեամբ, դատարանները հարկադրուած են մեքենաբար բանտարկութեան դատապարտելու ամբաստանեալները, առանց յետաձգման։ Արդ, շատ մը օտարականներու համար անկարելի է հպատակիլ տրուած վճիռներուն (օրինակ՝ երկրէն դուրս ելլել)։ Նոր հրամանագրով, դատաւորները իրաւունք կը ստանան պատիժներ սահմանելու համաձայն գործուած յանցանքին։

Աւելորդ է ըսել թէ այս բարեփոխումէն պիտի կրնան օգտուիլ շատ մը հայրենակիցներ, որոնք յաճախ օրինազանց կը դառնան, հակառակ իրենց կամքին

*** Ուրիշ հրամանագիր մը աշխատանքի նախարարին իրաւասութիւն կուտայ փոխելու շաբաթական հանգիստի օրէնքը, մանաւանդ նպարեղէնի խանութները բաց պահելու համար կիրակի կամ երկուշաբթի։

«ԵՒՐՈՊԱՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ Է ԿԱՍԿԱԾՆԵՐՈՎ»

Չէմպըրլէնի կոչը Գերմանիոյ եւ Ճափոնի

Շաբաթ օր Պ. Չէմպըրլէն ճառ մը խօսելով Քարտիֆի մէջ, ծանր ազդարարութիւններ ուղղեց Ճափոնի, Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն առթիւ։

Ամէնէն առաջ խօսելով Եւրոպայի կացութեան մասին, վարչապետը յայտարարեց.

— «Բուն դժբախտութիւնը այն է որ Եւրոպայի ապագան այսօր կը թունաւորուի սուտ եւ անհիմն կասկածներով։ Օրինակի համար, գերման ժողովուրդը գիշեր ցերեկ կ'ողողուի այն պատմութիւններով թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ պաշարել զինքը, միտելով անոր առեւտուրին բնական եւ օրինաւոր ծաւալումը եւ տնտեսական սատրճանական ճնշումով մը իջեցնել անոր կեանքի մակարդակը, եւ ի վերջոյ կործանել։ Ի՞նչ այլանդակ խեղաթիւրում մեր արտաքին քաղաքականութեան։ Մեր ջանքերուն բուն նպատակն է, այսօր ալ ինչպէս միշտ, հաստատել խաղաղ աշխարհ մը ուր ամէն ազգ կարենայ շարունակել իր օրինաւոր զբաղումները ապահովութեան մէջ։ Եթէ վստահութիւնը վերահաստատուի, Անգլիա եւ Գերմանիա շատ լաւ կրնան գործակցիլ, զարգացնելով աշխարհի հարստութիւնները։ Բայց այսպիսի երջանիկ ապագայ մը պիտի մնայ երազ, ցորչափ Գերմանիա չի թօթափեր իր անարդար կասկածները ուրիշներու հանդէպ եւ չապացուցաներ թէ անկեղծօրէն պատրաստ է բանականութեան լեզուն գործածելու բանիմաց մարդոց հետ»։

Այս առթիւ ծանրանալով Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց վրայ, Պ. Չէմպըրլէն շեշտեց թէ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են մէկ տարուան ընթացքին։

— «Մեր նաւատորմիղը այժմ ամէնէն զօրաւորն է աշխարհի մէջ։ Մեր բանակը կ'աճի օրէ օր, համրանքով թէ կազմակերպութեամբ։ Գալով օդատորմիղին, թուանշաններ պիտի չյիշեմ, բայց կրնամ ըսել թէ վերջին 12 ամիսներու ընթացքին զօրացած է շատ աւելի քան կը սպասէինք։ Մեր օդանաւերը նոյնքան արագընթաց են որքան ունէ օտար ազգի օդանաւերը եւ մեր օդաչուները անվեհեր։ Մեր հզօր սպառազինութիւնները չեն սպառնար ո եւ է մէկուն. անոնք սահմանուած են դիմադրելու նախայարձակման եւ տիրապետութեան։ Մեր կնքած համաձայնութիւնները եւ ուրիշ եւրոպական պետութեանց տրուած երաշխաւորութիւններն ալ կը ձգտին միեւնոյն նպատակին,— զօրացնել խաղաղութեան ճակատը եւ պաշտպանել անկախութիւնը այն պետութեանց որոնց վստահութիւնը խախտած է, ի տես ուրիշներու ճակատագրին։ Բայց, անգամ մը եւս կը կրկնեմ — եւ այս վերջին խօսքս է — մենք հակառակ չենք փոփոխութեանց, որովհետեւ այս յարափոփոխ աշխարհին մէջ ուղղումներ, յարդարումներ անհրաժեշտ են տեւն-տեւն։ Բայց, մենք վճռած ենք թոյլ չտալ որ բռնի ուժ գործածուի փոփոխութիւններ պարտադրելու համար, փոխանակ բանակցութեան եւ գործակցութեան»։

Բանախօսութեան վերջին մասը յատկացուած էր Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն։ Այս առթիւ էր որ ծանրակշիռ ազդարարութիւններ ուղղեց վարչապետը, պարզելով Թիէնցինի անգլիական հպատակներուն դէմ կատարուած գործողութիւնները։

— «Անոնց կրել տուած են անհանդուրժելի նախատինքներ։ Կացութիւնը աւելի խառնաշփոթ հանգամանք ստացած է, երբեւ հետեւանք ճափոնական իշխանութեանց հրապարակային յայտարարութեանց։ Այդ իշխանութիւնները երբեմն պատրուակ կը գործածեն այս դէպքերը, աւելի լայն պահանջներ դնելու եւ պահանջելու համար որ մենք եւ ուրիշ կառավարութիւններ փոխեն իրենց քաղաքականութիւնը։ Ոչ մէկ բրիտանական կառավարութիւն չի կրնար թոյլատրել որ իր հպատակները այդպիսի նախատինքներու ենթարկուին, ոչ մէկ բրիտանական կառավարութիւն չի կրնար հպատակիլ ուրիշ կառավարութեան մը հրամաններուն, ձեւակերպելու համար իր արտաքին քաղաքականութիւնը։ Ուստի, կը յուսամ թէ ճափոնական կառավարութիւնը այդպիսի դիտում չունի, թէ ան պիտի չներէ իր զինուորներուն բոլոր արարքները եւ թէ միտք չունի արհամարհելու բրիտանական ժողովուրդին շահերը Չինաստանի մէջ»։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը, որ Թուրքիա կը գտնուէր անցեալ շաբթու, Պուքրէշ գնաց։ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը պաշտպանողական դաշինք մը կը պատրաստէ, որուն համաձայն Թուրքիա, Յունաստան եւ Ռումանիա օգնութեան պիտի հասնին Եուկոսլավիոյ, եթէ յարձակման ենթարկուի ան։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԾՆՆԴՈՑԸ

— Կարկինը քիչ մը լայն բանալ չէ՞ նշանակեր, պիտի առարկուի, Թերեւս, ըսել թէ՝ Թուրքեւանգլիական զինակցութիւնը կար արդէն, ինչպէս կը գրէինք մենք՝ նախորդ յօդուածով: Մանաւանդ որ,— Թուրքիոյ վարչապետը, Տօքթ. Սայտամ, անգլեւթուրք զինակցութենէն տասնեակ մը օրեր առաջ Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմէն կը յայտարարէր թէ Թուրքիա չէզոք պիտի մնայ:

Ճիշդ է, որ Թուրքիոյ վարչապետը դեռ անցեալ ապրիլին Թուրքիոյ չէզոքութեանը մասին կը խօսէր: Բայց, չէ՞ որ, սեպտեմբերէն մինչեւ ապրիլ նոյնիսկ մինչեւ հիմա— հակադիր երկու մեծ զոյգերէն զատ, բոլորը չէզոքութեան մասին կը խօսին, գործածելով զանազան բացատրութիւններ: Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Պալթիկեան երկիրներ, բոլորը նոյն յանկերգը ունին: Շատ հաւանելի էր, հետեւաբար, որ, նաեւ Թուրքիան մասնաւորապէս այն օրերուն՝ երբ Առանցքը յանկարծակի վարձողութիւններ կը կատարէր — (Չեխիա) պիտի ջանար, գոնէ արտաքնապէս, չէզոք ցոյց տալ ինքզինքը: 1914ին, Օսմանեան կայսրութիւնը Վիլհէլմեան Գերմանիոյ անուրը կը կրէր արդէն, բայց ծովային նախարար Ճէմալ փաշա Փարիզ կ'այցելէր եւ խոստումներ կուտար երրեակ համաձայնութեան:

Բառոյ, եթէ ապրիլին իրապէս զերծ կոյր՝ չէր Թուրքիա, ի՞նչպէս պատահեցաւ որ քանի մը շաբաթուան ընթացքին այդքան մեծ որոշում մը տուաւ, «ջնջելով» նոր Թուրքիոյ ամէնէն հիմնական սկզբունքը,— խաղաղութիւն: Ամենափոքր առեւտրական համաձայնութիւններն իսկ կը կարօտին երկար բանակցութիւններու: Իսկ զինակցութիւն մը,— այն ալ այնքան գործօն ու մեծ ուժի մը դէմ դիրք բռնելու ձեւով — չէր կրնար ծնիլ համրուած օրերու մէջ: Բայց, կրնար, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդով, փաստօրէն գոյութիւն ունեցած ըլլալ, եւ առնալ, նոր դէպքերու հովանաւորութեան տակ, իր պաշտօնական ձեւը:

Տեսնենք, ուրեմն, անգլեւթուրք զինակցութեան նախնթացքի մասին: Ու փորձենք յետադարձ ակնարկ մը:

1923 Յուլիս 24ին, Լօզանի դաշնագիրը Թուրքիան կը դնէր նոր սահմաններու եւ նոր կացութեան մը մէջ: Թուրքիան ունէր նաեւ նոր վարիչներու շրջանակ մը, որ ամբողջովին զօրականներէ կազմուած էր: Ուրեմն անոնց ամէնէն մեծ մտահոգութիւնը պիտի ըլլար երկրին պաշտպանութիւնը, մանաւանդ տասը տարիներու կռիւէ մը վերջ: Արաբական նահանգները խլուած էին: Նեղուցները կը մնային բաց: Առաւել՝ անպաշտպան (Սանճաքին՝ Սուրիոյ կցումովը): Անգլիա հասած էր մինչեւ Արեւելեան նահանգները: Ու, իբրեւ մեծագոյն թշնամին Թուրքիոյ, դրուած էր ցարական Ռուսիոյ տեղը: Խորհրդային Ռուսիան քեմալական Թուրքիոյ միակ բարեկամն էր: Մինչդեռ, այդ բարեկամութիւնը, Լօզանէն վերջ, շատ արդիւնաւոր չեղաւ Թուրքիոյ համար: Թաղմական օժանդակութիւնը վերջ գտաւ: Իսկ Լօզանի մէջ, Թուրքիա մերժեց Ռուսիոյ առաջարկը՝ Նեղուցներէն միայն Սեւ ծովեան պետութեանց մարտանաւերուն անցք տալու մասին: Աւելի առաջին ճեղքն էր: Ու նաեւ՝ առաջին խաւատիքը՝ Անգլիոյ: Անկէ վերջ, Մոսկուա զանդաղեցուց իր նիւթական յանձնառութեանց կատարումը: Կը յիշուի Ըսմէթ — Շիւքրի Գայա այցելութիւնը Մոսկուա, ուր Թուրքիոյ երբեմնի վարչապետը յայտնեց իր դառնութիւնները: Երրորդ ուշագրաւ պարագան կազմեց այն ընդդիմութիւնը զոր Թուրքերը ցոյց տուին ռուսական «նոր մշակոյթին» հանդէպ: Կը մնար, սակայն, շահերու եւ վտանգներու նոյնութիւնը՝ երկու երկիրներուն համար: Թուրքիան կրնար ճամբայ ու կայան ըլլալ Արեւմուտքէն գալիք վտանգի մը՝ Կովկասի (քարիւղ) եւ Ուկրայնայի վրայ: Իսկ Ռուսիա կրնար վտանգ մը դառնալ՝ Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգներուն համար:

Լօզանը, միւս կողմէ, Թուրքիան հեռացուցած էր Անգլիայէն: Մուսուլի եւ Նեղուցներու մասին հարցը — Ըսմէթ պայքարը շատ ուժեղ էր եղած: Խ. Ռուսիա, օգտուելով առիթէն, Թուրքիոյ հետ կնքեց դաշնագիր մը: Այս դաշնագիրը կը պայմանաւորէր ռուսական օժանդակութիւն՝ Տարտանէլի պաշտպանութեանը մասին: Իսկ Ռուսիա առարկեց թէ Լոնտոնի ու Փարիզի մէջ... փոխառութիւն կը փնտռէ: Մինչ այդ, Անգլիոյ մէջ արդէն իսկ փնտռուած էր այն կարծիքը թէ Թուրքիա ճակատային ու դաշնակցային յառաջապահն է Խորհրդային Ռուսիոյ:

Առաջ յաջորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը: Իսկ վարչապետ Պոլսոյ. 1926ին, պատերազմէն վերջ առաջին անգամ ըլլալով, կ'ընդունէր Թուրքիոյ դեսպանը՝ Ֆէրիտ պէյ. Նոյն տարին, 6 Յունիս 1926, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Թ. Արաս Լոնտոնի մէջ կը ստորագրէր անգլեւթուրք դաշնագիր մը, որ Թուրքիոյ կուտար հարիւրին տասնի իրաւունքը՝ Իրաքի քարիւղի հասոյթին: 1929 սեպտեմբերին, Անգլիոյ Միջերկրականեան նաւատորմիղէն մաս մը կ'այցելէր Պոլիս: 1930ին, անշուշտ Լոնտոնի հաւանութեամբ, Թուրքիա եւ Յունաստան կը համբուրուէին: Իսկ 1932ին, Անգլիա թեւ թիկունք կը հանդիսանար Թուրքիոյ՝ իր եւ իր գաղթապետութիւններուն ձայներովը զայն բազմեցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Անշուշտ, ասոնք բոլորը դեռ չաննշան իրողութիւններ էին: Էականը՝ Արեւելեան Միջերկրականի, Միջին Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ ունենալիք դերն էր: 1935ին, Իթալիոյ արշաւանքի առեն, Արեւելեան Միջերկրականի պարագան կը ճըչ-դուէր, արդէն: Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ հոս գոյացած էր «շահերու եւ վտանգի նոյնութիւն»: Ու ծնունդ կ'առնէր Միջերկրականեան Ուխտը: «Յարաբեր. Միանց բարեփոխման յաջորդող քաղաքական կապը վերածուած էր զինակցութեան, կամ՝ զինուորական գործակցութեան մը: Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիա կը խոստանար կռուի մտնել, Իտալիոյ դէմ, եթէ Անգլիա թնդանօթը արձակէր: Իտալիոյ լուռ կամ խօսուն ցանկութիւնները՝ Փոքր Ասիոյ մասին, ինչպէս եւ Սպանիոյ դէպքերը բնականաբար սուր տուին այս բոլորին: «Մեր թշնամիներուն թշնամիները մեր բարեկամներն են»: Յիշենք նաեւ Մոնթրէօն, որ կրնար չըլլալ՝ եթէ Անգլիան չուզէր, ու եղաւ՝ որովհետեւ Անգլիան ուզեց: Յետոյ՝ Անգլիոյ Թագաւորին այցելութիւնը Պոլիս: Ու Անգլիոյ վարկերը՝ Թուրքիոյ: Ու նաեւ Չէչմէն, որ, ինչքան ալ «փոքր պարագայ մը» նկատուի, մեր կարծիքով՝ զինուորական համաձայնութիւն ունէր եւ ունի, ու երկու երկիրներու զինական գործակցութեան կը յենուր:

Եւ, վերջապէս, նոյն այդ ուղղութեան արդիւնքը եղաւ Սատտապատի ուխտը: Անգլիա, որ Պաղտատ է նստած, բնականաբար արգելք պիտի ըլլար Իրաքի մասնակցութեան, եթէ կողմնակից ու նաեւ գործակից չըլլար, այդ Ուխտի մասին, Թուրքիոյ: Հիմք ունենալով այս բոլորը, երբեք անտեղի պէտք չէ նկատել, եթէ ենթադրենք որ դեռ Մոնթրէօյի դաշնագրին կնքումի օրերէն իսկ Անգլիան գաղտնի հաւանութիւնը ունէր Թուրքիոյ՝ ի նպաստ իր հետ ըլլալու: Այսպէս՝ Էնկիւրի գծուար թէ կարենար «տէրն ըլլալ իր տանը դուռին»:

Կայ եւ Թուրքիոյ հիմնական քաղաքականութեան պարագան: Այդ քաղաքականութիւնը իրեն թելադրած էր, տասնեւհինգ տարի շարունակ, ըլլալ անոնց հետ որոնց դէմ էին զոյավիճակի փոփոխութեան: Գերմանիա, Իտալիա, Ազգերու Դաշնակցութիւն եւայլն,— հոն ուր մաս էր առած Թուրքիա, նպատակ ունէին արգելք ըլլալ որեւէ է փոփոխութեան: Կամ պահպանել խաղաղութիւնը, որ նախընտրուած բացատրութիւնն էր այդ նպատակին: Ու քանի կ'աճէր խաղաղութեան վտանգումին ծառայող շարժումը, այնքան պիտի աճէր, բնականաբար, այդ վտանգին դէմ գործակցելու պէտքը: Այնպէս որ, անգլեւթուրք զինակցութիւնը ինքնին հետեւողականութիւն մըն է նաեւ Թուրքիոյ համար՝ իր ընդգրկած «խաղաղութեան» սկզբունքին: Չէ՞ որ ճակատը՝ ինքը՝ «խաղաղութեան ճակատ» անունը կը կրէ:

«Այս զինակցութիւնը,— կը գրէր «Աքշամ» — այս վերջին օրերը չէ որ կնքուեցաւ: Աթաթիւրքի օրերէն ըսկսեալ՝ Անգլիա եւ Թուրքիա մերձեցում մը ունեցան: Որովհետեւ, այս երկու երկիրները, խաղաղութեան անկեղծօրէն կողմնակից ըլլալով, անհրաժեշտ նկատեցին կանխել վտանգը որ կը սպառնար մարդկութեան»:

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքիա եւ Անգլիա, տասը տարուան գործակցութիւն մըն է որ պաշտօնականացուցին, նման այն մարդուն, որ, թշնամանքէ մը կասկածելով հրաժէնը մէջքին կը պատէ, բայց զայն երեւան կը հանէ այն առեն՝ երբ դէմ առ դէմ կուգայ յարձակողին հետ...

Այս զինակցութիւնը առաջինը չէ, սակայն: Անգլիա շատ անգամներ փրկած է Թուրքիան: Բայց, կը խորհինք, այս երկու երկիրները բոլոր սահմաններու վրայ երբեք այնքան համաձայն չեն եղած, որքան՝ այսօր: Ու այս կէտն էր կ'ըլլայ մեզ շահագրգռող շրջագիծին մէջ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Մադրիտ աստիճանաբար կը վերագտնէ իր նախկին կերպարանքը: Պատերազմի ժամանակ անկէ մեկնող մը այժմ պիտի չճանչնայ զայն: Այժմ նորէն Մադրիտ մաքուր է եւ զուարթ, կեանքը կ'եռայ, հաղորդակցութեան միջոցները կը բանին, բացի ինքնաշարժ կառքերէ, որոնց թիւը պատերազմէն առաջ 3200 էր եւ այժմ միայն 500 հատ կը բանին: Ապրուստը քիչ մը աւելի սղած է քան պատերազմէն առաջ:

Կենսամթերք դիւրաւ կը ճարուի, բացի սուրճէ, շաքարէ, ձէթէ, բրինձէ, լուբիայէ, գետնախնձորէ, ձուկէ եւ ալիւրէ: Սուրճը, ձէթը եւ շաքարը մասնաբաժիններով միայն կարելի է ձեռք ձգել:

Գուրկոսի մէջ անցեալ ամիս յայտարարեցին, թէ ուտեստի առատութիւնը պիտի հաստատեն, բայց ցարդ չեն գործադրած այս որոշումը: Առատ է ոչխարի միսը, ինչպէս նաեւ պտուղն ու բանջարեղէնը: Հացը թուխ է, բրինձով խառնուած, բայց շուտով սպիտակ հացը պիտի վերերեւայ շուկայի մէջ:

Թրքական կամ եգիպտական ծխախոտ կարելի չէ գտնել, բայց կայ Լոնտոնէն ներածուած ծխախոտ, ինչպէս նաեւ սպանիական գլանիկ: Ծխամորճի ծխախոտ չի ճարուիր:

Գիները շատ փոփոխական են: Կովի միսի, խոզի միսի եւ հաւկիթի գիները բարձրացած են 100—300 առ հարիւր, համեմատած նախապատերազմեան գիներուն: Պտուղ, բանջարեղէն, ոչխարի միս եւ ձէթ սղած չեն: Լաւ գինին եւ ըմպելիները նոյնպէս սղած չեն: Կօշիկի գիները սղած են 75 առ հարիւր: Որեւէ միջակ ճաշարանի մէջ գինիով մաքուր ճաշ մը կարելի է առնել 15 փեզէթայով (3 շիլին): Մադրիտի կառավարիչը հրամայեց, որ, նախապատերազմեան գիներով ծախեն ամէն ինչ:

Ուտեստի խնդիրը շատ ծանրացած պիտի ըլլար, եթէ Ազգայնականները պատերազմի ժամանակ խելօք քաղաքականութեան հետեւած չըլլային: Անոնք միշտ ալ, ուէ քաղաք գրաւելէ ետք, կարգ ու կանոն հաստատեցին, արտադրութեան ուշադրութիւն դարձուցին: Եւ երբ Մադրիտն ու Գարթակէնան գրաւեցին, ուրիշ տեղերէ հազարաւոր թոն ուտեստ կրցան փոխադրել հոն:

Այս գործին մէջ մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ընկերային Աջակցութիւնը, բարեգործական ընկերութիւն մը, որ կերակրած է հազարաւորներ: Այս ընկերութիւնը Ապրիլ ամսուն Մադրիտի մէջ բաշխած է 12.000 թոն ուտեստեղէն, անցեալ ամիս 6.400 թոն, ինչպէս նաեւ տուած է կարօտեալներուն 19 միլիոն ճաշ Ապրիլին, 4 միլիոն ճաշ Մայիսի առաջին 10 օրերուն եւ 6 միլիոն ճաշ մնացեալ 20 օրերուն:

Գրաւման առաջին օրերուն այս ընկերութիւնը կերակրած է օրական 700 հազար ժողովուրդ: Այժմ կը կերակրէ 350.000 հոգի: Ունի 150 ճաշարան քաղաքին մէջ:

Այս ընկերութիւնը իր ծախքերը կը հոգայ հանգանակութեամբ եւ նուիրատուութիւններէ գոյացած եկամուտներով: Միայն մէկ անգամ հրապարակային հանգանակութիւն կատարած է, յաղթանակի օրը, երբ յաջողած է հաւաքել 2,000 սթերլին: Կայ նաեւ Բարեկամներու Ընկերութիւնը, որ նոյնպէս բաշխած է ժողովուրդին 4,000 թոն ուտեստ եւ 11.500 թոն ցորեն:

Միակ ողբերգական երեւոյթը այժմ սգաւորութիւնն է: Դերձակները անընդհատ կ'աշխատին հագուստները սեւ ներկելով: Չկայ ընտանիք որ սուգ չունենայ, որովհետեւ բացի կանոնաւոր բանակներու մէջ սպաննուածներէն՝ 80,000 հոգի գնդակահարուած են Մադրիտի մէջ եւ շրջակաները, իրենց քաղաքական ըմբռնումներուն համար:

Այժմ ոստիկանութիւնը տենդագին կ'աշխատի մաքրել մայրաքաղաքը ոճրագործ տարրերէ եւ անոնցմէ, որոնք Զօր. Ֆրանքոյի կողմնակիցները գնդակահարած են: Ամէն օր տեղի կ'ունենան հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ, եւ թերթերը կը հրատարակեն անոնց երկարապատում ցանկը: Բազմաթիւ զինուորական դատարաններ գործի վրայ են, ոմանք գիշերն ալ նիստ կը գումարեն, եւ բազմաթիւ մարդասպաններ ստացած են արդէն իրենց պատիժը:

Շուտով տեղի պիտի ունենան քաղաքական կարեւոր դատեր: Պիտի դատուի յայտնի ընկերվարական ղեկավար Ժիւլիան Պէսթէյրօ, որ Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդին արտաքին նախարարն էր: Երբ Ազգայնականները Մադրիտ մտան, ան չփախաւ եւ ձերբակալուեցաւ:

Կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը վերակառուցումն է: Անհատներու եւ փոքր ընկերութիւններու նիւթական աջակցութիւն ընծայելէ զատ՝ պետութիւնը եւ մեծ դրամատուները դրամ կուտան քաղաքապետութեանց, որպէսզի շինեն ճամբաները եւ պետական պաշտօնատուները: Մադրիտի վերակառուցման ծրագիրը մշակուած է արդէն: 50 փողոցներ պէտք ունին նորոգման եւ 20 հազար բանուորներ շուտով պիտի անցնին գործի: Քաղաքապետութիւնը Յունիս 2ին քուէարկեց 42,000 սթերլին, իսկ պետութիւնը յատկացուցած է 200.000 սթերլին:

Պէտք է ըսել որ քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին քանդուած են միայն 1500 տուներ Մադրիտի արուարձաններուն մէջ, իսկ մասամբ վնասուած շէնքերու թիւը յայտնի չէ: Բուն Մադրիտի մէջ քարուքանդ եղած են միայն 20 շէնքեր:

Պատերազմի առեն Հանրապետականներու կողմէ ուրիշ շրջաններ ղրկուած մանուկները, որոնց թիւն էր 30,000, սկսած են վերադառնալ: Եկած են արդէն 9,000 հոգի, որոնցմէ 3,000ը, Խ. Ռուսիա եւ 2,000ը Մեքսիկօ ղրկուած էին: Շուտով կուգան 1,300 հոգի՝ մէկ անգամով: Դպրոցներէն շատեր քանդուած են եւ նստարան ու աթոռ չորդուխչուր եղած են, բայց վերանորոգումը պիտի աւարտի մինչեւ Սեպտ. 1:

Առողջապահական վարչութիւնը գործի վրայ է, որպէսզի խափանէ որ եւ է համաճարակի վտանգ: Ջերմախտի եւ հարսանիթի դէմ պատուաստը պարտաւորիչ հռչակուեցաւ:

Ցարդ տեղի ունեցաւ, երկու անգամ, ցլամարտ, մէկը Մայիս 24ին, որուն հասոյթը՝ 300,000 փեսեթա ղրկուեցաւ Զօր. Ֆրանքոյի, որ յատկացնէ աղքատներուն:

Այսպէս՝ Մադրիտը ճիգ կը թափէ այժմ մոռնալու պատերազմի դարհուրանքները: Ժողովուրդը, որ այնքան տառապած ու նեղուած է, ուրախ է որ հին օրերը կը վերադառնան. «Նախկին Սպանիան» երա՞զ կ'իրականանայ: Կեանքը խաղաղ է ու երկիրը կը վերակառուցուի:

(ՏԷՅԼԻ ԹԷԼԷԿՐԱՖ)

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վրայ

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ Ժ. Տէլպէք կը գրէ այս խորագրին տակ (26 Յունիս) —

Պոլսէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ «երեւութապէս» Թուրքիոյ վերադարձուած է Ալեքսանտրէթի սանճաքը, ինչպէս նախատեսուած էր ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեամբ, թէ սանճաքին գիւղերը թրքական դրօշ պարզած են՝ պատրաստուելով կցումի հանդիսութեանց.

Անոնց որ պիտի ուզէին գաղափար մը կազմել ժողովրդական այս խանդավառութեան իրական նկարագրին մասին, կը յանձնարարենք կարդալ Փօլ տիւ Վէօռի ազուոր գիրքը. Մուսատաղի քրիստոնեաները վտանգի մէջ: Սարսուռ գրիչով մը, հեղինակը, որ վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարեց սանճաքին մէջ, կը նկարագրէ ինչ որ տեսած է,— ողբալի կացութիւն, բռնութիւններ թուրք փոքրամասնութեան կողմէ, որ մեծամասնութիւն հռչակուեցաւ շնորհիւ խաբէութեան, որու մեղսակից եղանք, չարչարանք, սարսափ, գաղթ քրիստոնեայ բնակչութեան, յուսահատութիւնը Մուսատաղի քաջարի Հայերուն, որոնք փորձով գիտեն թէ ինչ կարելի է սպասել թրքական տիրապետութենէն, վերջապէս դիրքը «ֆրանսայի պարոն լիազօրին», որ քաջ զինուոր՝ աւելի ընդունակ է հրամայելու չէրքէզ ջոկատներու քան թէ վարելու քաղաքական պաշտօնները, զորս ստանձնած է: Որքան ալ դաժան ըլլայ ճշմարտութիւնը, պէտք է ըսել, սանճաքին յանձնումը ծանր հարուած մըն է մեր հեղինակութեան՝ այնքան որքան կը մնայ Արեւելքի մէջ, չեմ ուզեր ըսել դեռ՝ մեր պատիւին: Գալով վնասին զոր պիտի կրեն մեր շահերը, կը բաւէ յիշել թէ Ալեքսանտրէթ, բրիտանական քաղաք, Սուրիոյ վաճառականութեան գլխաւոր նաւահանգիստն է, մեկնակէտը երկաթուղիներուն, որոնք կ'ուղղուին Անատոլու, Միջագետք, Պաղեստին եւ Արաբիա, բանալի-դիրքը Արեւելեան Միջերկրականի: Ահա այս ամէնքը կը լքենք:

Անցեալ Ապրիլ 27ին, Ժորժ Պոնէ ձանձրոյթն ստանձնած էր դրկելու ծերակուտական Կօթըրոյի՝ անոր հաղորդելու համար Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Սարաճօղլուի «բացարձակ հերքումը», որու համաձայն՝ հիմ չունին այն զրոյցները թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին խորհրդարանը կը պատրաստուի պահանջելու, որ սանճաքը կցուի Թուրքիոյ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կ'աւելցնէր այդ «հերքում»ին տակ. «Ես պարզեցի Սուատ Տաւազի թէ ինչ ծանր հանգամանք պիտի ստանար նման ձեռնարկ մը, որ բացարձակապէս հակառակ է մեր իրաւունքներուն եւ ըսի թէ, ամէն պարագայի մէջ, այսպիսի գործողութեան մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բէչիրը կատաղած եւ այլայլուած տուչւեց դէպի նրանց, բայց յուսահատ խուժանին դիմադրել չկարողացաւ: Սատարիկ հոսանքն առաւ իւր մէջ նրա նժոյգը եւ առաջ վարեց: Միւս կռուող խմբերը, որոնք առկաւէն դիմադրում էին Հայերին՝ տեսնելով զօրապետին փախչող խուժանի մէջ, կարծեցին թէ նա խոյս է տալիս ճակատից, ուստի իրանք էլ դիմադարձ եղան եւ սկսան փախչել: Նահանջն ընդհանուր դարձաւ. Բէչիրը դադարեց գոռալուց եւ իւր գնդապետների հետ միասին հետեւեց փախչող զօրքին:

Բայց թշնամու նահանջը նոր եռանդ ներշնչեց Հայերին: Նրանց լաստերն ալիքների վրայ սուրալով հասան եզերքին. Մարտիկները իրար ետեւից դուրս թռան ցամաք եւ ահագին աղաղակով ընկան թշնամու ետեւից: Հասան շուտով եւ այն լաստերը, որոնք ահարեկել էին թշնամուն: Դրանց վրայ եղողները ոչ այլ ոք էին, եթէ ոչ մնացորդ երեսուն զինուորները, որոնց Թագաւորը թողել էր կղզում, եւ Սեւանի հոգեւոր միաբանութիւնը: Վերջիններս արքայի հրամանով հանել էին վեղարներն ու խոյրերը եւ ծածկել սաղաւարտներ, իսկ ձեռքերին բռնել վահան եւ նիզակ: Նրանք, ի հարկէ, չպէտք է մասնակցէին կռուին, եւ ոչ իսկ աւելի մօտենային, այլ միայն զօրագունդ կեղծելու պաշտօն ունէին: Այդ պատճառով նրանցից շատերը կրում էին միանգամայն մի քանի հատ տէգեր, որպէսզի հեռուից աւելի ահաւոր երեւան թշնամուն:

Թագաւորի հնարագիտութիւնը յաջողեց: Երբ նրա մարտիկները դուրս եկան ցամաք, «Հրաշալի» տորմիղն էլ հասաւ այնտեղ: Երեսուն զինուորները եւ նրանց հետ միասին երկաստարդ արեղաները փութացին, միասին կռուող քաջերին եւ ընկան փախչող հագարացիների ետեւից: Հալածողներին ընկերացան մօտակայ Ցամաքաբերդ, Վարսեր, Գոմաձոր, Կըռաթե եւ այլ գիւղերի հայ բնակիչները: Նրանք թշնամու ցրուած գնդերի մեծ մասը ջարդեցին եւ մնացեալները փախցրին դէպի Դեղամայ լեռներն ու հովիտները:

Դառնալով բանակատեղը, հայ կտրիճները հաւաքեցին թշնամու թողած աւարը, որ բաւական հարուստ էր, կապտեցին ընկածների զէնքերը եւ քաղեցին բազմաթիւ վրանները, որոնց հետ նաեւ Բէչիրի հարուստ տաղաւարը, եւ այդ ամէնը միասին փոխադրեցին կղզին:

Թագուհին, որ սրտատրոփ սպասում էր կռուի վախճանին, իւր նաժիշտների հետ միասին իջաւ կղզու ափը՝ յաղթական երգերով վերադարձող քաջերին դիմաւորելու:

Հայերը այս կռւում կորուստ չունեցան. վիրաւորուել էին մի քանի հոգի, որոնց կղզին հանելուն պէս, Թագաւորը հրամայեց փոխադրել յարմար կացարան՝ զգուշութեամբ խնամելու համար: Այնուհետեւ Հայերը մատուցին տաճարում գոհութեան պատարագ, որին ներկայ էին Թագաւորը, Թագուհին եւ բոլոր զինուորները: Ապա վերջինները կատարեցին յաղթութեան խրախճան, որին մասնակցեց շրջականերից ժողովուած գիւղական ամբոխը:

Բայց Թագաւորը տխուր էր եւ դալկադէմ. նա ժամանակից առաջ քաշուեցաւ իւր կացարանը առանց զօրքի ուրախութեան մասնակցել կարողանալու:

Այս հանգամանքն անհանգստացրեց Թագուհուն եւ նա գնաց արքայի մօտ՝ նրա տխրութեան պատճառն իմանալու:

— Ես վիրաւորուած եմ, ասաց Թագաւորը մեղմ ձայնով:

— Վիրաւորուա՞ծ... բացագանչեց Թագուհին. ինչո՞ւ ուրեմն չես յայտնում մեզ այդ... ո՞ւր է վէրքդ... կանչենք նրան այստեղ...:

— Թո՛ղ, ես չեմ կամենում զօրքի ուրախութիւնը խանգարել... մի օրից յետոյ էլ կարող ենք մենք այս վէրքը դարմանել, ընդհատեց նրան Թագաւորը:

— Բայց դու գունատ ես եւ թախծալից. անշուշտ խոր է քո վէրքը...

— Ես տխուր եմ այն պատճառով, որ կենդանի վերադարձայ այստեղ...:

— Աստուա՛ծ իմ... դու դարձեալ նոյն մտքերո՞վ ես զբաղուած:

— Ես ցաւում եմ որ մահացու չէ վէրքս.

— Խնայի՛ր ինձ, աղաչում եմ... աղերսեց Թագուհին:

— Այո՛, թշնամին արդէն նահանջում էր, երբ մի նետ եկաւ ցցուեց իմ կողերի մէջ... Ես ուրախացայ... կարծեցի թէ իմ զօրքի յաղթանակը կը սկսի իմ մահուամբ: Այդ պատճառով էլ իսկոյն դուրս քաշեցի նետը, որպէսզի նրա հետ միասին ելնէր եւ իմ հոգին. բայց աւա՜ղ... Արարչագործը չէր կարողացել Աշոտ Երկաթին սպանելու չափ ուժով ձգել աղեղը...:

— Օ՜հ, ինչպէ՞ս անիրաւ ես դու, մրմնջաց Թագուհին, եւ այլեւս համբերել չկարողանալով, դուրս եկաւ իսկոյն սրահը եւ գնաց մօտ կանգնած բարապանին հրամայեց՝ վազել վիրաբոյժի ետեւից:

Վերջինս եկաւ. քննեց արքայի վէրքը, որ լայն բացուած էր նրա կողերի մէջ. լուաց այն զգուշութեամբ եւ վրան դարմաններ դնելով՝ կապեց խնամքով:

Թագուհու հարցին թէ՝

— Որքա՞ն վտանգաւոր է նա, պատասխանեց.

— Փառք Աստուծոյ, Արքայի կեանքին վտանգ չէ սպառնում:

Բայց երբ Թագաւորը առանձին առնելով հրամայեց նրան ճշմարիտը խոստովանել, նա ասաց.

— Հարուածող նետը, Տէր Արքայ, թաթախուած է եղել թոյնի մէջ. վէրքի արագ բորբոքումը ծանր պարագայ է գուշակում:

Թագաւորի դէմքի վրայ փայլեց գոհութեան մի ժպիտ, որ սակայն զարմանք պատճառեց վիրաբուժին.

[illegible]

...լեւ ոչ զինաթափ պիտի մնանք, ոչ «համակերպող»: Աղուոր խօսքեր են, զօրաւոր խօսքեր: Այս խօսքերը արտասանուած են 3 Ապրիլին: Յաջորդ օրը, 4 Ապրիլին, Հայոց խորհրդարանը կը խնդրէր Ինօնիւի կառավարութենէն որ յայտարարէ սանճաքին կցումը Թուրքիոյ: Վեց շաբաթ վերջ, ամբողջ ճակատին վրայ կը խոնարհինք Թրքական յաւակնութեանց առջեւ, եւ եթէ ...մը նուիրագործող համաձայնութիւնը տակաւին պաշտօնապէս չէ ստորագրուած, պատճառն այն է որ ..., պայմանները երկչոտութեամբ, ...ալու համար քանի մը աննշան ...եր եւ անօգուտ «երաշխաւորութիւններ» լցուած դժգոհ քրիստոնեաներու համար.

Կարելի չէ ուրանալ ինչ որ եղաւ: ..., ինծի դիտել պիտի տրուի, ...էջ Անգլիան ճնշում ի գործ դրած է (մեր) վրայ՝ համաձայն անգլեւթրքական դաշնագրին չհրատարակուած ... տրամադրութեան, թէ ինչ արժէք ալ տրուի Ալեքսանդրէթի, այս ...զիջումը մեծ չէ բաղդատմամբ ... օժանդակութեան, զոր Թուրքիա ... պիտի տայ ընդհ. պատերազմի ... ժամանակ.

Անհրաժեշտ պատճառաբանութիւն. Բայց այնքան լո՞ւրջ է, այնքան անհերքելի՞ է այս պատճառաբանութիւնը ինչպէս կը թուի: Անոնք որ ... ճանչնան Արեւելքը, անոնք որ կը ... ուզեն մտածելու իրենց կառավարութիւնը բայց ոչ Փանիւրժի ոչխարին դերը կատարելու փափաքը, ... կը գտնեն քանի մը խռովիչ հարցումներ: Եթէ անուրանալի են ... զինուորին յատկութիւնները, մանաւանդ պաշտպանողական մէջ, ի՞նչպէս զինուած եւ ...ուած է: Ըմէթի կառավարութիւնը այնքան ամո՞ւր է որքան ...ճմալի կառավարութիւնը, Այն համաձայնութիւնները, որոնք յաջորդաբար կնքուեցան Թուրքերուն հետ, ... ողբերգական պարպումէն ... վեր, յարգուեցա՞ն Թուրքերուն ...: Սանճաքին վերադարձումը պիտի գա՞յ՝ անոնց ախորժակը թէ ա... պիտի քաջալերէ զանոնք, որ նոր պահանջներ դնեն: Ալեքսանդրէթէն ..., կարգը պիտի չգա՞յ Հալէպի: ...Թէ, միեւնոյնը, մենք պէտք ունինք Թուրքերուն՝ օգնելու համար Ն...ներէն, անոնք պէտք չունի՞ն մեր ...ութեան՝ պաշտպանելու համար ... ընդդէմ խուժանական յարձակումի մը, որ պիտի սկսէր Երկ...ան կղզիներէն: Պախչիչի կանխող ... քաղաքականութիւնը մեծ ... չէ՞ Արեւելքի մէջ:

Թող այս հարցումները պիտի մնան անպատասխանի: Անգէտ կամ մոլորած, Ֆրանսական Հանրային կարծիքին մեծ մասը խռովուած է Ալեքսանդրէթի հարցով, ինչպէս ձուկը կարթին ծայրով, եւ առանց բացատրելու՝ կ'ընդունի հետեւեալ երկու վարկածները,— Թրքական դաշնակցութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, եւ առանց Ալեքսանդրէթի զոհողութեան՝ կարելի չէ ստանալ այդ դաշնակցութիւնը: Արդ, հարկ է ճըշդել առաջին վարկածին տուեալները: Այդ է որ պիտի չուզեն ընել:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՅԱՆՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՔՐՔՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

Կարմիր ռուսատանջութիւն

Զօր. Կրիվիցկի, նախկին պոլշեւիկ սպայ մը, ամերիկեան թերթի մը մէջ հրատարակեց յօդուած մը, ուր կը նկարագրէ թէ Չեկան ինչպէս կը չարչարէ «քաղաքական ամբաստանեալները» խոստովանեցնելու համար զանոնք: Զօր. Կրիվիցկի մին է կարմիր բանակի հրամանատարներէն, այժմ Ամերիկա ապաստանած, այնպէս որ իր յայտարարութիւնները մեծ արժէք կը ներկայացնեն:

Չեկային հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք աստիճանով: Առաջին աստիճանին վրայ, չեկիստները կ'առնեն ամբաստանեալները, կը հայհոյեն, կը սպառնան ու թարոյապէս կը մեռցնեն: Երկրորդ աստիճանին վրայ՝ կը վարուին քաղցրութեամբ, պաղ ջուրէն վերջ տաք ջուրի լոգանք: Երրորդ աստիճանին վրայ՝ կը սկսի ֆիզիքական չարչարանքը:

Ֆիզիքական չարչարանքի գլխաւոր ձեւերէն պէտք է յիշել՝ ոտքի կեցնել ամբաստանեալները ժամերով, առանց պատի մը կռթնելու կամ նստելու փորձ ընելու: Միաժամանակ կը շարունակուի հարցաքննութիւնը: Երբեմն կը հրամայեն որ կանգնի մէկ ոտքի վրայ եւ այնպէս պատասխանէ հարցաքննիչին: Դժբախտ ամբաստանեալին ոտքերը կ'ուռին եւ մէջքի ցաւը անհանդուրժելի կը դառնայ ժամեր վերջ: Այս տառապանքը երբեմն կը տեւէ մինչեւ յիսունհինգ ժամ: Մինչ ամբաստանեալը այսպէս կը մնայ ոտքի վրայ, հարցաքննիչները կը փոխուին՝ քանի մը ժամը անգամ մը:

Այս մէթոտը առաջին անգամ գործածուեցաւ Պելա Քունի վրայ, նախկին պետը Հունգարիոյ խորհրդային հանրապետութեան, որ Ռուսիա ապաստանեցաւ եւ Կոմինթէրնի վարիչ դարձաւ ժամանակ մը:

1937 Մայիսին, անծանօթ պատճառով մը ձերբակալուեցաւ եւ իբրեւ լրտես զրկուեցաւ Պուտիրկիի բանտը, Մոսկուա: Պէլա Քուն բանտարկուած էր խցիկի մը մէջ, ուր խցուած էին 140 բանտարկեալներ, որոնց մէջ՝ Մուկլեւիչ, Խորհ. Միութեան ծովային ուժերու հրամանատարը: Այնքան իրարու սեղմուած էին անոնք, որ չէին կրնար պարզ շարժում մը ընել: Ժամանակ առ ժամանակ չեկիստները կուգային հարցաքննութեան կանչել Պէլաքունը: Նախկին պոլշեւիկ առաջնորդը, ամէն անգամ քսան ժամ տեւող հարցաքննութեան մը հետեւանքով սպառած, յաճախ գետին կ'իյնար նուաղած: Եւ սակայն Պէլա Քուն ոչինչ խոստովանեցաւ: Ամէն օր աւելի սպառեցաւ, ու քուրջ դարձած էր արդէն՝ երբ դնդակահարեցին: Ծունկը ծռեց բառ մը չարտասանած ոչ իր դահիճներուն, ոչ ալ իր հարցաքննիչներուն առջեւ: Այդպէս վերջացաւ նաեւ Մուկլեւիչի կեանքը: Տարբեր էր, սակայն, դիրքը զոր չեկիստներուն առջեւ բռնեց Մրաչկովսկի, մէկը կոմունիստ կուսակցութեան ամէնէն հին անդամներէն, որ Ստալինի թշնամութիւնը հրաւիրած էր իր վրայ: Երկար ատեն դիմադրեց չեկիստներուն, ինչո՞ւն ժամ: Ամէն երկու ժամը անգամ մը Ստալինի քարտուղարը հեռախօսով կը հարցնէր. «Խոստովանեցա՞ւ» դիմադրութիւնը»: Բայց հարցաքննիչներն էին որ խորտակուած էին յոգնութենէն: Չեկիստներէն մին, Սլուցկի, խոստովանեցաւ որ ամբողջ շաբաթ մը անկարող դարձած էր աշխատելու:

Ի վերջոյ Մրաչկովսկին տարին Կրեմլին, ուր Ստալին անձամբ կատարեց հարցաքննութիւնը, ջանալով խաբել խոստումներով: Ի զուր: Մրաչկովսկի թակարդի մէջ չինկաւ, դիմադրեց նորէն: Բայց Մրաչկովսկի մտերիմ բարեկամ մը ունէր: Սմիրնով, զոր տարին բանտ, Մրաչկովսկիի մօտ, եւ ինչ որ չարչարանքը չըկրցաւ ընել, ըրաւ բարեկամութիւնը: Մրաչկովսկի խոստովանեցաւ:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի «Տասնամեակը»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած էր, նոյն հաստատութեան տասնամեակին առթիւ, ցերեկոյթ պարահանդէս մը Սալ տէ Նօաի մէջ, նախագահութեամբ Շրջ. վարչութեան անդամուհիներէն Օր. Ֆլօրա — Անահիտի, 18 Յունիս, կիրակի օր ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:

Սրահին ճակատը զարդարուած էր Կապոյտ Խաչի հաստատութեան թըւականը (1928 — 1938) կրող կապոյտ ժապաւէնը: Խնամքով պատրաստուած էր ճոխ ու մաքուր «պիւֆէ» մը զանազան ուտելիքներով եւ խմիչքներով Մարսէյլի հայ խաչուհիներու կողմէ:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, ներկայացուցիչներ կային Իթալի, Առնուվիլ լէ Կօնէսի, Անկէնի մասնաճիւղերէն, ինչպէս նաեւ Առնուվիլի Դաշնակցականներէն եւ «Երիտասարդական» Միութենէն:

Հանդէսին բացումը կատարեց Մարսէյլի մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան, խօսք տալով՝ օրուան նախագահ Օր. Ֆլօրա Անահիտի, որ գեղեցիկ կերպով բացատրեց Կապոյտ Խաչի նպատակը եւ յորդորեց օժանդակել անոր՝ վառ պահելու համար ազգային գիտակցութեան ոգին մեր նոր սերունդին մէջ:

Ապա վարչութեան անդամուհիներէն Տիկին Շաքէ Գարսիկեան թրթռուն ձայնով մը երգեց մեր նոր երգերէն «Սլէք, Սլէքը» ծափեր խլելով: Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան յատուկ առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ցաւդ տանիմ, քեզ հայ ժողովուրդ»ը: Մեր նորահաս սերունդէն Գ. Գուրգէն Քրմոյեան իրեն յատուկ շեշտով եւ լեցուն առոգանութեամբ արտասանեց Ե. Զարենցի «Գովք Հայաստանին», ուրկէ վերջ դարձեալ վարչութեան անդամուհիներէն Տիկին Հրաչուհի Աճէմեան երգեց հայ գեղջկական երգ մը:

Այս երգերէն ու արտասանութիւններէն վերջ՝ նախագահին կողմէ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօս, Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, որ ջերմապէս շնորհաւորեց, Մարսէյլի ժողովուրդին չի-նարարութիւնը:

Յետոյ անցնելով բուն ճառին, ըսաւ թէ Հայը արիական ծագում ունի, քաղաքակրթութեան կրակը եռ կուգայ անոր երակներուն մէջ: Ինչպէս կ'ըսէ Աշուղ Ջիւանի, «Ես ծառ մըն եմ ծիրանի», այդ ծիրանին համը կը բուրէ ամէն տեղ, Թղթատեցէք օտար ազգերու պատմութիւնները եւ դուք պիտի տեսնէք որ անոնց էջերը զարդարուած են հայ անուններով, այդ ծիրանին բոյրն է: Հայ ժողովուրդը պատմութեան ընթացքին ունեցած է աւելի գէշ օրեր, բայց դարձեալ չէ յուսահատած եւ պիտի չյուսահատի նաեւ այս անգամ, մինչեւ որ ծագի ազատութեան արշալոյսը: Ով որ կ'ընկրկի վառ մըն է»:

Ապա յորդորեց որ ամէն մարդ ջանայ իր կարելին ընել վառ պահելու համար ազգային ոգին:

Մարսէյլի երիտասարդներէն Գ. Օնիկ Կարապետեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Հացի երգէն» «Աճ մը» ցորեան»:

Տիկին Էլլէն Բիւզանդի առաջարկութեամբ խօսք առաւ Գ. Ա. Գիւլ–խանդանեան, որ յայտնեց թէ Հայ Կապոյտ Խաչը զուտ կանացի կազմակերպութիւն մը ըլլալով, պէտք է աւելի լայն կերպով նայիլ անոր վրայ եւ այրերը պէտք է աշխատին անոր կողքին:

Փոքրիկն Ռէժինան իր հօր՝ Գ. Գարեգինի թառին ընկերակցութեամբ շնորհալի կերպով պարեց հայկական եւ կովկասեան պարեր: Մանաւանդ շատ յաջող էր «Շամիլի աղօթք»ին մէջ:

Ծանօթ Կինտօն իր կովկասեան պարերով եւ իրեն յատուկ արախօսութիւններով քրքիջներ խլեց հասարակութենէն:

Գեղարուեստական բաժինէն ետք՝ տուէն վերջ, սկսան եւրոպական պարերը, ճազի ընկերակցութեամբ որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Ոգեւորութիւնը այնքան խանդավառ էր որ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Սեդա

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լուրեր Մարսէյլէն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տեղական դպրոցներու եւ նախակրթարաններու քննութիւնները սկսած են արդէն: Ամէն առաւօտ երբ աչք մը կը պտցնեմ տեղական թերթերու վրայ, չեմ կրնար զսպել յուզումս, կարդալով զանազան դպրոցներու քննութեանց մէջ առաջին կարգի վրայ շարուած մեր պատանիներուն անունները:

Ուզէք Մարսէյլի տեղական թերթերը, եւ աչքէ անցուցէք նախակրթարաններու քննութեանց մասնակցող աշակերտներու անունները: Առաջին տողին խակ պիտի հանդիպիք ...եաններու խումբերուն:

Յանդգաղանքով եւ յուզումով կը լեցուի մարդ, երբ իր աչքերուն առջեւ կը պատկերացնէ այն ծանր ու դժուարին պայմանները որոնց ենթակայ մեր պատանեկութիւնը դարձեալ կը յաջողի առաջին հանդիսանալ տեղական դպրոցներու մէջ: Դպրոցներու ուսուցիչներէն շատեր, զանազան շրջանակներու մէջ գովեստով կը խօսին հայ տղոց ուշիմութեան եւ ընդունակութեան մասին, զանոնք օրինակ ներկայացնելով իրենց դասակից տեղացի դպրոցականներու: Եւ երեւակայել որ այս տղաքներէն շատեր, իրենց դպրոցական ծանր զբաղումներէն զատ ստիպուած են իրենց ծնողներուն ալ օգնել իրենց պարապոյ ժամերուն, որովհետեւ, ծնողներէն շատեր բազմանդամ ընտանիքի հոգերով ծանրաբեռնուած, պէտք ունին անոնց աշխատանքին:

Ինչ յաջողութիւններ կրնային ունենալ մեր այս սեւաչեայ պատանիները եթէ բնականոն պայմաններ վայելէին:

*** Անցեալ տարիներու կարգ մը տղոց համակրութիւնները կրկին վերսկսած են քանի մը հայ գործատարներու մէջեւ, արձանագրուելով տեղական թերթերու մէջ: Նոյնպէս ցաւալի է որ՝ անձնական փոխադարձ ամբաստանութեանց եւ բողոքներու պարագան, առիթ մը կը ծառայէ որ՝ տեղական թերթերու միջեւ դատարաններու առջեւ հայ անունը արատաւորուի:

Այո, շաբաթներէ ի վեր է ստոյգ է այս տխուր իրողութիւնը եւ հարցաքննիչ պաշտօնատարներ զբաղած են իրար բողոքող եւ ամբաստանող ....ianներով, որոնք մեր պարկեշտ ճանչցուած ժողովուրդի անունին սեւ բիծ մը կը քսեն իրենց արարքներով:

Ափսոս թէ իրենց վիճակին եւ թէ հայ անունին հասցուցած արատին համար:

Ասուպ

Նոր սերունդին դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 Յունիս.— Յունիս 18ին, Սէն Լու, Նօթնեղարյեան ծանօթ ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ «Մասիս» մարզական միութեան պատանիներու եւ սանուհիներու միացեալ դաշտահանդէսը:

Ժամանակէն շատ առաջ ժողովուրդը արդէն սկսած էր բարձրանալ ... շրջակայ բարձունքները: ... բուն եւ կայնքը, ... չըփման կարմիր կեաններու ..., մեքենաբար ձեռք կ'երկարեն ..

— Ամօթ է, Յորէն, կը պոռայ մէկը:

Ագարակատէր, Գ. Լեւոն Ներսոյա–միտօրէն կը դիտէ այս ամէնքը, վստահ թէ մէկը իրեն չի վնասեր, ինքն ալ իր կարգին ոգեւորուած, մրգերը ... կը կտրէ ... երկրի «ալուճը» գիտցա՞ր այս ...ռաները ....

Աղջիկ խումբ մը «հինծոր» սեղանի մը շուրջ հաւաքուած, անընդհատ կը պարպեն զարկջուրի շիշերը եւ իրենց ուրախ արախօսութիւններով մասնաւոր ոգեւորութիւն մը կուտան հանդէսին

— Սարգիս քանի մը աճուրդի տուփ ալ դուն ծախէ:

— Ի՞նչ եղաւ, յաճախորդներ ... փախին ..

— Քաշէյր, դուն ծախէ.

— Իմ ձայնս թէեւ մարած է, բայց 20 հատ կը ծախեմ:

Եւ անմիջապէս ... սեղանին ... տոմսերը կը սպառին:

Հանդէսին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ ժամը 4ին երգչախումբին խմբերգով որ կազմուած էր սանուհիներէ եւ պատանիներէ (մօտ 60 հոգի), ղեկավարութեամբ Տոլ Համբարձումեանի:

Հանդէսին ամբողջ տեւողութեան երգչախումբը մէջ ընդ մէջ ... Կոմիտասէն զանազան երգեր, մեծ յաջողութեամբ:

Սանուհիները եւ պատանիները մեներգեցին ու արտասանեցին.

Պետրոս Էկլեան եւ Սուրէն Սիմոնեան ... հայկական եւ եւրոպական կտորներ, մասնաւոր փայլ մը տալով հանդէսին:

Այս առթիւ խօսք առաւ Տոքթ. Համբարձումեան, շեշտելով նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեան ... եւ ուրիշներու կարգին մասնաւորապէս գովեց Գ. Փիլիկեանը, իր կատարած աշխատութիւններուն համար:

Բեմադրուեցաւ նաեւ զաւեշտ մը մասնակցութեամբ անդամներու եւ ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի: Հանդէսը վերջացաւ երեկոյեան ուշ ժամանակ:

Առնիկ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Տեղական թերթերը մեծ գովեստով արձանագրեցին Օր. Տ. Զատիկեանի յաջողութիւնը՝ վերջին նուագահանդէսին առթիւ:

«Ժուռնալ տէ Տէպա» կը գրէ ի միջի այլոց.

— «Հայ դաշնակահարուհին ունի շատ համակրելի տաղանդ մը: Զինքը լսողները չեն հաւնիր յաճախ թէ ան ինչ բացառիկ ճարտարութիւն կիրարկել պարտի ... նուագահան ... ... իր ... ..., փայլուն ...

«Լը Փըթի Ժուռնալ». — Օր. Տիրուհի Զատիկեան ջերմ յաջողութիւն մը գտաւ: Միլհոյի ու Տրօլիսի կտորներու ... փայլուն կերպով ... երիտասարդ արուեստագէտը ... կազմէ, որ յատուկ եւ գիտութեամբ նուագածութեան մը կը միացնէ կշռոյթի ու երանգաւորումի մեծ յատկութիւններ»:

«Լը Փըթի Փարիզիէն». — «Հայ դաշնակահարուհի Տիրուհի Զատիկեան կը սիրէ երաժշտութիւնը եւ կը ջանայ իր անձնական միջոցներով որոնք գրաւիչ են — իր ունկնդիրները հաղորդակից ընել իր հնչական գիւտարարութիւններուն: Իր յայտագիրը կազմած էր Սքարլաթթիէն ... ..., Մոցարտ ... կտորներէ, ինչ որ ... Դաշտային ... ... Նուագարար ունեցաւ այն թարգմանութիւնը զոր բերաւ Բոտրիկոյի Համայնք «փաստարարք»ին ու Տար... ..., Միլհոյի ... ... քերթուածներուն ... զորս պարզապէս կարդացաւ կրկնել:

«Լը Նիւ Միւզիքալ». — Տիրուհի Զատիկեան դաշնակի յատուկ մեքենականութեան մը կը միացնէ արտայայտութեան հաղորդական ձիրք

** Մաքուր սէրը նախապայման մը չէ Աստուծոյ դէմ, այլ անոր ամենակարող ... մեծարանք մըն է:

Մի վստահիք վատ սիրտի մը բարեկամութեան կամ ... ... աղջիկ կը դառնայ արցունք: Անոր սիրտը տաղտուկ խիստ յաճախ կը ... պարապ մը:

Եօժէն Սիւ

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Գ.

ԽՈՐՈՒՆԿ ԼԱՐԵՐՈՒՆ ԹՐԹՌՈՒՄԸ

Խօսակցութիւնը ընդհատուած մը ունեցաւ: Այդ տիտաններէն ամէն մէկը թափ մը ընկղմեցաւ իր մտածումներուն մէջ:

Առիւծներու համար հիդրաները ահաւոր են:

Ռոպէսպիէռ բոլորովին տժգունած էր, Տանդոն կաս-կարմիր կտրած էր, իսկ երկուքն ալ կը սարսռային: Մարայի աչքերուն կատաղի փայլը մարած էր, հանդարտութիւն, անզուսպ հանդարտութիւն մը նորէն պատած էր դէմքը այդ մարդուն, որ ահաւորներն իսկ կ'ահաբեկէր:

Տանդոն ինքզինքը յաղթահարուած զգաց, բայց չէր ուզեր անձնատուր ըլլալ եւ շարունակեց.

— Մարա լաւ գիտէ բարձրաձայն պոռալ դիկտատորայի եւ միութեան մասին, բայց կայ միայն ոյժ մը, ջըլատումի ոյժը:

Ռոպէսպիէռ իր նեղ շրթունքները բացաւ եւ ըսաւ.

— Իսկ ես համաձայն եմ Անաքարսիս Քլօտի կարծիքին. ո՛չ Ռոլան եւ ոչ Մարա:

— Իսկ ես, պատասխանեց Մարա, ես կ'ըսեմ, ո՛չ Տանդոն եւ ոչ Ռոպէսպիէռ:

Ակնապիշ դիտեց երկուքը եւ յարեց.

— Տանդոն, թոյլ տուէք ինծ՝ խորհուրդ մը տալ ձեզի, դուք սիրահար էք դարձած. աշխատեցէք ուրեմն նորէն ամուսնանալ, խելացի եղէք, մի՛ խառնուիք քաղաքականութեան մէջ:

Եւ քայլ մը առնելով դէպի դուռը դուրս ելնելու համար՝ չարագուշակ ձայնով ըսաւ.

— Մնաք բարով, պարոննե՛ր:

Տանդոն եւ Ռոպէսպիէռ սարսուռ զգացին:

Այդ բոլէին դահլիճին մէջէն ձայն մը բարձրացաւ եւ ըսաւ.

— Մարա՛, դուն իրաւունք չունիս:

Ամէնքն ալ իրենց երեսը դէպի այն կողմը դարձուցին: Մարայի բռնկումի ժամանակ մէկը, առանց տեսնուելու, ներքին դուռնէն ներս մտած էր:

— Դո՞ւն ես, քաղաքացի Սիմուռտէն, ըսաւ Մարա, բարե՛ւ:

Արդարեւ Սիմուռտէնն էր:

— Ես կ'ըսեմ, որ դուն իրաւունք չունիս, Մարա, կրկնեց Սիմուռտէն:

Մարա կաս-կապոյտ կտրեցաւ. ան՝ այդպէս գիտէր տժգունիլ:

— Դուն Մարա, շարունակեց Սիմուռտէն, միայն օգտակար ես, բայց Ռոպէսպիէռ եւ Տանդոն կարեւոր են: Ինչո՞ւ համար ուրեմն անոնց սպառնալիքներ կարդալ: Միութի՛ւն, միութի՛ւն, քաղաքացինե՛ր, ժողովուրդը կը պահանջէ որ միանաք:

Այս անսպասելի յայտնութիւնը պաղ ջուրի ազդեցութիւն ունեցաւ: Կազմնակի անձնաւորութեան մը նման, որ յանկարծ կը ներկայանայ ընտանեկան կռիւներու մէջ, այս եթէ ոչ հիմնովին, գոնէ տարբերութեամբ մեղմացուց կացութիւնը:

Սիմուռտէն դէպի սեղանը յառաջացաւ:

Տանդոն եւ Ռոպէսպիէռ զայն կը ճանչնային: Անոնք շատ անգամ դիտած էին Քոնվանսիոնի ժողովրդական բեմին վրայ այս զօրաւոր մարդը, որուն ժողովուրդը մտիկ կ'ընէր: Ռոպէսպիէռ, սակայն, ձեւականութիւններու մէջ բծախնդիր, հարցուց.

— Այստեղ ինչպէ՞ս մտաք, քաղաքացի:

— Ան Եպիսկոպոսութեան կը պատկանի, պատասխանեց Մարա այնպիսի ձայնով մը, որուն մէջ կը լսուէր անբացատրելի հնազանդ շեշտ մը:

Մարա կը մարտնչէր Քոնվանսիոնի դէմ, կը ղեկավարէր Քոմմիւնը, բայց կը վախնար Եպիսկոպոսութենէն:

Աս բնութեան օրէնքն է:

Միրապօ անծանօթ խորութեան մը մէջ կը զգայ Ռոպէսպիէռի շարժումը, Ռոպէսպիէռ կը զգայ Մարայի կացութիւնը, Մարա կը զգայ Հէպէրի ներկայութիւնը, Հէպէր կը զգայ Պապէօֆի ցնցումը: Որչափ որ ստորերկրեայ հիմքերը հաստատ են, քաղաքական գործերը կրնան համարձակ քալել: Բայց ամենակատաղի յեղափոխականի տակին տակն ալ աւելի կրեայ շարժումներ մը կայ, եւ ամենահամարձակներն անգամ շուարած կանգ կ'առնեն, երբ իրենց ոտքին տակը կը զգան այն ցնցումը, զոր իրենք սահեցած էին իրենց գլխուն վերեւ:

Կարենալ որոշել այն շարժումը, որ կիրքերէն կը ծնի, եւ այն շարժումը, որ սկզբունքներէն կը բխի, հարուածել առաջինը եւ ընդգրկել վերջինը՝ ահա այստեղ է պահուած մեծ յեղափոխականներու հանճարն ու առաքինութիւնը:

Տանդոն տեսաւ, թէ ինչպէս Մարա սրտնեղեցաւ:

— Օ՛հ, քաղաքացի Սիմուռտէն մեր մէջ օտար մարդ չէ, ըսաւ եւ ձեռքը Սիմուռտէնին երկարեց:

— Օ՛ն ուրեմն, շարունակեց, քաղաքացի Սիմուռտէնին բացատրենք գործերու դրութիւնը. ան շատ յարմար բոլէին ներս մտաւ: Ես կը ներկայացնեմ Լեռը, Ռոպէսպիէռ՝ Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովը, Մարան՝ Քոմմիւնը, իսկ Սիմուռտէն կը ներկայացնէ Եպիսկոպոսութիւնը. թո՛ղ ան մեր դատաւորը ըլլայ:

— Թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ Սիմուռտէն ... ... ինչի մասին է խնդիրը:

— Վանտէի մասին, պատասխանեց Ռոպէսպիէռ:

— Վանտէ՛, պոռաց Սիմուռտէն, ան շատ մեծ սպառնալիք է: Եթէ յեղափոխութիւնը մեռնի, ան կարող է մեռնիլ միայն Վանտէէն: Վանտէ մը շատ աւելի ահաւոր է, քան թէ տասը Գերմանիա: Որպէսզի Ֆրանսա ..., պէտք է Վանտէն սպանել:

Այս քանի մը խօսքերէն Ռոպէսպիէռ անոր կողմն անցաւ:

Ռոպէսպիէռ հարցուց սակայն.

— Դուք առաջ ... ... չէ՞ք եղած:

Ռոպէսպիէռ չէր կրնար չնկատել նոր քահանայի դէմքը, որովհետեւ արտաքինէն կը ճանչնար նաեւ ներքինը:

Այս ... ... պատասխանեց Սիմուռտէն

(Շար.

Ֆրանսայի գործադրած մեթոտները յայտնապէս կը բռնաբարեն Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը որով ուրիշ ո եւ է պետութենէ աւելի շահագրգռուած է Իտալիա, «քանի որ այդ հաւասարակշռութիւնը կը կազմէ կենսական խնդիր մը Հռոմի համար»:

*** Գերմանական թերթերը գիտել կու տան թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը կը նշանակէ ձեռնթափութիւն Փոքր Ասիոյ մէջ, որուն տիրապետութիւնը անգլօ-ֆրանսական քաղաքականութեան նպատակներէն մէկը եղած է միշտ: Անոնց կարծիքով, Սանճաքին Թուրքիոյ կցումը կը բռնաբարէ անգլեւիտալական դաշինքը, որ հիմնուած է Միջերկրականի գոյավիճակին պահպանման վրայ, կը հակասէ հոգատար իշխանութեան սահմանած յանձնառութեանց՝ Սուրիոյ հանդէպ, եւ վերջապէս բուռն զայրոյթ պիտի պատճառէ արաբական աշխարհին մէջ. Համպուրկէր Ֆրէմտէնպլաթ կը գրէ թէ պատերազմի պարագային 250,000 թուրք զինուորներ պիտի պաշտպանեն Սուէզի ջրանցքը եւ Եգիպտոսը:

Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա պիտի օգտագործէ Սանճաքին յանձնումը, թօթափելու համար անգլեւիտալական համաձայնութեան լուծը: Արդարեւ, այդ համաձայնութիւնը Իտալիոյ կ'արգիլէ ուզածին պէս մօտենալ արաբական աշխարհին, եւ մասնաւոր քաղաքականութիւն վարել Կարմիր Ծովու արեւելեան ափերու պետութեանց հանդէպ:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի օր հրատարակուած հրամանագիրներէն մին կը տրամադրէ այսուհետեւ մահապատիժներու գործադրութիւնը կատարել բանտերու մէջ: Գործողութեան ներկայ պիտի կրնան ըլլալ միայն դատական պաշտօնեաները, մահապարտին փաստաբանները եւ կրօնական պաշտօնեայ մը: Մահապատիժին գործադրութենէն անմիջապէս վերջը, գործողութեան ատենագրութեան մէկ պատճէնը պիտի կախուի բանտին դրան վրայ, 24 ժամուան համար: Աւելորդ է ըսել որ ո եւ է մանրամասնութիւն պիտի չկրնայ հրատարակուիլ թերթերու մէջ: Անսաստողները կը դատապարտուին հարիւրէն 2000 ֆրանք տուգանքի:

Այս որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Վայտմանի գլխատման, որուն առթիւ անձոռնի տեսարաններ պարզուեցան.— ամբոխը խռնուած էր փողոցին եւ յարակից շէնքերու մէջ, վայրենի կանչեր կ'արձակուէին, կիներ անգամ իրար կը հրմշտկէին չարաշուք տեսարանը դիտելու համար, մահապարտին գլուխը լաւ չէր տեղաւորուած կիյոթինին մէջ, չնչալից մանրամասնութիւններ եւ նոյնիսկ լուսանկարներ հրատարակուեցան եւն.: Հանրային կարծիքը խրատմբ վրդովուած էր այս երեւոյթէն եւ խիստ քննադատութիւններ երեւցան թերթերու մէջ:

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻԷՆՑԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբ Թուսերը գորահանդէս մը կատարած են Ճափոնցի հրամանատարներուն առջեւ.— Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց խուզարկութիւնները: Առջի օր հրապարակաւ մերկացուցեր են Անգլիացի մը, միայն վարտիքը ձգելով: Մերկացուած է նաեւ անոր կինը, սենեակի մը մէջ, որուն դուռը յայտնօրէն բաց թողուած էր փողոցին վրայ: Հաւանական է որ անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը ցոյց մը կատարեն չինական ջուրերուն մէջ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ անհամբեր կը սպասեն Ճափոնի պատասխանին, միշտ այն յոյսով թէ կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել Թիէնցինի միջադէպը: Միեւնոյն ատեն կը քննուին փոխադարձ տնօրինութիւնները, եթէ Ճափոն գոհացում չտայ: Ճափոնական օդանաւերը թռուցիկներ կը ցրուեն ամէն կողմ, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Անգլիոյ դէմ: Հականգլիական պայքարը այնքան սաստկացած է որ չինական նաւահանգիստներու անգլիական հիւպատոսները նոր մարտանաւեր պահանջած են, իրենց հպատակներուն կեանքը եւ ստացուածքը պաշտպանելու համար:

Ճափոնական կառավարութիւնը արտօնեց որ օտար նաւերը կարենան մտնել Ուէնչաուի նաւահանգիստը, ինչ որ գոհացում կու տայ Ամերիկայի: Բայց Թիէնցինի պաշարումը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ:

ՕՒԱՆ-ԱՒԱՑԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Մանկոլիոյ սահմաններուն վրայ, Մանկոլներու եւ Մանչուներու միջեւ, ուրիշ խօսքով՝ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ: Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 53 օդանաւեր վար առնուած են. իսկ Ճափոնցիները կ'ըսեն թէ իրենք վար ձգած են 153 ռուսական օդանաւեր: Կռիւները կը շարունակուին մէկ ամիսէ ի վեր:

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով Միւնիխի մէջ, 500 խտալացի կամաւորներու առջեւ, յայտարարեց.— «Կեանքը ի վերջոյ կը պատկանի այն ժողովուրդներուն որոնք պատրաստ են ի հարկին վերջին զոհողութիւնը կատարելու, իրենց գոյութեան եւ ապագային համար: Հակառակ ամէն բանի, ապագան կը պատկանի ֆաշական Իտալիոյ եւ ազգային — ընկերվարական Գերմանիոյ»: Տօքթ. Կէօպէլս ալ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ, ուղղուած՝ Անգլիոյ դէմ, իբրեւ պատասխան Չէյմպրլէնի վերջին բանախօսութեան: «Անգլիա չի կրնար չափուիլ մեր ուժին հետ: Մենք չենք վախնար մեր թշնամիներէն, մասնաւորապէս ջրանցքէն անդին եղած ժողովուրդէն (Անգլիա): Մենք բնական եւ արդար պայմաններ կը պահանջենք: Մենք չենք ուզեր միշտ չունեւորներ մնալ: Անօգուտ է Անգլիոյ քաղաքականութիւնը. Այսօրուան Գերմանիան 1914ի Գերմանիան չէ»:

ՀԻՆԳ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի ամէնէն բանուկ փողոցներուն մէջ, մեծ վնասներ պատճառելով: 17 հոգի վիրաւորուեցան: Ամբոխը պիտի բզկտէր կասկածելի անցորդ մը, բայց ոստիկանութիւնը ազատեց: Կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը սպառնաց բանադրել իրլանտացի յեղափոխականները:

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Զըրխանի մէջ աշակերտ մը իրարու ետեւէ սպաննեց իր երեք ուսուցիչները, ձախողած ըլլալով քննութեանց մէջ եւ յետոյ անձնասպան եղաւ:

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԻՏԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՆ, Իտալիոյ մէջ, անոնք որ օտար դրամ կամ դրամագլուխ կը փախցնեն արտասահման: Մասնաւոր ատեան մը պիտի սահմանէ պատիժները, համաձայն գործուած յանցանքին:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ փոթորիկ մը պայթեցաւ Ֆրանսայի վրայ, մասնաւորապէս հիւսիսային նահանգներուն մէջ, 50 միլիոն ֆրանքի վնաս մը պատճառելով: Միեւնոյն ատեն անձրեւ տեղացած ըլլալով, ամբողջ գիւղեր ողողուեցան, ճամբաները անանցանելի դարձան, անասուններ խեղդուեցան եւ ցանքերը փճացան:

41 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ առեւտրական սենեակներու պատուիրակները, աւելի քան հազար հոգի, իրենց առաջին նիստը գումարեցին Քօփէնհակի մէջ, երէկ, երկուշաբթի, միջոցներ որոնելու համար ի խնդիր խաղաղութեան: Բացման նիստին ներկայ էին Տանըմարքայի թագաւորը, գահաժառանգը եւ իշխանուհին: Ժողովը պիտի փակուի շաբաթ օր:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՐԱՖՖԻ Լսարանի տարեշրջանի փակման հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 8 Ռիւ Պոսիւէ: Խօսք կ'առնեն լսարանի դասախօսները: Գեղարուեստական բաժին: Մասնակցութեան համար 5 Ֆր.

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան դասախօսութիւնը 28 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ակնայ հայերէն եւ քուրտերէն բանաստեղծութիւններ» (շարունակութիւն եւ վերջ.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի 29 Յունիս, Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ Գոմոնի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ լոյսական ժողովք որոշմամբ եւ թաղական խորհուրդի նախաձեռնութեամբ հանգուցեալ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ ԱՒԱԳ ԵՐԷՑ ՓԱՓԱԶԵԱՆի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը պիտի կատարուի եւ պատարագ պիտի մատուցանէ թաղիս հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ քահանայ Աւետեան, իր անուանակոչութեան տօնին զուգադիպութեամբ: Ներկայ կ'ըլլան Մարսէյլի քահանայից դասը:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme - Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Չ. Ռ. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին վարչութիւնը իր բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Վալանսի ընկերներէն Երուանդ Տէր Ղուկասեանի, իր մօրը մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Պ. Գ.— 150
ԼԱ ԳՈՒՍ ԳԱՌ, Գ. Վ.— 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գաղ.— 75
ՓԱՐԻԶ (6), Տիկին Վ.— 100
ՎԻԷՆ, Կ. Ա.— 140
ԹԱՐԱՐ, Գ. Ց.— 75
ԳԱՆԵԽՕ, Լ. Թ.— 300
ՎԱԼԱՆՍ, Գուրծ— 822

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 16 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	216 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 28 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4078

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԿԵՑՑԷ՛ ԼՕԶԱՆԸ...

Մանրամասնօրէն տուած եղանք Փարիզի եւ Անգարայի միջեւ կնքուած երկու համաձայնութիւնները,— մէկը՝ Սանճաքի, միւսը՝ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մասին: Մէկը փոխարինութիւն, փրկագին միւսին, ինչպէս կը շեշտեն բոլոր թերթերը, պաշտօնական ցեկոյցին հետ:

Ուրեմն, «Հիթիթներու երկիրը», Հաթայ, Ալեքսանտրէթ-Անտիոքի պատմական շրջանը պիտի յանձնուի Թուրքիոյ, յուլիս 22ին: Շատոնց յանձնուած էր անոր վարչական իշխանութիւնը, այժմ հողն ալ կը վերադարձուի, Սուրիոյ բաժին պահելով միայն Քէսապի հայաշատ այլ թշուառ շրջանը:

Ինչպէս կը տրամադրէ համաձայնութիւնը, «այն անհատները» — ուշադրութի՛ւն բառին — որ չեն ուզեր թրքական հպատակ դառնալ, այսինքն մնալ, կրնան, մինչեւ վեց ամիս, որոշել իրենց ընտրանքը: Եթէ կը նախընտրեն սուրիական կամ լիբանանեան հպատակ ըլլալ, այն ատեն ստիպուած են հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց գործերը, ծախել իրենց գոյքերը, դրամը յանձնելով թրքական դրամատան, կամ իրենց հետ փոխադրել նոր բնակավայրը, մինչեւ 18 ամիս:

Ոչ մէկ արտաքին հրաշխաւորութիւն կամ առանձնաշնորհ՝ մնացողներուն: Չէ՞ որ պաշտօնական ցեկոյցն ալ յատկապէս կը շեշտէ.

— «Թուրքիա ուրիշ ոեւէ պետութենէ աւելի, նախանձախնդիր է իր սահմանաշրջաններուն համար: Ինչ որ կրնայ սահմանափակել իր գերիշխանութիւնը, կասկածելի է իրեն համար: Այստեղէն Թուրքիոյ լրացուցիչ մասը կազմելով, Սանճաքը կը կորսնցնէ այն ինքնավարութիւնը զոր կը վայելէր Սուրիոյ սահմաններուն մէջ: Ուստի հարկ եղաւ համաձայնութենէն հանել այն տրամադրութիւնները որոնցմով կարգ մը իրաւունքներ կամ երաշխաւորութիւններ տրուած պիտի ըլլային ոչ-թուրք բնակչութեանց»:

Մէկ խօսքով, կատարեալ գոհացում Թուրքիոյ, ապահովելու համար անոր բարեկամութիւնն ու զինակցութիւնը: Հոգատար իշխանութիւնն ալ իր կարգին գոհ է որ Թուրքիա այլեւս աչք պիտի չտնկէ Սուրիոյ հողերուն, վերջնական համարելով իր սահմանները:

Այստեղ այլեւս մեզի խօսք չիյնար: Եթէ շատ մը թերթեր իրենց կարգին կը փառաբանեն գոյացած համաձայնութիւնը, ուրիշներ, աւելի անկախ եւ իրատես, կը շարունակեն պայքարը, ապացուցանելու համար թէ իրականին մէջ Ֆրանսան էր որ տուժեց, ճիշդ ինչպէս Կիլիկիան լքած ատեն:

Նորէն Լօզանի հոգեբանութիւնն է որ կը տիրապետէ, անարգել բանեցնելով թրքական ջրաղացը, որ շատոնց վարժուած է միշտ օրհնութիւններ վայելելու, շնորհիւ հաշտարար նեղուցներուն:

Եւ, ինչպէս Լօզանի օրերուն, այս անգամ ալ նոյն լրբնաշուրթն փառաբանութիւնը «մեծ» կոչուած մամուլի էջերէն:

— «Կեցցէ՛ Թուրքիա», կ՚աղաղակէ նախկին անիշխանականը, Կիւսթավ էրվէ — այժմ թթու ազգայնական: Ու կ՚աղաչէ, կը պաղատի.

— «Սիրելի թուրք բարեկամներ, քանի որ նորէն մեր զինակիցները դարձաք, մեզի եւ մեր անգլիացի բարեկամներուն եւ շատ լաւ կապեր ունիք Մոսկուայի հետ, չէ՞ք կրնար ըսել Սթալինի որ կարճ կապէ տխմարութիւնը եւ փութացնէ անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին ստորագրութիւնը»:

Աւելի ծանրաբարոյ թերթ մը, «Ֆիկարօ», որ իր էջերը լայն կը բանար ընդդիմադիրներուն առջեւ, պաշտպանելու համար Սանճաքին դատը, այս անգամ ուրիշ եղանակ մը կը հնչեցնէ.

—«Այս գործակցութիւնը շատ մեծ արժէք ունի: Կը բաւէ աչք մը նետել քարտէսին վրայ, համոզուելու համար: Ահա թէ ինչու Ալեքսանտրէթի ստուերը պէտք չէ մթագնէ երէկուան օրը (դաշնագրին ստորագրութեան օրը, ուրբաթ): «Ի՞նչ է ստուերը, արեւի մը ապացոյցը», ըսած է Մէլքիօր տը Վոկիւէ»:

Այսպէս եւ միւսները, չափաւոր կամ աւելի շռայլօրէն: Օրինակ, արմատական Էմիլ Ռօշը կ՚աւետէ որ «նեղուցներուն դռնապանը իրենց հետ է», ուրեմն վախնալու պատճառ չունին ...

Այս պարագաները կը յիշենք, պարզապէս աղօտ գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին: Հաստատելու համար թէ գետինը շատոնց պատրաստուած էր:

Շատ աւելի պերճախօս են օրուան լուրերը:

Սանճաքին յանձնումը պիտի կատարուի յուլիս 22ին: Բայց Թուրքերը, որոնք տեղ-տեղ են եղած արդէն, զօրքով եւ վարչական կազմով, նոր զինուորներ կը ղրկեն, ինչ որ պիտի ծառայէ ահուսարսափի մատնելու ոչ-թուրք ժողովուրդները, որպէսզի օր առաջ ձգեն-հեռանան: Ի՜նչ կալուած, ի՜նչ առուծախ: Հայկական տեղահանութեան պատմութիւնն է որ կը կրկնուի,— ո՞ր Թուրքը պիտի ուզէր գնել: Եւ յետոյ, չէ՞ որ ծախուածին փոխարժէքն ալ թրքական դրամատան պիտի յանձնուի:

Փա՜ռք անտէր Մուսատաղը: Կեցցէ՛ Լօզանը ...

Անգո՛ր եղան բոլոր կոչերն ու ձեռնարկները, հարիւրաւոր երեսփոխաններու, մտաւորականներու, նախկին նախարարներու եւ զօրավարներու ճնշումները, գոնէ այդ հայաշատ շրջանը փրկելու համար,— շրջան մը ուր մէկ հատիկ Թուրք չի բնակիր:

Անգո՛ր եղան թուն արաբ ժողովուրդին բողոքները: Եւ օրուան վարիչները կը մխիթարուին այն համոզումով թէ խաղաղութեան ճակատը զօրացաւ, շնորհիւ այս ծանր զոհողութեանց:

Երանի՜ թէ այդպէս ըլլար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 22ԻՆ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԾՈՑԸ՝ ՆԱՒԱԿԱՅԱՆ ԵՒ ՕԴԱԿԱՅԱՆ

Ֆրանսացի ճարտարապետներ պիտի ամրացնեն Նեղուցները

Ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները երկուշաբթի օր խորհրդակցելով, որոշեցին որ Սանճաքին Թուրքիոյ յանձնումը տեղի ունենայ յուլիս 22ին: Այդ օրը ֆրանսական եւ սուրիական վերջին զինուորները պիտի հեռանան եւ վեց ամիս պայմանաժամ պիտի տրուի ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց, որպէսզի որոշեն թէ պիտի մնա՞ն թէ պիտի հեռանան: Անգարայի մէջ ստորագրուած դաշնագրին համաձայն, հեռացողները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկեն իրենց գոյքերը եւ ամենաքէն պիտի հեռանան մինչեւ 18 ամիս, թրքական դրամատան յանձնելով ծախուած գոյքերուն փոխարժէքը ...

Վերջին լուրերու համաձայն, արդէն իսկ թուրք զինուորներ մտած են Սանճաք, *պաշտպանելու համար Թուրքերու ստացուածքը եւ իրաւունքները, մինչեւ նահանգին յանձնումը:*

Երկու կառավարութեանց եւ սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւններէն վերջ, թրքական կառավարութիւնը որոշեց Ալեքսանտրէթի ծոցը վերածել կարեւոր նաւակայանի մը եւ օդակայանի մը, որ Իզմիրէն վերջը երկրորդ ռազմական խարիսխը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ համար:

Միեւնոյն ատեն, Մարմարայի հիւսիսային շրջանի թրքական ամրութիւնները, որոնք Տարտանէլը կը պաշտպանեն Խարրնէքէն մինչեւ Վառնա, պիտի օժտուին արդիական սպառազինութիւններով, յանուանման Մաժինոյի գծին: *Այս նոր ամրութեանց շնորհիւ, ոչ միայն պիտի պաշտպանուի Թուրքիոյ եւրոպական հողամասը,* այլեւ պիտի ապահովուի ֆրանսական եւ անգլիական նաւատորմերուն ազատ անցքը Տարտանէլէն, եթէ պատերազմ ծագի:

Ֆրանսացի ճարտարապետներ, որոնք մասնակցած են Մաժինոյի գծին շինութեան, Թուրքիա պիտի ղրկուին, խորհրդակցելու համար Տարտանէլի հիւսիսային ափերուն ամրացման մասին: Այս նոր շինութիւնները պիտի կատարուին Անգլիոյ տրամադրած վարկով, 16 միլիոն ոսկիին:

Բաց ի օդատորմիղի մը կազմութենէն, Թուրքիոյ վերազինման ծրագիրը կը տրամադրէ կառուցանել զօրաւոր տորմիղ մը, որ երբ լրանայ պիտի բաղկանայ 17 սուզանաւերէ, 13 թորփիլլահալածներէ, երկու յածանաւերէ, առանց հաշուելու երկու հին յածանաւեր եւ հռչակաւոր «Եավուզ»ը:

**** Նախկին վարչապետ Թարտիէօ յօդուած մը գրելով «Ժուռնալ»ի մէջ, կը հեգնէ Ալեքսանտրէթի լքումը.*

— «Կը թուի թէ մենք Ծայր. Արեւելք փոխադրած ենք Կեդր. Եւրոպայի մեր մեթոտները: Մեր վարիչներուն շեշտը միշտ ուժեղ է,— «Ոչ մէկ իրաւունք պիտի զոհենք, ոչ ալ մէկ թիզ մեր հողերէն»: Եւ այս ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքիոյ կը յանձնենք Ալեքսանտրէթի Սանճաքը»:

«ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԱՐՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Իտալական թերթերը կը շարունակեն բուռն յօդուածներ հրատարակել Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ դէմ, Ալեքսանտրէթի շրջանին լքման առթիւ: «Իլ Թէլէկրաֆօ», Կոմս Չիանոյի ընտանիքին օրկանը, ուժգնօրէն կը քննադատէ Թուրքիան որ միացաւ ժողովրդավար պետութեանց, ձեռք անցընելու համար հողեր որ իրեն չեն պատկանիր: Թերթին կարծիքով Թուրքիան այսուհետեւ սպառնալիք մը կը կազմէ Մօտաւոր Արեւելքի համար: Ահաւասիկ իր եզրակացութիւնը.

— «Թրքական նեխումը, թէեւ թեթեւցած շնորհիւ քսան տարիէ ի վեր գործածուած առողջապահական մեթոտներու, թէեւ մեղմացած՝ «րիֆորմ»ի գործածութեամբ, կը մնայ այն ինչ որ եղած է միշտ,— կը վարակէ ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքը: Ան գարշահոտութիւն մըն է որ տոսկում կը պատճառէ հոտը առնողին: Եւ, որքան տարածուի, այնքան պիտի օգտուին Առանցքին պետութիւնները»:

Ուրիշ թերթեր ալ կը շարունակեն ապացուցանել թէ Սանճաքին յանձնումը կը խախտէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը: «Քորրիէրէ Փատանօ» կը գրէ այս առթիւ.

— «Արեւելքի բրիտանական քաղաքականութիւնը ամենակծու քննադատութեանց կը հանդիպի իսլամ ժողովուրդներուն կողմէ եւ բնական է որ Իտալիան, իբրեւ իսլամական պետութիւն եւ բարեկամ արաբ ժողովուրդներու, կը շահագրգռուի այս խնդիրներով որոնք ուղղակի կապ ունին իրեն հետ: Անգարայի մէջ ձեռնարկած են փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կնքելու Եգիպտոսի հետ, բրիտանական հովանաւորութեան տակ, իբրեւ նոր օղակ մը Առանցքին դէմ ուղղուած պաշարման, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէ արաբ ժողովուրդներուն: Այս վերջինները հաճութեամբ չեն դիտեր անգլօ-թուրք ռազմախաղը որ կը ձգտի Անգարան ուղղել արաբական երկիրներուն դէմ, անճարակօրէն քողարկուած հողային ցանկութիւններով: Ալեքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը միայն առաջին քայլն է: *Բրիտանական այս նոր խաղին առջեւ Իտալիան անտարբե՞ր պիտի մնայ: Այս պարագաներուն մէջ, կարելի՞ է մեղադրել Իտալիան թէ կը խախտէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը»:*

Ուրիշ թերթեր ալ արտայայտած են այս գրութիւնը:

---

35 ՋԻՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ *ծովը նետուեցան Քոնսթանցայի առջեւ (Ռումանիա), բայց կարելի եղաւ ազատել: Շոգենաւ մը 450 հրեայ տարագիրներ պիտի փոխադրէր Քոնսթանցայէն: Ասոնց մէջ կային 152 դժբախտներ որոնք չորս ամիսէ ի վեր կը սպասէին Քոնսթանցայի մաքսատան նկուղներուն մէջ: Երբ շոգենաւը պիտի մեկնէր, 150 չեխոսլովաք տարագիրներ ալ, որոնք նոր հասած էին, ուզեցին նաւ մտնել: Նաւապետը առարկեց թէ տեղ չկայ: Այս առթիւ սրտակեղեք տեսարաններ պարզուեցան եւ 35 հոգի յուսահատելով ծովը նետուեցան:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Ձեռագիրներ կը ստանամ, չեն տպուիր կամ կ՚ուշանան:

Եւ ահա զարմանալի հարցումներ, միամիտ կամ երկդիմի ենթադրութիւններ:

— Դաշնակցական չեմ անո՞ր համար չտպեցիք. բայց հակադաշնակցական ալ չեմ:

— Արդեօք անո՞ր համար որ *Յառաջի* բաժանորդ չեմ: Բայց ես ձեր թերթը կը կարդամ ամէն օր:

— Ի՞նչ ընենք, դպրոց չտեսանք որ գրոց-բրոցի անուն հանէինք, ձեր աչքը մտնելու համար:

— Դուք Պոլսեցի, մենք գաւառացի, կարեւորութիւն չէք տար մեզի պէսներուն:

— Ահա ձեզի երկու նամակադրոշմ, վերադարձուցէք յօդուածս:

— Ցանցառը իմս է որ նամակադրոշմ չէի դրկած, որպէսզի պատասխանէիք թէ ինչո՛ւ չէք տպած:

— Միայն ձեր մենաշնո՞րհն է պաշտպանել ազգային շահերը ...

Եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել:

Շատ ալ չեմ զարմանար:

Այս ցանցառողները ընդհանրապէս տաքարիւն տղաքներ են: Օրերով կ՚ոգեւորուին, կը գրեն-կ՚աւրեն, վերջապէս բանի մը կը վերածեն ու կը դրկեն խմբագրութեան:

Յետոյ կը սպասեն սրտատրոփ անձկութեամբ: Մէկ շաբաթ, երկու շաբաթ ... ի զուր:

Իրենք այնպէս վստահ են թէ ինչ որ ղրկեն պիտի տպուի: Եթէ չեղաւ, ուրեմն գաղտնիք մը կայ:

Եւ այդ գաղտնիքն ալ իրենք են որ կը լուծեն.

— Գիտեմ, Դաշնակցական չեմ անոր համար է ... Բաժանորդ ալ չեմ..

Կը կարծեն թէ խմբագիրը կուսակցութեան բոլոր անդամներուն կամ թերթին բոլոր բաժանորդներուն անունները գոց ըրած, անոր համեմատ կ՚որոշէ յօդուած մը տպել կամ զամբիւղը նետել:

Շատերու մէջ այս համոզումը այնքան արմատացած է որ, երբեմն կը գրեն.

— Եթէ այս յօդուածս տպուի, որոշած եմ բաժանորդագրուիլ *Յառաջին*. մինչեւ հիմա ձեռքէ կ՚առնեմ:

Դժբախտաբար խմբագիրը անձնական քարտուղար մը չունի, որպէսզի կարենայ օրը օրին պատասխանել եւ լուսաբանել:

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ պարտաւո՞ր է բացատրութիւն տալ ...

— Այդքան դժուա՞ր բան է երկտող մը գրել:

— Երբ խմբագրատուն գաս, կ՚իմանաս:

— Գանգատները յիշեցիր, իսկ լուսաբանութի՞ւնը:

— Այսքանը չի՞ բաւեր, հասկցնելու համար թէ ո՛րքան տղայական են այդ ենթադրութիւնները:

— Չի բաւեր. պէտք է հատիկ-հատիկ բացատրել:

— Տարն ընդհուպ ...

ՎԱՀԷ

ԱԶԳ. ՏՕՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ԿՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թրքական թերթերը ամբողջ սիւնակներ նուիրած են թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան եւ Սանճաքի Թուրքիոյ կցումին: Բոլորին ալ կարծիքը այն է, թէ անգլեւթրքական դաշինքէն ետք թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը կը ծառայէ խաղաղութեան պահպանման արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Քաղաքական շրջանակները մասնաւորապէս կը շեշտեն, թէ ըստ վարչապետ Սայտամի ճառին, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Թուրքիա կը յուսան այժմ վերջնապէս իրականացնել անգլեւթրքական եւ անգլեւֆրանսական զինակցութիւնները:

Անգարայի կառավարութիւնը կը պատրաստուի այժմ Սանճաքը կցել անյապաղ: Յուլիս 23ը յայտարարուեցաւ թրք. ազգային տօն, երբ ֆրանսական զօրքը պարպած պիտի ըլլայ Հաթայը: Թուրքիա պիտի նշանակէ նահանգապետ մը եւ Հաթայ պիտի մտցնէ ուժեղ զօրագունդ մը:

Իտալական ճնշում Պուլկարիոյ վրայ

Հռոմի մէջ այս միջոցին շատ կը զբաղին Պուլկարիայով, որ մնացած է երկու սուրի մէջ: Իտալիա կը յուսայ վճռական դեր մը կատարել այս անելին մէջ. մանաւանդ որ հիմա պալքանեան պետութիւն դարձած կ՚ըլլայ, Ալպանիոյ գրաւումով: Միւս կողմէ, նկատի առնելով իր դիրքը Միջերկրականի մէջ, Իտալիա կ՚ուզէ տիրական ազդեցութիւն մը ապահովել Պալքաններուն մէջ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիմաց:

Թերթերու հրատարակութիւններէն դատելով, Հռոմ այժմ ամէն միջոց կը փորձէ — անթել, մամուլ, զանազան հրատարակութիւններ, տնտեսական եւ դիւանագիտական գործունէութիւն — որպէս զի Պուլկարիա մէկդի դնելով չէզոքութիւնը, միանայ Առանցքին: Բազմաթիւ իտալացի լրագրողներ Պուլկարիա գացած են եւ շատ մը Պուլկարներ Իտալիա հրաւիրուած: Մէկ խօսքով, անընդհատ երթեւեկ մը տեղի կ՚ունենայ Հռոմի եւ Սոֆիայի միջեւ:

Առ այժմ կը հերքուի Պուլկարիոյ թագաւորին Հռոմ այցելութեան լուրը. բայց եւ այնպէս գետինը բաւական հարթուած է, մերձեցում հաստատելու համար: Բանակցութիւններ կը կատարուին առեւտրական դաշնագիրը նորոգելու եւ վճարման դիւրութիւններ ընծայելու համար: Դեռ վերջերս էր որ մշակութային համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ: Իտալերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ հռչակուած է պուլկարական դպրոցներուն մէջ: Յետոյ, Պուլկարիա հրաւիրուած է մասնակցիլ 1942ի ցուցահանդէսին, Հռոմի մէջ, եւ վերջապէս իտալական մամուլը բացէ ի բաց կը պաշտպանէ Պուլկարիոյ պահանջները Տոպրուճայի եւ դէպ ի ծով ելքի մասին:

Մինչ այս մինչ այն, Ռումանիա, Թուրքիա եւ Յունաստան կը ջանան իրենց կողմը քաշել Պուլկարիան: Այս վերջինը ի վիճակի չըլլալով դիմադրելու այդ երեք պետութեանց, ստիպուած է իր յոյսը դնել Եուկոսլավիոյ վրայ: Ուրեմն, եթէ ամրապնդուին Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ կապերը, այն ատեն Պուլկարիա աստիճանաբար պիտի հակի դէպի Գերմանիա եւ Իտալիա: Մէկ խօսքով, Պուլկարիոյ վերջնական դիրքը կախում ունի Եուկոսլավիոյ դիրքէն:

Անգլօ-խորհրդային բանակցութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ պատասխանելով հարցումի մը, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը Ֆրանսայի հետ միասին կ՚ուսումնասիրէ Մոսկուայի նոր դիտողութիւնները: Ընդդիմադիր մը հարցուց թէ ինչո՛ւ նախարար մը չի ղրկուիր Մոսկուա, փութացնելու համար բանակցութիւնները: Վարչապետը պատասխանեց.

— Չեմ կարծեր թէ մեծ օգուտ մը պիտի ունենայ այդ կարգադրութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՂԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԴԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս հրատարակեր էինք յօդուածաշարք մը՝ ժոռ Փիշօնի գրքի մասին, — «Մօտաւոր Արեւելքի բաժանումը»։ Ստորեւ ամբողջական հատուած մը Աղեքսանտրէթի մասին, որ Թուրքերուն յանձնուեցաւ 1939 Յունիս 23ի դաշնագրով.—

Առ հասարակ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Դաշնակիցներու կատարած ռազմական գործողութիւնները շատ մը քննադատութեանց ենթարկուած են։ Մասնաւորաբար զարմանալի կը թուի թէ ինչո՞ւ Դաշնակիցները չյարձակեցան ուղղակի Աղեքսանտրէթի վրայով, Պաղտատի գլխաւոր գծին վրայ, կտրելու համար ամբողջ Սուրիան եւ Միջագետքը ու մէջտեղէն կիսելով ամբողջ Թուրքիան։ Արդարեւ Աղեքսանտրէթի շուրջ կը գտնուէր օսմ. բանակներու հաղորդակցութեանց ամբողջ հանգոյցը։ Մանաւանդ որ երկաթուղիի շինութիւնները դեռ աւարտած չէին։ Գալով փապուղիներուն՝ Ամանոսը ծակուեցաւ 1917 Յունուարին, իսկ Տաւրոսի խոշոր փապուղին՝ 1918 Սեպտեմբերին։

Մինչեւ պատերազմի վերջաւորութեան, այդ լեռնային մասերուն մէջ անհամեմատ դժուարութեան ենթարկուեցան թրքական իշխանութիւնները փոխադրական տեսակէտէն։ Այնպէս է որ, իրաւամբ, Հինտէնպուրկ կը նըկատէ՝ «Թագմամաքական մէկ փայլուն գործողութիւնը՝ կարելի է կատարել Աղեքսանտրէթի վրայ»։ Ըստ Հինտէնպուրկի, «այս գործողութիւնը, ամենամեծ ազդեցութիւնը պիտի ձըգէր բոլորի վրայ, ու վճռական դեր պիտի խաղար Թուրքիոյ վրայ»։

Նման գործողութեան մը կարեւորութիւնը ակներեւ իսկ գնահատած են Համաձայնական պետութիւնները։ Սակայն խուսափած են միշտ, նկատի ունենալով այն մեծ բարդութիւնները, որոնք յառաջ պիտի գային, Օսման-եան կայսրութեան հողային բաժանման ընթացքին։

Դաշնակիցները երկար ատեն մըտ-մտացին այս խնդրի շուրջ։ Ու մինչեւ որ համաձայնութեան եկան, այդ գործողութեան համար նպաստաւոր պայմանները գոյութիւն չունէին։

Այս ուղղութեամբ առաջին գաղափարը յղացողը եղած է անգլիացի գեր-ծովակալ Մարք Քէր։ Ան, 9 Սեպտեմբեր 1914ին երբ դեռ Թուրքիան պատերազմի չէր մտած, կը ծըրագրէ գործողութիւն մը կատարել Աղեքսանտրէթի վրայ, գործակցելու համար Կէլիպոլուի Թերակղզիին դէմ ծրագրուած արշաւանքին, Յունաստանի հետ միասին։

Սակայն աւելի յստակ կերպով հարցը դրաւ Չըրչիլ, 1914 Նոյեմբեր 25-ին։

Ան յայտարարեց անգլիական կառավարութեան, թէ Եգիպտոսը պաշտպանելու լաւագոյն մեթոդը՝ Աղեքսանտրէթէն Թուրքիոյ վրայ յարձակելու մէջ կը կայանայ։ Սակայն լորտ Քիչնըր այդ առենները, ստորիական եզերքներու վրայ կատարուելիք գործողութեանց մէջ յաջողութիւն չէր տեսներ։ Թէեւ ան օգտակար կը գտնէր ցուցարարութիւն մը կատարել Աղեքսանտրէթի ծոցին շուրջ, թշնամիին ուշադրութիւնը այն կողմ հրաւիրելու համար, Նեղուցներու յարձակման առթիւ։

Այս հարցին շուրջ լուսաբանելու, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ վրայ ունեցած իրաւունքները արժեցնելու համար — ըստ 1912ի անգլօ-ֆրանսական համաձայնութեան — Անգլիա կը մեկնի Ֆրանսայի ծովային նախարարը։ Անգլիացիները, ուղղակի զգացնել կու տան իրենց մեծ շահագրգռութիւնը Աղեքսանտրէթի նաւահանգիստի մասին։

Բայց կը յայտնեն նաեւ թէ իրենք առանձին ցամաքահանութիւն մը պիտի չկատարեն Աղեքսանտրէթի վրայ, եթէ զուրիական ափերու դաշնակից նաւատորմի հրամանատարութիւնը կը մնայ Ֆրանսային։

Ֆրանսայի ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, ամենաջերմ պաշտպանն էր Աղեքսանտրէթի ցամաքահանման գաղափարին։ Ան կը գտնէր թէ կարելի է 150,000 մարդ ցամաք հանել այդ ռազմաբեմի վրայ։ Ան կը յուսար բռնել Ամանոսի եւ Տաւրոսի կիրճերը, տէր դառնալով այդպէս, Ատանայի դաշտին, ինչպէս նաեւ Մերսինի, Այասի եւ Աղեքսանտրէթի խարիսխներուն։ Ու յետոյ մէկ թեւով իջնել Դամասկոս – Երուսաղէմ ուղղութեամբ, աջ թեւէն կռթնած նաւատորմիղին, ու այդպէսով կողքէն հարուածել Սուէզի վրայ յառաջացող թրքական բանակը։

Այս յատակագիծը Ֆրանսայի ծովային նախարարութեան կողմէ հաստատուած եւ ուսումնասիրուած էր Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդէն։ Սակայն Տէլքասէ չուզեց հետապնդել անոր գործադրութիւնը, նկատի ունենալով միշտ մեծ անհամաձայնութիւնները, որոնք գոյութիւն ունէին Դաշնակիցներու միջեւ, Օսմ. կայսրութեան անդամահատման հարցին շուրջ։

Արդարեւ շատ փափուկ էր Աղեքսանտրէթի հարցը։ Անգլիացիները կը նկատէին, թէ այդ քաղաքը դուրս կը մնար տնտեսական ազդեցութեան այն գօտիէն, որ տրուած էր Ֆրանսայի Սուրիոյ մէջ, ըստ 1912ի համաձայնութեան։ Գերմանացիները 1911ին Սուլթանէն ստացած էին սոյն նաւահանգիստի շահագործման, ինչպէս նաեւ դայն Պաղտատի երկաթուղիին կապելու իրաւունքը։ Անիկա իբրեւ գերմանական ստացուածք, նոր բաժանումի պիտի ենթարկուէր։ Ու Անգլիացիները կը վերապահէին իրենց իրաւունքները։

Լորտ Քիչնըր խնդիրը վերարծարծեց 1915ի աշնան, երբ համոզուեցաւ որ շուտով Թուրքիա յարձակում մը պիտի կատարէ Եգիպտոսի վրայ։ Ատոր դիմադրելու համար, ան իր կառավարութեան կը յայտնէ, թէ միակ միջոցն է իսկոյն Այասի մէջ ցամաքահանում մը կատարել, վերցնելով Եգիպտոսէն եւ Կէլիպոլուէն երկուական զօրաբաժիններ։ Այս գործողութիւնը ըստ Քիչնըրի, նախ թշնամիին արշաւանքը պիտի խափանէր դէպի Եգիպտոս, երկրորդ, պիտի ծածկէր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, այն յոռի տպաւորութիւնը, որ պիտի յառաջ գար Նեղուցներու պարպումով՝ ինչ որ անխուսափելի էր այլեւս։

Սակայն Ֆրանսական կառավարութիւնը, ճիշդ այս առթիւ կը յղանար Սելանիկի արշաւանքը, ինչ որ չէր համապատասխաներ անգլիական ծրագրին։ Իսկ երկու գործողութիւնները միաժամանակ կատարելու համար, Համաձայնականները բաւարար միջոցներ չունէին։

Զօրավար Ժոֆր եւ ամբողջ նախարարական կազմը միաձայնութեամբ հակառակեցան Քիչնըրի անգլիական ծրագրին։ Այս նկատողութիւններուն վրայ, 13 Նոյեմբերին (1915) սըր Էտուըրտ Կրէյ, Փոլ Գամպոնին կը յայտարարէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայն չէ պատերազմական նախարարութեան ծրագրին, թէ նման ձեռնարկներ պէտք է կատարուին երկու երկիրներու մօքերու փոխանակութենէն վերջ միայն։ Արդարեւ անգլ. կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաժարեցաւ այդ արշաւանքէն Փարիզի համաժողովին մէջ 1915 Նոյեմբեր 19ին։

Շատ զգածուած այս որոշումէն, լորտ Քիչնըր փորձեց անձնապէս համոզել Փուանքարէն, առանձին տեսակցութեան մը մէջ, 29 Նոյեմբերին։ Ան պարզեց նոյնպէս, թէ անգլիական ծովային ուժ մը, հետազօտութեան մը շնորհիւ կրցած էր հաստատել թէ, Աղեքսանտրէթի շուրջ, ոչ մէկ պաշտպանողական միջոց ձեռք առնուած էր։ Սակայն Ֆրանսական հանրապետութեան նախագահը առոր փոխարէն պատասխանեց թէ Անգլիա իրենց խոստացած է 90,000 մարդ, ու իրենք այդ ուժին կը սպասեն փութով։

Չյաջողելով Փուանքարէն համոզել, Լորտ Քիչնըր սպառնաց հրաժարիլ, որպէսզի ստիպէ բրիտանական դահլիճին ընդունիլ տալ իր ծրագիրը։ Բանակցութիւնները փիրոսեան Գալէի մէջ եւ մթնոլորտը շատ թանձրացաւ։ Բայց ոչ մէկ կերպ կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։ Ի վերջոյ 10 Դեկտեմբեր 1915ին Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայնեցան Սելանիկը պաշտպանել, ու յետաձգել Աղեքսանտրէթի արշաւանքը։ Հետագային աւելի քիչ խօսուեցաւ այդ մասին, մանաւանդ որ զօրամասերու պակասութեան հետ, աւելցաւ նաեւ ռուզանաւային պատերազմին վտանգը։

Ինչպէս կ'երեւի, Աղեքսանտրէթը դեռ այդ օրերուն, արդէն կռուածաղիկ է դարձած Դաշնակիցներուն միջեւ։ Անիկա մէկ օղակը կը կազմէ միայն այն խոշոր բարդութիւններուն որոնք կապուած են Թրքական հողերու բաժանման սկզբունքին հետ։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, բաց կերպով պայքարեցան, Աղեքսանտրէթի շրջանը սեփականացնելու մտքով, մինչեւ որ այդ նիւթին պատասխանէն օգտուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի Ազգ. շարժումը։

ԿԱՆԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ

Դ.

Ուրեմն կանխասացութեան մեծ վարպետը իր մարգարէական երկը, ինչպէս ըսինք, տպած է 1555ին։ Եւ մինչեւ այսօր, իր գուշակութիւնները կատարուած են ամբողջովին։ Իր գործը ուսումնասիրողները, առանց բացառութեան, համաձայն են որ վարպետը բնաւ չէ սխալած։ Եւրոպայի քաղաքական գլխաւոր դէպքերը, կատարուած, կատարուող եւ կատարուելիք, գուշակուած են։ Իր գուշակութեանց ամբողջութիւնը ներկայացնել շատ երկար պիտի ըլլար ու անյարմար օրաթերթի մը համար։ Ծաղկաքաղ մը պիտի ընենք իր այն գուշակութիւններէն որոնք անցեալին կը պատկանին։

Կատարուող եւ կատարուելիք դէպքերու մասին իր ըրած կանխասացութիւնները գիտնալ ուզողները կրնան կարդալ վարպետին գործը լուսաբանող հատորները, որոնցմէ լաւագոյնն է Dr. de Fonbruneի երկասիրութիւնը՝ Les Prophéties de Maistre Michel Nostradamus (Expliquées et Commentées)։ Այս հատորը տպուած է այս տարի։

Ծաղկաքաղը սկսինք Նափոլէոն Ա.ի շրջանէն։ Նոստրատամուսի դատաստանները խիստ են։ Վարպետը փաստի կը վերագրէ Նափոլէոնի բոլոր շարժումները, իր պատերազմները կը հաշակէ անօգուտ։ Կ'ըսէ թէ Քաղաքային Օրէնսդրութիւն մը պիտի տայ կայսրը։ Թէ իր պայքարը Պիոս Է. պապին դէմ, պիտի պատրաստէ իր անկումը։ Նափոլէոն՝ գուշակին համար դատապարտելի անձնաւորութիւն մըն է։ Մտնենք, քիչ մը, մանրամասնութեան մէջ։ Նոստրատամուս հետեւեալ չորս տողերուն մէջ կուտայ Նափոլէոնի ծննդավայրը եւ կը գուշակէ անոր նկարագիրը։

— Կայսր մը պիտի ծնի Իտալիոյ մօտ
վայր մը,
Որ սուղ արժէք պիտի ըլլայ կայսրութեան,
Պիտի դաշնակցի այնպիսի անձերու հետ՝
Որ գինքը պիտի գտնեն աւելի մսագործ քան թէ իշխան։

Ինչպէս գիտենք, կայսրը ծնած է Քորսիքա, Իտալիոյ մերձ, եւ իր պատերազմներով պատճառ եղած արիւնահեղութեանց՝ որով հաւելի մսագործ քան թէ իշխան։ Տապալած է Հանրապետութիւնը, տուած է Քաղաքային օրէնսգիրք մը ու մերձ ի մահ ըսած է.— «Իմ ճշմարիտ փառքս շահած քառասուն ճակատամարտներս չեն... Այն որ անջնջելի է, այն որ պիտի ապրի յաւիտենապէս, իմ քաղաքային օրէնսդրութիւնս է»։

Անհաւասելի ուրիշ քառեակ մը.
— Թշուառ ու դժբախտ հանրապետութիւնը
Պիտի ամայանայ նոր կառավարիչներու պատճառով,
Մեծաթիւ աքսորականներու չարադիութիւնը
Վերջ պիտի տայ Սուէվի մեծ շփոթին։

«Սուէվիան Գերմանիան է։ Անուն՝ որ Հռովմայեցիներուն կողմէ կը տրուէր, Յուլիոս Կեսարի շրջանէն սկըսեալ, Մեծն Գերմանիոյ ժողովուրդներուն։ Նոստրատամուս յատուկ անուններու գործածութեան առթիւ կ'օգտագործէ պատմական, այլաբանական, ինչպէս նաեւ խորհրդանշական բառեր։

Երրորդ քառեակ մը.
— Պարզ զինուորութենէ պիտի հասնի կայսրութեան,
Կարճ զգեստէն պիտի հասնի երկարին,
Որքան որ քաջ պիտի ըլլայ զէնքի մէջ, նոյնքան վնասակար եկեղեցիի մէջ.
Պիտի նեղէ կղերականները այն դիւրութեամբ որ սպունգը կը ծծէ ջուրը։

Այս տողերը բացատրութեան չեն կարօտիր։ Ըսենք միայն որ «կարճ զգեստէն պիտի հասնի երկարին» բացատրութիւնը (միշտ Նափոլէոնի համար) կը ժառանգէ պարզ քաղաքացիի մը իշխանաւոր դառնալը։

— Հարկատու Ռուսաստանէն՝
Պարզ գլուխով պիտի երթայ սատրապութեան։
Պիտի խալածէ զագիրը ու յետոյ պիտի ըլլայ վնասարար,
Իր բռնակալութիւնը պիտի տեւէ տասնեւչորս տարի։

Նափոլէոնի ասպարէզին մեկնակէտը եղաւ Թուլոն նաւահանգիստը։ Հակառակ ժառանգորդ չըլլալուն՝ եղաւ թագակիր։ Հալածեց ու յետոյ վնասեց եւ տիրեց 14 տարի, 1799, Նոյեմբեր 9ի պետական հարուածէն մինչեւ 1814, Ապրիլ 13։

— Անուն մը որ Գաղղիոյ ոչ մէկ թագաւորը կրած է,
Կայծակ մը որ երբեք այդքան սաստիկ չէ եղած։
Պիտի շարժէ (պատերազմի մէջ) Իտալիան, Սպանիան եւ Անգլիան։
Պիտի ըլլայ ցանկալի օտար կնոջ մը։

Նափոլէոն անունը՝ Պոնափարթէն առաջ գործածուած չէ Գաղղիոյ գահակալներուն կողմէ։ Չորրորդ տողը ակնարկութիւն մըն է Աւստրիոյ կայսրուհի Մարիա – Լուիզայի։

Այս քառեակներէն վերջ, Նոստրատամուս կը գուշակէ Նափոլէոնի Եգիպտոս երթը, անկէ ուրիշ աշխարհ մը (Ասիա) երթալը։ Կը խօսի Մըէն եւ Սաֆօն քաղաքներուն գրաւման մասին, տալով մանրամասնութիւններ։ Գուշակութիւններ՝ որոնք պատմական իրողութիւններ են։ Անգամ մը եւս կը խօսի կայսեր անունի մասին, անոր տալով «վայրագ» ածականը։ Իրաւամբ «Նափոլէոն» բառը, յունարէնի մէջ, կը նշանակէ «նոր անտառ»։

Նոստրատամուս գրեթէ ամբողջ կեանքը կուտայ Նափոլէոնին։ Կը գուշակէ մեծ կղերականին (Պապին) բանտարկութիւնը, ինչպէս նաեւ մեծ իշխանին (Նափոլէոնին) երկրորդ ամուսնութիւնը։ Կանխասացը կը խօսի Նափոլիի, Սիկիլիոյ, Սպանիոյ, Ֆոնթէնէպլոյի մասին։ Կը գուշակէ կայսեր Էլպա կղզին աքսորուիլը։

Կոյանաւոր իշխանը, պարտուած Իտալիոյ մէջ,
Պիտի անցնի Ճենովայէն, ծովով մինչեւ Մարսէյլ,
Պիտի վերստին պայտուի իր վրայ իրաւիրած բարկութիւններէն,
Հակառակ որ ան փախած էր պայթիւնէն այն տակառին որ լի էր իր սեփական թոյնով։

Վարպետին կանխասացութիւնները, այնքան ճշգրիտ, ամէնէն սկեպտիկը անգամ հիացումի կը կանչեն։

«Իթալ» կամ «Էօթալիա» հին անունն է Էլպա կղզիին որ առաջին աքսորավայրը եղաւ կայսեր։ Փախուստ անկէ, անցնելով Ժենովայի ծոցէն, ու մտաւ մայր երկիր։ Դժգոհները, որոնց մէջ կային հանրապետական զօրավարներ եւ արքայականներ, յուսախաբ էին եղած։ Դեկտեմբերի իրիկուն մը, 1800ին, երբ կայսրը կը մտնէր Օփէրա, արքայականները թագակիրին կառքին ճամբուն վրայ, պայթեցուցին վառօդի տակառ մը որ փոքրիկ կառքի մը վրայ գետեղուած էր։ Այդ մահափորձը խլեց բազմաթիւ զոհեր։ Կայսրը սակայն մնաց անվնաս։

Մարգարէական այլ քառեակներ եւս՝ վերջապէս փախճանին գուշակութիւնը—

Պետր որ առաջնորդեց իր ժողովուրդը անվերջ
Իր երկիրէն հեռու աշխարհներ՝ բարքերով եւ լեզուով օտար,
Պիտի մեռնի հինգ հազարնոց Գրէթի մէջ, ծովուն բացը։
Պետր պիտի ազատի փախչելով դէպի ծովի ամբարանոցը։

«Գրէթ» կը նշանակէ ապառաժ. «Կրէթ» կամ «Գրէթա»= ժայռ, ապառաժ։ Ս. Հեղինէ, կայսեր վերջին աքսորավայրը, ժայռոտ կղզի մըն է Ատլանտեանի մէջ, հինգ հազր բնակչութեամբ։ Քառեակին չորրորդ տողը կը վերաբերի երկրին իրական պետին Լուի ԺԸի, որ փախաւ ու ապաստանեցաւ ծովին ամբարանոցը՝ այսինքն Անգլիա։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ճշմարտութիւնը Կարմիր բանակի մասին

Անգլիական ամսագրի մը մէջ կը կարդանք...

Կարմիր բանակը զօրաւորագոյնն է Եւրոպայի մէջ, եւ անոր մեծնալու տոկոսը Գերմանիոյ կողմէ իսկ չի կըրնար գերազանցուիլ։ 1933—1938 ի միութեան պաշտպանութեան պիւտճէն աճեցաւ 2000 առ հարիւր, իսկ գործօն ծառայութեան մէջ գտնուող զօրքի թիւը՝ 3 անգամ։ Անշուշտ արդի պատերազմի մէջ զինուորումը աւելի կարեւոր է քան մարդկային ուժը. ասոր համար ալ պէտք է նկատառնել Ռուսիոյ մեքենաշարժ ուժերը եւ զինուորական կազմակերպութիւնը։

Ռուս զինուորական ուժին ամէնէն կարեւոր մասը օդատորմիղն է, ինչպէս նաեւ զայն արտադրող ճարտարարուեստը։ Ըստ Ֆրանսական Զինուորական Ակադեմիութեան գնահատումին՝ խորհրդ. օդանաւային արդիւնաբերութեան մէջ կ'աշխատին 250,000 բանուորներ. գործարանները կը բանին 24 ժամ՝ օրական 3 հերթով։ Առանցմէ հինգ գործարաններ միայն 1936ին արտադրած են 4000 սաւառնակ, իսկ գերման սպայակոյտը կը հաւատայ, թէ մեծ սաւառնակ արտադրող ռուս գործարաններու թիւն է 28։

Կրնանք ընդունիլ թէ 1939ի կիսուն ռուս օդանաւային գործօն ուժը պիտի բաղկանայ ոչ պակաս քան 12,000 սաւառնակէ եւ 150,000 փորձառու ու մարզուած սաւառնորդներէ։ Սաւառնակները որակի տեսակէտէ բոլորն ալ գերազանց են, եւ թէեւ նոր տիպի օդանաւերու կարելիութեանց անծանօթ ենք, բայց ամէն պատճառ կայ կարծելու, թէ 1935ին ռուս սաւառնակներու շահած սաւառնելութիւնը ապացութեան մարզին մէջ ոչ մէկ երկրի կողմէ գերազանցուած է ցարդ։

Ի՞նչ է կարմիր օդատորմիղի մարտական կարողութիւնը։ Աւելի պարզ՝ ի՞նչ ծանրութեամբ ռումբ կրնայ կրել ան մէկ անգամէն։ Կամ՝ եթէ ընդունինք թէ ամբողջ սաւառնակներու թիւն է 12,000, ասոնցմէ ո՞րքանը ծանր ռումբեր կրող մեքենաներ են պատերազմի պարագային։ Ըստ Ֆրանսացի փորձագէտ Գոստ Թրոյի՝ առնուազն 2000 սաւառնակներ ծանր ռմբաձիգներ են, եւ ըստ գերման փորձագէտներու՝ իւրաքանչիւր սաւառնակ կրնայ կրել առնուազն 3 թոն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թ.

ՋՐԻՑ ՓԱԽՉՈՂԸ ԿՐԱԿԻ ՄԷՋ

Մարզպետունի իշխանը այնքան շատ էր զբաղուած իւր նորագոյն պատրաստութիւններով, որ մինչեւ անգամ օրեր անցան առանց Դուինից տեղեկութիւն առնելու։ Թէ՛ Բէշիրը Վէշքի հովտում կրած պարտութիւնից յետ՝ տակաւին անշարժ նստած է Դուինում, թէ՛ առժամանակեայ լռութիւնը պէտք է վերագրել այն հանգամանքին, որ նա նոր պատրաստութիւններ է տեսնում իւր վրայ յարձակուելու։

Այս պատճառաւ նա իշխանը բաւականացել էր միայն պահականներ կարգելով Գեղայ բերդի սահմաններում, որպէսզի թշնամու գալուստը իմանալուն պէս հարկ եղածը անօրինէ։

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ դէտ կարգուած պահապաններից մինը եկաւ եւ յայտնեց թէ՝ «Դուինի դարձող կարաւանները պատմեցին, որ Բէշիրը բազմաթիւ [illegible]...»

[illegible]

դէպի Սեւան ուղղուելու։

Բայց հազիւ թէ նա հանդէս արաւ զօրքին եւ յայտնեց նրանց իւր դիտաւորութիւնը, ահա՛ Սեւանից հասաւ արքայի բանբերը, որ աւետեց նրան թագաւորի մղած կռուի եւ տարած յաղթութեան ուրախարար լուրը.

— Փա՛ռք ամենակարող Աստծուն, որ յաջողում է մեզ... բացագանչեց իշխանը եւ տղաւորաբ հանելով՝ աչքերը դէպի երկինք բարձրացրեց եւ զգացուած ձայնով Դաւիթի սաղմոսը ասաց.

«Տէր, զի՞ բազում եղեն նեղիչք մեր եւ բազումք յարեան ի վերայ մեր։ [illegible]

[illegible] Աստծուն։

Այս օրուայ մնացորդը անցուցին նրանք ուրախ կերուխումով, որին մասնակցեց ինքը իշխանը իւր համհարզներով եւ Ուխտի անդրանիկ զինուորներով։

Մինչդեռ Հայերը Սեւանում ու Գեղում ուրախութեան տօնէին կատարում, Բէշիրը, իբրեւ վիրաւոր վագր, զայրացած ու կատաղած դիմում էր դէպի Ոստան։ Նա ժողովել էր իւր փախչող զինուորներին, կարգի էր բերել նրանց եւ գալիս էր չարեաց սկզբնապատճառ Գեղը կործանելու։ Նա գիտէր որ Մարզպետունին զըտնւում է [illegible], բայց չէր կարծում [illegible]

[illegible]

բաւ Երասխ գիւղի առաջ Ազատի ափին։

Այստեղից նա բանբեր ուղարկեց Գեղ եւ պահանջեց բերդի բանալիները։ Նրան թւում էր թէ Գեղցիք, ապագայ սրածութիւնից վախենալով, չեն ընդդիմանալ իւր հրամանին։

Բայց որքան մեծ եղաւ նրա զայրոյթը, երբ բանբերը յետ դարձաւ բացասական պատասխանով։

— Մեր բերդի բանալիները խիստ ծանր են, ասել էին Գեղցիք բանբերին, դու միայնակ տանել չես կարող. ասա՛ Բէշիրին, որ ինքը գայ այն բանալու։

— Նրանք ուրեմն իմ հրամանը [illegible]

[illegible]

խորհուրդ տուին Բէշիրին իջնել Դըւին, հանգիստ տալ զօրքերին եւ ապա կազդուրուած ուժով վերադառնալ Գեղ։

— Մինչեւ այն, մենք միջոց կը գըտնենք նաեւ Գեղցիների ունեցած զօրքի մասին տեղեկութիւն առնելու, աւելացրին նրանք։

— Ոչ, ես կրկնակի պարտութիւն կրելուց յետ՝ Դուին վերադառնալ չեմ կարող, պատասխանեց զօրապետը։ Ես սովոր եմ յաղթանակով մըտնել Դուին եւ այդպէս էլ կը մտնեմ։

Կամակոր հագարացուն համոզել անկարելի էր. գնդապետները ստիպուած էին նրա հրամանը կատարելու։ [illegible]

(Շար.)

...ումբ: Ուրեմն՝ 2000 սաւառնակ մէկ անգամէն ի վիճակի են կրելու 6000 թոն ռումբ: Եթէ հաշուի առնենք նաեւ միջին, թեթեւ եւ կէս–պատերազմիկ սաւառնակները, որոնք եւս ռմբակոծ կարողութիւն ունին, այն ատեն կրնանք ապահովաբար ըսել թէ ...ական բոլոր տիպի սաւառնակներու ռմբաձգութեան կարողութիւնն է՝ մէկ անգամէն 12.000 թոն պայթուցիկ ...ռել թշնամիին վրայ:

Ահեղ աւարկու կարողութիւն մըն. կը բաւէ միայն ըսել թէ եթովպիական պատերազմի բովանդակ տեւողութեան ընդամէնը միայն 2000 թոն ռումբ նետուած է: Ֆրանսացի հեղինակաւոր մասնագէտ մը կը կարծէ, թէ խորհրդային օդատորմիղի ամբողջութեան տարողութիւնը առնուազն երկու անգամ աւելի մեծ է քան Եւրոպայի միւս բոլոր մեծ պետութիւններու միացեալ տարողութիւնը: Եւրոպայի մէջ խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս կը հաւաստեն լուրջ ...ջանակներ, ունի օդի մէջ գերակայութիւն: Դեռ 1935ին գնդ. Ֆոն Պիւլով կը գրէր. «Կարճ ժամանակէն Ռուսիոյ օդատորմիղը պիտի բաղկանայ 10.000 սաւառնակներէ, եւ այն ատեն պիտի ըլլայ այնքան զօրաւոր, որուն պիտի չկրնար հասնիլ ոչ մէկ ...իչ պետութիւն՝ առանձինն, կամ նոյնիսկ քանի մը պետութիւններ միասին»: Ֆոն Պիւլովի յիշատակած թիւը յառաջ անցած է Ռուսիա եւ աւելի ամէն օր կ'անցնէ զայն:

Ապշեցուցիչ է նոյնպէս կարմիր բանակի հզօրացումը: Արդէն ան ունի 12 ու կէս միլիոն պահեստի զինուոր, բոլորն ալ մարզանքէ անցած: Անոր մարդկային ույժի աղբիւրը աւելի մեծ է քան Ֆրանսան ու Գերմանիան միասին, իսկ Ռուսիոյ բնակչութեան աճումի տոկոսը աւելի բարձր է քան արեւմտեան Եւրոպայի ազգերունը: Ռ. Ռուսիա այսօր ունի թուական տեսակէտէ աւելի մեծ առաւելութիւն Եւրոպայի վրայ քան ունէր ցարական Ռուսիան 1914ին:

Կարմիր բանակի կորիզն է հրասայլերու տորմիղը: Գերման պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն՝ Ռուսիան ունի 20.000 հրասայլ, ահաւոր թիւ մը, եթէ հաշուի առնենք որ մեծ պատերազմի ընթացքին դաշնակիցները գործածութեան դրին ընդամէնը միայն 500 հրասայլ: Թէ գերման եւ թէ ֆրանսացի մասնագէտներ համաձայն են, թէ կարմիր հրասայլի տորմիղի որակը շատ բարձր է: Մէկ տեսակը կայ, որ շինուած ճամբայի վրայ կ'ընթանայ ժամը 60 մղոն, իսկ ճամբայ չեղած վայրերու վրայ 40 մղոն արագութեամբ, եւ ասոնցմէ հազարաւորներ ունի Ռուսիա: Ծանր հրասայլի տեսակէտէ Ռ. Միութիւնը կը գերազանցէ բոլորը, դեռ 1936ին ունէր 36 թոն կամ աւելի ծանրութեամբ 1000 հրասայլ: Ունի նաեւ ուրիշ տեսակ մը, 100 թոն ծանրութեամբ, որ կ'ընթանայ ժամը 25 մղոն արագութեամբ, եւ իր վրայ կը կրէ 10 զինուոր, 1 հովիձէր թնդանօթ, 2 թեթեւ դաշտային թնդանօթ, 2 ծանր արագահարուած եւ 2 հակաօդային արագահարուած: Ասոնցմէ զատ՝ կարմիր բանակը միայն է որ ունի մեծաթիւ ջրաօդանաւային հրասայլեր:

Ի՞նչ են կարմիր բանակի տկարութիւնները:

Առաջին՝ փոխադրական դրութիւնը ...նդ է երկրին մէջ համեմատած ծաներ ճարտարարուեստին, որ զարգացած է: Քանի մը ճիւղերու մէջ զինարարութեան որակն ալ լաւ չէ, աշխատաւորներու անփորձութեան ու անվարժութեան պատճառով: Երկրորդ, կայ մաքրագործումներու հետեւանքով առաջ եկած թերահաւատութիւնը, ինչպէս նաեւ սպայակոյտի անդամներու մեծագոյն մասին գնդակահարման թողուցած բացը: Բայց այս պզտիկներէն ոչ մին այնքան վճռական չէ, որքան կը թուի ըլլալ արտաքնապէս: Պատերազմական ճարտարարուեստը առանձին խնամքի տակ դրուած է, եւ կարեւոր նախանիւթերու ոչ մէկ պակաս կայ: Գալով մաքրագործումներուն՝ անոնք տեղի ունեցած են պայմանական բարձր խաւերու մէջ եւ ազդած չեն բանակին վրայ՝ իբրեւ ամբողջութիւն: Իսկ երկրին ռազմագիտութիւնը պահուած է նոյնը: Ոչ մէկ ծրագրային փոփոխութիւն այս մարզին մէջ:

Հաղորդակցութեան թերութիւնները դարմանելու համար շոգեկիներ աշխատանք կը կատարուի: Շինուած են ճամբաներ, 1938ին լրացան Մոսկուա-Քիեւ եւ Մոսկուա-Մինսք ռազմական ճամբաները: Անդրսիպերիական երկաթուղին այժմ արդէն զոյգ գիծերէ կը բաղկանայ: Հաղորդակցութեան դժուարութիւնը օր ըստ օրէ կը նուազի:

Առանցքի պետութեանց եւ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց միջեւ պատերազմի մը պարագային՝ Ռ. Միութեան դերը վճռական է: Թէ Ֆրանսա եւ թէ Մեծն Բրիտանիա ունին անսահման կարողական ուժեր, բայց ետ մնացած են Գերմանիայէն՝ անմիջական զինուորական պատրաստութեան տեսակէտէ: Եթէ Առանցքը կեդրոնացնել ու յանկարծական թափով իյնայ արեւմուտքի վրայ, կրնայ անդարմանելի աղէտներ պատճառել, քանի որ Ֆրանսա ու Անգլիա ժամանակի կը կարօտին պատրաստուելու եւ դիմադրելու: Ասոր համար է, որ պատերազմի սկզբնական շրջանին ռուսական ահարկու ուժին միջամտութիւնը, ստիպելով որ Գերմանիան իր կարողութեան կէսը յատկացնէ այդ ճակատին, վճռական կարեւորութիւն կը ստանայ:

Հիթլէրականութեան եւ ժողովրդապետութեանց միջեւ պատերազմի մը պարագային կարմիր բանակը վճռական ազդակն է:

ՄԱՔՍ ՈՒԷՐՆԷՐ

Հիւծախտին դէմ

Տոքթ. Զենոր Գէօրքճեան, նոր հրատարակութեամբ մը, կը ներկայացնէ ոչ միայն նոր մեթոտ մը, այլ եւ նոր յաջողութիւն մը հիւծախտի դարմանագիտութեան մէջ: Մասնագիտական կարեւոր ուսումնասիրութիւններով, որոնք կը վերաբերին ներծոր գեղձերու բնախօսութեան եւ ախտաբանութեան, ան կը ճանչցուի իբրեւ հեղինակ մը, որ բժշկագիտութեան «կոյս» գետիններ կը մշակէ: Իր առաջին գիրքը (Ֆրանսերէն), Ինչպէս ընտրել իր կինը կամ ամուսինը, փորձ մըն է նկարագիրները կամ անհատներու խառնուածքը ճշդելու՝ համաձայն ներծոր գեղձերու բնախօսութեան: Յետոյ հրատարակեց ուրիշ աշխատութիւն մը, նոյնքան հետաքրքրական եւ կարեւոր,— Հերաթափութեան ամորձային ծագումը, ուսումնասիրութիւն մը որ կ'աշխատի բացատրել թէ ինչո՛ւ կը թափին այրերու գլխի մազերը (ամորձիքներու բնախօսական դերը): Քանի մը տարի առաջ հրատարակեց ուրիշ գիրք մը, Ցաւերու վահանագեղձային ծագումը, ուսուցանելով թէ բազմաթիւ հիւանդներու վրայ կատարուած դարմանական փորձերով ցոյց կուտայ վահանագեղձին դերը յօդացաւի, գլխացաւի, լանջացաւի, ոսկրացաւի, միջացաւի վրայ:

Եւ ահա լոյս տեսած շատ արժէքաւոր եւ «զգայացունց» աշխատանքի մը,— հաստատել վահանագեղձին եւ հիւծախտին յարաբերութիւնը եւ վահանագեղձային շողարուժութեամբ՝ հիւծախտի տեսակներուն դարմանումը:

Ինչպէս իր բոլոր գործերը, այս եւս գրուած է ֆրանսերէն,— Փորձ մը վահանագեղձային շողարուժութեամբ արմատապէս դարմանելու հիւծախտը: Այս մասին Տոքթ. Զենոր յօդուածներ հրատարակած էր Փարիզեան բժշկական թերթերու մէջ, այս անգամ կուտայ գրքոյկ մը, որ աւելի կը հիմնաւորէ իր տեսակէտը:

Պէտք է արձանագրել, որ աշխատութիւնները տեսաբանական վարկածական գործեր չեն, այլ հիւանդներու վրայ կատարուած դարմանումի փորձեր, որոնց արդիւնքը խրախուսիչ է իրապէս: Մանաւանդ ամորձիքի հիւծախտի դարմանում մը, կատարուած՝ վահանագեղձային շողարուժութեամբ, մեծ յոյսեր կը ներշնչէ: Յաջողութիւն մըն է այս, որ արդարօրէն կ'ուրախացնէ հեղինակը, ինչպէս եւ անոնք որ, ներծոր գեղձերու բնախօսական դերը գնահատելով կանուխէն, փորձած են օգտուիլ՝ դարմանելու համար ոչ միայն կազմախօսական, այլ եւ հոգեկան հիւանդութիւններ,— այդ մեթոտին առաջին ժամու յարողներէն մէկն ալ եղած է ստորագրողը:

Տ. Ն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մանր լուրեր

Երեւանի նկարիչները շրջուն ցուցահանդէս մը կազմակերպած են մասնակցութեամբ Մ. Սարեանի, Ս. Աղաջանեանի, Գ. Գիւրջեանի, Ա. Սարգսեանի, Ս. Ստեփանեանի, Ու-բարտուի: Ցուցահանդէս եղած է Լենինականի, Ալավերդիի, Կիրովականի, Ստեփանաւանի եւ Դիլիճանի մէջ:

*** Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի երկու քիլոմեթր երկար 38,6 մեթր լայն պողոտայ մը, ուր եզերքները պիտի բարձրանան 3—4 յարկանի բնակարաններ: Արդէն շինուած են մօտ 36 բնակարաններ կարմիր եւ նարնջագոյն քարէ: Այս պողոտային վրայ պիտի շինուին նաեւ ելմտական կործավարութիւնը եւ երաժշտանոցը:

*** «Սասունցի Դաւիթը» թարգմանուած է բիլոռուսական լեզուով:

** Ռուբէն Զարեանի խմբագրութեամբ, շուտով պիտի հրատարակուին Աբովեանի ամբողջական գործերը երեք հատորով: Ա. հատորը պիտի պարունակէ «Վէրք Հայաստանի» վէպը, «Առաջին Սէրը», «Թուրքի աղջիկը», «Ովսաննա» պատմուածքները, «Ֆէյնորթա» կամ «Որդիական սէր», «Աղաղութիւն մանկանց» թատերախաղերը: Երկրորդ հատորը՝ չափածոյ գործեր, «Աղասու խաղը» (մօտ 7000 տող), առակներ, քերթուածներ, թարգմանութիւններ Հոմերոսէն, Կէօթէէն, Շիլլերէն, Կարամզինէն: Գ. հատորը՝ մանկավարժական գործեր, «Պատմութիւն Տիգրանի» (մանկավարժական անտիպ վէպ), «Ամերիկու լոյս ցելը» (աշխարհագրական գրոյց), հայերէն, գերմաներէն եւ ռուսերէն յօդուածներ եւ կարեւոր նամակներ:

** «Խորհ. Հայաստան» (11 Յունիս) կը գրէ թէ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութենէն վտարուած են Ախտայի Սանդրո Կաչատրեան իբրեւ պետական դրամ իւրացնող, Ալավերդիի Սանդրո Ղումաշեան իբրեւ պատասխանատու շոգեկառքի վնասներու, Արթիկցի Յարութիւն Ղազարեան իբրեւ պատասխանատու ինքնաշարժի արկածներու, Սիսիանցի Դանիէլ Դաղաշեան իբրեւ գեղծարար, Սիսիանցի Գէորգ Աւագեան իբրեւ ցարենի բերքը քիչ ցոյց տուող, Սեւանցի Արշակ Աւետիսեան իբրեւ բոլշեւիկներու հին թշնամի, Ախտացի Նիկողայոս Արարկիրցեան իբրեւ գիւղատնտեսական գոյքեր իւրացնող, Գարիսցի Սարգիս Միլքոնեան իբրեւ գինով եւ գիւղացիի մը վրայ մահափորձ կատարող, Շամշադինցի Յովսէփ Մկրտիչեան իբրեւ գող, Ղափանցի Արամ Աւետիսեան իբրեւ Դաշնակցական մարտիկ, Կոտայքցի Գ. Բաղալեան իբրեւ հակախորհրդային արտայայտութիւններ ըրած հակայեղափոխական:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Թուրքերէն թան կը գրէ այս խորագրին տակ.

— «Թուրքեւանգլիական համաձայնութենէն վերջ, Անգլիացիները գործելէ չդադրեցան Պուլկարիոյ եւս Պալք. Ուխտի մէջ մտնելը ապահովելու համար: Սոֆիան գերման տնտեսական գերութենէն փրկելու համար, պուլկար կառավարութեան 5 միլիոն անգլիական ոսկիի վարկ մը բացին, Պուլկարիոյ թագաւորը Լոնտոն հրաւիրեցին:

Սակայն Պուլկարները երբեք չեն հրաժարիր իրենց Տոպրուճայի եւ Միջերկրական իջնելու պահանջներէն: Անոնք անհանգիստ կ'ըլլային Իտալիոյ Ալպանիան գրաւելէն, իսկ կը վախնային որ Գերմանիոյ տնտեսական տիրապետութիւնը օր մը Պուլկարիան քաղաքականապէս Գերմանիոյ պիտի ենթարկէ: Բայց եւ այնպէս, Պալք. Ուխտ մտնելու համար ալ այսօրուան կացութիւնը բաւարար չէին նկատեր, որով կը պնդէին անկախ եւ չէզոք քաղաքականութեան մը հետեւելու մասին:

Պուլկարները քանի պնդեն իրենց այս գաղափարին վրայ, բաւական դժուար պիտի ըլլայ զանոնք Պալքանեան ուխտին մէջ առնել: Կաֆէնջոյի վերջին այցելութիւնը այս խնդրին լուծումը դիւրացնելու համար գրական ոչ մէկ արդիւնք տուած է:

Պուլկարները հիմա մեր կողմէ միջնորդութիւն մը կը սպասեն: Բայց համոզուած ալ չեն երբեք թէ այսօր ռել միջամտութիւն դրական արդիւնք մը կուտայ:

Մեր Պուլկար դրացիներուն սխալը կը կազմէ այն երեւակայութիւնը թէ դէպքերը օր մը իրենց պիտի օգնեն, եւ իրենց դատը փոխանակ Պալք. Ուխտին մէջ լուծել խորհելու, կը պնդեն կանխիկ կերպով լուծելու մասին:

Անոնք քանի յամառին իրենց այս պնդումին եւ սխալին մէջ, դժուար պիտի ըլլայ Պուլկարիոյ Պալք. Ուխտին անդամակցիլը»:

ՍԱՄՈՒԼ

ՑԱՆՈՒՈՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականին մէջ (16 Յունիս).

— «Կ'իմանանք թէ Պէյրութի հայ ուսուցչութիւն որոշած է դիմել Գաղաքական Ժողովին եւ պարզել իր նիւթական անձուկ վիճակը:

Չենք գիտեր թէ գործնական ի՞նչ ընթացք պիտի տրուի այս դիմումին, բայց գիտենք թէ մասնանշուած վիճակը կատարեալ ողբերգութիւն մըն է, անհատական եւ մանաւանդ ազգային տեսակէտով:

Երեւակայեցէք որ կան ուսուցիչներ որոնց տարեթոշակը միայն 40-45 ոսկի է: Այն ալ՝ սուրիական թղթադրամ, մօտ հինգ սթերլին: Իսկ «բախտաւորներուն» առածը կը տարուբերի 150—200 միջեւ: Անշուշտ, միշտ սուրիակա՛ն:

Արդ, ուսուցիչը ի՞նչպէս ապրի այս ողորմելի գումարներով, զոր աշատահիին անգամ չեն տար: Երեք տարիէն ասդին, իբրեւ հետեւանք Ֆրանքի յաջորդական անկումներուն, կեանքը ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ սղած է: Եւ տակաւին կը շարունակէ սղիլ, միջազգային խառնակ կացութեան պատճառաւ: Մինչդեռ թոշակները կը շարունակին մնալ հին չափին վրայ, այն տպաւորութիւնը տալով թէ մեր ազգային մարմինները կ'ապրին Հըրաշ մոլորակին վրայ, բոլորովին անտեղեակ շուրջի անցուդարձերուն:

Գոց գիտենք եղած եւ ըլլալիք առարկութիւնները:

Այն դասը որ ամէն բանի կը մօտենայ շուկայիկ կանդունով, կը պատճառաբանէ.

— Եղբա՛յր, ինչպէս ամէն բան, ուսուցչութիւնն ալ ենթակայ է խնդրանքի եւ մատուցումի սկզբունքին: Երբ կան մարդիկ որ կը յօժարին 40—45 ոսկի տարեթոշակով աշխատելու, յիմարութիւն չէ՞ աւելին վճարել ուրիշներու: Դուռը բաց է, չուզողը կը հեռանայ:

Ուրիշներ, աւելի գիտակից, կ'ընդունին յաւելման անհրաժեշտութիւնը, բայց առաջ կը քշեն անկարելիութեան պարագան.

— Ի՞նչ ընենք, չունինք որ տանք: Երբ անդին հարիւր ոսկի թեմուած են մէկ անհատի մէջ եւ նստարան չունենալով ծալլապատիկ կը նստին գետնի վրայ, ինչպէս կ'ըլլար Տէր Թողիկեան վարժարաններու մէջ, ի՞նչպէս կրնանք խորհիլ ուսուցչական թոշակներու յաւելման մասին: Մանաւանդ որ ազգային սնտուկը կը յօրանջէ պարապութենէն, իսկ ծնողները չեն ուզեր կամ չեն կրնար թոշակ վճարել իրենց տղոց համար:

Թող ներուի դիտել տալ թէ իրենց խորքին մէջ կը նոյնանան երկու դատերն ալ: Տարբերութիւնը միայն ձեւի մէջ է: Ցդէտ կամ պարզամիտ, առաջինը բրտօրէն կ'արտայայտէ իր մտայնութիւնը, որով դպրոցը եւ խանութը կը դնէ նոյն մակարդակին վրայ: Գիտակից կամ վարպետ, երկրորդը ոսկեզօծելով կ'արտայայտէ նոյն նախնական գաղափարը: Որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ կուգայ կը յանգի նոյն դժբախտ եզրակացութեան.— խանգարծել ներկայ կացութեան:

Բուն ցաւը հո՛ս է: Թոքախտը թէ զարգացած, գրեթէ բոլոր վարիչները կը սփոփուին անով որ վերջ ի վերջոյ կը քալէ գործը, դպրոցները կը բոլորեն տարեշրջանը եւ առկորդ ըլլալով հանդէս մըն ալ կուտան, զուարթ ու գոհունակ արտայայտութեանց մէջ:

Ի՞նչպէս կը քալէ, սակայն: Ա՛յս է որ չենք տեսներ, կամ չենք ուզեր տեսնել: Պատրանքներ չսնուցանենք: Հակառակ այդ բոլորբերեւոյթներուն, մեր կրթական գործը թոքախտաւոր է եւ տարուէ տարի կը ծիւրի, օր մըն ալ յանգելու համար ճակատագրական վախճանին: Մանաւանդ որ անդին գարանակալ կը սպասէ այլասերումը, «սարօճ խանդերձ»: Եւ զգեցած այնպիսի պատմուճաններ, որ երբեմն կը շլացնէ ամէնէն իրատես կարծուածներն անգամ:

Մեր դժբախտութիւնն հոն է որ, աչք ունինք եւ չենք տեսներ այս բոլորը: Չենք զգար թէ մեր դպրոցները կը պարպուին տարուէ տարի, իբրեւ հետեւանք կարող ուժերու հեռացման եւ անպատրաստ տարրերու խուժումին: Չենք կրնար գիտակցիլ թէ ուսում ըսուածն ալ կը նմանի առօրական կաթին եւ չի կրնար ըլլալ առատ եւ իւղոտ, եթէ չտրուի համապատասխան սնունդը: Գլուխը որ կը մաշի օրն ի բուն, պէտք ունի ֆօսֆօրային նիւթեր պարունակող սնունդներու, որպէսզի կարենայ նորոգել մաշածները, «ուսում ջամբել հայ մանկունքին»:

Երանելի հոգեբանութեամբ մը, որմէ կուգայ արեւելեան նախնականութեան բարկ հոտը, մենք մեր զաւակին չաքարը կը հայթայթենք, առանց նկատի առնելու գիներու բարձրացումը. իսկ երբ կարգը կուգայ միւս «չաքարին», նիւթական նկատումներ առաջ կը քշենք:

Ուսում մըն է թող տրուի, հոգ չէ ինչ ըլլայ: Հաստ ու բարակը մէկ գին է այս միջավայրին մէջ, երբ օտարները այնքան բարակ կը մանեն, օգտուելով ճիշդ մեր այս անգիտակից ընթացքէն»:

** Հպարտներուն օգտակար է իյնալ։— Ս. Օգոստինոս

** Ամէն մոլութիւն հիմնուած է ճշմարտութեան մը վրայ, զոր չարաչար կը գործածեն մարդիկ։— Պոսիւէ

** Ամէն անոնք որ դուրս կ'ելլեն այս կեանքէն՝ ապստամբած ընդդէմ Աստուծոյ, կը շարունակեն իրենց բռնած ճամբան.... Կ'իյնան հարկաւորապէս յետին աստիճան դժբախտութեան մէջ, եւ այսպէս ըսել՝ ինքզինքնին կը դատապարտեն:

Լայպից

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ի՞նչ կայ սոսր մէջ, պոռաց Տանդօն: Լաւ քահանաները աւելի թանկ կ'արժեն, քան թէ միւսները: Յեղափոխութեան ժամանակ քահանաներէն այնքան դիւրութեամբ կարելի է քաղաքացիներ պատրաստել, ինչպէս զանգակներէն դրամներ ու թնդանօթներ: Տանժու քահանայ է: Քահանայ է եւ Տօնու: Թոմա-Լինտէն Էվրէօյի եպիսկոպոսն է: Դուք, քաղաքացի Ռոպէսփիէր, Քոնվանսիոնի մէջ կռնակ կռնակի կը նստիք Մասիէօյի՝ Պովէի եպիսկոպոսին հետ: Մեծ-տեղապահ Վօժուա Օգոստոս 10ի Ապստամբութեան Յանձնաժողովին անդամ էր: Շապօն առաջ կապուչին վեղարաւոր էր: Տէր Ժէրլն ալ գնդախաղի սրահի երդումի հեղինակն է: Աբբայ Օտրանն էր, որ Ազգային Ժողովը թագաւորէն աւելի բարձր յայտարարեց: Աբբայ Կուդն էր, որ Օրէնսդիր Ժողովին առաջարկեց Լուի ԺԶ.ի գահաթոռին ամպհովանին վերցնել. Աբբայ Կրէկուարն էր, որ յայտարարեց միապետութեան ոչնչացումը:

— Իսկ ան, քմծիծաղով դիտել աւաւ Մարա, յենած էր խեղկատակ Քոլլօ տ'Էրպուայի վրայ: Անոնք երկուքը միասին իրենց գործը կատարեցին. քահանան գահը սապալեց, իսկ խեղկատակը թագաւորը վար ձգեց:

— Վանտէին վերադառնանք, ըսաւ Ռոպէսփիէր:

— Լաւ, ի՞նչ կայ, պատասխանեց Սիմուրտէն, ի՞նչ է պատահած այդ Վանտէին.

— Վանտէն, պատասխանեց Ռոպէսփիէր, պետ մը ունի եւ շուտով կը դառնայ ահաւոր:

— Ո՞վ է այդ պետը, քաղաքացի Ռոպէսփիէր:

— Նախկին մարքիզ Լանդընաքն է, որ ինքզինքը Պրըթանիի իշխան կ'անուանէ:

Սիմուրտէն շարժում մը կատարեց:

— Ես զայն կը ճանչնամ, ըսաւ, եւ անոր քով քահանայ եղած եմ:

Րոպէ մը կանգ առաւ, մտածեց եւ ապա շարունակեց.

— Կանի մարդ ըլլալէ առաջ ան կանանց մարդ եղած է:

— Ինչպէս Բիրոն, ըսաւ Տանդօն, որ առաջ եղած է Լօզէօն:

Իսկ Սիմուրտէն, մտածկոտ աւելցուց.

— Այո՛, հին հաճոյքի մարդ մըն է, բայց պէտք է սոսկալի ըլլայ:

— Ահռելի, ըսաւ Ռոպէսփիէր. ան կ'այրէ գիւղերը, կը խողխողէ վիրաւորները, կը կոտորէ գերիներն ու գնդակահար կ'ընէ կիները:

— Կիներ՞ը:

— Այո՛, ի մէջ այլոց հրամայած է գնդակահարել մայր մը, որ երեք որդի ունէր: Այժմ չեն գիտեր, թէ այդ երախաները ի՞նչ եղած են. բացի ատկէ ան զօրավար է, պատերազմի հմուտ զօրավար:

— Արդարեւ, պատասխանեց Սիմուրտէն, ան վարից Հանօվէրի պատերազմը, եւ զինուորները կ'ըսէին, «Ռըշըլիէօ վերը, Լանդընաք վարը»: Լանդընաքն էր իսկական զօրավարը: Անոր մասին խօսեցէք ձեր պաշտօնակցին՝ Տիւսօյի հետ:

Ռոպէսփիէր վայրկեան մը անձնատուր եղաւ մտածումի. ապա խօսակցութիւնը վերսկսաւ իր եւ Սիմուրտէնի միջեւ:

— Շատ լաւ, քաղաքացի Սիմուրտէն, այժմ այդ մարդը Վանտէ կը գտնուի:

— Ո՞րչափ ժամանակ է:

— Երեք շաբաթ:

— Պէտք է զայն օրէնքի պաշտպանութենէն դուրս յայտարարել:

— Յայտարարուած է արդէն:

— Զայն բռնողին պէտք է մեծ գումար խոստանալ:

— Այդ եղած է:

— Բայց ոչ թղթադրամներով:

— Այո՛, այդպէս:

— Այլ ոսկիով:

— Այդպէս ալ ըրուած է:

— Պէտք է գլխատել զայն:

— Այդպէս ալ պիտի ըլլայ:

— Որո՞ւ միջոցով:

— Ձեր միջոցով:

— Իմ միջոցո՞վ:

— Այո՛, դուք պիտի ըլլաք Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին լիազօր պատգամաւորը:

— Կ'ընդունիմ, ըսաւ Սիմուրտէն:

Ռոպէսփիէր, իբրեւ ճշմարիտ պետական մարդ, իր ընտրութիւններուն մէջ արագ էր:

Իր առջեւ դրուած թղթածրարէն վերցուց սպիտակ թղթի թերթ մը, որուն ճակատին վրայ կը կարդացուէր այս տպուած վերնագիրը. «Ֆրանսական Հանրապետութիւն, մի եւ անբաժանելի. Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողով»:

— Այո՛, կ'ընդունիմ, շարունակեց Սիմուրտէն, ահաւորին դէմ ահաւոր: Լանդընաք կատաղի է, ես ալ կատաղի կ'ըլլամ. այս մարդուն դէմ մահու կռիւ պէտք է մղել: Աստուած տայ, եւ Հանրապետութիւնը անոր ձեռքէն կը փրկեմ:

Այստեղ կանգ առաւ, յետոյ շարունակեց.

— Ես քահանայ եմ, բայց միեւնոյնն է, ես կը հաւատամ Աստուծոյ:

— Աստուած ծերացած է այժմ, ըսաւ Տանդօն:

— Ես կը հաւատամ Աստուծոյ, կրկնեց Սիմուրտէն անփոփոխ ձայնով:

Ռոպէսփիէր՝ միշտ դժնեայ՝ գլխի շարժումով հաւանութիւն յայտնեց:

— Որո՞ւ մօտ պատգամաւոր պիտի երթամ, շարունակեց Սիմուրտէն:

— Լանդընաքի դէմ ղրկուած զօրաբաժնի հրամանատարին մօտ, պատասխանեց Ռոպէսփիէր, միայն ես ձեզ կը նախազգուշացնեմ. անիկա ազնուական մըն է:

— Ահա նորէն ինչե՛ր կ'ըսեն, աղաղակեց Տանդօն, դժուար է ծիծաղը բռնել: Ազնուական մը: Լաւ. յետո՞յ: Միթէ քի՞չ ազնուականներ, քի՞չ քահանաներ կան. միայն թէ անոնք լաւ ըլլային, այն ժամանակ պատուական են: Ազնուականութիւնը նախապաշարում մըն է, եւ մենք պէտք է հեռու մնանք այդ նախապաշարումէն՝ ոչ ընդունելով ազնուականութիւնը և ոչ ալ ընդհակառակը մերժելով զայն: Ռոպէսփիէ՛ր, միթէ Սէն-Ժիւսդը ազնուական չէ՞, Ֆլօրէլ տը Սէն-Ժիւսդը: Անաքսարսիս-Քլօտը պարոն է: Մեր բարեկամ Շարլ Հէսը, որ Քորտըլիէներու Ակումբի ոչ մէկ նիստէն չի բացակայիր, իշխանական ծագում ունի, Հէս-Ռօտէնպուրկ իշխան Լանտկրաֆի եղբայրն է:

(Շար.)

Ուրիշ ընդդիմադիր մը դիտել տուաւ թէ Գերմանիոյ մէջ չատ ուրախ են որ բանակցութիւնները դժուարութեանց կը հանդիպին։ Իր կարծիքով, հետզհետէ կ՚աւելնան նոր նախայարձակման մը վտանգները ։

— Կրնայ ըլլալ, պատասխանեց Չէյմպըրլէն, եւ կը յուսամ թէ խորհրդային կառավարութիւնն ալ կը մտածէ այդ մասին ։

Արտաքին գործերու յանձնաժողովը քննեց Մոսկուայի գեսպանին երկար տեղեկագիրը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ բանակցութեանց ընթացքի մասին։ Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին այսօր-վաղը, երբ Մոսկուա հասնին Անգլիոյ նոր առաջարկները։ Լոնտոնի մէջ կը յուսան թէ նոր բանաձեւը պիտի գոհացնէ Մոսկուան։ Այս նոր բանաձեւով, Անգլիա պատրաստ է երեւայ երաշխաւորութիւն ընծայելու Էսթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Լեթոնիոյ, յետոյ յանձն կ՚առնէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ մասնակից ըլլալ [illegible] խորհրդակցութեանց, դաշնագրին [illegible] վերջը ։

Միւս կողմէ Գերմանիա կը շարունակէ զանազան ձեռնարկներ փորձել, Խ. Միութեան հետ լեզու գտնելու համար։ Խումբ մը գերման գործարանատէրներ այս շաբթու պիտի խորհրդակցին Պերլինի մէջ, ընդարձակելու համար Խ. Միութեան հետ եղած փոխանակութիւնները։ Իտալացիներ ալ պիտի մասնակցին այս խորհրդակցութեանց, եւ յետոյ պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Մոսկուա, բանակցութիւններ կատարելու համար։ Գերմանիա պատրաստ է 750 միլիոն մարքի փոխ մը բանալու ։

Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Ծայր. Արեւելքի մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէյմպըրլէն նորէն յայտնեց թէ գոհացուցիչ կերպով պիտի կարգադրուի Թիէնցինի խնդիրը։ Թոքիոյի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ճափոնի արտաքին նախարարին հետ։ Ընդդիմադիր մը աւելի մանրամասնութիւններ պահանջեց։ Վարչապետը յանձնարարեց որ քիչ մը համբերէ ։

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, ճափոնական իշխանութիւնները կը շարունակեն նեղել Անգլիացիները։ Թիէնցինի ճափոնական հիւպատոսը բողոքագիր մը ուղղեց անգլիական հիւպատոսին, գանգատելով թէ անգլիական թերթերը կը խեղաթիւրեն լուրերը եւ անտեղի վերագրումներ կ՚ընեն ճափոնական իշխանութեանց դէմ ։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 25 ճափոնական օդանաւեր խորտակուեցան արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ, երբ 55 խորհրդային-մոնկոլեան օդանաւեր փախուստի մատնեցին 60 ճափոնական սաւառնակներ։ Միեւնոյն ատեն խորհրդային կառավարութիւնը կը հերքէ ճափոնական յաղթանակի լուրերը, դիտել տալով թէ Ճափոնցիները կորսնցուցած են իրենց 120 օդանաւերէն 31ը։ Ճափոնական կառավարութիւնն ալ իր կարգին կը հերքէ խորհրդային լուրերը, ճշմարտութիւն չպարունակող կոչելով զանոնք։ Այս առթիւ զարմանք կը յայտնէ որ Մոսկուա մէկ ամիսէ ի վեր լռութիւն կը պահէր Մոնկոլիոյ դէպքերու մասին ։

*** Ուաշինկթընի ճափոնական իշխանութիւնները թոյլ չեն տար որ անգլիական նաւերը ճամբորդ կամ ապրանք ցամաք հանեն։ Միայն ուտեստի փոխադրութիւնը արտօնուած է ։

Ճափոնցիները կը շարունակեն նեղել Անգլիոյ հպատակները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թիէնցինի մէջ ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց խստութիւնները Անգլիացիներուն հանդէպ ։

Անգլիահպատակ տաքթ. Ֆինտլի եւ իր գերմանածին կինը ենթարկուեցան անարգանքներու։ Ճափոնցի պահակները տաքթ. Ֆինտլին մերկացուցին եւ այդպէս փողոց ձգեցին, հանելէն իրեն նետելով իր հագուստները։ Ան պարտաւորուեցաւ հագուիլ չինական ամբոխին առջեւ, փողոցին մէջ։ Հրամայեցին իր կնոջ եւս մերկանալ, եւ երբ ան մերժեց, պահակները բռնութեամբ հանեցին հագուստները եւ [illegible] զանոնք ։

Երէկ [illegible] Անգլիացիներ, [illegible] նախատանքներու ենթարկուած էին, երբ անտառներին հագուստները հանելու հրամանին, պահակներու կողմէ ապտակուեցան։ Յետոյ պահակները բոնի մերկացուցին, հագուստները նետեցին փողոց, եւ գիրենք ալ մերկ դուրս ճամբեցին։

Ուրիշ Անգլիացի մը, ճափոնական թաղամասին մէջ իր առեւտրական պաշտօնատեղին երթալու ատեն, ձերբակալուեցաւ պահակներու կողմէ, որոնք մերկացուցին զայն, հագուստները պատառեցին եւ ստիպեցին որ մերկ ոտքով մարզ մը կեցած մնայ, մինչեւ դիմելին հասնող [illegible] մնացորդը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ 50 օդանաւի ապսպրանք յանձնեց Մ. Նահանգներու Քըրթիս-Րայթ Ընկերակցութեան ։

ՏԱՆՑԻԿ այցելեց Գերմանիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Հիմլէր եւ յանձնարարեց կազմել «Տանցիկեան ազատ ջոկատներ» ճիշդ այնպէս ինչպէս կազմուած էին Զուտէթեան ազատ գունդեր, Չեխոսլովաքիոյ մասնատումէն առաջ ։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ մէջ անգլիաֆրանսական հրամանատարները խորհրդակցութիւն կատարեցին եւ ճշդեցին երկու երկիրներու շահերու պաշտպանութեան ծրագիրը, Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Անգլիա եւ Ֆրանսա ի հարկին միասնաբար եւ սերտ համագործակցութեամբ ձեռք պիտի առնեն որ եւ է զինուորական միջոց ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց այն լուրը, թէ արտաքին նախարար Գաֆէնկօ կ՚աշխատի Պալքանեան Ուխտը վերածել քաղաքական ու զինուորական լայն դաշնակցութեան մը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պիտի փակուի այսօր-վաղը, յաջորդ նստաշրջանին վերապահելով շարք մը օրինագիծներ։ Հաւանական է որ ծերակոյտ բանուորներու հանգստեան թոշակի օրէնքը եւ ուրիշ կարգադրութիւններ հրատարակուին [illegible] նախ-օրէնքներով ։

ՕՏԱՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ երէկ։ Արգիլուած է բաժնել, ծախել, ցուցադրել կամ պահել օտար գրքոյկներ որ կը վնասեն ազգ. շահերուն։ Անսաստողները պիտի պատապարտուին վեց ամիսէն հինգ [illegible] բանտարկութեան եւ հազարէն մինչեւ 10,000 ֆրանք տուգանքի, միեւնոյն ատեն զրկուելով քաղաքացիական եւ բնակութեան իրաւունքներէն, 5–10 տարուան համար։ Այս տնօրինութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են իտալական եւ գերմանական հրատարակութեանց դէմ ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ կատարուած ահաբեկումներուն հետեւանքով, Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ եւ յաջողեցաւ երեւան հանել դաղտնի զինարան մը։ Հետապնդումները կը շարունակուին։

ԹՈՒԼԵՆԻ ՆԱԽԱԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ դէմ զաւ մը սարքուած ըլլալով, ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Գերմանացի մը եւ Իտալացի մը, որոնք յաճախ կ՚երեւային Կրընոպլի մէջ։ Երրորդ կասկածելի մըն ալ կը փնտռուի ։

ՔԻԱՐՇԱՒԻ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ, 3,500,000 ֆրանք, շահեցաւ ճամբորդութեան գրասենեակի մը պաշտօնեան, Ճոզէ Սօլէր, որ հիմա շողշողուն ծրագիրներ կ՚որոճայ, ինքնիրեն համար պատրանքներ սարքելու համար։

ԱԼՊԵՐԹ ՔՐԱՆՑՔԻՆ (Պելժիա) թումբերը խզուեցան երեք քիլոմեթր երկայնութեան վրայ եւ ջուրերը խուժելով ահագին վնասներ պատճառեցին։ Մարդկային զոհեր ալ կան, որոնց մէկը ճարտարապետ ։

Դասախօսութիւն

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան դասախօսութիւնը 28 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին. 8 Ռիւ Գօսիւէ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՉՕՓԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Անցեալ հայերէն եւ քաղաքական բանաստեղծութիւններ» (շարունակութիւն եւ վերջ։)

Ֆ. Կ. Խաչի օդախաղութեան կայանի Ա. խումբը կը մեկնի

Շաբաթ օր (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 10ին, Կառ տ'Օրսէյէն (métro Solferino). Հաւաքուիլ ժամը 9ին կայարանին pas perdu բառուած մասին մէջ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հինգշաբթի 29 Յունիս, Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ Պոմոնի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ կրօնական ժողովի [illegible] եւ [illegible] նախագահութեամբ հանգուցեալ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ ԱՐԱՔԵԼԵՑ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ կտակուած Ս. [illegible] առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն ու պատարագ պիտի մատուցանէ Թաղիս հոգեւոր հովիւ Մերուժ քահանայ Աւետեան, իր անուանակոչութեան [illegible] [illegible]։

[illegible]

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԼՔՈԼՈՆՊԻ Շահինեան գրագարանի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 30 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 29 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4079 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷ՛Ն ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ...

Սեպտեմբերը հեռու է տակաւին, բայց արդէն կը գտնուինք սեպտեմբերեան մթնոլորտի մը մէջ, թէ բնական եւ թէ քաղաքական իմաստով։

Արդարեւ, արեւը հազիւ քանի մը անգամ ժպտեցաւ յունիսի ընթացքին, մանաւանդ Փարիզի մէջ, պարբերաբար տեղի տալով փոթորիկներու եւ տեղատարափ անձրեւներու եւ ընդհանրապէս մնալով ամպամած։

Գալով բուն քաղաքական հորիզոնին, ահա Ֆրանսայի վարչապետը ինքն է որ կ՚ազդարարէ, խորհրդարանի բեմէն.

— «Քսան տարիէ ի վեր երբեք այսքան ծանր եղած չէր կացութիւնը»։

Եւ, գիտակից իր պատասխանատուութեան, կ՚արձակէ վրդովիչ աղաղակ մը,— Զինուիլ, միանալ, հսկել։

Ընդդիմադիրները կը փափաքին թէ Պ. Տալատիէ ռազմախաղ մը փորձեց, արդարացնելու համար խորհրդարանին փակումը, ժամանակէն առաջ։

Եւ սակայն, նոյն այդ ընդդիմադիրներն են որ չարագուշակ տեսութիւններ կը պարզեն ատենէ մը ի վեր, եւ մանաւանդ այս օրերս։ Անոնք են որ, թերեւս աջակողմեաններու հետ, կը հարցնեն չարունակ,— «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն»։

Տակաւին անցեալ օր, «Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէր իր քաղաքական խմբագրին ստորագրութեան տակ.

— «Զիս գիտեր յե՞տ պատերազմ պիտի ունենա՞նք. այսինքն անձնապատութիւնը եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ արագ մահը միլիոնաւոր անձանցներու, ամէն տարիքէ, ամէն սեռէ եւ ամէն ցեղէ։ Բայց վստահ եմ թէ զինեալ խաղաղութեան այս ընթացումը Ֆրանսան եւ աշխարհը կ՚առաջնորդէ ամէնէն վատթար եւ անդարմանելի աղէտներուն, կործանումներու, թշուառութեան եւ անիշխանութեան»։

Միւս ձախակողմեան օրկանը, համայնավար «Իւմանիթէ»ն, իր կարգին ուժգնօրէն կը հնչեցնէ ահազանգը։ Այս թերթի պատասխանատու կը հաշւէ Փարիզ ու Լոնտոնը, մեղադրելով թէ անվերջ կը ձգձգեն խորհրդային զինակցութիւնը, հետեւաբար եւ կը վտանգեն խաղաղութիւնը։

Աջերէն ծանրաբարոյ «Թան»ը ամէն օր վրդովիչ հարցական մը կը սահեցնէ, քննելով օրուան դէպքերը, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Նախկին հրեշէն Ատենքերու օրկանը, «Լը Փթիթ Ժուռնալ», կը հարցնէ նոյն մտահոգութեամբ.

— «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն։ Յառաջիկայ օգոստոսին Գերմանիա դրօշի տակ պիտի ունենայ 1,400,000 զինուոր. Իտալիա՝ 1,250,000»։

Եւ կը թուէ օրուան դէպքերը,— ողանաւային ճակատամարտ Մոնկոլիոյ մէջ, ճապոնական պաշարում Թիէնցինի մէջ, անգլեւֆրանսական զինուորական խորհրդակցութիւններ Սինկափուրի մէջ եւն.։

Մէկ խօսքով, բոլորն ալ կը ճառեն ապագային վրդովեցման մասին, շեշտելով դիտումները վերագրելով Հիթլերի եւ Մուսոլինիի։ Եւ այս ամէնը ճիշդ այն պահուն երբ կը տօնուի Վերսայլի դաշնագրին քսանամեակը (28 յունիս)։

Իսկ ամէնէն վրդովիչ իրողութիւնն այն է որ երկու դիկտատորները կը շարունակեն չարաշուք լռութիւն մը պահել։ Կ՚որոճան, ծրագիրներ կը մշակեն, երբեմն ալ ազդարարութիւններ կ՚ուղղեն, բայց երբեք չեն յայտներ իրենց իսկական մտադրութիւնները։

Այս ուղեղիծր աւելի աչքի կը զարնէ մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Լոնտոն եւ Փարիզ բանակցութիւններ կը վարեն Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ։

Առաջինը կը քաշքշուի տակաւին, իսկ երկրորդը իրականութիւն է այլեւս։

Այս ամէնը կ՚արժէին աւելի լայն վերլուծում մը։ Շ.

ԱՀՌՒՍԱՐՍԱՓԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

ՊՄԲ.— Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան կնքումէն առաջ, Թուրքիոյ ազգ. ժողովը օրէնքով մը ջնջած էր բոլոր սահմանները Թուրքիոյ եւ Սանճաքին միջեւ։ Այս որոշման լուրը Սանճաք հասնելով, տեղի կուտայ բուռն ցոյցերու, խանութները կը փակուին եւ Թուրքերը փողոց կը թափին, իրար համբուրելով եւ շնորհաւորելով։

«Ազդակ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը այսքանով չեն գոհացած, այլ կատարեալ ահ ու սարսափ տարածած են չորս կողմը, հրացէն պարպելով օդին մէջ եւ քրիստոնեաններու հասցէին թշնամական բացագանչութիւններ արձակելով։

Սարսափը այնքան մեծ կ՚ըլլայ որ, քրիստոնեաները եւ Հայերը օր ցերեկով կը քաշուին իրենց տուները եւ չեն համարձակիր դուրս ելլել։ Արովհետեւ, Թուրք ցուցարարներէն շատեր խումբերով կ՚անցնէին փողոցներէն, Թուրք պաշտօնական եւ զաղտնի ոստիկաններ կը սպառէին ամէն կողմ եւ կը հետապնդէին դուրս ելլող Հայերը։ Այս պայմաններուն մէջ մեր արենակիցները խոհեմութիւն սեպած են քաշուիլ իրենց տուները, առանց սակայն հոն ալ ապահով զգալու իրենք զիրենք։

Տիրող խուճապի մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք թէ քանի մը Հայեր փախած են Հալէպ, մէկ կողմէ կացութեան մասին առաջ լուրեր տալու, միւս կողմէ օգնութիւն խնդրելու համար պատկանեալ շրջանակներէն։

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՔԷՍԱՊԻ ՄԷՋ

Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները (21 յունիս).— Քանի մը օրէ ի վեր խանդավառութեան մէջ են Քէսապի Հայերը։ Կիրակի օր, Յունիս 18ին, Ֆրանսացի զինուորներ հասած են Քէսապ եւ մէկ ամսուան համար բնակարաններ վարձած։ Կ՚ըսուի թէ քանի մը օրէն Ֆրանսական նոր զինուորներ ալ պիտի երթան Քէսապի շրջանները։

Անկէ զատ, Քէսապի շրջանին Սուրիոյ կցումին լուրը հաստատող ուրիշ երեւոյթ մը կը նկատուի քանի մը օր առաջ տեղի ունեցող քննութիւն մը Քէսապի սահմաններուն շուրջ։

Թուրքերը սկսած են գէշ նայիլ Քէսապցիներուն եւ խոր լռութիւն կը պահեն։ Քէսապի շրջաններուն մէջ սկսող շինարարական աշխատանքները դադրած են։ Ընդհակառակն Օրտուի շրջանին մէջ աւելի բուռն թափով սկսած են ճամբաներու նորոգութիւնները։

ՊՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, Անգարայի համաձայնութիւնը կնքուեցաւ Յունիս 23ին, որով Քէսապի շրջանը կը մնայ Սուրիոյ սահմաններուն մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՔՍԱՆ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ԱՅՍՔԱՆ ԾԱՆՐ ԵՂԱԾ ՉԷՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Ինչպէս կը նախատեսուէր, խորհրդարանը փակուեցաւ երեքշաբթի օր, քուէարկելով ընտրական բարենորոգման օրինագիծը եւ յետաձգելով ուրիշ խնդիրները։ Վիճաբանութեանց ընթացքին էր որ վարչապետը բեմ բարձրանալով, հաղորդեց նստաշրջանին փակումը, կարճ այլ ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը.

— «Օրուան այս ժամուն մէկ իրողութիւն կը տիրապետէ բոլոր մտահոգութեանց վրայ,— Եւրոպայի եւ աշխարհի կացութիւնը։ Քսան տարիէ ի վեր երբեք այսքան ծանր եղած չէր կացութիւնը։ Մեր սահմաններուն վրայ կը գտնուին երեք միլիոն զինուորներ, առանց հաշուելու մարտական խումբերը։ Գործարաններու մէջ կը տիրէ տենդագին գործունէութիւն։ Կ՚իմանանք զինուորական համախմբումներ եւ ռազմափորձի չափ ընդարձակ ծրագիրներ։ Երկրին ներսը կը տեսնենք զործօն քարոզութիւն մը, որուն պատասխանատուն հետ եղած կապը ապացուցուած է այժմ։

Կ՚ուզեն կազմալուծել երկրին բարոյական կորովը։ Կ՚ուզեն պառակտել Ֆրանսացիները եւ խզել անգլեւֆրանսական համերաշխութիւնը առանց որուն մեծ յոյսեր չենք կրնար ունենալ Եւրոպայի եւ աշխարհի ազատութեան համար։ Իմ պարտականութիւնս է ըսել երկրին թէ կառավարութիւնը պատրաստ է ալ աւելի զօրացնել ազգին պաշտպանութիւնը։ Կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ արդէն ծախսած միլիառներուն վրայ աւելցնել ուրիշ 15 միլիառներ ալ։ Ֆրանսացիները կը նախընտրեն կատարել այս ճիգը քան խոնարհիլ վայրագութեան կամ բռնութեան կոչերուն առջեւ։ Մենք զօրաշարժ չենք կատարած, բայց, համաձայն օրէնքներու, դրօշի տակ առած ենք բազմաթիւ պահեստիներ։ Մեծ մասով անոնց հոն, սահմանագլուխներուն վրայ գտնուելուն շնորհիւ է որ փրկուեցաւ խաղաղութիւնը։ Կ՚ուզէի ըսել նաեւ թէ անմիտ եւ նոյնիսկ քրէական բան պիտի ըլլար թոյլ տալ որ դաւեր սարքուին։ Կառավարութիւնը հարկ դատեց հրատարակել երկու հրամանագիրներ որոնք վերջ տուին մեքենայութեանց։ Զանազան խուզարկութիւններ կատարել տուինք եւ ստուգեցինք թէ փորձեր կատարուած են Ֆրանսան շրջապատելու համար լրտեսական դաւերու ցանցով մը, եւ դեռ աւելի գէշ բաներով։ Զենք անցուցինք կարդ մը ցանցեր եւ վճռած ենք ջախջախել զանոնք։ Այս առթիւ կրնանք հաւաստել ընդունութիւն մը կատարել ժողովուրդներու խաղաղ գործակցութեան եւ տիրապետութեան միջեւ։ Ֆրանսա պատրաստ է գործակցութեան համար եւ յաճախ առաջարկած է զայն։ Բայց Ֆրանսան վճռած է նաեւ ծառայել իր բովանդակ ուժով տիրապետութեան բոլոր ձեռնարկներուն դէմ։ Զինուիլ, միանալ, հսկել,— ահա կառավարութեան մտահոգութիւնը։ Դէպքերն են որ տուին կուսան կառավարութեան գործերուն։ Այսօր պէտք է մտածել անմիջական անհրաժեշտութեանց մասին։ Կրնայ ըլլալ որ խորհրդարանին արձակուրդը կարճ տեւէ, աւելի կարճ քան կը կարծուի։ Կառավարութիւնը խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրէ եթէ հարկ ըլլայ։ Կ՚ուզէի որ այն պահուն երբ կը տօնենք Ֆրանսական յեղափոխութեան 150րդ տարեդարձը, Ֆրանսացիները աշխարհի տային նախանձելի օրինակը ամբողջական անձնուիրութեան հանդէպ ազատութեան եւ հայրենիքի։ Պէտք է տոկալ, պէտք է համախմբել ազգին բոլոր ուժերը։ Պէտք է որ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը ընդլայնէ իր գործունէութիւնը Եւրոպայի մէջ, որպէսզի այն բոլոր ժողովուրդները որ հակառակ են բռնութեան, վերջ տան վիճաբանութեանց որոնք չափազանց երկար տեւեցին եւ կարենան համաձայնիլ բոլոր հայրենիքներու եւ մարդկութեան հասարակաց բարիքին համար»։

Այս յայտարարութենէն վերջը, Պ. Տալատիէ գրպանէն հանելով կարդաց խորհրդարանին փակման հրամանագիրը։

ԱՆՍՈՎՈՐ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ հրամանագրին ընթերցումէն վերջը երեսփոխանները մերժեցին դուրս ելլել եւ շարունակեցին քննել զանազան օրինագիծներ։ Այս անսովոր տեսարանը տեւեց ատեն մը։ Երեսփոխանները բարձրաձայն կը բողոքէին փակման դէմ։ Նախագահը, Պ. Էռիօ, ի զուր կը յորդորէր վաւերացնել ատենագրութիւնները, ինչ որ պիտի նշանակէր ընդունիլ փակման որոշումը։ Երեսփոխանները կը շարունակէին յարձակիլ կառավարութեան դէմ։ Պ. Տալատիէի մեկնումէն մէկ ժամ վերջը միայն Պ. Էռիօ յաջողեցաւ համոզել որ վաւերացնեն ատենագրութիւնները, չնշմարելով թէ երբ փակման հրամանագիրը կը կարդացուի, նստաշրջանը օրինապէս փակուած կ՚ըլլայ։

Խորհրդարանին սովորական նստաշրջանը կը սկսի նոյեմբերին. բայց, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը, կառավարութիւնը կրնայ ի հարկին նիստի հրաւիրել զայն։

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ ըսաւ նաեւ թէ զէնքի տակ առնուած զինուորները պիտի չարձակուին սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին, ինչպէս ծրագրուած է, եթէ միջազգային կացութիւնը մեղմացած չըլլայ։ «Իր պատասխանատուութեանց գիտակից ո եւ է վարչապետ չի կրնար անոնց արձակումը վճռել ներկայ պարագաներուն մէջ։ Կը կարծեմ թէ երկու դաս մարզուած զինուորներ դրօշի տակ պիտի մնան, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը»։

*** Վարչապետը նոյն յայտարարութիւններն ըրաւ նաեւ Ծերակոյտին մէջ, կրկնելով

— «Ներկայիս մեր հրամայական պարտականութիւնն է զինուիլ, միանալ եւ հսկել։ Նստաշրջանի փակման տեւողութիւնը կախում չունի մեզմէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՊՈՒՏԱԼԱ»Ն

Այժմ խանդոտգին մրցում մը կը կատարեն եւրոպացի հրապարակագիրները,— գովել Թուրքերը։ Դեռ երէկ ուրիշ մրցում մը կը կատարէին նոյն այս հրապարակագիրները,— անիծել Թուրքերը։ Ի՞նչ կայ զարմանալի.— Փիէր Լոթի կը փառաբանէր Թուրքերը պատերազմէն առաջ, կ՚անարգէր Թուրքերը պատերազմի ընթացքին, կը պանծացնէր Թուրքերը պատերազմէն վերջ։ Պատճառը Այիչէներուն հարցուցէք՝ պատերազմէն առաջ։ Մէհմէտճիքներուն հարցուցէք՝ պատերազմի ընթացքին։ Ֆարմաններուն հարցուցէք պատերազմէն վերջ։

Բայց ո՞րու հարցնել հիմա։

Ի՞նչ հարկ այդ հարցումին, բաւական չէ՞ կարդալ եւ իմանալ, որ ինքն յօդուածագիր մը, թրքագովական մրցումին մէջ, ա՛լ ուրիշ բան չէ գտեր պանծացնելու, եթէ ոչ փառաբանէ... թրքական թիւրանները։ Կարդալով այդ յօդուածը, սկսայ մոլտալ.

Քէօյտէն ինտիմ չէհիրէ,
Շալըրըմ պիրտէն պիրէ ...

Եւ այս «շաշքին պուտալան», փոխանակ «լէպլէպի» եւ «ըպրըք» գովելու, ամբողջ երեք սիւնակ գովասանք կը հիւսէ թրքական թիւրանին մասին, որ հաստատուած է Իմրալը կղզիին մէջ։

Սկիզբները, կը գրէ մեր հռուկը որ կլլեր է ինչ որ հաւատացուցեր են իրեն, միայն Յոյներ կը բնակէին այս կղզիին մէջ։ Յունական բանակներուն քայքայումէն վերջ՝ ամայացաւ կղզին, խոտը բուսաւ, մայրդախատակ անեցաւ։ Երեք տարի առաջ, թրքական կառավարութիւնը որոշեց թիւրանի վերածել կղզին, այնտեղ համախմբելով բոլոր թիապարտները, «101 տարուան դատապարտուածները»։ Օսմանեան պատժական օրինագիրքը սովորութիւն չունէր զբաղելու թիապարտներու կեանքով,— անոնք կը բանտարկուէին բերդի մը մէջ, ուր կը խամրէին մնալով անգործ, ծոյլ եւ անեոզ։ Բայց Քէմալական պատժական օրինագիրքը խարխեց մարդկային պայմաններ ստեղծել բանտերու եւ թիւրաններու մէջ։ Նախ յանձնախումբ մը զրկուեցաւ Եւրոպա, ուսումնասիրելու համար բանտերու վիճակը, բանտարկեալներու կեանքը.— յանձնախումբին անդամներէն մին նոյնիսկ իբրեւ բանտարկեալ ամբողջ շաբաթ մը բանտարկուեցաւ Պրիւսէլի մէկ բանտին մէջ, ոճրագործներու հետ, մօտէն ուսումնասիրելու համար իրականութիւնը։

Վերադարձին, յանձնախումբը զեկոյց տուաւ եւ անմիջապէս որոշուեցաւ արդիական թիւրանի վերածել կղզին։ Այնտեղ համախմբուած էին 1500 ոճրագործներ,— անոնց համար շինուեցան բնդարձակ եւ օդասուն օթեւաններ։ Վարպետ հողագործ մը վարձուեցաւ, վարելու համար թիապարտներու աշխատանքները,— ներկել, ցորեն ցանել, հնձել, բանջարամշակութեամբ եւ անասնապահութեամբ զբաղիլ։

Ներդրեմ, 24 ժամ համբերեցէք, իմանալու համար բուն հրաշալիքը։

ԱՐԱՋ

Զինուորական քննութիւն Տարտանէլի եւ Կէլիպօլուի մէջ

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թրքական սպայակոյտի պետ մարաջախտ Չաքմաք, ընկերակցութեամբ բանակի ընդհանուր քննիչ Զօր. Ֆահրէտտինի, Թրակիոյ ուժերու հրամանատար Զօր. Սալիհի եւ բազմաթիւ մասնագէտ սպաներու, քննական պտոյտի ելաւ Թուրքիոյ պաշտպանութեան գիծերու եւ Տարտանէլի շրջանին, մասնաւորաբար Չանաքի եւ Կէլիպօլուի գօտիներուն մէջ։

Մարաջախտ Չաքմաքի այս քննական պտոյտը ոմանք կը կապեն այժմ Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցող զինուորական բանակցութիւններուն հետ։

Անգարայի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ Անգլիա կը հայթայթէ Թուրքիոյ ռազմական պիտոյքները, յատկապէս նեղուցներու ամրութեանց համար անհրաժեշտ ծանր եւ հեռաձիգ թնդանօթները։ Այս զէնքերը նախապէս ապսպրուած էին Շքոտայի գործարաններուն, բայց Գերմանիա մերժեց յանձնել զանոնք, անգլեւթրքական համաձայնութեան կնքումին պատճառով։

«Ֆրանսական մամուլը կօյուղի մըն է»

Փարիզեան մամուլի ընկերակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ դատ բացած է ամերիկեան լրագրապետի մը, Հէնրի Լիւսի դէմ, որուն բազմաթիւ թերթերէն մէկը, «Թայմ», վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ ըրած էր ամբողջ Ֆրանսական մամուլին դէմ։ Ընկերակցութիւնը 5 միլիոն ֆրանքի հատուցում կը պահանջէ ամերիկացի լրագրապետէն, որ Պատուոյ Լեգէոնի ասպետ ստացած է Ֆրանսական կառավարութենէն եւ Փարիզ հասաւ անցեալ օր։

Ահաւասիկ ամերիկեան թերթին մեղադրանքը, որ հրատարակուած է մայիս 8ին.

— «Փարիզի մամուլը երկար ատենէ ի վեր կօյուղին է համաշխարհային լրագրութեան։ Շատ քիչ են այն փարիզեան լրագրողները որ կարելի չէ դնել, հազուագիւտ են այն թերթերը որ անտարբեր ըլլան նպաստներու հանդէպ։ Ոչ միայն Ֆրանսական կառավարութիւնը, որ միշտ կը պահէ գաղտնի վարկերը, առատաձեռն չէ եղեր կ՚ուղղէ խմբագիրներուն եւ հրատարակիչներուն, այլ եւ օտար կառավարութիւններ ալ նպաստ կը տրամադրեն»։

Ամերիկեան թերթը յետոյ կ՚ըսէ թէ կարգ մը յօդուածներ կը վճարուին իտալական կառավարութեան կողմէ եւ թէ «Փարիզի քանի մը նշանաւոր թերթերու մէջ կրցած են շրջիլ Գերմանիոյ ցնխոտ դրամները»։ Յետոյ կ՚աւելցնէ թէ վերջերս հրատարակուած հրամանագիր մը «ահուսարսափի մատնած է թէ աջակողմեան եւ թէ ձախակողմեան թերթեր որոնք նպաստ կը ստանան արտասահմանէն»։

Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ, յառաջիկայ հոկտեմբերին։

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութիւնները յաջողցնելու համար Լոնտոն նոր զիջումներ կատարած է, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ։ Վերջին լուրերու համաձայն, գաղտնի համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի եւ պալթեան պետութիւններն ալ անմիջական օգնութիւն պիտի ստանան, եթէ յարձակում կրեն։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը 31ի դէմ 47 ձայներով մերժեց վերանորոգել նախագահ Ռոզվէլթին իրաւունքը՝ ի հարկին դարձեալ արժեզրկելու տոլարին ոսկի արժէքը։ Նոյնպէս ծերակոյտը որոշեց որ այսուհետեւ ամերիկեան գանձարանը արծաթը գնէ մէկ ունկին 77.57 սէնթի, փոխանակ 64.64 սէնթի, ինչպէս տեղի կ՚ունենար ցարդ։ Այս երկու որոշումներուն ալ դէմ էր կառավարութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ՇՐՋԱԳԻԾԸ

Խօսելով անգլեւթուրք զինակցութեան մասին, կը գրէինք՝ նախորդով՝ թէ այս երկու երկիրներու գործակցութիւնը երբեք այնքան լայն ու ամբողջական շրջագիծ ունեցած չէր՝ որքան ներկայիս:

Աւելին, — կը թուի թէ՝ Թուրքիա ու Անգլիա որ եւ է հիմնական տարակարծութիւն չունին՝ աշխարհագրական, քաղաքական թէ տնտեսական մարզերուն վրայ:

Եւ որպէսզի մեր այս մասնանշումը աւելի պարզ ըլլայ, խօսինք մէկ առ մէկ:

Այսպէս, աշխարհագրական տեսակէտէն Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ յառաջ է եկած, ընդհանուր պատերազմէն աղբին, մեծ ու նկատելի փոփոխութիւն մը: Անգլիոն սահմանակից է, այսօր, նոր Թուրքիոյ: Նստած ըլլալով Իրաքի մէջ, ան իր սահմանները բերած է մինչեւ Վան: Ուրեմն, փաստօրէն, մեր հայրենիքին այս ծիծղուն լճակը անգլիական սահմանին աւելի մօտ է՝ քան ռուսականին, կամ Խ. Հայաստանի սահմանին:

Անգլիա, գրաւած ըլլալով Պաղեստինը եւս, Արեւելեան Միջերկրականը այլեւս ոչ թէ ճամբայ է իրեն համար, — ինչպէս կ'ըսուէր այժմ՝ իտալեւանգլիական վէճի առիթով — այլ՝ սեփական ծով: Այսինքն՝ անիկա Պաղեստինը ծնծող ու անոր մերձակայ ջուրերուն վրայ սեփականութեան այնքան իրաւունք ունի՝ որքան Ֆրանսան՝ Սուրիոյ ջուրերուն, ու Թուրքիան՝ Փոքր Ասիոյ ջուրերուն վրայ.

Ուրեմն, Արեւելեան Միջերկրականի հարաւէն սկսած՝ մինչեւ Ատրպատականի սահմանները, այս երկու պետութիւնները ունին ընդարձակ սահմանակցութիւն մը: Իսկ այդ սահմանակցութիւնը որ եւ է վէճ չունի: Ընդհակառակն՝ այդ երկար կիսաշրջագծին վրայ չկայ կէտ մը, որ մէկ կամ միւս կողմին համար սպառնալութեան կարող ըլլալ: Քէմալական Թուրքիան, որ փաստօրէն կորանցուցած է այժմ Անգլիոյ պատկանող այդ հողերը, որ եւ է մերձաւոր կամ հեռաւոր ծրագիր չունի անոնց մասին: Ընդհակառակն, Ասիոյ այդ մասին մէջ ան իր այժմու սահմաններով փակած է իր աշխարհագրական սահմանը: Տարիներ առաջ, Իրաքի սահմաններուն վրայ Քիւրտերու պատճառած անհանգստութիւնները կային, որոնց ոչ անտեղեակ եւ ոչ ալ, — թերեւս — անմասն էր Անգլիա: Բայց, ատիկա այն օրերուն էր, երբ Լոնտոն ու Էնկիւրի դեռ կողմնակիցութեամբ կը նայէին իրարու: Կար եւ քարիւղի խնդիրը, զոր Անգլիա մասամբ լուծեց՝ հասոյթին 10 առ հարիւրը յատկացնելով Թուրքիոյ. Այսուհանդերձ, Թուրքիա, որ օրէ օր կ'ընդարձակէ իր ճարտարարուեստը, կը մեքենականացնէ իր բանակը, եւ կը ճգնի զօրացնել իր օդային եւ ծովային ուժերը, եւ, հետեւաբար, հետզհետէ աւելի մեծ չափով պէտք կը զգայ քարիւղի, գոհացած չէ հարիւրին տասնի համեմատութեամբ եւ վերջնական չի նկատեր այդ լուծումը: Ատիկա, սակայն, նախ՝ նիւթի խնդիր է, եւ, երկրորդ՝ երկրին (Թուրքիոյ) զօրացման հետ կապուած: Իսկ Բրիտանիան, ըլլալով չափազանց գործնական, գիտէ թէ բան մը պէտք է տալ՝ բաներ մը առնելու համար: Մնաց որ, Անգլիոն այժմ յիւղն կու տայ, արդէն, Թուրքիոյ, եւ, իբրեւ զինակից, բնականաբար, օգեղէնին, երկաթին, օդանաւին, մասնագէտին եւ թնդանօթին հետ պիտի տրամադրէ նաեւ քարիւղը՝ թելադրուած իր իսկ շահերէն:

Շարունակելով մեր շրջագիծը, մենք կը հասնինք արդէն Միջին Ասիոյ ծայրամասերը, ուր իսլամական հոծ զանգուած մը կայ:

Անգլիա, պատերազմէն առաջ, երեք կողմերով շահագրգռուած էր Թուրքիայով, ա) արաբական աշխարհ (իբրեւ զանգուած եւ իբրեւ ճանապարհ — Պաղտատ), բ) մինչեւ Աֆղանիստան երկարող համաթուրանականութիւն (ուրեմն՝ կրկին Հնդկաստան), եւ Նեղուցները:

Խօսեցանք առաջինի մասին: Երկրորդը իր լուծումի առաջին ձեւը ստանալու վրայ էր 1918ին, երբ ոչ Ռուսիա կար եւ ոչ ալ Օսմանեան կայսրութիւն: Ու Բրիտանիան, որ Բագու էր այդ տարիներուն, փորձեց ստեղծել իսլամական թումբ մը՝ առանց Թուրքիոյ: Քիչ վերջ, սակայն, խորհրդային բանակը տիրացաւ Բագուին, իջաւ մինչեւ Զանգուե — Ապարա: Իսկ Քէմալ իր սահմանները երկարեց մինչեւ Կարս: Եւ այս երկու ուժերուն վերականգնումը եղաւ ոչ միայն գործակցաբար, այլեւ, հակառակն ըլլալով նախապատերազմեան շրջանին, թէ Ռուսիա եւ թէ Թուրքիա իրենց պայքարին ամբողջ տարողութիւնը փաստօրէն ուղղեցին Անգլիոյ դէմ: Ատոր յաջորդեց Իրանի վերականգնումը եւ սերտ չփումը Թուրքիոյ հետ: Իսկ Աֆղանիստանը, — որուն մայրաքաղաքը՝ Քապուլ՝ մէկէ աւելի անգամ գահակալ փոխեց շնորհիւ երկու կողմերու պայքարին, — կը սարսէր [illegible] կողմէ: Աւելի վար, Հնդկաստանի մէջ, խորհրդային գործակալները ցիրիտ կը խաղային արդէն: Այս շրջանն էր, ահա, որ Անգլիա չատ կասկածով կը նայէր Թուրքիոյ՝ զայն նկատելով խորհրդ. Ռուսիոյ քաղաքական դաշնակիցը: Տարիները սրբագրեցին նաեւ այս կարծիքը, ու ծնունդ առաւ Սաատապատի ուխտը՝ Թուրքիոյ գլխաւորութեամբ եւ Անգլիոյ մասնակցութեամբ (Իրաք): Ուրիշ խօսքով, Բրիտանիա իրականացուց 1918ի իր ձախողած ծրագիրը, բայց այս անգամ ոչ թէ առանց Թուրքիոյ, այլ՝ Թուրքիոյ միջոցաւ:

Կարելի՞ է որոշապէս ըսել թէ նոր Թուրքիան հրաժարած է նաեւ իր համաթուրանական ծրագրէն: Այս պարագաներուն մէջ, — այո: Նախ որ՝ Իրանն ու Աֆղանիստանը նախկինները չեն: Երկրորդ, Թուրքիա ծանր զոհողութիւններով արձանագրեց իր այդ պատրանքին փորձը: Երրորդ, թէ՝ քաղաքական եւ թէ ռազմագիտական վտանգ մը կ'ըլլար կրկին յանձնուիլ այդ պատրանքին: Չորրորդ, փոքրերուն համար տարածուելի շրջանը փակուած եւ ապահովուած շրջանն է սկսած (Կովկաս, ամայի Արեւել. Նահանգներէն անդին, տարածականութիւն չէր, այլ՝ ռազմագիտական նըկատում, ինչպէս Ալեքսանտրէթը): Հինգերորդ՝ նոր ու մեծ ալեակներ կան, կրկին, դէպի հոն, ու Թուրքիոյ համար միակ նախընտրելին Անգլիոյ ներկայութիւնն է՝ կռթնած իրեն, քանի որ Բրիտանիա կը գործակցի, Գերմանիա կը կլանէ, ու Ռուսիա կրնայ ներկել:

Դառնալով դէպի հիւսիս, ուրեմն եւ դէպի Կովկաս, Թուրքիա հոն եւս Անգլիոյ հետ շահերու աւելի չատ նոյնութիւն ունի, քան՝ հեռաւոր սովիէթներուն հետ: Ան գիտէ թէ՝ բարեկամ թէ թշնամի՝ Ռուսիան միշտ Ռուսիա է: Իբրեւ [illegible] խաղալից՝ Կովկասէն դէպի հարաւ թէ դէպի արեւմուտք հակումներ ունի: Կը տիրէ Բագուին եւ ոչինչ կու տայ իրեն: Կարսը այնքան ռուսական է՝ որքան Պեսարաբիան: Իսկ ինքը՝ Թուրքիան՝ անժխտելի ցանկութիւններ ունի Պաթումի մասին...: Անգլիան, որ, իր կարգին, ձեռնթափ չէ ոչ Բագուէն (ի հարկին Գերմանիոյ չտալու համար գոնէ) եւ ոչ ալ Սեւ ծովէն (նոյն այդ պատճառին արգելք ըլլալու համար), պէտք ունի Թուրքիոյ՝ ոչ միայն Բագուի խնդրով, այլ եւ՝ Պաթումի մէջ: Առանց հայտմէկ կանոն չեն, բնականաբար: Մանաւանդ որ, գերմանական հաւանական ոտնձգութեան մը դէմ՝ ոչ միայն Անգլիա եւ Ռուսիա կը ջանան համադրել իրենց ուժերը, այլեւ Թուրքիա որոշ ու անժխտելի դեր մը կը ջանայ կատարել այդ մերձեցումին մէջ: Կը նշանակէ, ուրեմն, որ անգլեւթուրք գործակցութեան շրջագիծը, սկսելով Փոքր Ասիոյ ափունքէն, ու անցնելով Միջագետք, յետոյ Միջին Ասիոյ նախամասերը, նոյն ձեւով կը շարունակուի մինչեւ Կովկաս, ու կ'իջնէ Սեւ ծով: Սեւ ծովու թրքական նաւահանգիստներու չէզոքութիւնը՝ Անգլիոյ կողմէ, — որ սկսաւ զինակցութեան կնքումէն բաւական առաջ, — արդիւնքն է, իր կարգին, շահակցութեան այս լայն շրջագիծին: Գալով Նեղուցներուն, Մոնթրէօյ հին պատմութիւն է արդէն, իսկ նոր պայմանադրութիւնը ուրիշ բան չըներ, բայց եթէ՝ Չէչմէով սկսող շրջագիծը փակել Չէչմէով (Չանաքքալէ): Իսկ Պաթումը կրնայ օր մը երկրորդ Ալեքսանտրէթ մը դառնալ:

Ընթերցողը նկատեց, բնականաբար որ այս շրջագիծը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ Թուրքիոյ ծովային ու ցամաքային սահմանագծումը, որուն ամէն մէկ կէտին վրայ Անգլիա ստիպուած է այնքան ուշադիր ըլլալ՝ որքան իսկ՝ Թուրքիան: Կը նշանակէ՝ թէ նոյն այդ շրջագիծը, որ Թուրքիոյ համար երկրային է, Անգլիոյ համար կայսերական շահերու սահմաններուն մէջ է ինկած այժմ:

Այս արագ բնորոշումին վրայ հարկ է աւելցնել քանի մը կէտեր եւս:

Առաջին, — Մեծն Բրիտանիա այլեւս որ եւ է հողային ցանկութիւն չի ունենար Թուրքիոյ հանդէպ: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին առաւ՝ ինչ որ անհրաժեշտ էր իրեն:

Ան սրբագրեց նաեւ պատերազմէն վերջ տեղի ունեցած երկու կէտեր, որոնք դժգոհ թողած էին նոր Թուրքիան: Նախ՝ Մուսուլի քարիւղի բաժինը, ինչպէս ըսինք, եւ յետոյ՝ Նեղուցներու տիրապետութեան պարագան:

Ըմէք, Լոզանի մէջ, Քըրզընի դէմ աւելի կատաղի ու աւելի անզօր պայքար մղեց, քան՝ Ինէօնիւի վրայ՝ Զօր. Թրիքուփիսի դէմ: Բայց, չյաջողեցաւ: Եւ, Էնկիւրի վերադարձաւ՝ Անգլիոյ դէմ իր կատաղութիւնը ծամելով: Բայց, ինչ որ Քըրզընն ու Լոյտ Ճորճը զլացած էին, շնորհեցին Պոլտուինն ու Չէյմպըրլէնը: Եւ վերցան երկու վերջին տարակարծութիւնները եւս:

Լրացնելու համար անգլեւթուրք զինակցութեան այս բաժինը, աւելցնենք որ, աշխարհի այդ մասին մէջ Անգլիա — թէ աշխարհագրական, թէ ռազմագիտական եւ թէ զինուորական — ոչ մէկ այնքան լաւ ուժ ունի կամ կրնայ գտնել՝ որքան է Թուրքիան: Իսկ Թուրքիան, իր կարգին, ոչ ոքի կրնայ այնքան նուազ անպատեհութեամբ կռթնիլ՝ որքան Անգլիոյ: Քանի որ, յիշենք միշտ, ան այլեւս անկարող էր առանց յենարանի մնալ, «վտանգը դուրս հասած» ըլլալով:

Առկէ կը ծնին Պաղեստինն ու նոյնիսկ Եգիպտոսը ի հարկին Թուրքիոյ պաշտպանելու անտարակոյս ինչպէս եւ՝ Թուրքեւեգիպտական զինակցութիւնը, Սաատապատի ուխտին (ինչպէս էր պարագան Թուրքեւհելլէն զինակցութեան՝ հակառակ Պալքանեան Ուխտի գոյութեան):

Ահա թէ ինչու կ'ըսէինք թէ անգլեւթուրք զինակցութիւնը փաստօրէն կար, այժմ կայ ու պիտի մնայ՝ գոնէ մինչեւ նոր տնօրինութիւն...

Անշուշտ, այս անժխտելի իրողութիւնը չի նշանակեր թէ Թուրքիա վըտանգէ ազատ է այլեւս կամ բոլորովին ապահովուած:

Բայց, մենք որ դատ մը ունինք Արաքսի երկու ափերուն վրայ՝ «երկու տապանաքարերու տակ», ինչպէս կ'ըսէր՝ տարիներ առաջ Պ. Խաժօ, պարտաւոր ենք անտես չառնել մասնաւորապէս այս շրջագիծը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

** Ուսուցիչը, չարաճճութեան նիւթ տալու իր աշակերտներուն՝ դըժոխքը, եւ ըսաւ թէ՝ իւրաքանչիւր աշակերտ ի՞նչ կը հասկնայ դժոխք ըսելով ու ինչպէ՞ս կ'ըմբռնէ:

Աշակերտ մը, տեղահանութեան պատմութիւնը կ'ընէ, ու կը նկարագրէ Թուրքին ոճիրները:

— Ո՛հ, այդ հինցած պատմութիւն է, նոր բան գիտե՞ս դժոխքը նկարագրելու համար, ըսաւ, իր ընկերներէն մէկը ու խնդաց:

Առանց վարանելու, նոր բա՞ն, Քեզի [illegible] պատմութիւնը, ըսաւ ու ապտակեց:

Լռութիւն...

** Բանտապետները միշտ կը սիրեն իրենցմէ աւելի տկարները: Տկարներուն համար իրենց համակրանքը մեղմացուած մըն է: Այս զգացումը իրենց մէջ բան մը կը հանդարտեցնէ:

Ինչո՞ւ համար բանտապետները ընդհանրապէս կը սիրեն մանուկները:

Մանուկը, իրենց երազին ու մտածումին արտայայտութիւնն է, ու կը սիրեն անոր մէջ մանուկը:

Բանտապետները, մարդկութիւնը կ'ուզեն կաղապարել մանուկի մը ձեւին մէջ:

** Եթէ Աստուած ըլլայիր, ինչ ընել պիտի ուզէիր:

— Եթէ Աստուած ըլլայի, պիտի պատժէի բոլոր այն մարդիկները, որ ինծի կը հաւատան:

** Անկեղծ մարդու մը գործը, իր արտին պայծառութիւնը կ'ունենայ:

Ջուրը երբ յատակ է, նայելու է թէ ուր տեղէ՞ն կը բխի:

** Կինը կառու մըն է, կը կանչես չի գար, երբ անտարբեր կը մնաս, կու գայ գիրկդ կը նստի:

** Զաւակն եմ դժբախտ ազգի մը, չեմ կրնար հաշտուիլ բոլոր երկիրներու հետ, ու երկիրները՝ չեն կրնար տալ սրտիս իր փնտռած ազատութիւնը.

Սիրտերը ազատութեան պէտք ունին: Ազատութիւնը միայն կրնայ մօտեցնել մարդը անհունութեան:

** Մարդը արարչութեան անակրնկալ մէկ շեղումն է, որուն գաղտնիքը՝ ոչ ոք անգամ չկրցաւ լուծել:

** Հերոսութիւնը, մարդուն մէջ ներշնչում մըն է: Ան, տեսնելու ու զգալու ձեւին մէջ, պայծառութեան հետ այնպիսի արդարութիւն մը կը ստեղծէ որ գործելու իր եղանակը չի կրնար կեցնել մարդ, կը յանձնուի անոր, ու կը կենայ միայն այն ատեն, երբ կը հասնի կատարելութեան իր վախճանին:

*** Մահէն չէ որ մայրերու սիրտը կ'արիւնի, որովհետեւ մայրերը չեն վախնար մահէն: Մահերով զինովցած որդերու պարն է որ կ'արիւնէ սիրտը մայրերուն:

** Ամէն մարդ բան մը ընելու, իր Աստուծոյն ճշմարիտ ձեւ ու կատարելութիւն տալու համար միայն կը ծնի: Բան մը իրականացնել, — այս է մարդուն ամբողջ կերտուածքը: Իր մարմնոյն բոլոր ձեւերը ուրիշ բան չեն արտայայտեր:

Հողը իր պարտականութիւնը կը կատարէ: Կուրծքը տուած երկինքներուն, կը շնչէ, կը ծծէ արեւին կաթը այնպիսի ախորժակով՝ որ միայն ազատութիւնը կրնայ տալ:

Ազատութիւնը միայն կրնայ մարդը մարդ շինել:

Կեցցէ՛ ազատութիւնը:

** Արցունքներուն մէջ անկեղծութիւն, ժպիտին մէջ լոյս ու բառերուն մէջ երգ մը պէտք է ունենայ մարդ, կեանքը զգալու ու ապրելու համար:

** Հայր մը մեռնելու մօտ, կանչել տուաւ իր մէկ հատիկ որդին ու ըսաւ.

— Տղա՛ս, ես պիտի մեռնիմ...

Դեռ չաւարտած իր խօսքը, իր տըղան պատասխանեց.— «Արդէն տարիներ առաջ, դուն մեռած էիր ինծի համար, որովհետեւ հայր մը ունենալս երբեք չզգացի:

** Կինը, կեանքի առաջին շրջանին, իր երազներուն մէջ յաղթական հրամանատար մը, կը յառաջանայ իր աւերակներուն վրայէն՝ անհոգ ու ժպիտ մը շրթունքներուն վրայ:

Կեանքին երկրորդ շրջանին, կինը, իր զոհերուն ոտքին տակ պառկած առիւծ մը, կասկածելի շարժումէ մը տարուած յանկարծ, թաթը կրկին կը զարնէ՝ մեռցնելու համար:

Կեանքի երրորդ շրջանին, կինը չփացած տղայ մըն է, պէտք է գգուել զայն:

** Պատերազմ.

Վիրաւորներով լեցուն հիւանդանոցի մը մէջ, հիւանդապահները, դրասեղանին վրայ տետրակ մը դնելով, խնդրեցին՝ որ իւրաքանչիւրը, ներկայ կեանքին վրայ իր համոզումները խտացնէ քանի մը տողերու մէջ:

Վիրաւորներէն մին, մօտենալով գրասեղանին, զարմանալի պարզութիւնով մը գրեց.— «Մարդկութիւնը գինովցած է, գինով մը իր ըրածը օր մը վերջը կը զգայ. Ինչ կը պահանջէք հիմակուան մարդոցմէն»

** Ամէն մարդ իր տունին մէջ կը փայլէ Կաղանդին, որովհետեւ ամէն տուն իր կաղանդը ունի:

** Որքան դժուար է պարզ ու բնական ըլլալ ու առանց դիմակի ու ծեքծեքումի ապրիլ աշխարհի մէջ. Կը խնդան վրադ, ու չեն կրնար բռնել իրենց զարմանքը, երբ այս յատկութիւնները մարդու պէս կը փայլեցնես վրադ, որովհետեւ, մարդոց աչքերը վարժուած են անբնականին:

** Երջանկութիւնը արտայայտութիւնն է գոհունակութեան: Երբ ըղձացումներդ իր չափաւորութեան կեանքին հանդէպ, կրնաս զգալ ու տեսնել երջանկութիւնը:

** Վիշտը երբ անկեղծ ու խորունկ է, գաւաթ մը պաղ ջուր խմելով ալ կրնաս մխիթարուիլ.

** Մի ջանար գլուխ գործոց գիրք մը գրել: Ջանա առանց չարչարանքի՝ ճշմարտութիւնը արտայայտել միայն լոյսի պէս վճիտ: Աղբիւրը երբ յիզուն է, ջուրը ինքնին կը հոսի՝ կարկաջելով ու բիւրեղի պէս:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

Ալեքսանտրէթի յանձնումէն վերջ

«ԱՆՏԻՈՔԻ ՎՐԱՅ ԻՇԽԱԾ ԵՆ 11 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԻՇԽԱՆՆԵՐ»

«Լը Ժուռնի մէջ կը կարդանք հետեւեալ խորագիրներուն տակ. «Ասիոյ այս հողամասին վրայ իշխած են ֆրանսացի տասնըմէկ իշխաններ Անտիոքի մէջ, որ մայրաքաղաքն է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին, այժմ Թուրքիոյ վերադարձուած, կը բողոքէ քանի մը դարերու յիշատակներ՝ քանի տարիներու [illegible] մը կատարած փառաւոր արշաւանքներուն հետ»:

ԱՆՏԻՈՔ, 25 Յունիս.— Սանճաքին բոլոր քաղաքները դրօշազարդուած են տօնելու համար Թուրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը եւ Սանճաքին կցումը Թուրքիոյ, ուր եւս հանրային շէնքերը զարդարուած են դրօշներով: Այս առթիւ պիտի կատարուին հրապարակային հանդիսութիւններ: Այդ հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան Յուլիս 5ին, այն օրը երբ առաջին անգամ Սանճաք պիտի մտնեն թրքական զինուորները:

Ստորագրուեցաւ դաշնագիրը, որ կը նուիրագործէ Սանճաքին կցումը Թուրքիոյ: Մենք այստեղ պարզած ենք այդ համաձայնութեան քաղաքական արժէքը. Այսօր մեր նպատակն է միայն ոգեկոչել անցեալը, որ ամբողջովին մոռցուած կը թուի մեր սերունդին մէջ, մինչ այնտեղ թարմ է տակաւին յիշատակը:

Արդարեւ քանի՛ քանի՛ ֆրանսացիներ գաղտնօրէն կը ողբան այսօր Անտիոք փոքրիկ քաղաքը, որ Սանճաքին հետ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ, եւ որ Ասիոյ քրիստոնեայ եւ ֆրանսական քաղաքներուն մէջ կը համարուի ամէնէն առաջինը եւ ամէնէն փառա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Երասխի գետափնը, համաձայն Մարզպետունու կարգադրութեան, ժամ առաջ պէտք է մաքրուէր ոսոխից, որ [illegible] Գեղ՝ Հագարացոց գալուստը իշխանին յայտնելու: Վերջինս իւր զօրքերով կազմ եւ պատրաստ սպասում էր Բէշիրին:

Եւ որովհետեւ Հայերը երկու յաղթութիւններից արդէն քաջալերուած էին, ուստի իշխանը որոշել էր չփակուել բերդում, այլ յարձակուել Թըշնամու վրայ, հէնց որ վերջինս Գեղայ լեռան լանջերը կը բարձրանայ: Հայ զօրքերը անհամբեր սպասում էին պահնորդների ազդարար նշանին: Ամէն մէկը նրանցից որոշել էր մի առանձին սխրագործութեամբ փառաւորուել: Այլեւս չկար այն երկիւղը, որ պաշարում էր հայ զօրականին՝ Հագարացու յարձակման լուրը լսելիս:

Իշխան Մարզպետունու ձայնը գերբնական ոյժ էր ներշնչում նրանց. ամէն մէկը հաւատում էր թէ՝ չի կարող յաղթուել այն զօրքը, որ Գէորգ իշխանի հետ միասին է կռւում:

Երբ Բէշիրը Դուինայ վտակն անցնելով՝ սկսեց դէպի Գեղայ լանջերը բարձրանալ, տեսաւ որ լեռան կատարը բռնուած է թանձր մառախուղով: Գեղայ բերդը չէր երեւում ամենեւին. իսկ լեռան վերին լանջերը ծածկուած էին մշուշով:

Այս հանգամանքը երկիւղ ազդեց նրա սրտին, բայց իր շրջապատողներին ոչինչ չասաց. Նա լուռ, քաջալանջ առաջ էր վարում նժոյգը եւ [illegible] ցցունքը հպարտ հպարտ ծածանում էր իւր սպիտակ ապարօշի վրայ:

Հագարացիք արդէն հասել էին լեռան կէսը եւ մօտեցել էին մառախուղի սահմանը: Համհարզներից մինը յիշեցրեց զօրապետին մշուշի վտանգաւոր լինելու մասին: Բայց Բէշիրը աներկիւղ պատասխանեց:

Հազիւ զօրապետը իւր խօսքը վերջացրեց եւ ահա յանկարծ Հայոց պընդերի ազդանշակը որոտաց: Ինչպէս գայրացած մի հեղեղ թափուեցան նըրանք Հագարացիների վրայ եւ անհանդարտ կատաղութեամբ սկսան կոտորել: Ցարձակումը անսպաս էր. Թըշնամին գլուխը կորցրեց եւ պատրաստւում էր փախչելու, բայց Բէշիրի ազդարարը եւ զօրապետների խըրախոյսը արգելք եղան նրան: Առանց տեղն ու դիրքը ճանաչելու եւ յարձակուողների որքանութիւնն իմանալու, Հագարացիք ճակատ կազմեցին լանջերի վրայ եւ սկսան պաշտպանուել. բայց դիմադրութիւնը յուսահատական էր: Նրանք կռւում էին միայն զօրավարի ներկայութեամբ, բայց հէնց որ նա հեռանում էր միւս կողմը, սկսում էին քայլ առ քայլ նահանջ տալ դէպի զառիվայրերը: Իսկ Հայերի թափը այնքան զօրաւոր եւ հարուածները բազմաձեւն էին, որ մի ժամուայ ընթացքում լեռնալանջը դիակներով ծածկուեցաւ: Նրանցից շատերը ձիանների գէշերի հետ միասին գլորւում էին դէպի ձորերը:

Մարզպետունու զինակիցները՝ այն է, Վահրամ Սեպուհը, Գոռ իշխանիկը եւ ծերունի Մուշեղը կռւում էին իւրաքանչիւրը մի կէտի վրայ. նրանց գնդերը, անտառի մէջ փրթած փոթորիկի նման, աւերում էին իրանց շուրջը, շարունակ դէպի վայր մղելով ընդդիմականներին: Հզօր դիմադրութիւն էր ցոյց տալիս միայն Բէշիրը մի խումբ արաբացի քաջերով, որոնց կատաղի նժոյգները ծառանում, սլանում էին լեռնալանջի այս ու այն կողմը՝ աշխատելով ոտնահար անել սուսերամերկ կամ նիզակաւոր հայ մարտիկներին

Գէորգ իշխանը, որ հերոսաբար կռւում էր սարաւանդի վրայ, տեսաւ Բէշիրի շահատակութիւնը եւ նրա խմբի ճիգը՝ դէպի վեր բարձրանալու:

Կարծես մի նոր զայրոյթ բռնկեց նրան: Ճեղքելով հանդիպակաց խըմբերը նա խոյացաւ դէպի զօրապետը:

— Դէպի ո՞ւր, Թշուառական, որոտաց նա ահաւոր ձայնով եւ մօտ հասնելով՝ ուղղեց նիզակը Հագարացու կրծքին: Նրա աշտէն, սակայն, չթափանցեց պողպատէ սաղաւարտը, որով զօրապետը դէմ դրաւ հարուածին, այլ սահելով ցցուեցաւ նժոյգի կրծքում:

Երիվարը թաւալուեց, բայց Բէշիրը թռաւ դէպի յետ: Թռնուեցան իսկոյն նրա թիկնապահները եւ մէջ առին Մարզպետունուն: Փոքր մի եւս՝ եւ մահը անխուսափելի էր իշխանի համար, որովհետեւ նրա մի հարուածին պատասխանում էին մի քանի ուրիշները: Բայց այս անգամ հօրը օգնութեան հասաւ որդին. նա իւր զինակիցների հետ միասին իջաւ վերին լանջերից ինչպէս արծուի եւ ընկաւ շրջապատող խմբակի վրայ: Նիզակներ էին, որ ջարդւում էին եւ սրեր, որոնք արագ արագ իջնում էին մարտիկների գլխին, կամ թափանցում նրանց կուրծքն ու կողերը:

Արաբացոց այս խումբն էլ երկար չդիմադրեց. Նա յետ նահանջեց դէպի վայր, որոնելով զօրապետին: Բայց Բէշիրը չէր երեւում ոչ մի տեղ. Նա ձորակի ճանապարհով խոյս էր տուել դէպի Դուին, որովհետեւ իւր զօրքի պարտութիւնն ակներեւ տեսել էր, ուստի փութացել էր գոնէ իւր կեանքը ազատելու:

Այս հանգամանքը վհատեցրեց վերջին դիմադրողներին եւ նրանք հետզհետէ նահանջելով՝ հասան լեռան ստորոտը եւ այնտեղից սկսան փախուստ տալ դէպի Դուինայ դաշտը:

Այս անգամ Մարզպետունին չհետեւեց փախստականներին, հաւատալով թէ՝ Դուինը մօտ է եւ այնտեղից կարող են օգնութեան հասնել փախչողներին: Նա ժողովեց իւր քաջերին, ստուգեց ընկածների թիւը, որոնք միայն մի քանի տասնեակ էին, այդ գոհունակութեան աղօթք կարդաց Աստծուն, նոյնիսկ ճակատի տեղը, եւ աշտանակելով նժոյգը՝ վերադարձաւ Գեղ: Նրան հետեւեցին իւր զինակիցներն ու զօրքը, ցնծութեան աղաղակներով եւ յաղթական երգեր երգելով:

(Շար.)

...ը՝ Անտիոք կրեց այն ճակատագիրը որ ճակատագիրն է բոլոր նախասահմանեալ վայրերուն։ Մարդիկ կը կռուին Անտիոքի համար, որովհետեւ քաղաքին մէջ կը տեսնեն խորհրդանշան մը կամ իրենց այնպէս կը թուի ... Աստուծոյ չունէր պիտի փչէ այն...։

Անտիոքը հիմնուեցաւ Սելեւկոս Նիկատորի կողմէ, Մեծն Աղեքսանդրի ամէնէն հռչակաւոր զօրավարին կողմէ, Որոնդէսի ափերուն վրայ։ Առաջին օրէն, Արեւելքի բոլոր նուաճողները աչք տնկեցին վրան։ Հռոմայեցիները, Մակեդոնացիները, Հայերը որոնք զայն թագաւորութեան մը հասցուցին, Անտիոքը ...ացուցին Ասիացիներու եւ Յոյներու դէմ։ Պոմպէոս, երբ գրաւեց ... Սուրիան, անոր տուաւ ... ինքնավարութիւնը։ ... եւ Օգոստոս իրենց բարեխնամ ...ութեան առարկայ ըրին քաղաքը։ Այդ շրջանին Անտիոք կը համարուէր աշխարհի չորրորդ քաղաքը, Հռոմէն, Աղեքսանդրիայէն եւ Կարթագէնէն վերջ։

Աղեքսանդրի եւ Կեսարի բանակներու լեգէոնները եւ փաղանգները իրենց արշաւը կատարեցին Անտիոքի համար։ Հռոմէական այս քաղաքը դարձաւ քրիստոնէութեան մայրաքաղաքներէն մին, քրիստոնէութեան հովիւ եկեղեցիներէն մին։ Անտիոք այցելեցին յաջորդաբար, Ս. Պետրոս, Ս. Բառնաբաս, Ս. Պօղոս։ Այստեղ ծնաւ Յովհան Ոսկեբերան, այստեղ էր որ Յիսուսի աշակերտները համաձայնեցան քրիստոնեայ կոչուելու համար։

Այնուհետեւ, հռովմէական եւ քրիստոնեայ քաղաք, Անտիոք դարձաւ արեւմուտքի յառաջապահ մէջնաբերդը։ Իբրեւ պատրիարքանիստ քաղաք, անոր ամրացուած պարիսպներուն մէջ գումարուեցան տասը եկեղեցական ժողովներ։ Անտիոքէն էր որ քրիստոնէական եկեղեցին մեկնեցաւ, տիրելու համար Եւրոպայի, եւ Եւրոպա, ամբողջ քանի դար զայն պաշտպանեց իբրեւ քաղաքակրթական կայուած։

Անտիոք գրաւուեցաւ, վերադրաւուեցաւ, այրուեցաւ, աւերակի վերածուեցաւ, յետոյ Յուստինիանոսի եւ Յուստինիանոսի օրով իր նախկին փառքին հասաւ։ Արեւելքի կայսրերը Անտիոքէն դուրս վտարեցին Պարսիկները, Սարակինոսները, յետոյ Իսլամները, որոնք, սակայն, ի վերջոյ տիրապետեցին այնտեղ, 1084 թուականին։

Այդ շրջանին էր, որ Կոտֆրուա տը Պուեոն գլուխն անցաւ 300,000 խաչակիրներու, որոնց մեծամասնութիւնը կը բաղկանար Ֆրանսացիներէ։ Հերոսական յառաջխաղացութեամբ մը կտրելով ամբողջ Եւրոպան եւ Փոքր Ասիան, ան կանգ առաւ Որոնդէսի եզերքը եւ պաշարեց Անտիոքը ամբողջ եօթ ամիս։ Ամէն կողմէ, Դամասկոսէն եւ Հալէպէն, Սամոսատէն եւ Պաղեստինի սահմաններէն օգնութեան վազեցին Իսլամները, մտիկ ընելով հրաւէրը Մուսուլի էմիրին, որ սրբազան պատերազմ էր յայտարարած։ Աւելի քան 200,000 Իսլամներ փորձեցին զարնել խաչակիրներու թիկունքէն։ Կոտֆրուա զանոնք պարտութեան մատնեց։ Եւ Անտիոք վերստին դարձաւ քրիստոնեայ։ Անտիոք քրիստոնեայ եւ ֆրանսական քաղաք մնաց երկու դար, 1084էն մինչեւ 1268,— այդ երկար շրջանին՝ Անտիոքի մէջ իշխեցին տասնեւմէկ Ֆրանսացի իշխաններ։

Շնորհիւ պաշտպանելի դղեակներուն, զորս շինեցին համաձայն Ֆրանսական զինուորական ճարտարապետութեան օրէնքներուն, անոնք յաջողեցան ետ մղել Սարաւինի, Հալէպի, Դամասկոսի, Մուսուլի էմիրներուն յարձակումները։ Պարսիկ թագաւորները ի զուր Անտիոքի վրայ կռուի ղրկեցին իրենց լաւագոյն զօրավարները, իրենց ամէնէն ընտիր բանակները, Անտիոք քրիստոնեայ մնաց մինչեւ այն օրը, երբ Եգիպտոսի սուլթանը յաջողեցաւ մտնել բերդաքաղաքէն ներս եւ ջարդեց բոլոր քրիստոնեաները։

Այն օրէն ի վեր, երբ Թուրքերը մտան Անտիոք, քաղաքին անկումը սկսաւ։ Բայց Ֆրանսացի միսիոնարները ջանացին ծաղկեցնել այնտեղ ֆրանսական մշակոյթը եւ ճառագայթել մեր ազդեցութիւնը։ Անոնց յաջթանակն այն եղաւ, որ Ֆրանսայի թագաւորներուն համար սահմանուաշնորհներ ձեռք ձգեցին ամբողջ Արեւելքի մէջ։

Ընդհ. պատերազմէն վերջ, Սան Ռէմոյի մէջ, Եւրոպա, ճանչնալով մեր պատմական իրաւունքները, մեզի շնորհեց հոգատարութիւնը, զոր ի գործ դրինք բարեյաջող եւ պատուաւոր պայմաններու մէջ։ Եւ Ֆրանսա, հազի 15 տարի բոլորած, հրաշք կատարեց։ Սքանչելի է աշխատանքը որ կատարուած է այնտեղ, 1919էն 1935, ամէն ճակատի վրայ,— ճամբայ, մշակութիւն, հեզագործական գրամատուն, ելեկտրականութիւն, հանր. խնամատարութիւն, գիտական աշխատութիւններ, դպրոց եւ մատենադարաններ։

Ու վերջին անգամ ըլլալով վար կ'իջեցնենք ֆրանսական դրօշը որ կը ծածանէր հին իշխանապետութեան մայրաքաղաքին վրայ, ուր կը թողունք, խաչակիրներու եւ Ֆրանսացի զինուորներու գերեզմաններուն հետ, սքանչելի քաղաքակրթութիւն մը, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ բնակչութիւն մը, որ մեր կողքին կռուեցաւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին եւ անջնջելի սէր մը ցոյց տուաւ հանդէպ մեր երկրին եւ մեր քաղաքակրթութեան.

⁂ Նոյն թերթին մէջ Լէոն Պէլպի կը գրէ Ֆրանսայի Ռահանցի քաղաքականութեան մասին.—

Երբ քննենք 1915—1916 Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած համաձայնութիւնները, Մերձ. Արեւելքի բաշխումը կատարելու մասին, կը տեսնենք որ յաջորաբար կորսնցուցած ենք Կիլիկիան, Հայաստանի մէկ մասը, Թիւրքիստանը, Արեւելեան Ճէզիրէն — միասին՝ Մուսուլի քարիւղի հորերը եւ մեր հաղորդակցութիւնը Իրանի հետ,— յետոյ մեր իրաւունքները Պաղեստինի վրայ, 1932ին՝ Ճէպէլ Սինճարը, վերջապէս 1939ին՝ Ալեքսանտրէթի սանճաքը։

Քիչ մնաց, ժող. ճակատին շնորհիւ, պիտի կորսնցնէինք ամբողջ մնացածն ալ։ Մեր խորհրդարանական եւ ընտրական քաղաքականութեան անորոշութիւնը այն աստիճանին հասած է, որ մեզի հետ դաշնակցելու համար՝ մեզմէ կը խնդրեն որ դաշնագրով յայտարարենք թէ ալ աւելի աւելի զոհողութիւն պիտի չընենք։

Յաղթական Ֆրանսան արժանի՞ էր այս բախտին։

«Նասիոն» թերթին մէջ Լուի Մարէն, արձագանգ տալով Միջերկրականեան Կոմիտէին բողոքին, կը գրէ.—

Մուսա տաղի մէջ կ'ապրին, աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր, ազամիկ Հայեր, որոնք յաղթականօրէն կռուած են իրենց թշնամիներուն դէմ, մասնաւորաբար 1915ին՝ Թուրքերուն դէմ, պաշտպանելու համար իրենց օճախը եւ հողը։

Երբ լսեցին որ հոգատար Ֆրանսան մտադիր է լքել զիրենք, լուր ղրկեցին «առ որ անկ է» թէ իրենց տուներուն վրայ պիտի բարձրացնեն Ֆրանսական եռագոյնը եւ պիտի սպասեն յարձակողներուն, թէ պիտի երգեն «Մարսէյէզ»ը ու պիտի պոռան «Կեցցէ Ֆրանսան», թէ պիտի սպաննեն իրենց կիները եւ զաւակները իրենց սուրերով, մեռնելու համար պատուոյ դաշտին վրայ, զէնքը իրենց ձեռքին մէջ։

Ասոնք ֆրանսական նախկին սազմիկներ են, ծառայած՝ արեւելեան լեգէոնին մէջ իբրեւ սպայ կամ զինուոր, չքանչան ստացած, մեր հաշմանդամներու ընկերակցութեան մէջ ընդունուած։

«Աքսիոն Ֆրանսէզ» կը գրէ այս առթիւ.—

1938ի աշնան, արմատականները Մարսիլիոյ մէջ անակնկալ կերպով իմացան թէ գոյութիւն ունի ֆրանսական գաղթաշխարհ մը։ 1939ի գարնան, արմատականները սկսան ծախել այդ գաղթաշխարհը։

Անոնք վստահ են որ այս ձեւով կը հետապնդեն արմատական լաւագոյն աւանդութիւնը,— խօսքով անհաշտ, գործով լքում։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հայերը Թեհրանի մէջ

Թէհրանէն կը գրեն.—

Իրանի մայրաքաղաքը, որ մօտաւոր հաշուով 500,000 բնակչութիւն ունի, տեղ է տալ 25,000 հայ բնակչութեան։

Մայրաքաղաքի մի շարք խոշոր կառուցումները կատարուել ու կատարւում են իրանահայ ճարտարապետների ձեռքով։ Նրանց ձեռքի արդիւնք են Թղթատարական նախարարութեան շէնքը, Թղթատարական ու մաքսային գլխաւոր կեդրոնի շէնքը, արքայական տան մի քանի պալատներ, քաղաքային արհեստագիտական որբանոցը ժամանակակից բոլոր յարմարութիւններով՝ 200 որբուհիներու համար, բազմաթիւ նորաձեւ տներ ու ամարանոցներ եւն. եւն.։

Ճանապարհների շինութեան գործում իրանահայ ճարտարագէտների թիւը շատ աւելի է։

Միմիայն Թեհրանն ունի 50ի չափ իրանահայ բժիշկներ։ Դրանցից մօտմի տասնեակը համարւում են մայրաքաղաքի լաւագոյն մասնագէտներն իրենց մասնաճիւղերում։ Երկրի բոլոր կեդրոնական քաղաքներում եւս իրանահայ բժիշկներն իրենց պատուաւոր դիրքն ունին եւ պատկառելի թիւ են կազմում։

Հազարաւոր նորաշէն տուներու զարդարումը, սրճարաններու, ճաշարաններու ու այլ սրահներու որմնանկարումը ու գեղարուեստական սարքաւորումը, հանդիսադրութիւնների գեղարուեստական կազմակերպութիւնը եւ նման գործեր կատարւում են գլխաւորաբար իրանահայ գեղարուեստագէտների ու գեղարուեստագէտների ձեռքով։ Իբրեւ զարդանկարիչ աչքի է ընկնում՝ Վահան Աղամալեան, Մոսկուայի նկարչական ճեմարանի ընթացաւարտ։

Բազմաթիւ Իրանահայ ոսկերիչներ զբաղած են գեղարուեստական քանդակագործութեամբ ու կիտուածանկարով, գլխաւորապէս արծաթի վրայ։ Նրանց արտադրութիւններն անմիջապէս գնւում են, ինչպէս ներքին գործածութեան, նոյնպէս եւ արտածման համար։

«Ժուռնալ տը Թէհրան» թերթի խմբագիրն է մի հայ երիտասարդ՝ Իշխան Նազարեան։ Այդ թերթում աշխատում են նաեւ Միսաք Հաճեան ու Մել. Սարգսեան։ Դրաշարական մասը գրեթէ բացառապէս Հայերից է կազմուած։ Ունի մի քանի հայ աշխատակիցներ։

«Մեհրըգան» պարսկատառ երկշաբաթեայ հանդէսի խմբագիրն է երիտասարդ՝ Ղազար Սիմոնեան, որ միեւնոյն ժամանակ աշխատակցում է «Իրան» օրաթերթին։ Պարսկերէն այլ թերթերն եւս ունին իրենց հայ աշխատակիցները։

Թեհրանը ունի մի քանի ակնառու իրաւագէտներ — Տօքթ. Ջեմս Գրիէնֆէլդ, Տօքթ. Գասպար Մաշուրեան, Տօքթ. Ալէք Աղայեան եւ ուրիշներ։ Առաջին երկուսն աշխատում են աւելի շուտ իբրեւ տեսաբան իրաւագէտներ, քան գործնական փաստաբաններ։ Վերջինը ազդեցիկ փաստաբան է։

Նրանցից բացի կան մի քանի տասնեակ երկրորդական փաստաբաններ ու միջնորդ-իրաւագէտներ։

Մանկավարժական ասպարէզում գործողների թիւը դժբախտաբար շատ քիչ է։ Թեհրանի համալսարանում ամբիոններ ունին Ռուբէն Աբրահամեան (իրանական նախկին լեզուների ու գրականութեան) եւ Տօքթ. Արամայիս Վարդանեան, որ ամբողջ կեանքն անցրել է մանկավարժութեամբ, հմուտ իրաւագէտ է եւ ունի մի շարք ուսումնասիրութիւններ, որոնք լոյս չեն տեսել դրամական պատճառներով։ Նա թարգմանել է պարսկերէնից հայերէնի մեծ բանաստեղծ Բաբաթահիրից։

Տօքթ. Յովհաննէս Հախնազարեանը, պատրաստուած եռանդուն ու ապագայ խոստացող մի երիտասարդ, վարում է մանկավարժական բարձրագոյն երկսեռ դպրոցի դրադարանապետի պաշտօնը եւ այդ դիրքում լաւ համբաւ ունի։

Տօքթ. Կարպիս Փափազեան երկար տարիներէ ի վեր վարել է պետական գեղագործական դպրոցի ուսուցչի պաշտօն։ Ունի մի քանի աշխատութիւններ, ի մէջ այլոց համեմատական բառացանկ հին պարսկերէնի ու հին հայերէնի համապատասխան բացատրութիւններով։

Պարսկական լեզուով ու եւրոպական ձեւով կազմուած առաջին դասագրքերն եւս Իրանահայի նախաձեռնութեան արդիւնք են։

«Իրանի առաջին մանկապարտէզը» եւս հիմնուած է մի երիտասարդուհու նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով այնպիսի մի միջավայրում, որտեղ մանկապարտիզային նախադպրոցական դաստիարակութեան մասին գաղափար անգամ չունէին։

Եւ այսօր դուք հանդիպում էք հարիւրաւոր պարսիկ մանկիկների, որոնք մեծ զգացումով ու խոր ըմբռնումով երգում են մեր մանկական գրողների ու ժողովրդական ստեղծագործութեան արդիւնքն եղող երգեր նոյն եղանակներով, որոնցմով հայկական բնագիրներն են երգւում։ Պարում են հայկական ժողովրդական պարեր։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Յունիս).

— «1918 Մայիս 28ին ահաւոր եւ ողբերգական պայմաններու մէջ Արարատի սարերը վեր բարձրացաւ այն դրօշը, որ 1375ին տապալած եղած էր Տաւրոսի սարերը՝ Կիլիկեան Հայաստանի ոստանին՝ Սիսի մէջ։ Այնքան սիրուած, խորապէս ցանկացուած, ստրկութեան դարերու արիւնոտ խաւարին մէջ հետապնդուած եւ փայփայուած երազն էր որ վերջապէս անակնկալ կերպով մարմին կը ստանար։ Մարմին կը ստանար ի գին անպատում զոհաբերութեանց, կոտորածի, սովի եւ հերոսական մարտնչումներու։

Ստրկութեան մէջ դարերով տառապած, իր նախահայրերու մարտական առաքինութիւններէն շատ բան կորսնցուցած Հայ ժողովուրդը 1918–1921 յանկարծ ինքզինք տէրն զգաց իր ճակատագրին, գլուխը բարձր քալեց իր հայրենի հողին վրայ, առաջին անգամ ոտքի կանգնող մանուկի մը խայտանքով եւ հիացիկ զգացմամբ։ Տեսաւ անցքը հայ գունդերու, ըմբոշխնեց ծածանումը — ազգային դրօշին, մէկխօսքով ճաշակեց անկախութեան դարերով արգիլուած պտուղը, ճաշակեց ու տեսաւ որ քաղցր է ան։

Ճիշդ է որ անկախութեան այդ երկու տարիները մանուկ եւ աղաղուն Հայաստանը իր գոյութիւնը պահպանելու համար ստիպուեցաւ կռիւ մղել, դրսէն երեք ճակատներէ սպառնացող թշնամիին դէմ եւ ներսէն՝ սովին եւ հիւանդութեանց դէմ։ Այս կռիւը ան չվհատեց, չխափանեցաւ անոր, ջանաց ամէն կերպով խուսափիլ անկէ, բայց անկարելի էր։ Յուսափումի միակ ճամբան ամբողջական անձնատուութիւնն էր, որ, հպարտ ենք ըսելու, յանձն չառաւ ան։

Իր կէսէն զրկուած ժողովուրդին համար դժուար ու անկարելի պիտի ըլլար պահպանել եւ ամրացնել իր անկախութիւնը, եթէ իրեն օգնութեան ձեռք չերկարէին Եւրոպայի այն մեծերը, որ պատերազմի նեղ օրերուն շահագործեցին հայ նահատակին տառապանքը եւ հայ զինուորին արիւնը մեծաշուք խոստումներով։ Բայց ճակատագրական վայրկեանին, երբ մեր դարաւոր եւ արիւնարբու թշնամին դարձեալ ոտքի կեցած էր մեզ հարուածելու համար, երէկուան պաշտպանները ու բարեկամները լքեցին մեզ։ Մեր դրացի «քեռի»ն, որուն անունով երդուեցանք դար մը ամբողջ, հիմա գունափոխուած դաւաճանութեամբ մը, իր ձեռքը երկարեց թուրքին ու մութին մէջ իր երէկուան պաշտպանեալին, հաւատարիմ փոքր զինակցին մահուան վճիռը ստորագրեց։

Եւ 1920ի վախճանին ինկաւ մանուկ Հայաստանը թուրք-բոլշեւիկ միացեալ գրոհէն, ինկաւ դաւաճանուած իր բարեկամներէն եւ իր իսկ զաւակներէն։ Ու այնքան կարօտով սպասուած Հայաստանի անկախութիւնը իր արշալոյսն իսկ չապրած խաւարին խորը թաղուեցաւ։

Բայց անոնք որոնք ճաշակած էին հայրենի անկախութիւնը, համն առած էին ազատութեան, անոնք գուրգուրանքով պահեցին ու կը ՊԱՀԵՆ անոր քաղցրութիւնը իրենց սրտերուն մէջ եւ զայն վերստին ունենալու ՀԱՒԱՏՔԸ իրենց հոգիներուն խորը։ Ամէն տարի Մայիս 28ին կատարուած հանդէսներն ու հաւաքոյթները այս հաւատքին հրապարակային արտայայտութիւններն են։

Բոլոր ուրացողներուն, բոլոր պարտուածներուն ու սկեպտիկներու խմբանքներուն հանդէպ հաւատացեալներու ընտիր եւ հաստատակամ բանակը կը պահէ հպարտութիւնն ու արհամարհանքը եւ կը շարունակէ իր ճամբան։ Որովհետեւ ներկայ ժամանակներուն մէջ այն ժողովուրդները որոնք կ'ուզեն ապրիլ՝ սեփական հողէ ու անկախութենէ դուրս փրկութեան միջոց չեն տեսներ։

Ճիշդ է թէ «պզտիկ ածու մըն ենք» տկար, թիւով կոտորակուած, մասամբ ցրուած, ներքնապէս պառակտուած, պատրաստութիւններէ զուրկ, բայց պատճառ չունինք ամէն բան կորսուած համարելու եւ ամէն անցեալ արժէք ուրանալու։ Ունինք տակաւին մեր սեփական հողը, սեփական ժողովուրդով եւ մեր հաւատքը, ապրելու եւ պայքարելու վճռականութիւնը։

Մայիս 28 հայ անկախութեան օրն է։ Տօն ամէն Հայու։ Անկախութեան օրը թո՛ղ անգամ մըն ալ պողպատէ այդ հաւատքը եւ զօրացնէ այդ կամքը»։

** Ի՞նչ են երիտասարդութիւն, ծերութիւն ու մահ, եթէ ոչ պատերազմ, զինադուլ ու խաղաղութիւն։

Մինաս Չերազ

** Որո՞ւմ պիտի ըլլայ հաւատարիմ նա, որ եղած է անհաւատարիմ Աստուծոյ։

Ս. Ներսէս Լամբրոնացի

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ Սերպերը եւ Խրուաթները վերսկսան բանակցութիւնները, Խրուաթիոյ ինքնավարութեան մասին։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ 39 նացիներ բանտարկութեան դատապարտուեցան։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարար Եահեա փաշա որ Պուքրէշ գացած է, Յուլիս 3ին պիտի այցելէ Սոֆիա։

ՄՈՒՍՍՈԼԻՆԻ, ինքը վարելով իր օդանաւը, յանկարծակի այցելեց Ֆիումէ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եւ Խ. Միութեան միջեւ ստորագրուեցաւ առեւտրական դաշնագիր մը, Յունիս 16ին։ Ռուսիոյ կողմէ ստորագրեց արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

«Մօնտօն, Մարայի մտերիմը, մարդիկ Մօնտօն է»։ Յեղափոխական դատարանի երդուեալներուն մէջ կը գտնուէին քահանայ մը Վիլատ եւ ազնուական մը Լէրոյ՝ Մօնֆլապէրի մարքիզը, երկուքն ալ շատ վտանգելի մարդիկ են։

— Բայց դուք կը ճանչնաք, յարեց Ռոպէսպիէր, յեղափոխական դատարանին երդուեալներու պարագլուխը։

— Անդօնէ՞լը։

— Այո՛, մարքիզ Անդօնէլը, ըսաւ Ռոպէսպիէր։

Տանդօն շարունակեց.

— Այո՛, ազնուական է եւ Տանրիէռը, որ Քոնտէի աղջիկ համբոյրածութեան համար իր անձը զոհեց։ Ազնուական է նոյնպէս եւ Բօրըպէրը, որ աւելի լաւ համարեց անձնասպան ըլլալ, քան թէ Վէրտէօնի դռները Բրուսիացիներուն առջեւ բանալ։

— Բայց ատ չէր արգիլեր, մռմռաց Մարա, որ երբ Քօնտօրսէ կ'ըսէր՝ «Գրակները ազնուականներ էին», Տանդօն կ'աղաղակէր Քօնտօրսէի երեսին. «Բոլոր ազնուականները դաւաճաններ են, սկսած Միրապօյէն եւ վերջացած քեզմով»։

Սիմուռտէնի լուրջ ձայնը բարձրացաւ.

— Քաղաքացի Տանդօն, քաղաքացի Ռոպէսպիէր, գուցէ դուք իրաւացի կը գտնէք անոնց վստահիլը, բայց ժողովուրդը անվստահ է ու էապէս անոնց. ան ալ այդպէս իրաւացի կը գտնէ։ Երբ քահանան ազնուականին վրայ հսկելու պարտաւորութիւն յանձն կ'առնէ, պատասխանատուութիւնը կը կրկնապատկուի, անհրաժեշտ է որ քահանան անդրդուելի ըլլայ։

— Արդարեւ, ըսաւ Ռոպէսպիէր։

— Միանգամայն եւ անողոքելի, աւելցուց Սիմուռտէն։

Ռոպէսպիէր շարունակեց.

— Շատ լաւ ըսիք, քաղաքացի Սիմուռտէն։ Դուք գործ պիտի ունենաք երիտասարդի մը հետ, եւ անոր վրայ անսարակոյս, ազդեցութիւն եւ ազդեցութիւն կ'ունենաք, քանի որ անոր տարիքին կրկնապատիկը ունիք։ Պէտք է անոր ուղղութիւն տալ, բայց միանգամայն հոգ տանիլ անոր։ Կ'երեւայ թէ ան զինուորական տաղանդ է, որովհետեւ այդպէս կը վկայեն միաձայն բոլոր տեղեկագիրները։ Ան կը պատկանի այն զօրախումբին, որ բաժնուեցաւ Հռենոսի բանակէն՝ Վանտէի մէջ գործելու համար։ Ան կուգայ սահմանագլուխէն, ուր իր խելքով եւ քաջութեամբ նշանաւոր հանդիսացած է։ Այժմ Վանդէի մէջ ան հիանալիօրէն կ'առաջնորդէ արշաւող զօրաբաժինը։ Տասնհինգ օր է որ հարուած հարուածի ետեւէ կը հասցնէ այս հին մարքիզ Լանդընաքին, սեղմած է զայն եւ կը քշէ իր առջեւէն, վերջ ի վերջոյ զանիկա ծով պիտի թափէ եւ խեղդէ այնտեղ։ Լանդընաք խորամանկ է՝ ինչպէս ծեր զօրապետ մը, իսկ ան յանդուգն է՝ ինչպէս երիտասարդ զօրապետ մը։ Այս մարդը թշնամիներ եւ նախանձողներ վաստկած է արդէն։ Հրամանատարի օգնական զօրավար Լէշէլ նախանձոտ է անոր հանդէպ։

— Այդ Լէշէլը, ընդհատեց Տանդօն, կ'ուզէ լիազօր զօրավար դառնալ, բայց անոր մասին կ'արժէ միայն յիշել հետեւեալ առածը. «Il faut l'échelle pour monter sur charrette.» Բայց մինչեւ հիմա՝ Շարրէթն է որ զայն կը հարուածէ։

— Այդ Լէշէլը չուզեր, շարունակեց Ռոպէսպիէր, որ իրմէ զատ ուրիշը հարուածէ Լանդընաքը։ Ճիշդ այս պիտի մրցակցութիւններու մէջ կը կայանայ Վանտէի դժբախտութիւնը։ Հերոսներ՝ որոնք կ'առաջնորդուին ապիկար ձեռքերով— ահա մեր զինուորները։ Հիւսարներու հասարակ հրամանատար՝ Շէրէն, միայն փողահարի մը հետ հնչեցնելով «ça ira», կը մտնէ Սոմիւր, եւ կը գրաւէ զայն. կարող էր շարունակել այդպէս եւ գրաւել Շոլէն, բայց անոր մասին հրամաններ չունի եւ կանգ կ'առնէ։ Պէտք է փոխել Վանտէի բոլոր հրամանատարները։ Պահակազօրաբաժինները կը ցրուին, այժմէը հոս հոն կը ձգուին. այդպէս ցրուելով բանակը կը կազմալուծուի։ Ատիկա հողակոյտ մըն է այլեւս, որ շատով փոշիի պիտի վերածուի։ Բարամէի բանակավայրին մէջ կը մնան միայն վրանները։ Դրէկիէի եւ Տինեանի միջեւ միայն կը հաշուուին հարիւր զօրագունդերու կայաններ, որոնցմէ կարելի էր զօրաբաժին մը պատրաստել եւ անով ամբողջ ծովեզերքը պաշտպանել։ Լէշէլ՝ յենուած Պարէնի վրայ, հարաւային ծովեզերքը պաշտպանելու պատրուակին տակ, հիւսիսային ծովափը թողած է առանց զօրավիգի եւ այդպիսով Ֆրանսան Անգլիացիներուն առջեւ բացած է։ Ամբողջ կէս միլիոն գիւղացիները ոտքի հանել եւ Անգլիացիները Ֆրանսական ափը իջեցնել— ահ Լանդընաքի ծրագիրը։ Արշաւող զօրաբաժինին երիտասարդ հրամանատարը այդ Լանդընաքը երկու սուրի մէջ առեր է. հարուածեր է զայն, եւ այդ՝ առանց Լէշէլի թոյլտուութեան։ Բայց քանի որ Լէշէլ անոր գլխաւորն է, հետեւաբար Լէշէլ անոր յանդիմանութիւններ ուղղեր է։ Այս երիտասարդ զինուորականին մասին կը տիրեն հակադարձ համոզմունքներ։ Լէշէլ կ'ուզէ զայն հրացանի բռնել տալ, իսկ Մարնի Բրիէօրը կ'ուզէ զայն հրամանատարի օգնական նշանակել։

— Կ'երեւայ թէ, ըսաւ Սիմուռտէն, այդ երիտասարդը մեծ ընդունակութիւններու տէր է։

— Բայց թերութիւն մը ունի։

Ընդմիջողը Մարան էր։

— Ի՞նչ թերութիւն, հարցուց Սիմուռտէն։

— Գթութիւն, ըսաւ Մարա։ Կռուի մէջ դաժան է բայց կռուէն ետքը՝ կակուղ։ Ան կը ներէ, կը բաշխէ, կը պաշտպանէ կին կրօնաւորները եւ կոյսերը, կը փրկէ ազնուական կիներ ու աղջիկները, գերիները կ'արձակէ եւ ազատութիւն կուտայ քահանաներուն։

— Ծանր յանցանք է, մռմռաց Սիմուռտէն։

— Ոճրագործութի՛ւն, ըսաւ Մարա։

— Երբեմն միայն, ըսաւ Տանդօն։

— Յաճախ, ըսաւ Ռոպէսպիէր։

(Շար.)

կրնայ աւելի կարճ տեւել քան կը կարծուի։ Ֆրանսա գիտէ որ երբ բանի ուժը յաղթէ Եւրոպայի որ եւ է մէկ կէտին վրայ, ուշ – կանուխ Ֆրանսայի դէմ կը դառնայ այդ ուժը։ Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ կառավարութենէն տալ անհրաժեշտ ազատութիւնը գործելու։ Կառավարութիւնը այդ ազատութիւնը պիտի գործածէ միայն պաշտպանելու Ֆրանսայի, ազատութեան եւ խաղաղութեան գերագոյն շահերը »։

*** Ծերակոյտը դեռ քննած չըլլալով ընդհ. նեցման օրինագիծը, այդ օրէնքը պիտի հրատարակուի մասնաւոր հրամանագրով մը։ Ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի օրինագիծը եւ ուրիշ խնդիրներ յետաձգուեցան յաջորդ նստաշրջանին։

Ձախակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն կառավարութեան որոշման դէմ, դանգատելով թէ «Ժողովրդական ճակատը խորհրդարանը»։ Իրենց երեսփոխանները ալ բուռն ճառեր խօսեցան։

ՃԱՓՈՆԻ ՆՈՐ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

»»» · «««

Անգլիա կը յուսայ համաձայնիլ

Թիէնցինի կացութիւնը բարւոքման նշաններ կը ցուցնէ, բայց Ճափոն նոր անակնկալ մը ստեղծեց, սպառնալով գրաւել երկու ազատ նաւահանգիստներ եւս,— Ֆուչէու եւ Վէնչաու։ Ճափոնական հրամանատարութիւնը ազդարարեց անգլիական, ամերիկեան եւ ուրիշ օտար նաւերու որ այդ նաւահանգիստներէն հեռանան 48 ժամուան մէջ, մինչեւ հինգշաբթի (այսօր)։ Անգլիացիները վճռապէս մերժեցին այս «վերջնագիրը», ազդարարելով թէ Ճափոն պատասխանատու պիտի մնայ Անգլիացիներու կեանքին եւ ստացուածքին ապահովութեան համար։

Ճափոնցիները արդէն զինուոր հանած են Ֆուչէու, ուր կը գտնուին անգլիական մարտանաւ մը եւ ամերիկեան թորփիլահալած մը։ Ճափոնական 18 մարտանաւեր եւ փոխադրանաւեր համախմբուած են Ֆուչէուի առջեւ։

*** Թիէնցինի ճափոնական պահակները դադրեցուցին Անգլիացիներու մերկացումը, համաձայն նոր հրամանի մը։ Անոնք որ պաշարման գիծէն կ'անցնին, նորէն պիտի խուզարկուին, բայց միայն կօշիկները պիտի հանեն, եւ ոչ թէ բոլոր զգեստները։ Այս հրամանը տալէ առաջ, Թիէնցինի ճափոնական հրամանատարը յայտարարեց 40 օտար թղթակիցներու թէ հագուստները հանելը անպատուութիւն չէ Ճափոնցիներուն համար եւ իբրեւ ապացոյց, պատրաստակամութիւն յայտնեց հանելու իր... տաբատը։ Ըսաւ թէ Ճափոնի մէջ սովորական բան է հագուստները հանել մինչեւ անգամ կիներու առջեւ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ լաւատեսութիւն կը տիրէ այժմ, քանի որ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, Թիէնցինի վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար։

*** Օդանաւային կռիւները կը շարունակուին Մոնկոլիոյ մէջ, բայց լուրերը միշտ հակասական են։ Ճափոն. աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ խորհրդային 200 օդանաւեր մասնակցեցան նոր ճակատամարտի մը եւ 98ը վար առնուեցան։ Իսկ Մոսկուայի զեկոյցը կ'ըսէ թէ ճափոնական օդանաւերը 110 հատ էին եւ թէ 7ը վար առնուեցան, վեց մոնկոլեան (խորհրդային) օդանաւներու կորուստով։

Գերմանիոյ նոր ձեռնարկները

Ըստ Վարշաւայէն ստացուած տեղեկութիւններու, Գերմանիա ձեռնարկած է պալթեան պետութեանց մօտ դիւանագիտական յարձակողականի մը, որպէսզի խանգարէ անգլօ-ռուսական դաշինքին իրականացումը։

Գերմանիա հարցում ուղղած է Լաթվիոյ, Էսթոնիոյ եւ Ֆինլանտայի կառավարութիւններուն, թէ ի՛նչ կը մտածեն, եթէ Գերմանիա առաջարկէ Ռուսիոյ՝ միացեալ երաշխիք տալ այս երեք երկիրներու անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը պաշտպանելու։ Գերմանիա արդէն ոչ – յարձակման դաշինք ունի Լաթվիոյ եւ Էսթոնիոյ հետ, բայց Ֆինլանտա, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի հետ համախորհուրդ, մերժած է գերմանական առաջարկը։

Եթէ պալթեան պետութիւնները նպաստաւոր պատասխան տան Պերլինի հարցումին, այն ատեն Գերմանիա պիտի հրահանգէ Մոսկուայի իր դեսպանին, որ այդ մասին բանակցութեան մտնէ խորհրդային կառավարութեան հետ։

Լեհաստանի քաղաքական շրջանակները ուշի ուշով կը հետեւին այս իրադարձութիւններուն։ Ու եթէ Մոսկուա լսէ գերման առաջարկը, այն ատեն Լեհաստան ծանր կացութեան պիտի ենթարկուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԲՈՑ ՀԱՑԵՐՈՒ օղնութեան մարմինը, որ կազմուած էր քանի մը ամիս առաջ, Ամերիկայի մէջ, 2000 տոլար ղրկած է, կաթող. փոխանորդի նամակին վրայ։ Երկու ամիս առաջ ալ 2500 տոլար ղրկած էր։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ աչկ.քերուն առթիւ վիրաւորուելով մեռած է Տիգրան Ոսկանեան, որ կը պաշտօնավարէր պետական կալուածներու վարչութեան մէջ։

Գ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ դէմ դատ բացած է իր միակ որդին, Նուպար, ինչպէս կը գրեն Լոնտոնի թերթերը։ 1935էն ի վեր միլիոնատէրին որդան կ'աշխատէր իր հօրը դրասենեակին մէջ եւ 5 առ հարիւր շահ կը պահանջէր Իրաքի քարիւղի ընկերութեան եկամուտէն։ Հայրը տարեկան 250.000 անգլ. ոսկի կը շահի այդ գործէն եւ կ'ըսէ թէ տղուն կը յատկացնէր 18–20.000 ոսկի։ Այս առթիւ երեւան հանուած են գեխսա գաղտնի եւ նոյնիսկ վատնգաւոր փաստաթուղթեր եւ հարիւր հազարաւոր նամակներ։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ամենուրեք տեղի կ'ունենան բանակի ընդհանուր ռազմափորձերը, որոնք պիտի շարունակուին։ Մեծ ռազմափորձը պիտի կատարուի օգոստոսին Փոյի հովիտին մէջ։ Կը կարծուի թէ Իտալիա այժմ զէնքի տակ ունի 1.250.000 զինուոր։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Ռումանիոյ թագաւորին կողմէ։ Ցեռայ վարչապետ Քալէնէսքօ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ անոր։ Երկու նախարարներու միջեւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Տարտանէլի եւ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեան մասին։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ծովակալութիւնը պաշտօնապէս անզեկացուց Սուաթէուի ճափոնական իշխանութեանց, թէ Մեծն Բրիտանիա կը պահէ իր իրաւունքը, որ իր նաւերը ազատօրէն ելեւմուտ ընեն ո եւ է նաւահանգիստ։ Եթէ Ճափոնցիները միջամտեն կամ արգելքներ յարուցանեն, անգլիական նաւերուն պիտի ընկերանան մարտանաւեր։

ՍԻԱՄ այսուհետեւ պիտի կոչուի Թայ, ինչ որ կը նշանակէ «ազատ»։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ, համալսարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու հրեայ ուսանողներու թիւը պիտի սահմանափակուի։ Պիտի ընդունուին այնքան միայն, որ Հրեաներու թիւը չանցնի ընդհանուր ուսանողութեան թիւին 6 առ հարիւրը։

95.000 ՈԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ պիտի մարզուին Մ. Նահանգներու մէջ, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին։ Նախագահ Ռուզվէլթ անմիջապէս ստորագրեց օրինագիծը։

ԱՀԹԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Լոնտոնի մէջ, 178 միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառելով։ 30 տուներ այրեցան բանուկ հրապարակի մը վրայ։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՎԱՐԴԵԽԱԽԱՂԻ 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ օր, Նանթի մէջ։

ԲՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը պաշտօնապէս Պերլին պիտի այցելէ յուլիս 5ին, խորհրդակցելու համար իր դիրքի մասին։ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութենէն խնդրուած է մասնագէտներու յանձնաժողով մը ղրկել, պուլկարական ռազմափորձերուն առթիւ։

«ԲԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՐԱՖՖԻ Լսարանի տարեշրջանի փակման հանդէսը տեղի կ'ունենայ 1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 8 Ռիւ Փոմփէ։ Խօսք կ'առնեն լսարանի դասախօսները։ Գեղարուեստական բաժին։ Մասնակցութեան համար 5 Ֆր.։

Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը մեկնի

Շաբաթ օր (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 10ին, Կառ տ'Օրսէյէն (métro Solferino), հաւաքուիլ ժամը 9ին կայարանին pas perdu բաժանմունքին մէջ։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ Կ. ԽԱՉԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ

դպրոցի սրահին մէջ 2Ռիւ տը լա Տէֆանս

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Ա. եւ Բ. կարգի աշակերտներու հանդէսը։ 2 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ Գ. Դ. եւ Զ. կարգի աշակերտներու հանդէսը։

Երգ. արտասանութիւն, ներկայացում եւ պարգեւաբաշխութիւն։

Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի դպրոցի աղքատներու նախաճաշին

Մուտք 5 Ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120. Bd. Bellevilleի սրահին մէջ (մեթրօ Պէլվիլ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ ԱՆԷՀԻՏ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍՄԲԱՏ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Տ. ՅՈՎՍԷԱՆ (երգ ընկերակց. Թառի եւ դափի) եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ։ Կ'արտասանեն՝ Պ. ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՐԵԱՆ։

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ։ Մուտք 5 Ֆր.։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Գառ Շամբէթրի պարտէզին մէջ։ Շաթօ Կօմպէրի մօտ հանրակառքի գծին վրայ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՄԱՆԱՍԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՏԱՐԻՆ ՄԷԿ ՕՐ (զաւեշտ)

Երգ. արտասանութիւն. հայկական եւ կովկասեան պարեր

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 5ին՝ ՋԷՕՐԼԻԺՃԵԱՆ նուագախումբով

Զովս պիւֆէ մատչելի գիներով

ՄԻՆՕԹ.— Փափաքողներ առաւօտէն կրնան գալ իրենց ճաշերով։ Առնել 5 թիւ հանրակառքը

Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի շարժանկարով

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾԵՑ Ե. ՍԵԹԵԱՆ

ՌՈՒՍ. ԿԱՆ ՄԵԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.

Կը ներկայացնէ Անդրկովկասի ժողովուրդին աւատագրութիւնը եւ թաթարական բարբարոսութիւնները։

Դերակատարներ՝ Ա. ԳՈՒՅՄԱ, Ժ. ԳԱԳԱՆԵԱՆ, Ռ. ԲՈՒՇԱՅԱ։

ԵՐԱԺՇՏԱՊԼԵՐՆԵՐՈՒՆ ՍՋՔԸ ԼՈՅՍ

Փորձ ժամանած են Պ.Պ. Տէրտէրեան եւ Այգաղ. սկսւտոսկի վաւերականներ, միասին բերելով հայկական եւ օրեւելեան քաղաքէն նոր սփոփիչ։ Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէին՝ Derderian, Hôtel Italie. Av. de Choisy. metro Place Italie.

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

նոր երկասիրութիւնը

ՆՈՒՊԱՐ

Ծոխ եւ ստուար հատոր մը՝ որ Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Բարեգործականի գիծերով պատմուածք – ներու շարք մըն է Մեծ Հայուն անունին, գործին եւ անձին շուրջը, կենդանի ֆիլմ մը, ուր կը պատկերանան ժամանակակից (910—930) բոլոր կարեւոր անցքերը եւ անձերը։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Գօմոնի Վարժարանի սրահի Վարչութեան «Միրուշ» թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԱՆՈՒՇ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահբէկեան սրահը, 5, Rue d'Ecipses

ԳՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Կիրակի երեկոյ, Գօմոնի Վարժարանի սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ։

Մուտք 8 եւ 6 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.

Ֆ.Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱԲՈԼՈՆԻ Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis. Av. d'Argenteuil

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՄԸ 1 ԱՐԱՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, արեւելեան եւ ե. րոպական պարեր

Կ'արտասանէ ՅԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ, կ'երգեն ԼՈՅՍ ԳԱՐՈՆԵԱՆ եւ Տէր Գրի. ԳՈՐԵԱՆ, եւայլն։ Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր։

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի։

Զովս պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կո մէ։ Մուտք 5 Ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 30 Juin 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4080 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹԸ

Երէկ ամփոփեր էինք Ֆրանսայի վարչապետին ճառը, այնքան ծանրակշիռ ազդարարութիւններով: Տեղական թերթերը ընդհանրապէս կ'իւրացնեն անոր տեսութիւնները, իրենց կարգին չեշտելով թէ «հայրենիքը վտանգի մէջ է»: Լաւատեսներ ալ չեն պակսիր: Եւ սակայն, դէպքերու ընթացքը շատ աւելի պերճախօս է, մէկէ աւելի տեսակէտներով:

Այսպէս, իտալական մամուլը անմիջապէս արտատպելով Պ. Տալատիէի ճառը, կ'եզրակացնէ թէ խիստպէս ծանր է կացութիւնը: Պաշտօնական շրջանակներն ալ չեն ծածկեր այս տպաւորութիւնը:

Բայց, ինչպէս գիրերն էր երեւակայել, անոնք պատասխանատուութիւնը կը ձգեն ժողովրդապետութեանց վրայ: Ըսել կ'ուզեն թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի «կոյր դիմադրութիւնն է» որ անտանելի կացութիւն մը ստեղծած է: Հետեւաբար, եղբն ալ կախում ունի անոնց կամքէն:

Ուրիշ խօսքով, Հռոմ եւ Պերլին կը սպասեն որ Լոնտոն եւ Փարիզ գոհացում տան իրենց պահանջներուն, որոնք երբեք ճշդօրէն սահմանուած չեն:

Կացութեան ծանրացումը կ'ապացուցանէ, նախ, Անգլիոյ յունիս 28ի ծանուցագիրը Գերմանիոյ, իբրեւ պատասխան նաւային համաձայնութեան խզումին:

Ձեխոսլովաքիոյ տապալումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Լոնտոն պաշտօնագիր մը կ'ուղղէ Պերլինի, նորէն յիշեցնելով բոլոր վէճերը բանակցութեամբ կարգադրելու պայմանը:

Այս ծանուցագրէն անմիջապէս վերջը, Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսեցաւ (երէկ), միեւնոյն ազդարարութիւններն ուղղելով: Վերջին լուրերու համաձայն, վարչապետն ալ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի կիրակի օր, անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ Անգլիոյ համբերութիւնը կրնայ սպառիլ, եթէ ելք մը չգտնեն, փոխադարձ բարեացակամութեամբ: Իսկ Չըրչիլի ճառը, որքան ալ անպաշտօն, կը ներկայացնէ ուրիշ մէկ երեսը համատարած անստուգութեան եւ մտահոգութեան: Նախկին նախարարը անշուշտ բան մը գիտէ, երբ աւելի սեւ օրեր կը նախատեսէ յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներուն համար:

Դեռ կրնայինք յիշել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտակարգ պատրաստութիւնները՝ զինուորական թէ քաղաքական ճակատին վրայ:

Առաջինը ոչ միայն կը շարունակէ զինուորական համախմբումները, այլ եւ կը փութացնէ ամրութեանց շինութիւնները, ծառայութեան կանչելով բոլոր տրամադրելի տարրերը,— մինչեւ անգամ որձարաններու, ճաշարաններու եւ պանդոկներու սպասաւորները, սափրիչները եւ Հրեաները — ճարտարագէտ, առեւտրական եւն.: Լուրի մը համաձայն, նոյնիսկ հրամայուած է օր առաջ քաղել հունձքը, պաշար ամբարելու համար:

Երկրորդը, Իտալիա, նոյնպէս անխոնջ գործունէութիւն մը կը ցուցնէ, ամբողջ բանակներ կեդրոնացնելով մանաւանդ Ալպանիոյ մէջ, ինչ որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է Աթէնքը:

Միեւնոյն ատեն արտակարգ շարժում՝ դիւանագիտական ճակատին վրայ:

Թերթերը չանդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Պերլինի կողմէ Մոսկուայի եղած առաջարկներու մասին:

Բոլորն ալ կը հաստատեն թէ ոչ միայն Գերմանիա, այլ եւ Իտալիա պատրաստ են մեծագումար վարկեր բանալու Խ. Միութեան, որպէսզի ան չստորագրէ անգլեւխորհրդային դաշինքը, եւ կամ բարեացակամ չէզոքութիւն պահէ:

Միւս կողմէ, կը հաստատուի թէ Պերլին եւ մանաւանդ Հռոմ այս միջոցին լուրջ ճնշումներ կը բանեցնեն Պուլկարիոյ վրայ, իրենց կապելու համար զայն, փոխարէն խոստանալով Տոպրուճան եւ ելք դէպի ծով (Տէտէ Աղաճ-Գավալա): Ամէն պարագայի մէջ, իրողութիւն է որ Պուլկարիոյ վարչապետը Պերլին հրաւիրուած է արդէն, իսկ Թագաւորը Հռոմի արքունիքին փեսան ըլլալով, Իտալիա միշտ աչքը սուր կը պահէ անոր վրայ, որպէսզի մշակութային եւ տնտեսական համաձայնութիւնը յանգի քաղաքական-զինուորական դաշինքի մը:

Արաբիոյ Թագաւորին խորհրդականը Պերլինէն Հռոմ անցաւ առանց ուրիշ տեղ հանդիպելու: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաստատեն թէ Գերմանիա խաղը կորսնցուցած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ, այժմ իր ուշադրութիւնն ուղղած է դէպի Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան, որոնք Անգարայի հետ կապուած են Սաադապատի ուխտով: Իբրեւ թէ Գերմանիա Արաբիոյ Թագաւորին առաջարկած է զրկել 25 բարձրաստիճան սպաներ, քանի մը հարիւր թեթեւ թնդանօթներ՝ յատկապէս պատրաստուած անապատներու համար, բազմաթիւ մարզիչներ եւն.: Եւ վերջապէս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը ծրագրած է կառուցանել անթելի կայաններ, տպարաններ եւ արաբական քարոզութեան կեդրոններ, որոնց գործունէութեան ասպարէզը պիտի կազմեն Թուրքիա, Պաղեստին եւ Եգիպտոս:

Երկու միահեծան պետութիւնները կը յուսան մեծ յաջողութիւններ շահիլ այս գետնին վրայ, օգտագործելով Պաղեստինի եւ Սուրիոյ խնդիրները:

Անոնց թերթերը մանաւորապէս կը շեշտեն թէ Արաբիա անտարբեր չի կրնար մնալ Պաղեստինի հանդէպ եւ թէ Ալեքսանտրէթի շրջանին յանձնումը Թուրքիոյ՝ մտահոգութեան մատնած է Իպն Սէուտը:

Մէկ խօսքով, կացութան կ'եռայ անընդհատ, աշխարհը դնելով նոր երկունքի մը առջեւ, որուն ելեւէջները հետզհետէ ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԿՈՉԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ, ՀԵՐՔԵԼՈՎ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ

Վերաայլէ դաշնագրին քառամեակի օրը, 28 յունիս, անգլիական կառավարութիւնը հրատարակեց պաշտօնը ծանուցագիր մը որ ուղղուած է գերմանական կառավարութեան եւ ուր անգամ մը եւս գործակցութեան կոչ կ'ուղղուի, վերահաստատելու համար «փոխադարձ վստահութիւնը եւ բարեացակամութիւնը», իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր կարգադրութեան մը յանգելու:

Այս ծանուցագիրը որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան յանձնուեցաւ անգլիական դեսպանին միջոցաւ, Անգլիոյ առաջին մանրամասն պաշտօնագիրն է ուղղուած Գերմանիոյ, Ձեխոսլովաքիոյ գրաւումէն ի վեր (մարտ) եւ կը կազմէ պատասխանը Հիթլէրի այն ճառին որով յեղեալ հռչակեց անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը (ապրիլ 28):

Ծանուցագիրը յիշելով Գերմանիոյ գանգատները՝ պաշարողական քաղաքականութեան դէմ, անարդար կը գտնէ այդ մեղադրանքները եւ դիտել կու տայ թէ ծուռ կը մեկնեն Անգլիոյ նպատակները: Գերմանիոյ կողմէ կարգ մը երկիրներու դէմ կատարուած գործողութիւնները անշուշտ աւելցուցած են մտահոգութիւնը շատ մը շրջանակներու մէջ: Այդ առթիւ Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ փարատել այս մտահոգութիւնը, որպէսզի փոքր պետութիւնները ապահովութիւն ստանան եւ վայելեն իրենց անկախութիւնը, որուն նոյնքան իրաւունք ունին որքան Անգլիա եւ Գերմանիա: Անգլիոյ կողմէ այդ երկիրներուն տրուած յանձնառութիւնները սահմանափակ հանգամանք ունին եւ գործադրելի պիտի ըլլան միայն այն ատեն եթէ այդ պետութիւնները յարձակման ենթարկուին, առանց տեղի տալու:

Յուշագիրը մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ պատերազմ սարքել Գերմանիոյ դէմ, ընդհակառակն կ'ուզէ անգլեւգերման յարաբերութիւնները հաստատել երկու պետութեանց պահանջներուն փոխադարձ ճանաչման վրայ, հաշուի առնելով միւս ազգերու իրաւունքները: Եւ կը հերքէ այն կարծիքը թէ Եւրոպայի որ եւ է մէկ մասին մէջ Անգլիա միշտ թշնամական դիրք մը պիտի բռնէ Գերմանիոյ դէմ: «Մեծն Բրիտանիա Գերմանիոյ թշնամի կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ Գերմանիա յարձակի ուրիշ երկրի մը դէմ»:

Յետոյ պատասխանելով մանաւորապէս Նաւային համաձայնութեան խզման, ծանուցագիրը ցաւ կը յայտնէ գերմանական կառավարութեան միակողմանի որոշման առթիւ, մանաւանդ որ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ այդ դաշնագիրը տեւական հանգամանք ունի: Այս առթիւ դիտել կու տայ որ եթէ Գերմանիա այլեւս իր նաւատորմը սահմանափակուած չի նկատեր 35 առ հարիւր համեմատութեամբ, բաղդատելով անգլիականին հետ, այն ատեն Մեծն Բրիտանիան ալ պարտաւոր չէ տեղեկութիւններ հաղորդելու իր ապագայ նաւաշինութեանց մասին, ինչպէս կը տրամադրէր դաշնագիրը: Եւ քանի որ գերմանական կառավարութիւնն ալ տրամադրութիւն կը յայտնէ բանակցելու, Անգլիա կ'ուզէ գիտնալ թէ — 1. Ե՞րբ կրնան տեղի ունենալ այդ բանակցութիւնները,— 2. Գերմանիա ի՞նչպէս կ'ուզէ ապահովել նաւային նոր համաձայնութեան մը միակողմանի հանգամանքը:

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՄԻՍՆԵՐ ԵՆ ՅՈՒԼԻՍԸ, ՕԳՈՍՏՈՍԸ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ

Այս ծանուցագրին հրատարակութիւնը կը զուգադիպէր նախկին նախարար Չըրչիլի ճառին,— թախանձագին ազդարարութիւն մը Գերմանիոյ, որպէսզի «չլալ մտածէ, ահաւոր անծանօթին մէջ խրելէ առաջ»:

Չըրչիլ իր ճառով կ'ուզէր համոզել Հիթլէրը թէ «անգլիական ազգին եւ անշուշտ ամբողջ բրիտանական կայսրութեան համբերութիւնը ծայրագոյն աստիճանին հասած է»: Ահաւասիկ իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Իմ կարծիքով, յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներուն ծայր աստիճան պիտի սաստկանայ Եւրոպայի լարուած վիճակը: Մենք կը մտնենք վտանգի շրջան մը շատ աւելի սուր եւ լի ազեղ իրողութիւններով քան տեսած ենք մեր ապրած ատամանելի, խռովեալ շրջանին մէջ: Եթէ նացի Գերմանիան պատերազմի մղէ աշխարհը, մարդկային ցեղին գրեթէ երեք չորրորդը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի ծառանայ իրեն դէմ, եւ պիտի մղէ յարձակումը եւ պիտի վերակէ իր յառաջխաղացութիւնը»:

Անգլեւճափոնական բանակցութիւնները

Ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաւանեցաւ բանակցութիւններ կատարել Անգլիոյ հետ, լուծելու համար Թիէնցինի վէճը: Ճափոնի առաջարկով, բանակցութիւնները պիտի կատարուին Թոքիոյի մէջ, բայց անոնց տեղական հանգամանքը պահելու համար, Թիէնցինի անգլիական եւ ճափոնական հիւպատոսները պիտի մասնակցին խորհրդակցութեանց եւ արդէն Թոքիօ հասած են:

Իրազեկներ կը հաւատան թէ այս առթիւ պիտի քննուին նաեւ ուրիշ խնդիրներ,— զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական:

Վերջին լուրերու համաձայն կացութիւնը բարւոքած է Թիէնցինի մէջ, իբրեւ հետեւանք բանակցելու որոշման: Պաշարումը կը շարունակուի, բայց Ճափոնցի պահակները այնքան խստութիւն չեն ցուցներ խուզարկութեանց ատեն եւ արտօնուած է որ ուտելիք փոխադրուի:

Անգլիական մարտանաւ մը անտեսեց Սուաթէու յմտնելու հրամանին, երբ կը հետեւէր երկու առեւտրական նաւերու: Մարտանաւը առնելով նաւերէն մէկուն Թղթատարը եւ ճամբորդ մը, նաւահանգիստ մտաւ առանց միջադէպի: Միւս կողմէ ճափոնցիները միջոցներ ձեռք առած են, ուրիշ երկու նաւահանգիստներ պաշարելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ «ՊՈՌՏԱԼԸ»

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքերը հաւատացուցեր են Ավրոփայըին թէ, շնորհիւ թրքական արդարադատութեան, մարդկային ընկերութեան արիւնը ծծող ոճրագործները դարձած են մարդկային ընկերութեան անունին օգտակար՝ կարգ ու կանոնի հայթայթող պաշտօնեաներ: Թէ Իմրալը (Եալովայի դէմ) կղզիին մէջ արգելափակուած ոճրագործները տնտեսական համայնավարութիւն ստեղծած են,— ծովով կը զուարճեն, աշխատանքի բաժանում կը կատարեն, հասարակ հանրային սեփականութիւն է:

Այսպէս Թուրքիոյ դատական գործավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեան ըսեր է թէ.—

1. — Կղզիին սահմաններուն վրայ դրուած պահապանները կը հսկեն ոչ թէ բանտարկեալներուն վրայ, որոնք փախչելու փորձ չեն ըրած երբեք, այլ դրսեցիներուն վրայ, որպէսզի չմտնեն բանտ:

Կը տեսնէ՞ք, թրքական բանտերը այնպէս են, որ դուրսէն մարդիկ կ'ուզեն գաղտնի մտնել բանտ եւ ապրիլ բանտարկեալներուն հետ: Արդեօք Թուրքիոյ մէջ, բանտէն դուրս, մարդիկ շատ աւելի դժնդակ պայմաններո՞ւ ենթակայ են:

2— Երկու բանտարկեալներ վկայութեան կը կանչուին Էտիրնէի դատարանին առջեւ: Թիարանին տնօրէնը առժամաբար, ազատ կ'արձակէ զանոնք, որպէսզի երթան Էտիրնէ, վկայութիւն տան եւ վերադառնան: Եւ բանտարկեալները, առանց ոստիկանի ընկերակցութեան, կ'երթան Էտիրնէ, վկայութիւն կու տան, վերադարձին՝ Պոլիս իրենց ընտանիքին ալ կը հանդիպին, գիշեր մըն ալ իրենց ընտանիքին մէջ կ'անցընեն, յետոյ կը վերադառնան բանտ, ծառայելու մարդկային ընկերութեան:

Ավրոփայի մէջ տեսնուա՞ծ է ասանկ բան:

3— Թիարանի բնակչութեան մեծ մասը դատապարտուած է սիրային ոճիրներու պատճառով:

Մենք ուրի՞շ պատմութիւններ գիտենք:

Ի՞նչ հարկ քրքրելու սակայն, Ավրոփան հիմա չի սիրեր ջարդի պատմութիւն կարդալ, դրամ չեն բերեր այդ պատմութիւնները:

4— Բովանդակ Թուրքիոյ մէջ բանտարկեալներուն թիւն է 8000:

Այս ի՞նչ անմեղ հրեշտակներ են եղեր Թուրքերը: Հազիւ ութ հազար միայն՝ այլասերածները: Արդեօք միայն ոչ-բանտարկեալներուն թի՞ւն է այս:

5— Թուրքիոյ հիմնած բանտը մէկ հատիկ է աշխարհի վրայ իբրեւ նորութիւն, նմոյշ մը թրքական դատարաններու կատարած հրաշքին մասին: Այս նորութիւնը զարմացուցեր է նոյնիսկ... Թուրքերը, այսպէս թուրք բանտապահ մը, Նէտիմ, բանտապետ մը գրեր է՝ ցոյց տալու համար թուրք ոճրագործին ընկերային ու բարոյական բարեշրջումը Իմրալը կղզիին մէջ:

Ինծի կը թուի թէ փոխուեր են ժամանակները: Առաջ Եւրոպան էր որ կը խաբէր,— առաջին խաբուողն եղանք մենք: Հիմակ Արեւելքն է որ կը խաբէ Եւրոպան,— Թուրքերը առաջ անցեր են արդէն, այդ ճամբուն մէջ:

Հետաքրքրական էր իմանալ,— ո՞վ է սակայն բուն «չաշքըն պուտալան»:

1— Այս հրապարակագի՞րը, որ սագի պէս կը կլլէ թրքական «մարբավալ»ները:

2— Թէ իր ընթերցողները, որոնց հոգն անգամ չէ թէ այս պատմուածներէն ո՞րը շիտակ է, ո՞րը սխալ:

Հարցումին պատասխանը պիտի տայ Պատմութիւնը:

ԱՐԱՁ

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Նորէն Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ «կենսական տարածութիւն»

Իտալական մամուլը կը շարունակէ խմբագրականներ եւ յօդուածներ հրատարակել, ուժգնօրէն քննադատելով Ալեքսանտրէթի յանձնումը Թուրքիոյ:

«Մէսաճէրօ» յօդուած մը հրատարակեց հետեւեալ խորագրին տակ,— «Ֆրանսա ինչպէս դաւաճանեց հոգատար պետութեան յանձնառութեանց»: Յօդուածը յիշելով Ալեքսանտրէթի հարցին պատմութիւնը, կ'անտեսէ Ֆրանքօ-Թուրքական կնքած դաշնագիրը եւ կը բացատրէ թէ Իտալիա իրաւունք ունի միջամտելու Սանճաքի հարցին, երկու պատճառներով,— առաջին՝ իր մասնաւոր շահերը՝ Թուրքիոյ պատկանող հողերու վրայ. շահեր որոնք հաստատուած են հաշտութեան խորհրդաժողովին կողմէ. երկրորդ՝ իբրեւ գլխաւոր պետութիւն որ ուղղակի մասնակցեցաւ Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդին: Թերթը կ'եզրակացնէ.— Սուրիոյ հողին մէկ մասը ուրիշին յանձնել առանց Իտալիոյ հաւանութեան՝ կը կազմէ ակներեւ բռնաբարում մը Ֆրանսայի ստանձնած միջազգային յանձնառութեանց: Այս առթիւ սպառնալիք մըն ալ կը սահեցնէ, ըսելով որ եթէ Ֆրանսացիները եւ Թուրքերը կը կարծեն թէ հանգիստ գործ մը կարգադրած են, չարաչար կը սխալին եւ շուտով պիտի հասկնան:

*** Ուրիշ իտալական թերթ մը, «Իլ Թէլէկրաֆօ», որ արտաքին նախարարին օրկանը կը համարուի, կը բացատրէ թէ Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը կ'ընդգրկէ Միջերկրականի աւազանը: Միեւնոյն ատեն կը հաւկցնէ, թէ իրարու հետ կապուած խնդիրներ են Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը եւ Գերմանիոյ կենսական տարածութիւնը: Իր տեսութեան համաձայն, Իտալիոյ գերակշռութեան իրականացումը Միջերկրականի մէջ՝ պատմականօրէն կապուած է Գերմանիոյ գերակայութեան իրականացման հետ՝ ցամաքի վրայ: Յօդուածը կը շեշտէ թէ Միջերկրականի աւազանին մէջ կը գտնուի շրջան մը որ մասնաւորապէս կապ ունի Իտալիոյ շահերուն հետ,— այդ շրջանը մօտաւորապէս կը համապատասխանէ պալքաննեան թերակղզիի ափերուն, մինչեւ Տարտանէլ, «ինչպէս եւ այն ներքնաշխարհը որ կ'երաշխաւորէ այդ ափերը եւ կը սնուցանէ անոր կեանքը»:

Ուրեմն, իտալական թերթին կարծիքով, Պալքանները կը կազմեն Իտալիոյ կենսական տարածութիւնը, ընդգրկելով Միջերկրականի այն երկիրները որ կը պատկանին եւրոպական ցամաքամասին: Մնաց որ, յօդուածը բացորոշապէս կը յիշէ այդ երկիրները,— Եուկոսլաւիա, Ալպանիա, Յունաստան, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէկ մասը:

«Թանի Թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կը յիշէ թէ երբ ստորագրուեցաւ իտալեւգերման զինակցութիւնը, մասնաւոր յանձնաժողովներ նշանակուեցան, քննելու համար քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական խնդիրներ, ինչպէս եւ ազդեցութեանց շրջանակներու բաժանումը: Թղթակցին կարծիքով, «Իլ Թէլէկրաֆօ»ի այս յօդուածը կապ ունի իտալեւգերման զինակցութեան կարգ մը գաղտնի կէտերուն հետ:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՆԵՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԻՍՄԷԹ ԱՄՐԱՑՈՒՑ ԴԻՐՔԸ

Մայիս 28ին Անգարայի մէջ բացուեցաւ Հալք կուսակցութեան համաժողովը, որ չորս տարին անգամ մը կը գումարուի ըստ օրինի։ Այս անգամուանը Ե. համաժողովն էր։

Բոլոր ժողովներու նման, այս համաժողովն ալ իրականին մէջ պարզ խամաճիկ մըն էր, կոչուած միայն ձեւակերպութիւն մը լրացնելու։ Այլ խօսքով, բուն ժողովականը Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն էր։ Միւսները, աւելի քան 60 հոգի, պաշտօն ունէին միայն ձայն բանելու։

Արդ, ի՞նչ որոշումներ առաւ նոր դիկտատորը. մանաւանդ ի՞նչ փոփոխութիւններ կատարեց։

Աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել, որովհետեւ որոշումներուն մեծ մասը աւելի շատ ձեւ էր, բուն որոշումները ծածկելու յատկացուած պահուճանք։ Այս կարգէն են, օրինակ, բոլոր նախարարութեանց մասին յայտնուած «բաղձանք»ները (տիլէք)։ Բազմաթիւ պատուիրակներ աղուոր բաղձանքներ յայտնեցին եւ պատկանեալ նախարարներն ալ անուշ պատասխաններ տուին, խոստանալով գոհացնել զանոնք «կարելիութեան սահմաններուն մէջ»։

Արդէն հնարաւոր ալ չէ մանրամասնօրէն առաջ բերել պատուիրակներու խօսքերը, որոնք կրնային շահեկան դառնալ իբրեւ տեսակ մը գանգատ, եթէ ոչ քննադատութիւն։ Որովհետեւ, Թուրք մամուլը հազիւ կը յիշէ խօսողներու անունները, այն ալ մասամբ։ Առոր փոխարէն, աւելի լայն տեղ կուտայ նախարարներու պաշտօնական պատասխաններուն, որոնք կաղապարատիպ են ըստ սովորութեան։

Կարեւորը՝ ժողովին տիրապետող ոգին է, այսինքն Իսմէթի կամքը։

Եթէ ուզէինք մէկ խօսքով խտացնել այդ ոգին, պիտի ըսէինք «մաքրագործում»։

Հին մաքրագործումները ծանօթ են։ Սեփական շրջանը կարենալ բանալու համար, Իսմէթ վերէն վար փոխեց պետական մեքենան, մասնաւոր հոգ տանելով գրեթէ բոլոր խածան դէմքերու հեռացումին։ Բոլորովին շնորհազուրկ ըրաւ մէկ մասը (Աթաթուրքի թիկնապահ խումբը), երեսփոխան դարձնելով՝ չէզոքացուց կարգ մը վարիչներ (նախորդ վարչապետ Ճէլալ Պայար, պատերազմական նախորդ նախարար զօր. Քեազըմ Էօզալփ եւն.)։ Առաջ քշեց նոր եւ հետեւաբար իրեն հաւատարիմ ոյժեր։ Եւ, վերջապէս, վերաշահեցաւ նախկին ընդդիմադիրները (զօր. Քեազըմ Գարապէքիր, Հիւսէյին Ճահիտ, քիւրտ վարիչներէն Ֆէթհի Օքեարի եւն.)։

Ասոնք, որքան ալ կարեւոր, վերջի վերջոյ վարչական կարգադրութիւններ էին եւ հետեւաբար ենթակայ փոխուելու։ Հարկ էր օրէնսդրական բարեփոխումներ ալ կատարել, դիրքը ամբողջովին ամրապնդելու համար։

Իբրեւ առաջին քայլ, Իսմէթ արտակարգ նիստի հրաւիրեց Հալքի համաժողովը եւ ինքզինքը ԱՆՓՈՓՈԽԵԼԻ նախագահ հռչակել տուաւ կուսակցութեան։

Հասկնալու համար խոր իմաստը այս քայլին, նկատի ունենալու է, որ Աթաթիւրքն անգամ չդիմեց անոր։ Ըստ կանոնի, կուսակցական համաժողովը կը գումարուէր չորս տարին անգամ մը եւ նոր նախագահ կ'ընտրէր իրեն։ Ինչպէս կ'ընէր խորհրդարանը, հանրապետութեան նոր նախագահ ընտրելով պարբերաբար։

Ժամանակին առաջարկուեցաւ ցկեանս հանրապետութեան նախագահ դարձնել Քէմալը։ Եւ առաջարկողներէն մէկն էր Ֆէրիտուն Ֆիքրին, Սորպոնէն վկայուած երիտասարդ իրաւագէտ մը, բայց դիկտատորը խստիւ մերժեց։ Ինչո՞ւ. որովհետեւ ՎՍՏԱՀ ԷՐ ԻՐ ՈՒԺԻՆ, գիտէր թէ առանց այդ ձեւականութեան ալ իր մենաշնորհն է ղեկը։ Խորհրդարանը տրտնջա՞ց— կը լուծէ անմիջապէս, ինչպէս լուծեց այնքան անգամներ։

Մինչդեռ Իսմէթ, հազիւ ղեկավար դարձած, պէտք տեսաւ ցկեանս դարձնելու կուսակցութեան— որ ըսել է հանրապետութեան ... նախագահի իր պաշտօնը։ Կը նշանակէ թէ ՎՍՏԱՀ ՉԷ ԻՐ ՈՒԺԻՆ, այսինքն անձնական հեղինակութեան, եւ անհրաժեշտ կը զգայ օրինական յենակներ ունենալ։ Որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ ամէն ինչ կը բխի կուսակցութենէն, սկսեալ խորհրդարանէն եւ դահլիճէն մինչեւ յետին գայմագամը։ Այնպէս որ անոր տիրացողը կը տիրանայ նաեւ պետական ամբողջ կազմին։

Կուսակցութեան անփոփոխելի (տէյիշմէզ) նախագահը դառնալէ յետոյ, Իսմէթ այդ լիազօրութեամբ մաքրեց երեսփոխանները եւ խորհրդարան բերաւ 401 անձեր, որոնք միաժամանակ բնական անդամներն են կուսակցական համաժողովին։ Գալով համաժողովի մնացեալ մօտ 200 պատուիրակներուն, աւելորդ է ըսել թէ անոնք ալ նշանակուեցան նոյն խնամքով։

Եւ ահա Ե. համաժողովը Մայիս 29ին։

Գետինը յարդարուած ըլլալով ամբողջովին, կը մնար կառուցանել նոր շէնքը, Իսմէթի շէնքը։ Եւ բնականաբար շինութիւնը աւարտեցաւ արտակարգ արագութեամբ, երկու երեք օրէն։

Որո՞նք են նոր շինութիւնները։ Բայց աւելի ճիշդ կ'ըլլար փոխել հարցումը եւ ըսել թէ որո՞նք են քանդումները։

Ամէնէն առաջ կուսակցութեան ծրագիրը եւ կանոնագիրը։

Թերի՞ էին։ Ամենեւին, քանի որ ճշդուած էին դեռ չորս տարի առաջ, եւ ճշդողն էր Աթաթիւրքը, մարդը՝ որուն համար կ'ըսեն թէ «պատմութեան ծնած ամենամեծ ու հանճարեղ դէմքն է»։

Այս պարագան կը խոստովանի նաեւ Հալքի ընդհանուր քարտուղար Ֆիքրի Թիւզէր, ծրագիր-կանոնագրի բարեփոխման մասին իր ըրած դեկուցման մէջ (Մայիս 31ի նիստին)։

— «Ընկերնե՛ր, բոլորդ ալ գիտէք թէ Դ. համաժողովին կողմէ ծրագրին վրայ աւելցուած մայր սկզբունքներով՝ մեր կուսակցութեան ծրագիրը լիօրէն կատարեալ ձեւ մը առաւ եւ դարձաւ հիմնական օրէնք մը որ, բոլորին կը ճշդէր մեր գործելակերպը եւ հետեւելիք ուղղութիւնը։

«Դարձեալ, մեր ներքին կանոնագիրը շատ գործնական եւ այդ համեմատութեամբ ալ գործնական տեսակէտով օգտակար ձեւ մը առած էր։

«Եւ սակայն, անցած չորս տարիներու գննութեանց եւ փորձերուն եւ մանաւանդ անփոփոխելի մեր ընդհանուր պետին բարձր ներշնչումին եւ արժէքաւոր ցուցմունքներուն իբրեւ հետեւանք, պէտք տեսնուեցաւ կարգ մը փոփոխութեանց ենթարկելու ծրագիրը եւ կանոնագիրը եւ մէկ երկու նոր սկզբունքներ հաստատելու» (Ճումհուրիէթ, 1 Յունիս 1939)։

Պարզ է ուրեմն, կացութիւնը։ Ծրագիր-կանոնագիրը կրնայ շատ կատարեալ ըլլալ. բայց քանի որ Իսմէթը կ'ուզէ, պէտք է բարեփոխուի։

Առաջին փոփոխութիւնը— ըսէք հարուածը— կը վերաբերի լեզուին։ Հին ծրագրով, նոր լեզուի հաստատման գործը յանձնուած էր Լեզուական Միութեան, որուն նախագահն էր բուն ինքն Աթաթիւրք։ Ան բառ կը թխէր եւ Կրթական Նախարարութիւնը կը գործածէր ու գործածել կուտար։

Նոր ծրագրով ջնջուած են դերերը։ Լեզուական Միութիւնը հանգամեան կը կոչուի, եւ ամբողջ գործը կը յանձնուի Կրթական Նախարարութեան. բայց ոչ թէ շարունակելու այլ մաղելու, ջնջելու համար։ Այսպէս է որ ընդհանուր քարտուղարը կ'ըսէ իր դեկուցման մէջ.

— «Ազգային լեզուի կատարելագործութեան համար մինչեւ հիմա թափուած բարեբար ջանքերը շարունակելով հանդերձ, յարմար դատուեցաւ որ այս գործը կարգի դրուի Կրթական Նախարարութեան խիստ ու լայն հսկողութեան տակ» («Ճումհուրիէթ», 1 Յունիս 1939)։

Առոր կ'ըսեն՝ փափկօրէն թաղել «թափուած բարեբար ջանքերը», ուղղակի վերջ տալ Աթաթիւրքի լեզուական յեղափոխութեան։

Երկրորդ գլխաւոր փոփոխութիւնը ասա է։

1936 Յունիս 18ին, Աթաթիւրք իրարու կը միացնէր կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը, ներքին նախարարը ի պաշտօնէ դարձնելով Հալքի ընդհ. քարտուղար, կուսակալները եւ գայմագամներն ալ կուսակցական շրջանային նախագահներ։

Այս անգամ ջնջուեցաւ այդ դրութիւնը, «տեսնուած ըլլալով որ շահ չկայ զայն պահելու մէջ», ինչպէս կը յայտարարէր դեկուցանողը, հասկցէ՝ Իսմէթը։

Նորութիւն ըլլալով, Հալքի ընդհանուր քարտուղարը պիտի մասնակցի դահլիճին։

Ուրեմն, հոս ալ կը ջնջուի Աթաթիւրքի մէկ կարգադրութիւնը, որ երեք տարի առաջ փառաբանուեցաւ իբրեւ շատ իմաստուն քայլ։

Եւ վերջապէս, ստեղծուեցաւ «անկախ խմբակ» մը, խորհրդարանին մէջ ընդդիմութիւն խաղալու համար։

1930ին Քէմալ յայտարարեց թէ մէկ կուսակցութեամբ խորհրդարան չըլլար եւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմել տուաւ Ֆէթհի պէյի։

1935ին մէկ կողմէ կիներն ալ երեսփոխան նշանակեց, միւս կողմէ չորս ոչ-թուրք երեսփոխան ընդունեց խորհրդարանին մէջ։

Ետ չմնալու համար, Իսմէթն ալ իրեն յատուկ ձեւ մը որդեգրեց այս անգամ։ Հալքի անդամներէն 21 հոգիի պաշտօն տուաւ «դիտորդութիւններ» ընելու խորհրդարանին մէջ, ի հարկէ առաջուընէ գոց ընելով դասը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Իսմէթի նպատակն է ամէն մարզի մէջ դառնալ Քէմալ մը, մէկ կողմէ նախորդին ըրածները ջնջելով, միւս կողմէ սեփական նորութիւններ հաստատելով։ Մէկ խօսքով, կ'ուզէ ամրացնել դիրքը։

Դ.Ի.Տ.

«ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Յունիս.— Խանդավառ եւ հայրենասէր բազմութիւնը ժամանակէն առաջ գրաւած էր արդէն Քոլիզէի շքեղ սրահին աթոռները։ Հանդիսականներու մէջ աչքի կը զարնէին ամէն հասակի պատկանող դէմքեր։ Եկած էին շատեր հեռուներէն՝ Կարտաննէն, Էքսէն, Սալէն տը Ժերուաէն։ Հանդիսականներու մէջ կը նշմարուէին նաեւ խումբ մը Ֆրանսացիներ։

Աչքի կը զարնէր, սակայն, մեր քաղաքի արժանապատիւ քահանայից դասին բացակայութիւնը։ Անոնք տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած են բացակայիլ նոյնիսկ ազգային տօներէն։

Բեմին երկու կողմը ծածանող ֆրանսական եւ հայ դրօշները, ինչպէս նաեւ բեմին խորքը զարդարող Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան խիստ գեղեցիկ եռագոյնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր Արամի նկարը կը շեշտէին օրուան տօնին խորհրդաւորութիւնը։

Մեր քաղաքի սիրուած ջութակահարը, Գ. Ս. Ջէօրէքճեան եւ Տիկին Սիւզան Անտրէ, դաշնակահարուհին Հանդէսը բացին «Մարսէյեզ»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով նուագելով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։

Հանդէսի նախագահ ընկեր Յ. Գարիկեան ընդհանուր ակնարկ մը նետելով մեր ազատագրական շարժումի պատմութեան վրայ, թուեց մեր «բարեկամներու» տուած խոստումները եւ մեր կրած յուսախաբութիւնները։ Խօսեցաւ այն բոլոր դիւանագիտական խաղերու եւ ժողովներու մասին, որոնցմէ ոչինչ շահեցաւ Հայ ժողովուրդը։ Ապա կանգ առնելով մեծ պատերազմի շրջանին վրայ, յիշեց անոր կապակցութեամբ տեղի ունեցած դէպքերը, կամաւորական շարժումները եւ իրենց արդիւնքները, ռուսական յեղափոխութեան չարիքները եւ անոնց ազդեցութիւնը մեր երկրի եւ մեր ժողովուրդին վրայ։

Ի վերջոյ, Անդրկովկասի Սէյմի, մեր հարեւաններու յարաբերութեանց եւ ընդհանուր խուճապի մասին խօսելով, պատկերացուց մեր սակաւաթիւ զինուորներու հերոսական կռիւները թշնամիի բազմահազար բանակներու դէմ, որոնցմէ ետք Հայաստանը կրցաւ հիմնել իր անկախութիւնը, որ թէեւ երկար չտեւեց, բայց ստեղծեց ներկայ Հայաստանը։

Նախագահը թելադրեց ասկէ ետք ալ պատրաստ գտնուիլ եւ յոյսը միայն մեր ազգային, սեփական ոյժերուն կապած, ամէն գնով պահպանել ներկայ Հայաստանը, մինչեւ որ նոր եւ նպաստաւոր պարագաներու մէջ հնարաւոր դառնայ անոր ընդլայնումը եւ զօրացումը (բուռն ծափեր)։

Օրուան արտասանողներն էին Ս. Բրուտեան, փոքրիկն Ջուարթ Մխիթարեան եւ Թիւթէլեան Կարապետ՝ որոնք աւուր պատշաճի եւ յաջող քերթուածներ արտասանեցին։ Ս. Ջէօրէքճեան եւ Տիկին Սիւզան Անտրէ միասին նուագեցին հայ տաղանդաւոր երաժշտագէտներու Բարխուդարեանի, Սպենդիարեանի եւ ուրիշներու գեղեցիկ գործերը։

Սրահը լուռ է։ Բայց բոլոր հոգիները խռոված։ Վերյիշումները կը ճանկռտեն սիրտերը հայրենակարօտ։

Ամէն աչքի մէջ Հայաստան մը կը փայլի։ Հայաստան մը հազար հազար հերոսներու եւ նահատակներու արիւնով շաղախուած։

Հայաստան մը, որ դարերու խորերէն կուգայ, զգետնուած եւ մոռացուած ազգերու մէջէն, միշտ բարձրագլուխ, մերթ պարտուած, արիւնլուայ եւ մերթ յաղթապանծ, բայց ապրող ու յաւիտենական։

Հայ երգը, հայ մեղեդին կը մգեն, կը պարտադրեն ունկնդիրները որ մտածէ, որձայ, յուզուի։

Մեր երգն ու մեղեդին, նոյն ինքն մեր դարաւոր ազգն են, մեր փառապանծ հայրենիքը, մեր անցեալ ու գալիք օրերը։

Ու սրահին բազմութիւնը կը խոկայ, կը խորհրդածէ, կը ծափահարէ, ու չի գոհանար երկու երեք եղանակներով։

Եւ այս ոգեպարար ու հայրենաշունչ վայրկեաններէն վերջ, ծափերու մէջ բեմ կը հրաւիրուի Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետը Ալ. Խատիսեան, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնելով եղած ընդունելութեան համար, խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը։ Ահաւասիկ ամփոփումը.

— Նախ պէտք է հասկնալ թէ ի՞նչ կ'ըսենք «Մայիս 28»ով, զոր կը տօնենք։ Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, մենք տօնեցինք «Մայիս 28»ը Փարիզի մէջ, եւ ամենամեծ սրահներէն մէկը բաւական չեղաւ հոծ բազմութեան, որ այնքան խանդավառօրէն փութացած էր մասնակցելու տօնակատարութեանը։ Այդ խանդավառութիւնը արուեստական չէ. այլ բնական եւ ունի իր աղբիւրը։ Կայ մէկ ոյժ, մէկ զօրութիւն, որմէ կը բխի այդ ոգեւորութիւնը։ Անկախ Հայաստանի դաշնագիրը անցողական շրջանն էր մեր պատմութեան, բայց հիմքն էր մեր անկախութեան։ Հին ազգ ենք, ու տեսեր ենք եւ տխուր եւ փառաւոր օրեր, պարտութիւններ եւ յաղթանակներ։ Մեր անկախութիւնը կորսնցնելէ ետք, չունէինք դարեր շարունակ սեփական ազգային կեանք։ Ցեղոյ ահագին տանջանքներով, արցունքներով եւ արիւնով, գերագոյն զոհողութիւններով կերտուեցաւ «Մայիս 28»ը։ Մինչեւ այդ, ունէինք ժողովուրդ, ազգ, բայց ի՞նչ կացութեան մէջ։

Պատերազմէն առաջ ունէինք 4.5 միլիոն, կորսնցուցինք 1 ու կէս միլիոն։ Կորսնցուցինք ջարդերով, սովի եւ զանազան հիւանդութեանց ենթարկուելով։ Այդ 4.5 միլիոն Հայերը կ'ապրէին անջատ-անջատ, խառնուած ուրիշ ազգութեանց։ Չկար մէկ հողամաս ուր՝ Հայը կազմէր բնակչութեան 36 առ հարիւրը։

Կովկասի մէջ կար 2 միլիոն Հայ, սակայն բացի Ալեքսանդրապոլէն եւ Երեւանէն, չունէինք հայաշատ գաւառներ, ուր Հայերը մեծամասնութիւն ներկայացնէին։

Այսպէս կարելի չէր պետութիւն ստեղծել։ Ունէինք եռանդ, ցանկութիւն, զոհաբերութեան ոգի, բայց չունէինք հողամաս եւ այդ հողամասին վրայ միատարր, ստուար հայութիւն։

1918 մայիսին, երբ կը հիմնուէր Հայաստանի անկախութիւնը, պատերազմի արհաւիրքներուն զոհ դարձած մեր ժողովուրդի բեկորները կեդրոնացեր էին մի հողամասի վրայ, ուր՝ Հայերը կը ներկայացնէին մեծամասնութիւն։ Ստեղծուեցաւ կացութիւն մը զոր հայութիւնը չէր տեսած 600 տարիներու ընթացքին։ Հակառակ վարչաձեւին, որ կը շարունակուի, հակառակ սահմանափակ ներգաղթին, կայ միթթարական հանգամանք մը,— հայ ժողովուրդին կեդրոնացումը, անոր աճումը, բնական աճումը, որ առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ ազգերու շարքին մէջ։ Մենք կը տեսնենք գոյութիւնը հողամասի մը, որ ունի 30000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, չունի թէեւ դէպի ծով ելք եւ զուրկ է նաեւ շարք մը ուրիշ առաւելութիւններէ։ Բայց այդ հողամասը ունի ազգաբնակութիւն, ազգային կամք ունեցող ժողովուրդ, ստեղծելու եւ պահպանելու համար սեփական երկիրը։

Լաւ էր որ ունենայինք մեծ Հայաստան, միացեալ, ունենայինք ելք դէպի ծով եւ ուրիշ անհրաժեշտ առաւելութիւններով օժտուած երկիր։ Այդ բոլորը թերեւս մենք չենք տեսներ, բայց մեր ժողովուրդը, գալիք սերունդը կը տեսնէ անտարակոյս։

Անգամ մը Թալէաթը ըսաւ.— «Մի ժողովուրդ երբ մէկ անգամ ազատուեցաւ, այլեւս անհնար է խլել անոր ազատութիւնը, ան կը ձգտի զօրացնել իր երկիրը եւ իր պետութիւնը»։ Մեր ժողովուրդը կռուած է ազատութեան համար, պետական ազգ դառնալու համար։ Ըսի որ վարչաձեւը փոփոխական է։ Հիներուն կը փոխարինեն նորերը։ Հայ ժողովուրդն այդպէս է, նոր սերունդը կուգայ ու կը բռնէ հին սերունդին տեղը, բայց նոր սերունդը պէտք չէ մոռնայ իր պարտքը։

Այսօր, 1939ին հայութիւնը 11 երկիրներու մէջ բաժնուած, լաւ թիւ մը կը ներկայացնէ։ Մեր առաջին պարտականութիւնն է ազգապահպանումը։ Այժմ, երբ չկայ յարգանք անկախութեան, յարգանք դաշնագիրներու, եւ անկախութիւնները կը կորսուին մէկ օրէն միւսը,— յիշեցէք Չեխիան, Ալպանիան,— մենք իրաւունք ունինք հպարտանալու, որովհետեւ կռուեցանք, ջարդուեցանք, բայց պահպանեցինք մեր ազգը։ Կարելի է դիւանագիտական պակասի վերագրուի մեր ընթացքը, կամ ուրիշ բան, բայց մենք կ'ապրինք։ Ոչ ոք մոռցեր է իր Վանը, իր Կարինը, Տարօնը, Մենք գիտենք սպասել, բայց ոչ մոռնալ։

Թալէաթը անգամ մը կ'ըսէ Էնվէրին.— «դուն լաւ ջարդեցիր Հայերը, բայց Կովկասի մէջ Հայեր ձգելու սխալը գործեցիր»։— «Այո, կ'ըսէ Էնվէր, բայց ժամանակ չկար եւ այդպէս ըլլալով հանդերձ, մեզի ջարդարար անուանեցին»։

Մենք ժամանակին մեր յոյսը կը դնէինք ուրիշներու վրայ. հիմա սեփական ոյժի եւ քաղաքականութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ՄԱՐԴԸ

Ախուրեան գետի արեւմտեան ափի վրայ, այնտեղ, ուր Տէկորի վտակը խառնուելով՝ գործում է ջրապարփակ մի եռանկիւն, կառուցուած էր հինաւուրց մի քաղաք։ Հարաւային կողմից, որ միակ դիւրամատոյցն էր, պատում էին նրան բարձր պարիսպներ եւ հզօր աշտարակներ. արեւելեան եւ հիւսիսային կողմից՝ ձգւում էր Ախուրեանի խորաձորը, որի յատակում մռնչում էր գետը ահաւոր ձայնով։ Իսկ արեւմուտքից պատում էր նրան մի ահագին անդունդ, որի ափերի վրայ բարձրանում էին լեռնաձեւ ժայռեր ու ամրարտակներ եւ ձգուելով տարածւում մինչեւ Միջնաբերդը, որ թառած էր քաղաքի հիւսիսային կողմը գտնուող մի ահեղ բարձրութեան վրայ։

Ութը դար առաջ այդ քաղաքը դիցապաշտական մի վեհավայր էր։ Այդտեղ էին ժողովւում հեթանոս Հայերի գլխաւոր սրբութիւնները, այդտեղ էին գտնւում նշանաւոր կուռքերն ու նրանց մեհեանները եւ այդտեղ էին կատարւում կրօնական հանդէսներն ու մեծամեծ զոհաբերութիւնները։ Դա նշանաւոր Բագարանն էր, Երուանդ Բ.-ըդի ձեռակերտը։ Այդտեղ կառք տաճարներից դուրս գտնւում էին նաեւ հայկական պարտէզներ, որոնց մէջ ապրում էին արքայազն քրմապետները՝ իրենց գերդաստաններով եւ հարիւրաւոր ծառաներով. այդտեղ վխտում էին քուրմեր ու քրմուհիք, որոնք բնակիչների մեծագոյն մասն էին կազմում։ Հեթանոս ժողովուրդը դիմում էր այդ քաղաքը Հայաստանի հեռաւոր սահմաններից. զոհում էր մշտավառ բագինների վրայ եւ մատուցանում տաճարներին առատ նուէրներ, որոնցով օր ըստ օրէ հարստանում էին մեհեանները եւ քրմապետների գանձարանը։ Երեք դար շարունակ կանգնած էին այդտեղ դիցական պատկերներ, եւ շուրջ երեք դար պաշտում էր նրանց առաջնահայոց ժողովուրդը, բայց այդ ժամանակ դժբախտ չէր Բագարանը. նա երկիւղ չէր կրում թշնամիներից եւ նրա պղնձապատ դռները չէին փակւում յարձակուող հրոսակների առաջ։ Այդտեղ ապրում էին միայն աղօթելու եւ զուարճանալու համար։

Անցան այդ դարերը։ 925 թուականին Բագարանը ուրիշ պատկեր էր ներկայացնում։ Չկային այլեւս կուռք մեհեաններ. չէին երեւում կապարածածկ տաճարների հետքերը. դրանց փոխարէն զարդարում էին Բագարանի բարձունքը հայկական եկեղեցիներ եւ գեղաշէն մատուռներ։ Հեթանոսական պաշտամանց փոխարէն լսւում էին դրանց մէջ բարեպաշտ քրիստոնէի աղօթքն ու մրմունջը. մարդիկ պաշտում էին այդտեղ ճշմարիտ Աստծուն, բայց նրանք այժմ բաղդաւոր չէին այնպէս, ինչպէս որ էին իրենց հեթանոս նախահայրերը... նախկին ազատութիւնն ու խաղաղ կեանքը անծանօթ էր այժմ Բագարանին։ Նա շրջապատուած էր ամրութիւններով. բարձր պարիսպներն արգելում էին ժողովուրդի ազատ ել ու մուտը. ժայռոտ աշտարակները նայում էին իրենց շուրջը ահարկու աչքերով, իսկ Ախուրեանի խորաձորը տխրեցնում էր անցորդին իւր ամայութեամբ։

Այստեղ, այդ միջոցին, ամրացած էր Թագաւորի հօրեղբայր Աշոտ սպարապետը իւր զօրքերով ու գանձերով։ Այստեղից նա զգուշութեամբ հսկում էր իւր կալուածներին եւ սեփական հպատակներին. բայց զլանում էր իւր պաշտպանութիւնը նրանց, որոնք Թագաւորի հպատակներն էին։ Տարիներ առաջ թագ ստանալով Յուսուփ Ոստիկանից, Սպարապետն աշխատեց հեռացնել գահից իւր եղբօրորդուն— Հարազատ Թագաւորին եւ նրա տեղն անցնել. բայց նպատակին չհասաւ եւ միայն երկիրն աւերեց ու տակն ու վրայ արաւ. այդ պատճառով ժողովուրդը «բռնակալ» անունը տուաւ նրան։ Իսկ նա այդ օրից անտարբեր աչքով էր նայում իրան հպատակ չեղող ժողովրդի թշուառութեան վրայ եւ ուրախանում էր Արքայի անյաջողութիւնները լսելով։

Այս ամէնը, սակայն, չարգիլեց Յովհաննէս կաթողիկոսին ապաստան որոնել ազգից անարգուած «բռնաւորի» մօտ։ Նա, ինչպէս տեսանք, փախաւ Բիւրականից հէնց այն ժամանակ, երբ Բէշիրը զօրքով գալիս էր իւր դաստակերտի վրայ եւ երբ իւր ներկայութիւնը կարող էր Բիւրականի առումը խափանել։ Բայց նա իւր մերձաւորներով դիմեց Բագարան եւ ապաւինեց «բռնաւորի» պաշտպանութեան։

Այդ օրից սկսած Սպարապետը հովանաւորում էր կաթողիկոսին եւ վերջինս կատարեալ հանգստութիւն էր վայելում նրա մօտ։

Բայց ահա մի գեղեցիկ օր Բագարանի խորաձորն իջաւ ազատազէն հեծեալների մի խումբ, որ գալիս էր վեհափառ հօր՝ ամիսներից ի վեր վայելած հանգստութիւնը խանգարելու։

Խմբի պետը Գէորգ Մարզպետունին էր. նրան ընկերանում էին իւր թիկնապահները։

Բայց ինչո՞ւ համար էր դիմում նա Բագարան։

Պատճառը իշխանի մի նոր դիտաւորութիւնն էր։

Անցել էին ամիսներ։ Մարզպետունու տարած յաջողութիւնները իրենց արդիւնքը բերին։ Հագարացիք հետզհետէ հայաբնակ գաւառներից չքացան. Բէշիրը իւր ունեցած զօրքերով փակուեց Դուինում՝ առանց այդտեղից ելնել համարձակուելու։ Բերդերում ամրացած հայ իշխանները սիրտ առան Մարզպետունու օրինակից եւ թողնելով պաշարուած դրութիւնները, յարձակուեցան իրենց սահմաններում արշաւող արաբացի հրոսակների վրայ եւ վանեցին նրանց ամէն տեղից։ Նորէն խաղաղութիւն տիրեց. ժողովուրդը շունչ առաւ եւ շինականն ու քաղաքացին սկսան իրենց առօրեայ գործերով զբաղիլ։

(Շար.)

..տաջ ունինք ։

Մենք պարտաւոր ենք նաեւ ամե– րէնք ըլլալ կարգապահ ։ Հպարտ եմ յայտնելու որ յաճախ զօրավարներ կը լսենք հայ կարգապահ եւ անձնը– ւէր զինուորներու մասին ։ Ունինք հայ զինուորներ յունական, ֆրանսական, իրանեան եւայլ բանակներու մէջ, կր– նայ ըլլալ որ ուրիշ բանակներու մէջ ալ հայեր ըլլան, (Թուրքիոյ եւ այլն) ։ Մենք պարտաւոր ենք ամէնուեց հպատակիլ տեղական օրէնքներու եւ հաւատարիմ ըլլալ ։ Ուրախ եմ նոյն– պէս ըսելու որ զինուորական ծառա– յութենէ խուսափելու համար ոչ մէկ հայ չէ հեռացած Ֆրանսայէն ։

Գիտեմ, որ յաճախ մեզ կը մեղա– դրէք, բայց մենք կ'ընենք ամէն ինչ որ կարելի է ։ Մենք բանակներ չու– նինք. ունինք բարոյական ոյժ միայն եւ դուք էք մեր բանակը ։ Կան պատ– ճառներ, որոնք յաճախ արգելք կը հանդիսանան մեր յաջողութեանց ։ Պէտք է վերցնել այդ արգելքները ։ Կ'ըսեն թէ Հայը պիտանի չէ իբրեւ անհատ ։ Հայը քանի մը տարի կ'աշ– խատի, դրամ մը կը անտեսէ, ար– հեստ կը սորվի, խանութպան կը դառնայ, սեփական գործ կը հիմնէ եւ ինքնապահ կը դառնայ ։

Ինքնապահպանութեան զգացումն է այդ, որ մղիչ ոյժը կը հանդիսանայ ։ Բարեացակամ է սակայն Ֆրանս. կա– ռավարութիւնը մեր գաղութին հան– դէպ ։ Ինչ որ արժանի է երախտագի– տութեան ։

Ազգերու փրկութեան գործին մէջ մեծ դեր կը կատարէ զոհաբերութիւ– նը ։ Մենք ունինք այդ ։ Մեր ժողո– վուրդի խոնարհ դասակարգը զոհա– բերութեան անօրինակ ապացոյցներ է տուած ։ Եւ մեր ժողովուրդի ամենա– այլուն դէմքերը տուած է այդ դա– սակարգը ։ Ճիշդ է որ մեր ոյժերը ան– վար են, չունինք բանակ, դրամ եւն. ։ Բայց ունինք ժողովուրդ եւ ղեկավա– րութիւն ։ Ղեկավարութեան ոյժը ձեր վստահութիւնն է ։ Մենք կը տառա– պինք եւ տառապելով կը գործենք, երբ մեր՝ ձեզի համար կատարած դի– մումները ապարդիւն կը մնան, անյա– ջողութեանց կը մատնուին ։

Բայց չենք վհատիր» ։

Եւ բանախօսը իր խօսքը վերջացուց ոտքերառոր բացատրութեամբ մը երկայնցնելով հայրենի հողին ար– ..ըն ու ոյժը ։

Մարսէյլի երաժշտանոցէն Բ. մը– նակ շահած երգչուհին, Օր. Գեր– ..ուհի Գէորգեան, նորէն բեմ հրա– ւիրուելով, երգեց՝ «Է՛յ ջան, հա ..նե», «Ալուրին» եւ ուրիշ երգեր, ջերմ ..փերու մէջ ։

Իսկ Գ. Մ. Ջէօրէքճեան նուագեց ..անինկը», խորապէս յուզելով հայ– ..ակարօտ բազմութիւնը ։

..մխաղաղանք փակեց հանդէսը պատ– .. խօսքերով եւ Մարսէյլի Հայերը .. տարի եւս իրենց անկախութեան ..րեդարձի տօնակատարութեան գե– ..ոյն հաճոյքն ու հրճուանքը ունե– .. ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Շուէտ

Ներկայ տագնապին առթիւ, յա– ճախ յիշուեցաւ սկանտինաւեան եր– կիրներուն անունը ։ Այդ երկիրներէն մէկն է Շուէտ, որ կը յաւակնի պահել իր չէզոքութիւնը, Նորվեկիոյ հետ, հակառակ աջէն թէ ձախէն եղած ա– ռաջարկներու ։

Շուէտի ժողովուրդին մէջ արմատա– ցած է ազատութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան գաղափարը ։ Սթոքհոլմ մայրաքաղաքն է ժողովր– դապետական կարգուսարքին, որոնք աշխարհի ոչ մէկ կողմը այնքան յա– ջողութիւն գտած են որքան Շուէտի մէջ ։

Ներկայացնենք ուրեմն այս երկիրը, որ ինքզինք կապած է մէկ կողմէն քա– ղաքական եւ քաղաքակիրթ Եւրոպա– յի, միւս կողմէն Լափոնիոյ ամայի դաշտերուն ։ Սթոքհոլմը կը պատկե– րանայ հիւսիսեան Վենետիկի ամբողջ գեղեցկութեամբ ։ Հոն ցոլացող ջուրը կը տարածուի ճկլացող Թոյուններու թռիչքին, նաւակներու եւ աւազան– ներու վրայէն մինչեւ յուշարձաննե– րու շուրջ, որուն մէջ կը կարծէք թէ բնակիչներ պիտի գտնէք ԺԹ. դարու մարդոցմէ, մետաքսէ տարազներով եւ միջնադարեան գլխարկներով ։

Շուէտի պատմական մեծութիւնը ամէն տեղ աչքի կը զարնէ ։ Իր արքա– յական պալատին սիւները եւ հողա– գոյն պատերը կը տիրապետեն Սթոք– հոլմի ժողովրդական հին թաղին վը– րայ ։ Իր թագաւորը՝ Կիւսթավ, Եւ– րոպայի ամէնէն մեծ իշխաններէն մէկն է ։ Սակայն Շուէտ ընկերվա– րական է ։ Գործարանները ծայրագոյն կատարելութեան հասած են, եւ բան– ւորուհիները հայց, եկեղեցական յամբեր եւ կօշիկներ կը շինեն ։ Հոս ու հոն կ'երեւան գործարաններ եւ աշ– տարակներ ճերմակ կամ արծաթա– գոյն, որոնց մէջ կը պսպղայ ելեկ– տրականութիւնը ։ Օդը այնքան մա– քուր է, որ չէ ծածկած շրջապատը, ամէն ինչ գծուած է կարծես աշխա– տակցութեամբը ճարտարապետի եւ գիւղանկարիչի խնամուած վրձինով ։

Նոր Գերմանիան առաջին օրէն խռովեցուց այս երկիրը, որ համակիր չէզոքութիւն պահած էր Վիլհէլմ Բ.ի ատեն ։ Դեռ վերջերս գերման հրամա– նատար մը Սթոքհոլմի մէջ դասախօ– սած ժամանակ, գիտել կուտայ թէ Շուէտ չունենալով շատ բնակչու– թիւն, կրնար քանի մը միլիոն հոգի տեղաւորել ։

Քանի մը հիթլէրական կազմակեր– պութիւններ ծնունդ առին Շուէտի մէջ ։ Պերլին շատ մը միջոցներ փոր– ձեց, չորս հինգ տարի առաջ, զա– նոնք համախմբելու համար, սակայն ձախողեցաւ եւ այսօր գոյութիւն չու– նի որ եւ է նացի կազմակերպութիւն ։

Բայց Շուէտի հակահիթլէրակա– նութիւնը միայն քաղաքական հակա– կրանք մըն է, եւ ոչ թէ հակադեր– ման, քանի որ իրենց մշակոյթը գեր– մանական է ։

Չէզոքութիւնը շատ ցանկալի բան է անշուշտ ։ Սակայն զօրաւոր դրացի– ներու դիւանագիտութեան հանդէպ աչքերը գոցելը եւ ականջները խփելը բանի չի ծառայեր ։ Սկանտինաւեան ժողովուրդները մեծ վախեր ունին ։ Իրբեւ հետեւանք իրենց հարստու– թեան եւ աշխարհագրական դիրքին, անոնք շատ լաւ կը տեսնեն որ այս անգամ պատերազմ մը իրենց համար պիտի չներկայանայ այնպէս ինչպէս 1914ին ։ Շուէտի չէզոքութիւնը կը– նայ սպառնալիքի ենթարկուիլ մէկէ աւելի ձեւերով ։

Շուէտացիները առաջին առթիւ կը– նան վախնալ, երբ պատերազմ ծագի Գերմանիոյ դէմ ։ Բայց անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ Եւրոպայի ներկայ վիճակի պատասխանատուները մեծ պետու– թիւններն են, եւ ոչ թէ իրենք, որով իրենք պէտք չունին միջամտելու ։

Աւելի կարեւոր է Լափոնիոյ երկա– թի հանքերու խնդիրը ։ Շուէտ մեծ քանակութեամբ կ'արտադրէ այս ար– տասովոր յատկութիւն ունեցող մե– տաղէն, որ շատ յարմար է պատե– րազմական գործիքներու ։ Գերմանիա շատ պէտք պիտի ունենայ այս մետա– ղին իր սպառազինութեանց համար, եւ եթէ կարենայ ապահովել իր նա– ւերուն ազատ անցքը Պալթիկէն, այն ատեն կռիւը պիտի շարունակէ երկար ժամանակ, մինչ Ֆրանքօ-անգլիա– կան ուժերը պիտի աշխատին ամէն միջոցով արգելք հանդիսանալ այս ազատ անցքին ։

Դեռ այս մէկ երեսն է Շուէտացի– ներու մտատանջութիւններուն ։

Տանըմարքան եւ Շուէտը իրարու կը մօտենան գոցելու համար նեղուց– ները, Պալթիկի դուռները ։ Անոնք կը մտածեն պարտաւորիչ զինուորու– թեան ենթարկել Իսլանտացիները, թէեւ այս վերջինները իրենք զիրենք շատ ապահով կը զգան իրենց ժայռե– րուն վրայ, հեռու եւրոպական փո– թորիկէն, եւ նոյնիսկ պատգամաւոր ղրկեցին Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, բողոքելու համար, թէ իրենք չեն ուզեր զէնք վերցնել ։

Այս ամէնը Շուէտի վրայ ծանրա– ցող մտատանջութիւններ են ։ Շուէ– տացիները բնականաբար բոլորէն նը– ման ուրիշ բանի չեն տենչար եթէ ոչ ամէնէն սուղ եւ լաւ կանխիկ ծախելու իրենց սէլիւլօզը, ձուկը, հանքային ար– տադրութիւնները, թուղթը, ածուխը, պահածոներն ու աքանչելի գործիք– ները ։

Իսկ եթէ յարձակումի ենթարկուի՞ ։ Այն ատեն անշուշտ Շուէտ պիտի վե– րադառնայ իր երկար պատմութեան ըն– թացքին ունեցած կորովին ու հպար– տութիւնը ։ Պէտք կուսէ ։ Ինչպէ՞ս ։ Ճիշդ է որ իր բանակը շատ զօրաւոր չէ, ունի ներկայիս 300 օդանաւ, սա– կայն սպառազինութեան նախահաշի– ւը աւելի քան կրկնապատկած է ։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի նոր մէկ ձեռնարկը

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վար– չութիւնը խիստ օգտակար գաղափա– րը յղացաւ իր Միութեան նպատակին պատշաճ գործիչներ պատրաստելու համար դասախօսութիւններ կազմա– կերպել, ամիսը երկու անգամ, փե– տրուար ամսէն սկսեալ, եւ այդ ձեռ– նարկին իրագործման համար հրաւի– րեց հեղինակաւոր դասախօսներ ։

Իւրաքանչիւր դասախօսութենէն վերջ, յաջորդ անգամ, ունկնդիրները պարտաւոր էին գրաւոր եւ մանաւանդ բերանացի հաղորդել տրուած դասա– խօսութեան ամփոփումը եւ պարզել այդ մասին իրենց ունեցած տեսակէ– տը, որով, ոչ միայն աւելի հաստա– տապէս պիտի ըմբռնէին իրենց պատ– կանած Միութեան ծրագիր – կանո– նագրին իւրաքանչիւր նպատակը, այլեւ իւրացնելով դասախօսութեան նիւթերը, իրենք ալ պիտի կրնային ի հարկին՝ խօսիլ այդ նիւթերու մա– սին եւ աւելի զարգացնել զանոնք ժա– մանակի ընթացքին ։

Առաջին դասախօսը եղաւ Գ. Մ. Վրացեան, որ խօսեցաւ «Հայկական դաստիարակութեան եւ հայ դպրոց– ներու» մասին ։ Երկրորդն էր Տիկին Շ. Միսաքեան, նիւթը՝ «Ժողովնե– րու առնեսպրութեանց կազմութիւնը եւ հաշուապահութեան կանոնները» ։ Երրորդն էր Գ. Աստուր Խորեան, որ դասախօսեց Ֆր. Կ. Խաչի ծրա– գիր – կանոնագրին եւ ժողովարարու– թեան մասին ։ Չորրորդ դասախօսը ե– ղաւ Գ. Ա. Գիւլխանդանեան, նիւթը՝ «Հայ Կ. Խաչի պատմութիւնը» սկիզ– բէն մինչեւ մեր օրերը ։

Բոլոր դասախօսներն ալ, խորապէս տիրացած նիւթին, հմտօրէն եւ ման– կավարժական խղճմտութեամբ պար– զեցին իրենց տեսակէտները, հիմնը– ւած իրական եւ գործնական տուեալ– ներու վրայ ։

Ամէն անգամ ունկնդիր Տիկինները եւ Օրիորդները խմբովին կը փութա– յին ներկայ գտնուիլ, մեծ հետաքը– քրութեամբ եւ լարուած ուշադրու– թեամբ լսելով ու նօթագրելով ։

Որչափ կազդուրիչ էր պատկերը, երբ կարգն իրենց կուգար նախորդ շաբթուան իրենց լսած նիւթին մասին խօսելու եւ բացատրութիւններ տա– լու ։

Իսկապէս քաջալերական էր երեւոյ– թը, երբ այդ առթիւ երեւան կուգա– յին իւրաքանչիւրին ընդունակու– թիւնները, պարզելով նիւթին յստակ ըմբռնումը եւ մանաւանդ զայն ար– տայայտելու վստահ շեշտը ։

Երբ համեմատութեան ենթարկուի Ֆրանսայի հայ կնոջ վեց կամ եօթը տարի առաջուան մտաւոր մակարդա– կը ներկայինին հետ՝ անվերապահօրէն պէտք է ըսել որ Ֆ. Հ. Կ. Խաչը իրա– կան դպրոց մը եղաւ հայ իգական սե– ռին համար, իր անդամուհիներուն համար, որոնք դասարանէ դասա– րան կը բարձրանան հետզհետէ ։

Այո, կը բարձրանան դասարանէ– րուն հետ, եւ այդ նպատակին հա– մար ոչ մէկ ջանք չի խնայեր Շրջ. վարչութիւնը ։

Երկու շաբաթ առաջ փակուեցաւ այդ օգտաշատ դասախօսութիւննե– րու շարքը, հոկտեմբերին կրկին շա– րունակելու որոշումով, քանի որ տի– րող մթնոլորտը այն ուժեղ վստա– հութիւնը կը ներշնչէ թէ մրաջան ունկնդիրները մեծապէս շահագրգռ– ուած են այդ դասընթացքներու շա– րունակութեամբը ։

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վար– չութիւնը իր սրտագին շնորհակա– լութիւնը կը յայտնէ բոլոր յարգելի դասախօսներուն, որոնք սիրայօժար ստանձնեցին այդ դասախօսութիւն– ները, յօգուտ Միութեան հանրանը– ւէր նպատակներուն ։

Ֆլօրա

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՆՈՒԷՐԸ

ՌՈՄԷՆՎԻԼ — Անցեալ կիրակի օր, Ռոմէնվիլի մէջ տեղի ունեցաւ պաշ– տօնական եւ հանդիսաւոր բացումը խումբ մը դպրոցական շէնքերու, նը– ւիրուած համայնավար գրագէտ Անրի Գարպիւսի անուան ։

Դպրոցները օժտուած են բոլոր ար– դիական առաւելութիւններով ։ Ելեկ– տրականութիւնը, ջուրը, օդն ու լոյ– սը անխնայ տրամադրուած մանուկ– ներուն ։ Երջանիկ երկրի երջանիկ զաւակները ։

Որովհետեւ հայ մանուկները եւս պիտի օգտուին, Ռոմէնվիլի, Գուասիէ– ռի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը գե– ղեցիկ գաղափարը յղացաւ նուէր մը ընելու ։ Շուտափոյթ հանգանակու– թեամբ մը գնեց երկու սիրուն երկրա– գունդեր եւ նուիրեց վարժարաննե– րուն ։

Ի հարկէ, ծախսուած միլիոններուն քով աննշան բան մըն էր եղածը, բայց հայկական գաղութին այս ինքնաբուխ ձեռնարկը մեծ հաճոյք պատճառած է քաղաքապետութեան, — մինչ բար– եացակամ ստարներու հանդէպ — որ նամակով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ, կ'իմացնէ թէ ո եւ է խնդրանքի համար կրնանք իրենց օ– ժանդակութեանը վստահիլ ։ Հաւա– նական է յառաջիկայ տարեշրջանին մեր դպրոցին համար սենեակ մը տը– րամադրեն հինգշաբթի օրերը ։

Ամէն պարագայի մէջ, պիտի աշխա– տինք սերտ կապ պահել, թէ մենք մեզ եւ թէ Կապոյտ Խաչը ճանչցնելու հա– մար ։

Արաքսի

ՍԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

ԱբԷՕՖի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր– հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա– գրով խմբագրականի մը մէջ (22 Յունիս).

— «Վերջին երկու տարիներուն, Բարեգործականի դէմ դժգոհութեան ալիք բարձրացած է, Բարեգործակա– նի համակիր շրջանակներուն մէջ ։ Դժգոհութիւնը աւելի շեշտուած կեր– պով կը յայտնուի Ամերիկայի մէջ, ուր Բարեգործականը յաջողած է ըս– տեղծել առողջ կազմակերպութիւն մը, իրեն կապելով բաւական թիւով երկսեռ անդամներ ։

Դժգոհութիւնը կեդրոնին դէմ է, որ բացարձակապետական ուղղու– թիւն որդեգրած, յամառօրէն կը մեր– ժէ Բարեգործականի ժողովրդակա– նացումը եւ ինչ ինչ կանոնագրային բարեփոխութիւններ, որոնք անհրա– ժեշտ կը նկատուին մեր կեանքին մէջ առաջ եկած փոփոխութիւններուն պատճառով ։

Դժգոհները, ռամկավար մամուլին գլխաւորութեամբ, կը պահանջեն որ Բարեգործականէն ներս տիրող ազ– նուապետական ու ոչ – ռամկավար կարգերը փոխարինուին ժողովրդա– վար ու ազատ կարգերով ։ Կ'ուզեն որ Բարեգործականը վերածուի կազմա– կերպութեան մը, որուն մէջ ժողո– վուրդին ձայնը կշիռ ունենայ ու մե– նաշնորհեալներու խմբակի մը այ– սօրուան պայմաններուն անհաշտ տի– րապետութեան մասամբ վերջ տրուի ։

Մէկ խօսքով, կ'ուզուի Բարեգոր– ծականը արդիականացնել ու բարե– կարգել ։

Դժգոհութեան արդար ըլլալուն հա– մոզուելու համար, բաւական է պարզ քննութեան ենթարկել Բարեգործա– կանի այսօրուան կազմակերպութեան եւ գործունէութեան ձեւը եւ տուած արդիւնքները ։

Քանի մը անձերու ձեռքին մէջ կեդրոնացած իշխանութիւն մը կայ, որ կը կառավարէ Պարսկաստանէն մինչեւ Ամերիկա մասնաճիւղեր ունե– ցող այս կազմակերպութիւնը, ա– ռաջնորդուելով միայն ու միայն քա– նի մը տասնեակ տարիներու հնու– թիւն ունեցող կանոնագրով, որուն սկզբունքները մեր օրերու պահանջ– ներուն գոհացում չեն տար ։

Այս իշխանութիւնը, տեղական մաս– նաճիւղերու վարչութիւններուն գոր– ծելու ազատութիւնը կապած է ։ Ա– նոր իրաւունքները նուազագոյնի ի– ջեցուցած եւ անոնց գոյութիւնը ան– ուանական դարձուցած է ։

Բոլոր իրաւունքները կեդրոնացած են կեդրոնական իշխանութեան ձեռ– քին մէջ ։ Վարչութիւնները ան կը կազմէ, ան իրաւունք ունի միայն կա– նոնագրին մէջ փոփոխութիւններ մտ– ցնելու, ան կրնայ որոշումներ տալ եւ անոնց գործադրութիւնը պարտա– դրել իրեն ենթակայ մարմիններուն ։

Վերջինները խամաճիկի դերին մէջ դրուած են եւ անոնց ազատութիւն տրուած է միայն տանտիրական կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներու մասին կարգադրութիւն ընելու, պայ– մանաւ որ նախապէս ստանան կեդրո– նին հաւանութիւնը ։

Գործելու այս ձեւը դրական հետե– ւանքներ չի կրնար ունենալ անշուշտ եւ այս է պատճառը որ վերջին քանի մը տարիներուն, զգալապէս պակսած են Բարեգործականի հասոյթները ու կեդրոնը զգալի չզարկնելու համար ասիկա, դիմած է Բարեգործականի առաքելութեան անհաշտ պրոպականտ– ով, հանրային կարծիքը չփոթեցնե– լու համար ։

Առնենք մեր գաղութը ։

Կրնա՞նք ըսել թէ Բարեգործականը կազմակերպուած ուժ է մեր գաղու– թին մէջ ։ Երբեք ։ Բարեգործականին ի նպաստ մտայնութիւն մը կայ, որ ձեւ ու մարմին չունի դժբախտաբար ։ Մեր ըսածին համոզուելու համար, կեդրոնը թող մէկ տարի դադրեցնէ դպրոցներու յատկացումը եւ պիտի տեսնէ որ յունահայ Բարեգործականը կեդրոնի պէս պիտի հայի ։

Կեդրոնին հեղինակութիւնը դրա– մին մէջն է ու Բարեգործականին շուրջ ստեղծուած ենթադրական ազն– ուութեան աղբիւրը, կեդրոնէն ղըր– կուելիք դրամական օժանդակութիւնն է ։ Գոռալով, ճուալով, հանդէսներ կազմակերպելով, պրոպականտի մե– քենայ ստեղծելով, վարձկան մունե– տիկներով ու մանկլաւիկներով Բա– րեգործականը չի կրնար նախատա– ժանել դերը կատարել այս ժողո– վուրդին մէջ, այնքան ատեն որ ըն– կղրունքի փոփոխութիւններ չմտ– ցուին իր կանոնագրին մէջ ու ղեկա– վարութիւնը չփոխէ միահեծան կա– ռավարելու բացարձակապետական դրութիւնը» ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն– երը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

— Մի՛շտ, քանի որ գործը կը վե– րաբերի հայրենիքի թշնամիներուն, ըսաւ Սիմուռտէն ։

Մարա դարձաւ դէպի Սիմուռտէն.

— Եւ դուն ի՞նչ պիտի ընէիր հանրա– պետական զօրավարի մը հետ, որ ար– քայական զօրապետի մը ազատութիւն տայ ։

— Կը վարուէի ինչպէս Լիւշէլը ։ Այն հրացանի բռնել կուտայի ։

— Կամ թէ կը գլխատէի, ըսաւ Մա– րա ։

— Երկուքէն մէկը կ'ընտրէի, ըսաւ Սիմուռտէն ։

Տանդօն սկսաւ ծիծաղիլ ։

— Ես հաւասարապէս կը սիրեմ թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը ։

— Որովհետեւ դուն վստահ ես որ ..ու վրայ թէ մէկը եւ թէ միւսը կու– ..այ, մրմռաց Մարա ։

Եւ անոր հայեացքը, թողլով Տան– դոնը, ուղղուեցաւ Սիմուռտէնին վը– րայ ։

— Այդպէս ուրեմն, քաղաքացի Սի– մուռտէն, եթէ հանրապետական զօ– րապետ մը սխալ գործէ, դուն կտրե՞լ կուտաս անոր գլուխը ։

— Քսանըչորս ժամուան մէջ ։

— Լաւ ուրեմն, ես ալ համաձայն եմ Ռոպէսպիէռի հետ. պէտք է քաղա– քացի Սիմուռտէնը Հասարակաց Փըր– կութեան Յանձնաժողովին կողմէ պատգամաւոր գործակալ ղրկել ծովափնեայ բանակին արշաւող զօ– րասիւնի հրամանատարին մօտ ։ Բայց ի՞նչպէս է այդ հրամանատարին ա– նունը ։

— Նախկին ազնուական մըն է, ը– սաւ Ռոպէսպիէռ եւ սկսաւ քրքրել թղթապանակը ։

— Ես ուրեմն, այդ ազնուականը այս քահանային յանձնենք պահպա– նելու, ըսաւ Տանդօն ։ Ես չեմ վըս– տահիր քահանայի մը, որ առանձին է. չեմ վստահիր նոյնպէս ազնուակա– նի մը, որ մինակ է. բայց երբ երկու– քը միասին են, ես այն ժամանակ չեմ վախնար ։ Մէկը կը հսկէ միւսին վը– րայ, եւ գործը լաւ կ'երթայ ։

Սիմուռտէնի յօնքերը զայրացման արտայայտութեամբ ձգտուեցան, բայց, նկատողութիւնը անշուշտ հիմ– նովին ճշմարիտ գտնելով, Տանդօնի կողմը չդարձաւ, միայն իր խուռահ– չին ձայնը բարձրացնելով.

— Եթէ հանրապետական հրամա– նատարը, ըսաւ, զոր ինծի վստահա– ցած են, սխալ քայլ մը ընէ, խեղճին մահուան կը դատապարտուի ։

Ռոպէսպիէռ աչքերը յառած թղթա– պանակին վրայ, ըսաւ.

— Ահա՛ անոր անունը, քաղաքացի Սիմուռտէն ։ Հրամանատարը, որուն վրայ դուք լիազօր իշխանութիւն պի– տի ունենաք, նախկին դերկոմս մըն է. անոր անունը Կօվէն է ։

Սիմուռտէն տժգունեցաւ ։

Մարա դիտեց Սիմուռտէնի տժգու– նիլը ։

— Կօվէ՞ն, աղաղակեց ։

— Դերկոմս Կօվէ՞ն, կրկնեց Սի– մուռտէն ։

— Այո՛, ըսաւ Ռոպէսպիէռ ։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Մարա՝ ակ– նարկը Սիմուռտէնին վրայ յառած ։

Պահ մը լռութիւն տիրեց ։ Մարա վերսկսաւ խօսակցութիւնը.

— Քաղաքացի Սիմուռտէն, ըսաւ, ձեր իսկ դրած պայմաններով կ'ըն– դունի՞ք հրամանատար Կօվէնի մօտ գործակալ – պատգամաւորի պաշտօ– նը, այո՞ ։

— Այո՛, պատասխանեց Սիմուռ– տէն ։

Ռոպէսպիէռ վերցուց իր մօտ դըր– ուած գրիչը եւ իր ծանր ու կանոնա– ւոր ձեռագրով գրեց թղթի թերթի մը վրայ, որուն ճակատը դրոշմուած էր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժո– ղով խօսքը, յետոյ ստորագրեց եւ թուղթն ու գրիչը տուաւ Տանդօնի ստորագրելու համար. ապա ստորա– գրեց Մարա, որ իր աչքերը Սիմուռ– տէնի տժգոյն դէմքէն չէր հեռացներ ։

Ռոպէսպիէռ վերստին առաւ թուղ– թը, տակը թուականը դրաւ եւ յանձ– նեց Սիմուռտէնի, որ կարդաց.

«Հանրապետութեան երկրորդ տա– րին ։

«Լիազօր իրաւունքներ տրուած են քաղաքացի Սիմուռտէնին՝ իբրեւ գոր– ծակալ - պատգամաւոր Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովին կողմէն նշանակուած քաղաքացի Կօվէնի՝ ծո– վափնեայ բանակին արշաւող զօրա– սիւնի հրամանատարին մօտ ։

«Ռոպէսպիէռ, Տանդօն, Մարա»
Եւ ստորագրութիւններուն տակ՝
«28 Յունիս 1793»

Յեղափոխական տոմարը, որ կը կոչուի նոյնպէս քաղաքացիական տո– մար, դեռ օրինապէս գոյութիւն չու– նէր այդ ժամանակ ։ 1793 Հոկտեմբեր 5ին էր միայն, որ Ռոմ պատգամաւո– րին առաջարկութեամբ, ընդունուե– ցաւ Քոնվանսիոնի վճռով ։

Մինչդեռ Սիմուռտէն կը կարդար, Մարա ակնապիշ անոր կը նայէր եւ ցած ձայնով, կարծես ինքն իր հետ կը խօսէր, ըսաւ.

— Պէտք է որ այս բոլորը Քոնվան– սիոնի վճռով եւ Հասարակաց Փրկու– թեան Յանձնաժողովի յատուկ որո– շումով վաւերացնել ։ Կարգ մը բաներ անկատար կը մնան տակաւին ։

— Դուք ո՞ւր կը բնակիք, քաղաքա– ցի Սիմուռտէն, հարցուց Ռոպէս– պիէռ ։

— Առեւտրական Պալատին տունը ։

— Ա՛հ, ըսաւ Տանդօն, ես ալ այն– տեղ կը բնակիմ, դուք իմ դրացիս էք ։

— Պէտք չէ վայրկեան մը ի զուր կորսն– ցնել, ըսաւ Ռոպէսպիէռ ։

— Առտուն դուք կը ստանաք օրի– նական կերպով պատրաստուած ձեր գործակալութեան վճռագիրը՝ ստո– րագրուած Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովի բոլոր անդամներէն ։ Ասիկա անհրաժեշտ է իբրեւ հաստա– տագիր մը այն պաշտօնին համար, ո– րուն դուք նշանակուած էք ներկայա– ցուցիչ, պաշտօնակատարներ Ֆիլիփ– պոյի, Մարնի Բրիէօրի, Լըկուանդրի. Ալկիէի եւ ուրիշներու մօտ ։ Մենք գիտենք թէ դուք ո՛վ էք ։ Ձեր լիազօ– րութիւնները անսահման են. դուք կարող էք Կօվէնը զօրավար ընել կամ թէ գլխատել տալ ։ Առտուն ժամը ե– րեքին ձեր պաշտօնական թուղթերը կը ստանաք ։ Իսկ դուք ե՞րբ կը մեկ– նիք ։

— Ժամը 4ին, ըսաւ Սիմուռտէն ։

Եւ անոնք բաժնուեցան ։

Տուն վերադառնալուն՝ Մարա յայտնեց Սիմօն – էվրարին, որ ինք միւս օրը Քոնվանսիոնի նիստին կ'եր– թայ ։

(Շար.)

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

»»» · «««

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին՝ Նուպար, դատ բացած է իր հօրը դէմ: Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Այսօր (Յունիս 26) Վերաքննիչ Ատեանը մերժեց հօր մը դիմումը, որուն որդին դատ բացած էր իրեն դէմ, եւ դատապարտեց զայն (հայրը) դատական ծախքերու վճարման:

Դիմումը կատարողն էր մեծահարուստ Պ. Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որուն փաստաբանն էր Սըր Փաթրիք Հէսթինկս: Պ. Գ. Կիւլպէնկեան կ'ապրի Փարիզի մէջ եւ ունի տարեկան 250,000 սթերլինի եկամուտ Իրաքի Քարիւղի ընկերութենէն:

Իր որդին՝ Նուպար Կիւլպէնկեան դատ բացած էր իր հօրը դէմ եւ կը պահանջէր Իրաքի Քարիւղի Ընկերութենէն ստացուած եկամուտէն 5 առհարիւրը: Ան կը հիմնաւորէր իր դատը, թէ 1935էն սկսեալ վարած է իր հօրը Լոնտոնի գրասենեակին գործերը, եւ այդ ծառայութեան իբրեւ վարձք կը պահանջէր 5 առ հարիւրը: Հայրը կը պատճառաբանէր թէ իր զաւկին տուած է տարեկան 18 — 20,000 սթերլին:

Վերաքննութեան մէջ խնդրոյ առարկայ կէտը այն էր, թէ հայր Կիւլպէնկեան պէ՞տք է որ իր զաւկին փաստաբաններուն տրամադրէ այն խիստ անձնական փաստաթուղթերն ու նամակները, որոնց թիւը, Սըր Հէսթինկս ըսաւ թէ կը հասնի հարիւր հազարներու:

Վերաքննիչ դատաւորը իր վճիռը տալու ժամանակ ըսաւ, թէ սովորական չէ որ որդի մը դատ բանայ իր հօր դէմ, ոչ ալ սովորական է որ որդի մը այնքան բախտաւոր ըլլայ, որ իր հօրմէն տարեկան այդքան խոշոր գումար ստանայ:

Երբ հայր Կիւլպէնկեանի միւս փաստաբանը՝ Պ. Սիրիլ Րէտքլիֆ առարկեց դատարանին առջեւ, թէ պէտք չէ վճռուի որ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան վճարէ դատական ծախքերը, Պ. Վէլէնթայն Հոմս (որդի Կիւլպէնկեանի փաստաբանը) պատասխանեց.

— Չեմ կարծեր որ այդ ծախքերը պիտի սնանկացնեն երէց Պ. Կիւլպէնկեանը:

*** Փաստաբանը խնդրոյ առարկայ փաստաթուղթերու մասին ըսաւ, թէ անոնց մէջ կը գտնուին Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ քանի մը կառավարութիւններու միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները՝ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան վերաբերեալ: Այս փաստաթուղթերը կրնան վտանգաւոր ըլլալ, եթէ տարբեր ձեռքերու մէջ իյնան: Իսկ զանոնք դատարան փոխադրելու համար քանի մը բեռնակառքեր հազիւ պիտի բաւէին ...

Հայ մը սպաննեց իր կինը եւ ինքզինքը

Կրընոպլէն կը հեռագրեն յունիս 28 թուականով.—

Սոսկալի ոճիր մը գործուեցաւ այսօր կէս օրէն վերջը, Լա Թուռ տիւ Փէն, կահաւորուած սենեակի մը մէջ ուր հազիւ երկու օրէ ի վեր կը բնակէին Տէր եւ Տիկին Արամ Քուարումեան (Գումրուեան ?), այրը 35 տարեկան, կինը 34 տարեկան:

Ժամը 2ին դրացիները բուռն վիճաբանութիւն մը լսեր էին բնակարանին մէջ, բայց կարեւորութիւն չէին տուած: Սակայն կէս օրէն վերջը արիւնի հետքեր երեւցան յարկաբաժնին դրան տակ: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկան–զօրքին որ բռնի բացաւ դուռը, որովհետեւ ոչ եւ է ձայն չէր լսուեր ներսէն: Կինը փռուած էր տախտակամածին վրայ, արեան ճապաղիքներու մէջ: Մարմինը կտոր կտոր եղած էր դանակի բազմաթիւ հարուածներով, իսկ քանի մը մեթր անդին ամուսինը ինկած էր, դանակին շեղբը դեռ կողին մէջ: Ուրեմն նախ կինը սպաննած, յետոյ անձնասպան եղած էր: Զոհերուն երեք զաւակները դպրոցը կը գտնուէին այդ միջոցին: Դատախազութիւնը եւ Գուրկուանի ոստիկանութիւնը քննութիւն բացին:

Ժամանակէն առաջ խաղէ հանեցին

Վարշաւայէն կը հեռագրեն.—

Անգլիական դեսպանը այցելեց արտաքին գործերու նախարարութեան եւ խորհրդակցութիւն ունեցաւ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան շուրջ: Այստեղ հասաւ Մոսկուայի լեհական դեսպանը, իսկ Մոսկուա մեկնած է այստեղի խորհրդային դեսպանը, որ զեկուցում պիտի տայ Պ. Մոլոթովին՝ ռուսեւ-լեհական յարաբերութեանց մասին:

Այստեղ մեծ կարեւորութիւն կուտան այն լուրին, թէ Հիթլէր հրամայած է որ Գերմանիոյ արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան շրջաններու հունձքը այս տարի քաղուի սովորականէն կանուխ:

*** Ամրութեանց շինութիւնը փութացնելու համար գերմանական կառավարութիւնը ծառայութեան կանչած է բազմաթիւ պաշտօնեաներ եւ բանուորներ,— սափրիչ, սպասաւոր, գրագիր եւն.: Ճաշարաններու եւ պանդոկներու աշխատաւորները եւ ուրիշներ բժշկական քննութեան մը ենթարկուելէ վերջ կը ղրկուին լեհական սահմանագլուխը: Հրեաներն անգամ կ'օգտագործուին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Լիէժի մէջ (Պելժիա): Ձերբակալուած են ութ ամբաստանեալներ, որոնց մէկը սպայ է բանակին մէջ: Այս առթիւ բռնուեցան շարք մը գաղտնի թուղթեր: Կը կարծուի թէ գլխաւոր վարիչը գերմանական գործակալ մըն է: Ոճիրը հրապարակ ելաւ կիրակի օր, երբ Պրիւքսէլի մէջ ձերբակալուեցան հեծելազօրքի տեղակալ մը եւ իր սիրուհին: Գերմանացին ձերբակալուեցաւ երբ սահմանը պիտի անցնէր:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ խափանելու համար, երեսփ. ժողովին օրէնսդրական յանձնաժողովը հետեւեալ տրամադրութիւնը աւելցուց.— Ո՛վ որ օտար պետութեան մը գործակալին հետ յարաբերութիւն հաստատելով, գիտէ կամ կ'իմանայ անոր հանգամանքը եւ անմիջապէս լուր չի տար քաղաքային, զինուորական կամ ծովային իշխանութեանց, պիտի դատապարտուի մէկ ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 300էն 3000 ֆրանք տուգանքի, առանց հաշուելու հրամանագրին միւս տրամադրութիւնները:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն տրամադրութեամբ մինչեւ 1940 յունիս 30 պիտի չգործադրուի այն որոշումը որ կը ջնջէ գործադրկութեան նպաստի վճարումը կիրակի եւ տօն օրերու համար:

ԱՐԱԲԻՈՅ Իպն Սաուտ թագաւորին անձնական ներկայացուցիչ Խալիտ էլ Հուտ Հոմ հասաւ օդանաւով: Անցեալ շաբթու տեսակցած էր Հիթլէրի հետ, Պերխթէսկատէնի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ կը կատարուին չէզոքութեան օրէնագիծը փոխելու մասին: «Մեկուսացման» կողմնակիցներէն Պ. Հէմիլթըն Ֆիշ ուժգին ճառ մը խօսեցաւ եւ մեղադրեց, թէ կառավարութեան նպատակն է Մ. Նահանգները կապել Մեծն Բրիտանիոյ կառքին:

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ արտակարգ շարժումներ կը կատարեն հիթլէրականները: Առջի օր 4000 հոգի հասան քաղաքային տարազով, բայց կը կարծուի թէ զինուորականներ են: Նացիները զէնքեր կը բաժնեն, ձիերը կը գրաւեն, կամուրջներ կը շինեն եւն.:

ԵՐՐՈՐԴ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Լոնտոնի կեդրոնին մէջ, գետին մօտ, արագօրէն տարածուելով: Հրշէջները եւ ոստիկանները երեք ժամ պայքարեցան, հրդեհը սահմանափակելու համար:

„ՐԱՖՖԻ" ԼՍԱՐԱՆ

ՐԱՖՖԻ Լսարանի տարեշրջանի փակման հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 8 Թիւ Գոսիւէ: Խօսք կ'առնեն լսարանի դասախօսները: Գեղարուեստական բաժին: Մասնակցութեան համար 5 ֆր. (շամփաներ եւ անուշեղէն միասին):

Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը մեկնի

Շաբաթ օր (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 10ին, Կառ տ'Օրսէյէն (métro Solferino), հաւաքուիլ ժամը 9ին կայարանին pas perdu բաժնին մէջ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻԻ Կ. ԽԱՉԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿՈՂՄԷ

դպրոցի սրահին մէջ 2 Թիւ տը լա Տէֆանս

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ա. եւ Բ. կարգի աշակերտներու հանդէսը: 2 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ Գ. Դ. եւ Զ. կարգի աշակերտներու հանդէսը:

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում եւ պարգեւաբաշխութիւն:

Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի դպրոցի աթոռներու նորոգման

Մուտք 5 Ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120. Bd. Bellevilleի սրահին մէջ (մեթրօ Պէլվիլ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ ԵՆԱՀԻՏ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԵՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Տ. ԿՈՐԵԱՆ (երգ. ընկերակց. Թառի եւ քարի) եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ՝ կ'արտասանեն՝ Պ. ՀՐԱՉ ՅԱՐՕՆԵԱՆ եւ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՐԱԵԱՆ:

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ: Մուտք 5 Ֆր.:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Պառ Շամբէթրի պարտէզին մէջ: Շաթօ Կօմպէրի մօտ հանրակառքի գծին վրայ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՓՈՅԼԸԿ ՍԱՆԱՍԵՐ

Կը ներկայացուի՝ ՏԱՐԻՆ ՄԷԿ ՍՈՒՏ (զաւեշտ)

Երգ, արտասանութիւն, ժողովրդական եւ կովկասեան պարեր

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 5ին՝ ՋԵՕՐԷՔՃԵԱՆ Նուագախումբով

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով

ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողներ առաւօտէն կրնան գալ իրենց ճաշերով: Առնել 5 թիւ հանրակառքը:

Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի շարժանկարով

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾԵՑ Ե. ՍԵԹԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը ներկայացնէ Անդրկովկասի ժողովուրդին ազատագրութիւնը եւ թաթարական բարբարոսութիւնները:

Դերակատարներ՝ Ա. ԳՈՒԶԱՄ, Ժ. ՊԱՊԱՆԵԱՆ, Ռ. ԲՈՒՇԱՑԱ:

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ ՍՋՔԸ ԼՈՅՍ

Փարիզ ժամանած են Պ.Պ. Տէրտէրեան եւ Որդոց. ոսկեզօծ փողփողտականները, միասին բերելով հայկական եւ արեւելեան բազմաթիւ նոր տիպեր: Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէին՝ Derderian, Hôtel Italie. 174 Av. de Choisy, métro Place Italie.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՍՈՖԻԱՅԻ ԿԱՅԱՆԷՆ

Սոֆիայի անթելի վարչութիւնը հրաւիրած է հայկական Քնար երգչախումբը երգելու Ռատիօ Սոֆիայէն, Յուլիս 3ին, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 10ին: Միջին ալիք. 352-09:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐԸ կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, Կիրակի 2 Յուլիս, Պար տը Փէի սրահին մէջ, 66 Bld de la Paix.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Սոզամէ Դաւիթեան, ծնեալ՝ Ֆիտանեան, հօր անունը՝ Բաբիկ, մօր անունը՝ Կիւլիզար, կը փնտռէ իր եղբայրները Գրիգոր եւ Մկրտիչ Ֆիտանեանները, Թէքմանի Բաղառիճ գիւղէն: 1907ին իրենց հօրեղբայրը՝ Յարութիւն Սէյրակէօղլեան գիրենք կը տանի Ամերիկա: Օսմ. սահմանադրութեան հռչակումէն, իր եղբայրներէն բաժնուելով, սարկաւագ հետ կը մեկնի Իզմիր: Անկէց ի վեր լուր չունի իր եղբայրներէն: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ D. Aram, coiffeur, 4 rue du 11 Novembre, St. Chamont, Loire, France: Ամերիկայի լոյս տեսնող «[illegible]» նաեւ Ֆրանսահայեան թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Հովանաւորութեամբ Գօմոնի Վարանդեան սրահի վարչութեան «Միրուշ» թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Conservatoireի առաջին մրցանակին արժանացած Օր. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի ու տեղական կարող ուժերու կը ներկայացնէ Ե. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

ԱՆՈՒՇ ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 1 Յուլիս, Շահրիկեան սրահը, 5, Rue d'Ecli[pse]

ԳՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Կիրակի երեկոյ, Գօմոնի Վարանդեան սրահը 10 bis, Bld. Marguerite, Beaumont.

Խնամուած պատրաստութիւն, 30 հոգի բեմի վրայ:

Մուտք 8 եւ 6 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.

Ֆ.Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒ[Ի]

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱԹՈԼՈՆԳԻ Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Av. d'Argenteuil

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՄԸ 1 ԱՐԱՐ[ՈՎ]

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր Կ'արտասանէ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, կ'երգեն ԼՈՅՍ ԳԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՏԷՐ Գ[...] ԳՕՐԵԱՆ, նաեւ կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր:

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի:

Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Մուտք 5